

Horatii Flaccus, Quintus.

[*Stereotype Edition.*]

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

CARDINALITUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

AD

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ,

ANDIUM ET BITURIGUM.

EDITIO QUINTA IN AMERICA STEREOTYPIS IMPRESSA; CUM NOVISSIMA
PARISIENSI DILIGENTER COLLATA, CÆTERISQUE HACTENUS
EDITIS LONGE EMENDATIORA:

NUCŪ EDITIONI ACCESSERUNT

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS,
EJUSDEM CHRONOLOGIA HORATIANA, INDEX ACCURATISSIMUS
ET PREFATIO DE SATIRA ROMANA.

E STEREOTYPIS A D. & G. BRUCE FABRICATIS.

PHILADELPHIÆ:

PUBLISHED BY JOSEPH ALLEN.

SOLD BY GRIGG & ELLIOT, No. 9 N. FOURTH ST.

1835.

Handwritten note:
D. Bruce & G. Bruce
Paris

Q. HORATII FLACCI

V I T A,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

Q. HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est
 1 Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem: Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* cujus dicerii meminit Tullius 4, ad Heren. 2 Natalèm ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta et Manlio Torquato iterùm Consulibus. 3 A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis insitutus est. 4 Orbilium grammaticum audivit. 5 Romã Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. 6 Athenis cum versaretur, annùm ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. 7 Tum victus, et bouis exutus paternis, paupertate confictatus ad pœsim animum appulit. 8 Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valdè charus extitit, et liberaliter ditatus. 9 Suetonio etiam teste, primùm scriba Quæstorius fuit post veniam ab Augusto impetratam, 10 Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit Lib. i. Epist. 16. 11 Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. 12 Victus frugalitatem cum munditiâ dilexit. 13 Fuit corporis habitu brevi et obesus. De ingenii scriptorumque elegantia nihil est quod dicam, cum tot sæcula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quã nihil solertius et sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. 14 Augustum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus est extremis Esquilii, juxta Mæcenatis tumulum.

1 Lib. 2. Satira 1. versu 35.

2 Lib. 1. Sat. 4 et 6.

3 Lib. Od. 21. Epod. 13.

4 Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. v. 41

5 Lib. 2. Epist. 1.

6 Lib. 2. Epist. 1.

7 Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.

8 Lib. 2. Epist. 2.

9 Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.

10 Lib. 2. Sat. 6. v. 36.

11 Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.

12 Sueton. in vitâ Horatii.

13 Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.

14 Lib. 1. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.

15 Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI

V I T A

E

SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore: at vero creditum est, salamentario, quum illi quidam in altercatione exprobasset, *Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem?* Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mæcenatî, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitîâ locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate, ubi inquit:

*Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum sodalem
Hinc me videas strigosiorem,*

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio: *Horatii Flacci, ut mei, esto memor.* Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hœc ad Mæcenatem scripto significat: *Antè ipse sufficebam scribendis epistolis amicorum: nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te capio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensit quicquam aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, argumenti gratiâ, pauca subjeci. *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris: rectè enim et non temerè feceris, quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset.* Et rursus: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisi, ideo nos quoque ad hunc usum.* Præterea sæpe eum, inter alios jocos, *purissimum penem et hominicionem lepidissimum* appellat: unâque et alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuò credidit, ut non modo Seculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quantum addere; post sermones vero lectos quosdam, nullam sui mentionem factam ita sit questus: *Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis necum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros*

infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse? Expressitque Eclogam, cujus initium est;

*Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, meribus ornes,
Legibus emendes : in publica comoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.*

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis et à semetipso in Satyris describitur, et Augusto hâc Epistolâ : *Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quam ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in scartariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit omnidorsatus, sicut est ventriculi tui.*

Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini : domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas et Elegi, sub ejus titulo, et Epistola prostrâ oratione, quasi commendantis se Mæcenati. Sed utraque falsa puto nam Elegi vulgares : Epistola autem obscura : quo vitio minimè tenebatur. Natus est vi. Id. Dec. C. Cotta et L. Torquato Consulibus. Decessit v. Kal. Dec. C. Marcio Censorino et C. Asino Gallo Consulibus post nonum et quinquagesimum annum : hærede Augusto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquilis juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. AND. DACERII

NOTÆ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Q. HORATII FLACCI *vita è Suetonio.*] Hanc vitam Porphyrio disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. I. Lib. ii. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quòd non ad se quoque plurima scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hic Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temerè fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactors.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. i. v. 46.

*Nunc ad me redeo libertino patre natum.
Et. v. 85. Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequer.*

At vero creditum est, salsamentario.] Salsamentarium proprie nuncupant Græci *αλαμπουλα*, Galli un *Charcutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, et id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem ?] Hoc convicio irridebantur salsamentariorum filii. Cic. iv. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor) *Per consequentiam significatio sit, cum res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspitione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabit Athenis. Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. ii.

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege scriptum pro scribatum. Vide Notas nostras ad γ. 36, Sat. 6. Lib. ii.

*De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.*

adde quod scribit Liv. cap. 46. Lib. ix. et A. Gell. cap. 9. Lib. vi.

Ac primo Mæcenati—in gratiam insinuat.] Hæc ita narrantur, quasi Horatius non innotuerit Mæcenati, nisi post impetratam demum ab Augusto veniam, et comparatum scribatum Quæstorium. At istud Suetonio nunquam excidisset. Mæcenate enim deprecante, Cæsar ignovit Horatio, eique bona suo Fisco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenæ Horatium habere in numero familiarum suorum, quocum negotia sua communicaret; quemque in otio suo jucundum adhiberet comitem.

Hinc me videas strigosiorē.] Non placet ista lectio. Procul dubio scripserat Mæcenas, *Nunc me videas strigosiorē*, eamque lectionem secutus est doctissimus Vossius. Fuit iis temporibus Nin. Crassus poeta quovis pumice aridior, eamque ob causam istiusmodi conviciis obnoxius.

Eulogium.] Græcè *ὕμνος*, propriè significat titulum, lemma, præfationem concisam, breviarium, quo quis, quid sibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatissimus et infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Augustus omni tempore, post autem bellum Hispanicum, impendio magis gravescere cœpit ejus valetudo. Post istud igitur bellum constat eum hanc epistolam ad Mæcenatē scripsisse, Horatioque obtulisse munus epistolæ.

Ab istâ parantica mensâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domesticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Augustus ut Mæcenatis parasitum, quasi ei esset assidua conviva.

Ac ne recusanti quidem aut successit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit.] In primis notatu dignum est, quod hic observat Suetonius. Rara est in principibus ejusmodi moderatio; cujus quidem exhibendæ fateor non nisi rarissimas iis præbere occasiones. Ad eum in paucos incidunt, qui officia ampla et honores ultro sibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri posset.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis suæ excusatione illum honorem sibi ab Augusto oblatum recusasse. Jam enim consenuerat, unde etiâ sequitur hoc ei non oblatum fuisse antè bellum Hispanicum, ut supra dixi.

Septimio.] Idem est Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. ii. quem laudat Ep. 3. Lib. i. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. i.

Unde et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Augusti in se liberalitate, quod tamen silentium non est ab ingrato animo profectum. Nemo inquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Augusti similes, qui omnibus suis subjectis benefecit. Quorsum igitur pro seipso seorsim gratias ageret, quum essent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujusmodi gratiarum actio glariam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur? Itaque Horatius, quæ erat prudentiâ, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptum retulisse felicitatem suam, neque quenquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberi Drusique.] Quod quidem fecit Od. 4. et 14. Lib. iv.

Eamque coegerit propter hos tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credit omnes Odas lib. iv. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longe errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas, quas ex ipsius imperio composuisset, iis ad jungere, quas jam pridem fecisset, necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Od. 1. Lib. iv.

Habitu corporis brevis fuit et obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. ii. ubi se affirmat esse staturæ non amplius bipedalis.

Vixit plurimum in coetibus raris suis.] Hibernos menses nonnumquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem degebat in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Od. 6. Lib. ii.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rura. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, et Sabinum, unde alii illam Tiburtinam accensent, alii Sabinam; quod fieri solet de villis, urbibus, et montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniam, unquam Apulicæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. I. Lib. ii.

—————*Lucanus, an Appulus, anceps,
Nam Venurinus arat finem sub utrumque colonus.*

Et Od. 4. Lib. iii. eadẽm de causâ ponit montem Vulturem in Apulia et extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio planè similem apud Catullum, qui de rare suo, quod in eadẽm regione ubi et Horatii rurs erat, dicit.

*O funde noster, seu Sabine, seu Tiburte,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum cadere: at quibus cordi est,
Quovis Sabinum esse pignore contendunt:
Sed seu Sabine, seu verius Tiburte, &c.*

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.] Is est Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. i.

*Et præceptis Anjo, et Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.*

Fuit autem Tiburnus Catilli et Cœræ frater, qui quam considerant urbem, Tibar ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. vii. v. 872.

Sed utraque falsa puto; nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex ea, quod vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam præstiterunt sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideò tantum, quia quod pulcherrimum est, à Genio ipsorum abhorret maximè. Quo plura reperissent in his elegis humilia et inepta, eo impensius contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prò dolor! quanto cum ipsorum dispendio perierunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subditios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. ii.

Carpina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quòd obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque verò commentatorum, et interpretum culpa, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravarunt inepto eo sensu quem ipsi affixerunt.

NOTÆ IN VITAM HORATII.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63. annis ante Natum Christum.

L. Cotta et L. Torquato Coss.] Dicente ipso Od. 21. Lib. iij

O nate mecum consule Manlio!

Et Epod. 13. v. 8.

*Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.*

Decessit C. Martio Censorino et C. Aninia Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante Natum Christum. Errat igitur Suetonius, cum dicit *post quinquagesimum nonum annum*. Ab octavo enim Decem. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt amplius quinquaginta septem anni minus undecim diebus. Nisi hæc sic potius culpa librarii.

Hærede Augusto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsequandas Testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modò testator hæredem suum nuncupavit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. x. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, et suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hic perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, atque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cum esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mili quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo pacto esset ignoscendum adeo inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuisset, non tam æstimarem scripta, quam ipsum auctorem aspernarer: meque adeo poeniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum expediat à crimine silentii istius, quod quidem primo tam suspectum tamque odiosum apparet. Dio de eo anno loquens qui Mæcenati supremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Augusto eo anno contigerunt. Cumque demonstrasset priores octo menses nihil ei præter felices eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio, mortemque Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, ad nonum usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non nisi post octavum mensem contigit. At quamvis statim post eum mensem exactum contigisset (quod tamen non constat, cum Dio non designet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septimum diem Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abstergendis. Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico suo. Quid autem aliud facere potuisset, quo clarius demonstraret, quam vehementur eum dilexerit? Tum procul dubio id præstitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat quum ad Mæcenatem scriberet, periculoso morbo laborantem et mortem optantem.

NOTÆ IN VITAM HORATII.

*Ah! te mea si partem animæ rapit
 Maturior vis, quid moror altera,
 Nec carus æquè, nec superstes
 Integer? Ille dies utramque
 Ducet ruinam; non ego perfidum
 Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
 Utcunque præcedes, supremum
 Carpere iter comites parati, &c.*

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultâset Horatius, non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis temporibus consensu feliciter ariolari. At ille magis perspectas habuit amicitie suæ, quam fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vaticinari, cum in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRONOLOGIA
ANNORUM HORATII
 PER
C O N S U L E S :
DIGESTA È DACERIO.

<i>Anno ab U. C.</i>	<i>Anno ante J. C.</i>	<i>Anno Hor.</i>	CONSULES.
688	63	1	{ L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	{ L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	{ M. Tullius Cicero C. Antonius
<i>Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.</i>			Natus est Augustus.
691	60	4	{ D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	{ Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	{ Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	{ C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	{ L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	{ P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	{ C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. 4. Lib. iii. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est Sat. 6. Lib. i. Epist. 2. Lib. ii.

698	53	11	{ Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	{ Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	{ Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	{ Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	{ M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	{ L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	{ L. Lentulus C. Marcellus

Anno ab U. C. Anno ante J. C. Anno Hor. CONSULES.

705 46 18 { C. Cæsar II.
P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706 45 19 { Q. Fus. Calenus
P. Vatinius

707 44 20 { C. Cæsar III.
M. Lepidus

708 43 21 { C. Cæsar IV.
Q. Fab. Maximus

709 42 22 { C. Cæsar V.
M. Antonius

Cæsar in Curia Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710 41 23 { C. Pansa
A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, asumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. 2. Lib. ii. Horat. scribit Sat. 7. Lib. i.

711 40 24 { M. Lepidus II.
L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Od. 14. Lib. iii.

*Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.*

Erat jam viginti quatuor annorum, et in Bruti exercita versabatur. Aderat pugnae Philippensi, inde fugit relicta non bene parmula: à prælio Romam redit. Fecit Od. 14. Lib. i.

712 39 25 { P. Servilius II.
L. Antonius

713 38 26 { Cn. Domitius II.
Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. 1. Lib. ii. Mæcenatem Brundisium comitatur, scribitque Sat. 5. Lib. i.

714 37 27 { L. Censorinus
C. Calvisius

715 36 28 { Appius Claudius
C. Norbanus

716 35 29 { M. Vipsanius Agrippa
L. Caninius et post ejus
mortem, Stat. Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. de eâ componit Epod. 7.

717 34 30 { L. Gellius
M. Cocceius Nerva

Menas relicto iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Epod. 4. invenitur.

<i>Anno ab U. C.</i>	<i>Anno ante J. C.</i>	<i>Anno Hor.</i>	CONSULES.
718	33	31	{ Sex. Pom. August. <i>Cognatus</i> . I. Cornificius
Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum veniam datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. 7. Lib. ii. scribit.			
719	32	32	{ M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	{ C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus
Horatius hoc anno edidit Sat. 4. et 6. Lib. ii.			
721	30	34	{ Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius
Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Epod. 16.			
722	29	35	{ C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus
Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Epod. 1. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Epod. 9 Lib. v. Sub finem hujus anni moritur Cælius Philosophus Epicureus.			
723	28	36	{ C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus
Alexandria capta. Mors Antonii et Cleopatæ. Facta est Od. 6. et 37. Lib. i.			
724	27	37	{ C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius
Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum sub Augusto clausum. Dedit Hor. Od. 12. Lib. i. et circa hoc tempus Od. 6. Lib. iii.			
725	26	38	{ C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.
Titulo principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Od. 2. Lib. i. Extracta Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur; quâ de re composita est Od. 31. Lib. i. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. 3. Lib. iii.			
726	25	39	{ C. Cæsar Oct. VII. M. Agrippa III.
Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Od. 8. Lib. ii. Verum proficiscenti principi Arimipi occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit Hor. Od. 35. Lib. i. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrimâ oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres sibi liceret, deposito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Od. 16. Lib. ii. Cæsari delatum Augusti nomen.			
727	24	40	{ Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.
Scripta est Od. 10. Lib. ii. Od. 11. Lib. iv. Ep. 5. Lib. i. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque et Sat. 2. 3. 6. 8. 9. et 10. Lib. i. Primam item Lib. ii.			

Anno ab U. C. Anno ante J. C. Anno Hor. CONSULES.

728

23

41

Augustus IX.
M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliariis copiis profiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Od. 26. et 33. Lib. i. item 4. Lib. ii. Od. 26. Lib. iii. Clauditur Janus jam sub Augusto secundum.

729

22

42

Augustus X.
C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Egypti Præfecto mittit. Facta Od. 29. Lib. i. Moritur Quintilius Varus Poeta, cognitione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Od. 24. Lib. i. Mæcenas Licinise amore captus, quam et paulo post duxit. Huc spectat Od. 12. Lib. ii. Victa Hispania. Parthorum à Phraate defectio: Od. 8. Lib. iii. Augustus ex Hispania reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. 14. Lib. iii. Huc etiam referri potest Od. 36. Lib. i.

730

21

43

Augustus XI.
C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Od. 36. Lib. i. Od. 13. Lib. ii. Od. 19. et 39. Lib. iii.

731

20

44

Cl. Marcellus
L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, et Licinio Murena, (cujus soror Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.

732

19

45

M. Lollius
Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente incertè scripta est Lib. i. Ep. 20. Mæcenati, qui jam decem amplius annos urbi præfectus fuerat, succedit Agrippa.

733

18

46

M. Aurelius
P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armenis Phraatem in Parthia regnum restituit. Signa Romana, quæ Parth Crasso et M. Antonio abstulerant, reddita, Romamque remissa, Hor scribit Lib. i. Ep. 3. 4. et 7. ut et patulo ante Od. 19. et 30. Lib. i. Od. 2. Lib. ii. et Od. 4. Lib. iii.

734

17

47

C. Sertius Saturninus
Q. Lucretius

Debellatum in Hispania per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. 12. Lib. i. Virgil. Athenas profiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Romam discedentem persecutus est Hor. Od. 3. Lib. i. Huic anno etiam supponi possunt Od. 9. Lib. ii. et Sat. 5. Lib. ii. nec minus commodè anno 728.

735

16

48

Cn. Lentulus
P. Lentulus

736

15

49

C. Furius
C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut et Od. 21. Lib. i. Od. 6. Lib. iv. at Ep. 13. Lib. i. et Ep. 1. Lib. ii. quibus etiam hæc referri possunt.

Anno ab U. C. Anno ante J. C. Anno Hor. CŌNSULES.

737 14 50 { L. Domitius
P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniae Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quo liberius cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potius pro Messalo Corvino, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Od. 1. Lib. iii. Od. 2. et 10. Lib. iv.

738 13 51 { M. Drusus Libo
L. Piso

Sicambri et Rhæti per Drusum et Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

739 12 52 { Cn. Lentulus
M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Od. 2. et 5. Lib. iv.

740 11 53 { Tiberius Nero
Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim et octodecim mensibus ante de Vindelicis, Rhætis et Sicambriis reportarant Drusus et Tiberius, cecinit: Ep. 7. et 10. Lib. i. non longè ab hoc tempore absunt.

741 10 54 { M. Valer. Messala
P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi et Tiberii de Vindelicis, Rhætis, et Sicambriis victoriæ. Scripta est Od. 15. Lib. iv. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quàm in Augusti laudibus finem facere.

742 9 55 { P. Fab. Maximus
Q. Ælius Tubero

His Coss. ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti octo annorum præfecit; hac de re scribit Horat. ad Lollium Ep. 18. Lib. i.

743 8 56 { Jul. Antonius
Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia versabatur, huic inscribit Ep. 2. Lib. ii. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certè eorum, quarum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744 7 57 { Cl. Drusus
Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germania moritur.

745 6 58 { M. Censorinus
Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quod à Martio veteri anni principio Sextus esset, à suo cognomine Augustum nuncupavit, magis quàm Septembrem (quod maluerant patres et amici) quo erat natus; quia hoc sibi et primus Consulatus, et insignes victoriis obtigissent. Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam et post paucos dies insecuta est Horatii mors. Atque hæc sunt, quæ de vita, scriptis, et morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimittam plus partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclarè egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, etc. illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM

DE
HORATIO.

OVID. *lib. 4. Trist. Eleg. 10.*

*ET tenuis nostras numerosus Horatiis aures,
Dum feris Ausoniâ carmina culta lyra.*

PERS. *Sat. 1. v. 116.*

*Omne vaser vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admisus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.*

MARTIAL. *lib. 8. Epig. 18.*

*Sic Maro nec Calabri tentavit Carmina Flacci,
Pindaricos posset cum superare modos.*

PETRON. *Sat.*

*Homerus testis et Lyrici, Romanusque Vir-
gilius, et Moratii curiosa felicitas.*

LUCAN. *Poem. ad Calp. Pisonem.*

Ausonamque chelym gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. *lib. 10. cap. 1.*

*Multò est tersior ac purus magis Horatius,
et ad notandos hominum mores præcipuus.
. Lyricorum idem Horatius serè solus
legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et
plenus est iucunditatis et gratiæ, et variis figu-
ris et verbis felicissimè auidax.*

AUSON. *ad Nepotem.*

*Te præeunte, Nepos, modulata poemata Flacci,
Altioumque iterum fns est didicisse Maronem.*

D HIERON. *Præfat. in Chron.*

*Quid psalterio canorius quod in marem
hostri Flacci et Græci Pindari, nunc Iambo
errit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico
tuset, nunc semipede ingreditur.*

SIDON. APOLLIN. *Epist. ad Lamprid.*

*In Lyricis Flaccum secutus, nunc ferebatur
in Iambico citus, &c.*

Et alibi:

*Stylus aut Maroniam,
Aut quo tu Latham bene, Maratt,
Alcaeo potior Igrites ipso.*

Comment. Vet.

*Horatii satira inter Lucilii et Iuvenalis sati-
ras media est. Nam et asperitatem habet ut
Lucillus, et suavitatem ut Iuvenalis.*

J. LIPS. *Epistolic. Quæst. lib. 2. Epist. 9.*

*Horatius in satiris placidus, lenis, quietus,
monet sæpius quàm castigat; sed ita præclare
tamen hoc ipsum, ut in eâ parte et arte nihil
possit supra eum.*

MANUT. *Epist. lib. 6. Ep. 7.*

*Quis enim, qui de Poëtis modò iudicare ali-
quid possit, qui inter Latinos omnes Horatio
vel acumine ingitilli, vel sententiarum gravi-
tate; palmam non tribuit?*

TAN. FAB. *Cap. Epist. lib. 1. 57.*

*Venerum ille parens Horatius ei pro sua
elegantiâ et Iugeniî urbanitate hand dubiè
placet.*

JUL. SCAL. *De Re Poet.*

*Carminum igitur libri vel iucundâ inven-
tione, vel puritate sermonis, vel figurarum;
tam novitate, tum varietate, tamquam sunt
omni non solum vituperatione; sed etiam
laude: neque solum dicendi genêre humilî,
quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti
verum etiam sublimi maxime commendandi.*

Q. HORATHI FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude pœseos, præsertim lyricæ.

MÆCENAS atavis edite regibus,
O, et præsidium, et dulce decus meum!
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

INTERPRETATIO.

O Mæcenas, ordo à maj.
[2] ribus proceribus, ò et meum
columnen, et chara mea glo-
ria! sunt plerique, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monopos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri catalecti; constant ex Spondee, quibus Choriambis et Pyrrhichio vel Iambo, sicque scandere licet:

Mæcê | nâs | ãtãvis | aditê rê | gibus ;
vel isto modo facillor,

Mæcê | nâs | atã | vis | editê | rëgibus.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcæque sanctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecenas*, ut quidem è vulgo. Vide Cæsar. Rhodig. lib. xii. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippæ Cæsari charus. Vell. Paterculus. Vir ingeniosus, et magnus exemplum Romanae eloquentiæ daturus, nisi illum enervasset felicitas, inquit Seneca, Epist. 19.*

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi avi tata, id est, pater. Avi proavis proprie atavis dicitur Plant. Pers. i, 2. 6.

Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus quicquid garriant nonnulli de Etruria regibus; quamvis etiam illorum nescio quàm et aliquò nixam fundamento seriem contexant; ut Mæcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turribus tritavus, Ebbius majorum primus, etc. Certè divites quosque et primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex sanctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. iii. Od. 20. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, et præsidium.*] Mæcenas fuit saluta-
stque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantum sed et Virgilio, Propertio, alliaque viris litteratis præsidium ac tutela: Vide lib. ii. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes

eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] Decus ex nobilitate; dulce, ex familiaritate viri principis. Hæc pertinet quod ait Persius, Sat. i. v. 116.

Omnes vaser vitium videntis Flaccus amico Tangii, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnici exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi, et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, etc.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum colligisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ, in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentia celebrantur, in quibus pentathlon, sive quinquetium, id est, quintuplex certamen: Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palestra: sive navis, Cursus, Fugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores, Olympicæ vocabantur coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuæque immunitate donabantur; aded ut Olympioncen esse censoretur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemei. Anni quidam, ut Pythii; quinque-nales Olympici et Isthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant; plerque dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupate sunt Olympiades, ea spatia sex intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400, ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheus, ad delubrum Jovis in Achaia, juxta Pisam et Elisiam, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. iii. 8.

conspersi pulvere Olympico, et quos meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantiam certatim evehit ad maximas dignitates; illum, si, congressit in suam granariam quicquid colligitur ex areis Libyæ;

Collegisse juvat: metaque fervidis
 Evitata rotis, palmaque nobilis
 Terrarum Dominos evehit ad Deos.
 Hunc, si mobilium turba Quiritium
 Certat tergeminis tollere honoribus;
 Illum, si proprio condidit horreo
 Quidquid de Libyæc verritur areis;

7
 41
 31
 10

ANNOTATIONES.

18. et seq. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. xiii. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici a Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni (non varis sunt opiniones) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pini rat. Denique Nemæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemæâ sylvâ venem prodigiosâ magnitudinis, apud Cleonas Achaicæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycyrgi puerum in Nemæâ sylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina, videlicet poetarum, victores, heroes et athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympiæc agona Musicum addidit Nero; qui et in his non bigis sed decemjugi curru aurigavit victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas et reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metaque.*] Meta lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu è lato in acutam erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Metamorph. x. v. 106.

— *Metas imitata cupressus.*

In Circo Romano metæ primùm lignæ; ab Imperatore Claudio factæ demum auræ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.] Principus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. x. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attingisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne rulnerentur equi, currusque dirumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porro circa metam currus agitari debebat septies.

Auson. Epitaph. 35.

*Prosperè clamosi spatiosa per æquora Circi
 Septenas solitus victor obire vias.*

Propert. lib. ii. Eleg. 25. v. 25.

*Aul prius infecto deposcit præmia cursum,
 Septima quàm metam triverit ante meta.*

Græci doedemum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. *ἄδωμα γυμνασίου τοῦ αἰῶνος* et Pyth. Od. 5. *ἠδωμάριον δὲ τῆς ἀθλοῦ τῆς αἰῶνος*. Non

prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriad ac solertiam, ad quam usu quotidiano et exercitatione assuescebant, ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari et flectere, et per leuonem currere, et in jugo insidere, et inde se in cursum recipere citò possent. Cæsar de Bell. Gall. lib. iv. cap. 33. meminit et Juvenal. Sat. iv. v. 226.

5. *Palmaque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemæa, Isthmia, vicissent, Græci tantos honores tribuebant, ut non modò in conventu stantes equos palmâ et coronâ ferrent laudes, sed et cùm revertentur in suas civitates, quadrigis triumphanti invehentur, atque vectigilibus à Republicâ constitutis totius vitæ spatio fruenterent. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea est ejus naturæ ligni, ut argenti bus opprimentibusque minime cedat. Unde est illud Alciati Epigramma;

Nititur in pondus palma, et conurgit in altum:

Quoque magis premitur, hoc magis tollit onus.

6. *Terrarum Dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilli, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam et fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ et in proverbium abiit. Mellius tamen alii ad ipsos Deos orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc et lib. iv. Od. 2. v. 18. *Cælestes appelluntur Olympionæc.*

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium leg.* At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui post mortem et apotheosin Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti; *Sive quiddam hacta Quiris præcis est dicta Sabinis.* Ovid. Fast. ii. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Questurâ, Edilitate, Præturâ, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii intelligent iteratos Magistratus; nonnulli sublato et conterminato plausus in theatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius, Ode 20. hujus libri.

10. *Libyicis.*] Martial. lib. vi. Epig. 86.

Poandæc Libyicæ menses, &c.

Apud Pindarum *ἄστυς ἠρόσος*, Libya tritici ferax; Claudian. de Laudib. Sicilic. *Spicis insignis Africa dicitur.*

Aræis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ibi frumenta secta larentur et aræant.* Festus verò ait esse lo-

CARMINUM LIBER I. 1.

Gaudentem patrios sindere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

Luctantem Icaris fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui : mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor :
Seu visa est catulis cervæ fidelibus,
ator oblitus delicatæ uxoris moratur sub ætre frigenti sive canes fidi conpexerunt cervam,

gestentem scindere sarculo
rura paternâ, nunquam de-
ducas de proposito, etiam
promissione opum Attali, ut
nauta timidus findat navi

15 Cypriâ undas pelagi Myrtoi.
Mercator timens Africum
ventum pugnantem cum a-
quis maris Icaris, commen-
dat quietem, et agros sui pa-
gi, paulo post *lâmen* resarcit
naves laceras, paupertatis

20 impatiens. Est alius qui
non contemnit cyathos vini
Massici veteris, neque de-
trahere aliquot horas ex die
integro, modò jacentes habens
artus sub arbuto virenti,
modò ad originem placida

25 dam fontis sacrati. Militia
placet multis, sonusque buc-
cinæ ac litui mixtus, et bella
matribus execranda. Ven-
[6] ator oblitus delicatæ uxoris moratur sub ætre frigenti sive canes fidi conpexerunt cervam,

ANNOTATIONES.

eam vocatum, quasi exaruerit, et non possit quidquam generare. Hinc et aræ vocantur loca in arbe pura, vacua, nullisquæ ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falcule incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir*, Angl. A *WEDDING-HOOK*.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis, vel toto Asiæ regno, ubi Attalus, Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à se instituendum. Hinc et splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. ii. Eleg. 13. v. 22.

Nec nisi in Attalica mora mea nixa thoro.
De Attalo plura lib. ii. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterræni maris Insulâ, de quâ postea fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta est. Festus.

14. *Myrtoum.*] Pars *Ægei* maris Eubææ proxima: sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt sic appellari à Myrtoo quodam in mare istud præcipitatio: vel à muliere Myrtone. Porro illud præ cæteris mare hic afferri videtur, quia naufragis infestum, nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas et scopulos.

15. *Icaris fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, *Ægei* pars ad Samum ac Delum Insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapsus. Ovid. Fast. 4. v. 283.

Transit et Icarium lapsus ubi perdidit alas Icarus, et vastæ nomina fecit quæ.

Africum.] Ventum ab Africa flantem, verna-

culè SOUTH-WEST, inter meridiem et occasum. Virgil. *Æn.* i. 89.

— Creberque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut prius, lucro inhians.

19. *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum, Nominisque et ivarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum esse, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. i. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad gæmo indulgentium, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbusier* Angl. THE *STRAWBERRY-TREE*.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, et quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ et libamina forum ac vini. Vide lib. iii. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tuba est et incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, sic à tubo quem referit appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. i. v. 98.
Non tuba directi, non eris cornua fœci.

24. *Bellaque matribus detestata.*] Per quæ nempe orbantur viris ac filii.

25. *Manet sub Jove frigido venator.*] Cic. Tusc. ii. n. 40. *Construdinis magna vis est. Pernoctant venatores in nive: in montibus vni se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro ætre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Itic est is Jupiter quem Græci vocant Aera, qui ventus est et nubes, imber postea, atque ex imbre frigus, ventus post, fit aer denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Natura Deorum ii. *Canum tam fida custodia, tanque*

sive aper *Marsus* fregit retia
rotunda. Hedera verò, mer-
ces doctorum capitum, me
collocant inter summos De-
us: me silva frigida et cele-
res choream Nympharum
cum Satyris segregant à vul-
go; si neque Euterpe fiatulas
coërcet, neque Polyhymnia
Lesboium refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis Vatribus inseres,

Seu rupit teretes Marsus aper plāgas.

Me doctarum hederæ præmia frontium

Diis miscent superis: me gelidum nemus,

Nympharumque leves cum Satyris chori

Secernunt populo; si neque tibia

Euterpe cohibet, nec Polyhymnia

Lesboium refugit tendere barbiton.

Quod si me Lyricis Vatribus inseres,

30

[7]

35

ANNOTATIONES.

anans dominorum adulatio.—*tan incredi-*
bilibi ad investigandum sagacitas narium, tanta
alacritas in venando, quid significat aliud, nisi
se ad hominum commoditates esse generatos?
Vide *Ælian.* lib. xix. cap. 11. de animal. Hoc
spectat quod sunt quidem venatici canes, qui
visu melius quàm olfactu feras consectantur.
Gall. *Chasseur à vue*, Angl. GAZZ-HOUNDS,
THAT RUN AT SIGHT. Sunt porò fideles ii, qui
à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam.
Gal. *Qui ne prennent point le change, ou qui ne*
gardent contre le change, Angl. STAUER-
HOUNDS.

28. *Teretes plāgas.*] Solum venaturi silvas
telis ac linteis circumdare, quibus feras conclu-
dantur. *Teretes.*] Tereti vire confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italia: vul-
pulum. Sabinia affines silvæ plurimæ, in quibus
venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ
coronabantur Poëtæ eximii, qui que in
certamine ingenii et industriæ victores fuerant;
vel quod æternitatem et immortalitatem carmi-
nis designet perpetuus ille viror hedere, quem-
admodum et lauri: sive quia Poëtæ Baccho
perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum,
quo Bacchantium morè interdum corripuntur,
vel potius ob vini ad condenda carmina utilita-
tem. Unde noster postea asserit non posse diu
placere aut vivere carmina, quæ scribuntur
aque potioribus. Virgil. *Eclog.* vii. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me simi-
lem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui
divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando et conscri-
bendis versibus aptissimum. Nam,

Carmina necesse scribentis et otia querunt.
Hinc et in his locis constituntur Nympha
cum Satyris choros dantes: id est, profunde
et assidue cogitationes doctæ viri non inane-
scentes et inutiles.

31. *Satyris.*] De his postea lib. ii. Od. 19.
Nastica Nymphae sunt, quarum superis pars
corporis humanam effigiem, inferior experiam
exhibent; ceterum certum omnium cogitatio-
nem habere atque hominibus imperire Satyri,
Fauni, Silvani existimantur. Patet ex Vir-
gilii *Eclogâ* vi, in qua Silvanus de abstractioni re-
rum naturâ et origine subter dixerit. Vide
Lactantii *Dialog.* 26. in titulis, *Diogenis.* Dio-
dor. Sicil. *Plin.* 26. vii. cap. 2. Satyri humano
capite, sed coram calceoque, acutis auribus,
depresso naribus, villosa corpore ab antiquis

pinguntur. Plutarchus in Sylla vitâ refert, per
Thessaliam et Macedoniam ad mare descendente
Syllâ, non longè Dyrrachiâ vicinâque Appol-
loniâ, apud Nymphæum, sacrum quandam lo-
cum, colle videnti ac rivulus amœno, obdormi-
scentem Satyrum, quem Poëtæ Pictoresque
effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syl-
lam per varios interpretes interrogatus, quia
esset, nihil quod intelligi posset respondit; tan-
tâ vocem asperam hinnitus equino et hirci ba-
latu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Syl-
la obstupesci Satyrum dimiserunt. Sanctus
autem Hieronymus in vitâ Pauli Erenite scri-
bit, temporibus Constantini visum toti Alex-
andriæ populo Satyrum: præterea sancto An-
tonio apud eremum occurrisse nomuncionem
aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui ex-
tremis corporis in caprarum pedes desinerent;
interrogatum verò quia esset, respondiisse; *Mor-*
talis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delu-
sa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat et
colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem
imperitamque turbam attollunt, ac velut sac-
rum à profano segregant lib. iii. Od. 1.

Odi profanum vulgus et arce.

Si neque tibia Euterpe cohibet, &c.] Si modò
mihi sua opem non negent Musæ. Tibia
pridem confecta ex ossibus crurum, seu tibia-
rum gruis, cervi, &c. et hinc nomen. Vide
Scaliger poët. lib. i. cap. 20. Porò *Euter-*
pe, Musarum una, tiliarum inventrix dicitur,
nomen autem sortita à cantûs suavitate, et a
delectando *se bene*, et *regnat, delectare*, Auson.
Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter musas id memo-
ria obtinet, ut multos canat hymnos, virorum-
que insignium laudationibus præsit. Unde no-
men ei factum. Ita, inquam, scribitur Ovid.
Fast. v. Herodot. lib. vii. &c. Aliis *Polyhymnia*
à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboium refugit tendere barbiton.*] Si
mihi concedat facultatem optimi Carminis
Lyrici, quem habuerunt Alcman et Sappho à
Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus
lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas
habens chordas: Anacreontis inventum facere
videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas,
accedat mihi iudicium, si que me pronunties
inter Poëtæ Lyricos dignum recensare, tum
me Diis parem existimabo.

Lyrici.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici

Sublimi feriam sidera vertice.

conium attingam excelso ca-
pita.

ODE II. AD AUGUSTUM CÆSAREM.

*Deos omnes Romanis iratos esse, ob eandem Julii Cæsaris: totamque Im-
perii spem in Augusto esse.*

JAM satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater; et rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,

Terruit urbem:

Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

[8] Jupiter jam in terras im-
misit sat nivis et horrendam
grandinis: vibransque ful-
mina in sacras arces manu
flagrantâ Romæ terrores
incussit. *Alia* etiã na-
tiones fecit timere, ne red-
iret triste tempus Pyrrhæ
conquerentis ob prodigia
insudita:

[9] ⁶ Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

ANNOTATIONES.

celebrantur, Pindarus, Alceus, Sappho, Stesi-
chorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alce-
meos, Anacreon. Apud Latinos Horatius
Princepte ac propè unicus. Huic addit Cæsium
Bassum Quintilianus, lib. x. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platon-
icorum erat sententia; Poëtam infra Deum,
et supra hominem esse.

Ode II.—Ode est dicosol tetra-strophos. Tres
quique priores versus sunt Sapphici. Constant est
trochæo, spondæo, dactylo, et duobus trochæis.
Et sic scanduntur:

JAM sã | tis tēr | ris nivis | atquē | diræ.

Quartus est Adonicus, est dactylo et spondæo.

Terruit urbem.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. vi.
cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offen-
sionem Deorum et iram ostendentia atque sug-
gerentem civilium deinceps bellorum, eventumque
postendentia, Horatius commemorat: cum autem
tolerent prodigia et portenta procurari et
expiari, iraque Deorum obscrationibus pla-
cari, utrumque in eâ Ode reperit. Porrò
funestum se dirum ostentum erat, cum sedes
sacra de cælo tangebantur. Cic. de Divina-
tione. ii.

*Nam pater altitonans, stellanti nixus Olympo,
Ipse suas quondam fumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injectis sedibus ignes.*

Nivis atque diræ grandinis.] Postquam à
Cæsario et Bruto Julius Cæsar in Senatu inter-
fectus est, nivis et grandinis tempestates pro-
digiosas aliãque portenta acciderunt. Tiberis
quoque exundans urbem agroque sædavit. De
quibus suæ Appianus lib. iv. Diod. lib. 47. alii-
que. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in
ultionem occisi Principis adulatoriè noster alii-
que ejus sæculi Poëta scripserant. Augusti
gratiam captantes, que omnium bellorum mili-
tium et cæsus hinc nãpsit, nihil convenientius
ducentes, quàm necem avunculi vindicare, fueri-
que acta. Suet. Octav. cap. 10. Ideoque pro con-
cessa voverat, teste Dione lib. xiv. Idem Suet-
on. cap. 20. Extruxit eandem Martis ulla...

quam bello Philippensi pro ultione paternâ sus-
ceptâ voverat.

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem
Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Fru-
strâ ergo Scaliger Hypercrit, locum hunc Ho-
rati redarguit.

Diræ grandinis.] Quoties erat grando solito
major, lapidibus pluisse dicebant veteres, et
prodigium censebant, procurabantque. Tit.
Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis
ira, cum nec sibi sacratis parceret ædibus. Hinc
verò portendi rerum mutationem credebant
olim teste Dione et aliis. Seneca Quæst. natu-
ral. l. ii. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tus-
cum est vocabulum et insignitum fulmen; ne-
quid te remoretur, *Lector*) *missæ et placata est,*
*posthæc Jovis arbitrio militavit. Secundam mit-
tit Jupiter quidem, sed ex conciliis sententiis:*
nam duodecim advocat Deos; quæ manubia
prodest, at non impunit. Tertiam idem mittit,
sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores
vocant: et manubia hæc tertiam incendit
*lat, mutatque statum privatum et pub-
licum, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomastis: urbium
scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deu-
calioneo. Eluviones fuere plures, testibus Eu-
seb. Hieron. Isidoro, et aliis. Una mensium
novem sub Ogyge prisco; altera Niliaca uni-
us mensis sub Hercule et Prometheo Ægyptiis:
tertia duorum mensium sub Ogyge Attico.
quarta mensium trium in Thessalia tempore
Deucalionis et Pyrrhæ: quinta sub Proteo
Ægyptio. Has Poëta nonnunquam jungunt
confunduntque, imò his tribuunt ea que ex
sacris codicibus acceperant de universali dilu-
vio, quod describit Moses Genes. cap. 6. et seq.
Sic et alii pariter E. hnic. Apollodor. lib. I.
Ubi Jupiter, inquit, *anteam prolem tollendam*
censuit, Deucalion Promethei consilio fabricatâ
*à lignis arcis, repositique in eis rebus ad vi-
tam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrr-
hæ uxore: tum Jupiter, effusus largè in orbem,*

Uxorius amnis.

Audiet crives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum

Rara Juventus.

Quem vocet Divum populus juvenis
Imperi rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minis audientem

Carmina Vestam?

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus

Augur Apollo.

Sive tu mavis Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, et Cupido:
Sive neglectum genus, et nepotes

Respicis, Auctor,

Heu nimis longo satiate ludo!

20 errat exandans. Juvena:

[11] pauci culpâ parentum au-
dient aliquando Romanos
strinxisse gladios, quibus
justè magis confoderentur
Persæ graves; discentur
bella civilia. Quem Deo

25 rum populus invocet la-
beati Republicæ? Quibus
votis instabant Virgines sa-
cræ apud Vestam obse-
crations minime suscipi-
entem? Cui Jupiter dabit
munus eluendi crimen? &

[12] Phœbe fatidice obsecramus

31 ut succurras, albos hume-
ros nube velatos habens:
seu vis potius adesse, ô blan-
da Venus, circa quam joci
et amores volitant: seu ab-

35 jectam prolem atque poste-
ros respicis, O Mars Ro-
mæ gentis parens, che-
bello nimis diuturno satiate

ANNOTATIONES.

quod Tiberis molitur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. Uxorius.] Uxori plus æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. iv. v. 226.

—Pulchramque uxorium urbem
Etruriam—

21. Audiet crives, &c.] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, et mutuis vulneribus crives absumpti, juvenisque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. Graves Persæ.] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; Graves, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. iv. Od. 16.

23. Vitio parentum.] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. Virgines sanctæ.] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate et summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cicero de Legibus ii. Virgines Vestales in urbe custodiunt ignem sacri publici sempiternum. Et ibid. Vesta, quasi focus urbis . . . ei colende Virgines præcunt, &c. Vide A. Gellium, lib. i. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc scribit: Vestalem Virginem minorem avaris sex, majorem quem avaros decem natam, capi sua non esse; patrimonium et matrimonium esse oportere: neque linguâ debili, sensuque acurium diminutam aliam quamvis corporis labe inveniunt, nec que spœ, aut ejus poterit emancipatus esse, aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidâ negotiis diverterentur, &c.

Mixus audientem.] Præ irâ graviore ac ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem obli cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegiam præsumptam audientem, que summum Sa-

cerdotem violarant, abeque ullâ munitione reverentiâ. Ovid. Fast. iii. ita v. 700. Vesta loquitur:

—Mens fuit ille sacerdos.

Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. Venias, precamur.] Invocat præcipuè Apollinem, qui et Trojanis pridem, et post Romanis semper impensè favit.

31. Nube candentes humeros amictus.] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optime intelligas cum iis qui putant alluisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admisi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio. lib. xiv Plin. lib. ii. cap. 30. Prodigiosus, inquit, Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, lotius per anni pallore continuo. Virg. Georg. i. v. 466.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romanum. Cùm caput obscurâ nitidum ferrugine textil, Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem

32. Augur Apollo.] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. Erycina.] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Iulo Cæsar Julius. Venus porò in Eryce Siciliæ monte sanum habebat, unde Erycina dicta. Romanam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam exera portam Collinam. Nec ornitendum quod Venus Cæsaris dicta sit genetrix; et ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit Genetrix Venus; sicut in Syllæ Apollo, in Antonii Lar Deus, in Pompeii Junioris Pietas, in Majoris Hercules inæctus.

35. Sive neglectum.] At Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæ que aded gentis auctorem.

37. Longo satiate ludo.] Tot bellis civilibus, que sunt ludus Martis. Clamor bellorum in pugnis conflictu Galæ læne.] Audientem

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhesit ulmi fastigio: qui locus fuerat columbis cognatus: necnon damæ tunicas nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Nume et sedem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante: dum sic fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Illie dolenti præter modum, se vindicem, ostentat atque in lævum litus

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:

Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natârunt

10
[10]

Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,

Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ

15

Illæ dum se niimum querenti
Jactat ultorem; vagus et sinistra
Labitur ripâ, Jove non probante,

ANNOTATIONES.

maximam Græciæ partem cœperunt; ut quicquid mortalium illis foret, interiret, præter admodum paucos. Plutarchus de animant. comparat. refert columbam, arcâ emissam, Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cum remearet: serenitatis, cum evolaret.

Pyrrha.] Pyrrha uxor Deucalioniæ Thessaliæ Regis: qui dno tantum fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verb consulerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. i. Virgil. Eclog. vi. Juvenal. Satyr. i. v. 81. et seq. etc. Thessalica illa contigit eluvio annis serè quindecim ante Hebræorum ex Egypto egressum; ut voluit quidam non absurde.

7. Omne cum Proteus, &c.] Proteus custos Phœcarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui prius vel in aquis vel in ripâ duntaxat debebant. Sunt enim apocion, Phœcæ.

9. Piscium et summâ genus hæsit ulmo, &c.] Fluctibus terre superfusus, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adharebant.

10. Nota quæ pedes fuerat columbis.] At rix hoc persuadeas rerum naturæ consultis, inquit Scaliger. Quasi vero bene palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porro quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cadente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matrem, sed et obtegeret, frequentare turque columbarum nidis.

13. Flavum Tiberim.] Seu ex eluvione turbidum ut sit; seu quod, ut scribit Virg. Æn. vii. 31.

Vorticibus rapidis, et multâ stans arenâ.

Retortis littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod incidit; quâ exundatione vastitatem urbi visum minari Tiberis. Hoc pertinet quod refert Dio lib. 46. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus: piscesque

innumerabiles è mari in continenter ejectos per ostia Tiberis.

15. Monumenta Regis.] Numæ Pompili, secundi Romanorum Regis, Palatium, quod et Curia Pompiliiana et Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. Templaque Vestæ.] Ex Dionys. Halic. lib. ii. Tempa duo Romæ habebat Vestæ, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter et Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra, quæ rotunda est, Vestæ dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. i.

17. Illæ.] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Illa jussu Anulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, hæc proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. Sinistra labitur ripa.] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinque collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. Jove non probante.] Si omnia fato fiunt, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis rivus? sive nulli Cæsaris ulla esset, quid igitur Romæ pulcherrima et religiosissima queque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fato? sic magna lris Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò postremum erit viros intantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam scyphantiam vitiligatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefarium cædem Principis et Pontificis. Ov. Fast. iii. 705.

At quicunoue nefas ausi, prohibente Deorum
virescere, polluerant pontificale caput.

At non probat quod uxori Illie obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eaque dejectum sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribant, Jovi Disque non placere

qui gaudes vociferationibus et galeis politis, atque as- pectu Mauri peditis erga suam adversarius feroci.	Quem juvat clamor, galeaeque laeves, Acer et Mauri peditis cruentum	
Sive immutatâ specie ado- lescentem exhibes in terrâ, In alatus filius benignum	Sive mutatâ juvenem figurâ Ales in terris imitaris, almæ	40
Maie, sinens te dici vindi- cæm Julii Cæsaris: tardè renigras in Cælum; diuque maneas cum populo Roma- no, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hic ingentes triumphos, et ap- pellationem parentis aucto- risque; neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impandè jâ equis vagari.	Vultus in hostem. Cæsaris ultor: Serus in cælum redeas, diuque Lætus intersis Populo Quirini; Neve te nostris vitis inquam Ocyor aura Tollat: hic magnos potiùs triumphos, Hic ames dici pater, atque princeps: Neu sinas Medos equitare inultos, Te duce, Cæsar.	[12] 45 50 [14]

ANNOTATIONES.

laet bello nequius contractantur et poliantur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respicunt hic aliqui ad historiam: grave neque bellum Jubæ Mauritanis regis adversus Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Forma hostilium copiarum suos perterritos confirmabat cum expectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.* Non malè quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis*. Isti enim optimi Italise et Romani exercitûs milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio et fama, Mercurios Julii Cæsaris vindicem fuisse assumptè juvenili figurâ Augusti, qui natus erat anno tantum novemdecim quando Cæsar interficius est.

43. *Maie.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. et 29. antè cit. Quid. Fast. iii. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Mors jacent meriti. Testes salote Philippi:

*Et quorum spernis ossibus albet humus.
Hæc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulticæ jura per arma patrem.*

46. *Serus in cælum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque presentiam operisque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 66.

40. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 25. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis Beavis ingreus urbem est, post Philippense, et rursus post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cum ab universis maximoque consensu Pater patriæ consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ, lachrymans ita respondit: *Compos factus volorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut huic consensum vestrum ad ultimum vite finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. Ann. lib. 1. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus sese nomine Principis sub Imperium accepit. Et Dio. lib. 63. ita scribit: Princeps Senatûs dictus est sexto Consulatu; eo more, quâ, integro etiamnum Populi in Rep. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem orientis Imperium transit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tum popolis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitans.] Equitatu suo Romanis insultava. Vel quòd urbana etiam negotia equitando Parthi obstrant. Strabone teste.

ODE III.

Nam quæ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolunitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

SIC te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helensæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.

[15] Ita te *ambros* ducant Cy-
pri Domina, et Helensæ fra-
tres, astra fulgentia, et pa-
rens ventorum, conclusis re-
liquis, excepto Japyge; C
navis, quæ debes Virgilium
tibi commissuræ, oro ut eam
5 sospitem applices ad litus
Atheniense, ac tuearis par-
tem dimidium animæ meæ.

ANNOTATIONES.

Odis est dicosol distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondeo, choriambico et pyrrhichio. Ita scanditur:

Sic tē | Divā pōtēns | Cypri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter, constans è spondeo, duobus choriambis et pyrrhichio:

Sic frā | trēs Hēlēmū | lūcidā si | dēri.

1. Sic te Diva, &c.] Venustatis et elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet et sententias multas et perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Herodes ille spiritus, quem in Poëtâ nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum serbentem legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjuvantis et votentis. Sic te Dii ventique integram servent, precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquegenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Divas potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter et Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, et crepta Venetis anno 1670. Cur autem invocatur Venus, ut saveat naviganti? An quod, ut opinatur Marcellus ejus numen in puppi appetitum, et navis insigne erat et tutela? An quod Veneris stella navigantibus utilis? An quod subulantur è maris spemâ procreant in mare jus et imperium obtinere. Virgil. Æneid. 8. v. 600. Neptunus ita Venerem alloquitur,

*Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.*

Ovid. Epist. xvi. v. 23.

Ille (Venus) dedit faciles mares, ventosque secundos,

In mare; nec mirum, jus habet orta mari.

2. Fratres Helensæ.] Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconia regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor et Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridas vocantur à Latinis quidem, à Grecis verò Jovis filii, *Alkmenægetæ*. Porro quod à parentis ac paterfamilias maris, dum viverent, li-

berassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc *castores* dicti; et hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor et Pollux: eorumque stellas cum simul apparent, salutare: cum solitarie, graves et noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgures marinos vocat. Vide Plin. lib. ii. cap. 37. Hygin. lib. ii. etc. et infra Od. 12. hujus libri Annotat.

3. Ventorum pater.] Jovem intelligit Marcellus, quia veteribus Phœnicis Jupiter est aër agitata et fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, quod ventorum rex et pater dicitur, quod ventorum astrorumque rationem apprime calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ et Vulcaniæ, Italiam inter et Siciliam positæ. Plin. lib. iii. cap. 8. et 9.

4. Obstrictis aliis.] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus omittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properant. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam, legunt obstrictis, sed malè. Homer. modo cit. Odys. x. *naribus ligavit*. Virgil. Æn. i. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliz finibus proficiat, adversus Eurum fiat, idem propemodum atque Caurus, in Greciam proinde et Italiam solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. ii. cap. 22.

6. Virgilium.] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Hælladæ in angulo Orientali et Australi; ubi longè præclarissima et nominatissima civitas caput extollit. *Athenæ omnium doctrinarum inventrice*. Cic. l. de Orat.

8. Animæ dimidium meæ.] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. Bene, inquit, de amico suo dixit quidam, dimidium animæ meæ: Nam ego sensi animam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et idem vultu horri erat vultu, quæ volebam dimidium vivere, etc. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. v. v. 22. et infra lib. 3. Od. 17.

Is profecto circa eor habebat lignum tresque viris la-
minas, qui primus mariævo
credidit navem frangi facilem,
neque metuit Africum
violentum cum Boreâ pug-
nantem, neque Hyadas sax-
tas, neque furorem Austri;
quo nullus est dominator in
Adriatico mari potentior,
sive concitare sive placare
fluctus velit. Quod mortis
genus formidavit, qui sine
lacrymis aspexit pisces mon-
strosos nantes, ac mare in-
tumescens, et Acrocerau-
nias rupes naufragiis famo-
sas?

Illi robur et æs triplex

Circa pectus erat, qui fragilem truci

Commisit pelago ratem

Primus; nec timuit præcipitem Africum

Decertantem Aquilonibus,

Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;

Quo non arbiter Adriæ

Major, tollere seu ponere vult freta.

Quem mortis timuit gradum,

Qui siccis oculis monstra natantia,

Qui vidit mare turgidum, et

Infames scopulos Acroceraunia?

ANNOTATIONES.

9. *Illi robur et æs triplex, &c.*] Is habebat eor ligno quovis et ære durius, *χαλασσοειδής*. Theocrit. ldyll. 13. huc ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. xii. v. 57.

—*Ventis animam committit, delato*

Confusus ligno, digitis à morte remotus
Quator aut septem, si sit latissima ledæ.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihili magis quàm quòd homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. xix.

Robur.] Pro quâlibet re dâriori usurpar. Virgil. Æneid. vii.

—*Æternaque ferri*

Robora—

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, iniqui, à Pallade edoctus, navem primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eaque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. vii. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. xv. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. et Libanio primi Corinthii naves concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde collectantem. De eo jam Od. i.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab *ὕδωρ* plueri dictæ sunt quòd pluvias ferrent eas stellas septem in fronte Tauri collocatæ: Latini Suculæ vocantur. Cic. ii. de Nat. Deor.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebulosus et humidus, et hinc nomen: nam Græcè *νεῦρε* humor dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. ii. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ major.*] Ratiopates ex rerum situ et naturâ, lib. iiii. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ.* Atque hypercriticè Jul. Scaliger, *Austrum*, inquit, præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum rectè excurrere in Vulturium, cujus impetu etiam crescit Ionio subinvecto Adriaticum. Boreâ quoque subjectum est qui ex alto spirat . . . Auster autem ex deversore parte sua Apennino frangitur: quomobrem non subruat, sed radit, &c. At Parthenius ex Puro Medinâ Hispano, qui rei nauticæ et ventorum rationem luculenter investigavit,

egregiè Poëtam nostrum tuetur et vindicat: *Austrum*, inquit, *Arbitrum Adriæ rectè ait Horatius*. Nam etsi non omnino in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minus ab Austro quàm à Vulturno possit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habet (ita loquuntur Nautæ: et ventorum peritâ) ergo Vulturni quartæ due sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porro hujusmodi venti principales et integri octo referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *Nem profecto quòd minori spiritu ac vehementiâ ferantur quàm illi, sed quòd in eorum medio describuntur*. Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales, perspicuum sit. Hæc ille.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum mare, hodie sinus Venetus inter Italian, Græciam, Illyricumque longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis essunt, fatum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt; certè parùm ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quòsimplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus-submergi, a piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamque desertam ejici, ibique omniops destitutum contabescere et mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruenti dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantùm non assumpti sunt Orestes et Pyrlades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. iiii. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros*. Adde et aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame restantibus et contrariis diu ventis, nimirum in navigatione longiori: sive cum aquâ dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cum deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extrêmâ necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia et immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes,

Nequicquam Deus abscedit
 Prudens Oceano dissociabili
 Terras : si tamen impie
 Non tangenda rates transiliunt vada.
 Audax omnia perpeti
 Gens humana ruit per vetitum nefas.
 Audax Iapeti genus
 Ignem fraude malâ gentibus intulit.
 Post ignem æthereâ domo
 Subductum, macies, et nova febrium
 Terris incubuit cohors ;
 Semotique prius tarda necessitas
 Lethi corripuit gradum.
 Expertus vacuum Dædalus aëra,
 Pennis non homini datis.
 Perrupit Acheronta Hercules labor.
 Nil mortalibus arduum est.
 Cælum ipsum petimus stultitiâ : neque
 Per nostrum patimur scelus
 Iracunda Jovem ponere fulmina.

Frustrâ Deus providus terram segregavit à mari disjungendo: si naves acceleratas transeant nihilominus vada minime tentanda.
 25 Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius, populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cœle
 [19] subreptum terras invasit
 30 macies et frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatas passum acceleravit. Dædalus per inanem aërem volare tentavit alii homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cælum ipsum affectamus per dementia. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.
 40

ANNOTATIONES.

quod crebro fulmine percutiantur eorum fastidium, sic dicti, à *negavos fulmen* et *asgor sumum*. Hic designat Horatius Acroceranium Promontorium Iono mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lingua*. In Epiro situm est, non procul Albanis finibus.

31. *Nequicquam Deus abscedit, &c.*] Voluit Deos pericula maris arcere ab hominibus; ipsi verò illis se ultro committunt. Benè Poëta Græcus ait; *Quando est dulcior mater quam nocera, tantò esse terram mari optabilem*. Bias autem sapiens dicebat; *Ne visis nec mortuis accenseri navigantes debere*.

25. *Omnia perpeti.*] Quilibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo postea Ode 16. et lib. ii. Ode 13. Scribit Theophrastus, idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cœlo dereptum, qui Philosophiam ac lumen vite intellectualis, que divina est, mortalibus inexit. Ex Cic. Tus. 5. et aliis, Prometheus Caucasò affixus fingitur, quòd ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contempleretur: ibique constantiam cognitioni sedulò incumberet. Et quòd exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicasset, fabulati sunt ignem celestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans, optime significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis et non sine labore investigantis. *Voces. 1. In nullâ sapientiâ mul-*

ta indignatio labor et officia spiritus: et qui addit scientiam, addit et laborem.

29. *Post ignem aetherâ, &c.*] Animadvertite expressum fabulis Adæ peccatum, peccatiue stipendia, mortem, morbos, molestias, etc. ex Hesiodo, cum ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas e luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, que apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini distatior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. ii. de Civ. cap. 14. Porro ex sacris codicibus noverant Ethnici productionem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Proem. lib. xiv. *Quando voluptas vivere cepit, vita ipsa denit.*

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat et perquam ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœotia, Plin. lib. vii. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avollasse Minota regna fugientem, de quo Virg. *Æneid. vi. v. 14. Ov. Metam. viii. Diodor. Sic. lib. v. cap. 13. &c.*

36. *Perrupit Acheronta Hercules labor.*] Is inferorum fluvius pro ipsis inferis non rarè ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. *suè, lib. v. cap. 2. &c.*

38. *Cælum ipsum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. iv. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. ii. Od. 12. et 19. lib. iii. Od. 4. &c.

ODE IV. AD L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vita brevitatis: carpentis voluptates.

Aspera hyems relaxatur ju- SOLVITUR acris hyems gratâ vice veris et [307]
cundâ vicissitudinæ veris ac
Zephyri: et machinæ deducunt in mare naves siccas: [Favoni;
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;
jamque nec greges amant
Nec prata canis albicant pruinis. 4
stabula, nec agricola fo-
cum: neque prata albes-
cant pruinis caedidâ. Nunc
Jam Cythærea choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Venus Cythærea Chores
Junctæque Nymphis Gratæ decentes [31]
agit ad Lunam super lucentem; Charites que cum
Alterno terram quatunt pede; dum graves Cyclo-
Vulcanus ardens urit officinas. [pum
Nymphis pulsant terram modò hoc, modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit forniceas
operosas Cyclopum.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, vel spondei: tres ultimi sunt trochei. Sic

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni
voni]

Secundus quisque versus est Archilochius constans è penthemimeri iambicâ. Primus pes Spondeus vel Iambus: secundus semper Iambus cum syllabâ: tres postea sequuntur Trochei; sic,

Trahuntque siccas machinâ nâ caritatis

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, et sic distinguunt rursus;

Solvitur acris hyems gratâ vice

Veris et Favoni:

Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, cum prius hyeme et frigore constricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato reditu vernæ temperatatis: in quâ et areolæ florum explicant sese; et mare gelu sanè præclusum, jam adiri et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete Lector, et Virgil. Georg. li. v. 324. et seq.

Favoni.] Favonius, à *favendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. iii. Od. 1. Annot. ad vocem, Zephyris.

2. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco posite fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, instrumenta quibus graviore quoque moles facilis movetur. Nonnius Marcell. palangas vocat, et sic describit: *Palangæ*, inquit, dicuntur fustes teretes, quæ nascuntur in insulis quando attrahuntur ad pelagos; vel etiam ad littora subducuntur.

3. *Cythærea.*] Cythæra hodie Cerigo insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneris antiquissimum. Inde *Cythæreas cognomen*.

Chores ducit Venus, imminente Lunâ.] Novilunâ lustrum et sacra hic plures notari voluit, sicut lib. iii. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Aprilis Veneri sacras intellegunt, qui men-

sis ab aperiendo dictus convenit his quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. iii. Nam quamquam matronarum erat iste festus, inquit Marcellus, et nihil pertinebat ad viros austeros quidem et negotiosos, verum lætus erat hilarioribus hic quoque nepotialis Veneris, ut Flacco et similibus, paratis semper cantillare partem lætitiæ inter Veneris illas, et gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus et choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intellegunt interpretes modò citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam profectionem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hic accipi Calendas vel Martias, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratæ, &c.*] Cum Venere tripudiant et saltant Nymphæ, Gratæque tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia: Sumanasar:

*Tam manibus simul implicitis per gramina fœ-
Ercerunt choreas: alios alioque reflexus [tam
Inter se lætæ repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latas, nunc candida jao-
Brachia, et alterna quatunt vestigia plantâ.]*

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina gestate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cælo Terræque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adesse ministri dicuntur et ferrarium exercere: alii aiunt Siciliam populos fulsæ barbaros et prædones. Vide Plin. lib. vii. cap. 2. init. et Virg. Georg. l. v. 471. et Æn. viii. v. 418. et seq. Nomen, à *avallæ* circulus, et *oculus*, quòd unum haberent oculum in fronte instar circuli.

Virgil de Polyphemo, Æn. iii. v. 636.

..... Telo lumen terebrans arde
Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] In Junone Joveque natus, ob deformitatem defectus est ab illis in Lemnum Lemnum, et claudis è casu factus; ubi officinam instituit ferrarium, quam tamen alii collocant in Ætnâ monte apud Siciliam: alii in Hiærâ quæ una est è Vulcanis insulis.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
 Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
 Nunc et in umbrosæ Fauno dæ et immolare lucis,
 Seu poscat agnam, sive malit hœdum.
 Pallida mors æquo pulsat pede pauperum taber-
 Regumque turres. O beate Sexti,
 Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
 Jam te premet nox, fabulæque Manes,
 Et domus exilis Plutonia : quò simul meâris,
 Nec regna vini sortiære talis,
 Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
 Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

10 Nunc juvat caput unguen-
 tis delibutum coronare vel
 myrto virenti, vel flore
 quem producit tellus aper-
 ta. Nunc etiam convenit
 Fauno sacrificare in lucis
 opacis, sive potat agnam
 sive hœdum. Mors pallens
 æquali pede ferit egenorum
 casas atque regum palatia.
 O fortunate Sexti, breve
 spatium vitæ prohibet nos
 incipere spem diuturnam.
 Statim urgebunt te tenebræ,
 et Inferi celebratissimi, et
 16 Plutonis domus levis, ad
 quam ubi devenieris, neque
 20 Plutonis domus levis, ad
 quam ubi devenieris, neque

talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amors
 ardent jam cuncti juvenes, et paulò post puellas fervescent.

ANNOTATIONES.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, de quo coronarum et unguentorum usu in convivio apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. li. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. i. Cic. de Naturâ Deor. li. Vide et lib. iii. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*] Legunt alii, *agnas*, &c. et magis Latinitati et elegantie congruum volunt. Certè notus in scirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profugio amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et Consul post ipsum fuerit substitutus cum Ca. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. xliii. Sigon. etc.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebrosique Inferi. Infra Od. 26. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.] Infernales dicti per antiphrasin *Manes*, id est, boni Dii; sæpius usurpantur pro ipis inferis, de quibus multa fabulantur et jactantur. Vide Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, angustam ob frequentiam animarum ed descendendum, nonnulli interpretantur. Sed melius illi referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

Νῆπιον ἀμύθῳ ἀδύρα.

Capita mortuorum levia et evanida.

Virg. *Æneid.* vi. v. 269.

Domus Ditis vacua et inania regna.

Quò simul meâris.] Cùm illic perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivio celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiære talis.*] In convivio eligebant veteres regem, seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte et talorum jactu. De eo nos amplius lib. ii. Od. 7. 25. ad ea verba. *Quem Venus arbitrum dicit bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cic. in Verrem. 5. *Is Prætor severus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam parvisset, vis legibus que in poculis ponebantur, obtemperabat:* Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilam in comotatione, magistrum convivii, sorte creatum, requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *Si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortiære, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii prefectus et rex dicitur est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione factâ, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac tesseri jam disserui ad Pers. Sat. iii. vers. 48. et 49. dicam et aliquid ad lib. ii. Od. 7. v. 25. De his accuratè Mevius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formosum puerum quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.*] Mistâ quorundam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescunt amore Lycidæ pudri, cum ad-
 leverit.

ODE V.. AD PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrha: se ex ejus illecebris velut à naufragio enatisse.

Quis adolescens exilis, de- **QUIS** multà gracilis te puer in rosà [23]
 vobus unguentis suaveo- **Perfusus** liquidis urget odoribus
 lentibus, te amplectitur, & **Grato, Pyrrha, sub antro?**
 Pyrrha, multas inter rosas **Cui flavam religas comam,**
 sub jucundâ specu? Cujus **Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,** 5
 gratiâ flavos crines nodo **Mutatosque Deos flebit, et aspera**
 colligis, ornatu simplex? **Nigris æquora ventis**
 Eheu, quoties deplorabat **Emirabitur insolens,**
violatam à te fidem, Deos- **Qui nunc te fruitur credulus aureâ,** [34]
que inconstantes, et non **Qui semper vacuum, semper amabilem** 10
assuetus stupebit mare sæ- **Sperat, nescius auræ**
vum atris procellis, qui te **Fallacis! Miseri quibus**
nunc amabili potitur, faci- **Intentata nites. Me tabulâ sacer**
*litiâ confusus te fore semper **Votivâ paries indicat uvida**
vacantem, semper gratam, **Suspendisse potenti** 15
ignorans ventos instabiles? **Vestimenta maris Deo.**
 O infortunati, quibus haud **expertis, fulges! murus sa-**
 cratus ostendit me tabellam **ex voto, et vestes madidas**
 affixisse in æde Numinis **maris dominantis.***

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Prioris duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ, *Mæcenas atavis edile regibus.*

Tertius quisque Pherecratus herolicus trimeter, è spondeo, dactylo, spondeo: sic;

Grátò | Pÿrrhâ sùb | àntro |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis nullâ, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenulus non obesus. Gallicè *de belle taille.* Angl. *SLENDER-WAISTED.* Terent. Eunuch. Act. ii. Scen. 2. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse, vinclo corpore, ut graciles fient. Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametis bona est natura, reddunt curaturâ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. ii. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: sine mundo mullebrî. Terent. Phorm. i. 2. 64. *Virgo pulchra, et quo magis diceret, nihil aderal adjuventi ad pulchritudinem. . . . Vestitus turvis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venorem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verbò contrarios.

Aspera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plant. Acha. i. 2. 8.

Mulier mare accerrimum. Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepentè mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. i. *Es requiruntur à me quorum sum insolens et ignarus.* Cesar. Bell. Civ. lib. ii. cap. 36. *Erat in oppido, multitudo insolens belli, diuturni tale otii.*

9. *Aureâ.*] Pretiosâ velut aurum, charâ, optabili.

10. *Semper vacuum.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*] Nondum sciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

— *Varium et mutabile semper Fœmina.*

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt in felices, ii qui te amant, neque norunt quàm als futura paulò post acerba et immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impune. Pyrrham deperit ego quoque; sævam expertus, post multa mala tantum non perii.

Tabulâ sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde et in ædibus sacris appendebant tabellam: in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatiserant. Virg. Æneid. xii. v. 769.

Vestas suspendere vestes.

Juvenal. Sat. xii. v. 27.

Fotiosâ tentantur fama tabellâ.

ODE VI. AD AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Varro scribi oportere : se esse conviviis tantùm et amoribus canendis aptum.

SCRIBERIS Varro fortis, et hostium

Victor, Mæonii carminis alite,

Quam rem cunque ferox navibus, aut equis

Miles, te duce, gesserit.

Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem

Peleidæ stomachum, cedere nescii,

[25] Varius, Homerici cantūs alite, te dicit strenuū,

[26] victorem hostium, et quicquid milites, te imperante, fortiter egerunt navibus aut equis. Nos, ô Agrippa, hæc

ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicosolus tetraptychos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæneas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypro.

1. *Scriberis Varro, &c.*] Res à te in bello præclare gestas describat summus quisque, Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant, cum per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulè, ierint.

Varro.] L. Varius Poëta, non è vulgo, scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, et alia quædam: Thyestem ejus cuiuslibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. x. Ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius l. vi. c. 1. Virgilium è Varro nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiriteripuit: fixit leges pretio, atque refixit. [tum Item,

Incubet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item, *Quem non ille sinit lentæ moderator habens: Quousque ire velit; sed angusto prius ore coërcens,*

Insulare docet campis fœngitque morando.

Item. c. 2.

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem Si veteris potuit cervæ comprehendere lustra; Seriv in absentem, et circum vestigia lustrans, Elythera per nitidum tenuis sectatur odores. Non omnes illam medii, non ardua tardant; Perdita nec serâ meminît decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Variump, cujus meminit Virgilius Ecl. ix. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulo ante: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, et hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 8. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. i. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, et victoriæ socium geminis Consulatibus exultit; mox defuncto Marcellò generum numpit.* Augustus nempe. Senec. Epist. xciv. *M. Agrippa, vir ingenis animi, qui solus ex his quos civiâ bella claras potentisque fecerant, felix in publicum fuit, docere solitus erat multum se huic debere sententiis: Concordiâ parvas res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.*

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite*, quasi volucris grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat *ogridas mouros, aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite*, pro penna, calamo, stylo *Mæonii carminis.* Mæonii filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroiçi carminis Princeps et quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximie Poëtes facultate et spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prælio, tertio marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatus robore præstantes debellarat Agrippa. Appian. lib. v. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat; res præclare gesserat in Hispania, Thracia, Germania; ac secundum Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio. lib. xlviii. *Navibus.*] Vell. Paterc. cit. lib. ii. *Edificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus, atque exercitationibus, præfatus est M. Agrippa, virtutis nobilissima, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, et per omnia extra dilaciones positus, consultus; facta conjungens.* Et postea, *Insigne classica corona, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et Virg. *Æneid.* viii. v. 682.

Parte aliâ, ventis et Ditis Agrippa secundis Arduus agmen agens: cui belli insigne superbum,

Tempora navali fulgent rostrata coronâ. Sueton. Octav. cap. 6. *M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriâ corollæ rezillo donatus:* huc et pertinet cujus duplex denarius, quorum unus hinc Augusti caput præferbat, illinc Agrippæ cum civica et rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ vero Nertanus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum præter.* Vide Plin. lib. xvi. cap. 4. Appian. et Dio. jam cit. Oros. lib. vi. cap. 16. &c.

5. *Gravem Peleida stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, iracundus, acor, inexorabilis, nihil non armis arrogans, ut ait noster ad Ph-

nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiarum crudelium Pelopis, parvi, magna non tentamus, dum verocundia, et musa citharæ non bellicosæ puses, me prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii.	Nec cursus duplicis per mare Ulyssæi, Nec sævaram Pelopis domum Conamur, tenues grandia : dum pudor, Imbellisque lyræ Musa potens vetat Laudes egregii Cæsaris, et tuas Culpâ deterere ingeni.	[27]
Quis poterit celebrare, ut decept, Martem armatum lorica adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas; nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus amore aliquo, morę nostrę inconstantes.	Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ Dignè scripserit? aut pulvere Troico Nigrum Merionem? aut ope Palladis Tydiden Superis parem? Nos convivia, nos proelia virginum Sectis in juvenes unguibus acrium, Cantamus vacui; sive quod urimur; Non præter solitum leves.	10 15 20

ODE VII. AD MUNATIUM PLANCUM.

Alis aliæ placent regiones : sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vîno diluendæ sollicitudines.

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, **LAUDABUNT** alii claram Rhodon, aut Mitylenen, [28]

ANNOTATIONES.

son. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Diis quidem. Nam et Apollini Hectorem protegenti minas intemat. Hom. Iliad. x.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis, Græcis *διπλοῦς*, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui, *cursus duplex* cum Prisciano l. i. et vii. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, et mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum; sed apage. Animadvertite, lector, Homero de latum honorem, cuius est Ilias de Achille, Odyssea de Ulyssæ.

8. *Sævaram Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalò patre, Atreus et Agamemnon ab Ægisto, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyesten eximie artis Tragediæ à Varro, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atque rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcaicos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maxime vero 4. 14. 16. lib. iv, &c. ad Pinonem denique sic scribit:

*Musa dedit fœdibus Divos puerosque Deorum,
Referte*

13. *Martem tunicâ, &c.*] Viros militares lo reâ armatos fortè et durâ, instar adamantis

vel ipsum Martem, quem Homerus ærâ induit lorica.

14. *Pulvere Troico nigrum.*] In acie acriter dimicantem, et non indecoro pulvere Trojani campi co-opertum et quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. xiii.

16. *Ops Palladis Tydiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut et Mars et Venus ab eo vulnerati referantur: quin et immortalem fecit, et numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 336. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. xi. 376.

—*Ferò caelestia corpora demens*

Appetit, et Vestris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras et tenuiora argumenta tractare dñtaxat et cœnere amamus.

Ode VII.—Hæc Ode est dicolor distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroticus: quinque primi pedes sunt vel spondaei vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versus Hexametri sive Herotici.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præsertim istis novæ hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cuius patria Tibur. aut qui saltem

Aut Ephesum, bumarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactæ Palladis urbem 5
Carminis perpetuo celebrare, et

[29] vel Ephesum, aut mare
Corinthi inter duo maria
positis; aut Thebas Baccho,
vel Delphos Apolline insig-
nes, vel Tempe Thessalica.
Sunt Poetæ, quorum unicus
[30] labor est laudare carmine
continuo civitatem Minervæ castæ,

ANNOTATIONES.

Villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab
Horatiano prædio non longe remotam. In priori
Odes parte, per comparisonem, Tiburtinæ re-
gionis amœnitatem extollit Poeta; et alterâ
Planctum hortatur ut vino curas abstergat: uti-
turque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui
gravioris animi segritudines vino temperavit.
Vide postea Annot. ad vocem *Planctus*.

[*Clarus Rhodæ.*] Rhodus insula Minoris Asiæ,
ad Caris oram, emporium est nobile. *Clara* cer-
te pridem, tum ob Colossum sive Statuum Solis
septuaginta cubitis altam, et inter orbis miracu-
la numeratam: tum propter ingentem signorum
numerum, atque operum nobilitatem, ut ait Gell.
lib. vii. c. 8. tum qui nunquam tot nubibus cel-
sum obducitur, quin aliqua horâ Sol ibi cernatur,
quod asserit Plin. lib. ii. cap. 42. Adde urbium
pachritudinem, portuum commoditatem, aëris
salubritatem. Strab. lib. xiv. scribit Rhodum ita
præstare cæteris, ut nullam possit huic parem,
sedam meliorem commemorare. Vide Diodor.
Sicul. lib. vi. cap. 13. nec prætermittendum est,
Rhodum miti solitis Romanos juvenes, discen-
dæ facultatis oratoris gratiâ. Ed Tullius ipse
adit, quem lege ad Artic. lib. ii. Epist. 1. et in
Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiatici ora-
tores non contemnendi quidem, nec celebritate nec
copiâ; sed parum premi et nimis redundantes.*
Rhodii sanctorum et Atticorum similes. Anno salu-
tatis reparatæ 1300, Equites Hierosolymitani
eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; ser-
vârunt ad ann. 1623, quo à Turcis palæ Melitam
concessere, et exinde Melitenenses cognominati.

[*Mitylenæ.*] Hæc urbs Lesbi insule, cui et
eadem appellatio, viz. *Metelin*. A Cicerone com-
mendatur Agris. ii. *Et naturâ, et situ, et descrip-
tione edificiorum, et pulchritudine in primis no-
bilitate Mitylenæ; agri jucundi et fertiles, &c.* Vide
et Strab. lib. xiii. et Vitruv. lib. i. cap. 6. ubi
scribit eam urbem; *Elegantem et magnificè edi-
ficatam, sed non prædenter positam. In eâ quippe,
dum fuit auster, incolæ ægritant; dum Cau-
rus, tuantur; cum septentrione, in salubritatem
restituuntur.* Adde et regioni claritatem è na-
taliibus Pittaci, (qui unus è septem Græciæ sa-
pientibus,) Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium
hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ionia
sita est ad littus maris Ægææ sinûs Ionii,
versus ostia Caystri fluminis: portum habet
valde commodum, arcemque munissimam. In
eâ celebratum est Concilium generale tertium
anno Salutis reparatæ 431, sub Gelasino Papa,
adversus errores Nestorii hæresiarche. Olim
habuit Ephesum Dianæ templo, toto ore cele-
bri: ad Amazoniibus condita etiam fertur.

[*Bimarina Corinthi Mœnia.*] Corinthum hodie
Corinto, urbs Peloponnesi, in isthmo distans medio

sita, inter duo maria, Ægæum et Ionium; unde
Bimaris dicitur: æri et figurinâ celebratur: *To-
tus Græciæ Imen* vocat Cic. pro lege Manil.
et Agrar. ii. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus
in angustiis atque in sinuibus Græciæ, sic ut
terra claustra locorum teneret, et duo maris
navigationi diversa penè conjungeret, cum per-
tenuis discrimine separantur.* Luxuriam vero in
famâ laboravit, aded ut Corinthiari dicerentur
qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus
audita Lala meretrix ibidem famosa, tamque
pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem
millibus drachmarum vendere vellet; qua-
propter abstinuit ille, et respondit, *Tanti non
emo penitere.* Ex illa natum est adagium:
Non licet omnibus adire Corinthum.

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus edificavit eam
urbem in Bœotia, sed nobilitavit maxime Bac-
chus ibi natus. Apollodor. lib. iii.

[*Apolline Delphos.*] Parnassi juga, fons Casta-
lius, at præ omnibus oraculum Apollinis, æsu-
runt Delphos, Solin. Strab. lib. ix. Alex. ab Alex.
lib. vi. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus,
commune omnium oraculum, in allo Parnasso,
urbe non manibus sed abruptis rupibus munita,
ardus ac difficili accessus. Templum Apollinis
cultu et religione celebratissimum intra urbem
non manu extracta, sed nativæ præcipitia, mani-
vere.* Hæc ille. Admirabiles porro Gallorum
stragem, Brenno duce, Delphiis impie oppug-
nantium, Apollinemque sese acriter vindican-
tem, lege apud Justinum lib. xxiv.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessaliâ lo-
corum tanta fuit amœnitas, ut si quis deinceps
regio celebraretur, amœna velut Tempe dice-
retur. Illic Peneus fluvius inter Ossam et Olym-
pum decurrebat; colles erant dextra lævaque
molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide
Solin. Strab. l. ix. *Elia*. lib. iii. *hrit*. etc. nos
iterum postea, Od. 21. et lib. iii. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt
Poëtæ: qui semper canunt Athenas et olivam
Palladi sacras, nihilque norunt scribere præter
Neptuni ac Minervæ certamen de nomine A-
thenis imponendo: *Insuperque in eam vito-
riam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas
oleam, quæ præstantior visa et judicata est,
produxisset.*

[*Palladis urbem.*] Athens quidem diuinis do-
ctrinæ parens: Pallas autem seu Minerva scien-
tiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si
urbs ista illius veluti propria censetur. Quod
si fabulari juvat, vid. Apollodor. lib. iii. Hy-
gin. etc.

6. *Carminis perpetuo.*] Cyclicum carmen doctæ
Heinsius intelligit, quod perpetuâ serie com-
plectatur laudes Athenarum, etc. De eo dicam
in Epist. ad Piscon. v. 136. ubi scripsit epheum.

ac præferre olivam foliis Undique decerpæ frondi præponere olivam.
 undeque collectis. Plerumque in honorem Junonis
 comendant Argos equis Plurimus, in Junonis honorem.
 Nutriendis idoneum, ac Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenæ.
 Mycenæ divites. Me nec tam patiens Lacedæmon, 10
 Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
 Quàm domus Albunæ resonantis,
 Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda
 Mobilibus pomaria rivis. 15
 Albus ut obscuro deterget nebula cælo
 Sæpe Notus, neque parturit imbres
 Perpetuos : sic tu sapiens finire memento
 Tristitiam vitæque labores

Planctus, recordare prudens imponere finem mærori et vitæ laboribus,

ANNOTATIONES.

7. *Undique decerpæ frondi, &c.*] Ut præceteris urbibus Athenas, sic et olivam præ omnibus arboribus conferre. Scilicet ea est, quam Tull. de Leg. i. init. laudat, ita scribens; *Nulla autem agricolæ cultu stirps tam diuturna, quam Poetæ versu seminari potest.* Ex vet. Cod. nonnulli hic legunt, *Undique decerpam frondi præponere olivam*: intelliguntque tonales coronas, id est, circumcirca detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatiorebus; quo videtur pertinere quod ait noster lib. i. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco et materia colligere, quod in Palladis Athenarumque et olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinet, laudes convertatur. Denique *frondi præponere olivam*, interpretantur ex olivâ sibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctiores jam assueverunt.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ad lacta pascula urbi circumjecta; vel Mycenæ auro et divitiis insignis, Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Strab. lib. viii. Sophocles in Electra, πολυχρυσος Μυκηνάς vocat. In Junonis honorem, quia in utrâque urbe ista Juno præcipue colebatur.

10. *Me neclam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium, nec Lacedæmon, nec Larissa, æque movet et afficit, ut domus Albunæ, etc.

Patens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi urbs, Laconicæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est et Sparta, hodie *Mistra*; servituti omnium impatiens, et omnium tolerantissima; ut *Spartana generositas et patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. v. n. 77. *Patri Spartiata non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmonie vidimus ipsi incredibili contentione certantibus pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem. Tuscul. ii. p. 34. *Spartia verò pueri ad aram sic verberibus accipiuntur ut nullus è visceribus sanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem; quorum non modo nemo exclamavit inquam, sed ne ingemuit quidem.*

11. *Larissæ campus opimæ.]* Urbs Thessalæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cum vero proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Larissæus ille sæpius dictus sit.

12. *Domus Albunæ resonantis.]* Albunæ Nympha, quæ et Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum et fontem sacrum habebat. Virgil. Æn. vii. v. 82.

—Lucusque sub altâ

Consulti Albunæ, nemorum quæ maxima sacre Fonte sonat—

Lactant. l. i. c. 6. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albunæ, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Amiceni, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.]* Strabo lib. v. In Romæ conspectu sunt Tibur, Præneste, et Tusculum. Tibur quidem Herculeum, et Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cum è sublimi in profundam collem præceps deserit, et per vicina urbi nemora. Dionys. Halicarn. lib. v. refert Anienem ex arbe Tiburi effundî per excelsum acopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque determinando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum et pulchrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus, Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas et Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. v. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivus. Item legunt *pomaria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit et rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.]* Non secus ac Leuconotus (αλευκός candidus, et νερός notus.) Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert quamvis sæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debeas, et animum vino recreare tantisper, ne illum nimis obruant sollicitudines.

18. *Tristitiam.]* Si rei cura præcipua comites habes, tristitiam aliquando magis; certe Reipublicæ fere semper maximæ

Mollis, Plance, mero ; seu te fulgentia signis
 Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
 Cum fugeret, tamen uda Lyæo
 Tempora populæ fertur vinxisse coronâ :
 Sic tristes affatus amicos :
 Quò nos cumque feret melior fortuna parente,
 Ibumus, ô socii comitesque ;
 Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro :
 Certus enim promisit Apollo,
 Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
 O fortes, pejoraque passi
 Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas :
 Cras ingens iterabimus æquor.

19 *bibendo vinum suave. Seu castra splendida signis tenent te, seu densa umbra tui Tiburis tenebit te. Teucer fugiens patrem atque Salamina, dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populæ ; sic allocutus mærentes amicos : ô socii et comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductis et auspiciis Teucris. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminaem in terrâ novâ. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpassi, jam vino mærorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.*

ANNOTATIONES.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, consulatu cum M. Emilio Lepido. Censurâ, etc. Nullâ re autem nobis quidem videtur illustrior, quam quòd Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallia coloniam considerit, dum Gallie Comatus præfectus fuisset : sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverant. Is porro non leves putandos labores exhaussisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore consensus est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primum stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Patere. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem epistolæ perelegantissimæ.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militie, sive domi, et in villâ tuâ Tiburtinâ. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. xlii. *Fulgentibus Aquilis, signisque, et simulacris Deam in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, etc. Vide Veget. de Re Milit. lib. ii. cap. 13. et lib. iii. cap. 5. Plin. lib. x. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. ii. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucris fortiter adversa sentientibus, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cum fugeret.] Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajaxem fratrem non redixisset. Profectis centibus enim mandârat, ne alter alibi altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, fratres quòd Achillis arma Ulyssi potius quàm sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie Còhri, urbs et insula maris Ægei, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajax et Teucris pater.

22. *Lyæo.*] Cognomenq̃ est Bacchi, à λυα, sive, quia metu et curis virum sperat. Horat. Epist. 15. lib. i.

— Generosum et lenè requiro

Quod curâs abigal—
 Ovid. Art. Am. i. 237.

Vino parant animos—

Tunc dolor, et cura, rugaque frontis abii.
 23. *Tempora populæ fertur vinxisse coronâ.*]

Ita se Teucer instruit adversus mærores. Vinum sumit ; populæ se coronâ redimit, seu quòd Herculli sacrificet sic ornatus ex more ; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculli sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, et quod carendum esset patriâ, quæ semper charatissima cullibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. iv.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus exterminantur, à Telamone patre. At fortuna spondet nobis exultibus offertque novas sedes in alienâ regione. Aiunt profectam à Teucro exultante gentem hanc : *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptam felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit in Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam ; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cum duplex erit urbe ejusdem appellationis ; altera apud Atticam regionem in qua nati sumus, è qua pellimur ; altera in Cypro mox à nobis edificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. i. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantillatis struimus apud Trojam majores quidem et graviore isis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo ; certè meliora propediem omnia experiemus.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodis epulemar, genio indulgebimus, vino curas abigamus ; at cras iterum concandemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troæ huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quaesituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Patere. l. i. c. 1. *Teucer non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindictæ fratris injuriæ. Cyprum appulsum, cognomen patris ante Salamina constituit*

ODE VIII. AD LYDIAM

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricis amore se manciparit.

O Lydia, per cuncta
 Numina te obsecro, fars
 quamobrem festines amoribus
 tuis corrumpere Sybarim?
 quare Martium Campum
 Soli expositum perversum
 patens tolerare pulverem
 et aestum? quare nec
 bellicosus equum

LYDIA, dic, per omnes
 Te Deos oro, Sybarim cur properas amando
 Perdere? cur apricum
 Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
 Cur neque militaris

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Atilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosa observatione, semel omnino facere conatus est: et in eo tamen parum decenter erravit. Nam scilicet illud apertum uno immutato pede. Quod si scilicet Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam valebram incidisset. Nam primum comina et Choriambus et Bacchius constat.*

Lydm dic | per omnia.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, scilicet clausula gratia. Quod metrum Alceus sic ordinavit, vir in munice exercitativissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambis Spondeum infarciendo sic,

Tē Deos o | rō

Error tamen illius habet excusationem: quod in eā versu erravit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non stultando.

1. *Lydia, dic, &c.* Lydiam ironice compellat Flaccus, at Sybarim perit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. ii. Scen. I. v. 19.

Uideon hominem immutari ex amore, ut non Cognoscat eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phaedrim instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando, inter aequales excellit; sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretricii captus illecebris latet apud Lydiam, utque inerts ac perditus elanguescit.

2. *Sybarim.* Lydiam luxu perditum: sic et Sybarite deliciis fracti male audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitima gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu, Philostrate. Strabo lib. vi. Athen. lib. ii. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Ceterum ut scribit Virgil. Eclog. iii. 310.

— *Quibus amoris*

Aut metretibus, aut experietur amarus. Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absument, vires corporis animique

perdet, et famam socii habens ad quodvis malum ruet, omnia decoris iussemor. Virgil de Didone Æneam deperente. Æneid. 4. v. 688. *Non capta surgunt turres, non arma juvenis*

*Exercet; portusve aut propugnacula bello
 Tutæ parant: pendenti opera interrupta,
 minaque*

Murorum ingentes, a quadam machina celo. Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. i. Scen. I. &c. lib. iii. Od. 12. ibique Annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.* Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducat? Campum hunc Gellius, lib. vi. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Taritiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, et his pulsâ, Marti consecratum. Vegetius de Re Milit. lib. i. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juvenis post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem ejujusque ac laborem valendo deponeret.* Describit vero Strabo lib. I. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet. . . . Elestem admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est, Lados Curules, et alios Equestres pugnas suppedilet; locum tamen multis Pila, Circo, Palestrisque se exercentibus vacuum relinquit. . . . solum herbis cæcærum omni tempore anni: collum denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad altum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amatum, ut agrî et inotus ab eo ducedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.* Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert solum ab eo literis institutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidoque gurgites ac fluvios transandi, &c. Pulveris. Vide Annot. ad Od. i. v. 3.

5. *Cur neque militaris inter equales equitavit?* Cur more solito strenuè non deceret equitando cum equalibus etate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maxime convenire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cesarî equitandi usum adeo facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimum concitaret.

Inter equales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?

Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino

Cautius vitat? neque jam livida gestat armis. 10
Brachia; sæpe disco,

Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ

Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ 14
Funera; ne virilis

Cultus in cædem, et Lycias proriperet catervas?
agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur equorum ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit, quàm viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter discoco, frequenter telo ultra me tam projecto illustris? cum se abscondit, quemadmodum aiunt latuisse filium Thetidis marinæ, circa lucuosum Trojæ excidium; viri habitus pertraheret ipsam ad stragem, et contra turmas Lyciorum

ANNOTATIONES.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?* Hæc peritiam equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevissent. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus fuerit. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generosos avelos perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. *Trist. iv. 6. 4.*

Et placido duras accipit ore hepos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?* Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, et pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cæpi in mare desiliisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata quidem lavâ manu, ne madererent libellæ, quos tenebat; paludamentum verò mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato iii. de Legibus, probosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albulâ dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est. ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic *Æneid. vii. v. 81.*

—*Nullâ flavus arend.*

Cur olivum Sanguine viperino cautius vitat? Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceronate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est presentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis brachia.*] Cur arma non amplius contractare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, nec attritu armorum et pondere, nec ictibus. Vide *Veget. cit. lib. i. cap. 11.*

11. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebat seu discum seu javelum proficiscendo. Duplex autem ea

exercitatio, artis altera, altera varium. In priori colloceatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset. et de hæc fit hic mentio. Sic *Iliad. 9.* dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, et omnium metas exsuperâsse. Et *Odyss. 8.* Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco.] *'Axi tou d'leuou, jacere.* Orbis eris ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus qui mediis lorc circumflexus in auras totâ v jaciebatur, à quibusdam circumrotando; ut patet ex cit. Homeri locis. Vide *Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21.*

12. *Trans finem jaculo nobilis expedito.*] Frequenti nobilitatis victoriâ, jaculo scilicet et disco trans aliorum finem, seu signum, Græce *σῆμα*, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, sed quòd in fatiis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi perimendum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, et abduxit eò, quo morunt omnes, modo; propositis scilicet armis

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

14. *In cædem, et Lycias, &c.*] Adversus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero et Strabone; altera est Caris finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ verò Trojani denominantur Lycii arborer esto lector: certe dices, non ab hæc sed ab illâ. Mecum aut mirar turban in terpretum, qui festinantes hæctenus contra rium scripsere.

Catervas.] Hic Grammatista vulgò monens Catervam militum sena millia continere, pro priamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio verò Romanorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horathi sensum hic explicandum, ubi omnia in præpatulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum savi hyems, voluptati indulgendum.

Cornis, a Thaliarche, quem admodum Soracte densis nivibus album rigescat, neque sylva satientes ferro amplius queant pondus: et fluvii acri glacie haserint. Arcus vero in frigus, ligna copiose congerens ad ignem, et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliquas qui statim ac dejectore ventos, instans mari lectuantes, nec moventur compressi nec orni vetusta.

VIDES, ut alta stet nive candidum Soracte, nec jam sustineant onus Sylvae laborantes, geluque Flumina constiterint acuto? Dissolve frigus, ligna super foco Largè reponens, atque benignius Deprome quadrimum Sabinâ, O Thaliarche, merum diotâ. Permite Divis cætera: qui simul Stravere ventos æquore fervido Deproeliantes; nec cupressi, Nec veteres agitantur orni.

ANNOTATIONES.

Ode est tricolis tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondeus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum Casura; tertius et quartus sunt dactyli.

Vides | ut al | ta | stèt nivè | candidum.
Tertius est Iambus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondeus: Secundus et quartus semper Iambi cum syllabâ superstita.

Sylvâ | libò | rântes | gèllâ | què.
Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, et totidem Trochæis.

Flâmâ | cónsthè | rint à | cédò |
1. *Vides, ut alta, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata scemias.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. ii. et xi. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.
Plin. lib. vii. c. 2. *Haud procul urbe Romæ in Faliscorum agro familia sunt paucæ, quæ vocantur Hirpi, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambulant ligna struem ambulantes, non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. v. Dicitur exlude mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delitavit sanctus ille pontifex cùm in Christianos sæviret Maxentius. Hæc *Monte S. Orati* vocatur, ab adjacenti monte, in ditioso Pontificiâ, recentioribus *Sancti Oedisi*.

Nec jam sustineant thvis Sylvas laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris et nivium copiam exhibens. Quasi arborum satiatum et nivium incurverunt rami sub pondere nivis et glaciæ.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam, et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quoddam frigus vehemens haud secus pungat, ac ferri acies et acumen: seu quoddam acutus sint glaciæ crustæ.

4. *Dinobis frigus, &c.*] Imitatio versuum

Alcæi, hyems potandum asserentis, apud Athen. lib. x. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque anas habet velut auricularis, *diota diotâ*. Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, sed potius in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota*, quasi *οτα δὲο ἔχουσα*, amphora.

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus, *θαλλίης ἀρχὴν*, contritio præsidens.

9. *Permite Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hic Sycicum agit Horatius, alibi vero sæpius Epicureum, nempe, immortalis hæc et infans Diis esse curæ asserit, potentiamque et providentiam videri stabilire exemplo isto. Cùm primùm illi, inquit, ventos deproeliantes retinent, quiescunt, cùm sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeoque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo et curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quilibet arbore hic ponuntur, sicut et orni. Cato de re rustica cap. 42. et 161. de illis abundè. Plin. lib. xvi. cap. 33. *Cupressus sativæ morosa, fructu supererectus, bacca torva, foliis amara, odore violente, ac ne umbra quidem gratiosa, materie raris, Diis sacra, &c.* Ex Varrone, regis adhibetur, propter gravem ustrinis nidorem: quoniam forte rem cadaveris, dum tritum, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, quoniam si dum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ et graciles, ab vestros fraxini: montes amant, ex Plinio.

Quid sit futurum cras, fuge quærerè : et
 Quem sors dierum cunque dabit, lucro
 Appone : nec dulces amores
 Sperne, puer, neque tu choreas ;
 Donec virenti canities abest
 Morosa. Nunc et campus, et aræ,
 Lenesque sub noctem susurri
 Compositâ repetantur horâ.
 Nunc et latentis proditor intimo
 Gratus puellæ risus ab angulo :
 Pignusque dereptum lacertis,
 Aut digito malè pertinaci.

Cave percontari quid cras
 eventurum sit: et quemlibet
 diem fortuna largietur,
 15 quæstui adice. Neque ve-
 rò suaves amores tu juvenis
 contemne, neque choreas,
 [40] dum à te valido procul est
 senectus difficilis. Jam et
 Campus Martium et aræ
 20 frequenta: nec non secretas
 ad noctem conductâ hori
 confabulationes. Jam quo
 querevocetur jucundus ads
 lescentulæ cachinnus ab an-
 gulo secreto absconditar
 indicans: atque pignus de
 tractum brachiis, vel digito
 parùm tenaci.

ODE X. AD MERCURIUM.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,

O diserte N. L. curus Atlan-
 [41] tis nepos,

ANNOTATIONES.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærerè.*] Sive ex natura sibi timentis sollicitudine, sive ex curiosa futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent, quam juvant: et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. iv. cap. 1. *Aut adversa prædiciunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera ei fallunt, miser fiet, frustra expectando. Si adversa et mentiuntur, miser fiet, frustra timendo, &c.* Vide Annot. ad Od. 11. seq.
 14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur ritæ dies: ac vehit lucrum lucro appone quotquot jam ante concessis adduntur. Cum enim morti debeamus, ut ait ad Pisonem, quot dies vivimus, et quot fors, seu deorum voluntas dat, totidem ei velot eripiuntur, nobis vero quasi lucrum accedunt. Clc. ad Famil. lib. ix. epist. 87. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omne crede diem tibi diluxisse supremum.
 15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omittis; anquam veniat senectus, qui his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute, par. xviii. *Morosa, anxii, impendi, et difficile senes vult. Morositas illa quæ in excitationis habet aliquod . . . contentum de putant, despici, illudi. Præterea in fragili corporis ætate omnis offensio est.* Et paulo post: *Quæ ratal ratio, quæ maxime augere ac sensum habere nostram malam videtur: appropinquatio mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes, juvenituti idoneas in Campo Martio celebrat solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. supra.

Aræ.] Loca sacra edificia, adeoque ad exercendos juvenes destinata. Campus est ampla terra planities; aræ vero est paulo magis angusta. Valla Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*] Collo-

quia clam in submissâ voce cum amicâ, quæ blandities et murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc et latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petunt, et se cupiunt tamèn intelligi &c. Virg. Eclog. iii. 64.

*Malò me Galatæ peti lasciva puella ;
 Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.*
 Maximianus Evl. i. v. 66.

*Erubuit vultus ipsa puella meos.
 Et nunc subridens latebras fugitiva petebat.
 Non tamen effugiens, tota latere volens :
 Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri ;
 Lætiò hoc multo, quodd malè tecta forè.*

22. *Pignusque dereptum, &c.*] Pignus, amilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum* vel ab amatore, vel à puella. Potest enim intelligi hæc abstulisse quiddam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hæc ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Malè quiddam, *direptum.* Nam diripere est discerpere et lacere: quod hic non convenit. At *deripere* est movere et rapere de loco. Virg. Georg. ii. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe testis.
 Eneid. i. v. 211.

Tergora deripiunt costis.
 Cicero. Verr. iv. *Victoriam deripere, et Deam hæc detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simul et retinere velle quod tibi adimam gaudet, maxime, et repetendi occasio detur, rursusque commensandi.

Ode X.—Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tauti facit Lilius Gyraldus, ut non modò legendum, sed ediscendum censat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasisset. Imitatio est Alcei. Laudatò petitur à

qui hominum novorum a-
grætes mores sermone fini-
xisti doctus, et ritu pulchræ
palæstræ: Te celebrabo
summi Jovis aliorumque
Deorum interpretem, atque
inventorem citharæ incur-
væ.

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decoræ
Mores palæstræ:
Te canam magni Jovis et Deorum
Nuncium, curvæque lyre parentem;

ANNOTATIONES.

quatuor præcipue locis: a genere; versus 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 8. 13. ab officio et auctoritate: v. 5. 17. &c.

[Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medicus currens dictus est, tanquam interpancius Deos iater et homines. Festus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurimum sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

[Fugax.] Est enim eloquentis Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses viso signo per Barnabam et Paulum facto, velut Dñs sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. Act. Apost. cap. 14.

[Nepos Atlantis.] Scilioet natus Maia filia Atlantis, qui Mauritanis rex, et Astrologis inventor, unde oculos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, florulæ Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoria Mercurii, cuius nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. [Qui feros cultus, &c.] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versus 301. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terræ editis (ut fabulantur) ad cultiorem tradidisse facundiam vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. i. de Orat. et i. de Invent. Feros cultus. S. Aug. de Civit. ait, Foram nullam immanioresem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. [Voce formasti.] Nempè orationis inventor pariter et Musices. Catus] Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro vi. de Ling. Lat. Cic. i. de Legibus: Prudens et ut ita dicam, catus, i. de Orat. Egregiè cordatus homo catus Ælius Sestius.

[Deinde more palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, lege, non mora, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripserit modò, sed amasæ reperitur? Postea epitheton decoræ velut parùm convulsivum notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera et sine arte, quæ solum se rusticæ exercera, qualitercumque se agitando ac decertanda. Hanc describit Virgil. Georg. ii. 582.

[Corporaque agresti nudæ prædura palæstræ.] Altera est artificiosa, et decoræ sanè, quæ partes corporis singulas format ad decorum, et decentem actionem præceptis et exercitatiope fingit. Tullius de Oratore: Numerus quamdam celsæ palæstræ orationi et extremis lineamentis

ta confert. Et postea: Ut athletas videmus in huiusmodi vilando facere, aut pelendo vehementer in quo non motus his habet palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter, ad prænam, idem ad aspectum etiam fit venustum; nec oratio nec plagam gravem facit, nisi petitis fuerit apta, nec satis recte declinat impetum, nisi etiam cederdo quid deceat intelligit. Quintil. lib. i. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, quibus gestus motusque formantur. ne indocila, rusticæve manus: ne status indecoris, &c.

[Mores palæstræ.] Sunt qui intelligunt Mercurium ita recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academia modo et palæstrâ. At alii videtur Horatius respicere ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græcè μάλα, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quæ nudi undique exercabantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. [Jovis et Deorum Nuncium.] Hesiod. ἀθανάτων ἀρχαί, præconem immortalium: Orpheo. Διὸς ἀγγελόν, Jovis nuncium: Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἀγγέλον ἀθανάτων ἀειούτων, ἢ τὴν Μαιά. Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. iv. 366.

Interpres Divum Jove missus ab ipso
celeres mandata per auras
Detulit.

6. [Curvæque lyre parentem.] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini alii tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, virga. Sic autem inventa fertor. Post inundationem Nilû testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstitis erant tensi, cum digitis essent pulsati, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem Lyram construxit Mercurius, quæ eadem testudo vocata est. Alter paulò alii responderunt, aiuntque testudinem vocatam à testudine animalis: ut mox fusiùs explicabo.

[Lyre.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Emestathius, qui ait, Chelym citharam, dictam esse, quod testudinis testa jugo additâ, fidiùsque lenis lyram doformavit; et rursus: Chelym, id est, lyram, à testudinis testâ factam. Quod porro inter illas distinet, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram existisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindar qui τριχόδονον

Callidam, quicquid placuit jocoso
Condere furto.

Te, boves, olim, nisi reddidisses
Per dolum amotas, pperum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.

Quin et Atridas, duce te, superbos,
Ilio, dives Priamus, relictos,
Thessaloeque ignes, et iniqua Trojæ
Castra fessellit.

[43] necnon solertem clam surre-
pere joci gratiâ quodcumque
libuit. Te puerum quondam
cum verbis minacibus Apo-
10 lo territaret, nisi vacas per
fraudem abactas restitue-
res; risit ipse adverteus se
pharetrâ quoque spoliatum.
Quinetiam Priamus opulentus
Trojâ discedens, ducentem
[44] te latuit arrogantis
15 Atridas, excubiis Thessa-
lorum et castris Trojæ in-
festis.

ANNOTATIONES.

Chelys, id est, septem edentem sonus ait.
S. Hieron. scribit, *Citharom apici in modum
illera a, cum chordis viginti quatuor, et per
digites variis chordis, sinuuliquis icibus in di-
versis modis concitari.* Hoc autem observare
licet, dici chelya seu testudinem et citharam
digitis aut pectine pulsari: Saneque *Chelys
plastro verberari*, ait Lucanus:
Seu chelya digitis, et eburna verbera pulsas.
At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.
Nec pudeat populus lyram—
Ovid Metamorphos. x. v. 306.

Te lyra pulsas manu, te carmina nostra sonant.

Croqueus ita in hunc locum scribit, ex Idioma-
ste Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico;
lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea
nimisum est, quæ mendicos vicatim stipem
queritare notum est, nam et incurva est, et
clavæ formam refert propriè intuiti. *Clavæ*
vero testudo vocata, formâ testis est
animalis, etc.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clam, in-
geniosè, jocosè, furandi magistram. Duplex
nimisum est furti species, seu furandi ars.
Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita;
et de hæc non est mentio. At altera est, glectio-
nis, joci, et industriæ ludicræ; in quâ excel-
luit Mercurius. Hinc et Lyncurgus ad accen-
dos furandi solertiâ Spartanorum animos, in-
punita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin.
lib. i. furta Mercurii jocosa vocat *adulas*
adulas. Fulgentius Ideo negotiatoribus præ-
cipue dixit Mercurium, quod illi vix à furto im-
stinens sit. Alii volunt designari vim oratio-
nis, quæ audientium animos captat ac rapit.
Huc etiam ab aliis refertur Magis ac præsti-
giarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars
nempe sic astantium oculos præstringendi, ut
dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves, olim, &c.*] Calliditate Mercurii,
et peritium jocosè furandi probat. Hæc autem
est historia, seu fabula: quæm Apollo ob
Cyclops interfectos divinitate aliquamdiu pri-
vatus esset, atque interim Adæti Thessalie regi
armenta pasceret, boves aliquot exerrantes
et langidè progressos abegit Mercurius et occi-
dit. Ille vero hunc pueri formâ ludantem
quasi bubulcum furacem aggressus mortem
minator, pui abacta pecora restituit: ac tabas
preferre volens, quasi percussurus, vacuum
sine pharetram, vel hanc quoque sibi subrop-

tam. Tum denique Apollo Mercuri subtilem
in furando industriam demiratus risum tenere
non potuit; *Iracundiam conspualte superante*; ut
ait Philostratus. Imagin. lib. i. ubi *stipulam*
hanc egregiè expressit. Vide Homer. Hymn.
in Mercur. Ovid. Metamorphos. lib. cap. 11. &c.
et Annot. infra ad vocera vraya.

11. *Viduus pharetrâ.*] Infra lib. 11. Od. 9.
Et solitis viduantur orn.—
Virgil. Æneid. viii. v. 571.

—*Viduasset civibus urbem.*
Quem in locum Servius laudat Virgilium, tan-
quam propriè locutum, Horatium vero carpit
et vellicat tanquam hic male scriperit *viduus*
Apollinem. Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin et Atridas, &c.*] Præclarè et be-
nignè à Mercurio facta jam ostendit. Nimirum
ex Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove missus
præbet se duces Priamo Hectoris interfecti
corpus redemptum pergenti: sumque per modis
hostium castra ad Achillem, æque sic deducit,
ut nec tentus à quoquam, imò nec visus fuerit.
Atridas.] Agamemnonem et Menelaum
Atrei filios, Græci exercitûs imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scali-
ger stylum acuit et vibrat. *An dives, inquit,
ille qui miserimus, orbis liberis, regno spolia-
tus, quique aded marens potius et inops?* Scilicet
non meminerat quod legitur Iliad. ult. copio-
sa sanè et pretiosa munera ad Achillem de-
lata à Priamo Trojam deserente; atque, ut est
ibid. *Infinita donare thalamo in currum exporta-
ta ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi
recensentur; *duodecim lacnas, totidem tapetas,
totidamque pallia eximia item et sagula dæuri
vero talenta decem; duo inasper tripodas ar-
dentes, lebetes quatuor; poculum denique con-
spicuum, quod Thræces donarunt.*

15. *Thessaloeque ignes.*] Nocturnas Thessalo-
rum sive Græcorum excubias circa tentorium
Achillis collocatas. Synecdoche. Nam et Thes-
sali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus
erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. xviii. noctur-
num signum castræ, ignis: diurnum, fumus,
inquit.

Iniqua Trojæ Castra fessellit.] Castra nempe
Græcorum Trojæ hostium occipit ingressus, et
usque ad tentorium Achillis sic penetravit Pri-
amus, duce Mercurio, ut vigiliam nemo pene-
rit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quæ verò
id ratione factum ait explicat Homerus, ubi
ait: *Cum ad hircos nascens et fœnum ostendit*

Tu animas bonorum beatis
sedibus collocas; atque aureâ
virgâ catervam exilem
summoves, superis æque
numinibus ac inferis gra-
tiosam.

Tu piâ lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne cupiveris nose
(nec enim licet) quem mihi,
quem tibi, Leuconoe, con-
cesserint Numina terminum
sila; neque experire Chal-
daicos

TU ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem
tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë; nec Babylonios

ANNOTATIONES.

*etatis quidam è cæcis laborabant: his vero
Mercurius somnum injecit.*

17. Tu piâ lætis, &c.] Jam præstans Mer-
curii officium et insignis auctoritas declaratur.
Videlicet præcis illis existimatum, animas cor-
poribus excedentes à Mercurio suscipi, atque
vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci,
vel ad inferos. Unde dispensator ac deductor
animarum dictus est ille. Quod munus tamen
Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. Virgâque levem coërces, &c.] Caduceo do-
mas, regis, deducis animas spirituales corporeas
molis expertes, adeoque leves et agiles: separas-
que alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex
officio, secundum variam bonè vel malè factorum
ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea
supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas.
Homer. Odys. ult. Virg. Æn. iv. 242.

Tum virgam capiti: hæc animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristicâ Tartara mittit,
Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.
Coërces.] Hoc refertur aliqui ad eloquentiam
vim, quâ sedantur et coërcentur homines concita-
ntur; et inertes è contrario ignavique concita-
ntur.

Virg.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat,
concessâ vicissim lyrà: postquam enim bo-
ves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita de-
mum convenerunt eaque lege et conditione ve-
nia est data Mercurio, ut Lyrà inventor Apol-
læ diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pin-
darique Schol. aiunt, *lyràs*, quasi *lyràs* dic-
tam esse quod è se Mercurius ab irato Apol-
linæ redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus vir-
gâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes
duos cum Dracones reperisset, hæc inter eos
projectâ proelium diremit. Exindeque pacis
conciliatricem virgam appellârunt: eique duo
circumvolati serpentem additi sunt. Hygin. lib.
2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocan-
tur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt.
Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac
dicendi vim denotat: circumplexi verò serpen-
tes indicant prædiantiam: quippe hæc illius in-
dividua comes esse debet.

Ode XI.—Ode hæc est monocolor. Versus
omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pen-
tametri, Acatalectici; constantque Spondo, tri-

bus Choriambis, et Pyrrhichio, vel Iambo. Sic
Tâ nequæstria jectis æstis quem mihi quem
tibi

1. Tu ne quæsieris.] Oden hanc vehit indig-
nam Horatio potat Scaliger. Quam verò ob
rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit,
qui nullam profert. Horatius Leuconoën Ma-
thematicis prædicationibus plus æquo addictam
hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam,
ipsa vero presentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces; alii
parenthesi includunt utramque. Perinde est.
Quòd si cui viderit nimis abscissa Interpositio
(nefas); meminere frequentes legi tam con-
tractas apud optimos auctores, Terent. *Quid
tuis (Malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Que
(malum) ita fuit amentid?* li. de Off. *Que in
(malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.]
Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod
sibi reservârunt Dii, futuri nempe cognitionem.
Cic. ad Familiar. lib. vi. Epist. 4. *Equidem mi-
hi omnia propono; nec ullum est tantum ma-
lum, quod non putem impendere. Sed cum plus
in metuendo mali sit quàm in illo ipso quod ti-
metur, desino; præsertim cum id impendat,
in quo non modò dolor nullus, verum finis etiam
doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis van-
nas eas sollicitudines perstringit; *Quod times,
aut futurum est, aut secus. Si secus; frustra
rezaris. Si venturum est; tum satis dolebis tan-
dem, cum adjuerit tribulatio.*

2. Leuconoë.] Alii legunt *Leucothoë*. Fictum
nomen est à poetâ. Ludunt aliqui in etymologiâ
nominis istius, et quidem operam ludunt
Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam
Archilocus acribus conviciis ad suspendium
adegit.

Nec Babylonios Tentâtes numeros.] Nec Ma-
thematicos adi, et consule, neve iis crede; sum
enim fallaces. Quod quidem probant egregiè
tam historis passim, tum ratio. Vide Cic. l. et
li. de Divin. Item de Fato. Item. lii. de Nat.
Deor. A. Gell. lib. xiv. cap. 1. ubi refutat eos
qui curiosius auscultant Genethliacis, futura
dicturos per artes prodigiosas spondentiibus. S.
Aug. de Civ. Dei, &c. Tactus, lib. xvii. *Mathe-
maticos appellat, Genus hominum perentibus*

Tentaris numeros: est melius, quicquid erit, pati. [47] calculos. est satis tolerare
 seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam, quodcumque acciderit. Sive
 Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare multas hyemes Jupiter largi-
 Tyrrhenum; sapias, vina liques, et spatio brevi 5 gatur, sive postremam del
 Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit hanc, quam modò Etruscum
 invida pelagus frangit objectis re-
 [48] fundas: ac limite angusto
 spem longam rescindas. En dum fabulamur evum preterit invidum

ANNOTATIONES.

infidum, sperantibus fallax. Cic. 1. de Divin. *Contemnamus Babylonios, et eos, qui è Cau- casu cæli signa seruantis, numeris, et motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. vi. a versu 550. ad 560. ejusmodi studium in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In Babylonis templum erat Belli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. VI. cap. 26. Babylonii, seu Chaldei Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. I. cap. 9. Quint. Curt. lib. 7.

Babylonios numeros.] Certè necessaria valdè numerorum cognitio et præcis accurata, ad dimensionem horoscopi aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologiâ (ut vocant) Judicariâ, Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Anson.

Tu cæli numeros et conscia sidera fati Callesas.——

3. *Est melius, quicquid erit, pati.]* Quanta hic apud Interpretes dissensio? Alii jungunt ista cum voce, *sapias*; quæ vero intermedia sunt, parenthesis includunt. Alii sensum finiunt voce *pati*; explicantque sic: cum melius sit, vel tanquam melius sit pati constanter quicquid evenierit, quam animam distorquere, anxie quæ sint eventura inquirendo. Alii, ut melius interpretantur: Quam, vel quanto melius et quo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.]* Gratis profectò se discredant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno; posteriori verò pro tempestate hyemalis; quando eisdem satis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppositis, &c.]* Synecd. id est, quæ hyeme, fluctus Tyrrheni maris ut fit procellis agitati ad rupes alliduntur, debilitantur, franguntur. Quidem legunt *quis*, et referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicosus*, à Virg. *Æneid.* v. 214. et xii. 567. *latebrans* dicitur. De isto lapidum genere, Plin. lib. xxxvi. c. 21.

Mare Tyrrhænum.] Tuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei: id verò nomen ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydis regis filius, postquam ad vicinas terras cum colonia appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.]* Explicat nonnulli: si sapias scilicet utere vitâ, gæbio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priscian. l. xviii. c. 3.

Vina liques.] Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis causâ satage, ut pars tibi vini sacco percolata, defœcata, dulcis sit effecta, adeoque nature et palato muliebri accommodatior. Ve teres nempe, mostum priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant ut defœcarentur: at que sic adempta, quæ vini vim alit augetque, fœce, liquidius, imbecillius, lenius, ac dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur à Theophrast. l. vi. c. 24. *ἀσπασ- τράτῳ*, quod nempe sparteis est sacco colatum. Cæli Rhodig. l. xxviii. c. 26. *Eunuchum et effematum*, ex Plutarcho mox citando, quæ percolatio illa vini nervos excidit, ac gœnuinum restinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curiositatem: hoc veluti sophismata invento et excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare. Plin. l. xiv. c. 22. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires: et alia irritamenta excogitantur*, l. xix. c. 4. *Ferendum sanè fuerit . . . inveterata*

vina, succidique castrari: al. castigari, lib. xxiii. cap. 1. *Utilissimum vinum omnibus sacco vitri- bus fractis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. Quest. lib. vi. Probl. 7. ait. *Exalescere vinum, cum tam crebrò diffunditur, esseque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino fermitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem sollicitat et infestat ejecit et excludit; ipsum vero jucundius effici: neque sicut à ferro acumine decusso: sed potius velut rubigine et sordibus deteris. Quippe defœcata illa vini vim, quæ caput tentat, abtrahit, atque ad statum redigit mitem et salu- brem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quanto brevius est vite nostre spatium, tanto resecedat spes longe: minus expectandum; minus fidendum futuro: neque aded differendum capere præsentis letandi occasiones. Od. 4. supra.

Vita summa brevis spem nos velat inchœare longam.

7. *Dum loquimur, fugerit invida Ætas.]* Legunt alii, *Diffugit invida ætas*. Dum enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur latere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. ix. v. 126.

—— *Festinat enim decurrere velox* (ut *Flacculus angustæ, miseraque brevissima vitæ Portio: dum bibimus, dum certa, unguenta, puellas*

Pocimus, obrepit non intellecta senectus. Pers. Sat. v. 158.

Vivæ memor lethi: fugit hora. Hoc quæ loquor inde est.

Esse diem hodiernum, sequenti minimè confusa, arripe. *Ætas : carpe diem, quàm minimùm credula posteræ.*

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heros, quem Deum suscipias laudare citharâ, vel auriâ stotulâ? Eccejus laudes resonabit stultitudo ludicra? seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigidâ? Hinc sylvæ secuta sunt æquevotum Orpheum,

QUEM virum, aut heros lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,

[49]

[50]

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere presenti tempore, in diem vive, fruire deliciis et voluptatibus, cum fiet, et dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurus cohortatio; ut notant vulgè, que quidem frequens passim apud Romanum. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis que sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino et unguentis nos impleamus, ut non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.*

Martial. — *Fugitivæque gaudia carpe.*
Fusc. moz. cit. loco.

— *Carpamus dulcia.*

Multo vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 28. *Id ago, ut mihi inadaq̄ lotius vitez sit dies quicunque. Nec in hercule tanquam ultimum rapio, sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimum possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

Ode XII.—Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus; elegantias autem, lepores ac veneres affatus agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copia et paichricidine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poetico, dignum ardore hoc divino argumentum querere. Hinc Augusti grava textit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quoniam enim Dîs, Semidæis, ac viris illustribus suas laudes non negat, exillat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primî. Huc etiam facit quod ex Dion. lib. xv. asserunt; nimirum post Artiacam victoriam, decretam à Senatu fuisse, et in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus sac-

tis ac profestis cum solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio, lib. iv. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heros, &c.] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heros, quem virum celebrâdo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heros ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungeri amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi et moderato, Dîs ac herosis canendis idoneo: vel Epico graviore, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 37. et 88.

2. *Clio.*] Hanc è Musis apte invocat, quippe que præsit laudationi virorum illustrium; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur *αἰῶσι, λῶδα, celebræm reddo: αἰῶσι et αἰῶσι fama, nominis splendore.* Virgil. de Musis.

Clio gesta canens transactis tempora reddidit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quomodo vocis imitatio? Addeque imago dicta, quasi imitatio. Vide infra, Od. 20. eandem locutionem ibi fuisus explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, loquens, *Vetusta nomen imago*: quo enim verò sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit, lib. ii. cap. 44. *Montium flexus, crebrisque vertices, et confixa cubito, aut anfracta in numerosa jugâ, vallium situs concavi, acrundum inæqualiter inde resurgant œtra; que causam etiam rices multis in locis reciprocis facit.*

6. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracum Orpheum sylvæ secuta rose, diu redine cantis velut galeatus: *ἰσαρῶν, ἰδὲ οἱ φακίῶν et alios*

Arte maternâ rapidos morantem
 Pluvinum lapsus, celeresque ventos,
 Blandum et auritas fidibus canoris
 Ducere quercus.
 Quid prius dicam solitis Parentis
 Laudibus, qui res hominum ac Deorum,
 Qui mare et terras, variisque mundum
 Temperat horis?
 Unde nil majus generatur ipse,
 Nec viget quicquam simile, aut secundum:
 Proximos illi tamen occupavit
 Pallas honores.
 Preliis audax, neque te silebo,
 Liber, et sævis inimica virgo
 Belluis: nec te metuende certâ,
 Phœbea sagittâ.
 Dicam et Alciden, Castrosque Ledæ;
 Hunc equis, illum superare pugnis
 Nobilem: quorum simul alba nautis
 Stella refulsit,
 Defluit saxis agitata humor,

matris arte retardantem
 10 præcipientes faviorum cur
 sus, velocesque ventos, at
 que suavem auritas quercus
 trahere chordis sonantibus.
 Quid serò ante canam quidem præconia consueta patriæ, qui res mortali-
 15 lum et immortalium, quæ mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur: imò neque par quidpiam vel proximum valet.
 [51] Attamen Pallas oblituit sequentem gradum. Nec tacobo te, Bacche, certaminibus strenue: neque tu, virgo feris crudelibus infesta: neque te Apollo, talis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculeum, necnon alios Ledæ; alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primum nautis libuit, statim concitata unda scopulis decidit.

ANNOTATIONES.

concoctatione; vel confusa per devia et invia. Nota Ippis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 391. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter et lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ et suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandus et auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, hand secus ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis Parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus, ac passim celebrari solitas, laudes Jovis omnium *parentis*, qui res totæ Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumnò, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus signatur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par et proximè accedens: nequè magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcel. *Proximum dicebant veteres, non solum adherens et adjoinedum: verum etiam longè remotum, si tantum inter duo discreta nihil medium existisset.* Virg. *Æneid.* v. 320.

Proximè huic, longo sed præximus intervallo,

Insequitur Salius.
 Tull. in Bruto: *Lac. Philippus Antonio proxi-*

mus accedebat, sed longo tamen intervallo præximus. Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volent spectari ab Horatio, quòd in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum mediâ Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni solebat. Varro iv. de Ling. Lat.

21. *Preliis audax, neque te silebo, Liber.*] Quòd curis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quòd devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. lib. v. item infra lib. ii. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apollinis partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu et sagittis feræ sectari assæta.

23. *Phœbea sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Nioben cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dicitur autem Phœbus, quasi *phœ* *flu*, *lux vite.*

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quòd esset Alcei nepos; *ἀλκίος ἀλκῆς*, à robore.

Puerosque Ledæ.] Castores et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. *Fast.* v. 700.

Tyndaride fratres: hic equos, ille pugil.
 27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 8. v. 2. ad verba hæc: *Lucida sidera.* Alios nempe Astrologi propitias ac salutarias esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitata humor.*] Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cùm primâ faventibus Castore

quiescunt venti, mobila evanescent; et maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post latos quem potissimum referam ambigo; Romulumne, an tranquillum Numa Imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certè Regulum et Scauros, et Paulum generose vitæ liberalem, victore Carthaginiensi; quin et Fabricium beneficii memor, celebrabo versibus magnificis.

Concidunt venti, fugiuntque mubes,
Et minax (quòd sic voluere) ponto
Onda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum maiorem, an superbos
Tarquinii fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.

Regulum, et Scauros, animæque magnæ
Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camcenâ,
Fabriciumque;

ANNOTATIONES.

et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, et saxis adhærens, tuffi resolvitur ac fluit, cùm oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur *desluit*, fluere et agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsione ventorum, et concitationem fluctuum.

31. *Quòd sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes, sic jussere placari omnia ante naufragium munitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor et Pollux; quibus cùm placuit, redit serenitas, et maris agitatio plane cessat.

32. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat, secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi et armis conditam, jure ac legibus; moribusque de integrò condere aggressus, quietam fecit omnia, et Rempublicam religione justitiæque firmavit. Tit. Liv. lib. i. c. 18. et seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinii fasces.*] Ambitosam dominationem Tarquinii, non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, fascibus, allisque insignibus decoravit. Flor. lib. i. cap. 6. Tit. Liv. lib. i. cap. 26. *Tarquinium Priscum, virum cætera egregium, secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem, ambitio est.* Quidam nos absurde intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquinis potissimum preptos splendide gestavit ac tenuit. Virg. Æn. vi. 817.

*Vis et Tarquinii reges, animamque superbam
Urbis Bruti, fascesque videre receptas?*

35. *Catonis nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur; *Incidea morti tuæ, Cato; nam et tu gloria mea invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propriâ manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Animâ, inquit; ac, ne *Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. i. Vide Appian. Plut. Dion. etc. S. Aug. de Civ. lib. xix. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut et Cæsarianus de Pompeio victoriæ immensam violentiam sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fuscè laudatur, lib. iii. Od. 6. Vide et Cic. l. et iii. de Offic. et in Pisonem, sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris illigatum in machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris et clara virtus extitit in administrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quòd Socios ad arma concitasset. Ita se verò ille constantiâ plenus et gravitate defendisse fertur; Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs arguit socios ad arma concitasse; M. Scaurus Princeps Senatûs negat; testis nemo: Uri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis, absolutus est. Vide Val. Max. lib. iii. c. 7. n. 8. Plin. lib. xxxvi. c. 16. etc.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilius Paulum, qui nullum periculum genus pro Republicâ detrectavit; et si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collegâ, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. xxii. c. 39.) non majori quidem animo, ac certè majori felicitate, melliorique exitu ad Cannas pugnasset. Verùm, ut est apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandam clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . dum altercationibus magis, quàm consiliis tempus teritur,* miserè ibidem cæsi, pulsî, fugatique sunt; atque Paulus unus innoxius tam horrendæ cladis interit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nusquam magis insigni de Romanis victoriâ exultare potuit; nam plus quadraginta Romano rum millia præter Socios, octoginta Senatores, alique viri graves benè multi intercederunt. Vide cætera apud Livium loco cit. etc.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem missus, cùm nec ab ipso pugnâ, quartâ regni parte promissâ, sollicitari potuisset; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere spontentem audire voluisset, imò periculum illius catenis vincitum ad suum dominum remisisset; justam hanc ab rege mirabundo laudem pro-

[38]

31

35

[38]

40

Hunc, et incomptis Curium capillis
 Utilem bello tulit, et Camillum
 Seava paupertas, et avitus apto
 Cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor ævo
 Fama Marcelli. Micat inter omnes
 Julium sidus, velut inter ignes
 Luna minores.

ANNOTATIONES.

meruit. Ille est Fabricius; qui difficultis ab honestate quam Sol de suo cursu averti possit. Ansel. Victor. Alia Fabricij elogia hauri à Plutarcho; Cic. lib. de Offic. Gest. lib. i. c. 14. Vide et seq. annot.

41. Hunc, et incomptis Curium capillis, &c.] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio voverat, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enim vero æva paupertas, id est, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; fundus, seu paucas agri jugera sibi ab ævis relicta, cum lare apto, id est, pariter modico, solum utilis fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficultissimæ temporibus operam navaverunt; non tam suæ quam publicæ utilitati studentes; unde et summam laudem consecuti sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem; de quo ante; et Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. Is honoribus et auctoritate omni civis temporibus suis major; ceteris vero par unicuique pauperrimo; decem aris et quinque pondo argenti, seruosque totidem sibi missos à Samnitibus, quos universos in clientela habebat, in Samnium remisit; continentia suæ beneficio sine pecuniâ prædives; sine uru sania abunde comitatus; quia locupletem illum faciebat non multa pondere; sed modica desiderare. Ergo domus ejus ut arce et nanciipis vacua; lita gloriâ ex his contemptis parâ referta fuit, &c. Vide et ejusdem Valer. lib. ii. cap. 9.

Curium.] Curium Dentatum, exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimum speciem, Samnitium legalis agrati in aciemque ardentem foveo, atque ligneo ostillo circumitus (quales epulus apparatus indicio est) spectantibus præibat. Ille eorum divitiis contemptus; et paupertatem ejus Samnites mirati sunt. Obsequentiis auram responsum; Nilie et locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem; at Curium nec acie viri nec pecuniâ contempni posse, &c. que lege apud Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. Vide et Anselmum Victorem de Viris illustribus; Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano lib. ix. c. 3. intonsis capillis; scilicet preloca temporibus pondum erant Romæ tonsores; et cultum negligebant maxime balbatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem incomptis; sed non illud, quod sanè ab Horatio spectari oportuit; sic Ovid. Fast. ii.

Hunc, et Curium Imperis
 criabibus bello idoneum par
 riter et Camillum produxit
 inopia durior, et patriæ
 agellus cum domo conveni-
 entibus. Marcelli porrò no-
 men angescit sicut arbor
 secreto temporis progressu.
 At ceteros inter splendet
 astrum Julii, ut Luna inter
 minores stellas.

Hos apud intonsos nomen habebat aros.
 Et Fast. iv. 666. de Numa;

Bis caput intonsum fontibus spargitur undâ.
 Codices tamen ferè omnes habent; incomptis Curium capillis; unde ab eâ lectione temerè discedendum non fuit.

42. Camillum.] M. Furius Camillus quinque Dictator fuit; de Gallia bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenue pugando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit; hinc pater patriæ, alter Romulus, ac urbs conditor meritis appellari. Vide Liv. lib. v. &c.

43. Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.] Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, occulto ævo, labente clam tempore, progressu mensium et annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Præsum hunc locum sic illustrat; Solent præcoquia rubitâ succescere; sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rere arborem surgentem celebrat.

44. Marcellum.] Quis ille, non planè constat Alii volunt M. Marcellum Octavie Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato, suam illi filiam desponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. vi. v. 861. et seq. et Seneca ad Marcium c. 2. Verùm cum is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus oblerit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicitur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinque Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit ipsumque Annibalem invictum antea vincî posse docuit; atque ab eo demum circumventus ac cesus, etiam colli et observari meruit post mortem; nam et honorificè crematum Annibalem curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclisus et coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. l. xliii. et seq. Virg. Æn. vi. 855.

Mid. Inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit; In Deorum numerum relatus est; non ore modò decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem Judis, quos primò consecratos ei heres Augustus edebat, stella orinisa per septem dies continuos fulsit, eozonem circa undecimam horam; crediditque set antmam esse Cæsaris in caelum recepti; et hæc de causâ simulachro ejus in vertice additur stella Idem refertur in Epistola Augusti. Virgil. Eclog. ix. 47.

Eccè Dionem præcanti Cæsaris astrum.
 Vide et Plutarch. Dion. lib. xlv. Senec. Quos

O M Saturni, Jupiter, hu-
mani generis auctor et con-
servator, commissa tibi est
à fati summi Cæsaris tu-
tela; ergo tu regna primus;
Cæsar autem sit à te secun-
dus. Sive is Parthos Italiae
bellum inferentes legitimâ
victoriâ fractos subegerit;
sive Seras Indosque in ori-
entali plagâ domuerit: Te
quidem inferior justè gu-
bernabit ille hunc orbem
ampulum, tu verò tremendo
curru Cælum, concuties; tu
infesta in contaminatos lu-
cos tonitrua vibrabis.

Genus humanæ Pater atque custos,
Orbe Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fati data: tu secundo
Cæsare regnes.

Ille seu Parthos Latio imminentes

Egerit justo domitos triumpho,

Sive subjectos Orientis oris

Seras et Indos:

Te minor latum reget æquus orbem;

Tu gravi carru quaties Olympum;

Tu parum castis inimica mittes

Fulmina lucis.

ANNOTATIONES.

Natural. lib. vii. cap. 17. Plin. lib. ii. cap. 85. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimoni- um refert. Porro cometes ille Christi Servato- ris nostri natalem pronunciasse multò melius creditur.

40. *Genus humanæ pater, &c.*] Præclare ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum veni- tam tandem, per Apertophen ad Jovem, cui divinum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magnæ Cæsaris fati data.*] Duo nempe veteribus credita; primum Reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis; alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter! ut Augustus sit a te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. c. 21. *Parthi quoque et Armeniam vindictam facili cesserunt; et signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio ademerant, repocenti red- diderunt, obediensque insuper obtulerunt; deni- que pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide et infra Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiâ terribiles, jam eò deduxerat Augusti fa- ma, ut ultro virtuti Romanæ observantiam de- ferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profigandos.

55. *Sive subjectos orientis oris Seras et In- dos.*] Sive ille remotissimas nationes subege- rit, vel Seras, vel Indos, de quibus, teste Di-odoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi; sunt etiam ex Orosio citerioris In- diæ; sunt et alii ad ortum extremum Si- nas, quorum regio Serica, nunc Cælia. Me- tropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. vi. c. 17. *Prævi sunt hominum qui nos- cuntur Seras lanificio silerum nobiles, per- fusam aquâ deponentes frondium canthem.* Ammian. Marcellin. *Seras, inquit, armorum expertæ . . . nulli finitimorum molesti*

Celi apud eos jucunda salubriusque temperies, atris facies munda, ventorum com- modissimus status, et abundè ægræ subluce; à quibus arborum felus aquarum asperginibus

crebris, velut quadam vellens molentes, ex la- rugine et liquore micant subtilitatem tenerrimam potant, nentesque subtegmina confectum sericum ad unum antebas nobilissim, nunc etiam infimorum sine ullâ discretions profectens. Ip- si præter ceteros frugalissimi, patienter vias cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Asia est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta; Gangæ fluvio item rigatur, et scinditur media; ab Or- tu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mo- gollis, in quo numerantur provincie triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem; &c.*] Senatus est: Augustus autem, O Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fati, re- get, ut se gerat semper minorem te, sicut de- cet et æquum est. Et quoniam laudibus om- nium jam effertur; *Et virtutis moderationis- que famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam;* (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quoniam Parthes etiam nominis sui splendore similiter percussit, eorum- que ferociam sine armis fregit; attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot popules sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas est superbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. i. 278.

Hic ego nec metas rerum, nec tempora pono. Legunt alii *latum* solum ob æquitate Au- gusti, qui jus summâ lenitate pariter ac dil- gentiâ dixisse scribitur à Suetonio.

58. *Tu gravi carru quaties Olympum.*] Tu in Cælo regnabis, indeque tonitru in hæc infans, cum fueris ad justam provocatus iram, vibra- bis. Nempe vulgus opinabatur à curru Jovis cælum quatiente forpari tonitrua, et mitti ful- mina.

59. *Tu parum castis, &c.*] Quoniam hæc Diis sacri habebantur, hinc si aliquo societate ac flagitio in hæc perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorera, et sacrile- gium vindicari, misso fulmine. Unde et susti- nebant explare locum, et omni bestia huma- nis iram placare.

50

55

60

60

ODE XIII. AD LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
 Cervicem roseam, et ceres/ Telephi
 Laudas brachia, vae, meum
 Fervens difficili bile tumet jecur.
 Tunc nec mens mihi, nec color
 Certâ sede manet: humor et in genas
 Furtim labitur, arguens
 Quàm lentis penitus macerer ignibus.
 Uror, seu tibi candidos
 Turpârunt humeros immodicæ mero
 Rixæ; sive puer furens
 Impressit memorem dente labris notam.

[67] O Lydia, quando tu celebras collam rubicundulam Telephi, et molles lacertos Telephi, vae, meum hepar turgescit acçi cholera inflammata. Tam neque animus mihi, neque color statu firmo manet: lachryma clam decidunt in malas, patefacientes quantum intus absumat flammis secretis. Effervesco, sive jurgia ex vino immoderata deformârunt albas tibi scapulas: sive juvenis insanicus memorem cicatricem labellis tuis dente incussit.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia supra, Sic te Dive, &c.

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque ceres brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem suam in ore frequentius habeat. Unde, cum presentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar roseæ, et fragrantem; vel rosei coloris. Scalliger hic Horatium graviter, reprehendit, et lacream dici oportuisse contendit, non roseam. Verùm quidam adolescens amore fervidus roseâ cervicem et rubicundulâ celebratur? Virg. Æn. i. 403.

— *Roseâ cervicem refulsit.*

Ceres brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politata, nitida, pura, formosa, instar imaginum cerearum, que sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcell. in vocè *putus*.

3. *Vae.*] Interjectio dolorem ladicans atque indignationem. Sunt qui legant, *ne, va!*, id est, *certè, herèlè*.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia, apud priores resident. At Horatius modò libidinem in jecore statuit, ut lib. iv. Od. 1. v. 12.

Si torrere jecur queris idoneum.

Alia iracundiam, ut hic: pariter et Juvenalis Sat. i. v. 45.

Quid referam quantâ sicum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum Χαλρὴν οὐκ ἔχειν ἐφ' ἡπατος: *Bilem non habes in hepate.* Apud Aëthon. lib. iii. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pu-

dore, timore, irâ. Opportundè Macrob. lib. vii. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, intus petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso, cutis tingitur, indeque nascitur rubor* . . . gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animosè natura occurrit festinat, quibus sanguis comitando, quasi alacritatis integritatis suæ compelem, tingit culom; et inde amilis color nascitur. Contra qui metuent, polleant. Natura enim, cum quid de extrinsecus contingentibus melius, in alium tota demergitur, sicut nos quoque, cum timemus, latebras quarimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc verò demerso, humor diluitur cuti romanet, et inde pollescit, &c.

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lachrymae propter vim indignationis et zelotypiæ. Hanc describit Tullius, Tuscul. iv. *Ægritudinem ex eo quod alter potietur eo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer*.
 9. *Uror, seu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento et post epotum vinum petulo, sine modo lascivienti, rusticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demeretur, summi ei tenerrimè exponit amorem, qui ejus cruciatu presentiat, illumque opponit savi rivalis libidini, que, ut se expleat, amicos haud parit: sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et malignè interpretatur comessiones illas, necnon morsiuasculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morus trahit, ut Lydiam à Telepho quâcumque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrenatâ et impotenti abreptus libidine, ac propè furiosus momorderit labia tua, ad relinquendam qualemcumque sui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. vii. in Verrem, *Motendum . . . ne exciletur Vorres, ne*

O si mihi est amplexus, ne Non, si me satis audias,
 expecta constantem cum Speres perpetuum, dulcia barbarè
 fore, qui immaniter vulnerat Lædentem oscula, quæ Venus 15
 basia suavissima, qui Quintâ parte sui nectaris imbuat.
 Quos irrupta tenet copula; nec malis
 Divulsus querimoniis, Felices ter et ampliùs [50]
 Supremâ citiùs solvet amor die. 20

ODE XIV:

Non esse redintegrandum civile bellum.

O navis, novi fluctus in O NAVIS, referent in mare te novi
 mare te reducant? O quid Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
 facis? Firmiter portum te Portum. Nonne vides, ut
 me. Annon cernis, quòd la- Nudum remigio latus, [50]
 tus tuum est remis destitu- tum,

ANNOTATIONES.

denudetur à pectore, ne populus Romanus
 aspiciat cicatrices ex mulierum moris, vestigia
 libidinis atque nequitie.

13. *Non, Speres perpetuum.*] Si mihi credis,
 Lydia, ne perpetuum tui amatores spera il-
 lum fore, qui sic abutitur amore tuo, ut osculando
 vulnera infligat, ostro velut percitus.
 Nam, ut aiunt, *Omnes violentum non est du-
 rabile.*

16. *Quintâ parte sui nectaris.*] Missâ plu-
 rimum interpretatione in putidâ et obscenâ
 plus æquo sagacium, ego cum paucis sentio, et
 oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris im-
 buit, intelligo valde fragrantia, nectaris instar
 suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. ii. cap.
 2. sub finem, Ibycum, ut significet mel esse
 dulcissimum, ait, mel nonam esse partem am-
 brosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis
 quæ est in ambrosiâ.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Ho-
 ratius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè
 feliciorum eam fore, si se Horatium constanter
 amaturum præferet Telepho nunc ardentem
 quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonus sunt
 in amore querimoniis, ob absentiam, ob desi-
 derium: male verò ob inconstantiam, muta-
 tionem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs solvet, &c.*] Non ante
 desinat te amare, Lydia, si me ames, quam
 desidero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait
 ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. iii.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

Ode XIV Metrum est idem quod supra Od. 5.

Non pauca ex Alceo imitatus est Horatius
 in hac Ode, quam ferè omnes allegoricam ag-
 noscunt totam, ipseque Quintilian. lib. viii. c. 6.
 in eâ certè plurima dicuntur figuris ac tropis
 involuta, quæ speret nequaquam dici fas
 solent: vel rem-pubblicam, vel Brutum, vel
 Sextum Pompeium alloquitur debortaturque
 à reparandis civibus tumultibus, quibus vult

novis procellis non nisi ingenti suo malo Res-
 publica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Republica Romana: *mare*, ci-
 vile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus;
portus, pax: *nudum remigio latus*, Cassius
 cum sinistro cornu, cui præerat, militibus-
 cæsis ac fugatis, fractus: *malus sancius Africa*,
 Magnus Pompeius a Ptolemæo *Ægypti* rege,
 nefariè obruncatus: *antenna gementes*, Se-
 natores alique Principes Pompeii fatum do-
 lentes: *carina sine funibus*, ærarium sine
 pecuniâ, quæ nervus belli est; *linthea non in-
 tegræ*, vexilla et legiones dissipatæ: *æquors*
Cycladas nitentes interfusæ, quæ caveri atque
 evitari debeant; quorundam potentium oc-
 culta ambitio invidiaque alienæ gloriæ:
 Quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis
 prætextu, rebus suis student; atque ut mili-
 taria imperia, dignitates ac magistratus cap-
 tent, pacem impediunt, turbas foveant, populi
 illudunt, perniciem civium moluntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut
 Pompeianæ partes navi designantur apud
 Cic. lib. ii. Epist. 6. et lib. xii. Epist. 26.

Novi Fluctus?] Primum civile bellum ex-
 arsit Cæsarem inter et Magnum Pompeium;
 alterum inter Augustum Antoniumque, et
 Cæsaris percussores Cassium et Brutum; ter-
 tium inter Sextum Pompeium, Magni filium,
 et Augustum; de quibus vide Appian. lib. v
 Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempè Antonio hoste
 Patriæ iudicato, literisque per senatum datis
 ad Julii Cæsaris interfectores de recuperandâ
 libertate, quid aliud quam incenditur grave
 bellum, ac Romanum pesundatur imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio
 est: compone pacem cum Octav. Augusto, cui
 nisi summam defers rerum, nunquam sane
 conquiesces. Conjecturam audaciorum quo-
 rundam retundere videtur inter locos Ner. ea.

Et malus celeri saucius Africo,
 Antennæque gemant? ac sine funibus
 Vix durare carinæ
 Possint imperiosius
 Æquor? non tibi sunt integra lintea;
 Non Dii, quos iterum pressa voces malo;
 Quamvis Pontica pinus,
 Silvæ filia nobilis,
 Jactes et genus, et nomen inutile.
 Nil pictis timidus navita puppibus
 Fidit. Tu, nisi ventis
 Debes ludibrium, cave.
 Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

5 et malus Austro præcipiti la-
 befactus, atque antennæ
 strideant, et vix carina sine
 rudentibus valeat sustinere
 mare violentius? Non ad-
 sunt tibi vela salva; neque
 Numina, quæ invoces rur-
 sus æreâ obruta; licet
 [61] Pontis *sic* pinos orta è silvâ
 celebri, atque originem os-
 tentes, vanamque famam.
 Nauta meticulous haud
 confidit pictæ puppi. Tibi
 prospice, nisi ventis in jo-
 cum sis destinata. Tu quæ
 15 mihi nuper molestum creas-
 das tædium,

ANNOTATIONES.

quod aut Muretus Quintiliano dormitionem
 ita objicit, aut Faber Critic. Epist. 64. al-
 terque ei ad stipulatus sibi plaudant et acclama-
 mant velut invento Api, exultantes, *αἰγάμας ὀ-
 σσυχάλαμυς*. Enim verò si, quod volunt illi,
 citra metaphorum aut allegoriarum scribit ad
 eam navim, quæ sui amici iratum Augustum
 metuentem fugere properabant, sique hæc
 Ode secundam et navigationem apprecetur,
 non secus ac navi Athenas Virgilium trans-
 vehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic; *fortiter
 occupa portum?* Imò verò debuisset inclamare
 ad immorantes, *Solvite protinus; ad navim
 autem; Portum hunc citò desere non tutum;
 statione malè fidd statim cede, in quâ pericu-
 losius quàm in alto mari versabere.*

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo
 Virg. *Æneid.* l. 86.

— *Creberque procellis*

Africo.

6. *Antennæque gemant?*] Fracto navis malo,
 dependentes ex eo antennæ concidunt necesse
 est; sic et Senatores ac Proceres, qui adhæ-
 rent Pompeio, eo quidem sublato gemunt ac
 dilabuntur. Hi certè alii in aliis diffuzere
 provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs
 in summa navis malo transversa, cui velum
 alligatur.

8. *Imperiosius Æquor?*] Virtutem ac for-
 tanam Augusti manifestè prævalentes.

10. *Non Dii, quos iterum pressa voces.*] Cùm
 enim fati destinatum Augusto videatur orbis
 Imperium, tibi contra fata pugnanti non
 aderunt aut favebunt Dii. Adde quòd *frustra
 Neptunum invocat, qui secundum patitur
 naufragium.*

Dii.] Castor et Pollux, Apollo, Minerva,
 aut quilibet alius, solebat esse et vocari tutela
 et insigne navis; et sacrarium in puppi col-
 locabatur, vel in prorâ. Act. Apost. cap. 28.
 scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quâdam
 navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. vi. 29.

Jacet ipse in litore, et una

Ingentes de puppe Dii.

Quidam sic interpretantur locum hæc: *Tibi
 non non Dii, quos iterum pressa voces malo;*
 jam Pompeius occidit, Cassius perit, divini
 illi libertatis vindices; quid testes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut ad-
 versus tempestatem sævam parùm valet nobili-
 tas arborum è quibus compacta est navis,
 minimè quoque picta et ornata puppis; sic à
 naufragii periculo nequaquam eximit Republicam
 contentionibus laceraam, aut ipsius fama
 quantumlibet celebris, aut Ducis exercitiâ
 generositas. Hæc enim quid juvant? præser-
 tim si desint præsidia sat firma; ærariam lo-
 cuples, etc.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione
 multiplex erat silva, egregiæque arbores fa-
 bricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*]
 Ne splendori tui nominis fide, O Republica
 Romana, vel origini præclaræ; neque tu,
 Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ
 existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia
 ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero pos-
 tet legendum, *timidus*. Est enim *timidus*
 epitheton nautis semper conveniens, et hic
 maximè. Sic enim significatur nauta pruden-
 ter metuens omnia ab infido mari, ab instabi-
 libus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm
 præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello
 desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis
 communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] *Militaverat* Horatius sub Cassio et Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus, veniam obtinuerat; hæc autem scripsisse fortis post Cassium casum, et antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo; O publica salus, quæ tædium mihi tunc præbuiti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores; nunc autem sollicitudinem et curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem; nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cùm præclaram salutis tue spem animo jam concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes fortiores laceas, pone arma, nave tam periculose plenas aleæ labores incassam subi;

jam verò desiderium ac sollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas micantes interfuentia.

Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[68]

20

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Cùm pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, sic. Infaustis auspiciis domum ducis eam, quam numeroso exercitu reposcet Græcia, conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor instat! Quantas cædes Trojanas

PASTOR cùm traheret per fræta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ

[69]

5

10

ANNOTATIONES.

imo conciliandæ pacis consilia et rationes ini. Vide lib. ii. Ode 7. et Epist. 2. lib. ii.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægeæ mari in cycli propè formam dispositæ: quæ quidem ob frequentes scopulos, et maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

Ode XV.—Metrum idem quod supra, Ode 6.

1. *Pastor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adedque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatæ amoribus irretitam exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est: Cùm Paris Helenam raperet Hospitæ Menelai uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus et incestas nuptias. Vide Herodot. lib. ii. Eustath. in vi. Iliad.

Pastor.] Paris, nâo nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à pastore, et ipse aliquando pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans faciem se ardentem parere somniavit; quo territa et conjectorum impulsâ responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Nativus Idæis.] Fabricatus in Idâ Troadæ monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante muliere Venere, quæ formosissimam Paridi sponderat feminam, in præmiam Judicæ, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quam frenari, et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeritè avehere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisset legatur, antequam in Troadem periret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænunciaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eò quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereus autem vix id muneris tribuatur. Verùm poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quàm marinus Deus? Adde quod Apolloni Rhodii Interpres in iv. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. ii. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, et rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio; id est, malo ominis, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibi quæ assumis, rapis enim uxorem alienam.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando, se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græciis injuria vindicaretur, eversa Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum et equorum in decenniali bello!

10. *Dardaneæ Gentis.*] Dardanus Jovis ex

Genti! Jam galeam Pallas, et ægida,
Currusque. et rabiem parat.

Nequicquam Veneris præsidio ferox,
Pectus caesariem; grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.

Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnosii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros
Crines pulvere collines.

Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylum Nestora respicis?

nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furorem. Frustra superbus ob Veneris favorem pectus comam; et lyrà molli jucundas mulieribus cantilenas distribues: frustra fugias lanceas nuptiali thoro molestas, et acumen telorum Cretensium, sonitumque, et acrem in sequendo Ajacem. Attamen, heu, tardè mœchos capillos pulvere consperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylum Nestorem populo tuo fatales?

ANNOTATIONES.

Electrâ filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troæ postea Trojana dicta est. Ab eo ortus Priantus. Virgil. Æneid. viii. 134.

Dardanus, Ithaca primus pater urbis et auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas, et ægida.*] Pallas et Juno pro Græciis pugnabant, nempe tum quoddam manebat altâ mente repositum judicium Paridis, spreteque injuria formæ; tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porro bellicosæ Palladi sueta aptantur hæc arma. Ovid. Met. vi. 79.

Dal galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. viii. 436.

Ægidaque horrificam, turbata Palladis arma. Quem in locum Servius ita scribit: *Ægis pectoris est munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum status videmus, lorica dicitur.*

12. *Currusque, et rabiem.*] Bigas et quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur: et apud Hom. è curru, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem, et impetum animi, quæ quidem vix absunt à quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.*]

Tunc paràm juvabit te præsidium Veneris minime bellicosæ, multo minus decebit illa tua venustas et cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita verò adversum hostem. Vide supra Od. 12. v. 41. Apud Homer. Iliad. idem Paris sic admonetur, obfurgaturque: *Inutilis eris tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere pæcibus mixta.*

16. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò istos carpendo nervos: non malè sic; melius tamen, modò lyrà, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierum Paridem modò huic, modò illi feminas gratificari, ac suam cuique cantilenam disperdere. Sic infra Od. 36. v. 6. *dividere ocella*, est singulari dare ocella.

Imbelli citharâ.] Hæc quidem valebat Paris, sed quibus bellicoso viro paràm conveniret, ce-

tendit Alexander ille Magnus, cum Paridis sprevit citharam, Achilles optavit. Illâ videlicet amores ac nuptialibus joci vacas, ac tandem ad arma concurrendum erit, et seras licet pœnas exsolvere, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

16. *Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.*] Licet illicito amori ac nuptialibus joci vacas, ac tandem ad arma concurrendum erit, et seras licet pœnas exsolvere, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnosii.*] Gnosii urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebat. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendæ sagittas aptissimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Meriones comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verum Oileusne, an Telamonius? Hic certè, si Daretî Phrygiò fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*] Quamvis efugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cum vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis dëlibarti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirmant Paridem Ajacemque Oileium concertantibus mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfecit.

21. *Laërtiaden.*] Ulysses filium Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentissimè solertiisque super oethera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanam bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatiâ capi Troja non potuisset.

23. *Pylum Nestora.*] Hic sapientiâ, et vitam diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevi expugnandum illum, si decem Nestores adessent.

Te Salaminus Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequantur. Senties etiam Merionem. En ardet in te impavidus Tydeus filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversa vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem tu nequaquam promisisti. Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque feminis, fatale tempus diseret: at post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas aedes incendet.

Urgent impavidi te Salaminus Teucerque, et Sthenelus sciens Pugnae, sive opus est imperitare equis, 25
Non auriga piger. Merionem quoque Nosces, Ecce furit te reperire atrox Tydides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera Visum parte lupum, graminis immemor, 30
Sublimi fugies mollis anhelitu, [66]
Non hoc pollicitus tuæ. Iracunda diem proferet Ilio, Matronisque Phrygum classis Achillei.
Post certas hyemes uret Achaicus 35
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

23. *Salaminus Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide supra, Od. 7. v. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedes, unus eorum qui equo se Trojano abdidit.

25. *Merionem quoque Nosces.*] Tu quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruellis erat Idomenei Cretensium ducia. De eo supra, Od. 6. v. 15.

26. *Tydides melior patre.*] Supra Od. 6. v. 16. Tydiden superis parem vocat Horatius, sanè qui Iliad. v. dicitur Martem ac Venerem in proelio vulnerasse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leonem vulnerato. Non mirum ergo, si hic Tydeo patre, quanquam bono et forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, pro motu et pavore, quam cervus lupum aspiciens. Mecum verbè, lector, mirare, quò ducat carpendi cacothès. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, non intelligo quid sit sublimis anhelitus. Verùm enim sine Medicis scientiam aut Medicorum ope, bene intelligitur, copiosè, et ex alto pectore anhelare cervum, vel potius, elato, et sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Paris, Helenam per illicitos amores tuæ, et Menelao totique Græcis parem te unum ostenturas. At facile est apud aemuliam gloriari; non ita apud Græcos raptam paridè, et ultionem justam impio militis

repententis. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, si vis, ingens concurrere bellum. Et mihi sunt vires: et mos tela nocent.

Nec plus Atrides animi Menelaus habebit

Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris substractus esset, certè victus occubisset, ex Homer. Iliad. iii. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi exprobrans ignaviam; et Menelai, quem prius ille contempserat, virtutem experto insultans.

33. *Iracunda diem proferat Ilio, &c.*] Achilles ob creptam sibi Briseiden iratus, à pugna et bello suam classem continens, Trojæ quidem fatum aliquamdiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam diseret: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, et amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem, Iliensium defensorem uscum, prosternat. Virg. Æn. ii. 324.

Veni summa dies et ineluctabile tempus

Dardania: fuimus Troes, fuit Ilium, et ingens Gloria Teuorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asia Minoris regio, cujus pars est Troas, ac Metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemas.*] Post certum annum spatium satis decretum. Calchas augur è passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque dedixerat.

Uret Achaicus ignis Iliacas domos.] Achæa Græcis pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergamæ domos.*

ODE XVI.

PALINODIA AD AMATAM PUELLAM.

O MATRE pulchrâ filia pulchrior,
 Quem criminosis cumque voles modum
 Pones Iambis; sive flammâ,
 Sive mari libet Adriano.

Non Dindymene, non adytis quatit
 Mentem Sacerdotum incola Pythius,
 Non Liber æquè, non acuta
 Sic geminant Corybantes æra,
 Tristes ut iræ; quas neque Noricus

[67] O formosâ genetrice nata
 formosior, quem liberos
 finem dabis injuciosis Iam-
 bis; seu igne, seu mari placet
 Adriatico. Nec Cybele,
 nec Apollo inhabitator, ani-
 mum sacrificulorum in sa-
 crariis ita commovet, nec
 [68] Bacchus, neque Coryban-
 tes tam crebro pulsant cym-
 bala acuta, sicut moneta in-
 dignatio: quæ nec gladius
 ex Illyrio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. supra.

Quæcumque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. Fatetur se peccasse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Porro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Grævis nomen reperitur in quibusdam codicibus in scriptura. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptam dicaciter ante ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior!

Quicquid sit: jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quam formâ et pulchritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cum Helenam quandam Siculam Iambis proecidisset, Apollinis Oraculo monitus primis Palinodiam canens, oculo- rum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Crimen se admisisse, penamque subire quamlibet, paratum profertur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi et longa constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas in *μυθίζων* Græcis, est maledictis insectari. Horat. ad Pisones.

Archilochem proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, Sive mari libet.] Ipse suum earum maledictum damnat igni vel aqum, ut placuerit. Tibul. lib. 1. Eleg. 9. v. 49.

Illâ velim rapidâ Vulcanus casamina flammâ Torreat: et liquidâ delectat amnis aqum.

4. *Adriano.*] Synædoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] ita describit vim et impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium et contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omnino abluisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicto Cybelæ, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furorè perciti membra sibi incidabant.

Non adytis quatit, &c.] Constatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula responsaque edituras, nec Bacchus Menadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irratator amantant.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, inœdens, ibique præcipuè cultus et celebris: vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. xvii. Cœl. Rhodig. lib. xvi. cap. 19. Alex. ab Alex. lib. vi. c. 2. *Incola*, insector, invadens et affians mentem Pythiæ tripodis insidentis in adytis ac penetralibus loquitur, ut extra se raptâ, jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, insanâ aberratione. Vide Tit. Liv. lib. xxxix. cap. 8. et seq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantæ ærea cymbala, cum furiosi discurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes, Rheæ sacrificuli idem qui Curetes, ex Strabone lib. x. et Lucret. lib. li. dicti vel à αἰγῆ, galea, vel à ἀγούρω, cornibus peto; item caput jacto: vel à ἀγούρω, vel ἀγούρω; quoniam adjuverunt Rheam in abscidendo partu. Vel à ἀγούρω pulsare, et strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. Pul- sabant æribus æra, et ex Apollod. lib. 1. τὸν ἀγούρω τὰς ἀρτίδας ἐνυαγούρω, Hætis clypeos percutebant: sic nimirum Jovis illum vagitum in Cretâ quandam occultasse feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus, Lucret. li. 636. et paulo antea.*

Tympana lenta sonant palmis et cymbala circum [ita]

Concava, raucisonoque minantur cornua can- El Phrygio simulat numero cava tibia mentis, Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origine parâm satis faciunt, et longè petitis ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem est quod refert Diod. Sic. l. vi. c. 11. Corybantæ dictos à Cybeles filio Corybante; qui sacra Matris Deæ in Phrygiam detulit; quibus ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbent.

cohibet, nec mare naufragum, Deterret ensis, nec mare naufragum, 10
 flamma infestum, nec dira Nec sævus ignis, nec tremendo 16
 flamma, nec ipse Jupiter horrissona fragore. Dicitur Jupiter ipse ruens tumultu. 16
 Prometheus primario limo Fertur Prometheus addere principi
 obstrictus adjungere por- Limo coactus particulam undique
 tionem hinc et inde decerp- Desectam, et insani leonis 16
 tats, pectori nostro indidit Vim stomacho apposuisse nostro.
 se vehementiam furentis Irae Thyesten exitio gravi
 leonis. Iracundia Thyestem Stravère; et altis urbibus ultimæ
 perdidit execrandâ strage, Stetere causæ, cur perirent
 atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, 20
 ut prorsus diruerentur, ac Funditus, imprimeretque muris
 monibus infestum aratrum applicaret superbus exerci- 20
 tus. Animum reprime; me Hostile aratrum exercitus insolens. 20
 etiam impulit cordis Compesce mentem; me quoque pectoris 20
 [70]

ANNOTATIONES.

9. *Tristes ut iræ.*] Nihil æquè violentum est ac iratus amor, aut tristis, quod se sperni sentiat, allumque præferri; tunc extrema quæque meditata, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Næque Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec fragit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis lapsum tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis.*] optimi scilicet enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. xxxiv. c. 14. s. 41. *Alibi venâ bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: alibi factura, ut Sulmonæ aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad querendum quod vehementer amat, contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur et properat; nec ullâ unquam reverentiâ, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amoniam causæ disquisitionem; unde nempe homini sic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indidit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, etc. *Coactus.*] qui cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum ei singulari aliquod decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. iii. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homine, qui licet ex argillâ et limo non secus ac cætera animantia confectus, in eâ tamen principatum obtinet. Vide Lauret. lib. v. Diodor. Sicul. lib. i. c. 1. &c.

17. *Irae Thyesten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam nefanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad vocem *Palopis demum*, que quidem per iram perditâ et consumpta interit exitio gravi: seu cùm Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petit, &c.

18. *Alis urbibus ultimis Stetere causæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non cæcis, sed quædam esse tenendi cupidi-

tate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque sit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solum urbes aliquando demolitur, sed et excisis moenibus ædibusque universis, solum arat, *imprimeretque aratrum* in locis, in quibus erant muri antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est, ubi Troja fuit.

Manilius, lib. iv. 555. ejus qui sub ortum candidæ Scorpii fuerit natus, gravem iram et victoriam ita præsegit:

Aur sternit positas urbes, inque arra reducit

Oppida, et in demibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. iv. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitani irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque *agerge fluxus aut auror, aratrum in eam immansurum.* Seneca de Clementiâ lib. iv. 26. *Inficere tectis ignem, inquit, aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum Lipsius citat Horatii locum quem explicamus, atque, mos erat iste in evertendis olim urbibus: et sicut aratro condebantur, ita aratro pariter solebant excindi; æfert quoque Modestinum Juriscons. *Si unus fructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit; ut passa est Carthago; sedque quasi morte desinit habere usum fructum.* Vide Isidor. l. xv. c. 11. Cæli Rhodig. l. xxvi. c. 6. Alex. ab Alex. l. vi. c. 14. ubi non ediscendis modo urbibus, sed et funditus evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imò quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut verâ aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matt. cap. v. *Legimus, inquit, in Scripturis urbes quasdam irâ victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. ix. *Abimelec Sechemitarum maledictis exacerbatus sorum urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipedque destruxit, ita ut salin in ea dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

23. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

24. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

25. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

26. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

27. *Compesce mentem.*] Compesce mentem, &c.

Tentavit in dulci juventâ
 Fervor, et in celeres Iambos
 Misit furentem : nunc ego mitibus
 Mutare quæro tristia, dum mihi
 Fias recantatis amica
 Opprobriis, animumque reddas.

ardor in amoniâ juvenitæ,
 atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò cupio vertere dira suavibus, modò, retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem et commoda.

VELOX amœnum sæpe Lucretilem
 Mutat Lyceœ Faunus ; et igneam
 Defendit æstatem capellis
 Usque meis, pluviosque ventos.
 Impanè tutum per nemus arbutos
 Quærunť latentes et thyma, devise

Celer Faunus Lyceum frequenter commutat Lucretilem jucundo ; caprasque meas tæetur semper ab ætate fervidâ, ventisque imbriferis. Fœminæ masculi fortentis, citra periculum errantes per silvam, securus investigant arbutos occultos ac thymum,

ANNOTATIONES.

tur tam ferox et impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus et fas adigat ; quæso obtestorque, ne ei indulgeas ; sed compassas mentem irascendam. Nam et ego malè me ipsi induluisse jam agnosco. Unde et mutare quæro. Juveniliter in culpam lapsus sum : nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. i. Epist. 17. *Si quidem ita staturis, et irritabiles animos eos optimorum sæpe hominum et eodem placabiles ; et esse hunc agilitatem (ut ita dicam) molitionisque nature plerumque bonitati ; et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sine incommoda, sine vitio, sine injuriis esse tolerandas : facile hæc, quemadmodum spero mitigabuntur. Quod ego ut facias is ore, qui te suavit dilige, &c.*

23. *In dulci juventâ.]* Quò voluptatis avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur ea ad quæ anhelat, vehementiusque ad ulciendum fertur. Id sibi constigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alla suppeteret ratio sedandi animam amore et illa furentes. At nunc laudes et encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia priùs et acerba scripserat. Nam quod ait lib. iiii. Od. 14.

*Lenit albicans animos capillus,
 Lætium et rixæ cupidus protervæ.
 Non ego hoc ferrem talidus juventâ,
 Conans Plœnea.*

24. *Celeres Iambos.]* *Pea citus*, ad Pisones : seu quòd facillè incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

25. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.]* *Dum*, id est, modò in quibusque desinas me lacessere conviciis et dictis probrosis. Vel potius, dum, id est, domex mihi desinas esse inimica, cum me rideris palinodiam canere : donec legitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia instanti fias amica, non cessabo

tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.]* Hinc videtur allegare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam, quam velit reparari ; proindeque non matrem puellam istius, sed ipsam puellam Iambis et dicitis abalienatam intelligere oportere.

Ode XVII.—Metrum idem quod Od. 9. Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode : ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis, pluviosque ventos. Olen-tis uzores mariti. Martiales lupi. Utique eubantis sacra lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallia. Fide Teta Laborantes in uno. Leabium innocens. Incontinentes manus. Malè dispari. Immeritam vestem, &c.*

1. *Velox.]* Fauni agrestes Dii curso saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem Mutat Lyceœ Faunus.] Hypalage, pro, *Lyceum mutat Lucretilem*, Sabino-rum monte, ad cujus declivè sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolam 16. lib. i. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lyceœ Arcadiæ monte sibi sacro ; ejus porro Numina presentia quicquid noxium esse propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.]* *Æstum arceť* à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. vii. cap. 6. *Capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. vii. 47.

Solutissimum pecori defendite.
 5. *Arbutos Quærunť latentes et thyma.]* Grata sibi pabula. Plin. lib. xii. cap. 17. *frutices odoratos appeti querique à capellis, testantur Virg. Eclog. iii. 60.*

hædi verò non timent colubros virides, neque lupos Martios; quancuncque, 6 Tyndari, suavi ejus tibiã resonere valles, rupesque haud asperse montis Usticæ declivia. Namina me protegent: Pictas mea, Poësi- que placent Naminibus. Il- linc tibi liberali cornu flu- et affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi pro- fundã in convalle fugies ar- dorem Caniculæ; chordã- que Teã cantabis

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hædilia lupos;
Utcunque dulci, Tyndari, fistulã
Valles, et Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hinc in reductã valle, Caniculæ
Vitabis æstus, et fide Teiã
Dices laborantes in uno

10

[73]

15

ANNOTATIONES.

Dulce satia humor, depulsis arbutus hædis.
Georg. iii. 300.

— *Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.*

Arbutus, Gall. arboisier, Angl. STRAWBERRY-
TREE, pridem fuit in deliciis, quod αἰσχυλλας
frondes lauro, fructus cerasis non Æsimiles,
profert. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique
gravem emittunt odorem. Unde et proverb.
Hircum olens. Virg. Eclog. vii. 6.

— *Dum teneras desendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper decraverat.*

9. *Nec Martiales hædilia lupos.*] Martis in
cunctis dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac
violenti prædatoræ. Virg. Æneid. ix. 566.

— *Agnus
Martius à stabulis rapuit lupos.*

Alludit fortasse Poëta ad id quod aiunt tem-
plum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sa-
crum Fauno seu Pani, quod asyllum erat pec-
cudibus insequentes leones ac lupos fugien-
tibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hædilia.] Magna de eã voce contentio.
Quidam legunt *hædilei*. Nam inquit, ab
hædus, hædulus et *hædulus*: sicut ab *hinnus,*
hinnulus, et *hinnuleus*. Alii *hædilia* vel
hædilia ex membranis non pancis; sicut enim
hædile, is, sic et *hædilia, æ,* dicitur. Ego ex
Lambini Muretique placito, nihil censeo mu-
tandum in vulgatã lectione, ut pes sit Ionicus
pro Choriambo, certè *ἠαχχορος*. Itaque, de
metro non ampliùs solliciti, dicamus *hædilia,*
hædorum septa vel stabula, synædochicè
poni pro hædis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pas-
cuntur, *utcunque,* ubicunque, quancuncque,
simul atque suam infest fistulam Pan seu Fan-
nas qui ex Virg. Eclog. ii. 32.

*Pan primus calamos cerã conjungere plures
Indidit: Pan curat oves, oviumque ma-
gistros.*

Hinc verò pctestatem ac præsidium Numinis
ostendit, quòd vel levis ejus fistula sonus fugat
et avertit noxia quæque, et securitatem præ-
bet.

Tyndari.] Hanc esse eandem quidam vo-
cant quam in Epodis Canidiam vocat, et salis

proscindit, Gratidiam autem in Odæ præce-
dentis inscriptione plerisque in codicibus ap-
pellat, nimirum ut offensam miiget; non
verò sibi reconciliatam, in formæ commen-
dationem Tyndaridem nuncupat, quasi Hele-
nam alteram ob pulchritudinem, atque invitat
ad rusticationem ac delicias apud suum in
Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis
leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applau-
dens infert: sic me tuentur Dii, quorum lau-
des versibus meis piè celebros, ipsis non in-
gratas. Contra verò, si quis Numinum cultor
non fuerit, hunc insignem licet attenuat Deus.
Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amon-
nã hæc villã meã, cãm adfueris, O dilecta
Tyndari, colliges frugum omnium generis co-
piam. Hi sunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiam, vel Amal-
theæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, in-
quirit, detractum victo Acheloë cornu For-
tunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abun-
dantiam promit ac elargitur. Porro ex Eus-
tath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula
quædam avara mercatrix, quæ nummos bene
multos ingesserat in cornu: quod Hercules
adeptus in voluptates ac genium liberaliter
profudit. Hinc verò fabulæ et commenta
vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores
vitabis sideris istius, ex opinione vulgi; non
enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol
Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad
usque Augusti diem 23. Dies Caniculares
vulgò, indeque morbi frequentes et acerrimi.
Vide plura infra, lib. iii. Od. 13. et 29.

18. *Fide Teã Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus et amatorios ad mo-
dum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in
Paphlagoniã, apud Asiam Minorem. Vid. lib. iv
Od. 9. et Epod. Od. 14. *Dices laborantes in uno*
recitabis carmen de amoribus Penelopeis
uxoris, et Circes amicæ, fatisiosæ illius vene-
ficæ, erga unum et eundem Ulyssem. *Labo-
rantes,* amore tabescentes, amore certantes.
Vids. Lil. Gyrald

Penelopen, vitreamque Circen.

Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ; nec Semeleius

Cum Marte confundet Thyoneus

Prælia; nec metues protervum

Suspecta Cyrum, ne malè dispari

Incontinentes injiciat manus,

Et scindat hærentem coronam

Crinibus, immeritamque vestem.

20 Penelopen, et Circen fulgidam pro eodem sollicitas
Illic innoxii Lesbii scyphos
[74] hauries in umbrâ; neque ferens Semeles filius cum Marte pugnas miscabit; neque timebis suspicionem creare petulantii Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantem manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ODE XVIII. AD QUINTILIUM VARUM.

Usus vini moderatum commendat.

NULLAM, Vare, sacrâ vite priùs severis ar-
borem

Circa mite solum Tiberis, et mœnia Catili:

O Vare, nullam arborem potius quàm vitem sacram
[76] plantas circa benignam terram Tiberis, ac muros Catili:

ANNOTATIONES.

20. *Vitreamque Circen.]* Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.]* Epulabentis etiam hilaritèr et jucundè: bibes nempe vitum innocuum, è Leabe Egei maris insulâ, hodie *Melchis*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec aded impellens ad rixas: quapropter non confundet cum Marte Bacchus prælia. Vinum sacrum hic aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium, quo nullum potus suavis; cui *αἰλαιαν* imperavit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*: quod *ὑσταροταυς*, manans neclare, ambrosiæque propriis quàm vino, veteres illi passim vocarunt, apud Athenæum lib. i. cap. 22. & 23, &c. Vide, si vacat, apud Gell. xlii. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Leabio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum è Leabo.

22. *Nec Semeletus Cum Marte, &c.]* Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: ea porro etiam Thyone *δισσα*. Nec tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: aliis idem his perperam dixisset Horatius. Sed potius à *θῦα* *ferreo*, *ἀναγνις*, impetu feror, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. lib. iv. c. 6. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam *τοῦ θεοῦ ἔστι τὸ μέθυον*. Athen. lib. x.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.]* Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non benè cum eâ consentiens. Qui quidem si reclusas cum alio familiaritèr versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accessus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, suprà convivalli coronâ, laceratâ veste, ultus adhiberens quod suspicaretur.

25. *Malè dispari.]* Viribus impari ad resistendum ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.]* Jure sibi vindicans quod suum est ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse, indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis et impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amicâ suâ alkum amari in tellexerit; quiq; sibi temperare, seque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas miscat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocumque modo suo dolori satisficiat.

28. *Immeritamque vestem.]* Quid enim peccavit, quid malè meruit vestis mœchæ vel infidæ amasissæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

Ode XVIII.—Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintillum Varum monet, ut nimium vel Republicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verbè ille? Videtur certè is quem in Arte Poëtica celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisonem, v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcellius, vultque sibi ipsi Horatium loqui sicut et Epod. 6. et 17. Adde quod abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem.]* Metrum pariter et sententiam mutatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc loquuntur: *Μὴδὲν ἀλλὰ ποτὸν οὐκ ἀποστραφὲν δὲδωκεν ἀμειλίαν*. *Sacrâ vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.]* Plin. lib. xvii. cap. 5. *Optima terra est qua vocatur pulla; tenera, temperata*

Q. HORATII FLACCI

ealm cuncta præbet Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
 Deus; nec aliâs fu- Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines. 17
 edaces curæ. Post Quis post vina gravem militiam, aut pauperies.
 Ma, quis incommo- queritur aut pau- crepat? 6
 queritur aut pau- ? Quis non te ma- Quis non te potiùs, Bacche pater, teque decens
 che parens, laudat; Venus?
 decora Venus? Ve- At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
 invero pugna Cen- Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
 m adversè Lapi- er potandum com- oces, ut nemo dona Bacchi moderati

ANNOTATIONES.

is, mollis faciliæque cultura, nec madida, ens, post vomerem vilescens. Ibid. *Opger est ad radicem montium, planitie in m excurrente; qui lotius est Italia ritus:* one lib. xxxiv. cap. 6. Columel. lib. ii. et lib. iii. cap. 11.

ris.] De eâ urbe jam ante Od. 7. hodie sita est ad fluvium Anienem, in Sa- no confinio, singulari verò gaudet aëris ie. Hinc fortasse *mils solum* appellatur. s *originem nullò ante Romanam habent.* r *eorum Tiburtius, quem filium fuisse Amphiarai, qui apud Thebas obierit ate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. xvi.

ia Catili.] Urbem Tibur iterum desig- niis verbis aiunt: quippe quam operâ ni condiderunt Amphiarai filii tres, Ti- Coras, Catillus, ac de nomine fratris i natu appellârunt. Virgil. *Æneid.* vii.

gemini fratres Tiburtia mania linquunt, s Tiburti dictam cognominis gentem, usque, acæque Coras, Argiva juventus. iat verò Theod. Marcell. cit. tum quòd m perperam dixisset Horatius; tum t Servio ad cit. *Æn.* locum, alie quoque b illis fratribus edificatæ referuntur: itque mania Catili, esse montem Ca- titillus autem, seu Catillus, Arcas, clas- ndrî præfectus: Tibur, qui et Tibur- Tiburtus, ejus frater fuit.

iccis omnia nam dura, &c.] Qui naturâ sunt plerumque hilares, nullâque aut xigua curâ torquere se consueverunt: sobrii res penitens considerant, atque liciti, difficiles, ac morosi esse solent. iura et gravis his esse notum est, quæ ria. Sicut enim omnia sana sanis, et sic tristi ingenio præditis tristia sunt læta verò aut saltem parùm molesta t jocosis ac festivis hominibus. Siccis, n madidis, sobriis, jejunis. Plant. in *Jamdiu factum est, cum bibimus: nimis mus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *ilia siccorum, an vinolentorum somnia r?* Pers. Sat. v. 163.

iccis dedecus obstem Cognatis? *ic Mordaces aliter diffugiunt sollicitudi-* ib. Judic. cap. ix. 13. *Musum Deo et ho- letitiam dare solet.* Prov. xxxi. 6. 7. *num iis qui amaro sunt animo; bibent, sciantur egestatis suæ, et doloris sui non*

amplius recordentur. Psalmus civ. 15. *Vinum lætificat cor hominis.*

6. *Quis post vina gravem, &c.] Anacreon.* Οταν Βαχχος υσληθη, υδουσι μεθιμας, *Cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibul lib. i. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus et agricola magno confecta labore Pectora trititiae dissoluenda dedit.

Bacchus et afflictiis requiem mortalibus offert Sensus Horatii est; cum quis se plusculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, et cantunculis animum recreat, decentique Venere, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotan- do vigilasse; quòd existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone vi delicit.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.]* At verò servandum in primis illud Græcorum *μηδ' εν ἀγαν, ne quid nimis:* Item, quod monet Plin. lib. xiv. c. 6. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilis; nec aliud perniciosius vino, si modus abrit.* Ibidem, Androcydes, sapientiâ clarus, ad Alexandrum Magnum scribebat in- temperantium ejus cohibens: *Vinum potaturu- rez, memento te bibere sanguinem terre.* Quibus ille si obtemperasset, profectò amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plin- ius. Bellè suo more Apuleius Flor. 20. *Prima cratera pertinet ad nitim; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insan- niam.* Vide Athen. lib. ii. c. 1. et 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credenti- bus faceta historia: quam quidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum lo- cum, Ibidem, Menesitheus, *Vinum recid utentibus Dii monstrârunt nummum bonum, intem- perantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.]* Cent- auri Thessalie populi cum venissent ad nup- tias Pirithoi principis Lapitharum, propè mon- tem Olympum in Thessalia pariter degentium; vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippocamiam rapere, vel ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim in- ferre tentârunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum fere omnium. Tull. in Pisonem, c. 10. meminit: *Letius in illis Republicæ luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium forebatur.* Vide Ovid. *Metam.* xii.

Debollata; monet Sithoniis non levis Evius, [77] prætergrediatur: docet et
 Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum 10 Bacchus Thracibus gravis,
 Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu, quædo voluptatum cupidì
 Invitum quatiàm; nec variis obsita frondibus [78] licitum et illicitum parve
 Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio Bacche sincere, non ego
 Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui, neque proferam in lucem
 Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem, . 15 abscondita foliis diversis
 cum Phrygio cornu, quæ comitatur obscæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis effe-
 rens inane caput,

ANNOTATIONES.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dictæta, Thracibusque universis infensus et ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitiis ruunt. Vide infra Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubalus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, si quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea verò si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervia; quantum vociferationis; sextum petulantis commensationis; septimum macularum et vulnerum; octavum apparitionis: novum iracundiæ; decimum furoris, quo præterventur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium *evioi*, vel potius ex eo quòd cum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est; *si vò, euge fili.*

10. *Exiguo sine libidinum.*] Per fas et nefas voluptates querit et consecratur temulentus, accessà vino libidine. Juvenal. Sat. vi. 209.

— *Quid enim Venus ebria curat?*

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret; Thracæ et Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; at ego senior illa temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo; nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor; aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull. iii. 6. 8.

Candide Liber, ades.

Item, i. 7. 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpina, vel à calcamento, quæ *Bassara* dicuntur; vel à talari veste apud Bassarum Lydiæ locum confici solità; quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscunt. Tibull. i. 7. 46.

Fusa sed ad teneros lætea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiàm.] Etiam videntur hæc satis intellecta ex his quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturque allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cum furiosè his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsæque Bacchi simulachra loco suo motum circumferrent, ac velut

invitum temulentis sacrificale exagitarent. Virgil. *Æneid.* iv. 301.

— *Qualis commotis excita sacris*

Thyas, ubi auditio stimulant trieterica Bacche Orgia.

Catull. lxii. 264. de nuptiis Pelei ac Thetidis;

— *Lymphæ mente furebant;*

Evot bacchantes, Evot capita insectantes.

— *Pars lecta quatiebant cuspidè thyrsos.*

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo; alludit rursus ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederæque et pampinis contacta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur. Catull. Cit. v. 269.

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis; Orgia, quæ frustra cupiunt audire profana.

Tibull. i. 7. 48.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro *sub diò*, vel *sub dium*, id est, sub cælo, quod Græci *θλα* vocant. Varro, *Ascon.* in Verr. i. id est, ex arculis et cistis non extraham tua sacra, quæ foras et in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala et cornua tua apud Berecynthicum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem licitantur sacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deam, quæ Berecynthia inde nuncupatur; pariter ut et supra Od. 16. v. 5. ac seq. sensus est; à me coërcere ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. Cit. ii. 61.

Plangebant alii proceris tympana palmis, Aut læteri tenues tinnibus ære ciebant, Nulli raucioris efflabant cornua bombis, Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit; hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cuiusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit, quæ sunt *φιλαυρία*, superbia, loquacitas, arcuorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum; nihil enim tam impellit in errorem, quam *sui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. xiii. Ep. 13. *Nisi fortè me communis φιλαυρία decipit.* Et de Offic. lih. i. *Tales non esse putamus, ut jure laudemur . . . cum homines in falsi opinionibus, turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens oscinum plus, &c.*] Vana gloria

et fides secretorum prodens Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.
vitro pellucidior.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

Crudelis amorum gene-
trix et filius Semeles The-
banæ, atque luxuriosa li-
bertas cogit me ad extinc-
tos amores reducere ani-
mum. Accendit me decor
Glyceræ marmore Pario
clarior refulgentis: Inflan-
mat me jucunda ejus pro-
cicitas,

MATER sæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor,
Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas,

[79]

[80]

5

ANNOTATIONES.

do, quæ homo isaniter se extollit prudentiâ
vacuus. Quod plerique passim, ad nemini fre-
quentiâ accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut
strum nihil abscondit, sic vinum tegenda re-
velat, retinenda prodigit, involvenda silentio
divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat,
cùm religiose taciturnitati commissa et credi-
ta temere profert et propalam effudit.

Ode XIX.—Metrum est idem quod supra Od. 3.
-1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irri-
tamenta libidinis præcipua, humorum crasis et
temperies, vinum, familiaritas et comessatio
cum mulieribus. His se revolvi in abjectos
amores atque abripi scribit Horatius, *Veneræ,
Baccho, lascivæ licentiæ.* Ceterùm versicu-
lus iste non temerè scriptus, qui rursum habe-
tur Od. 1. lib. iv. Singulas ergo voculas pon-
deremus. *Mater sæva, Venus.* Nam,

Quisquis amores

Sui matuet dulces, aut experietur amatos.

Virg. Eclog. iii. 109. et Eclog. viii. 47.

Sævus amor docuit, &c.

et Eclog. viii. 50.

Improbis ille puer, &c.

Bene Anacreon:

Χαλῶν ἐν μὲ φιλῶναι,
Χαλῶν δὲ καὶ παύσαι,
Χαλῶν τῶν δὲ πένιων,
Ἀποτυγχάνων παύσαι.

*Durum est non amare;
Durum est etiam amare;
Durissimum verò omnium,
Non frui re amata.*

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cu-
pido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in con-
vivio, alteram veterem, juniorem alteram. At
Cic. iii. de Naturâ Deorum, *Venus prima,
inquit, Cælo et Diæ nata, cujus Elide delubrum
videmus. Altera spumâ procreata. . . .
Tertia Jove nata et Diane. . . . Quarta Syria,
quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num.
60. *Cupido primus, Mercurio, et Dianâ primâ
natus dicitur: secundus, Mercurio, et Venere
secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte et
Venere tertid.* Quid ergo hic? Certè Poëtis
sævæ est uni tribuere quod plurimum est, præ-

sertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni
Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à di-
versis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast.
iv. 1. Venus appellatur *geminorum mater
Amorum.* Et hic *mater Cupidinum.* Sic et à
Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur,
Ægæ, Ἴμῆρος, Πίθορ. Apud Lucianum verò
Venus Paridem alloquens duos sibi filios jae-
tet eximios esse, *Ἴμῆρος καὶ Ἐγῶρα.* Alii *Cu-
pidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob
varios et multiplices affectus, qui eam et amo-
rem nunquam non comitantur. Nam qui
amant, modò spe recreantur, aut gaudio fru-
untur; sæpius autem tristitiâ ob repulsam, irâ
adversâ rivalem, interdum etiam desperati-
one aguntur, usque ad suspendium, &c. minus
placent qui *matrem Cupidinum* explicant per
amoris assecclas, ludum, jocum, saltus, can-
tus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui na-
tus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filiâ;
ibi ipse colebatur. Vino autem accendit
Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap.
v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est lux-
uria.* S. Hieron. *Venter vero æstuans faciliè
despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, las-
civia. Theophrastus ait amorem esse *affec-
tum animi otiosi, πάθος ψυχῆς σχολάζουσας.*

4. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyranni-
dem excusserat Horatius, ad aspectus Glyceræ
novas ei catenas injecit. Nimirùm pulchri-
tudo est splendor quidam in oculorum fulgore,
in lineamentorum concinnitate ac decoris con-
sistens, humanum ad se raptans animum. Vir-
gil. Georg. iii. 216.

—————Uritus videndo

Fæmina.

5. *Splendentis Pario marmore purius.*] Pa-
ros insula maris Egei, Cycladum una, candi-
di marmoris ferax, eoque nomine celeberrima,
Strab. lib. x. Plin. lib. xxxvi. c. 5, &c. Pindar.
de Callicte.

Παρίον λίθον λευκότερον.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam
et severitas saltem facta: ferocia quæ plerum-

Et vultus nimum lubricus aspic.
 In me tota ruens Venus
 Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
 Et versis animosum equis
 Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
 Hic vivum mihi cespitem, hic
 Verbenas, pueri, ponite, thuraque

et facies intuitu nims per-
 culosa. Venus Cyprum re-
 linquens me tota invasit,
 neque sinit me referre Scy-
 tharum bella, neque Par-
 thos equis conversis stre-
 nuos, nec quoscunque ad
 ipsam nihil spectant. O fa-
 muli, istuc cespitem virentem,
 istuc verbenas et thura
 mihi aserte

10
 [81]

ANNOTATIONES.

que amantes plus accendit; qui quod negari videtur eo ferventiùs appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

8. *Vultus nimum lubricus aspic.*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit, Metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Eclog. viii. 41.

Ut vidi, ut peri, ut me malus abstulit error!

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon. carm. 2. ait, *Naturam dedisse tauro cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam, et mulieribus pulchritudinem, quæ parvis et lanceis fortior seruum flammamque vincit, et domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Aded nempè me Venus obsidet et occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, et colitur. Virgil. Æneid. i. 718.

— *Inscia Dido,*

Insidet quantum misere Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur alius vacare quibuslibet rebus, nisi amor: unde nequam possum scribere Scytharum vel Parthorum prelia, nec alia bella, nec verb ea quæ ad Romanam Rempubicam et gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Crucius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, et aduletur Augusto, cui, inquit, tunc fortè remissa fuerint ultro à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine lib. xlii. infra citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixæ.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, et latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur à Justino lib. xxi. antiquitas, virtus bellica, et quòd Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quàm seminarum virtutibus claruere. Quippe cùm ipsi Parthos Bactrianosque; feminæ autem eorum Amazonum: regna condiderant: et cap. 3. Imperium Asiæ ter quæsiuere, ipsi perpetuò ab alieno Imperio aut inlacti, aut invicti, mansere. Darium regem Persarum turpi ab Scythiâ nummoverunt fugâ. Cyprum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrionem cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non tenere arma. . . . Gens laboribus et bellis aspera. Vires corporum immenses. Nihil pa-*

rare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt.

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georg. iii. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, ydnamque Mithaten,

Fidentemque fugâ Parthum, versisque sa-

*Justin. lib. xli. 2. Parthi, inquit, pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautores adversarum vulnera insequentes habeant. . . . Intolerandis forent, si quantus impetus est, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prelia deserunt, ac paulò post pugnam ex fugâ repelunt, ut cùm maximè vicisse se pulles, tunc tibi discrimen subeundum sit. Ergo non abs re Horatius Parthum dicit animosum: aded virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romani Parthi formidabiles semper fuisse, sub Mithridate præsertim illo, cui res gesta Magni cognomen dedere, ut ait Justin. lib. xlii. imò sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. xli. init. *A Romanis quoque Itrinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus accessit, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere. Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollocos, signaque cum his militaria remisserunt. Unde et cusi nummi cum hæc epigraphæ: SIGNIS RECEPTIS. Plurique Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armigalius imperator facere potuisset. Hæc Justin. cit. lib. xlii. in fine. Vide et Flor. lib. iii. cap. 11. et lib. iv. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem è Barbaris: *Ite, et bene valete, Romani; meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis.***

Vide et supra Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hic vivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum placatâ Venere demeretur. Sui verò ardorem amoris et impatientiam denotat, vel ex eo quòd aram è cespitis extruat brevi quidem et expeditâ ratione, quod fieri solitum duntaxat in subitis rebus et moram haud ferentibus.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parate. Propriè verbenas est herba quædam, Gal. *De la Verveine*, Angl. *VERVAIS*; ANV HOLY HERBS. De hæc Plin. lib. xv. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet quàm hierobotane; nostri verbenam vocant*

cum cratere vini bini. *Pas Bini cum paterâ meri.*
 immolatam victimam mi- *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*
 tior fiet Glycera.

[82]
16

ODE XX.

Mæcenati spondet convivium, sed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, **VILE** potabis modicis Sabinum
 apud me quidem mediocri-
 bus in poculis bibes ignobile Sabinum,

[83]

ANNOTATIONES.

*Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indica-
 vimus. Hæc Jovis mensa servitur; domus pur-
 gantur lustranturque.* Servius ait esse vir-
 gulta que semper vireant. Ex Donato ver-
 bena quasi herbena dicitur, estque herba è
 puro loco decerpta cum terrâ adherente. Si-
 militèr Plin. lib. xx. cap. 2. *Verbena nominis
 significatur gramen ex arce (al. areâ) cum sud
 terrâ evulsum, &c.* Constat eo nomine cen-
 seri eas omnes herbas, que in sacris adhi-
 bentur. Virg. Eclog. viii. 66.

Verbenasque adole pingues, et mascula thure.
 Ubi per epithetum, pingues, volunt indicare
 olivam. Terent. And. iv. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille
 transtulit et verba, verbenas sunt myrti. Plinius
 quoque dixit *myrtiam verbenam*. Ergo per
 catachresin verbenas appellantur rami, virgæ,
 frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore maritimo,
 aliisque felices herbes religioni et sacris ser-
 vientes: his nempe aras coronabant; deinde
 thus adolebant; postea vinum è paterâ li-
 habant.

15. *Bini cum paterâ meri.*] *Bini*, id est,
 duorum annorum; *du vin de deux feuilles*.
 Angl. WINE OF TWO YEARS OLD. Affectabant
 veteres in sacras vetus vinum, tanquam opti-
 mum: item *merum*, et purum, sine aquæ ad-
 mixtione. Quapropter *Græca vina libere
 nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib.
 xiv. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*] An Venus
 ætas Cupidinum mater; an Glycera proterva?
 Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Ho-
 ratio consueverim, leniorem futuram, que dura
 prius erga illum et immitis fuerat. Scilicet
 hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro
 peracto ambit et sibi conciliare nititur. At
 enim quid illud sacrificium? Que hostia mac-
 tanda? *hostia* quidem et *victima* differunt,
 quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro
 dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimi-
 sum imposita ex hordeo tosto mola, sale con-
 spersa, thure suffusa. Sunt qui Venerem san-
 guine non placari, nec casâ victimâ pridem
 solitam contendunt: eo quod genitricem passim
 vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam
 vita datur; afferuntque Virg. Æn. i. 415. ubi
 in templo Veneris Paphiæ thus et sarta duntaxat
 memorantur:

*Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revexit
 læta suas; ubi templum illi, centumque
 Sabao*

*Thure calent aras, sertisque recentibus
 halant.*

Hic et Erasmus locum hunc sic explicat: post-
 quam Venerem placavero verbenis, thure,
 vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque
 tam facilis ac domita, quam sit hostia mac-
 tata. Dormitasse verò ille bonus tunc cre-
 dendus, meo quidem iudicio: Alii contra sen-
 tiunt, hostiam hinc ab Horatiò verè mactandam
 significari, seu columbam, utpote Veneri sa-
 cram; seu quancunque aliam, Cruquius,
 Turnebus. Certè Veneri suam immolari quan-
 doque Callimachus scribit. *Factum id Argis
 adnotavit historia.* Coal. Rhodig. lib. xxv. cap.
 26. *Apud Tuscos autem in Ægypto Veneri,
 que ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari,*
 refert Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 12. Aliunt
 verò, primis quidem feculis incrementa fuisse
 quævis sacrificia, litatumque duntaxat arbo-
 rum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea
 usum invaluisse mactandi victimas Diis qui-
 buslibet, ipsique Veneri.

Ode XX.—Hæc Ode ejusdem est metri, ut
 suprâ 2. Jam satis terra.

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæ-
 cenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex
 Divi codice, quod idem notat Lubinus) seu
 quovis alio; antea verò se Horatio pro sum-
 mâ inter eos familiaritate convivam fore sig-
 nificârat. Hæc Ode rescribit Horatius Mæce-
 nati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenui-
 tate tenue fore convivium; conneque caput
 ex more proponit Sabinum vinum, ut eruditè
 monet Theod. Marcol.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis
 generosum bibes apud me; sed tantum modò
 vile et medicum: nempe vinum vel ex usâ
 Bituricâ, cui eligendum solum; nam in pingui
 putrescit, gracili omnino non provenit: *mediam
 temperiem delicate queris, sed hoc Sabinis col-
 libus familiaris.* Ex Plin. lib. xiv. c. 2. vel è
 vinaciolâ, quam solî novere Sabinî ac Laurenti:
 ex eodem ibid. c. 8. Athenæus autem lib. i.
 c. 21. ait. *Inter Italica vina levissimum esse Sa-
 binum, potiusque temperiorum ab anno septimo
 usque ad decimum quantum.*

Modicis Cantharis.] Gall. *Petits brocs.* Ang. in
 LITTLE CUPS. Pro quolibet vase hic ponitur
 cantharus, qui quidem non parvum est vas,
 cum Sileno attribuat perquam ebrioso, gra-
 visque appelletur. Virg. Eclog. vi. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anas.

Xenarchus apud Athen. lib. xi. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum,

Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
 Conditum levi, datum in theatro
 Cùm tibi plausus,
 Care Mæcenas eques; ut paterni
 Fluminis ripæ, simul et jocosa
 Redderet laudes tibi Vaticanâ
 Montis imago.
 Cæcubum, et prælo domitam Caleno

[94] quod egomet illi Græcâ
 fictili reclusum; quando in
 amphitheatro acclamationes
 tibi sublata fuerunt
 5 tanta, ut applausum iterarent
 tibi littora patrii fluvii,
 pariter et ludicra species
 collis Vaticanæ. Tu domi
 potabis Cæcubum, atque
 uvam in torculari Caleno
 pressam:

ANNOTATIONES.

sed potius in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. At Cantharos nunc non fingunt amplios illos et capaces, sed humilia pocula, &c.

2. Græcâ quod ego ipse testâ Conditum levi.] Vinum aliqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quod ipse studiosè condidit; obturârît, notârît. Quatuor ista nempe veteres vinum servatari faciebant: diffundebant in vasa; deinde condebant, admista calce, sale, croco, resinâ, pice, &c. ut odor vino conlingeret et saporis acumen, ex Plin. lib. xiv. cap. 19. 20. et 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. et Plin. cit. Picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ aut salâ; postèd cinere sarmenâ aspergi. Et paulò post, Sic opercula doliorum medicandâ, addidâ mastiche ac pice. Pers. verò Sat. iv. 29.

Seriale veteris metuens deradere limum, Ingemît.

Denique notabant quale vinum et quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est; et postea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimitur, quartum sequentibus. Græcâ testâ conditum levi, inquit, datum in theatro cùm tibi plausus. Quasi diceret, condidi, seu in vasa infudi: Græcâ testâ, vel super sæcem vini Græci, vel in dolliis in quibus ante fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino sapore accederet. Tertio levi, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo; Cùm datum tibi plausus, &c.

Testâ Græcâ.] Cado testaceo, quod vasis genus è Græciâ ortum. Plin. lib. xiv. cap. 21. cit. Circa Alpes ligneis vasis condunt, circuitisque cingunt. Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

8. Datum in theatro Cùm tibi plausus.] Jutundè simul et honorificè refricât Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plausus, cùm ad spectacula venisset; (solebant enim viri graves ac de Republicâ bene meriti acclamationibus excipi); seu cùm ludos ipsè exhibuisset pro suâ liberalitate magnificos; seu ob lætitiâ recuperatâ à Mæcenate valetudinis; varias enim varii plausus hujus causas comminiscuntur.

6. Eques.] Modestia hic Mæcenas celebratur qui cùm summos quosque capessera magistratus potuisset, ultro delatos recusavit, et Equestri dignitate contentus vixit. Propert. lib. iii. Ecl. 9. 1.

Mæcenas Eques Elruco de sanguine regum,
 Intra fortunam qui cupis esse tuam.
 Ut paterni Fluminis ripæ; &c.] Tantus por-

ro fuit ille plausus, ut unde personarent ripæ Tiberis staturientis in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat; necnon acclamantem vocem ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus; sicut et fluvius Tiberis.

7. Vaticanâ Montis.] Hic unus è collibus in quibus Roma ædificata est, adhuc retinet veteris nomèn, însuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, et palatium Pontificium. Dictus est; à vaticiniis illis edi pridem solitis. Vide Gell. lib. xvi. cap. 17.

8. Imago.] Repetitio vocis, et acclamationum populî répercussio facta in monte. Jocosâ.] Quia jocosâ videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12. 3.

Recivniê jocosa Nomen imago.

Virgil. Geor. iv. 60.

Saxa sonant, votisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. lib. iii. simile quid habet ubi scribit: Popularem gloriam in summa inanitate versari, neque hanc esse eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ. Additque, Est enim gloria, solida quedam res, et expressa; non adumbrata. Ea est consentiens laus honorum, incorrupta vix bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtutis resonat, tanquam imago gloriæ.

9. Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaris, non ita verò apud me: Exquisita certè vina sectatum esse Mæcenatem indicat, quòd ejus nomène quedam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem refert et inter generosa censet Plinius lib. xiv. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Lælii ad sinuam Cajetanam, Fundis vicinus et Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. xiii. Epigram. 118: Cæcuba Fundarâ generosa coquuntur Amyclid: Vitis et in mediâ nata palude viret.

Plin. lib. xiv. c. 6. Generositas celeberrima in palustribus populeis. Athen. lib. c. 22. ex Galeo no scribit, Cæcubum generosum, firmum; insectum capiti non nisi post annos plures vetustatis. Porro non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet et ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris, à Cala Boreæ filio, Argonautâ, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoso: nec minus celebrem aquâ temulentâ facienti, si Plinio fides. Athen. cit. Calenum

nec pharetrâ pleasâ sagittis
 toxico infectis; seu ambe-
 let per Syrtis fervidas, seu
 per Caucasum hospitibus
 carendam, seu per regiones,
 quas alkuit Hydaspes fabu-
 lis celebratus. Enimvero
 nuper in Sabinâ silvâ, dum
 canerem Lalagen meam a-
 musicam, atque præter limi-
 tes exerrarem liber ab om-
 ni sollicitudine, armis licet
 destitutum vitavit me lu-
 pus; quale monstrum haud
 matris Apu'ia bellicosa

Nec venenatis gravidâ sagittis,
 Fusce, pharetrâ;
 Sive per Syrtis iter æstuosas,
 Sive facturus per inhospitalem
 Caucasum, vel quæ loca fabulosus
 Lambit Hydaspes.
 Namque me silvâ lupus in Sabinâ,
 Dum meam canto Lalagen, et ultra
 Terminum curis vagor expeditus,
 Fugit inermem;
 Quale portentum neque militaris

4
 [100]
 10
 [100]

ANNOTATIONES.

frequentiam ferarum à quibus discrimen im-
 paret. Herodian. Elian. lib. xiv. de Animal.
 cap. 5. Mauritania Africa regio Barbarica, ubi
 nunc regna Fessanum, Marochium, Tremis-
 enum, Algerianum.

8. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. xviii. cap. 1.
*Quod nam animal tela sua, excepto homine, ve-
 nenis tingit? Nos et sagittas unguimus, ac fer-
 ro ipsi nocentius aliquid damus: . . . à nullo
 animalium præter hominem, veneno pugnatur
 alieno.* Vide Cœl. Rhodig. lib. xxiii. c. 10. ubi
 de multiplici ratione tela veneno imbuendi
 plura.

8. *Syrtis æstuosa.*] Non de Syrtibus mariti-
 mis hic agitur; sed de arenosis illis locis Afri-
 cæ, apud Libyam, solis ardore sabulique sic-
 citate æstantibus seu fervidis, per quæ iter
 fieri nequit, nisi ex siderum observatione, et
 cura magno quidem vitæ periculo, tum à fertis,
 venenosisque animalibus, tam ob volubiles are-
 næ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Pru-
 dent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

*Nec responsa refert Libycis in Syrtibus
 Ammon.*

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem
 altissimum atque celebratissimum, vel ob Pro-
 metheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejus-
 que jecur ab aquilâ perpetuò arrodit. *Inhos-
 pitalem*, ob nives assiduas inhabitalem, item
 ob scopulos unde Virgil. *Æneid.* iv. 366.

Caucasus ——— *Cautibus horrens*

Mons ille inter duo maria Caspium et Euxi-
 num, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad
 partem noctis partem Solis radiis illustretur.
 Vide Aristot. Meteor. i. c. 8. Quint. Curt.
 lib. vii. ejus pars à quibusdam creditur ruons
 Ararat versus Armeniam, in quo post diluvi-
 um quævit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per
 Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes
 fluvius in Asiâ: Alter Medos alkuit, et hinc
 Georgic. iv. dicitur *Medus Hydaspes*. alter In-
 dianæ citeriorem irrigat, hodie *Rouwey*, fuitque
 terminus victoriarum Alexandri Magni; in
 Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde à
 Lucano lib. viii. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic
 passo nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa
 de illo fabulantur; et quod arenam volvat au-
 gustam; quale monstrum freat: unde *curifer* Clau-
 dius. *Seneca* Trag. in *Medæ* ap-

pellatur; quò tanto sonitu vortices agit, un-
 das collidat, spumas attollat, ut non sine tre-
 pidatione procul adspiciatur; atque remiges
 Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stu-
 pentes; ipsi etiam gubernatoribus rei novitate
 suspensis. Arrian. lib. vi. paulò post initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiæ regio, pridem Lati-
 um inter Umbriam atque Hetruriam, adhuc
 nomen servat, sed angustiores habet fines: in
 ditioe Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum me-
 ditor et compono de amoribus meis in Lalagen
 versus et carmen: et *ultra terminum vagor*
 cum castro poetico et amatorio abreptus in
 sylvam aliquantò longius progredior, non ad-
 vertens incidi in lupum ingentem et magnitu-
 dine portentosum, qui tamen non modò non
 læsit, sed sponte me, licet *inermem fugit*.

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expe-
 ditus*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus inno-
 centiam, non armis territus, ille lupus cessit
 fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. i. con-
 tra Julianum: *Omnes bestia; inquit, ante pec-
 catum homini erant subjectæ. Quòd autem
 nunc nocent, pena prima est peccati. A prin-
 cipatu decidimus; a fiducia, et honore.* Ille
 quidem principatus utcumque est restitutus,
 post diluvium Deo Noë et filiis ejus loquente,
 Genes. cap. ix. 2. *Sit terror vester ac tremor su-
 per cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros.
 Epist. xxviii. *Feræ nos mortis sæpe sus-
 penderunt revocante sono vocis humanae. Leo-
 nes ipsos videmus, si vox hominis resullit,ri,
 prædam dimittere; pardos et urso incitari ac
 revocari vocibus.* At cum sanctitate morum
 ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam
 atque ad plenam apud Deum gratiam homo
 redit, tum certè bestiis, ut in felici quondam
 illo statu, dominatur plenè et ad arbitrium
 Sic leones in eremo dejectâ cervicè ad S. An-
 tonium accedentes ejus manus ac pedes lin-
 gebant: Serpens Hilarionis morem gessit, duo
 dracones Ammon, crocodilus Heleno, læna
 Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino,
 &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus
 erat lupus iste, ut major haud occurrit bellus
 sive in Apuliæ silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diome-
 dis, ut aunt, socero, Daunus dicta est, olim

Daunia in latis alit' esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Pone me, pigris ubi nulla campis
A bor sæstivâ recreatur aurâ ;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget :

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ ;
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

in patentibus esculetis, nec
15 gignit terra Jubæ, sicca leonum alitrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aère ; quam orbis partem infestant nebula, et malignus Jupiter : Constitue me sub
20 curru Solis nimis vicini, in regione edificis carente ;
[91] ubique diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter et verba facientem.

ANNOTATIONES

Italica regio quedam in Apulia, hodie la Capitanata; alluitur Adriatico mari; regni pars est Neapolitani. Synecdoche. Vide Plin. lib. iii. cap. 11. et alibi. Militaris, multos habens militiæ viros bene aptos.

14. In latis esculetis.] In latè patentibus silvis, quæ consita sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. xvi. Jovi sacris. Lib. xii. c. 1. Arborum genera Numinibus dicata . . . Jovi oculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.

16. Nec Jubæ tellus.] Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari prius acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est, Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africa, cuius est pars versus Occidentem. Plin. lib. v. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat et arecit tota illa regio: leones aliusque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. viii. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capituli. Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt juba . . . Africam hæc maxime spectant, inopiâ aquarum ad paucos annes congregantibus se feris. Ideo multiformis ibi animaliam partus . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam. Vide et Cæsar. Rhodig. lib. xiii. cap. 8. et 19. ubi de leonum naturâ quæpiam disserit non spernenda.

17. Pone me, pigris ubi nulla, &c.] Ergo intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob ætium intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utramque mundi Polum Arcticum, et Antarcticum, ubi assiduum prope gelu terras facit steriles; longiorque Solis absentia, per sex nempe circiter menses, pigri manent campi, arborque nulla crescit, ubi non aëre recreatur

aurâ; benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fecunditas præstat. Hoc etiam latus mundi infestant semper nebulæ, quippe quas non discutit Sol, malusque Jupiter urget; id est, rigidum, insalubre, graveque cælum, seu aër nunquam serenus et clemens. Ovid. Met. viii. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus;

Frigus iners ille habitant, Pallorque Tro-morquus,

Et jejuna Fames——

21. Pone sub curru nimium, &c.] In Zona torridâ, inter utrumque Tropicam, ubi sol nimium propinquus terras adurit, nubesque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. i. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, qui nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles o'um existimavere. Neque est immodicus illic æstus quem valdè temperari constat octium diebus equalium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. ii. initio. Naturam, cum primùm incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse; sed et arborum atque frugum pro regionum conditione aptè genera variata. Compertum itaque modò est, et salubrem satis aërem, et frequentes adesse populos in regionibus Equatori subjectis ac vicinis; v. g. in insulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, seu Madagascaria, &c. in continentibus verbè terris, apud Macacam in Asia, Guineam in Africa in America verbè, apud Castellam auream, Guianam, Peruviam, &c.

æ Numinibus, haud sic concessum. Etiam si dulcius, quàm Thrax Orpheus, chorodam pulses arboribus auscultatam, minimè tamen vita reddatur inani simulachro, quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius, nequaquam facilis exorari, ut fata rescindat. Grave quidem est illud: at tolerabilis ferendo efficitur, quodcumque immutare haud licet.

Poscis Quintilium Deos,
Quòd si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderè arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virgâ semel horridâ
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum: sed levius fit patientiâ
Quicquid corrigere est nefas,

14
[96]

20

ODE XXV,

Lydiæ jam vetula amatoribus carenti insultat.

Fenestras tuas clausas
parius modò verberibus impetunt
adolescentes proceres, neque tibi soporem
asserunt, jamque limini
adhærent fores, quæ antea
valde volubiles agebant

PARCIUS junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Janua limen,
Quæ prius multum faciles movebat

[97]

5

ANNOTATIONES.

parius. Scilicet quæ donantur non solent repositi; at quæ credita et commissa sunt, cum liberè repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem sine injuriâ eripitur: imò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cum poscis Quintilium Deos, videare non solum plus, heu! frustra, sed et præpostere; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. iii. 984.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usura.

13. *Quod si Threicio.*] Alii legunt, *quid si: Alii, qui si.* Et pro non, interrogativè num. Threicio blandius Orpheo, &c. Adverte comparisonem Virgillii cum Orpheo. Sensus est; nòsti Orpheum arboribus cæcis suavitate pertractis, à se demulcendum etiam sperasse Inferorum tyrannum, ut Eurydice uxorem morte ablata redderet, sed irritò et inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanæ redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æn. iv. 664.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Et Æneid. vi. 292.

*Et, ni docta comes lenues sine corpore vitas
Amoneat tollare carâ sub imagine forma
Sanguis.*] Vita, Æneid. ix. 349.

Purpuream vomit ille antenam, &c.

16. *Quam virgâ semel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide supra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. iv. 469. de Orpheo.

Manasque adit, regemque tremendum,

Nesciaque humanis precibus manescere corda.

Æneid. vi. 376.

Desine fata Deorum flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, et ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientiâ Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniss. *Δει σίγουρ τὰ τῶν θεῶν.* Senec. *Optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Cant. ii. 1. 1. *Decet id pati æquo animo: si id facietis, levior labor erit.* Virg. Æn. v. 710.

— *Superanda omnis fortuna ferendo est.*
Ovid. Metamorph. viii. 633.

..... *Paupertatemque ferenda*

Effectre levem.—

Contra verò, quisquis mala necessaria impatienter et iniquè fert, quid aliud, quàm novum sibi dolorem creat, et malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregiè sugillat Juvenalis, et *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. xiii. 141.

Ode XXV.—Metrum idem quod suprâ Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebat juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quater noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 16. et 26. lib. iii.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur rarè januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volabilis erat cardo, vel benè unctus haud strepebat, atque ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat, dum aperirentur ædes festivissimè*; et paulò antea, *Balki-*

Cardines, Audis minùs et minùs jam,
Me tuo longas pereunte noctes,

Lydià, dormis!

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in solo levis angipartu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento;

Cùm tibi flagrans amor, et libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum;

Non sine questu,

Læta quòd pubes hederà virenti

cardines. Infrequentis de-
inceps et infrequentis au-
dis, dum ego tuus perso,
Lydia, quiescis longis noc-
tibus!

9 Jam vetula plorabis
vicissim adulteros superbos,
contempta in angiportu de-
serto, dum Thrax ventus
savit gravius circa Lunæ
intermenstruum; quando
libidinosus ardor, qui sue-
vit equas reddere furiosas,

16 inflammabitur ad hepar
tuum ulceribus plenum,
haud sine luctu, ed quòd

100 juvenis hilaris hederà
virenti

ANNOTATIONES.

simum heredi et taciturnissimum ostium, quod nunquam ullum verbum mult; quam aperitur, tacet; cumque illa noctu clanculum exit, meretricula, tacet. Curcul. l. 1. Item, Placidè egredere, sonitum prohibe forum, et crispitum cardinum. . . suffundam aquilam. Ibid. l. 3. init.

6. Audis minùs et minùs jam, &c.] Minùs minùsque Indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occultent fores tuas, id est, ante illas cationes amatorias canant, qualis est Ode 10. lib. iii. qualis et hæc: Me tuo longas pereunte noctes, Lydià, dormis: id est, Me præs amore tuo contabescens, somnumque haud capiente, altum dormis: tu quiete valdè stertis longas noctes, dum inquietum me sollicitumque tuè desiderium excitat, et vigilare cogit.

7. Longas noctes.] Expectanti nimirum et desideranti longum semper videtur tempus.

9. Invicem mœchos anus arrogantes Flebis, &c.] Tandem vices tue adventarunt; olim flore juventutis ac formæ superba, depereunte se ridebas adolescentes virosque qualibet: jam anus facta frustra lucrum et mœchos quæres; hi verò te sento deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. iii. 70.

Tempuserit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertà nocte jacebis anus.

10. In solo levis angiportu.] Vagus, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta in angiportu solitario et à paucissimis frequentato.

11. Thracio bacchante magis, &c.] Tumque frigidum perpetere ventum; et sicut olim tui amatores ed algentes vidisti, et contempisti: ita nunc alii te ridebant sub dio pernoctantem. Thracio vento: hic, respectu Græciæ, Septentrionalis est: adde quòd regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata; atque in eà regnasse Aquilo ferus: hinc apud Græcos Poëtias, Thracius ventos, pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam improprietè et *καταχρηστis*; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thracia venit. Epod. xiii. 3.

—Nunc mare, nunc silas

Thracio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebras sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, *χμυρηπότες τὰ μῆναι εἰ εὐροῖσι, interlunus*: Plinius lib. xvi. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur et congregitur; Græci *εὐροῖσι* vel *εὐροῖσι*) alii *silens Lunæ appellant*, et lib. xviii. cap. 32. *In coitu, quod interlunium vocant, cum apparet desierit*. Hoo porò Apul. Metam. ix. Illunium. Varro in termenstruum muncipat. Lege, si vacat, Conl. Rhodig. lib. xx. cap. 32.

14. Quæ solet matres furiare equorum.] Rem explicat Virgil. Georgic. iii. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;

Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. i. de Saturn. 15. *Advena quos profugus gignens et equina libido Intulit Italia; Thuscis namque ille puellis Primus adhinnivit simulato numine mæchos*. Huc etiam pertinet auidæ et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius; *Itaque admiscuit iste, simul atque auditiv à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est; sic nos sensus voluptarios omnes incularis, sic ad illius hanc drationem adhinnivit, ul non magudum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitretur*.

15. Sæviet circa jecur ulcerosum.] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum, tum certè mirum in modum diacruciabere. Jecur, in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone et aliis. Ulcerosum, intus libidine multà saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus, inquit, tecta est et clausa malignitas*. Et Servius ex Varrone, *Vitium obscenæ libidinis ulcus vocatur*.

16. Non sine questu: Læta quòd pubes, &c.] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. Hederà virenti Gaudeat, myrto.] Appo-

mero et candella. O socii, Immane quantum discrepat: impiū
 cohibete vociferationes ex- Lenite clamorem, sodales,
 crandas, cubitoque innixi Et cubito remanete presso.
 consistite. An iubetis etiam
 me capere portionem Fa- Vultis severi me quoque sumere
 lerni ansteri? Declaret Partem Falerni? Dicat Opuntiae
 Opuntiae Megillae frater, 10
 quo felix ictu, quo telo in- Frater Megillae, quo beatus
 terreat. Scilicet renouis? At Vulnere, quā pereat sagittā.
 ego non aliā conditione po- Cessat voluntas? Non aliā bibam
 tabo. Certē quisquis te Mercede, Quae te cunque domat Venus,
 amor tenet, haud pudendā 104
 incendit flammā; atque li- Non erubescendis adurit
 berali semper amore delin- Ignibus; ignuoque semper
 quis. Euge, quodcunque 16
 tibi est, Amore peccas. Quicquid habes, age,

ANNOTATIONES.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, et in multam saepe noctem protraherantur: ad haec igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius conarent, quam pranderent, idque recte et ad sanitatem, exponit Cael. Rhodig. lib. xiv. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persarūque vicini, uni Cyro pariter: hinc promiscue ponuntur, maxime à Poëtid.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter et ensis ex Hesychio et Suida. Περσικὸν ξίφος δαιτῶν καλλίοντι, Herodot. lib. vii. *Persicum ensium acinacem vocant, πρὸς τὰν ἀκνῶν*, ob mucronem scilicet et cuspidem. Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gea Gallis, gladius Lacedaemoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, salarica Saguntinis, romphaea Thracibus, framaea Germanis, sparus Rusticis, Theutonicis catele, &c. Alex. ab Alex. lib. i. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic de Finib. Nimum quantum, et de Oratore. Mirum quantum Tacit. Hist. iii. 62. *Flavianus exercitus omnem quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Graeci θαυμαστὸν ὄνει, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, et convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensae et Angerone Deo debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angerone*, silentii Deae, sacra mensa habetur.

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensae accumbebant, reclinatā supremā parte corporis in cubitum sinistrum, inferā in longum porrectā et jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicē suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. iii. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos. Sat. 4. lib. i. 80.

Sæpe tribus lectis videas canere quaternos. Et Sat. 4. lib. ii. 39.

— in cubitum, jam se conviva reponet.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquit, appetis: vel meri, ut placet Theod. Marcilio aliisque veteribus. *Sæpe, Sat. 62. In vina nimis veteri quæ sita sunt, non bibantur.*

10. *Dicat Opuntia, &c.*] Ut rixandi animū à conviviis arceat Horatius, statim leta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivi, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habesit, indicium facito. Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant, inquit, merum sumere in symposiis, et nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ inebere, et pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe et cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum posebant; atque amico vel amicis libabant, ac bevo precabantur. Tibull. ii. 8. 31.

Sed bene Messalam eius quisque ad pocula dicat,

Nomen et absentis singula verba sonent. Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicis nomen continere Martial. i. 72.

Nevia sex cyathis, septem Justina bibatur. Opuntiae Frater Megillae.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: quā Cupidinis sagittā percussus, langueat, quam virginem aut mulierem deperat. *Beatus*, si quidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuerat indigere Horatio Megillae frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, et in aurem declarat.

Non aliā bibam Mercede.] Nisi hanc conviviū legem observas, nec aliam ego. Si quis sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. et hæc conviviū lex habetur; à summo ad imum more majorum bibunt. Item hæc altera; *decem cyathi summa potio nullo.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] In stat Horatius, ne erubescat ille indicare stasiam, cujus sanè amor, utpote ingenium, et honestas sit, et gloriosus; quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Deponis tuis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, toto mihi declara fide-

Deponē tutis auribus. Ah miser,
Quantā laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammā!

Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expedit Chimæra.

fidelibus crede auriculis.
Ah infelix, quān prāvā
cum voragine luctaris! O
adolescens, clementiores
amores meritus fuisse.
[106] Ecqua venefica, quis in-
cantator herbis è Thessaliā
venenoſis, quod Numen te
queat expedit? Ipse Pe-
gasus implicitum te vix li-
berabit ex istā Chimæra triformi.

ANNOTATIONES.

li arcaborum custodi; clam saltem aperi, si non vis palam; ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. Ah miser.] Ergo Megillus frater annuit andem, et amicam suam indicat Horatio; at sic audiens quom sit illa, erumpit in commiserationis voces iatas.

19. Quantā laboras in Charybdi.] Tam periculose amas, quān si cum Charybdi lucteris. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser peristi; meliori profecto sorte et amore dignus eras. Charybdi omnia absorbenti benè comparatur avara meretrix. Cicero Philip. ii. Quæ Charybdis tam vorax? Est proprie vorago, seu gurgis vorticosus in treto Siculo, ad Messanam, hodie, Capo di Faro, vel, Capo Faro, ob Pharum illic exstantem. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis adduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. iii. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata
Charybdis

Obsidet: atque imo barathri ter gurgite
vastos

Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Senecæ Epist. lxxix. Charybdis an respondeat fabulis, prescribi mihi desidero . . . Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vertices, an omnis tempestas æquè illud mare contorqueat: et an verum sit quicquid illo freti turbino abreptum est, per multa millia trahi.

21. Quæ saga, &c.] Cùm videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix apparere salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis et Deus expedit queat fatali velut nexa astrictum atque ihigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliā copiose crescentibus. Aiant nimirum Poëtae, Medeam illāc fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de asino aureo; ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatus, atque, ut ait ipse, ferulam effluam. Vide Plin. lib. xxx. cap. 1.

ubi et refert Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam ambages femininarum detraherentium Lunam.

23. Vix illigatum te triformi, &c.] Ipse Bellerophon, qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et formā triplici horrendam vix te liberabit ab istā prāvā muliere huius monstro non absimili. Vide infra.

24. Pegasus.] Apud Strab. et Palsaphat. Pegasus non est equus, sed navis longa et citissima, hoc ideò nomine insignita, quā Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticā infamem, vectura navi, cujus proa leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabule locus datus; teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimæra triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capræ, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit et inhabitabilem prius exiade habitabilem reddidit. Apud fabulatores Chimæra est monstrum triformi, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πηγὸς δὲ λέων, ἑσθλὸς δὲ δράκων, μέσος δὲ ἄλκιμαργα. Hinc Lucretius, lib. v. 903.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. ix. 646. . . Medius in partibus hircum, Pectus et ora lææ, caudam serpentis habebat. Hoc verò Bellerophon Neptuno adjunctus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minime tibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse; verum putare illum talis sapientie studio deditum, sublimitia et que ad sidera pertinet meditantem, in cœlum ascendisse, non equo sed monte. Vide et Cœl. Rhodig. lib. xiii. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, fetorem, feritatem; impureque libidinis flammam passim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem, finis autem doloris morsus, velut serpentis ac draconis, letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. iii. Chimære, tanquam ref que nunquam fuerit aut esse potuerit, meminit Tullius de Naturā Deorum, lib. i. et ad Attic. lib. ii. Epist. 16. ubi et citat vermiculum Græcum, qui supra habetur.

ODE XXVIII.

*Inducitur Archytas naufragus, orans nautam prætereuntem, ne se insepul-
tum relinquat.*

O Archyta, te qui mare
terramque et sabulum in-
numerabile dimensus es,
modici pulveris donum te-
nuæ coercet juxta oram
Matinum; nil ergo proficit
tibi mortali, quod caelestes
regiones lustrasti, ambi-
tumq; orbis mente circa-
isti.

TE maris et terræ numeroq; carentis arenæ [106]
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animoque rotundum 5
Percurrisse polum, morituro.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul et irrationem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandæ. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum opem tamen dirum fatum evitavit. Ecce verò Jul. Scaliger humile stylum interruptaque orationis membra culpam: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congruet? An insurgit ille porro: quid quod sibi Poëta contradicit? &c. Vide infra v. 23.

Te maris et terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam; siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius, Astrologusque, et in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cùm enim singulis annis exundaret Nilus, et limo cuncta cœquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparent, atque lites hinc frequentes oriuntur; tum demum per lineas & mensuras agri notati sunt; curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porro scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur: Vide Cæsar. Rhodig. lib. xviii. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Mensorem.] Ecclésiastici cap. i. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. In fine, *ἄμμοις ἀριθμοῦ περιττοῦς, ἀρένα φυγῆναι νυμμερῶν.* *Mensorem.*] Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipse numerare potuit: An respicit Horatius ad Oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur; *οἶδα ἕνὸς ἄμμου π' ἀριθμὸν καὶ μέγεθος θάλασσης.* an ad librum, ab Archimede compositum, cui titulus *ἄμμοῦς*, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus oâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. xxvi. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedes præclari virum ingenii ferunt scriptissem quantum arenarum capere mundus queat, et eâ repletur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quendam Archytam Firmatum Horatio co-

vum, Geometricis et Astronomicis observationibus suis indulgentem, de quo Cicero de Divin. ii. *O rixi magnam erroris!* &c. Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem et à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. lib. iii. et viii. Is præfuit septies suæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: item ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute, c. xii. *Virumque magnum in primis et præclarum nominat dicere, quidem egregie solitum: Capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avida libidines temerè et effrenatè ad potiendum incitarentur. Hinc patriæ produtionis, &c.* Is Pythagorica in Philosophia, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis et Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam libramentis suspensam, et aurâ spiritibus inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem. Gell. lib. x. cap. 12. Cuius primus inventi. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. viii.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni munus soleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulvisculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apulie: ubi in Lucania confinio populi degunt Matini; sunt et saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. ix. 186.

— *Calidi lucent buxeta Matini.*

4. *Nec prodest Aërias tentasse domos.*] Qui factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeris, eruditus apprimè astronomiâ et mathesi? Quin præcisti et eluctatus es fatum, O Archyta! Sic Astrologos futura prævidere et prædicere tentantes datâ semper occasione sugillat Horatius. *Aërias tentasse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus contemplatum fuisset. *Animoque rotundum Percurrisse polum,*] spheram, spheræque inclinationes; orbis varia climata, diversasque regiones cognovisset.

5. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente animo, ut ex opinione Epicuri

Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admissus; habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atræ;
Judice te, non sordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox,
Et calcanda semel via lethi.

[108] Sic et Pelopis oblit pater;
Numinum conviva, Titho-
nus etiam in cælum subla-
tus, nec non Minos secre-
torum Jovis particeps; Pan-
thos filius quoque rursum
ad Inferos trusus ibidem
tenetur; quanquam de-
tracto scuto res Trojanas
testificatus, præter nervos
et pellem nigro letho nihil
tradiderat; te arbitro, non
[109] ignobilis testis naturæ et
veritatis. Verùm nox ead-
dem cunctos expectat, semelque mortis iter peragendum est.

dem cunctos expectat, semelque mortis iter peragendum est.

ANNOTATIONES.

(cujus egregiè Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de Placitis Philosophorum, lib. iv. cap. 7. Ἐσθλονεῖ τῶν ψυχῶν φθαρεῖν τὸ σωματι συνθλασθῆναι.

7. Occidit et Pelopis genitor.] Hæc verba quidam et sequentia usque ad ista, *Me quoque decexi*, &c. nautæ esse continua, pronunciant: alii attribunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quòd interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorârunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis et Menelai proavus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium in epulandum apposuit; quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalò facinus vindicavere. Diod. Sicul. lib. vi. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis et gloriâ insignem, regnasse apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem; postea verò felicitate insolentiorum evulgasse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communionem et consuetudinem cum Diis noverat; cujus criminis poenas solvit ad inferos detrusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, et ad libia usque poma dependeant: et tamen in magnâ siti et fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. modo cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote, nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras*.] Quin et Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fati tandem concessit. *Remotus in auras*] ab Aurorâ adamatus, et hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in citadum optavisse converti, sicque aded transformatum in aère suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. pennult. Athen. lib. lii. et xxii. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus*.] Pariter et Minos Jovis familiaritate insignis, tamen mortuus est. Is apud Homer. *Odys.* xix. Δὲ μνηστῶν ἀεγίςτι. Plato in Min. hunc æstert Homeri locum, scribitque Minoem à Jove eruditum et nono quoque anno cum eo

versari solitum et colloqui. Aiunt nempe Minoem regem Cretensibus dare leges volentem in antro sese condidisse, ubi se cum Jove sermocinantem prædicavit, atque ex ejus consilio cuncta statuisse; porro justitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur. *Æneid.* iv. 638.

Habentque Tartara Panthoïden.] Ex hæc etiam vitâ denuo cessit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigratoris animarum auctor Pythagoras; qui se fuisse jartabat Euphorbum Panthos filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, subinde revivisse, ac factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gestârât olim in Trojano bello, dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Caritæ oppidum, sive Jhoniae apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. viii. Hoc verò posterius Ovid. *Metamorph.* xv. fab. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *Iterum Orco demissum*. Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora testatus*. Ovid. cit. 168. sic loquentem inducit Pythagoram;

Morte carent anima; semperque, priore relicta Sede, novis domibus vitunt habitantque receptæ. Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli Panthoïdes Euphorbus eram; cui pectore quondam

Hærit in adcerso gravis hasta minoris Atridæ. Cognor ablypeum lævæ gestamina nostræ Nuper Abantæis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nerros*, &c.] Animo semper vivens, corpore duntaxat mortuus, non semel. Sic palingenesiam et metempsychosin Pythagoræ explodit noster Poëta. Vide Pers. Sat. vi. 11. ubi et annotavi non pauca. Cic. i. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. viii cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox*.] Omnes per hæc mortales seriùs ocyùs hinc migrare debent et vitam exuere. Catull. v. 5.

Nobis, cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.

16. *Calcanda semel via lethi*.] Apostolus ad Heb. cap. ix. 27. *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* 1. Reg. ii. 2. David morti proximas ita loquitur; *Ego ingredere viam*

Quosdam Furis præbent Dant alios Furisæ torvo spectacula Marti :
 ludum atroci Marti : per- Exiitio est avidis mare nautia.
 niciosum mare est nautis Mistra senum ac juvenum densantur funera ; nullum
 cupidis. Confusæ vetulo- Sæva caput Proserpina fugit. 20
 rum ac juvenum mortes Me quoque devexi rapidus comes Orionis
 conglobantur ; caput nul- Illyricis Notus obruit undis. [110]
 lum eripitur crudeli Pro- At tu, nautæ, vagæ ne parce malignus arehæ
 serpinâ. Sic etiam me Il- Ossibus et capiti inhumato 24
 lyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis as-
 Auster declivis Orionis as- secla præceps. Tu verò
 secla præceps. Tu verò nauta. Ne improbus mihi sis, neve te pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus

ANNOTATIONES.

uniræ terræ ; pariter et Josué, c. xxiii. 14. Proptertius, lib. 18. 22.

Sed tamen huc omnes ; huc primus et ultimus ordo ;

Et mala, sed cunctis ista terenda via est.

17. Dant alios Furisæ torvo spectacula Marti.]

Quosdam Furis mactant, et quasi ludum Marti dant ; id est, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. Nullum Sæva caput Proserpina fugit.]

Nullum caput fugit sævam Proserpinam ; id est, Mortem elucatur pemo. Proserpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos resecare ; ac velut primitias inferis sacras præmittere ; nec aliâ potius animam corpore exsolvi. Ad hanc superstitionem respicit Horatius hic ; pariter et Virgil. Æneid. iv. 696.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crimem

Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco. Allusit et Martial. lib. iii. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scilicet te Proserpina canum, Personam capitis detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Satur. lib. v. cap. 19. ubi quosdam habet eximia de illo criminis abscondendi ritu.

21. Me quoque devexi, &c.]

Ne miraro igitur nauta, quod interii, inquit Archytas ; sicut illi suo quisque modo obiere mortem ; ita ego submersus Illyrico mari.

Derexi.] Sive quod Australis est Orion, ade-

quæ in parte cœli devexâ, sicut opposita Borealis est subvexa et superior : seu quod Orionis figura statuitur prona in phœnomenis : unde et Pronus Orion, lib. iii. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris ; quod ad rem certè magis videtur. Nam tempestates tunc maximè excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc comes ejus dicitur Notus ventus meridionalis valdè nebulosus ; vorax, humor ; tunde nomen. Gell. lib. li. cap. 22.

Orionis.] De Orione verò multa fabulantur

quæ ad rem præsentem non attinent. De sidere agitur stellas continente plurimas ; quod dum refulgent, serenitatem ; sin minus, tempestates minantur : jugula vocantur Latinis, Plaut. Amphitr. Act. i. Scen. 1.

22. Illyricis Notus obruit undis.]

Obrutus aquis perii in situ Illyrico (Dalmatico, Hadriano, hodie Venetis) tempestatem cientibus Austro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque Virgilius Æneid. l. 636.

Quam subito emergent, auctus nimbosus Orion

In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austria, &c.

Æneid. iv. 62. aquoribus Orion. Noster Epod. x. 9.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat, Quâ tristis Orion cadit.

Epod. xv. 7.

— Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter et Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italie : reliquum autem mare ad sinus fauces Ionium vocatum est : Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.]

Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contra ria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam ut pusillam sibi terram injiciat inhumatam, quem in ipso statim Odes initio, pulvere collectum ait ? Satis e-at quippe vel minimâ terrâ partem quamvis corporis legi. Scilicet arenam mare adolverat aliquantulum, et corpus utcumque tlexerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura ? Talem verò poscit Archytas.

— Quis solus honos Acheronte sub imo est.

ex Virgil. Æneid. xi. 23. Eâ porro qui carebant, annos centum errare veterum superstitione existimabat. Virgil. Æneid. vi. 326.

Hæc omnia, quam cernis, inops inhumatæque turba est :

Portitor ille, Charon : hi, quos veliti unda, sepulsi.

Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluentia Transportare prius, quàm sedibus ossa quid-runt.

Centum errant annos, volitantque hæc litora circum :

Tum demùm admisi stagna exoptata revivunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. v. cap. 28. ubi sic scribit : Ludi ad Tarentum Seculares dicit, qui singulis centum annis ex præcepto Sibyllanarum carminum fiebant ad placandos Manes ; quorum auctor Valer. Publicola . . . Proditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa quispian exhibere velit, et an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent ei quibusdam sacris preactionibusque exhibitis glebam absentis cadaveri, aut terram injicerent, terque injecta pulvere à labæ errant

Particulam dare. Sic, quodcunque minabitur Eo-
 rus et capiti insepulto. Ita, quicquid Eurum minabitur
 [111] Italico mari, hanc sylvam
Fluctibus Hesperii, Venusinae
 Venusinae, te incolumi: prae-
 mium quoque multiplex
Plectantur sylvæ, te sospite: multaue merces,
 undecunque fas erit, tibi
Unde potest, tibi defluat æquo
 conferatur à Jove justo, et
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
 à Neptuno sacrați Tarenti
 defensore. **Quod si fortè**
Negligis immeritis nocituram
 30 spernis admittere delictum
Postmodo te natis fraudem committere forsân:
 posteris innocentibus exitio
Debita jura vicesque superbæ
 [112] futurum: ipsi tibi jus ac-
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
 quisitum ac vices arrogan-
 tes reddantur. **Hæc ego**
Teque piacula nulla resolvent.
 destinatur votis inutitibus
 te verò nullæ purgabunt ex-
 piationes

ANNOTATIONES.

cadaver manesque expiatis ducerent: at si aperto humo cadavere, es exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri. Hæc ille. Atqui hic inhumato capiti arene dari particulam orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quæ corporis præcipua parte non contacta; insepultum creuseri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra; item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eoque amoto cetera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, omnivero planè corpori attributum existimatur; quem Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cæli Rhodigi. lib. xvii. cap. 19.

25. Sic, quodcunque minabitur, &c.] Sic te pietas muniam ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quam justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furoræ, mari, quod navigas, minantibus, in sylvas propinquas depellant: insuper autem et questum hucrumque tuum promoveant; adeoque exigui laboris pro me sit tibi merces multa ab Jove Neptunoque concessa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab *eu jesus*, ab oriente fluens; sive nomine *εὐπλάγιος*; Romanis autem nautis Sabolanus. Gell. lib. ii. cap. 22.

26. Fluctibus Hesperii.] Italiani Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum; hos imitati Poëtæ Latini pariter vocaverunt. Virgil. Æneid. i. 690.

Est locus, Hesperiam Græci cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus addit; vel etiam ab Hespero stellâ quam Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrobius Saturn. lib. i. c. 8. ita scribens; Italia dicta est Hesperia, quòd occasum subiecta sit.

Venusinae sylvæ.] Metonym. Venosia et Venustum est urbs Apulia in Lucania confinio; continetur hodie Basilicata Neapolitani regni provincia ad radicem Apennini montis sita;

parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè Venosa.

29. Neptunoque sacri custode Tarenti.] Cic de Nat. Deor. ii. Datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum; nomenque productum, ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis. Porro sacrum illi Tarentum dicitur, quòd in ejus sit tutela, eumque præcipuè colat: sive quòd aiunt Phalantium Herculi et Neptuno templa ibi erexisse; vel quòd ea urbs à Tarente Neptuni filio condita atque nominata: olim Magna Græcia fuit in Salentinis: hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque et principatûs insignia.

30. Negligis immeritis nocituram, &c.] Id est, Si mihi suprema et justa persolvere perarum curas, sic per socordiam admittes piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver; quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. Fraudem.] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsân.] Legunt alii *forsit*, vel *forset*; alii *fors*, &c. junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. Debita jura vicesque, &c.] Par tibi sors contingat jure merita, tumque superbus et socordis debita; sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. Superbæ.] Passeratius legit, *superbè*. Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocisque penas, ex Frisciano.

33. Precibus non linquar inultis.] Dii certe meos preces exaudient justis justas; nec hultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, li. 68.

Et profectò Deus, qui, que nos gerimus, audiatque et videt.

34. Teque piacula nulla resolvent.] Nullis sacris tantum scelus ethere unquam licebit. Nimiram execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alicui præcidantâ porcâ explari consueverat, qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operaverat. Festus.

Reges licet properes, non **Quamquam festinas, (non est mora longa) licebit, 35**
diu tardabis; ter injecto **Injecto ter pulvere, curras.**

ODE XXIX. AD ICCIUM.

Miratur illum, relicto Philosophiæ studio, militiam sectari.

O, Icchi, jam ergo felices
 Arabum Thesauros emularis
 atque grave bellum moliris
 tyrannis Sabæe nondum
 subactis, et Medo formidabili
 vincula fabricas. Quæ
 verò puellarum barbararum,
 occiso suo sponso,
 obsequetur tibi? Quis puer
 ex aulâ crinibus unguento
 perfusus ad pocula præciator,

ICCI, beatis nunc Arabum invides

[113]

Gazis, et acrem militiam paras

Non ante devictis Sabæe

Regibus, horribilique Medo

Nectis catenas. Quæ tibi virginum

5

Sponso necato, barbara serviet?

[114]

Puer quis ex aulâ capillis

Ad cyathum statuatur unctis

ANNOTATIONES.

36. *Injecto ter pulvere, curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quæ mortalium cadaveri ter injecta pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. iii. *Antiquissimum sepulture genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur; redditur enim terra corpus, et ita locutum ac nitum quasi operimento vestris obducitur.* . . . Atque Siti dicuntur si, qui conditi sunt. *Nec tamen corum ante sepulchrum est, quâsi justa facta et corpus incensum est. Et quoddam nunc communiter in omnibus sepultis penitus, humani dicuntur; id erat proprium tum in iis, quos humis injecta contereret; eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus illi, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis. Injectâ glebâ tum et illic humanus est, et gleba vocatur; ac tum denique multa religiois jura complectitur.* Igitur hoc est quod iste Archytas deponere putandum est, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysiis diuitiis arceatur, quem admodum ante annotat. Sic et Palimurus item insepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. vi. 366.

Eripe me his, invictis, malis: aut tu mihi terram

injice; namque potes.

Vide Cæli Rhodig. lib. xvii. cap. 20.

Ode XXIX.—Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Ici*, quod familia sit Icia, nunquam autem Iccia. Is fuit dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grædus igitur accumulare thesauros satisti? Tantum est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] F hix appellatur Arabia, saltem et ingratis cognosce mihi, que hoc acceptum superis fuit, eum plus ex se iustis debeat. Beatum

illum fecit hominem etiam in morte luxuriam. . .

Verum Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimeque computationis millies centena millia sceleritum annis omnibus India, et Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis delicia et femine constant. Plin. lib. xii. cap. 18.

Gazis.] Pernaica vox. Virgil. Æneid. i. et ii. Trota Gaza. Tull. pro Leg. Manil. c. xxiii. Quæ ab auro gaudque regid maris cohibere possit.

2. *Acrem militiam paras Non ante devictis Sabæe Regibus.*] Acer habendi ardor, ac durescendi, acrem militandi animorum creat scilicet. *Non ante devictis;* victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Diono lib. llii. *Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. lib. vi. c. 31. Hard. Romana, inquit, arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar, Augusti filius, prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit . . . retulit Sabæos ditissimos sylvarum fertilitate odoriferâ, æri metallicis, agrorum riguis, mellis eoque præsentis.* Porro Sabæ felix Arabia civitas in monte, perampla et regia Sabæorum; ubi thoes, myrrha, casia, cinnamomum abunde proveniunt. Vide infra Od. 36. Annot. ad v. 31.

4. *Horribili Medo.]* Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Cræsum, fugatamque Antonium. At post bella civilia minus ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide supra Od. 2. v. 51. Græciæ etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogon. *Ἰγέρων ἰβήρων Μάδων.*

7. *Puer quis ex aulâ, &c.]* Tit. Liv. lib. xlv. *Pueri regni apud Mædones vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregie formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. cap. i. Athen. lib. x. cap. 6. *Capillis unctis.* Ad majorem lasciviam et luxuriam. Vide lib. ii. Od. 7. v. 2. Annot. *Ad cyathum statuatur, pocillatæ*

Doctus sagittas tendere Sericas
 Arcu paterno? Quis neget arduis
 Pronos relabi posse rivos
 Montibus, et Tiberim reverti:

Cùm tu cœmptos undique nobiles
 Libros Panætî, Socraticam et domum
 Mutare loricis Iberis,
 Pollicitus meliora, tendis?

10 arcu patrio tela Serum vi-
 brare peritus? Ecquis modò
 inflectabitur fluvius deflu-
 entes retro ferri ad altos
 montes, ac Tiberim regredi
 posse, quando tu compara-
 tos undequaque Panætii
 codices eximios, et familiam
 15 Socraticæ universam permuta-
 re studes thoracibus His-
 panicis? certè laudabiliora
 116] promiseras.

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerâ ipsi dedicatum.

O, Venus, regina Cnidi Paphique,

O, Venus, Cnidi et Paphi
 domina,

ANNOTATIONES

qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. c. xlix. Sed C. Memmius etiam ad cyathum et vinum Nicomedi ætiæ objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.

9. Doctus sagittas tendere Sericas, Arcu paterno?] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide suprâ Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem Seres.

10. Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.] Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἀνὰ ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versus Euripidis in Medea: qui sic habet; Ἀνὰ ποταμῶν ἰσθμὸν χαροῦν πρᾶγα, Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes. Ovid. Ep. v. 31.

Xanthè, retro propera; versæque recurrite lymphæ.

13. Cùm tu cœmptos, &c.] Cùm tu repente mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiam nempe, viam inces.

14. Panætî.] Is natione Rhodius, Instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælli præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ ἀδελφοῦ, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. xiii. cap. 28.

15. Legebatur, inquit, Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inchoatis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximeque opere amulatus est. Tum ex multis ab eo sapienter scriptis, et ad bonam frugem ducentibus, eam afferit ejus sententiam, quæ præcipit, exemplo Pancratiastiarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversus injurias semper esse paratam, erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. Loricis Iberis.] Hæc ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperatam, inquit Torment. et Plinius auctor est lib. xxxiv. cap. 14.

ubi ita scribit: Ferri metalla ubique propensum experiantur differentia ferri numerosa fornacum maxima namque autem in aquâ est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bidiûm in Hispania, &c. Idem lib. vii. cap. 56. ait loricam inventam à Midia Messenio. Porro nomen à loris, è quibus primum confecta, quod postmodum longè alla tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone et Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatum rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castellâ veteri, per fusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. Pollicitus meliora.] Meliorem sanè de te spem concitaveris. Certè militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium, quod multò melius fuit.

Tendis.] Quidam legunt tenuis.

Ode XXX.—Metrum idem quod supra Ode 2.

1. O Venus.] Glyceræ se amore torreti scribebat supra Od. 29. ejusque animum reddere miltiorem mactatâ hostiâ satagebat. Jam voti reus Venere μέλας ἱπρίαιμον canit in dedicatione ediculus quam in suo lanario Glyceræ ei consecrârat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. I. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschylli circumfertur hic versiculus de Venere;

Κόρη, Πάφου, ἢ Ἰχθῶν ἢ ναῖον κάλυψ.

Scilicet in istis urbibus sanctiâs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Carisæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli; Agatharchidis, tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidor ieris filii: Ctesis rerum Syriacarum et Perisicarum scriptoris, ex Strabone, lib. xiv. at maxime Veneris statuâ, quod Praxitelis opus tam admirabile videri causâ multâ Cnidum navigârunt. Auctor est Plin. lib. xxxvi. cap. 5. ubi et addit; Voluit eam à Cniditè mercari rex Nicomedes, totum se obvi-

contemne caram Cyprum, Sperne dilectam Cypron, et vocantis
 et nigra in exornatum Gly- Thure te multo Glyceræ decoram
 cerus sacellum, te plurimo
 thure invitantis. Veniant
 locum flagrans tuus filius, Ferridus tecum puer, et solutis
 et Charites cingulis laxatis, Gratiae zonis, properentque Nymphæ
 et Nymphæ, et Juventas, Et parum comis sine te Juventas,
 aboque te minimam suavis, Mercuriusque.

[109]

5

[117]

ANNOTATIONES.

latis alienum dissolvere promittens. Omnia
 perpeti maluerit, nec immerito: illo enim signo
 Praxiteles nobilitatis Cnidum. Edicula ejus
 tota aperta, ut conspicui possit undique effigies
 Deæ, favente ipso, ut creditur, facto. Nec mi-
 nor ex quacunq; parte admiratio est.

Paphus.] Urbs Cypro portum habens, et
 templa egregie structa: Strabo. Plinius autem
 lib. ii. cap. 98. ita scribit: *Celebre fanum habet
 Veneris Paphos, in cuius quandam aram (al.
 aream) non impluit.* Cornel. Tacit. Histor.
 lib. ii. c. 2. idem refert. *Vesparianum cupido
 incensæ adeundi visendique templum Paphia
 Veneris inclytum per indigenas advenasque . . .
 et cap. 3. Certissima fides hædorum fibris. Sangu-
 inem aræ affundere velitum: precibus et igne
 puro altaria adolentur, nec ullis imbribus,
 quanquam in aperto, madescunt.*

2. Sperne dilectam Cypron.] Cypro tibi li-
 cet tot nominibus dilectâ, præfer tamen, ob-
 secreto, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot
 sacras sedes illic habeas, universaque insula
 tibi devota sit; at apud Glyceram quoque do-
 minaris; novamque possidebis ædem, quam
 magnâ curâ, summo studio exornavit, et tibi
 paravit. Illic insuper thure te plurimo invi-
 tat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De
 Cypro Strabo lib. xiv. Plinius lib. v. cap. 81.
*quondam tibi novem regnorum sedem fuisse
 scribit. Vide et supra Od. 19. Annotationes.*

3. Thure te multo.] Floribus enim et thure,
 potius quàm victimis, placari Venus et coli
 amabat. Virg. Æneid. i. 415.

*Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
 Lactæas: ubi templum illi, centumque Sabæo
 Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.*

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. Transfer.] Propria vox, et solemnis, è Jure
 Pontificio arcessita, cum sedes sacratur. At
 contra cùm locus è sacro privatus redditur,
 erocari sacra dicuntur. Plin. lib. x. Epist. 58.
*Traiano Pontif. Max. sic ait; Ego quum qua-
 rerem num aliqua lex dicta templo, cognovi
 alium hinc, alium apud nos esse morem dedica-
 tionis. Dispice ergo, Domine, an putes ædem
 antè religione posse transferri, &c. Vide et
 Epist. 73. et 74. ejusdem libri.*

5. Ferridus tecum puer.] Solitus Veneris co-
 mitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in
 dedicatum à Glyceræ sacellum invitatur; im-
 primis autem Cupido filius ejus. Ferridus,]
 quia *σφραγισ*, et faciem gestat, quâ indicatur,
 ea, quâ pollet, vis accendendi animos et amore
 inflammandi. Puer verò dicitur, ut significa-
 tur astatæ et puellis libidinosorum cupiditas,

eo studio turpia consecrantium, quo poesi so-
 lent crepundia.

Solutis Gratiae zonis.] Plin. lib. xxv. cap. 11.
*à Nicearcho picta Venus inter Gratias et Cupi-
 dinem (al. Cupidinos) celebratur. Apul. Met.
 ii. p. 44. Venus omni Gratiarum choro stippta.
 Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat,
 Aglaïam, Euphrosynen, Thaliam: pariter et
 Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi et ait: Per
 eas omnibus mortalibus fieri dulcisa, si quis vir
 sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deo
 sine Charitibus, in celo quidquam moliri.
 Πάτρως ταυτας λεγων εν οὐρανῳ, Omnium
 dispensatrices in celo operum. Seneca de Be-
 nefic. lib. i. cap. 3. Nunc dicam quare tres
 Gratiae, quare sorores, quare implexis manibus,
 quare ridentes, juvenes et virgines, solutæque
 ac pellucidâ veste. Et paulò post: Hesiodus
 Aglaïam maximam natu appellavit, mediam
 Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus
 nomen uni mutavit: Pasitheam appellavit
 (nempe Iliad xiv.) Mercurius unâ dat. Gratias
 porro solutis zonis plinguntur ac pellucidis
 vestibus, quia amicorum animi sibi invicem
 debent esse aperti, sine furo, sine ambagibus.*

6. Nymphæ.] Et hæc comitatus Veneri præ-
 stant, quia matres amorum, illa verò unius ma-
 ter Cupidinis fertur: ex Philostrato, Claudian.
 de nuptiis Honor. et Mar. v. 73.

— Gens mollis amorum, [solus
 Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea
 Edidit. . . .]

Nymphæ alim maris, quæ Nereides, fontium
 ac fluminum Nalades, sylvarum Dryades, Ha-
 madryades, quæ cum arboribus oriuntur et
 cadunt, Oreades montium, Napæe forum.

7. Parum comis sine te Juventas.] Hæc
 Juventutis Dea, Græciis Hebe, etiam Veneri
 comes additur, at apud Homer. in Odys.
 Ἥβη τὴ δὴ δὴ θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτης. Quoniam
 verò ii qui à Venerè abhorrent, etiam juvenes,
 solent esse morosi, severi, tristes, difficiles,
 quod senum est proprium, hinc parum comis
 sine Venerè Juventas dicitur. Vel Horatium
 ex Horatio interpretari licet hoc modo: Ju-
 ventas parum comis, decora, gratiosa, sine
 Venerè, id est, sine venustate. Epist. ad Pi-
 sones, 42.

Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor.

Juventas.] Tit. Liv. lib. v. cap. 54. Cùm
 augurato liberaretur Capitolium, Juventas
 Terminusque, maximo gaudio patrum no-
 strorum, moveri et non passi sunt.

8. Mercuriusque.] Denique Veneri Mer-
 curius adjungitur, sermonis nempe Deus. Sen
 quòd amor disertos faciat, seu quia per discer-

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUID dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum
Fudens liquorem? Non opimas
Sardiniae segetes feracis;
 Non sestuosae grata Calabriae
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum;
 Non rura, quae Liris quietâ
Mordet equâ taciturnus amnis.
 Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives et aureis

[118] Quid Poeta petit à Phoebæ consecrato? Quid precatur recens vinum effundens è craterâ? Haud arva pinguis Sardiniae fertilis; haud pulchros greges serventis Calabriae: haud aurum, vel ebur Indiarum; haud agros, quos undis lentè fluentibus lambit Liris silens fluvius. Hi quibus sors donavit Calenae vineas, eas cultro reprimant. Opulentus etiam

[119]

10

ANNOTATIONES.

eam et faciendam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. li. 128.

Non formosus eras, sed erat facundus Ulysses: Et tamen aequoreas toris amore Deas.

Hinc etiam Veneri $\alpha\gamma\epsilon\delta\epsilon\zeta$ et $\epsilon\theta\iota\upsilon\delta\epsilon\zeta$ celebratur ille, et ejusdem cum eâ sedis, sedis ac religionis consors. Plutarch. in præceptis conubialibus scribit, juxta Venerem in eodem nullo veteres collocasse Mercurium $\epsilon\upsilon\gamma\alpha\theta\epsilon\delta\epsilon\zeta\gamma\epsilon\theta\epsilon\alpha\upsilon$, inquit, rationemque ibid. subjungit, eò quòd sermone blando, non jurgilis aut contentione à se mutuo, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

Ode XXXI.—Metrum idem quod supra Od. 9.

Longè se alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hæc Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrone nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unice postulandum à Diis, Sat. x. Vide Pers. li. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poeta consecratum Phoebæ sacellum suis in sedibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum Fudens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat et sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam supra notativus id observatum ab Antiqua, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis liberetur. Hinc Æneid. i. 726.

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem. Et Æneid. viii. 379.

In mensam læti libant, Discosque precantur. Vid. J. Lips. antiq. lect. lib. lii. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum primum asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modò Virgillii locis, tum ex Dione Cassio: addeque, *Ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidam Musis et Apollini studiorum prædidi ritè libemus nos coram ahmeni? vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii; nec enim antea ceabantur prisci vinum deforbuisse, nec purum gustari idonum.* Vide Varon. 5. de Ling.

Latin. Plin. lib. xviii. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *navum, &c.*

4. *Sardinia.*] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculi filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. i. cap. 29. *Seges est quod aratum et satum est; arum, quod aratum necdum satum.*

5. *Calabria.*] Italiae regio est inter mare Tyrrhenum et Ionium, ubi olim Brutii populi et magna Græcia; hodie pars est regni Neapolitani versus austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valdè expositas et æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; sicut et in Apulia quæ proxima est Calabriae. Vide Varro nem de Re Rust. lib. ii. cap. 7. Ibidem et pascua erant optima, quorum mentio est Epod. i.

ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta eâ Orientis ampla regio; auri et argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. Geor. i. 67. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura, quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.] Hic fluvius alius vocatur *Liternus*, supra Soram seaturit, et ad Minternas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. xiii. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacite, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invidio vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coarceant. Vel, utas à Calenis vitibus in torculari calceant ac premant. Virgil. Georg. i. 156.

— *Ruris opaci*

Falce premas umbras.

10. *Dives et aureis Mercator, &c.*] Per nos hoc, frustatur aliis eâ felicitate, solo optant;

negotiator vina Syriis mercator exsiccat culullis
 elibus commutata bibat poculis ex auro, ipsis Numinibus gratus, siquidem ter et quater annis singulis sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriti olivæ, me cichorea, Me cichorea, levesque malvæ.
 Frui paratis et valido mihi,

[190]
16

[121]

ANNOTATIONES.

suis deliciis; ego verò tenui meâ sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui culluli dicti sunt, Vestæ ac Diis libant Vestales; inquit Alex. ab Alex. lib. v. cap. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquit, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, et inde culullus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, et reges in conviviis. De his rursus ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrà reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus è Syriâ advectis, nardo, balsamo; unguentis, odoribus, &c. Syria Asiam provinciam, hodie, la Saurie, continet Palestinam, Phœniciam, et Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illâ optima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. xviii. ter. 1. *Non aliud olim mercè, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundum necessitatem, utilibus inutilibus permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurreret, ut cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ergo quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatis permutacionum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia formâ publicè percussa, &c.*

13. *Diis charus ipsis.*] Castori et Polluci, et Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam à Iulio ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritanis monte. Virg. *Æneid.* iv. 480.

*Oceani finem juxta, solemque cadentem,
 Ultimus Æthiopum locus est; ubi maximus Atlas*

Æxem humero torquet, stellis ardentibus aptum.

15. *Impudè.*] Ironice dictum voluit quidam in mercatorum fraudibus et avaritiis obnoxium, qui tamè mare quodlibet anno toto questui inhærens percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina consentibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò alie merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, latus bibit, ac fructus Diis iratis, non secus ac Marfus apud Juvenal. Sat. i. 49. At cum iste mihi locus objicitur, *Cynthus aureum vellet, et adhauc parum solerter ac naviter solum à me haud ita pridem explanatum, uno vim et lucem diminuatam eximio aboqui Salsicij sententia: Fatebor ego quod res est candidi semper ingenti, necesse enim tum lava der-*

mitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò significare vult Marium impunem ferre sua furta, et raptis frui, ut ibidem annotavimus, sed et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberius indulget, ab octavo horâ, suaviter bibit, otiosè epulatur, atque aded ex infensis Diis capit emolumentum, ex ira Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445 ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorum illis hominibus existimem, modico et parabili cibo victitantem, si modò largiantur Diis bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poteros oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. xiii. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissime, olei tamen habent exiguum; in Syria parte nec capari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cum oleo vinocantur; et in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ et Sidicine. Sale illic primum conduntur, et ut reliquæ, amurcè, (muria) sapère; necnon aliæque oleo suo . . . herbamque viridum sapore conduntur, præcipuè furniculi in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.*

16. *Cichorea.*] *Κίχρη, κίχρη, et κίχρη* pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbes sicut et malva, inter cibos et edulia veterum, pariter et olivæ, recensentur à Jul. Polluce lib. vi. cap. 9. Vide Casanbon. in cap. 32. lib. ii. Athea. ubi Alexidis versum ita corrigit, *Τὸν γὰρ κίχρησιν οὐκ ἔργασα σ' οὐδὲν β.* Porro quæ ratione quodque veteres olivæ ista pararent et condirent, edisserit Galenus ex Erasistrateo lib. de Sectione venarum ad Erasistrateo. Id Casanb. Ibid. Latinis vocatur ambubicia, intybus, et intybam. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. v. Virgil. *Georgic.* iv. 190.

Quoque modo potis gauderent intybus risio Pœponius in Piacenta, Rustici edunt libentes etras intybos.

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. ii. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi arteriam knire, acres in corporis superficie succos educere, renam et vesicæ irritacionibus prodese, excerni facile, medicocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Heronippus Callianach. *malvam utilissimam appellat.* Quo antem modo in cibum pararet, docet Dioscorid. lib. ii. cap. 144. Tactus ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ἔρω ἐν πικρῶν καὶ δροσίων πύλινον, neque utrum quidem magnam sibi bonum in modo et catholico.

17. *Fruï paratis.*] *Εὐχαισιν* cap. v. 19 *Οὐδ'*

Latoë, dones; et precor, integrâ
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

O, Latone fili, da mihi va-
lere, et potiri acquisitis;
necnon cum sanâ mente
20 senectutem ducere haud
fosdam, queso, et lyrâ non destitutam.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

POSCIMUS, si quid vacui sub umbrâ
Lasimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primùm modulate civi;

Deposimus, si quidpiam
[122] privatim otiosi tecum coci-
nimus, quod vigeat et hunc
in annum, et in alios mul-
tos; heus recita poemâ
Latinum, ô testudo, quæ
5 Lesbio primùm civi modu-
los dedisti;

ANNOTATIONES.

*dedit Deus divotus atque substantiam, potentia-
temque tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur
parie sud, et laetetur de labore suo, hoc donum
Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latone, inde La-
tota et Latonia dictus, sicut et Diana ejus so-
ror, eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcellus
quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii,
Adprecor integrâ cum mente; sicut Ode 16. lib.
iv. 28. *Ritè Deos prius apprecati.* Sacerdos ni-
mirum precatur, adprecatur populus, id est,
verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favere*
auguris, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.*] Non corporis in-
firmitatibus aut animi gravem et molestatam;
non languidam, inermem, imbecillam, non de-
firantem, non quorundam, morosam, anxiam,
sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero
de Senect. c. viii. ex Cæcilio: *Psum equidem in
senectâ hoc de pulo mierrimum, sentire eâ a-
late esse se odiosum.* Plin. lib. vii. cap. 50. *In
senectute, inquit, hebescent sensus, membra tor-
pent, præmoritur visus, auditus, incensus, den-
tes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide et cap.
41. ejusdem libri, ubi mentio de Georgiâ Le-
ontino, qui centum et septem complevit annos;
interrogatus autem quâ ratione tamdiu esset
robusto corpore, sensibus integris, memoriâ
firmâ, ingenio vegeto, prosperâ denique vale-
tudine, respondit; *οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἰσθὰ
ἀρετῆς. Nihil unquam voluptatis causâ fa-
ciens.* Is Empedocles fuerat discipulus; præ-
ceptor autem Pericles, Isocrates, aliorumque.
Cic. de Senect. et alibi. Philostrate. Placido, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Pœtæos facul-
tate, quæ solet in senibus senescere; vel su-
avitæ musicæ et cantûs, quâ Solon narratur
senectutis mala temperasse ac levâsse, et So-
crates ætate proventus citharæ operam dedis-
se. Sic et Achilles apud Homer. Illad. ix.

Ode XXXII.—Metrum idem quod supra
Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.*] Suam ipse lyram
compellat; quod Poëtis familiare est. Sic
Virg. Eclog. viii.

Incipe Menælios quæcum, mea tibi, verus.

Sic et Pindar. Olymp. Ode 2. *ἀναξίστημι γὰρ
ἀπὸ τοῦ, et Pyth. Od. i. ἡγευρία σίγημι γὰρ ἄπαιλλο-
ς.* Sicetiam regius Pœtæos Ps. cviii. *Exsurge
Pœtæisium et citharæ.*

Poscimus.] Placet sanè quorundam lectio,
poscimur. Hoc sensu; à Mæcenate poscimur,
si quid dignum memoriâ sub umbrâ, secessu
et inter privatos parietes scripsimus, ut id in
lucem edamus et in publicum; utque palam
omnibus fias nostri versus, solis prius amicis
duntaxat auditii.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lasimus.*] Animi relaxandi causâ lyram
pulsantes, et Lyricos versus conscribentes.
Vel potius ex more Pœtæarum, carmina sua
studio quamvis et arte elaborata, *lusus* vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus
et voce simul canebant veteres: modò alter-
natiim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian
Marcell. lib. xv. *Bardi* (Gallorum vates) *for-
tia virorum illustrium facta heroticis composita
versibus cum dulcibus lyris molibus cantabantur.*
Tibull. lib. iii. Eleg. 4. 39.

*Hanc primùm veniens plectro modulatus
eburno,*

Felices cantus ore sonante dedisti.

*Sed postquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidisti hæc Iristi dulcia verba modo.*

Quod et hunc in annum Vivat, et plures.] Non
metuentia æmbras carmina, nec thus; sed
digna cedro, id est, immortalî hominum
memoriâ. Pers. Sat. i. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini
carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius,
sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος musicum instrumen-
tum pluribus intentum chordis; unde Theo-
crit. *ἡολύχοδος.* Supra Od. 1. *Lesbeum bar-
biton.*

5. *Lesbio primùm modulate civi.*] Celebre
imprimis ab Alcæo, duce poëtique eximio,
Mitylenis oriundo, in Lesbo insulâ, de quâ
ante.

Modulatus] In modulis obsecrte, id est, Quæ
modulatus es, modulus reddidisti, ad Alcæi
arbitrium. Alii passivam hęc significationem
notant; sicut in Arte Poët. v. 368. *Imper-*

qui millea Nil effratas, tamen seu in bello, seu navem agitatum in humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacehum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O, lyra, Apollinis ornamentum, summique Jovis epulæ jucunda, ave, ô erummarum

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

[187]

10

[194]

ANNOTATIONES.

dulata pœmata. Quod autem ait Horatius, primum, Videtur, Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. lib. iv. cap. 23. Verùm ibid. cap. 25. Euphorion ait, barbiti memisisset tum Sapphonom tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat, vel quod primus Odas Alcæicas barbiti fidibus cœchærit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lillo Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. xiv. cap. 5. *Alcæus poëta si quis alius, musicus erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.* Qui seu in castris, seu à bello et navigatione quiesceret, citharæ studium et oblectationem non omittet. Athen. lib. v. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. xiv. cit. pugnam strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas edes omni genere armorum splendidas et ornatas ostentat et gloriatur; illaque fuscè describit. Cic. Tuscul. iv. *Fortis vir, inquit, Alcæus in sua Republicâ cognitus.* Pictacum nempè tyrannum Mitylenis expulsi; aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque et Tyrreos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. x. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aurea plebæ merito donatur, quia tyrannus insectatur: nullum etiam moribus confert: in eloquendo quoque breviter, et magnificus, et diligens, Homero similis; ard et in lusus et in amores descendit, majoribus tamen optior.* Dionys. Halycarnass. *Alcæi, inquit, ingratam consideraspiritum, et brevitaltem, et suavitatem cum rehemencia: præterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . ante omnia verò politicorum negotiorum affectus,* lib. de Structurâ orationis. Vide et lib. ii. Od. 13. v. 20.

9. *Liberum.* Apud Athen. lib. i. cap. 19. Alcæus Mitylenensis ita canit: *Τῆρς πρῶτος αὐτὸς οἶνος, &c.* *Riga pulmones vino, et alibi: μὲντε ἄλλο ποτόν: ἄριστος δὲ τῶν ἀμύμων, nullam abiam plantaveris arborum prius vitæ.* Quod habetur Horatius, Od. 18. supra v. 5. Eiusdem tantis carmina peritæ apud eundem Athna. variis locis, quibus Alcæus ad bibem

dum largiùs invitat, quod vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium veteris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.

Veneremque, &c. Amatoria namque scripta etiam carmina. Sed et in lusus et in amores descendit Alcæus. Quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. i. Alcæus ita loquitur: *Θίλας τε ἰσθίῖν, ἄλλὰ μὲν κολάσις ἀδύνη: Volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondit Sappho; Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupasset. Vide Athen. lib. xiii. cap. 8. ubi de Alcæo Sapphâs amorem citharæ canente.

10. *Semper hærentem illi puerum.* Veneri filium Cupidinem appngi semper, et comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.* Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. iv. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* et de Nat. Deor. lib. i. *Nobis, quæ, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectatur, etiam ritia septem jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. Al ed corporis macula nāvus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum. Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo. Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Masis capillitium cum laude assignat; ἰσθλασάμωρ. Apud eundem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἰσθλασάμωρ; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.* Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram verò sibi concessam à Mercurio velut propriam usurpasse. Quod fœsius supra monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis. Jovis epulum summæ lætitiæ, adeoque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. xiv. c. 6. ex Homero ait; *citharam epularum sociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantiis ars Musica, tum quod temulentorum pendulantiam mitiget et cohibeat; tum quod tristitiam dæcutiat, liberalemque patri lætitiâ. Quapropter Homerus in primâ Iliadæ, post ambitiosam illam de Achille contentione, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsantem, Musis autem dulci voce accedentibus. Et paulo post subjungit:

Dulce lenimen, mihi cumque salve
Ritè vocanti.

15 levamen suave, mihi quam
docunque bene adrocam.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerà non redametur.

ALBI, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsà præniteat fides:

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed prius Appulis
Jugentur caprese lupis,
Quàm turpi Pholoë peccet adultero.

Tibulle, ne plus quam
[126] decet increas, revolvens
animo crudelem Glyceram;
neve lugubres elegias reci-
tes, quòd fractâ fide, præ-
te fulgeat adolescentior.
5 Ecce amor Cyri adurit Ly-
coridem fronte exili decora-
ram: Cyrus autem fertur
erga Pholoën immitem. At
capre lupis Apulis antea
sociabantur quam Pholoë
[126] amatore fado morem genus
delinquit.

ANNOTATIONES.

Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviorez fierent epulantium mores, &c.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibiis sub signis sunt; Cretenses cum lyrà; cum fistulis et tibiis Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis et citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant.* Theopompus lib. xlv. histor. *Tradit Gelarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti morositiam; patet ex sacris etiam codicibus, 1. Sam. cap. xvi. v. 23. ubi Saul, malo vexatus spirito, citharam pulsantem Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cumque.] Expletiva solàm et inanè videtur quibusdam ista vox; sed non vacat ornatu, eamque non rarò adhibere amavit noster Poeta nunquam vana. Sic Torreat. *cedendum, pro ades.* Sic *væc* neque Græcis, nec aliis hæctenus *væcivæ* existimatum est.

Salve.] Videtur hic significare, salutem sis, save, lenimen, et auxilium præsta.

Ode XXXIII.—Metrum est idem quod supra Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiis manibus omnium tantè cum voluptate teruntur, *Terrus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. x. cap. i. *Plus nimio.*] Ad Attic. lib. x. Epist. *Te nimio plus dibigo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Inimilis Glyceræ.*] Ejus enim ipse novèrat ingenium intractabile, et in ejus proterviam impegerat hand secus ac Albium Tibullus. Vide infra lib. iii. Od. 19. v. 28. Sunt qui scotum *Glyceræ* nomen hic poni vellent, pro Delia vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nominare verò noluerat Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Julis; de qua dixi, ad larcenalis Sat. 1. v. 22. et Sat. id. v. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus incertis aptum

carminis genus: ab *læsa miseratione*, vel *Æ*, dolentis particulâ factum nomen. Ad Pisones 76.

Veribus impariter junctis querimonia primam, &c.

4. *Læsà præniteat fide.*] Pulchrior videatur in amore, præferatur junior amastus, non habet ratione fidelis, quam tibi dedit Glyceræ. Vide Tibull. passim. Ita verò scribit, lib. iij. 7. 17.

*Nulla fides inerti: perjuria ridet amantium
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet, &c.*

Perfida, sed quamvis perfida cara tamen.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro; hic vero illam spernit, et aliam amore prosequitur, à qua redamari nulla spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretantur tenuem et pellucidam cutem in fronte. Alii angustam et parvam frontem in pulchritudine commendari asserunt; uno tamen refragante Scalligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. Epist. 7. v. 26.

Reddes.

Fortis latus, nigros arguit fronte capillos.
7. *Sed prius Appulis, &c.*] *Adversus.* Sic Virgil. Eclog. l. 60.

Antè leves ergo paucioris in æthere carol, &c.
Et Eclog. vill. 27.

Jugentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synece. pro quibuslibet aliis. Da Apulia Italiæ regione jam ante non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur; ejus nullis sectetur officis.

Turpi.] An quòd sine ratione Lycoridis amari dignos oblatos amores contempsit ut Cyrum? An quòd Pholoë nequaquam Cyri placeps, nec amabilis sed turpis videatur, quamvis Lycoris formosum existimet? An òd scilicet alteri dederit Pholoë, quam violare se *apparet*?

Ita placitam Veneri, que
gandet dissimiles formas
ac mores subjicere jugo
inlectabili, non sine gravi
ludibrio. Memet, cum re-
quiret amasia præstabi-
lior, jocosius vinculis in-
seruit Myrtale libertina,
superior Adriatico mari
Calabris sinus infectente.

Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenæ
Sævo mittere cum joco.

Ipsam me melior cum peteret Venus,
Gratâ deinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

10

15

ODE XXXIV.

Arguit seipsum, quod Epicureos secutus, cultum Deorum neglexerit.

Nominum rarus et ro-
manus venator quidem;
dum venant Philosophiâ
eruditus, aberto; jam verò
contra velificare adigor et
dimissam viam relegere.

PARCUS Deorum cultor et infrequens
Insanientis dum sapientiæ

Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus

[197]

ANNOTATIONES.

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Ve-
nus sibi que ludum parat, faciendo ut quâs depe-
reat omnino disparem ætate, naturâ, moribus,
conditione, neque adeo frui possit unquam cu-
pitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus propo-
nit Venus*. Τα μὲν παρὰ τοῦ Ἀρχαίου
ἔστι.

11. *Sub juga ahenæ Sævo mittere, &c.*] Du-
ro et insuperabili amoris nexu devincere, atque
addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenæ.] Sic alibi noster, nempe *Epist. lib.
l. v. 60.*

—*Hic murus ahenæus est.*

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur
licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum
comitem, que master sæva Cupidinum, &c. ac
cum aliis, malim intelligere sicut Fortunæ,
quando res humanas disturbat ac vertit, sic
Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore
vitur ac languet infelici, suumque nunquam
finem assecuturo. *Infra lib. iiii. Od. 27. Perfi-
dum ridens, &c.*

13. *Ipsam me, &c.*] Sui dat ipsius exem-
plum, ut magis persuadent.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior,
vel nobilior, vel facilior, que me ipsa expete-
bat amatorem. *Virgil. Eclog. lli. 68.*

Partis mee Veneri nudi munerâ.

14. *Gratâ deinuit compede, &c.*] Ita suam
amat servitutem Veneris et Cupidinis manci-
pia, licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Ita nata qui servierant, et in
libertatem asserit fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Mariis fluctibus insta-
bilior, vehementior, ac perisda magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediter-
ranei maris, inter Italiam hinc, et Illyricum
atque Græciam inde protensus. *Hodie, Ang.
THE GULF OF VERICK.*

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum
impetu atque aestu ripas diruentis, in terras se
insinuantis, sinisque effluentis. Calabriam
veterem notat, que erat velut peninsula inter
mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi

nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipue
Tarentum, Brundisium, Hydruntum, Gallipo-
lis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter
quos Tarentinus famâ super æthera notus, lon-
gi maris undas amplo, ac sinuoso influxu recipit
affusus.

Ode XXXIV.—Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione
et cultu numinum agit, regi dicit, ac regi dicit
locuturus, undique congerit et cumulat quo-
quid gravitatis esse potest in verbis, in figuris,
in sententiis. *Eas passim attende, lector, et
consectare.*

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὁφθαλμοῦ. Sic in
Ajace Sophocles ἰχθῆρ' ἀδύνα σῆγα. S. Greg.
gor. Nazianzen. ἀρετῆς ὄψια. Tull. Philip. i.
Insepultam sepulturam. S. Aug. de Civit. Dei,
lib. xvii. cap. 8. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplinâ, omnes sper-
nens religiones in gravissimum errorem im-
pigi. Cic. l. de Nat. Deor. *Epicurus ex
animis hominum extraxit radicibus religionem,
cum Deis immortalibus et opem et gratiam
nutulit. . . . Tollit id, quod maximè
proprium est optime præstantissimeque na-
ture. Quid enim melius, aut quid præstantius
bonitate et beneficentiâ? Quid cum carere Deum
vultis . . . neminem ab eo amari, neminem
diligere vultis . . . Quanto Stoici melius, qui de
vobis reprehenduntur! Atque At etiam liber est
Epicuri de sanctitate. Luditur ab homine
non tam facile, quàm ad scribendi licentiam
libero. Quis enim potest esse sanctitas, si Deis
humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. à
nautis, qui à recto se aberrasse cursu intelli-
gentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relicto, &c.*] Fateri
cogor hunc à Deis orbem regi, resque humanas
ab eis curari: adeoque Stoicam disciplinam
amplexus, Epicuri dogmata erronee ab-
jicio. Namque video non solum coactis et
collis nobilibus fulgura et tonitrua feri, sed
puro etiam celo; quod cum præter naturam

Cogor relictos. Namque Diespiter
 Igni corusco nubila dividens,
 Plerumque per purum tonantes
 Egit equos volucremque currum;
 Quo bruta tellus et vaga flumina,
 Quo Styx, et invisi horrida Tænari
 Sedes, Atlanteusque finis
 Concutitur. Valet ima summis
 Mutare, et insignem attenuat Deus,
 Obscura promens. Hinc apicem rapax

5 Enimvero Jupiter
 [186] bilo celo corus
 rumque consuevit,
 nantes equos et
 currum per purum
 quo terra gravis,
 que fluvii, quo St
 10 odiosi Tænari as
 [189] micilia, terninu
 lantiss quasstantu
 numen infima
 commutare: ex
 etiam deprimit, i
 humilia. Inde r

ANNOTATIONES.

sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior
 effectus Jovis potentiam, numen, iramque re-
 vereri disco. Vide Cic. ii. de Divinat. Lu-
 cret. lib. vi. paulo post initium, &c.

5. Diespiter.] Jupiter, diei pater dictus.
 Varro de Leg. 4. A. Gell. lio. v. cap. 12. Ma-
 crob. Saturn. lib. i. cap. 16. Jovem lucis au-
 torem accipimus: unde et Lucetum Salii in
 oramine canunt: et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν
 vocant: ipsi quoque Romani Diespitrem appel-
 lant, ut diei patrem.

6. Igni corusco nubila dividens.] Cic. de
 Divin. lib. ii. Nomen perspicuum est ex
 prima admiratione hominum, quod tonitrua
 jactaque fulminum extimuisse, credidisse ea
 efficere rerum omnium prepotentem Jovem. .
 Placet Stoicis eos anhelius terræ qui frigi-
 di sunt, cum fluere ceperint, ventos esse; cum
 autem se in nubem induerint, ejusque tenuis-
 simam quamque partem ceperint dividere atque
 dirumpere, idque crebrius facere et vehementius;
 tum fulgura et tonitrua existere: si autem
 nubium conficti ardor expressus se emiserit,
 id esse fulmen, &c.

7. Per purum.] Sic opinati veteres ea toni-
 trua quam sereno æthere ferent, esse portentosa,
 et tris minari hominibus; taliaque in libro
 Augurum notabantur velut ominosa et à Jove
 aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab
 Horatio asseruntur ut certam divinitatis argu-
 mentum. Ilon. Odys. xx. 123. ex eo quod
 stellis micante celo, tonitru factum erat,
 monstri quiddam alicui à Jove ostendi, con-
 jicitur et inferatur:

Zō—

—μυδα κέκτορας δ' ὄψαυ δ' ὀφειροτο.
 Οὐδὲ νόδι νότο: ἰεὶ. εἴλας τὸ τὰς τίδη παύοι.
 Jupiter granditer de celo tonitru stellato,
 Neque usquam nubes est: ostentum hoc certè
 alicui præbet.

Virgil. Georgic. i. 487.

Non aliàs celo coeciderunt plura sereno
 Fulgura.

Cic. i. de Divin.

Ast cum terribili perculsus fulmine civis,
 hæc serenanti, vitalia lumina liquit.

Plin. lib. ii. cap. 51. M. Herennius Decurio se-
 rono die fulmine ictus est. Sueton. Tit. cap. 10.
 Sabinus petiit aliquando tritior, quod avertis-
 santi hostis aufugerat; quodque tempestate
 ardens tonatur. Vide Alex. ab Alex. lib. v.
 cap. 13. et Turneb. lib. ix. cap. 6. et 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secun-
 opinionem, fulmen erat ac tonitru,
 rum cum impetu per ætherem agente
 Od 12. in fine. Hinc Græcis dictus αὐ-
 descensor; et Latinis, Elicius: quod
 curru suo invehctus in nubes descend
 gravi sonitu fulgura et tonitrua eli
 fulmeu jacularetur.

9. Quo bruta tellus, &c.] Fulmin
 suavia et infima commoventur. §
 v. 102. Æneid. x. 102. El tremefacta
 &c. ita scribit: Loquentis Jove stup
 torum ostenditur. Nam quod in mot
 escit; et contra terra movetur qua:
 billis; hideoque locum hunc Hor
 Cæl. Rhodig. lib. vii. cap. 29. ait ful
 petendos prius hebetare. Potest igi
 tellus explicari, hebes, immobilis, s
 stapens, iners.

10. Styx, et invisi horrida Tæna
 Ipsi quoque inferi, tonante Jove,
 cunt. Styx.] pãlus aut flumen i
 Tænarus.] Laconia promontorium
 specam et hiatus ingentem descen
 inferos, si Poëtis fides.

11. Atlanteus finis.] Limitis Occi-
 maro Atlanticum, Atlanteusque mor
 supra Od. 81. v. 14. ibique Annot.

12. Valet ima summis Mutare.]
 planè agit. Apud Laert. lib. i. Chilo
 gatus, quid egerit Jupiter; respo
 primit exælas, attollit abjecta. Sei
 est. 598.

Ima permulat brevis hora sum

13. Insignem attenuat Deus.] E
 Op. inlt. per Jovem mortales sunt ob-
 rique, nobiles et ignobiles; alius
 alius deprimitur elatus: præclarus
 obscurus augetur, superbus desicca
 Βεγαίν, Βεδορτα χαλιώτα,
 'Αεθλοὶ μισθοῦ, ἀδλοὶ δεξί,

14. Obscura promens.] Eos qu
 ignoti et abjecti, erigens, proveh
 nitescere ac fulgere imperans. Ps
 v. 7. Hunc humiliat, et hunc exalt
 Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum
 Quem dies vidit tendens superbum
 Hunc dies vidit fugiens jacentem.

.....
 Ras Deus nostras celeri citatus
 Turbine versat.

sere calescit aufert, cum Fortuna cum stridore acuto
strepita resonante; hic Sustulit; hic posuisse gaudet.
sere deposuisse delectatur.

ODE XXXV. AD FORTUNAM.

Ut seruet Casarem in Britannis praefecturam.

O, Dea, quam charo do-
minaris Antio, parata homi-
ninem morti obnoxiam aut
ex infimo loco erigere, aut
arrogantes victorias mu-
tare in clades: tibi votis
auxiliis supplicat inops agri-
cola: Te maris potentem

O, DIVA, gratum quae regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris

[130]

[131]

6

ANNOTATIONES.

[*Hinc apicem rapax Fortuna, &c.*] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

[*Apicem.*] Propriè est insigne sacerdotum apex, ex Festo. Valor. Maxim. Sulpicio inter sacrificandum apex capite prolapsus eidem sacerdotium abtulit. Ovid. ex Pont. iv. 3. 40. Ludii in humanis divina potentia rebus.

Item, 36.

Et subito casu, quæ valere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. vi. 604. et seq. Item Sat. x. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapide conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussionione, perturbatione, querimoniâ, sunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

Ode XXXV.—Metrum idem quod Od. 9.

1. O, Diva.] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet, ut ait Juvenalis in Sat. x. 866. et Sat. xiv. 316. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. ii. cap. 7. *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accensatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cum concilio colitur volubilis, et cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum faulrix.* Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in tali ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adoque obnoxie nemus sortis, ut Soris ipsa pro Deo sit, quæ Deus probatur incertus.

[*Gratum quæ regis Antium.*] Equestri Fortunæ templum erat Antii, et valde quædem famoosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerunt et Sortes Antianæ, ut à Casio auerent.* Macrob. lib. i. cap. 25. *Videmus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Aiii gratum dici volunt, ob amicum ad eò secensum, ut eo cogitârît Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. v. Cæ. ad Alie.

lib. iv. Epist. 8. scribit, *Antis nihil quietius, nihil altius, nihil amantius.*

[*Antium.*] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cum interdictum mari esset Antiati populo, sæpius rebellis, *Naves Antiatum partim in navalia Romæ subductæ, partim innoxas, rostroisque earum suggestum in foro extractum adornari placuit: Rostroaque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. viii. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiose colebatur. Quo pertinere non abs re videntur quod narrat Tit. Liv. lib. vi. cap. 9. *Animus Camilli, rei majori, Antio imminerebat sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat: relicto ad exercitum collegæ, Romam ex profectus, ut Senatuum ad excedendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere) Divi cordi fuisse legati ab Nepete de Sutrâ auxilium ad verus Etruscos pelentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens et parata dererent ac subito ima numinis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere: ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiosè lector. Vide et Macrob. lib. v. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus necire maluit, et sibi deo, quam moxique vocal omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τὴν in nullâ parte Homericæ voluminis nominetur.* Contra Virgilius non solùm novit et meminît, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Philosophi, qui eam nominant, nihil sibi vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.

5. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuam ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi Σαττωε Τόχου, τὴν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνεῖται θεὰ τῆς, ἢ χεῖρα ἐπὶ λαμπροῖς ἀνέμοις, κ' ἀγχοῦς βυλαροῦ. *Θ* servatrix fortunæ; à τῆ ἐν πόντῳ κυβερνεῖται

Spicumque Bithynâ læcessit
Carpathium pelagus carinâ.

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni :

Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam ; neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.

Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ ; nec severus

erat quicquid mare Carpathium fatigat navi Bithynâ.
Te ferox Dacus, te oceanas Scythæ, civitates etiam et
10 nationes, nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur : Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem ; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non precedit dura necessitas mœcâ manu ferens clavos prograndes, et cuneos :

[132]

15

ANNOTATIONES.

celeris naves, in terrâ verò rapida bella, et conciones consilium ferentes.

7. *Bithynâ.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quòd Bithyni rei nauticæ peritissimi, *ναυτικοί* apud Eastath. in Dionys. seu quòd frequens erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Insulâ Carpatho, Cretam inter et Rhodum, hodie *Scarpanto*.

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvania, Moldaviâ, Valachlâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustriis vagantes nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. xxxviii. 7. de illis : *Ne spes quidem præmissi foret, ex hoste vago, nec tantùm pecunia, sed etiam sedis inope.* Infra lib. iii. Od. 24. v. 9.

Campestris meliis Scythæ,

Quorum plaustra sagos ritè trahunt domos, Viam, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclitum, ac vel jam Româ Gentium et Orbis dœminâ superbam. Virgil. *Æneid.* v. 780.

Gens dura, atque aspera cultu,

Debellanda tibi Latia est.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus delectata.* Metuunt nempe filias matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitatis accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hanc esse fortunæ ludum alta deturbare, humilia sublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. x. 119.

Ad generum Cereris sine cædâ ac vulnere pauci

Decedunt reges, et siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel imperatorum felicitate omnia moderantem. Neve facias ut seditioes populus movens quietas res perturbet, atque ita peccum eant ea quæ videbantur modò æqua et quæ permissiora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*] Quodam legunt *serva necessitas.*] quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim et lib. iii. Od. 29. v. 49. *Fortuna sæva læta negotia.* Et Od. 24. v. 6. ejusdem libri, *Dura necessitas.* Ita Sophocles in *Ajace*, *δραχμαίων τέρησιν* vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. ii. cap. 8. Necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis :

*Necessitas, cujus cursum transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quòd me destruxit penè extremis sensibus ?*

Fortuna immoderata in bene æquis atque in malo.

Nunc me quo dejicit ? &c.

Huc et facit quod Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, Naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales et cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quæ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebos firmandis, ac stabiliter designandis idonea. *Clavos trabales,*] hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur : unde proverb. *Trabali clavo figere,* pro *firmiter stabilire,* Cic. vii. in Verrem. *Erasm.* Chliad. *Herculeanus nodus,* et noster cit. lib. iii. Od. 24. *Clavos adamantinos eodem sensu,* figi à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modò apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. *Ammian.* Marcell. lib. xvi. *Trabalibus telis capita diacina quorundam,* nimirum ut ait paulò ante, *cum flexis enibus ferienda non suppetere instrumenta, ipse barbaris telis eorum vitalibus immergebant.* Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti pro suffixi corporis caput emittentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *modus ahenâ,* item cuneos ferreos, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde *Plaut.* Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos fer-*

adest etiam uncus, et quefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infraqueona, candido panno cooperta; neque recusat tibi adherere, quando-cunque mutato pallio sedes magnatum adversa deseris: plebs autem instabilis, et meretrix perfida contra fugit; amici quoque falsi jugum simul portare non lentas abcedunt, post exhausta ad faciem usque dolia. O, Fortuna incolumem praesta Caesarem proficiaci agmen adolescentium,

Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes, et albo rara Fides colit
Velata panno; nec comitem abnegat,
Utunque mutata potentes
Veste domos inimica linquis:
At vulgus infidum, et meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt, cadis
Cum saepe siccatis, amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Caesarem in ultimos
Orbis Britannos, et juvenum recens

[126]
21

22

[127]
30

meditantem adversis ultimos terra Britannos; serves etiam novum

ANNOTATIONES.

reos, scilicet, in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis praeterea res fiuntur ac scinduntur: his etiam rei velut clavis affinguntur crueli. Sic apud Cicer. Tuscul. II. Prometheus à Vulcano se affixum Caucaso quaeritur.

Jovisque nomen Mulcibri accivit manus.

*Hoc ille cuneis fabrica crudeli inserens,
Perrupit artus: sic.*

Clavi nimirum ad crucem ligneas, cunei ad lapideam: inquit, Theodor. Marcellius.

20. *Unus.*] Seu quo rei traherentur ad scaldas Geomonia; seu quo annecti ac teneri firmari aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est et ajuvo cruciatus aliquando reos; et ferreas manus, uncus, cuneos arctius alligari, teneasque adherere. Arnob. vi. contra gentes; *Quid miseris aut infelicibus his esse poterit, quoniam si eos in bambus ita unci retinent, et plumbeas unctioes!*

21. *Te Spes, &c.*] Haec solet afflictos sustentare, et solari adversis procos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rois conversione benigniorem fore praesentes arummas sequituri ferunt animo.

Et albo rara Fides colit Velata panno.] Libet enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperuntur interdum fideles usquequaque. Sic fides colit Fortunam, nec adversanti refragantique se omitem negat. Et ob hoc fortasse dicitur albo velata panno; id est, simplex, sincera, non fallax; vel quod albo velata panno caput, qui fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, ad quos dignitate perditam curantibus ea perolvere, que tum maxime promiserant, cum magistratum ambirent. Quod mihi quidem longe patitum videtur. Tuam esto judicium, lector sagax et erudit. Virgil. Æn. I. 292.

Cum Fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat. Utunque mutata, &c.*] Id est, Non deserit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, mutata cum vestibus usque; quando miseros reddidit eos, qui boni erant; et facta jam inimica linquit deos potestatem, et aliud sperat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidei, et juvare perseverant. At haec paucorum virtus est. Alii enim è multis et è vulgo, amicum fovent quamvis felix est; resistente verò Fortunam protinus avolant; in primis autem meretrix datæ fidei immemor abcedit; et quantum utriusque statûs, calamitosi nimirum et fortunati, jugum ferre pariter sponderant, dolosi tandem apparent. Nam diffugiunt siccatis cum fecerit cadis, ubi questus nulla spes amplius; atque ut est in Proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. II. *Vulgus amicitias utilitate probat, Ecclesiastici cap. vi. Est amicum socius meus; et non permanebit in die necessitatis.*

26. *Serves iturum Caesarem, &c.*] Antii fortasse tum diversantem Antiani Fortunam commendat, tamque, ut videtur, illic meditantem eam in Britannos expeditionem, de qua Dio. lib. l.iii. *Ultimos orbis.*] Virgil. Eclog. I. 67.

Et pensus toto divites orbe Britannos.
Vide infra, lib. III. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appositè Marcellius observat duplicem hæc ac diversum Augusti consulu belli apparatus notari; alterum in Britanniam (majorem nempe, sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius Augusti; alterum in Arabiam Felicem ducta Elii Galli; ex Dione cit. lib. l.iii. Plin. lib. vi. cap. 28. &c. Strab. lib. II. et XVI. &c. Semos est; Conscriptum in illâ brevi expeditione juvenum examen, seu novum exercitum, ob Romani famam nominis jam tum Eois tinendum partibus, ac paulò post terrorem illaturum esse Parthis, Mediis, Persis; Oceanus Ruber, Arabibus nimirum IIII proximis Nam ipse peninsula Arabis inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit: ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britannis majori viciniam occidentis solis rubescentem radiis; accipe verò sinum Arabicum, seu ipsam Mare Rubrum, quod Graeci Erythrum vocant quoniam ἔρυθρος vel ἰσθμὸς rubrum significat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam aqua substratam, vel ab imminetibus ejusdem coloris montibus; unde Sals affluente species rubra probatur mari: Alibi ab Ery-

Examē, Eois timendum
 Partibus Oceanoque Rabro.
 Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
 Fratrumque. Quid nos dura refugimus
 Ætas? Quid intactum nefasti
 Liguimus? Unde manus juventus
 Metu Deorum continuit? Quibus
 Pepercit aris? O, utinam novâ
 Incude diffingas retusum in
 Massagetæ Arabasque ferrum.

formidandum quidem orten-
 talibus regionibus, ac mari
 Erythraeo. Heu, pudet vul-
 nerum criminisque, et fra-
 trum à fratribus interse-
 torum. Exquid exhorra-
 mus nos homines sævi;
 quid impii dimissimus non
 violatum? à quo manum
 cohibuerunt adolescentes
 ob reverentiam Numinum?
 [136] Que non altaria polluerant?
 40 O, Fortuna hebetatos male
 nostros enses, utinam novâ
 incude fabrices contra Massagetæ et Arabas, bene.

incude fabrices contra Massagetæ et Arabas, bene.

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, et fidibus juvat
 Placare, et vituli sanguine debito
 Custodes Numidæ Deos;
 Qui nunc Hesperia sopes ab ultimâ
 Caris multa sodalibus,

Et thure, et Lyricis car-
 minibus, et debito cruore
 vituli expedit litare Numi-
 nibus servatoribus Numi-
 dæ; qui jam incoluntis ab
 [136] extremâ rediens Hispaniâ
 dilectis sociis oscula pluri-
 ma,

ANNOTATIONES.

thraeo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum et sceleris pudet.*] In-
 honesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus
 accepta; et quicquid adversa cives perpetra-
 tur flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur
 et *fratrum*, in contrariis ut fit, militantium
 partibus, atque ita sæpius à consanguineis truci-
 datorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hæc
 ætate ferreâ odiosius plusquam civili-
 bus infestâ viventes, armaque in propinquo-
 rum corpora immaniter exacuentes, quid mali
 ac scelesti patrare detrectavimus? quod in-
 fandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, conaccelerati, ne-
 farii. Cic. H. de Legib. *Queque augur in-
 justa, nefasta, vitiosa, dira defecerit, irrita,
 infestaque nuntio.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum con-
 tinuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio
 cohibuit ab audendo scelere, à violandis sac-
 cris, à templis atque aris violandis, impièque
 diruendis?

38. *O, utinam novâ Incude diffingas retu-
 sum, &c.*] Quidam legunt *diringas*, et *recu-
 sum*. Sensus est; O, Fortuna, finge de nova
 et fabrica nobis gladios, gloriose quidem in
 hostes Imperii Romani stringendos; nam illi
 prius à nobis male *retusi* sunt adversis fra-
 tres, cives, propinquo; civiles discordias ex-
 tinguere semper funestas, ut externa duntaxat
 bella deinceps moliamur, signaque Romana
 omnî decore et gloriâ inferamus in Scythiæ po-
 pulos, (ubi nunc pars Australis Tartariæ;) Pa-
 radem Mæoticam incolentes, *Massagetæ* quasi
 grossæ *Getae* appellatos; manus enim Scythicâ

linguâ, grave significat, ex Isidoro Orig. 9. Priscianus in Pirieg. 718.

... *Massagete*—
Hospitibus sævi cunctis, belloque feroce.
 Item in Arabes gæcis ac divitiis famosos.
 Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur
 Terminos habet à Septentrione Syriam, et Æ-
 vium Euphratem; ab Oriente sinum Persicum,
 ab Occidente sinum Arabicum, à Meridie ma-
 re Arabicum, sive partem Indici Oceani. Por-
 ro ad rem præsentem facit quod habet Strab.
 lib. vii. *Ex tempore*, inquit, *Byrebiæ Geta-
 rum tenebat Imperium, adversus quem Cæsar
 intravit exercitum*. Et quod Ammian. Mar-
 cell. *Arabiam vocat Getae desertum*.

Ode XXXVI.—Metrum idem quod supra
 Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium
 inscribitur Ode hæc. *Numidæ* verbò cognomi-
 nari videtur ab illâ regione Africae Libyæ in-
 teriori et Mauritanis finitimâ, in quâ milita-
 verat.

1. *Et thure, et fidibus juvat, &c.*] Æquum
 est sacrum Dis facere, adhibitis, ex more ve-
 teri, thure, et musicâ, vitulumque mactare
 Dis ex voto pro felici reditu facto ab amico
 nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem et Pollucem navi-
 gationis, vel Mercurium peregrinationis præ-
 sidos. Unde hic sub nomine *ædiorum* celebratur,
 teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperia sopes ab ultimâ.*] Qui
 salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ
 Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali prox-
 ima, ab Augusti ducibus gestum est non semel,
 nec valdè feliciter bellum. Quo magis
 nimirum, inde hospitem Numidam rediisse.

et homini plura quàm sa-
avi Lamie partitur, recor-
datus adolescentiæ non alio
ductore transactæ, et mu-
tatae pariter togæ. Ne las-
tæ diei signum desit Cre-
tense: neve prolato cado
parcatur, neque sit pedum
cessatio ad ritum Saliorum:
Neve Damalis plurimi vini
bibæ certet cum Basso po-
culis Thracibus;

Nulli plura tamen dividit oscula,

Quàm dulci Lamie; memor

Actæ non alio rege puertis,

Mutatæque simul togæ.

Creasâ ne careat pulchra dies notâ :

Neu promptæ modus amphoræ,

Neu morem in Saliûm sit requies pedum :

Neu multi Damalis meri

Bassum Threiciâ vincat amyrtide;

10

[187]

ANNOTATIONES.

Hesperis ab ultimâ. Quod addit, *ultimâ*, His-
paniam clarè designat: aliâ enim Italiæ quo-
que Hesperia dicitur; ut supra notavi ad Od.
28. v. 26. Vide ibi Annot. Strabo lib. 1. His-
pani ad occidentem vergunt maximè, *ultima*
terram, inquit.

6. *Dividi oscula.*] Quotidiana quidem ob-
via familiaribus dabantur: at præcipuè vel
proficiscentibus, vel è peregrinatione redeun-
tibus. Cic. Ep. Fam. xvi. 27. ita scribit Tiro-
ni suo. *Oculos tuos, etiam si veniens in me-
dio fore videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber.
cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et
cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.*
Neroa. cap. 37. *Certe neque adveniens, neque
proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac
ne osculatione quidem.* Sic et sacre literæ;
Salutate invicem in osculo sancto. De Paul.
Rom. cap. xvi. 7. I. ad Cor. cap. xvi. De Petr.
1. Epist. cap. v. 14.

7. *Lamie.*] De Ello Lamia supra, Od. 26.
Memor Actæ non alio rege puertis, &c.] Magnam animorum conjunctionem parere
hæc solent. Lamia et Numida eodem Pæda-
gogo seu rectore usi, pueritiam simul exeger-
unt; prætextam quoque deponentes pariter
circa annum 17. togam virilem unâ sumpse-
rant, tum ex more, *landem custode remoto*; ut
ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui pueritiam
regem interpretantur patronum potentem; sed
quid hoc ad poeros? Alii creatum sorte re-
gem inter pueros colludentes in *caelâ*, de
qua Plato in Theæteto; Jul. Pollux lib. ix. cap.
de convivibus ludis, et nos postea Epist. lib.
1. l. 89. ubi.

— *Si pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.*
Melius certè alii intelligunt magistrum, sive
inspectorem et curatorem, qui duobus aut plu-
ribus pueris nobilibus instituendis præficeba-
tur: *αὐθώρα*, quasi *αὐτὸν ἀνα*.

Puertis.] Syncope. Sic *Lamie pro Lamie-
ne.* Sic *pergite pro porrigite*: Virgil. *Æneid.*
viii. 274. *surpille pro surripite*: infra lib. ii. Sat.
3. et lib. iv. Od. 13. *Porgam pro porrigam*,
teste Festo; et Sil. lib. ix.

10. *Creasâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ
reddidit mihi es, notetur lato signo, vel cretâ,
albo nempe lapillo, sicut Cretensi; ex more
apud Thracas instituto istos dies ac felices
candido notandi calculo. Ptm. lib. vii. cap.
48. Hinc legendum quidam putarunt Thre-
câ; sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. ii. 1.
Sed enim de consuetudine Thracum hic agi-

tur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, can-
didâ nimirum. Sic postea Sat. 2. lib. iii. 836
— *Cretâ an carbone notandi?*

Et Pers. Sat. v. 108.

Ille prius cretâ, mox hæc carbone notasti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad pla-
næ significationem lætitiæ, largè bibendum
ait: simul et veterum tangit morem, quo ami-
cos vel proficiscentes, vel è peregrinatione re-
vertentes convivio excipiebant. Quæ quidem
epule dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numa Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere; à Tullio deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galæâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibis modulos subsillentes; unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, et symphonâ opparè celebrabant. Vide plura apud Iuv. lib. i. cap. 20. Jul. Poll. lib. iv. cap. 14. maximè verbò Alex. ab Alex. lib. i. cap. 26. *&c.* Dionys. Halicarn. lib. ii. sic habet: *Hi autem Saliis omnes saltatores sunt, et laudatores armorum Deorum, &c.* Varro iv. de Ling. Lat. sic habet: *Saliis à saltando, quidd facere in comitio quantannis in æneis solent ei debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relicti veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinosa mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. ix. 26. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus et Damalis certent poculis, nec in peregrinatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poeta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. i. et Eleg. 10. lib. iv. Trist. Ovidii. At malè, *Battus*, legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threiciâ amyrtide.] Vel poculis valdè capaci, vel bibendi genero apud Thracas et Scythas usitato *αμύρτι*, sive respiratione, *αμύρτι*, hiante et patenti ore et rictu: unde *αμύρτις* dicitur is qui sic vinum hurgigit, largo hantur, doctam, confertum et confectam; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Pitarrah. Sympos. Cœl. lib. iv. cap. 24. et lib. xv. cap. 6. Turneb. lib. xi. cap. 67.

Neu desint epulis rosse,
 Neu vivax apium, neu breve lilium.
 Omnes in Damalin putres
 Deponent oculos : nec Damalis novo
 Divelletur adultero
 Lascivis hederis ambitiosior.

15 *novo-coactivum nisi essent,*
nec apio constanti, nec fugaci
lilio. In Damalin cuncti
 [138] *defigant aspectus lascives;*
et Damalis ab novo non
abstrahetur amatore, hederis
hervantibus tenacior.
 20

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad latandum, extinctâ Cleopatrá.

NUNC est bibendum ; nunc pede libero
 Pulsanda tellus ; nunc Saliaribus
 Ornare pulvinar Deorum
 Tempus erat dapibus, sodales.
 Antehac nefas depromere Cæcubum
 Cellis avitis ; dum Capitolio

Jam comptandum est,
 O, socii ; jam plantâ levi
 [139] *terra percutienda est ; jam*
tempus adest epulis Saliari-
bus decorare Numinum lectos.
Non licebat antea
 5 *Cæcubum vinum proferre*
è cellis vetustis, dum Capito-
lio

ANNOTATIONES.

15. *Neu desint epulis rosse.*] Ad corollas semper texendas ex ebuluntium more veterum tum ad delicias, tum ebrietatis coercendâ causâ, ut notavi jam alibi, et mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque *puber*, propterea dicitur, ac inter coronatos flores censetur apud Athen. lib. xv. Vide lib. ii. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigunt, cadent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicit Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos, Pers. Sat. v. 87.

Hunc alea decoquit : ille

In venerem et putris.

Deponent.] Timentium et languentium oculi dejecti ac depositi; contra securorum elati et recti. Propert. lib. i. v. 3.

Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,
Et caput impositis pressit Amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &c.*] Damalis in amore constans et fida non recedet ab animi Numidæ complexu, et tenacius adhaerens quam hedera muro vel arbori.

Ode XXXVII.—Metrum est idem quod supra Od. 9.

1. *Nunc est bibendum ; &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, asperatumque Antonium cum suâ Cleopatrá, quæ Romanis domum stultè appetebat; liberè jam tripudians, hilariter epulans est. De his Flor. lib. iv. cap. 11. Liv. lib. cxxxii. et cxxxiii. Plutarch. in vitâ Antonii, Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumphis partitæ, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatrate se aurobus immersit Antonius. Hinc iratus Casar bellum ei malitius, in Epirum copias, transpor-

tavit, navaliq; prelio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vite desperationem adegerit. Ob res tam præclare gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indietaque lecti-sternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hæc Ode, ut et Epod. ix. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus est;* vel, destinatum fati hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiâ exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas et epulas, quales Saliis consuetæ et solennes, ut locum dederint proverbio, *Saliarum cœna*, id est, sumptuosa. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Saliarum*. Turneb. lib. vii. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27. Tit. Liv. passim de lecti-sternis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. vii. contra gentes, his verbis; *Lecti-sternium Cæceris erit Iudibus proxima. Habent enim Diu lectos, atque ut stratis possunt mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque exaltatur impressio.*

3. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea republicâ, et feminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclias urbes. Martial. lib. xiii. Epig. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquantur Amyclias.

4. *Dum Capitolio Reginas, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatrate Egypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, cumchis nimirum, cœnis sibi spondens, atque ob aspirantem fortissimè animo impetentem elat

overtonem, et exitum Im-
perio Romano mollobatur
regina insanens cum tur-
na feda hominum lue
loquinatorum, nihil non si-
bi temerè promittens, for-
tunâ favente dementata.
Verùm factum ejus immi-
nuit unica stercula vix ab
incendio salva; et animum
Mareotico furentem ad ve-
ros metas cœmpulit Augus-
tus, quando illam fugientem
ab Italiâ persecutus est re-
migratione, (tanquam accip-
iter teneras columbas, aut
leporum velox insecutor
peragros Æmonis nivosæ)
ut in vincula conjiceret su-
sectum portentum. Illa ve-
rò strenua

Regina dementes ruinas,
Fumus et Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum; quilibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar ab Italiâ volentem,
Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmonis) daret ut catenis
Fatale monstrum; quæ generosius

[140]
11

15

20
[141]

ANNOTATIONES.

7. *Regina dementes ruinas, Funus et Imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, sed Cleopatram duntaxat; tum quod è civili bello nulla triumphus manet gloria; tum quia vulgè dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare imperium. Flor. lib. iv. cap. 11. ita scribit. *Furor Antonii, quatenus ambitu non inereret, luxu et libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exosus arma in otia ageret, captus amore Cleopatras, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petiit, et promissit Antonius; quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite; sed patriis, nominis, lege, factum oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque, et cultu dæciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare*, est, rem rei sic miscere, ut corruptatur utraque, neutra permaneat; quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscena verò quælibet paratissimæ. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porro *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emaculationem, seu ob cinediam fœditatem. Juvenal. Sat. ii. 60.

Hæmo subit juvenes, et morbo pallid utroque.

10. *Quilibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretantur, valde potens; sed alii melius; impar et impotens ambitionem frangere, quilibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imò ab his victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitrea est; cum splendet frangitur.* Itaque spes insanas, superbos fastus, et arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numero-
rosâ, vix ab incendio Romanorum navem

unam eripuit, quâ fugerit. Subtiliter hæc à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatras ardoribus quibus deflagravit Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Et *Prima dux fuge Regina, cum aured puppe veloques pupureo, se in altum dedit. Max occutus Antonius; sed instare vestigiis Cæsar . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris prostrata tentavit oculos ducis, frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. et meminit Virgilius Georgic. ii. 91.

Sunt Thæcis vitæ, sunt et Mareotides albæ. Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni Mareotidi, id est, Ægyptii opibus nimium confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cum jam sibi arrogaret aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret; quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volentem, Remis adurgens, &c.*] Addentes alas timore fugiebat celeriter Cleopatra; sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicitur; hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porro illa abhorrebat, eò timens abduci ad hostilis triumpho pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmonis.*] Vel Thracis; sic dicta ab Æmo, seu Æmone niveo monte, vel potius, Thessalica regionis Macedonibus proxima ab Æmone Deucalionis filio nuncupata.

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Republicam Romanam fatalem et exitiosam, vel suis gloriæ ac triumpho fati reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundis spem insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosius Parire quærens, &c.*]

Periæ quærens nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum ;
Deliberatâ morte ferocior :
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

mori volens, haud gladium
exhorruit more femineo,
nec reconditas celeri navi-
gio terras requisivit. Sed
25 fronte lætâ desperatam eti-
am regnam adire non ve-
rita est: et constans sævus
[142] aspides attractavit, ut ni-
grum virus corpore hauri-
ret; morte constitutâ au-
dacior. Nempe femina
30 haud ignobilis ad magni-
ficum Augusti triumphum
Liburnis ferocibus velut
privata devehî abhorrebat.

ANNOTATIONES.

Haud muliebrem animus, sed virilem potius
serens in corpore muliebri, nequaquam more
feminarum ensis aciem expavit. Nimirum
cùm Augustus Alexandriam, obsessosque ibi
Antonium et Cleopatram redigiasset in suam
potestatem; se quidem interemit Antonius;
arripuit et Cleopatra gladium, quo sibi mor-
tem inferret; sed prohibita est à Proculeio,
intra sepulchrorum claustra, misso à Cesare,
qui vivam servare ad sui triumphi decus ex-
optabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Liv.
lib. cxxxiii. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ reparavit oras.*
Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit,
aut usquam latere voluit, sed Alexandriam
recto cursu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. ii. *Quid Alexandria,
cunctaque Ægyptus? ut occultè latet, ut re-
condita est? Suum tamen postea damnavit er-
rorem; intellexitque satius futurum fuisse
cedere tempori, et in tutum aliquem locum se
recipere, dum bellum repararet: conspirante
praesertim in ejus auxilium totâ Ægypto.*
Vide Virg. Æn. viii. 707. et seq. et Servium
in eum locum. Vide et Plutarch. Dionemque,
tentatam ab eâ fugam per sinum Arabicum,
contrâ narrantes.

26. *Ausa et jacentem visere regiam, &c.]*
Desperatum licet regnum ingressa nihil de
superbiâ remisit; vultu sereno regiam adit,
ibique in omni luxu versatur; teste Plu-
tarcho.

26. *Fortis, et asperas Tractare serpentes.]*
Cùm in victoria potestate esset, morique con-
stitisset, secretum mortis genus tentavit.
Flor. iv. 11. 10. *Cleopatra, inquit, non jam
de citâ, que offerrebat sed de parte regni
laborabat. Quid ubi desperavit à Principe,
servarique se triumpho vidit, incusatiorem nocta
custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum
sic vocant) recepit; ubi maximos, ut solebat,
induta cultus; in deserto odoribus solio, juxta
se suum collocavit Antonium; admotique ad
venas serpentibus, sic morte quasi somno so-
luta. Similiter Plutarchus refert; omnium
genera venenorum in damnatis expertam;
anxiam autem: quæ citò extinguerent,*

que crearent dolorem; que verò sine do-
lore essent, quæ celeritate carerent; tandem
verò deprehendisse aspidis morsum et citò et
sine dolore enecare, gravato ex somno capite,
et leni sudore per vultum diffuso. Cæterùm
nemini compertum est, quo mortis genere
Cleopatra obierit; puncturas tantùm in bra-
chio constat exiguas apparuisse. Hinc Augus-
tus ejus simulachrum in triumpho duxit, ad-
morsu aspidibus brachio. De quo Propert. lib.
iii. 11. 63.

*Brachia spectari sacris admoran colubris,
Et trahere occultum membra sororis iter.*

29. *Deliberatâ morte ferocior.]* Fo sero-
cior, quod mori quoquomodò statuerat.
Adverte pluribus extolli Cleopatre generosi-
tatem suprâ muliebrem sexum; ut hinc vic-
tori accedat et crescat gloria. Aliàs enim ha-
bere locum potuisset, quod scribit Virg. Æn.
iv. 93.

Egregiam verò laudem—

—Si femina victa est.

30. *Sævis Liburnis.]* Non parùm joverant
Augustum in reportandâ navali victoriâ Li-
burni Illyrici populi, Liburnæque naves cele-
ritate insignes. Ex quo patet non cymbas
quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse,
ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas
ejus constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm
triremes formâ. Vide Veget. lib. iv. de Re
Milit. Appian. lib. iv. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportassent vi-
vam ad hostis triumphum.

*Scilicet invidens Privata deduci superbo Non
humilis mulier triumpho.]* Dio. cit. lib. ii. ita
scribit; *Tantas inter calamitates regni memo-
riam retinebat ut mallet nomine et ornamentis
ejus relents mori, quàm privâtâ vitâ frui*
Nihil itaque magis Cleopatra formidabat,
quàm triumphari, invidens Augusto illum
quem tantopere anhelabat honorem, victam
et vinctam scilicet Reginam per Urbem Ita-
liamque circumducendi in suo triumpho.
Hinc aiunt, cùm capta ab Augusto clemen-
tius de industriâ tractaretur, quæ verò mentis
et consilio satis intelligeret, dicere solitam
Non triumphabor.

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in convivii apparatu.

O, Fumulo, averso Persarum sumptus; non placeat corollis philyrâ colligata: Omnis perscrutari quibus in regionibus daretur rosa serotina. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adhibeas ad

PERSICOS odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ:
 Mitte sectari, rosa quo locorum
 Sera moretur.
 Simplici myrto nihil allabores,

[144]

[144]

5

ANNOTATIONES.

Motrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in convivii, lectos etiam disubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. ix. quod unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. xiii. cap. 1. quod opsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. ix. cap. 1. Cæsar. Rhodig. lib. viii. cap. 2. *hæc Persæ et Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere:* et pauld post, *Omnium primi luxu celebres fuisse Persas* referuntur ab Athen. lib. xii. cap. 1. et lib. iv. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effeminati ingenium pecunia summam per precationem suis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitaverunt.* Item ex Heraclide Cumanò, *qui canenti regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte desididit circa cæno apparatus occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, *sub sinem; Apud Persas nunt qui totum orbem circumveniunt queritantes quid regi sit potu gratissimum; ubi solent inquirunt quid libenter edat; ubi et quomodo somniet dormiat. Neque est facile dictum, quæm anxietatiam procurant.*

2. *Displicent nexæ philyrâ corona.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat, sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventis difficilibus; vel necerentur magno labore et apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter et lignum tilis arboris succrescit. Hæc utebantur tum ad necedos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. xvi. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenuis tunica, multiplici membranâ, è quibus vincula liliæ vocantur: lemniscus eorum philyrâ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore;* et lib. xii. cap. 3. *Cræsus dives prius argento aureoque folia imitatus, ludis suis coronas dedidit. Accesserunt et lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat. . . . Claudius Pulcher bracteos etiam philyrâ dedidit.* Angel. Politian. Miscel. cap. l. xii. ita scribit: *Philyræ usus parvularis olim in texendis coronis: è Philyris*

etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolas è coronis pendula.

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violis, lauri, liliis, myrtili, &c. hisque discuti, ebriatate, et capitis dolore credebant, seu constringendo, patet refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. iii. quest. i. *An inter potandum, coronis floribus, ac sertis utendum sit, muki disputant: ait vero Herodotus crapulam vestigium . . . amelgato herbæ sicut et gemmâ vinolentiam retundi . . . vitium si quando caput tentaverit, forum miram auxiliari, et munire adteris crapulam; quod quid flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi verò modicè stringendo repellunt inhibentque evaporationes: cæna viola et corona ex rosâ, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floribus fater pocula usos propterea veteres. Athen. lib. iii. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuè coronis inter cænam caput omnifarius redamirâ.* lib. xv. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem è vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodeum crederent: posteros autem, ornatis et oblectamenti gratiâ, coronas in comotationibus excogitasse.* Et pauld post ait: *Capitis dolori florum fasciolas ac sertis mederi suo compressu et vinulo, Plin. lib. xxi. cap. 2. jam cit. sic habet: Apud Grecos de coronis scripsere Menechæus et Callimachus Metici, quæ nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surreptente fallaciter, &c. ubi etiam refert Cleopatram per illas venenatas coronas Antonio insidiatam.* Ex illis verò quæ ante dicta sunt, Ovidius imo canit, Fast. v. 337.

Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis Saltat, et imprudens vertitur arte mori.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendave è raris floribus coronas. Athen. cit. in convivii roseas coronas commendat. At eam, cum natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca, Epist. cxxii. *An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Ex qui aquarum fomento calentium, et calorem aptâ mutatione (vel potius imitatione, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ, liliam, florem veronæ, expriment?*

4. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil

Sedulus curo : neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arcâ
Vite hibentem.

[145] myrtum solam. Neque erit
tibi famulo myrtus inde-
cora, nec mihi subter den-
sam vite perpotant.

ANNOTATIONES.

volo præter myrtum, illique ne quid ultra quaerere ad convivi hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympos. et Victorio lib. xvi. cap. 2. ubi sic scribit: *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumve manu tenebant: laurum, qui versus Homericos recitarent; myrtum qui Æschyli, Simonidis, Stesichori.* Vel implexam simpliciter è myrti surculo coronam. Athen. cit. lib. xv. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim quæ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoque et narium delectationem expeliverunt; ac tum maximè coronam myrteam, quæ astringit, et vini arcet exhalationes; tum etiam è rosis, quæ gravitatem capitis sedat, et æduantes potione refrigerat, usurpârunt.* Et cap. 6. *Herostatus myrtos extemplo virentes consecravit in æde Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos etrium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque singulos coronâ donavit myrted, quam Numevalen appellârunt.* Additque, nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: verùmque

se arbitrari, quod prodidit Philenides; è myrto coronam meri vapores prohibere; è rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te ministrum Dedecet myrtus.* Tu quoque satis decorus et ornatus mihi videre simpliciter myrto, cum mihi potanti ministrabis. Persæ contra, more suo luxuriosi, pueros seu ministros in conviviis optabant succinctos, et lemniscatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 21. ait pariter; *Festis diebus coronatos cum lemniscis veteres epulari consuevisse; fercula quæque lautiora è coronatis item ministris afferri solita cum cantu et tibicina.* Athenæus autem lib. v. cap. 10. ex Philoxeno sic refert; *Aqua lavandis manibus allata est; mollisculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit; deinde coronas advevit tenues è puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arcâ Vite hibentem.* Mihi pariter sufficit myrtus simplex confidenti quidem, et hilariter bibenti; non ut Persæ sub lacunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub humili et arcâ vite, id est, sub palmitibus et pampinis pergula intextis et suffutis: *Sous la treille.* Angl. UNDER AN ARBOUR MADE OF A VINE.

Q. HORATHI FLACCI
CARMINUM, SEU ODARUM,
LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Annium Pollionem monet ne bella civilia describere intermittat: tum laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,

[146] INTERPRETATIO.
Bella civilia à Metelli consulari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis cum fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo potissimum loquitur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendas maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio anno ab urbe conditâ 690; vel ut plura placet, 693. Sed his enim bellum exarist

Cæsarem inter et Pompeium, ut fuit narrat Florus, lib. iv. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore, ad suum usque consulatum Pollio persequatur. Sed Pollionis historiam altius repetitam volunt alii, nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, an. D. C.

et discordiarum origines, Bellique causas, et vitia, et modos, criminaque et rationes, et Ludumque fortunæ, gravesque fortune jocum, et dicum consensiones reipublicæ Principum amicitias, et arma damosas, et arma

[147]

[148]

ANNOTATIONES.

641. vel 644. secundum alios; asseruntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur; ex Metello, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertium Consule in Collegam adscitum, anno U. C. 701. quoniam lata est tunc ea lex, quæ à petitione Magistratum absentibus arcebanatur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. xxviii. nam et cap. seq. *Commotum his Cæsarem*, et pauld post, *Prætextum quidem illi civicium armorum hoc fuisse*, idem testatur: Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 678. quem asserunt quidem nullo certè, aut levi admodum suadamento.

2. *Bellique causas.*] Aliæ fuerunt simulate, aliæ veræ; hæ profectò erant olium et invidia partium, Ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. i. 126.

Nec quengquam jam ferris potest Cæsare priorem,

Pompeium patrem.—

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ; Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. xxviii. xxix. xxx. Flor. lib. iii. cap. ult. et lib. iv. c. 2. et seq. Plutarch. Appian. Oros. Diou. Cæsar etiam de Bell. Civil. lib. i. c. 4. ubi sic habet: *Ipsæ Pompeius ab inimicis Cæsaris incitatus, et quod neminem dignitatè secum æquare volebat, totam se ejus amicitia arerterat, et cum communibus inimicis in gratiam redierit; simul infamid legionum permotus quas ab itinere Asiae Syriæque ad suam potentiam dominatiumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c.* De scipio verò scribens, c. 7. ita queritur; *Norum in republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis exel restituta; et c. 9. sibi semper reipublicæ primam dignitatè, rilique potorem; doluisse se quod populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, crepleto semesfri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, et modos.] Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*, quod ait Lucanus i. 2. Florus cit. iv. 2. 2. Mariannam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem; Cæsaris furorè atque Pompeli vocat. Et pauld post. *Non rectè tantum civile, nec sociale aut externum dici bellum oportere ut, sed commiune quoddam ex omnibus, et plusquam bellum. Quippe si duces ejus insipientes, lotus senatus in partibus; si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem et octo, flos omnis et robur Italici sanguinis; si auxilia eorum, hinc Gallici Germanique delectus; in-*

*de Dejotarus, Ariobaranes, &c. . . . si moram belli, quatuor anni, et pro clade rerum breve tempus; si locum et spatium ubi commissum est: intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, lotis vicibus in Epiro Thessaliâque concessit: hinc Ægyptum subito transiit; inde respexit Asiam; inde Africa incubuit; postremo in Hispaniam remigravit, et ibi aliquando defecit. Sed non et omnia partium finita cum bello. Non enim priusquam in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui ricti erant, odia, victoris sese cede saltarent, &c. et hi quidem modi, hæc belli vitia. Ducum autem pravæ affectiones quis non intelligebat? Flor. iv. 2. 14. Pompeio suspecta Cæsaris opes, Cæsari verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principibus laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortunam non caperet, &c. et iv. 2. 21. Pompeius ab Italia, quàm Senatus ab urbe, fugitur prior. Quam parè vacuum metu Cæsar ingreus, Consulem se ipse facit. Ænarium quoque sanctum, quia tardius operiebant Tribuni, jussum effringi; censusque et patrimonium Populi Romani ante rapuit quàm Imperium. Hisce tamen tam violente cupiditatis conatibus Juris speciem pretebat Cæsar. de Bell. Civil. lib. i. 22. scribens: *Se non malefici causæ ex provinciâ egressus, sed ubi se à contumeliis inimicorum defenderet, ut Tribunos plebis ex civitate pulsos in suam dignitatè restitueret; ut se et Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatè rindicet.* Et apud Suet. Jul. cap. xxx. Asinius ipse Pollib testatur Cæsarem Pharsalicæ caesæ acie centem adversarios, in hæc erupisse verba *Hoc voluerunt; tantis rebus gestis C. Cæsarem condemnatum esse, nisi ab exercitu auxilium petissè.**

8. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quæletas miscere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere fumeribus triumphos. Vide supra lib. i. Ode 34. et 35. et Flor. ante cit. *Turpe dictu; modò princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à se mare, lacertæ et inermi nate fugiebat.*

Græque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac reipublicæ gravior. Cato dicebat non ex inimicitia Cæsaris et Pompeli sed ex ipsorum et Crassi societate et amicitia provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur Principes intellige; vel Augustum, Lepidum, et Antonium; qui certè omnes rem suam, non publicam, querentes, Imperii Populique Romani libertatè passunderere. Lucan. i. 98.

Tempus ad Augusti mensis concordia discors, Paxque fuit non sponte ducum.—

4. *Arma nondum expiatis uncta aruibus.*] Bella vix dum bræ sopita, recrudescunt,

Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculose plenum opus alee
Tractas : et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Paulum severae Musa Tragediae
Desit theatri : mox ubi publicas
Res ordinariae, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne maestas praesidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiae ;

5 nondum instructo sanguine
conspersa describis ; argu-
mentum sane periculosum
et lubricum ; et ambulans
per ignes sub fallaci la-
tentis favilla. A scena tan-
tisper absit austeram Musam
[140] Tragediae ; deinde cum
11 belli civilis describeris histo-
riam, resumes stylum
Tragicum, & praeciarum so-
lantium tristibus reis, et Se-
natui consilium exposcenti,
Pollio ;

ANNOTATIONES.

quotidie dissensiones, nec finita cum bello par-
tium odia, ut ait Flor. cit. Theodorus Marci-
lius explicat, cives armilustrio nondum expia-
tos, nondum acto censu, nec lustris condito ;
tunc nimirum cives omnes in Campum Martium
armati conveniebant, ibique sacrificiis,
sive suovetaurilibus lustrabantur. Dionysius
Halicarn. lib. iv. Antiq. Rom. scribit :
Servius Tullium cives omnes in maximum ante
urbem campum in armis convenire iussos et
in suis quasque ordinibus constitutos expiase,
tauro, ariete, et hirco, ter exercitum circum-
ductis, moxque immolatis ; atque censu peracto
eam purgandi rationem apud Romanos hae-
tenus observatam ab iis, qui sacerdotium ob-
tinent magistratum, Lustrumque appellatam.
Huc verò jam potius rerum Augustus religio-
se praestitit anno sui regni 16. cum anno
praecedenti, celebri triumpho Romam ingres-
sus, Cleopatrae liberos ante currum duxisset ;
atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem
agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron.
Vide Varroem lib. v. de Ling. Lat. Tit. Liv.
lib. l. cap. 28. et 44. Festum in Armilustrio ;
Asconium, Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27. Hor-
rat. Od. lib. i. 2. 29.

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter ?

6. Periculose plenum opus alee Tractas.]
Monet Pollioem Horatium, ne properet suum
de bellis civilibus opus, seu poema, seu histo-
riam vulgare ; sed potius expectet donec
compositas res sint, cum metuenda non erit
amplius cujusquam offensio.

7. Incedis per ignes Suppositos cineri do-
lolo.] Recenti nempe injuriarum memoria
flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res
ex fide historiae narrare et persequi, citra pluri-
morum offensionem ? Certè ut è scintillis sub-
cinere latentibus incendium ; ita è potentium
vituperatione suboriantur, ira, odia, ultio.

9. Paulum severae Musa Tragediae Desit
theatri.] Seu Tragedia, cui praest Melpo-
mene, seu historia bellorum civilium res Tra-
gicas complectens, cui praesidet Clio, ne pro-
feratur in lucem ante commodum tempus. At
ubi pro Consulibus auctoritate et diligentia res
turbatas pacaveris, tum verò edes quae à te
gravi stylo scripta sunt. Certè Pollioem
Tragedias scripserat, et bellè quidem, satis
inducit Virg. Ecl. viii. 9. ubi ait.

En erit, si licent totum mihi ferris per orbem,

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno ?
Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelli-
gunt ea verba docti, sed Pollioem Tragedias ;
sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum no-
tant aperte quae sequuntur et praecedunt.

Sive oram Illyrici legis aequoris

—hanc sine tempora circum

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Horat. Sat. 10. lib. i. 42.

—Pollio regum

Facta carit pede ter percussio :

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum
usus est in Tragediis. Servius autem in Eclog.
lii. ad v. 86. Pollio et ipse facit nova carmina,
citat hanc Horatii Odeam, ut Tragediarum
scriptorem probet fuisse Pollioem.

12. Cecropio cothurno.] Cothurnus Tragedi-
dorum altus et sublimis calceus poni solet pro
excelsa et magnifica oratione, qualis docet
Tragediam, cujus origo ex Atheis, ubi reg-
navit Cecrops ; claruerunt autem primi Tra-
gediarum scriptores Thespis, Aeschylus, So-
phocles, Euripides.

13. Maestas praesidium reis.] Sen quòd di-
cendi facultate clarissimus multos in foro de-
fenderat ; seu quòd Senatores alique proce-
res, qui contra Augustum steterant ad Pollioem
confugiens patrocinium, in Caesaris gra-
tiam redire, veniamque impetrare satagebant
quibus ille optulari, ut et Horatio, Virgiliusque
praesidiumque salutis esse non detectabat,
perinde ac Maecenas Od. 1. lib. i.

14. Consulenti curiae.] Tum quia dare con-
silia laboranti curiae Pollio Consul debebat ;
tum verò maxime quòd ob summam prudentie
laudem, nec minorem apud viros principes
gratiam, de constituenda Reipublice ratio-
nibus, rebusque componendis à Patribus
enixe consulabatur.

Pollio.] Is orator, poeta, et historicus non
vulgaris, exercituum etiam duxor non inglori-
us, consulatum laudabiliter gessit cura Ca-
Domitio Calvino, an. U. C. 718. Ejus mem-
nere Quintilianus pluribus in locis ; Sueton. tum in
Caesare, cap. xix. et xxv. tum de illustri-
Gram. cap. 10. Dio. lib. 37. 49. 56. Tacitus
lib. vi. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub
snoem ; et Epist. 100. Vall. Patore. lib. ii.
Plin. lib. vii. cap. 30. et alibi ; Plut. in vita
Cae. lxx. Virgilium autem Ducelem Pollioem

est laurus. hinc etiam paravit decus in triumpho Dalmatico. Jamjam ausus verberas minaci tubarum sonitu: jam clangunt litui: jam splendor armorum percellit equos fugientes, et equitum faciem. Jam videor audire summos principes glorioso pulvere squallidos, omnemque terrarum orbem dominum,

Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci marmare cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Tæret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,

ANNOTATIONES.

Inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mœcenati *Georgica*, *Æneida* Augusto.

16. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.* Qui laudem et gloriam nactus es nunquam intermorturam tum cum lauro, ex more coronatus, triumphasti de Salonâ, Dalmatia urbe à te expugnata. Inde Salonium vocavit ille natus eo tempore filium, cujus Genethliacum canit Virgil. *Ecol.* iv. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, dispartant alii, sed quid hæc ad nos, et ad hunc Horatii locum?

17. *Jam nunc minaci marmare cornuum, &c.* Belli tumultum, prælii strepitum, clangentium et increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingit, O Pollio, in his adesse videatur tibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposin, quam et hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti sonant ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum. Varro, lib. iv. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Marmare cornuum Perstringis aures. Cæsar Bell. Civil. lib. iii. cap. 92. *Neque frustra antiquitus constitutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus et hostes terreri, et suos incitari existimaverunt.* Contra tamen alii sensere, teste Gell. *Not. Attic.* lib. i. cap. 11. ex Homero: *Ad ibant taciti spirantes robur Achivi.* Adiditque: *Quid ille vult ardentissimum clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorare? Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinae? Utrumque probabile. Nam tum etiam gradu clementi et silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem. Cum vero prope ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis et impetu propulsandus et clamore terrendus est? &c.*

19. *Fugaces Tæret equos, equitumque vultus.* Cæsar. de Bell. Civil. lib. iii. cap. 49. *Cum recentis atque integri defensus successissent, alii autem à tergo aderirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque uno eodem terga vertunt. Præmium equitatus est pulvis. Pompeius ut equitatum suum pulvis vidit, cui maxime confidebat.*

Quare verò tacet hic Cæsar suum illud strata genæ, quo maxime hostium fuga, et strages sibi que victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gladiis peterent. *Flor.* lib. iv. cap. 1. *Obequantis Cæsaris excepta roces, altera eruenta, sed docta, et ad victoriam efficax: MILES, FACIEM FERÏ: altera ad jactationem posita; PARCE CIVIBUS.* Virg. *Æ.* ii. 390. *Dolus, an rirtus, quis in hoste requirat? Sua certè Cæsarem non fessellit calidamens.* Enimvero sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimium quantum affectos, nunquam lituros impetum et ignominiam istam, atque eâ vultus deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. *Flor.* cit. *stragem fugientis equitatus levis armatura ruina comitata est. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis reliqua strages quasi una manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.* Utriusque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam et obtestationibus adhibitis. *Suet. Jul. Cæs.* cap. xxxiii. *Pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore dissociâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensoris esset, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis subactam desentes causato meliorem, atque pessumdatam libertatem et Rempublicam.

Magnos duces. Pompeium in acie Pharsalicâ prodigatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Sicilia, et hinc in Asiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.* In ipso conflictu, mediæque acie per singulos ordines discurrunt interdum duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur, non verbis solum, sed et exemplo glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. *Flor.* cit. de Pharsalico certamine. *Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediisque inter imperatorem et militem. Voces quoque obequantis ex cepit, &c.* Apud Mundam verbò idem Cæsar ablegato equo, similibus furenti primam in castris procurrit. *Ibi pressare fugientes, confirmare per totum stragisque agmen, eandem manibus &c.*

Præter atrocem animum Catonis.
 Juno et Deorum quisquis amicior
 Afris, inultâ cesserat impotens
 Tellure, victorum nepotes
 Retulit inferias Jugurthæ.

24 excepto Catonis animo in victo. Juno aliique Di[162] qui Africanis faventes demigrant impares, terrâ illâ non vindicata; victorum posteros Jugurthæ immolârunt inferias.

ANNOTATIONES.

mors solitare. Vel si referas ad posteriorem interpretationem *mox allatam, pulverem accipe,* in quo volutantur occumbentes pro patris et libertate civium. Vide lib. I. Od. I. v. 8. Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.* Cato apud Uticam interire maluit, quàm hostis patriæ, qui jam vicerat atque omniam pænè tenebat, faciem videre. Plutarch. De eo Cæsar dixisse narratur; *Tuam ego tibi mortem invidio, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.*

Lucan. i. 28. *Victrix cæsus Deis placuit; sed victa Catoni.*

Flor. cit. *In Africa cum civibus multâ atrocibus quàm in Phœnicia . . . satis amplè sonabant in Pompeianis nominis locum Cato et Scipio. Accensâ copis Mauritaniam rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Phœniciam et Thapsum, nisi quòd amplior, eoque acrior, Cæsariorum impetus fuit, indignumque post Pompeium, crevisse bellum . . .*

Cato non interfuit bello: positioque apud Bagradam castris Uticam velut altera Africa claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil curdatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam letus accivit perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, pavulum quiviit; tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit, &c. Bene ergo Poëta ait cuncta terrarum *nubada,* sed non sub actum Catonis animum *atrocem,* id est, invictum, intrepidum, secti necium, deique Portiâ gente ac severitate superbum.

25. *Juno et Deorum quisquis amicior Afris, &c.* Di[162] qui Numidiam in bello Jugurthino faverant, cum tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirum fati, cumque amicam ulcisci terram ac gentem non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos, aut eorum nepotes velut hostias mactarunt, atque inferias Jugurthæ et Afrorum manibus in Africa ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapsum urbem Africa maritimum quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, admittente quidem Asiaio Pollioep unâ die tribus exercitiis superatis, consularibus ac prætoris viris compluribus, aut captis, aut cæcis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsar. Florus, &c.

Juno. Virgil. *Eneid.* i. 13. Carthaginem Juno dilectam ostendit eis verbis.

Carthago

Quam Juno fertur læris magis omnibus unam

Posthæcâ colimus Somo. Hæc illius arma,

Hæc currus fuit; hoc regnum Dea gentilius esse;
Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Cæsar.* Demigrant inde, velut realtere fati impotens. Ex veteri porro consuetudine Romanorum evocabatur ex obsessis urbibus Di[162] eorum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrobius. *Saturnal.* lib. iii. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus circilisque Carthaginensis est in tutela, tuque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recipisti, precor venerorque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginensem deseratis; loca, templa sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis; eique populo circilisque metum, formidinem, obliuionem injiciatis; proditisque Romam ad me, meoque veniatis; nostraque vobis loca, templa sacra, urbis acceptior probatorique sit; mihi quoque, populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, tunc vobis templa ludoque fæturum.*

27. *Victorum nepotes.* Scipionis Africanus, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæsarianos bellum non infelicitè gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut ante dixi, Appian. lib. ii.

28. *Retulit inferias.* In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes; postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæsus esset, captis ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mactabantur. *Iliad.* xxiii. 175. Achilles Patroclæ manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. *Eneid.* x. 617.

Sulmone creatos

Quatuor hic juvenes, totidem quas educas

Ufens,

Vicentes rapit; inferias quot immolet un-

bris,

Captiroque rogi perfundat sanguine flam-

mas.

Jugurthæ. Is rex Numidarum, acri vir impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, magnum et atrox variâque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulsi. Is enim ad Bocchum Mauritaniam regem fugere coactus; ab ipso Medritas, ac Syllæ traditus est, à quo, perductus ad Marius, hujus triumphum decoravit; deaque trusus in carcerem, illic merore contabuit. Sallust.

Quis ager pinguior Latino-
rum cruore non exhibet tam-
ulis infanda certamina,
et cadentis Italix fragorem
Medis auditum? Quæ vo-
tago, quive suvili non no-
verunt pugnas funestas? Et
cujus maris colorem non
motârunt Italicas strages?
Quæ regio non imbuta nos-
tro sanguine? Verùm
Musa audacior, ne dimis-
sis ludis, Celos luctus re-
ponas; mecum potius sub
Dionæo specu tenta modu-
los pectine leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior

Campus sepulchris impia prælia

Testatur, auditumque Medis

Hesperix sonitum ruinæ?

Qui gurges, aut quæ flumina lugubris

Ignara belli? Quod mare Daunice

Non decoloravere cædes?

Quæ caret ora cruore nostro?

Sed ne relictis Musa procaz jocis,

Cææ retractes munera næniæ;

Mecum Dionæo sub antro

Quære modos levioie plectro.

[163:
3

35

[164]

40

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Cam-
pus.*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione
ad civilium bellorum deplorandas clades et
ærumnas transitum non probat Scaliger, cum
tamen Pindarus alique insignes Poëtæ fre-
quentius nihil habeant, nihilque ornatius quam
ejusmodi digressiones: hisque summam ar-
tem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperix sonitum
ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, et tam
famosam, ut remotissimis usque ad orientem
populis audita sit. De *Medis* et *Hesperid* dixi
lib. i.

34. *Daunice.*] Id est, Apulix, ut notavi lib.
i. Hanc verò memorat Horatius, eò quod per
Adriaticum mare Cæsar Brundisio profectus
Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæ-
sar. de Bell. Civil. lib. i. cap. 27. et seq. et lib. iii.
cap. 2. et seq. ubi hoc habetur. *Dictaturû se
abdicit Cæsar, ab urbe proficiatur, Brundu-
sumque peruenit. Eò legiones duodecim, equi-
tatum omnem venire juserat. Sed tantum na-
rium reperit, &c. . . . gravis autumnus
in Apulid circumque Brundisium . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus li. 714.
Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vid. su-
pra Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc re-
tuli; *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam,
Hispaniamque deflazit; reversumque ab occa-
su, lotis viribus in Epiro Theasaliisque conse-
dit; hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rur-
sumque in Africam, postremo in Hispaniam
remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procaz jocis, &c.*] Ad
seipsum convertitur Horatius: Quo verò
prograderis, mea Musa? inquit. Quidve re-
fricis obducta vulnera? Et cur ab instituto
recedimus? Ne relictis jocis mihi familiari-
bus, et castellanis facietis et amatoris, ad gra-
viora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo

tenuiores potius modulos atque joculari car-
mina more nostro consecremur. Certè levis-
sima ista minori periculo tractabimus.

38. *Cææ munera næniæ.*] Luctuosos versus
velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Cæc. Rhod-
dig. lib. xxix. cap. 3. vel lugubre carmen,
quod primus inveniit Lyricus Poëta Simonides,
è Cæâ insulâ oriundus; quæ una è Cycladibus
est. Ovid. Ep. xx. 222.

Cingitur Ægeæ nomine Cææ mari.
Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil.
lib. x. cap. 1. sic habet; *Simonides tenuis.
alioqui sermone proprio, et jucunditate qua-
dam commendari potest; præcipua tamen ejus
in commovendâ miseratione virtus, ut quidam
in hæc cum parte omnibus ejusdem operis au-
toribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys.
Halicarurus. Refert Suidas Stesichoro postea
Halicarurus. Refert Suidas Stesichoro postea
riorem, Mellicerten cognominatum ob suavita-
tem; Threnos, Encomia, Tragodias, et alia
scripsisse, &c. Meminit et alterius Simonidis
Cæii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, et scrip-
serit quosdam ante bellum Peloponnesiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcello carmen est in-
conditum quod mulier, dicta præfica, exhibet
his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex
Varrone iv. de vitâ populi Romani, ad tibias et
fides cantari solebat. Cic. de Leg. ii. *Hono-
ratorum, inquit, virorum laudes in concione
memorantur; easque ad cantus et tibicinem
prosequuntur, cui nomen Næniæ; quo vocu-
bulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa
modulemur carmina, id est, Amatoria et Vene-
rea, ut dixi, vel fortassè in honorem Augusti,
qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dio-
nem celebrat Homer. Iliad. v.

40. *Levioie plectro.*] Stylo mediocri. Pol-
lio quidem sublimi, et herolico versus Tragæa
describit; nos autem leviori docet canere Ly-
rica.

ODE II. AD C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit

NULLUS argento color est, avaris
Abditæ terris, inimice lamnae,
Crispe Sallusti, nisi temperato
 Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni :
Illum aget pennâ metuente solvi
 Fama superstes.
Latius regnes, avidum domando
Spiritus, quàm si Libyam remotis

O, Sallusti Crispe, quæ
aversaris lammis terris a
[156] varis conditas. certè pecunia non habet illum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit 5 etate prorogata, conspicuus ob animum erga fratres paternum; illum fama perennis vehet à dissolvi refugiente. Amplius dominaberis, cupidam vincendo [156] mentem quàm si Libyam addas longinquis 10

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.
1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia avaris, id omne mutatur à recto usu. Quapropter, O, Sallusti, jure inimicus es tuis, qui opes suas terræ infodunt et abscondunt, auro et argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. iv. Ὁ πλούσιος τὸ ἐπὶ τῶν χρημάτων. Cyrus apud Xenophont. *Pecunia vitium.* Nam in terram satis à corpora defodi, cum quisque diem obierit. Cassiod. lib. iv. Epist. 34. *Divitis auri vena similis est reliquæ terræ: si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorsum tanta cæ de lectione contentio, cum par utrinque sensus exoritur? *Abditæ* verò seu in fodinis à naturâ, seu in cavernis et terræ latebris, ab hominibus avaris, thesauros ut plurimum defoscos custodientibus.

Lamna.] Lamina, et per Syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exillis ex auro, argento, aliove metallo; ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *Æs Sallustianum* in *Centronum Alpino tractu* à Sallustio primam effossum. Plin. lib. xxxiv. cap. 2. *Argentum* in laminis servari pridem solitum innuit Seneca de Vita Beati, cap. xxi. scribens; *Seculum illud, in quo Censorium crimen erat, pauca argenti lamelle.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanorum scriptorem intellexere hæc tunc omnes ferè post Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum rationem hæc convenire subodoratus est. Enimvero de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui diem obierat quadricennio ante Actiacum bellum, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. iii. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen accivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ sordes aversetur; solertior autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infra declaret) ne impingat in majoris avunculi

vitæ. Is enim inter alia, et lucro, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. xv.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Augusto sic gratus, ut ei filiam nupti dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murænam, qui Pompeianis secuti partes, victoris Caesaris offensivum incurrerunt, publicatoque patrimonio ad leopiam redacti. At Proculeius iis esse velut patrem exhibens, divitiâ, quæ sua erat, hereditatis parte, quæ vicitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper et veniam procuravit. Vide Dion. lib. liij. Plutarch. in vitâ Antonii. Plin. lib. vii. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad posterum, *Pennâ metuente solvi*, nunquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *Culpam metuit fides*, id est, cavet culpam, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. vi. *In ipsa astra subitima pennata virtus feret.* Sidon. Appollinaris lib. viij. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos et Pindarios cygnos, gloriæ pennis exaltaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. iij. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem amulatus, sine dignitate Senatori nullas triumphalium consulariumque potentiam anteluit: diversus à veterum inditudo, per cultum et munditiam cupidique et affluentia luzzi propior, &c.* Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frangere, avidum sui pecunie; seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quam diastatis regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequam inde beator fuit, sic nec posterior ab ipso adeptus, quamvis Libyam Africam, et Gades Hispaniæ, provincias domet, non prelude felix habendus: etai ei usi serviat ac subjiciatur uterque *Pennis*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica quam Asdrubal condidit.

Gadibus, atque uni subji-
ciatur gemina Carthago.
Sæva hydropisis sibi lar-
gens ingravescit, neque si-
tum comescit, donec è ve-
nis origo mali, et aquæ
ægritudo pallente corpore
depellatur. Virtus populo
dissectans è numero foli-
culum expungit Phraatem
throno Cyri restitutum; at-
que emendat plebem

Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec situm pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem
Disidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis

15

[107]

[166]

ANNOTATIONES.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie Gall. *Cadir*, Ang. *Cadix*, insula et urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. *Γαδύρα* quasi γὰρ δὲ γὰρ, *Terre carrix*. Eustath. in Dionys. veriorè tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit: *Gadir prima fretum solidè supereminet arce, Atollitque caput geminis inserta columbis. Hæc Colimus prius fuerat sub nomine priaco: Tartarusque dehinc Tyrii dedere coloni. Barbara quinetiam Gades hæc lingua frequentat;* [septim.

Pœnus quippe locum Gadir vocat undique Idem testatur Plin. lib. iv. cap. 22. et Hesych. Γαδύρα, inquit, Phœnices vocant τὰ ἀρχαῖα γὰρ ἡ γὰρ ἡ γὰρ.

18. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibuit Poëta, at sine apodosis, ut alias sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imò irritatur aquarum potu: sic avaritia et cupiditas angescit, nefum satiatur, opum accessione. Juvenal. Sat. xiv. 193.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fast. i. 211.

*Crescunt et opes, et opum furiosa cupido;
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffulsi venter ab undâ,
Quo plus sunt potæ, plus nituntur aquæ.*

Hydrops.] Metonymia pro hydropicis. Nomen à Græco, ὕδωρ, aqua; ὄζον, morbus, Latine, aqua intercas; ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæc voces: *Aquosus albo Corpore languor.*] quando nempe corrupto jecore, vel splene non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliæque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit, Cæl. Rhodig. lib. xxvi. cap. 3. *Hydropicæ tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat; nos albam pituitam dicere pœnsum, inquit, &c.* ubi et cætera, ejus morbi species, variasque affectiones fuit juxta et doctè persequitur. Pariter et Sammonicus ritè canit;

*Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops; aut cum siccat: febre melle
dulla*

*Atque avidas fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lymphæ intercus vitio gliscente tumescit,
Sternens miseram proprio de viscere pellem.*

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] *Uppurro* ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præstant et imperant,

affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamèn quia sceleribus inquinat sese, minime censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculum fortunæ credat, minus autem virtutis inimitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. i. *Sallustius Crispus particeps seculorum, &c.* Lib. ii. *Tiberius ancipiti curâ distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo, scilicet coercendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. iii. cit. Sallustius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur; et interficiendi Posthumi Agrippæ conscius; etate provecit speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Idque in Mæcenati acciderat fato potentis raro sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subactæ toto Oriente. Phraatis historiam narrat Integram Justinus lib. xlii. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phraates nomine, rex datureretur. Illoque statim quasi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestis sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet . . . cum multa crudeliter consuleret, in exitium à populo suo pellitur. Illoque eum magno tempore finitimas civitates, ad portremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c.* Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vile Dion. lib. ii. et seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Verbum hypermeter, cujus ultima syllaba, ad sequentem versuum pertinet.

19. *Eximit virtus.*] Beatum plebs imperita vocet et dicat Phraatem, quòd regno potitur; at virtus aliud omnino decernit, eximit enim et expungit, è numero beatorum sceleratos quosque licet opulentos.

Populumque falsis Dedocat uti Vocibus.] Laborat et satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab eâ exaltatur et prædicatur beatus: Stoicum verbò dogma asserit, *Solum sapientem beatum esse, regem, &c.* ipse enim virtus propriam sibi laudem et gloriam, proindeque statim diadema regnumque

Dedocet uti
Vocibus; regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

20 fallaci utentem sermone;
securum principatum, et
imperium, atque specialem
gloriam attribuens ei soli,
quicumque grandes cumu-
los rectis oculis intuetur.

ODE III. AD Q. DELIUM.

*Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè
letari.*

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis,
Ab insolenti temperatam
Lætitia, moriture Deli;
Sæpè mæstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatam beâris
Interiore notâ Falerni;

Inter adversa pariter et
[159] prospera itude animum
æqualem custodire à lascivi-
entium gaudio moderatam,
O, Deli moriture; sive tri-
stem semper egeris vitam
5 sive genio indulseris in se-
ris, bibens Falernum recom-
peditioris tituli, recumbens
herbâ semotâ,

[160]

ANNOTATIONES.

veram denique felicitatem ei *desert* uni, qui
opes contemnit, oblatisque auri argentique
acervis ad eum non movetur, ut nec oculos con-
vertat. Sic Curius Sannitum et Pyrrhi spre-
vit dona. De quo lib. ii. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non
obliquis, strabis, invidis, ad eum non sæpe ad
id quod concupiscitur, retortis. Græci, ὀφθαλμοῖς
ἐπιμαρῖ ἀποβλέπων. Ov. Met. ii. 776. descri-
bens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies—

Facti ad rem quod Nonius Marcellus in voce
Strabones, refert ex Varrone, οὐκ ἰσχυρῶν,
*Multi enim qui limina intrârunt integris ocu-
lis, strabones sunt facti; habet quiddam enim
λατῖαν provincialis formosula uxor.* Læ-
cil. lib. xvii. *Nulli me invidere, non strabo-
nem fieri cupis deliciis me idorum.* Vel,
oculo irretorto, id est, aspectu simplici, nec
iterato, quod contemptum indicat, sensumque
nostri Poëtae planè assequitur, sine tot ambagi-
bus quibus non raro interpretes auctoris sen-
tentiam involvunt impediuntque, dum expedire
et explanare satagunt. Vox tamen sequens
spectat, aliquid amplius innuere videatur; cum
sempe qui ingentes acervos contemplantur fixis,
inmotis constantibus oculis, aut auri fulgore
acies oculorum non præstingunt, aut retor-
queri ac reflecti cogatur. Seneca beatum as-
perit *cui non magis auri fulgor, quàm gladii
perstringat oculos.*

Ode III.—Metrum idem quod suprâ Od. 9.
Ib. i.

1. *Æquam*] Nec superbiâ elatam in secun-
dis rebus, nec mærore fractam in adversis.
Aristot. Ἐπιτυχῆν μίτρος, ἀτυχῆν μεγαλό-
ψυχον, ad Theoc. i. Euripid. autem monet:
Ἐπιτυχεῖν ἀφῆτοι εἰδὲν πάντα φίλοι, τὰ
εὐμελέστατα καὶ πάλιν ἄντες. Primum omni-

um scire decet *canis adversos non agra em-
cipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitia.*] Est
enim temperantia commotionum omnium mo-
deratrix; que tum à libidine avocet, tum insu-
lenti alacritate gestire non sinat. Cic. Tuscul.
v. In alios non rectos impetus animi forma et
moderata dominatio. li. de Invent.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis
est fati vis mortisque necessitas, certè non de-
cet eum superbiere, qui se novit morti obnox-
ium; sed nec debet animo cadere, cùm ei quid
plam humanitas accidit; quique humani nihil
à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Deli.] Frustra quidam *Aut. Gellium* hic
commisicunt. Intelligendus certè est Q. De-
lius vel Dellius, qui primùm sub Cassii militavit
signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium,
tantùm apud eum gratiâ valuit, ut Cleopa-
tram, quod Cassium in bello juvisse accusaretur,
iudicium subituram per ipsum accessiverit:
Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is de-
mum rebus suis maximè studens, paulo ante
bellum Actiacum relicto Antonio se contulit
ad Augustum, à quo benignè exceptus, Cassi-
aris familiaritate opibusque floruit. Vide Di-
on. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac
Theod. Marci. contra Cruq. &c.

5. *Sæpè mæstus omni, &c.*] Quandoquidem
mori necesse est, sive mæstus vixeris, sive ius-
titie te dederis; juvat, dum licet, indulgere
genio, neque præmittenda ætas et oculo
voluptatibus opportuna. Ergo vix et ius-
tuentia offerri jube, &c.

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab
hominum frequentia ac tumultu separato.

Per dies Festos.] Quibus feriari impatiensque
lectari apud veteres institutum erat.

8.

notâ F

9

ubi citâ plenus et candida
 populus gaudent umbram
 ramis conjungere hospiti-
 bus amonam, et aqua sa-
 liens obliquo nititur alveo
 perfuere. Illic vina et
 unguenta et valde fluxos
 rosarum flores, gratos la-
 men, apportari cura; dum
 sinunt res ac tempus, et
 nigra stamina rium Soro-
 rum. Relinques enimvero
 tandem memora pretio com-
 parata, et sedes, et villam
 quam rigat flavus Tiberis:
 hinc demigrabis; hæres au-
 tem fructur opibus in acer-
 vum à te congestis. Nul-
 lum discrimen est; sive
 opulentus fueris antiquo ab

Quâ pinus ingens, albaque populus
 Umbram hospitem consociare amant
 Ramis, et obliquo laborat

10

Lympha fugax trepidare rivo.

Huc vina, et unguenta, et nimium breves

Flores amonæ ferre jube rosæ;

Dum res, et ætas, et sororum

15

Fila trium patiuntur atra.

[164]

Cedes cœmptis salubis, et domo,

Villâque, flavus quam Tiberis lavit:

Cedes; et extractis in altum

Divitiis potietur hæres.

20

Divesne prisco natus ab Inacho

Nil interest, an pauper, et infimâ

Inacho oriundus, sive inops, atque ignobilis

ANNOTATIONES.

amicis, et animum exhilarando exquisitissimi
 vini potu, quod quidem in cœllâ interiori condi
 solebat; quod erat autem minoris pretii et quo-
 tidiano usui destinatum, magis ad manum po-
 nebatur. Porro vini cadiâ inscribi solitam
 epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum,
 quoque tempore conditum esset, maximè per
 nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet.
 Iudicat Tuhr. in Bruto 286. Si quis Falernis
 vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis
 Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere
 vel Opimium aut Anicium Conuilem quærat.
 Aliqui eæ notæ sunt optima. Credo: sed nimia
 vetustas ne. label eam quam quærimus suavi-
 tatem, nec est jam sanè intolerabilis. Vide
 Plin. lib. xxiii. cap. 1. Nos etiam pridem an-
 notavimus ad Juveanal. Sat. v. 33.

*Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
 Scetinis, cujus patriam, titulumque spectus
 Delevit multa, veteris fuligine testa.*

Hic itaque nota interior excellentiam vini de-
 dignat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel
 utramque.

9. Quâ pinus, &c.] Descriptio amoni loci,
 sua villæ Delii peramena.

Albaque populus.] Plin. lib. xvi. cap. 23.
*Populi arboris tria genera, alba, nigra, et quas
 Lybia appellatur, minima folio, ac nigerrima
 . . . Alba folio bicolor, supernè candidans, in-
 feriore parte viridi.*

10. Umbram hospitem consociare amant.]
 Ramis amanter junctis, insertis, consociatis,
 umbram præbent ac velut hospitium parant ob
 vententibus, sedentibus, epulantibus.

11. Obliquo laborat Lympha fugax trepi-
 dare rivo.] Ubi rivus sonorum edit murmur
 ob frequentiore aquarum ad ripas et lapides
 collisionem et conflictum, quod obliquus et
 flexuosus facit alveus.

12. Trepidans.] Quasi strepitare; à strepitu
 pedum subito currentium: unde significat me-
 tuere, et festinare. Ex Non. Marcello.

13. Huc vina, et unguenta, &c.] Ista ad læ-
 titiam adhiberi consuevit, fasè docuimus lib. l.
 Od. 36. 38. et alibi.

Nimium breves Flores, &c.] Elegans Epi-
 grammata:

*Quidam longa una dies, ætas tam longa rosa
 rura,*

Quas pubescentes juncta senecta præmit.

*Quidam modò nascentem rutilus conspexit
 Eous,*

Hanc rediens sero vespere vidit axum.

15. Dum res, et ætas, &c.] Dum licet per
 tranquillum rerum statum, per juventutem,
 per vite usuram, quam largiuntur ac pro-
 rogant Parcæ. De his lib. l.

16. Fila trium patiuntur atra, &c.] Clotho,
 Lachesis, Atropos, sorores tres mortali-
 um vitam et fata regere superstitionis veteribus
 credite: prima colum gestare pensumque ve-
 lut materiam vite hominum: altera ære, at
 stamen ducere seu atrum seu album, prout bo-
 na vel mala dispensantur; tertia denique filum
 abrumpere, viteque terminum definire. Hinc
 nomen vel à partiendâ vitæ, vel à non parces-
 do per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in
 Horatium excaudeat, quod atra dicat fila, vi-
 te lucisque seriem trahentia, que candida po-
 tius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid.
 in Ibin. 946, de Clotho.

Nerit et infestâ stamina pulla manu.

Ego vero atra fila sororum interpretor fila
 Parcarum, que atræ morti præsent, ipsæque
 dicuntur atræ, Erebo et Nocte videlicet nate,
 ex Tullio iv. de Naturâ Deorum.

17. Cedes cœmptis salubis.] Tandem amon-
 na villa, nemus, sedes opulentis ac splendidis
 sunt deserenda ac heredi relinquenda.

18. Tiberis lavit.] Alluit, rigat, humectat
 ex Prisciano, pro lavat. Dixere passim veti
 res lavere et lavare Non. Marcell. Ennius,
Lavers lachrymis vestem sordidam. Virg.
 Georg. iii. 221.

—*Lavit ater corpora sanguis.*

21. Inacho.] Is Argivorum primus rex, flore-
 it temporibus Abraham et Isaac ejus filii, circa
 annum mundi bis millesimum centesimum.
 Virg. Æn. vii. 371.

Et Turno, si prima domus repetatur origo.

Inachus Acrisiusque pater.—

De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.

Omnes eodem cogimur : omnium
Versatur urna, seriùs, ocyùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

de stirpe, sub Jove frigido
maneat ; porinde fies victi-
ma Plutonia nulli parca
[102] tis. Cuncti locum in eun-
dem compellimur. Com-
munis agitur sors, terræ
vel citò, ex urnâ proditura,
nosque navigio transehet
in perpetuum exilium.

ODE IV. AD XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

NE sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu priùs insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem :

Ne pudeat te servam dil-
ligere, Xanthia Phocem
ante te Achillam superbum
[103] Briseis ancilla perculit can-
dore suo :

ANNOTATIONES.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio et aperto cælo maneat et cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciat : à morte victus, O Deli, victima Plutonia mactaberis : Victis hostibus victima propriè cæditur. Festus. Ovid. Fast. i. 335.

Victima, quod dextrâ cecidit victricæ, vocatur : Hostibus amotis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius iii. de Nat. Deor. Age porro, Jovem, et Neptunum, Deos numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, et illi qui suere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphlegeton : tum Charon, tum Cerberus, Dii putandi. Quem verò nihil miserantem hic appellat, Ilachrymabilem dicit Od. 14. v. 6. seq. Virgil. Georgic. iv. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est et Proverb. Orco implacabilior.

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid. at Livian. 369.

Tendimus huc omnes : metam properamus ad unam,

Omnia sub leges mors vocat atra suas.

26. *Omniùs versatur urna.*] Illa nempe fatalis urna ; in quam omnium mortalium nomina et sortes conjiciuntur, versantur ; atque ut cætasque nomen et sors educitur, ita et mortis præda exiit, fatique legem, volens nolens, subit. Lib. iii. Od. 1. v. 16. *Omne capax movet urna nomen.* Virg. Æn. vi. 431.

Nec vero hæc sine sorte date, sine judicæ sedes.

Quæsit Minos urnam movet. —

27. *Nos in æternum Exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, tradente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ navicula, de qua Propertius, iii. 12. 24.

Scandenda est terræ publicæ cymba senis. vide lib. i. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legunt *exilium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virg. Georg. iii. 225.

— Longæque ignotis exulat oris.

Et post v. 228.

— Regnis excessit avilis.

Ode IV. — Metrum idem quod Od. li. lib. I.

1. *Ne sit ancilla, &c.*] Xanthiam Phocem Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius ; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quæ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plantas Amphitr. scripserit : *Quem Jupiter odit, servus hunc primum facit* ; et Romani per ludibrium ancillariorum appellabant eos, qui ancillam sectarentur, ac diligenter. Hinc dicaciter Martialis lib. xii. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam ;

Ancillariolum tua te vocat uxor ; at ipsam Leticariola est ; estis, Alauda, pares.

2. *Prius insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit ; non antea suetum amare ; quasi non meminisset Deidamia Lycomedis filie, susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulum implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, *ferocem* ; siquidem ab Pisones scribens Horatius 121. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseis, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lyrrusso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quòd Trojæ fatum remoratum est, ut fusè explicat ad finem Odes 15. lib. i. in nota 35.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in servitatem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junocem λευκώλαστον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movet.*] Ita quidem, ut ob eam sibi creptam à bello recesserit, vixque ut alibi diximus, radierit. Homer. Iliad. ii. Ovid. Epist. iii. quæ

parcatis estiam Ajacem Te- Movit Ajacem Telamone natum
lamois filium pulchritudo Forma captivæ dominam Tecmessæ ;
capto Tecmessam, licet ejus
dominus : Agamemnon
pariter inter ipsam victori-
am adamavit puellam aris
abstractam ; posteaquam
Phrygiæ cohortes prodiga-
tæ Thessalico victore, et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli

[164]

10

ANNOTATIONES.

est Brietidis ad Achillem. Vide et Dictyn. Cretensem lib. ii. ubi scribit, *Lyrnessum ab Achilla paucis diebus pugnando captam; et prope inde expugnata Pedarum, Lelegum urbem, ubi rex Bries; abducatumque filiam regis Hippodamiam. Dares autem Phrygius ita describit Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus et magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapilem, capillo myrteo. Briseidem porro formosam, altâ staturâ, candidam, capillo flavo et molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore equali, blandam, affabilem, vercundam, animo simplici, piam.*

6. Movit Ajacem Telamone natum, &c.] Dictys citatus, Ajax, inquit, Telamonius iter ad Phrygas consertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interfecit; ac post paucos dies expugnata atque incensâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducent Tecmessam filiam regis. Et postea Ajaei ob egregiam laborum ejus facinorâ, Teuthrantis filiam Tecmessam concedunt, Græci nempe, reliquam prædâ inter se partientes. Dares item cit. ita describit Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hostem atrocem. Ovid. de Arte Aman- di; lib. iii. 617.

Odimus et matas; Tecmessam diligit Ajax.
... et 623.

*Scilicet Ajaei mulier mastrissima dixit;
Luz mea; quæque solent verba jvare viros.*

7. Arit Atrides, &c.] Agamemnon Atræi ex Aërope, vel Pliathenis, ut scribunt alii, filius, Mycearum et Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ summus Imperator, in ipso urbis excidio, mediâ in victoriâ, Cassandræ Priami filiam amore incensus captusque, in prædæ partem eam deposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Ollei et vitata fuerat in ipso Mineræ templo. Hinc Virg. Æn. ii. 403.

*Eccæ trahatur passis Priameta virgo
Crintibus à templo Cassandra, adytisque Mi-
neræ.*

Dictys Cretensis, lib. v. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa. . . . Ceterum Cassandram Ajax Oilus est æcro Minervæ captivam abstrahit. . . . Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus formâ captus, quin palam desiderium fateretur, dissimulare nequiverat. Dares jam cit. refert Cassandram mediocris staturâ, arc rotundo, rufam, oculis mirantibus, castorumque præciosam; et paulo post, Agamem-*

nonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.

9. *Barbaræ postquam cecidère turmæ, &c.]* Post victos ac prodigatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maximè verbè ab Achillæ à Larissâ urbe Thessaliæ oriundo

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges et Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Pœtis, disparitatem Græcorum et Trojanorum commemorans. ait. *Probatam esse Græcorum providentiam, ferociam verbè Barbarorum vitiosam; et paulò post; in potestatem hostium Trojanos vivos complures venisse, Achæorum verbè neminem; atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycæonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepulturâ exoravit; horum verbè, neminem. Quod Barbarorum sit supplices esse in confectibus, et summittere se ad pedes; Græcorum autem vincere diducantem, aut occumbere, &c. Itaque vox Barbaricæ, aliquando nihil aliud sonat quàm extraneus et peregrinus. Vide Turneb. lib. vi. cap. 18. ubi è Tuscul. i. verba lata, *Atlante ope barbaricæ, de Priamo, et regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.**

10. *Thessalo victore.]* Quanquam à Parisi jam interceptus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen rectè victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus satis. Vide lib. i. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit fessis, &c.] Postquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebatur, ex Homero. *Quo stetit stante Ilium. Sæc. Troad. initio.* Et postea chorus ejus sic luget intentum. *Columnæ patriæ, mora fatu- rum, tu præsidium Phrygibus, tu murus eras, humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; summusque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergamæ Græcis.]* Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja faciliè potuit à Græcis decennali quamvis obsidione fessis, Virg. Æneid. ii. 108.

*Sæpe fugam Danaï Trojâ cupière relicta
Moliri, et longo fessis discedere bello.*
Et Æneid. ix. 135.

— *Decimum quos distulit Hector in annum.
Leviora tolli.]* Translatum ex ultimo Iliados, 243. ubi Priamus sic alloquitur Trojanos de amisso Hectore: *Jupiter mihi dolores de*

Pergama Graiis.

Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes :
Regium certè genus, et Penates

Mœret iniquos.

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam ; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.

Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Trojam everti faciliem.

[165] Quid si genero tibi aurem
Phyllidis parentes opulenti
decus afferant ? Origo

15 profectû regis est ; et quidem
infestus Penates læmentatur.

[166] Sic habe nos eam infelici de plebiculâ
tibi electam ; nec ita fidam,
ita quæstus aspèrnatricem

[167] turpi matre gigni potuisse.
20 Ceterum intactus laudò

brachia, et faciem, et tibias
rotundas illius. Noll suspectum
habere me cuius ætas prosperavit
lustrum finire.

ANNOTATIONES.

dit, filium ut optimum perderem ; quod et vos
ventietis. Deinceps enim Achiris faciliores
eritis tolli eo mortuo. Παιτερος γὰρ μάλλον
Ἀχαιῶν ἐστὶν ἔσθλοισι τοῖσι τοῖσι τῶν ἰσχυρῶν.
Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio :
synecdochicè Trojam ipsam significant.

13. Nescias an te generum, &c.] Per Prole-
psain ingeniosè occupat Horatius id quod ob-
jecti poterat puellas ante memoratas licet cap-
tivas, è regiâ tamen stirpe ; non ita verò Phyl-
lida ; respondet igitur ; An verò quis eam
humilli sorte ac genere credat, quæ tam nobli-
lem præfert indolem ?

15. Regium certè genus.] Hinc igitur honos
tibi et decus accedat, si talem tibi despondeas ;
ejusque parentes familiam tuam illustrabunt
potius quàm dedecorent.

Penates Mæret iniquos.] Sententiam banc
vulgò jungunt cum præcedenti, eo sensu ;
Phyllis certè cum suam dolet vicem, regio se
ortam genere læmentatur ad servitutem redac-
tam, indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ
fidem tam miserum in statum labi permis-
erint. Placuit tamen interpungere, atque sen-
tentias separare, non sine aliquâ venustate, ut
visum est. Suus tamen sit honos antiquitati,
Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrobi. Saturni.
cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios,
alii domesticos, quibus in penetralibus do-
mûs litari solebat, interpretantur ; alii etiam
aliter.

17. Crede non illam tibi, &c.] Nequaquam
credenda est è sæce plebis illa, quæ nihil ha-
bet sordidum ac vile. Plebeie animæ lucro
sese vendunt ultro ac sponte ; meretrices in
primis infidæ, ac perjuræ, lucri verò perquam
avidæ. lib. i. Od. 35. *Vulgus infidum et me-
retrix perfura.* At Phyllis mirum quantum
fidelis, tum quæstui et lucro æreæ. Honestam
igitur educationem generos animus ; nobilis
autem institutio originem haud vulgarem in-
dicat certè et arguit.

De scelestâ Plebe.] Vel, impurâ et sceleri
prævisæ affectionibus ut plurimum obnoxia ;
vel, infortunatâ, et paupertatis incommodis ac
ludibris damnatâ vult et conspurcatâ. Hinc

non abludt quod Plant. Mostell. III. I. I.
scribit.

Scelestiorem ego annum argento factori (ô-
caudo)

Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus
obligit.

18. Delectam.] Alii legunt dilectam.

19. Aversam.] Alii aversam, perinde est,
et par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti pro-
positi tenacem, quam à fide non facilè dimo-
veas, nec oblatu quæstu corrupas.

20. Matre pudendâ.] Improbis ac flagitio-
sis moribus turpificatâ ; vel inope, et abjectâ,
cujus nomen ac memoria pudorem et ver-
tendum facere queat. Ex moribus natales
posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis,
Sat. vi. 238.

Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet ? utilis
porro

Filiolam turpi vetula producere turpem

22. Integer laudo.] Ceterum, O Phocœu, si
laudo tuam illam Phyllidem, noll me arbitra-
ri specie illius captum. Integer ego castusque
laudo brachia torosa et candida, vultum spe-
ciosum, suras teretes, totamque formosam. Ita-
que ne zelotypus inde fias neque suspicaris ri-
valem me tuum quoquomodo esse.

23. Cujus octavum trepidavit ætas Claudere
lustrum.] Nimirum deseruit ardor ille primus
adulescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat
amor. Annum ætatis quadragesimum præter-
gressus, ætatis illos priores evasi.

24. Lustrum.] Ex Varrone, Festo, et aliis
dictum à luendo, id est, solvendo ; pendeban-
tur enim vectigalia quinto quoque anno. Est
igitur annorum quinque spatium ; adeoque
lustrum octavum annis quadraginta claudit
impletque. Cic. ad Attic. II. 6. *Populi autem,
nullo gemitu publicanis, quibus hoc ipso lustro
nihil solerant, etiam superioris lustri reddide-
runt.* Ovid. in Ibin. v. I. sic orditur.

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque
peractis.

Martial. lib. iv. Epigram. 45.

Ut qui prius novo signal quinqueannis lustro

ODE V.

Coercendus amor intemptivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum submissa collo, nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens bucula tuæ, modò fluminibus temperantis molestos Solis ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidam salices. Cohibe desiderium uvæ acerbae. Mox Autumnus varietate gratus plinget colore purpureo tibi racemos lventes. Mox curret post te. Nam properat etas vehementer: atque illi addet annos, quos tibi detraherit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret;

NONDUM subactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo variis colore.
Jam te sequetur, currit enim ferrox
Ætas, et illi, quos tibi demperit,
Apponet annos: jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;

[109]
5
10
[100]
16

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. i

1. *Nondum subactâ.*] Ad amicorum aliquem, an seipsum admonet Horatius, planè incertum est. Rem vero ceteroqui turpiculam allegoriâ multiplicitate contexit ac prope honestavit. Cupidinem virginis intemptivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito, puellulla ante pubertatem, nondum viro maturæ.

6. *Circa virentes, est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea etate teneriore, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent. Eunuch. iv. 7. 46.

Animus est in palinis.

Horat. lib. iii. Od. 11. v. 9.

*Quæ, velut latæ equa trima campis,
Ludâ exultim, melvilque tangi,
Nuptiarum expertæ, et adhuc protervæ
Cruda marito.*

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, et Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium experimentes coarctare non valeant.

Tolle cupidinem Immittis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam imperberem, immaturam, atque ut Varro appellavit, acerbum; utens eodem, quâ Poeta noster, metaphoricè, ab usâ immiti ductâ. Expecta donec illam etas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Suscect. Una prima est peracerba gestis, desine maturo distractâ.

10. Jam tibi lividos Distinguet, &c.] Au-

tumnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplicitate diversitate utilis pariter et jucundus, lventes ante immitesque uvæ purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulo post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imò ipsa etate jam perfectâ virum petet: sicut ova planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo variis colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hioc Virg. *rubentes* uvæ, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem et usam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. iii. cap. 22. *ὄρας λεχνοῦται περὶ ἄνω ἐν κόρυκι.* Cum incipiunt uvæ nigrescere, seu nigri distingui maculis. Propert. iv. 2. 13.

Prima mihi variat lventibus uvæ racemis.

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, que te sequentem nunc fugit, postmodo vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari coeperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferrox etas.* Labitur celeriter imò volat, ut ait Tull. Tusc. i.

Ferox etas.] Juventus, que valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, nisi libidinis stimulos tum maximè prurientis virtute frerit, etiam ferrox, indomita, et impotens. Apæge verò Cruquum dubitantem numquid transposita sint Epitheta ista; ut legendum sit: *Ætas fugax, et Pholæ ferox.*

14. *Illi, quos tibi demperit, Apponet annos.*] Dum tu annis decreasces, et imminueris viribus, illa crescit atque augetur. Tu enim ab etate perfectâ vergis ad senium: illa ad annorum etatisque firmitatem, quam nondum attingit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam etatis flore decoram laudat lib. i. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
 Non Chloris; albo sic humero nitens,
 Ut pura nocturno renidet
 Luna mari, Cnidiusve Gyges;
 Quem si puellarum insereres choro,
 Mirè sagaces falleret hospites
 Discrimen obscurum, solutis
 Crinibus, ambiguoque vultu.

amata plus quam Pholoë
 viros abhorrens, vel Chloris
 splendens humero candido;
 non secus ac Luna
 20 clara noctu micat in mari,
 aut Gyges Cnidius; quem
 [170] si misceas casti virginitatis,
 advenas maxime pefspicaces
 deciperet incerta differentia,
 passis capillis, dubiisque facie.

ODE VI. AD TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ, vel Tarentinæ regionis recessum, tandem cum
 eo quietam degere senectutem expotat.

SEPTIMI Gades aditure mecum, et
 Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

O Septimi, perrectore
 [171] mecum ad Gades et Cantabros
 nobis servire socios, atque

ANNOTATIONES

17. *Dilecta, quantum, &c.*] Cùm verbè Lage juvenutis pariter ac formæ perfectionem adeptâ fuerit, tum certè multos amatores habebit quos nunquam Chloris pulcherrima, vel speciosa Pholoë Chloridis filia, quæ tamen ediligitur amplius, quò magis amantes fugit aspera et repellit. De hæc Cyro adamatâ, ipsumque spernente; lib. i. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuscata nebulis, sudo cælo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges*] Vel ut formosus ille puer Gyges, virginæ specie inclytus, oriundus à Cnido, urbe Caris maritimâ, hodie, *Cabo di Chio*, Ang. *Chios*, ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. i. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgîl. notum, Bucol. Eclog. ii. 1.

*Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
 Delicias domini.*

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeò virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *Si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaverit hospes.

21. *Falleret hospites.*] Nos quidem civès, qui eum cognoscimus, fortasse non falleret Gyges: hospites autem et peregrini nequaquam à puella puellum hunc discernent. Tam enim obscurum est discrimen.

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis et passis more scilicet virginum; at contra nuptis capillos relabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. xv. 136. de pupillo à tutore defraudato,

Cujus manantia stetit

Ora puellaris faciunt incerta capilli.
 Ovid. Metam. viii. 323.

Talis erat cultus; facies quam dicere verè

Virginem in puero, putilem in virgine posses.

Idem lib. ix. 711.

*Cultus erat pueri; facies quam sive puellas,
 Sive daret puero; feret formosus uterque.*

Anson. Epigram. cvii.

Dum dubitat natura marem; faceretne puellam;

Factus es; O pulcher, penè puella, puer.

Ode VI.—Metrum idem quod. 2. lib. i.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò et commilito. Hujus meminit lib. i. Epist. 8. 6. 9. fertur et Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habebam memoriam, poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretatus huc usque fere omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas; quemadmodum Catullus Carm. xi. Furium et Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propert. lib. i. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Rhiphaeos etiam montes* superare non vereatur, et *Ægeò ducere vela mari*. Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *Cùm Augustus esset in expeditione Cantabrorum, quinto vix anno peractâ; quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus; credo tamen hæc scripta esse cùm Cæsar expeditionem illam moliretur, et ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent: *De Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui et inde Cantabricus vocatur; *Biaccis*.

Indoctum juga ferre nostra.] Serâ nempe domitium calendâ, ut ait Od. 8. lib. iii. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap.

ad Syrtis fœtus, ubi mare Barbaras Syrtis, ubi Maura semper
 Mauritanis nunquam non
 ferret; faxint Di! ut Tibur
 ab Argivo colono conditum,
 nec sit domicillum senectutis; sit requies pertæso
 maris, itiperumque, et belli.
 Hinc serò si Parcæ me ar-
 suant improbes; adibo flu-
 vium Galesum ovibes pelle
 coopertis jucundum, agros-
 que ubi rex fuit

[178]

5

10

[179]

ANNOTATIONES.

ix et xii. Dio. lib. li. et seq. Strab. lib. iii. &c. Flor. lib. iv. cap. 18. *Due validissime gentes, Cantabri et Astures, immunes Imperii agitantur. Cantabrorum et pejor, et altior, et magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, præcipio etiam imperitare tentabant, &c.* Cæci vero fugiunt in eminentissimum Vinium montem, quo maria prius Oceani, quàm arma Rom. ascensura esse crederant. Et paulò post; ipse prærens hos diduxit montibus; hos obvidibus adrinxit; hos sub coronâ jure belli amandedit, &c. Sil. Ital.

*Cantaber ante omnes hyemique, æstusque
 famique
 Invicus.*

Observandum porro, sic sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hæc dux interjecto spatio in terram desigebantur, terrâ superimpositâ atque hinc et inde alligatâ. Sub hanc legitur lærmes et disincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. Liv. lib. ix. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtis.*] Inhospitas, inaccessas, ævas, ob ætus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritanis seu Africis crebris æstuaris ferret, vaduosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. ii. cap. 97. et Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

Tibur Argæo, &c.] Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum edificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem nancisci, post labores ac tœdia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ impurius se delectari jam indicavit lib. i. Od. 7. et 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, et viarum, Militiæque.*] Ex Snetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio; in bellis antecedentibus militaverat Horatius ut patet ex Ode sequenti; ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat; Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantillat.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quod si satis ita volentibus, non liceat apud Tibur conulescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galesus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriae, in quâ pascuntur oves expedito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus, habentibus, per antonomasiam; vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversus æris injurias integuntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquiritur. Hinc Plin. *lectas*, Varro et nostror *pellitis* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcæ alii vocant. Vide Columell. lib. vii. cap. 4. *Græcum pecus, quod et Tarentinum plerique nominant, nisi cum domini præsentia est, vix expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum, &c.* Polybius *μαλακὰ ὄψιθρα* similiter appellat. Varro Rer. Rust. lib. ii. cap. 2. 18. *Pleraque similiter faciendam in ovibus pellitis, quæ propter lævæ bonitatem (ut sunt Tarentinæ et Æliticæ) pellibus integuntur, ne læva inquinetur, quo minus vel infæci rectè possit, vel lævæ ac parari. Harum præscripta ac tabula, ut sint pura, majorem addidit diti gentiam, quam hirtis; id est cæteris ovibus, quæ, et hirtæ, et montanæ, et salices dicebantur, &c. Plin. lib. viii. cap. 47. Ovium summa genera duo, lectum et colonicum: illud mollius, hoc in pascuo dedicatus; quippe cum lectum rubis vesatur: (colonicum vero solo gramine) operamenta eis ex Arabiis præcipua.*

Galesi flumen.] Quidam legunt *Galesum*. Sic et lib. iv. Od. 4. *Melauro flumen*, ubi pleros tamen, *Melauro flumen*. Galesus vel Galesus hodie *Galeso*, Calabriae fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in sinum defuit læto cursu; umbris arborum, et pascuorum copiâ circum amœnus. Hinc Propert. lib. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroni subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georg. iv. 126.

*Quo piger (al. niger) humectat fœventis
 culla Galesus.*

11. *Regnata petam Laconi Rura Phalaris.*] Virgil. Æneid. iii. 14.

— *Seri quondam regnata Læorgo.*

Et Æneid. vi. 793.

— *Regnata per arva Saturni.*

Sic Tull. pro Marcella, *Pugna cum rege commissa est, et summa contentione pugnata*. Porro sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim considerat. Phalaris autem Lacedæmonius cum Parthenis Spartâ profectis et sedes querentibus innotaravit, ibique regnavit. Justin. lib. iii. ubi *Parthenis* vocati, cum ad annos triginta pervenissent, metu inopia . . . ducem Phalaris

Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat

Bacca Venafro;

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas; et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvia.

Ille te mecum locus, et beatæ
Postulant arces: ibi tu calentem
Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

Phalantus Lacedæmonius.
Illa mihi regio præ cæteris
placet, in quâ melcum Hy-
metto, et olivæ cum Vene-

15 franis bonitate contendunt.
Illic ver diuturnum, et hy-
emes temperatas dat Jupit-

[174] ter; atque Aulon abundan-
danti vimo ferax nequam
quàm desiderat recemes
Falernos. Terra hæc et

20 fortunata arces, me teque
exoptant. Illic tu cineres
tepidos familiaris potes
jacto lactu prosequeris.

ANNOTATIONES.

assumunt, filium Araci . . . ad sedes inquir-
endas proficiuntur . . . tandem in Italiam de-
lati, occupatâ arce Tarentinorum, et expugna-
tiâ veteribus inanis sedes ibi constitunt, &c.
Vide et Pausan lib. x. in Phocæcia.

14. Angulus.] Scilicet urbs ea Calabriae in
extremâ peninsulâ sita est ad maris litus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Ta-
rentinâ regione mel optimum est, nec bonitate
concedit ei quod provenit apud Hymettum,
hincque Atticæ regionis collem excellentiâ
suâ calebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla
Siciliam pariter melle inelytum reddidit.

15. Decedunt.] De viâ decedit, qui honorem
alicui deserit, et primus fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quo-
que crescant olivæ Venofranis adeo non deto-
riores ut cum eis de excellentiâ contendant et
certent.

Certat.] Virgil. Eclog. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. Venafro.] Urbs hæc Campaniæ in Sam-
niâ confinio sita, olearum optimarum laude
præcellit. Plin. lib. xv. cap. 2. Principatum
in hoc quoque bono (oleo) obtinuit Italia toto
orbe, maxime agro Venafrano, &c. Martial.
Epigram. xli. 94. 1.

Uincto Corduba latior Venafro.

Et lib. xlii. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. Ver ubi longum.] Ubi verna temperies
perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg.
li. 149. Hic vir assiduum; citatque hæc lo-
cum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hy-
bernis etiam mensibus nulla ibi est æris inco-
mmoditas. Bruma, solstitium hybrum, quod
sic Ovid. explicat, Fast. i. 163.

Bruma, novi prima est, veterisque novissima
Solis.

18. Et amicus, Aulon Fertili Bacche, &c.]
Est et proximus collis Aulon, in qua vinum
provenit Falerno minimè inferius; proindeque
non ei invidet, à quo superari nequaquam timet.
In agris Tarentinis vinum crescere generosum,
testis Plin. lib. xiv. cap. 6. ubi vina recenset ex-
optata: Verum et longinquiora Italiae ab Aulo-
niæ mari non carent gloria, Tarentina, et Ser-

vitiana, &c. Martial. lib. xlii. Epigram. 129.
Nobilis et lenis, et felix vitibus Aulon,
Des pretiosa tibi vellera, vitiâ mibi.

Strabo lib. vi. Aulonia quasi Valkonia à vicinâ
convalle nominata, inquit: Hanc autem urbem
ab Aulone monte, vel potius promontorio, pu-
to dici, in Tarentino tractu sitam. Porro tex-
tâ Hieratiani ordo hic est. Aulon fertili Bac-
cho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud
Tibull. i. 9. 34. dicitur,

—Bacchi cura Falernus ager.

21. Ille te mecum locus, &c.] Tam lætus et
amovus videlicet secretus te mecum invitat.

Beata arces.] Explicat alii, editi colles op-
timitis viti beati; quia edita quæque loca arces
vocantur. Ego malim de urbe Tarento intel-
ligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib.
viii. Tit. Liv. lib. xxv. Beata vero arces, et fe-
lix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum
lib. i. c. 18. his verbis; Tarentus Lacedæmonio-
rum opes, Calabriae quondam et Apulicæ, to-
tiusque Latæniæ caput, cum magnitudine, et
maris portuque nobilitate tum mirabili situ; equi-
pe in ipso Adriatici maris faucibus posita, in
omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Ac-
hæiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Im-
minet portui ad prospectum maris positum, ma-
jus theatrum, &c.

22. Ibi tu calentem Debitâ, &c.] Ibi tu mihi
justa et extrema persolve officia, cum factis et
vitâ functus fuero; cremato nempe cadavere,
calentibus adhuc cineribus lacrymas impen-
des, infundes, ac velut immiscebis; mortuum
recens amicum lactu prosequeris, vatem vates,
et decorabis. Ennius verò contra, et arrogantis
vino paulo;

Nemo me lacrymis decoret; neque funera fletu
Favii. Cur? Votito vis? per ora viram.

Miserumque etenim ac velut infansum vete-
ribus putabatur, si sine lacrymis humato fe-
ret, et fovebri isto honore privaretur. Virgil.
Æneid. xi. 372.

Nos, animæ riles, inhumata in fletuque turbis
Hinc et præficus accerebant olim, quæ lactum
facerent. Imò et exiguum ampullam lacry-
mis plenam urnæ ferali inserebant, sepulchro-
que inferebant; ut bene Torrentius observavit
24. Vatis amici.] Horatii tal.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Vare meorum prime
constatittonum, mecum fre-
quenter ad extremum diem
redacte, Bruto belli prin-
cipe, ecquis Romanum te
reddidit numinibus patriæ,
atque Italico aëri? Cum
que non semel bibenda vî-
um interrumpi tardantem di-
em, redimitos habens crines
unguento Syrio nitidos.

O, Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cælo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantens sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

[176]

5

[176]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. I.

Athenis versabatur Horatius, Philosophia
dana operam sub Academico preceptore, cum
ad militiam est pertractus a Bruto tum Achai-
am atque Athenas tenente, ut ait vetus Inter-
pres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. II.
48. et seq. Deinde et Tribunus legionis Roma-
nam præfuit; quod declarat lib. I. Sat. 6. v. 48.
interfuitque demum ei pugne, Philippicis in
campis, quæ Brutus cæsus tandem ac fusus est.
In eâ vero militiâ sodalem habuit Pompeium
Varum qui post cladem Philippicam, non, ut
Horatius armis valedixit, sed Brutianis reli-
quiis novoque bello se implicuit. Quibus extin-
ctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter
incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac So-
terja canit hac Ode, atque ad convivium in-
vitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*]
Qui toties vitæ periculum adisti mecum in eo
fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Ca-
saris interfectores adversus Augustum atque
Antonium pro libertate publicâ dimicârunt;
sicuti antea Ca. Pompeius contra Jul. Ca-
sarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te pa-
trim restituit, vel Deus propitius, vel patronus
apud victorem Augustum potens et gratus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur, qui sin-
gulis præsent urbibus, suntque illarum propaga-
tores; atque à civibus honore præcipuo co-
luntur ætate; ut Mars Rome; Athenis Apol-
lo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Be-
ocis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini,
Samo, Sparte, Mycenæ, Argis; Diana Cre-
tensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex.
ab Alex. lib. vi. cap. 4. Fortasse Horatius hic
Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo,
quod redax iterum videat suam domum ac Pe-
nates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum
confines Penatium nomina, quæ patriæ alii,
Varro Terentius etiam urbanos nuncupat;*

*Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Ve-
nus, Mars,
Mercurius, Jupiter, Neptunus, Vulcanus,
Apollo.*

Ca. Rhodig. lib. xv. cap. 30.

Sologus omnia.] Cæsum pro aëre, et climate

poni constat, vel ex hoc Horatii Epist. I.
11. 26.

*Cælum non animum mutant qui trans mare
currunt.*

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel amicissimè:
patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi
primùm: sic et condiscipulus in Philosophiis
studio videatur fuisse Varus Horatii, et cum
eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist.
II. 2. 47.

*Civillique rudem belli tulit ætus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.*

6. *Morantem diem.]* Vel æstivum, re ipsâ
longiorem; vel morari visum præ tædio civili-
um tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, item-
que ærumnarum bellicarum, quæ Horatio qui-
dem ad studia literarum Musarumq; otium
magis quàm ad strepitus militares nato, graves
erant ac molestæ.

7. *Fregi.]* Per intervalla tecum potando ru-
pi, transegi; atque ita sollicitudines ac dolorem
fesselli utcunque, pertuli, superavi.

*Coronatus nitentes Malobathro Syrio capil-
los.]* Floreis quidem coronis inter epulandum
solitos uti veteres ostendimus Od. 38. lib. I. ubi
guentis etiam perfudisse caput, notum ferè, et
ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad
feminas Rom. delicatioris translatus iste mos
coronarum in conviviis atque unguentorum,
maximè verò malobathri, quod et foliatum di-
cebatur: testis Galenus. Observa porro corol-
las istas unguentis interdum fuisse delibatas.
Athenæus item lib. xv. Plin. lib. xxi. cap. 3.
*Lutissimum, inquit, dari coronas è nardi folio,
aut vernicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.]* Malobathrum, sive
malobathrum, unguentum erat exquisitum è
folio quod gignunt Indiæ paludes, in regione
Malabar, et vernaculè bathrum vel belthrum
vocat Indii. Nomen hic factum satis appa-
ret. In Syriam apportabatur ex India: illinc
antem Romani mercatores deterebant: unde
Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Diosco-
rid. Plin. lib. xiii. cap. 1. lib. vero xii. cap. 26
ita scribit: *Dei malobathrum Syria, arborum
folio convoluta, arido colore: ex quo parantur
oleum ad unguenta: fertilliore tuncdem Egyp-
to. Laudatius tamen ex India venit. In pa-
ludibus ibi gignit tradunt hinc modo, (hæmiculm*

Tecum Philippos, et celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ ;
Cùm fracta virtus, et minaces
Turpe solum tetigère mento.

Tecum expertus sum Phl-
lippos, et fugam præcipitem,
10 10 subjecto indecoro clypeo ;
[177] quando virtus debilitata est,
et terræ mentum fœdè ap-
plicauerunt qui minas jacta-
bant.

ANNOTATIONES.

palæstris modo aquis innatare. Dalecamp.)
odoratus croco nigricans, scabrumque, quo-
dam salis gustus . . . ejus sapor nardo simili
esse debet sub lingua: odor autem in vino
subferre facto antecedit alios. In prælio quidem
prodigio simile est, &c.

9. Tecum Philippos, &c.] Adfuit tecum in
campis illis prope Philippos urbem Macedo-
niam in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis ra-
dices; quam Philippos Alexandri Magari pater
instauravit, ac de suo nomine appellavit.
Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus
atque Antonius Cassii et Bruti exercitus fude-
rant, viciorumque eos qui triumphum ante
victoriam et pugnam ceciderant. Vide infra.

10. Relictâ non bene parmulâ.] In eâ clade
fugam suam non dissimulat hic Horatius, in-
super et clypei projectionem: quod ad primum
attinet non semper caret excusatione. Nam
fortis est non modò resistere, sed et sapienter
cedere ac fugere. Sic Homerus Æneam laudat
velut metoendi fugiendique peritum: et
hanc ei laudem iuste dari agnoscit Plato in
Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud
Plutarch. Alteram verbè culpâ nunquam va-
care creditum est. Unda apud Germanos sa-
cris interdictum est ei, qui in acie scutum
amississet. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 17.
apud Spartanos autem capite luobat. Idem
lib. ii. cap. 12. Vide Aristot. lib. ii. Rhetoric.
Modestin. Juris. lib. iii. de Re Militari. Hinc
teste Ammiano Marcell. lib. xxv. paulo post
initium: Epaminondas ille dux inolytus lethali-
ter apud Mantinæam acutus, reversus ex acie,
scutum sollicitè conquirabat: quod cum vidisset
propius, lætior vi vulneris inierit; et qui ani-
mam inutropidus amittebat, jacturam clypei for-
midavit. Quod idem ita refert Justinus lib. vi.
Relatus in castra amianimis Epaminondas, ut
vocem spiritumque colloquit, id unum à circum-
stantibus requisivit, num cadenti sibi scutum
ademisset hostis: quod ut servatum audivit, alla-
tumque velut laborem gloriæque socium ocu-
latus est. Apud Plutarch. Apophthegm. Læ-
con. Demaratus interrogatus, cur dedecus, et
probrum sit clypeum abjicere, non ita verò ga-
leam aut gladium, respondit, quia hæc suâ
ipsorum causâ sumunt, clypeum autem com-
munis aciei gratiâ.

11. Cùm fracta virtus.] Cùm Bruti pars et
virtus victa est, factis adversantibus et Augusto
imperium orbis destinantibus. Tum enim in
summâ rerum desperatione ille apud suos con-
questus fertur; Frustra coluisse se virtutem,
que inane esset nomen, et fortune serviret.
Plutarch in Bruto. Dio. lib. xlvii. Appian. lib.
iv. Tit. Liv. Epitome lib. cxxiv. C. Cæsar et
Antonius apud Philippos vario eventu contra
Brutum et Cassium pugnaverunt; ita ut utrius-

que partis cornua dextra vincerent
Sed inequalem fortunam partium mors Cassii
fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulchrum
erat, totum exercitum fugam ratus, mortem sibi
conacivit. Altero deinde prælio victus M. Bru-
tus et ipse vitam finivit, annorum circiter qua-
draginta; exorato Stratone fuge comite, ut
sibi gladium adigeret. Xiphilinus in Augusto
sic rem describit: Si Brutus cum Antonio de-
certasset, et Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi
pares inter se fuissent; sed dum Brutus Cæsarem
imbecillum vicit: Antonius autem Cæsario, qui
par ei bellicus in rebus non erat, superior fuit
victores quodammodo viri dixerunt, &c.

Minaces.] Milites Lati scilicet ac eorum
duces arrogantius jactabant minas in Cæsari-
anos, quos priori certamine superaverant, tam
apertâ quidem victoriâ, ut castra Cæsaris et
Antonii, quæque in castris erant, omnia capta
sint; ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.
Ex Xiphil. loco modò cit. item ex Appiano lib.
iv. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retroces-
sasse accipiens, sic illudit; Hi ut defensas nos
provocantes minimè experiri ausi sunt. Cùm
autem Cæsarianos intellexerit inediâ et fame
prope enecatos, ac morando citra suorum per-
iculum conficere vellet, Conqueriebantur mili-
tes, mulierum more intra vallum de contineri;
excandescabant etiam eorum duces
hostesque ab exercitu prompto et parato facili-
tè vinci posse existimabant tandem
exercitus per cohortes, ac deinde per concursus,
apertius conqueritur; quid tandem imperator
noster meditatur? In quo nuper victoriam a-
depti deliquimus? Instantibus deni-
que pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus
indignatus, eorum temeritati, proprioque dis-
criminis assensus est. Xiphil. ibid.

12. Turpe solum tetigère mento.] Id est,
victi procubere, non sine gravi turpitudinis
notâ, ob priorem arrogantiam ac minas; at
enim meminisse oportebat, quod scribit Cie.
ad Attic. lib. vii. Ep. iv. Armorum exitus incer-
tos esse semper: atque Incipitum fortunam bel-
li, pro M. Marcello. Alii explicant turpe solum,
terram cruore fœdatam, quàm qui vulneribus
confecti cadunt, dentibus solent apprehende-
re; aut saltem labra mordicus premere; seu
dolore et irâ adacti, seu ne quam mittant vo-
cem querelærum, suâ virtute et exultatione
indignam.

Tetigère mento.] Pronâ in terram facie, in
pulvere volutatis. Virgil. Æneid. xi. 418.

Procuravit moriens, et humum sæmel ore mo-
mordit. Ex. 609. libid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cran-
tiam

Mandit humum, moriensque suo se in vul-
nere vorat.

At relox Mercurius trem-
bundum me per hostes aere
spisso rapuit; in mare fre-
mens et insanas retrahit,
iterumque ad militiam de-
cessit. Debitum igitur epu-
lum Jovi persolve; et cor-
pus diurno fatigatum bello
reclina sub meâ lauro:
neque dolis abstine tibi
servatis. Polluta vasa reple
Massico oblivionem malo-
rum afferente: et unguenta
de amplis vasibus effunde.

Sed me per hostes Mercurius celer

[128]

Denso paventem sustulit aere:

Te rursur in bellum resorbens

16

Unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Jovi dapem;

Longaque fessum militiâ latus

[179]

Depone sub lauru meâ, nec

Parce cadis tibi destinatis.

90

Oblivioso lævia Massico,

Ciboria exple; funde capacibus

ANNOTATIONES.

13. Sed me per hostes Mercurius celer, &c.] Metaph. Tum verò fuso exercitu nostro, fur-
tum me proripuit, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur et furti Deus. Od. 10. lib. I. in cujus etiam tutelâ sunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur, Od. 17. libri hujus. Ingeniosè porro surr fugâ alioquin indecoram ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: Id nempe fingens tibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. I. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. I. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat *ἄερος*. Iliad. xx. Sic et Virg. Æneam à Neptune de Achillis manibus ereptam inducit. Æneid. v. 809.

. . . . Pelide tunc ego forti

Congressum Æneam, nec diis, nec viribus
æquis,

Nube cavè eripui. ———

14. Denso aere.] Nube, quâ densatus est
aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ad impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἰδὺν παρ' Ἀπολλῶνα, ἰαδύης δ' αἰγ' ἕλετ' ἰολλῆ.

Te rursur in bellum resorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebula protegit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula coniecit, ac recedenti bello implicuit, semper intrepidum ac publice libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit aestuosis.] Sicut in fretis aestuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet, quæ evomerat, ac in litore reliquerat: sic bellum, cives Cassio Brutoque, quasi profligatum eiecerat te, Vare, non secus ac me, et modò non liberum fecerat: verùm exardescens porro tumultus civilis in arma te rursur abripuit. His Horatii verbis non abs re voluit quidam alludè ad primum Sexili Pompeii in Sicilia facta exitum, adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Britannicam; unde tandem salvis ille, Romanam rediit, et Augusti reconciliatus est. Estus illos marinos egregiè describit Virg. Æneid. xl. 624.

17. Ergo obligatam redde Jovi dapem.] Prius inculcatum est quò post tot laborum et pericula, te Vare, gratias Deo persolve, hæc sarrum Jovi Sacerdoti Dapem: de quo M. Cato de Re Rust. cap. xxxiii. Obligatam dapem, sacrificium, licet dicimus, promissum ac votum à

Pompeio Vario, interpretari licet, ex Præzino lib. vii.

18. Longaque fessum militiâ.] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius; nempe sub Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recreat epulare mecum, quoniam apud me; sub lauru meâ tatus; petrocinio meo confusa, adeoque omni depositâ sollicitudine. Spondet nempe Vario Horatius fortissimè nondum perfectè ab Augusto veniam comsecrato, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutus, multatus esset, inque rerum, coactus est faciendo versus victis queritare. Quod ita narrat Epiet. li. 2. 46.

Unda simul primum me dimidra Philiippi,
Decis humilem pensis, inopemque solliciti
Et laris et fundi; paupertas impulit audax
Ut versus facerem. ———

Itaque Mæcenatis primum auxilium demerui, perque hunc Augusti placare iram aggressus est; et quod scribit ad Pisones 403. quanquam alio ibi proposito;

. . . . Gratia regum

Pieris tentata modis; ludusque reperitus,
El longorum operum finis. ———

Mæcenatem autem potentem fuisse et idoneum laurum ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Mæcenati tantum à Cesare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quæcumque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere possit, et ex eis quæ vellet immutare.* Et postea; *Cæsari Mæcenates profusus tum ceteris in rebus, tum verò quoties vehementer irascebatur, quòd ejus iram leniebat; et quòd in multis alioqui mortis dicturus sententiam, à Mæcenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexit,* &c.

21. Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.] Largè pota vinum è Campania melioris notæ, quòd oblivisci faciat ærumnas priores, omniumque mentis ægritudinem detergeat et dimoviat. De Massico Od. 1. lib. I. exple, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terentium. Vide Donat. Nonnium Marcellum.

22. Ciboria.] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. lib. iii. et lib. xl. cap. 7. quoniam in lo

Unguenta de conchis. Quis udo
 Deproperare apio coronas,
 Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
 Dicet bibendi? Non ego sanius

[180] Quis uero texet diligenter
 corollas ex apio humido vel
 myrto? Quem potius ma-
 gistrum creabit Venus? Ego
 [181] certe non moderatius

ANNOTATIONES.

cum Casaubonus ita scribit; *Græcis peregrinum peculum opinor et nomen, etri potest uideri derivatum, unde et uerberis. Sed constat in Ægypto primum ceptra fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboris deinde ex aliâ maierid, figurâ eadem. Hesychius dicit, Κεράριον Ἀγύπτου ὄνομα ἐστὶ ποτίσιον, Ecclesiam uero fecit nomen hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. c. 1. τὰ κεράρια ἐστὶν ἄρτους, in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur, inquit. Fabæ istius descriptionem hic attezere non pigebit. *In Ægypti lacubus et stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in libro. Huic insidel caput rotundo nescamur saro similia. Fabæ in singulis ueluti nucamerorum loculis, aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rose color. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thesalicis, quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. iiii.

[Funde in capibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta et copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item que postea mox.

[28. Conchis.] Vel accipe pro quolibet vase ex elabastro; vel simpliciter intellige reposita pridem in conchis unguenta: quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cæll. Rhodig. lib. xvii. cap. 26. Cur autem in computationibus uigrent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. xv. cap. 13. nempe quod vini rim imbecilliorum fore crederent, si eo pacto quarî dilueretur, &c. De unguentorum luxu et mollitie, Plin. lib. xiii. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacer. ubi scribit, *Unguentariis adium Sparte præclusum a Lycurgo, unguentique relict corruptelam et perniciem omnino præscripta atque amandata.* Cæll. Rhodig. cap. 24. lib. xvii. ex Xenophonte et Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas uenisse unguenta, profligatis congrua moribus atque impudicis.

[Quis udo Deproperare apio, &c.] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more iatis epulas capat exornemus? Udo, vel recenti, vel potius quoddam humidis in locis crescit assatum et colligitur. De myrto lib. viii. Od. 38.

[24. Apio.] Plin. lib. xx. cap. 11. *Apio gratis vulgo inest. Namque rami largis portionibus per iura inueniant, et in condimentis peculiarem gratiam habent. Honor ipsi in Achaia coronare uidentes sacri certaminis Nemeæ. Hæc postea*

rora addit idem Plin. lib. xix. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. Athenæus lib. xv. cap. 10. Inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui maltam inlueris, hyacinthum spiras melitalum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum ocularis, dimoto corpore apium ales, cosmosandalum incedis, vinum affunde, et acclama tertium Poæna, ut est lege ancilium.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in convlviis. At repugnant botanici doctores; id uero hedere quidem, non apio tribuunt.

[25. Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?] Quis erit et fiet conviuii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. lib. i. Od. 4. *Nec reges vini sortire Italia.* Vide et que ibi annotauimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. in computationibus veterum creati solitum Regem, à quo populorum leges aliaque in convivio obseruanda præscriberentur; cum porro Græcis appellatum *συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγὸν*; Latinis autem conviuii Dictatorem, *Plum.* Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo Conviviū Magistrum. Regem, Ducem, Bymposiararchum. Strategum, etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id forte fieri, et quidem talorum vel esserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur; eratque eum tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseriis autem quando ter senarius contingebat. De his ludis plura ad Petrii Sat. 5. annotauimus. Vetus interpres hic ita scribit; *ἀρχαρισμὸς significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primum Venereis autem jactus latissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem *tricenarium*, cum insanientibus libraris quibusdam Acromis, Porphyrius et aliorum. Quod optime senat pridem et correstit Hadrianus Junius, Anniaduersa. Hesychius *τρεὶς ἢ τετραγέριος βόλος.* Quo pertinent etiam Prov. ἢ τρεὶς ἢ τέρας κέβη, cuius et meminit Jal. Pollux, lib. ix. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, seuio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam *εἰς ἑξές* idem sonat, ipser dum quod *μῆρας*, sive *νῆρας*, et *χῆρας*: quod se, sellit nonnullos male feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in Amor. *Μεθυσίς ἔστραγάλου πωρίστος ἰση σχήματι καλῆτος Ἀγορίστου.*

[Venus.] In jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. ii. Scen 3. Vide Eustath. ad Il. xxiii. et Odyss. i. Cio. de Divinat. i. et B. Martial. lib. xiv. Epigram. 12. Propert. lib. iv. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. xviii. cap. 68, et 69, &c.

[26. Dicet.] Designabit, prædicet, docerent, creabit uelut edicta. Solenne uerbum juris.

agam quam Edoni: Nam
et mihi suave est insanire
amico recuperato.

Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

ODE VIII. AD BARINEN.

*Juranti licet ei non esse cur credatur, quoniam amantium perjuria à Deo
non plectuntur.*

O, Barine, siqua tibi pu-
nitio aliquando contigisset,
ab fidem violatam; si de-
formior esses effecta atro
dente, vel ungue uno; cre-
derem. Verum simul ac
promissis fallacibus caput
obstrinxisti, longè formosi-
or splendes,

ULLA si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Crederem. Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis

183]

[183]

6

ANNOTATIONES.

Arbitrum bibendi.] Is Convivii Moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges; quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. iii. capite unico. Unde et multa ad rem presentem spectantia hausimus; ergo et hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum, putum puer infundito.

A summo ad imum more majorum bibunt.

Decem cyathi summa potio runto.

Musis nonum, decimum Apollini libant.

Dominam si quis habesit, indicium facito.

Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas

Alegantur; eorum vicem carmen,

Aliudve quid Musæum proferunt, &c.

Non ego sanius Bacchabor Edonis, &c.] Aede me afficit, ac quasi extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissimam illius presentiam fruens totum me hilaritati tradam. Hinc et bibam largius, et saltabo, discurram instar Bacchantium: et quamvis furere, et insanire videar, hoc etiam dulces mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. xiv. cap. 11. Moas Thraciæ à quo Thracas Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides et Edonæ cognominantur. Propert. i. 3. 5.

*Nec minus assiduus Edonis fessa choreis
Qualis in herboso concidit Apiano.*

Porro cùm Edoni, tunc Thracas universi bibacitate ac petulantia famosi noscuntur. De quibus et supra ad Od. 27. lib. i.

*Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracæum est.*

Ode VIII.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Ulla si juris.* Si non impunè toties fre-giases fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidatu-ram ne detineas ulterius malteris, si iterum

pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vin-dices adesse Deos fidem violentibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio, mentientes quãdam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso, aut lingua, seu nota vultu, oculis, dentibus, manibus, alibi,ve, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. ix.

*Μακρὲ ἰπὶ γλῶσσης δακρυοεισὴν ὄψους
Nec amplius in lingua extremâ pustulam
produzeris.*

Et Idyll. xii.

— Ἐγὼ δὲ σὶ τὸν καλὸν αἰῶνα,
Ψόδια ἔπι ὠκυδὸν ἀγλαίας οὐκ ἀναρῶν
Ego verò te pulchrum prædicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edidero. Hinc Ovid. Amor. iii. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat quasi admirans ait:

*Esse Deos credamne? Fidem jurata fefellit
Et facies illi, quæ fuit ante, manet.*

*Quam longos habuit nondum perjura capillos.
Tam longos, postquam Numina læsit, habet,
Candida candorem raseo suffusa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.*

*Pea erat exiguus: pectus est aptissima forma,
Longa decenæque fuit, longa decenæque
manet.*

*Arguta habuit, radios ut sidus, ocellos,
Per quos veniitæ est perfida sæpe mihi.*

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Grævice nihil habet. Non absurdè igitur *Barine*, legendum spectantur viri certe eruditi, ab *bar*, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.]* Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

6. *Sed tu simul obligasti, &c.]* At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil ferens: imò verò pulchrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.* Virg. Æn. ix. 800. *Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.*

Pulchrior multò, juvenumque prodis

Publica cura.

Expedit matris cineres opertos

Fallere, et toto taciturna noctis

Signa cum cœlo, gelidâque Divos

Morte carentes.

Ridet hoc, inquam, Venus ipsa ; rident

Simplices Nymphæ, ferus et Cupido,

Semper ardentes acuens sagittas

Cote cruentâ.

Adde quòd pubes tibi crescit omnis,

Servitus crescit nova ; nec priores

Impiæ tectum dominæ relinquunt

Sæpe minati.

Te suis matres metuunt juvençis

siq; adolescentium com-
munis sollicitudo. Ergo ju-
vat fraudare sepultos cine-
res genitricis, astraque noc

10 tu silentia, Olympumque
universum, atque Numina
frigida mortis expertia. Id,
inquam, ipsa ridet Venus
rident faciles Nymphæ, inid
et sævus Cupido ignitas as-
siduè sagittas exacuens cote

[184] 15 sanguinolentâ. Præterea
juventus tibi cuncta adoles-
cit, totidemque captivi pa-
rantur novi : veteres autem
irreligiøsæ dominæ dom-
mum, frequenter minati li-
ceti, haud deserunt. Te ma-
tres suis adolescentibus,

20

ANNOTATIONES.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergosi è per-
juriis enascuntur emolumenta, nodum incom-
moda vel pœnæ subeantur, certe expedit reli-
gionem omnem flocci facere ; adeoque prom-
issa matri jam sepultæ non valdè refert im-
plere, imò juvat non persolvero, et fallere.
Flagitium tamen ac nefas maximum, paren-
tum cineres violare, veteres crediderunt. Vir-
gil. *Æneid.* iv. 427.

Nec patriis Anchisæ cineres manere revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum
cœlo, &c.*] Expedit, inquam fallere, mentiri,
perfidè testari ac jurare sidera. Deos immor-
tales, totumque cœlum. Virg. *Æneid.* vi. 468.

— Per sidera juro,

Per Superos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage ; side-
ra nocte tæceti lucentia. Cæsar. lib. vii. de
Bello Gall. *Id silentio noctis conati.* Et postea ;
Silentio noctis Cæsare castris egressus. Virgil.
Æneid. iv. 624.

— *Cùm medio volvuntur sidera lapsu ;*

Cùm tacet omnis æger,

. sub nocte silenti

Lenibant curas, et corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non
offenditur, imò delectatur Venus perjuriis
ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare
verò ? Quoniam pejerantes in rebus amatoriiis,
similes pueris, minimum mentis habent. *Ὅτι
καθ'αὐτὴν παιδῶν, τὸν ἰδιῶν ὑπὲρ τὸν ὀλιγίον
εὐκαταίρων.* *Voluptates,* id est, qui eas cæco
impetu sectantur, velut pueri minimum ratio-
nis possident, adeoque vix intelligunt quid
agant ; quo levius fit quod peccant. Plato in
Philebo. *Or.* *Amor.* ii. 3, 11.

Scilicet æterni saluum jurare puellis

Dii quoque concedunt. —

Et Art. Am. i. 633.

Jupiter ex alio perjuria ridet amantum,

Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull. i. 4, 21.

Nec jurare time ; Veneris perjuria centi

Irrita per terras et freta numina ferunt.

Hinc et Proverb. *Aphrodisium juramentum,*
pro vano et futilli.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes,
adignoscendum faciles, ex Virgil. *Eclog.* iii. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] *Asseclæ* comitesque Veneris,
Jocus, Risus, Gratia, &c.

Ferus et Cupido.] Necnon ipse, qui videtur
ferus, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quam-
vis ad vindictam parata semper gerat arma,
arcum, sagittasque, easque, ardentes et acu-
tas cote cruentâ. Nimirum quas pagnas, quas
vulnera, quas cædes amor non gignit ?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impu-
beres crescere, adolescere videntur ad tibi
serviendum, augendumque captivorum tuor-
um numerum. *Nec priores tamen amatores
relinquunt te,* licet experti perfidiam tuam ;
quamvis etiam relicturos te, aliamque fœdeli-
orem amicam quesituros, non semel ante
minati fuerint. *Verum fixus his est apud te
animus eorum clavo Cupidinis, ut est apud
Plaut. Asin. i. 3, 4. Tibull. ii. 6, 13.*

*Juravi quoties rediturum ad limina nun-
quam ?*

Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. ii. 3, 49.

*Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti posthac aqua et iniqua
ferunt.*

Vide Pers. Sat. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvençis.*] Ne
capti illecebriis tuis adolescentibus, meretriciis-
que amoribus innexi, pessundato pudore, sic-
cis dedecus sint cognatis. Pers. modò cit.
Te senes parci, timent pariter ; ne juvenes illi
rem patriam rumore sinistro limen ad obæmum
frangant, ibid. id est, patrimonium dilapi-
dent in impurâ consuetudine. Meretricem
esse, quasi voragine nihil non absorbentem,
alibi notavimus. Itaque filii suis parentes me-
tuunt te velut scopulam, ad quem rerum im-
perki illiduntur, faciantque naufragium ho-
noris ac fortunarum.

te senes avari timent: post-
le quoque recens matrimo-
nio junctæ metuant, ne vi-
ros suos remoretur fulgor
suum.

Te senes parci, miseræque nuper
Virginæ nuptæ, tua nec retardet
Aura maritos.

ODE IX. AD VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Myster puerum.

Amice Valgi, haud per-
petuò fluunt è nebulis plu-
viae in campos asperos; nec
variae tempestates agitant
semper mare Caspium; nec
per menses singulos pigrum
gelu manet in Armonia
regionibus: nec Gargani
quercus vexantur Septen-
trionibus ventis; et fron-
dibus spoliantur fraxini.
Tu però modulis tristibus

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges febilibus modis

[185]

[186]

6

ANNOTATIONES.

22. *Miseræque nuper Virginæ nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos suos à se abalienet, abducatur, ac detineat aura sua, favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicut miseræ ipsæ fiant, paràm dilectæ, sprete, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

Ode IX — Metrum idem quod Od. 9. lib. i. Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset. Sat. 10. lib. i. 81.

Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque, Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque

Fluunt, et hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat, lib. iv. Eleg. i. v. 179.

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus, Valgius: eterno proprior non alter Homero.

Consularem virum produunt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. vi. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompei fraemel, &c.* T. Valgi carmina quedam affert Servius in Ægeid.

Sed nos ante casam tepidi mulcralia lactis Et sinum rini cessamus fundere Baccho. Isidorus, ex Annotatione Lillii, hæc etiam citat.

Hic mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis sistit in hospitium.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. iv. Eleg. 4. *Hispidos agros vel apicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos; vel potius hyemis asperitate horridos ac deformes.*

Ovid. Metam. ii. 30.

Et glacialis hyems comas hirsuta capillum.

2. *Mare Caspium.*] Hoc est Hyrcanum dicitur Hyrcaniâ regione proximâ, quoniam sibi ut et Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiana. Hodie *Mer de Sale, vel Mer de Baccu, &c.* Hoc ævum et procellis undique expositum Mela refert: et proinde nominari illud potissimum hæc dixeris. Adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *Mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte; quâ non mediocri carminis venustas et elegantia comparatur.*

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modò tollentes, modò deprimentes.

4. *Armeniis oris.*] Hæc Asia regio duplex est, utraque Turcis nunc pariet; Major, quæ hodie *Turcica et Turcomania;* et Minor, quæ *Aladulis* vocatur. Inter montes Taurum et Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirum congelata cursum non habet, vel quod pigros et inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Alta quercus in Gargano, Apulie monte, qui vetus uocem hodie servat, et dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. v. 380.

Appulus Hadriacas exiit Garganus in undas.

9. *Tu semper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continue sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum Myster morte ablatum.

Febilibus modis.] Elegiacis versibus lectu accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75 Tull. Tuic. i. *Hæc cum pressis et febilibus modis, qui totis theatris mediis infrenis concinuntur, &c.*

Mysten adeptum; nec tibi Vespero
 Surgente decedunt amores,
 Nec rapidum fugiente Solem.
 At non, ter ævo functus, amabilem
 Floravit omnes Antiochum senex
 Annos; nec impubem parentes
 Troilon, aut Phrygiæ sorores
 Flevêre semper. Desine mollium
 Tandem querelarum; et potius nova
 Cantemus Augusti trophæa
 Cæsaris, et rigidum Niphaten,
 Medumque flumen gentibus additum

10 eroptum tibi Mystên contu-
 endo prosequeris: neque tui
 desinant amores exorto Ve-
 spero, neque cedente illo
 [187] Soli rapide exurgenti. At
 qui Nestor vetulus triplici
 ætate exactâ, haud cunctis
 15 tis annis deflevit Antio-
 chum dilectum: neque Troi-
 lum impubem indesinenter
 luserunt parentes vel
 sorores Trojanæ. Aliquan-
 do cessa in teneris queri-
 moniis; magis autem celeb-
 20 bremus recentes Augusti
 [188] Cæsaris victorias; dicamus
 et algentem Niphaten, flu-
 vitumque Medum subactis nationibus adjunctum,

ANNOTATIONES.

10. *Mysten.*] Alkujus numinis initiatum sacris è nomine conieciunt et augurantur allqui. At poerumæ dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sanè fuisse indicare videntur exempla modò allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespero Surgente, &c.] Nec cessas desideria et lamenta iterare, sive cùm stella Veneris exoritur, serò nempe, et Vesper apellatur; sive cùm occidit, et surgentem Solem fugit, mane scilicet, et Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum. *Infima est quinque errantium, terreque proxima, stella Veneris, quæ anteortus Græcè, Lucifer Latine dicitur, cùm anegreditur Solem; cùm subsequitur autem, Hesperus.* Plin. lib. ii. cap. 8. *Infra solem ambi ingens nidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsaque cognominibus æmulum Solis ac Lune. Præteriens quippe et ante matutinum exortens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contra ab occantu resurgens, nuncupatur Vesper, ut proroganti lucem, &c.* Ovid. Metamorph. li. 112.

— *Ecce vigil nitido patescit ab ortu
 Purpureas aurora fores, et plena rosarum
 Atria: diffugiunt stelle, quarum agmina
 cogit*

Lucifer, et cali statione notissimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. iv. 466. *Te veniente die, te decedente carcebat.*

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O Valgi, considera Nestorem senio et annis gravem, ambo perquam amabilem Antiocho filio suo modum tamen aliquem posuisse stibus et lachrymis; pariter et Priamum, &c.

Ter ævo functus.] Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat, inquit. Tull. de Nestore, in Catone Majore. Porro trecentis licet annis vitam vixisse Poëta narret, tresque ætates totidem seculis definiant: melius tamen homini ætas triginta duntaxat annos complecti, et Nestor annos vixisse nonaginta dicitur; ut optime probat Lambinus è Plutarcho in Catone Seniore: ubi in Serrillum Galbam accusasse nonaginta annos natum refertur, susque patris, non secus ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navasse. Vide Ovid. lib. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. x. 246.

et seq. Plin. lib. vii. cap. 38. Cœl. Rhodig. lib. xix. cap. 21. Apud Athen. lib. x. cap. 9. Nestor ter senex, è τρετῆρας dicitur.

Amabilem.] Seu valde dilectum patri nata minimum; seu quod saucio parenti et in acie periclitanti antequam Memnonem impigrano opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antiochum, ab Hectore occisum.*

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem Troilum ab Achille interemptum sine modo sterbere parentes, Priamus et Hecuba; aut Phrygiæ sorores, Polyxena, Cassandra, Lycaete, Creusa Illone, &c. Virgil. Æneid. i. 474.

*Parte illi fugiens aminis Troilus armis.
 Infelix puer, atque impar congressus Achilli
 17. Derive mollium tandem querelarum.]*
 Phrasia Græca, Homer.

'Αλλ' ἔγχελαγ' ἔγχελο.

18. *Et potius nota contentus Augusti trophæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quàm si statim celebrandas ejus victorias assumeret et exqueretur.

19. *Trophæa.*] Victoris monumenta à τειχεῖς vertere in fugam. Olim enim eo in loco quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta illis arma et spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea verò in montibus et locis eminentioribus trophæa constituta sunt ad posteritatis documentum. Ballust. victis Hispanis trophæa in jugis Pyrenæi Montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphaten.*] Vel fluvium, vel montem potius navibus regentem Pars Tauri Montis, inter Armeniam Majorem et Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde et manat fluvius ejusdem nominis, Armenico rigans, Medos, et Mesopotamios; dein in Tigrin alabitur. Lucan. lib. iii. 445.

Armeniusque tenens volentem saxa Niphaten.
 21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius à quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem insuit. Strab. lib. xv. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. v. 560.

— *Cæsar dum magnus ad altum*

fluctus minores agere : at-
que Scythas angustis jam
agris nec ultra definitos li-
miles excurrere.

Victis, minores volvere vortices :
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguus equitare campis.

ODE X. AD LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraq; fortunâ.

O, Licini, melius ages,
neque semper altum peten-
do, neque ripam plusquam
deceat stringendo haud tu-
tam, dum tempestates soli-
citus fugis.

RECTIUS vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.

[189]

ANNOTATIONES.

*Fulminat Euphratem bello, victorque volen-
Per populos dat jura.*—— [189]
21. *Gentibus additum victis.*] Armenis, Par-
this. Ovid. Triat. 227.

*Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit
arcus*

Parthus eques, timidâ captique signa manu.
Vide Virgil. Æneid. i. in fine. Et quæ an-
notavi, lib. i. Od. sub finem; Od. 19. v. 12. et
Od. 35. in fine . . . Quibus adde que narrat
Xiphilius in Augusto. *Phraates per id tem-
pus metuens ne Cæsar contra se exercitum du-
ceret, captivos ad eum remisit; et signa milita-
ria, quæ à Crasso ademeral. Quæ ex re Cæ-
sar gloriâ efferebatur, quod sine labore recupera-
isset ea, quæ alii magnis præliis amisissent.*
*Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in
equo urbem ingressus est . . . Cum esset in
Asia, urbinaque et principibus partim aliis con-
firmasset, partim ad alios transulisset, condema-
natis quibusdam regibus, nonnullis etiam lau-
datis et in amicitiam receptis, quamplurimas
legationes ad eum venerunt. Nam et Indi, qui
ritea quoque legatos miserunt, tunc amicitiam
confirmaverunt, datis muneribus, &c. Et postea,
Phraates, Parthorum rex, de Armeniâ jus-
sus decedere, Augusto sine regis nomine rescri-
benti paruit.* Ibid. Vide et Luc. Florum, lib.
v. cap. ult. sub finem; ubi Armenios subactos,
Parthos rapta clade Cassianâ signa referentes
alio, tandemque clausum tertid Jani templum
ab Augusto Cæsare observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter at-
tribuit Poeta fluvii, quod gentium est. Ni-
phates et Medus minores jam æstus agunt,
non ita fluctus tollunt, id est, minus superbire
didicerunt; quo fracta populorum audacia et
utrogantia designatur. Sic Virgil. Æneid. viii.
726.

—— *Euphrates ibat jam mollior undis.*

23. *Intraque præscriptum, &c.*] Referamus
etiam et canamus debellatos Gelonos, Scythias
Europæ populos; id est, Scythas Armeniæ vi-
cinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines
compulsos, ut non liceret deinceps excurrere
equitando ultra præscriptum sibi terminum,
nec, ut antea, quolibet vagari, et prædas agere.
Virg. Æneid. viii. 726.

*Hic Lelegas, Caraque, sagittiferosque Ge-
lonos.*

Ode X.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quâdam ratione, novo semper ornatu; ut novum quid ubique esse videatur; nimirum præstat ipse quod in arte Poeticâ præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur: v. 128. *Proprie dicitur communis.* Hic allegoriis globalis ostendit, extrema semper fugienda; ne quod aiunt incidat in Scyllam cupiens vitare Charybdin.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt, qui cum ad Consulatum aspiraret, tum spei frustrationem impatienter et ægrè ferens, ritè ab Horatio sit monitus. Is verò postea consulari munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio, Lamb. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murenam;* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio et aliis intelligo Licinum Varronem Murenam, qui frater erat Proculeii, ac Terentii uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, et cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristempore merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. liv. &c. Vide supra Od. 2. v. 6. Annot. Bene itaque, licet frustra, Licinius ille Murena docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic et cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates querendo, altumque fortune statum.

2. *Urgendo.*] Aspidè, vehementer, et avidè prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet. ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, et adigat ad infimas nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos et vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erant; *ὄρε γὰρ μὴ πλεῖν, circa terram non navigandum;* quo docebat terrestribus haud sic adherendum ut non ad sublimia assurgeretur.

Auream quisquis mediocritatem
 Diligit, tutus caret obsoleto
 Sordibus tecti; caret invidiâ
 Sobrius aulâ.
 Sæpius ventis agitur ingens
 Pinus; et celsæ graviore casu
 Decidunt turres, feriuntque summos
 Fulmina montes.
 Sperat infestis, metuit secundis
 Alteram sortem benè præparatum
 Pectus. Informes hyemes reducit
 Jupiter, idem
 Summovet: non, si malè nunc, et olim
 Sic erit. Quondam citharâ tacentem
 Suscitât Musam, neque semper arcum
 Tendit Apollo.

5 Quicumque amat pretiosam mediocritatem, securus, et immunis est à squalore domus vetustæ, pariter temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxia. Frequentius excelsa pinus ventis concutitur, et turres editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit in adversis, in prosperis autem contrariam timet fortunam.
 10 Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Sæ modo res se habent malè, non etiam post ita se habebunt. Musas dudum silentes aliquando lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit.

ANNOTATIONES.

Cic. ad Q. fratrem lib. ii. Epist. 1. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui languam fluctu, et magnitudine negotii sinas; contraque erigas, ac recidas, etiamque ultro occurras negotiis. Vide supra Od. 3.

6. Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta; quod nec paupertatis malum habeat, e. g. obsoleto domicilio, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam; ac proinde curas et labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, mediocritas; quod αρετή δ' ἐστὶν μέτρον ἀρετῆς, Mediocritas in omnibus optima sit. Hinc Proverb. Μὲδὴν δ' ἄγασ, Ne quid nimis. Et Solomon ipse res sapientissimus sic Deum optimum precabatur; Divitiis ac paupertatem ne dederis mihi.

6. Obsoleto Sordibus tecti.] Horat. Epist. 2. lib. ii. 99.

Pauperes immunda domus procul absit.—
 7. Invidiâ aulâ.] Martial. Invidiosa regis atria, dixit.

9. Sæpius ventis agitur ingens Pinus, &c.] En summorum dignitatum mala et incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit furor; perflant altissima venti.
 Summa petenti dextrâ fulmina missa Jovis
 Juvenal. Sat. x. 105.

Numerosa parabat,
 Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
 Casus, et impulsæ præcepto immans ruina.
 Claudian. in Ruf. 22. . . Tolluntur in altum,
 Ut lapsus graviore ruant.—

13. Sperat infestis.] Jam monet quid in utraq. fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne fraugatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infestetur, ac benignum nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licini cum nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbis penam luit. Sapientis est præceptum: In die malorum, ne immemor sis bonorum; et, vice

versa, In die bonorum, ne immemor sis malorum. Menander apud Stobæum:

Ἐν ἰαυλοῖς χερὶ τοὺς εὐνοῦς ἔχεις βίον.
 Ἀνθρώπος ἀτυχῶν εὐχέταις οὐδὲ τίς ἀπίστος.
 In spe decet sapientes agere vitam,
 Vir infelix servatur spe.

Hinc et apud Pindar. spes γυροτόπος dicitur. Melius secundis.] Horatius, Lib. i. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectaverit secundæ,
 Mutata quatit.—

Sapienter itaque Philippus Macedo, cdm tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamâsse fertur: Magne Jupiter, pro his tantis medicum reponas mali.

14. Benè præparatum Pectus.] Virtutis ac sapientie documentis instructus animus.

15. Informes hyemes reducit Jupiter, &c.] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus; quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt; summovetque tandem Jupiter hyemes, et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. Rempublicam desperatam quoque sanari pulo posse, inquebat.

17. Non, si malè nunc, et olim Sic erit.] Sophocli. in Electrâ; forsitan oras erit melius. Τὸ χ' ἄγχιον βροχίας ἀμείβοι. Tibull. li. 6. 19.

Credula vitam
 Spes fovet, et fore cras semper ait melius.

18. Quondam citharâ tacentem suscitât Musam, &c.] Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pœan à πœnis, ferre, dictus; ex Festo. Neque semper arcum tendit; non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. cap. 17. Apollinem adoramus, inquit, cognominibus, modo sospitatem, modo pedem significantibus. Vide lib. i. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratiæ, levâ sagittas et arcum tenens; quò modò radiis et calorè Naturam recreet ac beet universam; modò æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

fluens rebus generosum te
et constantem exhibe: au-
râ serâ prepitâ, ipse pruden-
ter constringas vela
pluiculum inflata.

Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahe vento nimium secundo
Turgida vela.

ODE XI. AD Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omisiss curis.

O, Quinti Hirpini, desine
percontari quid meditetur
bello strenuus Cantaber, ac
Scythia, separatus interpo-
sito mari Adriatico: neque
solicitus sis utillum vitæ mo-
dica requirenti. Abit re-
trorum polita juvenus ne
pulchritudo, si cæ senectute
amovente amores luxurio-
sos ac soporem facilem.
Haud eadem semper digni-
tas manet floribus

QUID bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpini Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere, nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca. Fugit retro
Levis juvenitas et decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos

[191]

6

[198]

ANNOTATIONES.

23. *Contrahe vento nimium secundo Tur-
gida vela.*] Si prospero fortunæ utaris statu,
ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne supe-
riora semper et ulteriora proseguere; imò et
ambitionem coercere et arrogantiam, unde tibi
sit ruina causa. Quemadmodum nautæ, cùm
remittit ventus, expansis velis captant auram;
at si vehementer evadet, vela contrahunt; ne
validiore abrepti impetu, navim haud possint
regere, atque in scopulos impellantur, illidan-
turque. Ovid. Trist. iii. 4. 31.

*Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Prepositusq; precor contrahe vela tui.*
Isocrates ad Demonicum; *Ὅτι σὺν ἄλλοις
ἰσχυρῶς, ἔστι δὲ σὺν ἄλλοις ἰσχυρῶς ἔστι.* Ne-
que beatus supra modum exultes; neque in-
fortunatus sine modo mœreas et contristeris.

Ode XI.—Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam
anxiè queras, O Hirpini, quid mollantur ex-
teri populi contra Republicanam Imperiumque
Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Ita-
liam irrupant agrosque devastent ex na-
tiones, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris*
vide Annot. lib. ii. Od. 6. v. 2. De *Scythia*
lib. i. Od. 36. v. 9. Hic verò per *Scythas* in-
telligit Illyrios, Dalmatas, Paannonios, Dacos.
Eos enim, ut et omnes Septentrionales, Scy-
thiarum nomine veteres indigitabant: hos verò
tunc bello fatigabat Tiberius Nero, Drusi Ne-
ronis frater, qui consulatum gessit cum
T. Quinctio Crispino, ut observat Crug. unde et
Crispinum pro Hirpino hic legendum ac
substituendum opinatur. Favet etiam quòd
inter Quinctii gentis cognomina haud Hir-
pinus reconsecatur: quod acutè suo more Tor-
rentius indicat. Verùm enimvero nullus non
codex habet Hirpinum. Vide paulo post. Vide
et Epist. 16. lib. 1. haec eidem inscriptam.

2. *Adriâ.*] Sinus est ingens Illyricum inter

atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo
plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur
habuisse prædia Quinctius noster, quibus cala-
mitatem aut vastitatem metueret ab hostibus
supra memoratis, si in Apuliam venirent; ubi
fortasse et sita erant illa, et ipse fortasse natus,
aut die commoratus cognomen sortitus e. et,
Nam Hirpini Apulias populi. Sedem id con-
jicere liceat, dum certi nihil aliud suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque
Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum
cepiat res suâ familiaris, satis ipsi superfutu-
rum sit unde sustentent vitam, quam quidem
brevis, et parvo contenta est. Unde postea rite
infert Poëta, presentibus utendum hilariter,
ac jucundè vivendum, quamdiu sinunt fata.

6. *Fugit retro Levis juvenitas, &c.*] Ea vires
abiiisse dudum juventutem nostram: instare
jam canitatem ac senii incommoda: ergo ut-
pamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

7. *Levis.*] *Levis*, imberbis, polita, *ala*.
Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris
naturalis, tum humidi radicalis diminutionem
ac defectum. Valeant qui aridos senes hic
interpretantur parcos et miserè victissimos.
Parùm enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] *Nec miremur, aut conqueramur de prioris tæ-
tatis amisso decore; cùm nec ver sit perpetuum,
aut vernis floribus pereuntis nitore: nec Luna
suum servet integrum semper splendorem ac
speciem.* Ovid. Art. Am. ii. 116.

*Nec semper viola, nec hiantia liliis floruit;
Et riget amissâ spina relicta rosa*
Propert. i. 10. 8.

Et mediis celo Luna ruberet aquis.
Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelli-
gatur, quam nitida, et rubore quodam hinc
fuso palchra.

Vernis, neque uno Luna rubens intet
 Vultu. Quid aeternis minorem
 Consiliis animum fatigas?
 Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
 Pinu iacentes sic temerè, et rosâ
 Canos odorati capillos,
 Dum licet, Assyriâque nardo
 Potamus uncti? Dissipat Evius
 Curas edaces. Quis puer ocyûs
 Restinguet ardentis Falerni
 Pocula prætereunte lymphâ?
 Quis devium scortum eliciet domo
 Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
 Maturet, incomptam Lacænæ
 More comam religata nodo.

10 *veris*: nec pari facie mi-
 cat Luna rubicundula. Qua-
 re mentem cruceana occupi-
 ternis propositis inferio-
 rem? Quia su hac proce-
 ra vel pinu vel platano, ut
 casus tulerit, prostrati bibi-
 mus, quamdiu per vitæus li-
 cet, albescentibus capillis
 odoriferâ rosâ, et nardo
 [193] Syriâ desibitibus? Bacchus
 sollicitudines discit mor-
 tuales. Quis servus catidi
 Falerni vasa quam primam
 20 refrigerabit aquâ defluen-
 te? Quis ædibus evocabit
 Lyden meretricem à villâ re-
 motam? Heus jube cum
 eburneâ citharâ huc festinet
 capillos habens incomptos,
 sicut Lacœnica mulier, nodo
 collectos.

ANNOTATIONES.

11. *Quid aeternis minorem Consiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevi prætereat, morsque ad-
 volans hominum consiliis finem citò imponat,
 cur æterna struin, et infinita consilia meditaris?
 Quare animum discrucias istis longioribus
 propositis et curis, cùm mens humana sit im-
 be. illor quàm ut valeat consurgere, providere,
 statuerre aliquid æternum: Vel quàm ut æterna
 Dei consilia possit comprehendere: quod mi-
 nus placet. Aristot. *Θαυτα γὰρ τὸν θάνατον,*
εἰς ἀθάλα θάνατον ἰσχυρὸν, Μορτalia mor-
ταλῆν, non immortalia decet cogitare.

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.*] Cur
 genio non indulgeamus, posthabitis omnibus
 curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Temerè.]* Sine ullis ceremoniis, Gall.
sans façon; à la negligence. Angl. AT RAN-
 DOM, WITHOUT ORDER, CARELESSLY..

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis
 succo rosæ capillis, aliisque preciosis unguen-
 tis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem et
 læta veterum convivii, ut annotavi fusè lib. I.
 Od. 9t. et alibi.

15. *Canas.]* Hinc liquet Horatium Hirpi-
 otum; tùm senes fuisse, cùm hæc ab illo scri-
 berentur.

16. *Assyriâque nardy.]* Nardino unguento,
 de quo Plin. lib. xlii. cap. I. *Nardinum sive*
foliatum constat omphacio, balantio juncò,
caisio; nardo, anomo, myrrhâ, balsamo.

Assyriâ.] Pro Syria: non quod in Syria nar-
 dos crescat; sed quod ibi mercatores compara-
 bant, indeque Romam advehébant nardum,
 que ad Syres deferretur ex Indiâ, ubi copi-
 ose, provenit. Sic et malobathrum Syriam vo-
 catar supra Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco
nardum Indicum appellat. Et lib. xli. cap. 12.
In nostre arte laudatur Syriacum, inquit. Et
 paulo post: *De folio nardi plura dici per est,*
ut principium in unguentis. Frutex est grossi et
arbitræ, ead heret et nigra, fragtiliq; quæ-

vis pingui . . . folio parvo densoque, cucumina
in arista se spargunt, ideoque geminâ dote nar-
di spicas ac folia celebrant. Hic patet cur
 spicatum et foliatum appelleretur nardinum un-
 guentum, Marci cap. xiv. 3. *Veni mulier*
habens alabastrum nardi spicati pretiosi. Nar-
 dini velut exquisitissimè Athen. lib. xv. cap.
 12. et 13. Cœl. Rhodig. lib. I. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.]* Cur Evius dic-
 tur Bacchus, vid. Annot. lib. I. Od. 18. v. 9.
 quid animo pellat curas et sollicitudines, lib. I.
 Od. 7. 18. 27.

18. *Elaces.]* Curas, quasi cor urentes dici
 alunt.

Quis puer ocyûs.] Quasi sit jam in convivio,
 sic ista profert; quis vini ardorem aquâ tempo-
 rabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vasa,
 refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lymphâ?]* In fonte qui fri-
 gidus præterit, ac in rivus defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.]* Lyden si-
 dicinam, citharâ canendo quantum facere soli-
 tam? que non se vulgare quibusvis consuevit,
 nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat.
 Locum hunc amplius explanare nec licet, nec
 libet. Addam tamen fortasse consuetudinem
 vocari, atque hinc dantaxat scortum dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam*
religata nodo.] Habens comam nodo religatam
 tantum, parus verb comptam, more pædærum
 Næcolæarum, que non elegantî corporis or-
 natu studebant, sed ad palæstram, venationem,
 et alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur
 Itaque vetat ne dum crines nodarentur in sa-
 rum, ac studiosè conerentur, expectantes fa-
 tigt mora. Legunt quidam *incomptam, et,*
nodo, alii; incomptam, et, nodam; alii incom-
ptam. Varièque se torquent ut perturbata satis
 verba ordinant. Verùm cum eodem recidat
 sensus utrobique non obscuro, non est ita de-
 cetero laborandum.

ODE XII. AD MÆCENATEM.

*Lyros sua hæud convenire res graves : Mæcenas Augusti bella scribat,
dum à se cantabuntur Licinia laudes.*

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas & nos
diuturna prælia ferocis Numantia, vel sævum Hannibalem, vel mare Siciliæ
Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes
Lapithas, et Hylæum vino immoderatum, et subactos
Herculis dextrâ filios terras, à quibus cladem timuit domus
splendens antiqui Saturni veteris. Tuque pedestribus
solentis narrationibus referes

NOLIS longa feræ bella Numantia, [194]
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pæno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis ;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero [196]
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris, 10

ANNOTATIONES.

Ode XII.—Metrum idem quod Ode 6. lib. i. 1. *Nelis*, &c.] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu Longè melius exequere, O Mæcenas ; perge Augusti bella describere, et quod jam feliciter auspiciatus es, confice. Ego verbè Liciniam tuam laudes persequar.

Longa feræ bella Numantia.] Longa quam per annos tot exarsere ; Strabo 20. Polyb. 18. Florus et Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit ; imò fame ad extrema compulsi : indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. ii. c. 18. *Numantia, quantum Carthaginiæ, Capus, Corinthi epibus inferior, ita virtutis nomine ac honoris per omnibus ; minimumque, si vires æstimet, Hispania deus. Quippe qua sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò sed sævius aliquando percussit, pudendisque foderibus affecit, &c.* Et postea, exitu demique deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi . . . duces suos, sequæ, patriamque ferro et veneno, subjeoque undique igne peremerunt, &c. Idem memorant Oros. lib. v. cap. 6. Vide et Strabon. Polyb. lib. i. Valer. Maxim. lib. vii. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. et August. de Civit. Dei, lib. iii. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infestissimum. Alii legunt, *durum*, id est, *infestum*. Vide Tit. Liv. lib. xxi. cap. 4. ubi sic scribit : *An nibali plurimum audacia ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erit : nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . virtutis æquabant vitia ; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Pœnia ; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pæno purpureum sanguine] C. Duilius Consul in mari Siculo primum omnium Carthaginienses navali prælio superavit, captus navibus triginta, meris tredecim, tri-

bus hominum cæcis millibus, capes septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti à cœnâ tibicines præcinerent, et finale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. iv. cap. 7. Flor. lib. ii. cap. 2. &c.

3. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. i. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. xii.

Nimium mero Hylæum.] E. Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil. Georg. ii. 467.

Et magno Hylæum Lapithis crateris minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γίγαντες, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timerunt Dii, totumque cælum contremiscam illi bellum moverunt ; at Herculis auxiliis domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. v. et postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc et Virgil. Æn. vii. 160.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certè ipse tu, Mæcenas, meliùs et ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora et triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosa oratione ; quam Græci πρῶτον λέγουσιν dicunt, contra Pœtam ἑρῶτος, orationem equo velut insidentem ; solitamque recitari ἱεῖ ἐμῶδες, ἱεῖ ἄμωρα, è curru, è plastro et quadrigis velut invecctam. Unde Cic. ad Quinctium fratrem, lib. ii. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam in dormivi diu. te mehercule æquius excitando, curru corrigam tarditatem, tum equis, tum verbè (quoniam scribis pœtam ab eo nostrum probari) quadrigis pollicis, &c.* Pindarus Ἄναγιστος ἐν μοισῶν δίσκῳ. Tolle in curru Mæcenas. Porro Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. Nam et Augusti Cæsaris gesta descripsit, inquit Servius ad ii. Georg. 48.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto. Ubi et affert locum hunc Horatii. Ne verbè

Mæcenas, melius, ductaque per vias
 Regum colla minacium.
 Me dulces dominæ Musa Liciniae
 Cantus, me voluit dicere lucidum
 Fulgentes oculos, et benè mutuis
 Fidum pectus amoribus :
 Quàm nec ferre pedem dedecuit choris,
 Nec certare joco, nec dare brachia
 Ludentem nitidis virginibus sacro
 Dianæ celebris die.
 Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
 Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
 Permutare velis crine Liciniae,
 Plenas aut Arabum domos ;

conuolentibus bella Casaris, ac reges superbos demissa cervice per vias Romæ tractos. At Musa me celebrare iussit amice (us
 [196] Liciniae suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amoris tui mequè et fideliter respondentem : quàm decuit et choris interesse, et facilius contendere, et saltantem cum puellis ornatis brachia iungere, in religioso celebratis Dianæ festo. Enimvero tu ne Liciniae capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes vel diuitiis Mygdoniis optimæ Phrygiæ, vel referentis Arabum seditibus ;

ANNOTATIONES.

quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Casaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per median urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id ferret apparatus, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 6. De triumphis Augusti, Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis etans ingressus est urbem, post Philippensæ, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum : continens triduo omnes.* Anno scilicet, U. C. 724. *Jamque laetius erat Casar, ut posset triumphos contemnere,* inquit L. Flor. lib. iv. 12. 63. Adde quod ait Eutrop. vi. 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur : et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiam bella, et Augusti bellicas laudes magnificè oratione celebrabis ; ego dilectæ tibi Liciniae tuncque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm fulgentes habeat oculos, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè sabet, quàm scitè et ingeniosè cavilletur, ac sales loquitur, &c.

Liciniae.] Quidam *Lycymnae.* Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenatè verò, calm scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicitur mox ; inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quòd bene mutuis fidum pectus amoribus hic laudatur : at longè aliter fuit postquam nupta est. Senec. de Provid. cap. lli. refert, *Mæcenatè amoribus anxie, et morosæ uxoris quotidiana repudiâ deflentis somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lenè resonantium, quassatum fuisse.* Ubi J. Lippius anxium fuisse Mæcenatem dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Adidique ; Casarem Augustum eâ suspicione

aspergit Dio. lib. liv. *Quòd creditus Gallienam peregrinationem suscepisse, ut liberius et procul à vulgo sermonibusque, fruatur Terentia Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occultè insensas Casari Mæcenas ; quod idem scriptor lib. lv tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc fateor, aliò referere ; et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. exiv. iterum de Mæcenate ; *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit ;* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur ; vel potius, et alii, faceta, lepida, acuta jactare dicitur, sive breves et falsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim cum coronari institutum fuit.

19. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosè tripodiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. i. Od. l. v. 21. ubi,

Dianam tenera dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. lib. i. et alibi.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Festilem et opulentam ignoret nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecunias et aurum tam avidus quàm dives, vel uocis tantis fuerit locupletissimus. Adde Priami gasas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio ; ex Plin. lib. v. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximè in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nonomque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniae.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus et aromatis exquisitis. Vide supra lib. i. Od. 29. v. 1.

quando collum fecit ad Dum fragrantia detorquet ad oculos
 busta savientia vel molli asperitate donat, qui Cervicem, aut facili savitia negat,
 plus letetur à potente surripit, nonnunquam ipse pruripit? Quae poscente magis gaudeat eripi;
 Interdum rapere occupat?

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pend est oppressus.

O, arbos, quisquis ille fuit qui olim plantavit te, et infesto die et impiâ dextrâ protulit ad ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eam etiam patris sui guttur profocasse crediderim, atque domus interiora

ILLE et nefasto te posuit die
 Quicumque primùm, et sacrilegâ manu
 Produxit, arbos, in nepotum
 Perniciem, opprobriumque pagi.
 Illum et parentis crediderim sui
 Fregisse cervicem, et penetralia

[190]

5

[190]

ANNOTATIONES.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *fragrantis*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili savitia negat.*] Ficta nimirum savitia, quae facile vincatur; et postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedit; interdum etiam ultro occurrit et occupat. Terent. Eunucli. iv. 7. 48.

Notunt ubi velis; ubi nobis; capient ultro. Ovid. Art. Amat. lii. 579.

Quod datur ex facili, longum malè nutrit amorem.

Miscenda est letis rara repulsa joci.

Ceterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes et Lapithas, Thessaliam quidem populos, Junctis viribus in Deos bellum moventes ab Hercule verò domitos, intellige Brutum et Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimis, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatrae amoribus et immodicis cum eâ convivis perditum, Bacchi insuper noxam et insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes et Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt; ita Brutus et Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italianam, ipsamque Romanam, eâ sitam regione, quae Saturnia dicta est, à Saturno postquam à Jove pulsus est, eod confugiens. Haec recens auctor et Gallicus interpres ingeniosè, ut cetera sagaciter et creditè.

ODE XIII.—Metrum idem quod Od. 8. lib. i.

1. *Ille et nefasto, &c.*] Deantibus in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatè ferè oppressit arbos; atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Favus ictum dextrâ levasset.* Hinc illius beneficii memor et quod propè funeratus arboris ictu, ac tantùm non examinatus fuerat, erga Deos gratias, omnes redamit, ipsam quidem die *festo* Calendæ Martis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. iii. Hic autem omninoam illam arborem tanquam inauspicatè etiam duntaxat excoeretur; ac velut ostro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rom. v. 17. totam mirè expol-

itione amplificat. Tum de vitiis humanæ vite casibus belle dissertit. Denique velut *le vaigeur* et *vaigeur*, occasionem arripit Alcedi et Supponis vorus extollendi; et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valent ergo Scaliger, qui et in hæc existimam Odes stylium sumum strinxit, ut dicitur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastes dies, hæc quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non pleidoable*; Ang. No COURT-DAY, docet Ovid. Fast. i. 47.

Ille nefastus erit, per quem tris verba sè lentur.

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d'Audience.* Angl. à COURT-DAY, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licetis agi.

At præter *nefastus dies*, ut et hæc Horatii loco, significat infortunatum et malè ominatum; Græci *εσπερας*; *εσπρας dies infandos et consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros et nefastos habere, eod quod in his clades acceperant; in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendæ, Nonas, Idus; Item alios aliquot: de quibus fuit Macrob. mox citand. Coel. Rhodig. lib. xiv. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 20. Macrob. lib. i. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infandâ appellatione designarunt.* Gellius lib. iv. cap. 9. Item lib. v. cap. 17. *Religiosos seu tristi omnia infandos nuncupat: additque, Quos vulgus præsè, porparum, et imperiè nefandos dicit.* Non. Marcell. *Atros dies dicuntur, inquit, quos tunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratris; *Septembriis heri Calendæ, hædie atros dies.* Claudii secum Cicero ita scribens, il. de Leg. 8. *Quos augur impusta, nefasta, vitæ, diræque dixerit, tristes infectaque sunt.*

5. *Illum et parentis, &c.*] Epod. 3. 1.

Parentis olim atque impud manu

Senilis guttur fregit, &c.

6. *Penetratis spernis nocturno errore Elyptis.*] Jus Hospitalis violasse, hæpita noctu

Sparsisse nocturno cruore
 Hospitis: Ille venenâ Colchica,
 Et quicquid usquam concipitur nefas,
 Tractavit, agro qui statuit meo
 Te, triste lignum, te caducum
 In domini caput immerentis.
 Quid quisque vitet, nunquam homini satis
 Cautum est in horas. Navita Bosphorum
 Pœnus perhorrescit, neque ultra
 Cœca timet aliundè fata;
 Miles sagittas et celerem fugam
 Parthi; catenas Parthus, et Italum
 Robur: sed improvisa lethi
 Vis rapuit rapietque gentes.
 Quàm pænè furræ regna Proserpinæ,
 Et judicantem vidimus Æacum,
 Sedesque discretas piorum, et

sanguine hospitis, nocte
 polluisse: Is toxica Colchida,
 et quocunque uspi-
 um flagitium animæ volu-
 10 tur, præparavit, qui in agro
 meo collocavit te, lignum
 infelix, te rulosum in ca-
 put domini immocui. Nun-
 quam satis homo providere
 potest, quid horis singulis
 sibi fugiendum sit. Nau-
 15 ta Carthaginiensis Bospho-
 rum formidat, nec amplius
 occulta fata aliundè metuit.
 [200] Miles Parthorum spicula et
 fugam velocem; Parthi via-
 cula et potentiam Romano-
 rum reformidant. At mor-
 20 tis inopinatè violentia po-
 pulos abtulit, et auferit.
 Quàm propè apex imperi-
 um nigræ Proserpinæ, et
 judicem Æacum; et bono-
 rum domicilia separata; et

ANNOTATIONES.

Interfecto, in ædium penetralibus, ubi coleban-
 tur Penates Dii, quod sceleris scelus addere est.
 Virg. Æneid. l. v. 731.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquun-
 tur.

A. Gell. lib. v. cap. 13. Primum juxta parentes
 larum tenet pupilli: secundum clientes; tertium
 hospites; postea cognati, affines, &c.

8. Venena Colchica.] Colchis Asia regio ad
 oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie Mingre-
 lia, estque pars Georgia. Venenis autem
 eas regiones famosas reddidit vel una Medea
 regis Colchorum filia veneficiis suis incluta;
 vel quod nascantur plurima Ponto, ut canit
 Virg. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem,
 qui venenis etiam impune vescebat.

Colchica.] Quidam legunt Colcha, ut opus
 mos sit ultimam hujus versutis syllabam rejicere
 ad sequentem versum.

11. Triste lignum.] Infelices arbores qui
 dicantur, enarrat Plin. lib. xiii. cap. 21. et lib.
 xvi. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum et ruinam:
 hic verò significat quod jam cecidit; quo sensu
 fulmen etiam caducum vocatur.

13. Quid quisque vitet, &c.] Egregè diver-
 sit ad locum commune de periculis et casti-
 bus improvisis, quibus et plurimum ad mortem
 abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli so-
 lum cavet discrimina: uterque verò quod non
 timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. Bosphorum.] Angustas fauces quaslibet
 designat, per quas nemo sine periculo ac for-
 midine navigat. Duplex autem Bosphorus
 celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum
 et Propontidem, seu Thraciam inter et Asiam
 Minorem, quatuor stadiis patens; et Cim-
 merius, inter Æthioidem Paludem et Pontum Euxi-
 num; hodie Fratrum Caffa.

15. Pœnus.] Pro quolibet naufrâ ponitur per
 quædam loca; vel antiquo maritimo Pœnum

dicunt; tum quòd emporium orbe toto celeberrimum
 erat Carthago: tum quia ejus urbis civis
 navigatione longinquâ clari. Quam inclytus
 fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet
 Mela, lib. iii.

16. Timet aliundè.] Observa vel cæsuram
 brevem licenter productam; vel tribrachya
 pro dactylo.

18. Parthi.] De Parthis eorumque certandi
 ratione, lib. l. Od. 19. ad v. 12.

21. Quàm pænè furræ regna Proserpinæ,
 &c.] Quantum à morte absum!

Furræ.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quòd
 furtum atrum appellaretur, et fures atrâ nocte
 facilius furentur, Non. Marcellus. Contra ta-
 men de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. l.
 cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce fœr;
 quanquam aptius fortasse, furem à furvo, ad
 est, nigro, dici putârit vtr excellentis doctrinæ,
 Varro scilicet, inquit ille, ibid.

Proserpinæ.] De eâ lib. l. Od. 28. v. 20.

22. Æacum.] Ex eo quod Plato, in Gorgia,
 Rhadamanthum Asianorum, Europæorum ve-
 rò Judicem Æacum scribit; inde convenienter
 hunc quàm illum ab Horatio quidem Euro-
 pæo nominari, eruditè nonnulli observant.
 Ego tamen crediderim respexisse potius nos-
 trum Pœtam ad id quod lib. de Luctu, Lucius
 nus refert: In Orçi auditu portaque adamantinâ
 ad finem custodem Æacum Regis patriæ;
 atque juxta eum canem tricripitem. Bæce igitur
 Horatius qui morti proximus fuerit, ait se
 propè salutasse Æacum, Orçi Janitorem, pe-
 riunde ac judicem cum Minos ac Rhadamantho,
 ob inagnem justitiæ famam, à Plutone consti-
 tutum.

23. Sedesque discretas piorum.] Elysios cam-
 pos, quos describit et laudat Virg. Æneid. 6. v.
 538. Legunt alii discretas, alii descriptas, id
 est assignatas ac notatas; discretas habent no-
 men optimi codicis; et vox illa pulchrum sensu
 ac nobilem sonum efficit, et hæc designatur

Sappho chordis Æolia ex-
postulante de virgini-
bus patriæ sanæ; necnon
te, ô Alcæe, aurea citra-
râ cœnentem altis molesta
navigationis, moesta exili,
gravia militis incommo-
da! Manes autem admi-
rantur ambos loquentes re-
ligioso dignas res silentio:
verùm turbæ scapulis con-
fertæ libertatis excipiunt auribus prælia et expulsos tyrannos.

Æollis fidibus querentem.

Sappho puellis de popularibus;

Et te sonantem plenius aureo,

Alcæe, plectro, dura navis,

Dura fugæ mala, dura bell

Utrumque sacro digna silentio

Mirantur umbræ dicere; sed magis

Pugnas et extractos tyrannos

à reliquis, et à vulgo segregati. Sic Virgil.
Æneid. 6. 784.

..... Non me impia namque
Tartara habent tristesque umbra; sed ama-
na piorum

Cæcilia, Elysiumque colo.——

24. Æollis fidibus querentem Sappho, &c.]

De popularibus puellis, quas amabat, Sappho
conquerentem, quòd in amore sibi non respon-
derent. Tres verò potissimum Suidas recen-
set ab eâ dilectas, Athin, Telesillam, Mega-
ram; plures Ovidius alique numerant. Vel
selotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis
suis querebatur, quòd Phaoni, quem ipsa depe-
ribat, adhærent, ejusque amorem retardar-
ent. Ovid. Epist. xv. 16. Sapphus ad Phaonem:

Nec me Pyrrhides Methymniadesse puelle,
Nec me Lesbiam cætera turba juvant.

Vilis Anactoria, vilis mihi candida Cydno;
Non oculis grata est Athin, ut ante, meis.

Alque alia centum quas non sine crimine a-
mavi,

Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. xxii. cap. 8. in Phaonis amo-
rem Sapphò incidisse per herbam, centumcap-
ita, nauapatam, cujus radix, rara quidem in-
ventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porro
ex Suida, item ex Æliano duplex Sappho fuit,
atrasque à Lesbo insulâ: prior Eresia, Alcææ,
Stesichori, et Pittaci cœtanea, quæ tres habu-
isse fertur sodales seu amicæ ante memoratas,
plectrum invenisse, scripsitque verò Lyricorum
carminum libros novem, Epigrammata, Elegi-
as, Iambos, et Monodias. Posterior Mitylenæ,
quæ psalteria fuerit, Lyrica scripserit etiam, at-
que ob amorem Phaonis Mitylenæ, à quo sper-
nebatur, de Leucate promontorio in mare se
precipitem dederit. De quo vide quæ annotabo
lib. i. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula*
Sappho. Utat sit, quemadmodum unum Her-
culem, etsi plures extiterunt, nominat; et quod
militorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavi-
mus; ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphi-
ci carminis auctorem, tam venustam et ele-
gantem, ut decimæ Musæ cognomen obtinuerit:
Vere nuntiam, blandisquam luciniam,
vocat Sophocles Scholias. Floruit Alcæo cum
et Stesichoro, annis ante Christum circiter sex
centis. Ejus (qua temporum injuria est) apud
varios auctores sparsas quadam poematum
reliquas duntaxat veneramus: et mirè laudant
Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn.
Plutarch Longinus, &c. Catullus Carmen sanæ

li. quod est ad Lesbiam, transtulit Sapphòs
Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere
dicendi, sic habet:

Θαλπειρα μου 'αἰνῶτα ἰαθὲν Σοῦειον
Εἶμος ἄναξ ὅτι παντί τοι
'ἔξαι, αἰσπλαστὸν ἀδὴ φωνῆς ἄνυσαν.
Καὶ γλαστὰς ἰμῶν, &c.

Æollis fidibus.] Æolica nempe dialecto usæ
est Sappho. Æoles Græciæ populi cum eam
Asiæ Minoris regionem, quæ ante Mysia dice-
batur, invasissent, quasdam insuper Lesbi in-
sula tenuere civitates, ac in primis aliarum ca-
put Mitylenen Sapphòs patriam. Hinc noster
lib. iv. Od. 9. v. 12. Æolia fidibus puelle. Et
Ovid. Epistolâ Sapphonis ante citatâ. v. 200.

Lesbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. Et te sonantem plenius aureo, Alcæe,
plectro.] Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, consors patriæque lyraque,
Laudis habet: quemvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. v. de Alcæo multa refert, quæ
redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti
malignitate libello. Vide quæ de illo amplius
annotavi lib. i. Od. 32. v. 5. et seq. Item, lib.
iv. Od. 9. v. 7. ubi Alcæi minaces Camanæ ap-
pellantur.

27. Dura navis, Dura fugæ mala, dura bel-
li.] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque
exantlavit pericula, mala, difficultates, arduas,
cum navigando fugere, patriæque exulatis
coactus est, eò quòd civibus, ut aiunt, suis amo-
rem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos
tandem collectâ exulum manu Mitylenæ ex-
git, patriamque vindicavit.

29. Utrumque sacro digna silentio Mirantur
umbræ dicere.] Alcæum et Sappho umbræ mi-
rantur canentes digna silentiū concilio: de
quo Virgil. Æneid. 6. 432. Vel Ditæ digna sa-
crarius, quæ asserit idem Virgil. Æneid. 12.
199. vel auscultari digna cum eo silentio, quod
adhibetur in sacris. Vel denique, Sacro digna
silentio, id est, non profanis revelanda, nec
evulganda quibuslibet, veluti quedam mysteria.
Huc facit *μαρτυρίαις ἰ στυῆ*, apud Plutarch,
lib. de Garrulitate.

30. Sed magis Pugnas et exactos tyrannos.]
Quamvis autem uterque admiranda loquer-
tur, et ab ore utriusque penderent umbræ; hoc
tamen erat discrimen, quòd amatoriam quidem
Sapphòs carmina eximia prorsus atque divina
vulgus admirans auscultaret: at longè tamen
attentiùs, cupidius, jucundius, audiebat pugnas
ab Alcæo descriptas, et quâ ratione exactos ty-
rannos Pittacum, Myrsimum, Megalagrum &c.

[301]
26

[302]
31

ANNOTATIONES.

Densum humeris bibit aure vulgus.
 Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
 Demittit atras bellua centiceps
 Aures, et intorti capillis
 Eumenidum recreantur angues.
 Quin et Prometheus, et Pelopis parens
 Dulci laborum decipitur sono,

Quid mirum? ubi attonita
 cantilenis latis bestia cen-
 tum capitum, nigras depri-
 mit aurículas, atque demul-
 centur serpentes Furiarum
 crinibus implexi. Imò est-
 am Prometheus, et Pelopis
 pater suavi cantu captus,
 erumnas obliviscitur,

35
 [203]

ANNOTATIONES.

sectari non destiterat, donec omnino externi-
 aaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Conferunt, tur-
 matim aggregatum, contentè et certatim ap-
 propinquans, auresque arrigens, præ aviditate
 capiendi quæ dicebantur de expulsi tyrannis,
 quos odit vulgus maxime et de restituta civibus
 libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque
 amentum vite periculo redimit ac vindicat.
 Virgil. *Æneid.* 10. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.
Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus
 Persius, Sat. iv. 50.

Nequoquam populo bibulas donaveris aures.
 33. *Quid mirum? ubi illis carminibus stu-
 pens, &c.*] Neque verò mirandum, quòd ita cu-
 riosè umbræ affluant, audiantque versus Alcei
 et Sapphonis; siquidem illis etiam oblectatur
 terribilis inferorum canis Cerberus, atque vo-
 luptatem suam præ se fert demensis auriculis,
 quibus depositam iram ac furorem indicat.
 Contrarium ostendant *sublate aures*, *Æpod.* 6.
 lactant de Irâ Dei, vii. *Ritus homini proprius*
ad loquit, et tamen videmus in aliis quoque
*animalibus signa quedam lætitiæ, cum ad lu-
 xum gestant, aures demulcent, rictum contra-
 hant, frontem serenant, oculos in læticiam re-
 solvant.*

34. *Bellua centiceps.*] Canis apud inferos
*fabulosus, ut ait Suidas; immanis trifalci la-
 bratu tria pendens guttura, horrentia colubris*
colla exerens; Virgil. Æneid. 6. 417. et seq.
Plutonis canem erod voce aversus ostendentes
*quinquaginta capitum, crudivororum, impuden-
 temque fortemque appellat Hesiodus in Theo-
 goniam; et quatuor deus subhana tricipitem orci*
canem, Sophocles in Trachiniis. Cerberus
quasi aquæ Cæci, carnis oras, Mythol. terram
designat cadavera consumerens. Quoniam
verò mortales universi triplici extinguantur
mortis genere, naturali, violento, et fortuito,
*quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbe-
 rus quidam tria capita, alii quinquaginta,*
*nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Hor-
 rat bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur*
angues.] Eumenides per antiphrasim dictæ,
 quia nequaquam benignæ, tres censentur, Alec-
 to, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales
 illæ Furis ejusmodi carminibus placari, imò
 et serpentes earum crinibus intorti illi recreari
 passim ac demulceri videbantur. Virg. *Geor-
 gic.* 4. 492.

— *Caruleoquam implexa crinibus anguis*
Eumenides. —

Hæc quidem scelerum ultrices multiplici colub-
 rorum morsu bellè expriffant conscientias st-
 mulos, quibus sclerati vellicantur intus, sem-
 perque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum
 Nam cantu delectari naturaliter serpentes ai-
 unt: et Plinius auctor est lib. viii. cap. 16.

37. *Quin et Prometheus, &c.*] Prometheus
 quoque; item Tantalus suum uterq; laborem ac
 supplicium non sentit, velut raptus extra se,
 et deceptus amenitate carminum Alcei et
 Sapphonis. Illum ignis celestis raptorem, in
 furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis
 extruciari Caucasus affixum vulgò fabulantur;
 in inferis tamen collocat Aristot. Poëticæ, cap.
 17. quod idem facit hic Horat., de Prometheo
 jam lib. i. Od. 3. et 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conciva,*
 ut est lib. i. Od. 28. v. 7. quid sciant ac possint
 numina, ausu temerario expertus, sibum suum
 Pelopem coctum is apposuit. Tanti verò
 scleris pœnas luit apud Inferos detrusus ubi
 perpetuè fame ac siti cruciatur, ita ut aqulæ
 Eridani mento tenus immerget, et poma car-
 pens ex arbore capiti impendentia, nec tamen
 hæc neque illas capere queat. Cic. *Tus. l.*
Mente summam aquam attingens sili cœctus
Tantalus. Ovid. Metam. iv. 458.

— *Tibi, Tantalè, nullæ*

*Deprenduntur aque: quæque tumines, ef-
 fugit arbor.*

38. *Laborum decipitur.*] Græca dicitio *επι-
 δειρατος νοσος.* Sic et Supra Od. 9. *Desine*
querelatum. Od. seq. 14. *Damnatus longi la-
 boris Sisyphus.* Lib. iii. Od. 27. *Abdineo ira-
 rum calidæque rixæ.* Od. ult. ejusdem libri,
Regnarit populorum. Nec Horatius verò so-
 lus ejusmodi locutionibus atque Hellenismis
 usus. Plaut. *Mercat. Animi pende.* Virg.
Æneid. i. 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque fertina.
 Et *Æneid.* xi. 126.

Justitiæne prius mirer, belline laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum
 aliquibus visum? Et quæ mens lævâ doctos
 alioque viros irapudat, ut aut lectionem compro-
 batam, aut sensum perverterent? Porphyrius
 duce, quidam legunt *laborem, et decipitur* ac
 cipiunt pro *decipit*. Quorsum verò tam audax
 figura atque mutatio. Turnebus Alcei labores
 intelligit, ut sit sensus, Prometheus ac Tan-
 talum proprias oblivisci pœnas, delinens ac-
 licet ac vetuli deceptos suavi cantu et narra-
 tione laborum Alcei: de quibus supra. Verum
 de Prometheo Tantalq; laboribus hæc serps

nec Orion potest venari leones, vel lyncas manticulosos.

Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

[206]

ODE XIV. AD POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, EHEU, fugaces, Postume, Postume,
annicitò prætereunt. Neque religio rugas, et urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidianis trecentos immoles Plutoni incensibili, Non si trecentis, quotquot eunt dies, Amice, places illacrymabilem

[206]

5

ANNOTATIONES.

est apertis quidem et manifestus; sensusque est: *Prometheus et Pelopis parens dulci sono et modulatione Alcæi carminum et Sapphus uterque adeo capitur et fallitur, ut quasi sensuum atque memoriam amittat laborum et cruciatuum suorum.*

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi curâ, quæ solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virgil. *Æneid.* vi. 653.

*Que gratia currum
Armorumque sui vivis, que cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellus repostos.*

Ovid. *Metamorph.* iv. 433.

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ:
[rumi:]
Parque forum celebrant, pars imi lecta ty-
Pars aliquas artes, antiqua imitamina vite,
Exerceni.

Vide et *Odys.* xi. et *Macrob.* in *Sonn.* Scip. liv. i. cap. 9. &c. In Horatium vero bellum movet Scaliger hoc etiam loco; *Nondum, inquit, apud Inferos hæc inveni, aut Prometheus tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexit? an illic diversatus aliquando singula otiose tamque luculenter indagasti, ut asserebant dicas, scribasque, hæc à te tibi missimè visa aut reperta? que tamen, ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, lævissimi ergo credam; teque exploso credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur; illum constat, acrem et strenuum venatorem extitisse *Homer.* *Odys.* λ. paulo ante finem, narrat hunc apud *Inferos* etiam vinum *Ulysi* per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus claudâ ferred occidentem, &c.

40. *Lyncas.*] Lyncæ animal pardo non propeus æsimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosam. Virgil. *Æn.* i. 137. acutissimi visus, ex *Pantarch.* *Fila.* lib. xviii. cap. 8, &c.

ODE XIV. — Metrum idem quod *Od.* 8. lib. i.

1. *Æcæ, fugaces.*] Dolet vitæ brevitate, mortisque duram necessitatem. Virg. *Georg.* 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.
Ovid. *Metam.* xv. 183. *Tempora sic fugiunt.*
Pers. v. 151. *Fugit hora.*

Postumus.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthumus*, id est, qui post humatum patrem in seculum editus. Hæc cognomen est, ut voluit quidam, parvo certe nizi fundamens, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit *Epist.* 3. lib. i. et secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetat Virgil. *Æneid.* 6. v. 763. *Aul. Gell.* lib. ii. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Et si Deos colas religiosissimè, haud proinde vitæ continget tibi diuturnior. Ita quidem *Ethnicus* de falsis Numinibus non falso. At sacris nos codicibus instructi multis dilatam ope Dei propotentis mortem, non ambigimus. *Exod.* cap. xx. et *Deuter.* cap. v. *Honora patrem et matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra, &c.* lib. ii. *Reg.* cap. xx. *Ezechias* usque ad mortem ægotana, sanitate oratione pitque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem; *Vidi lacrymas tuas; ecce accessi te: et addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis et instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim areat corpus ac durescit, et cutis in rugis contrahitur.

4. *Non si trecentis.*] Etiamsi tribus quotidie *Hecatombis* *Plutoni* satagas placare; non litabis tamen, et mortem frustra deprecabere *Æchyl.* *Mis.* *Orion γὰρ Σάρατος ἰ δ' ἄγερας ἰσά, ὅτι θῆος οὐκ ἀρρωσίδος ἔστι, &c.* *Sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrificis in templis.*

Trecentis.] Perperam aliqui, *trecentis* coque prima syllaba, cum sit longa, metri lege arctetur.

5. *Illacrymabilem.*] *Lacrymabilis* dicuntur illi, qui ad misericordiam faciliè moventur per lacrymas et procs: a contrariis *Philo* vocatur *illacrymabilis*, quia nunquam fluctat. *Sic*

Plutona tauris; qui ter amplum
 Geryonem, Tityonque tristi
 Compescit undâ, scilicet omnibus,
 Quicumque terræ munere vescimur,
 Enavigandâ; sive reges,
 Sive inopes erimus coloni.
 Frustra cruento Marte carebimus,
 Fractisque rauci fluctibus Adriæ:
 Frustra per Autumnos nocentem

[206] qui ter magnam Geryonem,
 et Tityum coerctet fluvio le
 thali, nempe tranando cunctis,
 quotquot nutritur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinēbimus incassum sanguinolento Marte, et illis undâ maris Adriatici frementis: incassum cavebimus Notum

[207] 16

ANNOTATIONES.

Fræm. *edæque, implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiâ illacrymamus, inquit Torrensius.

7. *Plutona.*] Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptunæ. Hi tres ita paternum regnum divisere. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium; et cùm inde lux oritur, Cælum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde et Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait; et quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, Divitiarum Deus existimatus est, et Dis Plutus dictus. Lactant. lib. i. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Carl. Rhedig. lib. xvii. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Platonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, modo vitæ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityum, scilicet ut scribit Juvenal. Sat. x. 172.

Mors sola fatetur

Quantula sint hominum corpuscula.— Ter amplum Geryonem vocat Horatius; tergenium Virgil. *Æneid.* viii. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. *Æn.* vi. 280.

Forma tricoloris umbra.

Fingendi porro ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insule dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, ut uno regi animo viderentur, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. v. c. ap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde aridæ sententiæ Palephati asserentis, è Tricareniâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeoque Tricarenium; et ex ambigua vocis significatione tricipitem ac proinde tricoloris dictam.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quam Gigantæ fertur, et quod Latonæ vim inferna septasset, ab Apolline sagittis transus ad inferos, ubi vulture Jecur perpetuo resacens exedente et laniante torquetur. Virgil. *Æneid.* vi. 646.

Non non et Tityon, terræ omnipotentis alumnum. *Corpus* Carnens erat: per ista nocem qui jugare

Porrigitur; rostroque immanis vultus adunca Immortale securi tundens, secundaque parvis Viæra, ramarumque epulis, habitatque sub alto

Pectore; nec sibi requies datur ulla renatis. 9. Compescit undâ tristi.] Detinet in Inferis, et coerctet undâ Stygiâ, seu palude illa horridâ et irremediabili, de quâ Virgil. *Æn.* vi. 436.

Quam relenti æthere in alto Nunc et pauperiem ei duras perferre labores: Fata oblati, tristisque patris inamabilis undâ Alligat, et novies Styx interfusa coerctet.

10. *Terra munere vescimur.*] Plin. lib. li. c. 68. Terra, quæ hominum, ut cælum Dei, nos nascentes excipit, natos alii, semetque edutos sustinet semper . . . sola que nunquam irascitur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, precipitantur in torrentes. Aer densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, unusque mortalium semper ancilla. Que coacta general! Que sponte fundit! Quos odores vaporesque! Quos succos! Quam bonâ fide creditum sanus reddidit! Que, nostri caudâ alii! &c. que lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet calcanda est æmol via lethi, ut est in Ode 28. lib. i. Styx trananda et enaviganda vectore et portitore Charonte, qui ferruginâ subvectat corpora cymbâ. Virgil. *Æn.* vi. Vide locum à v. 296. ad 317.

Sive reges sive inopes.] Vide lib. i. Od 4. et 28 18. Frustra cruento Marte carebimus, &c.] Nihil secius moriemur, etsi abstinerimus bello, mari, &c. frustra cavebimus pericula militiæ et navigationis, aut pestiferi Austri status, in Autumnum præsertim. Quamvis enim mortis unam aliquod spiculum eluctemur, at altera percussio occumbemus. Improbria lethi via rapuit rapietque gentes; ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. *Æn.* i. 161.

— Omnis ab alto

Frangitur, inque sinus acindit œes unda rotuctas.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2. Rauci.] Horrendum frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur ingenti sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Austrum.*] Autumnus quidem morbi semper acutissimi et exitiales, ex Hippocrat. lib. v. Aphor 9. Hinc Juvenal. Sat. iv. 66, *Autumnus* appellat et Sat. x. 221.

corporibus noxia Autumnali tempestate. Adeundus niger Cocytus lentis fluens aqua, Danaei stirps conaccelerata, et Sisyphus Æoli filius æternas portas addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata conlux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur haud diuturnam posesseorem, præter feraces cupressos

Corporibus metuemus Austrum.

Visendus ater flumine languido

Cocytus errans, et Danaï genus

Infame, damnatusque longi

Sisyphus Æolides laboris.

Linquenda tellus, et domus, et placens

Uxor: neque harum, quas colis, arborum,

Te, præter invisas cupressos,

Ulla brevem dominum sequetur.

[208]
20

ANNOTATIONES.

Quot Themison agros Autumno occideret uno. In causa sunt inæqualitas caloris et frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstate successo; in qua biliosi humores accumulati dein facile computrescunt. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, et morbos creant. Denique debilitata per ætatem vires corporis, fructuansq; copia noxiorum humorum colluvium gignens, Autumnum verè *Ægiada* ferunt ab Hippocrat. dici fecerant. Causas afferunt istas quinque Galen. aliiq; necnon Plutarch. Sympos. lib. cap. ult.

16. *Astrum.*] Hujus natura cum calida sit et humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas et enervandas. Hippocrat. lib. iii. Aphorismo 3. *Auster auditum hebetat, caliginem effundit, caput gravat, pigros à languidas facit.*

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, migrare tandem ad Inferos oportebit; illicque visere Cocytum &c. Vide lib. i. Od. 28.

Flumen languido.] Virgil. ante cit. *tardam Stygem vocat.*

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen, à *κακός*, lamentor. Macrob. in Somn. Scip. lib. i. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odorem, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic et ipsas penas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiam indefessæ accleris admisi admonitione laniantis, &c. Vide cætera libidem.

Danaï genus infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. hujus filii quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulâverè, patris mandato nefario obsequentes: quam ob noxam pertusam aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. iii. Od. 11. Virgil. *Æn.* x. 497.

— *Und rub nocte jugali*

Cæca manus junemum sadè, thalamique eruenti.

Tibull. l. 3. 79.

Et Danaï proles, Veneris quas numina læsit, In cavo Lethæo dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis, supp. papà.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrocinis, ut aiunt, æthiæ à Theseo est occisus: alii dicunt virum

fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; et cum immortalitatem sibi parare attentasset longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portare saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. *Metamorph.* iv. 460.

Aut petis, aut virges rururum, Sisyphus, saxum. Virgil. *Georgic.* iii. 39.

— *Non æsperabile saxum.*

Lucret. Lib. iii. 1013.

— *Mizantem trudere monte*

Saxum, quod læmen à summo jam vertice rururum

Volitur, &c. —

Vid. et *Odyss.* xi. ubi Sisyphi labor graphice describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, conatibus, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3. v. 17

Cedes coemptis saltibus, et domo, Villæque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora et pulchra, vel bene conveniens, ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. et hinc viro dilecta et omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum nihil notavi. Vino etiam plantas irrigasse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. iii. cap. 12. Valer. Max. lib. ix. cap. 1. art. 4. de C. Domitio, et Luc. Crasso altercantibus. *Uter luxuriosior?* inquit Crassus. *Egone qui decem columnas centum millibus nummum emi: an tu qui decem arbuscularum umbram tricibus sestertium summâ compensas?* Ideo ferè narrat Plin. lib. xvii. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres arbores, idèque invisæ appellat Horatius; Proserpine Ditiq; sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic. lib. xvi. cap. 33. ita scriptum reliquit. *Natu morosus, fructu supervacua, bacis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] Sequetur, foribus suis ex amore apposita, cum vitâ excesseria.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, *εὐχρηστὸν*. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias reductum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem hæc afferet Juvenal. Sat. 10. v. 166. et quinque sequen. tibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, et idè funebri signo ad domos posita; addè nobilitatem, ex Lipsano,*

Absumet hæres Cæcuba dignior
 Servata centum clavibus; et mero
 Tinget pavimentum superbum
 Pontificum potiore cœnis.

[209] Hæres dignior consumet
 26 vina Cæcuba centenis cla-
 vibus custodita; superbum-
 que pavimentum asperget
 vino meliore Pontificum e-
 pullis.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regie
 Moles relinquent: undique latius
 Extenta visentur Lucrino
 Stagna lacu, platanusque cœlebs

Regales deinceps sub-
 [310] structiones modicam ter-
 ram relinquent arandam.
 Undeunque venient spec-
 tatum stagna magis spatiosa,
 quàm sit Lacus Lucrino-
 sus, platanus quoque ster-
 tilis

ANNOTATIONES.

Et non plebeios luctus testata expressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribant. Præciso capite moritur, et subacta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur: Servina. Rogis adhibetur, et cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem; quoniam fetorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Reges publicas et sacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cæli Rhodigi. lib. xxv. cap. 2.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, et sciens uti illa, quæ ad usum sunt facta, quibus improbe svari velut sacris parant. Quæ verò tu parca nimis servasti vina exquisita, hæc ille absumet, et sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. i. Od. 20. Vinum optimum profundet disperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. ii. *Natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuisse olim aspergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. xv. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quoddam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. iii. de eo more et joco à Siculis invento. Hesychio teste. Suidas paulo aliter, in *σπινθηρίω*. Athen. variis locis, maximè verò lib. xv. Jul. Pollux, lib. vi. cap. 19. Cæli Rhodigi. lib. vii. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.*] *Marmorcum solus* vocat Tibull. lib. iii. Eleg. 3. et Cic. Parad. vi. de pavimentis arte et picturâ elaboratis, de quæ libostrotis ac vernaculatis, Plin. lib. xxxvi. cap. 25. Quidam legunt *asperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen significetur hæres superbas vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* aiunt, quod non amplius clavibus inclusum jam marmoreo libere decurant pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque cordatis injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretiosiore, quam illud quod adhibetur in sumptibus illis Pontificum cœnis; quando novi

quidam inaugurabantur, et in eorum collegium admittebantur. Varro, lib. iii. cap. 6. Macrobi. lib. iii. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. et supra lib. i. Od. 37. v. 2.

Ode XV.—Metrum idem quod Od. 2. lib. I. 1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus; sed perperam: ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regie Moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis sumptuosius, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Insanas substructiones.* Et postea *Substructionum insanas moles* vocat.

2. *Undique latius Extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structa visentur piscinas, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens et spatiosus. Val. Max. lib. i. cap. I. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjeciam haberet, pecuniaria sibi moris exco-gilavit, æstuariis interceptendo fluctus, piscinumque diversos greges separatos, motibus includendo; ut nulla tam æva tempestas incideret, quæ non Orate mense varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam spatiosis et excel-sis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic et Baianus appellabatur, inter Pitulcos et Baias situs, ac inter Avernum Lacum et Tyrrhenum: maximè piscinosus, et proximè affluens lucrum; hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1638, terræ motus novum excitavit extulitque Montem Cinerum dictum; nihilque reliquit de Lacu Lucrino præter cenosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Anton. Bandrandus rerum Geographiarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo, lib. v. stadiis octo longum fuisse refert Suet. Aug. cap. xi. *Portum Julium apud Baias immisus in Lucrinum et avernum Lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. ii. 161

In memorem portus, Lucrinoque addita claustra:

Atque indignatum magnis stridoribus æquer

4. Platanusque cœlebs cunctos ulmos.] Ar

almos excludet. Deia violaria, myrteta et uberes odoratis opes afflabunt suavitatem per loca oleis ante coacta, quae priori possessori fructum dabant. Mox densa laurus ardentis Solis radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Catonis criniti, vel priscorum instituta. Res familiaris aderat eis exigua, Privatus illis census erat brevis,

[181]
6
10
[182]

ANNOTATIONES.

boreas ad umbrarum delicias, sed ad molliem duntaxat utiles, frugiferis arboribus preferentur. Plin. lib. xii. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbrae gratia tantum ex alio petulam orbe? Platanus haec est, per Mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratia primum inuenta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiae . . . in tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso emittatur. Compertum id maxime prodere radicibus: docuimusque etiam arbores vicia potare.* Platani folia latissima, umbramque peramanam alibi notat. Vide apud Herodot. lib. iv. Xerxes cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimas admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus depique curam viro immortalis committentem. Decem erant nempe millia virorum selectiorum à Persicà militià, qui dicebantur immortales; quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. iii. Porro platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quae supra memoratam exprimeret, ejusque leniret desiderium, et regis mentis ob ejus absentiam aestuationem. Coel. Rhodig. lib. xxv. cap. 1. Vide supra Od. 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis, arborum.*

Platanus caelebs.] Martial. lib. iii. Epigram. 57. *viduam appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatum.* Vide Plin. lib. xvi. cap. 17. Senec. Lib. v. Epist. vi.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis et ejectis, excolentur. Quikam legunt, *myrtusque et omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. esse, et num. plural. adeoque ultimam syllabam produci. Plin. lib. xxi. cap. 11. *In Nubia violis succedit rosa: huic intervenit lilium: roseam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. i. annotavi ad Od. 33. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum et odorum, qui sunt odoratis opes quasi ac divites, voluptas ac delectatio. Nec qui dormit hinc Horatium ovissetur, est satis intendens animum. Quasi vero temerè quidquam scribere solet tantus Poeta. Imò felicitatem intendebat animum, forsitan visos et roderat ungues, et in versu *faciendo capite caput jam nodavit, atque, ut ait etiam Persius, Platanum*

cecideral; cum scripsit; *Omnia copia narium.* dicto sanè tam grandis quam insolens, tam pulchra et dives, quàm andax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domine priori.*] Odoriferam omnium generis plantam diffundent fragrantiam iis in locis, qui prius olivis coacta uborem domino proventum adferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quòd adversus salsum ejusque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio, lib. xv. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. lxx. &c. Sive quòd arte quidam lauros apud Romanos veluti silvecebat, ramosque tam altè lateque extendebat, ut spissam et opacam umbram praetereret, Solisque ardorem arce ret, *ictusque fervidos;* qui Lucretio verberis Solis nuncupantur. Spissam quoque ramis lauream referunt aliqui ad hortos operis topiarum. De quibus omnibus Plin. citato loco Laurus nempe alique fructes gradatim modicis intervallis infecti, annectique, et cancellatim pingi possunt, inquit Crouq. hic.

10. *Non ita Romuli Praescriptum, &c.*] Non ita majores nostri; nec ista grassabatur luxuria temporibus Romuli; qui singulis civibus duo tantum agri jugera distribuit, aut Catonis Censorii, Portis familiae principis, luxuriae hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator praclarior, frugalitate et continentia longè clarior, quater et quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vita. Plin. lib. vii. cap. 27. Valer. Maxim. lib. iii. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe condita 454, antè vero *intonsi fuisse;* quod ex Varrone asserit Plin. lib. vi. cap. 59. Vide Gell. lib. iii. cap. 4. Quod et Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quò civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. l. 372.

Ille nec horriferae sancto dimovit ab ore Caesaris, diroque admissi gaudia vultu; Ut primum tolli feralia viderat arma, Intonsos rigidam in frontem descendere cunos [ben.

Panus erat, mantamque genus inroccere barba. Prius illis census erat brevis.] Exiguum nunc erant privatorum opes; nec dives esse quisquam satagebat; et universi Republicae decus, gloria, potentiam aegere et amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. iv. cap. 4. ubi inter exempla

Commune magnum : nulla decempedis
 Metata privatis opacam
 Porticus excipiebat Arcton ;
 Nec fortuitum spernere cespitem
 Leges sinebant ; oppida publico
 Sumptu jubentes, et Decorum
 Tempia novo decorare saxo.

15 publica autem dives. Ne-
 mini privato porticus mensa
 decem pedum peritica
 colligebat auream Septem-
 trionalem umbrosam. Ne-
 que fas erat contemnere
 glebam obvolutam : ur-
 bes autem communitibus in-
 pensis, ac nominum fama
 lapidibus novis exornare
 præscriptum erat.

ANNOTATIONES.

non pauca, hæc affert. Valerii Poplicolæ, Cui mortuus lectus funebri et rogus defuit; æqueque verò pecuniâ publicâ ductæ sunt. Agrippæ Menenii, qui publicæ salutis arbiter ita pecuniâ dæcepit decessit, ut sepulchro honore caruisset, nisi à populo collatis in cæpitibus sextantibus fuerat esset. Et paulo post, idem sic scribit: *Imò verò quas pericula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid cæso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebat.* Et postea: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælia fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loco, quo nunc sunt Mariana monumenta; et unus in Agro Veientis fundus minus multos cultores desiderans, quam dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] *Tó κοινόν* apud Ciceronem. Sensus est; magni putabatur publica res, salus, auctoritas; commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco. *In privatis rebus minimo contenti erant majores nostri; in imperio et publicâ dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valdè longa, ex arte, et magno proinde sumptu extracta.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plarium, et ad amonnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis *ἄρτα*, Latinis sidus Boreale, polo Arctico *ἄρτα* vocata fecit: regionem septentrionalem designat, unde frigides et salubriores spirant aures. *Porticus* designari potest ambulacrum columnis septem, Gall. une *Gallerie*. Ang. a *Cloyster*. Aliæ centenariæ, aliæ milliaris dicebantur à longitudine et numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. v. cap. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 22. et 23. ubi et multiplex porticus referuntur; præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ subdiales ambulacra, miro ingenio elaborata; item Porticus Augusti, in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per symmetriam extracta, &c. Vide et Cæsar. Rhodig. lib. xxviii. cap. 30. Juv. Sat. vii. 182.

*Parte aliâ longis Numidarum fulta colum-
 nis*

Surgat, et argentem rapiat cenatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespitem Leges sinebant; &c.*] Legum penis erat obnoxius, quisquis operosas ædes sibi molitus esset e saxo quadrato; quæ quidem structura templo rum erat. At privatis vel crudo cespitio solo, aut coctis tantum lateribus ædificare licebat. Turneb. lib. x. cap. 21. Itaque nemo sperabat casam hæreditate sibi obvolutam, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pamperis et tuguri congestum cespite culmen. Virg. Eclog. i. 69. vel, passim, et sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque sors tulerat. Ovid. Fast. l. 205.

Nec pudor, in stipulâ placidam cepisse quietem,

Nec sanum capiti suppositum, fuit. Tibull. ii. 5. 99.

*At sibi quisque dapas et festas extruxit altis
 Cespitibus mensas, cespitibusque thorum*

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. xviii. *Trans Rhenum verò eum vilitatem ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet æpe etiam sine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juv. Sat. xiii. 225. hinc verò productam vides, à fortuna et ire. Servius in Æn. vi. 179

18. *Oppida publico Sumptu jubentes et Decorum Tempia, &c.*] Hinc *Ædiles*, seu publicarum sedium, totiusque urbes curatores. Hoc et ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. August. cap. xxx. *Spacium urbis in regiones vicisque divisi; instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incensâ abruptas, refecit; easque et cæteras opulentissimis donis exornavit, &c.*

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, et polito; vel è longinquis terris Romanæ advecto quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio, Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. xiv. 86. et seq.

Ædificator erat Centronius

— — — — — Aliis parvas

*Culina villarum, Græcos, longaque parvas
 Marmoribus, &c.*

ODE XVI. AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coercendo parari.

O, Grosphe, quiescem à
 omnibus petis quilibet in
 aperto mari Ægeæ depre-
 hensus, simul atque nigra
 nubila texerunt Lunam, ne-
 que apparent navis astra
 non dubia. Quietem Thra-
 cia bello efferata; Parthi
 insignes pharetrâ quietem
 poscunt nec lapillis, nec
 purpurâ nec auro venalem:
 omnino divitiæ vel Con-
 sulis apparitor haud pellunt
 graves animi turbas ac so-
 licitudines circa palatia la-
 quearibus ornata volitan-
 tes.

OTIUM Divos rogat in patenti
 Prensus Ægeæ, simul atra nubes
 Condidit Lunam, neque certa fulgent
 Sidera nautis:

Otiū bello furiosa Thracæ,
 Otiū Medi pharetrâ decōri,
 Grosphe, non gemmis, neque purpurâ ve-
 nale, nec auro.

Non enim gazæ, neque consularis
 Summovet lictorū miseros tumultus
 Mentis, et curas laqueata circum-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

Ad Grospum.] Hunc Pompeium Grospum
 nobilem et Magistratibus perfunctam innuit,
 quod in fine hujus Odes purpurâ vestiri scribit.
 Scilienseium autem nonnulli, ed quò ibidem
 Horatius Siculus gregibus et armentis opulentum
 notat. Virum autem frugi celebrat Epist.
 lib. l. 12. v. 22.

*Utare Pompeio Grosphe; et si quid petat
 ultro*

*Deser, nil Grospus, nisi verum orabit, et
 aquum.*

1. *Otiū Divos rogat, &c.*] Otiū poscunt
 omnes, et tamen omnes avaritiam et ambitio-
 nem colunt, per quas assiduis laboribus et pe-
 riculis exercentur, atque otio frui prohibentur.
 Sic impiger ad Indos, quæstus causâ currens
 mercator, côm se jactatum tempestatibus, et
 mortis discrimini proximum sentit, tum mare
 et navigationem detestatur, otiūque rogat à
 Castore et Polluce; at ultra pergit tamen, ur-
 gente avaritiâ, cum primum periculum præste-
 rit. Lib. l. Od. 1. v. 15.

Lactantem Icarium fluctibus Africam

Mercator metuens, otiū et oppidi

Laudat rura sui: &c.

2. *Ægeæ.*] Quod mare altum et scopulosum,
 et multis aded naufragis infestum. Unde Pro-
 verb. Τὸ Ἀγέαιον ἄλλοις, ab Ægæ insulâ, vel
 ab Ægis Eubœæ insule oppido, ut Straboni
 placet, Ægeum mare dictum est. Alii alia fa-
 bulantur. Situm est Græciam inter et Asiam,
 plures habet insulas quasi passim dissemina-
 tas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum ortis
 nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea
 sidera certâ semper regione apparentia, quibus
 dirigi navigantes solent, et tutus esse cursus
 ac non dubius. Æneid. l. 98.

*Eripunt subito nubes cælumque, diemque,
 Tenebrarum ex oculis; ponto nox incubat
 atra.*

Lacan.

—*Miseros fallentis nautas*

Sidera non sequimur.

5. *Otiū bello furiosa Thracæ.*] In modis
 belli periculis et arumnis fatigatos gentes
 etiam maximè bellicosos otiū desiderant: vi-
 tam postea bello abstinere, prædâ afficiente.

Furiosa Thracæ.] An quod atris infuscatis sa-
 gulis (qui furiarum color est) ad bellum præ-
 cedunt Thracæ? An quòd terribili specie? Sic
 apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilli, *Pugnanti-
 um Thracum aspectu Nasica maximè exhor-
 ruit. Erant nempe in acie primâ, homines
 proceris corporibus; albis ac lucentibus scutis,
 ocreis armati, tunicas induti nigras; graves
 enses et rectos à dextris humeris quaticientes.*

6. *Medi pharetrâ decōri.*] Parthos indicat
 Medorum victores; de quibus lib. l. Od. 12 et
 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis
 Herodot. lib. vii. Sagittas ab inguine jaculari
 seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5.
 v. 4. ex Casaubone.

7. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*] Non
 emitur aut venditur ullo pretio liberâ illa
 animi pax et tranquillitas, imò generosa vir-
 tus, quam movere aut concutere nihil potest.
 Eam verò sibi parat, quisquis affectus atque
 appetitus cogit rationi morem gerere et ob-
 temperare.

8. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec
 dignitates conferunt immunitatem à curis et
 solitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicæ ante
 Consulem alioque; magistratus tum honoris
 causâ, tum summovendos turbæ gratiâ præce-
 dens, Imperiique insignia, fasces et securas,
 præferens. Tit. Liv. lib. iii. cap. 40. *I lictor,
 summore turbam.*

10. *Miseros tumultus Mentis.*] Animi per-
 turbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus
 miser homo afficitur, quando se illis huc illic
 distrahi patitur, et disruciari. Tumultus quasi
 timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obsidentur: et quò nisi
 jores adsunt opes, eò plures et graviores comb-

[114]

[115]

IC

Tecta volantes.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.

Is felix est & modicâ villâ,
cui majorum salinum rusti-
lat in frugali mensâ, neque
tranquillum soporem metus
adimit vel turpis cupiditas.
[216] Exiguo tempore valentes
16 cur plura intendimus? Cur
petimus regiones diverse
calesfacto Sole? Equis ex-
torris à patriâ, procul est
etiam à seipso? Naves ære
20 monitas ingreditur prava
solicitude, nec deserit equi-
tatis cohortes, velocior cer-
vis, et Euro nubes disen-
tente rapidior.

ANNOTATIONES

tantur atque urgent curæ, quasi cor arentes dicta. Cornel. Tacit. *Invidia summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. xiv. 308.

Tantâ parva malis, curâ majore, metuque Servantur. *Miserâ est magni custodia census.* Tuill. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, et laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.]* *ἄφρονες ἢ ἄγεα ἔχουσαι, Alas habentes curæ.* Theognis.

12. *Vivitur parvo bene, cui, &c.]* Contra verò lætam ducti ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem et mensam satis habet, modicum gaudetque suâ conditione mediocri. Unde peccatum capit voranum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.] Egregiè locum hunc illustrat Turnebus. lib. x. cap. 22. Insulus, inquit, videatur census, nisi intelligas salis olim quondam in mensâ religionem fuisse, unde ἰσχύς ἀλά; Græci dicunt: et appositus sal mensam consecrare videbatur. Ascob. lib. ii. *Sacras facitis mensas salinorum appositis, et simulacris Deorum.* Sed tamen potissimum tenuem et parcum pauperemque vicium Horatius significat hominem pro obsequio salis lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. v.

Raro regustatum digito terebrare salinum Contentus perages?

Hæc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius; tum quia primo loco solet apponi: tum præsertim quòd veteres poculo et salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet, et paternum.*

16. *Leves somnos.]* Dulces, molles, placidos, et tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido Sordidus.] Amor pecunias sordidus, turpis avaritia. *Sevas cupido indomiti census.* Juvenal. Sat. xiv. 176.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?] Cùm sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa et magna prosequimur et captamus? Lib. i. Od. 4.*

Vita summa brevis ipsem nos vetat inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi ipem longam recesses.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?] Cur, patriâ relicta, pergitur in alia planè climata, remotasque valde regiones, alio veluti Sole calescentes; Virgil. Georg. li. 611.*

Exilioque domos et dulcibus sinibus mutant, Atque alio patriam quaerunt sub sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. xii. 103.

Nostris sub sidere.

19. *Patriâ quis exul Se quoque fugit?] Translata sententia è Græco: Τίς ἀναγίθῃ φεύγει τὸ, καὶ ἰαυροῖς ἔργα; id est, Quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? Imò se quisque secum desert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur seipsum, et urget gravissimum comes.* Sic mercator avarus, quolibet perigrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. i. Epist. 11. v. 27.*

Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. iii. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit. At quem scilicet, ut fit,

Effugere haud potis est, ingratis hæret et angit.

Varro et Petronius longè fugit, qui suos (id est se) fugit.

21. *Scandit æratas, &c.]* Seu navim, seu equum ascendas, ut effugias curans, hæc te facillè consequetur, utpote cervis perniciosior et ventis. Horat. lib. iii. Od. 1. v. 37.

Sed timor et mine

Scandunt eodem quo dominus; neque Decedit æratâ tiramini, et

Post equitum sedet atra cura.

22. *Ocyor Cervis.]* Cervorum perniciosior culvis nota.

24. *Euro.]* Ab ortu fiat iste ventus. Ovid. Metamorph. l. cap. 2.

Eurus ad curoram Nabathanusque regna recessit,

Stans praesentibus contentus
 cavens inquirere quidquam
 alterius : molesta verò quidam
 lætitiâ moderatur. Non
 est aliquid omni ratione
 perfectum. Achillem glorio-
 siorum abstulit mors repen-
 tina : Tithonum debilitavit
 senecta prolixior. Mihi quæ
 forsitan indulget tempus
 id quod tibi non concesserit.
 Greces centum, Siculaeque circam
 Sicilia circa te mugitum
 idem : hisalant tibi equi
 trahendis curribus idonei.
 Te operiunt passivi è lanâ
 senae atque iterum Africa-
 no murice imbuti. Mihi
 Parca verax largita est a-

Lætus in præsens animus, quod tibi est
 Oderit curare ; et amara lento
 Temperet risu. Nihil est ab omni
 Parte beatum.
 Abstulit clarum cita mors Achillem
 Longa Tithonum minuit senectus :
 Et mihi forsân, tibi quod negârît,
 Porriget hora.
 Te greges centum, Siculaeque circam
 Mugiant vaccæ : tibi tollit hinnitum
 Apta quadrigis equa : te bis Afro
 Murice tinctæ
 Vestiunt lanæ : mihi parva rurâ, et
 Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
 gellum, et aliquantulam Græcæ Massæ

25

30

[210]

35

ANNOTATIONES.

Perridaeque, et radiis jugs subditi ma-
litis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.]* In diem
 vive : *Dona præsentis rape lætus horæ*, lib. iiii.
 Od. 8. utere presenti fortunâ : quod ultra præ-
 sentis tempus est, ne cura, neque futuro te dis-
 tortus.

26. *Amara lento Temperet risu, &c.]* Si quid
 ingrati adveni et amari, id animo læto perfer.
 Nam *levis si patientiâ quoque læto corrigere est*
nefas. Lib. i. Od. 24. v. 19.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *Lato*.

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.]* Cic. 1.
 de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque*
beatum. Οὐδὲν πάντῃ ἢ πάντως, Νέμο
περὶ μιννο felice et beatum.

28. *Abstulit clarum cita mors Achillem.]* Quod
 modò protulit, exemplis comprobatur Poëta. Fu-
 it illustris *Achilles*, at paucis annis inclaruit,
 et cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E-
 contraria *Tithonus* diu vixit quidem, sed in-
 commoda senii pensavit aëto, ut vitæ pertu-
 sus fuerit, optârîtque in cicadam mutari, quod
 est à Diis obtinuit. Vide lib. i. Od. 28. De
 Achille verò eodem lib. i. Od. 6. v. 6. Od. 8.
 sub finem ; Od. 15. ad finem lib. ii. Od. 4. v. 8.
 lib. iv. Od. 6. Epod. 18. v. 17.

31. *Et mihi forsân, tibi quod negârît, Porri-*
get hora.] Parvo mihi fortasse vitam dabit
 longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora.]* Vel tempus : sic Pers. Sat. 6. v.
 14. *Fugit hora.* Vel horoscopus : Idem. Pers.
 libid. v. 48.

Sex nata fidelibus hora

Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.]* Tu te beatum existimas
 gregibus et armentis abundantiam, et optimâ pur-
 pura vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu
 fortunatus, tenuibus prædiis victitans et conten-
 tus, poetica gaudens facultate, et vulgi
 operibus sumens. *Divites Homero ἀλλήλας*
ἢ ἀλλήλοισι, ἀγρὶς ἢ βοῦν ἀφύοντες ; Ho-
 ratii *σποδάρων ;* ovidius *abundantem numerum*
panem.

Stellas pascuis.] Ophiis è Stellis pascuis
 valdè pinguis

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.]* Equorum eti-
 am greges tibi adsunt, hinnitu generositatem
 exhibentium. *Æneid.* lib. 672. *Clamorem im-*
mensum tollit. Cic. ad Q. fratrem Epist. 1
 lib. ii. *Clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.]* Curulibus et cir-
 censibus ineundiis certaminibus hoc aptior, quo
 velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ ; sive
 currus duobus, tribus, quatuor equis tracti.
 Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba ; *Sunt*
quos curriculo, &c. Alex. ab Alex. lib. v. cap.
 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.]
 Pretiosæ nobilesque te operiunt et decorant
 vestes ex optimâ purpura, seu è passio san-
 guine muricis piscis semel atque iterum in-
 buto ; sic enim purpureus color efficitur exqu-
 situs, præsertim cum murex est è mari Afri-
 casio, vel Tyrio. Testis Plinius lib. ix. cap.
 36. ubi *muricis et purpureæ*, inquit, *coloris*
illum tingendis ætopitum vestibus in modis
habent fauces. Liquor is nimirum est in can-
didâ vendi, unde pretibus ille bibitur nigrican-
tis rose color subluente. . . Præcipuus hic in
Meninge Africa et Getulo littore Oceani . . .
Huic fauces et secretæ Romanæ viam faciunt,
idemque pro Majestate pueritis est. Distinguit
ab Equis Curiam, in triumphali miscetur
auro, &c.

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant,
 Plin. lib. ix. cap. 39. *Huic curantur dibapha*
Tyria, que in libris veteribus nulla non poterat
oni . . . dibapha tunc dicebatur, que bis
tincta erat, veluti magnifico impendit. Quo-
liter nunc omnes peris commodiores purpura
tinguntur. Cic. lib. ii. Epist. 16. *Curius nobil-*
iter dibapham cogitat ; sed etiam in fractis vorat.

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.]* Ly-
 rica potesos ab Alcæo alligatos Poëta Græci
 desumptus facultatem, quæ subditi foribus si-
 dera vertice, tribuit mihi.

Camœnas.] Quasi Camœnis è canebat dicitur
 teste Macrobi. in Saturn. Scip. lib. iii. cap. 6
 Vide lib. iv. Od. 6. 28.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit Poëta.

Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

[219] facultatem, necnon contem-
40 nere improbum vulgus.

ODE XVII. AD MÆCENATEM, ÆGROTUM.

Superstitem ei se non futurum.

CUR me querellis exanimas tuis?
Nec Dis amicum est, nec mihi, te priùs
Obire, Mæcenas mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Ut cunq; præcedes, supremum

Quare mihi vitam auferre per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior moriaris, ó Mæcenas, insignis ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors auferat te, dimidium vitæ meæ, quorûm ego restabo dimidium alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium.
[220] 6
10 Haud falsum juravi: pergemus unâ, quocunq; modo anteibis, pergemus ultimam

ANNOTATIONES.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet à veteri ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur; quòd eo die viderentur. Parca in totam statuere vitam, quâ fortuna futurus quis esset. Tertullianus; *Dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur; dum ultimâ die fata scribendi advocantur.* Hæc Turneb. lib. x. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium; deinde verò septimo, à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam et applausum. Quis qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

Ode XVII.—Metrum est idem quod Od. 9. Lib. i.

1. *Cur me querellis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectu valetudinis tædio seu integrè salutis desperatione, graviore in querelas erumpentem, ærumnoso etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore percussus Oden hanc ei scribit.

Exanimas.] Mære conficis ac perimis, Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant et intersternunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. iv. 360.

Dei ne, meque tuis incendere, teque querelis.

2. *Dis amicum.*] Dicitio Græca θεός φίλος Epod. 1. v. 5. ad eundem Mæcenatem.

*Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contra, gravis?*

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. i. lib. i. *Partem animæ.* lib. i. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras siebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. iv. cap. 6. *Sensit ego, inquit, animam meam et animam illius (amici) unam fuisse... ideoque eo morte sublato, mihi horrore vita erat; quia nolebam dimidium vivere, &c.* S. Gregorius Nâs. suam cum D. Basilio animi conjunctionem et amicitiam *συνψυχίαν* vocat, eandem animam.

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies vivis auferet, is et me videbit morientem. Hoc ferè ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio. Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temere, aut fallaciter, sed ex animo et sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoeo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. iii. cap. 23. *Alid ex parte oppidî Ad-cantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unâ cum his fruantur, quorum se amicitia dederunt; si quid eis per vim accidat, aut eundem casum unâ ferant, aut sibi mortem committant; neque adhuc hominum memoria reperitur est quoquam, qui, eo interfecto, cuius se amicitia devovisset, mori recusaret.* Dio. lib. liii. morem istum fluxisse ab Hispaniâ ait, sævetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, et post eos vitam recusant.* Et Val. Max. lib. ii. cap. vi. *Celtiberi nefas esse dicebant prælio superare, etiam si occidisset, pro cuius salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Salutare iter.*] Discessum è

laure viam expediti socii.
Neque me separabit unquam à te Chimæra flammâ spirans, neque redivivus Gyas cestum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti et Fatis. Sive Libra, sive Scorpius timendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculiosior; sive Capricornus occidentalis Oceani potens; vix credibili ratione

Carpere iter comites parati.
Me nec Chimærae spiritus igneæ,
Nec si resurgat centumanus Gyas,
Divellet unquam; sic potenti
Justitiæ, placitumque Parcisi.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperia Capricornus undæ;
Utrumque nostrum incredibili modo

[221]
16[222]
21

ANNOTATIONES.

vita hæc ad inferas regiones, mortisque impertum.

13. *Me nec Chimæra, &c.*] Non divellet ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimæra lib. Od. 27. Πύξ ἄβρουα, Ignam spirans dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1. v. 11.

—*Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasianum,
Vel Occidentis ad usque Briareus sinum
Forti sequemur pectore.*

Centumanus Gyas.] Is unus è natis celo terræque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas*. In scirpo est nodum querere. De nomine controversa est. Designatur certè *Gigas* aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. x. 565.

—*Centum cui brachia dicunt*

*Centenasque manus, quinquaginta oribus
ignem*

Pectoribusque arsis.

15. *Sic potenti Justitiæ, placitumque Parcisi.*] Has cum illâ junxit, quasi juræ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcumque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopus fuisse. Adèd comparabant evenire nobis paria. Enimvero tu emergis vix è periculosa ægritudine; ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci quæ nostræ genituræ tempore in hemisphærium nostrum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quarum tamen vanitatem suggillant Juvenalis Sat. vi. 552, et seq.

Libra.] Septimum hoc est è duodecim Zodiaci signis, quod Sol ingressus circa diem 20. Septembris, equinoctium Autumnale facit. Vide Macrobi. in Somn. Scip. lib. i. cap. 18. Virgil. Georgic. i. 208. Manil. lib. ii.

Quosque dabunt cholæ (Libra) et quos dat

Aquarius ortus,

Unum pectus habent, sulcique immobile

vinculum.

Et lib. v.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. v.

Nostra vel æquali suspendit tempora Libræ,

Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fa-

bulis, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactaret, quam consistere non posset. Ejus vero superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. vi. de Sign. Cælest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempè sidus hoc ad Martem pertinet, qui et inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de qua supra Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. Virgil. Georg. i. 38. Manil. lib. iv.

*Scorpius armatâ violentâ cuspidè caudâ,
In bellum ardentis animos, et Martia castra
Efficit, &c.*

Hinc et Arat.

Scorpius infestus præportans fœbile acumen. Quidam codices habent, *lethalis horæ*. Sed apage. Aiunt porro sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse brevioram.

19. *Seu tyrannus Hesperia Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere quod, cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occidit; teste Servio in Georgic. i. ch. Et Manil. lib. iv.

*Tu, Capricorne, regis quicquid sub Sole
cadente, &c.*

Propert. lib. iv. Eleg. 1.

Lotus et Hesperid quid Capricornus aquâ? Decimum hoc signum Zodiaci solstitium Decembris mensæ facit hybernum; unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tem gelidum valido de pectore frigus anhæ-

lans
Corpore semifero, magno Capricornus in

orbè.
Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan,

Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo Consensit astrum.*] Sensus est; etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certè magna et incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensus est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuis dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum, istâ quidem efficiente cælestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator hoc loco videtur superasse, Sat. v. 45.

Consentit astrum. Te Jovis impio
 Tutela Saturno refulgens
 Eripuit, volucrisque fati
 Tardavit alas, cum populus frequens
 Lætum theatris ter crepuit sonum :
 Me truncus illapsus cerebro
 Sustulerat, nisi Faunus ictum
 Dextrâ levâsset, Mercurialium
 Custos virorum. Reddere victimas,
 Ædemque votivam memento :
 Nos humilem feriemus agnam.

convenit sidus nostri ambo-
 rum. Te à crudeli Saturno
 defendit Jovis fulgor propiti-
 us ; atque fati precipi-
 tis volatum remoratus est,
 quando plebs numerosa ala-
 crem ter sustulit acclama-
 tionem in theatro. Me de-
 cidens in caput arbor op-
 pressisset, nisi manu casum
 avertisset Faunus, tutor cli-
 entium Mercurii. Cura ut
 offeras victimas, et promi-
 sum templum : ego parvul-
 lam agnam immolabo.

ANNOTATIONES.

*Non equidem hoc dubites, amborum fa-
 dere certo*

Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.]* Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Pers. cit. mox v. 50.

Saturninique gravem nostro Jove frangimus unâ.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorasse filios; hinc et aiunt sub ejus sidere genitos sævos et impios effici. Propertius et Pers. cit. Saturnum gravem, Juvenalis iriæ appellat.

24. *Eripuit.]* E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit. violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.]* Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu, quando te post morbi periculum, melius habentem te theatrum adventare conspexit. Vide lib. i. Od. 20.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.]* Ut te Jupiter, sic me Faunus imminente exitio subtraxit, cum triste lignum declinavi caducum in domini caput immerentis; ut est in Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum Dextrâ levâsset.]* Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus et secundum aliquos, idem Deus: certè liberatorem uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò supra

Od. 7. Porro quod ruri beneficium; servatam nempe salutem, accepit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum custos ac tutor, vel ob hoc quod studiosi sectantes et quietem, ac liberale otium ruri conquirunt et captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus, obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.]* Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eò quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enim vero disciplinarum et artium repertor asseritur à Diodoro Siculo lib. ii. cap. 1. et lib. i. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. vii. cap. 56 et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. i. cap. 14: et lib. xv. cap. i. statuis Mercurii tanquam orationis et facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod et testatur Tullius ad Attic. ut observat Casanbonus in citatum Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.]* Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger votiis, si convalesceres, jam voti reus. Saluti ædifica et pervolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.]* Jovi tanquam aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opulentiâ tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more majorum et ex solenni instituto scribit, et spondet Faunohumilem ferire agnam. Sic lib. i. Od. 4. v. 11.

Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,

Seu poscat agnam, sive malis hædam

ODE XVIII.

Mediocris se fortunâ beatum esse : desipere eos qui luxuri et avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum
splendet in laqueari ædium
mearum : Haud Hymettiae
trabes inniuntur columnis
extremâ in Africâ excisis.
Neque Attali hæres incognitus,
regalem potentiam lavast.

NON ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar :
NON trabes Hymettiae
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi :

[234]
[225] 5

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scanditur hoc modo;

Nōn ē | bār nē | que aurē | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum catalecticum; qui constat Amphimacro, et duobus Iambis; hæc ratione:

Nōn ēbūr | nēque āu | rēam.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis et unâ syllabâ: admissio locis imparibus Spondeo; et sic scanditur.

MEâ | rēni | dēt in | dōmo | lēcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes et divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ paucorum sunt habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio velens, cullibet me ostento et præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. vi. *Laquearibus reideant aureis.* Lucret. lib. ii. sub init.

Nec domus argento fulgens, auroque rēndens :

Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiae Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymettiae trabes, columnis exquisitis marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ montis regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. xvii. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummâ emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. xxxvii. cap. 3. ita scribit; *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. ix. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collega suo, altercatione ortâ, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porro lis, fuerintne trabes illæ lignæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potius Hymettio quàm è marmore crediderim: quantum et ex lapide trabes extitisse clarè docet Plin. lib. xxxvi. cap. 8. ubi sic habet: *Circus*

Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropæilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliscos vocantes, Solis numini sacros. Vide Strabon. lib. ix. ubi ex Hynetto advectas trabes longas et densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens, fuisse testatur Plinius lib. xxxvi. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium linina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione Numidia Africæ regio ultima, et maximè occidentalis.*

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hereditatem captavi, ullâve fraude et arte malâ invasi, opulentis quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regni que heredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, et principatum ac dominationem Asiæ obtinuit. Crassi verò à Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate, post annos ferè quatuor debellatus à Perperna, moxque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justinus lib. xxxvi. sub finem: *In Asia Rex Attalus florissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus sedabat morbum ex Solis fervore contraxit, et septimâ die decessit. Huius testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non iusto matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharista cujusdam filii genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiæ invasit, &c.* Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. ii. cap. 20. ubi *Aristonicus, inquit, regii sanguinis, ferrox juvenis, urbes regibus parere consuevas partim sollicitus: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum mox à Perperna domitus et captus Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

Nec Laconicas mihi
 Trahunt honestæ purpuras clientæ.
 At fides et ingeni
 Benigna vena est : pauperemque dives
 Me petit. Nihil supra
 Deos lacesso, nec potentem amicum
 Largiora flagito,
 Satis beatus unicus Sabinis.
 Truditur dies die,
 Novæque pergunt interire Lunæ.
 Tu secunda marmora
 Locas sub ipsum funus, et sepulchri
 Immemor, struis domos ;

Nec clientæ hand viles nent
 mihi purpuram Laconicam.
 Verùm fidelitas adest et co-
 [226] piosus ingenii fons. Et exi-
 10 guum me opulentus requirit.
 Nihil præterea à Numini-
 bus efflagito : neque ab
 amico divite majora post-
 contentus ad modum agro
 tantum Sabino. Urgetur
 dies die ; et novæ Lunæ
 15 properant deficere. Tu
 morti vicinis incidenda
 marmora pacisceris ; et ta-
 [227] muli oblitus ædificas ;

ANNOTATIONES.

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestas purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanæ, et quibus pannus confectus, imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconicæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. *Ipse dat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ notâta. Plin. lib. xxi. cap. 8. *Unguento naturæ vicissè gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosâ micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyras, dibaphasque et Laconicas, &c.* Et lib. xxxv. cap. 6. *Et liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem prelii, ante omnes est purpurisimum.* . . . laudatur Laconicum unde pretiosissime purpura. Vide suprâ Od. 16. sub finem Annot. ad hæc voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides et ingeni Benigna vena est.*] Quòd si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

10. *Benigna vena.*] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optime discendi scribendique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, in invitâ Minervâ, in vitis Apolline ac Musis, literarum studium capepsit, hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 386.

Tu nihil invidâ dices faciere Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte, Quantum est. Ego nec studium sine divite vend,

Nec rude quid proxi video ingenium.

10. *Pauperemque dives Me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, cum ob fidem, tam propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones, v. 404. *Gratiâ regum Pieris tentata modis.*

Quoties verò Doctores et Sapientes a Principibus viris sunt honorati ac accessiti!

11. *Nihil supra Deos lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem amicum, plura si rogitem, dare paratum ac potentem, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in Sabinis, quo victito beatus et contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus arcem omnium malorum vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. ix. Epist. 9. ad Varronem: ubi sic scribit: *Meluo ne te fortè flagitent; ego autem mandari ut rogemus.*

14. *Satis beatus unicus Sabinus.*] Prædium in Sabinis, quo donatus sum à Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. iii. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17. *Urget diem nox, et dies noctem.*

Senec. Epist. xxiv. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt univèrsa. Fugiant ac sequuntur. Diem nox premit, dies noctem. Estas in Autumnum denunt. Autumnus Hyems instat, quæ Vere conspescitur. Omnia transeunt, id revertantur.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. i. *Oritur Sol et occidit, et ad locum suum revertitur; ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. v. 66. et seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses anni: quæ novæ Lunæ complentur; tum decrescunt, ac intereunt; rursumque renascuntur, et crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas et vita nostra. Tu tamen, ô superbe et ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas, et immunitas à morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secunda marmora Locas.*] Mercede conductis sectores marmoris et sculptores; vel redemptori negotium das secundorum marmorum, ad extruendas domos superbas

atque satagis extenderet lit-
tes maris ad Baia frementis,
non sat dives stabili terra.
Quid dicam, quod vicinos
etiam agri limites removes,
et clientium terminos transilis,
per avaritiam? Ejicitur et maritus, et con-
jux portans in gremio Penates,
et pueros squalidos. Aptamen
potentem dominum haud expectat
ulla basilica melior parata sede
Inferorum omnia adsorbentium.
Quid amplius queris? Terra
pariter inopiam aperit, atque
principum filius: neque Inferorum
custos, auro corruptus, astutum
Prometheum reportavit.

Marisque Baia obstrepentis urges

20

Summovere littora,

Parum locuples continente ripa.

Quid, quod usque proximos

Revellis agri terminos, et ultra

Limites clientium

25

Salis avarus? Pellitur paternos

[228]

In sinu ferens Deos

Et uxor et vir, sordidosque natos:

Nulla certior tamen

Rapacis Orci sede destinata

30

Aula divitem manet

Herum. Quid ultra tendis? Aequa tellus

Pauperi recluditur,

Regumque pueris; nec satelles Orci

Callidum Promethea

35

ANNOTATIONES.

20. *Marisque Baia obstrepentis urges Summovere littora.*] Mollibus in mare jactus extensis litus, ut ibi aedifices, ameno loco, ad Baia, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt et obstrepunt vehementer; quasi non sufficiat continens terra ad construendas aedes. Salust. *Dicitias profundunt in extruendo mari, et montibus aequandis.* Senec. *Controvers. 5. Maria summoventur projectis molibus.* Vide supra Od. 15. init. ibique Annot. Item postea, lib. iii. Od. 1. v. 33. et Od. 24. v. 3.

Baia.] Baia civitas Campaniae, a Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter et Cupas, in eo sinu qui punc dicitur *Golfo di Puzuolo et di Napoli*; calentibus aquis ad sanitatem valde utilis, caeli temperie, ameno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic aedes habentium frequentia, perquam felix; ut etiam vitanda, velut occasio luxuriae dicatur a Seneca ad Lucil. *Epist. lii. Illic, inquit, tanquam loco debeat licentia, magis luxuriae solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid, quod usque proximos, &c.*] Quintem etiam sacrilega ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra Justitiam et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eo constat graviolem esse, quod post parentes et pupillos fidei tutelae nostrae creditos proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrociniunq; nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius. lib. v. cap. 13. et lex 22. xii. Tab. haec est; *Si clientis patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, et sacrilegum quidem, ex ista Numae Pompilii lege, quae jubebat ut qui terminum exarasset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eodem pertinet, quod Terminum Deum conserabant colebantque veteres. Trans-

lato etiam terminorum damnatus lege divina noscitur, Deuteron. cap. xix. 14. Proverb. cap. xxii. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitima deturbatur cliens a te, et ad inopiam reductus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosa, quae portat in sinu Deos familiares, puerosque ob egestatem sordidos.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiore apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sane condonarem, quod quo jure, quâ injuriâ, divitias accumulales. Verum non ita se res habet; nec enim *dicitur manet herum ulla certior aula aut finis*, quam quae *Orci destinata* est. Non mors ibi aut conditio melior opulento cullibet quam inopi *Quid ergo ultra tendis*; quam sanctum de cretamque tibi est fatorem ac Nunium legem immutabili? Horat. Lib. ii. *Epist. 2. v. 175.*

Quid rici prosunt, aut horrea? quidve Calabris

Saltibus adjecti Lucani, si metis Orcus Grandis cum parvis, non exorabilis auro? 32. *Aequa tellus Pauperi recluditur, &c.* Lib. i. Od. 4. v. 13.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corruptitur, ut suam dimittat praedam; omnes mortales rapit. Aeschyl. *Mors non daturus vi digne legi, Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis *Orci d'xova sidovs bavatos p'vov. Nema pretium offerens sese à morte redemit.* Vide supra Od. 3. et 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo supra Od. 3 ad v. ult. et alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo, Lib. I. Od. 3. v. 27. et Od. 16. v. 13. Sensus est; nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocytii ripam Prometheum revexit ad

Reverxit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coërcet: hic levare functum
F uperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit.

Ille Tantalum, Tantalique
posteris tenet. Ille ipse
egenum serumnas perpetuum
sive rogatus, sive non
rogatus, auscultat levatque.

[229]

40

ODE XIX.

Bacchi laudes eò canit apertius quòd ejus Numino est plenus.

BACCHUM in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteris)
Nymphasque discentes, et aures
Capripedum Satyrorum acutas,
Evoe! recenti mens trepidat metu,

Bacchum versus dictan-
tem in secretis aspexi cau-
tibus, et Nymphos auscultan-
tes, arrectasque aures
Satyrorum caprinos pedes
habentium. Fidem habete,
5 nepotes. Euhoe! timore nup-
per incusso agitur auribus,

[230]

ANNOTATIONES.

vivos redditurum. Et Prometheus, quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui colestem ignem ferulà ad Solis curam extensà callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. ii. Epist. 9. v. 178. mox cit.

Metit Orcus.

Grandia cum parvis, non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbus veretur, imò domat, et in Inferis coërcet. De Tantalo supra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi preato est; atque laboriosa et serumnosa defunctum vità ultrò sublevat, cymbà excipit, et transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. iv. parag. 3. scribit, *Mortem à Diis Immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatem Naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad Oraculum Lacedæmonii redditum; καλοῦμαι, ἢ ἀλλαντος ἔσσι πάβρασι, *Vocatus et non vocatus Deus aderit.*

Ode XIX.—Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. i.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis Bacchi idem, epulumque tum poëticum esse sacrumque celebre, et hymnum solemnem decantari solitum constat; auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. v. Eleg. 4. et Propert. lib. iv. Eleg. 6. sive quòd Liber et Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macroβ. lib. i. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyl. Euripidique testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἄριλλος δὲ Βάκχος δὲ Μέντις. Euripid. φιλῆδης, Βάκχος, Πάσι, Ἄπολλων, Ἐυλύος. Sive quòd Bacchus, id est, vinum, scribendis verbis ingenium exacuat. Unde,

—Nulla placere diis, nec vivere carmina possunt,

Que scribuntur aque potoribus, &c.

Ut noster egregie docet, lib. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, et que sanè probet benignam ingenii venam, quâ gloriabatur Poëta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. iii. Et Propert. Eleg. 16. lib. iii.

In remotis carmina rupibus.] Longè à strepitu tumultuque populari, urbano, forenali. Nam

Carmina secretum scribentis et otia querunt.
2. *Vidi docentem.*] Sic et apud Virgil. Eclog. vi. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit;

—————*Satis est potuisse videre.*

Carmina quæ vullis cognoscere, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. vii. 21.

Nymphæ noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,

Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas et formatas: tales enim habere dicuntur Satyræ; vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. *Οἱ δὲ σατυροὶ ἔφυζεν τὰ ὄτια, καὶ ἀδοῦσι φωνάζουσι* Et alibi; ὄτια μεγάλα ἔχουσι, dicit habuisse unum è Bacchici exercitus ductibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cul tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. v. Eleg. 3.

Fer, bene Liber, opem: et

Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juvenus

Adit; et attonito non tacears æquo.

Vid. lib. i. Od. 1. De Satyris plura ad v. 31.

5. *Evoe.*] Vel, *Euhoe*; ut doctiores aliqui volunt; quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut alunt, Juv. Sat. vii. 62.

Satur est, cùm dicit Horatius, Euhoe.

Vide lib. i. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comita-

et quod repletum Baccho pectus non sine gaudio conturbatur. Euhoe! indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, et vinum defluentem, et lac copiosè manantem, et mel ex cavatis arboribus stillantem, celebrare; necnon felicitis uxoris ornamentum astris insertum; Pentheique domum gravi deturbatam casu et Lycurgi Thracii mortem.

Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evœ! parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.

[281]
11

15

ANNOTATIONES.

tur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis presentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita et alienata, superiorisque potentie arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine incidente correptus de divino gaudet consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali se visitatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi Numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur et vehementiorem Dei agitationem, quâ de sua sede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quo tot adversarios percussisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis et pampinis innecta, quibus obvoluta etiam cuspidi inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vimque Numinis sentiens, rectè ait, fas mihi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantem et protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, esse hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . Tu addis quod vitio est; demis quod laudi datur.*

Thyadas.] Α θύα, sacrifico, feror impetu quodam furibundo. Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis et uberes, &c.*] Licet mihi ferre et cantare patrata Baccho prodigia et miracula. Perperam, ut videtur afferunt hic aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in spelæis sacrificandi vino, lacte et melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act 3, in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberasse, et mox inde prorsilisse aquæ fons; atia ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisisse; quæ verò candidi polus cupidæ fuerunt, nummis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elrivisse: è thyrsis autem hederaceis fava mella guttis dulcibus stillasse.*

13. *Fas et beatæ conjugis additum Stellis ho-*

norem.] Dicam et Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatum. Hujus meminit Virgil. Georgic. i. 222. Ovid. Trist. v. Eleg. 3.

*Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
Conjugis in celo clara corona tue.*

Quomodo verò desertam à Theseo Ariadnes sibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cælum transtulerit, canit idem Ovid. lib. viii. Metam. cap. 2.

— *Deserta et multa querentis*

*Amplexus et opem Liber tulit; utque perennis
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Imminit celo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in
ignes;*

*Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est anguemque tenentis.*

14. *Tectaque Penthei Disjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus; Δεστυδίζαντος Βάκχου δάμα Πενθεός. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, unde et ab ipsâ matre sua Agave sociisque Bacchantibus disceptus, miserè perit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniam et furore percussum violentas ipsum sibi manus intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. iii. cap. 7. et seq. Pers. Sat. i. 100. Diodor. Sicul. lib. iv.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii *non levi ruinâ*, id est, sevè. Alii *non levi*, seu *levi*, id est, asperâ.

16. *Thracis et exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindictam Bacchi Numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt; quales Pentheus, de quo mox; et Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitæque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam prævè committi videns, excidit vineta jussit omnia, vinumque aboleri; hinc porro fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem cura sibi amputasse, falce vinitoriâ. Hygin. et Plutarchus, aliter paulò, quòd nimirum in carcerem Bacchus et Satyros conjecisset, Lycurgo exitium accidisse narrat Apollodorus, lib. iii. et Euripides antea citatus, Ovid. Trist. v. Eleg. 3.

Tu flectis amnes, tu mare barbarum :
 Tu separatis uvidus in jugis
 Nodo coërces viperino
 Bistonidum sine fraude crines.
 Tu, cùm parentis regna per arduum
 Cohors Gigantum scanderet impia,
 Rhœcum retorsisti leonis
 Unguibus, horribilique malâ ;
 Quanquam choreis aptior et jocis
 Ludoque dictus, non sat idoneus
 Pugnæ ferebaris : sed idem
 Pacis eras mediusque belli.
 Te vidit insons Cerberus aureo
 Cornu decorum, leniter atterens
 Caudam, et recedentis trilingui
 Ore pedes, tetigitque crura.

[232] Tu domas fluuios, et mare longinquum. Tu secretâ in montibus Thraciarum mulierum capillos nodo ser-
 20 pentino citra periculum constringis, vino madens Cùm verò scelerata Gigantum turba per sublime appeteret imperium Jovis patris tui, tu Rhœcum dejectisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ : quamvis sal-
 26 tationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus
 [234] aspexit aureo cornu insignem, movens caudam leviter, et regredientis pedes cruraque triplici linguâ et ore delixit.

ANNOTATIONES.

Ossa bipenniferi sic nint malè pressa Lycurgi; Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.
 Propert. lib. iii. Eleg. 16.

Vesanumque nova nequicquam in rite Lycurgum ;

Pentheos in triplices funera grata greges.

17. Tu flectis amnes.] Gangem et Indum fluuios intelligunt quidam: alii Hydaspem et Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluuium, cuius accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primùm reluctati, postea verò domiti à Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nirosus

Strymona venisti, Marticolamque Geten.

Perrisdaque, et latè spatianem flumina Gan- gem,

Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sic. lib. v. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus quoniam illè primus in Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. Tu separatis uvidus in jugis, &c.] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes tractasse; volunt alii alludi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Paris cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberint.

20. Bistonidum.] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii et Bistones, Thraciæ populi; et Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est et Bistonia urbs propè mare hodie Bouron dicta.

21. Tu, cùm parentis, &c.] Quin et præclarè à te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque servasti, quando impiè tentârunt Gigantes cu-

lum scandere montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, unguibus et dentibus decertando, Rhœcum aliosque viciati, dejecti, prostrigasti. Leonis pelle indutum pugnasse Bacchum aiunt alii, leoninâque audaciâ: quòd quidem minus fabulosum. Diodor. verò pardorum pellicibus usum refert.

25. Quanquam choreis aptior, &c.] Duo exitere Dionysû, inquit Diodor. Sic. lib. v. cap. 1. Prior senex promissâ barbâ, ex veteri more. Aiter juvenis, speciosior, et deliciosus. Is Satorum saltatione, risu, et joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exererentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum et delicatorum hominum tripudiis et cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, Dionysius. Diodor. cit. &c.

Aptior et jocis Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgè circumfertur adagium: *Sine Cerere et Baccho friget Venus.*

27. Idem Pacis eras mediusque belli.] Ad utrumque pariter, seu ad pacem sancendam, seu ad bellum movendum paratus et accommodatus, Diodor. cit. loco; *Quidam dupliciter ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas et iracundos efficiat et hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum.

29. Te vidit insons Cerberus.] Cùm ad Inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnè conjugem inde reducturus, Cerberus, ultro tuum Numen reveritus est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde et tauro similem faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces slnt, iracundi, petulci: teste Athenæo, lib. i. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuisse olim; nec quòd ex Diodoro, lib. iv. præ-

ODE XX. AD MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Nec solitâ nec levi per
 astra fluentem alâ vehar ego **NON** usitatâ nec tenui ferar
 Poeta duplici formâ pot- Pennâ, biformis per liquidum æthera
 lens.

ANNOTATIONES

mus ille terram junctis bobus exercuerit: multo munda quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterum sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula explicatos imitatosque fabulatores falsis Numinibus et herosis suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cum id abundè probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulò otiosius inspiciamus et perscrutemur. Enimverò quanta et quot attribuantur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis? Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini viteque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. v. cap. 1. Atque hoc longè verius Noacho vindicatur. Genes. cap. ix. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio ludibrio habitus referitur; quæ ad Bacchum transludere ferè omnia.

Bacchus ut in Sylvis et rupibus Satyris et Musis, sic documenta varia tradidit Noachus post diluvium, devastatâ ac in solitudinem redactâ terrâ, et de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes et mare flexit; Noachus a quarum eluvionem arcâ evasit, superavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idolatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius et arbiter extitit: Noachus sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit; *Non erunt ultra aquæ diluvii, ad delendum universam carnem*: item, *Ponam agrum meum in nubibus, erique signum fœderis inter me et inter terram*. Genes. cap. ix. cit. ad v. 13.

Quod si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnosceamus. Moyses in Monte Sinâ acceptas Dei leges populo Hebræo prefert. *Bacchus in rupibus Satyros et Nymphas docet*.

Bacchi *Ihyrus*, quid aliud quam virga Moysis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte et melle manante; vel ex erutis è silice per Moysen aqua? Virga Moysis in serpentem versa, et sine damno apprehensa, *serpens* hinc *moyses* in deserto jussu Moysis

erectus, Exod. 4. &c. nonnè locum dederunt *tripseris* et angulibus Baccharum *crimes* impli-candi *sine fraude* quidem et *coltrandi*? Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moysæ et Josue. *Dijecta* verò *Penthei lecta*, *Lycurgi* que fatale *exitium*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante et opitulante. Denique Gigantes et potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. vi. et monstra filiorum Enoch de genere giganteo. Num. cap. xiii. 34. necnon turris Babel. Genes. cap. xi. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloseam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. xxxiv. 29. et seq. legitur de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini quem Israëlites non sine metu ac stupore amadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinum Moysis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rursus viderunt Israëlites, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

Ode XX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Non usitatâ, &c.*] Scalliger. lib. vi. Poet. Oden hanc ait *magni spiritus, et tanto dignam ingenio*. Se suosque versus immortales futuros præsegit Horatius, atque suo nomine et famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtia magna de se, nec omninò sine causâ, jactare solitis, succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat et vaticinabatur Ovidius, in fide Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar Pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox. cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis

Astra ferar; nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alæ naturam, commune quiddam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquit plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè ho-

Vates : neque in terris morabor
 Longius ; invidiâque major
 Urbes relinquam. Non ego pauperum
 Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
 Dilecte, Mæcenas, obibo,
 Nec Stygiâ, cohibebor undâ.
 Jamjam residunt cruribus asperæ
 Pelles, et album mutor in alitem
 Supernè, nascunturque læves
 Per digitos humerosque plumæ.
 Jam Dædaleo ocyor Icaro
 Visam gementis littora Bosphori,
 Syrtisque Getulas, canorus
 Ales, Hyperboreosque campos.
 Me Colchus, et qui dissimulat metum
 Marsæ cohortis Dacus, et ultimi

Nequaquam in terris ma-
 nebo diutius ; invidiâque
 superior deseram civitates.
 5 Ego proles majorum inop-
 tum, ego quem appellas,
 charissime, O, Mæcenas,
 haud moriar, nec Stygiâ
 [236] palude coëcebor. En mo-
 dô tibi increscunt pelles
 scabræ, atque in avem can-
 didam transformor *secun-*
 10 *dum superiores partes*; et
 plumæ tenues exoriuntur in
 brachiis et scapulis. Nunc
 ad littus Bosphori fremen-
 tis, et Libycas Syrtis, re-
 15 gionesque Boreales pergam,
 factus avis canens
 suaviter, velocior autem
 [237] Icaro Dædali filio. Me Col-
 chus, Dacusque Italum exer-
 citum simulans non time-
 re, atque extremi

ANNOTATIONES.

mo, jam verò cygnus: binâ formâ præditus, humanâ et cyneâ.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ et Odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram admittit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpungo sedulo; id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione, O, Mæcenas, quâ me ignobilem et humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum neniola erat.

*Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
 Beryllos neque, Flacce, perulentas,
 Nec mi candida margarita quaro, &c.*

8. *Nec Stygid, cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proindè in Inferis detinebor aut coëcebor. Ovid. cit.

*Quidque patet domitis Romana potentia terris,
 Ore legar populi; perque omnia secula famâ,
 Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.*
 Vide supra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. i. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cygnum; jamque meis libris, humanâ carne et cute spoliatis, succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cygnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves; ac vicissim lusciniarum ac cygnorum animas Poëtis immitti. Porrò cygnos, ut et Poëtas, in tutelâ esse Apollinis creditum est. Unde cygni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tus. i. *Cyni non sine curâ Apollinis dicati sunt; sed quod ab eo divinâtionem habere videntur, quâ providentes quid in morte boni sit cum cantu et voluptate moriantur.* Virg. Eclog. ix. 27.

Vare tantum nomen—

Cantantes sublimè ferent ad sidera cygni.
 Infra noster de Pindaro, Od. 2. lib. iv.

Multa Diræum levat aura cygnum.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumam fictitias et adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. i. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, &c.*] Barbaris etiam populis, et regionibus innotescam; meaque poësis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac fremit mare, angusto coarctatum spatio, et ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtisque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. i. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtis; de quâ lib. i. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.] Cyni mori, canens dulciter. Sitne verò fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimamque Septentrionem, quasi ultra Boreæ fatus et originem. Vide lib. i. Od. 12. ad penultimam strophem Annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populûs ad oram Euxini Maris Orientalem. Ea regio vocatur hodiè *Mingrelia*.

Qui dissimulat metum.] Istâ periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. i. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per synecdochem Marsos pro Italici ponit; vel potius illos pro cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virum*, ut vocat Virg. Georg. ii. 167. Marsi Italici populi fuere, ubi nunc est pars Abrutiæ ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi ductus titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c

celebrabant Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit *aquas* Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, *fletus* que indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et prae-termitte vana tumuli orna-menta.

Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique poter.
Absint inani funere *næniæ*,
Luctusque turpes, et querimonisæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

20

ANNOTATIONES.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognomi-nati. De illis jam supra Od. 9. v. penult. In-telligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. i. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispanis populus ab Ibero, seu Rege, seu fluvio, dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variâque in-structus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique poter.*] Lugdunenses Gal-los innuit et designat, apud quos facundis cer-tamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. i. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.
Rhodanus fluvius Gallis præcipuus, apud Hel-vetios scaturiens, per lacum Lemanus tam rapide fluens, ut suas non contineat aut per-misceat aquas. Genevam alluit; Galliam à Sabaudia, Delphinatum à Bressiâ discernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram

autem ad Valentiam et Vivarium; Occitaniam inter et Provinciam, ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Drumentâ fluvio auctus Arelatum adit. Demùm ostiis quinque Mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magni-tudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, Apud Aul. Gell. lib. x. cap. 7.

21. *Absint inani funere næniæ, &c.*] Fu-nus, velut inane; *næniæ*, luctus et querimonias, ut turpes viris; denique sepulchri honores tan-quam supervacuos respuit, quippe vivens im-mortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati;

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu

Faxit. Cur? Volito vishi' per ora virum.

Næniæ.] De his supra Od. 1. ad finem.

22. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cu-jus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sen-tentia.

Nec tumulum curo: Sepelit Natura relictos.

Q. HORATHI FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus huc honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperitum vulgus aver-
sor atque amoveo.

ODI profanum vulgus, et arceo.

[238]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. i.

1. *Odi profanum.*] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum, quibus scribat, et quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut præmium gravissi-mi carminis præ-
fecta, domi-
ta sententia plera

entia. Certè in hujus et sequentis libri carmi-nibus potissimùm enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas*. Audiat huc Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est*. Et postea; *Sequitur carmina plena sapientiæ, me-tem, ardua*. Secunda Ode pariter atilloquis, *gravissima*; quarta nec Pindaro cedit ac

Favete linguis : carmina non prius
Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

[239] Obsecundate ore Musarum ego antistes inauditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuenti potestatem habent suos in populos, ipsos autem in reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus inclutus, omnia nutu concutiens.

ANNOTATIONES.

me quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orphæus; ὀβριζόμενος οἷε θεῶν ἱερί, ὄβριος δ' ὠβριότης βίβηλοις, Loquar quibus fas est, at fores occludite profanis. Arcet vulgus indoctum et rude, utpote Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacerorum formula quam habet Virgil. Æneid. vi. 268.

— Proci, ὁ προciλ est profanis.

Callimach. Ἑὐαὶ ἱερί, ἕρ βίβηλοις. In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vititate; et sumende voces à plebe sumptæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, et arceo; quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per vulgus profanum, benè monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult sic ait; Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profestum et profanum vulgus à ludo musico diversum. Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. i. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit.

2. Favete linguis.] Vox sacris olim usitata, quæ silentium imperabat. Et nihil est, quo reverentiam Numinis aptius aut amplius liceat declarare, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Psal. lxxv. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo. Tibi silentium laus, Deus, in Son. Aristophanes, Linguis saveat omnis populus ore clauso, ædes enim ingressus est Musarum cætus. Senec. de Vita Beat. cap. xxvii. Hoc verbum, Favete linguis; non, ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi sacrum possit, nullâ voce malâ obstruente. Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur; benè precamini; cavete ne quidquam loquamini infaustum, et mali ominis. Cicer. 1. De Divin. Non solum Deorum voces Pythagoræi observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant, omnia. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, fastidum, fortunatumque sit, præfabantur; rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis, imperabatur. Festus: Faventia bonam ominationem habet; nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.

Carmina non prius Audita.] Nova Lyrica excillet à nemine Latinorum hactenus saltem exactè facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur. Principe Æolium carmen ad Nilos deduxisse modos.

3. Musarum Sacerdos.] Bonus omnia Poëta Musarum et Apollinis antistes et Sacerdos audit. Virgil. Æneid. vi. 645. de Orpheo.

Næmon Threeticus longâ cum veste Sacerdos. Ovid. Amor. lib. lii. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phæbique Sacerdos. Tibull. libr. ii. Eleg. 6.

Phæbe, face, novus ingreditur tua temple Sacerdos,

Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. Virginibus puerisque canto.] Velut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine sæculari ait à Sibyllis moneri. Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen. Et lib. i. Od. 21. v. 1.

Dianam teneræ dicite virgines:

Inlonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. Regum timendorum, &c.] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: et quàm aberrant, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quod ab aliis timeatur; nullum verò timeat. Enim verò mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui et iuqui vindicæ, et regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. 25. 26. Quasi tu necias repente, ut emoriantur humani Joves, Id est, Reges et Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. lxxvii. v. 20. Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis et Aaron. Et Psal. lxxviii. v. 52. Abtulisti sicut oves populum suum, et perduxisti eos tanquam gregem.

6. Reges in ipsos imperium est Jovis.] Sueton. Jul. Cæsar, cap. vi. Est in genere et sanctitas Regum, qui plurimum inter homines polent; et ceremoniæ Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.

7. Clari Gigantæo triumpho.] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant cum Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide lib. i. Od. 11. et 19. et Od. 4. hujus libri.

8. Cuncta supercilio moventis.] Orbem universum nutu unico quatit. Virg. Æn. ix. 106.

Annui: et totum nutu tremfecit Olympum. Egregia divine Majestatis declaratio: ex Homeri Iliad. l. Ἐξ' ὀφθαλμοῦ νῦνός ἐγώ, Supercilium annuit Saturnius, id est, Jupiter; hinc et concussis comis cælum concussisse ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis se Olympi simulachrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib. ii. cap. 37. Ita scribit: Supercilium negotium, annuimus. Hæc maximè factum in-

Fit ut alius, alio spatiosius
 disponat arbores scrobibus.
 Ille candidatus in campum
 Martium nobilior veniat, iste
 virtutibus et existimatione
 potior concertet. Huic
 adsit amplior clientium
 numerus: at pari jure magnos
 et parvos regit mors:
 quodlibet nomen urna complectitur
 et versat. Cul supra
 scelera tum caput strictus
 gladius impendit, gustum
 suavem haud comparabunt
 epulæ Siculæ; nec soporem
 revocabit volucrum aut lyre
 modulatio. Quietus sopor
 haud aspernatur abjectas
 hominum agrestium casas,
 et litus umbrâ amœnum,

Est ut viro vir latius ordinet
 Arbusta sulcis; hic generosior
 Descendat in campum petitor:
 Moribus hic meliorque famâ
 Contendat: illi turba clientium
 Sit major. Æquâ lege necessitas
 Sortitur insignes et imos;
 Omne capax movet urna nomen.
 Districtus ensis cui super impiâ
 Cervice pendet, non Siculæ dapes
 Dulcem elaborabunt saporem,
 Non avium citharæque cantus
 Somnum reducent. Somnus agrestium
 Lenis virorum non humiles domos
 Fastidit, umbrosamque ripam,

10

[241]
16

20

ANNOTATIONES.

dicant. Ibid. *Frons severitatis index ut et clementiæ* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi, dixit.* Vide Cœl. Rhodig. lib. iii. cap. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædiis, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, at nemini propterea mors parcat; omnes æquat, et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. i. Od. 1. &c.

Latius ordinet Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat, in Campum Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat.] Erat campus ille inferior urbe in collibus edificatâ. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3. ubi fasus de comitiis, et de ratione creandorum apud Romanos magistratum.

12. *Moribus hic meliorque famâ Contendat.*] Alius accedit minus fortasse domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; et de eodem honore et magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostendet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehat.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summus æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Benè apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim et vi cunctas perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriis ocyis ultimâ ne-

cessitati mancipantur et traduntur. Vide lib. iil. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitimâ dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mixto citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est: aderant unguenta et coropæ: odores incensebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiam formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluébant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, et Tuscul. 5. Athenæus lib. i. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat lib. xiv. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminens.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, et amonitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. li. 467.

At securâ quies
Spelunca, vivisque lacus; at frigida Tempe,
. . . mollesque sub arbore somni
Non absumt.

Non Zephyris agitata Tempe.
 Desiderantem quod satis est, neque
 Tumultuosum sollicitat mare,
 Nec sævus Arcturi cadentis
 Impetus, aut orientis Hœdi:
 Non verberatæ grandine vineæ,
 Fundusque mendax; arbore nunc aquas
 Culpante, nunc torrentia agros
 Sidera, nunc hyemes iniquas.
 Contracta pisces æquora sentiunt,
 Jactis in altum molibus. Huc frequens

24 nec Tempe Zephyris affla-
 [242] ta. Qui cupit duntaxat
 quod sufficit, hunc nec an-
 git mare procellosum, nec
 violentia occidentis Arcturi,
 vel Caprorum surgentium;
 neque vineæ per grandinam
 percussæ, vel ager fallax,
 30 arboribus modò pluvias ac-
 cusantibus, modò constella-
 tiones arva exurentes, mo-
 dò frigiditatis sævitiam. Aquas
 [243] molibus in mare projectis
 coarctatus sentiunt pisces.
 Illic

ANNOTATIONES.

24. Tempe.] Accusativus est pluralis neu-
 trius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ
 in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus
 Oasâ, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis
 quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. i.
 Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo ven-
 to, qui genialis spiritus mundi appellatur à
 Plinio lib. xvi. cap. 26. Flat ab Æquinoctiali
 oceanu, ver inchoat, aperitque terras leni frige
 saluber. Favonius Latini à favendo vel
 fovendo: Zephyrus Græci nominatus, quasi
 ζephyρος, vilam ferens, Id. Plin. lib. xviii.
 cap. 34.

Agitata.] Incertas Zephyris molantibus um-
 bras, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem
 omnia somnos dulces faciunt.

26. Desiderantem quod satis est, &c.] Qui
 parvo contentus agit, et necessaria tantum de-
 siderat, is pecunias augendi parum cupidus,
 longinquam negotiationem minime suscipit,
 adeoque maris pericula declinat; nec ille an-
 gitur valdè, si quando calamitatem grando,
 aut agrorum sterilitas annonæ penuriam inve-
 hat. Senec. Si ad naturam vives, nunquam
 eris pauper; si ad opiniones, nunquam eris
 dives.

26. Tumultuosum mare.] In fine Odes 29.
 hujus libri Ægeos tumultus, vocat.

27. Sævus Arcturi cadentis Impetus.] Arc-
 turus sive Arctophylax, quod Ursam sequat-
 ur ac velut custodiat dicta constellatio, mag-
 nas tempestates movet, præsertim cum occidit,
 videlicet, Octobri ineunte. Vide Plaut. Ru-
 dent. Prolog. v. 69. ubi sic loquens inducitur
 illud sidus.

Incepit hybernium, et fluctus moti mariti-
 mos.

Nam Arcturus signum omnium sum acerr-
 vehemens sum exoriens; cum occido, vehe-
 mentior.

28. Orientis Hœdi.] Pro hædorum. Sunt
 enim duæ stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, qui-
 bus orientibus sævit mare; tum scilicet cum
 Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. i.
 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
 Hædorumque dies servandæ, &c.

30. Fundusque mendax.] Ager infructuosus,
 spemque et laborem agricolæ destituens, Spem

mentita seges, ut ait Epist. ad Mæcon. Petron-
 ius ait similiter, Fundos mendaces. Et Psal.
 xxxvii. v. 17. Fallax equus ad salutem.

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore
 sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus
 afferente causas, culpamque derivante vel in
 aquas et imbres nimios, quibus putrefactio ge-
 neratur; vel in torrentis agros sidera, æstus ni-
 mirum et calores immoderatos, qui succum et
 humorem absument omnem; nam calor qui ex
 humido et calido attemperatus est, fructum ac
 sætum quemlibet producit et procreat; vel in
 asperitatem denique hyemis, et immodicum
 gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arbo-
 resque enecat, dum vegetandi vim prorsus ex-
 tinguit. Lucret. v. 214.

Et tamen interdum magno quaesita labore,
 Cum jam per terras frondenti, atque omnia
 florenti;

Aut nimis torret fervoribus æthereus sol,
 Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruina.

33. Contracta pisces æquora sentiunt, &c.]
 Invehitur modò insanas substructiones inque
 stultam œdificandi in mari libidinem, de qui-
 bus jam lib. ii. Od. 14 et 18. Item postea
 Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico;
 cap. 120.

Aspicit latè
 Luxuriam spoliorum, et cenum in damna
 furentem.

Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
 Expelluntur aqua sævis; mare nascitur arvis;

Et permutatæ rerum statione rebellant.

En etiam mea regna petunt; per fossa dehinc
 Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
 Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. cap. xiii. Nam quid ea memorem,
 quæ nisi his videre, nemini credibilia sunt? à
 privatæ compsuribus subversos montes, maria
 constratas, alii legunt, constructa, &c. Sæuton.
 Caligul. cap. xxxvii. In extructionibus Prælori-
 orum atque villarum, omni ratione posthabita,
 nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod
 posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles
 infesto ac profundo mari; exciæ rupes durissi-
 mi silicis; et campi montibus aggere equati;
 et complanata fossuris montium juga incredi-
 bili quidem celeritate; cum moræ culpa capite
 lueretur.

34. Huc frequens Camenta remittit, &c.]

cæmenta sæpius immittit
operum conductor cum ser-
vis, necnon possessor ter-
ram contemnens. At metus
et formido eodem quo do-
minus ascendunt; neque
triremem ære quinitam de-
serit molesta sollicitudo, imò
equitanti assidet. Quòd si
malè se habentem haud
sublevat Phrygium saxum,
nec *restis* purpurea astris
splendidior, neque vinum
Falernum et unguentum
Persicum; quare, celsas
rèdes construam postibus
invidiam cientibus, et ra-
tione singulari? Quare val-
lem Sabinam commutem
opibus nimium laboriosis?

Cæmenta remittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.
Quòd si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ODE II.

Pueros ab incunte ætate assuefaciendos esse rei militari et vitæ laboriosæ.

O, amici, puer gravi bel-
lo fortis discat tolerare arc-
tam

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer

ANNOTATIONES.

Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frus-
tis et fragmentis materiam in mare dejecit,
ut substratis molibus positoque fundamento
edificium superstruat ille fabricæ susceptor,
εργαστήριον, manceps apud Cicer. Item *re-*
demptor, qui nempe quodlibet opus suo peri-
culo certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ Fastidiosus.*] Super-
bus et ambitiosus dominus fastidians ædes ha-
bere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri
volens, in mari edificat.

37. *Sed timor et minæ Scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in
ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et tri-
remes; sive equum incendat, non effugiat us-
quam sollicitudines et metus. Vide lib. ii.
Od. 16.

41. *Quòd si dolentem nec, &c.*] Quòd si ma-
gnifica palatia, si vestes molles et nitidæ, si lau-
te dapes, si odores et unguenta nihil prosunt
ad levandam corporis aut animi ægritudinem,
cur fortunam ego meam tenuem, sed tranqui-
lam et felicem non anteferam opibus summis,
quas magni perinde labores et curæ nunquam
non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ et exornatæ basili-
cæ columnis è marino Phrygio rubris insper-
so maculis. Tibull. lib. iii. Eleg. 3. v. 13.

*Quidve domus prodest Phrygiis innixa co-
lumnis?*

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum
pretiosum et exquisitum è costo frutice, cujus
radix gustu fervens, odore eximio; proveniente
in Persiâ; ubi regnavit Achæmenes. Vide
Plin. lib. xli. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidiis expositis

ob luxum et pompam. Sic. lib. ii. Od. 10. dixit
aulam invidendam. Et Martial. Spectac.
Epigr. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur
præ majoribus possessionibus curarum feraci-
bus, præ basilicis atque divitis Regum, non
amem et colam prædiorum meum, in Sabinis,
amænâ situm valle, unde mihi quod satis est
suppeditatur; et quo valdè contentus et quie-
tus victito, Regibus proinde beator?

Ode II.—Metrum idem quod supra Od. 9.
lib. i.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem
et propositum in hæc Ode præ cæteris expia-
tus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non
solum interpretandi rationem, sed ipsa verba
libet asserre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi*
membra complexus est Poëta; artes belli, artes
pacis, religionem: in tribus nempe hujus Ode
partibus. In primâ laudat *disciplinam milita-*
rem: in secundâ *virtutem*, quam *ad forum et*
campum refert; in tertiâ denique *silentium,*
quod ad religionem. Tribus istis sanè tota
Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*,
in nonnullis etiam adverbialiter, *amicis*;
quod ita explicant: tam libenter amanterque
colendam esse paupertatem, ut jam gravis
non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus
fiat robustus ac strenuus, assuescat puer mili-
tiæ laboribus; discatq; in primis ferre *paupe-*
riem, quâ prisci inclaruere tum Romani tum
Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit,
populo Romano imperium è primordio funda-
vã. Et paulò ante, *Hæc in Aristide iusta, in*

Condiscat, et Parthos feroces
 Vexet eques metuendus hastâ :
 Vitamque sub dio, et trepidis agat
 In rebus : illum ex mœnibus hosticis
 Matrona bellantis tyranni
 Prospiciens, et adulta virgo
 Suspiret, Eheu ! ne rudis agminum
 Sponsus lacessat regius asperum
 Tactu leonem, quem cruenta
 Per medias rapit ira cædes.
 Dulce et decorum est pro patriâ mori :
 Mors et fugacem persequitur virum ;
 Nec parcat imbellis juventæ
 Poplitibus, timidoque tergo.
 Virtus repulsæ nescia sordidæ
 Intaminatis fulget honoribus ;

inopiam ; atque bellicosos
 Parthos urgeat equitans,
 telo formidabilis : sub aper-
 [246] to caelo degat etiam inter
 6 pericula. Illum è muris
 hostium videns uxor Regis
 præliantis, et grandior pu-
 ella, ingemat ; Heu ! ne
 maritus regalis certaminum
 imperitus incurrat in istum
 10 leonem conflictu sævum ;
 quem furor sanguinolentus
 agit in medias strages. Ju-
 cundum atque gloriosum
 est occumbere pro patriâ.
 Fugientem etiam hominem
 15 mors consecratur ; nec in-
 dulget ignavis adolescenti-
 bus genu trementibus et
 [247] dorsum vertentibus. Virtus
 turpem repulsam ignorat ;
 puris honoribus decoratur ;

ANNOTATIONES.

Phocione benigna, in Epaminondâ strenua, in Socrate sapiens, in Homero dierca. Vide Valer. Maxim. lib. ii. cap. 6. et 7. lib. iii. cap. 3. lib. iv. cap. 4. Plutarch in vitâ Phocionis ; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudus semper fuisse pedibus eam ruri tum militiz, nisi ad calceos impulsisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum et crudele frigus arguebant, ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tus. 34. *Cretum leges itemque Lycurgi, laboribus crudunt juvenutem, venando, currendo, ensuendo, silendo, algendo ; astuando.* Theocrit. Idyll. 22. imit. Πενία μόνα τὰς τέχνας ἔργου, ἄλλα τοῦ μάχθου διδάσκει. *Paupertas sola artes excolat : ipsa laboris magistra est.* Menander ; Πενία γὰρ ἴσθι τὸ τέχνην διδάσκει. *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis è contrario incommoda, si vacat et libet, vide apud Juvenal. Sat. iii. 143. et seq.

3. *Parthos feroces Vexet eques induendus hastâ.* Equitando jaculandoq ; se valde exercet, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus. Præcipue verò Parthis equitandi et sagittandi solertia pollentibus. Vide lib. i. Od. 8. De Parthis autem jam ante sæpius.

6. *Sub dio.* Sub ardoribus Solis, sub imbre, sub frigore, (quamlibet aëris inclementiam æquo animo erat, robusto corpore perferat. Lib. i. Od. Sub Jove frigido.

Trepidid agat In rebus. Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrrepidus impavidusque ; nam, ex Philosophis, assuetis parum aut nihil movemur et afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.* Egregie tractatus per prosopopœiam locus ; in quo virtutem Romanam facit exhibitæ hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum apparet, ut eum in acie decertantem è muris aspiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet ; Men : de viro eo, vel sponso conclamatum est,

si in talem incidat adversarium. Hic enim in præliis exercitatus ; ille rudis agminum, acillente instructorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox et sævus quiddam obicitur dejicit et vastat ; sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

13. *Dulce et decorum est pro patriâ mori.* Mortis pavorem et metum adimere etiam Poëta solerti conatur, gloriam certam generosis, meticulosi autem nihilo secius instare exitum asseverans. Cic. 1. Offic. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere ; si ei sit profuturus ?* Ad Attic. lib. viii. *Epist. 2. Pro patriâ mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus carin. de virtute bellicâ non uno loco jactitat ; occumbere pro patriâ pulchrum est, inquit, καλὸν ἔστι, honorabile et splendidum τιμῶν τε καὶ ἀγλαῶν, &c.

14. *Mors, et fugacem persequitur virum.* Per prolepsin diluit quod objici posset ; satius esse fugâ salutem consulere, quam se prædam instanti morti dedere. Atque ingloriam velle vitam protrahere, stultum est et vanum, inquit ; nam mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit, ex Simonide : Θλῆτα ἴππων καὶ τῶν θυγομάχων. Et Tyrtæus modò cit. ait : *Eum qui è prælio teliquæ sæpe elapsus est, domi à morte corripit.*

15. *Nec parcat imbellis juventæ Poplitibus, timidoque tergo.* Huc revocari possunt et debent plures et variæ fugacium et delinquentium in bello punitiones, quas fuscè refert Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 15.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.* Hæc secunda pars est Odx, in quâ Stoicè prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus ; proprios in semet ipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contra honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum ; corruptelæ sordibus contaminantur ; objectarum pretensionum adulationumque maculis sordantur, turpis etiam repulsæ ignominia debonestantur. Quot et quam indecoris artibus uterentur candidati ad pab-

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventia. Virtus Olympum aperiens dignitas immortalitate, semitas in arduis: vulgi turbam despicit, ac terram humidam linguat, illâ fugaci assurgens. Fides taciturnitati securum quoque constat primum. Qui revelarit secreta mysteria Cereris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum.

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Coelum, negatâ tentat iter viâ:
Coetusque vulgares, et udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgârit arcaue, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum

20

[243]

25

ANNOTATIONES.

beculis favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3.

Repuas necia sordide.] Cato cum peteret magistratum, repudiatus, populi iudicium contempsit, aiebatq; familiaribus perperam et incassum pudibundis, non sibi qui recte petiisset, sed populo, qui malè iudicasset, ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. Sic in virtute satis est præsidii ad bene vivendum satis est etiam ad beate Cum sapiens et bonus vir suffragiis præteritur; populus a bono Consule potius, quàm ille à vano populo repulsam fert.

19. *Nec sumit, aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs, fasces et secures extitisse, et pro eo sæpius usurpari, neino qui vel primoribus labris litteras attingit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri et supplicare noluit, coram socero suo Scævola viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minimè plebem palpitanti, imò ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Aded verum est quod canit Claudianus; Carm. xvli.

*Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secunda nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausive petit clarescere vulgi;
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitijs animosa suis, immolaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Attamen invitam blandè vestigat, et ultero
Ambit honor. Docuit loties à rure profectus
Lictor, et in medijs Consul queritur aratri.*

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. vi. 815.

. *Jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.*

21. *Virtus, recludens immeritis mori Coelum.*] His qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hæc vitâ, nominis immortalitatem æternamque decus virtus confert: caelestes etiam honores tribuit herobus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Oct. v. 1943. Hercules de se ita jactat:

. *Virtus mihi
In astra, et ipsos facit ad Superos iter.*

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit

ad cælum per excelsa factiora ignatus hæc concessa: vel simpliciter, per liquidum ætra subvolat, in terra non morando, ut est in Ode ult. lib. li. Quæ negata est hominibus via, quippe non volucris, aut alia à naturâ donata. Sic lib. i. Od. 3. v. 34. dicitur.

Expertus vacuum Dædalus ætra,

Pennis non homini datæ.

At virtus supra vulgares sensus plebesque affectus assurgens, pennâ, id est, alto spiritus et generoso, udam spernit et fugit humum, quasi cœnosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hæere solet.

25. *Est et fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertia, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verùm non tam silentii religio, quàm religionis silentium et sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusine Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumq; violationem pro quolibet sacrilegio asert. Quæ quidem sagaciter observârunt tum Parthenios, tum Marcellius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. i. emolumenta observate religionis, neglectæ verò pœnas et mala, Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex forma omnibus mysterijs silentiûs fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Elusinia Valentiniani fecerunt lenocinia sancta silentio magno sola taciturnitate caelestia.* Vide S. August. de Civit. Del. lib. vii. cap. 20. Arnob. lib. v. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credere piaculum, tacenda esse, seu Republicæ arcana, seu privatis fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidie aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactantur Servius in Georgic. i. sub finem scribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, *ἀπόροις εἴδησις σιωπῆς ἀρχὴν ἢ αἰσῶν, pulchram silentiûs coronam viri boni.* Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse necesse, necesse esse locutum.* Vide Plutarch. de garulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem vio-

Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

[249] *Etenim haud rarò Jupiter
apretus innocentem scele-
rato junxit: et vix unquam
31 flagitiosum fugientem dimi-
sit punitio lento gressu in-
sequens.*

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Troja.

JUSTUM et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster

[250] *Virum integrum et in
sententiâ constantem de fir-
mo proposito non dimovet
vehementia civium improba
præscriptentium, nec facies
tyranni urgentis, neque No-
tus*

ANNOTATIONES.

laverit, ejusmodi hominem qui tantum crimen
admisit procul arcebo, ne, si contubernalis
fuerm cum eo, plectar ab ultoribus violatæ
religionis Diis. Itaque sub eodem tecto ma-
nere, aut simul navigare, fugiam. Proverb.
est: Cum viro scelesto ne vix comes fueris:

Κατὰ τὸν ἀρχαῖον μῦθόν ἐστιν ὁμοίωτος.

Æschyl. in septem ad Thebas:

Ἡ γὰρ εὐνοῦσθαι πλοῖον ἰσοεῖς ἀνδρῶν,

Ναῦται δὲ μοῖαι ἐν κερκυρίᾳ τῆσι,

Ὀλοῦσι ἀνδρῶν ἐν θροναῖσιν ἄνθρῳ.

*Ingressi narium pius quispiam, navitis impro-
bitate ferentibus, cum hominum gente Diis
invidi perit.*

29. *Phaselum*] Navis erat oblonga et velox,
que tam velis, quam remis agi poterat, my-
oparoni non absimilis. Erat fluviale navigium.
Virgil. Georgic. iv. 289.

El circum pictis vebitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.] Diei pater, scilicet Ju-
piter iratus repertum cum nocente innocen-
tem simul plectit, et quasi participes ejusdem
improbitalis utrumque mulctat. Hesiod. Πολ-
λαὶ καὶ εἴματα πόλις κατὸν ἀνδρῶν ἰσαυγῆ.

Sæpe civitas univæra viri improbi pœnas hui.
In sacris etiam codicibus ob unius peccata in
omnes exarsisse divina ultio legitur, lib. ii.
Reg. cap. xxi. 11. 12. *Quia fecit Manasses Rex
Judæ abominations istas . . . ecce ego indu-
cam mala super Jerusalem et Judam, &c.*

31. *Rarò antecedentem, &c.*] Pœna licet
claudo, id est, tardo pede gradiens, scelestum
assequitur tandem, nec inultum deserit, quam-
vis ille fugâ evadere malum speret. Huc per-
tinet quod ex adagio feruntur. *Diis laneos ha-
bere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindic-
tâ. Valer. Maxim. lib. i. cap. 1. *Lento gradu
ad vindictam sui divina procedit ira: tardita-
tem verò supplicii gravitate compensat.* Quam
sententiam prior exulit Homerus Iliad. iv.
160. Tibull. lib. i. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. xiii. 100.

*Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deor-
um est.*

Ode III.—Metrum idem quod Od. 9. Lib. i.

1. *Justum et tenacem, &c.*] *Non usitatâ pro-
fectò nec tenui penâ hæc Ode scripta est, in
quâ cæco velut impetu fertur vates ac certè*

divino: divino, inquam, ubi graves probris ac
sublimes sunt cum res, tum dictio; cæco tam-
men, ut videtur; quandoquidem temerè quo-
libet abripitur, atque à viri justî laudatione
subitò digressus, longiùsque evagatus ad can-
enda Trojæ fata prorumpit; ipse propositi pa-
rum tenax, ac inmemor sui ad Pisones v. 242.
moniti, quod ibi præcipit:

— *Tantum series juncturaque pollet!*

Quid ergo navis Poëta? Quid interpretes? Ho-
rum plerique obvia certatim explicant, finem
verò et propositum Odes satis abstrusum, minime
scrutati, quod præcipuum est, omittunt.
Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec li-
teris à præcedenti sejunctam in antiquis codi-
cibus legi duntaxat admonent. Quidam Apo-
theosim Romuli, alii Augusti laudationem esse
volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis
oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in sum-
mâ suâ felicitate Romani tunc fortasse molie-
bantur, inquit Georg. Fabricius. At Fabricio
sagacior Faber, non in paucis eruditus vir ac-
risque judicij, mentem Horatiî subodoratus,
aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam
omniò vero similem, pulchram sanè protulit.
Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79
Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opera trans-
ferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julæ
hæres idem moliretur, non abs re trepidatum
est; quo Roma dubio procul extincta foret.
Itaque solerter quidem, obliquè et arte singu-
lari, ut tale consilium discutiat Horatrus, ex-
abet ac minatur Junonis iram, quam jam tum
primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.] Velitis, jubeatis, Qui-
riles?* verba Tribuni solemnia, volumus ju-
becmusque, populi erant legem sancientia.

3. *Non vultus instantis tyranni.] Ita Q. Scæ-
vola truculentius sibi minitanti Syllæ:] Licet,
inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam
circumœdisti, ostente, licet mortem miniteris,
nunquam tamen efficias, ut propter exiguum
senilemque sanguinem meum, Marium, à quo
urbs atque Italia conservata est, hœdem judi-
cem. Alia vides exempla apud eundem Valer.
Maxim. lib. iii. cap. 8.*

4. *Auster Dux inquieti turbidus Hadria.]*
Lib. i. Od. 3. v. 12. et seq

. . . *Nec timuit præcipitem Africum,*

turbator Adriatici maris
 procellosi, nec potens dex-
 tra Jovis fulmen vibrantis :
 Si ruat mundi soluta com-
 pages, intrepidum opprimit
 casus. Istâ pollens virtute
 Pollux, et errabundus Her-
 cules, sedes ad ignitas as-
 cendit : inter quos Augustus
 sedens ore roseo nectar
 potat. Istâ clarum te, Li-
 ber pater, traxere tuæ ti-
 gres indomitâ cervice ju-
 gum ferentes. Per istam
 Romulus Martis equis effu-
 git inferos ; Junone apud
 Deos concilium habentes di-
 cente rem jucundam ; fu-
 nestus (dixit) et flagitiosus
 arbiter, et barbara femina

Dux inquieti turbidus Hadriæ,
 Nec fulminantis magna Jovis manus :
 Si fractus illabatur orbis,
 Impavidum serient ruinæ.
 Hâc arte Pollux, et vagus Hercules,
 Innixus arces attingit igneas :
 Quos inter Augustus recumbens
 Purpureo bibit ore nectar.
 Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
 Vexere tigres, indocili jugum
 Collo trahentes : hâc Quirinus
 Martis equis Acheronta fugit ;
 Gratum elocutâ consiliantibus
 Junone Divis : Ilion, Ilion
 Fatalis incestusque judex,
 Et mulier peregrina vertit

[361]

11

15

[252]

ANNOTATIONES.

. nec rabiem Noti,

Quo non arbiter Adria

Major, tollere seu ponere vult freta.

7. Si fractus illabatur orbis.] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cælum constare lapidibus, et aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaph. 5. Diog. Laert. lib. ii. in Anaxagora. Cæles ærenti Alexandro, quid potissimam formidarent, hoc responderunt, ne cadente cælo opprimerentur. Quint. Curt. Est et proverb. apud Erasm. Quid si cælum ruat?

9. Hâc arte Pollux, &c.] Eâ virtute, æquitate, et constantiâ heroes immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. i. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias Orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monumenta reliquit.

10. Arces attingit igneas, &c.] Adiit cælum spheritico micans et ardens.

11. Quos inter Augustus, &c.] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirum post de bellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. v. de Bell. Civil. antea tamen quoque, sed per adulationem, in Virgilio appellatus, deus, Ecloga i. 6.

—Deus nobis hæc otia fecit.

12. Purpureo bibit ore.] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quò respexisse Horatium non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, ducere nectaris succos.

13. Hâc te merentem, Bacche, &c.] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum innixi, ac numine tuo domitas jugum ferre doculisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. Hâc Quirinus Martis equis Acheronta

fugit.] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veñti Martis patris sui equis invecus ad Saperos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. lib. i. Ovid. Fast. li.

Fili fuga: Rex patrâs astra pelebât equis.

. Quirites

Thura ferant: placenteque novem pia turba Quirinum.

.
Templa Deo fusti: colitis quoque dictus ad illo est.

17. Gratum elocutâ consiliantibus Junone Divis.] Junone in Deorum consilio elocutâ rem Marti aliiq; gratam: scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accenseatur Romulus, quòd graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causâ dudum concepit ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cælum Romulo, deque satò Imperiò Romani. Cic. ad Attic. lib. xv. Epist. 10. Difficili ad consiliandum legatione. Cornel. Tacit. Hist. ii. Rediere omnes Bononiam consiliaturi.

18. Ilion, Ilion.] Motum antrai gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro sicut à Troè rege Troja et Troas; sic ab Illo ejus filio Ilium et Ilienses nomen sortiti sunt; cum hic eam amplâset urbem, quam priores considerant reges, aut exornârunt.

19. Fatalis incestusque judex, &c.] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contententes malo suo patriasque fato, judex electus, cum Junone et Minervâ posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violatâ hospitii sanctitate, rapuit. Vide lib. i. Od. 15.

20. Et mulier peregrina vertit In pulverem.] Helena Spartana, à Paride è Græcia in Phrygiam abducta, causa fuit, cur Græci injuriam ultiori conjurârent in Trojanos, Trojanque decennali bello captam ferro flammâque devastârunt. Vide Senec. Trag. Troad.

In pulverem, ex quo destituit Deos
 Mercede pactâ Laomedon, mihi
 Castæque damnatum Minervæ,
 Cum populo et duce fraudulentò.
 Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
 Famosus hospes; nec Priami domus
 Perjura pugnaces Achivos
 Hectoreis opibus refringit:
 Nostrisque ductum seditionibus
 Bellum resedit. Protinus et graves
 Iras, et invisum nepotem,
 Troia quem peperit sacerdos,
 Marti redonabo. Illum ego lucidas
 Inire sedes, ducere nectaris
 Succos, et adscribi quietis
 Ordinibus patiar Deorum.

21 in favillis redegit Trojam, mihi et pudicæ Palladi cum plebe et rege falaci addictam, ex quo tempore Laomedon numina defraudavit promisso stipendio. Non amplius mœchæ Lacedæmonia fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. Ergo etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium splendens bibere nectaris liquores, atque munusculum felici numero accenseri.

[268] 30

ANNOTATIONES.

21. Ex quo Laomedon, &c.] Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ sacros edificant, Neptuni et Apollinis operâ usus, eos mercede pactâ defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem et ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quod rex ille cum extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen postea minimè præstitit. Homer. Iliad. xxi. paulo ante finem.

22. Mihi Castæque damnatum Minervæ, &c.] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. Cum populo et duce fraudulentò.] Apud Homerum Iliad. modo cit. Neptunus Apollini exprobat, quod pro Trojanis sædisfragis militat, immemor superbis et injuriis Laomedontis, qui locatus in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minas sibi at Diis intendisset. Virg. Æneid. v. 810.

—Cuperem cum vertere ab imo

Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. Jam nec Lacænæ splendet, &c.] Non vivit amplius Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helena se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. Famosus hospes.] Impurus. Vide lib. iii. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute auxili. Vide lib. ii. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit.] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris erat discordiis ad annos decem productum et dilatatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva, Homer. Iliad. xx.

30. Resedit.] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. viii. Eplæt. 2. *Marselli impetui resederunt, non inertit, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. iii. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinus et graves iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam, ut in cælum admittatur Romulus ejus filius meus, verò nepos eò mihi invisus quod è stirpe Trojanâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rhæa Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. i. 273.

—Donec Regina Sacerdos

Marte gravis, geminam partu dabit Iliæ prolem.

Et Æneid. vii. 293.

Heu stirpem invisam, et satis contraria nostris

Fata Phrygum!

At cit. modo Æneid. i. 279. Veneri prædicat Jupiter meliora, et sic spondet:

—Quin aspera Juno,

Quæ mare nunc terrasque metu cælumque fatigat,

Consilia in melius referet, incertumque forebit Romanos rerum dominos, gentemque locatam. &c.

34. Ducere nectaris Succos.] Cælesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosium in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titulus. *Deorum conuilium:* ubi faceret et lepidè nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam constet sextarius; unde et statuitur animadvertendum in falso ascriptos, et necio quomodo existimatos Deos.

35. Quietis Ordinibus Deorum.] Apud Boëtium Deus stabilis Immutatusque manens dat cuncta moveri. Virgil. Æneid. iv. 379.

Scilicet in superis labor est, ea cura quietas sollicitus.

• Nempe solius divinitatis est quies.

Dummodò Trojam inter et Romam ingens mare fretum, quacumque in regione impent fortunati extorres: In parte regnanto beati: Dum Priami Paridisque busto Insultet armentum, et catulos feræ Celent inultæ; stet Capitolium Fulgens, triumphatisque possit Roma ferox dare jura Medis. Horrenda latè nomen in ultimas Extendat oras, quâ medius liquor Secernit Europen ab Afro, Quâ tumidus rigat arva Nilus: Aurum irrepertum, et sic melius situm Cùm terra celat, spernere fortior, Quàm cogere humanos in usus, Omne sacrum rapiente dextrâ.

[304]
41

45

[355]
50

ANNOTATIONES.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter et Romam magnum interfluit mare, quo Romani à restituendâ Trojâ repetendâque veteri patriâ deterreantur, arceanturque: quilibet in orbis parte sint beati; quin et regnant, ac dominantur; at exulenti procul à regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascentis idoneum; sit et lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti et educare queant sine ullo metu. Eâ conditione stet Capitolium, Roma floreat, atque nomen, famam, Imperiumque ad ultimas extendat oras. Ad Orientem det jura Medis; ad Occidentem Hispanis, quâ medius liquor, &c. ad Meridiem Afris; quâ tumidus rigat, &c.

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, at jam non semel annotavi.

46. *Quâ medius liquor Secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solin. Oceanus ab occasu irrumpens lævo latere Europam radii, Africam dextro; scissis Calpe et Abyssâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauras funditur et Hispaniam.

48. *Quâ tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum, Cic. de Nat. Deorum i. Ægyptum Nilus irrigat et, cum totâ ætate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, molliturque, et oblatas agros ad serendum relinquit. Plin. lib. v. cap. 9. Nilus incertis ortus fontibus in per deserta et ardentia, immenso longitudo in spatio ambulans.

... observatum, est, prout in Mauritaniâ naves umbrae salinæ erant, ita Nilum increasce... Africam ab Æthiopia dissepens, feris et bellis frequens... medius Æthiopas secat... Insulas innumeras spargit... certis diebus quævis magno per totam spatiosam Ægyptum,

secundus innatât terra. Causas incrementi varias prodidere. . . incipit crescere Lævâ novâ, quæcumque post solatium est, sensim modicisque, Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virginia iisdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus; in tredecim esurit: quatuordecim cubitis hilaritatem afferunt, quindecim securitalem, sedecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Arist. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. ii. Senec. nat. qu. lib. iv. A. Gell. lib. x. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est: Roma fortior speroendo aurum, quod è fodinis nondum erutum est, quàm illud inde erouendo, et ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. et alibi.

Sic melius situm, Cùm terra celat.] Seu quòd raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potius, quòd tunc avaritiam et cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat et facultatem. Ovid. Metam. i. 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.
51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi, vel quòd à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines: vel quòd ipsi Romani prius nempe, fortiores et nobiliores, aurum

Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens,

Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne nimium pii,

Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.

Troja renascens alite lugubri
Fortuna, tristi clade iterabitur,

Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.

Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo, ter pereat meis

Excisus Argivis; ter uxor

Quisquis mundi finis impe-
divit, hunc bello obtineat,
cupiens investigare, quo lo-
55 co æstus, quo nebula et im-
bres sæviant Verùm fata
sancio Romanis militiâ in-
clytis, eâ conditioe, ut,
non plus quàm fas est pii,
neve opibus innixi satagant
antiquum Trojæ domos in-
[266] staurare. Namque sors Tro-
6] jæ resurgens infaustus aus-
piciis, repetetur, casu ite-
rùm luctuoso, triumphantia
exercitûs ductrice me Jovis
uxore et sorore. Si ter ex
65 ære moenia reparentur, fa-
vente Apolline, ter quo-
que diruta prosternantur a
[267] Græcis mihi dilectis: ter
captiva conjux

ANNOTATIONES.

contemnendo se præbuerint, quàm posteri illud
ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra
etiam è templis ac pretiosa quelibet ornamenta
ri armorum et jure belli diripiendo. Dionys.
Tyranus Syracusanus Jovi Olympio detraxit
amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod
estate gravius, hyeme frigidius esset. Val.
Maxim. i. l. ext. 3.

63. Quicumque mundi terminus obstitit, &c.]
Si quis ante orbis angulus Romanis haud pa-
uit, deinceps pateat, eoque victricia inferant
arma; seu ad Zonam torridam, ubi debacchen-
tur ignes sævitate æstus: seu ad mundi polos,
ubi nebulae, glacies, caligo perpetua, pluvii ro-
res, imbres. Vid. lib. i. Od. 22. Lucret. lib. i.
ponit etiam rores pro imbribus et aquis pluvii.

67. Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.] Bis
jam dixi, et tertium repeto, me Romanis in-
dulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantum
lege, ne præpostere moti pietate in patriam
avorum suorum Trojam, ejus muros et tecta
velint reparare, neve suis opibus ac rebus prosper-
is fidentes id unquam moliantur. Quod si
fecerint, malis auspiciis et alite lugubri faxint;
enimvero tristi clade iterum subvertetur Troja,
quamvis muris aheneis, auctores etiam Apolline,
stabiliantur.

69. Avilæ.] Aeneas cum Trojanorum colo-
niâ, Ilivm in Italiam portans vicinosque Pe-
nates. En. i.

60. Tecta velint reparare Trojæ.] Patriæ
certè charitatis in illum antiquus suæ originis
locum Romani sensum habere se testati sunt
non semel: Nam deletam à C. Fimbriâ Cin-
nae legato, Ilivm restaurarunt. Vide Tit. Liv.
Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. xxv.
Ilivnsibus quasi Romanae gentis auctoribus tri-
bula in perpetuum remissi, recitatae veteri
epistolæ Græcæ Senatûs Populique Romani
Seleuco Regi amicitiam et societatem ita demum
pollicentis, si consanguineos suos Ilivnses ab
omni onere immunes præstitisset.

61. Alite lugubri.] Maled. avi. lib. i. Od. 16.
v. & Ex avi aspectu, volatu, cantu, auspicia
captari solita, notum est.

64. Conjuge me Jovis et sorora.] Virg. En.
l. 46.

At ego, quæ Divum incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servus ibid. Physici, inquit, ætherem Jovem,
id est, ignem volent intelligi, Junonem verb
ætherem; et quia tenuitate hæc elementa paria
sunt, dixerunt esse germanas; et quoniam Juno,
id est æther, igni subjectus est, jure superposito
elemento mariti nomen traditum. Cic. de Nat.
Deor. ii. Æther, ut Stoici disputant, interjectus
inter mare et cælum Junonis nomine consecra-
tur: quæ est soror et conjux Jovis; quod et si-
militudo est ætheris, et cum eo summa conjunc-
tio. Effeminebant autem eum, Junonique
tribuerunt, quod nihil est eo mollius. Macro-
b. in Somn. Scip. lib. i. cap. 17. Apud Theologos,
inquit, Jupiter est mundi anima; hinc illud,
Ab Jove principium, Musæ; Jovis omnia plena.
Quod alii Poetæ sunt mutuati ab Arato, qui de
sideribus locutus, à Cælo, in quo sunt sidera,
exordium sumendum esse dicens, ab Jove in-
cipiendum memoravit. Hinc Juno et soror
ejus et conjux vocatur. Est autem Juno æther,
diciturque soror, quia seminibus suisdem, quibus
cælum, etiam æther est procreatus; conjux, quia
cælo subjectus est æther.

66. Auctore Phæbo.] Hunc impensè Troja-
nis favisse compertum est. Legunt quidam,
ductore.

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii
excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis,
postea à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut
ante annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fove-
bat maximè, quod ipsa præcipuè Argis cole-
batur; quæ urbs Argiæ Peloponnesiæ regionis
princeps et caput erat. In eâ sedebat Rex
Agamemnon Græcæ in Trojanæ expeditionis
Dux et Imperator. Virgil. Æneid. l. 23.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis generi.
Argi.

67. Ter uxor Capta, &c.] Vel Trojanæ im-
beres quelibet cæcos aut captos ingeant et

plangat maritum ac filios.
At ludenti citharæ ista mi-
nimè congruunt. Quò per-
gis, ó Musa? cessa audax
Deorum verba narrare, at-
que humilli carmine dimiqu-
ere grandia.

Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

70

ODE IV.

Musarum se præsidiò tutum semper et ubique fuisse, gratus proficitur.

O, Princeps Calliope, ve-
ni ex Olympo; et cantion-
em longiorem cane fistulâ,
sive places magis, voce cla-
râ, vel chordis vel lyrâ
Apollinis. An auditis? An
me decipit jucundus furor?
Videor audire et cæpere il-
lam ambulantem in sacris
nemoribus, per quæ rivi pe-
netrant ac venti. Me pu-
rum

DESCENDE cœlo, et dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ
Seu fidibus citharæ Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, æmœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

[256]

5

ANNOTATIONES.

ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliis filiis. Vel,
uxor capta virum, Hecuba Priamum, Andro-
mache Hectorem, puerosque ploret, hæc As-
tynacta, illa verò Hectorem, Paris, Deipho-
bum, Troilum, &c.

69. Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.]
Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poëtici
ardoris impetu, quasi tam grave argumentum
haut Lyricis versibus bene conveniat: ipse
tamen ad Pisones ita docet;

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, et libera vina referte.*

Et Pindarus alique res quasque graves lyrâ
graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius
tum desinit, cum ultra vix sine offensione Au-
gusti progredi se posse intelligeret.

Ode IV.—Metrum idem quod supra Qd. 9.
Lib. i.

Oden hanc Inter eximias censeat eruditus
quisque; respondere superiori, imò et conti-
nuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis
accepta refert Horatius pleraque, id verò po-
tissimum, quòd redierit in gratiam cum Au-
gusto, contra quem militaverat. Hanc ejus
Principis moderationem et clementiam extol-
lit egregiè; eoque ductatæ spectasse non im-
meritò videatur.

1. *Descende cælo.*] Gravis et solemnîs invo-
catio res graves notat, gravemque enthusias-
mum præsignat.

Cælo.] Illic etiam Musis sua sedes est. He-
siod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat
Olympiades Jovis filias; pariter et Homer.
Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò ii. in cælo
domos habere scribit.

*Ἐοῦστὶ νῆς μού, Μοῦσας
Ὀλύμπια δῆματ' ἔχουσάς.*

Ennius similiter.

*Musam, quæ pedibus magnum pulsatis Olymp-
tum.* Vide et Macrobi. in Som. Scip. lib. ii. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel
cantu aliis prestans. Regum etiam comes
Hesiod. Theogon. Ἀρὰν προσηύδατο, Om-
nium excellentissimâ, Βασίλισσιν ἐοῦσάς, Re-
ges comitatur. Diod. Sicul. lib. iii. cap. 1.
*Musis nomina cuique à proprio munere tribu-
erunt. Clio propter gloriam, &c. . . . Calli-
open quòd cantus suavitate ceteris antecedens
magis ab auditoribus æstinatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è lon-
gioribus. Vide A. Gell. lib. xvi. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istitis nempe
constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ.
De citharâ ab Apolline inventâ, lib. i. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an
mecum auditis Calliopen canentem, meisque
jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sæpè maxi-
mam præstat ardor poëticus iis, qui divinâ illâ
facultate sunt donati.

6. *Audire, et videor pios Errare per lucos.*]
Veluti præsentiam numinis sentiat, atque en-
thusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra
statuebant veteres; ibique Deos credebant li-
bentius habitare, ubi quies et silentium, ubi
nullæ turbæ aut strepitus mentium integri-
tatem labefactarent; ubi *Sapientie Gymnasium*,
ubi mores bene instituuntur, et animi riru-
rum dirigitur. Hæc enim solitudo præbet,
ex Plutarcho.

8. *Quos et aquæ subeunt et auræ.*] Perfluen-
tes aquæ, et aspirantes seu perflantes auræ ac
Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam
interpretibus crucem fixit hæctenus. Etenim
quò referenda vox *fabulosæ*? Deinde, quid ait
Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam*?
Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici
fabulosam velint, ac de insulis etiam Dicæ-

Altrici^s extra limen Apuliæ,
 Ludo fatigatumque somno,
 Fronde novâ puerum palumbes
 Texere : mirum quod foret omnibus,
 Quicumque celsæ nidum Acherontiae,
 Saltusque Bantinos, et arvum
 Pingue tenent humilis Ferenti :
 Ut tuto ab atris corpore viperis
 Dormirem et ursis ; ut premerer sacrâ
 Lauroque collatâque myrto,
 Non sine diis animosus infans.
 Vester, Camœnæ, vester in arduos
 Tollor Sabinos ; seu mihi frigidum
 Præneste, seu Tibur supinum,
 Seu liquidæ placuere Baiæ.
 Vestris amicum fontibus et choris,
 Non me Philippis versa acies retro,
 Devota non extinxit arbor,
 Nec Siculâ Palinurus undâ.

exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus in mari Siciliae.

ANNOTATIONES.

deis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texunt. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur, nec cedere se anle figmentum advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poeta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydæpes fabulosus*, lib. i. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. v. cap. 1. Atlas *mons Africae vel fabulosissimus*; nimirum quòd de illis valdè multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim verò poetæ. Sic palumbes curri Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo, Altrici extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Luconisæque confinio, quem admodum et Venusia Horatii patria et altrix. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat in *Appulo Vulture* poeta, ibique obdormiuit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente et pertinetate. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. ii. v. 34.

— — — *Lucanus, an Appulus, anceps: Nam Venurius aral finem sub utrumque colonus.*

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texere.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea a sumè expertus sum.

Palumbes.] Columbae silvestres.

14. *Nidum Acherontiae.*] Acherontia est urbs Lucaniae in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero in de Orat. *Tartia vis patriæ est ut Italicam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulam affixam sapientissimus vir immortalitati anteposuerit.*

[269] defessum ludendo, somno-

11 que *oppressum* celebratæ palumbes recentibus foliis coöperuere in vulture Appulo extra fines Apuliæ natrix *meæ*. Quæ res admirationem cunctis faceret,

15 quotquot sublimis Acherontiae domos incolunt, et Bantiae campos, agrosque optimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: quæ etiam ratione contactus essem sacratâ lauro et myrto con-

20 gestâ, puerulus ego non sine numinum tutelâ impavidus

[260] Vester, ð Musæ, vester sum, seu vehor ad Sabinos as-

25 peros; sive algidum Præneste, seu declive Tibur seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniae confinio, piscibus abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, quod fieret, ut puer ego dormirem tutus illic cum à viperarum venenis, tum et ab ursorum voracitate. Quo etiam præsgio obiectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illic autem ostensum est Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. *òv θάρσ' ἀρεγ.* Virg. *Non sine numine Dirum.* Sallust. *Tanta repente mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando, montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigidus habens et salubres aquas. Strabo lib. v.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu edificatum. De eo lib. i. Od. 7. et 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato, celebrata, lib. ii. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestra et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in cæde ac iugâ exercitûs Bruti et Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, lib. ii. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* propè *illapsa*, de qua lib. ii. Od. 13. et 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cum à Philippensi bello redirem in

Quandocumque mihi post Utrumque mecum vos eritis, libens
 aderitis, ultrò Bosphorum Insanientem navita Bosphorum 30
 astuosum navigabo, et per- Tentabo, et arentes arenas
 ragrabo sicca sabula finium Littoris Assyrii viator.
 Syriæ : pergam ad Britan- Visam Britannos hospitibus feros,
 nos advenis crudeles, atque Et lætam equino sanguine Concanum : [361]
 ad Concanos et aoris equini Visam pharetratos Gelonos, 35
 potu gaudentes ; Gelonos Et Scythicum inviolatus amnem.
 pharetram gestantes, atque Vos Cæsarem altum, militiâ simul
 flavium Scythiæ adibo il- Fessas cohortes reddidit oppidis,
 lecus. Vos magnum Aug- Finire quærentem labores,
 ustum finem laboribus pe- Pierio recreatis antro. 40
 centem oblectatis in specu Vos lene consilium et datis, et dato [363]
 Fierio, quando fatigatas bello terras in urbibus col-
 locavit. Vos mausetum ani- mum et donatis, et donato

ANNOTATIONES.

Italiæ, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci, ad promontorium Lucanæ, nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illic merso, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utrumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope et præsidio.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias. Lib. ii. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. ix. 43.

Huc ades ; insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyriæ.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos ; nam veteribus quælibet regionum et agrorum extremitates, littora vocabantur : vel solitudines arenosas et ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta ; Isid. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syriâ, hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. v. cap. 12. *Juxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, et pluribus distincta nominibus. . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt ; sicut apud Tauricæ regiones populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere ; quædam habuere communia cum Thracibus et Scythiis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. v. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. xviii. cap. 10. *Pulve aluntur, et crudè etiam ferinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admixto.* Virgil. Georg. iii. 439.

Inter

*Ima ferire pedis salientem sanguine venam :
 Bisalæ quo more solent, acervus Gelonus,
 Et læ concretum cum sanguine potat equino.*
 Martial. Spectac. 3.

Veni et epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. iii. 360.

Nec, qui Massagelen monstrans ferilitate parentem,

Conripedis fuscæ satiaris, Concanæ, vend.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus lib. ii. Od. 9. et 20. Virgil. Æneid. viii. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*) inter Europam et Asiæ limitem celeberrimum. Lucan. lib. iii. 272.

Vertice lapsus

*Riphæo, Tanais divèra nomina mundi
 Imponat ripis, Asiæque et terminus idem
 Europe, mediæ dirimens confinia terre.*

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O, Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis potiticiis ; in antro Pierio, secessu et otio liberali.

Militi simul Fessas cohortes reddidit oppidia.] Cum in urbibus copias, hyemandi causa, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse et vacationem à Reipublicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studique liberalia ab ætate primâ et cupidè et laboriosissimè exercuit, &c.* cap. 85. *Nulla varii generis prædè oratione composuit . . . Poeticam summam alligil. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum et titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragædiam magno impetu exoritur, non succedente stylo abolerit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pierides illæ dicte sunt, et quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Naturâ deorum, à Pierio patre nomen desumit : at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amenitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*] *Humano*

Gandetis almæ. Scimus at impios
 Titanas, immanemque turmam
 Fulmine sustulerit caduco,
 Qui terram inertem, qui mare temperat
 Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
 Divosque, mortalesque turmas
 Imperio regit unus æquo.
 Magnum illa terrorem intulerat Jovi
 Fidens juvenus, horrida brachiis,
 Fratresque tendentes opaco
 Pelion imposuisse Olympo.

benigne lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantes, ac ferocem phalaugem misso fulmine profiligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mæstasque regiones, Deosque et homines solus gubernat potestate legitimâ. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes, læcertis confisi, et fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

45
 [263]
 50

ANNOTATIONES.

literæ, quæ ad humanitatem et lenitatem instituant Sueton. Octav. cap. 51. *Clementia civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui sæculi modis omnibus fovit. Recitantes et benignè et patienter audit, &c.*

Consilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ : sic et postea Od. 6. v. 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modo citatus.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus sublatis, ac virtute domitis, rerum positus est. Mirè verò Augusto blanditur, dicens pro eo stetit Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam : Bruto verò et Cassio fuisse vim consiliî expertem, quæ propria mole corruerit. Porro ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigantes, qui Deos lacessere ansi, Jovemque cælo pellerè moliti sunt ; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cæli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. ii. Od. 12. et 19. Virgil. Æneid. vi. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes, Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. iv. cap. 3. scribit Cælum à Titani uxore decem et septem filios procreasse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes à matre Titanas appellasse.

Impios.] Macrobi. Saturnal. lib. i. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem ; et ideò exustimatos Deos pellerè de cælesti sede voluisse ? Horum pedes in draconum volumina desinebant, quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vite eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. i. Od. 34. v. 9. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Craquo interpretanti, Tyranni-

dem, ob vocem, *urbes* ; Inferis haud convenientem, inquit ille : quasi vero jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia*. Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, et orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus. *Divosque mortalesque turmas regit unus, scilicet Jupiter.* Virg. Æn. i. 65.

... *Divam pater, atque hominum rex.*

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac periculum inde fulgens contremuit domum Saturni veteris ; ut est lib. ii. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. v. 321.

Emissumque imâ de sede Typhœa terræ Cælitibus fecisse metum ; cunctosque dedisse

Terga fugæ : donec scætos Ægyptio tellus Ceperit, &c.

50. *Fidens juvenus, horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. vi. 582.

... *Immania ridi*

Corpora : qui manibus magnum rescindere cælum

Aggressi, superisque Jovem deludere regnia.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligent nonnulli Otum et Ephialtem, Aloidas geminos, quos memorat Virgil. mox. cit. sed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. i. 280.

Et conjuratos cælum rescindere fratres.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Salicet, atque Ossæ frondosum involtere Olympum :

Ter Pater exstructos dirjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo et Ossæ contiguus : *Olympus*, Thessaliæ à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cælo ponitur sæpius apud Poëtas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

Verùm quid Typhon et fortis Mimas, vel quid Porphyrio staturâ terribili, quid Rhœcus et Enceladus eradicatas arbores torqueri nisus, valent adversus crepantem Minervæ clypeum irrupentes? Ex hæc parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, necnon Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii fontis aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius hinc dictus. Robur sine prudentia proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad applius; vires autem quodlibet scelus machinantes aversantur. Dicta mea manifestè comprobant Gyas centum manus habens, pariter et Orion oppugnator

Sed quid Typhoëus et validus Mimas, Aut quid minaci Porphyrio statu, Quid Rhœcus, evulsisque truncis Enceladus jaculator audax, Contra sonantem Palladis ægida Possent ruentes? Hinc avidus stetit Vulcanus, hinc matrona Juno, et Nunquam humeris positurus arcum, Qui rore puro Castaliæ lavit Crines solutos; qui Lyciæ tenet Dumeta, natalemque silvam, Delius et Patareus Apollo. Vis consilii expers mole ruit suâ: Vim temperatam Dii quoque provehunt In majus: idem odere vires Omne nefas animo moventes. Testis mearum centimanus Gyas Sententiarum notus, et integræ

ANNOTATIONES.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid gigantum vis, insolentia, temeritas, adversus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhæus*. *Τυφῶς* qui et *Τυφῶς* vel *Τυφῶρ*, à *τύφῶ* arrogantia, duplici fuisse naturâ, humanâ, et ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. i. et à Jove percussus, eminus, quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudianum: at ipse Prochyte Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. xii. 147.

Apparet Prochyte ærum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrio statu.*] Ingenti staturâ insolens et minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is et *Rhetus*, lib. ii. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret; omnibus Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea ad voces, *Nec peredit Impositam celer ignis Ælnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes et presidium, sine quo ipsa parùm valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. i. Od. 16.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*; *avidus*, seu, quod ignis omnia corripit et depascatur; seu quod ille pugns avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastis. vi. 33.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis.

60. *Et Nunquam humeris positurus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ semper et arcu instructus, quo sunt ejus arma et insignia, de quibus vide *Mimach.*

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Farnassi. lib. iv. Od. 6. v. 26.

Phæbe, qui Xantho lavit amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phæbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ Minoris provincie, cujus civitas insignis Patara, in quâ et ille præcipue colebatur, et oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. xiv. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Apud Delum insulam et Cynthi montis nemora, natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. de Arte Amandi, li. 60.

— *Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis consilii expers mole ruit suâ.*] Robur quantum fuerit, nisi consilio et prudentiâ temperetur et regatur, parùm juvat aut proficit: quin potius ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥῶμα δ' ἀραδὴς ἀολλὰς καὶ νήπιος βλάστω. Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu et robore quamvis stipata ad irritum cecidit, quia consilio caruere: suæque illi clade et ruiâ totam prope rempublicam implicuere. Contra Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dil provexere ad Romani clavam Imperii, et ad orbis universi dominationem. Ipse verò Dii omnibus lis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispian ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. ii. Od. 17.

70. *Integræ Tentator Orion Diana.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. i. Od. 23. v. 21. et lib. ii. Od. 13. v. penultimo.

Tentator Orion Dianæ,
 Virgineâ domitus sagittâ.
 Injecta monstribus terra dolet suis;
 Mœretque partus fulmine luridum
 Missos ad Orcum: nec peredit
 Impositam celer ignis Ætnam:
 Incontinentis nec Tityi jecur
 Relinquit ales, nequitiæ additus
 Custos: amatorem trecentæ
 Pirithoum cohibent catenæ.

castæ Dianæ hujus Virginis
 telis confossus. Terra suis
 portentis imposita agrè
 fert: atque filios ad sætula
 Tartara fulmine detrusos
 dolet. At vorax sœnna
 non absumit Ætnam injec-
 tam; neque libidinosi Tityi
 hepar dimittit vultur luxu-
 riæ vindex appositus, a-
 mantem verò Pirithoum tre-
 centa coërcant vincula.

75
 [266]
 80

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CÆLO tonantem credidimus Jovem

Non dubitavimus Jovem
 Cælo

ANNOTATIONES.

73. *Injecta monstribus terra dolet suis.*] Mon-
 strosi filii, nempe gigantibus fulminatis,
 terra dolet quod etiam pœnæ ac supplicio il-
 lorum servire, eosque premere cogatur ipsis
 injecta: unde et in ultionem sui que doloris
 quælibet solatium, famam, quæ Deorum
 probra evulgaret, dicitur gemuisse, irâ irritata
 Deorum, ut canit Virgil. Æneid. iv. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt in-
 ciliis obruti, Otus Crêtâ: Prochyta Mimas ex
 Siliio ante cit. vel Typhœus, ut aliis placet:
 insulâ Co, Polybates; Sicilia Enceladus, vel
 aut alli scribunt, Typhon seu Typhœus. Vir-
 gil. Æneid. iii. 678.

*Fama est, Enceladi semivivum fulmine corpus
 U'græ mole hæc: ingentemque insuper
 Ætnam*

*Impositam, ruptis flammam exspirare caminis:
 Et sævum quoties mulat latus, intremere
 omnem*

*Murmure Trinacriam, et cælum subtezzere
 fumo.*

Ovid. Metamorphos. v. 346.

*Vasta Giganteis ingesta est insula membris
 Trinacris: et magnis subjectum molibus
 urget*

*Æthereas aunem operare Typhœa sedes.
 Nititur ille quidem, pugnatque resurgere
 sæpe:*

*Dextra sub Ausonio manus est subjecta
 Peloro:*

*Læva, Pachyne, tibi: Lilybeo crura pre-
 muntur*

*Degradat Ætna caput, sub quo resupinus
 arenas*

*Ejecta, flammamque sero vomit ora Typho-
 œus, &c.]*

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum
 pallore et nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Æt-
 nam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus à
 Gigantis suppositi ore prorumpens absumit
 eam montem: adeoque non minuuntur ejus

cruciatu. Vide Lucret. lib. vi. Ætnæ descrip-
 tionem, &c

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit
 ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum
 unquam patitur interquiescere; quod Latonæ
 vim inferre tentaverit. Vide lib. ii. Od. 14.

78. *Nequitia.*] Libidinem non raro notat
 ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis et
 nequitia.* Tuscul. iii. *Frugalitatis est mo-
 tus animi appetentis regere et sedare, semper-
 que adæquantem libidini, moderatam in omni
 re servare constantiam, cui contrarium vitium
 nequitia dicitur, frugalitas à fruge . . . nequi-
 tia ab eo quod ne quidquam est, in tali homine;
 ex quo idem nihili dicitur, Gell. lib. vii. cap. 11.
 Nequam hominem Græci dicunt ἀσολαγοῦ, li-
 bidinosum; vel μαγαῖο: scelestum, &c. Vide
 Macrobi. Saturnal. lib. ii. in fine.*

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent
 catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam
 ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis
 constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suis
 intemperantiæ.

Ode V.—Metrum idem quod supra Od. 9.
 lib. i.

1. *Cælo tonantem, &c.]* Quando potentiam
 suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis,
 tum credidimus eum in Cælo regnare; sic Au-
 gustum degentem in vivis ac nobis presentem
 nemo dubitavit inter numina recensere, et co-
 lere, qui facinora plurimum humane virtutis
 ediderit; reparans gloriam nominis Romani
 per Crassum ejusque milites obscuratam et
 infractam. Porro quas gentes et quot Augus-
 tus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib:
 ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. vi. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic:
 de Nat. Deor. ii. *Nonne perspicuum est ex pri-
 mæ admiratione hominum, quod tonitrua jac-
 tusque fulminum extimuit, credidisse ea esse
 ficere rerum omnium præpotentem Jovem? Sœ-
 ton. Octav. 29. Tonanti Jovi ædem consecravit
 liberalis periculo; cum expeditione Cantabricæ
 per nocturnum iter, lecticam ejus fulgur per-*

dominari, quando intonuit: **Regnare > præsens divus habebitur**
 et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio Romano Britannis, et Persis terribilibus. Ergo **Milésne Crassi conjuge barbarâ**
Turpis maritus vixit? Et hostium
 (Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armia
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,

[267]

5

208]

ANNOTATIONES.

grinzisæl, seroumque prælucentem exanimâsel. Lucan. lib. iii. 319.

. . . Per fulmina tantum

Sciret adhuc solum Cælo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantum sed et ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. Pleraque provinciarum templa et aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat. Id factum Pergami in Asiâ. Nicomedie in Bithyniâ refert Dio. lib. li. Virgil. Eclog. i. 6

O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit,

Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram,

Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille jamen ipse Intactus Britannus, Epod. 7. v. 7. et post *Dirum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. xvii. Tacit. in vitâ Agricolaë, &c. Ergo quasi future victorie præsigium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. xlix. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt; quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam propè totam addixerunt. Testis Strabo, lib. iv. Οὐκ ἔστιν ἕδωκον παρασκευάσαντες τοῖς Πρωτοῖσι βλῆν τῆν νῆσον, &c. Alii; quod per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. iv. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ; melius alii ob Crassi gravissimam certè cladem, de qua mox. Hi porro, qui pro Parthis ponuntur sine dubio dicuntur Subacti, quòd *Armeniam vindicanti Augusto facillè cesserunt; obsides obtulerunt.* Jus creandi regis permisserunt; adempta deique M. Crasso et M. Antonio signa militaria remisserunt. Sueton. Octav. cap. ii. Eutrop. Flor. Aurel. Victor, &c. Vide etiam quæ annotavi lib. i. Od. 19. ad v. 11. Adde Xiphillum, in Augusti Monarchiâ; *Phraates per id tempus meluens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, et signa militaria, quæ à Crasso accepterat; quæ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recuperasset ea, quæ alii magnis præliis amisissent; ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est.* Tum

laudabatur, quòd sibi nihil præterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asiâ, regnaque et principatus partem aliis confirmasset, partem ad alios transulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiâ receptis, quàm plurimæ legationes ad eum venerint, &c.

5. *Milésne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auger Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem pareret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterverit, eos vincendo qui antea victores, et clade Crassianâ altius animos exerebant, ex Flor. lib. iv. cap. 9. exinde Romanis formidabiles; ut dixi lib. i ad Od. 19. v. 11. cit.

Crassi.] Luc. Flor. lib. iii. cap. 11. *Cupiditas Consulûs Crassi, dum Parthico insial auro undecim strage legionum et ipsius capite mulcatala est . . . Filium ducis penè in conspectu patris telis obruere hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recinsum cum dextrâ manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est; ut cuius animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exangue corpus auro ureretur.*

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirum clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti, turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò et consenuerunt, cum hostibus soceris, et in eorum castris militarunt. Appian lib. ii. de bello Parthico; Phutarcho, &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantum: sic Juris. In eo præterea turpitudò, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quòd sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam et cum M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenii.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O Senatus infracta majestas Consulûs turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serrijant hostibus; Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum prestare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

Anciliorum, nominis, et togæ
 Oblitus, æternæque Vestæ,
 Incolumi Jove et urbe Româ?
 Hoc caverat mens provida Reguli
 Dissidentis conditionibus
 Fœdis, et exemplo trahenti
 Perniciem veniens in ævum;
 Si non periret immiserabilis
 Captiva pubes. Signa ego Punicis
 Affixa delubris, et arma
 Militibus sine cæde, dixit,
 Direpta vidi: vidi ego civium
 Retorta tergo brachia libero,
 Portasque non clausas, et arva
 Marte coli populata nostro.
 Auro repensus scilicet acrior

10 Anciliorum, nominis, togæ
 que, et perennis Vestæ im-
 memor, stante Jove et ci-
 vitate Romanâ? O Senatus
 et corrupti Mores! Reguli
 prudens animus id præsen-
 serat, cum refragatus est
 [269] 15 ignominiosis legibus, et ex-
 emplo in posterum damno-
 so, nisi juvenes bello capti
 interire sinerentur, sine mi-
 seratione. Ego, inquit, ille,
 templis Carthaginiensibus
 appensa conspexi vexilla
 20 Romana, atque arma mili-
 tibus haud repugnantibus
 adempta. Ego civium Ro-
 manorum conspexi manus
 post dorsum ingenuum in-
 [270] versas, et portas apertas;
 25 et agros arari nostris armis
 paulò ante devastatos. Ni-
 mirum redemptus auro

ANNOTATIONES.

10. *Anciliorum, nominis, et togæ Oblitus, &c.*] Dignitate nominis Romani, sacra et religio- nem pessundantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, dicta ab *Ancus*, quòd ea arma ab utraque parte, ac pelle *Thracum*, incisa, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum celo emissum ibi fore Imperium spondebat; quod ne dignosceretur ac surriperetur, unde- cim ei similia fabricari *Numa* jussit, simulque omnia in æde *Martis* condi et servari. *Dionys. Halic.*

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in *Vestæ* templo debebat à *Virginibus Vestalibus* custodiri, ut Imperium *Romæ* staret perpetuum. *Dionys. Halic.* lib. ii. *Cic.* ii. de *Legibus*; *Virgines Vestales* in urbe custodiunt *gnem foci publici sempiternum*. *Virg. Æneid.* iv. 200.

*Vigilemque sacraverat ignem,
 Excubias Divam eternam*—

12. *Incolumi Jove et urbe Româ.*] Si quidem *Roma* non fuisset amplius, culpandi sanè non essent, qui apud exteras sedem et familiam figerent. At stante *Urbe* et *Capitolino Jove* Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat *M. Attilius* ille *Regulus*, *primi Punicæ belli gloria cladeque maxima*, ut ait *Valer. Maxim.* lib. v. cap. 4. quando reddi pro se captivos *Carthaginiensium* vetuit; timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adedque remissius in acie dimicaret, ac mortis metu ad fugam, abjiciendæ arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde *Respublica* deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam dumtaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos, qui esse dedentes vitam ab hoste precati es- sent, ei necandos permitti, nec quemquam re-

dimi; quod quidem sanxerat et *Plato* 5. de *Rep.* *Cic.* iii. *Offic.* *Octo hominum millia* te- nebat *Hannibal*, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent à *Paulo* et *Varrone Consulibus*; eos *Senatus* non censuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri potuisset; ut esset initium militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quòd quidem re auditi, fractus animus *Hannibal*, quòd *Senatus P. Q. R.* rebus afflictis tam excelso animo fuisset.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc *Reguli* verba sunt, illum cum hostibus pactum dissua- dentis in *Senatu*; ostensâque militum inertium indignitate et honoris *Romani* labe omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo *Senatorum* amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa *Romana* hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quas tamen vitam servare et tueri debuissent; vidi cives *Romanos*, vincitis post tergum manibus, fœdam servitutem gloriôsæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes; ut sic accepta *Deo* victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi et *Carthagini* portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pace; aded procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitus, agrosque liberè arari, coli; quos tamen paulò ante armis populati fueramus. *Flor.* lib. ii. cap. 2. *M. Attilio Regulo* duce jam in *Africam* navigabat bellum ventis remisque pro- peratum est; tantusque terror hostici adventus *Pennis* fuit, ut apertis penè portis *Carthago* caperetur nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est Sed omnium victor *Regulus* cum terrorem nominis sui latè circumtulisset, *Carthagem* belli caput urgebat obsidio, ipsique portis in- hercibat.

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus scilicet miles in altero certamine

missos amissos flet! *Imò* Miles reddbit! Flagitio additis
 crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem
 Nec vera virtus, cum semel excidit,
 Lana refert medicata fuce:
 Curat reponi deterioribus.
 Si pugnat extricata densis
 Cervæ plagis, erit ille fortis,
 Qui perfidus se credidit hostibus:
 Et Marte Pœnos proteret altero,
 Qui lora restrictis lacertis
 Sensit iners, timuitque mortem.
 Hic unde vitam sumeret inscius,
 Pacem duello miscuit. O pudor!
 O magna Carthago probrosis
 Altior Italiæ ruinis!
 Fertur pudicæ conjugis osculum,
 Parvosque natos, ut capitis minor,
 suavium castæ uxoris, atque filiolos, et faciem generosam

36

35

[371]
40

ANNOTATIONES.

fortior et acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore? et pretium desperare est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimverò sicut *lana fuce medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra scribit. *Æn. ii. 367.*

Quondam etiam vicia redit in præcordia virtus.

Repensus.] *Æs* olim non numerabatur ut aunc, pendebatur verò.

28. *Fuce.]* Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea, *Plin. lib. xxvi. cap. 10. Triasunt genera; lalum, et alternum longius, quattamlenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretd vestes tinguntur; omnia ejusdem urtis; cap. 12. fucum maris appellat.*

31. *Si pugnat extricata, &c.]* Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cervæ retibus expedita metuculiosior; sic et miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursum irretitur.* *Plutarch. et Horat. lib. ii. Sat. 7. 70.*

Quæ bellua ruptis,

Cum semel effugit, reddi se prava calenis?

33. *Perfidus hostibus.]* *Adag. Punica fides, pro perfidiâ.* Pœnos etiam *Tit. Liv. hâc aspergit labe.*

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.]* Iners et ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; pacem duello miscuit, unius ab altero discrimen matè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abiecit arma, in pace tantùm deponenda;

et in ardentissimo conflictu segnis fuit: sequetur hosti deditit, cum maximè repugnandam fulasset.

39. *Magna Carthago.]* Carthago vincula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. *Polybius, Strabo.* Ab *Emiliano Scipione* tandem bello Panico tertio excisa et finita est: ut ait *L. Flor. lib. ii. cap. 18. Quanta verò urbs deleta sit, inquit ille ibid. ignium morâ probari potest: quippe per continuis decem è septem diebus potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!]* Post fuscum Romanum exercitum, captumque Imperatorem *Regulum, spirantibus altius Pœnis, ut ait Luc. Flor. lib. ii. cap. 2.* ubi et sic habetur: *Tunc feda clades, Romanisque unu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.]* *Attilius* ille *Regulus* nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi civis esset. *Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. vi. 403.*

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,

Infelix nimis magni virtutis mariti, Squalentem crinem et tristes lacebat amictus.

Atque ea postquam habitu fuzta et velaminè Pano

Deformem aspexit, fuis ululatibus ægra Labitur, et gelidas mortis colos occupat artus.

— me voce quietâ

Affatus, jubet et vestros, et conjugis unâ Arcere amplexus. Patet impenetrabilis illè Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.]* Capite diminutus, id est, mutatâ sorte et conditione: Jam non civis

Ab se removisse, et virilem
 Torvus humi posuisse vultum ;
 Donec labantes consilio patres
 Firmaret auctor nunquam aliàs dato,
 Interque mœrentes amicos
 Egregius properaret exul.
 Atqui sciebat quæ sibi barbarus
 Tortor pararet : non aliter tamen

ferox in terrâ claudens, ut-
 que dum vacillantes Senato-
 res auctor confirmaret
 [272] monitione haud unquam da-
 48 tã ; et per medios familia-
 res dolentes illustris exul
 abiret. Noverat tamen quæ
 sibi statuerat immanis car-
 nifex. At nihilominus

[273]

ANNOTATIONES.

Romanus, nedum Senator ; scilicet factus è
 liberto servus, ex Imperatore et Duce captivus
 Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatus
 prioris status mutatio. Caput enim statum
 significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum
 fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est,
 quæ per conjugium in viri manum non conven-
 it. Paul. Jurisc. *Tria sunt, inquit, quæ ha-
 bebimus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm
 hæc amittimus maxima est capitis diminutio.
 Cùm amittimus civitatem, et libertatem retine-
 mus, media est diminutio. Denique cùm liber-
 tatem et civitatem relinimus, familia verò sola
 putatur, (puta per adoptionem) est diminutio
 capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi
 non habere caput, nec diminui capite dicantur
 quia nullum statum habent, videlicet, neque
 libertatem, neque civitatem, nec familiam.
 Vide Cœl. Rhodig. lib. xxv. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret,*
 &c.] Incertus etenim quid statuerint Senatores
 ipse firmavit auctor, et compulsit traduxitque in
 utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem,
 sententiam. Cic. iii. Offic. *Cùm Regulus iterum
 Consul in Africâ ex insidiis captus esset,*
*juratus minus est ad Senatam, ut nisi redditi
 essent Pœnii captivi nobiles quidam rediret ipse
 Carthaginem. . . . In eum Romam venisset,*
. . . . in Senatam venit ; mandata exponit ;
sententiam ne diceret recusavit : quomodo iur-
jurando hostium teneretur, non esse Senatorem :
reddi captivos negavit esse utile, illos enim ado-
lescentes esse et bonos duces ; esse se jam con-
fectum senectute. Cujus cùm valuisse aucto-
ritas, captivi retenti sunt ; ipse Carthaginem
reddit . . . Senatui nisi ipse auctor fuisset,
captivi profectò Pœnii redditi essent ; incolunus
in patriâ Regulus restitisset.

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam
 nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ
 habitâ ratione ; piâ etiam fraude usus, ut pa-
 cem et captivorum permutationem dissuaderet.
 Nam affirmavit, Venenum sibi Carthaginiensium
 dedisse, non præstanteum, sed ejusmodi,
 quod mortem in diem proferret ; eo consilio ut
 viveret quidem tantisper, quoad fieret permuta-
 tio ; post autem grassante sentem veneno, cor
 labesceret. Gellius auctor est lib. vi. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius
 sanè et singularis exul, qui patriâ carere con-
 senserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro
 sua omnia desereret, salutis publicæ causâ.
 Ad cujus exemplum illustre postea decem no-
 bilissimi captivi ab Hannibale ad Senatam
 missi, post Camensem pugnam, jurati se re-

dituros, nisi de redimendis captivis impetra-
 visissent, re non impetratâ, reversi sunt. De
 quibus non omnes uno modo. Nam Polybius
 bonus auctor in primis scribit, novem ex iis
 revertisse ; unum verò per fraudem et stultam
 calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ
 remansisse ; quem deinde senatus vincitum
 ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cic.
 iii. Offic. Florus jam cit. lib. ii. cap. 2. *Sed
 ille quidem par tante calamitâti fuit. Nam
 nec Pœnicæ carcere infractus est ; nec legationis
 susceptâ. Quippe diversa quàm mandaverant
 hostes, censuit ; ne pax fieret, ne commutatio
 captivorum reciperetur. Sed nec voluntario ille
 ad hostes rediit, nec ultimo nec carceris sive
 crucis supplicio deformata majestas ; imò his
 omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus
 de victoribus, atque etiam, quia Carthago non
 cesseret, de fortunâ triumphavit ?*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.*] Cic. Epist. ad
 Famil. lib. vi. epist. 6. de seipso ita scribit ; *Ut
 in fabulis Amphiarus, sic ego prudens et sciens
 de peste ante oculos posita non profectus.* De
 Regulo verò cit. Offic. iii. *Neque verò tum ig-
 norabat, se ad crudelissimum hostem, et ad ex-
 quisita supplicia proficisci.* Valer. Max. lib. i.
 cap. 1. *Regulus ex victore specieosissimo ad mi-
 serabilem captivi fortunam deductus
 Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm
 crudeles, quàmque etiam meridò sibi infestos
 Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius
 in Pisonem. *M. Regulum illegalum in machi-
 nam resectis palpebris Carthaginienses vi-
 gilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. ix.
 cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ,*
in quâ undique præacuti stimuli eminebant,
*inclusum vigilantibâ pariter et continuo tractu
 doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres, cap.
 iv. *Multis hostibus reddi, et in arcæ genus
 stipatus, undique extrinsecus clavis confixus tot
 cruces sensit.* Aurel. Vict. de Viris Illust. *In
 arcam Mæneam conjectus, clavis introrum adoc-
 tûs vigiliis ac dolore pœnitens est.* Ex Appiano,
 positus in caveâ stimulus undique habente.
 Sen. de Tranquil. Animi, lib. i. cap. 15. *An
 istam Regulum, quòd tot clavis configitur ?
 Suidas. Regulus Carthaginem retertus omni
 suppliciorum genere conficitur. Nam præter
 caeteros cruciatus, domuncula angustâ inclusus,
 quæ magnitudini corporis ejus responderet, intus
 crebris clavis ferreis transfixa, periiit ; cum nec
 immotus stare posset et quieturus statu corporis
 utcumque inclinato in ferreas cuspides incidere.*
 Gell. cit. lib. vi. cap. 4. *In atras et profundas*

cognatos debortantes, plebemque discessui obistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia proluxa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

ODE VI. AD ROMANOS.

E religionis contemptu, et depravatione morum, fluxisse Italia calamitates.

O, Romane, solves pœnas quos non es meritis, ob peccata patrum, donec rosarcieris sana et delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem Numinibus.

DELICTA majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quod geris, imperas.

ANNOTATIONES.

tenebras Regulum includebant; ac diu post, ubi erat rursus sol ardentissimus, repente educabant; et adversus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connerere posset sursum ac deorsum ductulas innobant. Ex Tuberone hæc. Tuditanus autem, somno diu urohibitum, atque ita ritâ priratum, refert; idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Panorum captivos liberis Reguli à Senatu dedidos, et ab iis in armario muricibus præfixo destitulos, eodemque insomniâ cruciatos interisse. Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. et Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti suos sacrificare puellios.

51. Dimovit obstantes propinquos.] Cic. jam cit. Neque eum patrie caritas retinuit, nec morum. Suidas. Lacrymis et lamentationibus suorum inrielo animo neglectis.

55. Tendens Venafranos in agros, &c.] Quasi post forenses strepitus, post litium et negotiorum ambages ac tœdia, relaxandi causâ animi otioque captandi, pergens Venafram, in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. ii. Od. 6. v. 16.

56. Lacedæmonium Tarentum.] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam; de quâ lib. i. Od. 28. sub. finem, et lib. ii. Od. 6. v. 12. Ode VI.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. Delicta majorum, &c.] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notiâ sacrorum sodicum. Exod. cap. xx. Ego num Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in illis his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea. Idem reperitur cap. xxxiv. seq. et Deuteronom. cap. v. &c. posterior-em istam sententiam partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. cap. lii.

ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Deis sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rectam delinquit, et à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuterou. xxiv. 16. Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur. Id habetur 2. Reg. cap. xiv. 6. Non morientur filii pro patribus, &c. Ezekiel, cap. xviii. Filius non portabit iniquitatem patris Anima que peccaverit, ipsa morietur. Et paulò antè: Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt ueram acerbam, et dentes filiorum obtupeerunt? &c. ubi Chald. Patres peccaverunt, et filii captulant. Sic et Jerom. xxxi. 29. In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt ueram acerbam, et dentes filiorum obtupeerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit ueram acerbam, obtupeerent dentes ejus.

2. Donec templa refeceris.] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdeta, absumpta; quin et victorum avaritiâ direpta. Quo spectat id quod est in lib. i. Od. 35. v. 35.

—Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juvenus
Metu Deorum continuit; Quibus
Peperit aris?

Porro quod hîc, itemque sub finem Od. 15. lib. i. dixit Horatius, totum vergit in laudem et commendationem Augusti, qui non modò sacras ædes ipse multas extraxit, sed cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficeret, excoleret, adornaret: ut jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiâ accepisset. Sueton. cap. 28. et 29.

5. Diis te minorem quod geris, imperas.] Quoniam plus es in Deos, quos, ut decet, observas et colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinet, de quo jam lib. i. Od. 12. v. 57.

Hinc omne principium, huc refer exitum.

Dii multa neglecti dederunt

Hesperiae mala luctuosae.

Jam bis Monæses, et Pacori manus

Non auspicatos contudit impetus

Nostros, et adjecisse prædam

Torquibus exiguis renidet.

Pænè occupatam seditionibus

Delevit urbem Dacus et Æthiops;

6 In-te omne primordium: il-
luc finem reduc. Spreta
Numina plures calamitates
intulerunt afflictæ Italiae.
Jam semel atque iterum

10 Monæses et Pacori exerci-
tus repulit nostros conatus
inauspicatos: gaudetque
[276] nostra spolia addidisse tor-
quibus suis minoribus. Ci-
vitatam dissensionibus de-
tentam propemodum ex-
tinxit Dacus et Æthiops,

ANNOTATIONES.

Te minor, latum reges æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cic. de Harusp. Respons. *Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros . . . Quis tam recors, qui aut cum suspexerit in cælum, Deos esse non sentiat; . . . aut cum Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, et auctum, et retentum? Quid volumus licet ipsi nos amemus, lamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pænos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico natiroque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hæc undè sapientia, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut supra Od. 4. v. 41. *Vos lenè consilium:* utrobique in cæsura accipe vel duas breves pro unà longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis et amplificationis incrementa, et felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut à religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. lib. iii. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, que ante neglecta aut prævè culta.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. ii. Od. 1. Plurima tum observate tum neglectæ religionis exempla pete à Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minuitur Deus Opt. Max. Levit. xxvi. Deuter. xviii.

9. *Jam bis Monæses, &c.*] Jam bis victi sumus à Parthis contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentia et opibus, qui fortasse idem ac Sarena, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum prodigati sumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore nato filio; quem tamen paulò post Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum ma-

num delevit; ut ait Justin. lib. xlii. Vide et Dion. lib. xlviii. et xlix. Tit. Liv. lib. cxxvii. Flor. lib. iv. cap. 9. et 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. i. *Nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspiciò; nec privatim quidem gerebatur; quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant.* . . . Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid cetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit, vidimus, dirarum obruntiatione neglecta, &c.* De Harusp. resp. cit. *Majores nostri rerum benè gerendarum auctoritatem, augurio . . . contineri putarunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. iv. et seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus; plurimis et evidenter ante ruinam monstrorum pulsatus ictibus . . . Sic Diis sprete excederunt.* Sic humana consilia castigantur, ubi se caelestibus præferunt. De Crasso vide et Appian. Dion. lib. xl. Oros. lib. vi. Flor. lib. iii. cap. 11. et quæ annotavi superiori Od. v. 5.

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxere Parthi suos torques, majoresque fecere eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta, seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navarant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, alique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splendet: melius alii gestit, lætitiarum præ se fert.

13. *Pænè occupatam seditionibus, &c.*] Bellis civilibus distractam ac laceram urbem et Republicanam Romanam propè delevit exercitus è Dacia atque Æthiopibus confectus. Ex illis nempe constabant terrestres Antonii copie; ex Ægyptiis verò Cleopatæ navales et maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cum ad Casarem missis legatis non impetrassent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio. lib. li. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transilvani, Valachi.

14. *Æthiopia.*] Populus Ægypto contermi nus. Æthiopia, regio Africa perampla, duplex est: Una inferior; ultra Equatorem, veteribus incognita; superiori autem seculo detecta Lusitanis et perlustrata. De hæc itaque non agitur nunc; sed de alterâ, quæ su-

Hic navibus potens, ille te-
lis jaciendis peritus. Ævum
delictis fertile primò fœda-
vit conjugia, et stirpem, et
familias. Ex istâ origine
manans calamitas in patri-
am et populum grassata est.
Nubilis puella studet edis-
cere saltationes Ionum, et
jam formatur membris; at-
que flagitiosos amores

Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavêre, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, et incestos amores

15

[877]

20

[878]

ANNOTATIONES.

perior, et sub Ægypto appellatur, proque
illâ nonnunquam sumitur; Abyssiniam con-
tinet ad sinum Arabicum porrectam.

16. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in
Antoa. refert ejus classem octingentas habu-
isse naves cum onerariis, quarum Cleopatra
ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit,
quæ magna pars maritimarum copiarum;
Cæsarem auditâ celeritate Antonii et magni-
tudine exercitûs, vehementer trepidasse; ni-
mirùm Augusto naves duntaxat adfuisse du-
centas et quinquaginta, Antonio verbè bel-
licas quingentas, easque tam firmas et lig-
neis turribus instructas, ut tanquam è ter-
ra pugnaturi essent; atque una earum tres
et quatuor hostium naves decertando occupa-
ret, &c. Flor. lib. iv. cap. 11. *Hostium naves
turribus atque tabulatis allevata, castellorum
et urbium specie, non sine gemitu maris et
labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ip-
sa moles exitio fuit. . . . Nec ullâ re mag-
nis hostium copiarum apparuit magnitudo,
quàm post victoriam. Quippe immensa classis,
naufragio belli facta, toto mari ferebatur;
Arabumque et Sabæorum, et mille aliarum
gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in
ripam assidue mota ventis maria removebant.*
Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*] In depravatis
istis sæculis crebra perpetrata sunt adul-
teria, quibus inquinatæ sunt familie; quin et
inde clades in patriam fluxit. Nam procreati
sunt degeneres, imbellesque homines à
prisca Romanorum indole ac virtute prorsus
alieni. Hinc vitia grassata in populum; hinc
ignavia militum exercitus profugati; hinc
prima Reipublicæ gloria multum defloruit.
Hinc denique violatâ sanctitate nuptiarum, et
Pronubâ Junone illarum præside, aliisque nu-
mibus graviter læsis, in populum derivata
clades, calamitates, pestilentie, ab iratis at-
que ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primùm inquinavêre.] Tanta verbè
fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Julliâ
coërceri opportuerit. Vide lib. iv. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura
virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagi-
tiorum infamia et pravitatis? Nimirum quòd
nubiles puellæ ad impuras artes formantur,
Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens
pariter et corpus corrumpuntur. Hoc fonte
emanant tot mala. Nam primò incestos amores
adolescens meditatatur, antequam nubat: nup-
ta moechos sectatur; demum lenocinante ma-

rito palam servit meretricio quæstui. Annon-
verte gradus ad summam impudicitiam labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Io-
nibus inventas. Cæc. Rhodig. lib. xviii. cap. 27.
*Ionicam molliorem, et chorici manipulos an-
mos vocat.* Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 25. *Sal-
tationis genera, et motus Ionicos ediscere Ro-
manam juventutem aliquando mos fuit, inquit:
siquidem Iones pallidæ normam, et molles
saltus primi invenisse traduntur.* Plut. Stich.
sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, quò
hoc tale facere possit?* Apud Aristophan.
œvmas potitur pro *ἀέγος*, molliter, delicate,
festive. Athen. lib. ii. cap. 5. *Iones molles, de-
licatis amici vestibus, voluptate diffucentes,*
appellatur. Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus
immodicus in proverbium abisse dicitur, ad
suum usque seculum, lib. xiv. cap. 5. *Ionus
mores delicatis perditissimi, cantus à volu-
tate longe diversus, harmonia remissior nuncupatur*
cap. 7. ἢ δὲ τῆς καὶ ἰωνῶν ἐχρησίου πα-
γελῆς, *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus
Græciæ populus oriundi, regionem tenebant
Æolidis et Carie mediam, cœli clementia et
bonitate, soli etiam amenitate et ubertate
præstantem.

22. *Fingitur artubus*] Alii artibus: eodem
certè recidit sententia: id est, secundùm ar-
tem moveri et saltare docetur. Quidam, *frangitur
artubus*, Mollia studet membra ad mo-
tus quoslibet efficere. Macrobi. lib. iii. cap.
14. *Sallandi cura non inhonesta, dummodo
non curiosa et usque ad artis perfectionem.*
*Quid enim Sallustius psallere, saltare elegan-
tius quàm necesse est probè?* nimirùm ma-
trose, aut virgini. Addit ille; *Nobilitas verbè
filios, et (quod dictu nefas est) filias quoque
virgines inter studia numeratæ sallandi molli-
tationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in
oratione contra legem judicariam Tib. Gracchi
sic ait: docentur præstigias inhonestas; cum
cinædulis . . . discunt cantare; cum sambucò
et psalterio cuni, &c. quæ majores nostri in-
geniis probro duci voluerunt. Eunt, inquam,
in ludum saltatorium, inter cinædos, virgines
puerique ingenui . . . In eo ludo vidi plus
pueris et virginibus quingentis; in his vero
unum (quo me maximè Republicæ miserum
est) puerum bullatum petitoris filium, non mi-
norem annis duodecim, cum crotalis saltare,
quam saltationem impudicus servulus honestè
saltare non possit, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

De tenero meditatur ungui.
 Mox juniores quærit adulteros
 Inter maritū vina : neque eligit
 Cui donet impermissa raptim
 Gaudia, luminibus remotis :
 Sed jussa coram non sine conscio
 Surgit marito, seu vocat institor,
 Seu navis Hispanæ magister,
 Dedecorum pretiosus emptor.
 Non his juvenus orta parentibus
 Lufecit æquor sanguine Punico,
 Pyrrhumque, et ingentem cecidit
 Antiochum, Hannibalemque dirum :

ANNOTATIONES.

24. De tenero meditatur ungui.] A teneris, π Græci dicunt, unguiculis, ἡξ ἀααλῶν ὀνόχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. i.

25. Mox juniores, &c.] Cùm verò nupta est, marito suo juniores mæchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amico convivio excipit, vel cùm ingurgilavit sæe in cœnâ plusculum, atque appetus probè est, quod ait. Plaut. Amphitr.

26. Neque eligit Cui donet, &c.] Ed tandem impudentim progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lacernis, adulteria perpetret, mæchisque indulget; sed palam, et quod turpius, conscio marito, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuius pretium offerenti, non secus ac publicum et vile scortum, venalem se prostituit.

29. Non sine conscio surgit marito.] Vidente et sciente marito, Surgit è triclinio, et ad mæchum accersentem pergit; sive ille coniveat et mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. i. 66.

Doctus spectare lacunar,

Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso.
 Sive ille imperiosus non ausit petulantiam uxoris coercere. Juv. Sat. vi. 136. et seq. Item 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor.

olim convenerat inquit,

Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
 Indulgere mihi. Clamta licet, et mare celo
 Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
 Deprensâ. Iras atque animos à crimine
 sumunt.

30. Institor.] Gall. Facteur de Marchand, dictus quòd instet gerendo negotio. Angl. A FACTOR.

31. Navis Hispanæ magister.] Seu naulerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi comeabant et navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. i. Od. 31.

32. Dedecorum pretiosus emptor.] Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

cogitat ab ætate molliori

25 Deinde mæchos adolescentiores sectatur inter viri sui convivium; nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis: Sed præsentem et consentientem viro pergit vocata, sive

30 petit negotiator, sive dominus navis Hispanicæ flagitia remunerans ingentimercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mæchitinerunt cruore Carthaginiensi, et profligavere

[279] Pyrrhum, et profugavere Antiochum, et ævum Hannibalem:

33. Non his juvenus orta, &c.] Non talibus effæminatæ et corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt; qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, et Siculum mare Pæno purpureum sanguine reddiderunt; ut est in Od. 12. lib. ii. Vide ibi Annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac ceciderunt.

35. Pyrrhum.] Le Epirotarum rex, paternum genus ad Herculeum, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit, delusurusque est ancipiti responso; *Sio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. i. cap. 18. ita scribit; *Quam illi fuserunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore; quidam hostibus suis immortis, omnium in manibus enses; et relicte in vultibus minæ, et in ipsâ morte ira vivebat. Quod aded miratus est Pyrrhus, ut diceret; O quàm facile erat orbis Imperium occupare, cui mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appliano. Ille apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui victus et profugus hostem populo Romano toto orbe querebat. Acilio Glabrigone Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sexto: *Antiochum illum Magnam majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superant, intra montem Taurum regnare jecerunt. Et pro Dejotaro; Antiochus magnus ille rex . . . cum omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amississet; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd navis magnâ procuratore liberatus modici regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. iv. cap. 20. Flor. lib. ii. cap. 8. Justin. lib. xxxi. T. Liv. xlv. Applian. &c.

36. Hannibalemque dirum.] Vide Annot. lib. ii. Od. 12.

Sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austere matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens ju- cundam, recedente curru. Quid tempus edax non cor- rumpit? Ævum patrum nostrorum avis deterius pro- duxit nos pejores, deinde prolem edituros etiam im- probiorem.	Sed rusticorum mascula militum Proles, Sabellis docta lignonibus Versare glebas, et severæ Matris ad arbitrium recisos Portare fustes, Sol ubi montium Mutaret umbras, et juga demeret Bobus fatigatis, amicum Tempus agens, abeunte curru. Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum pejor avis tulit Nos nequiores, mox daturos Progeniem vitiosiore.	[280] 40 45 [281]

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, et ad Fidem hortatur.

O, Asterie, quare ploras
Gygen, stabili fidelitate
adolecentem, quem bovi
Zephyri

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,

ANNOTATIONES.

- 37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.]*
Sed filii virorum rustico labore et militiâ robus-
torum, et ipsi pariter agresti vitâ indurati, diu-
turnoque operi assueti; proindeque virili ani-
mo juxta et forti corpore, non molles et volup-
tatibus fracti.
- 38. *Sabellis docta lignonibus Versare glebas.]*
Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores
existamos pridem Appulos et Samnites, qui
et Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. v.
et Plin. lib. iii. cap. 12.
- 39. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.]*
Qui et matris imperio et severâ disciplinâ facti
ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post
diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque in
usum domesticum reportare.
- 40. *Sol ubi montium Mutaret umbras.]* Ves-
peri, cum vergens Sol ad occasum auget um-
bras aut convertit ad orientem, que mane ad
occidentem fuerant. Prior interpretatio ma-
gis arripit. Virgil. Eclog. i. 84.
- 41. *Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.*
Eclog. ii. 67.

El Sol crescentes decedens duplicat umbras.
Sol.] Cic. de Nat. Deorum. Sol dictus vel
quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel
quoniam cum est exortus, obscuratis omnibus solus
apparet.

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.]* Quo
tempore demittit jugum bobus arando fatiga-
tis, solutisque ab aratro domum reducuntur.
Virgil. modò cit.

Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci;
El Sol crescentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.]*
Adducens tempus optimam et jucundam post la-
borem quieti destinatum, Sol se convolvens,
stabitur atque abit, ut ait Cicer. i. de Divinat.
Virgil. Æneid. ii. 9.

- *Et jam nox humida celo
Precipital; suadenteque cadentia sidera somnos
Georgic. iii. 358.*
*Nec cum inæctum equis (Sol) altum petiit
æthera, nec cum
Precipitem Oceani rubro lavit æquore cur-
rum.*
- 45. *Damnosa quid non imminuit dies?] Quid
non assumit tempus, rebus omnibus ferens
damnum interitumque? Cic. pro Marc. Nilil
est opere aut manu factum, quod non aliquando
conficiat et consumat vetustas.*
- 46. *Ætas parentum pejor avis, &c.]* Avis
pejores fuere patres nostri: nos patribus dete-
rioribus sumus: nobis etiam vitiosiores posteros
relinquimus: Homer. Odys. ii.
Παῦροι γὰρ τοὶ παῖδες οὐκοῦν πατρῶν πλεονταί,
Οἱ πολλοὶ δὲ κακίαι, οὐκοῦν δὲ τὸ κατὰ τὸ ἀγέτω.
*Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci vero patre meliores
sunt.*
Ode VII.—Metrum idem quod supra Od. 5.
lib. i.
- 1. *Quid fles, Asteria, &c.]* Accommodata
valde apostrophe ista cum leni increpatione,
principio consolatorii sermonis, et ad demul-
cendum muliebrem animum idonea. Propert.
lib. ii. Eleg. 20.
*Quid fles abductâ gravius Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristitius Andromache? &c.*
Asteris.] Amicæ, vel uxor Gygis: ab ἀστέρι
stella factum nomen.
Quem tibi candidi, &c.] Paulò post frueris
tuo Gyge; cum primum licebit navigare, ad te
advolabit cupientem et ipse cupiens.
- 2. *Primo vere.]* Cum stare ob occasa incipi-
unt Zephyri, seu Favonii: candidi, sereni,
mites, propitii, faventes, Plin. lib. ii. cap. 47.
Per aperis navigantibus maria, cujus in prin-

Thynâ merce beatum,
 Constanti juvenem fide
 Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
 Post insana Capræ sidera, frigidas
 Noctes non sine multis
 Insomnis lacrymis agit.
 Atqui sollicitæ nuntius hospitiæ,
 Suspirare Chloën, et miseram tuis
 Dicens ignibus uri,
 Tentat mille vaser modis.
 Ut Prætum mulier perfida credulum
 Falsis impulerit criminibus nimis
 Casto Bellerophonti

initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Ori-
 cum ab Austris pulsus, post
 [282] 6 violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, et abundè plorans. Verùm internuncius hospitiæ anxie declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum rationibus astutè sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Prætum
 [283] 10 injustis calumniis excitavit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico.

ANNOTATIONES.

espis Favonii hybernum mollisunt cælum. Vide lib. i. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. v. 2. 35. Hic Favonius serenus est, idcirco Ausur imbricis: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet. Vide lib. iiii. Od. 1.

3. Thynâ merce.] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitâ, quorum mentio est in aenoiâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. xix. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γαγοροδιδασκαλας: fortasse et thynnus piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen; et placet quibusdam, Pers. Sat. v. 183.

Rubrumque emplexa calinum
 Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. v. cap. 32. Thyni ex Europâ transiêre, à quibus appellatur Bithyni. Et paulò post: Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. In finis Asia est, &c. ibid. cap. 27. Et etiam Thynos oppidum Siciliae. Et lib. iv. cap. 11. Thyni nudi Thracia populi. De his Claudian.

Thyni Thracæ arant, quæ nunc Bithynia fertur. Vide lib. i. Od. 35. v. 7.

4. Constanti juvenem fide.] Hâc lectione vulgatâ memoriâ vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vet. codd. constanti juvenem fide, pro fidei nimirum; quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius, lib. ii. cap. 14. Virgil. Georgic. i. 208.

Libra die (id est diei) somnique pares ubi fecerit horas.

5. Ille Notis ad Oricum, &c.] Cùm Italiam adpeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. iiii. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo. Orcum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. Post insana Capræ sidera.] Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Anrigæ sinistro, sicut in manu sunt Hædi. Hygia. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur.

Oritur sub finem Septembris; pariter et Hædi de quibus Ode i. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex arato, Capra et Hædi jactatas in mari naves, et pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desideria contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius sese amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò et ad excitandum fidem?

9. Atqui sollicitæ nuntius hospitiæ, &c.] Interea verò Chloë, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum sollicitat interpolato nuntio, qui mille vaser modis suadere conatur, ut obsequatur amori hospitiæ suæ.

10. Chloën.] Χλοë, viriditas, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis Dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quæ tu nempè ureris et flagras ipsa. Virgil. Eclog. iii. 66.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. Ut Prætum mulier, &c.] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloë nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ et occasione propè interemptum. Scilicet læ Glauci Regis Ephyre filius apud Prætum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidie sure crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Hom. Iliad. vi. Apollodor. lib. ii. &c.

14. Impulerit Maturare necem.] Ne temporis morâ et cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa multaretur. De Bellerophonte jam lib. i. Od. 27. in fine.

Refert Peleum tantum non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam à Magnesiâ. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes: Sed incassum. Etenim rupibus Icarîi maris durior ista verba excipit hucusque incorruptus. Tibi verò cavè, plusquam par est, ardeat Enipeus vicinus. Tametsi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio spectatur; nullusque tam expeditè flumen Hetruscum tranat. Aedes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canorùm fistulæ; et crudellem frequenter appellanti, crudelis persiste.

Maturare necem, refert.
 Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
 Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens :
 Et peccare docentes
 Fallax historias monet
 Frustra : nam scopulis surdior Icarîi
 Voces audit adhuc integer. At tibi
 Ne vicinus Enipeus
 Plus justo placeat, cave.
 Quamvis non alius flectere equum sciens
 Equè conspicitur gramine Martio ;
 Nec quisquam citus æquè
 Thusco denatat alveo.
 Primâ nocte domum claudè : neque in vias
 Sub cantu querulæ despice tibie :
 Et te sæpe vocanti
 Duram, difficilis mane.

20

[294]
26

30

ANNOTATIONES.

17. *Narrat pænè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum crepta serè sit vita Peleo Achillis patri, dum castos amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excaecandens velut insidiatum suo podori juvenem detalit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris incermem, atque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. iv. et v. Ovid. Metam. xi. Apollodor. lib. iii. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acas-ti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parùm va-luit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Assert historias et exem-plâ eorum, qui rejecta primis amoribus, no-vos non injuvundè nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, et aliarum amores consecratum, &c. Fortasse addit Paridem et Helenam, &c. *Peccare do-centes.* Certè nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tri-tam et facilem, atque à notâ criminis propè im-muemem. Apud Cicer. *Historia Magistra vite.* Sunt qui legunt, *Historias movet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icarîi Voces audit, &c.*] At Gyges adhuc integer, voces internuntii Chloës sollicitantis audit immotus, veluti sco-pulis maris surdior, Icarium mare, hodie M-sarum; pari est Ægæl, verò Icarium insu-

lam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cum volare tentasset. De eo lib. i. Od. 1. v. 15. lib. ii. Od. 20. v. 13. lib. iv. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò, Asto-rie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneat. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiam si habeat upde amari possit.

23. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Eni-peus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi et agilitatem præ cæteris ostendet. Vide lib. i. Od. 8.

24. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui He-truriam ab Umbriâ, Sabinis, et Latio dister-minat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

25. *Primâ nocte domum claudè.*] Ne irrum-pat Enipeus, noctis umbrâ et silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querula despice ti-bie.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cum ille, ex more amantium, ante foras tuas noctis canet tibie. Vide lib. i. Od. 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

26. *Querule.*] Suaviter ludentis ac reso-nantis; vel molliori sono experimentis amo-rem. Enipei et ejus querimoniam, quod erga ipsum dura sis.

27. *Vocanti Duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuset vel ferream, quæ laborantis ægritudine parùm movearis; inexorabilis ta-men et inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII. AD MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

MARTIIS cœlebs quid agam Calendis,
 Quid velint flores, et acerra thuris
 Plena, miraris, positusque carbo in
 Cespite vivo,
 Docte sermones utriusque linguæ.
 Voveram dulces epulas, et album
 Libero caprum, propè funeratus
 Arboris ictu.
 Hic dies, anno redeunte, festus
 Corticem adstrictum pice dimovebit
 Amphoræ fumum bibere institutæ

[285] O, *Mæcenas*, callens u
 tramque linguam, demira
 ris quid ego sine uxore fa
 ciam Calendis Martiis, quid
 denotent flores, et vascu
 lum thure refertum, atque
 5 prunæ constitutæ in gra
 mine virenti. *Scilicet* arbo
 ris ego lapsu ferè exanima
 tus caudidum Baccho promi
 seram. *En* dies iste lætus,
 anno vertente, recurrens
 10 corticem pice affixum au
 feret dolio quod fumum
 contrahere cepit

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] *Miraris* quodd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singularum mensium Calendæ, præcipue verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalis, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quodd eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugio præsidet. Macrob. lib. i. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. iv. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur Ovid. Fast. iii. Hinc *femineas* vocat has Calendas Javenalis Sat. ix. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porro quodd primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et inde Calendæ appellatæ discite ex Macrob. lib. i. cap. 12. et 16.

Cœlebs.] Romani cœlebem dicebant quasi cœlestem, qui vitam ageret in terris, cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespitè, seu virenti gramine structâ. Vide lib. i. 16. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quam Latinos cognitos habes. Cic. Offic. mitio. *Et ipse ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantum, sed etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut par sis utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque ceteris habeo causam celebrandi Martiis Calendis, in quibus mortis evasi periculum; unde et sacrificium voti et sacras epulas.

Album Libero caprum.] *Album* victimam Diis Superis, nigre Inferis mactabantur: Arnob. lib. vii. &c. Baccho præsertim caper, qui viti-

bus infestus, eas arrodendo. Virg. Geor. ii. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris

Cœditur.

Ovid. Fast. lib. v. 357.

Rode, caper, vitem; tamen hinc cùm stabis ad aram,

In tua quod spargi cornua possit, erit.

Verba fides sequitur; noxæ tibi deditus hostis Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propèmodum oppressus et extinctus. Vide lib. ii. Od. 13. et 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus; quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius, Virgil. *Volventem* annum ait. Cic. *Vertentem* annum. Soma. Scip. xvii. *Cum ad idem undò semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cœli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem adstrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem ascriptum. *Cato, In amphorum mustum inditò, et corticem oppocato.* Tibull. lib. ii. Eleg. i. 28.

Chio solite vinca cado.

11. *Fumum bibere instituta.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum et lenè prorsus.

Ovid. Fast. v.

Fumea vins.

Martial. lib. iii. Epig. 81.

Cocla fiamis musta Massilianis.

Idem lib. x. Epig. 35.

Improba fumaria dicit; et, Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò ct.

Nunc mihi fumonem veteris proferite Falernam Consutis.

Columell. lib. i. cap. 6. apothecæ superpositum

sub Consularu Tulli. O, Mæcenas, accipe centesos scyphos, ob amicum incolumem, et lychnos accensos produce usque ad diem. Longè absit vociferatio quælibet et rixa. Dimitte solitudines de civitate. Delectus est exercitus Cotisonis Daci. Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur:

Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosus
Dissidet armis:

[387]

15

[288]

20

ANNOTATIONES.

tur locia, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina fumo celerius vetustescunt; ojus tenore præcoce maturitatem trahunt, &c. Pân. lib. xxiii. cap. 1. *Minus infestus nervos, quodd velustate dulcescit . . . Nos sumi amaritudinem velustatem indui peruvianum habemus*, Meminit et Cœl. Rhodig. lib. xxvi. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide lib. i. Od. 20. et lib. ii. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quodd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, Urb. Condita 687, prolutum verò est ab Horatio paulò post subjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 784, ut ait Cruquius, vnum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet, quod scribit Plin. modò cit. *Falerium nec in novitate, nec in nimia velustate corpori salubre est. Media ejus ætas à 15. anno incipit. . . Si sit fumo inveleratam, insalubre est. Mangones idè in apothecis excogilavere. Jam et patres familias atatem advenere his, quæ per se cariem trahere. Quo certè vocabulo satis consilii deditè præci; nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.*

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiã de amici sospitis incolunitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures et plures, et totã nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabam veteres; at cœnam maximè non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos et lucernas, producebant usque ad lucem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum totã nocte computando. Plaut. *Menæch.* i. 2. 62. *Inde usque ad diurnam stellam crastinam potabimus* Horat. lib. iii. Od. 21. v. 23. *Vivæque producent lucernæ,*

Dum rediens fugat atra Phœbus.

Propert. lib. iv. Eleg. 6. v. 85.

*Sic noctem paterã, sic ducam carmine, donec
Inficiat radios in mea vna dies.*

Erat etiã olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut ampliùs exponam, Ep. xix. lib. i. v. 11. ad hæc verba. *Nocturno certare mero.* Nocturnas autem cœnas utiliores esse corpori, ob Lunæ sidus vinum habens putrefaciendi, adeoque ei-

bos concoquendi; crede, si lubet, asserenti Athenæo, lib. vii. cap. 1. Quin potius ausculta Casaubono ed loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam Athenæumque Philologum quàm Philosophum sacris auspiciis initiatum, benè doctèque redarguenti.

15. *Procul omnis esto Clamor et ira.*] Ebrietatis incommoda et vitia Horatius arceat à suis epulis: quo fortasse etiam notat bonitatem et lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. i. Od. 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quam par est, et illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omite paululum curas et solitudines, quibus civitatis provides sedulus: ea hostes populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Colison* Dacorum Rex ab Augusto victus L. Flor. lib. iv. cap. 12. *Daci montibus inherenti: Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Vinum est Augusto gentem aditus difficillimam submovere. Niso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citraque præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summta atque dilata est.* Illud verò postea factum est. Sueton. Octav. cap. xxii. *Coercitum et Dacorum incursionem, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ caesis, &c.* cap. lxxiii. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invidiam filiam Regis in matrimonium petisset.* De Dacia jam lib. ii. Od. 10. Hos porro eodem ease et Getas, certum est. Plin. lib. iv. cap. 12. *Getæ, Daci Romani.* Xiphillin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis. . . Porro eam gentem Dacos apello. Nam ita se ipsi nominant: eodemque nomine à Romanis appellantur: etiam non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio; illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nec semel de his annotavi lib. i. Od. 26. v. 5. et alibi

Servit Hispanæ vetus hostis oræ
 Cantaber, serâ domitus catenâ;
 Jam Scythæ laxo meditantur arcu
 Cedere campis.
 Negligens, ne quâ populus laboret
 Parce privatus nimium cavere: ac
 Dona præsentis rape lætus horæ, et
 Linque severa.-

Cantaber Hispaniæ fines
 incolens antiquus noster inimicus,
 subactus est, quamvis tardâ
 profugatus victoriâ. Jam Scythæ arcu
 remisso incipiunt agris discedere.
 Tu quasi privatus omitte curare,
 et plusculum contulere ne quid
 detrimenti capiat populus:
 atque temporis presentis usurâ
 frui, genio indulgens, et molesta
 abjice.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydia.

Hor. DONEC gratus eram tibi,
 Nec quisquam potior brachia candidæ
 Cervici juvenis dabat;
 Pærsarum vigui Rege beator.
 Lyd. Donec non aliâ magis
 Arstisti, neque erat Lydia post Chloën;
 Multi Lydia nominis
 Romanâ vigui clarior Iliâ.

[289] Hor. Quamdiu charus tibi
 extiti, neque alius prestantior
 adolescens brachia referabat
 collo tuo candido, felicior ego
 vixi Rege Pærsarum. Lyd.
 Quamdiu non alteram plus dilexisti,
 nec Lydia posthabita est Chloë.
 Ego Lydia magne fame;
 Illustrior florui quàm Iliâ
 Romana.

ANNOTATIONES.

21. Servit Hispanæ, &c.] Cantabri ab Agrippa, serâ licet, fracti et subacti sunt. Vide lib. ii. Od. 6. Sueton. Octav. cap. xx. Augustus externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonio devicto, Cantabriticum. Et cap. xxi. Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabrum, &c.

22. Jam Scythæ laxo, &c.] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. ii. Od. 9. in fine ibique annot. Sueton. Octav. cap. xxii. Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditis modo cognitos pellexit ad amicitiam suam Populus Romanus ultro per legatos petendam.

23. Negligens, ne quid populus, &c.] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætissime vaca, ut si privatus esses. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, et sollicitudines de Republicâ.

26. Privatus.] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolute: quandoquidem non geris magistratum; volunt nimirum urbis prefecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. xxxvii. Quo plures administranda Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit; cuiusmodi operum publicorum . . . prefecturam urbis, &c. Quod minime placet. Sic igitur intelligo; tu linque severa tantisper, i. e. series et graves occupationes intermitte; presentis hora dona, seu gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio frage et cogita.

Ode IX.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. Donec gratus, &c.] Amœbæum carmen est, cuius hæc lex est, ut qui posterior dicit,

priorem vincat, majus aliquod subjiciendo. Ode porro hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. vi. Poët. Omnes Horatii Ode tantæ sunt venustatis, ut et mihi, et aliis prudentioribus omnem ademerit spem saltem studiorum. Inter cæteras verò, duas animadvertenti quibus ne quæbroniam quidem aut neclat dulciora putem. Altera est tertia quarti libri. Quem tu, Melpomene, semel, &c. Altera est nona tertie; Donec gratus eram tibi, &c. Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeænicarum; quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex. Vide in Virgil. Eclog. iii. et vii. Hic restotypiam uterque suam belle exprimit, resitueudisque amoribus prioribus viam sternit.

2. Nec quisquam potior, &c.] Dum non aplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. Pærsarum vigui Rege beator.] Antiquum Pærsarum Reges, Cyrus, Darius, ad summam opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin et Pærsarum montes pro montibus urbis dicti, Plaut. Stich. i. l. 14.

Neque ille mercat Pærsarum tibi Montes, qui esse perhibentur auri.

5. Non aliâ magis Arstisti.] Alii legunt, aliam Æquè elegantem utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin Virgil. Ecl. ii. l.

6. Neque erat Lydia post Chloën.] Dum non amasti Chloën præ Lydiâ. De hæc jam, lib. i. Od. 8. v. 1.

8 Romanâ vigui clarior Iliâ.] Ego me for-

- Hor.* Mibi jam dominatur
Chloë è Cretà, perita suavi-
um modulorum, ac pul-
sanda lyre; pro quà non
verebor vitam profundere,
si fata indulgeant animæ
residua. *Lyd.* Me urit mu-
tuo amore Calais filius Or-
nithi è Thurio, pro quo bis
mortem oppetam ultrò, si
juveni pivo fata indulgeant.
Hor. Quid si vetus amor re-
viviscat, et divulsos copu-
let æreo vinculo? Si for-
mosa Chloë rejicitur, et os-
tium meum aperitur pulsæ
Lydiæ? *Lyd.* Tametsi ille
est astro splendidior; tu
verò es levior subere, atque
Adriatico mari procelloso
ferocior; tecum vivere cupi-
am, tecum gaudeam mori.
- Hor.* Me nunc Cressa Chloë regit,
Dulces docta modos et citharæ ærens;
Pro quà non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
- Lyd.* Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
- Hor.* Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aeneo?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
- Lyd.* Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adriâ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum manruescat erga se.

O, Lyce, si potares ulti- **EXTREMUM** Tanaisi si biberes, Lyce, [2801]
mum Tanaim

ANNOTATIONES.

- tanatorem existimabam, quam fuit unquam
flia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum
Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib.
j. Od. 2.
9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego
æervo amoribus Chloë, quam præter formam
commendat Vocis et Musicæ suavis modula-
tio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thraciâ;
verùm lectioni nostræ favet quod Cretes Musi-
cæ valdè studiosos refert Ælianus.
12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Mori-
ar ego libens ad redimendam Chloë vitam;
ut illa superstes vivat, quæ est altera pars
mei. De superstitione veterum pro alterius
salute sese devoventium, alibi dixi.
13. *Me torret face mutua, &c.*] Mutuo me
amore detinet Calais adolescens pulcherrimus.
Aliud voluit aliqui ad nomen Callatis lapil-
li, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. xxxvii.
cap. 10.
14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas
erat in Sinu Tarentino.
15. *Si parcent puero.*] Pro Calais his ego
mortem optare velim.
17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid face-
ret, O, Lydia, si Horatii vetus in te amor
denud accendatur; nosque dissociatas re-
concillet, arcibusque jungat quàm olim, imò
costringat jugo aeneo, an ure firmiori,
et nunquam dissolvendo? Vide lib. l. Ode
89.
23. *Levior cortice.*] Ode superiori, corticem
adriaticum pice; pro subere nempe ponitur cor-
tex, teste Plinio, lib. xvi. cap. 8. *Proverbium
est in incognitum, Civitas levior; suber enim*
naturali suâ levitate super aquas fertur et na-
tat.
23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat
Horatius non semel. Epist. 20. lib. i. v. 25
Iraci celerem, tamen ut placabilis essem.
Adria.] De eo lib. i. Od. 33.
24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè re-
conciliantur discordias amantium. Et verè dixit
Terentius Andria iii. 3. 23.
Amanium iræ amoris integratio est.
Plaut. Amphitr. Act. iii. 2. 59.
*Iræ interveniunt; redeunt rursus in gra-
tiam;*
*Verùm Iræ, si quæ fortè eveniunt hujus-
modi,*
*Inter eos, rursus si revertunt in gratiam
est,*
Bis tanto amici sunt inter te quàm prius.
Ode X.—Metrum idem quod suprâ Od. 6.
lib. l.
1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones et
querelas noctu canebant amantes ad fores me-
reticum aliarumque mulierum quas deperi-
bant, ut sic eas demerereot, atque ab his tan-
dem suâ patientiâ victis admitterentur in do-
mum antea sibi clausam. Vide quæ annot.
lib. i. Ode 26. Plura verò dixi ad Pers. Sat.
v. 165. ubi sic habetur.
*Limen ad obscenum . . dum Chryididis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face cento.*
Extremum Tanaisi si biberes.] Si nata in
Scythiâ in remotissimis illis et frigidissimis
partibus ubi scaturit Tanais: si barbaro pro-
inde, et æreo quoque viro nuptæ eses, quæ
vereri deberes; te tamen oportuerat moveri

Sævo nupta viro; me tamen asperas
 Porrectum ante fores objicere incolis
 Plorares Aquilonibus.
 Audis quo strepitu janua, quo nemus
 Inter pulchra situm tecta, remugiat
 Ventis? Et positas ut glaciem nives
 Puro numine Jupiter?
 Ingratam Veneri pone superbiam,
 Ne currente retro funis eat rotâ.
 Non te Penelopen difficilem procis

tâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus

marito juncta barbaro, nihilominus feres me ante
 januam tuam duram exten-
 sum exponere ventis Sep-
 5 tentrionalibus illis habitan-
 tibus. *Nonne* audia quo
 [292] murmure tuæ fores, quo
 nemus in ædibus magnificis
 consitum resonet ventis per-
 flantibus? utque Jupiter
 puro numine constringat
 10 nives demissas? Abjice fas-
 tum Veneri odiosum, ne fu-
 niculus retrorsum abeat ro-

ANNOTATIONES.

mens amoribus, cum ante fores tuas excubantem corceres in istâ aëris interperie.

Tamam.] Fluvius iste notissimus, è Rhiphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dicitur, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, et qui Nomades Tamam accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. xi. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum annem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tamen tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ et molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid. Art. Am. li. 237.

Frigidus inque udd sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, agrè sineres me objici noctu ventis lotis à Scythiis regione flantibus, ac velut incolis Ovid. Met. i. 64.

... *Scythiam septemque trionem*

Horriser invariâ Boreas.

4. *Plorares objicere.*] Sic et locutus Plaut. Aul. li. 4. 29. *Aquam hercle plorat, càm lavat, profunderè.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quàm vehemens sæviat ventus, judica è concussionis tuæ januæ, et è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus Inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum struendorem rationem docet Vitruv. lib. v. cap. 11. *Sit, inquit, inter duas Porticus situs, et in his perficiantur inter arborea deambulatioes, &c.* Sueton. Oct. cap. lxxii. *Prætoris sua quamvis modica non tam dalarum tabularumque prætorum ornatu, quàm ægypti et nemoribus excoluit, &c.* Tibull. lib. iii. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos. Cic. ad Quintum fratrem lib. v. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitate.* Vide Senec. Epist. cxxii. Item supra lib. ii. Od. 3. et Epist. 10. lib. i. v. 22.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciem nives Puro numine Jupiter?*] Estimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cælum, æther sudas ac serenus, quo nives gelu concrescunt et constringuntur; quia tunc facile liffunditur, quando scilicet in aëre nihil est juo reprimatur frigus: contra nebuloso aëthere

coëctetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cælo delapsas et hami jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poeticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè passivè solet, pro *coalescit, concrevit.* Cic. de Nat. Deor. ii. *Tum aquæ declarat effusio, quas neque congelaretur frigidibus, neque nive, pruden- tè concreveret, nisi eadem se, admisso calore, liquefacta et dilapsa diffunderet. Itaque et Aquilonibus, reliquisque frigidibus adjectis, durecit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter?*] Bene sic legitur; alii, *Puro lumine, vel limine;* sed perperam. Jovem pro æthere non rarè usurpari, notum; ergo respondet vox numine. Pro lumine Sol quidem dicitur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, quâ Lyces januam occultabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.]* Venus enim jocis, gratis, amoribus, stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, lib. i. Od. 2. v. 33.

... *Erycina ridens,*

Quam Jocus circumvolat, et Cupido.

10. *Ne currente retro funis eat rotâ.]* Ne offensâ Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemneris, ut nunc me contemniss. Time ergo sapienter fortunæ vicces. Tibull. lib. i. Eleg. 5. v. 67.

Heu casum frustra; nec verbis victa patens

Janua, sed plend est percussenda manu.

At tu, qui potior nunc es, mea sola cævelo:

Venatur celeri sors levis orbe rota.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili et instabili: sed potius à rotis et trochleis, quibus circumvolatus suavis ingentia sublevat et trahit pondera, si bene temeratur: at si dimissus fuerit, et rota et funis et pondus in partem contrariam feruntur, currum, fugient, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O, Lyce, ne Veneris tu vincula, nexusque sperne, quos si dimiseris, cave ne res tuas retro et pesum eant ac dissolvantur. Virg. Eclog. viii. 78.

— *Veneris, dic, vincula necta.*

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.]* Non es ut Penelope Spartana, nec educata instructaque duris moribus austerique vivendi ratione: imò venustam, lepidam, tractabilem

intractabilem. O licet te
nec dona flectant, nec vo-
ta, nec violaceus pallor a-
more *labescentium*, neque
maritus tuus amore pellicis
Pieris vulneratus, indulge
supplicanti tibi, *que hac-
tenus es durâ quercu non
flexibilior*, neque mansueti-
or serpentibus Maurita-
niæ. Latus istud haud sem-
per erit tolerans liminis et
pluvie.

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis, aut aquæ
Cœlestis, patiens latus.

[306]

15

[294]

20

ODE XI. AD MERCURIUM.

Ut sibi dictet cunctis quibus Lyde flectatur.

O, Mercuri, (siquidem te
præceptore Amphion saxa
cantu movit)

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)

ANNOTATIONES.

genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit, ut refert Cæsar Rhodig. lib. xv. cap. 11. atque à Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopen difficilem prociâ.] Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem elucata est. Homer. Odys. ii. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.]* Tyrrheni Hetruriae populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. xiv. 462.

Concurrat Latio Tyrrhenia tota.—

Porro synecdochicos illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.]* Color vultus mel pallidus instar violarum, quo etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. ii. Sunt etiam aliae purpure, aliae luteæ, aliae albæ; ex Plin. lib. xxi. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum et luteum; apud Athenæum lib. xv. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid. Art. Am. lib. i. 729.

Pallat omnis amans; hic est color aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, et quoniam intensior in amantibus est, utpote spiritus vitales magis dissipant, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.]* Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ, ad me amandum non inclinaris. Hoc certè est irritamentum uxoris maximum ut inducatur in alterius amorem. Ex Euaripide, quædam alia minus gravatè fert uxor; si si à marito fallatur, quicquid est in vitâ jucundi perdit. Ovid. Art. Am. lib. ii. 373.

Sed neque fulvus aper mediâ iam ævus in irâ est.

Nec lea,

*Fœmina quam socii depravat pellice lecti
Arcti, &c.*—

Pieriâ.] Vel nomen factum à solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrinâ, et ex eâ Macedoniæ regione; vel notat fideli-
nam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sa-
crum; cujusmodi mulieres ut plurimum exer-
cebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis Parcas.]* Indulge ali-
quid supplicanti etiam apud te. Quis enim
supplices unquam acerbè repulit, nisi qui hu-
manitatem exiit? Ex sententiâ veterum, qui
talem hominem velut execrabilem averasaban-
tur; cum et natura supplicibus parcere docent.

17. *Æsculo.]* Arbor est glandifera, quam
pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. xvi.
et nos jam lib. i. Od. 22.

18. *Mauris.]* Mauritania Africae regio ab
ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria
Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum pen-
nuriâ et Solis aestu arentia et fervida, omne
genus serpentum alunt etiam sevissimorum.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.]* Amo-
res meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec
enim ero semper eâ robustâ et ferventi ætate,
quâ tui gratiâ possim et velim pernoctare ante
jannam, et cubare super durum linnen sedium
tuarum, Epod. xi. 20.

—Ferebar incerto pede

*Ad non amicos, heu, mihi postea, et heu
Lamina dura, quibus humbos et infregi
latus.*

19. *Aquæ Cœlestis, patiens.]* Imbres aliaque
hyemalis tempestatis incommoda perpeti
non semper libebit. Certè contra in Lycea
jam vetulam acriter scripsit Ode 18. lib. iv.
Ovid. Art. Am. ii. 237.

*Sæpe feres imbram cœlesti nube solutum,
Frigidus, inque vad sæpe jacebis humo.*

Ode XI.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Mercuri.]* De eo multa lib. i. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.]* Jovis
ille ex Antiope filius suavi lyre sono dicitur
movisse lapides, ut ipsi inter se compositis et
superstructis, Thebarum mari atque urbs ædi

Tuque, testudo, resonare septem
 Callida nervis,
 Nec loquax olim, neque grata, nunc et
 Divitum mensis et amica templis,
 Dic modos, Lyde quibus obstinatas
 Applicet aures.
 Quæ, velut latis equa trima campis,
 Ludit exultim, metuitque tangi,
 Nuptiarum expers, et adhuc protervo
 Cruda marito.
 Tu potes tigres comitesque silvas
 Ducere, et rivos celeres morari:
 Cessit immanis tibi blandienti
 Janitor aulae
 Cerberus; quamvis furiale centum
 Muniant angues caput ejus, atque
 Spiritus teter saniesque manet
 Ore trilingui.

et tu, lyra, chordis septem
 nis resonare perita, neque
 canora pridem neque ju-
 cunda, jam verò familiaris
 [295] tum opulentorum mensis,
 6 tum fanis Deorum, nume-
 ros ede, quibus porvices
 aurículas admoveat Lyde.
 Quæ sicut equa trium an-
 norum exultat et ludit per
 10 apertos agros; fugitque at-
 tractari, à nuptiis immanis,
 necdum petulanti viro ido-
 nea. Tu vales trahere ti-
 gres silvasque simul, et ra-
 pidos tardare fluvios. Tibi
 demulcenti morem gessit
 [296] 16 Cerberus crudelis aulae ja-
 nitor; licet caput illius fu-
 riale stipent serpentes mul-
 ti, et ex ore tres linguas ha-
 bente halitus pestilens et
 tabum suat.
 20

ANNOTATIONES.

scata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, v. 394.
 Plut. de Musicâ. Propert. lib. iii. Eleg. 2. v. 5.
 Sæxa Cithæronis Thebas agitata per artem
 Sponte sua muri membra cotasæ ferunt.

3. Testudo, resonare septem Callida nervis.]
 E testudine lyra per Mercurium facta atque
 exornata, ut annotavi, lib. i. Od. 10. Tribus
 primò chordis, deinde quatuor, tum septem,
 postea novem instructa; demum etiam pluri-
 bus. Vide Macrob. lib. i. Saturn. cap. 19.
 Diodor. Sicul. lib. i. Pindar. Φόρυγγα ἰσ-
 τήλαστος, id est, ἰσάρατος, vocat. Virgil.
 Eclog. ii. 86.

Est mihi disparibus septem compacta ciculis
 Fidula.

Et Æneid. vi. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.
 Porro septenas diapason species seu modos,
 quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis
 istis singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. Nec loquax olim, neque grata.] Prius mu-
 ta et sine ullo pretio; at postquam in lyram
 est concinnata, gratum edidit sonum, dulces-
 que modos ac numeros expressit; ut requisita
 et adhibita sit in divitum convivii et Deorum
 sacris.

6. Divitum mensis.] Quod vini vim fervidio-
 rem elidere valeat Musica, hanc ideo prisci
 adhibebant in suis convivii. Testis Plutarch.
 lib. de Musicâ: et Homer. Odyss. ubi Cithara
 convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. ix. cap.
 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sa-
 crificiis Deorum solerter revocatis, historiam
 narrat sat lepidam.

7. Dic modos, Lyde quibus obstinatas Ap-
 plicet aures.] Cantus dulcedine contumacem
 Lydes animum flecte, per aures delintras ad
 cor penetra, demulce, viam sternes, sensimque
 meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica
 concinnato suo temperamento corpora mentes-

que revocat et emollit. Et lib. de Superstit.
 ait ex Platone, Musicam sed deliciarum causâ,
 et pruritibus aurium datam, non ut animi moti-
 ones improbè lascivientes decenter reducat.

9. Quæ, velut latis equa trima campis, Lu-
 dit.] Velut equa non domita juvenilliter lasciv-
 vit et ludit per campos discurrendo et exillen-
 do: sic Lyde juveniles sectatur cum equali-
 bus ludos, à virili autem consortio hactenus
 abhorret. lib. ii. Od. 5. v. 5.

Circa vientes est animus tuæ
 Campos juvenæ, &c.

10. Ludit exultim.] Anacreon.

Πᾶσι Θρηίστιν, τὶ δὲ μὲν

Νῆλαος θόγυς:

Νῦν δὲ λαμψῆς τὸ βόσκασι,
 Κοῦφα τὸ σκεπτάω καίχης, &c.

Equuleæ Threætica quid me
 Crudeliter fugis?
 At nunc prata depasceres,
 Et agiliter exiliens ludis.

13. Tu potes tigres, &c.] Nota est Orpheus
 fabula feras et arbores trahentis ad lyrae dul-
 ces modos: Vide lib. i. Od. 12. et Epist. ad
 Pisones, v. 393.

14. Rivos celeres morari.] Virg. Eclog. viii. 3.

Quorum stupescit carmine lyneæ,
 Et mulata suos requierunt flumina curvas.

15. Cessit immanis tibi blandienti, &c.] Et
 hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad
 Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicem,
 Cerberum demulsisse lyra fertur. De eo jam
 lib. ii. Od. 13. et Virg. Georg. iv. 481.

Quin ipse stupuere domus, atque intima
 lecti

Tartara, œruleosque implicata crimibus an-
 Eumenides; tenuisque inhians tria Cer-
 berus ora;

Atque Ixionis venale rota constitit orbis.

Quinetiam Ixion et Tityus facie præculerunt hilaritatem non spontè; stetit dolium tantisper aridum, dum saxi cantu Danaï filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia famosa puellarum, et vacuum aquæ vas evanescente ex imo fundo, perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) Sceleratæ, inquam, illæ saxo gladio perimere sponso valuerunt. At è pluribus, una tædis nuptialibus idonea, egregiè fraudulenta erga patrem fallacem, et in cuncta secula illustri virgo extitit: Quæ ait adolescenti sponso: Exurge, ne diurnus tibi sopor undè

Quin et Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulum
Sicca, dum grato Danaï puellas
Carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,

Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponso potuere duro
Perdere ferro.

Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, undè

25

[207]

30

35

ANNOTATIONES.

21. *Quin et Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante citharæ Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbissimam supplicii, tristitiæ exigentis. De Tytio Od. 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, et rotæ inter serpentes alligatus assidue circumvolvitur. Tibull. lib. i. Eleg. 3. v. 73.

*Illuc Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotæ.*

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. *Ἰξίων ἐν ἀλάτῳ ῥολῷ ἀκροβατοῦντος.* Ixionem in alata rotâ circumvolutaque versatum.

Stetit urna paulum Sicca, &c.] Danaï Argivorum Regis filiarum diri cessaverunt cruciatu paululâ, dum caneret Orpheus. Vide lib. ii. Od. 14. Lucret. lib. iii. 1021.

*Hoc (ut opinor) id est, ævo florente, puellas
Quod memorant, laticæm pertusum congerere
in vas,*

Quod tamen expleri nullâ ratione potest.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pœnid. i. 3. 135. *in pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

23. *Andia Lyde scelus, &c.]* Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dâra esse.

24. *Virginum.]* Danaidum.

Incans lymphæ Dolium, &c.] Vide supra.

25. *Seraque fata.]* Vel, longa et diuturna; vel tardè venientia, eoque graviora.

26. *Una de multis, &c.]* Hypermnestra Lyncei sponso pepercit, salvumque abire et fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponso nefariè jugularent; at ipsa noluit exequi impiè præscripta; unde et nomen sibi fecit immortalè. Quidam scribunt duas fuisse que

sponso vitam adhibere non sustinuerunt. Hypermnestram et Berycen. Eustath. in Dionys Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quòd noctu seu vesperi nuptæ deducebantur domum sponso, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis, inquit, facem præferant in honorem Cereris, et aqua spargebatur nos nupta, sive ut casta paraque ad virum perveniret, sive ut ignem et aquam cum viro communi caret.*

27. *Perjurum in parentem Splendidè mendax.]* Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiè et creuntâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danaï fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quod ex Oraculo accepisset à genere sibi mortem inferendam. At cum instaret ille, fraudulenter annuit filias monens, ut ipsæ nocte nuptiarum, sponso vino luxuriâque sopites cultro singulis conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros enocarunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò postea Danao intercepto Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

28. *In omne virgo Nobilis ævum.]* Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lyncei sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis Pindar. Nem. Od. x. &c.

29. *Ne longus tibi somnus, &c.]* Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis; Ægypti enim patris tui stirpem extingere conjuravit. Ovid. Epist. xiv. 73.

*Surge age, Belide, de tot modis fratribus unus:
Nox tibi, ni properas, una pertennis erit.*
Apud Hesiod. *Somnus mortis frater;* apud Virgil. *Consanguineus, læthi soper,* dicitur Catull. Eleg. 5. v. 6.

Non est perpetua una dormienda.

Non times, detur : socerum et scelestas
Falle sorores ;

Quæ velut nactæ vitulos lænææ,
Singulos (heu !) lacerant : ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.

Me pater sævis oneret catenis,
Quòd viro clemens misero peperci :
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus : I secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

[296] non metuis comparetur :
40 socerum et impias sorores
effuge ; quæ tanquam lænææ
vitulos adeptæ totidem,
(heu !) discerpunt. Ego illis
clementior neque te percus-
tam, neque detinebo intra
45 septa. Me parens duris
vinculis obruat, quoniam
sponsum infelicem benigna
servavi ; me navi amandet
ad ultimos etiam Numida-
rum campos. Abi quò te
ferent pedes et venti, dum
nox et Venus obscundant :
50 abi faustis auspiciis, et tu-
mulo inscribe querimoniam,
quæ nostri recordatio per-
maneat.

ODE XII. AD NEOBULEN

Hebri Amore contabescentem.

MISERARUM est neque amori dare ludum, [299] *Ærummosarum est nec*
amori indulgere,

ANNOTATIONES.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum meorum consilia elude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. ubi 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit :

*Claustra domo teneor, gravisque coercita vin-
ctis,*

Est mihi supplicii causa, fuisse piam.

*Me pater igne licet, quem non violavimus,
urat,*

*Aut illo jugulet, quem non bene tradidit enee,
Ut quòd non cecidit vir necesse, missa cadat.*

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam mansere. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Algerii. Hic verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. v. cap. 3. Numidia præter marmor et feras nihil habet insignite ; Masinissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et auræ.*] Seu terræ seu mari fuge quamprimum : dum favet Nox et Venus, i. e. amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te Pietatem Danai crudelitate malè pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam à patre, quòd Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. Epist. xiv.

*Et sepeli lacrimis perfusa fidelibus ossa ;
Scripsitque sint titulo nostra sepulcra brevi :*

*Exul Hypermnestra pretium pietatis ini-
quum,*

Quam mortem fratri depulsi, ipsa tulit.

Ode XII.—Hæc Ode est dicosol tristrophos Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quòd sæpe à Sotade usurpatum. Alii Rhythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus inait.

Primi quilibet duo versus tribus constant Ionicis à mlibore, tertius verò quatuor ; hoc modo :

Miserarum est | neque amori dare ludum.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetastrophon ; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri catalecti ; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus ; quartus Adonicus ; sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,

*Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari melientes patruæ*

Verbera lingue, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio metro, de ordine versuum deque fine et proposito bujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide Annot. ad v. 9. denique quid velit Poëta, et quàm mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quæ Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patris seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè ; ut Horatius irridet mulierculam adolescentem amore percussam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidentem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella et mulier omnino misera est, quæ nullam carpit hilaritatem et gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones et castigaciones hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profectò

nec mœrores diluere vino
suavi, vel discrucari, me-
tuentes ictus linguae patrum.
At tibi calathum, ô Neobule,
filius pennatus Veneris, tibi
telas et laboriosæ Minervæ
opus excudit pulchritudo
Hebri Liparensis; qui eques
solertior ipso Bellerophonte,
nec pugillatu nec tardo
cursu superatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari metuentes patræ verbera lin:
Tibi qualum Cytheræ puer ales,
Tibi telas operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno neque segni pede vic:

ANNOTATIONES.

exempli mōnitiō, nisi sarcasmi sale condi-
tur, et corrigatur, ut ante dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. iv.
10. 7.

*Ego dare me ludum meo nato inultus, ut ani-
mo obsequium*

*Sumere possit, æquum esse puto; sed nimis
nolo deidicæ*

Ei dare ludum.——

Theophrast. apud Athen. lib. xiii. *Quis nega-
bit eos solos vivere qui amant?* &c. Theophil.
ibid. *Qui amantes amantes esse putat, ipse desi-
pū, &c.*

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pel-
li curas jam dictum alibi sæpius, eoque exhibi-
larari animum testis etiam sacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis; et sonere
pro sonare, &c.*

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehensionis
propè mori.

Metuentes patræ verbera linguae.] Pater
filio semper indulgens, at patrurus severior: et
hinc proverbio locus, *Patrura lingua, sapere
patrum.* Pers. Sat. i. 11. *Cum sapius pa-
truos. Noster postea lib. ii. Sat. 3. Ne sis pu-
trus mihi.* Cic. pro Cælio; *Qui in religio-
vidē mīis esset. . . . fuit in hac causā per-
tis quidam patrurus, censor, magister: ol,
gavit M. Cælium, sicul neminem unquam
rens. Et de Quinto fratris filio, Cicero pro
ad Atticum ejus avunculum, lib. x. Ep.
Vellem suscipisses juvenem regendum
enim nimis indulgens quicquid ego astri-
lazat. Si sine illo, possem, regerem quon-*

4. *Tibi qualum Cytheræ, &c.*] *At-
bule, quid valeat amor, experiri-
perio domita, sponte obteru-
vacas lanificio et quotidiano operi
fecto.*

Qualum.] *Quasillum, calat'*
ponunt mulieres pensum, filur
forficulas.

Cytheræ.] Ita dicta Venu
Cypri insule oppido; vel
insulâ, hodie *Cerigo*, contra
Ægeæ ipsius nominis sacrâ
tur primum advecta m.
Fast. iv. 286.

Veneris.
Puer ales.] Cupido
affingunt et appingunt
xiii. cap. 2. de alato
pidos. *Eubulus qui-*

ingenium ignorabit
aut facit; imo:

sum ergo illi per-
vulgò non volar-

amant; alid'
ibid. *Amor, ap-*

Deorum est et
depulsus. A

ala, ne verol
penhas ded'

hostis spu'
5. *Op-*

textrini-
oper. d

Eg'

V.

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

uper

atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem saluorum, oratas tamen supplicanti. Vos o juvenes et adolescentulae marito junctae, abstinete verbis inuspicatis. Ista lux mihi sane festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire perim hostilem, Augusto ordomino. Perge, famule, auer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marcorum, si forte aliquod scitile dolium possit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neera canere ut festinet

L.S.

cursante Popedio, qui Marsos sub signis habebat, diversa per populos, et urbes signa occinere. Tandem Marsos Gabinus discussit. Vide L. Flor. lib. i. cap. 18.

19. Spartacum si qua potuit vagantem Fal- lere testa.] O, Puer, quare nobis vinum Marici belli notam habens; si quiddam ex eo super- fuit, et effugit Spartaci vastationem et depo- pulationes, quae annis circiter sexdecim grassatae sunt post bellum Maricum. Luc. Flor lib. iii. cap. 30. Bellum Spartaco duce concitatum qua nomine appellem nescio, inquit, quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . Spartacus, Crizus, Ocnos- mus, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejusdem fortuna viris eruperunt Capua; acriusque ad vealium et ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius milia cotentis hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicari volebant . . . totam pervagantur Campaniam . . . terribili strage populantur Affluentibus in diem copiis, cum jam esset iustus exercitus, è vicinis pecuniamque legu- mentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastu- lorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . Ille Spartacus de stipendiario Thrae miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore vi- rium gladiator . . . Consulares quoque ag- gressus in Apennino Lentuli exercitum percellit; apud Mutinam C. Caes. castra delevis Quibus elatus victoris de evadenda urbe Ra- ma deliberavit. Tandem totius Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur; pudoremque Rom. Licinius Crassus aseruit . . . Spar- tacus, in primo agmine fortissime dimicans, quasi imperator, occisus est. Vide Phitarch. in Vita Crassi. Appian. lib. i. Bell. Civil. Oros. lib. v. cap. 26. &c.

21. Dic et argute properet Neera, &c.] Ad- duc, o puer, et Neeram voce ac fidibus cano- ram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, et collec- tis tantum in nodum capillis. Nam dum ce- matur annus est; repentinum verò gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. ii. Od. 11. v. 23. in fine.

Quis . . . Et haec . . . mox cit. . . minari, quom- . . . absurde le- . . . linguis, ne sacra . . . ente attentè juvate. . . Dum rerum po- . . . las civiles turbas me- . . . tus et incursiones. . . philip. viii. Potest esse bel- . . . amultus esse sine bello non . . . est aliud tumultus, nisi per- . . . major timor oritur? Unde . . . tum est tumultus. . . ri per vim metuum, tenente Cae- . . . Sueton. Octav. cap. xxiii. Janum . . . mel atque iterum è condita urbe . . . ante suam clausum, in nullo brevi- . . . oris spatio, terra marique pace parta, . . . Lib. iv. Od. 6. v. 26. . . Parthum pœvat? Quis gelidum Scy- . . . then? . . . Germania quos horrida parturit . . . atus, incolunt Caesare? Quis fera . . . Bellum curet Iberia? . . . Od. 15. v. 17. . . Custode rerum Caesare, non furor . . . Civilis, aut vis eximet otium, &c. . . 17. I, pete unguentum, puer, &c.] Lætitiae signa plurima; epulae, et in his vinum vetus- tate exquisitum, unguenta, flores, coronae, mu- sica. Vide lib. i. Od. 9. 28. &c. . . 18. Cadum Marsi memore duelli.] Vinum diffusum et in cella conditum tempore belli, quod Maricum, Italicum, Sotiale, nuncupa- tum est: nimirum ante annos plus sexaginta. . . . Typ. ab omni parte Italia, duce et auctore belli

Tu unquam frigus suppedans taenis aratro fatigatis atque ervanti gregi. Tu conoberis etiam inter illustres fontes, cum praedivore illicem extensam super rupibus excavatis, è quibus defluunt aquae tuae triter strepentes.

Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam illicem
Saxis, unde loquaces
Lymphæ desiliunt tæe.

[307]

11

15

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

O, Popule Romane, Augustus quem paulò antè dicebamus quæsiuisse lauream morte emendam, instar Herculis, jam ex Hispanâ regione domum redit triumphans. Ergo femina, singulari læta viro procedat, sacro facto æquis Numinibus; nobilis etiam Imperatoris soror,

HERCULIS ritu, modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis;
Et soror clari ducis, et decoræ

[304]

5

ANNOTATIONES.

primam partem Leonis ingrediente, qui dies 13. ante Augusti Cal. est . . . Solis vapor geminatus ardore sideris. Idem. lib. ix. cap. 17. totum mare sentit exortum hujus sideris . . . lib. xviii. cap. 28. Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium xxiii. die. Sentiant id maria et terra. . . accenditque Solem; et magnam aestivæ obtinet causam.

13. Fies nobilium tu quoque fontium.] Tueris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amenitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, atque quæ hinc enascuntur commoda: cavis impositam illicem saxis innatam saxis quercum: et ex iis desallentes cum jucundo strepitu aquas: unde

— Quercus et ilex

Mullâ fruge pecus, nullâ dominum juvet umbrâ.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec Frigidior Thracam, nec purior ambient Hebrus,

Inferno capiti fuit utilis, utilis alvo.

Hæc labebræ dulces, etiam (si credis) amana.

Incolumem tibi me præstant Septembris horis.

Epist. 16. lib. i. v. 9.

Ode XIV.—Metrum est idem quod Od 2. lib. i. Herculis ritu, &c.] Horatius hæc Ode Augusto gratulatur incolumi tum è morbo: sat disturno, tum è periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. cap. xx. Externa duo bella per se gesta: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonia devicto, Cantabricum. Et cap. xxi. Damnum autem partim duciu, partim auspiciis tuis Cantabram, &c. Porro ad expeditionem

Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaleuit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quoniam illi subinde rebellant. Vide lib. ii. Od. 6. init. ibique Annot.

Dictus, Morte vendem petiisse laurum, &c.] De Augusto negotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quæsiisse laurum et gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepti monstria liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispaniâ ut Hercules olim profligato Geryone.

5. Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ ceteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, et formæ ac pudicitia perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio. lib. lviii. 9. illam obvis fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hic observant monogamiam pudicitia esse notam, atque eas coronâ solitas honorari castimoniam, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. ii. Quidam legunt Unicæ.

6. Prodeat.] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi sacrificio, placatusque Diis domesticis, Junis qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolunitatem præstitere. Quidam pro Divis, legunt sacris.

7. Et soror clari ducis.] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matrones Romanæ, mæres juvenum, qui ex

Supplicæ vittâ

Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.

Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas : ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuum, tenente
Cæsare terras.

I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli :
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

Dic et argutæ properet Neæræ

atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatae tenui supplicanti. Vos ô juvenes et adolescentule marito junctæ, abeteste vobiscibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellam civilem formidabo, neque interire per vim hostilem, Augusto orbis domino. Pergite, famule, asser unguentum et coronas, atque amphoram testem
[306] 10
15
[306] 20
belli Marsiorum, si forte aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neæræ canore ut festinet

ANNOTATIONES.

eo bello salvi redierunt. *Decore supplicæ vittæ*; qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri. Quidam legunt, *virum expertes*.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelligitur faciliè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen asferrent. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violatè; silentio potius et mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potiretur Augustus, nec ullas civiles turbas metuum, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. viii. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur?* Unde etiam nomen ductum est tumultus.

15. *Nec mori per vim metuum, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. xxii. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo brevioris temporis spatio, terrâ marique pacis partit, ter clausit.* Lib. iv. Od. 5. v. 25.

Quis Parthum peccat? Quis gelidum Scythæ?

*Quis Germania quos horrida parturit
Fæsus, incolumi Cæsare? Quis fera
Bellum cœret Iberiæ?*

Et Od. 15. v. 17.

*Custode rerum Cæsare, non furor
Civitis, aut vis eximet otium, &c.*

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitia signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. i. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est: nimirum ante annos plus sexaginta. *Typus ab omni parte Italiae, ductus et auctore belli*

discursante Popædio, qui Marsos sub signis habebat, diversa per populos, et urbes signa cecinerit. Tandem Marsos Gabinus discursavit. Vide L. Flor. lib. i. cap. 18.

19. *Spartacum et qua potuit vagantem Fallere testa.*] O, Puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo superfuit, et effugit Spartaci vastationem et depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatae sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. iii. cap. 30. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio, inquit, quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . Spartacus, Crisus, Ocnomanus, effracto Lentuli iudo, cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperent Capuâ; serivique ad vexillum et ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius milia cotamini hominum, non modò effugisse contenti, jam vindicari volebant. . . . totam pervagantur Campaniam. . . . terribili strage populantur Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, et viminibus pecudumque legumentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . . Ille Spartacus de stipendiario Thracæ militis, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator. . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percellit; apud Mutinam C. Cassi castra delevit quibus elatus victoriam de invadendâ urbe Româ delibavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur; pudoribusque Rom. Lacinius Crassus asseruit. . . . Spartacus, in primo agmine fortissimè dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vita Crassi. Appian. lib. i. Bell. Civil. Oroa. lib. v. cap. 26. &c.

21. *Dic et argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, et Neæræm voce ac fidiibus canoram, ad plenam hilaritatem; convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, et collectis tantum in nodum capillis. Nam diem comatur annus est; repentinum verò gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. ii. Od. 11. v. 23. in fine.

in nodum colligere capillos Myrrheum nodo cohibere crinem :
 myrtheos. Quod si impedi- Si per invisum mora janitorem
 ris ab importano janus cas- Fiet, abito.
 tode, abscedito. Canescentes crines mitigat animos capillus
 appetentem jurgiorum ac Lenit albescens animos capillus
 petulæ contentionis. Id Litium et rixæ cupidos protervæ.
 serò minime tolerassem Non ego hoc ferrem callidus juventâ,
 ventate servidus, sub Mu- Consule Planco.
 natii Consulatu.

[307]
28

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

Tu conjux Ibyci egeni, Uxor pauperis Ibyci,
 impone finem aliquando Tandem nequitiae fige modum tuse,
 tæe libidini et infami operæ. Famosisque laboribus.
 Jam propinqua morti festi- Maturò propior desine funeri
 nant! cessa colludere cum Inter ludere virgines,
 adolescentulis, atque pul- Et stellis nebulam spargere candidis.
 chris sideribus caliginem Non si quid Pholoën satis,
 inspergere. Si quidpiam Et te, Chlori, decet. Filia rectius
 Pholoë convenit, haud eti- Expugnat juvenum domos,
 am tibi, O, Chlori. Nata tua Pulso Thyas uti concita tympano.
 aptis aggreditur sedes ado- Illam cogit amor Nothi
 lescentiâq; velut Baccha Lascivæ similem ludere capræ.
 pulsato tympano concitata. Te lænæ prope nobilem
 Eam Nothi amor adigit
 læscivire capræ instar petu-
 lantis. Tibi exoletæ con-
 venit lænæ ad celebrem

[308]

10

ANNOTATIONES.

22. Myrrheum crinem.] Vel myrrhino pinguento delibatum; vel, subflavum et myrrhæ coloris. Quibusdam placet legere myrrhæum, id est, medium inter flavum et nigrum.

23. Si per invisum mora janitorem Fiet, abito.] Redi verò quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos janus ædium Neeræ. Ovid. Amor. lib. i. Eleg. vi.

Janitor, indignè durâ religatè catendâ,
 Difficilem moto cardine pande forem!

Aspice ut invidæa, inimicæque claustra relaxa.

Non te formosæ decuit servare puellæ
 Lîmina; sollicito carcere dignus eras.

Et lib. ii. Eleg. ii.

Quem penes est dorminum servandi cura,
 Bagoë.

Si sapias, ô custos, odium (mihi) crede
 Denne. [mereri]

25. Lenit albescens animos capillus.] Jam nempe deseruit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ac repulæ impatiens. At, si olim, simile quid contigisset, continuò exarsissem irâ et mox vecte, armis, vi, effractum fores properassem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. Annotat.

Ode XV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. 2.

1. Uxor.] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. Nequitia.] Luxuriæ et lasciviæ. Vide Annot. supra Od. 3. in fine.

3. Famosisque laboribus.] Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. iv. apud Non. Marcell. Si quæ erat famosæ, ei cognati oculum non ferebant. De Orat. ii. Ad famosas vetuit me mater accedere. Plaut. Fragm. iii. 15. Miserum me famosum facit suis flagitiis.

4. Maturò propior desine funeri.] Publ. Syrus ad rem prorusus ita scribit, Amas cùm ludit, morti delicias facit. Cic. Offic. i. Luxuria cùm omni atate turpis, tum senectutis fœditissima est. Æn autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd et ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam. Ovid. Turpe senilis amor.

10. Thyas.] Bacchi sacerdos, à θυῆν. Unde et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. ii. Od. 12. v. 5. Annot.

Concita tympano.] Furorè percita. Vide lib. i. Od. 18. sub fine, ibique Annot.

11. Nothi.] Hoc amatoris nomen erat. Te lænæ, &c.] Te læniscum decet jam æ

Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam sæce tenus cadi.

Luceriam detonsa, minimè
15 verd lyra, aut sertum è ro-
sis rubicundis, vel ampbo-
ra ad fundum exhausta.

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia : se tenui re contentum ac beatum vivere.

INCLUSAM Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris,
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent : fore enim tutum iter et patens
Converso in prætium Deo.
Aurum per medios ire satellites,

Turris ex aere, et validæ
[309] janus, necnon vigilantium
canum moesta custodia clau-
sam Danaën abundè tue-
bantur noctu à moechis, nisi
Jupiter et Venus irrisissent
5 Acrisium inclusam puellæ
meticulosum observatorem ;
quippe viam fore securam
operantque numini in au-
rum mutato. Aurum solet
[310] pervadere medios custodes,

ANNOTATIONES.

senium vergentem ; non autem lascivia vel
ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apulie Daunie,
quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita
est in planitie pascuis abundante, in qua edu-
cantur multi ovium greges, quarum lanæ in
primis laudantur. Columell. lib. vii. cap. 2.
*De ovibus generis erimii, Colabras Appulaque
militis nostri existimabani.* Plin. lib. viii. cap.
48. *Lanæ Appule laudatissima . . . villo
breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. xiv.
Epig. 156.

*Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Allinum tertia laudat oris.*

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Mi-
nervæ ex Strab. lib. vi. quod ad rem facit ;
nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad
Od. 12. præced.

Non citharæ, decent.] Alibi notavi citharis-
trias ut plurimum fuisse meretrices : patet è
Terentio, aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et
serta è rosis in conviviiis usitata tibi minimè
conveniunt ; siquidem ætati solam florenti flo-
res idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt
sed pro nec ; ut bibacis Vetulæ vitium notetur.
Sed Poëta voluit magis indicari vetulam Chlo-
rim minus jam bibacitati aptam : meretricum
porro id proprium fuisse constat. Vide lib. i.
Od. 36. v. 13. et seq. Contra honestis mulie-
ribus, et quidem *matronis Romanis* unus vini
pridem ignotus ; ne scilicet in aliquod dedecus
prolaberentur ; quia proximus à Libero patre
intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem
esse consuevit : Inquit Valer. Maxim. lib. ii.
cap. 1. Idem testatur Polybius lib. vi. Plut.
Athen. lib. x.

Vetulam sæce tenus, &c.] Quidam legunt
retula sæce tenus, voluntque designari vetus
vinum ; sed O, nugæ ; tu lector adverte potius
expressam Theocriti sententiam Idyl. vii. 70.

Πλομαί, —————
— αυλισσοι καὶ ἐς τείρα χυλῶ ἰερίων
Bibam,

— Calceibus ad sæcem labrum infigans.

Ode XVI.—Metrum idem quod supra Od. 6.
lib. i.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode
Stoica pleraque dogmata, et gravia adversus
avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius
quiddam habet aut pronunciat Schola Chris-
tianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater
Acrisius Rex Argivorum, cum ex oraculo ac-
cepisset se occisum iri ab eo qui è filia sua na-
ceretur, eam tenebat arcè custodià inclusus.
At Proetus Acrisii frater auro primùm custo-
des, dein ipsam Danaën corruptit, ex eaque
Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. ii.
Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in
aureum imbrem versum. Vide Findar. Pyth.
Idyl. xii. Ovid. Amor. iii. Eleg. iv. 29,

*Jupiter, admonitus nil esse potentis auro,
Corruptæ prælium virginis ipse fuit.*

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.
2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi in-
gentes custodiendis ædibus abducebantur, præ-
sertim è Laconiâ et Arabicâ regione. Vide
Cæpl. Rhodig. lib. xvii. cap. 28. Plin. lib. viii.
cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit,
vocatque *fiduciaris auribus, nec stipendiiorum
indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ululatu tris-
titiâ ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu gras-
santur, quasi sua flagitia tenebris occultare
cupientes. Nam qui malè agit, odii lucem, ut
non arguantur opera ejus.

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro mu-
nita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui sua vitæ time-
bat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

ac rupes frangere, vi sup- Et perrumpere amat saxa, potentius
 minali validius. Vatis Ar- Ictu fulmineo. Concidit auguris
 goelici familia Interit prop- Argivi domus ob lucrum,
 ter quantam. Vir Macedo- Demersa exitio. Diffidit urbium
 nus portas civitatum per- Portas vir Macedo, et subruit æmulos
 rupit, ac Reges invictos Reges muneribus. Munera navium
 profugavit donis. Dona ir- Sævops illaqueant duces.
 retunt feroces navarchos. [311]
 Augescens opes comita- 16
 tur sollicitudo, et cupiditas
 ampliorum. O, Mæcenas, Crescentem sequitur cura pecuniam,
 equitum gloria, non sine Majorumque fames. Jure perhorru
 causa simul caput erigere Latè conspicuum tollere verticem,
 valde splendidum. Quò ma- Mæcenas equitum decus. 20
 jora sibi quaque ademerit; ed ampliora consequetur à
 Nummiibus. Pauper transeo Quantò quisque sibi plura negaverit,
 ad partes nihil appetentium, A diis plura feret. Nil cupientium

ANNOTATIONES.

Χερσὶς ἐκτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ε' αἰδοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ.

*Aurum aperit omnia, etiam inferorum par-
 tas.]* Apul. lib. ix. auro solent adamantine
 etiam perfringi fores. Huc facit epithetum
σιγερθῆρις, ὀπίθῃσι λατὸς potens, quod Plutoni
 tribuitur, Homer. Odyss. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus, &c.]*
 Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo
 Thebarum regnum asserere armis suscepit;
 ad bellum autem trahere voluit Amphiarum
 vatem. Hic auguris suis doctus male cesu-
 ram in Thebanos expeditionem, avertere illam
 frustra conatus est; ipse verò fugit, et latuit,
 unà consiliâ Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo
 quæreret, latebram illa detexit, pacta mo-
 nile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore
 Polynici, Adrasti filiâ; quod olim summâ
 arte Vulcanus fabricarat gemmisque exor-
 narat. Tractus itaque est Amphiarus ad id
 bellum, exitium in eo sibi suisque impendere
 non ignarus. Porro cùm didicisset se ab
 Eriphyle proditum, silio Alcmaoni, ut ma-
 trem interficeret, mandavit. Quod cùm præ-
 stitisset, Furiis agitatus perit. Amphiarus in
 primo belli Thebani conflictu dehiscente ter-
 rà cum suo curru et aurigâ absorptus est:
 Amphilocheus etiam alter ejus filius in acie
 cecidit. Sic tota *concidit ejus domus ob lucrum
 demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*.
 Vide Stat. Thebaid. lib. vi. Cic. lib. vi. Epist. 6.
 ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse
 Pompeii salutem, cum ille aliquando non defuis-
 set meæ. Itaque vel officio, vel sancti bonorum,
 vel pudore victus, ut in fabulis Amphiarus,
 me ego prudens et sciens ad pestem ante oculos
 positam sum profectus. Et in Verrem lib. iv.
 Eriphylem accipimus in fabulis ad cupi-
 ditatem, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex
 auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa
 salutem viri proderet. Et de Invent. lib. i.
 Eriphyle auro viri vitam vendidit. Ejus quo-
 que meminit Plato ix. de Republ. quòd in per-
 niciam viri monile aureum acceperit. Virg.
 Æneid. vi. 445.*

Mæcenasque Eriphylem

Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.]*
 Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni

pater, urbium custodes pecuniæ solebat cor-
 rumpere: et cùm expugnari vix posse munici-
 aretur arcem quandam undique præmunitam,
 respondit, annon assellus auro ornatus in eam
 penetrare poterit? Hinc dicebatur non Phi-
 lippus, sed ejus aurum Graciam subegisse.
 Plut. in Pauli Emilii vitâ, et Valer. Max. lib.
 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercato-
 rem Græciæ ante fuisse quàm virorem*; à
 Juvenale Satyr. lib. ii. appellatur *Callidus
 emptor Olynthi*. Porro id faciebat ritè, ex
 Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei conspu-
 lenti responderat:

*Ἀργυρίας ἄρχαίσι μάχου, καὶ πάντα
 νεοτίους.*

Argentis hæc pugna et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.]* Vel sibi invi-
 dentes Graciam imperium, vel inter se de eo
 contententes. Certè, cùm infirmiores juvenes
 semper donec matris contentionibus omnes
 conciderent, omnium tandem factus est domi-
 nus. Vide Justin. lib. viii. et ix. Oros. lib. iiii.
 cap. 12. Plutarch. in Emilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam,
 &c.]* Cura servandi, et majorum fames, seu
 desiderium et cupiditas quam esse infinitam
 asserit Aristot. de Rep. vi. unde et ait, *avaris
 pecuniam esse τὸλμῶ, finem, non πέρα, ter-
 minum*, Juv. Sat. xiv. 139.

*Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia
 crescit,*

Et minus hæc optat qui non habet.—

18. *Jure perhorru Latè conspicuum tollere
 verticem.]* Meritò abhorru à magnis opibus ni-
 miâque potentiâ; quia noveram in his curas
 et sollicitudines certas esse et molestas; con-
 tra, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.]*
 Quanto paucioribus quisque fuerit contentus,
 infinitæ cupiditati frænum injiciens, negane-
 que ambitioni quod petit: tanto plura obti-
 nebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pæ-
 to quis ditesceret, respondit; non pecuniæ
 suæ apponens, sed multa de rebus necessariis
 amputans. Stob. Serm. xxxix.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.]*
 Malo nihil habere; seu omnibus nudari et ni-
 hil cupere quàm dives esse et sollicitus. De-

Nudus castra peto; et transfuga divitum
 Partes linquere gestio;
 Contemptæ dominus splendidior rei,
 Quàm si, quidquid arat impiger Appulus,
 Occultare meis dicerer horreis,
 Magnas inter opes inops.
 Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
 Paucorum, et segetis certa fides meæ,
 Fulgentem imperio fertilis Africæ
 Fallit sorte beator.
 Quamquam nec Calabræ mella ferunt apes,
 Nec Læstrigoniâ Bacchus in amphorâ
 Languescit mihi, nec pinguis Gallicis
 Crescunt vellera pascuis;
 Importuna tamen pauperies abest:
 Nec, si plura velim, tu dare deneges.
 Contractâ melius parva cupidine
 Vectigalia porrigam,

atque opulentiorum castra
 fugitivus deserere aveo.
 honorum spectorum posses-
 25 sor magis illustris, quam
 si meis granariis conderem
 [312] id orne quod cohit Appulus
 laboriosus; ego interim e-
 gens summis in divitiis. Ri-
 vus aquæ liquidæ, et silva
 paucorum jugerum, mes-
 30 sique meæ spes secunda, est
 ignota illi qui fecundæ Li-
 byæ dominatur; ejusque for-
 tunâ melior est. Licet mihi
 neque apes Calabræ mel
 producant, neque vinum
 apud me senescat in cado
 35 Formiano, neque lanæ pre-
 tiosæ crescant in Gallis
 pascuis; at gravis egestas
 [313] non adest: siquæ majora
 cuperem, tu donare minime
 recusares. Exigua tribu-
 40 solvam facilitas refrenatâ
 cupiditate,

ANNOTATIONES.

mocritus aiebat; Si multa non desideres, pau-
 ca tibi multa videbuntur. Juvenal. Sat. xiv. 311.

Sensit Alexander, testâ cum vidit in illa,
 Magnum habitatorem, quanto felicitior hic, qui
 Nil cuperet, quam qui totum tibi posceret
 orbem,

Pannus gentis æquando pericula rebus.

23. Transfuga divitum Partes linquere ges-
 tio.] Ratus divites esse miserimos, ab his li-
 bens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil
 cupiendo, parvo contenti.

25. Contemptæ dominus splendidior rei.]
 Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis,
 et majora despicio, mihi que ipsi ea denego;
 hinc splendide me ostento. Contra dives avarus
 velut mancipium servit opibus, sordidè que
 vivit; estque inter opes inops. Senec. Epist.
 lxxiii. occurrunt (quod genus egestatis gravissi-
 mum est) in divitiis inopes. Nam deest avaro
 tam quid habet, quam quod non habet. Clau-
 dian. in Ruf. lib. i. 200.

Semper inops quicumque cupit.

29. Puræ rivus aquæ, &c.] Est mihi apud
 Sabinos in valle amoenissimâ prædiorum, ubi è
 fonte Blandusie Digentia rivus limpidissimus
 in fluvium Farfarum dimanat; de quo supra
 Ode 13. Est silva paucorum jugerum, sed ad
 necessitatem usumque foci sufficiens; est seges
 certa, et fundus non mendax ad panem. Hæc,
 siquam, pauca habens, sorte beator sum eo,
 qui fulget imperio fertilis Africæ, et condidit
 horreo Quidquid de Libycis verritur areis, lib. i.
 Od. l. v. 9. Mea tamen felicitas illum fallit; id
 est, nescit me beatum, seque infelicem et mise-
 rum esse, quod et parva servandi, et majora ac-
 quirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. Quamquam nec Calabræ, &c.] Etsi nihil
 exalatum possideo, nec mel Calabriæ, quâ in
 regione sunt flores apibus gratissimi; unde et
 optimum conficiunt mel; nec vetus vinum ac-
 delictatum; nec lanas maxime laudatas; at res

habeo necessarias ad victum; neque mala pan-
 pertatis sanè importuna experior.

34. Nec Læstrigoniâ Bacchus in amphorâ
 Languescit mihi.] Nec domi habeo vinum For-
 mianum quod reservem donec vetustate pretio-
 sum fiat. Læstrygonæ, qui et Cyclopes, olim
 Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem, in-
 coluerunt. Vide lib. i. Od. 20. In fine, ubi de
 Formianis collibus, vitibus, vino.

35. Languescit.] Sic Od. 21. v. 8. seq. langu-
 diors vina ponit pro exquisitis, ob maturita-
 tem quam vetustas attulit.

Nec pinguis Gallicis Crescunt vellera pas-
 cuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præp-
 tiis guibus Gallis pascuis, lanam afferentes londa-
 tiasintam. Columell. lib. viii. de ovibus emen-
 dis scribit; generis eximii Calabris Appulae-
 que milites nostri existimabant, earumque op-
 timas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores
 habentur, earumque præcipue Almatas. Al-
 tium urbs olim præclara Venetiæ, quæ re-
 gio Gallis Transpadanæ erat. Istius regionis
 atque urbis lanas commendat Martial. lib. xiv.
 Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma se-
 cundis

Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. viii. cap. 48. idem testatur; additque
 alba Circumpadani nulla præfertur.

38. Nec, si plura velim, tu dare deneges.]
 Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit
 egregiè Poeta, accepti beneficii memor et to-
 ties præco. Vide lib. ii. Od. 18. v. 12. et
 Epod. l. v. 31. sic eidem scribit;

Satis superque me benignitas tua

Ditavit.

39. Contractâ melius parva cupidine, &c.] Vi-
 tam facilitus sustentabo, et exigua pendam vecti-
 galia, pauca possidens, quam si ingentes habenti-
 diuitias magna perinde tributa essent exsol-
 venda.

quàm si Lydiæ dittonem agris Phrygiis adjungam. **Quàm si Mygdoniis regnum Alyattei**
 Plurima cupientes egent Campis continuem. **Multa petentibus**
 plurimis. Felix est is cui Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
 manu contractâ. Dil dederunt quantum sufficit. **Parcâ quod sat̄ est manu.**

43

ODE XVII. AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem crastinum, hylarster agat.

O, Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et circa Lirin, Maricæ ripas alluentem, longe regnasse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus

ÆLI vetusto nobilis ab Lamo, (Quando et priores hinc Lamias ferunt Denominatos, et nepotum Per memores genus omne fastos; Auctore ab illo ducis originem, Qui Formiarum mœnia dicitur Princeps, et innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirin Latè tyrannus,) cras foliis nemus

[314]

5

[316]

ANNOTATIONES.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. ii. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattæ.] Alyattes Croesi pater fuit; uterque rex fuit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. i. Strabo lib. ix. 14. 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.]* Vide lib. ix. cap. 8. *Verum profectò est, inquit, quòd observato rerum usi sapientes viri dixere, multis egere cum qui multa habeat . . . et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit Parcâ, &c.]* Sapientissimum Regum ita Deum optimum maximum rogabit; *Divitiâs et paupertatem ne dederis mihi; sed tantum victus meo tribus necessaria.*

Ode XVII.—Metrum est idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Æli.]* Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pacti, Galli, Sejani, Ligures, Lamie, &c. nec omissendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. vi. 384. scripserit; *quædam Lamiarum, pro unâ matronarum vetustâ nobilitate superbarum.* Hinc intelligendus videtur item, qui lib. i. Od. 26. designatur, scribetur Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. Has tamè à Lacœnibus edificatas alii contendunt: Eustath. Strabo lib. v. Plin. lib. iii. cap. 6. *Oppidum Formiarum, Hæronis dictum, ut existimaverit, antiquus*

Lestrigonum sedes. His verbò Lamo imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.]* A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs esserunt.

4. *Fastos.]* Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, et res egregiè confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.]* Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirin.]* Lirin fluvius, qui et Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio et Campaniâ, in mare Tyrrhæum labitur, Minturnas perficit, ubi Marcia Nymphæ uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Lirin. De eo flumine jam lib. i. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa ante dicta Circe, ut Quirinus ante Romulum; ex more veterum mortuus nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. i. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 4. ita scribit; *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, necis et cooptatis; si quidem Romulus Quirinus, Juno Matula . . . Circe Marica, &c. Virg. Æneid. vii. 47. ait Latium Regem Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ. Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. xiii. Epig. 83.*

Lirin quem silva Maricæ Protegit

9. *Tyrannus.]* Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, dictissimum nomen; vox tã

Multis, et algâ litus inutili,
 Demissa tempestas ab Euro
 Sternet: aquæ nisi fallit augur
 Annosa cornix. Dum potes, aridum
 Componere lignum: cras genium mero
 Curabis, et porco bimestri,
 Cum famulis operum solutis.

10 frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget: si me non decipit cornix longæva, pluviam præsigniens. Sicca ligna congere, dum licet; cras genium placabis vino et procello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

ODE XVIII. AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
 Per meos fines et aprica rura

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agroque

ANNOTATIONES.

men odiosa cæpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. i. cap. 2. Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . species ipsa fortune, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordis est.

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad litus bene multas ageret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. Algâ.] Herba est marina ad nihil utilis. Ibid. Eur.] Plin. lib. ii. cap. 47. fiat ab Oriente brumali Vulturitas, quem Eurum Græci appellant. Epod. 16. v. 64.

— Ut neque largis
 Aquonis Eurum æva rorat imbribus.

12. Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.] Pluvium autem fore cælum ac sædam tempestatem, augur est cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. i. 410.

Tum liquidas corri presso ter gutture voces
 Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voca. Ex Plin. lib. xviii. cap. 35. hyemem præsignunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maxime cornix.

13. Annosa cornix.] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latine vertit quidam: Secla tiri novies pubentis garrula cornix Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix, Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. xviii. Dum potes, aridum Componere lignum, &c.] Igne frigus, æstivamque ex ætris intemperis nasci solitam, hilari convivio propulsa. Certè cælo malè affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus et lætitiæ Bacchus dator.

14. Genium mero Curabis, et porco bimestri.] Sacrificium Genio, die natali Lamie, nonnulli perperam commenti sunt hic. Imò verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religioni docebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant aut mactabant hostias, ut annotavi, ad Pers. Sat. ii. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium et placere sibi existimabant. Unde manserunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casanbonus.

15. Porco bimestri.] Porcellus tener etiam prisciis exquisitum ferculum. Varro de Re Rustic. lib. ii. cap. 4. Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque omniam esse datam proinde ac saltem, quæ servaret carnem. Hinc Juvenal. Sat. i. 14. vocat.

— Animai propter convivium natum.

16. Cum famulis.] Familiæ adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Nunc verò ita curabant non in natali solè, sed quolibet anni die.

Ode XVIII.—Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.

1. Faune.] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus est Varrone, vi. de Ling. Lat. quòd soleat dari in silvestribus locis: unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; et Nonis Decembribus, cum jam condite sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fecunditatem daret. Tunc ergo occupatam Fauno Oden hanc, et

Soli expositos, ac discede	La	nis incedas, abeasque parvis	[317]
propitium tenellis fœtibus ;		Æquus alumnis :	
siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, ad-	Si	tener pleno cadit hœdus anno,	5
diturque vinum copiosum	Li	urga nec desunt Veneris sodali	
in paterâ Veneri amicâ, at-	Vi	na crateræ ; vetus ara multo	
que ara antiqua plurimo		Fumat odore.	
thure incenditur. Quoties	Lu	dit herbosus pecus omne campo,	
Nonæ Decembris tibi sacræ	Cù	m tibi Nonæ redeunt Decembres ;	10
recurrunt, pecudes cunctæ	Fe	stus in pratis vacat otioso	
lasciunt in pratis: vicus		Cum hove pagus.	
festum celebrans herbosus	Int	er audaces lupus errat agnos .	[318]
campo requiescit cum bobus	Sp	argit agrestes tibi silva frondes ;	
non laborantibus. Lupus	Ga	udet invisam pepulisse fossor	16
vagatur inter agnos nihil		Ter pede terram .	
timentes: nemus sternit fo-			
lia in tuum honorem: agri-			
cola humum molestam ter			
plentâ ferire letatur.			

ANNOTATIONES.

in sacris decantatam patet. De Od. 4. et 17.

Nympharum fugientium amantibus Silvanis, Satyris affingebantur pedes et salacitatem. Hinc invidia, castisque Dryadibus et Haquas silvis et arboribus processerant. De lasciviâ agrestium S. Augustin. de Civit. Dei l. 1. Virg. Georg. l. 10.

Et vos agrestium presentia nuntia Forte simul Faunisque pedem puella :

Munera vestris cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat buccidum habere ; etenim iracundum et pestilens, utpote infernus Deus Theocrit. Idyll. i. *μαγὸς*, amarus dicitur. Ab eo quoque pueris nocet et terribilissima immitti creditur. Unde *Panicis terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Equus alumnis Quoniam erat superstitione veterum, ut à Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederetur. Creatur Horatius hunc, ut dicitur, pestilentem Deum, ne agnis et Capreolis noceret, qui aluntur in agris et villis. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi rite quotannis sacrificio, vel quemadmodum plus in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum ; vinumque copiosè libe.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. x. cap. 12. *Οἶνος ἄρα εὐτίμα γάλα, Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. i. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quod ab Horatio dudum erecta ; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Saperis gratum.

eo jam lib. i.

[*pr.*] Faunis, scilicet caprorum si erant Nymphadryadibus, et ethnici crederentur Numid. xv. cap. 33.

mina Fauni, Dryadesque

lenem et placidum putabatur : ex Theogonia et insomniis et inanes.

Quoniam quibusdam tribui crederetur. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

9. *Ludit herbosus, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solum quietis et ludit in campis ; ut et pagani ipsi festa hæc agentes luctibus vacant. Quem certe ritum deprompserant à sacris codicibus. Exod. cap. xx. 10. *Septima die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et iumentum tuum : et cap. xxvii. 12. Septimo die cessabis, et requiescent bos et arius tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuarie presidenti sedes Romæ edificatæ pridem è multitudine pecuariorum pecuniis.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nã vult ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Vult in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt ; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. v. 40.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *impudicior factus* videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cupis opere et cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermissio diurno labore, tunc otio, quieti et hilaritati indulget. Lucret. lib. v. 1393. rusticam festivitatem et saltationem ita describit :

Non magnis opibus jucundè corpora habebant.

Tum joca, tum sermo, tum dulces cœni cochinis :

Conversant : agrestis enim tum musa vigebat.

Tum caput, atque humeros plenis redimit coronis,

Floribus, et foliis læticia lecta membat :

ODE XIX. AD TELEPÉ IUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Volt optatem verò negligat.

QUANTUM distet ab Inacho
 Codrus, pro patriâ non tímudus mori,
 Narras, et genus Æaci,
 Et pugnata sacro bella sub Ilio.
 Quo Chium pretio cadum
 Mercemur; quis aquam temperet ignibus;
 Quo præbente domum, et quotâ
 Pelignis caream frigoribus, taces.
 Da Lunæ properè novæ,
 Da noctis mediæ, da, puer, auguris

Quàm longè remotus ab
 [3] 19] Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers; atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Trojam sacram. Siles au-
 [32] 1] Item quo pretio emamus amphorum vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum suppeditet et quâ horâ frigus Pelignum repellam. Da citò, famule, poculum novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ Auguris;

ANNOTATIONES.

Atque extra numerum procedere membra moventes
 Driller, et duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. ii. lib. 6. v. 298.

Et ludant: hos somnus habet: pars brachia necit.)

Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

Ode XIX.—Metrum idem quod Ode 3. lib. i.

1. *Quantum distet, &c.*] Telephus Poeta Horatii familiaris, et ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. lib. i. In Græcorum antiquis historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè et prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco et tempori magis congruos; invitaturque ad lætitiâ pleniorè, ob factum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus.] O, Telephe, diligenter numeras quot anni effuderint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regum ultimum: verùm nunc querendum est potius unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahamæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. ii. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multò secùs.

2. *Pro patriâ non tímudus mori.*] Codrus Rex Atheniensium, cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vill habitu adiit, militem jurgio laceravit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abcesserunt. Vide Justin. lib. ii. Valer. Maxim. lib. v. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. Codrus juxta responsum scipiam mori tradens inderimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 381. annis perseveraverat.

3. *Genus Æaci.*] Narras quas pertinet ad

Jovem Æaci patrem, et ejusque posterum, &c. Apollodor. lib. iii.

4. *Pugnata sacro.*] Bis capta fuit Troja: primùm a Hercules: deinde Græcis, quinquaginta post annis. Supra Ode multa illic erant temporum sententiâ, apud Græcos leg. Alii *sacrum*, ut existimo, absurdè.

5. *Chium.*] In Græciis vinis, Chium excellens, ut Falernum in Italia. Ex Athen. lib. v. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. xiv. 7. *In summa gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis pareret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpresantur de Thermopolio seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse se multis probavi ad Juvenal. Sat. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius scribebat: vel certè in Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. Quod horâ mensæ accumbam, et cum quibus; in cuius domo luculentus accendetur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos; et nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio: olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imò traducit Telephum ad hilaritatem extempore Horatii, jubens astundi vinum copiosè, ipseque prior arripit scyphum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quoddam orientis et Lunæ vesperi convivia adibant veteres; vel quia festæ erant Calendæ et epulis vesperinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur Cæna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propriè et novæ dignitatis accessionem optimo et as nico viro factam, impensè lætemur; nec vino temperè-

tribus aut novem scyphis Murenæ; tribus aut novem
 aptè pocula miscentur. Qui Miscentur cyathis pocula commodia. [321]
 colit Musas impari numero, Qui Musas amat impares,
 pœta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis Ternos ter cyathos attonitus petet
 dis sororibus comitata Vates. Tres prohibet supra 15
 contentiones timens vetat summere plusquam tria pocula.
 Placet furere. Quare tacet Nudis juncta sororibus.
 sonus fistula Phrygiæ? Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
 Quare tibia cum citharâ pendens non resonat? Ma- Cessant flamina tibiæ?
 nus ego cessantes aversor. Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ? 20
 Sterne rosas puer. Strepitum insanum audiat Lycus. Parentes ego dexteras
 cupit invidus, necnon vicina Odi. Sparge rosas. Audiat invidus [322]
 Lyco vetulo minime idonea. Dementem strepitum Lycus,
 Et vicina seni non habilis Lyco.

ANNOTATIONES.

mas. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris, præferre; velut interpretes internunciique. Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut quæ atuspiciam fecerat, in Senatuum ascribi et inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges et Augures, ipsæque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditit duobus et sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectatem. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari; de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare; prodigia procurare et expiare, vatium libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 19. nec non lib. ii. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentii Mæcenatis uxoris frater de quo lib. ii. Od. 10. Non miror quòd somniantur aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam; nimirum quia mane Auguria captari consueverant, et sub ortum Solis. O, sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere; nimirum qui denereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit; qui verò colit Musas novenas Pœta, is novies bibit in honorem illarum, Auson.

Ter bibe, vel toties ternos; sic mystica lex est. 12. Commodia.] Juste magnitudines, inveniunt aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contra; minoribus et ebrietatem non inducentibus; optimè convenientibus; ut sit sensus; commodè et convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiam si inde fieri debeam attonitus è vino, novies attamen ego Pœta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Propter mediam noctem, et novam Lunam, et Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petiit Vates.*

15. *Tres prohibet supra, &c.*] Charites riza-

rum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, furo.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. iv. Od. 27. v. 5. ibique Annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. i. Od. 27. de insanîa ex immodicâ computatione. *Verecundum Bacchum sanguineis prohibere risis, et, impium clamorem lenite, sodales.* De liberiore paulo animi gestientis lasciviâ, lib. ii. Od. 7. v. 26.

— *Non ego sanitus
 Bacchabor Edonis: recepto
 Dulce mihi furere est amico.*

18. *Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?*] Cur non jam insantur et insonant tibiæ et citharæ, ad integram convivi hilaritatem? Ille adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibiæ inventas primùm in Phrygiâ et Lydiâ; ac præterea Berecynthias hîc vocari, Lydias autem lib. iv. Od. ult. in fine. Porro harum modus et numerus concitior, proindeque bacchantibus Matris Deum sacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. i. Od. 18.) quibusvis epulantis etiam et cômpositibus plusculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus, ut gravis ac sedatus, eum, docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æolius, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parentes dexteras.*] Vel parçè vinum ministrantes, vel à cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, O puer, etiam floribus sterne mensam ac tricli nium.

Audiat invidus Dementem strepitum Lycus.] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*] Quippe junior

Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

25 O, Telephe, nubilis Chloë
quærit te densis capillis
splendidum, te nitido pa-
rem Vespero: me incendit
lentus amor Glyceræ meæ

ODE XX. AD PYRRHUM.

Ne à Puellâ Nearchum dilectum cœnetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos lænæ?
Dura post paulò fugies inaudax
Prælia raptor,
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam

O, Pyrrhe, an non agnos-
cis quàm periculose Getu-
læ leonæ fœtus auferas?
[323] Paulò post tu prædo timi-
dus sæva certamina detrec-
tabis, quando per turmas
5 adolescentum obsistentes
pergit illa excellentem Ne-
archum requirens. Magna
contentio utrum præda tibi
potius an illi eveniat. In-
terea, dum tu velocia tela
educis, illa rerò dentes for-
midandos exacuit: dicitur
10 controversiæ iudex collo-
casse victoriam sub nudâ
plantâ

ANNOTATIONES.

adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristiori se-
ni nubere voluerit, nostram audiat lætitiã,
quo perperam se fecisse non sine dolore ag-
noscat.

26. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli
juvenem indicant; nam in senibus caloris de-
fectus calvitiam gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Uespertino.

27. *Chloë.*] *Alia Rhodæ.*

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere
facit, languore afficit, et consumit; *lentis peri-
tus macerat ignibus*, ut est in lib. i. Od. 13. v. 8.

Ode XX.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Non rides quanto, &c.*] Missis figmentis
ad somniores quosdam, qui hic commentii
sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epi-
rotarum Rege pro Tarentinis adversus Roma-
nos bellante, et per *leanam* urbem Romam,
per *catulos Rom.* principes interpretati sunt;
explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas
metaphoricè hic notari, perperam dixere; tu,
Lector emanctæ naris, intellige simpliciter
Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri
amanti puerum Nearchum eripere atque sibi
addicere nitentem, quem à tali consilio dimo-
vere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam
periculose amasium suum puella abstrahis
quàm lænæ catulos rapere. Vide Plin. lib. viii.
cap. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africa regio, leonum
aliarumque ferarum nutrix; de qua jam lib. i.
Od. 23. v. 16. et lib. ii. Ode 90. v. 15.

3. *Dura post paulò fugies, &c.*] Nil enim
acris irritatâ muliere, præsertim sibi quod
amat asserere laboranti. Sebæc. Herc. Oet.
v. 233.

Cruentus fœminas stimulat dolor—

*Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.
Inaudax.*] Vox nova ab Horatio uno usur-
pata. De jure voces novas fingendi ipse ad
Pisonem disserit v. 55. et seq. ubi, inter alia,
hæc scribit.

—*Ego cur acquirere pauca
Si possum, invidior; cum lingua Catonis et
Enni*

*Sermonem patrium dilaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit
Stigmatum præsentis nolò producere nomen, &c.*

—*si voluit usus
Quem penes arbitrium est, et jus, et norma
loquendi.*

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*] *Observa, lector, quàm eleganter in allegoriâ
suâ persistat. Sensus est; cùm illa, spretis
amatoribus benè multis, unum quærit Near-
chum.*

6. *Insignem.*] Præclarum semper videtur
quòdcunque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An
tibi potius quàm illi cedat Nearchus, quæ
uterque ardetis ac daperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu
artes omnes insumis ad puerum tibi asseren-
dum; illa iram, odium, probra, vindictam in
te raptorem comparat, omnique ope suam sibi
vindicat.

11. *Nudo Sub pede.*] Nearchus, citra pericu-
lum, imò cui cedat parùm sollicitus, vos de se
contentendos ptiòse, et frigide spectat, suos-
que dumtaxat curat capillos comere et odoribus
aspergere.

ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in Scapulum pendentes: similis vel Nireo, vel Ganymeth ex Idâ aquis abundante subtracto.

Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

[394]

15

ODE XXI. AD AMPHORAM.

Monet eam faciet, ut Vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O, bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et demones amores, sive placidum soporem producis; quocumque titulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia, volente Corvino. Hic licet imbutus sit Socraticis

O, NATA mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet

[395]

5

ANNOTATIONES.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide lib. ii. Ode 11. v. 16.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. ii. Propert. lib. iii. Eleg. xviii.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedis Trois regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Idâ monte puer venaretur; atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; et Metam. lib. x. cap. 4. Hæc porro fabulâ indicatur sapientem virum insanis et claritate virtutum resurgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapti et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asia Minoris regionem; Paradis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. vi. cap. 15. et lib. xvii. cap. i.

Aquosâ.] Ex illo Troadice monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim; at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. xv. cap. 1. vocatur ἕτος ἰσοϋδανου ἰδασ, *Mons Idæ plures habens fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scatariensibus nominatur Xanthos seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. iv.

Ode XXI.—Metrum idem quod Ode 9. lib. i.

1. *O, nata mecum.*] Vina impleta et condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apulie; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cottâ, anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ bilios-

us, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocos post vinum, alii somniculosi, &c.

3. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod continet. Vide lib. ii. Od. 3. v. 8. Annot. De Massici bonitate et patriâ, lib. i. Od. 1.

4. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato et honorabili; cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, et poscere aliquid habeo melioris notæ vinum.

5. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editoribus apothecis atque horreis collocari solita; ut fumosa indeque matura fierent; quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster imuit frequenter. Vide Ode 28. v. 7. et supra Ode 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. ubi et de Gallis quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus; lib. i. Eleg. 3. et lib. iv. sic incipit;

Te Messala canam; quanquam tuæ cognita virtus

Terrat, ut infirmis valeant subsistere vasa.

6. *Promere.*] Hoc jungunt alii cura voce *descende*; alii cum *jubente*. Quisquid sentiant alii; parvi refert ad utrum referat.

Languidiora vina.] Senectate seti vetustate matura, mitiora, calidiora. Vide supra Ode 16. v. 35. ibique Annot.

7. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Etiam refertur, id est apprime instructus est Corvinus Socraticâ et Academicâ Philosophiâ, non te despicit, O, pia testa: et quanquam madet totius placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino; ad dituendas curas levandosque animi labores

Sermonibus, te negliget horridus.
 Narratur et prisci Catonis
 Sæpe mero incaluisse virtus.
 Tu lene tormentum ingenio admoves
 Plerumque duro : tu sapientium
 Curas et arcanum jocoso
 † Consilium retegis Lyseo.

10 disciplina, hanc austerius
 te aspernabitur. Refertur
 [326] antiqui virtus Catonis etiam
 vino frequenter calefacta
 [327] fuisse. Tu dulcem vim ad-
 hibes animo interdum as-
 periori; tu sapientium in-
 timas et anxias cogita-
 tiones revelas per vitium
 festivum.

ANNOTATIONES.

mos pro Republicâ : nam et hoc novit sapien-
 tissimo cuique usurpatum. Plato scribit vi-
 tum hominibus à Deo contributum velut re-
 medium adversus senectutem, ut redire ad ju-
 ventutem videantur, et mœstitia eos capiat
 oblivio. Seneca Stotico supercilio mirè gravis
 aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veni-
 endum, non quæ mergat nos, sed deprimat
 curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. xxi. cap. 32. et
 alibi.

[Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum
 sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus
 est. Ejus dogmata amplius sunt præ cæteris
 tenè multis, illustres isti, Plato, Xenophon,
 Antisthenes. Diogen. Laert. lib. II. &c. Cic.
 Tuscul. III. ait ab eo omnem, quæ de vitâ et
 moribus est, Philosophiam manasse : Tusc. v.
 Primum illum devocasse Philosophiam è celo
 . . . et cogitare de vitâ, moribus, rebusque bonis
 et malis querere. Noster ad Pison. v. 310.

Ram tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. Narratur et prisci Catonis, &c.] Ipse
 Cato virtute insignis narratur vino liberalis
 hæsto sæpe incaluisse. Hic verò queri po-
 test, an vino corpus incalcescat, ut calido me-
 dicamento? Respondit Galenus Constat. 3.
 non incallescere nisi ut alimenta corpori ac-
 commodata. Nam sicut Igai congruens materia
 incendium facit majus, ita corporibus simile
 alimentum quæ naturâ calent satis, et robur
 adjicit, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide
 Cœl. Rhodig. lib. xviii. cap. 20. ubi explicat
 cur prosit senibus vinum.

[Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis
 et junior : De Uticensi proditur sanè, integras
 duxisse perpotando noctes. Testis Plutarchus,
 aliique. Et, cum Memmianus quidam in conven-
 tu dixisset, Catonem totas noctes in vino per-
 mansere et ebrium esse, suscepto sermone Ci-
 cero respondit; quin addis etiam totos dies
 alè ludere? Seneca de Tranq. cap. xv. Cato,
 inquit, vino læzabat animum curis publicis fa-
 tigatus. Ubi Lipsius de Uticensi disertè ex-
 plicat, huncque asserit Horatii locum; quem
 jam tractamus. Idem Cato memsam maximè
 amicorum parentem et procreatricem existi-
 mavit, idem solitus erat dicere Cæsarem sobri-
 tiam accessisse ad evertendam Rempubli-
 cam. Vide Cœl. Rhodig. lib. xviii. cap. 8.
 et 32. At duo tamen argunt Catonem hunc
 juniorem minimè hic ab Horatio indicari. Al-
 terum est vox narratur, quæ nequaquam ad-
 hibebatur à Poëta, si inuisset Catonem illum
 Uticensem cum quo vixerat, quemque floren-
 tem viderat; siquidem Horatius annos ætatis

habebat viginti, quando se Cato Uticæ intere-
 mit. Alterum est epithetum prisci, quæ om-
 nino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi con-
 gruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam vir-
 tutem pro solidâ, verâ, severâque poni obtin-
 dunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quam-
 vis etenim valdè sobrius fuisse constet; at ei
 nihilominus ebrietatis seu vinositas ab æmulis
 et adversariis objecta est; ad quod allusit
 Poëta. Adde quòd apud Ciceronem de Senec-
 tute, ille ipse Cato Major profitetur ita de
 se : Ego propter sermonis delectationem tem-
 pestivis quoque conviviis delector, nec cum
 æqualibus solum, qui pauci ad modum restant,
 sed cum vestrà ætate etiam atque roborem : ha-
 beoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi
 sermonis ariditatem auxilii, potionis et cibi sus-
 tulit. Quòd si quem ista delectant, (ne omnino
 bellum indixisse rideor voluptati, cujus est etiam
 fortasse quidam naturalis modus,) non intelli-
 go, ne in istis quidem voluptatibus ipsis cavere
 sensu senectulem. Me verò delectant et sermo
 in poculis, et pocula conviviumque
 vicinorum quotidie compleo, quod ad nullam
 noctem quàm maximè possumus vario sermone
 producimus. Huc etiam facit quod scribit Plin.
 lib. xiv. cap. 1. Catonem, ille primus, inquit,
 triumpho, et cænarum insignis, magis tamen cla-
 ritate literarum, præceptusque . . . agrum col-
 lendi de vitibus utriusque ita prodidit;
 qui locus vino optimus, &c.

13. Tu lene tormentum, &c.] Per te leniter
 ingenia torquentur, et qualia sint explorantur;
 severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c.
 Plato de Legibus ait vinum esse tormentum
 minimè sumptuosum aut periculosum ad ex-
 plorandos hominum affectus. Theognis dice-
 bat aurum et argentum igne probari et dig-
 nosci, at vino mentem hominis quamlibet sa-
 pientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non ab-
 ludit adagium, In vino veritas, et Persæ cujus-
 dam apophthegma, Nequaquam opus tor-
 mentis esse ad exquirendam verum, vino com-
 rectius elici. Vide Erasm. Sunt qui potens
 hic alludi ad arietes aliasque machinas ejus-
 modi bellicas, quibus admotis urbium muri
 concutiantur, dejiciuntur, expugnanturque;
 pace tamen illorum, prior interpretatio non
 est posthabenda, multò minùs, ut sanciant,
 explodenda.

14 Tu sapientium Curas, &c.] Graviores
 cogitationes reconditaque consilia bilari com-
 potatione in lucem aliquando proferuntur.

15. Lyseo. Unum est è Bacchi cognomini-
 bus à Lyæo, quòd solvis et discutit ægritudines
 et curas.

Tu reddis fiduciam et robur
solicito ingenio: dasque
animos inopi post te nec
timeuti Regum diademata
nec bellatorum tela. Te
exprobrat Bacchus, et
Venus si favens adfuerit,
necnon Charites vinculum
lazare tardiores, atque ar-
dentes lychni, donec Sol
reverens expellat sidera.

Tu spem reducis mentibus anxiiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

20

[194]

ODE XXII. IN DIANAM.

Ei consecrat pinum Villa sue.

O, Virgo præses montium
et silvarum, Dea for-
mæ triplicis, quæ ter invo-
cata subvenis mulieribus
parturientibus, et eas morti
eripis;

MONTIUM custos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,

ANNOTATIONES.

17. *Tu spem reducis.*] Apud Athen. lib. ii. cap. i. ex Diphilo, Bacchus, cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æquæ ac suavis abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidus ut fortes sint. Ex Chereomone, per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces sunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra lib. ii. Ode 19. in fine Ovid. Art. Am. lib. i. 230.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit,

Tunc dolor et cura, rugaque frontis abit.
Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. lib. x. cap. 14. τὰς ἐγχαθὰς βασιλικὰς εἰδος, Bonorum omnium rex vinum. Lib. ii. cap. 1. ἰσχυρὸν δίδωσι τὰς ψυχὰς καὶ τὰς σάρκας, Robur et vires dat animis et corporibus. Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἁλιστικὸν φάρμακον, Potens remedium adœveris omnem tristitiam.

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops et timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expaveat nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O, Testa, amphora, O, bonum vinum, te in convivio producent Bacchus, Venus læta, Gratia, lucernæ accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod libenti sit causa libertatis? Funt enim audaciores ex vino homines plerique. An quis pro libertate Bacchia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contritiones et tixas, aut etiam prædia, ut superius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratæ.*] Distractas, volentes separari, distrahi, absteruari quæ junctas; concordie tenaces,

amantesque, insolubiles. Unde ille implecti et conserti inter se manibus pingi solent. Vide lib. ii. Ode 4. et 30.

Ode XXII.—Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incolæ silvarum. Adde quod herbas, plantia, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollineum parturienti opem et munus obstetricis exhibuit. Luna scilicet poros et meatus corporis tempore relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. de Nat. Deor. ii. *Adhibetur ad partus, quod ut maturescat aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Luna curvis, qui quia mensis spatia conficiunt menses vocantur.* Idem ferè Varro iv. de Ling. Lat. ubi Luna nascentium dux . . . partientes eam invocant. Diodor. Sicul. lib. vi. Plutarch. Sympos. iii. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus lib. i. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.] Terent. And. act. iii. sc. 1. v. 16.

Juno Lucina, ser opem, serva me obsecra.
Catull. Carm. xxxii. 13. *

*Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.*

Ovid. Fast. lib. ii. 461.

*Parce, procer, gravidis, facilis Lucina,
puellis,*

Maturumque utero mollior asper onae.

Dionys. Halicarnass. lib. v. in eodem Junonis Lucinæ referri natorum infantum nomines statemque referri solita testator. Cic. ante cit ut apud Græcos Dianam samque Lucifera, sic apud nostros Junonem Lucinam in periculo invocant. Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri

Diva triformis ;
Imminens villæ tua pinus esto ;
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ietum
Sanguine donem.

sit tibi sacra pinus fundo
 [329] meo impendens ; quam ego
 6 singulis annis evolutis gau-
 dens aspergam cruore por-
 ci transversam morsionem
 tentantis.

ODE XXIII. AD PHIDYLEN.

Puris tantum manibus Deos placari.

CÆLO supinas si tuleris manus,
Nascente Lunâ, rustica Phidylen ;
Si thuro placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni

O, Agrestis Phidylen, si
 [330] manus supplicis ad cælum
 tollas Lunâ incipiente ; si
 Lares placaveris thure et
 hornotinis frugibus atque
 sue edaci ; neque fertilis
 5 vinea experietur Africum
 perniciosum, neque spicis
 rubiginem sterilitatis cau-
 sam, nec teneri fœtus

ANNOTATIONES.

egregiè docet Macrob. Saturnal. lib. i. cap. 17. et seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens : Luna in cosso, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æn. iv. 611.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ

Hinc illud,

*Turret, iustrat, agit, Proserpina, Luna,
 Diana,
 Ima, superna, seras, sceptro, fulgore,
 sagittâ.*

Alii quoddam modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

6. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem ; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo et finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ietum.*] Qui licet junior jam ex suâ naturâ meditatur obliquò dentium exortorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem servire et transversum ictum meditari : alii in ipsum illam pinum dentes intestasse ; nonnulli ab aprî scævitate Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, commolascuntur : sed gratis et perperam.

Ode XXIII.—Metrum idem quod supra Od. 9. lib. i.

1. *Cælo supinas, &c.*] Si Deos ritè coleris et piè supplicaveris, licet modica offorens mæra, placatus illos habebis.

Supinas.] Versus ad cælum palmis ; quæ contra invocando inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascentis Lunæ.*] In novilunio et Calendis solebant rustici mulieres sacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, custodi.

Phidylen.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatiana villæ procuratrix : convenit nomen, siue proprium fuerit, seu factum sit à Poëtâ

φιδυλλή, Parca. Gallicè, Ménagère. Anglice-
 ΤΗΡΥΤΥ.

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novam optimumque, offeri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hæc utpote fœcundâ placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum et calidum adeoque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. lib. ii. cap. 47. De eo jam lib. i. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. la Melle. Angl. BLASTING, aliàs SMUT, quæ nigrescunt spicis et sterilesunt. Oritur ex pluvîâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. xviii. cap. 17. *Cælestis frugum vinearumque matum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in rosado tractu, convallibusque ac perflatu non habentibus. E diverso coræni ea ventosa et excel-sa. Et cap. 28. in fine. Alia sunt mala, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt Alis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantis, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus : et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. lib. xviii. cap. 29. *Rubigalia Numa constituiti anno regni sui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quamquam hunc ferè occupat segetes rubigo : quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. lib. iv. cap. 16. et alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces et charos filios interpretantur alqui, magis tamen intelligendi videtur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Od. 11. v. 4.

noxiam tempestatem anni parte fructifera. Etenim hostia Diis destinata, quae in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te vero Deos exiguo rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat sollicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus sine munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religiosum ador et sal crepitans.

Pomifero grave tempus anno.
Nam quae nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
Mollibit aversos Penates
Farre pio et saliente micâ.

[331]

10

15

[332]

20

ODE XXIV. AD AVAROS.

Quaeris totum mare INTACTIS opulentiore
Tyrrhenum atque Apulicum tuis aedificiis tenens, ditior

ANNOTATIONES.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensque caelum: adeoque morbos haud sentiet greges cæ anni tempestate quæ fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. iv. 55. Vide et supra lib. ii. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quae nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas; at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quae nivali pascitur Algido.] Pascebantur ollum greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.] De eo monte lib. i. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Romæ distat 16 mill. pass. ortum versus. Martial. lib. iv. Epig. 64.

Albanos quoque Truculosque colles.

Arnob. lib. ii. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quædam nivei tauros immolare candoris; nonne istum morem religionemque mutatis? &c.*

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes; Deos perfectæ coles et placabis, mactendo tantum et adornando sarta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dicitur oves, quod duos dentes habeant, mordicis negat; assertit vero dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Attellanâ. Vide Macrobi. lib. vii. cap. 9. et Gellium lib. xvi. cap. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque, *Non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum imagines parvas scilicet in privatis aedibus; in fanis autem ac templis majores Deorum statuas, majora simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In sacrificiis multipliciter adhibebantur ejusmo-

di corollas. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. xxiv. cap. 11. *Est et rosamarinum—foliis odor thuris, &c. De Myrto, lib. i. Od. 38.*

17. *Immunis.*] Innocens, à scelerare vacua et exempta, ex quibusdam; alii aliter et melius, ut existimo, hoc sensu; etiam non offeras Diis ingentia munera, tam litibus, tamque obitinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quam magno et sumptuosum, si modò vitæ innocentiam et pietatem et religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. xxi. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur villâ et parva constituisset sacrificia; respondit; Ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. ii. in fine; ubi

Dicite, Pontifices, in sacris quid facit aurum?
—farre libere.

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. iii. cap. 2. &c. Vide et Plin. lib. ii. cap. 7.

20. *Farre pio et saliente micâ.*] Mollis salis que constat ex aquâ, farre, et sale. Seneca Epist. 114. *Crepacem molam.*

Ode XXIV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hæc Ode proscribit. Animadvertite, queso, Lector studioso, quam varietate quamque felicitate idem assipius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisonem Epist. v. 128. et 240. que duo loca spectant eodem, et egregie declarant rerum communium et culvis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitæque et callidæ tractationem longe

Thesauris Arabum, et divitiis Indiae,
 Caementis licet occupes
 Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
 Si figit adamantinos
 Summis verticibus dira necessitas
 Clavos, non animum metu,
 Non mortis laqueis expedies caput.
 Campestris melius Scythae,
 Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
 Vivunt, et rigidi Getae,

[333] nondum tentatis gazis Arabum ac Indiae opulenta; ad fatum saevum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentes formidine, neque capot mortis retibus liberabis. Felicitas in campis degunt Scythae, quorum incertae habitaciones carpenta circumferunt, nec non asperi
 [334] 10 Getae,

ANNOTATIONES.

praestare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et sciosolano latet, norunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quae ibi annotantur.

[*Intactis opulentior Thesauris Arabum.*] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. i. Od. 29. et lib. ii. Od. 12. Stroph. penult.

[*Intactis.*] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Aelius enim Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit—oppida diruit, &c.* Plin. lib. vi. cap. 28. Strabo. lib. vi. *Receus Romæ expeditione nostro tempore duce Aelio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto docimam Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. ii. Eleg. 10. v. 16.

[*India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intacta te tremat Arabia.*

2. *Diriis Indiae.*] Hæc enim Asia regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. xvi, &c.

3. *Caementis licet occupes, &c.*] Licet præclaras aedes habeas maris littoribus extractas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique Annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Tuscanum et Inferum: pars est Mediterranei, Tuscanam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrà ad Fretum Siculum.

[*Et mare Apulicum.*] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quòd mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Veràm enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania edificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus vitis pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiae litus maris; per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas aedes mors etiam obidet ingrediturque et

habitatores earum non mitiùs tractat quàm in finos et egentes, et in illis aedium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperiù ac dominatùs sui jura exercet; metaphora ducta ab annali clavo, quò in parietibus aedium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

[*Adamantinos.*] Adamante firmiores, lib. i. Od. 36. v. 18. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poeta fatum ineluctabile, mortis necessitatem et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τὴ κλεινὴν ἠγελοῖς ἀδάμαντ' ἔστην ἄσπερον.

9. *Campestris melius Scythae, &c.*] Avaris divitiis sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythae nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc *ἀμαξοίτες* et *ἀμαξοφόροι* dicti; quibus *plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide lib. i. Od. 19. v. 10. et Od. 35. v. 9. et lib. ii. Od. 9. in fine, ibique Annot. Justin. lib. ii. sub initium: *Scythia inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut lectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errant solitia. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrum hyemisque causè lectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingenii culla non legibus . . . aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanae is usus ac vestium ignotus . . . pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscenibus . . . utinam reliquis mortaliibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longè sapientium doctrinæ præceptisque Philosopherum consequi nequeunt; cultosque mores incullà barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. *Παυδάροιο, justissimi*, vocantur Scythae. De his Strabo vii. Herodot. lib. iv. Virgil. Georgic. iii. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythias affines duram pariter vitam agunt, frigidissimà regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versus, circa ostium Danubiù sedes habent. Plin.

quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno: atque alter vices assumens pari fortunà quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi sœmina innoxia parca privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho. Illic maxima dos æstimatur virtus parentum, et pudicitia insolubili puncto alterum virum abhorrens. Illic non licet delinquere, vel merces est mors. O, quicumque voluerit sceleratas strages furorremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi

Immetata quibus jugera liberas

Fruges et Cererem serunt,

Nec cultura placet longior annuâ,

Defunctumque laboribus

Æquali recreat sorte vicarius.

Illic matre carentibus

Privignis mulier temperat innocens,

Nec dotata regit virum

Conjux, nec nitido fidit adultero.

Dos est magna parentum

Virtus, et metuens alterius viri

Certo sœdere castitas,

Et peccare nefas, aut pretium est mori.

O, quisquis volet impias

Cædes, aut rabiem tollere civicam;

Si quæret PATER URBIVM

PARENS CIVITATVM,

18

[285]

20

25

[306]

ANNOTATIONES.

lib. iv. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variae tamen littori apposita tenuere: aliàs Getae, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definitur limitibus nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt: atque ad annum opus ac laborem alii alii succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. iv. *Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Succi; centum pagos habere dicuntur: ex quibus quotannis singula millia armorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent; pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno pôt in armis sunt; illi domi remanent . . . privati ac separati agri apud eos nihil est; neque longius anno remanere uno in loco, incolendi causâ, licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia; nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sœvit in privignis, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juv. Sat. vi. 162.

Hippomanes, carmenque loquar, coelsumque venenum,

Privignosque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plant. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotata mactant et malo ei damno vires.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accipi, dote imparem reddidi.* Juvenal. Sat. vi. 283. *Im-*

perat ergo viro. Vide ibid. in superbiam mulierum plarima. Et Justino lib. iiii. *Lycurgus apud Spartanos virginis sine dote nubere jus sit; ut uxores eligerentur, non pecunia: severi- usque matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene composito; vel, amatori et mœcho potentij non confidit post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

21. *Dos est magna parentum Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ubi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellas castimonia. Plaut. Amphitr. Act. ii. Scen. 2 sui finem.

Non ego illam mihi dotum duco esse, quæ dos dicitur:

Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatam cupidinem,

Deum metum, parentum amorem, &c.

Repete modò allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. vi. 169.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo sœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare nefas, aut peccanti mors certa est, certumque peccati stipendium, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O, quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur, lib. iv. Od. 15. v. 9.

—Ordines

Rectum et vaganti fræna licentis

Injecit, amovique culpas

Et veteres renovavit artes, &c.

27. *Si quæret PATER URBIVM* Subscribi atq. suis.] Si velit dignus esse, cui status originatur cum hæc epigraphæ, pater patriæ. Quæ quidem

Subscribi statuis, indomitam audeat
 Refrænare licentiam,
 Clarus postgenitis : quatenus (heu nefas!)
 Virtutem incolumem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus invidi.
 Quid tristes querimonie,
 Si non supplicio culpa reciditur?
 Quid leges sine moribus
 Vanæ proficiunt, si neque fervidis
 Pars inclusa caloribus
 Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
 Duratæque solo nives
 Mercatorem abigunt, horrida callidi
 Vincunt æquora navitæ?
 Magnum pauperies opprobrium jubet
 Quidvis et facere et pati,
 Virtutisque viam deserit arduæ.
 Vel nos in Capitolium,
 Quò clamor vocat et turba faventium,
 Vel nos in mare proximum

30 *is inframatam coércere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (pro scelus!) viventem virtutem adversamur avidentes, creptam vero aspectui desideramus. Quorsum moneta querelas, si pena non crimen amputatur? Quid leges prorsus absque moribus inutiles, si negotiatorem hand deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nequeque humo constrictæ, nisi solertes nautæ maria formidabilia exasperant? Inopia dedecus ingens impellit quilibet et moliri et perferre: atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus*

ANNOTATIONES.

appellatio honorifica contigit Camillo, Cicero-
 ni, Julio Cesari, Augusto, aliis item postea
 bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor.
 Sueton. &c. Hic Octav. cap. li. *Senatus te con-*
sentiens cum Populo Romano consulat Patriæ
Patrem. Cui Augustus . . . compos factus
colorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos
immortales precari, &c. Juv. Sat. viii. 244.

Roma patrem patriæ Cicronem libera
dixit.

30. *Clarus postgenitis.*] Quidam legunt *clarus*,
 Supra lib. i. Od. 28. v. 31. *Postmodo te natis . . .*
Quatenus (heu nefas!) Ea siquidem est pra-
vitatis morum nostrorum, ut invideamus virtuti,
excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum
vivunt: mortuis autem gloriam sponte deserimus
et laudationem. Egregiè Vell. Patern.
Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos oculis, illis intravi credimus.

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit:
 sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus
 bona viz ante cognoscunt, aut ut par est
 æstuant, quum ea amiserint. Quam sententiam
 expositam efferunt, inter tot alios, Sophocles
 in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post
 reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si
 culpas non puniantur, vel si non cessant im-
 probi crimina perpetrare, quamvis ea puniri
 interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt.*
 Quid prosunt leges, si non observentur,
 sique ad earum amissionem mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non
 tentant, et ad præclusas veluti à naturâ partes
 mundi contendunt; ad Zonam torridam, at-
 que ad frigidam et glaciam, ubi nives asper-
 ritatis ac duritate frigoris duratæ sunt

instar soli, vel, solo astringuntur. Vide lib. i.
 Od. 22. sub finem. Et lujus lib. Od. 3
 Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Qui querit opes, ac pau-
 pertatem fugit per mare, per saxa, per leges.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?
 Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocat
 promontorium, ubi horrorem faciunt omnia,
 quotidie tamen tentatur atque asperatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex
 opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter
 sentiunt vel Ethnicosum sapientes. Vide Apuleii
 Apolog. ubi, *Paupertas, inquit, etiam Po-*
pulo Romano Imperium fundavit, &c.

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem
 longam esse et arduam, saxisque asperam,
 Deoque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex ante
 dictis rectè concludit; si opes non juvant,
 imò impedimento sunt bonis moribus, certè
 debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni
 aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Ca-
 pitolinum, ad ornatum templi. Ac si minus
 movet nos religio Deorum, at moveat saltem
 honos et gloria nominis nostri. Nam illuc
 vocal et prosequetur nos clamor et turba fa-
 ventium. Iste nempe donationes magno populi
 applausu fiebant, quasi triumphum parentis
 ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse*
Senatus recti bonique præceptor mille pondo
auri promittere solet Capitolino. Sueton. Octav.
cap. 60. In cellam Capitolinæ Jovis sedecim
millia pondo auri, gemmasque ac margaritas
quingentias H. S. und donatione contulit.

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic
 Crates Philosophus Thebanus magnum aurum
 pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pes-
 sum, male cupiditates; vos ed mergam, ipse
 me mergar à vobis.

gemmas et lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbrè cupiditatis principia, et iniquè molliores quàm oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit; peritior ludere, seu jubeas trocho Græco sive magis placuerit alea legibus prohibita: dum parens fide perjurio fraeth defraudat consortium socium et hospitem, atque divitias accumulat heredi immerito. Nimis iniquè

Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si benè poenitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa, et tenerè nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærerè ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetità legibus alea.
Cum perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbræ

50

[326]

55

60

[329]

ANNOTATIONES.

48. *Gemmas et lapides.*] Gemmæ pellucet, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvenis ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argenti*que velut omnium scelerum materiam sustulit. Justin. lib. iii. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tusc. iv. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita, continuè ratio, quasi quedam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanet tunc in venas et in hæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ avelli incelerat non possunt; etique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *prave*. Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. ii. Od. 16. v. 15. *Cupido sordidus*, et Sat. i. 61.

— *Parti hominum, excepta cupidine falso, Nil salis est, inquit.*

52. *Elementa.*] Primordia, Juv. Sat. xiv. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

53. *Tenerè nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguculis: vel ad laborem resque duras et asperas formandæ sunt mentes nimis effeminatæ et delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærerè, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, timetque venari: scit verò et amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. i. Ode 8. De venatione lib. i. Epist. 18. v. 49. Ita carit;

Romanis solemnè viris opus, utilis fame, Vitaque, et membris.—

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *busum volubile scuticæ* agitari à pueris solitum; de quo Virg. *Æneid.* vii. 378. Alter ludus trochi erat, cir-

culi cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium, neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hic ut et ad Pisones Epist. v. 390. ubi rem vide fustis explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetità legibus alea.*] In Saturnalibus permittabatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebaturque legibus Corneliæ, Publiæ, Titii. Edilibus ea cura incumbat. Cicer. Philipp. ii. *Licium de alea condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21. et que annotabo ad lib. i. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

— *Quem præceps alea nudat.*

59. *Cum perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollioribus et futilioribus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas malè parvas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant explicantque *consortem* cohæredem; *socium* qui negotiationis societatem ac fides inito contractu fecit. Alii jungunt et ad usum posteriorem sententiam referunt. Nempe *consors* vocatur, qui tantundem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sortis et caput nuncupatur; quod verò ex illa per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortium socium, cum subtrahit quiddam à lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio; *Rectè majores nostri eum, qui socium sefellisset, in honorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publico Quinctio. Animadvertite porò quot et quomodo mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omnia sua violat quæstus causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, inter opes stæpe.

Crescunt divitiæ; tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

64 augeantur opes; verumta-
men aliquod semper deest
augustis bonis.

ODE XXV. AD BACCHUM.

Se afflatus ejus de Augusto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ nemora aut quos agor in
specus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnia stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro

Quò me agis, Bacche, te
repletum? Quas in silvas
atque antra præceps rapior
spiritu insolenti? Quibus
[340] speluncis meditabor immor-
tales honores Augusti, ut
audiar inserens illum side-
ribus ac Jovis concilio?
5 Canam splendores novos,
necdum ab aliis celebratos
Haud aliter attonita est
Baccha, in montibus ex-
pergiscens, cùm cernit He-
brum et Thraciam nivibus
10 albescentem, atque Rhodo-
pen pedibus barbarorum

ANNOTATIONES.

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.* Nam multa potentibus dantur multa Supra Od. 16. in finè. Bene Seneca in Hercule Octavo, v. 686.

*Capit his gavis implere famem :
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri ; nec tota nitum
Lydia vincit ; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum :
Nec si lotus servat Hebrus,
Ruraque diææ cingat Hydaspes ;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.*

Avidis, avidis Natura parum est.

Ode XXV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. 1.

1. *Quò me, Bacche, rapis, &c.* Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes; quod sine divitiâ opè nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. II. Od. 19. ibique Annot. Augusti elegia persequitur Horatius lib. I. Od. 12. lib. III. Od. 6. et 14. lib. IV. Od. 5. 14. et 15. lib. II. Epist. 1.

2. *Quæ nemora, &c.* Lib. II. Epist. 2. v. 77. *Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit turbes, Rurè cians Bacchi.*—

Carmina sacantem scribentis et otia querunt.

3. *Monte, novâ.* Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humana. Adverte, studiosè Lector, incensam passim orationeant. Talla enim enthousiam decet.

Quibus Antris, &c. Quibus in locis à turbâ remotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto verus; quibus illum celo concessum? Vide supra Od. 5. Stroph. 1. ibique Annot.

6. *Concilio Jovis.* Deorum cœtus. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. xz.

8. *Indictum ore alio.* Sed quòd primas Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium sensui cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c. Tantos me stupor divina Cæsaris encomia canendi meditantem corrigit, quantum invadit Bacchas è furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Baccham Orgia.

9. *Evias.* Bacchi sacrificata, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. I. Od. 18. v. 9. *Exsomnia,* vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciam præsertim montibus. Unde et mox Hebrî Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.* Hic Thraciæ fluvius oritur e monte Rhodope, non procul Adrianopoli, labitur in Ægeum mare, è regione insulæ Samothraciæ, valvens arectas arenulas. Solin. lib. xv. De eo jam lib. I. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen. Regio hæc frigidissima nunquam non habet nivem, nec sole laeta, nec sole, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit Rhodopen, incoliturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. I. Od. 27.

11. *Pede barbaro Lustrant Rhodopen.* Hæc subtiliores aliqui afferunt Orpheum pede barbaro, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in eâ montem Rhodopen; eo sensu, ut tam et omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quibus

peragrata. Quam placet mihi longe aberranti admirari cautes et silvam desertam! O, Rex Naxadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Sive est periclitari, O, Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palme.

Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes et vacuum nemus
Mirari libet! O, Naxadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O, Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

[3. 1

15

20

ODE XXVI. AD VENEREM.

Ut Chloës arrogantiam coercet.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiâ istâ lyræam tenebit murus ille, qui stipat latus sinistram Veneris maritimæ. Istic, istic deponite facies accensas

VIXI puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic; hîc ponite lucida

[342]

5

ANNOTATIONES

Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed v̄ commentum quod nostrum etiam Pottam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflitus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditandum juvant Pottam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitandum pertinent.

14. *O, Naxadum potens, &c.*] Quod aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naxadum, id est, Nympharum fluminibus prædientium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur alluisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis, Act. 4. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurvisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contoraisse, postea verò ipsam arborem radicibus concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humili modo*.

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosam tentare opus et arduum; at, duce Deo, non indignum immortalis Cesare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unam est è Bacchi cognominibus, Ἰσὶ τῷ Λαῖνῷ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diode. Sic. lib. iv. cap. 5. et lib. v. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, à *lento*. Cui et ascribitur Servius in Virgil. Georg. li. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. iv. Od. 8. v. 33.

Ornatus viridi tempora pampino.

Ode XXVI.—Metrum idem quod supra Od. 9. lib. i.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab istâ militiâ cessare debco in posterum. Vide lib. i. Od. 9. lib. iv. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amant: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos et amatorios. De hoc instrumento musico, lib. i. Od. i. v. 34.

Paries habebit, Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.] Quia fortunatus fuit in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statum Deorum meridiem aspiciabant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porro ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni omnis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virg. *intonsit lævum*, ad quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversa, et pars quoque templi dextra: que quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacrum Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani partem arma collocat, quibus non sine gloriâ militâret.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genâ fabulantur. Hesiod. Theogon. *ἰσθῆ*

Funalia, et vectes, et arcus

Oppositis foribus minaces.

O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphim carentem Sithoniâ nive,

Regina, sublimi flagello

Tange Chloën semel arrogantem.

et vectes, et arcus præcelsis januis minitantes. O, Dea, quæ fortunatam ob-
[343] tines Cyprum, atque Mem-
10 phim nivibus Sithoniis im-
mensem regis, semel feri
superbam Chloëa elato fla-
gello.

ODE XXVII. AD GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

IMPIOS parvæ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes :
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ

Sceleratos deducat angu-
[344] rium parvæ cantum iteran-
tis, et canis gravidæ, vel
lupa rufa veniens ab agro
Lanuvino, et vulpes *catulus*
5 canis. Anguis quoque viam
inceptam remoretur, cum
velut sagitta è transverso

ANNOTATIONES.

Græcum nomen Ἀγγελῆρα, nam ἄγγελος, spuma dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicaram fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occubabant. Pers. Sat. v. 166.

Chrysidis . . . ante fores extincto cum face canto.

Vide supra Od. 10. hujus libri.

Vectes, et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiabant effringebantque fores meretricum ocellusas. Vide supra Ode 14. sub finem. Et lib. i. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procedite*, inquit, *huc cum vecte*. Bellè Cato vecticularium appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de quâ lib. i. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. xvii.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciam mons. Virg. Eclog. x. 66.

Sithoniasque naves hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percutit; fastidium Chloës et superbiam tibi ingratiæ ulciscere; ferocism elide. Animadvertente porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

Ode XXVII.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Impios parvæ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotiū semper Interpretibus fovevit; multum quoque habet gravitatis et elegantie. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur illa studiosè ad eam scribat Horatius, hæc notum est.

Impios parvæ recinentis omen Ducat, &c.]

Impii iter facturi triste quodlibet auspiciū habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parvæ.] Ingratæ et insauftæ fuit vocis parvæ avis; quæ verò, fuerit, illa, minime liquet. Quibusdam *mesange*, alii *œmeæru*, aliis aliter appellatur, Angl. a JAY. Plin. lib. xi. 87. Init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie . . . Phasianæ corniculis: præterea parvæ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallicæ vocabulo etiam legionis nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò xviii. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parvam, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctus, corvus, cornix, picus, parva; hæc ocellines, quasi orcinines: alii volata et alii, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, alique alium volantes. Virg. Æneid. iii. 361.

Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nullâ aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cum v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hic Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eò quòd per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galatæe Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

4. *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀσπίδων, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Elian. lib. vi. hist. animal. cap. 18. Plin. lib. viii. cap. 23. *Vulgatum est, &quit, jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed et manibus volens tormento.*

5. *Similis sagittæ.*] Nolant hæc intelligi min.

dequæ pavorem iniecit. Ego Terruit mannos. Ego cui timebo
 cui metuam augur prævidens futurus? priusquam a-
 vicula pluvio proximæ præ-
 nunciata redeat ad paludes Imbrium divina avis imminentium,
 minime fluentes, votis vo-
 cabo corvum Oscinem corvum prece suscitabo

[345]

[346]

11

ANNOTATIONES.

Altem ex arcu sagittam, quanquam nihil vetat, ut patet ex Annot. præced. At placet indicari eam sarculli partem in vitibus postremam et superiorem, quam incurva et contorta serpenteum refert, vocaturque sagitta. Columell. lib. iii. cap. 17. Plin. lib. xvii. cap. 21. *Sagittæ vocantur sarculli, ovis intortii panguntur . . . sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterritus equos currum trahentes, in eos insilliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tolitum et sine equitis molestia decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cum nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia; nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare copienti; sis ubique felix. Quod si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditus nonnullis, interrogatiois notam expungere; et continuato sensu et oratione, iungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum, quo deterretur a descendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: litium sine nodo tenens adun-
 cam, quo cœli regiones et certa spatia nota-
 bat, quibus videnda ad se pertinere designa-
 bat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò
 mundi partem spectabat augur? hinc enim
 pendit multarum solutio questionum, nimirum
 ubi dextra pars, ubi læva constituenda; ad-
 que quod felix, quod infelix omen. Primi
 Rom. Augures orientem spectarent ut Alban-
 sis et Latinis edocuit. Patet ex Virg. Æn. viii.
 61. Æn. xii. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ
 disciplina, ad meridiem conversi omen capie-
 bant et auspiciam. Vide Varron. lib. vi. Plin.
 lib. i. cap. 64. Quæ cum ita sint, ortus Solis
 erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo
 quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis*
oscinem, sinistrum infelixque augurium deno-
 tet. Adde quod vulgò putabantur auspicia
 corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis con-
 tra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Autul.
 Scen. 20. *Non temerè est quod corvus caritat*
mihî nunc ab lævâ manu, &c. Cic. de Divin. l.
 Quod augurium à dextrâ corvum, à sinistrâ
 corvi faciat ratum? Fit antea. Pamelius re-
 quirit Jupiæne corvicem à lævâ corvum a
 dextrâ canere junisset? Et de Divin. li.
 Cetero ceteris à dextrâ, aliis à lævâ datum est ori-

bus, ut ratum auspiciam facere possint? Verùm
 enimvero magna hujus observationis vanitas,
 ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de Divin. li.
 Quæ autem est inter Augures conveniens et
 conjuncta constantia? Ad nosri augurii con-
 suetudinem, dixit Ennius.

Cum tonuit lævam bene tempestate serena.
 At Homericus Ajax, apud Achillem querens
 de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc
 modo nunciat;

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edia.

Ita nobis sinistra, Graiis et barbaris dextra
 meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro
 quæ bona sint sinistra nos dicere, etiam dext-
 ra sint. Sed certè nostri sinistram nominare
 runt (quod à sinendo dictum putant) exterritum
 dextram, quia plerumque melius id videbatur
 Vide Just. Lips. Elect. ii. cap. 2. Ex his, lec-
 tor, vides non absurdam quoque sententiam
 priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu
 felix augurium fuisse scriperunt, tametsi ad
 lævam esset; ubi et distinguendum aint in-
 ter Auguris dextram manum lævamque, et
 mundi partem dextram ac sinistram, cum Pœ-
 tanus hoc, nunc illo modo loquantur. Adde
 Plutarchum in quest. Centur. Rom. ita scri-
 bentem; *Cur avis sinistra est secunda?*—

Nam sinistrum lævam significat. Potest etiam
deduci à verbo sinere. Eam igitur rem que
sinit avem—vocat vulgus sinistram. Cur
verò? An quòd Æneas in acie contra Mezen-
thum stans fulgur à sinistrâ victoriae index mi-
casset, in augurium id vertentur; ac deinceps
ita observant? Etenim Thebani cum sinistro
suo cornu ad Leucram hostem profligarent,
deinde observantur ut in omnibus confictibus
sinistro cornu imperium tribuerent. An potius,
ut auctor est Juba, respicientibus orientem A-
quilo ad sinistram est, quam mundi partem
dextram et supremam habent—An quia ter-
restria et cœlestia celestium et divinis cum sint
opposita, putabant nobis ea que sinistra sunt,
Deos à dextrâ ascendere? Vide et Arnob. lib.
 iv. paulò post init. ubi læva naturâ esse ulla
 negat egregè. Nec omittit quod Non. Mar-
 cell. docet aliquando etiam lævam in bonam
 partem, et à lævâ dici.

9. *Antequàm stantes repetat paludes, &c.*] Antequàm tempestate denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbretem divinasque et voce indicans. Supra Ode 17. *aque augur cornix dicitur.* Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ora futura præcipientem. Vide Gell. lib. vi. cap. 6. Plin. lib. 3 cap. 12. *Pezinam corvorum significans, etiam glutinam vocem velut strangulat.* Et lib. xviii

Solis ab ortu.

Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec lævis vetet ire picus,
Nec vaga cornix.

Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ novi sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scâtentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.

ab oriente cœcitateq. Eto fortunata ubicumque volueris, ð Galatea, et vive nostri memoriam servas; et

15 te nec pergere impediât alnister picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quibus periculosum sit Adriaticum mare, neque fallit Iapyx

20 serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum concussa. Ita etiam Europa

25 fallaci tauro commissis latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos expavit autè imperterrita.

ANNOTATIONES.

cap. ult. corvi singulis quodam latrantes, seques concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carpiam vocem reorbebant, ventotum imbrem præragiunt. Contrâ si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspiciis fuisse narrant quidam. Vide supra Annot.

15. Nec lævis vetet ire picus, Nec vaga cornix.] Plaut. Asinar. Scen. 4. Picus et cornix ab lævâ est: corvus porrò (aliàs parra) à dextrâ, convadent. Plin. lib. x. cap. 12. Cornix inauspicata est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Id. eod. lib. cap. 18. Pici (Gallicè piverti) Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis—Ipsi, principales Latio nuntii in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Uxus eorum in capite Prætoris urbane L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedis ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondere Vates, exitium Imperii portendi, si dimitteretur; at, si examinaretur, Prætori. At ille avem protinus conceperat; nec nullò post implevit prodigium. C. Cælio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. Sed vides quanto, &c.] Attamen ð Galatea, ne temerè te perfido committas mari; animadvertite imminet ab Orione tempestatem.

18. Pronus Orion?] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. i. Ode 28. v. 21. lib. ii. Ode 13. v. 39.

Ego quid sit ater Adriæ novi sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus, conscendi mare Brundisii. Tunc etiam intellexi quid albus peccet Iapyx, quam sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, ac repente à cælo sereno procellas cians, et naufragia patiens. De eo lib. i. Ode 3. v. 4.

21. Hostium uxores, &c.] In hostes vertantur et kruant mala quæque: à Galatèa aver-

Cæcos Sentiant motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eò quod noctis Auster, interdum Aquilo vehementior—et Austro majores fluctus eduntur. Plin. lib. ii. cap. 47. in fine. Alii legunt orientis Hædi. De Hædorum exorta tempestuoso, vide Annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò se-gax Pœta junxisset Hædorum ortum cum occasu Orionis, quem modo attulit? Hic siquidem longè est post illum. Veruntamen quid vetat Horatium Galatæe interminari Orionis, hostibus verò Hædorum malignitatem?

25. Sic et Europe, &c.] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europe. Hæc mansuetam et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et irambulare. At pensavit certis, cum se avectam longis sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultrò cœcendis; at mox penitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitata est; tu ab Iapyge, Anstroque, ventis; et à Orione, Hædoque sideribus noxia poteris, falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. vi. cap. 16. Ovid. Metamorph. ii. Fab. ult. et Fast. v. Apollodor. lib. iii.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

21. Medianque fraudes Palluit audax.] Quam audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nò præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur à Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcellius et Theocrito, quoniam inter hujus opera, Idyll. xix. reperitur inscriptum Europa, quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

Pueri amos flores in pratis Nuper in pratis studiosa florum, et
 colligens texensque corrolas Debitæ Nymphis opifex coronæ,
 las Nymphis meritas, nocte paràm lucida nihil as- 30
 pexit nisi sidera et aquas. Nocte sublustri, nihil astra præter
 Vidit et undas. [341]
 Quæ simul centum tetigit potentem Oppidis Creten: pater ð relictum
 Filix nomen, pietasque! dixit 35
 Victa furore;
 Unde? Quò veni? Levis una mors est Virginum culpæ. Vigilansne ploro
 Turpe commissum? An vitio carentem 40
 Ludit imago
 Vana, quæ portâ fugiens eburnâ Somnium ducit? Meliusque fluctus
 Ire per longos fuit, an recentes Carpere flores? 41
 Si quis infamem mihi nunc juvencum [342]
 Dedat iratæ; lacerare ferro, et 46
 Frangere enitar modò multum amati Cornua tauri.
 Impudens liqui patrios Penates!
 Impudens Orcum moror! O, Deorum 50
 Si quis hæc audis, utinam inter errem

ANNOTATIONES.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cum rapta est à Dite, Proserpinam exhibent. Ovid. *Metamorph.* v. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Hom. *ἑκατόκροτον*. Hinc Virgil. *Æneid.* iii. 106. de Cretenisibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. xii. cap. 1. *Est Gortynæ in insula Crete fœtae fontem platanus una, insignis utriusque lingue monumentis, et nunquam folia dimittens; statimque ei Græciæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ condidisse.*

34. *Pater ð relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amoris obscuro patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginittatis. Catull. *Carm.* lx. 46.

— *Virgo dum intacta manet, dum cara quis est;*

Cùm castum amicit polluto corpore florem, Nec parvis jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. *Odyss.* xix. 662. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram; per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. *Æneid.* vi. 238. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur: *ἑλεφαίον*, inquit, est decipio; hinc vanum est insomnium ð portâ, quæ candentis nilens elephantis, ut ait Virg. c. l. Illud autem est verum quod è cornæ

portâ. Nam à *ἀλεας* cornus, *ελεφαίον* indeque *αλεφαίον*, effectum reddo. Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium; ac contrâ pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Alii per ebur, quod dens est elephantis, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illum autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt ac incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrobi. in *Sonn.* Scip. lib. i. cap. iiii.

42. *Meliusne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilantibus mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possam, inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Hæc divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens colluit Europa; contractat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet poellam. Apud Ovid. autem *Metamorph.* ii. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit; gaudet amans. Meminit quoque Cic. de *Nat. Deor.* i. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quàm ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco proderat tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda Iones.*] Jam

Nuda leones.

Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.

Vilis Europe pater urget absens :
Quid mori cessas ? Potes hæc ab orno
Pendulum zonâ benè te secutâ e-
lidere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant ; age, te procellæ
Crede veloci : nisi herile maavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

Mox ubi ludit sauis, abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Uxor invicti Jovis esse nescis ?
Mitte singultus : benè ferre magnam
Disce fortunam : tua sectus orbis
Nomina ducet.

nuda ambalem inter leones.
Priusquam fœda tabes in-
vadat pulchras genas, ac
delicata prædæ succus digra-

55 batur, cupio formosa tigris
satiare. Infamis Europa,
absens pater instat ; quor-
sum mori differs ? Fran-
gere cervicem potes ab istâ
orno suspensam obsequen-
te tibi cingulo. Seu magis

60 placent cautes et scopuli ad
mortem expeliti : age, com-
mitte te celeri tempestati,
nisi pensum dominus tra-
here vis tu Regis filia, æ-
que dari pellex heræ bar-
baræ. Lugenti astabat Ve-
nus improbè ridens, natus
que laxato arcu : postquam
verò satis iudificata est, ait
Modum pone furori et ar-
denti jurgio, quando tibi
juvencus odiosus cornua

70 dabit frangenda. Ignoras
te esse conjugem supremæ
Jovis ? Omittite querimoniae.
Disce altam sortem susti-
nere, ut decet : divinus
mundus tuam foret appel-
lationem.

75

ANNOTATIONES

Europa non somniasse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscentem iram in taurum primò, deinde venè in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici ; fortasse et penas luere vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam nempe et pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino beluas Creta non habet aut nutrit ; verùm attonitæ, idque citra notam ignorant, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelos patrem flagitiosæ mihi exhibit durum perinde at justum vindicem ; eaque me imago urget et torquet.

58. *Potes hæc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspensio vel præcipitio, seu in mare seu in scopulis acutos.

63. *Nisi herile maavis Carpere pensum.*] Nisi maavis servire, et lanam in fila ducere ab heræ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata : nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia ; quæ mater fuit Minos ac Rhadamanthi.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.
Aderat querenti Perfidum ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, prope stans Venus ridebat virginem, dolis quidem deceptam quin ac filii Cupidinis, qui cum sat vulserum intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto (Dixit) irarum, &c.*] Totâ hæc strophe ironiam complectitur salustiam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis ?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europam, qualis sit, aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Benè ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem ; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatus et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœnicâ in Cretam abductum uxoris loco habitasse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. xvi. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm ταυροειδὴς ἄβραμα, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbem in duas vel tres divisi portions (nam olim aliè aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgata opinione. Nam alioquin Herodot. scribit, *Nemini mortaliùm condare unde Europa nomen adeptæ sit, nisi dicatur ab Europâ Tyrid (alii Syrid) nomen accepisse regionem antè nomine currentem,*

ODE XXVIII. AD LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Quid melius agam die
 Neptuno sacra? Profer,
 Lyde cina, Cæcubum re-
 motum a, atque severitati ob-
 firmatis vim infer. Vides
 mediam diem recedere; et
iamen cunctaris detrabere
 ex apothecâ inutilem cadum
 Bibulo Consule conditum;
 quasi consistat tempus fu-
 gax. Agè alternis canemus
 Neptunum, et cæruleos Ne-
 reidum capillos. Tu citha-
 râ incurvâ sepius cantabis
 Latonam, atque tela Dianæ
 rebocis:

FESTO quid potius die
 Neptuni faciam? Prome reconditum,
 Lyde strenua, Cæcubum,
 Munitæque adhibe vim sapientiæ.
 Inclinare meridiem
 Sentis? ac, veluti stx volucris dies,
 Parcis deripere horreo
 Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
 Nos cantabimus invicem
 Neptunum et virides Nereidum comas:
 Tu curvâ recines lyrâ
 Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:

ANNOTATIONES.

illam porrò ex Anis certè fuisse, in hac verbè minime comedisse terram, quæ nunc à Grecis vocatur Europa, sed à Phœnicæ (autem in Cretam, et à Cretà in Africam. Apud Moschum antea cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram et oppositam, de se contententes, muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu et habitu; altera similis erat indigenæ, atque, ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutritisset; verùm altera validis contentens manibus trahebat non invitam, quod ea sibi fato destinata esset, &c.

Secus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem exstitisse; at irruipente subleade ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum? et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. ii. cap. 90. *Oceanus in lotum abtulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, et Platoni credimus, immenso spatio. Et lib. iii. Proxim. Africa Abyla, Calpe Europæ olivætra; laborum Herculis mole. Quam ob osuam columnas ejus Dei vocant indigenæ; creduntque perfosas exclusæ antea admittit maria, et rerum naturæ multas faciem.* Et cap. 1. rursum, *Oceanus, inquit, hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido motu terras, quæcumque venientes expulset, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Festo quid potius die, &c.]* Quid aptius et convenientius dici festivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.]* Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertîâ. Mæminit Plin. lib. xviii. cap. 12. Athenis autem dies octavo cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 18.

Reconditum.] Ideoqur pretiosum et opti-

3. *Lyde.]* Eadem fortasse quæ suprâ Od. 11. Stroph. 7. ubi quidam *obstinata*, hic verbè *facilis et amica*.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. i. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.]* Antmo à naturâ serio et à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tua indole serviori; mecum vaca hilaritati, vino, joci.

5. *Inclinare meridiem Sentis.]* Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cæcus hora carpenda est.

7. *Horres.]* Græcè ἀγῖον. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.]* Sælis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub consulatu Bibuli anno U. C. 604. in horreo conditam: quæ quidem tempore Horatii puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse statem vini designare nomine Consulis tunc Republicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cesare Consulem, nihil verbè Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. xx. vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.]* Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter *Neretides*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. 7. non longè ab initio.

Virides Nereidum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.]* Tu, Lyde, cantabis Deas partui presidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. i. Od. 10.

12. *Latonam.]* Dianæ et Apollinis matrem. *Celeris spicula Cynthiæ.]* Celebrabam Dianam venatricem, spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho

Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus.
Dicetur meritâ nox quoque nœniâ.

Ultimo cantu dicitur Ve-
nus, quæ Cnidon obtinet
et Cycladas emicantes, at-
que junctis cygnis adit
Paphum. Nox etiam ca-
netur apto carmine.

ODE XXIX. AD MÆCENATEM.

Invitat cum ad frugalem cœnam : et opum contemptum laudat.

TYRRHENA Regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ:
Neu semper udum Tibur, et Æsulæ
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.

[308] O, Mæcenas, proles He-
trusca Regum, jam pridem
apud me tibi est dulce vi-
num in amphorâ, non hac-
tenus inversâ, cum floribus
rosarum, et balanus ex-
5 pressa tuis crinibus. Sub-
trahe te cunctationi: ne
continô aspectus humidum
Tibur, et pronos agros
Æsulæ, collesque Telegoni
parricidæ. Relinque abun-
[354] dantiam fastidium afferen-
tem, et sedes excelsis nub-
bus proximas. Intermitte
10 admirari fumum, et poten-
tiam, tumultusque Romæ
felicis.

ANNOTATIONES.

Deli insula monte *Cynthia* dicta est. Lib. i. Od. 21. v. 2.

13. *Cnidon.*] Caris urbem, de quâ lib. i. Od. 30. init.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. i. Od. 14. v. ult. *Paphos.*] De eâ urbe Cypri clarissimâ lib. i. Od. 30. init.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Venæris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. iv. Od. 1. v. 10. *Purpureis ales oloribus:* aliâs columbas. *Fœperit.* lib. iii. Eleg. 3. 31. et Apul. Metam. lib. vi. paulò post initium: interdam passeress. Ita Sappho, *καὶ δὲ τ' ἀγοὶ ἐγυυθὸν.*

16. *Dicetur meritâ nox quoque nœniâ.*] Nox etiam constabitur *moritâ nœniâ:* vel quòd in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quòd carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *nœniâ* lib. ii. Od. 1. v. 30. Ode XXIX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. ..

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Pœta nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac pœsîn, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Sœtices mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cœtera non sine voluptate loquetur. *Tyrrhena Regum progenies.*] Ab Hetruscis regibus oriunde. Vide lib. i. Od. 1. et 20. ibiq; Annot.

2. *Non autè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibutus, nec resignatus, nec dum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta et corollas à floribus, ad convivium semper adhibuisse veteres, fasè dixi lib. i. Od. ult. et alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hâbitatam pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum bala-

ninum è glande unguentariâ, non absmilli nœcis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glaus Latinis, *βάλανος* Græcis. Vide Plin. lib. xii. cap. 21. lib. xiii. cap. 1. et 4. et alibi Pers. Sat. 4. lib. xxvii. *Balanum Gausæpe* nuncupat balano defusum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quò minus apud me cenatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum sedes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Æntiam, etc.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. i. Od. 7. et 19. et lib. li. Od. 6. init.

Æsulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis edificatum.

8. *Telegoni juga parricide.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jûgo amplissima emerent œdificia: vulgò *Frascall.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes sedes, vel turrin, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectasse dicitur incendium urbis. Suet. Nero. cap. lxxviii. *incendium è turri Mæceniariâ prospectans, lactus flammæ, ut aëbal, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam

Non raro jucunda opulenti
 varietas et nitida coenae in
 exigua domo pauperum,
 sine tapetibus et purpura,
 vultum anxiam porrexe-
 runt. Jam lucidus parens
 Andromedae promit ardo-
 rem absconditum. Jam se-
 vit Anticanis, ac sidus Leo-
 nis furiosi, Sole redeunte
 dies aridos. Nunc pastor
 estu fatigatus cum grege
 languente petit umbras, et
 amnes, atque densa memo-
 ra Silvani hirsuti; et litus
 silens levis non habet auras.
 Tu laboras quis urbi status
 conveniat, ac mentis anx-
 ias quid *adversus* Republicam
 moliantur Seres, et
 Bactriani Cyro subjecti, at-
 que Tanais seditiosus.

Plerumque gratæ divitiibus vices,
 Mundæque parvo sub lare pauperum

Cœna, sine aulæis et ostro,
 Sollicitam explicuere frontem.

Jam clarus occultum Andromedæ pater

Ostendit ignem: jam Procyon furit,

Et stella vesani Leonis,

Sole dies referente siccos.

Jam pastor umbras cum grege languido

Rivumque fessus quaerit, et horridi

Dumeta Silvani; caretque

Ripa vagis taciturna ventis.

Tu civitatem quis deceat status,

Curas; et urbi sollicitus times,

Quid Seres et regnata Cyro

Bactra parent, Tanaisque discora.

16

20

[359]

26

ANNOTATIONES.

13. *Plerumque gratæ divitiibus vices.*] Na-
 tura diverso gaudet.

14. *Mundæque coenæ.*] Paratum non *aspi-
 ter* sed *mundè* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Fron-
 tem scilicet morositas in rugas contrahit, hila-
 ritas verò solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ar-
 dores adducit ac notat sidus Cephei, quod ortur
 7. Id. Jul. ex Columell. lib. xii. Cepheus
 Æthiopum Rex inter sidera relatus cum Cas-
 siope uxore, Andromede filiâ, et Perseo ejus
 liberatore ac sponso.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei sidus
 ponè minore Uranum collocatum est: tum
 quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur:
 Hygin. lib. i. Apollodor. Arat. &c. vel potius,
 quòd antè non apparebat, jamque ortum oc-
 tendit se.

18. *Procyon.*] Latine Anticanis, sidus quod
 ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell.
 &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. ii.

— *Geminis est ille sub ipsiis
 Anticanis Grato Procyon qui nomine fertur.*

19. *Stella vesani Leonis.*] Quintum est hoc
 Zodiaci signum, quod ingredienti Sole, inci-
 pit sævire Canicula *insana* dicta Persio Sat. iii.
 3. fortasse et alludit Horatius ad stellam
 jam in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti.
 Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*] Scaliger of-
 fensus epitheto, *siccos*, in fine versûs, mallet
Sole graves referente lucea. Age, vir gravis;
 æstivos dies et calores Poëta vult indicare; ut
 hyemis graves perinde luce ac æstatis. O,
 hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam pastor umbras, &c.*] Priore strophe
 anni tempestatem æstivam; hæc autem diei
 horum ferventissimam designat, nempe meri-
 diem, quo solèbant pastores et greges umbras
 et frigora captare. Virg. Eclog. ii

23. *Dumeta.*] Silvas suâ densitate umbras
 et frigus suppeditantes.

Silvani.] Dei silvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite,
 corpore hirsuto et villosio. Vide suprâ Od. 18.
 v. 1. ibique Annot.

Caretque Ripa vagis taciturnis ventis.] Nulla
 est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ri-
 pas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*] Dum
 quiescunt omnia, tu etiam labores de
 statu Reipublicæ constabiliendo. Atque omnia
 carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte
 De hæc Mæcenas Præfecturâ Dio lib. xix
 et Iv. Vide et Vell. Paterc. lib. ii. Senec. Epi-
 st. xcv. Cornel. Tacit. Annal. vi. Suprà noster
 Ode 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*] Asiae populi ultra Sinas, à Serâ
 urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Cal-
 tay*, serico opere inclyta. Vide lib. i. Ode 13
 sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria
 Bactrianae Regionis Asiae, inter Parthum et
 Occasum et Indiam ad Ortum, Oxæ fluminis
 aluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum a
 Medorum, subindeque totius Orientis Rex,
 profanis imò et sacris literis celebratus, à
 Tomyri Scytharum Regina cum suo exercitu
 contrucidatus. Vide Justin. lib. i. &c. Pse-
 lipomen. Eadr. Daniel. maximè verò Isais cap
 xlv. 1. et seq. *Hæc dicit Dominus Christo meo
 Cyro cujus apprehendi dexteram, ut subjiceres
 ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam—
 Ego ante te ibo—Dabo tibi thesaurus abscon-
 ditos et arcana secretorum, ut scies quæ ego
 Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel
 —accinxi te, et non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discora.*] Populi ad Tanaim
 inquieti impatientes, ad bellum proclives, inter

Prudens futuri temporis exitum
 Caliginosâ nocte premit Deus;
 Ridetque, si mortalis ultra
 Fas trepidat. Quod adest, memento
 Componere æquus : cætera fluminis
 Ritu feruntur, nunc medio alveo
 Cum pace delabentis Etruscum
 In mare, nunc lapides adesos,
 Stirpesque raptas, et pecus, et domos
 Volventis unâ, non sipe montium
 Clamore, vicinæque silvæ;
 Cùm fera diluvies quietos
 Irritat amnes. Ille potens sui
 Lætusque deget, cui licet in diem
 Dixisse, VIXI : cras vel atrâ
 Nube polum Pater occupato,
 Vel Sole puro : non tamen irritum
 Quodcumque retrò est, efficiet ; neque
 Diffinget, infectumque reddet
 Quod fugiens semel hora vexit.
 Fortuna sævo læta negotio, et
 Ludum insolentem ludere pertinax,
 Transmutat incertos honores,
 Nunc mihi, nunc alii benigna.

Dii sapientes obscuris tem-
 30
 [366] bris involvunt venturæ avi
 sortem : deridentque al ho-
 mo plus quàm decet angu-
 tur. Satage bene mode-
 rari presentia : reliqua di-
 labentur instar fluvii Ti-
 beris modò intra ripas qui-
 35 etè defluentis in mare
 Thuscum, modò saxa cor-
 rosa evulsasque stirpes, et
 greges, atque edificia et-
 nua abripientis, haud sine
 sonitu montium et silvæ
 proximas ; quando immanis
 40 eluvies sollicitat fluvios tran-
 quillos. Is compos sui est,
 vivetque hilaris, qui diebus
 singulis dicere potest, Vixi :
 [357] crastinâ die Jupiter celo
 producat vel obscura nubi-
 la, vel serenam diem : at
 45 nequaquam rescindet quic-
 quid actum est, neque mu-
 tabit ac destruet quod se-
 mel attulit fluxum tempo-
 ris. Fors gaudens rebus adver-
 sis, et obstinata ludere lu-
 dum petulantem, subvertit
 50 dignitates caducas, jam mi-
 hi, mox alteri propitia.

ANNOTATIONES.

que se frequentibus dimicantes, Parthi, Scythæ,
 Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ
 disternante jam dixi. Vide Ode 4. hujus
 lib. stroph. 9.

20. Prudens futuri temporis, &c.] Sapienter
 Dii hominibus cognita esse futura noluerunt,
 sive ne malis ante tempus torqueantur : sive
 ut incertâ rerum expectatione penduli ad ip-
 sos recurrere ac vereri moneantur.

31. Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.]
 Lib. ii. Ode 16. v. 25.

Lætus in præsens animus, quod ultra est
 Oderit curare.

32. Quod adest, memento Componere æquus.]
 Præsentibus stete prudenter, rectè, justè.

33. Cætera fluminis Ritu feruntur.] Futu-
 rum tempus fuit, et sensim elabitur, rebus
 modò pacatis, modò turbidis.

36. Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.]
 Exundans rapit omnia, saxa rapidiori lapides
 arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vide
 Homer. Iliad. xi. 492. Laëret. lib. i. 286.

Fragmina deficiens silvæ, arbusculæque tota,
 Dat sonitum magno stragem, volvitque sub undis
 Grandæ saxa, &c.

Virgil. Æneid. ii. 305.

— — Rapidus montano flumine torrens
 Sternit agros, sternit saxa læta, boumque la-
 bores ;

Præcipitesque trahit silvas : stupet inæcius alto
 Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. Cùm fera diluvies quietos Irritat amnes.]
 Amnes scilicet in Tiberim influentés, ipsa

que augentes supra modum exundatione suâ ;
 illi sunt Tiniæ, hodie Topine ; Nar, hodie Tere-
 rone flu. Sabinorum ; Pellia flu. Hetruria, hodie
 Paglia. Lege Plin. lib. viii. Epist. 17. ubi de
 Tiberis frequentibus incrementis ita scribit.
 Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis
 altè superfunditur——præmit valles, innatat
 campis——Inde quæ solet flumina accipere et
 permixta devehere, retrò cogit, atque ita alternis
 aquis operit agros. Amio delicatissimus annu-
 um, idèque adjacentibus villis velut invitatus
 relentusque, magnâ ex parte memora quibus in-
 umbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes,
 et decidit mole pluribus locis clausus, dum
 amicum iter querit, impulsi tecla, ac se super
 ruinas evexit atque extulit, &c.

43. Vixi.] Vox contententis mortem, in-
 quit disertè, suo more, Marcellius : sic Æneid.
 iv. 653.

Vixi, et quem dederat cursum fortune, peregi.
 Posset etiam jungi cum vocibus præcedenti-
 bus in diem, eo sensu : is beatus semperque
 lætus deget, qui in diem vixerit, id est, qui
 præsentî tempore, hodiernaque die utatur,
 futuri et crastini minime anxius. Sufficit diei
 malitia sua, inquit Christus in Evangelio.

49. Fortuna sævo læta negotio, &c.] Vide
 lib. i. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. iii. 30.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
 Extollit, quoties voluit fortuna jecuri.
 Et Sat. vi. 614.

— — Stat fortuna improba, &c.
 Sæcretumque sibi minimum parat, &c.

Laudo stantem : Quid si levis alas movet, reddo
 que donavit, ac meâ me
 virtute protego, atque honestam
 paupertatem indotatam peto. Si navis gemat
 Africa tempestatibus, non ad me
 atthnet confugere ad vota lictuosa
 et precibus obtinere, ne Cypriam
 vel Tyriam merces mari avido
 opes adjungant. Tum etiam me
 securum ventus lenis ac geminas
 Pollux per fluctus Ægeos vehet
 ope naviculæ duas remos habentis.

Laudo manentem : si celeres quatit
 Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
 Virtute me involvo, probamque
 Pauperiem sine dote quæro.
 Non est meum, si magiat Africa
 Malus procellis, ad miseram preces
 Decurrere et votis pacisci,
 Ne Cypriæ Tyriæque merces
 Addant avaro divitias mari.
 Tunc me biremis præsidio scaphæ
 Tutum per Ægeos tumultus
 Aura feret, geminusque Pollux.

55

[369]

60

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Abœvi opus ære stabilis,

EXEGI monumentum ære perennius,

[369]

ANNOTATIONES.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat et manent mecum fortuna, laudo: quod si recedat et aufugiat, minimè indignor. Illa instabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frenum equi, laevâ copias cornu tenentis, cum hæc epigraphe:

FORTVNAE MANENTIS.

Servantur in cimeliarcho Ludovici magni.

55. *Probamque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem sit se expetere velut felicitatis viam ducem: sibi que videri satis dotatam, utpote probam. Vide supra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si magiat, &c.*] Qui opes avidè querunt, ac pauperiem velut summum fugiunt malum, in medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscuntur, ne sus pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustia fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam, atque divitiarum neglectu, pauperatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si magiat Africa Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

60. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, et dona polliceri, si salvas præstant merces, impediturque naufragium. Plin. lib. viii. cap. 16. *Tunc præcipuus colorum lacus est, cum spei nullus est.* Pers. Sat. ii. 8

Non tu prece possis emat, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emportæ scilicet erant orbe toto celeberrima, Cypriam, insula maris Mediter. de quâ lib. i. Ode 3. et Tyrus Syriæ urbs maritima, portu quæmoda, olim quidem probè munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœnicie præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, et paucos habet incolæ. Insula pridem erat fretis quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. iv. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. i. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi perditisque omnibus, biremi tantum modò scaphâ vectus, nihilominus pacatè mente constabo perinde ac si Castor et Pollux duces affluerant.

63. *Ægeos tumultus.*] Lib. ii. Ode 16. v. 2.

64. *Geminusque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini; ambo simul propitia sunt et lucida sidera. Vide lib. i. Ode 3. v. 2. et Ode 12. v. 25. Sunt quæ allegorias hæc somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeoque per Ægeos tumultus significare bella civilia. è quibus evaserat biremi scaphâ, id est, virtute et innocentia subnixus, aspirante aurâ et favore gemini sideris, Mæcenatis nimiram et Augusti.

Ode XXX.—Metrum idem quod supra Ode 1. lib. i.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenli sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoris commendetur. Vide lib. ii. Oden ult. hæc cum illâ confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam variâ, dictione tantum distinctam animadvertite. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit; *exegi me-*

Regalique situ pyramidum altius;
 Quod non imber edax, non Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series, et fuga temporum.
 Non omnis moriar; multaque pars mei
 Vitabit Libitinam. Usque ego postera
 Crescam laude recens, dum Capitolium
 Scandet cum tacita virgine Pontifex.
 Dicar, qua violens obstrepi Aufidus,

lenti virgine. Ubiunque rapidus Aufidus marmurat,

atque pyramidum constructione sublimius, quod neque pluvia corrumpens nec Boreas violentus destruere
 [360] queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo; et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posteriorum laudatione augebor, quam diu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubiunque rapidus Aufidus marmurat,

ANNOTATIONES.

momentum ere perennius, quod nulla destruere possit velutis, &c.

[Monumentum ere perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æræ statum ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis vixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. Regalique situ pyramidum altius.] Ægyptiorum Regum opus et sepulchra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numerantur. Tres orbem terrarum implere fama: Regum Ægyptiorum pecunie obicis stultaque ostentatio, inquit Plin. lib. xxvi. cap. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martialis. Epigram. i.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis. Herodot. lib. ii. eas describit accuratè: Unam, ait, quinque stadiis longam, decem annis elaboratam, in aliam verò annos viginti assumptos, &c. Ammian. Marcell. lib. xxli. Pyramides ad miracula septem provocatæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scripserat Herodotus docet, ultra omnem omnino aliiudicem, que hominibus confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissime, in summities acutissimas desinentes; que figura apud Geometras idè sic appellatur, quod ad ignis speciem, seu rugè, ut nos dicimus, extenuatur in conum; quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanicè rationis conumit. Vide Strabonem lib. xvii. et Diod. Sicul. lib. ii. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extractam artificio et opere mirabili, que quatuor erat laterum, quarum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Alitudo amplius quàm jugera sex tolleret. . . ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit; ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa. Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in sæpe peregrinationis narratione testatur Joannes Greavus Astronomie Professor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem, egregiè describit, qualem inquit ac dimeasum est, vix paululum deformatam; altamque dicit pedes ferè septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem enarrat, &c.

3. Quod non imber, &c.] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut series annorum et lapsus temporum.

6. Non omnis moriar, &c.] Non tam animæ, quàm sui nominis immortalitati et memoriæ vellificatur Poeta noster.

7. Vitabit Libitinam.] Superstes erit, eternum durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus sede vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A libendo dicta, ex Varrone, eadem quæ Proserpina; nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet; quò fragilitatis humane mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ et in Problem. Vide Cæsar. Rhodig. lib. xxix. cap. 18.

Usque ego postera Crescam laude recens.] Novis indicibus laudibus cumulabor à posteris; sicque velut innovata mei memoria semper incalescet, concidet nunquam, aut senescet.

8. Dum Capitolium Scandet, &c.] Dum sacra Romæ sient in Capitolio, ac proinde quamdiù stabit urbs illa æterna. Virg. Ægid. ix. 448.

Dum domus Æneæ Capitolii immobile sacrum
 Sæcolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. Cum tacita virgine.] Quamdiù et Vestales ritè silentium observantes operabantur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nonni. Commiscentur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Edulia 'sacra asserunt, ad quas singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quilibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta; nec præ ceteris Angeronalis, quam obtrudit Marcellus Angeronæ silentii Deæ, ubi etiam inter tutelaria numina, ex Macrobo. lib. vii. cap. 9.

10. Quæ violens obstrepi Aufidus, &c.] In Apulia, suâ nempe patria, maxime cupit celebrari Horatius. Est enim Aufidus Apuliam annis, hodie dicitur Ofanto, ex Apennino delatus in Adriaticum mare

tel Daunus aquarum egens
rusticis gentibus dominatus
est: ego clarius è tenui me-
morabor Alcaicos versus
primus transtulisse ad La-
tium carmen. Age, Mel-
pomene, partam virtutibus
magnitudinem assume, ca-
pillosque meos circumda ultrè laureà Delphicà.

Et quæ pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[301]

15

ANNOTATIONES.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ et ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirum fervent ætas et calor, hincque est arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat; unde *siticulosam Apuliam*, vocat noster Epod. 3. v. 16. Vide lib. 1. Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phrasis Græca *Κασιλαὺς τῶν λαῶν*. Legunt alii ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in summam famæ

claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *designam venam*, de quâ lib. 11. Ode 18. v. 10.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*] Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaicos versus Latine scripserim, ad imitationem Alcaei à Lesbio insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 11. Od. 13.

14. *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poeta ut semetipsam ostendat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem; mihiq; te et impone coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achæis, ad Parneum montem.

Q. HORATHI FLACCI CARMINUM, SEU ODARUM, LIBER QUARTUS.

ODE I. AD VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Veneris haud esse idoneum.

INTERPRETATIO.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub domino benignæ Cynaræ. Crudellis parvus amorum suavius

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves. Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium

[302]

ANNOTATIONES.

Metram hanc quod Od. 3. lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit: *Scripta quidem ejus usque aded probè manuscriptaque perpetuè credidit Augustus ut non modò seculari carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusiisque privignorum: eumque coegerit propter hos tribus carminum libros ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto veniunt sunt Ode, quas constat esse factas ante quendam prioribus libris contentas; v. g. 13. hujus libri ante tertiam lib. 1.

Intelligendus fortasse est Suetonius de edito in lucem potius, quàm de conscripto, post alios tres, quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem se excuset, abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab eâ diligebatur maximè; illam vocat *protervam* lib. 1. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam et perfectam vel quia immuni ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ promissionem

Mater ^{σαῦρα} ^{Αιψιδίνου,}
 Circa lustra decem flectere mollibus
 Jam durum imperiis. Abi
 Quò blandæ juvenum te revocant preces.
 Tempestiviùs in domo
 Pauli, purpureis ales oloribus,
 Comissabere Maximi,
 Si torrere jecur quæris idoneum.
 Namque et nobilis, et decens,
 Et pro sollicitis non tacitus reis,
 Et centum puer artium,
 Latè signa feret militiæ tuæ.
 Et, quandoque potentior
 Largis muneribus riserit æmuli,
 Albanos prope te lacus
 Ponet marmoream sub trabe citreâ.
 Illic plurima naribus

5 *parca me mihi, stabilem sub-*
 [363] *ficere dulcibus imperiis, cir-*
ca decem lustra. Ito quò
invitant te vota adolescent-
ium amore plena. Opportu-
nius lascivies in ædibus
 10 *Pauli Maximi; illuc velox*
cycus purpureis, si cupis
aptum hepar inflammare.
Is enim juvenis et nobilis,
et pulcher, et proreis anxius
 15 *hand mutus, ac multiplici*
industriâ præditus, longe
portabit vexilla tuæ militiæ.
 16 *Et, cum rivalis donis amplis*
 [364] *superior, ut victor gaudebit,*
prope lacus Albanos te è
marmore effectum locabit
sub trabe è citro. Ibi tunc
multum naso

20

ANNOTATIONES.

spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.
 5. *Mater æva Cupidinum.*] Hunc versicu-
 lum jam posuit lib. I. Od. 19. Vide ibi Annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro Annot. lib.
 II. Ode 4. in fine. Est spatium quinque annor-
 um: hinc annum ætatis sue quinquagesimum
 notat Pœta. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap.
 95. Just. Lips. Elect. lib. I. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Max-
 imus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743.
 cum Julio Antonio, ad quem est inscripta se-
 quens Ode. Vetus codex titulum quarto huic
 libro præfert; *Ad Fabium Maximum* Torrentio
 teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta
 ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et
 celeriter decurrens. Vide lib. III. Ode 1. v. 42.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce
 cum cycus planè sint candidi, non purpurei.
 Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè
 nitens, qualis est cynorum candor; unde et
 eis purpurea dicitur ab Albinovano: vel, quòd
 purpura etiam alba quædam erat. Plutarch.
 in Alexandro, refert Hermonicam purpuram
 annis fere ducentis repositam suam adhuc
 colorem servasse; cæjus hæc asserebatur ratio,
 quòd rubre tinctura melle, candidæ autem
 oleo albo confecta esset. Xenophon Pædis
 lib. VIII. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ
 emulcham vel albo distinctam; *χιτὼνὰ πορ-
 πορῶν μερίσασσας*. Forsitan et color purpu-
 reus attribuitur cycus Venereæ trahentibus,
 qui ipsius Venereis est; per hypallagen. Apud
 Anacreontem *Ἀφροδίτην πορπορῶσα*.

11. *Comissabere.*] Comissari propriè est post
 conam et epulas jocari, ludere, lascivire;
 quanquam et significat post conam luxuriosè
 iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas*
quadrifariam dispartiebat, in jentacula, pran-
dia, conas, comissationes.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidi-
 nis. Vide lib. I. Od. 13. et 25.

13. *Nobilitas.*] Fabii gentis claritatem om-

nes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modo
 facit, sed prope superat, quòd plus trecenti ex
 eisdem hæc familiarè unâ die pro Republicâ ce-
 ciderint; cum sibi unis Veientium expugna-
 tionem demandari petissent. Ovid. Fast. I.

Una dies Fabios ad bellum miscrat omnes
Ad bellum animos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro
 esse, ex laudabili nobilium adolescentium
 more, exercens agendis causis, defendendis
 reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeo-
 que sollicitis; disertè perorans, bonis artibus
 abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*] Ovid.
Militiæ species amor est,

————— *æviq; labores*
Mollibus his cæstris et dolor omnis inest.

17. *Et, quandoque potentior, &c.*] Ille verb
 Paulus, si quando per tuum, ð Venus, favorem
 apud amicum plùs valuerit, quàm suus rivalis
 muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam è
 marmore in eade constructâ è lignis pretiosis,
prope lacus Albanos ubi prædia ille habet.

19. *Albanos Lacus.*] Non procul erant urbe
 Romæ civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de
 Divin. I. *Veienti bello cum lacus Albanus*
præter modum crevisset, responsum est, dum
 is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Ro-*
mam perituram; si repressus esset, Veios. Inde
admirabilis illa Albanae aquæ facta deductio
 est. Et de Divin. II. *ad utilitatem agri subur-*
bani Albana aquæ deducta est.

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor;
 altera humilis et fructifera; altera silvostris
 et infructuosa, sed grandis; è quâ fcebant ope-
 ra magni pretii, lecti, mense, trabe, &c. Vide
 Plin. lib. XIII. cap. 16. Pers. Sat. I. 53. &c.
 Quidam legunt, *sub trabe Cyprid,* quòd multas
 erant arbores faciendis operibus, navibus præ-
 sertim fabricandis, idoneæ, in insulâ Cypro
 Veneri sacræ, ut dictum est lib. I. Ode 1. et 2.
 21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In
 eo templo, quòd tibi consecrabitur, thura

hauries, et recubabis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Bercynthis et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Salliorum. Nunc me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, heu! quare per malas meas fluunt aliquot stille? quare lingua diserta in vocibus hæsit silentio non decessi? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.

Duces thura, lyræque et Bercynthis
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistulâ.
Illic bis pueri dicæ,
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Saliûm ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
Nec vincere novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parùm decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dare, volubiles.

25

[366]

30

35

40

ODE II. AD ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum.

O, Iule quicumque vult
Imitari Pindarum,

PINDARUM quisquis studet æmulari,

[366]

ANNOTATIONES.

plurimum incenditur tibi, hymnusque cantabitur musicis instrumentis. Lib. ii. Ode 15. v. 6. *capia narium.*

22. *Lyræque, &c.]* Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Fane, tibiâ à Marsya fertur inventa. In Bercynthis verò Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim quæ inde cognomen habuit. Vide lib. i. Ode 16. et 18. sub finem, et lib. iii. Ode 19. v. 18. et seq.

25. *Bis dic.]* Manè et vesperè tuas laudes canent pueri cum teneris virginibus. Vide lib. i. Od. 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.]* Chœreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. i. Od. 36. ubi et de Sallii Martii Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.]* Vergens ego ad senium minus aptus sum amoribus, imò nec jocis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. i.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.]* Me verò eâ etate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicuus? Cur ô Venus, rursus bella moves, post acceptam rudem et vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas.

34. *Manat rara meas lacryma per genas?] Annot elicit lacrymas; passus tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. l.*

Turpe senex miles, turpo senilis amor.

35. *Cur facunda parùm decoro, &c.]* Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, linguam alioqui facunda jam stabat, verbaque intercepta profocantur; quod sanè indecorum nihil est. Virg. Æneid. iv. 76.

Incipit effari, mediisque in vocis resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.]* Inter somnium te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.]* In campo Martio exercebat se juvenis cursu, luctatu, equitatione, deinde natatione in Tiberi campo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendam, ut annotavi fuscè lib. i. Od. 8.

Ode II.—Metrum idem quod suprâ Ode 2. lib. i.

1. *Pindarum, &c.]* Landaverat Horatium Iulus Antonius, æmulamque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius quâ mirè Pindarum extollit supra se, pariterque sacundiam et modestiam exprimit suam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *avæ Bœotice*, id est, creæ et, stupidi, insulæque Bœotiorum ingenii famam et proverbialiter absterat. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. quæ tempore Æschylus, et Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restans œcomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia. Nempe

Iule, ceratis ope Dædaleâ
 Nititur pennis, vitreo daturus
 Nomina ponto.
 Monte decurrens velut amnis, imbres
 Quem super notas aluere ripas,
 Fervet, immensusque ruit profundo
 Pindarus ore;
 Laureâ donandus Apollinari,
 Seu per audaces nova dithyrambos
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis;
 Seu Deos, Regesque canit, Deorum

sublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur, et rapidè fertur instar fluminis è monte labentis, quod plurimè supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis: sive canit Divos, ac Reges Deorum

[367]
 10

ANNOTATIONES.

Ælianus lib. xii. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni, nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi quinque in Poetarum commissionibus prelatam ei tamen Corinnam, auditogum quidem incitiâ. Memoria porro ejus tantæ venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint. Alexander verò Magnus cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jussit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. vii. cap. 90. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. xxi. cap. 44. &c.

Quisquis studet emulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. i. Ode 3. lib. ii. Ode 90.

2. Iule.] Dissyllabam alii faciunt Istem vocem, alii cum Passeratio synalopham ponunt ex primâ vocali vel syllabâ hujus nominis cum priâ precedentis versûs: quemadmodum lib. i. Ode 2. v. 90. in voce uzorius. Vide infra ad vocem Antoni.

3. Vitreo.] Non abs re interpretor, cæruleo.

6. Velut amnis.] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exaridanti.

7. Immensusque ruit profundo Pindarus ore.] Quintil. lib. x. cap. 1. Novem Lyricorum Pindarus longè princeps, spiritus magnificentiâ, sententiâ, figurâ, beatissimâ rerum verborumque copîâ, et veluti quodam eloquentiâ flumine. Propter quæ Horatius cum meritò credidit nemini imitabilem.

9. Laureâ Apollinari.] Vid lib. iii. Od. ult. a fine.

10. Dithyrambos.] Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi *ἡ δὴ βῆσας ἀμύμον*, vel *ἀμ-γάμων*, his viâ portas transiens, quia primam ratus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis remore, et fabulantur. Alii alias etymologias asserant. Apagè qui Syriacæ originem in aere Græciâ voce expiscantur. Ingeniosè verò Moore, eruditè idem què Bacchus intelligitur hæc appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis et mortû ereptus alterâ, atque educatus, scilicet à filiâ Phænoia. Vide Suidam. Scally. Pott.

lib. i. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenumque; Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces; atque idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos; ab Eschylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchicum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit:

Ὀργανοκρατῆρας, πνευματοφρονῆας, &c.
 Ex Athenæo lib. xiv. cap. 6. non semper veteres, cum liberent, usi sunt dithyrambis, veribus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sicut Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepide ibid. *οὐκ ἔστι δὴ δὲ γὰρ ἄμω, ἐν ἰδῶν νῆας, Nullus est dithyrambus, aquem si bibas.* Cicero. iii. de Orat. *Inde ille licentior et dicitior fuit dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiâ tribuit dithyramborum inventionem.

11. Numerisque fertur Lege solutis.] Non quod in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimum sequeretur magisque attendere modulationem carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 17. sub finem.

13. Seu Deos, Regesque canit Deorum Sanguinem.] Pindarus enim Pæonias cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porro notat hæc Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. v. 83.

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
 Et pugilem victorem, et equum certamine primum,*

Et iuvenum curas, et libera vina referte.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Porta noster Herculem Jovis, et Theæum Neptuni filios, item Perithoum à Marte genus trahentem, *Pæ quos Centauri occiderunt.* Vide lib. i. Ode 11 lib. iii. Ode 4. De *Chimæra* per Bellerophonem à Neptuno adjutum delecti, lib. viii. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

flora, à quibus Centaurs legitima cœde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimææ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Elea victoriâ gloriosi, canisque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius status contentis; sive dedit adolescentem mortis ablatum nuptis maritus, illiusque virtutem animumque ac bonos mores extollit usque ad cœlum, atrisque inferis eximit. O, Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maxima sedulitate colligit, ac iugenti labore condo versus, prope silvas et fontes Tiburis humidæ. Tu vates ætius celebrabis

Sanguinem, per quos cecidère justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ

Flamma Chimææ:

Sive quos Elea domum reducit
Palma cœlestes, pugilemve equumve

Dicit, et centum potiore signis

Munere donat:

Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque

Aureos deducit in astra, nigroque

Invidet Orco.

Multa Diræum levat aura cycnum,

Tendit, Antoni, quoties in altos

Nubium tractus. Ego apis Matineæ

More modòque

Grata carpentis thyma per laborem

Plurimum, circa nemus uvidique

Tiburis ripas, operosa parvus

Carmina fingo.

Concines majore poëta plectro

18

[308]

20

25

[308]

30

ANNOTATIONES.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu. Pindar. Olymp. Ode 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Ode 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. i. 59.

Elidum mittit palmas Epirus equarum.

Georgic. iii. 202.

*Ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas agel ore cruentas.*

Elia, et Pisa que et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem sanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebratas. Vide lib. i. Ode 1. v. 3. et seq. Annot.

18. *Cœlestes.*] Lib. i. Ode 1. v. 5. *Palmaque nobilis crevit ad Deos.* Gloria sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equumve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cum struit et componit Epitaphium sponsi morte prematurâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortalis memorie consecrat.

25. *Multa Diræum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem et suavè casentem iustarum cyni idem semper vigor, eadem vis amblerat et sustinet.

Cycnum.] Vide lib. ii. Ode 20.

Diræum.] Dirce fons Bœotia, itera fluvius

Thebas alienus in Ismenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Diræus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julius hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulvii filius, post casum extincti tumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gestit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. li.

27. *Ego apis Matine More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo: *Matine* Calabriae mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porro memorat Horatius regionem, quod non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. i. Ode 7. et 18. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 29. Od. verò seq. v. 10. *Tibur aqua præsumit.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recludere, imò et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. i. Sat. 10. At poëstri carmen contrâ, ut canit Pera. Sat. i. 106.

Nec pluteum cædit, nec demoros sapii ungues.

Parvus.] Animadvertite, Lector, quàm se deprimat istle Horatius, alias certè non mediocriter extollens sese. Vide Ode ult. lib. ii. et iii. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quòd inops Latinus sermo multòque inferior ubertate et copiâ cedit Græcæ lingue tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. fultus Antonius herocis verbibus Dionæ dæus conscripsit duo doctum libellum,

Cæsarem, quandoque trahet feroces
 Per sacrum clivum, meritâ decorus
 Fronde, Sicambros :
 Quo nihil majus meliusve terris
 Fata donavere bonique Divi,
 Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
 Tempora priscum.
 Concines lætosque dies, et urbis
 Publicum ludum, super impetrato
 Fortis Augusti reditu, forumque
 Litibus orbum.
 Tum meæ (si quid loquar audiendum)
 Vocis accedet bona pars : et, O, Sol
 Pulcher, O, laudande, canam, recept:
 Cæsare felix.
 Tuque dum procedis, Iô triumphe,
 Non semel dicemus, Iô triumphe,
 Civitas omnis, dabimusque Divis
 Thura benignis.
 Te decem tauri totidemque vaccæ,
 Me tener solvet vitulus, relictâ
 Matre, qui largis juvenescit herbis

Augustum carmine sublimi
 35 ori quoties debita insignis
 coronâ ducet Sicambros
 immanes per collum sacrum.
 [370] Quo Cæsare grandius aut
 pretiosius nihil fata et na-
 mina propita terris dona-
 verunt, aut donabunt, eti-
 40 amsi revocetur seculum ve-
 tus aureum. Cantabis festo-
 rum dies et communem liti-
 titiam civitatis, forumque
 contentionibus vacuum, ob
 reditum invicti Augusti à
 Diis concessum. Tunc, si
 45 canam aliquid auditu dig-
 num cantis mei maxima
 pars adjicitur: et beatus
 dicam, ô læta, ô celebris
 dies, quâ Cæsar nobis est
 redditus. Dum verò pro-
 grederis, Iô triumphe, sap-
 50 ius repetemus, Iô triumphe,
 phe, omnisque urbs pari-
 [371] ter; et adolebimus thura
 numinibus propitia. Te de-
 cem tauri et vaccæ totidem
 promissis liberabunt; me
 juvenecis matri subtractus,
 55 qui crescit in abundanti
 gramine

ANNOTATIONES.

34. Quandoque trahet feroces, &c.] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram clivo Capitolino adherentem, pergens, &c.

36. Sicambros.] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodoveo cùm ad sacram baptismi accederet, Remigius Rhemensis Præsuli sanctissimus ita locutus fertur: *Mihi deponit colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, nodie Gheldrenses. Strabo lib. vii. &c. Feroces non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab ei suos, tantumque terrore incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, et quos dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Od. 14. v. 61.

Te cæde gaudentes Sicambri
 Compositis venerantur armis.

Admitt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jacenti, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac dedentes se tradidit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit: Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrementis, hoc velut sacramento bellum sumperant, ad eam certâ victorie spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusi equos, Suevi aurum et argentum, Sicam-*

bri captivos elegerant. Sed omnia retrorum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisi ac vendidit.

43. Augusti reditu.] Ex Hispaniâ et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. i. Od. 12. sub finem. lib. iii. Od. 6. et 14. hujus etiam libri Od. 16. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cùm Sicambros profligasset, hic intelligunt alii. Suet. Octav. cap. 20. *Reliqua bella per legatos administravit, ut læmen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveriret, aut non longè abesset.*

Forum Litibus orbum.] Ferias, justitiam, seu vacationem à litibus dirimendis et à forensi strepitu, mos erat iudici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. Tum meæ, si quid, &c.] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O, Antoni, meos etiam qualescunque versus adjungam in tam solemnî occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. cap. 47. *Revertentem ex provinciâ non solum faustis omnibus, sed et modulatis carminibus, prosequerentur.*

49. Tuque dum procedis, Iô triumphe, &c.] Hoc referunt alii ad Iulium Antonium vel Prætozem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis, sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem.* Verùm ipso duce contextu, sanè refertur, ingeniose lictor, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O, triumphe, dum procedes, Iô auspici, Iô repetemus, &c.

53. Te decem tauri.] Tu, Antoni, summo vir, pro Cæsaris felici redditis à Diis impetrando

propter meum votum erul-
rendum Is fronte immu-
latur Lunam incurvam ter-
tia ab ortu die ardescen-
tem; eâ parte insuper con-
travit notam, quæ specta-
tur nive candidior, in re-
liquis rufus.

In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quæ notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

60

ODE III. AD MELPOMENEN.

Se Poëticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

O, Melpomene, quem tu
nascentem aspexeris semel
oculis benignis, eum non
athletam nobilitabit Isth-
mium certamen; non equus
acer victorem curra vehet
Achaico;

QUEM tu, Melpomene, semel

[375]

Nascentem placido lumine videris,

Illum non labor Isthmius

Clarabit pugilem; non equus impiger

Curru ducet Achaico

[375]

ANNOTATIONES.

vovisti grandes victimas, quas voti reus mac-
tabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem
promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juven-
cum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ
paulò post novilunium similem dicit ob parvu-
la corvæ: et in fronte notam habere candi-
dam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom.
Iliad. 4. Diomedis equum toto rufum corpore,
candidâ ipse fronte notâ ad modum Lunæ plene
totandâ, insignem exhibet. Et Moschus, in
Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi
annotavi, Europeæ taurum similiter flavum re-
liquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem
argenteum refulsissæ commemorat.

Ode III.—Metrum est idem quod Od. 3. lib. 1.
1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus
Odes exitu lepore insigne est Scaligeri judi-
cium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. iii. Vide
ibi Annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc
promitt. De eâ lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] *Desumpta*
ab Hesiodo aliisque Græcis senten-
tia. *Placido lumine, ὑπενείθεος ἰμμεσσιν.* Sic
et Tibull. lib. ii. Eleg. 4. in fine.

*Si modò me placido videat Nemeis mea
vultu.*

Hæc facit quod scribit Juvenal. Sat. vii. 195.

—*distat enim, quæ
Sidera te excepiant modò primos incipien-
tem*

Edere ragitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem fa-
cili et benevolo Musa vultu nascentem viderit:
is quidem non illustris erit pugilatu, quadri-
gali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum cer-
tamine; non etiam bello clarus evadet: sed
nobilitas erit poëta, ubique celebrior quàm sint
illi Isthmicæ vel militari victoriæ. Eam verò
sibi gloriam à Musis concessam prædicat Ho-
ratius.

Labor Isthmius.] Certamen et victoria in lu-
dis is qui tertio quoque anno, totius Achææ
concursum, fiebant in Isthmo prope Corinthum,

de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat sacrum
Neptuno sanum. Ludos illos instituit Sisyphus
Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in ho-
norem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuæ
marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in
honorem Neptuni æmulatione quidem Hæ-
culus qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex
ab Alex. lib. v. cap. 8. Plyn. in Thesei vitâ.
Strab. Geo. lib. viii. Tit. Liv. lib. xxxiii. cap.
32. *Isthmiorum, inquit, statum ludicrum adersit
... quo certamina omnis generis artium viri-
umque ac pernicitatis vincuntur . . . propter
opportunitatem loci per duo diversa maria om-
nium Græcorum undique conventus erat.* In
his victores pinu coronabantur, ex Plin. lib.
xv. cap. 10. Contra Cæli Rhodig. lib. vii. cap.
10. Coronam Isthmiam contexti ex apio con-
sueverunt scribit. Et lib. xiii. cap. 17. in Olym-
picis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in
Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis
selino item sed arecentem solitos coronari. Ar-
chias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ
certaminibus ita canit.

Ἄβλα δὲ τῶν, κόνιτι, μῦλα, σίλινα, πίπτε.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquit; nam
voce præconis victorum nomina declaraban-
tur et pronuntiabantur. Illud quoque verbum
usurpant apud Tull. de Divin. i. Poëta.

Jupiter excellet clarabit sceptra corand.
Lucret. lib. iv. Virgil. Æneid. xi. 417. ait.

—*Crimen acerbat.*

Pugilem.] Vide Annot. Ode superiori, stro-
phe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaico.] *De*
curuli certamine, lib. 1. Od. 1. v. 4. Non
videtur facere ad rem quod nonnulli asserunt
hæc, in Achæa sacros agonas celebrari consue-
visse, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti,
in patriam reducebantur curru quasi trium-
phali equis albis quatuor tracto. Apud Diod.
Sicul. lib. xiii. Exænetus Aggrigentum invenit-
tur; comites sunt bigæ curules trecentæ. Vi-
truv. lib. ix. præm. *Nobilibus athletis, qui
Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent
Græcorum majores ista magnos honores conse-
-*

Victorem ; neque res bellica Delis
 Ornatum foliis ducem,
 Quòd regum tumidas contuderit minas,
 Ostendet Capitolio :
 Seu quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
 Et spissæ nemorum cornæ,
 Fingent Æolio carmine nobilem.
 Romæ principis urbium
 Dignatur soboles inter amabiles
 Vatum ponere me choros :
 Et jam dente minùs mordeor invido.
 O, testudinis aureæ
 Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas !
 O, mutis quoque piscibus
 Donatura cycni, si libeat, sonum !
 Totum muneris hoc tui est,

6 nec militare factus impe-
 ratorem ostentabit Capito-
 lio, frondibus Apollinaribus
 coronatum, eò quòd super-
 bas Regum minas fregerit :
 10 Verùm aquæ sacundua
 Tibur irrigantes et silvarum
 densa folia Æoliis clarum
 [374] versibus efficiunt. Proles
 Romæ, civitatum Regiur,
 inter claros Poëtarum cœtus
 me collocare dignatur ;
 15 jamque minùs ævulorum
 morsibus vellicor. O, Musa,
 quæ suavitatem exinix ly-
 ræ meæ sonum moderaris !
 O, quæ mutis etiam piscibus
 cycni cantum dare potes,
 20 no tuo est,

ANNOTATIONES.

trabant, uti non modò in conventu stantes cum
 palmis et coronâ ferant laudes, sed et cum re-
 vertantur in suas civitates, cum victoria trium-
 phantes quadrigis in mensa invehantur, equis
 Republicâ, perpetuâ vitâ, constitutis vectigali-
 bus fruantur. Sueton. Neron. cap. 22. *Mox
 atque aurigare, atque etiam spectari voluit
 . . . tum etiam in circo maximo . . . nec con-
 tentus harum artium experimenta Romæ de-
 dit, Achaiam petiit. Cap. 23. Certamina de-
 incepti obit omnia. Cap. 24. Aurigam pluri-
 furiam, Olympiis etiam decemjugem . . . sed
 excusus curru . . . nec eò secus coronatus
 est . . . Deceat deinde provinciam universam
 libertate donari simulque judicis civitate Ro-
 manâ, et pecunia grandî. Quæ beneficia è
 medio stans, Isthmorum die, sub ipse voce
 pronuntiavit. Cap. 26. reversus è Græciâ Ne-
 apolis . . . albis equis introit, disjectâ parte
 maris, ut mos hieroniarum est ; simili modo
 Anian, inde Albanum, inde Romanam . . .
 veste purpureâ . . . coronam capite gerens
 Olympiceam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Delis Ornatum foliis,
 &c.]* Nec fortiter in bello gestis triumphans
 coronabitur laurè sacrâ Apollini apud Delum
 insulam nato et eximie culto. Vide lib. i.
 Ode 21. v. 10.

9. *Ostendet Capitolio.]* Triumphans quisque
 inaurato curra per viam sacrâ invehatur ad
 Capitolium, seu arcem Romanam, in monte
 Tarpeio extractam, ob inventum ibi caput
 humanum sic appellatur. Ille Jovi Disque
 gratias referebat, spoliisque de hostibus relata
 consecrabit.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.]* Sed insignem cum
 facient carmina in amœno Tiburis
 accessu condita, vel ejus loci descriptionem et
 amœnitatem continentia. De Tibure aquis
 v. lib. i. Ode 7. v. 21. et lib. iii. Ode 29. v. 6.
 Quòd eò sedere amaret Poëta lib. i. Ode 18. v. 2.
 et lib. ii. Ode 6. v. 6.

12. *Æolio carmine.]* Lib. ii. Ode 18. v. 24. *Æoliis
 foliis.* Vide ibi Annot. Alcaicor versus desig-

nat Latine primùm à se factos, ad imitationem
 Alcæi, de quo lib. i. Ode 32. et lib. iii. Ode 38.
 13. *Romæ principis urbium Dignatur so-
 boles.]* Intelligunt vulgò Romanorum posteros,
 vel Augusti privignos ; sed eruditus non nemo
 sensit dictionem esse à Græcis Hebræisque
 ductam ; ut enim hi filium hominis dicunt pro
 homine ; sic noster Romæ sobolem dicit, pro
 Româ, urbium et orbis dominâ, atque ut Mar-
 tialis ait, *Terrarum gentiumque Dæ.*

14. *Amabilem Vatum choros.]* Vel poëtas ex-
 cellentes et amari dignos, vel de rebus amabi-
 libus carmine lyrico scribentes, putâ de laudibus
 Divorum, de Hieronim præclarè gestis, de
 vitâ seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter
 instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.]*
 Ex quo me Roma universa judicio suo probavit
 vatemque sanxit, jam mihi obtractare
 æmuli desinunt : atque aded virtute invidiam
 superâsse mihi videor. Vide lib. ii. Ode ult.

17. *O, testudinis aureæ, &c.]* O, musa, hoc
 beneficium cum aliis benè multis tibi acceptum
 refero.

18. *Pieri.]* Pierides Musæ dicuntur vel à
 Pierio Thessaliæ monte illis sacro ; vel ob filias
 Pieri novem devotas, cum ausse essent
 ad cantum Musas provocare ; quapropter in
 picas mutate temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.]* Ut pote carentes
 vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gut-
 ture, muti sunt pisces. Arist. de Animal. Hist.
 proverb. *Pisce magis mutus : ἀσπότης
 τῶν ἰχθύων.* Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni sonum.]* Plato in Phædone testa-
 tur Cycnos mortis tempore esse maximè ca-
 suos : idem Aristoteles quoque refert. Hiuc Ovid.

*Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
 Cantator cygnus funeris ipse sui.*

Plin. contra lib. x. cap. 23. *Ulorum, inquit,
 morte narratur flebilis cultus, sulâ, ut arbutur,
 aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinione
 refragatur Athenæus lib. ix. cap. 11. Cæl
 Rhodig. lib. ix. cap. 6. scribit hæc : *Cantentem*

latèque victrices turmas
adulescentis superata in-
dustria experte suat, quid
ingenium, quid animus in
felici domo institutus, quid-
que Caesaris erga Neronem
juvenes paterna mens va-
leat. Strenui gignantur stre-
nuis atque generosis. In
juvencis et in equis patrum
virtus residet. Nec aquilæ
producat columbam mi-
nimè belliciosam. At eru-
ditio virtutem ingenitam
provehit, et bona discipli-
na reddit animum fortem;
quandocumque disciplina
deest, vitia detarpan natu-
ræ bonitatem. O, Roma,
quantum debeas Neronibus
testatur Metaurus fluvius,
atque Asdrubal profugatus,
et dies ille Italiam caligine
depolat lætas

Latèque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensère, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita faustis sub penetrabilibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Neronis.
Fortes creantur fortibus et bonis :
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus : nec imbellem feroces
Progengerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant :
Ut cumque defecere mores,
Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis

25

[279]
31

35

ANNOTATIONES.

23. Latèque victrices catervæ.] Rhæti em-
pita antea victores. Strabo lib. iv. Luc Flor.
et Veil. Paterc. antè citati.

24. Juvencis.] Claudii Drusi, de quo antè.
25. Sensère, quid, &c.] Intellexere quid et
quantum valeret institutio et educatio Augusti
Caesaris, qui paternum exhibuit animum et
affectum erga pueros Neronem, Tiberium ac
Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus eru-
ditæ curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviæ
Drusillæ uxore suâ tum etiam prægnante, Au-
gusto potuit concessa, paulò post è vivis ex-
cessit; eundem verò Augustum scripserat tu-
torem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor
fere annos nati, ac Drusi quem cuncta est Li-
via, mensibus tribus post suum cum Augusto
conjugium. Hinc ergo paternus Augusti ani-
mus in pueros Neronem; tum quòd eorum ma-
trem duxerat; tum quòd eorum tutor esset à
Tiberio patre nuncupatus. Sæson. Octav. cap.
6. et 36. Veil. Patercul. jam cit. Cornel. Tac-
cit. Annal. i. &c.

29. Fortes creantur fortibus.] Ἐξ ἀγαθῶν
ἀγαθῶν, Aristot. contrarium tamen evenit non
raro: nam et filii herosum nostris interdum. Sic
degeneres extiterunt filii Samuelis Prophetae,
Alciabadiæ, Dionysii, Periclis, Socratis, Cice-
ronis, &c. Porro vice versà è malis et ignavis
aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus
historiarum monumentis. Vide Valer. Max.
lib. iii. cap. 4. et 5.

Et bonis.] Hæc alii jungunt cum sequen-
tibus, nec absurdè.

33. Doctrina sed vim promovet insitam.] Bo-
na educatio et studiosa institutio promovet
fortibus seu naturæ bonitatem; sustinet, ex-
colit, auget.

35. Ut cumque defecere mores, &c.] Si quan-
do non aderit bona disciplina et morum insti-
tutio, tum corrumpitur optima quælibet indo-
les, contumax perit, et in pravitatem defuit.
Cic. Tuscul. iii. cap. 2. Natura parvulos nobis

dedit igniculos, quos celeriter malis moribus
opinionibusque depravatos sic restringimus, ut
instigulam naturam apparet. Sunt enim
ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si
adolescere liceret, ipsæ nos ad beatam vitam na-
tura perduceret. Nunc autem simul ac in lu-
cem editi sumus, in omni continuo pravitale, et
in summa opinionum perversitate voramus—
tum variis imbuimur erroribus, ut sensati ve-
ritas, ut opinioni conformata natura ipsa cedat,
&c.

37. Quid debeas, ô Roma, Neronibus.] Sci-
licet Claudius Nero adveniens ex Hispaniâ
cum ingentibus copiis Asdrubalem, principem
Annibalis fratri conjungeretur, oppressit. Suet.
Tib. cap. 2. opportune quidem: nam actum
erat de Imperio Romano, si cum Annibale
fratre novum ac integrum exercitum Asdru-
bal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuam ac
fortem.

38. Metaurum flumen, &c.] Hæc Umbria
flumen, hodie Metro, habitus in Adriaticum
mare. Strabo lib. vi. Plin. lib. iii. illic verò
Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis
cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit
quædam Asdrubali, cum milibus hominum quin-
quaginta sex adventanti, ut dictum est, ac de-
vicit, an. U. C. 566. ejusque caput præcisum
ad Annibalis castra posatum et ad pedes eum
esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore
concrussit, ut infelicitatem Carthaginiæ agnos-
cens incensaque de fugâ desceps tantummodo
cogitaverit. Valer. Maxim. lib. iv. cap. 1.
Oros. lib. iv. cap. 18. Tit. Liv. lib. xvii. cap.
28. Luc. Flor. lib. ii. cap. 6. &c. Adversus Dru-
sum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus;
et paternam genem dextisse à Claudio Nerone,
materiam artem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimiam qui Scipio-
nes in Hispaniâ profugarat.

39. Pulcher fugatis illis diebus Latia tenebris]

Ille dies Latto tenebris,
 Qui primus almâ risit adorea ;
 Dirus per urbes Afer ut Italas,
 Ceu flamma per tedas, vel Euris
 Per Siculas equitavit undas.
 Post hoc secundis usque laboribus
 Romana pubes crevit, et impio
 Vastata Pœnorum tumultu
 Fana Deos habuère rectos.
 Dixitque tandem perfidus Hannibal ;
 Cervi, luporum præda rapacium,
 Sectamur ultro, quos opimus
 Fallere et effugere est triumphus.
 Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
 Jactata Tuscis æquoribus, sacra
 Natosque maturosque patres
 Pertulit Ausonias ad urbes ;
 Duris ut illex tonsa bipennibus

40 qui primis victoriâ glorio-
 sa respicendit, quando crudi-
 [380] delis Africanus per Italias
 civitates discurrebat velut
 ignis per tedas, vel Euris
 per mare Siciliæ. Exinde
 Romana juvenus semper
 45 felicibus expeditionibus in-
 claruit: et templa seculo-
 rato Carthaginiensium bello
 diruta stantes habuerunt
 Deos. Tandemque perfidus
 Annibal dixit: Nos
 50 tanquam cervi, præda luporum
 rapacium, sponte
 [381] sequimur Romanos, quos
 declinare et evitare insignis
 est triumphus. *Ille natus;*
 quæ ab Iuvenis Trojâ ad
 Italie civitates, Euris
 55 exagitata mari, fortiter
 transportavit sacra, liberos,
 et senes grandævos; sicut
 illex durâ securi attonsa

ANNOTATIONES.

Tit. Liv. lib. xxviii. cap. 9. *Omni multitudine obviâ effudit*—non salutabant modò universi circumfusi (circa Claudium et Salinattorem Coes.) sed et contingere pro se quisque victricis dextrâ Consulatum capientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quòd eorum opèd incolumis Republica esset. In Senatu quoque, &c.

41. *Adored.*] Victoriâ, laude; gloriâ. Fest. adorem, laudem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum; qui farris copiam abundaret: melius alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo; vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. i. *Qui nullâ prædâ atque adored effecit populari suos.* Plin. lib. xviii. cap. 3. *Gloriam demque ipsam à farris honore adorem appellabant.* Apuleius. *Possum istam virtutis adorem mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. ii. Od. 12. v. 2. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facile concipientes, ubi resinâ quam continent: è genere sunt pinuum. De his Plin. lib. xvi. cap. 10. et seq.

Euris.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: et *unda Sicula*, pro quolibet mari. Synecdoch.

46. *Post hoc secundis usque laboribus;* &c.] Casu Asdrubale, Annibale verò et Pœnia ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gerere bella Romani; increvit inclaruitque pubes et virtus Rom. imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. ii. cap. 6.

48. *Fana Deos habuère rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos et vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in sua basi repositas Deorum imagines, quas impiè deturbarunt

Pœnia, sine ullâ Numinum reverentiâ. Tit. Liv. lib. xxvi. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . templum èd tempestate inclitum divitiis; . . . his omnibus spoliatum est.*

40. *Perfidus Hannibal.*] Tit. Liv. lib. xxi. cap. 14. vivam Annibalis imaginem graphis delineatam exhibiit. *Plurimum audacia . . . plurimum consilii . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullus Deum melius, nullum iurandum, nulla religio.*

Dixitque Cervi, luporum, &c.] Bella hæc tam ex hostium ore profecta. Aristoteles etiam asterit verè bonum, quem pariter inimici et improbi adeoque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses, tanquam cervi imbelles, ultro seclamur Romanos, quorum veluti luporum rapacium futuri sumus præda; quoque proinde fallere, seu vitare contra debemus: nam hos effugere opimus nobis est triumphus. Scilicet fortiosem declinare hostem, apicis est quædam victoriæ:

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. xliii. item Carmen Seculare post Epodos.

54. *Sacra Natosque, &c.*] *Æneid.* i. 6. *Inferretque Deos Latio.*
 Et *Æneid.* ii. 747.

Acanium, Achiænegue patrem, Tæurosqque Penates.

55. *Maturos.*] *Ætate et virtute.*

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut illex, &c.*] Sicut illex et alia qualibet arbor resecat ramis uberius pul- lulet et crescit: ita Romani adversus eamdem attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Annibal maximè Romanos, delectis eorum exercitiis, premebat; tum copias

Quis homines quos agant
 innensis Germania? Quis
 exspavescat boffa Hispanie
 ferocia? Unusquisque diem
 sinit in suis collibus, atque
 vitem maritaviduas arboribus;
 inde hilaris revertitur
 ad cœnam, totque nomen
 invocat mensis secundis; te
 pluribus votis, te vino de
 crasseribus fuso colit, et na-
 men tuum adjungit Laribus;
 quemadmodum Græcia
 Castoris et magni Herculis,
 erga illos grata. O,
 vinam, bone Princeps, Italia
 domos festos disturnos.
 Hæc precamur sobrii primo
 diluculo: Hæc et repetimus
 bene poti, quando Sol occidit
 sub Oceano.

Quis Germania quos horrida parturit
 Fœtus, incolumi Cæsare? Quis seræ
 Bellum caret Iberiæ?

[285]

Condit quisque diem collibus in suis
 Et vitem viduas ducit ad arbores.

30

Hinc ad vina redit lætus, et alteris

Te mensis adhibet Deum.

Te multâ prece, te prosequitur mero

Defuso pateris; et Laribus tuam

Miscet numen, uti Græcia Castoris

35

Et magni memor Herculis.

Longas, ô utinam, Dux bone, ferias

Præstes Hesperia, dicimus integro

Sicci manè die: dicimus avidi,

[386]

Cùm Sol Oceano subest.

40

ODE VI. AD APOLLINEM ET DIANAM.

O, Deus, quem superbi
 certamine uterum experti
 sunt illi Niobæ

DIVE, quem proles Niobæ magnæ

ANNOTATIONES.

Od. 12. v. 88. Od. 19. v. 12. lib. 11. Od. 5. v. 4.

Quis gelidam Sytyhon? Lib. i. Od. 19. v. 10.
 et 36. v. 9. lib. 11. Od. 9. in fine. lib. 11. Od. 24. v. 9.

86. Quis Germania quos, &c.] Vide Flor. lib. iv. cap. 12. *Domus Uispetes, Tenetheros, Oditos*. . . *vide validissimas nationes, Charutos, Suroos, Sicambros, &c.*. . . *Ea demique in Germaniâ pax erat, ut ventati homines, abie terra, viderentur.*

Horrida.] Sive ob terrores barbaros, sive ob prægredes viros et ingentia corpora Germanorum. Cassar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Ptolearch. &c.

88. Iberiæ.] Ab Ibero sive Iberia diota: est Hispania pars, et per Synac. tota sic vocatur. Vide lib. 4. Od. ult. v. 98. Flor. mox cit. *Pacata fere omnis Hispania, &c.* Et postea: *Hic finis Augusto buldicorum certaminum fuit; tunc robellanti finis Hispania, &c.*

89. Quenit quæque diem, &c.] Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine alio meta hostili. Virgil. Eclog. ix. 88.

Castore præsum manenti me condere soles.

91. Alteri Te mensis adhibet Deum.] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in convivio, tum publico, tum privato, Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 60. in nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, que ciborum seu varium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta, eam exquisitissimo vino, è quo habant libationes adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virg. Æneid. i. 728. et 781. et Æneid. viii. 283. nec non Georg. 4. 401.

94. Laribus.] Ditis Imperii Tutelaribus perhibetur admodum privatam.

Num Miscet numen.] Teque aded veneramus, ut monent antiqui, Romanis rebus propi-

tium. Non absurdè legunt quidam, *numen*

36. Memor.] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciae regiones. Castor autem et Pollux mari piratas egerunt, navigationem que idèo juvare tanquam numina quedam benignam exultantiam sunt; imò velut matris Dî coluntur, &c.

87. Ferias.] Dies festos lutoque; disturnam etiam, securitatem perpetuam.

88. Hesperia.] Italia sic appellata. Vide lib. i. Od. 28. v. 98. ubi, *suicibus Hesperia*. Et lib. 11. Od. 4. sub fine, ubi, *Hesperia sonitus ruitis*. Nec non lib. i. Od. 36. v. 4.

Integro.] Viduum incepto.

89. Sicci.] Sobrii, abstinenti, jejuni.

Uvidi.] Vino profusus, convati.

40. Cùm Sol Oceano subest.] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

Ode VI.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. Dive, &c.] Carmen hoc, ut et 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem; neutrum tamen propriè titulum huic meretur; sed illud tantum quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæ, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tam vindictati adversus arrogantiam Niobæ, quæ se una est factare fecundiorum ac feliciorum partibus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. lib. 11. cap. 6. *Mira, inquit, et propè ad id ridicula diversitas fabula apud Græcos poetam deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septem, Æschylus et Pindarus bis decem. Quidam alii tres fuisse solos scriperunt. Porro filios*

Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas et lætam Priami choreis

ac Tityus raptor, atque
Phthius Achilles furcos
Trojæ propemodum expug-
nator; aliis quidem fortior,
[387] te serò inferior miles; quan-
6 quam Thetidis marinis filius
Trojanas acies impugnet
hæstâ tremendâ certans. Is,
sicuti pinus edacæ securi
perossa, vel cupressus Euro
dejecta, latè procubet,
10 cervicemque demisit in pul-
vere Trojano. Ille non clausus
equo sacra Palladis simu-
[388] lante deciperet Troja-
nos perperam saltantes, et
anlam Priami cœlestibus
15

ANNOTATIONES.

Niobe omnes Apollo, filias Diana, sagittis confixos peremerunt; Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. vi. lib. iiii. Diod. Sicul. lib. v. cap. 11. Juvenal. Sat. vi. 173. et seq. Anson. Epitaph. xvii. de Niobe.

*Bis septem natalis genitrix læta, atque asperba,
Tol duxi mater funera, quot genui.*

*Vas salis hoc diris; duro circumdata saxo
Amini humani corporis effigiem, &c.*

Niobe Tantalii filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. ii. Od. 14. v. 8. lib. iiii. Od. 4. v. 77.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui, interfecto Hecatore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem; quam certè accelerasset nisi à Paride fuisset ipsisceptus, ut 100x dicitur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, hæud verò par tibi, Phœbe, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. vi. 57.

*Dardana qui Paridis dardæti læta manusque
Corpus in Æacida.*——

6. *Thetidos marinæ.*] Achilles erat mater Thetis, filia Nerel Dei marini. Lib. i. Od. 8. v. 14.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicinâ. Ibi Dardaniam urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troæ dicta. Virgil. Æn. viii. 134.

*Dardanus, Iliacæ primus pater urbis et auctor.
Tremendâ Cuspide.*] Ex Homeri Iliad. xix. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat, à Chirone incisam, ad eadem ibiurum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achilles gravis et magnus, quemadmodum corpus equo inclusum fuerat. Sic de Estello Virg. Æneid. v. 447.

*Ipsæ gravis granditerque ad terram pendere
cavo*

Concidit: ut quendam cavo concidit, aut Erymantho,

Aut Idd in magnâ, relicibus crata pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*] Velut ingens arbor vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. ii. Od 7. v. 12. similem dictionem vide, ibique Annot. Hic noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine; quod idem scribit Ovid. Metamorph. lib. xii. 604. ubi Apollo Paridi.

—— *Outendens sternentem Troja ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum
Coribque latiferâ direxit spinula dextrâ.*

Itaque non indecoro pulvere sordibus occubisset. Alii vero, cum ad nuptias Polyxenæ contendere, in templo Apollinis sagittâ in calce percussus à Paride post illius Dei simulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro Teucris. Teucris dicti sunt Trojanæ, et Troas ac Troja Teucris, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eoque in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Adverbi quædam extollat Achilles fortitudinem, ut eo majorem parerit gloriam victori ejus Phæbo. Quod si, inquit Poeta noster, vixisset Achilles, æquæquam opus Græcis fuisset machinæ illa, seu equo igneo, quem placens Minervæ causâ fabricavit illi mentiri sunt; sed aperto Marte, sine dolo est includis, Trojam ac Trojanos dehellasset. Vide Virg. Æneid. ii. 17.

Votum pro reditu simulant.——

14. *Malè feriatos.*] Imprudentes ac lutescè pæstivè abjectis agnis festa celebrantes, dum suis adhuc œtivicibus incubaret hostis. Virg. Æn. ii. 25.

*Nos abisse rati, et vento petiisse Mycenæ,
Ergo omnis longo solviti ac Teucris luctu;
Panduntur portæ; &c.*

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis tamque græbam choreis et lætitiis vacantem,

pendentem; sed aperte in
expugnatos lassatis, seu
natas, heu! infantem cre-
manset ignibus Græciis, nec
non ventre materno inclu-
sos; nisi Deorum pater tuus
ac Veneris iuppada præci-
bos exoratus concessit. E;
non laboribus membra fel-
cioribus auspiciis extracta.
O, Apollo citharista, Tha-
lia bene cæmentis eruditor,
qui Xantho flumine lavas
capillos; imberbis Agyieus,
tuere gloriam Musæ Apu-
pula. Apollo mihi, inge-
gium, Apollo facultatem

Falleret aulam :
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu !
Nescios sari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes .
Matris in alvo :
Ni, tuis victus Venerisque grate
Vocibus, Divum pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camenæ.
Lævis Agyieus.
Spiritus Phœbus mihi, Phœbus artem

20
[889]
26

ANNOTATIONES.

eum tamen extrema instarent fata. Virgil. *Æneid.* ii. 234.

Dividimus muros, et membra pondimus urbis.

— *Scandit fatalis machina muros,
Fata armis: pueri circum innuptaq; puella
Sæcta canunt, &c.*

et *Æneid.* id. 248.

*Nos delubra Deam miseri, quibus ultimus
æset*

Ille dies, foetâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, v. 120.

— *Si fortè reperis Achillem;*

*Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.*

19. *Etiâ latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. *Iliad.* Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsi infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes Jovi supplicarunt, ut, quoniam in fati erat Trojam excindi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneam ac sociis aliquot à Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque felicius augurio condere in Italiâ. Vide *Æneid.* i. 629. et seq. 256. et seq.

23. *Potiore Alite.*] Ex alitum aspectu captari auspiciis, alibi notavi. Huc verò spectat quod sperantem fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. *Æneid.* i. 279. ita spondet Jupiter:

— *Imperium sine fine dadi.* —

25. *Doctor argutæ, &c.*] Flacet quibusdam ductor, quæ reddatur illud Græcorum *μααγῆτις*. Veruntamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.] Præ quælibet Musarum hæc ponitur, que dicta *αγορῆ ἠδὲ θάλασσης* florere; quod Poetas faciat gloriâ et famâ florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vide lib. iii. Ode 4. v. 61.

Qui rore puro Castalia lævis,

Crines solutos. —

Capillos antiqui in fluvio aut fontibus lavabant, seu mundicis, seu mitem augendi causâ.

Sensus itaque est; qui domnaris lis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex; alter in Troade, ex Idâ monte in Helles pontum defluens, qui et Scamander appellatus à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet; siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interfluens, Glaucus Plinio, Straboni Strius dictus, vulgò etiam *Sirbi*; quem sanè designat hic Horatius, qui loco supra citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciâ tenet dumeta*. Sunt qui alludi putent ad vocem *Ἐγῆσις*, flavus, eò quod Apollinis flava cesaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camenæ.*] Mihi patrocinare; cui spiritum et carminis artem dedisti, nomen et decus tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latine poeteseos.

Dauniæ.] Vel, per synchoclen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rége appellata; hodie, *la Capitanata*. De eâ jam lib. i. Od. 22. v. 14. et lib. ii. Od. 1. v. 35. vel respexit postea suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabrus Pierides* pro *Enneadâ* poetâ; *Cæm Camenam* pro *Symphonidâ*; *Teiam Musam* pro *Anacreonticâ*, quæ dixit. Ergo et hic *Dauniam Camenam* pro *Venusinâ*; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive lævis; *λῆσις*, *pollitus*, imberbis, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieus.] *Ἄγυις*, vicus, vici. Hinc Apollo *Ἄγυις*, eò quod in vici coleretur, et columnæ Apollini sacre præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in conis formam desinentes. Apollini vel Baccho sacre, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrobi. lib. i. Saturn. cap. 2. *Apud Græcos Apollo ἄγυις nuncupatur, quâ rivi præpositus urbanis, illi enim rivas quæ intra pomerium sunt, ἄγυις appellant.*

29. *Spiritus Phœbus, &c.*] Hactenus poeta laudat invocaturque Apollinem; jam que ad illud

Carminis, nomenque dedit poetæ.
 Virginum primæ, puerique claris
 Patribus orti,
 Deliæ tutela Deæ, fugaces
 Lynceas et cervos prohibentis arcu,
 Lesbium servate pedem, meique
 Pollicis ictum ;
 Ritè Latonæ puerum canentes,
 Ritè crescentem face noctilucam ;
 Prosperam frugum, celeremque pronos
 Volvere menses.
 Nupta jam dices : Ego Dis amicum,
 Seculo festas referente luces,
 Reddidi carmen, docilis modorum
 Vatis Horati.

30 possessos et vatis appella-
 tionem tribuit. O, puellas
 [300] primarias, et pueri illustri-
 bus parentibus nati, clientes
 Deæ Deliæ, que timidus
 lynceas et cervos arcu præ-
 terant, custodite mensuram
 35 Sapphicam, et pollicis mei
 sonum ; ritè celebrantem
 filiam Latonæ, ritè Dianam
 lumine augescentem, frugibus
 propitiam, fluxis mensu-
 ribus evolvendis promptam,
 40 Aliquando conubio juncta
 dices : Ego poetæ Horatii
 [301] versibus erudita cœcini car-
 men gratam Nymphisibus,
 quando seculum reduxit
 dies solertiss.

ANNOTATIONES.

afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè et religiose canenda præcipit. Spiritum, veenam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusta filia, Marcella Marcelli et Octaviae sororis Augusti filia ; vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippa et Julia.

Puerique, &c.] C. et L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculari concinendum erat ; ut amplius deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodas.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientela seu tutelâ, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide lib. i. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata et præcipue observata Diana. Vide lib. iii. Ode 4. v. 64. Catull. xxxiii.

Dianæ numus in fide

Puelle, et pueri integri.

34. *Lynceas et cervos prohibentis arcu.*] Venationes gaudentes, feræque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè ΤΥΧ ΟΥΡΚΕ vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt ; jure an injuriâ ? Vide Gesn. de Quadruped. Plin. lib. xxviii. &c. De his jam lib. ii. Ode 18. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad mensuram lyre sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbio insulâ, nomen dedit et originem Sapphico carmini. Vide lib. ii. Od. 18. cit. Bique Annot.

Meique Pollicis ictum.] Quasi pulsasset ipse citharam, hæc ait, ac valuti chopardidascalus, exempla Græciæ Lyricorum. Theod. Mar.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo et solenni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem que Luna, nocte lucens, ΝΥΚΤΕΡΑΝΤΙΣ ΣΙΜΟΝΙΔΙ apud Diapny. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur ; orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. ii. *Luna è lucendo nominata, eadem Lucina ; ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invenitur à parentibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à vagando, sed quod in septem numeratur tanquam vagantibus. Dianæ dicta quia noctu quasi diem efflaret. Adhibetur autem ad parvum, quod si matres recant aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Luna curibus ; quæ, quia menses spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo imperit Luna,

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices : Ego pridem, adolecentula et virgo, carmen seculari ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quod ex veteribus opusculo inoleverat, conubium celerius ac felicius his provenire, à quibus seculari carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisse et ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatus, quantæ solertia celebrantur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc fieri omnes, et hilaritatis sacræque operam dare jubebantur.

Tu verò non minima acci- Graiorum: neque tu pessima munerum
peres, si opulentus forem Ferres; divite me scilicet artium,
artibus, quas provexit vel 8
Parrhasius vel Scopas; Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus [306]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum
Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens. 10
Gaudes carminibus: carmina posuimus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmota publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ, [306]
Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ, 16
Non incendia Carthaginis impiæ,
que retro pulsæ, nec sceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes

ANNOTATIONES.

quis, velut symbolum, similitudinem animi ac robor corporis stabilitate suâ tripus exhibebat Virg. Æneid. ix. 263.

*Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula*

Et tripodas geminos.—

Vide Cæl. Rhodig. lib. viii. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætanus, quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinatis subtilibus lineas tradidit; inquit Fab. Quintil. xii. cap. 10. Plinius autem lib. xxxv. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cum ille detulisset suas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent; ipse detulisset lineam pictam ita veritate representatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitare tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenio pudore, quoniam ipse volucres sefellisset, Parrhasius autem se artificem.*—*Parrhasius Ephesius natus, primus symmetriam picturæ dedit; primus argutis vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. xii. cap. 11, et lib. xv. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille statuarum vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinthia. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis manibus ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phæton, quæ imagines apud Samothraciam religiose servatæ. Plin. lib. xxxvi. cap. 6. multa alia ab eo signa egregiè facta memorat.

9. *Nec tibi talium Res est, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurimum cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quisque legit maneri; atque interpretatur, pretium facere, ponere, considerare. Quod hic facit poeta, eam carmen rebus ornatis antefert;

dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13. *Incisa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphæ honorificæ in basi, quæ breviter et compendiosè elogias contineat.

Publicis.] Quæ in loco publico et à publica auctoritate erectæ et positæ.

Notis.] ΔΙΑ ΟΡΜΗΝ; prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptus, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hæc statuas mortuo Scipione erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africâ reversus Populo Romano erigere volenti obstetit ipse per modestiam.

14. *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Harusp. Resp. *Statuæ et irragines non animorum simulacra sunt sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid.

*Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum,
Carmina quam tribuent fama perennis erit.
Et noster infra lib. ii. Ep. l. v. 249. ad Augustum,
Nec magis expressi vultus per athenæ signa,
Quam per vasis opus mores animique virorum
Clariorum apparent.*

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Annibal incubans Italiae, ejusque visceribus inhaerens, summopere tandem et coactus est citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quætebat Scipio; quæ hæc ad hostes tradidit rejectæque minas et bellii mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Tit. Liv. lib. xxviii. xxix. xxx. Flor. lib. ii. cap. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub Scipio Africanus id nominis prior est adeptus, quod Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos everteret* — per continuis decem et septem diebus

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
 Læcratus rediit, clariùs indicant
 Laudes, quàm Calabræ Pierides; neque
 Si chartæ sileant quòd benè feceris,
 Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
 Mavortisque puer, si taciturnitas
 Obstaret meritis invida Romuli?
 Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
 Virtus, et favor, et lingua potentium
 Vatum, divitibus consecrat insulis
 Dignum laude virum Musa vetat mori:

Illius qui reverens est adeptus
 titulum ab Africâ devictâ,
 quàm Musæ Calabræ.
 20 Ac, si taceant scripta, nihil
 [397] præmii haberes, ex eo quòd
 laudabiliter gesseris. Quid
 esset filius Iliæ et Martis, si
 invidiosum silentium obrueret
 laudes Romuli? Vis et
 25 gratia et facundia Poëtarum
 valuit Æacum liberare Iu-
 ferorum fluminibus, et con-
 secrare beatis insulis. Viri
 laude digno Musa confert
 immortalitatem:

ANNOTATIONES.

votuit incendium extinguere, quod domibus ac
 templis suis sponte hostes immiserant, &c.
 Flor. lib. ii. cap. 16. Porro, ut vides, lector,
 utrumque hic per licentiam poeticam Horatius
 confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impie.] Quæ scilicet contra jus
 et fas bellum renovarat. Pudebat nobilem po-
 pulum (oblato mari, captis insulis) dare tribu-
 la, quæ jubere connumerat. Hinc—An-
 nibal causas novorum motuum querens, Sa-
 guntum Hispaniæ civitatem opulentiam, fidei
 ergo Romanis magnum sed tride monumentum
 coertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret.
 Summa fœderum Romanis religio est, &c. Flor.
 cit. lib. ii. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Læ-
 cratus rediit.*] Vide Cicero. lib. iii. de Offic. In-
 titium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii à Ca-
 labriâ oriundi, Rudiis nimiram nati. Ennio
 cives nobiles Rudiæ, ait Mela. Is natus Q. Va-
 lerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius
 ex Varrone, atque septimum et sexagesimum
 annam ægens scripsit duodecimum annalem.
 Ex Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore
 Romam translatus, habitavit in monte Aveni-
 no, parco admodum sumptu, atque unius au-
 cillæ ministerio contentus; septuagenario ma-
 jor articulari morbo perit; sepultusque est in
 Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum
 ab urbe milliarium. De eo Quint. lib. x. cap. 1.
*Ennium sicut sacros vetustate luceo adoremus,
 in quibus gratia et antiqua robora jam non
 tantam speciem habent quam religionem.* Cic.
 Pro Archiâ Poëta, sic habet: *Cærus fuit Afri-
 cano superiori noster Ennius. Itaque etiam in
 epulchro Scipionum putatur is esse constitutus
 e marmore—Rudium hominem majores
 nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium
 libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Ca-
 tonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non
 sine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut
 asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio
 regni Neapolitani versus Austrum ad Siciliam.
 De eâ jam lib. i. Od. 31. v. 6. Martialis lib. v. Epi-
 gram. 31. *Horatianum tyrann Calabram ap-
 pellat, quia Venusium Horatii patriæ, Calab-
 iæ vicinam Pierides unde dictæ disseruit
 supra, Od. 3. v. 18.*

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse
 Gentis Romanæ conditor Romulus vix
 hodie notus esset, si chartæ sileant, si nemo
 scripisset quæ ad illum pertinent, quasi invi-
 dens ejus laudi famæ, memoriæ. Singularia
 ipsius merita jacerent in tenebris, nisi litera-
 rum lumen accessisset, quod ait Tullius. Vide-
 tur Horatius Theocriti sententiam expressisse,
 scribentis: *Quis Priami filios nôset, nisi bella
 superiora cecidissent Poëtæ?* Vide Idyll. xv.
 et Pindar. Od. vii. Nem. ait, *Maximas virtutes
 tenebris obcurari, si hymnis et præconibus des-
 tituantur, &c. laborum verò et præclarè gesta-
 rum summam remunerationem esse inclytos
 carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De Iliâ matre Ro-
 muli lib. i. Od. 2. stroph. 5. de Romulo eod.
 Od. 12. stroph. 9. *Mavors* quasi magna vertens
 dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum iii.
 Grecis Μάυρωτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per
 carmina Poëtarum Æacus, oblivioni a-
 dedque inferis ereptus ad posterum memoriam
 transmisit suam. De *Æaco* lib. ii. Ode 13.
 v. 22. De *Styge*, lib. i. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] *Mænegor
 rîose, beatorum insulas* Græci vocant, insulas
 fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mau-
 ritaniæ, Latini dicunt; et in his quidam statu-
 unt Campos Elysios: quos describit Virgil.
Æneid. vi. 640. Lætus sedes Horatius appellat
 lib. 1. Od. 10. v. 17. infra, Epod. 16. v. 41.

—*arva, beata
 Pelamus arva, divites et insulas.*

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Is-
 dor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit.
 Idyll. cit. xvi. à *Musis illustrem ten-
 nare famam*, asserit.

Ovid. iv. de Ponto, Eleg. 8.

*Carminè fit vivax virtus, exspereque sepulchri,
 Notitiam seræ posteritatis habet.*
*Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnonis
 notis, &c.*

Non mirum ergo quòd Alexander Ille Magnus,
 eum ad Achillis sepulchrum devenisset, beatum
 eum pronuntiavit, cui rerum gestarum cog-
 nitisset exitum præco, scilicet Homeros.

Musa cœlis inserit, Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

Cœlo Musa beat, Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules : Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis Quassas eripiunt æquoribus rates : Ornatus viridi tempora pampino Liber vota bonos ducit ad exitus,

[300]
31

ODE IX. AD M. LOLLIIUM,

Res ab eo gestas suis carminibus oblivione se vindicaturum.

Ne fortè existimes perituros sermones, quos ego natus ad Ausidum latè resonantem loquor per artes ovas fidibus jungendos. Etai Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obscura est Musa Pindari,

NE fortè credas interitura, quæ Longè sonantem natus ad Ausidum, Non antè vulgatas per artes Verba loquor socianda chordis. Non, si priores Mæonius tenet Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

[300]
6

ANNOTATIONES.

29. Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.] A Poëtis et carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis mensas et quolis adesse et accumbere, nectareque et ambrosiâ vesci. Vide lib. iii. Od. 3. stroph. 3. Homer. Odys. x. Pindar. Nem. Idyll. i. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) sunt, Tanlayue majestas ore canentis egel.

31. Clarum Tyndaridæ sidus, &c.] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. i. Od. 3. v. 2. et Od. 12. stroph. 7.

33. Ornatus viridi, &c.] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. iii. Od. 26. ibique Annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

Ode IX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. Ne fortè, &c.] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. Natus ad Ausidum.] Natus in Apulias finibus, ubi fluvijs Ausidus altè strepit, et murmurat. Vide lib. iii. Od. ult. v. 10.

3. Non antè vulgatas per artes.] Lyricis versibus, à me primo Latinè compositis lib. iii. Ode ult. et lib. iv. Od. 3. in fine.

4. Socianda chordis.] Lyra aptanda, vocè pariter et fidibus canenda.

5. Non, si priores, &c.] Etai primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorij, qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. iii. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et lib. xvii. cap. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonius filius: vel natus in Mæonia seu Lydiâ, Scilicet è Smyrâ urbe,

Septem urbes certant de stæpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colephon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. Homerus.] Hic ingeniorum et omnis doctrinæ fons dicitur. De quo vide Saldan, &c. Plutarchus scribet nomen à cœcitate Homero inditum, quoniam à Cœcistis et Ionibus Imagos vocantur qui oculis capti sunt, ad quod egant ductoribus, Imagivirri: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. ii. ait Homerum anuis ante se quadriagentia exstissee. Cornel. Nepos Chron. et Gell. lib. xvii. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. vii. 30. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de Clar. Orator. Etai Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum, et de Orat. Pindaratus, inquit, Homeri libros antea confusus sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus. Quintil. lib. x. cap. 1. ut Flavij et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. Nemo, inquit, magnis in rebus obliquitate, in parvis proprietate illum suspenderit. Idem tactus ac pressus, jucundus et gravis, tum copid, cum brevitate mirabilis, &c. Quanti saceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. vii. cap. 29. Vide et Cœl. Rhodig. lib. xiv. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnea Thyresis filiam, apud Delphos eodendis versibus præcullentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus translatisse creditur. Ceterum velut numini cuidam etiam sana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrna, Alexandria, et alibi.

Pindaricus.] De Pindaro fuit suprâ, Od. 2. hujus libri.

Cæque, et Alcæi minaces,
 Stesichorique graves Camenæ;
 Nec, si quid olim lusit Anacreon,
 Delevit ætas: spirat adhuc amor,
 Vivuntque commissi calores
 Æoliæ fidibus puellæ.
 Non sola comptos arsit adulteri
 Crines, et aurum vestibus illitum
 Mirata, regalesque cultus,
 Et comites, Helene Lacæna:
 Primusve Teucer tela Cydonio
 Direxit arcu: non semel Ilios
 Vexata: non pugnavit ingens

Simonides, Alcæi minaces,
 ac Stesichori gravis; neque
 tempus abolivit id quod
 [400] Anacreon olim cecinit. Vi-
 10 vit etiamnum amor, ac spi-
 rant ardores mandati chor-
 diæ Æoliæ virginis. Non
 una Helene Spartana ada-
 mavit pexos mœchi capil-
 los, admirata vestes auro
 distinctas, ornatum regi-
 15 um *ingentemq;* comitatum.
 Nec Teucer primus sagittas
 contorsit arcu Cretensi.
 Haud unâ vice Troja fuit
 [401] expugnata. Non solus au-
 dax

ANNOTATIONES.

7. *Cæque.*] Simonides Cæius, Pausanias
 Lacædæmonum Principi, valdè honoratus,
 perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit
 circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mi-
 rum: vixit enim ille per diu. Divinum hunc
 Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, et al-
 quot ejus versus alter non dubitavit. Præ-
 clarum ex illius Threnis fragmentum exhibet
 Dion. Halic. ubi Danaë ab Acrisio stultibus
 mæris ad certum naufragium exposita suum
 desset infortunium. Vide quæ de eo jam an-
 notavi lib. ii. Od. 1. in fine. Valer. Maxim.
 lib. i. cap. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannus infes-
 tus, quosdam etiam suis versibus exterminari
 fecit. De eo non semel antea, lib. i. Od. 32. et
 lib. ii. Od. 13.

8. *Stesichorique graves Camenæ.*] Quintil-
 rit. *Stesichorum, quàm ad ingenio validus,
 materis quoque ostendunt, maxima bella et
 clarissimos capientem duces, atque Epici carmi-
 nis onera ipsè sustinentem. Reddit enim per-
 sonis in agendo simul et loquendo debitam dig-
 nitatem: ac, si tenuisset modum, videtur emu-
 lari proximus Homerum potuisse; sed redun-
 dat atque effunditur; quod ut est reprehen-
 dendum, ita copie vitium est.* Is erat ex Hi-
 merà urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42.
 ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus
 pauca admodum versus ad nos usque perve-
 nerunt. Non prætermittam quod aiunt, pro-
 scissâ carmine Helenâ immissam ab iratis ejus
 fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæci-
 tatem, quanquam palinodiam canentem. Dic-
 tus quod Έσθως χορὴν ἄγχιος ἐν κίθαρᾳ, *stetuerit chorum primus in citharæ cantu;* nam
 ante Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuum
 elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit
 propter ingenium honore et nomine, testis
 Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. x. cap. 29.
 ubi ait, *suavitatem premonstratam efficaci aus-
 picio, cum in ore Stesichori insensu lucinis
 cecidit.*

9. *Anacreon.*] *Lull,* inquit propriè Hora-
 thas: is enim amatoris præcipuè scriptis: lo-
 alcam secutus dialectum, quippe in mediâ na-
 tus Ionâ, Teio civitate. Floruit ante Chris-
 tum annis propè quingentis. Ex Suidâ, scrip-

sit vitiosa carmina, Iambos; item quosdam
 versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreon
 dici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces ac
 lepidissimos appellat Gellius lib. xix. cap. 9.
 De eo jam lib. i. Od. 17. stroph. 6. ad has
 voces, *vide Teid.* Vid. Epod. 14. v. 10.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ sive
 Lesbâ lib. ii. Od. 13. v. 24.

13. *Non sola comptos arsit,* &c.] Exemplis
 conglobatis probat, si desit poëta, res quasque
 laudabiliter confectas interire: ante Helenam;
 inquit fuerunt et aliæ mulieres bellorum cau-
 sæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scrip-
 tor ea literis commendavit. Vide Athen. lib.
 xiii. cap. 1. ubi multa præter Trojanum bella
 propter mulieres exarsisse adductis exemplis
 ostendit.

16. *Helene Lacæna.*] De hac, ejusque adu-
 tero Paride, lib. i. Od. 15. init. et lib. iii. Od. 9
Mirata aurum, &c. Insolitus nempe Spartanis
 cultus et luxus. At contra Phrygiæ auro vestes
 pingere auroque exornare primi instituerunt.
 Hinc Helena corporis neglectui et parsimonis
 innutrita Paridis ejusque comitum regalem
 pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad
 Helenam:

O quoties dices; quàm pauper Æthiâ nostra est;

Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna;

Ad talem formam non facit iste locus.

Cùm videas cultus nostræ de gente tirorum,

Quales Dardaniis credis habere nurus?

17. *Primusve Teucer,* &c.] Telamonis ille
 filius, Ajaxis frater, ab Homero tam celebra-
 tus ob artem et peritium jaculandi, non tamen
 fuit primus cæ solertia insignis; eximii extit-
 ère ante illum jaculatores. At bi minime
 sunt clari, quia præcone et vate caruerunt.
 Homer. Iliad. 9. primos quoque Trojanorum
 arcu Teucer perdidit, Æque octo nominantur
 ejus sagittis prostrati. Vide et lib. i. Ode 7
 sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ in-
 sulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimè
 febant; aptæ quoque ibidem ad sagittas can-
 nas meminit Virgil. Eclog. x. 60.

18. *Non semel Ilios Vexata.*] Arx Iliâ Trojæ
 sæpius pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata

Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit a Musis cani dignas. Non primus Hector acer, aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro suis uxoriibus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefecti et obscuri premuntur oblivione sempiterna, quoniam sanctum poetam non haberent. Virtus incognita parum differt ab ignavia despecta. O, Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu; neque tantas virtutes tuas sinam injuste sepelire invidia oblivione. Mens tibi est rerum sciens, sequa in prosperis

Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis praelia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro:
Paulum sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis

20

25

409

30

35

ANNOTATIONES.

uit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcia. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt; posterius verò quam celebre per Homeri carmina? Vide lib. iii. Ode 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minos nepos; armatus fulguri, pugnas apud comparatur ab Homero Iliad. v. *Sthenelus.*] Is imparidus et pugnae sciens dicitur lib. i. Ode 16. v. 23. Vide ibid. Annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et igni cuncta devastanti similem dicit. De eo jam lib. iii. Ode 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, post illum virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Trojani serie multiplice historiâ, consule Dictya Cretensem, et Daretum Phrygium. Hic refert Priamum regem Trojanorum (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurimum, ex Cic. Tusc. i.) *vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, perniciosus membris, vultu venerabili, barbatus, decentem; bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori optum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, sortem Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] Hector enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. xxxiii. Virgil. Æneid. i.

Deiphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, Virg. Æneid. vi. 496.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam tempus multi fortissimè dimicarunt, laudeque

bellicâ inclaruerunt; omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnona.] Exercitûs Græcorum princeps et coryphaeus, à Daretis supra cit. describitur, *alto corpore, magnis, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

26. *Vate sacro.*] Seu quod instinctu divino affatur Poëta, Sacer vocatur; seu quia *Musarum* mysta, et Sacerdos, lib. iii. Od. 1. inquit seu quia *poëta veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videantur; quod ait Cicer. de Arusp. Resp. xviii. ex Ennio Ovid. iii. de Arte.*

Est Deus in nobis, sunt et commercia cæli, Sedibus æthereis spiritus ille tenet.

Et alibi,

At sacri rates et Divûm cura vacantur,

Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulum sepultae distat inertiae Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quàm inertia et desidiosa, quàm omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. liv.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Emilio Lepido. A. U. C. 782. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. i. Epist. ult. v. 26. ubi scribit;

Fortè meum si quis te percontabitur ævum, Me quater vendenos sciat implerisse Decembres,

Collegam Lepidum quò dicitur Lollius annâ. Ad hunc binas sunt Horatii Epist. 2. et 18 lib. ii. in quarum priore Maximum eum appellat.

34. *Est animus tibi Rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu et prudentiâ instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Cæsar filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*]

Temporibus dubiisque rectus ;
Vindex avaræ fraudis, et abstipens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ :

Consulque non unius anni,

Sed quoties bonus atque fidus

Judex honestum prætulit utili, et

Rejecit alto dona noscentium

Vultu, et per obstantes catervas

Explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris

Recte beatum : rectius occupat

Nomen beati, qui Deorum

Muneribus sapienter uti.

Duramque callet pauperiem pati,

Pejusque letho flagitium timet :

Non ille pro caris amicis,

Aut patriâ timidus perire.

et adversis, avaritiam dantis inimica, et spernens pecuniam ad se omnia trahentem ; non unius anni Consul, sed quotiescumque judex innocens et fidelis honestum utile anteponit atque fronte excelâ repudiavit munera improborum, suasque arma triumphans protulit per turmas impeditur volentes. Non rectè appellaveris felicem eum, qui multa habet ; rectius autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre : et plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

ODE X. AD LIGURINUM.

O, CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,

Insuperata tuæ cum veniet pluma superbæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ.
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,

O, dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantie, atque defuerint capilli, qui nunc per humeris diffusunduntur, et qui nunc rosâ purpureâ micantior est color

ANNOTATIONES.

Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam, lib. ii. Ode 3.

37. *Vindex avara fraudis, et abstipens.*] *Ætas hæc minime Lollio idonea, quem pecuniam quam rectè faciendi in omnia cupiditatem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm scriberet hæc Horatium, Lollii avaritia, quæ postea innotuit ; vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. viii. Epist. 10. Ut vera laus ornata, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quòd Orientis provincias expulisset, seu aliâ de causâ. Velleius lib. ii. Sueton. Tiber. cap. xlii. Plin. lib. ix. cap. 36, &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicam consulisti quidem anno uno, ut alii Consules ; at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërceas, imò passim de illis triumphas, exercens armâ tua ubique victicia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luterenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. iii. Ode 2. init.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. viii. 38.

Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.

61. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. iii. Ode 2. et 19.

Ode X.—Metrum idem quod Ode 11. lib. i. 1. *O, crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Hibratius hujus libri Od. i. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitia Ligurinum extitisse ; vel Poëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Falchritudine, gratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insuperata tuæ cum veniet, &c.*] Cùm juventutis æs pueritiam flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum, citatque Ovid. Trist. iv. Eleg. xviii.

Jam mæta tyneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes proscindens, imò inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam perilsæ ac velut avolsæ ; sensusque est, cùm superbia Ligurini abcesserit, vel perierit forma quâ superbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiam possit. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitârim refragari, et potius ab omnibus antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliant opinionem Marcilli, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani super fuerint cumque *per arces*, Hom. II. xiii. 30

deperditus Ligurinum mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam; 5
 arit in vultum hirsutum; Dices: heu (quæties te in speculo videris alterum)
 tunc quondamque te di- Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
 versam aspexeris in spe- Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?
 culo, dices: Eheu, qui nunc
 adest animus, quare idem
 non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertantur integre membra?

ODE XI. AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitât eam ad convivium.

O, Phylli, amphoram her- **EST** mihi nonum superantis annum
 beo plenam Albani vini no- Plenus Albani cadus; est in horto,
 num annum transgressi; Phylli, nectendis apium coronis;
 habeo in horto apium ad Est hederæ vis
 corollas taxandas; habeo Multa, quâ crines religata fulges.
 magnam hederæ copiam, Ridet argento domus, ara castis
 quâ vinctis capillis replen- Vincta verbenis avet immolato
 des. Nitent aedæ argen- Spargier agno. [406]
 teis vasæ, ara verbenis pu- Cuncta festinat manus: huc et illuc
 ris coronata optat respersi Carsitant mæstæ pueris puellæ: 1C
 cruore agni mactati. Ma-
 nus omnium strenuè labo-
 rant; famulæ servis junctæ
 huc illacque discurrunt.

ANNOTATIONES.

vel *εναερισθαι*; erit Ligurinum, qui muc
 epici gloriatur casare. Vide lib. ii. Od. 5. l.
fin., et lib. iii. Od. 20. sub *finem*. Alii tamen
 explicant de pubertate: eo quod apud veteres
 comam tendendi mos esset puberibus saltem
 honestis et castis, qui sic ab effeminatis et
 delicatis distinguebantur. Alioquin enim im-
 puberes quilibet comam studiosè nutriebant:
 unde comæ et capillæ nunciabantur. De
 more præcisam eâ etate cæsariæ Diæ, præ-
 sertimque Apollini, qui comatus fingebatur,
 consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*;
 voluntque verbum *vertere* absolute poni ut
 apud Virgil. *Æneid.* i. 104. *Tum præa evertit*.
 Sed vulgatam lectionem præferendam censo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminæ
 est tribuit speculum. Sic Juvénalis Othonem
 Imperatorem vellicat etiam in castris, specu-
 lum circumferentem. Sat. ii. 99. et 903. *Con-
 vitium forme speculum bellè vocat Martialis.*

Alterum.] *Longè mutatum, et levi et polito
 hispidum, pilosum, horridum.*

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et
 pulchritudine florebam, cur non ego questum
 meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non
 redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tem-
 pore didici mestam labi et formam perire?

Incolumes.] Colores et juventute nitentes,
 tuis tam rugis deformatæ, ætatis vigore flo-
 rentes.

Ode XI.—Mæcenas idem quod supra Od. 2.
 lib. ii.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis cele-
 braturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas in-
 vitat, laudatque apud fore omnia; ne verò
 illæ Telephi amore retineatur, multis conatur
 officere Virgil. *Ecol.* iii. 76.

*Phyllida mitte mihi, meus est natalis,
 lola.*

*Nonum superantis annum Plenus Albani
 cadus.*] Cadus vini ante novem annos conditi,
 proindeque maturi et boni.

2. *Albati.*] Quod ex Italicis suavissimum,
 et gratissimum asserit Athenæus, lib. i. cap.
 25. idem testatur Plin. lib. xiv. cap. 2. et 6
 et alibi. Martial. lib. xiii. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. ii. Od. 4. v. 14.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, hominiquè
 barpori odorem cœferri aiunt; hinc ex eo
 pomum. Vide Plin. lib. xx. cap. 11. et lib. 20
 cap. 9. sub *finem*. Vide et lib. i. Od. 36. v. 17.
 et lib. ii. Od. 7. v. 24. Annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atque ebrie-
 tatis antipharmacum. Apud Theocrit. *Idyl.*
 iii. pastor coronam ex hederâ et apio implexam
 gestat Amaryllidis sum gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi
 interpretis mens locum istum sic explicantis:
*Ædes mœse nitent quasi argentum; munda
 passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii
 opes, ut argento reveret domus colluceres; ut
 eruditè et sagaciter; mœre quidem suo, sicut
 ibidem Dacurius, quem honoris causâ no-
 mino.*

Ara castis Vincta, &c.] E, viro cepisti
 strecta ara, puris ex more herbis propositæ,
 mox imbutur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. i. Od. 19. Annot. et
 v. 34.

Immolato.] Cedentes victimæ capiti appet-
 gebatur molli salsa, id est, fæce testæ et salis
 commixtis: hinc vox, *immolare*.

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allu-
 borant, ancillæ famulique et simul diligentè
 parant quæcumque sunt ad convivium necten-
 saria.

Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.

Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendæ;
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem;

Jure solennis mihi, sanctiorque
Penè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puella
Dives et lasciva, tenetque gratâ
Compede vinctum.

Tæret ambustus Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave præbet ales

Ignis trépant àtque fumum
circumvolvens in apicem.

Attamen ut scias ad quam
lætitiâ invitari, celebran-
dæ tibi sunt Idus, qui dies

15 Aprilem die vidit Veneri ma-
ritimæ sacrum; mēsitō mi-
hi festivus, atque sacratiss-
[407] ferè meo natali, quoniam

ab eâ die Mæcenas amicus
accrescentes annos compu-
tat. Telephum porro, ne-

20 quamquam tuæ conditionis
adolescens, quem concu-
piscis, cepit virgō opu-
lenta et protervat, retinet-
que jucundis vinculis astric-
tum. Cæterum Phaëton con-
crematus desideria cupida

25 comprimit; volueris autem

ANNOTATIONES.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinae mæ-
focis plurimum habet ignis, è quo flammæ sur-
sum feruntur in verticem, et rotæ modo con-
torquentur ac trepidant, aguntque fumum
densum ac sordidum.

12. *Ut tamen nôris, &c.*] Ut intelligas quale
sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis
causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in
quibus natalem celebros Mæcenatis, meo natali
juri mihi potiorena.

13. *Idus.*] Macrobius lib. 1. Saturnal. cap.
16. *Nonnullis placet Idus vocatas 'arè' rōd
videtur, quòd eâ die plenam speciem Luna
demonstret. Sunt qui existiment Idas ab ore
eduli dicitas; quam hoc nomine vocant Tusci,
et omnibus Idibus ovis immolatur à flamine.
Nobis illa ratio nominis verò proprior ex-
istimatur, ut Idus vocemus diem, qui men-
sem dividit. Iduare enim Hetruscâ linguâ
dividere est; unde et vidua, quasi valdè idua,
id est, valde divisa, vel à viro. divisa.*
Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi
medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim
sunt decimâ quintâ die Mensium Martii Maii,
Julii, Octobris; in reliquis autem mensibus
sunt die tertiâ decimâ.

14. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis
secundus anni Romanorum mensis ab aperien-
do dicitur, quasi aperilis, quòd eo tempore ar-
bores et plantæ aperire se in germen incipi-
ant. Alii dicitum putant quasi Aprilem cum
aspiratione ab ἀπρῆ, maris spuma, è quâ Venus
orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis ap-
pellata. Porro ut primum mensem à patre
suo Marte, ita secundum ab Enææ matre Ve-
nere nominavit Romulus; et in eo Veneri sa-
crum fieri, ætatronis, postea constitutum.
Hæc Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 12. et ejus-
dem lib. cap. 21. *Cum Sol vernalis Equinoc-
tium transgreditur finem, augendâ diem, tunc et
Vespas læta, et pulchra virent arva vegetibus,
pratæ herbis, arbores foliis. Idem majores nos-
tri Aprilem mensem Veneri dicaverunt. Lege*

ibid. aliâ quædam scitu non indigna. Vide et
suprà lib. 11. Od. 26. v. 6. Annot.

15. *Quòd ex hâc Luce Mæcenas, &c.*] Idi-
bus Aprilis natus Mæcenas prodit in lucem,
Mæcenas, inquam, præsidium et dulces decus
meum, ô dies natali proprio mihi sanctior!
Nam et ejus vitam mæe longè anteponeo.

16. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde veni-
entes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat.
Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali
suo quisque annos computabat, inquit Torrent.

17. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. v. 2.
et lib. 11. Od. 19. v. 25. hic epinâm nitidus comâ
puroque similitis vespere commendatur: illic re-
sea cervix et cæca brachia laudantur.

18. *Non tuæ sortis.*] O, Phylli, ne differ ad
me proficisci tui percupidum; nec, te remor-
petur Telephi amor. Hunc enim omnino excen-
tere animo tu debes, tum quod tibi est is dis-
par valdè, tum quia occupatus est puellâ suis
sortis divite scilicet, ut ipse, et ingenuâ, non
meretricie conditionis, ut tu.

19. *Puella Dives et lasciva.*] An illa Chloë, de
quâ lib. 11. Od. 19. v. 27.

20. *Tenetque gratâ Compede vinctum.*] Suis
amoribus suæque velit servituti prorsus addic-
tum habet.

21. *Tæret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Ex-
emplis probat Horatius non esse id appen-
dendum quod est supra nos, quodque vix spe-
rare aut assequi fas videatur. Nota est culi-
bet historia et casus Phaëtonis, qui cum Solis
curram equosque regere cupisset, curras su-
riga paterni temerarius magnis excidit ausis, in
Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Pha-
ëton in Timæo. Ovid. Metam. 11. Iphicret. lib.
v. &c.

22. *Ales Pegasus, terrenum equalem gravatus,*
&c.] De Pegaso alato equo, inter sidera relato,
dixi lib. 1. Od. 27. in finem. *Terrenum equalem,*
mortalem, nempe Bellerophonem, qui à Bel-
lero Corinthi rege interfecto vocabulum spiti-
tus est, Hipponotus antea dicitur. Quod vix

Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem; insigne documentum præstat; ut nunquam non seclere tibi convenientia, fugiasque disintilem, nefas existimando petere plus quam licet. Heus amorum terribus meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) discite numeros quos suavi modularis voce. Cantu mulcebuntur segritudinis importuna.

Pegasus, terrenum equitem gravatus Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare, et ultra
Quam licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condiscere modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

[408]

30

35

ODE XII. AD VIRGILIUM.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas et ad hilaritates

Nunc auro Thraciæ vernum tempus comitantes, et mare tranquillum reddentes; vela pulsant. Jam heque prata sunt gelu contracta, nec flumina murmurant hyemalis nivibus insata. Nidum struit avis

JAM veris comites, quæ mare temperant
Impellunt animæ lintea Thraciæ;
Jam nec prata rigent; nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

[409]

5

ANNOTATIONES.

pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundiis rebus elatâ; tentasse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At cæstro à Jovi Immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confRACTIS decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide lib. i. Od. 27. cit. et lib. III. Od. 7. et 12.

29. *Ut te digna sequare, &c.*] Ut virum conditione tibi similem sequare; qualls Horatius; disparem verò, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias malè tibi cedit; quemadmodum cessit pessimè Phæloni ac Bellerophonti altiora se querentibus.

31. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi obliata confer te ad me. Propert. lib. i. Eleg. 2. v. 30.

Me neque amare aliam, neque ab hac desilere fas est,

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condiscere modos, &c.*] Vel discite cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad thei jucunditatem et hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus discite aliquid, quo in amorem ineam alliciatis, canendo apud me inter epulas.

36. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles segritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor iniecit.

Ode XII.—Metrum est idem quod Od. 6. lib. i.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hæc elegantî Ode, notat verba lectissima, et dictiones haud vulgares: atque merito dignam videri, quæ ad Virgillum mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot forum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterium nescio quem titulum huic Ode

præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgillum quendam myropolium seu unguentarium. Certè enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui rectè *clens nobilitum furenum*, non alter quisquam censetur. Vide infra Annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari solent, et maria temperare dici possunt. At cur *Thracia anima* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam spirat? Ita, lib. i. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. ix. vel potius, noster Homerum, ut alibi sæpè, insecutus, minus accuratè locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: ad non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atque diversi planè venti è Thraciâ Italiam Asiæque perflant, inter hanc et illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parturientibus, lib. iii. Od. 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem *ἄνεμος*, ventus, Virgil. Æneid. viii. 403.

Quantum ignes animæque valent.— Lucret. lib. v. 237.

Aurarumque leves animas—
Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Quis visibus liquidis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc immissus haud amplius strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itynum*.

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium; quod malè barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Denm, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere,
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis;

[410] infortunata, Itym lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familie, quia sceleratè vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant nutem, quod gregibus gaudet et ambrosiis collibus Arcadiæ. O, Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato unguento. Exiguam vas unguenti ampboram trahet; que nunc conditur apothecis Sulpitiis,

10

[411] 16

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filie erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Itym communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Eoce verò Prognè in hirundinem, Philomela in lusciniam, Ity in phasianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutatur. Ita fabulatores. Vide Ovid. *Metamor.* Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia, etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia malè et injustè mactato Ity filio, libidinem ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Penos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. iii. Od. 18. Virgil. *Ecol.* ii. 32.

Pan prius calamos cerâ conjungere plures Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros. Et *Ecol.* x. 26.

Pan Deus Arcadiæ. —

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvâs, vel fertiles, nam Virgil. *Georgic.* ii. 203.

Nigra ferè et presso pinguis sub tomere terra Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis et Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: pœtis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provertum (in Italiâ videlicet calidius quam apud Boreales) adduxit æstum ac sitim, proinde suadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatum, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. *Georg.* iii. 337.

Inde ubi quarta sitim cæli colligerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, et pro vino ponatur, vel scolis compertum. De Calibus urbe Campaniæ doctus vini Caleni bonitate dixi lib. i. Od.

20. v. 9. ubi *presso domitam Caleno uvam*: item *Ode* 31. v. 9. *pressant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de *Tranquil.* cap. xv. *Nam ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberali servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorum in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O, Publii Virgillii Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones, Livie filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanos juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et naturâ, lib. ii. Od. 11. v. 16. Annot. Catullus è contrario *Ode* xiii. ita prescribit ad Fabullum:

*Cænaribus benè, mi Fabulle, apud me,
 Si tecum attuleris bonam alique magnam
 Cænam*

*Sed contra accipies meos amores,
 Seu quid narius elegantiusve.*

Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans pariter et alabastriten, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. lib. xxxvi. cap. 7. *Onychen etiamque in Arabiæ montibus, nec alibi unquam nosci putarere nostri veteres.* Et cap. seq. *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime ibi servari incorruptaque nardus dicitur.* Addit et alia quedam lib. xxvii. cap. 6. in fine. *Dioscorid.* lib. v. cap. 163. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa *onyx*; dicebantur, Isidor lib. xvi. cap. 15. *Alabastriles, inquit, lapis candidus, intermixtus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici.* Cavant enim hunc ad vasa unguentaria. *Martial.* lib. vii. *Epigram.* 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quaedam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges

spem novam dare liberalis, Spes donare novas largus, atqueque
 et molestam agritudinem Curarum eluere efficax. 20
 ad istam hilaritatem festi- Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
 nas, accede protinus cum Velox merce veni. Non ego te meis
 tuâ merce. Scyphis ego Immune[m] meditor tingere poculis, [419]
 meis rigare te nihil confere- Plena[m] dives ut in domo.
 rentem nobis, quasi opulens Verum pone moras, et studium lucri, 25
 in adibus refertis. Sed Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
 abijce retardationem et quæstus curam; atque dum potes
 quæstus curam; atque dum potes recordatus atri regi
 brevem insaniam admisce Misce stultitiam consiliis brevem.
 sapientis. Tempèstivè insanire suave est. Dulce est desipere in loco.

ODE XIII. IN LYCEN VETULAM.

O, Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, AUDIVERE, Lyce, Dii mea vota; Dii
 Dii exaudiverunt. Jam Audivère Lyce. Fis anus, et tamen
 tua es, ac nihilominus cupis apparere speciosa; et Vis formosa videri, [418]
 jocaris et potas sine pudore; atque trementi voce Ludisque, et bibis impudens;
 amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat, in Et cantu tremulo pota Cupidinem
 malis formosa Chis Lentum sollicitas. Ille virentis et
 Doctæ psallere Chis

ANNOTATIONES.

condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ edificarunt Salpitiu[m] Galba, et de ejus nomine appellabantur; deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietates, ut auidiam timiditas donet, anxius solitudines eximat, &c. Vide lib. iii. Ode 21. strophe 6. Hinc et lib. ii. Ode 7. v. 21. *Masticum vocat oblitiosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Adquæ si properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne symbolus aut immunitas venias: para nimirum questionem eruditas, lepidasque argutias, florentem vino animum lacescentes, quæ sint veluti secundarum mensurarum tragemata seu bellaria; de quibus Aul. Gell. lib. vi. cap. 13. et hæc quidem merce instructus jubetur venire ab Horatio Virgilio.

23. *Immune[m].*] Apud Erasum proverbium est, *immune[m] venire*. Quædam olim erat cæna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam afferbat. Vide lib. iii. Ode 23. v. 17.

24. *Plena[m] dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum factus, quo Virgillum abstrahit à musæo, et à condendis assidue carminibus ipsi profectò quæstosus; nam pro his sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium,* &c.] Mortis mæmor, tristisque ac funebri[us] ro- in quo cremabantur cadavera; quamdiu

licet ac vivis, gaudia hujus vite carere festina
 27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera; intermitte seris, joci paululum vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lascivium, quasi insanire videntur. Hinc Poeta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò *εὐφρονα λόγου* sapientem furorem.

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congruo tempore et loco animi severitatem abijcere expedit. Senec. de Tranquill. lib. i. cap. ult. *Si Græco Poetæ credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est*. Menander in Comodiâ cui titulus *αλοδύμων, γενεαί, εὐ εὐαλαχὸν τὸ ὀργίζουσι ἀγρίῳι ἀγρίῳ, καὶ συμπαρῖνας δ' ἴνα δῖ.* Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet. Ubi vulgò *συμπαρῖνας* legi perperam, sententiam et prosodiam ratio luculenter evincit.

Ode XIII.—Metrum idem quod Ode 6. lib. i. 1. *Lyce.*] Hujus olim juventute et formâ splendide amores arrogantis que persecutus fuerat Horatius lib. iii. Ode 10. Eidem nome scalo deturpatus insultat. Sic et Lydis quamdam pulchre, jam verò deformate illud lib. i. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinocens semper fuisse mulieres impudicas, notum est; contra, pudicæ vino abstinebant. Vide lib. iii. Od. 16. in fine; ibique Annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc refertur quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animam libidininosam, vocemque ad molli- tatem inflexam Sic Persius Sat. i. 21.

—*cum carmina lambam* [versu. Intra[n]s, et tremulo scalpentur ubi carmina
 7. *Doctæ psallere Chis.*] Meretricios ut

Pulchris excubat in genis.

Importunus enim tranſolat aridas

Quercus, et refugit, te quia luridi

Dentes, te quia rugæ

Turpant et capitis nives.

Nec Cœ referunt jam tibi purpuræ,

Nec clari lapides tempora, quæ semel

Notis condita fastis

Incluisit Solucris dies.

Quò fugit Venus? heu! Quòve color? *decens*

Quò motus? Quid habes illius, illius,

Quæ spirabat amores,

Quæ me surpuerat mihi:

Felix post Cynaram, notaque et artium

*etate florentis et scientiæ
psallere. Nam quercus are-
scentes deserit, inquietus,*

10 *avolatque: quoniam te
dentes lividi, te rugæ et
canities capillorum fœdant.
Neque verò purpuream ves-
tes Cœ, nec lapilli splen-*

[14] *dentes nunc reddunt tibi
annos, quos fluxum tem-
pus condidit inclusos annu-*

15 *libus publicis. Eheu, quò
vcaustas, quò nitor, quò
agilitas abiit? Ecquid tibi
restat ejus, ejus inquam,
quæ amores exhalabat, quæ*

20 *mibi me abstulerat: post
Cynaram felix, et famosa,
vultu artificiosè et bellè
composito?*

ANNOTATIONES.

plurimam psaltrix erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insula maris Egæi, Chio dictâ, hodie Scio, ann. 1666. à Turcis pro nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. iiii. Ode 19. v. 6.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnus, mortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. i. Ode 25. v. 19. De Lydiâ, *aridas frondes*, id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut ollæ.

12. *Capitis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, lib. viii. cap. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita vero prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Cœ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

*Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit etas,
Nec revocare potes qui perire dies.*

Cos purpure.] Cos Asiæ insula vernis oram Caris littoralem, hodie *Lango*; valdè forax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Illad. xiv. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ terebantur passal subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura sebat exquisita. Ergò vel de purpureis reipsâ vesibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide Annot. ad v. 10. Ode i. hujus lib. *Lege et Plin. lib. xi. cap. 23. ubi, Tulas araneorum modo texunt ad vocem luxuriamque feminarum, quæ benbycina appellatur. Prima eas rodordiri rursusque lezere invenit in Co insula Pamphila, &c. et cap. 23. Bombycas et in Co insula nasci tradunt . . . fieri autem primò papilionis parvos nudosque, mox frigorum impatientiâ villos inhorrescere, et adveniens hyemem hinc inde sibi haurire densas, pedum asperitate*

radentes foliorum lanuginem in vellera: hinc ab his cogi rubigine unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique, cum perline, &c. Falli porro Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promitt tenuem istam lanuginem, filaque ac totam opus.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis percribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: sèu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Cicero. Epistol. *Decreti ut in fastis ad eam diem Bruti nomen adscriberetur . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissima victoria memorem volebam.* Senaus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulium aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierant, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, que te spectabilem faciebant.

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristina tuâ pulchritudine, quâ fueram captus et mihimet ereptus? Virgil. Eclog. viii. 41.

Ubi vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat, *οὐκ ἔστι Κόρη ἀνεύρεται, Πυλλάμ que Ύενερον σπύρατ.* Acta Apostolorum. cap. ix. 1. *Ὁ δὲ Σαῦλ ἰσχυρίσθη ἀστυλῆ; καὶ σπύρατ.* Saulus spirans minarum et cædis.

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaram, elegantia scilicet et venustate; post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide suprâ hujus lib. Ode i. v. 4.

Notaque et artium Gratarum facies?] Artificialiosè composita, fucis exornata; vel lis à naturâ dotibus instructa, que amorem excitant et pellicunt, quales fons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facis*; nec malè.

At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem; ut adolescentes callidi queant videre facem in favillas reductam haud sine ludibrio.

Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

[416]
25

ODE XIV. AD AUGUSTUM,

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitiis Drusus non semel strenue profugavit Genaunos, immannem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu acriter

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muheribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O, quæ Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere pper
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium

5
[416]

10

ANNOTATIONES.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. iii. Ode 17. v. 13. Vide ibi Annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam et depravatam senio, ac velut extinctam et in viles cineres dilapsam; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et siccas reductæ.

Ode XIV.—Metrum idem quod Ode 9. lib. i.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statusis inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Æternet?*] Non. Marcel. ex Varrone, *Res Human.* lib. ii. *Literisque ac laudibus æternare.*

Q. *quæ Sol habitabiles, &c.*] Auguste, max-

ime Principum, qui habitabili terrâ quicumque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4. v. 18.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auxiliis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustra, *Geraunos, Tenaunos*; item *Brennos, Brenos, &c.* ex Strabone, disertè Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelici habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. iv. et Vell. Patercul. antea cit. Ode 4. hujus libri. v. 18.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarent non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates responderent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives et præruptas cautes aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes; feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plius vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora illis mala et damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero de quo suprà, Ode 4. v. 18. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fuscè narrat Vell. Patercul.

Commisit immanesque Rhætos
 Auspiciis pepulit secundis;
 Spectandus in certamine Martio,
 Devota morti pectora liberæ
 Quantis fatigaret ruinis;
 Indomitas propè qualis undas
 Exercet Auster, Pleiadum choro
 Scindente nubes, impiger hostium
 Vexare turmas, et frementem
 Mittere equum medios per ignes,
 Sic tauriformis volvitur Aufidus,
 Qui regna Dauni perfluit Appuli,
 Cùm sævit horrendamque cultis
 Diluviem meditatur agris:
 Ut barbarorum Claudius agmina
 Ferrata vasto diruit impetu,
 Primosque et extremos metendo
 Stravit humum, sine clade victor;
 Te copias, te consilium, et tuos
 Præbente Divos. Nam tibi, quo die

15 depugnavit, et felicibus
 auspiciis suis oppressit Rhæ-
 tos feroces: spectari dignus
 in prælio Martis, quàm
 magnis cladibus vexaret
 corda neci pro libertate ad-
 dicta; acèr exagitare hos-
 tium catervas, et agere
 frementem equum per me-
 dias flammæ, serè quo-
 modo Notus agit mare
 turbatissimum, Vergilius nubes
 rumpentibus. Auspidis
 tauri formam habens et
 Dauni Appuli regionem ir-
 rigans sic fluit rapide, quan-
 do grassatur et magnam
 eluvionem parat agris cul-
 tis; ut Tiberius Nero Bar-
 barorum copias armis in-
 structas ingenti strage ce-
 cidit, atque primos et ulti-
 mos sternens, terram ope-
 ruit cadaveribus, victor sine
 clamore: te milites, te con-
 silium, te Deos tuos sup-
 peditante. Enimverò quo
 die

ANNOTATIONES

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4. v. 17.
 16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Au-
 gurti fretus.
Pepulit.] Rectè et ex fide historiarum. Nam
 quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit,
 verius cõfrcitos duntaxat ait Suetonius, Octav.
 cap. xxi. Vide et Euseb. Chron. ad Olympiad.
 193.
 18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori pa-
 ratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere
 serviendo.
 20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitu-
 dine conglobatâ rem illustrat, et mirum quan-
 tum auget. Nec leviter præteri, lector, istas
 argumti opes.
 21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis
 tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs anno-
 tavi.
Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arictis
 caudam et tauri collum, quarum ortus occa-
 susque nimbo ac tempestates ciet. *Choro.*
 Ex Hygino. Astron. lib. ii. cap. 22. *Pleïades*
choreas ducere existimantur. Ita dictæ, vel
 quasi *πλωϊστες*, plures; vel potiùs à *πλωϊς*, *navigo*;
 quia navigandi tempus indicant ortu suo
 matutino, scilicet circa æquinoctium vernum;
 hinc et Latina Vergilius dicuntur à vere. Ha-
 rum meminit Cic. de Nat. Deor. ii.
 24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ
 fervorem, hostium cuneos perrumpendo; vel,
 per accensos verè hostibus ignes, per incen-
 sa castra, &c.
 25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib.
 vi. Ode ult. v. 10. et hujus lib. Ode 9. v. 2. *Tau-
 riformis*, quia rapido cursu, et allisis ad ripas
 æquæ ingens murmur edat, quasi tauri mugit-
 uis. Hinc nomen et fabula. Aliàs alii, sed
 omnia et perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. i. Ode 28. stroph.
 4. lib. ii. Od. 1. v. 36. Item Qd. 6. v. 37. hujus
 libri.
 27. *Cùm sævit.*] Quando exundat, agrisque
 infert vastitatem, et sternit *salsæ lactæ boumque*
labores; quod canit Virgil. *Æneid.* ii.
 28. *Meditatur.*] Dicitio perelegans pro quâ
 ineptè alii, *iniquatur*.
 29. *Barbarorum.*] Rhætorum.
Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.
 32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Patente.
 cit. ad Oden 4. hujus libri, sine ulli detrimento
commisi exercitus; quod præcipuè huic duci
semper curæ fuit, &c.
 33. *Te copias, te consilium, &c.*] Opibus ergo
 laus et gloria victoriæ casit Augusto; cujus
 auspiciis Tiberius victor existerat. Nam so-
 lus Imperatoris etiàm absentis valere auspicia
 ad gerenda bella veteres existimabant. Et
 hinc ad eum semper victoriam referrebant, cu-
 jus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav.
 cap. xxi. *Domuit partium ductu, partium auspici-
 cius eius Cantabrianam. . . . Item Rhætiam,*
et Vindelicos, &c. Ovid. Trist. ii.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore
pugnans;
Auspicium cui das grande, Deoque tuos.
 34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam
 Alexandriam victor intrasti, eodem die post
 annos quindecim per Tiberium Rhætos debel-
 lasti, secundosque exiis et optatum decus ha-
 buisti.
Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, A.
 U. C. 723. prior illa de Apponio et Cleopatrà
 victoria Augusto contigerat; posterior autem
 de Rhætis, Vindelicis, &c. A. U. C. 738.
 Clemens Alexandrinus Sympat. lib. i. post

justas etiam leges et modum imposuit licentis effrenatas; abstulitque flagitia; nec non antiquas reparavit disciplinas; quibus nomen Romanum operaque Italiae amplificatae sunt, atque Imperii gloria potentiusque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Republicam tentente, pacem non turbavit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladius fabricat et civitates effudit adversas ac miseris :

Rectum et vaganti fræna licentiae
 Injecit; emovitque culpas,
 Et veteres revocavit artes;
 Per quas Latinum nomen et Italæ
 Crevère vires, fama que et imperi
 Porrecta majestas ad ortum
 Solis ab Hesperio cubili.
 Custode rerum Cæsare, non furor
 Civilis, aut vis exiget otium;
 Non ira quæ procludit enses,
 Et miseris inimicat urbes : *

[422]
11

16

[423]

ANNOTATIONES.

in sacris, inquit, invocatus Janum geminum . . . Janum, patrem quasi Deorum Deum . . . Janum Quirinum, quasi bellorum potentem ab hosti quam Sabini curim vocant. Janum Patuleium, et Claustrum; quia bello palæe ejus palenæ pace clauduntur. Causam porrò et originem istius ritus posuit à bello Sabino; quo, irraentibus in urbem per patentem portam Janualem hostibus, ex ade Jani magnæ torrentium vis erupit, hostesque undiq̄ aculentibus, ferventi aquâ, rapidè que vortigine, aut excussit, aut devoravit. Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo fores resararentur. Sed et facile est augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota procesque deferrent, quem bellorum potentem credebant. Ita Macr. modò cit.

Claustrum.] Suet. Oct. cap. xxii. Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in nullo breviori temporis spatio, terrâ marique pace partâ ter clausit. Orosius lib. vi. cap. 20. et seq. distinguit tempora: Primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris. (Ea de hæc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum futo functus) tertio gentibus omnibus terrâ marique pace compositis. Dio pariter lib. liii. et liv. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo; tertio, consulatu undecimo; ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ :

IMP. CÆS. DIVI.
 F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
 COS. XI.
 TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
 ORBE MARI ET TERRA
 PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lips. Elect. i. cap. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio et Plutarcho, quasi rem confusam sumunt incassum quidem, Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacum bellum. Unde et Glareanus perperam emendat Suetonium cit. Tertio clausi, pro, Ter clausit. Quibus egregiè occidit Lips. ibid. Parcitas boni ma-

nes, non ego vos sollicito: tamen hic largiter erratis.

10. Et vaganti.] Quidam legunt, evaganti, junguntque sic priores voces cum sequentibus; Ordinem rectum evaganti fræna licentiæ injecit. De coërcitis grassatoribus ab Augusto, Suet. xxxii.

11. Emovitque culpas.] Suetonius Octavio, cap. xxxiv. Leges retractavit et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteris, de pudicitia, de ambitu, de maritalibus ordinibus divitiis modum imposuit, &c. Vide et cap. xlii. &c.

12. Veteres revocavit artes; Per quas, &c.] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterant. Vell. Paterc. Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judicis auctoritas, Senatus majestas, et prisca illa et antiqua Republicæ forma revocata; restitutus cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.

14. Imperi Porrecta majestas ad ortum, &c.] Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiam, ac per totum Oceani circumlunum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quassatissimo semper oberatas otio ipsa etiam rubigo consignavit. Oros lib. vi. cit.

15. Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit cubili; quod Hesperium dicitur ab Hespero stellâ, quam vesperi ad Occidentem apparet; unde et Hesperie ultimum nomen datum Hispaniæ, eò quòd ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nomenatum.

20. Inimicæ.] Quintus Cicero de petitione consulatus. Sin autem neq̄, statim sese alienant, et inimicantur. Alii tamen codices aliter, nec habent vocem inimicantur, sed tantum; Sin autem id neq̄, certè abalienos et statim et phæras.

Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,

Non Seres, infidive Persæ,

Non Tanaïm prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus, et sacris,
Inter jocos munera Liberi,

Cum prole, matronisque nostris,

Ritè Deos prius apprecati,

Virtute functos, more patrum, duces,

Lydis remisto carmine tibiis,

Trojamque et Anchisen, et almæ

Progeniem Veneris canemus.

21 Julias leges haud frangent,
qui altum Danubium po-
tant, non Getæ, non Seres,
aut Persæ fallaces, nec nati
ad amnem Tanaïm. Nos

25 autem diebus tam festis
quàm profestis inter dona
hilaris Bacchi, cum liberis
et conjugibus nostris, nu-
minibus antea ritè invoca-
tis, more majorum, adjunc-
to carmine Lydiis fistulis,
celebrabimus duces virtutè
[424] insignitos, atque Trojam et
31 Anchisem, sobolemque ju-
cundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danu-
bii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici,
Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè.
De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide
et Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emovit-
que culpas.* Ex Sueton. Octav. xxxiv. Dion.
lib. liii. et liv. Vide et Carmen seculare post
Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac
bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et
inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura
de his lib. i. Od. 12. v. 56.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside
comprehensam incolentes, de quibus lib. i.
Od. 12. et 19. et lib. iii. Od. 5. *Infidi*, qui
Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaïm prope flumen orti.*] Scythæ, de
quibus lib. i. Od. 19. lib. ii. Od. 9. lib. iii. Od.
24. De Tanaï, quem *Scythicum amnem* vocat.
Horat. lib. iii. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od.
29. v. 28. Vide ibi Annot.

25. *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani
tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsam ejus-
que majores canere non intermitteremus, tam
profestis lucibus, quàm *sacris*; atque adeo quo-
tidie, in conviviis publicis privatisque, hono-
rem Augusto deferemus per libationes, etiam
et vota precatationesque. Vide Annot. suprà
Od. 5. stroph. 8. et seq.

Profestis lucibus, et sacris.] Macrobi. Sa-
turnal. lib. i. cap. 16. ita scribit; *Festi Diis di-
cati sunt, profesti hominibus ob administran-
dam rem privatam publicamque concessi,
&c.* Et postea, *profesti et qui ex his proce-
derent, nati festi, carnivales, comprehendunt, stati,*

præliares. Hos deinde singulos explicat, ibid.
26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bac-
chi munera; is verò *lactiæ dator*, Virg. Æn.
i. 734.

28. *Ritè Deos prius apprecati.*] Inter ip-
sationes Diis invocabantur.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. i. *Nempe
parum diu vixit, quod virtutis perfecta per-
fecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.
Cic. modò cit. Tusc. i. initio. *Est in originibus,
inquit, solitus esse in epulis canere convivas
ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.*
De Legib. ii. *Honoratorum virorum laudes
ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer.
Maxim. lib. ii. cap. 1. in fine. *Majores natus
in conviviis ad tibiis egregia superiorum opera
carmine comprehensa pangebant, quod ad ea
imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus.
Nam tibiarum modi varii; Doricus gravis;
Ionicus floridus; Phrygius religiosus; at *Ly-
dius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Mino-
ris populi Ionibus Phrygiisque affines ac
medii, malè semper audierunt, velut effemina-
ti, et cupidiarum, voluptatum, deliciarumque
sectatores. Proverb. *Lydio mare*, apud Hero-
dotum, Suidam, Athenæum, lib. xii.

31. *Trojam et Anchisen, &c.*] Canemus
Trojam, Anchisæu, Æneamque ejus et Vene-
ris filium, totamque gentem Juliam inde or-
tam. Julium Cæsarem, Augustum in Juliam
familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret.
lib. i. 1.

*Æneadam genitrix, hominum Dio Æneque vo-
luptas,*

Alma Venus. — — — — —

Q. HORATII FLACCI
E P O D O N L I B E R ;

SIVE

O D A R U M

LIBER QUINTUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O, amice, Liburnia navibus inter alta navium,
celsa navium munimenta, Amice, propugnacula ;

[420]

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter ; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primò dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam, exco-
gitare eum Grammatici, multis post annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odas istas sint post alias factae? Imò verò plerumque hujus libri alii sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. lib. i. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odas reperiuntur etiam in cæteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est Monocolos et ejusdem metri. Quid? quòd doctus et sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur; Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæam et Sapphonem: in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Martius Victorinus lib. iii. sic habet. *Archilochus sui singularis artificij in excoquendis et formandis novis metris, primusque Epodos excoquilavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quòd ex ipso detractum esse videbatur . . . Horatius ejus exemplum secutus est in eà Ode, Solvitur aeris hyems gratà vice veris et Furor,*

Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Epod. 9. librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, sua quòd Iambicis trimetris subtequantur acci-

nanturque dimetri, longioribus quibuscumque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parùm satisfacit quòd aiunt alii, quoniam Epodus est velut Odes clausula, additurque post strophem et antistrophem, hinc *brasur* vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. i. Galeum de usu partium, Epologo lib. xvii. Diomedem lib. iii. cap. 4. Isidorum lib. i. cap. 38. Terentianum Maurum lib. de metris. Scalligerum Poët. lib. i. cap. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul sine me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus tubere periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnia.] Naves Liburnis minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facillè profligavit, fugentemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatiae, populi Illyrii; qui, piraticæ causæ faciendæ genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. lib. iv. cap. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extractis in prorà et puppi tabulatis turrim instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. lib. iv. cap. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium; sed numerus pensabat magnitud. Quippe à senis in novenis remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevalte castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipso mole ætatis fuit . . .*

Paratus omne Cæsaris periculum
 Subire, Mæcenas, tuo.
 Quid nos, quibus te vita sit superstite
 Jucunda; si contrâ, gravis?
 Utrumne jussi persequemur otium
 Non dulce, ni tecum simul?
 An hunc laborem mente laturo, decet
 Quâ ferre non molles viros?
 Feremus. Et te vel per Alpium juga,
 Inhospitalem et Caucasum,
 Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
 Forti sequemur pectore.
 Roges, tuum labore quid juvem meo,
 Inbellis ac firmus parum?
 Comes minore sum futurus in metu,
 Qui major absentes habet:
 Ut assidens implumibus pullis avis

[426] Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quid agemus nos,
 [427] quibus vita te vivente grata fuerit; si secus, molestata? An ex mandatis otio fruamur minimè jucundo, nisi unâ tecum? An verò istum laborem toleraturi sumus eo animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certè, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria.
 [428] 10 Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimeque strenuus? Scilicet te comitatus mahorem habebò pro te timorem, qui gravioris auge absentes: veluti avis incubans pullis implumibus,

ANNOTATIONES.

Inmensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundisii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrâ lignæ turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebat. Plin. lib. xxxii. cap. 1. *Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana . . . Fertur Actiaco-Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. iv. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . Naves Antonii erant navibus hostium longè majores, decernes complures . . . In his altissimas turres edificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jussit . . . De superiori loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum Subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium; item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. *Æneid.* viii. præsertim ad versu 676 ad 696. *Actiæe victoriæ descriptionem;* ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinum mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usus fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebant bellicos apparatus, et ejus adversarios crebrò occidit. Quos ob res ei aliquis Mæcenatis tantam potentiam detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quæcumque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quæ vellet immutari: cujus rei causâ annulum ab eo*

acceperunt, quo literas obsignarent. Et postea, de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius . . . Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem . . . Cæsar Mæcenati assensus est, nuncipatque nomen Imperatorum, &c.

6. *Te vita sit superstite Jucunda, si contrâ, gravis.*] Vide lib. ii. Od. 17. Al. leg. *si.*

7. *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi poterò? Certè quantumvis jubeas, parere hæc in re et morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, quæ ipse sibi Horatius objicit: at in illis strummas ferre minus sum idoneus; respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cui. Ode lib. ii.

*Me nec Chimæra spiritus igneus,
 Nec si renegat centimanus Gyas,
 Divellet unquam.*

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Anubali aliique. Vide Tit. Liv. lib. xxi. cap. 86. et seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento præpè majores habuere. Plin. Procem. lib. xxxvi.

12. *Inhospitalem et Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuo um horrorem faciunt. Vide lib. i. Ode 92.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuerant Romani, versus Occidentem. Vide lib. ii. Ode 2. v. 11. Annot.

18. *Qui major absentes habet.*] Ita est; res amate, quando abest, plus timetur, et nullis falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Nou

plus iis relictis metuit incursionem anguim: majorem opem non praestitura, etiam praesentibus astiterit. Hanc et *altiam* quamlibet militiam obibo amicitiae tuae gratia; nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges et pascuis Lucanis transeant in Calabria, ante ardens astrum: neque ut villa candida viciniam Tusculi pertingat muros Circæ. Imò tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundè. Absit ut accumularem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem, sicut helluo disrolutus.

Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non ut adsit, auxilium
Latura plus praesentibus.

Libenter hoc et omne militabitur

Bellum in tuae spem gratiae:

Non ut juvencis illigata pluribus

Aratra nitantur mea:

Pecusve Calabris ante sidus fervidum

Lucana mutet pascua:

Nec ut superni villa candens Tusculi

Circæa tangat mœnia.

Satis superque me benignitas tua

Ditavit. Haud paravero,

Quod aut avarus ut Chremes terram premam;

Discinctus aut perdam, ut nepos.

25

[429]

30

ANNOTATIONES.

quidem praesens ego te juvare plurimum sperem; sicut avis, etsi pullis assideat, parum eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis abneans magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te praesentem fruam, o Mæcenas; tibi que meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agrum jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversam pascua in diversis regionibus; ut secundum varias caeli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. iii. cap. ult. in fine; Appuli volent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro Calabria pascuis, ubi aestus fervidior, mutet Lucana, ubi cœlum magis est temperatum; mutet inquam, et ab illis in hæc educatur, ante sidus fervidum, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De Calabria, lib. i. Ode 31. (De Caniculâ, lib. i. Ode 17. v. 17. et lib. iii. Ode 13. v. 9.)

28. *Lucana.*] Lucania Italiae regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrreni maris; continetur in eâ quæ Basilicata provincia nunc dicitur. Plin. lib. xiv. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis; *Verum et longinquiora Italia ab Aonio mari non carent gloriâ, Tarentina . . . Lucanaque.*

29. *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod tibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque

Tusculum, urbem in edito colle extractam.

Villa candens.] E marmore candido edificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quæ licet modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea. Ergò, vel splendidulam, vel è candenti lapide extractam intellige. Plin. lib. xxxvi. cap. 22. *In Liguria, Umbria, et Venetiâ albus lapis dentatâ serrâ scatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius, lib. iii. Ode 29. v. 8. *Telegoni jugâ pericida.* Vide ibid. Annot.

31. *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis ad quot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat. lib. ii. Ode 18. v. 12. quantum plura donare paratum sciret Mæcenate, ut declarat, lib. iii. Ode 16. strophe penultima. Si vacas, lector, lege etiam Annot. lib. iii. Ode 13. v. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim in satire divitias accumulando stultè et infodendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

34. *Discinctus aut perdam, ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis; iners; ignavus, luxuriosus: contra *cinctus* vocatur grævus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum; disobluti ac perditu luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. iii. 21.

Non pudet in morem discincti ripere Nalle?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quod ei voti major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant; quos sibi novit opes congerere, et optimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II. VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis,
 Ut prisca gens mortalium,
 Paterna rura bobus exercet suis
 Solutus omni fenore:
 Nec excitatur classico miles truci,
 Nec horret iratum mare:
 Forumque vitat, et superba civium
 Potentiorum limina.
 Ergo aut adultæ vitium propagine

[430] Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellisum mare: fugit litas et domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes

ANNOTATIONES.

Ode II. — Metrum idem quod Epod. I.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel consistente Hypercritico, sanè longè pulcherrima. Iudicatur senerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto senerandi studio, illam amplecturus: qui tamen ad solitam qumatus curam mox abripuit, et ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inverteata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes luhina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. ii. sub finem. Que verò hic suè extulit, ille sedulò perstrinxit: et contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. lib. ii. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur;

O, fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,

Fundû humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis seculis, nempe aureis, mortales in agris degebant, felices terram exercebant; innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. xviii. init. Val. Max. lib. vii. cap. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;

Hanc Remus et frater; sic furta Etruria crevit:

Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.

Aurea hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia predia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. lib. i. Ode 1. v. 11. *Gaudentem patris fundere saculo Agros.* Vide Tit. Liv. lib. iii. cap. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus, spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor iugerum colens agrum, à legatis ad Dictaturam vocatur, inventus seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cùm araret: operi certè, id quod condat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fenore.*] Qui nequaquam fenori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nulla aspersus. Fenus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. cap. xxiii. *Non senerabis fratris tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quælibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic*

habuerunt, et in legibus ponerunt: furem dupli condemnari, feneratorum quadrupli; quanto pejorem existimaverunt feneratorum quam furem. Cic. Offic. i. *Primum improbandum est quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et feneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. i. cap. 7. &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dorinît soninum pacatum et placidum: nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est et horribile. Porro, *classica sunt cornua, que convocandi usus fuerunt facta; et à calando classicum quasi enlasicum dicitur.* Isidor. lib. xviii. cap. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret intum mare.*] Nec, ut ingentiores ac periculosiores, navigationis horret incertitudo, aut maris irati horrores exprimitur. Vide Jus. Sat. xlii. Item quæ annotari lib. i. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] *Strepitus forensis, et molestia litigandi quantum vitæ sicuti, quantum et labor, noverat Plauturibus, qui sibi de fenore asserit, forum esse impiorum regionem.* Anacharsis scribit, forensi usæ ad fatiditibus insidit, atque ad dandas gratias maxime strantium. Columella sibi, *esse in jura tantum quoddam allatrandi, et contra ruerit, et per rueritibus studium; atque sicut rueritibus supra munia latrocinium; nihilque; ubi nisi dorophagus expleat sordiditque ac numeritibus præter ludi operam.*

Superba cretam Potentiorum limina.] Procellisio gravis etiam arvensium superbo capiti quotidiana officia præstantium; primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Jus. Sat. iii. 124. et seq. Virgil. Georg. ii. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis Mauè salutantum totis comit ædibus vidam. Et postea, v. 502.

Inanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Sollicitant alii remis freto cæca; rursusque In ferrum, penetrant aulæ et limina reg. im, &c.

9. *Ergo aut adultæ, &c.*] Postquam oati -lit

panis ante rostitum maris
 fatigati; et caulis inco-
 dens gregem saturum mul-
 gens plena ubera: atque
 vinum hujus anni edocens
 ex amphora non insuavi ha-
 bet conam non aliunde
 quesitam; haec inquam si
 adveni, non praestolerim os-
 trea Lucrina, vel rhombos.
 vel scaros, si aliquos ex
 Orientali mari in hoc Itali-
 am protrudat aura tem-
 pestas; nec volucris Afri-
 cana veniat in meum ven-
 trem, vel attagen Asiae
 gratior, quam oliva decerp-
 ta est ramis arborum pingu-
 lialis; vel folia runcicis
 prata amantis, et malva
 salutarisegro corpori, aut
 aqua immolata in sacro die
 Terminalium,

Lassi sub adventum viri :

Claudensque textis crebris lætum pecus

Distenta siccet ubera;

Et horna dulci vina promens dolio

Dapes inemptas apparet :

Non me Lucrina juverint conehylla,

Magisve rhombus, aut scari,

Si quos Eois intonata fluctibus

Hyems ad hoc vertat mare :

Non Afra avis descendat in ventrem meum,

Non attagen Ionicus

Jucundior, quam lecta de pinguisimis

Oliva ramis arborum;

Aut herba lapathi prata amantis, et gravi

Malvæ salubres corpori,

Vel aqua festis cæsa Terminalibus,

ANNOTATIONES.

congestis adeoque siccis focum exstruat, ad
 ignem accendendum adventanti viro diurnis
 laboribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos,
 tum ob Vestam. Vide Macrob. lib. iii. Saturn.
 cap. 4. &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hor-
 num vinum vixque maturum viro laborioso
 dulce videtur, nec requirit vina vetustate deli-
 catione. Lib. iii. Ode 23. v. 3. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio
 comparatas; sed domi quesitas, seu ex horto,
 seu ex caulis, &c.

49. *Lucrina conehylla.*] Ostrea exquisita è
 Baiano seu Lucrino lacu. Strabo. lib. v. Val.
 Maxim. lib. ix. cap. 1. Plin. lib. ix. cap. 54.
 Juvenal. Sat. iv. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. mox
 cit. Sat. iv. 20. et seq. Plin. &c. Galli ut et
 Angli. turbot appellat, omnes pretium no-
 rant.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare Tyr-
 rhenum adigit tempestas. Hinc pisci tribu-
 tum esse principatum, scribit Plin. lib. ix.
 cap. 17. *Nunc scare datus principatus, qui
 solus piscium dicitur ruminare, herbisque ve-
 sci, non aliis piscibus; mari Carpathia frequens,
 loc. Et lib. xi. cap. 37. Dentis piscibus om-
 nibus terrati, præter scarum. hinc unæ aqua-
 fillum planti. Et lib. xxxii. cap. 2. ut. Scarum
 navis inclusam non fronte erumpere, nec in-
 fectis fluctibus caput inserere; sed utrumque
 caude latibus arboris laxari foret, atque ita retror-
 sum erumpere. Quem luctatum ejus si forte
 alius scarus videt extrinsecus, apprehensum mor-
 ditus cauda, infusaq. nimis erumpentis. Inde
 vero nomen factum aiunt, à *scarius, scario.*
 Athen. lib. vii. cap. 20. similia refert ex Ari-
 stotele. Multa vero Casaubonus eruditè
 ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epl-
 charamus sic loquitur apud Athen. *Non piscem
 istum, quæram ut verum sit uti Diis rejicere.*
 quod aliis dicitur asserit Casaubonus. quia so-
 lus piscis istiusmodi transmittit gule*

proceres. Vide Macrob. lib. iii. Saturnus cap.
 16. ubi scribit, scaros adèb Italiae littoribus
 ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen ha-
 beamus; magno numero illuc advectos ac im-
 mari Ostiam Inter et Campanie littora apar-
 sos, ac velut in terrâ fruges aliquas fuisse so-
 minatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Nu-
 midica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. xl.
 142. ejus meminit, item Martial lib. xlii.
 Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. ix. ult.
*Melagrædes Græcis vocari, novissimas in tri-
 ribus ganeorum introscæ acmagno vendi, prop-
 ter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiatica, quibusdam;
 est enim Ionia minoris Asiae regio. Plin. lib. ix.
 cap. 48. *Attagen maxime Ionicus celebratur,
 vocatis aliis, captus vero obveniens,
 loc. Athen. lib. ix. cap. 8. et 9. ex Aristophane.
 Attagen carnis suavisima. Ex Alexandro Myndio,
 Faub major perdice, variis no-
 tis dorso distinguitur, coloris scitibus, magis
 tamen subrubescente, &c. S. Hieron. ad Sal-
 vinam: Procul sint à convivio tuas phanides
 aves, crassi turtures, attagen Ionicus. Martial.
 lib. xlii. Epigram. 61.*

Inter saporis fertur alidus præter
 Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] *Lapathos* Græcis, *Ra-*
mez Latine. Gall. *oscille, vinette, patience.*
 Ang. *SORREL*, ex Dioscoride stonachum re-
 borat, ventrem purgat, urinam provocat, cibum
 appetitum restituit. Ex Plin. lib. xx. cap. 2,
 lapathum excellentes habet effectus: aliud sa-
 tivum, aliud sylvestre: in palustribus nascitur;
 foliis acutis, colore hæc candida, radice nigri-
 ma; nostri vero runcicem vocant, &c.

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est
 lamellibus malva utraque, sativa, et sylvestris.
 Omne solum, in quo feruntur, pingue faciunt,
 &c. Non de eâ jam lib. i. Ode 31. sub finem.*

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Terminali,
 quem prius velut agrorum limites custodien-
 tem ac tuentem colabant; ita Verones. Ejus

Vel hædus ereptus lupo.
 Has inter epulas, ut juvat pãstas oves
 Videre properantes domum!
 Videre fessos vomerem inversum boves
 Collo trahentes languido;
 Positosque vernas, diis examen domûs,
 Circùm residentes Lares!
 Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
 Jamjam futurus rusticus,
 Omnem relegit Idibus pecuniam:
 Querit Calendis ponere.

60 aut hædus lupo destructus
 Inter istam cornam, quam
 jucundum est cernere oves
 saturas domum revertentes,
 laturæ boves fatigatos lan-
 guenti cervicæ inversum
 aratrum docuit, et ser-
 vulos opulente familie ad-
 junctos relictæ examen, circa
 65 Lares splendentes, ordine
 dispositos! Posteaquam
 [437] Alphius fœnerator ista dixit,
 quasi mox rura habiturus,
 universam pecuniam Idibus
 collegit, Calendis vero qua-
 rit collocare ad fœnus.

ODE III. AD MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsam cœnans comederat.

PARENTIS olim si quis impiâ manu
 Senile guttur fregerit,
 Edat cicutis allium nocentius.
 O, dura messorum ilia!

Si deinceps aliquis tua
 tu scelestâ ruperit cer-
 vicem patris vetulæ, come-
 dat allium cicutâ pernici-
 osius. O, viscera rusticorum
 [438] prædura!

ANNOTATIONES.

sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Na-
 mas instituto. Dion. Hal. lib. ii. Ovid. Fast. ii.
 Juvenal. Sat. xvi. 29.

60. *Hædus ereptus lupo.*] Sicut venatori sus
 præda in primis grata est; ita rustico quicquid
 lupi gula eripuit. Voluit aliqui cum Mureto,
 hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sym-
 pos. scilicet carum pecudum, quas lupus mor-
 deret, carum effici teneriorem, lanam vero
 corrumpi, &c.

65. *Positosque vernas.*] Servarum filios heris
 accedere et apponi, seu accrescere, non secus
 ac apum examen, nemo igitur.

66. *Circùm residentes Lares.*] Columel. lib.
 xii. de villico, consuescat rusticus circa Lares
 domini focumque familiarem semper epulari.
 De Laribus lib. i. Od. 12. stroph. 11. et lib. ii.
 Ode 18. hæc verba: *Paternos in sinu ferens
 Deas.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc et
 sarcasticè in avarum fœneratorem.

68. *Relegit.*] Al. *relegit*, quæ quidem vox
 Tisseroni aliisque usitata. In Verr. *Bona
 vendit, pecuniam religit.*

Idibus.] Mense dimidia. Vide lib. iv. Ode
 21. strophæ 4. Is erat mos, creditam pecu-
 niam, vel fœnus et credito Idibus repetere. Cic.
 Catalin. i. Prætermissæ ruinas fortunarum
 tuarum, quas omnes impendere tibi præxiæ
 Idibus senties.

70. *Querit Calendis ponere.*] Quas Idibus
 pecunias à debitoribus collegit, has Calendis
 sequentibus ad fœnus rursus collocare satagit,
 usuras usaris accumulans. Non abs re novus
 Interpres et Criticus existimat Alphium soli-
 tum exigere fœnus bis in mense, aded ut con-
 tra hæc omne, ab Idibus ad Calendas, et à Ca-
 lendis ad Ides fœneraretur De Calendis lib. iii

Ode 8. v. 1. Macrob. lib. i. Saturnal. cap.
 18. &c.

Ode III.—Metrum idem quod Epod. 1.
 1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hæc in-
 tellige, studiosè lector, nullum esse aded exilè
 et sterile argumentum, quod vena dives non
 dicatur amplificare et locupletare. Sic *Vicem*
 Ovidius, *Culicem* Virgilius, *Homerus pugnam*
ramarum ac murium; Horatius verò *casum ar-*
boris, lib. ii. Ode 18. hic autem *allium*, elo-
 ganti carmine prosecuti sunt.

2. *Si quis impiâ manu, &c.*] Si quis patriciis
 inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta
 sed allio plectatur.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *dant*,
prodat; *facit*, &c. lib. ii. Sat. 8. v. 90.

Quam si cum humbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim fri-
 gore quidem suo nativum calorem sine dolore
 extinguit; at allium torquet, adurit, emecat.
 Cicuta succum morte damnati bibere cogebantur
 apud Athenienses. Plin. lib. xxv. cap.
 18. *Cicuta, inquit, venenum est, publicis Ath-*
eniensium pena innoxia. Ita Socrates extinctus.
 Vide Perr. Sat. iv. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribent
 allium, et dictum volunt quod oleat; alii ab
halando halium scribunt. Alii ab *hallo* &
 quod exiliendo crescat, allium deducunt. Mel-
 lius alii à voce *ἄλλος*, alliorum capita signi-
 ficante.

4. *O, dura messorum ilia!*] Quid videlicet
 impunè devertent et conscuant allium, quod
 meis in præcordiis ita servit. Galea. Thesau-
 rent. lib. xii. allium vocat *rusticorum thorianum*.
 Virgil. Eclog. ii. 11.

Allia, cerpyllumque, herbas contraxit olentes.

Quale toxicum in istud in me-
lis intestinis estuat? An vi-
petarum sanguis istis im-
mixtus herbis decepti me?
Nunquid Canidia noxia
hunc cibum contractavit?
Certè quando Medea ada-
marit Jasonem Argonau-
taquam Principem, præ cae-
teris pulchrum, isto illum
tinxit, insueto jugo tauros
indomitos subjecturum; is-
to etiam infecit munera,
quibus cum se de pellicæ
vindicasset, aufugit curru
alatis draconibus fracto.
Nunquam tantus astrorum
calor incendit Appallam
siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis

Quid hoc veneni sævit in præcordiis?

Num viperinus his cruor

Incoctus herbis me fefellit? An malas

Canidia tractavit dapes?

Ut Argonautas præter omnes candidum

Medea mirata est ducem,

Ignota tauris illigaturum juga

Perunxit hoc Jasonem:

Hoc delibutis ulta donis pellicem

Serpente fugit alite.

Nec tantus unquam siderum inedit vapor

Siticulose Appulise;

Nec munus humeris efficaciae Herculis

ANNOTATIONES.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est istud veneni, quo sic discrucior? Alium sanè utpote callidum, acre, gravè olea, coctum etiam diffelle, stomacho delictiori ac temperamento fervidiori et *πικροχολον*, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat; at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thracæ albis delectari, nec immeritò*, inquit; *allia quippe cæcilia vni: illi verò frigidam incolunt regi- onem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. i. Ode 8. v. 9. Plin. lib. xi. cap. 58. Cœl. Rhodig. lib. xxiii. cap. 11.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cenavi, infecit veneno Canidia venetica illa insignis? De ea postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Inurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercriticè; *Non est illud*, inquit, *supino aut oculanti iudicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento easet à tauris tutus. At enim- vero eodem unxit vestem, quæ Creusa flagraret? Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oecitans. Medea vestem pellicis mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tan- tos, nempe tauri allii odore gravi et tetro per- domiti sunt. Glauce vi mortiferà allii enecta est et confragavit. Quid hic abhorret à vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hæc utràque sententià: Adde quòd, per idem ve- nenum vario modo dñutum, variisque phar- maciis admixtum ac temperatum diversa effecti, nihil vovet.*

Argonautas.] Jason Æolis Thessalie regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus cum viis profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod funè celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamata, ab

ea veneficiis pollente eductus est, quæ ratione posset domare tauros arripedes et ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire et prodigare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porò dicti ab Argo navi, quæ ad expeditionem Colchiam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice et fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate; *εγρε, velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. v. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea in- fecit munera quo misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque temptus nocte venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totà regis confragasse.

14. *Serpente fugit alite.*] Iraticè illicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripil. Medeam, in fine. Ovid. Metam. vii. et ix. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majori- bus Apulia ardoribus torretur, quam mea vis- cera nunc uruntur calore et vi suntis alii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et fervet. De ea lib. i. Od. 17. v. 17. et lib. iii. Od. 18. v. 9. De *Appulâ* ejusque cælo torrido, lib. iii. Ode 30. v. 11. et Epod. preced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Cen- taurus ab Heroæ vulneratus, sui usciscendi hanc inuit rationem; Detanire suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, lactuendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis et vulneribus pro- fluente. Itaque illa videns subinde Hercules Ioles amore irretitum, quod Nessus improbi et fallaciter præceperat, effecti; sicque illum intrermit. Num tanto sub ardore corre; tas,

Inarsit astuosius.

At si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

liburiosi. Verùm estuabâs,
[440] si quidpiam ejusmodi ultra
appetas, ô Mæcenas, jocis
20 gaudens, velim adolescen-
tula objicias manum osculo
tuo, atque in remotam lecti
partem recedat.

ODE IV. AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM,

Ejus ex mutata conditione superbiam insectatur.

LUPIS et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus

Quanta naturaliter in-
licitis lupis atque agulis
concomita est, tanta mihi
[441] inest contra te, O Mena,
qui habes latus concisum
flagellis sparteis,

ANNOTATIONES.

ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incen-
sâ pyrâ se confocerit. Vide Seneca Herculem
Oetumâ. Et postea Epod. 17. v. 31. Cicero.
Tusc. II. ex Sophocl. Trachin. Ita scribit;
Cum Detavira sanguine Centauri tinctam tuni-
cam Herculi induisset, inhaesissetque ea vis-
ceribus, ait ille:

*Hæc me irretivit vasa furiali inaciom
Qua lateri adhaerens morru laceraui viscera,
Urgensque graviter pulmonum hausit spiritus.*

Ipsos alligatus peste interimor textili, &c.
Idem Philip. xlii. Non tamen Detavira voluit
Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Cen-
tauri tinctam dedit.

19. At si quid unquam, &c.] Quod si, ô Mæcenas
unquam allium comedere concupiveris, in
panem cupio, ut te abhorreat amica, seu
Terentia tua; similiter et, si quis vir sordidum
ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, pre-
cor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et mor-
sim cubare velit, halitum graveolentem non
forens.

20. Jocose Mæcenas.] Jocari familiariter cum
Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius
Sat. i. 116.

*Omnia vaser vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admittit circum præcordia ludis;
Cælidus extensus populum suspendere naso.*

22. Spondâ.] Lecti pars ultima, vel etiam
exterior. Ialior. lib. xx. cap. 11.

Ode IV.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. Lupis et agnis, &c.] Habes, lector, in hæc
Ode exquisitionem servi descriptionem, et acrem
asperamque ejus arrogantiam insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se
odium naturâ partiente veluti et dante, sorti-
entur et obtineat. Plin. lib. x. cap. 74. agit de
naturali quorundam animalium dissidio.

2. Tecum mihi discordia est.] Ego enim
scdm observantissimè et religiosissimè cole:
tu persidiam. Nempè Menas Pompeii Magni
libertas, eo mortuo, Sexti partes amplexus ab
eo magnis muneribus complectatus, quin et
classi præfectus est contra Cæsarem Augus-
tum. Ad hunc verò subinde transfugit, et ab
ipso max equestri dignitate ornatus. Tam re-

diit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto,
Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad
Augustum reversus, ab eo tandem, quod præ-
desam concupiverat, Tribunas militum factus
est. At isto insigni honore qui fit ut tam li-
berè ab Horatio proscindatur? Tum nempè
rerum atque temporum cogente difficultate ac
necessitate, prodens Cæsar proditoris sceler-
atâ sperâ utebatur quidem, ejus verò prædi-
tiones ac perfidiosum animum detestari eos
latebat. Vell. Patorcal. lib. II. Appian. Bell.
Civ. lib. v. Dio. lib. xlviii. Sueton. Octav.
cap. xlvii. ubi scribit: Neminem unquam Mör-
torum adhibitum comes ab Augusto, excepto
Mena, sed asserto in ingeruitalem, post prædi-
tam Sexti Pompeii classem. Idem Menas ante
teâ Augustum perdere simul et Antonium co-
gitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic
habet: Tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam;
et prædatorid classem, cui Menas pirata præerat,
Hælis oras et omne circum pelagus infestabat
... fœdera cum Pompeio facta ... Post
hæc mutuo se ad cenam invitavit, nimirum
Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius.
Huc forte venit, ut illos primus conitio ex-
ceperit in prætorid navis, ... fervente consi-
vio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio
adhaerens clam et inasuravit: Vixit, Sexto,
anchoras succidam, et te Romani Imperii feri-
am dominum? Hæc cum Sextus paulisper se-
cum agidisset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc
per teipsum, me tuncio, facias: nunc verò quod
est, eo contenti sumus. Et enim pejerare no-
quaquam meum. Porro, ne cum nonnullis ar-
bitrere, lector, hunc Menam, eundem esse ac
Vulteiun Menam, cujus mentio est in Epis-
tolâ 7. lib. I. alter enim ab altero longè di-
versus.

3. Ibericis peruste funibus latus.] Corpus ha-
bens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species
pro genere. Flagella fiebant è funibus; fæces
autem è sparte, cujus in Hispaniâ magna co-
pia. Plin. lib. xix. cap. 2.

Peruste.] Propriè et signanter. Nam flagra
à flagrando dicta. Certè repositis flagris calor
in cute, carne, sanguine, inflammari cogens-

et crura viscidis atrina.
Quamvis incedas tumidus
propter opes, fortuna non
mutat originem. Quando
autem pergis perviam sa-
cram, indetas togâ sex ul-
narum, an non animad-
vertis quomodo ira maxime
aperta redactat vultus am-
bulantium ultrò citròque?
Iste, inquit, cæcus fla-
gris Triumvirorum usque ad
Præconis tedium, colit mil-
le jugera agri Falerni; at-
que viam Appiam equis cal-
cat; nec non insignis eques
primis in subsellis

Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam,
Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibusque magnus in primis eques,

8
[443]
10
14
[445]

ANNOTATIONES.

clat. Inde flagrones dicti sunt servi quoniam
flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compedo stricta
membrum pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus
dominorum liberalitate, honores etiam captâ-
rat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E libertis
nobilibus haud faciunt opes. Humilis, sor-
didus, vaser, æquam, servilis animus semper
manet.

*Naturam expelles furca, tamen usque recur-
ret.*

Inquit noster. lib. i. Epist. 10. v. 24. Vide
Pera. Sat. v. 70. deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras
quantâ indignatione homines obvii te aspiciant
superbè et arroganter incedentem, qui genus
servile adsumt. An ergo, inquit, more no-
bilitatis jactabit se Menas hodie libertus, paulò
antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via,
quâ ibatur in Palatium et Capitolium, valdè
frequenterabatur; per eam triumphalis quæque
pompa procedebat: Sacra dicta; seu quod per
eam sacra in arcam quot mensibus ferebantur,
indeque auguria captarent augures; seu quòd
in eâ sædus olim sanxerat Romulus ac Tatius.
Varr. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 18. &c. Hinc
ergo Menas viam sacram metiebatur sæpius,
tum ad palatium crebrò pergens, tum se osten-
tans insigni togâ splendidum, et composito
gradu conspicuum. Hinc et Sacravienſes dic-
ti nobiles, qui per viam sacram frequenter
ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam
gerbant nobiles togam et laxissimam; contrâ
angustam et arctam pauperes. Quidam hic
volunt significari latum clavium, quæ vestis sex
ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et
aliorum magistratuum. Laxum in laxis ves-
tibus ita reprehendit Cic. Catalin. ii. Quis
perze capillo nitidas videtis, imberbes, aut dem
dantibus; manicatis et talaribus tunicis, velis
amicis, non togis.

9. *Vertit.*] Vox leta duo significare potest;
vel concertat, ad hominem esubannandam;
vel emulat, præ indignatione. Est autem in-

dignatio, justus dolor cæ secundis rebus ejus
qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio!*] Tanta est ani-
morum ob arrogantiam tuam offensio, ut non
clam solum, sed et aperte ac libere indignen-
tur, et sarcasmos, dicteria, scommata pallis
jaculerentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi in-
dignantis verba in Menam; sollicitè iste paulò
antè servilibus pennis obnoxius, jam se mag-
num ostentat.

Triumviralibus.] Abjectis conditionis ho-
mines, fures, servi, peregrini, non apud Præ-
torem, ut cives, judicabantur, sed apud Trium-
viros. Fures ac servi nequam apud Triumvi-
ros capitales ad columnam Memmiam puniri so-
lent, inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*] Non Triumviri
tantum, sed et illi absentibus Præco servos ja-
bebat plecti, et flagris cædi à licitore. Fastidi-
um tamen Præconis libet magis intelligere ex
crebrâ repetitione, altâ quidem voce, titill
sive Elogii, v. g. Hic reus, ac nocens flagris ce-
ditur, quia neglexit edictum, &c.

13. *Falerni.*] Agri optimi et pretiosissimi,
lib. i. Ode 90. v. 10.

Mille jugera.] Atque cives olim honori-
tissimi non plus quam septem agri jugera pos-
sidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] Appia via publica ducebat ad
agrum Falernum; ab Appio Claudio, Tribuno
plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradatilis, nullâ vectoris
molestiâ incenditibus, Gall. *Haquenés*, Ang.
PALFREYS, NAGS. Dicti sunt quòd manes per
mansuetudinem sequantur. Hos inquisiebant
proceres duntaxat; Menas autem fortasse et
curru junctos adhibebat, singulari quidem
ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnis in primis eques.*] In
Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectan-
dum distincti erant gradus, pro diversâ caju-
que dignitatè. Orchestra Senatores obtine-
bant. Deinde gradus quatuordecim Equiti-
bus Romanis erant destinati; quorum primo
Tribuni excepti. In his itaque sedendi jus
habebat Menas, proclamante quamvis lege, de
quâ mox dicam: Dia. lib. xxvii.

Othone contempto, sedet.
 Quid attinet tot ora navium gravi
 Rostrata duci pondere
 Contra latrones atque servilem manam,
 Hec hoc, Tribuno militum ?

16 *sedet, Othone spreto. Quid
 juvat errata rostra tot na-
 vim ingenti magnitudine
 dirigi adversus prodones
 et serorum turmas, isto
 isto, inquam, militum pro
 facto?*

ODE V. IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum quicquid in cœlo regit
 Terras et humanum genus,
 Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
 Vultus in unum me truces?
 Per liberos te, si vocata partibus
 Lucina veris affuit;
 Per hoc inane purpuræ decus precor,
 Per improbatum hæc Jovem,
 Quid ut noverca me intueris, aut uti

Sed; ô Numina, quot
 [444] quot in cœlo gubernatis
 hunc orbem atque homi-
 nes, quid tibi vult ille stre-
 pitus? Vel quorsum facit
 omnium idarum apparem.
 5 terribiles adversus me so-
 lum! Te oro per filios, si
 Diana adfuit veris partibus
 invocata; per vanum istam
 insigne purpure: per Jo-
 vem talia condemnaturum:
 quare me aspicias quasi ne-
 scia, vel ut,

ANNOTATIONES.

16. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobles in Theatro à Plebeis separati aderant. Hinc Juvenci. Sat. iii. 169.

Sic libitum vomo qui nos distinguit Othoni.
 Ferrè lex eadem vetabat: Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eam, cui vel patri ejus avoque non adfulescet equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempore quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam epulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imò et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quoquam ab isi dignitatibus arcebantur liberti atque tibetini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prodorum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui et ipse produs et servus à naturâ factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existimant loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menas ducta et apertâ jam victor Augustus persequabatur.

Merum grazi pondere.] Vide Epod. 1. v. d. etque Annot.

20. *Hec, hæc, Tribuno militum.*] Plutarchus ante citat. ubique piratam vocat Menam. Tribuni militum officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigiliis interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coercere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

Ode V.—Metrum idem quod Epod. 1.

v. 11. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir aliquid summus, (quis credat?) hæc Oden postquam intellexit, pessimè carpsit. Singulas

ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac, nihilfollo, probe dilutas. At rem eotam diligentem ante oculos: nec enim caret difficultatibus, et quædam sunt supplenda ex analogum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia primoepa, que Varum, suos amores spernentem, oleisci, illiungens ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primoepa ex elizatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum seu pharmacum conficit; illudque adhebet ad cervicem Vari imaginem, quam de amore illic statuit supponendam; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quibd Varus contrariis se pharmacis premunisset; tum verbò alterum præparat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtum seu potionem amatoriam è medullis et jecore pueri terre infossi, quam ex inedia conturboscere et expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè enarrat Poeta. Jam singula inspiciamus.

8. *Quid iste fert tumultus? &c.*] Indecetur loquens puer, quem veneficus illi raptum terris infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtum, seu amoris poculum. Truculentas verbò facies expaveccens ista præfert.

5. *Si vocata partibus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam supposititios fetus alebant interdum venefici ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. Annot. ad eas voces, *venter partumicus.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infansulo. Hinc cognomen *Lucina.* Vide lib. iii. Od. 22. Annot.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo nos deterremus ab inferenda mihi nece,

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvenio

facta telo condita? Postquam puer omni trepidanti dem fudit querelas, ornamento exutus est. Corpus erui alio pube, quod posset sectare cœda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens capillos, et incompotitum caput, mandat caprificos avulsas tumulis, mandat ferules cupressos, et fœda rubeta cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnas, et herbas quas præducat Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et eam crepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ades inasperit Avernales aquas, habens crises rigidos volut echinus marinus aut aper currens.

Petita ferro bellua?
 Ut hæc trementi quæstus ore, conctit
 Insignibus raptis puer,
 Impube corpus, quale posset impia
 Mollire Thracum pectora:
 Canidia brevibus implicata viperis
 Crines et incomptum caput,
 Jubet sepulchris caprificos erutas,
 Jubet cupressos funebres,
 Et uncta turpis ova ransæ sanguine,
 Plumamque nocturnæ strigis,
 Herbasque, quas Iolchos atque Iberia
 Mittit venenorum ferax,
 Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
 Flammis aduri Colchicis.
 At expedita Sagana per totam domum
 Spargens Avernales aquas,
 Horret capillis, ut marinus, asperis
 Echinus, aut currens aper.

10-

[445]

15

20

[446]

25

ANNOTATIONES.

Insignibus raptis.] *Insignibus* videtur est omnium.

Ab insignibus raptis.] Detractis prætextâ et ciliâ, quæ nobilitatis ac ætatis insignia erant insignia. *Custas purpureas* nuncupatur à Perse. Sat. v. 80. *quod prætextâ infemalium pueritis sacrum fieri et venerabilem*, non secus ac sacerdotum vestibus solis existimarent veteres, teste Quintil. lib. i. Macrobi. lib. i. Saturn. cap. 6. Tunc Præces instituit prætextam, simul et bullam cordis effigie collo apponendi solitam, quæ pueri corde præstare moneretur; utque *consumere potius puerile*, inquit Asconius. *Flara* de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juv. Sat. v. 164.

12. *Impube corpus.*] Nonnam scilicet adpotum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pili.

14. *Thracum.*] Qui barbari et inhumani valde. Vide lib. i. Ode 18. v. 9.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Copryfinae.*] Silvestres fœcus et cupressi arbores sunt fœcus et ferules. Vide lib. ii. Ode 14. v. 28.

Rubeta.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Rana sanguine.*] Ranarum alie sunt aquatiles, minores innoxie; alie terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubeta dicuntur. Gall. *Crapaud.* Angl. a TOAD. Et hæc ad veneficia adhibebantur. Plin. lib. xxxii. cap. 5. Juv. Sat. i. 70. Sat. iii. 44. Sat. vi. 656.

Alia rana res agitur tenui pulmone rubeta.

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Rubeta viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis lib. iii. El. 6. v. 27.

*Illam surgentis rana portente rubeta,
 Ab Igna cœnatis sanguibus cum trahunt,*

*Et strigis inuenta per busta parentis pluma,
 lz.*

Strigis.] Strix avis, nocturnæ velut turtur, à stridore vocis dicta, nulli omnino omm habita est, sicut hæc nocturna, cui carit similia. Plin. lib. xi. cap. 80. ita scribit: *Essa in maledictis jam antiquis strigum consensus; sed que sit animi, consulari non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessalio ad sinum Palesgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos* sed perperam; nam propter sequitur vox *Colchicis*. Et sic restat prima Scylliguri querela in 6. Epod. *Læca noni munda ingenua*, inquit, *anxia esse, pœtus libere spiritu edita, qualis illis vorans,*

*Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.
 Est omnis innoxia, que, quæ.* Priorem locutionem ex manuscriptis codicibus tantum Orquitas, et alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hæc Georgia. vera. *Gurgisium;* Mœchicis montibus separatur à Colchidæ.

22. *Quæ ab ore rapta jejuna canis.*] Per hæc amoris quasi fœcum gigni credebant perperitiosæ.

23. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu alinari jubet Canidia; ad ritum Medos Colchicæ, de quâ postea. Colchis hæc Mingrella, Asia Minoris regio, ad oram Euxini maris. In eâ regnavit *Æta* Medos pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operum confort Canidiam, et magico ritu spargit aquam ex *Averno*. In Campanis lacus apud austrum Sibile Cumanæ percelebris; ac per eam ad Inferos descensus esse fabulati sunt. Vide Virg. *Æneid.* iv. 642. et *Æneid.* vi. 126. De Sagana iterum lib. i. Sat. 8. v. 25.

28. *Echinus.*] Gall. *Adriens.* Angl. a *HEMIS*

Abacta nullâ Veia conscientiâ,
 Ligonibus daris humum
 Exheuriēbat ingemens laboribus ;
 Quâ posset infossus puer
 Longo die bis terve mutatae dapis
 Inemori spectaculo,
 Cùm promineret ore, quantum extant aquâ
 Suspensa mento corpora :
 Educta uti medulla et aridum jecur
 Amoris esset poculum,
 Interminato cùm semel fixas cibo
 Intabuisent pupulae.
 Non defuisse muscalis libidinis
 Ariminensem Foliam,
 Et odiosa crederet Neapolis,
 Et omne vicinum oppidum ;
 Quae sidera excantata voce Thessalâ
 Lunamque caelo deripit.

Inde Veia nullis conscientia
 30 timulis absterrita la-
 bore ingeniscens, duro bi-
 pallio effundebat terram, in
 quâ puer immissus diutur-
 no tempore mori posset,
 aspecta ciborum bis aut
 ter immutatorum, si qui-
 dem capite extabat quan-
 tum corpora mento sus-
 pensa eminent super a-
 quam, et aresecum medulla
 et hepar exsiccatum seret
 armoris pharmacum, post-
 quam contabuisent pupil-
 40 lae semel infixas cibo inter-
 dicto. Porro et otiosa
 Neapolis et urbes vicinas
 omnes crediderunt infas re-
 neficis adfuisse Foliam
 Ariminensem nefandâ libi-
 dine famosam, quae verba
 [448] Thessalica incantata astrâ
 46 et Lunam caelo detrahit.

ANNOTATIONES.

tas, aliter est terrestis, qui et herinaceus ;
 aliter aquosus seu marinus. Uterque spinis
 laborarescit. Fila.

Sper curvens.] Tunc enim apri dorso riges-
 cunt setae, cum currât, seu veniatorem fugit,
 seu invadit ; quod hinc ac furoris argumentum.

39. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia
 tortis uti venefica, quae scroborum facti, humum-
 que egerit infodendo poere. Quâ vero Scali-
 ger ? Imò malâ conscientiâ, inquit, nullorum
 sibi facinorum consciâ. Sed intelligendum est
 non fuisse abactam seu distractam à malis faci-
 nosis : omnino durum est : et sonus quamquam
 dispar temporibus, tamen idem plebeius. Si quid
 durum, egregie exhibet ferream Vete mentem.
 Nec plebeia dictio est, quia potius elegans et
 nobilis ; indicatque mulierem sceleribus adeo
 assuetam, ut sine ullo metu ea perpeteret. Per-
 ditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers.
 Sat. III. 32.

——— *Floris increvit opimum
 Pinguis ; caret culpa, &c.*

38. *Bis terve mutatae dapis Inemori specta-
 culo.*] Nihilum puer infossus duas tresve dies
 vivere poterat, capite extans, mutatos subinde
 cibos prope ea habens, augescente eorum ap-
 petitu et fame diversarum dapum, quas attingere
 non poterat, in eas fixum tenens aspectus,
 et sic tandem ensoribus. Existimabant
 tempore hominis in eâ aviditate mortui jecur
 et medullas vim habere excitandi amoris.

39. *Cùm promineret ore, &c.*] Non intelligo,
 inquit Hypercriticus, quid sit, quantum extant
 aquâ suspensa mento corpora. Quanam in
 passibus suspensus extant ab aquâ ? Quomodo
 lector, an haec non facile tu intelligis ? Non ita
 curte capies, quod Scaliger velit per sonum per-
 fidissimum, de quo hic nulla mentio ; cum sit
 colluctatio sententiae, atque adeo aquâ merui et
 dampnâ, extans ab aquâ solo capite, cum

puero terrâ cooperto et ore dumtaxat promi-
 nenti.

37. *Aridum jecur.*] Jecur amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, et subtracto ci-
 bo, cujus appositu et praesentis desiderium ma-
 jus fuerit.

39. *Interminato cùm semel, &c.*] Et haec
 sibi ignota Scaliger proclamat. Nam inter-
 minatus est infinitus, inquit, al ille finitus ostendit,
 cum dixit, bis terve mutatae dapem. Et haec nunquam scripserit, cui mens non levis
 fuisset, inquam ego Interminatus idem est
 ac minando vetitus, uno verbo prohibitus,
 nempe Grammatico reclamante. Porro addit
 ille tam inepte, quam prius ; et quâ naturâ
 doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia ?
 Ohe, magne Julli, infixas cibo appposito pupu-
 las, inedia verò intabescens scribit Horatius,
 totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est haec
 venefica, ex Arimino urbe, hodie Rimini, in
 Romandiolâ provinciâ, in orâ maris Adriatici ;
 prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Haec urbs Italiae cla-
 rissima, ad delicias, recessum, et otium amo-
 no situ comparata ; olim dicta Parthenope,
 Virg. Georg. IV. 668.

*Illo Virgillum me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studiis forenk in ignobilis ott.*
 Ovidius in otia notam Parthenopen dixit. Ce-
 rurus otiosa, interpretatur, Neapolitani mias
 euriosi.

44. *Omnes vicinum oppidum.*] Fredericus
 Cerurus intelligit Puteolanam civitatem : aliâ
 vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteo-
 los, Balas, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More et ritu vocabus-
 que Thessalorum, qui arte magicâ praesta-
 bant. Vide lib. I. Ode 27. stroph. ult.

46. *Lunamque caelo deripit.*] Vir. Eccl. VIII. 62.

Tua verò serex Canidia
 dente livido rodens unguem
 pollicis non amputatum
 quid locuta est? vel quid
 non dixit? O, rebus meis,
 inquit, testes faventes, nox
 et Diana silentium faciens
 quando secreta peragunt
 mysteria, jam, jam
 adjuvate jam in sedes inimicorum
 convertite iram et
 potestatem divinam. Inten-
 tim dum bellus absconduntur
 silvis formidinem
 creantibus pacato somno
 vacantes, canes Suburanus
 allatrent moechum senem
 (quod cunctis ludibrio sit)
 perfusum unguento, quo
 præstantius nullum elabor-
 arunt mee manus. Verum
 quid evenit? Quare acrima
 hæc pharmaca minis

50

55

[407]

60

ANNOTATIONES.

Carmina vel celo possunt deducere Lunam.
 Ita veteres credebant, cùm Luna deliquim
 pateretur, tum magorum incantationibus vex-
 ari, et hinc rubescere, quòd reluctaretur ne
 in terram devocaretur invita, ut in verbas des-
 peraret ad veneficam. conficienda profuturas.
 Quia eò superstitio invaluerat, ut laboranti
 Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbi-
 trarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt.
 Act. II. Chorus ita loquitur de Lunâ:

*Et nuper rubuit: nullaque lucidis
 Nubes sordidior vultibus obtulit.
 At nos solliciti luminis turbido,
 Tractam Thesalicis carminibus rati,
 Tinnitibus dedimus.*

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Agle-
 onice Hegeteris filia, quæ astrologis perita,
 cùm Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam
 incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib.
 de Orac. defectu post init. Vide Plin. lib. xxx.
 cap. 1. et 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mu-
 lieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione de-
 fluxum et percitum furoris animum exhibet.

51. *Nox, et Diana.*] Noctem et tenebras
 amant tenebriones. Christus in Evangelio,
*Qui malè agit, odii lucem, ut non arguantur
 opera ejus.* Magi et venefici sua flagitia noctu
 semper exequi aggrediuntur: Porrò sacra
 plerumque nocturna celebrabant Ethnici, af-
 fulgentes Lunâ et quasi silentium imperante,
 ut existimabant, et favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atque pel-
 licem, quibus ille detinetur, et à se avertitur.

57. *Senem (quod omnes rideant) adulterum.*
 Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ
 regio, ubi meretricum erant domicilia: illic
 venitabat noctu Varus, parùm memor Cani-
 dia; hinc amore illinc dolore tabescentis, pro-
 indeque vindicationem ac vindicias potentis
 quædamque viâ, seu, per fus et cæsus.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum e nar-
 do pretiosum absurdè explicant fœre omnes:
 et hinc Grattidiam Neapolitanam unguentari-
 am sub nomine Canidia vellicari perpetram
 comminiscuntur; absurdèque delibutum esse
 Varum senem ad meretricios amores captan-
 dos aiunt. Ceretus unguento venefico ad amo-
 rem conciliandum efficaci Varum senem
 perunctum interpretatur. Sed nihil minus certè
 ad sensum Horatii quàm ista *Aræphidionum*. Quid
 ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud exi-
 mium pharvacum, de quo ante, magicum, sum-
 mâ curâ perfectum et quo perfectius nullam
 unquam elaboravit, ut ipse ait. Eo verò perun-
 git imaginem Vari ceream magico ritu, ut per
 istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellici-
 bus quibusvis odiosus, usque Suburanis canibus
 horribilem in modum allatrantibus à Sobaris
 deterratur, et ad se tandem redire cogatur.
 Qui attentius leget Virgillii Pharmaceutrium
 Ecl. viii. inde lumen hauriet non parvum ad
 eruendos sensus hujus Odes paululùm abstru-
 sos, et quos explicati sunt huc usque pancti.

61. *Cur dira barbara, &c.*] Hinc loquitur
 stupens Canidia: unde verò sit ut mea venefi-
 ca minis valeant? Enimverò similia sunt
 illa, quibus usa est Medea ad perdendam Cre-
 sam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque
 novi et adhibet. Cur ergo Varus liber ac solus
 ut ante pergit ad pellicem moarum cubilia?
 Non moror quæ in hunc locum deblaterat
 Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc
 diligentius inspicienda, inquit. Nanquæ ac-
 cipit hic sua venena, quæ ai efficacis foiss
 Medæ, ubi minis valere. At quæ venena?
 Quibus cremari pellicem. Et ea non exercuit
 adversus Varum: sed philtis tantum equi. In-
 que ai hic: amoris esse poculum: et Non ubi-
 tatis, Vare, potionibus ad me recurras: Ego
 potius dicerem: Cur dira barbara magis ve-
 nena Medæ valent, quàm quæ nostra. Can-
 idia adversus Varum non exercuit Medæ
 veneficia: nec enim eum cremare et occidere
 cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit phar-*

Venena Medesæ valent,
 Quibus superba fugit ulta pellicem,
 Magni Creontis filiam,
 Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
 Incendio nuptam abstulit?
 Atque nec herba, nec latens in asperis
 Radix sefellit me locis.
 Indormit unctis omnium cubilibus
 Oblivione pellicum.
 Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
 Scientioris carmine.
 Non usitatis, Vare, potionibus,
 O multa fietrum caput!
 Ad me recurre: nec vocata mens tua
 Marsis redibit vocibus.
 Majus parabo, majus infundam tibi
 Fastidienti poculum,
 Priusque oelum sidet inferius mari,
 Tellure porrectâ super,
 Quàm non amore sic meo flagres, uti
 Bitumen atris ignibus.
 Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
 Lenire verbis impias:
 Sed, dubius unde rumperet silentium,
 Misit Thyesteas preces.

pollent reuensis Barbara
 Moden, quibus superbiana
 aufugit, sumptâ utione de
 pellice, magni Creontis fi-
 [460] liâ; quando chlamys, do-
 86 num toxico infectum, no-
 vam sponsam incendio ex-
 tinxit? At nec herba nec
 radix crescens in arduis lo-
 cis me effugit. Nimirum
 Varus cubat in lectis cunctarum
 70 pellicum inunctis ob-
 livione. Ah, ah, liber illa
 incedit per pharmaca vene-
 fica *eujuipiam* me docti-
 oris. *Aliqui* per insolita me-
 dicamenta *faciam* ut ad
 me redeas, ô Vare, homo
 75 plurimum perperure: neque
 animus tuus Marsis incan-
 tamentis restituetur aut ca-
 rabitur. *Scilicet* parabo
 pharmacum potentius, quod
 tibi me aspernantî adhi-
 80 bebo. Et certè infra mare
 cadit eorum terrâ super-
 [461] jectâ, potius quàm non
 exardescas amore meo, si-
 cuti bitumen atris ignibus.
 Post hæc puer, nequaquam,
 ut prius, blandimentis mol-
 85 lire scleratas mulieres ten-
 sat, sed, anops quid pri-
 mam diceret, emisit axo-
 crationes Thyestia.

ANNOTATIONES.

maca ad illum ad se revocandum; que quidem nihil effecisse obtusescit primò: deinde verb agnoscit causam cur paràm valuerint. Quod verb Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantam egisse, omnino refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fuscè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem ac postea phyltrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porpo debebat vir omni literaturâ perpolitus, vodus istas, venena, pharmaca, potiones, incantamenta, sæpè usurpari presencicè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. l. ad eas voces *ille mæhem virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulla pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medesâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide *Epod.* 3. ibique Annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei plausè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, unguendo illa magico unguento, omni-
 cuncta aliarum mulierum oblivionem precauente. Ah, ah, scientioris me veneficæ arte adjunctum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar non *usitatis potiosis* et pharmacia, ut ad me recurrat vel invitatus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiae populi in

Latia inter continua Appennini montis juga, à Marso Circes veneficio insignis, filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Sat. lib. xx.

Jam dirumpetur medius; jam ut Marsus cubitus

Dirumpit cantu, &c.

Virgil. *Æneid.* vii. 768.

— *Marsis quæsit in montibus herba.*

Vide Plin. lib. xxviii. cap. 13. et lib. xxi. cap. 2. et 3. Item Gell. lib. xxvi. cap. 11. ubi scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: propterea Marsis . . . vi quiddam geniali datum, ut serpentinum virulentorum domitoris sint et incantationibus herbarumque succis faciant medelarium miracula.*

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inediâ interficere: ad parandum Varo phyltrum è pueri exsuctis medullis et arefacto jecore, eoque perviscendam Vari quantumlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignibus, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hæc. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacarius acutè et eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Divas execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestas

Veneficia inquit, magna
 fas ac nefas confundunt
 licet, et nequeunt iunxtare
 sacrum mortalium. Perse-
 quar vos execrationibus.
 Dira detestatio nullo sacrifi-
 cio purgatur. Imò, post-
 quam à vobis coactus inter-
 siero, adere furor nocter-
 nis, atque umbra facies
 vestras curvis unguibus in-
 vadam (nam hæc potestas
 est Deorum Manium) atque
 precordiis inherens mi-
 nimè quiescentibus, formi-
 dine eripiam somnum. De-
 tate plebs per singulos vi-
 ces undique lapidibus vos
 incensens, execrabiles vo-
 tulas obruet. Denique mem-
 bra vestra insepulta dis-
 cerpent lupi et volucres Esqui-
 line; illud verò spectaculum
 videbunt parentes mei (heu!) post me viventes.

Venena magnum fas nefasque, non valent

Convertere humanam vicem.

Diris agam vos : dira detestatio

Nulla explatur victimâ.

Quin ubi perire jussus expiravero,

Nocturnus occurram furor,

Petamque vultus umtra cervis unguibus,

(Quæ vis Deorum est Manium)

Et inquietis assidens præcordiis,

Pavore somnos auferam.

Vos turba, vicatim hinc et hine saxis petens,

Contundet obscænas anus.

Post insepulta membra different lupi,

Et Esquilinæ alites.

Neque hoc parentes, heu ! mihi superstitet,

Effugerit spectaculum.

ANNOTATIONES.

In Atræam fratrem, eum jugulatos filios, in frustra dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fasces appositos, accepit. De his lib. i. Ode 6. v. 8. et Ode 16. v. 17. Vide Senec. Traged. Thyeston. Cloer. Tusc. l. Execra- tur luculentis sanè veribus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atræus, &c. . . Neque sepulchrum, quo recipiatur, habeat, portus corporis: ubi remissa humanâ vita, corpus requiescat à malis. Et in Pisonem. Thyestes ista execratio est Poeta, vulgi animos, non sapientum, moventis: ut tu naufragio expulsum usquam saxa fixis asperis, evisceratus lateris ponderes (ut ait ille) saxa spargens stabo, sanio, sanguine atro.

67. Venena magnum fas, &c.] Veneficia fas nefasque confundunt, pervertant, violent licet: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam corè peribitis tandem miserabil modo, ac insepulta laniabunt feræ, &c.

68. Detestatio Nulla explatur victimâ.] Sic peribant veteres non posse averti aut expiari male, quæ quis ardens justâ irâ, cum gravi avertat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Pfin. xviii. cap. 2. Defigi diris detestationibus aeno non metuit.

69. Nocturnus occurram furor, &c.] Sic Virgil. Æneid. iv. 386. Dido ad Æneam: Omnibus umbra locis adere: dabis, improbe, penas.

Ovid. in Ibis: v. 157.

Insequar et vultus ovesa forma tuos
 At vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
 Esculiam somnos, rous adde, tuos.

70. Quæ vis Deorum est Manium.] Ut se abdicantur de morte injurâ illatâ, viri et potentissimi habent animo à corpore solute. His scilicet, Manes et Dii, honoris causâ, vocantur. Hinc illa ars quoque erigebatur.

Virg. Ecl. v. 66. Daphnidî mortuo aræ dam. Æneid. iii. 63. Polydori animam pariter: stant manibus aræ, inquit, et v. 306. animas Hectoris Andromache sacraverat aræ. Et v. 308. Maneque vocabit. Quid propriè sint Mænes, et variæ ejus vocis acceptationes explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis, Animum humanum, inquit, emeritis vita stipendiis corpore suo abjurantem, vetore Latine Linguæ reperio Lemurem dictitatum. Ex hæc Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quæto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò ad adversa vite merita, nullis bonis votibus, incertâ vagatione seu quodam exilio puniuntur, inane terribilamentum bonis hominibus, ceterum natum malis; id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est quæ cuiusque eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit, an Larva, nominat Manem Deum nuncupant. Animadverte hæc voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

96. Assidens præcordiis.] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat lib. 2. Od. 13. v. 87.

99. Insepulta membra.] Hoc apud antiquos gravissimum malorum estimabatur; quod errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. i. Od. 28. v. 24. Item Sophocl. Ajax. Act. ult.

100. Esquilinæ alites.] Esquillæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquillas volitabant frequenter, quia illic erant sepulchra: imò et reorum ac morte damnatorum subjecta cadavera; itaque prædam ibi subdorabantur et questabant.

101. Neque hoc parentes, &c.] Hocque illi quætecunq; solatium.

Posteriora criminationem Scaligeri capite tam futflia sunt, ne dicam insulsa, it illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideret, Lector, in ita ille:

Indormit cunctis omnium cubilibus Obliviosa

ODE VI. IN CASSIUM SEVERUM.

QUID immerentes hospites vexas, canis,
 Ignavus adversum lupos?
 Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
 Et me remorsurum petis?
 Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
 Amica vis pastoribus,
 Agam per altas aure sublatâ nives,
 Quaecumque præcedet fera.

[453] Quare externos nihil magis
 li meritis exagitas, o canis
 huera contra lupos? Cur
 non istuc vanas minas
 [454] converteris si vales, ac lacessis
 me par pari redditurus?
 5 Etenim velut Molossus vel
 Lacedaemonius canis rufus,
 quæ est defensio grata pas-
 toribus, per excelsas nives
 erectis auribus persequar
 quaecumque feram fugien-
 tem.

ANNOTATIONES

pollucem. Neque structura placeat; et hæc hi-
 ant, disjuncta à superioribus, et verbum indormit
 inusate est.

Ad me recurras; nec revocata mens tua
 Maris redibit vocibus. Si fiat amens, quomo-
 dò fastidiat poculum quod mox minatur? et
 quomodo illa sunt durissima, venena magnum
 fas nefasque, &c.

Profecio si jam lapidibus insectata est plebs,
 si interemptæ anus, si inepulæ à lupis et avi-
 bus lacerae, quid addit? neque hoc parentes
 effugerit spectaculum, Quid enim agant paren-
 tes tunc?

Animadvertite vocem hæc, altres, multis in
 locis ab Horatio repetitam; quam aded amavit,
 ut manserit, Mo, quàm, quod potuli, vultores;
 et fugisset licentiam neglecta colliationis. Hæc
 tenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum indormit, in-
 suavia videntur nisi hypercritico. Quod à su-
 perioribus disjunctum est, non hiatum facit,
 sed impetum animi Canidie audaciæ et scelere
 furentis optime dopingit, quæ res non peccatè
 cogitas, sat loquitur contextè et continenter,
 sed profert salutationem.

2. Doruistatè sanè bonus Scaliger, càm
 lura culpabat. Imò si Varus fiet amens, non
 nisi post et per poculum quod mox ei majus
 Concidia minatur.

Forrè hæc, venena, magnum fas, &c.] Du-
 rissima omninò sint, vix tamen satis, ad rerum
 duritiam quæ insistant, et pædæ ad frangend-
 um veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profecio nihil agendum parentibus; sed
 eam fruentiam spectaculo, ad mortificationem utcum-
 que intendendam, præstitit puer.

4. Vultures placeant homini carpenti et
 vellendæ avide; ut equum assmatorem non
 offendant. Equidinae autem; quæ collisio, et
 ipsa vox, siles, pulchra sanè, vel decide re-
 petitis oblectabit.

Ode VI.—Metrum idem quod suprâ Epod. i.

1. Quid immerentes, &c.] Hæc Ode voluit
 notari Cassium Severum, oratorem petulan-
 tissimum, accusationibus in Senatu quanquam
 exita semper infelicis, et conatibus vanis famo-
 sum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam
 magnum. Noniam certè Aspirantem, Au-
 gusto licet eruditè junctum, veneficæ reum a-
 gere non dubitavit. Testes sunt Suetonius
 Octav. cap. 56. Plin. lib. xxxv. cap. 12. Is ob

libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam
 Cretam primùm, deinde in Scriphum est de-
 portatus. Ejus meminit pluribus locis Corn.
 Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in
 Dialogo de Oratoribus; Cassium Severum as-
 firmant primùm flexisse ab illâ vetere dicendâ
 viâ directâ, non infirmitate ingenti, nec incitâ
 literarum; sed judicio et intellectu. Vidit
 namque cum conditione temporum ac diversitatè
 aurium formam atque speciem orationis esse
 mutandam, &c. Et postea; Equidem non ne-
 gaverim Cassium Severum oratorem vocari,
 quanquam in magnâ parte librorum suorum
 plus vis habeat, quàm sanguinis. Primus enim
 contempto ordinè rerum, omisâ modestiâ et pu-
 dore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis
 incompositis, et studio ferendi plerumque de-
 jectus, non pugnât, sed rixatur. Cæterum ve-
 rietate eruditissimis et lepore urbanitatis, et ipso-
 rum virium robore multum ceteros superat.
 Fab. autem Quintilianus lib. x. cap. 1. Cassi-
 us, inquit, Severus, si cum judicio legatur mul-
 ta dabit imitatione digna. Quod si cæteris vir-
 tutibus colorum et gravitatem orationis adjecta-
 set, ponendus inter præcipuos foret. Nam et
 ingenti plurimum est in eo, et acerbitas mira, et
 urbanitatis, et vis summa; sed plus stomacho
 quàm consilio dedit, præterea ut amari aules,
 ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.
 Ejus scripta ex Senatusconsulto abollita sunt,
 teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.] Acer in ig-
 navos, ignavus in fortes; quod argumentum
 socordie est.

3. Quin huc inanes, &c.] Quin me lacessâ
 meique similes acriter remorsuros te morden-
 tem, vel potius allatrantem?

6. Molossus.] Canis ingens et validus, Gal-
 licè dogue. Ang. a MASTIFF. Ex Epiro, ubi
 populi facere quondam Molossos, Strabo lib. vii.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commenda-
 tus simul et robore, Gallicè, levrier; Anglicè,
 GREYHOUND. Laconia Peloponnesi regione,
 seu ex urbe Sparta. Virg. Georg. iii. 406.

Veloces Sparta catulos, acerrimæ Molossus,
 6. Amies vis pastoribus.] Ad arcendos à
 grege lepos aliasque fetas. Theocrit. 2669
 φλωσιμους, canis Pastorum amens.

7. Agam per altas.] Expeditus ego sum ad
 insectandos quoscumque mihi injuriam facien-
 tes. Pergit scilicet noster in metaphora.

Tu verd, postquam furibilibi latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalò infensissimus. Quod si me quisquam dento nigro lacerarit, numquid plorabo velut

Tu, cum timendâ voce complèsti nemus,
Projectum odoraris cibum.

10

Cave, cave: namque in malos asperrimus

Parata tollo cornua:

Qualis Lycambæ spretus infido gener,

Aut acer hostis Bupalò.

An, si quis atro dente me petiverit,

Inultus ut flebo puer?

[457]

16

puer imbellis?

ODE VII. AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quo, quo scelesti properatis? vel cur inclusi sanguis gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? non quidem ut Romani incenderent excoles castella simulæ Carthaginis,

QUO, quò scelesti ruitis? Aut cur dexteris

Aptantur enses conditi?

Parumne campis atque Neptuno super

Fusum est Latini sanguinis?

Non ut superbas invidæ Carthaginis

Romanus arces ureret:

[458]

5

ANNOTATIONES.

9. Tu cum timendâ, &c.] Tu verd cum ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti, repenti mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus; quemadmodum canis iners, antè horrendum latrans, projectum cibum arripens, mutus subito fit.

10. Tollo cornua.] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. Qualis Lycambe, &c.] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobule filiam antè desponsatam, fractâ fide, illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus lambicos versus à se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben ut eam ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. Acer hostis Bupalò.] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque annos ante Christum seculi. Statura parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalos et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omninò ridiculam effinxerint, populique le-dibrio exposuerint: verùm non impudè. Hipponactis notabilis feditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocosum ridiculorum circulis in promptu fecerit (alii propositura.) Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distraxit in lantion, ut crederetur aliquibus eos ad laqueum compulsisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecerit. Hæc Plin. lib. xxvi. cap. 6. Alii scribunt Epheso urbe Juntaxat cedere coactos præ pudore et irâ, propter acerbiteratam versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazonem infexit, ut gravius triseret. Cic. de Nat. Deorum. iii. quem Hip-

ponactis lambus laeserat, aut qui erat Archilochi corpus vulneratus, &c.

15. An si quis atro dente, &c.] Si verd me quisquam impetat convitile, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviore acceptis plagas indigam.

Ode VII.—Metrum idem quod Epod. 1.
1. Quo, quò, &c.] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execratur; an illud quod gestum est hinc Bruto et Cambo, illinc Augusto, M. Antonio et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potius illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. I. Od. 14. lib. II. Od. 7. lib. III. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique Annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et servientes.

2. Enses conditi.] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompejanos inter et Augustum atque Antonium.

3. Campis atque Neptuno super.] In campis Philippensibus et in mari Stuculo. De hoc; Epod. 4. de illis lib. II. Od. 7. Neptunus maris deus pro ipso mari.

5. Non ut superbas, &c.] Enimverd tantum sanguinis Romanii nuper fuscum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriosè pugnatum est; at et nunc nuper cives in seipos impiè, ut et nunc armantur.

Invide Carthaginis.] Carthago Romæ gemula, quamdiù stetit, fuit. Vide lib. III. Od. 5. Vell. Patrocul. lib. I. et II.

Intactus aut Britannus ut descenderet
 Sacra catenatus via :
 Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
 Urbs haec periret dextra.
 Neque hic lapis mos, nec fuit leonibus
 Unquam, nisi in dispar, feris.
 Furor ne caecus, an rapit vis acrior ?
 An culpa ? Responsum date.
 Tacent, et ora pallor albus inficit,
 Mentisque percussae stupent.
 Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
 Scelusque fraternae necis ;
 Ut immerentis fluxit in terram Remi
 Sacer nepotibus cruor.

vel ut Britannus *Adetenus* in-
 domiti per viam sacram
 vinciti traherentur ; Sed ut
 iuxta Parthorum optata
 10 destrueretur haec civitas
 per viros proprias. *Atque*
 nec lapis haec consuetudo,
 nec leonibus unquam fuit,
 [457] saevire, nisi contra dissimile
 animal. An circa ra-
 bies agit vos, an vis supe-
 15 rior, an crimen aliquod ?
 Respondete. Silent: atque
 pallidus color vultum tin-
 git ; minisque attoniti ob-
 stupefcunt. Ita est, Ro-
 manos exagitat sors in-
 mica, et crimen caedis fra-
 20 trum; ex quo effusus est
 huius sanguis Remi inno-
 centis posteris luendus.

ANNOTATIONES.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc in-
 tactus est Latini sanguis, ut Britannii mundum
 subacti Romano imperio, vincerentur, atque
 in triumpho ducerentur ex more ad Capito-
 lium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav.
 cap. 26. Dion. lib. xi. init. Caesaris Comen-
 tent. lib. v. item Annot. lib. iii. Ode 5. et lib.
 iv. Ode 14.

Descenderet.] Declivis nempe ad forum usque
 Romanum erat *Via Sacra*; de qua. Epod.
 4. v. 7. et à foro Rom. ad Capitolium postea
 ascendebatur.

9. *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc
 scilicet habebant in potu hostes Roma-
 norum, ut quod Imperium alienis non poterat,
 propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis et ipsa Roma viribus suis,
Quam nec fuit nisi valuerunt perdere Marsi,
&c. de Parthis Roma semper infestis, lib. i.
 Ode 18. et 19.

11. *Negus hic lapis mos, &c.*] Ferre non so-
 lunt in sui similes; quare ergo homo est ho-
 mini lupus? ut habet adagium. Plin. Proem.
 lib. vii. caetera animantia in suo genere probè
 degunt. Congregari videmus et stare contra
 dissimilia. Leonum foetiles inter se non dimittit.
Serpentum morsus non patit serpentes. Nec
maris quidem bellus nisi in diversa genera se-
dit. At *hirculus homini plurima ex homine*
sunt mala. Senec. Epist. 104. *ab homine ho-*
mini quotidianum periculum. Adversus hoc
te expedit, &c. Et de Clement lib. i. cap. 26.
Apud homines tantum, nec à necessariis quidem
rabiis temperat tibi. Sanctus Augustinus de
 Civ. Dei lib. 16. *neque enim unquam inter se*
leones, aut inter se dracones qualia inter se ho-
mines bella generant. Juvenal. Sat. xv. 150.

Sed jam serpentum major concordia: parci
Cognatis maculis amictis fers. Quando
leoni

Fortior eripuit vitam leo? quo nemore un-
quam

Expavit aper majoris dentibus apri!
Indicia tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam. Saevus inter se convocat uras.
At homini ferrum lethale incude nefanda

Produxiisse pariter est.

12. *In dispar feris.*] Al. in *dispar* genus.

13. *Furor ne caecus, &c.*] Quid vos rapit ad
 bellum tam tetrum? An furor; an fatalis
 quaedam necessitas; an culpa, propter quam
 Dii insens, vestris vos manibus plectant?
 Cicero pro M. Marcello, *omnes qui ad illa*
arma fato sumus necio quo Respublicas misero
funesloque compulsi, etsi aliquod culpa lenemur
erroris humani, à scelere certe liberati sumus.

15. *Tacent, et ora pallor, &c.*] Silentium et
 pallor arguunt sceleris conscientiam; stupor
 verò notat immisam à Diis offensam poenam.

17. *Sic est, &c.*] Ità sanè Deorum fit ut
 Romani in Romanos incurrant saeviantque.
 Nimirum lumen crimen Romuli, qui Remum
 fratrem occidit. Ode 6. lib. iii.

Delicta majorum immeritus haec,
Romane, &c.

19. *Remi sacer cruor.*] Jus naturale violat
 Romulus, dominandi causà, fratrem innox-
 ium et immerentem trucidans. Hinc illius
 Romanorum parentis et conditoris scelus in
 nepotes aspersum identidem immisissis malis
 vindicatur. De nefandà illà Remi caede var-
 riè scribant. Flor. lib. i. cap. 1. *Ad tutelam*
novae urbis sufficere vallum videbatur; cujus
dum irridet angustias Remus, idque increpat
satum, dubium an iusu fratris, occisus est.
Prima certè victimas fuit: munitionemque urbis
nova sanguine suo consecravit. Tit. Liv. lib. i.
 cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen
 et auspici daturì novae urbi, auguria captant.
Intervenit ovium malum, regni cupido, at-
que inde factum certamen coortum à satù mlti
principio; quoniam gemini essent, nec aetatis
verecundia discrimen facere possent; ut Dii,
quorum tutela ea loca essent, auguriis legerent
qui nomen novae urbi daret, conditam imperio
regeret: Palatinum Romulus, Remus Aventi-
num ad inaugurandum templa capiunt. Priori
Romo augurium venisse fertur sex vultures
jamque, nunciato augurio, cum duplex nume-
rus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua
multitudo consulaverat, tempore illi praecip-
to; at hi numero ovium regnum trahabant.

ODE VIII. IN VETULAM.

Te disturne arvo festen-
sum doctine quævere quid
exhauriat vires meos? Licet
nigri sunt tibi dentes et
frons sulcata rugis senii
• • • • •
• • • • •
• • • • •
• • • • •

ROGARE longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus areret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammae putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter serisos
Jacere pulvillos amant,
Illiterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinam?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

1007
5
19
1009
18
20

Sis opulenta: et imagines
triumphales decorent exequis
tuna: nullaque sit
neutrons quam liceat or-
nata rotundioribus manga-
niis: *tu tamen mihi ser-*
decens
• • • • •
• • • • •
• • • • •
• • • • •

ANNOTATIONES.

Inde cum alterationis congressi, certamine ir-
rum ad eadem vertuntur. Ibi in turbâ ichus
Revus cecidit. Vulgator fama est, ludibrio
fratris Remum neves transiitiss mures: inde
ab irato Romulo interfectum: ita solus petitus
imperio Romulus, &c. Vide et Aurel. Vieto-
rem. Plat. in Romulo. Ora. lib. II. S. August.
lib. III. de Civitat. Dei. cap. 6. Ovid. Pastor. IV.
Ode VIII.—Metrum idem quod Epod. I.
1. Rogare, &c.] Ellipsis et Apocopeis in-
dignationis servitia. *Fuissim te non pudet, &c.*
11. Funus atque imagines, &c.] In funere
nobilitate proferebantur imagines majorum
qui triumphalem honorem adepti fuerant.
Cic. II. de Orat. et pro Milone, Plin. lib. XXV.
cap. 2. Lips. Elect. I. cap. 20.
12. Rotundioribus.] Rotunditas unguines com-
mendat. Plin. lib. IX. cap. 36. *Margaritarum
des omnia in candore, magnitudine, orbe, la-
vest, pondere. Erant tamen etiam oblonge
in pectus margarite, dicebanturque elonchi, et
auribus appendebantur.* Juv. Sat. VI. 458.
Auribus extensis magnos commisit elonchos.]
Sat. I. 61. *cyndras vocat,*
Fu nubes, atque læs. Donant arcana cy-
hindras.
14. Onusta.] Plin. modò cit. *Uniones dig-
tis suspendere et hinc ac ternis auribus sumi-*
narum gloria est. Petron. Tribaccam margari-

tam appellat. Sen. de Benef. lib. VII. cap. 9.
Vides uniones non singulos singulis auribus
comparatos. Jam enim exercitata mulieres
onori ferendo sunt. *Junguntur inter se; et in-*
*super alii bini superimponuntur. Nec satis
muliebris insania viros subjecerat, nisi hinc ac
terna patrimonia auribus singulis pendissent.*
Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri,
olæ, &c. ob similitudinem verò pro unguibus
pronuntur. Pers. Sat. II. 66. ambitio et molli-
ties, inquit, docuit baccam conchas rursus.
15. Quid, quod libelli Stoici, &c.] At dices
te esse imbutam literis et Philosophiâ Stoica-
rum. Scilicet hoc lenocinâ, hâc floccet cap-
tas me studiosum: verum nihil proficis; inquit
Horathus. De Stoicorum placitis agam ad
Sat. I. lib. I. et II, &c.
Super pulvillos.] Super pulvibus scilicet lec-
tali tricliniaris, accubitorii, incubatorii; in
quo veteres lectioni et scripturæ vacabant
Pers. Sat. I. 63.
Quicquid denique lectis scribitur in stibis.
Cætera hujus Odes absit ut explanare aggre-
diar, aut alia multis locis similia. Quædam
morem geram libens, lib. I. cap. 8. sic scri-
benti. *Horathum in quibusdam notis inter-*
pretari. Pudor nempe vêtat. Quia et Scalliger
Hypererit. Ita censet Epod. VIII. et XII. Ne-
bulonis et nequam esse oportuit, non Hæratii.

ODE IX. AD MÆCENATEM.

Presentis voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium Victoriâ.

QUANDO repòstum Cæcubum ad festas
dapes

Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ
Hâc Dorium, illis Barbarum?

Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,

[460] Equando rivum Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canentis cum fistulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? Sene ita placet Jovi. Haud jam pridem sic fecerunt, quando Neptunius Imperator freto Sisælo pulsus fugam arripuit, post incensas naves;

ANNOTATIONES.

Ode IX.—Metrum idem quod Epod. i.

1. *Quando repòstum, &c.*] Vol ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hic lætitia exprimitur de futurâ mox Victoriâ Actiâ quæ jam consummata celebratur in Ode 37. lib. i. Hic, inquam, postea scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatras.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. i. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instructebantur epula opiparæ, et ponebantur vina melloris notæ.

2. *Victor Cæsar.*] Xiphilina. in Augusto, Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confectis; quem diem propter ætatem, quod eo penes unum Cæsarem nomina rerum fuit, ut ex eo anni principalis ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c. Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victorie dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. i. Init. et totam Oden. 37. lib. i. ibique Annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ, lib. iii. Ode 29. v. 10.

Malem propinquam nubibus arvis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diique fore gratum ac gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinis orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit, lib. i. Ode 2. et alibi.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Deorum carmen seu modum; tibiis verb canentibus barbarum sive Phrygium. Tunc erant vulgares modi, Iopius sive Lydius in *U*; Dorius in *R*; Phrygius in *M*, de quibus sæpe Plutarchus in hunc locum. Primus neutris rebas lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebas seriis; tertius mediis, rebas sacris. Vide Athen. lib. xiv. cap. 6. Item Cels. Rhod. lib. ix. cap. 2. ubi ex Cassiodoro sic scribit; *Dorius prudentis largitor est, et castitatis effector; Phrygius pugnas excitat,*

vetum furoris inflammat; Eolius armeni tempestates tranquillat, somnumque jam placentis attribuit; Lydius intellegum obtutus occidit; et terrene desiderio gravatis calescentium appetitum inducit, bonorum operator azimius. Hinc apparet car pueros Doricam in primis harmonicam edocens monent Aristoteles, Polit. viii.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari; hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asia regione, lib. ii. Ode iv. v. 9.

Barbaræ postquam cecidit turme.

Barbaricus aurum, Æneid. ii. 504. et *barbaræ erurum tegmina, Æneid. xi. 777.* que Phrygiâ erant acra pieta et elaborata. Athen. cit. lib. xiv. cap. 6. *Tres sunt Harmoniarum differentie quæ et Græciæ nationes; Eolica nempe, Dorica, Ionica.* Phrygium autem ac Lydiûm Græci didicerunt à Lydiis ac Phrygiis, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.

7. *Ut nuper.]* Sicut liberaliter sanæ bibimus nuper, seu ante annos quinq; cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux.] Sextus Pompeius ruptis organulis mare obsecuit; interceptis comensibus Italianis vexavit; et, cum mari feliciter uteretur, Neptuni ac filium confans est: Ansel. Viot. de Viris Illustribus, cap. vii. Adit scribens, cum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et eorumâ veste indutum juveniliter superbiendo deprecatus. Appian. Bell. Civil. lib. v. Dio. lib. xlviii.

8. *Fugit.]* Ansel. Viot. cit. *Sextus ab Agrippa per Agrippam navali prælio victus in Actium fugit ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus lib. iv. cap. 8. *Sextus Pompeius perditis rebas profugit; Actiumque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas. . . Non alia post Kerzen miserabiliter fugam. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemque fugacibus, ætate prætorie navis luminis, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et lætem non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippa operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit

minatus clivibus injicere catenas, quas detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud creditis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopium. Ad hoc Spectaculum Galli indignantes, Augustum inclamando, convertentur duo millia equorum; et puppes navium hostium ad sinistram fugientes in portu delitescunt.

Minatus urbi vincla, quæ detraxerat

Servis amicus perfidis :

Romanus (eheu posteri negabitis)

Emancipatus fœminæ

Fert vallum et arma miles, et spadonibus

Servire rugosis potest.

Interque signa (turpe!) militaria

Sol aspicit conopium.

Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

Galli, canentes Cæsarem :

Hostiliumque navium portu latent

Puppes sinistrorsum citæ.

ANNOTATIONES.

Suet. Oct. cap. 16. Tit. Liv. Epit. lib. cxxix. *Adversus Sexti. Pompeium*, inquit, *vario eventu novolis certaminibus pugnatum est; ita ut ex duobus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæsar duxerat deleta . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prius fuga; postrema illa de qua paulo ante dixi ex Floro.) *M. Agrippa navalis coronâ à Cæsare donatus est, qui honore ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocarat. Testes Dio. et Liv. Flor. cit. *Cum ergastula armdæsel, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicias extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et Annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivus nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma debet, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque assecræ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatræ, de qua lib. i. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. ii. 25. *Quadrifidasque sudas et aculo robore vallos.*] Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudas idem sunt: Gall. *des Pièux.* Angl. *PALISADORS.* Vegetius lib. iii. cap. 6. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudas, vel tribuli lignei, digeruntur, nimirum ad munienda castra.* Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudas, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis; quod eis turpe et indignum. Vide lib. i. Od. 37. v. 9. *Spado à σπαρ, evellere, dictus.* *Rugosis* quia plurimè illis rugæ ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum* penultima longâ; *καταπίον*, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices qui *καταρῆς* nuncupantur à Græcis. Hi

sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebri tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] *Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur fœminæ, et effœminatæ spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, *uo more, illa, inquit, ferro nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnae navali.* Imò Gallorum fremitus et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad litus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. vi. et Plutarchus in Antonio; *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare Taurus; qui utrinque instructâ acie in litore quiescebat, eventum navalis pugnae expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè dicemus, *CRYING, GOD SAVE THE KING.*

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppæ.*] Continuo exandescens Julius Scaliger, *Si latent Puppæ, prorse non latent, inquit.* Egregiè admodum; nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem prorse mari obvorse. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsum citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco procedentes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripunt, suosque perturbant, Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum converas; nec quâ de causâ id fieret intelligebant.* Adidde Antonium non viri aut ducis consilii usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, et post-

10

[462]

15

20

Io triumphe! tu moraris aureos
 Currus, et intactas boves.
 Io triumphe! nec Jugurthino parem
 Bello reportasti ducem;
 Neque Africanum, cui super Carthaginem
 Virtus sepulchrum condidit.
 Terrâ marique victus hostis Punico
 Lugubre mutavit sagum.
 Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
 Ventis iturus non suis,
 Exercitatus aut petit Syrtes Noto,
 Aut fertur incerto mari.
 Capaciores affer huc, puer, scyphos,
 Et Chia vina aut Lesbia;
 Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
 Metire nobis Cæcubum.

[463] Io triumphe, tu retardas auratos currus et iuvenças integras. Io triumphe, non revexitis Imperatorem talem seu in bello Jugurthino, seu in Africano cum cuius virtustumululum erexit super Carthaginem. Hostis superperatus in terrâ et mari sagulum purpureum mutavit lugubre. *Nunc* ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas; vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia; quin possitis infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem.

ANNOTATIONES.

habitu omnibus, Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic. lib. iv. Od. 2. v. 49.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

Aureos Currus.] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἄγμα οὗτο ἄγωνιστικόν, οὗτο πολεμιστικόν ἢ ἱμῆτικόν: ἀλλ' ὡς πῶργου περιφέρει τοὺς ἄγωνι ἱμαῖον. *Currus* autem, triumphalis scilicet, neque Circensi neque bellico similitis; sed in turris rotunda modum factus erat.

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat juvenças intactas, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas immolabat. Virg. Georg. iv. 540.

Delige et intactâ totidem cervicæ juvenças.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthi victorem. Vide lib. ii. Od. l. stroph. 7. ibique Annot. ad vocem *Jugurtha*.

24. *Naque Africanum.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quamquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinae sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

25. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic sic annotat; *Tangit historiam, in quâ scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulchrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africanam intueretur. Hoc autem Deorum monitum positum est inter Ostiam et portum. At contra Plutarchus scribit sepulchrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmore sepulchro aeneaque urnâ hæc leguntur;*

Devicto Annibale, et capta Carthagine et aucto Imperio, hos cineres marmore tectos habes; Cui non Europæ, non obstitit Africa quondam, Respice res hominum, quàm brevis urna æterni!

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mæroris, exiit sagum puniceo, coccineo, purpureo, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phænicius* seu puniceus color exuberantiam splendoremque significat ruboris, inquit Gellius, lib. vi. cap. 26. *Sagum vestis* erat in bello usitata, brevior, subnecta per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunice. Erat porro coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minus appareret.

29. *Aut ille, &c.*] Quod tenderit Antonii classis, ignorabatur. Sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretam oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. iii. Od. 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Lybico mari sunt eæ, vulgè *Syches de Barbaricæ, à σέχῃ traho*, quod in eæ maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahunt factis. Vide lib. ii. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia rina aut Lesbia.*] Transmarina vina, idè quæ pretiosa; è Chio et Lesbio insulis maris Ægei. Plin. lib. xiv. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. iii. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. i. Od. 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte; de illo lib. i. Ode 21. v. 9. habet virtutem coërceandi nauseam, inquit; quòd

Certe decet abstergere sollicitudinem ac formidinem pro rebus Augusti bibendo suave vinum.

Curam metumque Cæsaris rerum iuvat
Dulci Lyæo solvere.

ODE X. IN MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

Navis abit soluta portus infelici auspicio, vehens stantem Mævium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Eurys ater mari perturbato despergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ultum affluat astrum nocte obscurâ quâ Orion occidit. Nec tranquillo mari naviget quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verb pallor flavus, atque ejulatio viro indigna,

MALA soluta navis exit alite

Ferens olentem Mævium.

Ut horridis utrumque verberes latus

Auster, memento fluctibus.

Niger rudentes Eurys, inverso mari,

Fractosque remos differat.

Insurgat Aquilo, quantus altis montibus

Frangit trementes ilices.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat

Quâ tristis Orion cadit.

Quietiore nec seratur æquore,

Quam Graia victorum manus,

Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio

In impiam Ajacis ratem.

O quantus instat navitis sudor tuis,

Tibique pallor luteus,

Et illa non virilis ejulatio,

[405]

5

10

[406]

15

ANNOTATIONES.

austerum sit et pungens, adeoque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit assuetus bibere sine nausea et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magnæ se fuisse in metu pro Cæsare indicat; neque verb Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio; at, hoste in fugam verso, jam læta, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu incedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à *lyæo solvere*, ut jam notavi, lib. i. Od. 7. v. 22.

Ode X.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Mala soluta, &c.*] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus. Ode 3, lib. i. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite.] Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poetarum insectator, duobus istis vitiiis duntaxat famosus Poëta, Virgillii atque Horatii temporibus tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Eclog. iii. 90.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi,

Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos. Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit; *Quedam arceantur ut jam obliterata et olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4. *Auster memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem et in Ionio mari valde serventem primùm invocat adversus Mævium navigantem; deinde *Eurus* ab Oriente: tum *Boream* seu *Aquilonem* à Septentrione: ut collectantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. i. 89.

Unde Eurypus Nætopus riuat, evaberpus procellis Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso et navigantibus tristi, lib. i. Od. 28. v. 21 lib. ii. Od. 13. in fine, lib. iii. Od. 4. sub fine, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Capheum Eubææ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantâ non tota perit, cum revertentibus post expugnatam Trojam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat iudicio Purdis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quòd Ulysses et Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut cauit Virgilius; Æneid. i. v. 41

Unius ob noxam et furias Ajacis Otzei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse verb mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cūm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quōd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris,
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

et vota ad Jovem surdum,
cūm murmurans Ioniam
mare frerit navim Austro
20 humido! Quod si tu in curvo
littore jacens pascas
mergos, spinum spolium,
d me procellis sacrificabitur
laecivus hircus, et me-
gra ovicula.

ODE XI. AD PETTIUM.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea juvat
Scribere versiculos amore percussum gravi;
Amore, qui me, præter omnes, expetit
Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destitit
Inachiâ farere, silvis honorem decutit.
Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui! conviviorum et pænitet,
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, applorans tibi,
vino incalueram, et nuncin pudore carnis secreta mea dinoverat loco suo;

O Petti, nequaquam pla-
cet ut prius, versus facere,
[467] quia amore gravi occupor;
amore, qui me præ cunctis
incendere cupit erga ten-
eros pueros vel puellas. Hic
5 tertius December spoliat ar-
bores foliis, ex quo destitit
deperire Inachiam. Heu
me, quanta fui fabula per
urbem! (Nam pudet me
tanti mali) ponitet etiam
conviviorum, in quibus am-
ans declarat se langore,
10 taciturnitate, et suspiris è
profundo pectore deductis!
Tum serò sinat ac ardente

ANNOTATIONES.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces et vota mi-
nime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac
Peloponnesum ab ortu, et magnam Græciam
Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quod si præda.*] Quod si tuum
cadaver in littore pascat avas marinas, sacra
spondeo tempestatibus.

22. *Caper.*] Quia Mævius petalans et olens
ut caper.

24. *Agna.*] Virg. *Æn.* l. iii. 120. nigram *kyeni*
pecudem. *Æneid.* v. 772. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat
Romæ dedicatum olim à Scipione. *Ov. Fast.*
vi. 193.

*Te quoque tempestas, meritam delubra fate-
mur.*

Cic. de Nat. Deor. 3. asserit in Deorum nume-
rum referandas esse tempestates, *que populi
Romani ritibus consecrate sunt . . . nostri
quidem duces mare ingredientis immolare hos-
tias fluctibus consueverunt.*

Ode XI.—Hanc Oden aliqui faciunt dico-
ton distrophon, ceteris primus quisque versus
fit iambicus Hipponactæus trimeter acatalo-
cus, ut *Epod. i. Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemi-
meri heroicæ, et dimetro Iambico; id est,
duobus dactylis, et syllabâ; deinde quatuor
iambis recepto tamen imparibus locis spon-
dimo.

Alibi placet, esse tricolon tristrophon; et

primus quisque versus sit Iambicus trimeter,
ut antè dictum est. Alter quisque Dactylicus
dimeter, ut *lib. iv. Od. 7. Arboribusque comas.*

Tertius Iambicus dimeter, ut *Epod. i. Anips
propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettiū sive
Pectium contubernale non summa queritur, quod
per amorem nunquam sibi licet interquies-
cere, modò puellam modò puerum aliquem
deperenti.

*Nihil juvat Scribere versiculos Amore per-
cussum gravi.*] Contrâ Propertius amore se
ait incitari ad condendos versus *lib. ii. Eleg. 1*

*Queritis unde mihi toties scribantur an-
tes?*

Unde meus veniat mellis in ora liber?
*Non mi Calliope, non hæc mihi cantat
Apollo:*

*Ingenium nobis ipse puella facit.
Sed vidi ad frontem epuræ errare capillos,
Inverto comas mihi, poeta, novas, &c.*

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus
est.

8. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot
sermones vagati de me, oh Inachis amorem,
imò furorē!

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adversus ri-
valium ditiorum musera opima nihil me posse
ac proficere apud Inachiam avaram mer-
tricem. Quidam legunt, *Contraque lucrum,
nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos

ego sens apud te conquerer-
bar, quod sincera mens pau-
peris non praevaleret ques-
tui. *Addebam porrò*: Quod
si libera indignatio cor me-
um inflammet, ut in auras
dissipet molesta hæc pabula
nequaquam sublevantia do-
lorem improbum; *prolinus*
abjecta verecundia cessabit
pugnare adversus inæqua-
les. *At postquam ista co-
ram te graviter statueram,*
accepto mandato disceden-
di in *edes meas*, dubio gres-
su ibam ad fores eheu mihi
non propitias et dura eheu
vestibula, in quibus rupi
lumbos et latus. Jam me
occupat amor Lycisci glo-
riantis omoem feminam
superare mollitiã: Quo me
exsolvere non possint sin-
cera amicorum monita vel
objurgationes acerbum; sed
tamquam alius amor, sive adolescentulum speciosus, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo col-
ligentis.

Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.
Quod si meis inæstuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quam libet mulierculam
Vincere mollitiã amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;
Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

ANNOTATIONES.

mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem et inverecundum: toties *applorens tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris torquentia et cruciatum.

15. *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam; et hinc comminatio se eam obliviat daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahabatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitens ex animo excutiat ac delect ista, amoris *fomenta* alimenta quo nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; que omnia accedunt potiùs amorem et augent cruciatum, quam levant aut sedant.

18. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus Lovos; ego interpretor cum Palmanno; non ampliùs Inachiam provocari me summittam pudens nihil, sed eum asperrabor, desinamque secari impari, id est, amoris meo non respondentem. Vel sic; cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque siue pudore concedam mulierem locri magis cupidam, quam sinceri et candidi ingenui amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horat. lib. I. Ode 33. v. 10. Veneri placere interdum jurgare impare formæ alique animos, &c. lib. IV. Ode 11. v. 31.

Disparum cetera. Age, jam moerum

Facis amorem.

Denique Epod. xv. 14.

Et parat iustus parum,

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanae et importunas; atque à te, Petti amice, *jussus* eram abire domum, et proposità quiete frui; contra subito redeunte et trabente amore Inachis, ad ejus *edes* ferebar. Tibull. Lib. II. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina numquam?

Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter inimicem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens perniciosusque lumbos et latus infregerat; ex more amantium, de quo fusi lib. III. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 608.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam vincere mollitiã.*] *Ladum* est in voce *mulier*, quasi *mollior* à mollitiè dicta. Isidor. lib. XI. cap. 11. Præclare Petrus Bleasensis serm. I. id Adven. Angelicam salutationem explicans; *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

26. *Liberi consilia.*] Amicè data, sine ullà adulatione, vel offensivis metu.

26. *Contumeliæ graves.*] Jactata seomata ab amicis objicientibus mihi amore probrosam. Alii explicant; injuriam ab Lycisco vel meretrice quilibet irrogatè; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4. *Etiã novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavam ejiciendum putant.* Ovid. Remed. Amor. 462.

Successore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

28. *Longam renodantis comam.*] Catasibi illi seu pueri meritori, capillos instar mulierum

ODE XII. IN ANUM FOETIDAM.

QUID tibi vis, mulier, nigris dignissima barris? [470] Quid petis, femina atris
 Munera cur mihi, quidve tabellas barris digna? Quare dona,
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ? quare literas mittis mihi,
 Namque sagaciùs unus odoror, nec valido adolescenti, nec
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis, 5 tibi polypus, an olens caper
 Quàm canis acer ubi lateat sus. resideat in axillis pilosis,
Quis sudor vietis et quàm malus undique membris quàm sagax canis ubi aper
 Crescit odor! cùm pene soluto delitescat. At, at quantus
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi sudor, et quam teter odor
 Jam manet humida creta colorque undique emanat è membris
Stercore fucatus crocodili, janq; subando 10 neque ei stat uda creta, et
 Tenta cubilia tectaque rumpit. [471] color fucatus fimo crocodili
Vel mea cùm sævis agitatur fastidia verbis; * * * * *
 Inachiâ langues minùs ac me: * * * * *
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum 15 * * * * *
 Mollis opus: pereat malè, quæ te, * * * * *
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem; Cui verò parabatur lana bis
 Cùm mihi Couis adesset Amyntas, tincta purpuræ Tyriis? Ni-
Cujus in indomito constantior inguine nervus, mirum tibi: ut nullus esset
 Quàm nova collibus arbor inhæret. 20 contubernalis inter socios,
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ quem plus amaret sua mul-
 Cui properabantur? Tibi nempe; lier, quàm ego te
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
 Diligeret mulier sua, quàm te.

ANNOTATIONES.

alebant, et in nodum colligebant. Vide lib. 2 Ode 6. in fine. Et lib. iv. Od. 10. v. 3.

Ode XII.—Metrum idem quod Od. 7. lib. i.

1. *Quid tibi vis?* Vide An. ad calcem Epod. 8. *Dignissima barris.*] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui odore graves, formâ truces, mole terribiles. Vide lib. i. Sat. 4. Annot. *Barrius inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græcè βαῖρος; nam inter quadrupedes mole præstat; vel à voce bar, quæ peregrinitatem significat: vel à voce beira quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, sciñcet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. *Qui nasum habent in summo crassum, et stupidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium foetidus; sive est caruncula in naso pusida, respiracionem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Foetens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis sudor,* &c.] Loquitur Horatius; O quàm gravis odor, et foetens sudor exit è membris anis putidè!

9. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Casa olenti sudore defluit pariter fucus ille, quo faciem incrustarat; quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 36.

cap. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra candidans, usûs ad mulierum maximè cutem.* Item ibid. cap. seq. *Creta plura genera . . . candidum et ad purpurisum inclinans, cui utrisque naturâ ad discutendos tumores . . . Refrigerandi quoque naturæ cretæ est; sudoresque immodicos statim illi, &c.* Petronius, cap. 23. *Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi, et inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussâ admixto, fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. xxviii. cap. 8. *Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multum infra magnitudinem, in terrâ tantum, odoratisimisque floribus rivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nitore facta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant; quæ illita ex oleo cyprino molestias in facie nascentes tollit; ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit in: facie; nitoremque reddidit: lentigines tollit ac raras, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. iii. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, digna sumi perire, quæ crocodilorum excrementis unctur, et quæ scapiarum unctur, et supercilia fuligine unctur, et suco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis,* &c.]

O, ego minimè fortunata, O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
quam tu fugis non secus ac Agna lupos, et capra leonem
validos capavecit!

ODE XIII. AD AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni sollicitudine posthabita.

Ater nimbus obdixit coelum, et pluvias nivesque demittunt Jovem: Jam mare et silva atrident borea Thracio: O sodales, ne omit-
tamus opportunitatem tem-
poris: et quamdiu valent
genus, dumque convenit,
explicetur frons senio con-
tracta. Tu profer vina cal-
cata sub Consule meo Tor-
quato:

HORRIDA tempestas coelum contraxit, et im-
bres
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc silvæ
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dumque virent genia
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

ANNOTATIONES.

esse magnâ curâ, diligentia, celeritate, vestis purpurea, bis tincta auricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in eâ maris Mediterræanæ parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœnicia. Unde Tyris purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterum tinctâ, lib. ii. Od. 16. v. 35. et 18. v. 7. De Tyro urbe, lib. iii. Od. 49. v. 60. Vide Plin. lib. 9. cap. 36.

Ode XIII.—Quibusdam hæc Ode est dicosol distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quinquæ est Archilochius constans dimetro Iambica, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Alia, et nœliis quidem, est tricoles tristrophos, Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste, Od. 7. lib. i.

Laudabant alii clarum Rhodum, hæc.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. i.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. iv.

Arboribusque comæ.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nimbofus coelum, vel utrumque.

Calam contraxit.] Contractis et condensatis nubibus coelum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Pœtam de nœcio quo civilis tumultu, vel hostili incursum, vel clade et calamitate quâpiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Calera mille loqui: Deus hæc fortasse benignè

Reducet in sedem vici.

Imbres Nivesque deducunt Jovem.] Quomodo, et alibi dicit, Jupiter est æter, hæc et in terram descendere ac deduci putabatur, cum spoliatur in pluvia aut nives decidentem. Virg. Ælog. vii. 60.

Jupiter et læta decemque plurimum iustri.

8. *Silva.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem et ortum solstitiales. NORTH NORTH-EAST. De eo jam lib. i. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. i. *Occasio est pars temporis, habens in se aliquid rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimbo, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius sic; dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpeamus.

6. *Dumque virent genia.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

Ἄπειρος ἰ χέρον· οὐκ ἔτι δὲ οἷς
γῆν χλαῖν
—Σοφῶν

Causa faciens tempus, gerens aliquid oportet eos quibus est genus viride.

Genus viret, i. e. juvenus viget, ex Erasmo, *Genibus inest vitalitas. Namque in ipso genu utriusque commixturâ dextrâ levâque, à priori parte gemina quedam buccaram inanitas inest, quæ perfoad, cum jugulo spiritus fugit,* Plin. lib. xi. cap. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vellatur recordatis senectutis, quæ rugosâ et tristi fronte depingitur; vel potius, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hæc à nobis: ac severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, hæc.*] Diffusa in cæcos vina sub Consulatu L. Manlii Torquati addebat mihi coeva: nam eo anno prolii in tæcem: profundaque meum consulem cum appello. Vide lib. iiii. Ode 21. ubi,

O nata mecum Consule Astutis Amphæon

Cætera mitte loqui. Deus hæc fortasse benignâ 10

Reducet in sedem vice.

Nunc et Achæmeniâ

Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenâ

Levare duris pectora

Sollicitudinibus :

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno :

Invicte mortalis, Deâ

Nate puer Thetide,

Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi

Findunt Scamandri flumina,

Lubricus et Simois :

Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ

Rupere; nec mater domum

Cœrula te revehet.

Illic omne malum vino cantuque levato,

Deformis ægrimonis

Dulcibus alloquiis.

omitte verba facere de aliis
quibuslibet. Ea forsân Deus
restituet in pristinum statum
mutatione propitiâ. Jam ex
pediit ungi nardo Persicâ, et
curas molestas ex animo pel-
lere chordis Mercurii. Sic il-
lustris Centaurus adno-
bat alumnum generosum :

Vir insuperabilis, filii Deæ
Thetidis, expectat te regio

[474] Assaraci, quam rigant flu-
vii, Scamander exiguus, et

15 Simois rapidus; unde re-
gressum tibi intercluserat
Parcæ terminato filo: neque
parens marina te domum re-
ducet. Ibi ergo quasvis æ-
rumnas mitiga per vium et
carmina, *quæ duo sunt* gra-
ta remedia horrida ægritu-
dinali.

20

25

ANNOTATIONES.

10. *Cætera*.] Quæ merorem nobis creare
possent, ex animo et memoriâ deleantur; ut
liberitati vacemus, *Deus hæc mala fortassis in
moltus mutabit*. Ex his, ut dixi initio, suspi-
cari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poeta,
intervenisse quandam tristitiam causam, quæ
corâ nobis comperta non est.

12. *Achæmenid nardo*.] Unguento è Perside,
ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. III. Ode 1.
sub finem, Annot. ad has voces *Achæmenium
castum*. Optimum fiebat unguentum è frutice
seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid.
lib. I. cap. 6. &c. Plin. lib. XII. cap. 19. ita scri-
bit: *De foliis nardi plura dici par est, ut prin-
cipali in unguentis. Prutæ est grossi et cerasi
radice, pingui, situm redolentis*—*Apud
Gangem nascens, &c.* Vide lib. 2. Od. 11. v. 16.
libique Annot.

13. *Fide Cyllenâ*.] Lyrâ, cujus sector fertur
Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à
Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque
est, dictus Cylleniensis. Vide lib. I. Ode 10. v. 6.

16. *Centaurus alumno*.] Chiron Achilli,
quem edocavit, docuitque citharam pulsare;
memorat Juv. Sat. VII. 210. Centauri Thessaliæ
populi, de quibus lib. I. Ode 18. v. 8. Inter eos
verò quidam virtute celebres fuerunt. Principi
nominantur Amycus, Rhætas, Lycidas, Eury-
tus, Pholus, et alii; quorum facillè Priæceps
Chiron, cui ob insignem sapientis famam tradi-
ti sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules,
Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis*.] Achilles solâ quidem
câ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum
sua mater in Seygiam palodem immergens, ut
immortalem faceret. De Achille lib. I. Od. 6.
v. 6. et Od. 8. v. 14. lib. II. Ode 4. v. 4. lib. IV.
Ode 6. v. 4. Vide ibi Annot.

18. *Nate puer Thetide*.] Achilles Pelei filius
ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ
propterea mox vocabitur *Cœrula*.

19. *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expedi-
tionem Trojanam, quippe sine te Troja nun-
quam expugnari potest ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia Troes, ubi regnavit
Assaracus Trois filius, illi frater.

20. *Scamandri*.] Scamander alius Xanthus,
ex Idâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epi-
thetum parvi: quod somniores explicant,
quoniam is fuerat è fluvii, qui ab exercitu
Xerxis poti defecisse narratur.

21. *Simois*.] Hic fluvius Troadis in Scaman-
drium illabitur: uterque Homero, Virgilioque
aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reddidum, &c.*] Achilli prædicit
Chiron præmaturam apud Trojaneos mortem;
quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat periti-
sissimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum
Achilli filio fatum ipsius præmunciat. Ibidem
verò describitur ipse se consolari *vino* et *omni
herolarum virtutum*. Quod inde Poeta nos-
ter est imitatus hæc Ode.

Subtemine.] Subtemen solum est, quod stam-
ini consistitur. Catall. Carm. de nuptiis Pe-
lei ac Thetidis,

Curris ducentes subtemina, curris fusi.
De parçis facta sentibus, volventibus dispen-
santibusque annos vitæ mortalium, vide lib. I.
Ode 8. v. 16.

23. *Deformis ægrimonis*.] Deformis reddidit
ægritudo animi. Cicero. lib. XII. ad Attic.
Epist. VII. *Ferrem graviter, si non ægrimo-
nis locus esset*.

27. *Dulcibus alloquiis*.] Vide, lector, ut
has voces velut appositas ad præcedentia, *vino
cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus sola
tia et lævissima dicebantur, Græc. *ωαγαυοβία*.
Varro de Ling. Lat. lib. V. circa medium, *Al-
locutum mulieres ire, avari, cum eunt ad ali-
quem locum consulendi causâ*. Valer. Max.
lib. II. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi prævia,
an alloquendi officio jungeretur*. Sapiens. cap.

ODE XIV. AD MÆCENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

Optime Mæcenas, inter-
ficis me, querendo sæpius
quare otiosa ignavia inti-
mis præcorilis induxerit ta-
lem oblivionem, velut si
gutturē sitibundo hauserim
aquas Lethæas soporem
concillantēs. Enimverò De-
us, Deus, *inquam*, me pro-
hibet inchoatum carmen
Iambicum jam pridem *tibi*
promissum ad finem perdu-
cere. Simili modo narrat
Bathylli Saniū amore incen-
sum fuisse Anacreontem
Tetum qui sæpe lyrā amo-
res cecinit ad metrum fa-
cile. Ipse verò *tu amore*
cruciaris. Quod si non for-
mosior ignis cremavit Tro-
jæ oppugnatam, lætare de
tuâ conditione. Nam urit
æ Phryne libertina, uno
MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis sæpè rogando. 5
Deus, Deus, nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Tetum, 10
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quod si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ : me libertina, neque uno 15
Contenta, Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

§. art 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis; et erit allocutio cogitationis ac cordis mei.*

Ode XIV.—Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicis hexameter; secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

2. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit; vel soporiferas quasdam potiones bibisse: vel laborare veterno seu lethargiâ, aded ut somno inexpugnabili correptus sim.

3. *Deus.*] Amor, magnus Deus et maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. ii. adversus Jovianum, *Amor rationis oblitio est, turbat consilia, alios et generosos spiritus frangit; insania est proximum.* Plaut. Cistell. 2. 1. 5.

—ita nubilam mentem

Animi habeo; ubi sum, ibi non sum; ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admoveere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumentis extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. i. Epigr. 67. v. 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. iii. Epigr. 2. v. 9. *pictis*

luxuriantem umbilicis. lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem,* lib. iv. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;

Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Tetum.*] Hic Poëta erat è Teo Ionis civitate litorali, vel è Teio Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quedam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *peræpe illum flevisse amorem;* de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide Annot. lib. iv. Od. 9. v. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusus; melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgendo et affectibus, quàm syllabarum dimensionis.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas; tuâ propriâ experientiâ notû satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii ei incendiis urbis Trojæ non orat nobilior aut pulchrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Lycinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. iii. 66

—*Meus ignis Amyntas.*

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fũere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. xiii. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est à Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV. AD NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

NOX erat, et cœlo fulgebat Luna sereno
 Inter minora sidera ;
 Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
 In verba jurabas mea,
 Arctiùs atque hederâ procera astringitur ilex,
 Lentis adhærens brachiis :
 Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
 Turbaret hybernum mare,
 Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
 Fore hunc amorem mutuum.
O, dolitura meâ multùm virtute, Neæra !
 Nam, si quid in Flacco viri est,
 Non feret assiduas potiùs te dare noctes,
 Et quæret iratus parem ;
 Nec semel offensæ cedit constantia formæ,
 Si certus intrârit dolor.
 At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
 Superbus incedis malo,
 Sis pecore et multâ dives tellure licebit,
 detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples,

[477] Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sude ære; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in meo verba jurabas, mollibus brachiis complexa me strictiùs quàm hederâ altâ illici adhæret; dum lupus insidiaretur ovibus, atque Orion nautis inimicum subverteret mare hyemale, et ventus moveret capillos
 10 Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra, [478] dolebis aliquando plurimum meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te vocetres frequenter concedere alteri quem præfers: atque irritatus quæret fidelem amicam; sique verus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur tuâ pulchritudine semel invidiâ. Tu verò quisquis es nunc potior, ac meo

ANNOTATIONES.

Ode XV.—Metrum idem quod Epod. antecedit.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjuri Neære. Juven. Sat. viii. 150.

—*Sed Luna videt; sed sidera testes*

Intendunt oculos—

2. *Inter minora sidera.*] Sic. lib. i. Od. 12. v. 47.

—*Inter ignes*

Luna minores.—

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam; melius alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam; ex Virg. Æneid. iii. 11.

—*Feror exul in altum*

Cum sociis, naloque, Penatibus, et magnis Dis.

Vide Macrob. Saturnal. lib. iii. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramentis; tibique dictabam: tu sequebaris me verba præcipientem, et suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. i. Ode 28. v. 21. lib. ii. Ode 13. in fine, lib. iii. Ode 4. sub fine.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli; ex Macrob. Saturn. lib. i. cap. 17. Vide lib. i. Ode 21. v. 2. Annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plant. Mercat. Act. iii. Sc. i.

11. *O, dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino appositè subjungitur prædictis. Sensus est; O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, et offensæ; nec dum satis virtutem meam et firmitudinem nôtati; sed brevi senties et dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. vii. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram: hoc senq; Tanta est ira meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicumque es felicior.*] Quicumque es meus rivalis, et potior apud Neæram mihiq; proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulget atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem exaltare consueta. Sic Virg. Eclog. ii. 21.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Canto, quæ solitus,

Amphion,

Nec sum aded informis, &c.

tibique fluat Pactolus, ne-
que tibi lateant mystica
Pythagoræ redivivi, ac Ni-
reum superes oris specie;
Eheu! brevi dolebis amores
alteri datos, ego verò tum
ridebo meâ vice.

Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea;
Eheu! translatos alio meritis amores
Ast ego vicissim risero.

[479]

ODE XVI. AD ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas ab-
sumitur bellis civilibus, et Ro-
mam propria disperdit po-
tentia. Quam labefactare
conquiverunt Marsi vicini,
vel Thaucus exercitus super-
bi Porsenæ,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.

Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [480]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;

ANNOTATIONES.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet
Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Croesus rex
olim dicitur auro abundasse. Is propterea
Chrysothronos etiam appellatus; hodie *Sorbas*.
Quinque in orbe flumina ramenta auri cum
aquis et arenis volviæ prædicantur; Tagus in
Hispaniâ, Pades in Italiâ, Hebrus in Thraciâ,
Pactolus in Asiâ minori, Ganges in Indiâ.
Elin. lib. xxxiii. cap. 4.

21. *Ne te Pythagore, &c.*] Etsi fueris sapi-
entis ut Pythagoras. De eo Gell. lib. i. cap.
19. Suidas quoque, quod non minus serum di-
ceret, quam *Apollo Pythius*, nomen ejus inter-
pretatur. Philostratus, Deorum usum con-
suetudine affirmat, et ab eis accepisse quæ-
dam hominibus delectentur, et quatenus eos
averterent, ex eoque de naturâ disseruisse.
Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ
veneratio, ut domum ejus, templi instar, ip-
sum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi anti-
stes, multa tamen deliravit de animarum in
aliud et aliud corpus transmigratione: ac seip-
sum sibi primum *Æthalidem* fuisse, dein-
de Euphorbum, denique Pythagoram. Vide
lib. i. Ode 28. v. 10. Annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad
Trojanam expeditionem profecti sunt formo-
sissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad.
lib. De illo jam lib. iii. Ode 20. v. 15.

23. *Translatos alio meritis amores.*] Tu
quoque Nereum levitatem et inconstantiam ex-
periere: tum verò tibi ego insultabo vicissim;
et assatum gaudebo, sicut tu modò gaudes malo
æto, quod ab illâ contemnar. Ex Aristot.
Rhet. ii. *Iram semper comitatur voluptas de
spe pueniendi. Nam jucundum est putare id
eventurum, quod exoptamus.*

Ode XVI.—Ode hæc est dicolos distrophos.
Præmis quisque versus est heroicis hexame-
ter. Alter quisque est Iambicus trimeter è
puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium
reperies Bene Scaliger. *Sexta decima, in-
quit, elaborata est alternis Iambis puris: idcirco,
et factu difficilis, et emendatu.*

1. *Alterâ jam, &c.*] Quam variè et quam
lucris et cassis Ictibus hæc Oden petit Scalig-
er hæc saltem plusquam Hypercriticus! Tuam

fidem, tuam judicium, lector, rogo; an *durissi-
ma multis locis, an tota inepta?* Imò duram
et ineptum censebis esse cavillatorem, quis-
quis Pottam emunctis naribus ita calumniatur.
Ad singula veniamus.

Alterâ jam teritur bellis civilibus ætas.
Unum prope sæculum: consumptum fuerat bel-
lis civilibus Syllæ et Sulpicii, Octavii et Cimæ:
Marii et Syllæ; Pompeii et Cæsaris; demique
post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello
Mutinensi, adversus Marcum Antonium; Pe-
rusino contra L. Antonium Marci fratrem;
Siciliensi in Sextum Pompeium, præsertim
verò Philippensium, adversus Brutum et Cassium
Augusto dimicante. Huc usque velut unam
statem bellicis fragoribus attritum stetit Ho-
ratiæ. Cùm verò exardesceret novum Bel-
lum Augustum inter atque Antonium et Cleo-
patram, de quo antea Epod. 1. et 9. et lib. i.
Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in hæc
erumpit voces; Ergone altera ætas pariter ut
prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis
ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hos-
tes nulli diruere valuerunt, ipsa perdet ac pes-
sum dabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*] Magni-
tudine laborat suâ, ut ait Tit. Livius Et Propertius;
8. 13. 60.

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fore sub Samel-
tibus juxta lacum Fucinum, hodie Ducato di
Marsi: olim pugnacissimi, de quibus nunquam
triumphus vixit. *Nec enim sine Marsis, nec de
Marsis hæcenus triumphatum*, quod testatur
Appian. bel. civil. lib. i. Hi duce Popedio
bellum Sociale moverunt primi, omnesque Ita-
liæ nationes ad arma conditârunt. Supra lib.
iii. Od. 14. strophe 5. Oros. lib. v. cap. 18.
Flor. lib. iii. cap. 18. cum omne Latium atque
Picenum, Etruria omnis atque Campania,
postremò Italia contra matrem ac parentem
suam urbem convergerent, . . . auctore belli
discursante Popedio, diversis per populos et
urbes signa cecidit. *Nec Annibalis nec Pyrr-
hi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] Por-
sena Rex Etruscorum ingentibus copiis advenit,
et Tarquinios manu reducibat, inquit L. Flor.

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer
 Novisque rebus infidelis Allobrox,
 Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
 Parentibusque abominatus Hannibal;
 Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
 Ferisque rursus occupabitur solum.
 Barbarus, heu, cineres insistet victor et urbem
 Eques sonante verberabit unguâ.
 Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
 (Nefas videre) dissipabit insolens.
 Forte, quid expediat, communitur aut melior pars

Malis carere quæritis laboribus?
 Nulla sit hæc potior sententia: (Phocæorum
 jor interrogabitis quid utile sit ad evitandos tales ærumnas? Nulla videatur sententia melior quàm

5 nec invida Capuæ vis; nec
 ferox Spartacus, atque Al-
 lobroges perfdi, rebus no-
 vis ^[481] *studentes*, nec vicit trux
 Germania juvenibus cœru
 leis, et Annibal parentibus
 execrabilis; *soli hæc pes-*
 sum dabimus *ipsi nos homi-*
 nes conscelerati, *quorum*
 addictus est cruor: atque
 terra *hæc* à bestiis iterum
 teuebitur. Eheu victor bar-
 barus stabit super favillas
 urbis et eorum pedibus
 strepentibus conculcabit; et,
^[482] *quod horrendum visu, ossa*
 16 Romuli solis ac venti ex
 pertia disperget superbus.
 Forte universi vel pars ma-
 jor videatur sententia melior quàm

ANNOTATIONES.

lib. i. cap. 10. *Non unquam aliâ antè tantum terror Senatam inasit; adeo valida res tum Clausina erat, magnamque Porseña nomen, &c.* que habet Tit. Livius lib. ii. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] *Æmula* Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est lib. iii. Ode 8. v. 39. sed et Capua, urbs Campanie præmarina. Hanc *pelago, cultuque, penusque potentiam, deliciis, opibus, famâque*, scribit Ausonius; *alteram Romanam* vocat ipse Tullius Philip. 12. et alibi *superbia domicilium*. Tum verb præsertim Capuenses Italiam imperium sibi pollicebantur cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecere, et societatem inire cum Annibale et Pannis, ut *videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius lib. xxiii. Vide et Flor. lib. iii. cap. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servisibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Gett. Vide lib. iii. Ode 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinetes) accolæ Rhodani fuvii populi rebus novis studere semper, nemini fidem, nec suis quidem dicitibus servare aucti; conjurationem Catilina Ciceroni tam Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius coensassent. Vide Cic. Catil. iii. Sallust. Bell. Catil. l. Flor. lib. iii. cap. 2. præsertim verb lib. iv. cap. 1. Quidam volunt ab Horatio hæc Gallos omnes significari; nec absurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces et cærulei oculi, rutila coma, magna corpora*. Corn. Tacit. Non est dubium quin hæc notentur Cimbrî, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciarit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congregi statim . . . barbari verb non agris quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiae ferebantur*. Nimirum eam terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant. &c. que describit. Flor. lib. iii. cap. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*] Ut lib. i. Ode 1. v. 24. *Bella matribus delatata*. Sic et hoc loco *parentibus*, quorum filii perire dux bellis ab eo motis, *abominatus Hannibal* dux Carthaginiensis exercitus, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeo, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeatur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Max. lib. ix. cap. iv. Plutarch. Flor. &c. et que nos lib. ii. Ode 13. v. 2. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinis: *Majorum delicta immeriti luemus*: quippe ut ait suprâ Epod. 7. v. 17.

— *acerbs fata Romanos agunt,*
Sœlusque fraternæ neciæ,
Ut immerenti fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Di rursû Roma cedit ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur serm. Virg. Æn. viii. 348. *Capitolia*, inquit,

Aurca nunc, olim silvestribus horrida damnis
 Et antè ibidem. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedit in direptionem, prædam et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adeoque nec vento commota nec sole adusta extrahet victor insolens et dissipabit impiè. Erat opinio quorundam raptum in coslos Romulum esse; alii verb cum Varrone assererent sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hæc potior sententia.*] Exaudescit Scalliger ad hunc modum, exclamatur; *Quis paululum modò pudens ausit hortari tro*

hæc: oportet abire quocun- que ferent pedes, quocun- que per mare impellet Aus- ter vel Africus vehemens; quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes ab- secessit, suas domos agros- que et templa dimittens oc- cupanda apris et lupis vo- racibus. Ita censeo. Ha- betne quispiam melius ali- quid proferre? Quid tar- damus navim conscendere faustis avibus? At prius

jurejurando nos obstringa- mus, in hæc verba: ne re- verti liceat, nisi cum emer- gant lapides aquis profun- dis elati; neve displiceat ve- la facere versus patriam, quando Padus rigabit ver- ticem Matini montis, aut altus Apeninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit foras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvo;

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi loniæ populi ab Harpago Cyri Regis prefecto obsidione pressi non aliam invadere viam et rationem vitandæ hostium servitiæ ac servitutis, quam ut cederent fortioribus, de- sertitque urbe suâ, alias sedes quaerent. Hæc narrat Herodot. lib. i. sect. 42. Inde venisse in Galliam, et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. iv. Justin. lib. xlii.

18. *Execrata civitas.]* Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regiones quam desererebant. Vel potius, ut refert Herodot. modo cit. communi consilio mutuis execratio- nibus dirique devotionibus sese astrinxerunt jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.]* De his ventis meri- dionalibus, lib. i. Ode l. v. 15. et 3. v. 14. *quocun- que rocabit, sive in Cyrrum insulam, sive Rhegium, sive in Gallie oras.* In eas enim regiones migratoris Notus et Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.]* Antequam hinc demigremus, nos oportet solemnî sacra- mento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Sims! quis tunc veniat Tediis Iroæ.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocæenses in

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis) 20

Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.

Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?

Sed juremus in hæc; simul imis saxa renârint 25

Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando

[469]

Padus Matina laverit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apeninus,
Novâque monstra, junxerit libidine 30

Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milvo,

atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit foras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvo;

ANNOTATIONES.

mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt; et juramento confirmant non prius de repetendâ Phocæâ cogitatu- ros, quam massa illa sive ferrea, sive saxen emergeret, et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demig- raturi moenia sua incenderint, quod sacramen- tum esset, ne redirent. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumi- na.]* Adynaton multiplex aggregat et accum-ulat hîc Horatius stylo juvenaliter lasciviente; quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicîi legibus fecisset. Hoc certe notare debuerat potius, quam tritari circa *œruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *œrent*, quasi antiquè nimis usurpata; per- primat velut fortentem. Sensus hujus loci est; tum ne pigeat Romanos redire quando Padus fluvius Matinam montem supergreditur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.]* Qui et Eridanus Italie maxi- mus fluvius ex Alpibus scaturit in limine Gal- lîe, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Flo- centinam, Mastusnam, Ferrariensem, ali- que regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam dividit etiam in Cispadanam et Transpadanam.

Matina.] Salsus et montis Matinus erat in Apulie Lucanisque confinio. De eo jam lib. i. Ode 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apeni- nus.]* Sive cum mari submergetur Apeninus mons altissimus, Italiani secans longo et continuo tracto et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novæque monstra, &c.]* Monstrum sanè foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur ti- gridibus feritate horribilibus, Plin. lib. 8. si co- lumbæ item mansuetæ copuletur milvo inno-

Credula nec flavos timeant armenta leones,
 Ametque salsa lævis hircus æquora.
 Hæc, et quæ poterunt reditus abscondere dulces,

Eamus omnis execrata civitas,
 Aut pars indocili melior grege: mollis et expes
 Inominata perprimat cubilia.
 Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Hetrusca præter et volate littora.
 Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
 Petamus arva, divites et insulas;
 Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
 Et imputata floret usque vinea;

cultam fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit;

ANNOTATIONES.

accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo.
 Plin. lib. x. cap. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ et metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ contraria, primum ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet et innotare amet; quandoquidem amat potiùs montes et arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum; *Ubi inquit, reperit hircum quem hic poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut selem dixit potiùs, quibus bestis nulla pejor odit aquas?* Mirari certè libet gravis aliqui viri tantam hæc lævitate. Verùm et mox profert aliquis molè magis absurdum, suoque prorsus ingentis indignum. Legit enim paulò post; *Aut pars indocili melior grege: mollis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an Hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam melleosâ et pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravarit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saniorque adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu; illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis et expes Inominata, &c.] Permaneat hæc, si volet, vulgus ignavam, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cum ad grandia quædam suscipienda accendantur. Alludit Poeta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phœcorum partem dimidiam patrii solii captam dulcedine, in Phœciam violato juramento remigrâsse, at alios jurjurando satisficientes Cynrum seu Corsicam rectâ navigâsse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque ræstet; imò tanquam viri tollite animos ad mædora quærenda; ac mementote, *ibi esse patri-*

atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque fiat caper, et gaudeat mari salso. *Posteaquam*

[484] ista et quæcunque valebunt
 36 tollere *spem* gratam remi-

grandi adjuraverimus, proficiamus omnes, aut pars melior plebe indocili. *Pars*

40 *oulem* iners et specarens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi vir-

tute, fœmineo abstinete ejulatu; et properate ultra Thuscum litus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et

insulas beatas, ubi solum in-

am ubicunque benè; vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter et volate littora.*] Quamprimum ultra maria nota contendite, ac Tyrreno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumsuus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide lib. iv. Od. 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. ii. 143. et seq. Italiz laudes persequentem.

Sed gravidæ fruges, et Bacchi Mænicus humor

Impletère; tenent oleæque, armenta que læta.

Hic, ver æsiduum, atque alienis mensibus ætas.

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor, &c. Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Dux nunt parvo mari divitiæ inter se; decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pinguis, nec arari modò planlarite facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industria et labore, fructum produci—ær sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabilis eum cupidò cepit eas insulas adeundis incolendisque et illis quietè rivendis sine magistratum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorium animum frustrati sunt, et in Libyam altum navigarunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etiam non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marc. *Pulare dicitur purgare, rarefacere,* inquit affertque illud è Georg. ii. 407. *singulique pulando.* Aul. Gell. lib. vi. cap. 6. sic scribit; *Pulare veteres dixere, vacantia ex quâque re ac non necessariâ, aut etiam obstantiâ et aliena auferre et excidere; et quod esse utile et sine rîsio rideretur, relinquere. Sic arbores et*

atque ramus oleæ nunquam Germinat et nunquam fallentis termes olive, [459]
 non germen et fractum pro- Suamque pulla ficus ornat arborem; 46
 duct et ficus matura pro- Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
 priam arborem exornat; mel sicut è cavatâ quercu;
 aqua leniter obmurmurans Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
 dimanat è montium cacumi- Refertque tenta græx amicus ubera; 50
 ne. Ibi capræ sponte veni- Nec vespertinus circumgemit ursus ovile
 unt ad mulctram, et grex denignus reportat plena
 benignus reportat plena u- Nec intumescit alta viperis humus :
 ubera, non ursus vespere Pluraque felices mirabimur; ut neque largis [459]
 fremit circum caules; nec Aquosus Eurus arva radat imbribus,
 terra viperarum latebris as- Pinguia nec siccis urantur semina glebis; 55
 surgit aut sit tumida. Plura vero beati cum admiratione
 ridebimus ut quod Eurus nimbosus agros non infestat
 nimis pluvius, neque semi- Non huc Argos contendit remige pinas,
 da optima urantur, vel are- Neque impudica Colchis intulit pedem :
 cant glebæ; quippe cælit- Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
 um rex utrobique temper- Laboriosa nec cohors Ulyssei. 60
 rem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois;
 Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
 nec obœcono Colchis gres- Gregem æstuosa torret impotentia.
 sum infixit. Eò non appu- Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
 lerunt Sidonii, vel ærum- Ut inquinavit ære tempus aureum :
 nosi comites Ulysiæ. Ibi Ære, dehinc ferro duravit sæcula, quorum 65
 nulla gregem lues infestat, nec adu- lit æstus vehemen-
 tior ullius sideris. Pius secunda vate me datur fuga.

ANNOTATIONES.

vites, sic et rationes putari dicta. Originem deducit Festus à voce putum, quæ idem quod purum significat.

45. Termes.] A terminandis agris dictus termes : eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olive.] Sic lib. iii. Ode l. v. 30. fundum mendacem vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. Suamque pulla ficus ornat arborem.] Ficus gignitur è surculo naturali et non insito.

48. Levis crepante lymphæ desilit pede.] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem; at hæc vellicando pertinax Scaliger, Epithetum, levis, inquit, non convenit; desilit enim quis gravis. Sic et paulò ante: Quid vinea que semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam. O, meras vagas! sanè dices, lector æquissime.

49. Ad mulctra.] Mulctrum, mulctrale, et mulctra, —a, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. Nec intumescit alta viperis humus.] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus et cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se vipere: alii autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. ii. 151. et seq. Italiam sic laudat: *It rabidæq; tigres abouit*—

Nec rapit immensos orbes per humum, neque lanto

Squamens in spiram tractu se colligit anguis.

De viperis quædam annotavi lib. l. Od. 8. v. 9. De Eurus lib. l. Od. 28. v. 25.

54. Radat.] Devastat abrudendo et auferendo segetes.

55. Utrumque rege temperante cœlitum.] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus, et calorem.

57. Non huc Argos, &c.] Terram hæc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores; nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriæ proditiõe totque veneficis famosa. De Colchide lib. ii. Od. 13. v. 8. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filiâ, Epod. iii. v. 10. Virg. Georg. ii. 140. ita canit.

Hæc loca non lauri spirantes naribus ignem Invertère, satis immanis dentibus hyæri:

Nec galeis densisque virgæ sagæ horruit hastis 59. Non huc Sidonii, &c.] Eò non appellare Sidonii, Phœnicis maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercaturâ celeberrimi; ac proinde non intulerunt illuc fraudes et avaritiã, familiaria negotiatoribus vitia. Torserunt cornua.] Virg. Æn. iii. 549.

Cornus velatarum obtortimus autemnarum 60. Nec cohors Ulyssei.] Neque illuc corrupt telam invexerunt homines libidinosi, quinque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulysiæ comites, de quibus lib. i. Epist. ii. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq. v. 15.

Laboriosæ remigibus Ulyssi.

64. Ut inquinavit, &c.] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in detestata, scilicet æreum ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. i. cap. 3. &c.

65. Vate me.] Non temerè, sed numeram

ODE XVII. AD CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè: et hoc gravius illam accusat.

JAM jam efficaci do manus scientiæ;
 Supplex et oro regna per Proserpinæ,
 Per et Dianæ non movenda numina,
 Per atque libros carminum valentium
 effixa cœlo devocare sidera,
 Canidia, parce vocibus tandem sacris,
 Citumque retrò solve, solve turbinem.
 Movit nepotem Telephus Nereium,
 In quem superbus ordinârat agmina
 Mysorum; et in quem tela acuta torserat.

[487] Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minimè lacessendum, et per codicem incantationum vim habentium deducendi in terram astra cœlo abstracta, O; [488] Canidia, tandem abstine verbis execrantibus, quibus primum coarctare retrosum, converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibravit.

ANNOTATIONES.

instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et Musarum sacerdos ac mystes.

Ode XVII.—Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Lacerat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui quidem ad nos usque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit se illam exorare, acerbius vellicat et insectatur. *Non est palinodia, ut scripsit; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. intelligere, evolve prius attente Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. i. cum annotationibus; tum densum non sine voluptate hæc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante derisoram. Vide Plin. lib. xxx. cap. 1. alibi; *Fraudulentissima hæc artem in toto terrarum orbe plurimum valuit*—*sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complectitur.*—*Nata primum è medicina specie salutari*—*blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi eaque de cœlo peti credente.* Ita possessis hominum schibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat et in Oriente regum regibus imperet, &c. Vide Cœl. Rhodig. lib. ix. 2. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maxime venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe iracunda, ut est in epist. ad Pisones et ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, lib. i. Ode 12, et 21. lib. iii. Ode 22. Item supra Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco modo cit. *arta sine dubio in Perside à Zoroastre uti inter auctores consensit.*—*Hermippus de*

eâ ante scripsit diligentissimè, &c.—*Democritus illustravit.*—*Est et alia magico factio à Mose, et Janne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, *olve.* Sensus est; in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulsâ, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erit. Illum ad arbitrium agitabant mari, rati à se pariter hominis cujuslibet animus secti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. ii. *Pharmacutria, ut æneus iste rhombus, inquit, voluitur, ope Veneris, ita ille vir ad nostras fores vertatur.* Martial. lib. ix. Epigr. 80.

Que nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,

Que sciel? &c.

Meminit, et Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fidi.

Et Propertius, iii. 6. 26.

Stamina rhombi ducitur ille rotâ

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicatibus.

Nepotem Nereium.] Achillem filium Thetidis filii Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille verbò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quâdam ab Achille inventâ. Plin. lib. xxv. cap. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ herbâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleus vocatur. Hæc unquam*

Trojanæ matronæ sepellē-
 runt Hectorem bellicosum
 feris volucris et canibus
 damnatum postquam rex
 turbe discedens advolvit se
 peditibus Achillis, eheu in-
 exorabilis. Remiges Uly-
 sse laboribus exerciti seto-
 sos artus exuerint duris pel-
 libus, concedente Circe;
 ac tum restituta sunt ratio,
 sermo et pristinus faciei dec-
 or. Abundè et plusculum
 à te sum punitus, ô dilecta
 valdè nautia et negotiatori-
 bus: En juvenilis abiit vi-
 gor, et color purpureus de-
 seruit ossa cooperta cute
 tabidâ. Crines mei per tua
 pharma cani sunt facti:
 nulla me quies relaxat à
 pœnis. Nox premit diem,
 et dies noctem: neque licet
 recreare præcordia respira-
 tione impeditâ. Itaque mi-
 ser cogor credere quod ne-
 garam, nempe Sabellis in-
 cantationibus mentem di-
 moveri, et Marsorum car-
 minibus caput dirumpi.
 Quid ultra petis? O, mare,
 ac terra! flagro plusquam
 Hercules inunctus patrio
 Nessi sanguine, et plusquam
 Siculus ignis

Unxere matres Iliæ addictum feris
 Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
 Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
 (Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
 Setosa duris exuere pellibus
 Laboriosi remiges Ulyssæi,
 Volente Circe, membra: tunc mens et sonus
 Relatus, atque notus in vultus honor.
 Dedi satis superque pœnarum tibi,
 Amata nautis multum et institoribus.
 Fugit juvenitas, et verecundus color
 Reliquit ossa pelle amicta luridâ.
 Tuis capillus albus est odoribus,
 Nullum à labore me reclinat otium:
 Urget diem nox, et dies noctem: neque est
 Levare tenta spiritu præcordia.
 Ergo negatum vincor ut credam miser,
 Sabella pectus increpare carmina,
 Caputque Marsâ dissilire nœniâ.
 Quid amplius vis? O, mare, et terra! ardeo
 Quantum neque atro delibutus Hercules
 Nessi cruore, nec Sicana fervidâ

ANNOTATIONES.

Telephum dicitur. Aliis primum æruginem invenisse, utilissimum emplastris, ideoque pinguius ex vespide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.

11. *Unxere matres Iliæ, &c.]* Alii legunt, *luxerit*; eodem propè sensu; id est, quamvis interfectura Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset; Priamo tamen supplicanti indulgit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelièrunt, luxerunt ac superneis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.]* Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. *ἀνδρακτόνος*. Iliad.

13. *Postquam, relictis mœnibus, rex procidit, &c.]* Cum degressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. i. Od. 10. v. 14. ibique Annot.

16. *Setosa duris, &c.]* Ulyssis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermone, rationis usum: Homer. Odyss. x. Virg. Eclog. viii. et Æn. iii. Ovid. Metam. xiv. S. Chrysostr. ait *maleficam Circeem ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut in fuisse porci*. Vide lib. i. Epist. 2. v. 23. ibique Annot.

17. *Circe.]* Hęc filia Solis ac Perseis Nymphæ veneficis incluta, herbarum peritissima,

Diu etiam ascripta, ex Plin. lib. xxv. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.]* Adeoque vile scortum, somidia hominibus expositum, et obvius quibuscunque.

21. *Fugit juvenitas, &c.]* En per tua vexationes amici juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundie index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pollescerent*. Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenem in veneficis minus prudenter appellat verecundum*. Imò de seipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, &c.]* Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.]* Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum perit. Plin. lib. iii. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere*.

29. *Marsâ nœniâ.]* De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 6. De *nœniâ*, lib. ii. Od. 1. in fine. Hic verò nœniam usurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.]* Vide Epod. 3. sub finem, ibique Annot.

32. *Sicana fervidâ Furens in Ætnâ flamma.]* Quidam legunt *virens*, alii que *Urens*. De *Ætnâ* Siciliæ monte, *monte Gibel*; ejusque incendiis sanè prodigiis: Just. lib. iv. Gell. lib. xvii. cap. 10. Virgil. Georg. i. 472. Æn. iii. 686. 670. et alibi. Lucret. lib. vi. fuscè. Plin. lib. ii. cap. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quatuagena et centena millia passerum arenam tructet et flammarum globos*.

Furens in Ætnâ flamma. Tu, donec cinis

Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?

Effare: jussas cum fide pœnas luam,

Paratus expliare, seu poposceris

Centum juvencos, sive mendaci lyrâ

Voles sonari. Tu pudica, tu proba

Perambulabis astra sidus aureum.

Infamis Helenæ Castor offensus vice,

Fraterque magni Castoris, victi prece,

Adempta vati reddidère lumina.

Et tu (potes nam) solve me dementiâ,

O, nec paternis obsoleta sordibus,

Nec in sepulchris pauperum prudens anis

Novendiales dissipare pulveres.

Tibi hospitale pectus, et puræ manus;

Tuusque venter partumeius; et tuo

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,

Utunque fortis exsilis puerpera.

pauperum. Tibi cor benignum; et manus innoxie; uterisque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

in ardente Ætnâ sapiens
Ergone tu fervebis officinâ

35 venenorum Colchicorum;
donec ego, sicca favilla, abripiaris ventis injuriam facientibus? Quis terminus?

Loquere; fideliter exolvam pœnas quasquæ imperaveris; expeditus ad satisfaciendum;

40 sive petieris centum juvencos, seu volueris mendaces lyrâ à me decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis astrum insignè.

Castor et magni Castoris frater ob Helenæ infamiam notatæ contumeliam irati, ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

50 me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

[491] Castor et magni Castoris frater ob Helenæ infamiam notatæ contumeliam irati, ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

46 me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

50 me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

[492] Castor et magni Castoris frater ob Helenæ infamiam notatæ contumeliam irati, ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

50 me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

[492] Castor et magni Castoris frater ob Helenæ infamiam notatæ contumeliam irati, ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

ODE XVIII. CANIDIÆ RESPENSIO.

QUID obseratis auribus fundis preces?

Quorum vota facis ad
[492] aures clausas?

ANNOTATIONES.

38. Tu, donec cinis, &c.] Donec ego in cinerem reductus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

36. Cales venenis officina Colchicis.] Parantibus venenis fervet, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. ii. Od. 13. et suprâ Epod. 3. et 6.

36. Quod me manet stipendium?] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ac placandum tuum animum? profectò solvam.

39. Centum juvencos.] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. ii. Od. 14. v. 7.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. Infamis Helenæ, &c.] Stesichorus Poëta (de quo lib. iv. Od. 9. v. 16.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. i. Od. 3. v. 2.) eam ultî, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, et palinodiam sui carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. Paternis obsoleta sordibus.] Sive ex adulterio, nata, sive è vili et ignobili stirpe propagata.

47. In sepulchris pauperum, &c.] Divitum sepulchris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virg. Æneid. xi. 900.

—Semustaque serant

Busta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. Novendiales.] Sepulturae jam datos. Servius ad Virg. Æn. v. 64. Apud majores inquit, ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius.

Novendiales dissipare pulveres. Vide lib. i. Sat. 8.

49. Puræ manus.] Quæ nemini vim aut nocem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 6. tum in Sat. 8. lib. i.

50. Partumeius.] Fœcundus; vel propriè, parieus quasi meiat sine labore aut doloribus Vox ad ludibrium, per quam exprobat Canidiæ fictos partus, unde et puerperam mox vocat forlem, id est, minimè debilitatam. Quomobrem verò factus à se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 6. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt Pactumeius, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum; inquam, id habetur. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo Cruore rubros.] Quasi reverè pepereris. Ironiam salissimam singulas voces olent.

Ode XVIII.—Metrum idem quod Epod. Anteced.

1. Quid obseratis.] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

Q. HORATII FLACCI CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani Incolunitate.

O, Apollo, et Dianæ silvarum domina, illustre cœli
ornamentum; O, semper hono- **PHEBE**, silvarumque potens Diana, [406]
randi, Lucidum cœli decus, ô colendi

ANNOTATIONES.

Carmen sæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen sæculare doctum, plenum, terrum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 786, quintos Augustus sæculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi iussit. Horatius huic operam sedulo impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius iudicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplice Qde hæc præstat, nimirum vigesimâ primâ libri primâ et sextâ libri quartâ; quam vulgus utramque sæculare Carmen nihilominus huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipso et magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contra rationem hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porro quæ ad ludos sæculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum ceremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludii. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in sede Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocârunt sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deprecere, moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolunitatem Imperio, et prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus sponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, postea Decemviri, denique Syllâ Dictatore Quindecim viri creati sunt. Ludos sæculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii verò longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post

centum annos, alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. xi. 11. *Isdem Consulibus ludii sæculares octingentesimo post Romanam conditam anno, quarto et sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt.*—Domitianus quoque edidit ludos sæculares; *isique intensius affui sacerdotio Quindecimviri præditus, ac tum Prætor. Quod non jaclantiâ refero; sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exquebantur officia ceremoniarum.* Sueton. Claud. cap. xxi. *Fecit et sæculares ludos quâsi anticipatos ab Augusto, nec legitime tempori reseratos: quamvis ipse in historiis suis prodal, intermissos eos Augustum multo post, diligentissimè annorum ratione subducta, in ordinem redegit.* Quare vox præconis irrisa est, (observa, lector, ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos quos nec spectâset quisquam, nec spectaturus esset; cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. cap. iv. *Fecit et ludos sæculares computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. lib. liv. Censorin. cap. 6. de die natali. Val. Maxim. lib. ii. cap. 4. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyl. carm. ab Opsopœo edita. Zosim. lib. ii. Histor. ubi sic etiam scribit *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, vim æternus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos anted, L. Censorino et Manlio Publico Cos.*

1. *Phæbe, silvarumque potens Diana.*] Dû quidem omnes in ludis sæcularibus coli debebant; præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀρχαῖοι et avertenci malorum; tum quòd annum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placandâ recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parca, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat. *Colendi Semper et culti.*] Hi quippe ab

Semp̄er et culti, date quæ precamur

Tempore sacro :

Quo Sibyllini monuere versus

Virgines lectas puerosque castos

Dis, quibus septem placuere colles,

Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui

Promis et celas, aliusque et idem

Nasceris ; possis nihil urbe Româ

Visere majus.

Ritè maturos aperire partus

Lep̄is, Ilithyia, tuere matres :

Sive tu Lucina probas vocari,

Seu Genitalis.

Diva, producas sobolem, patrumque

et honorati, concedite quæ
rogamus diebus solemnibus

[496] *is*: in quibus carmina Si-

byllæ jubet puellas eximi-

6 as et p̄eros castos hym-

[497] num decantare numinibus,

à quibus proteguntur sep-

tem colles. Sol omnia con-

10 servans, qui splendido curru

lucem produciit et auferat,

diversusque et idem oritur,

utinam nihil queas aspicere

15 excellantius civitate Roma-

na. O, Ilithyia benignè

procurans tempestivos par-

tus, seu Lucina seu Genita-

lis amas nominari, defende

10 matres. O, Dea prolept

Romanam

ANNOTATIONES.

omni ævo Romanis religiose culti, velut Ro-
mani conditores Imperii. Unde postea Ro-
ma si vedrum est opus, &c.

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis se-
cularibus, quibus sacra fiebat in omnibus fan-
is, ac populus universus religioni intentus
erat.

5. *Sybillini monuere versus, &c.*] Ritus, ut
dixi jam, secularium sacrarum Sibyllæ car-
minibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit.
ita canit illa.

Μιμνήσθαι Ῥωμαῖς, καὶ οὐ μάλᾳ λήσσαι
αὐτὰν,

Μιμνήσθαι ταῖς παντᾶ ἄνοι μὲν ἀθανά-
τοις

Ῥώμην ἢ πῖθον παρὰ θεοῦ γείδος ἀπλοτοῖς
ἰδού, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disse-
rui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nu-
per eruditissimæ de his lucubrationes Petri
Petisii Philosophi et Doctoris Medici Parisien-
sis, Lipsiæ editæ Ann. 1686. in quibus egregiè
asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam ;
quæ cùm diutissimè vixerit, et per varias or-
bis regiones sit peregrinata, atque in singulis
commorata et vaticinata, plurimum Sibyllarum
opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Bene vocat
lectas et *eximias*. Nam præterquam quòd
illi debebant esse in primis nobiles, etiam ju-
bebantur esse patrum omnes et matrum, id
est, parentem utrumque habere viventem.
Quorum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ
laudibus ritè canendis placandique numini-
bus parùm idonei videbantur si pueri, quo-
rum parentibus Dii illi velut irati vitam ade-
missent. Nimirùm ea veteribus insederat
opinio, quotquot mortalium interirent, Apol-
linis aut Dianæ telis periri. Zosim. cit. Tit.
Liv. lib. xxxvii. &c. Vide et lib. i. Od. 21.
et lib. iv. Od. 6.

7. *Dis, quibus septem placuere colles.*] Dii

tutelaræ, præsides, custodes urbis ac gentis
Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam
in septem collibus edificatam esse norunt
omnes ; sive ejus pomerio colles septem con-
tineri ; nempe Aventinum, Esquilinum, Ca-
pitolinum, Cælium, Palatinum, Viminalem,
Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macro-
bius. Saturnal. lib. i. cap. 21. Hujus autem in hæc
inferiora magna virtus scilicet calore producit,
alut, fovet, auget ; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Qua-
drigis vehi sol circa terram poëta dicitur.

10. *Aliusque et idem Nasceris.*] Idem est sol
hodie qui heri : hodiernus tamen dies alius est
ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præ-
sides recensetur, imò eadem est que Lucina,
Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana,
seu etiam Juno. Junonis filiam quendam faci-
unt Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Cæl.
Rhodig. lib. xviii. cap. 24. ita scribit : *Ilithyia,*
sive Βιλιάθια ex Hyperboreis ἄρπυιαι Δελφῶν
Lalona affiuit parienti, teste Παυσανιά. Hinc
rem divinam Ilithyia obeunt Dolii, à quibus
didicerunt ceteri. Dictamnium herbam juvena
insigniter sæcunditatem atque ὠτονιαν,
atque ob id corollas Ilithyia ex dictamno
contexi suetas, observatum. Ilithyia multis
*Luna creditur esse, eorumque nutum ac Iy-
nisonem adesse parturientes precabantur. Hæc*
ille. Ejus meminerunt Hesiod. Fiodor. Novæ.
Od. vii. init. et Theocr. xvii. 60.

15. *Lucina.*] Sic dicta quòd prodeuntibus
in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat
generationem. Et quemadmodum solis calore
sætas animatur, sic nutritur humore Lunæ et
gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ nostro
dicatur *maturos aperire partus Lep̄is.* Vltis
lib. iii. Od. 22. et lib. iv. Od. 6. stroph. penult.
Annot.

17. *Producas sobolem.*] Romanam gentem
adeoque potentiam auge, amplifica.

Supplices audi pueros, Apollo:
 Siderum regina bicornis audi,
 Luna, puellas:
 Roma si vestrum est opus, Illæque
 Littus Etruscum tenuere turmæ,
 Jussa pars mutare lares et urbem,
 Sospite cursu:
 Cui per ardentem sine fraude Trojam
 Castus Æneas, patriæ superstes,
 Liberum munivit iter, daturus
 Plura relictis.
 Di probos mores docili juventæ,
 Di senectuti placidæ quietem,
 Romulæ genti date remque, prolem-
 Que et decus omne.
 Quique vos bobus veneratur albis

exaudi pueros supplicantes
 35 O, Luna bicornis, astrorum
 princeps, exaudi virgines
 Si quidem Roma est ves-
 trum opus, et ad ripam Ita-
 licam felici navigatione ap-
 pulerunt catervæ Trojanæ,
 [500] homines jussi mutare domi-
 cilia et civitatem quibus
 40 Cui per ardentem sine fraude Tro-
 jam illæ, ipseque post pa-
 triam stans, ampliora dona-
 turus quàm relictæ fuerant.
 O, Numina date bonam in-
 45 dolem juventuti flexibili,
 tranquillitatem senectuti,
 populo denique Romano di-
 vitias, sobolem, gloriam in-
 tegram. Illustria verò pro-
 [501] genes Anchisæ et Veneris,

ANNOTATIONES.

morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditam olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, poëti invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi, et sic jusserat Sibylla:

... *Καὶ δὲ ἀέρας χέρον αὐταὶ ἴχον,*
καὶ καὶ ἀεὶδὼν κέρον σίχον· ἀλλὰ γούνα
Παιτῶν (αὐτῶν) οὐκ ἀμφιβαλεὶς ἴσι φέτα.
Sœcraim verò puellæ chorum ipæ habeant,
Et eorum puerorum masculus ordo, sed pa-
rentum

Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus exiit.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur ludi sæculares, et carmen illud sæculare concinendum erat ad bicornem lunam.

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique coesedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. iii. 88. sic Æneas Phœbo;

— *Quòde ire jubes? ubi ponere sedes?*
 Phœbus autem sic Æneæ respondet; v. 94.

Dardanida duri, que ros à stirpe parentum
Prima tuiit telus, eadem ros ubere lecto
Accipiet reduces: antiquam exquirite ma-
trēm.

Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.

Et v. 161. sic movent Penates Dii Apollinis respon-
 ponas interpretantes;

Mutanda sedes _____

Surge, age _____

_____ *Corythum, terræque require*
Ausonias. _____

Et postea; v. 254.

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Para.*] Propriè nam et Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. i. 246.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jussæ, novas querere ducè Æneâ sedes, is dux, te adjutore, tum munivisti, longum fugæ laborem ut ipse jussus erat, minime deserens. Virg. Æneid. iii. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. ii. 632.

_____ *flammam inter et hostes*

Expedit; dant tela locum: flammæ que rece-
dunt.

Sine fraude.] Impune, sine noxâ et damno sui aut suorum. Vide lib. ii. Od. 19. v. 80.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. iii. antè cit.

_____ *Venturos tollemus in astra nepotes;*
Impertiumque urbi dabimus: tu mania mag-
nis

Magna para _____

Est locus Hesperiam Graii cognomine du-
cunt;

Terra antiqua, potens armis atque ubere
glebæ.

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45. *Di probos mores.*] Vide quàm recta et justa petat. Quòd autem Romanæ genti pre-
 curat rem seu opes, meminit eas esse quasi
 nervum Republicæ; quòd prolem, Imperii
 populique perennitatem exoptat: quòd decus,
 id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil.
 lib. vii. Romanos semper appetentes gloriæ pre-
 ter cæteras gentes atque aridos laudis exultisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc
 peculiaris sunt ac sigillatim pro Cæsare Augus-
 to vota. Is admirum Anchisæ Venerisq; son-
 gnis; mater enim Augusti neptis erat Juhl
 Cæsaris sororis, Julius autem ab Iulo proгна-
 tus erat, Iulus autem Æneæ filius; Æneæ de-

quam nunc juvenis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mi- tis autem erga subjectum.	Clarus Anchisæ Venerisque sanguis, Imperet, bellante prior, jacentem Lenis in hostem.	50
Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas at- que auctoritatem Romano- rum. Jam mandata expect- tant Scythæ Indique paulò ante ferociiores. Jam Fi- des, et Pax, et Honor, atque antiquus Pudor, et Virtus contempta remigrare non dubitât; et abundantia re- ferro cornu felix procedit.	Jam mari terrâque manus potentes Medus, Albanasque timet secures: Jam Scythæ responsa petunt, superbi Nuper, et Indi. Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque Priscus, et neglecta redire Virtus Audet, apparetque beata pleno Copia Cornu.	55
Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, no- vemque Musis amicus qui arte medicâ sublevat ægro- tantia corporis membra, si placidè intuetur arces Pala- tinas, in lustrum sequens ac meliorem semper æta- tem propaget imperium Romanum, Italiam que prosperet.	Augur et fulgente decorus arcu Phœbus, acceptusque novem Camœnis, Qui salutari levat arte fessos Corporis artus, Si Palatinas videt æquus arces, Remque Romanam, Latiumque felix, Alterum in lustrum, meliusque semper Proroget ævum.	60. [608] 65

ANNOTATIONES.

nique Anchisæ ac Venere natus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ; Junoni juventa nitida; Terræ scrofa nigra; Parcisi fure ægna vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Hist. lib. ii. jam cit.

Ἄνεκα ταυρῶν ἐξ ἁπλοῦ ἀγαθὸν βουβὸν ἑρπύλλων
'Ἡμῶσι μὲν' ἰσὶν ἑυκρίνῃ, &c.

61. *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem.*] Virg. Æneid. vi. 861.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Parcere subjectis, et debellare superbos.

64. *Medus.*] Vide lib. iv. Od. 6. et 14. Dio. lib. liv. Paul. Oros. lib. iv. cap. 21. Sueton. Octav. cap. xxi.

Albanas timet secures.] Romanorum majores Albæ prius quàm Romæ regnarunt. Hinc Albanas pro Romanas. Virg. Æneid. i. 267.

At puer Ancanius, cui nunc cognomen Iulo.

— *Regnumque ab sede Lavini
Transferet, et longam nullâ vi muniet Albam.*
Et antea: — *genus unde Latinum,
Albanique patres.*

Porò secures, insignia Magistratum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

65. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata leges. Suprà cit. lib. iv. Od. 5. et 14. modo cit. Flor. lib. iv. ult. &c. De Scythis, lib. i. Od. 19. lib. ii. Od. 9. lib. iii. Od. 24.

66. *Indi.*] De his antea lib. i. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. vi.

68. *Neglecta redire Virtus Audet, &c.*] Sæpe enim quædam tempora virtutis inimica, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinet etiam quod Pœtas scribunt, invalescentibus vitiis Astream terras reliquisse, et in colium evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiant, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem honorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. i. 129.

— *fugere pudor, verumque, fidesque, &c.*
Quod è Theognide expressum videtur, ἄλλοι μὲν εἴσι, αὐτὸς ἀβίη, &c.

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀγυγιόροστος, apud Homer. Virgil. Æneid. xii. 303.

*Ipsæ suas artes, sua munera lætus Apollo,
Augurum citharamque dabat, celeremque sagittas.*

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicae, lyre, carminumque inventor ac Deus

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. l. 521. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferaque per orbem

Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

Vide et Macrob. lib. i. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliothecâ et porticu. Vide lib. i. Od. 31. Porò in hæc æde Palatinâ caneatur Sæcularè Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe lustrum simpliciter pro spatio quinq; annorum, atqui adeò synecdochicos, pro tempore sequenti; vel signanter et præcipue pro altero sæculo; nam ludis sæcularibus sœbet insignis lustratio. Zosim. cit.

Quæque Aventinum tenet Algidumque,
 Quindecim Diana preces virorum
 Curet, et votis puerorum amicas
 Applicet aures.

Hæc Jovem sentire Deosque cunctos,
 Spem bonam certamque domum reporto,
 Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ
 Dicere laudes.

Diana verò quæ Aventino
 70 monti præsidet, et Algidum
 suscipiat vota quindecim
 virum, atque propitias aures
 præbeat juvenum precibus.
 [508] Ego chorus pueris canendâ
 laudes Apollinis ac Dianæ,
 domum refero bonam cer-
 tamque fiduciam, in tulla
 75 consentire Jovem et Deos
 universos.

ANNOTATIONES.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecim viri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, ut calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sacris faciendis præesse,

ceremonias exequi, libros et carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, ludorum sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, ratâ habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partis agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 198.

Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.———

APPENDIX

AD NOSTRAS ANNOTATIONES

IN LIBROS ODARUM, SEU CARMINUM HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras, et grave est à tanto viro notari; ne quis forte ob id vel quidquam detrahendum arbitretur de summâ laude, quam per secula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quâdam Zoili vesaniâ percitum, adversus Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimârit. Sic habet Poët. lib. vi. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quaesivit, obtinuit, quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloria dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est. Et postea: Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis, quam castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verum etiam sublimes maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarior illis?

Post ignem æthereâ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scribêris Vario fortis, et hostium
Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Digne scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis

Item? Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.
Permitte Divis cætera, qui simul
Stravère ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item *cecima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, ut facile probet iudicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.*

Porro 2. *Lib. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.*

Sed et 3. *Lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicissima nona incipit lenissime: tum verò semper assurgit eò usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultimà ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.*

Quarta Lib. iv. profectò aliarum nulli cedit magniloquentià. Quam quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamen luce versatur; sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Non altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam dum ipsi Pindaro in hisce conferendum, à calumnià vindicarem. Nam et Pindarus accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens: sed non sine auditoris reverentià, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, et nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia coherent, ita et unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor puderi: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus: &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nec ar dulciora putem. Altera est 3. Lib. iv. Quem tu Melpomene, &c. Altera nona Lib. iii. Donec gratus eram tibi. Quarum similes malim à ne compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex.

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenio nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

VIRI CLARI ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN HORATII SATIRAS

DE ORIGINE ET PROGRESSU SATIRÆ ROMANÆ, ET QUAS
MUTATIONES SUBIERIT.

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas, nunc *Sermones* nunc *Satiras*, nullo discrimine appellavit ipse: verum quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideò nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defendendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incidunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parum tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quàm Romanis prorsus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit Lib. i. cap. 10. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quod Horatius Sat. 10. Lib. i. ver. 66. *Gratis intactum carmen* dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur colot* cum lana colorem plenè combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex *Satur* factum *Satura*, quod *Satira* etiam per i efferebant, quemadmodum *maximas* et *maximas*, *optumus* et *optimus*. Est igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Substantivum* intellectum: dicebant enim prisci *Saturam* intelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanæ* vas (Gallicè *un bassin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni proventuum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant *καθαροῦ θύου, καστρημαί*, et in leguminibus *καυδίας*. Diomedes Grammaticus accuratè et hunc Romanorum morem et vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanæ referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et à copiâ et saturi-*

tate rei Saturæ vocabatur. Cujus generis lancium et Virgilius in Georgiis meminit, cum hoc modo dicit,

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et — *lancesque et liba feremus.*

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. Satira cibi genus ex variis rebus conditum. Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam leges Saturas nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut legem Juliam, Papiam, Pappæam, quæ dicebatur miscella, quod idem est, ac Saturæ; unde profecta est et illa locutio per Saturam legem ferre, cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscuè sententiâ ferebant, quod propriè dicebatur per Saturam sententias exquirere, quo modo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt; etiam libros quosdam hæc appellatione insigniverunt, ut Pescennius Festus, qui Historias Saturas vel per Saturam nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii operâ hinc traxisse nomen, Satirasque appellatas, quod multis et variis rebus hoc carmen refertum esset, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quas propinquius Horatii Sermones contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem eâ luce perfundit, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, casu dum dies festos per licentiam et lasciviam agitent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Sceniis per centum et viginti ferè annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parùm numerosi, utpote subitanei, et à populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nosset, quam Cererem et Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuò extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobanter, quorum alius alii conscius sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epist. 1. lib. ii. v. 145.

*Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.*

Infrenam hanc et impotentem licentiâ excepit non ita multò post alius generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam diceriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit modos, i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Titus Livius, lib. vii. cap. 2. Vernaculis artificibus, quia Hister Tusco verbo Ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompotum temerè ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modos Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Non abludenda

hæc Satira a nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscuè et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias* et *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit: quæ cum esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursus est, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurdè subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) Attellanis certè, mutato tum primùm *Satyrarum* nomine in *Exodia*, quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam a primâ multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quàm brevissimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam *Livius* primas dedisset fabulas, natus est in Italiâ *Ennius*: qui cum adolevisset, et diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; rectè et id vidit, Poëmata, quæ licèt Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicitria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras servato antiquo nomine appellavit. Erant hi *Sermones* Horatianis, quòd ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: Excepto, quòd *Ennius* ad quorundam Græcorum, ipsius etiam *Homeri* exemplum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, et *Tetrametris*, *Trochaicis* commiseret, ut ex fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis *Tetrametrorum* exemplum ab *Aulo Gellio* conservatum, dignum sanè, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur.

*Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tutè agere possis.*

Annumeraverim porro *Ennii* Satiris alteram illam speciem Versuum qui eâ sunt venustate, eâ elegantia, ut seculum longè superare videantur Rem non ingratham fecero, si Lectoris oculis subjecero:

*Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicinos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somnium:
Non enim sunt ii, aut scientiâ, aut arte Divini;
Sed superstitioni vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui questus causâ fictas ruscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.*

Plurima ex his Satiris desumpsit *Horatius*, ut manifestum erit notas nostras consulenti.

Post *Ennium* ortus *Pacuvius*, Satiras ipse quoque sive *Avunculum*, sive *Avum* ex matre imitatus, scripsit.

Natus est *Lucilius* eo tempore, quo maximè florebat *Pacuvius*. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novatâ scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem proprius ex-

primere voluerit : cujus admodum imperfecta ex priscâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale scilicet faceret carmen, quod sola Natura dicitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facillè intelligi potest Jud Horatii, Sat. 1. lib. ii. v. 62.

— *Quid? cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem?*

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas : cum Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eâdem fuit sententiâ Quintilianus, lib. x. cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatica verba, quæ subacti iudicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archææ Comædiæ caractere compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis pœmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.* Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilli, ab eâ quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materiâ quàm formâ. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summâ rei nullâ insigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plurâ versuum genera in eodem carmine, sicut Ennius : fecerat tamen diversâ carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideò censendæ sint, quòd ille hunc scribendi artè longè superaverit, uti voluit Casaubonus, consèquens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucillum quàm ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quòque refellit iste Diomedis locus. Hoc non eò dixi quòd errorem levem tanlorum virorum notare gaudeam, sed solùm ut demonstrarem, quantâ cum curâ et cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscurâ adeò et antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi ; platonem feci inde exemplum sibi sumpsisse Ennium : satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilli et Horatii, quod tamen carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quòd recepi exponendum, quòd et ipsum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus est accedere : ea est quæ appellatur *Satira Varroniana vel Manippea*, quòd primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quòdque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec solâ carminum varietate mista est ista Satira : nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermōnis. Quintilianus de Lucilii Satirâ locutus addit, *Alterum illud est*

et prius *Satiræ* genus, quod non solum carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum, eruditissimus; cujus loci unica difficultas in eo posita est, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varro-nianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintiliani mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In notis nostris commodior erit locus Horationarum Satyrarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam designare Sermones qui Virtutem commendent, quam qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audit Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologia, cum Galli respiciant primum et frequentiore vocis usum, tributæ jam inde ab ini-tio diceriis et obrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum Scaligero, Heinsio, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci *Σατυρες*, Romani *Faunos*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poemata, eque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyriscis* valdè fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casanbonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, sed *Satyrice*, plurimumque interesset inter Græcorum *Satyrice*, et Romanorum *Satiras*.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Caesaris* Præfatione, plura de novo observatâ contulit ad ea quæ ante ea de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poematum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facillè colligi potest; at hoc intereat, quod *Silli* Græcorum mersæ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in *Sillis* sedem, non item in *Satiris*.

Expositâ tandem naturâ, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extra habe-

bant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines, detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitis suis corrigendis seriò student. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot sæcula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Subsiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultra petière: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: planè quasi scripsisset Horatius solum ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratiâ verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feruat, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum à falso, et à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magistrallis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinatè inhaerent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles; omnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitorum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec ut loquitur *Epictetus*, quidquam pulchri aut sapientie dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palinarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc seculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur, legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam sciens volens prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem ac in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda; vel eludenda: ut veritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facillè fugiat, oculis exponerem; ut denique in apicium proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, interpretæ suos sæpe effugit, qui cum ipsum reprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumerò sensum non solum diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quòd ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo

conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si quâ in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore certè otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quàm Latinos, quos assiduè tero, ut ad eorum gestum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia secula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeò augustis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus mater est ignorantia, imprudentes discedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat *matrem sapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quàm ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut, Judices verendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Posteritatis reverentiâ: timidior quàm fidentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, judicium latura sit. Non ideò tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui seculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsâ naturâ et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quàm solidam laudem adipisci, et Ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci et Romani nobis præscripserunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversè rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quod nam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potiùs barbariam demonstrandum, quàm quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parùm doctus, Demosthenes et Cicero è trivio Oratorum, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in defendendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verùm spes est non toti seculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: Incessum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictam quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo labor ipse historia; cumulationemque ipsi invidiam apud posteros conflagavit?

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM

LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, et exinde in avaritiam involvitur.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ
Contentus vivat, laudet diversa sequentes?
O, fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contra mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
[305] INTERPRETATIO. Quomodo fit, ô Mæcenas
 [606] ut nullus vivat contentus et
 conditione, quam sibi va.
 consilium dederit, vel fortu-
 na obtulerit; sed quisquis
 5 præferat sectantes diversis
 instituta? Miles senior,
 fractis jam artibus labore
 diuturno, dicit: ô felices
 mercatores! E contrario
 9 negotiator, cùm Notus exa-
 gitat navim, ait: melius est
 [607] bellum. Enimvero confi-
 gitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agri-
 colas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallcinium.

ANNOTATIONES.

Doctus Satirarum libris Horatius Stotæ carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. i. 116.

Omne vaster vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissis circum præcordia ludil, Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè et appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam. Ceteri sapientes, inquit, molliter et blandè ut familiaris medici agris corporibus, non quò optimum est, medentur; sed quò licet. Stotici virilem ingressi etiam, non ut amara intuentibus videantur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, et in illum editum verticem educant, qui adeo extra communem telè jactum surrexit, ut supra fortunam emineat. Horatii Satiras commendat Quintil. lib. x. cap. 1. his verbis: *Stulto est terrior ac purus magis Horatius; et ad notandas hominum mores præcipuus.* De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tum v. 30. Sat. 1. ubi admodum non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa et diversa præferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur; varique pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero. Poët. lib. i. cap. 13. Porro ne mirere, quòd Sermonum vocem titulum, ut in vulgatis plerumque, non in-
 spectimus. Vetant graves et docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utriusque scilicet reperitur eque ser-

mo, id est, oratio remissa et finitima quotidiana locutioni; ut definit Cicero ad Heron. iii. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] Ratio, consilium, voluntas Deorum, ex qua fieri singula in orbe hoc inferiori, Stotici stantiebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6. *Austris.*] Lib. i. Ode 3. *Rabiem Noti.* Vide et Lib. iii. Ode 3. v. 5. *Dux inquieti turbidus Adriæ Austur.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet sua conditionis, dum ejus sentit incommoda: aliam verò laudat, quoniam tum ejus solam comoda intuetur. Sic jurisperitus agricolâ se infeliciorem putat, quandocumque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cum narrationibus vel interrogationibus sæpe futillibus et insulis caput obtundant.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. x. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nodri rigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Nôvunt sidera, et terras distinguunt horas interdii cantu. Cum sole euni cubitum, quartaque castrensi vigiliâ an curas laboremque recessant; nec solis ortum incensis patiuntur obrepere, diemque venientem*

Is verd qui datis sponsoribus rure reductus est in civitatem, solos predicat beatos in civitate degentes. Resiqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbum Fabium. Ne te retardem, anxi quò tendam. Si namque aliquid dicat: Eo ego jam prestabo quod desideratis: tu qui miles eras quies, fies mercator: tu jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eja! cur cunctamini? At illi abnuunt. Verumtamen conceditur vobis esse fortunatos. Ergo quare Jupiter utramque maxillam non inflet contra illos et justè quidem dicatque, se deinceps tam faciliem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porro ne joculariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocose veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta.

Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est, Solos felices viventes clamat in urbe.

Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi

Quò rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat. 15 Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo m es

Mercator: tu, consultus modò, rusticus Hinc vos, Vos hinc mutatis decedite partibus. Eja!

Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatiss.

Quid cause est, meritò quin illis Jupiter ambas 20 Iratus buccas inflet; neque se fore posthac

Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem? [108]

Præterea, (nè sic, ut qui jocularia, ridens

Percurram: quanquam ridentem dicere verum

Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima: 26

ut postulatis aurem det? Porro ne joculariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocose veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta.

ANNOTATIONES.

quanciant cantu. Cicero de Divin. lib. ii. De-
mocris quidam optimis verbis causam explicat,
cur ante lucem galli canant. Depulso enim de
pectore et in omne corpus diviso et modificato
qibò cantus edere quiete salatos; qui quidem
silento noctis, ut ait Ennius, favent faucibus
rursus cantu, plaususque premunt alar. Cæ-
l. Rhodig. lib. xvi. cap. 13. multa de his.

Consullor.] Cicero pro Muræna, artem mi-
litarem cum Jure Civili, seu, belli duce
cum jurisperito, confert: Vigilas tu de nocte,
ut tuis consulloribus respondeas: ille, ut ed,
quò intendit maturè cum exercitu perveniat. Te
Gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.

11. Ille, datis vadibus, &c.] Agricola verd
ia sua venire coactus, cives in urbe degentes
videas non experiri ea quæ sentit incommoda,
statim eos judicat beatores se, suamque detestatur
conditionem. Vades sunt sponsores qui
pro altero se obligant ejusque suscipiunt cau-
sam, ac reos se pro eo præstant, sive caput
agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum
vadibus, ex eo quòd qui eos dederint, vaden-
di seu diacedendi habent potestatem, donec
adeat prestitutus ad sistendum se judicio dies.
Cic. de Finib. ii. Vadem te ad mortem Ty-
ranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit
Siculo Tyranno? Quod suæ explicat. Offic.
lii. Damonem et Pythiam, Pythagoreos, fer-
rent hoc animo inter se fuisse, ut cum eorum
alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinavisset,
et is, qui mortis addictus esset, paucos sibi
dies commendandorum suorum causâ postula-
risset; vas factus sit alter ejus sistendi; ut si
illa non revertisset moriendum esset ipsi. Qui
cum ad diem se recepisset, admiratus eorum
fidei Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam
tertium adscriberent.

14. Fabium.] Quis ille fuerit, haud planè
liquet. Vetus Interpres Fabius Narbonensis,
inquit, Equatri loco natus, Pompejanas partes

secutus de sectâ Stoicâ nonnumquam cum Hori-
tio acriter contendit; scriptis etiam aliquot li-
bros de Philosophiâ Stoicâ. Sunt qui clamo-
sum, verbum, et loquacem eausidicum fa-
isse dicant eum quem hic vellicat Poeta.

15. Si quis Deus, &c.] Præclaram hinc loco
dat lucem Seneca, Epist. 96. ubi sic scribit:
Multa videri volumus velle, sed nolumus . . .
sepe aliud volumus, aliud optamus, id est à
Dîs petimus; et verum ne Dîs quidem dici-
mus. Sed Dîs aut non exaudient, aut misce-
rentur. Quæ si exaudirent et annuerent, damna
nobis sepe maxima, aut mala, quæ minime vel-
lemus, darent.

18. Mutatis partibus.] Mutatis vitæ insti-
tutis, conditione, officiis.

20. Ambas Iratus buccas inflet.] Hoc indignationis et gravis iræ indicium est et affectus.
Tunc enim crebri concitatioque spiritus ad os
prompumpunt, buccasque distendunt: atque ani-
mi motum, sanguinisque fervorem exprimunt;
tum verba concitatiores, tum color tumorque
buccarum, tum oculorum denique ignitus ar-
dor, et quasi fulgurans. Noster ad Pisones,
tumido deliquit ore, ait eodem sensu. Sic et
Græci loquuntur. Demosthenes de Æachine,
Ambulati clamitans se affectum contramehiâ, . .
buccas inflans, τὰ γυῖθους ἐφῶρ.

24. Ridentem dicere verum.] Postea 10. v. 14.
Ridiculum acri

Fortius et melius magnas plerumq; secut res.

25. Crustula.] Fiebant è farina, lacte, ca-
seo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria,
dulciana dantur pueris interdum, quibus invi-
tentur ad capiendam sponte disciplinam, ac
libentius animum ad discenda prima litera-
rum elementa applicandum. Plato 7. de Re-
publ. vetat pueros vi adigi ad disciplinam
vult autem quasi ludeo invitari; tum quæ
sic appareat, ad quod disciplinæ genus quis
que sit aptus: tum quòd nulla disciplina cum

Sed tamen amoto quæramus seria ludo.)
 Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
 Perfidus hic caupo, miles, nautæque, per omne
 Audaces mare qui currunt, hæc mente laborem 30
 Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
 Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
 Parvula (nam exemp.o est) magni formica laboris
 Ore trahit quodcumq; potest, atq; addit acervo [509]
 Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. 35
 Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
 Non usquam prorepat, et illis utitur antè
 Quæsitis sapiens; cum te neque fervidus æstus,
 Demoveat lucro, neq; hyems, ignis, mare, ferrum:
 Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter.
 Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
 Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
 Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem,
 At ni id fit, quid hæbet pulchri constructus acervus?

Attamen seclamo joco seria
 prosequamur. Is qui hu-
 mo desudans colit duro
 vomere, fraudulentus iste
 caupo, miles, et nautæ can-
 cina maria intrepidè navigan-
 tes, affirmant univèrsi eo se
 consilio labores exantlare,
 ut in senectute quietem se-
 curam capessant, postquam
 sibi alimenta comparaver-
 rint; non secus ac exigua
 formica (nam præbet exem-
 plum) ingenti labore desert
 ore quicquid potest, et ad
 jungit cumulo quem agge-
 rit, præcæcia et provida futu-
 re hyemis. Verum tamen
 illa, statim atque annum
 abeuntem vexat Aquarius,
 non amplius foras egreditur,
 iisque prudens vicitat, te
 quæ prius accumulavit; te
 verò nec ardens æstus, nec
 hyems, ignis, mare, ferrum,
 [510] à questu deterret. Nihil

te remoratur; modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sibi metù? *Respondet.* At si detrahatur quæpiam, redigetur acervus ad parvum assem. *Respondeo ego.* Atqui nisi illud agatur, quid præclarè habet camelus congestus?

ANNOTATIONES.

vi conjuncta stabillis in animo permanent.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, seu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam mustum purum; et seu quòd iniquis mensuris uterentur. Hinc *Ædiles*, inter alia sua officia, in hos animadvertere debebant. *Pers. Sat. i. 130.*

Fregerit heminas Arcti Edilius iniquus.

33. *Nam exemplo est.*] *Sapiens. Prov. vi. 6. Vade ad formicam, & piger, et considera vias ejus, et dice sapientiam.*

Magni formica laboris.] *Phocylides* in carmine admonitorio; *Formica*, inquit, genus exigua, sed valdè laboriosa est; ὄλιος δ' ὄργον τάλαιον πολέμηχρον. Ib. describuntur formicæ labores; ut et *Virg. Georg. i. 186. et 380. Æneid. iv. 402. Plin. lib. xi. cap. 30. &c.*

34. *Ore trahit quodcumque potest.*] *Plin. lib. xi. cap. 30. Si quis comparet onera corporibus earum, (formicarum) fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea mortui; majora averse postremis pedibus moluntur, humeris obnixæ. Est eis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, nè rursus in fruges exeant à terrâ. Majora ad introitum (cavernæ) dividunt. Madefacta imbre proferunt atque vicant. Operantur et noctu plend lund. Eadem interlunio remant. Jam in opere qui labor? quæ sedultas? &c.*

36. *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta ipso Formicarum exemplo utitur adversus avarum, quæ insatiabilis pecunie fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare et congerere, utiturque sapiens ac vicitat congestis. At tibi laborandi et questum faciendi nullas est finis.

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, et cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii. Cal. Feb. *Virg. Georg. iii. 303.*

cùm frigidus obit

Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
 38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] *Juv. Sat. xiv. 136.*

Sed quo divitias hæc per tormenta cunctus?
Cum furor haud dubius, cum sit manifestis phreneris,

Ut locuples mortuaria egenti rivois fato?
Interea pleno cum surgit sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et minus hæc optat qui non habet.—
Theognis, Diostiarum, inquit, nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos egentes? Opes quidem mortalibus sunt æmentia.

Πλούσιος δ' ὄνειδος τίμα.—
 Χρηματα τοις θνητοῖς ἄσφοδόν ἀγορεύει.
 43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem proleptim diluit ac diciturè varias prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detrahatur aliquid interdum ac assepè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur; ego verò mox egestate confligator.

44. *At ni id fit, &c.*] *Respondet Poëta.* At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? lib. ii. *Od. 2. Init*

Atq; area tua contriverit
spicies mille triticæ, moxq;
non propterea venter tuus
plus devorabit quam ager;
sicut si servorum tuorum
sacculum panis onerato hu-
mero sorte deferas, quibus la-
men amplius accipies, quam
qui nihil gestaverit. Aut
dic quid intersit victitanti
lutra nature limites, utrum
jugera centena colat, an
milliona. Verum, inquit,
jucundum est sumere ex
ingenti cumulo. Imò, si
tantundem relinquis nobis
accipiendum è modico,
quare tua horrea præferas
pauculis nostris? perinde ac
si egeas aquæ urnâ vel cy-
atho duntaxat, dicasque;
Malle m tantundem haurire
magno de fluvio, quàm de
lito fonte parvulo. Hinc
però fit, ut si qui requirant
simiam abundantiam hos
cum ripâ abreptos auferat
Aufidus vehemens. Qui aut-
tem tantum desiderat, quan-
tum necesse est, ille nec cap-
tat aquam cæno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci
cupiditate illusa, ait; Nihil sufficit, quoniam tanti aestimabere, quantum possidebis. Quid huic
agrus? sine illum esse infelicem, quandoquidem ille sponte agit. Ità quidam narratur Athe-
nis exiliæ avarus et opulentus, verba plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat
ego verò mihimet domi applaudo,

Millia frumenti tua triverit area centum : 45

Non tuus hoc capiet venter plus quam meus : ut si

Reticulum panis, venales inter, onusto

Fortè vehas humero; nihilo plus accipias, quam

Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra

Naturæ fines viventi, jugera centum, an 50

Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.

Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquis,

Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,

Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine malle 55

Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,

Pleior ut si quos delectat copia justo,

Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer. [611]

At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo

Turbatam haurit aquam, neq; vitam amittit in undis.

At bona pars hominum decepta cupidine falso, 61

Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.

Quid facias illi? jubeas miserum esse, libenter

Quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis

Sordidus ac dives, populi contemnere voces 65

Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plando

ANNOTATIONES.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendet uru.

45. *Millia frumenti, &c.]* Et si agri tibi red-
 dant frumenti modiorum centena millia, non
 idè plus devorabis quam ego qui pauca pos-
 sideo.

47. *Reticulum panis.]* Sacculum è reticulo,
 quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei,
 lib. xviii. cap. 13. *Annona retica dicitur, in-*
quit, quoniam ad retia deportatur.

Venales inter.] Inter venalities servos, ve-
 num expositos.

49. *Intra Naturæ fines viventi.]* Senec. Epist.
 16. *Si ad naturam rivas, nunquam eris pauper;*
si ad opiniones, nunquam eris dives.

50. *Jugera.]* Jugerum agri pedes 240 in
 longum, 120 in latum continet; sive, quantum
 uno boum jugo arari uno die potest, laud.

Centum, an Mille aret.] Aurel. Victor de
 Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna de-*
na agri jugera viritum popula divisi; sibi
deinde totidem constituit, dicens neminem esse
debere eisem, cui non tantum sufficeret.

51. *At rivas est ex magno.]* Hæc dicit avarus
 contra.

52. *Dum ex parvo nobis.]* Avarum Postea refutat.

53. *Cumeris.]* Vasa scilicet
 sparsa, quibus in quibus
 mentum granaria erant

tes in granariis seu borrels. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.]*
 Qui plus divitiarum appetunt, quam par est,
 sæpe rerum copia illos perdit; sicut qui vult
 aquam haurire ex ingenti flumine, non rarè
 demergitur ac perit.

Aufidus.] Apulie fluvius, pro quolibet alio
 rapido flumine. De eo lib. lii. Od. 30 ubi,
violens Aufidus.

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.]*
 Pluvium trahunt majores fluvii; contra fonticulus
 limpida habet aquam. Indicat Hora-
 tius per similitudinem eos, qui opes magnas
 avidè querunt, multis turbari curis, nonnu-
 quam obrui & absumi.

61. *Cupidine falso.]* Cupiditas imagine reci-
 pi et justè fallit. Nimirum honestè vivendum,
 famæ consulendum, &c. Ergo decet opes ac-
 cumulare ad sumptus necessarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.]* Quis
 ille, ignoratur. Timonem quendam miso-
 thropum perperam hinc intelligunt interpretes
 plerique. Divitem ac sordidum hominem ex-
 hibet Horatius. Timon ille contra avaritiam
 fuit hostis, aiebatque sapienter *insatiabilem*
cupiditatem atque ambitionem esse omnium
lorum elementa, apud Stobæum. De eo Di-
 genes Laertius, et Lucianus.

Populus me sibilat, &c.] Solebat popu-
 lu et acclamationibus conspici viros
 de Rep. bene meritos, ubique grati

Ipse domi, simul ac nummos contemtor in arcâ.
 Tantalus à labris sitiens fugientia captat
 Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
 Fabula narratur: congestis undique saccis
 Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
 Coggeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
 Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?
 Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
 Quis humana sibi doleat natura negatis.
 An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
 Formidare malos fures, incendia, servos,
 Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
 Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
 At si condoluit tentatum frigore corpus,
 Aut alius casus lecto te affixit, habes qui
 Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
 Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
 Non axor salvum te vult, non filius: omnes
 Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
 Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
 Si nemo præstat, quem non merearis, amorem?
 At si cognatos, nullo natura labore
 Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos;
 Infelix operam perdas; ut si quis asellum
 In campo doceat parentem currere frenis.
 Denique sit finis quærendi; cumque habeas plus,
 Pauperiam metuas minus, et finire laborem
 Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
 posthabet universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quinimò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ullo labore, miser, sanè operam perdas; non æquus ac si quispiam doceat asinum habentis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi; et quandoquidem plusculum possides, paulò minus deinceps time egestatem, atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas.

quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus siti bundus appetit fluvios à labris recedentes. Cur rides?

70 de te, nomine soltem mutato, fabula commemoratur

[612] Dormis avidus super sæculos undequaque accumulatos: et coggeris abstinere velut à rebus sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. An

75 ignoras ad quid pecuniam utilis sit ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius; adjuuge illa quibus non concessis ægrè se habere si natura humana. Verum

80 an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te dæpreudentur ac fugam arripiant? Ego certè ejusmodi bonus carere semper exoptaverim. Dices verò; At

85 si corpus algore vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affigit te cubili, præstat est qui adiat, medicamenta subministret, medicum præcetur ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. Erras, inquam

90 ego. Non conjux, non filius, te incolumem cupit; te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ.

Scilicet quando pecunie tu posthabet universa, quem nequaquam mereris, quem nequaquam mereris? Quinimò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ullo labore, miser, sanè operam perdas; non æquus ac si quispiam doceat asinum habentis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi; et quandoquidem plusculum possides, paulò minus deinceps time egestatem, atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas.

ANNOTATIONES.

pos, cum theatrum ad spectacula ingrederentur: et homines sibi infensos et invidiosos, sibi libi prosequeretur. Cic. in Pisonem. De te populo, committit ludis, sibi libi metuis! Ad. Attic. lib. ii. Epist. 18. Furium clamoribus, et convitiis, et sibi libi consecantur.

68. Tantalus à labris, &c.] Egregiam apopiopsis observa, lector; quæ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abruptum, atque avaro Quid rides? De Tantalos, vide Annot. lib. i. Od. 28. et lib. ii. Od. 23. Bellè Petroalis, cap. 82.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
 Tantalus infelix, quem sua fata premunt.

Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
 Qui tenet, et neco concoquit ore famem.

72. Pictis gaudere tabellis.] Intuendo tantum, nunquam utendo.

74. Vini sextarius.] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. An vigilare metu exanimem, &c.] Urget

Poëta ostenditque gravis divitiarum incommoda, Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantus parta malis, curâ majore metuque
 Servantur. Misera est magni custodia cænas.

80. At si condoluit, &c.] Objicit avarus necessitatem pecunie. Juvenal. Sat. 14. v. 156

Scilicet et morbis et debilitate carebis,
 Et lætibus et curam effugies.

84. Non uxor saltem te ruli, &c.] Redarguit Poëta; imò verò cum speras opes intactas servando, subsidia sibi comparare, omnium odium incurris; iis ipais intolerabilis es, quibus maxime carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quæ ratione velis à quoquam diligere huc facit versiculus ille; Οὐδὲν γὰρ ἴσμεν ἄλλοτε σὺν ἄλλοις δάσει.

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.
 90. Ut si quis asellum, &c.] Adagium est, de eo qui operam inanem sumpsit ac molitur.

Ne verò idem agas quod Umidius, qui tam (non longa est fabula) dives, 95
 midius, qui adeo opulentus Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
 (haud prolixa est narratio) ut pecuniam metiretur; tam
 ut pecuniam metiretur; tam Non unquam servo melius vestiret: ad usque
 parcus, ut nunquam se vestiret melius servo. Is ad ultimum vilem finem reformidabat ne periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid 100
 Quod mihi igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic,
 Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
 Frontibus adversis componere. Non ego avarum [514]
 Vivamne sicut Mænius, aut cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
 Nomentanus? Respondeo. Est inter Tanaim quiddam socerumq; Viselli: 105
 Continuat res oppositas conjungis adversis frontibus. Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
 Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse nequam et perditum. Est aliud quod discrimen inter Tanaim et socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeoque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor illuc unde digressus fui. Ergone nullus, perinde ac avarus se probabit: et quisque laudabit sectantes diversa instituta? Et invidiâ contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? profecto sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emissas,

ANNOTATIONES.

95. Umidius.] Legunt alii, Nmidius; alii Umidius, et perfide est.

96. Metiretur nummos.] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. cap. 37. Uxor. Tri. valchionis Fortunata apvellatur, quæ nummos modio metitur. Suidas. ἀριθμῶν τῶν ἀγροῦν ἀπομετρεῖται.

100. Fortissima Tyndaridarum.] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mæcho adjuncta. Juv. Sat. 6. v. 666.

Tyndaris illa Mænem

Insulam et saluam dextrâ lævâque tenebat. Fortasse etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris; luditque Poeta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectorices.

101. Ut vivam Mænius? aut sic, Ut Nomentanus?] Uterque ille bonorum decoctor. Male quidam legunt Nænius, hic enim avarus fuit, de quo lib. ii. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hereditatis dilapidatore, iterum post Epist. 15. lib. i. Nomentanus à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuriâ existit.

102. Pergis pugnantia, &c.] In extrema ruinâ, cum eligendum sit anplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. Vappam.] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Pfln. lib. xiv. cap. 20. Vitiūque musto quibusdam in locis, iterum sponte fervere; quæ calamitate perit vitis; vappæque accipit nomen. Probat etiam homini fit cum degeneraverit animus.

S. Chrysost. sivev πῦρ ἀγρῶν βλάσται ἐν ἀκαταρκαῖαις, καὶ ἐν οἷσιν ὑστασιονοῦν. Latine, vinum vappescens. Gall. du vin qui se tourne.

Nebulonem.] Levis instar nebule, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non plura æstimandus quàm nebula. Quidam deducunt à ne et obolo, quasi nec obolo dignus. Non. Marcel. Nebulones et tenebriones dicuntur qui mendaciis et astutiis nâs nebulam quandam et tenebras objiciunt.

105. Tanaim.] Libertum Mæcenatis, spa donem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verè superfluum.

108. Nemon' ut avarus Se probet? Nemone contentus erit suâ conditione et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111. Neque se majori pauperiorum Turba comparet.] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus; at unum aut alterum opulentiores fortè ob oculis semper habet, eosque superare satagit.

113. Sic festinanti semper locupletior obstat.] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felix, is invidiâ et cupiditate contabescat; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. Am. 4. 1. 349.

Fertilior seges est alienis semper in agris; Vicinunque pecus grandius ubæ habet.

114. Ut cum carceribus, &c.] Similitudine

Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritam tempens extremos inter euntem.
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est: nè me Crispini scriuia lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.
Iam ultra verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

[515] auriga sonatur assequi
116 equos, qui præverterunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire hominem, qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiat. At jam sufficit: nec ut-

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ, [516] Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

ANNOTATIONES.

illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio cœtat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus.] Hi quasi arceres dicuntur, quia ibi arcetur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic lib. iv. de Ling. Lat. sic scribit. *Circus dicitur, quod circum spectacula edificatus ubi ludii fiunt; et quod ibi circus melas fertur pompa, et equi currunt. . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicitur carceres.* Vide lib. i. Od. 1. ubi de curriculo, pulvere Olympico, melique fervidis citatis rotis.

Ungula.] Pro equo unguilas habente, synecdoche.

Curvus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.] Senec. ad Lucil. Epist. xv. hunc locum videtur interpretari voluisse: ubi, itaque quàm multa sis consecutus recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratis esse adversus Deos, et adversa vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.] Desumpta sententia è Lucretio, lib. iii. 496.*

Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis egres.

Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?

Cur non ut plenus vite conviva recedis?
Et v. 270.

Sed quia semper aves quod abest, presentia temnis;

*Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinanti mora ad caput asitit ante,
Quàm satur, ac plenus possis diocedere re-
rum.*

120. *Crispini.]* Is Stoicus Philosophus valde loquax fuisse dicitur, et versibus multis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepide noster per hujus spermologi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scriuia.] Scripta in arcaulis, capsula, scrinulis, inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis reverè lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispianum ita vocari scribit non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit innulius poeta. Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

Satira II.—1. *Ambubaiarum.]* Jul. Scalig. Poët. lib. vi. cap. 7. de hæc Satira; *In secundâ* inquit, *de mæchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: et hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi loquens de Martiale Poëtâ sic habet; *alia ejus facta ne legerim quidem, tantum abest ut ad cenuram vocem.* Ego simile quid hic si dixerò vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspensio gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurreret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ; Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit; *Ambubaie dicuntur mulieres tibicine lingue Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ et ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac Casaubonus, &c. Jul. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum.* *Syriacum est,* inquit, *nam ut Abbud, ambud αὐλος, ambubaiarum collegia; à copher, camphora; à sadin, sindon; à sabbea, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephe, sempel, et inde simpulum fecerunt.* Ergò per *ambubaiarum collegia,* debemus intelligere quot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. *Cœnabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.* Porro non solum tibus, aliaque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis questu et tibus cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confuississe docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62.

*Jam pridem Syrus in Tiberim defuxit
Orones,
Et linguam, et mores, et cum tibicinis
chordas*

circulatores, *nunc*, balatrones; omnes isti homines sunt tristes et anxii ob mortem Tigelli cantoris; nam municipis erat *erga illos*. E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egeni nollet tribuere unde arceat frigus et evam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucundâ, emens dapes quaslibet *exquiritas* pecuniâ *fœnore* comparatâ, respondet; quia timet *estumari homo* parvus et animi exigui. Laudatur ab quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecuniâ *fœnori* datâ,

Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli; [517] Quippe benignus erat. Contrâ hic, ne prodigus esse Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico, 5 Frigus quo duramque famem depellere possit. Hunc si perconteris, avi cur atque parentis Præclaram ingrâtâ stringat malus ingluvie rem, Omnia conductis cœmens obsonia nummis; [518] Sordidus atque animi quòd parvi nolit haberi, 10 Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis. Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,

ANNOTATIONES.

Obliquas, necnon gentilia tympana secum Vexil, et ad Circum jussus prostare puellas.

Ubi observa, propriâ *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopole.] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt medicæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno non nunquam accipi doctissimi alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatis potionibus quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei et argyræ, qui imperitæ plebi remedia quedam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. i. cap. 16. *Itaque auditiæ, non auscultatiæ, tanquam pharmacopolæ. Nam ejus verba audiuntur; verum ei se nemo committat, si eger est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici; imprimis autem Iasiaci ac Cybeles sacerdotes et quicumque vaticinandi artem professi stitem corrobabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. *Ἀπὸ τοῦ μιμῆσθαι* ab imitando, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu* *manibusque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine et significacione, adhuc sub judice lis est. Vetus Interpretes *luzuriosos ac perdilos à Serrilio Balatrone* dictos vult, additque; *ab hoc nimis vite homines nunt appellati balatrones; à balatu fortissimè dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorant, quasi in barathrum mittunt. Idem et balatrones propriè dicti sunt, à blatiendo, id est, vaniloqui.* Triplex hic etymon vides; quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à *βαλάζω* deducunt balatronem quasi *aquario*rum; vel à *βάλλω* et *βαλίειν* quasi *callatorem*: Inde verbò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, bales, baller*. Gellius Rhodig. b. xv. cap. 25. ita scribit; balatronem inve-

nio scurram fuisse virulentum, unde Horatius lib. ii. Sat. 8. v. 64.

— *Balatro suspendens omnia cæno.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum rusticæ balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihil, nugacem, nequam. Italis *balatrons*, Gallis *belître*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardinia ortundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebatur. Is tamen ob sales et jocos valdè festivos, præcipuè verbò ob eximiam vocem, gratosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus, in sum faribus homines copiosius etiam effundebat ac prodigebat ultra, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur Mc, item Satirâ 3. et 10. seq. quia, ut aiunt, ejus verba parùm numerosa ac modulatos dicebat. Ejus meminit Cic. lib. vii. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum; *Amoris quidem tui, quoquod mea verti, vestigia; vel proximè de Tigello . . . Id ego in lucris pono, non ferre hominem pesilentivorem patriam suam*

Ille autem qui seiret se nepotem bellum fibicinem habere, et sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, irator; Habes Sarclos venales, alium alio nequiores, (Tigellium et ejus nepotem) cognosti meam causam, et tatus Salaconis iniquitatem: Salacorem vocant mollem, et propter opes insolentem.

4. *Contrâ hic.*] Avarus quispiam longè à Tigello dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pillulam stricta et compressa deglutit. Apud Athen. lib. iv. cap. 18. ex Alexide; *Diodorus lucro patrimonium fecit pilam, adeo celeriter omnia absorpsit. Ἐπιγὰν ἰποῖναι τὴν πατρῴαν οὐσίαν ἔστω συστραβυλλῆν ἰταμός καὶ πᾶχυ.* Adagium est Græcum; quasi diceret metaphorice uno bolo, globulo, caspotio, omnia sua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fufidius.*] Insignis fœnerator, immodicus usuras exigens.

Dives agris, dives positis in fœnore nummis.

Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque

Quantò perditior quisque est, tanto acrius urget: 15

Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili

Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non, [519]

Jupiter! exclamat, simul atque audit? At in se

Pro quæstu sumptum facit hic. Vix credere possis

Quàm sibi non sit amicus: itâ ut pater ille, Terenti

Fabula quem miserum nato vixisse fugato 21

Inducit, non se pejùs cruciaverit atque hic.

crum. Quin imò vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Aded ut non iste crudeliùs sese discredaverit pater ille, quem Terenti comœdia exhibet infelicem vixisse, ex quo filium à se fugaverat.

reformatur existimationem perditæ et decoctoris. Is de sorte deducit usuras quasque; et quo luxuriosus quisque est, eo ardentius consecatur; querit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valde parcis. Quis autem audiens talia, non statim exclamat; Proh summe Jupiter! Verùm, inquit, ille præclaro fortasse sumptus facit, secundum ingenium lu-

ANNOTATIONES.

Vappa et nebulonis.] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuras *mercedes* vocat Horatius; Gall. *l'intérêt, la rente*. Usura centesima dicitur cum de centum nummis mensibus singulis unus solvitur; aded ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat; quas ut haberet, perditissimo cuique, pecuniam suam credere amabat, ut mox dicitur. S. Ambros. in cap. 12. Tob. veniunt *Calendæ*; *parit sors centesimam, veniunt menses singuli, generantur usura, crevit centesima; petitur, nec solvitur; applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoria centesima, sed fœnora centesima.*

Exsecat.] Proprie. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis debebant à sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibita dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adedque pecuniæ avidiorem ed diligentius hunc adit, et querit ille pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habeadi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes; quâcumque viâ, quovis fœnore querunt ac sumebant, quâ suæ libidini satisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidam scelus diu grassatum est. At postea ex Senatus-consulta, adempta est actio et petitio iis, qui filiis familiâs pecuniam credidissent in mortem patrum; ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam queritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Suet. Vespas. cap. 11. *Auctor Senatus fuit decernendi, ne filiorum familiâs fœneratoribus exigendi credita jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, ed quòd creditores in commentariis seu tabulis referrent ed inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crederant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quam creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis ed eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17, post pubertatem scilicet, prætextam deponabant, induebant verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. lib. v. cap. 18. *candidum umbonem* vocat. Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. lib. viii, cap. 48. *Toga purâ tirones induuntur.* Cæl Rhodig. lib. xiv. cap. 16. *Quoniam verò, inquit, ut in Magid Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forensis operæ rubimentum subibant, ut aliquo insigni iusticiæ civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenium forem apud antiquos fuerat concessus; togam item candidam, quæ hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die; sic enim appellabant, cum eloquentiam auspicerentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum ed nequitiam non abominetur? *τράχως* usuras Græci appellant, quòd multos ed graves debitori dolores pariunt. Cic. Offic. il. *Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quàm sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se potius velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, *ἠαυτοτιμωρουμενος*, id est seipsum discredians, titulus est Terentianæ comœdiæ, in quâ filium Cliniam præcul in militiam abire, præ paritate sordidiq; avaritiâ, compulsi durus pater Menedemus; at postea facti pœnitens sese angebat, quòd tam iniquè à se amandasset ac fugasset propriam filium senectutis suæ baculum ed columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste possimus

Quod si petat aliquis quorsum hæc spectant? eodem nempè; dum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita. Malthinus prolixis tunicis incedit. Alius est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius verò caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attractare mulieres, præter eas quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsutâ. Alius è contrario nullam nisi prostantem in sædo lupanari, sicque se tuetur: Cum nobilis quispiam vir è fornice egredere-
retur, Cato divinus ita est effatus; Cresce virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet; non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius verò sectator mulierum testes candidas gestantium, ait;

Si quis nunc quærat; Quo res hæc pertinet? Illuc
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui
Ingen ad obscœnum subductis usque facetus. [300]
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas
Quarum subsutâ talos tegat instita veste. 29
Contrâ alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte [301]
Virtute esto, inquit sententiâ dia Catonis;
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudari, inquit, 35
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.

ANNOTATIONES.

26. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat; *Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque fuis incedere, laudabatur. Quintil. lib. xi. cap. ult. *Cui latilavius non erit, ut cingatur, ut tunica prioribus oris infra genua paulum; posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra, mulierum est; supra centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, disinctum, sive demissis tunicis ambulare, mollitiæ atque ignaviae argumentum fuisse, nec non superbæ et vanæ ostentationis; succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. 1. v. ult. et Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcel. *Maltos appellari molles, antiqui voluerunt, a Græco quasi μαλακον.* Lucil. lib. xviii. *Insanum vocant quæ mallum ac feminam dici vident.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsam Mæcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in urbem semper incesserit;* inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger, Poët. lib. iii. cap. 98. ita scribit; *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui nê à Mæcenate quidem abstinere potuit; si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat; tantus tantique erat, ut objectu suo posse malefici oculi vinum interciperet, quo minus tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verum esto; ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid barbaro et servili animo id faciebat? Imò ridendi amico, quod ait Persius, *væfer langui vitium; et admissis circum præcordia ludî festivum et gratus;* accepti verò beneficii passim memor. *Est qui, &c.*] Alius aliud omnino vitium habet Agrippa, inquit, vestibus ad nates usque decisis et subjectis uti solitus.

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odo-

ratos. A panis fit diminut. panicalus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à *πασσέω, conspersus*, nempè odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat; Rufillus nimium cultum et munditiam. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. et seq. Unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum et Gorgonium nequaquam viles et ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *avesan* illam *mediocritatem*, lib. ii. Od. 20.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento; quòd rem familiarem exhauriant et perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori et famæ damnum invehant.

Illas Quarum nubsutâ, &c.] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Eleg. lxiii. 306.

—vestis

Candida purpureis talos incinxerat orâ.

30. *Oleni in fornice.*] Malè olentis, fetidæque lupanaria notat etiam Juvenalis sarcasticè in Messallinam Claudii Imperatoris uxorem adulteris famosam, ita scribens, Sat. vi. 117. *Ausa palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augustæ cucullos:* Et v. 130.

Obscurisque genis turpis, fumoque lucerne; Fæda lupanaris tulit ad pulvina odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

32. *Sententiâ dia Catonis.*] Huius viri gravis et censorii auctoritate vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem aliquatenus laudavit: ut cum ventitantem illic sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus Adolescentem, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant gænae.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libè

Audire est operæ pretium, procedere rectè
 Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent ;
 Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
 Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla. 40
 Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
 Ad mortem cæsus : fugiens hic decidit acrem [622]
 Prædonum in turbam ; dedit hic pro corpore num-

mos :

Hunc perminxerunt calones : quin etiam illud
 Accidit, ut cuidam têtes caudamque salacem 45
 Demeteret ferrum. Jure omnes ; Galba negabat.
 Tutior at quanto merx est in classe secundâ !
 Libertinarum dico : Sallustius in quas

Non minùs insanit, quàm qui mœchatur. At hic si
 Quà res, quà ratio suaderet, quaque modestè 50
 Munificum esse licet, vellet bonus atque benignus
 Esse ; daret quantum satis esset, nec sibi damno, [623]

in mediâ conditione ! Libertinarum dico scilicet ; erga quas Sallustius non minùs insanum se præstat, quàm qui matronas sectatur. Verùm enimverdè si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates et ratio permetterent, et quatenus decet esse moderatè liberalem ; donaret quantum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, et probrum.

Ego quidem nolim ita commendari. At vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non perniteat attendere; quales ærumnas ferant usquequaque, et quot voluptas eis eveniat auxilitatibus perturbata, et quidem infrequens, ac sapius non sine gravibus periculis Ergo auscultate. Iste mœchus è tecto se præcipitavit; Hic flagris mulctatus est ad necem usque. Ille noctu fugiens currit in sævas grassatorum manus. Alius pecuniâ redimit corpus

50 Meritò factum cuncti dicunt. Galba verdè negabat.

Sed quàm securior est merx in mediâ conditione! Libertinarum dico scilicet; erga quas Sallustius non minùs insanum se præstat, quàm qui matronas sectatur. Verùm enimverdè si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates et ratio permetterent, et quatenus decet esse moderatè liberalem; donaret quantum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, et probrum.

ANNOTATIONES.

Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultus verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille.

Audire est operæ pretium, procedere rectè

Qui rem Romanam Latiumque; augetere vullis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscibit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis et malis circumseptâ. Præclarè Cicero, in Anton. *Libidinosis, avari, facinorosi, verè laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: *Quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut modò è Cicerone dixi, luxuriosi non docentur amore recti, saltem penarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Maxim. lib. vi. cap. 1. *Sed ut eos, inquit, strictim percurrant, qui in vindicandâ pudicitia dolore suo pro publicè lege sui sunt.* Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octavianum similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Atilienus à Vibieno, item M. Pontius à Pub. Cernio deprehensi, castrati sunt, &c.

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gell. lib. xvii. cap. 18. ex Varrone, C. Sallustius scriptor serie illius et severè orationis, in cuius historid notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone lorri bene cæsus est, et cum dedisset pecuniam dimissus. Idem refert Aconius. Juv. Sat. x. 311.

Fict adulter

Publicus, et penas metuet quascumque virtus Exigit iratus: nec erit felicior astro Martis, ut in laqueos nunquam incidat—

Necat hic ferro. secal

ille cruentis

Verberibus, quosdam mœchos et mugitùs intrat. 44. *Calones.*] Servi militum, quod palos et ligneas clavas gerebant ita dicti, item claratores ob eam causam. Et quilibet servi calonel vocati sunt à ferendis lignis, quæ Græcè ἀλά.

46. *Jure omnes.*] Omnes hiunt, jure illos punitos, et dignas flagitio penas dedisse.

Galba negabat.] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cum esset famosus adulteris, sui similitum libens pætrocinium suscipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos solùm, qui peccassent in ingenis, quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenocinium exercissent, nec in scenam operam locassent.

In classe secundâ.] Tres Poeta classes mulierum statuit: 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Sallustius.*] Is est de quo lib. ii. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historid scriptorem. At quamvis mores convenient, non ita ratio temporum, ut observat eruditè Torrentius. Hic à Censoribus in Senatu rephensus; quòd in libertinas insaniret, respondit se matronas non affectari, quasi se criminis expertem excusans. Ejectus verò est à Senatù. Vide Bell. Catil.

49. *Mœchatus.*] Vox ista propriè hic ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam in adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecorique.*] Damno bonorum et famæ.

At *contrâ* illud solum in se estimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam, sicut olim Marsæus iste Originis amasius qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum; dicitquæ: *Mibi quidem nulla consuetudo fuerit unquam cum conjugibus aliorum.* Atqui est cum mimis, est cum meretricibus, à quibus graviolem perniciem depromit existimatio, quàm res *familiaris*. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcumque ubicunque nocet? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum et ultra meritum, pugnis cotusus, et ferro appetitus; ejectus domo, cùm Longareus esset intus. Qui si libidinis tot et tanta incommoda cernentis

Dedecorique foret. Verùm hoc se amplectitur uno, Hoc amat, et laudat. Matronam nullam ego tango. Ut quondam Marsæus amator Originis, ille Qui patrium mimæ donat fundumque laremque: Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis: Verùm est cum mimis, est cum meretricibus; unde Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi s- bundè Personam satis est, non illud quidquid ubique Officit, evitare? Bonam deperdere famam, Rem patris oblimare, malum est ubicunque. Quid inter— Est in matronâ, ancillâ, peccesse togatâ? Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque Quàm satis est; pugnis cœsus, ferroque petitus, Exclusus fore, cùm Longareus foret intus. Huic si mutonis verbis mala tanta videntis

ANNOTATIONES.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Upò libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quòd libertinas duntaxat, non autem matronas consecetur.

54. *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poetæ prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

55. *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

56. *Verùm est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius. Eato, nihil tibi nit cum uxoribus alienis; at insanis in mimas et meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. Act. ii. 7. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam; miserum inferi in pauperiem; privum bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. v. 3. et seq. *Ne attendas fallaciæ mulieris, sœvus enim didilans labia meretricis; et nitidius oleo guttur ejus. Notissima autem villius amara quasi abinthium, et acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant. . . longè fac ab eâ viam tuam; et ne appropinques foribus domûs ejus, ne das alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo alienâ, &c.*

57. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quovis peccata dicentium.

58. *In matronâ, ancillâ, peccesse togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poeta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Hæc triplex

vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ induebantur; ancillæ et libertinæ togâ pullâ; meretrices Coâ seu pectusâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quòd refellitur vel ex frequenti textu id quod modò dixi stabiliente. Porro est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur; stolâ candidâ solitas exuli, et togâ vestiri, ignominie causâ. *Stola plebeis quovis honestis non dabatur; si quidem Patricis et grandes natus matres eam deserebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contrâ, meretrices togam subduclionum, et virili similem gestabant. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 18. *Festus. Matronas appellabant; quibus stolam habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varro, *Toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum: mulieris et virilis.*

59. *Villius in Faustâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste dicitur reverà gener, sed ob frequentissimam cum Faustâ Sullæ filiâ consuetudinem; ita vocatur; sed quòd eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomini deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiquâ Stoicorum gente; à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Questurum, Consulatum, Dictatram, ac demum tyrannidem, pessumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

60. *Longareus.*] Ignobilis quæpiam, Villius tamen felicior moechus, et gratiosior Faustus.

61. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Pronopeproia paulum obscærum, sed lepida et elegant.

Diceret hæc ammus; Quid vis tibi? Nunquid ego à te nomine mens tali homini loqueretur ista; Quid parum? Magnò prognatum deosco consule cunnum, 70 quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira? Quid responderet? Magnò patre nata puella est. mulierem illustri consule genitam, et stolâ vestitam? At quanto meliora monet, pugnantiæque istis Quod responsum daret? nempe illustri patre orta est Dives opis natura suæ, tu si modò rectè 75 puella. Verùm quanto meliora et his contraria sunt natura suis opibus locuples! Dispensare velis, ac non fugienda petendis [625] Si modò tu bene uti velis, et non confundere evitando cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egras, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non delectas aliquando, abstine desperare matronas; unde plus meroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Neq; hæc quamvis sit inter 85 Regibus hic mos est: ubi equos mercantur, opertos lapillos candidos et virides, femur habet molles aut crus Inspiciunt; ne, si facies (ut sæpè) decora rectius quam tuum, O, Corinthe, imò sæpius pulchrius est plebeis. Adde quòd hæc Mollis fulta pede est, emptorem inducat hiantem, quod pulchræ clunes, breve quòd caput, ardua cer-

vix. 89
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lyncei [626] tum, haud venditat et ostentat: neque satagit occultare quod pravam est. Ista est Contemplerè oculis, Hypsæâ cæcior, illa consuetudo divitibus, quando Quæ mala sunt spectes. O, crus! ò brachia! verùm emant equos, oblectos considerant, ne facies (quod non rarò fit) elegant, si tenerâ unguâ subalza fuerit, in errorem impellat emptorem avidum; eò quòd *sini* decoris clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis scutissimis intuscare partes corporis formosas: Hypsæâ verò cæcior, ea que deformia sunt aspicias. O, crus venustum! ò brachia concinns! et

ANNOTATIONES.

76. *Tuo vitio, rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse perdicem aut phasianum; à rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas sectarior.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari.* Appellare est blandè oratione alterius pudicitiam attentare; assectatur qui lactius frequenter sequitur; avidus enim associatio præbet nonnullam infamiam.

80. *Niveos viridesque lapillos.*] Uniones, et smaragdos.

81. *Sit licet hæc, Cerinthe, tuum.*] Is erat amator pariter et delicæ matronarum mundo muliebri splendendum: singulari formæ gratiâ, præstabat: Sulpitium Servilii filie in primis curus. De eo Tibullus multa.

83. *Merces.*] Corpus mercenarium, turpi quæstus venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam et auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt.] Pugnanti exemplaria. Flura certè opertos habent. Sensus est; opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non ostendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re eque-

tri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parùm prodest ædium elegantia, si fundamenta superstructa sint vitiosis: hæc equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maxime ne sit ungula mollior ac tendulor, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè pensam.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarundam valde concinnarum; præque emendati cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. III. 79. *Illi ardua cervix.*

Argutumque caput, brevis alvus, obæque terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat clunes feminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lyncei oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terras centrum pervidisse, eò quòd primus è fodiis metalla eruiisset.

91. *Hypsæâ cæcior.*] Hæc ex illustri Flautiorum stirpe vitiosus, ut aiunt, oculos habebat. Fortassis notatur ab Horatio, quòd invenustus quempiam deperiret.

92. *O, crus! ò brachia.*] Quasi diceret Poeta

"grandiori est naso, bre- Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
 vi latero, et pede longiori. Matronæ præter faciem nil cernere possis,
Prætered nihil matronæ Cætera, in Catia est, demissâ veste tegentis. 95
 præter vultum videris queas, Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
 cæteras par. es abscondentis Si Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
 prolis stollâ; nisi fortè Catia est. Quid si cupias cer- Custodes, lectica, cinisifones, parasitæ,
 nere donec, ata, quasi muni- Ad talos stola demissa, et circumdata palla,
 mentis cinera; (quippe hoc Plurima quæ invideant purè apparete tibi rem. 100
 te insanire facit) plurimas res tunc impedimento tibi sunt; Custodes, lectica, cinerarii, Parasitus, stola ad talos de-
 missa, et palla circumjecta, multa impedimenta ne res à te manifestè videantur. Al-
 tera nihil impedit. Per Coas enim vestes licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An verò mavis decipi, et mercedem tibi prius extorqueri, quam merx exhibeatur. At enim cantabis? mihi aliquod: ut venator leporem in celsâ nive prosequitur; appositum verò sine labore nec attingere dignatur. Capit autem; et jucundè tum apponit. Huic similis est meus amor, inquis; contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.

ANNOTATIONES.

Dum admiraris crux et brachia tua amasie, non advertis alia omnino deformia.

93. *Depygis.*] Quasi sine pygâ, *αργυρά, nates.* Epod. 8. *aridas nates, additquo semur tumen- tibus exile nris* Additum: quod hic significat per breve latus.

Nasuta. Catull. xli. 1.

Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovid. Am. iii. 3. 7.

Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.

95. *Catia.*] Hæc domus nobilis quidem, sed parùm casta et pudica, breviori inftar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas et multiplici tuniçâ vallatas.

98. *Lectica.*] Clausa sanè et operta. Tor- rentius hic acri ut solet iudicio contra cæteros interpres depagnans, non intelligendum ve- hiculum contendit, sed interius aliquid in sedi- bus conclave, quo se matronas continerent; qualis erat lecticula illa lucubratória Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lec- ticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. i. cap. 19.

Cinisifones.] A stando in cineres dicuntur *ci- nisifones*, qui calamistra, acus, veruta calefa- clebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; necnon or- natrices, Gall. *Coeffuses.* Angl. TIRE-WOMEN.

Parasitæ.] Garrule quædam et assentatri- ces mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplius et sinuosus amictus tuni- cæ et stolæ superindui solitus, velut pallium quædam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. a MORNING-GOWN.

Coa.] Vestibus hombyciis, tenuibus,

pellucetibus, ex insulâ Co, sive Coô, sitâ in mari Ægeio ad oram Caris littoralibus, vernac. *Lango*; quæ tam serax et dives, ut proverbium esset; quem *Coas* non nutrit, hunc nec Ægyptus, Eustath. Coas vestes Juvenalis appel- lat *multitiis*. Galli de la Gaze. Harum in- ventio tribuitur Pamphilis cuidam mulieri ex insulâ Coô. Aristot. Histor. Animal. lib. vi Tibull. lib. ii. Eleg. 3. v. 57.

Ille gerat vestes lenes, quas femina Coas Texuit, auratas disponitque vias.

Propert. lib. ii. Eleg. 1. v. 5.

Sive togis illam fulgentem incedere Coa.

Varro *logas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lactam ita scribit: *Talia parat vestimenta, quibus pellitur frigus, non quibus ventia cor- pora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vet. codd. legi, *Chlorin* pro *Coa*. Forè jam supra in sinuavimus istis vestibus Romæ quid- em solas meretrices indui consuevisse.

106. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt è Callimacho veraculi, veluti cantianque quæ- dam, quas Horatius ponit in ore sectantis ma- tronas. Sensus est; ut venator leporem per nives sectari et capere gaudet, quem apposi- tum sibi sine ullo labore nec tangere digne- tur; captum autem venando et cum difficul- tate libens apponit sibi et amicis; sic ego, in- quit ille, paratas culvis togatas sperno; at matronas depereo, quibus frui arduum est.

107. *Captat, et apponit.*] Ingens hic pugna, in- gens dissentio. Sagaxiter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *catat*. Interpretes in angustiis constituti ve- natorios clamores, quibus revocari soleant canes, adhiberunt, et Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum: et sic vocem *catat* explicans, seque et licet expedit-

Hiscens versiculis speras tibi posse dolores,
 Atque sestus, curasque graves è pectore pelli? 110
 Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem, [568]
 Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
 Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo?
 Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris
 Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter 115
 Pavonem rhombumque? Tument tibi cum inguina,
 num, si

Ancilla, aut verna est præsto puer, impetus in quem
 Continuo fiat, malis tentigine runpi?

Non ego: namq; parabilem amo Venerem facilemq;
 Illam, Post paulo; Sed pluris; Si exierit vir; 120
 Gallis: hanc Philodemus ait sibi, quæ neq; magno

Stet pretio, neque cunctetur, cum est iussa venire.
 Candida rectaque sit, munda hactenus, ut neq; longa,
 Nec magis alba velit, quam det natura, videri. [569]

Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum, 125
 Iliæ, et Egeria est: do nomen quodlibet illi;
 Nec vereor, ne, dum fatuo, vir rure recurrat,
 Janua frangatur, latret canis, undique magno
 Pulsa domus strepitu resonet, vel pallida lecto
 Desiliat mulier, miseram se conscia clamet; 130

natura concessit, * * * * hæc mihi Iliæ et Egeria est: illi tribuo quascunque blanditias.
 Nec metuo * * * ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore con-
 cussas undique percipiant; femina pallens descendat è cubili; ancilla conscia exclamet se in-
 fortunatam;

ANNOTATIONES.

unt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantal*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit; et vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*; ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est et sensit.

109. *Hiscens versiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet; sicine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et merores, alinque mala, quæ matronarum amore comitantur? an non satius tibi foret modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscindere soldo?*] *Inane*, quo sibi denegata natura facillè careat, *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibi que negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet, sitim extingui. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, manus concava, nihil refert. Ille quoque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quædam eleganti manu, ministretur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem cibi gratiâ Romæ primis occidit orator Hortensius, augurali can- didæ sacerdoti: saginare primus nativum circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, æque eo quæstus reditus scelerum occægens M. Aebutii Plin. lib. x. cap. 20 Varro, Ælian.*

An igitur ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, sollicitudines, meroresque molestissimos? Annon satius est investigare quem finem natura ponat cupiditatibus, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit illi fauces, aurea quæris pocula? An fame urgente spernis omnia præter pavorem et rhombum? * * * *

* * * * *

Non ego certè. Quippe amo Venerem promptam et expeditam. *Quæ verò dicit*, Paulò post; et majori pretio: si vir discesserit; illam Philodemus ait Gallis *refin- quendam*; sibi *autem peli- tam*, quæ nec cariori pretio constet, nec meretur venire cum advocatur: candida sit, et recta, aded concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior quam

Vide Macrobi. Sat. iii. 9. ubi scribit; *M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens, sic ait: Primus has Q. Hortensius augurali can- didæ dicitur ponisse. Hinc factum ut ova eorum denarii veneant quinque, ipsi facillè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquisiti saporis piscem. Gall. *turbot*. De eo Epod. 2. v. 80.

121. *Gallis.*] Cybeles sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus. *Philodemus.*] Quis ille, incertum. Afferunt vulgè Poëtam Epicurum patriâ Gadaram qui Græcè scripsit quendam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cæthurnis*, ut ait Juvenal. Sat. vi. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis et dealbatis cretâ vel coruscâ genis, *cerusati buccis*, ut loquitur Cicero in Placon. Propert. lib. iii. Eleg. 24 v. 8. *Cum tibi quæstus candor in ore foret* Martial. lib. ix. Epig. 24.

Et Cerusati candidiora cutis.
 126. *Iliæ, et Egeria ed.*] Tanti facio, quam illam Romuli matrem et Egeriam Nympham cum quâ Numas consuetudo.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *sepallida* u apud Pers. *vegrandis*, augente significationem particulâ; valdè pallens et pavens.

130. *Conscia.*] Adulteri conciliatrix, vel simpliciter conscia, herilis flagitii particeps

hæc timeat crucibus; de- Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi-
 prehensa doti; ego demique Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
 mihi. Fugiendum est veste Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
 non cinctâ, et pedibus nudis; Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.
 ne huant nummi, nates, vel demum existimatio. Mis-
 erum est deprehendi; vincam etiam Fabio iudice.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cecutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoici asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc læst vitium **OMNIBUS** hoc vitium est cantoribus, inter
 cantoribus, ut cùm familia- amicis
 ribus rogati cantare semper [380]
 roneant; minime rogati
 nunquam cessant. Id habe-
 bat Tigellius ille Sardus. **Ut** nunquam inducant animum cantare rogati,
 Augustus, qui cogere potuis- **Injussi** nunquam desistant. Sardus habebat
 set, si rogaret per benevo- **Ille** Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
 lentiam patris, et suam, ni- **Si** peteret per amicitiam patris, atque suum, non 5
 hil obtinebat. Quòd si pla- **Quidquam** proficeret: si collibasset, ab ovo
 ceret, ab ovo usque ad poma **Usque** ad mala iteraret, Io Bacche; modò summâ
 repetebat, Io Bacche, nunc **Voce**, modò hæc, resonat quæ chordis quatuor imâ
 supremâ voce, nunc infimâ **que resonat in fidibus** qua-
 tuor. [381]

ANNOTATIONES.

ancilla; proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat sus doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, et marito adjudicabat; interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id fuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. vi. Cato apud Gellium, lib. x. cap. 23. Valer. Max. lib. viii. cap. 2. ubi insigne C. Marii iudicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiasset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit; præfatus se hanc iudicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam ex animo duxisse, et ejus doti insidias strueret.

Egomet scilicet.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanissimum patiar. De eo Juvenalis acèté ciliatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulterii lænebat.

134. *Fabio vel iudice vincam.*] Hunc celeberrimum eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius; vincam, inquit, iudice Fabio, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, miserum esse deprehendi.

Satira III.—1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præter ac spondet prima frons hujus Satiræ: ut si totam spectes, nihil usquam serium magis. In quo in hæc, ut et in præcedenti, callidus Horatius et summè vafer, ab jocoso vitio quo animum lectoris excitat, ad gra-

viora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. *Hic scopus est, Virgillum animæ dimidium sua tueri adversus obtractatores quondam, qui ingentis aliqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquius vellicabant.*

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium Sardus, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen Tigellius at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere possit.*] Pro summâ et Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, et gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pactum quæ est 20. lib. ix. Cic. satis ostendit; *integram faciem ad ovum afferro*, inquit. Hinc et Apuleius ova gustulum cœnæ vocat. Vide Just. Lips. Antiq. Lect. lib. iii.

7. *Iteraret, Io Bacche.*] Iteraret carmen ab ipso met fortasse compositum sic incipiens; *Io Bacche*; vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain, la reprise*. Apud qui legitur *Io Bacche*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce *Bacche*; id enim et conchium et elegans, cùm ipsa formula citatur.

Summâ voce.] Gravissimâ. Gall. *la basse*.

8. *Imâ.*] Acutissimâ. Gall. *le dessus*.

Nil æquale homini fuit illi : sæpe velut qui
 Currebat fugiens hostem, persæpe velut qui
 Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
 Sæpe decem servos : modò Reges, atq; Tetrarchas,
 Omnia magna loquens ; modò, Sit mihi mensa
 tripes, et

Concha salis puri, et toga, quæ defendere frigus, [532]
 Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses 15
 Huic parco paucis contento, quinque diebus
 Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
 Mane, diem totam stertebat : nil fuit unquam
 Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
 Nullane habes vitia? Imò alia, et fortasse minora. 20

noctes usque ad lucem matutinam; die verò integrà dormiebat. Nihil unquam fuit equè sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit; Tu autem quid? nullane habes vitia? Imò habes sed diversa, et forsitan leviora.

In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, alibi lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Ad quando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jactitans reges et præfectos, et cuncta summa: mox verò stertebat: Adsit mihi tantum mensa tripes, et concha puri salis, ac toga quantumvis crassa, quæ arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento si domos decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumenâ. Vigil traducebat

ANNOTATIONES.

Resonat quæ chardis quatuor.] Tigellius vocè pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas, modò infimas tangens partes, vœl nunc summæ nunc imis accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens, atque attemperans.

9 *Nil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibi nec passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. Bell. Catil. cap. 16. citus modò, modò tardus incensus erat. Cic. Offic. 1. Cavendum est autem, ne aut corditibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cum sunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur; ex quibus magna significationis eis, non adeo constantiam. Vide Senec. Epist. xxii.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbum est *Ἡγαστορ βασιλευς*, Junonium seu Junonis ad instar procedere: inde natum, quòd Junonii incensus gravitas et majestas celebratur. Virg. Æneid. 1. 46. Quapropter etiam boves adejus sacra quesitas idem refert Georg. 4. 532. niam iam ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ *νεωπύγες*, quæ gravi et lento gressu precedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canthara ferentes, in quibus continebantur ros ad illa necessarius, quib. in Verrem 4. Erant antea præterea duo signa, non maxima, verum calmid venustate, virginali habitu atque utitur, quæ manibus sublati sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Cætophoræ ipse recubantur. Ovid. Met. 11. 711.

Illâ fortè die cæta de more puella,
Ventiles supposito, factas in Palladiæ arces
Pura coronatis portabant ænæ curiatrix.
 Sic hie patet cætophoræ fuisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 11. Sat. 2. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quartæ regni partis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Puerò tantò gran-

dia et summa quæque in ore habebat: Jam verò ait pauca et parva sufficiunt: modicam et vilem volo suppellectilem; satis mihi est una mensa tripes, &c. ut valgè. Nam magnatibus non unica, sed plurima, æque uno pede nixa, saltem quædam. Luxuriam istam prescribit Juvenalis Sat. xi. 122.

————— *lotos sustinet arbes*
Grande chor, et magno sublimis pardus
hiatu.

Dio in Nerone refert, Seneca adfuisse memens tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rom locutè exposit: in cornaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, et è simpliciter ligno; divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes oburnus fabricatus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ: vel merus sal, pro omni obsolet. Vide lib. 11. Sat. 2. v. 17.

————— *Cum sale panis*
Latronem stomachum bene leniet.

Porrò cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelligens, lector, ex Plutarcho Sympos. lib. v. cap. 10. ubi et citatur Homerus *salem divinum* nuncupasse.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. 12. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. iv. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis alumnus* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi semper intellige, *millis sestertidus*: interdum et *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *millis sestertidus*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 2.

————— *Decies centena dabantur.*

Quæ summa ex Budæi supputatione facti ma notæ nostræ Gallicæ 2500 denis.

16. *Quinque diebus Nil erat in lacuba.*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

17. *Mene aliquis dicat, &c.*] Prolepsis ætatis.

Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit; Heus tu, non te ipsum nosti? an velut incognitam nobis imponere contendis? Tum Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. *Alqui, retulit aliter*, iste amor insanens est et iniquus ac reprehensionem meretur. Enimvero quandoquidem tua vitia, parùm vides lippens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perpicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua aliì pariter inquirant. Sic quidam aiunt: Ad itam illa paululum est prouior: parum idoneus naribus istorum hominum illud potest quòd toga delabitur ei in concinnis tonso; atque laxior calceus pedi non bene adheret. Sed probus est vir, inquam ego adeò, ut nemo sit probior; sed tibi amicus; sed mens magna togitur eo corpore non ita bellè composito. Uno verbo temet examina; utrum vitia quæplam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crevit in agris insuetis.

Mænius absentem Novium cum carperet, Heus tu, Quidam ait, ignoras te? an ut ignotam dare nobis Verba putas? Egomet mi ignosco, Mænius inquit. Stultus et improbus hic amor est, dignusq; notari. Cum tua prævideas oculis mala lippus inunctis; (337) Cur in amicorum vitis tam cernis acutum, 36 Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contra Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi. Iracundior est paulò; minus aptus acutis Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd 30 Rusticius tonso toga defluit, et malè laxus In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir Non alius quisquam; at tibi amicus; et ingenium ingens Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim (334) Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque 36 Neglectis urenda filix innascitur agris.

ANNOTATIONES.

21. *Mænius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è qua gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitis perditio dicitur post in Sat. 6.

Absentem cum carperet.] Mænius sic describitur dicitur et vorax lib. I. Epist. 16. v. 30.

Qualibet in quomvis opprobria fingere avens;

Fernicia, et tempestas, borathronque mellelli;

Quicquid quaesierat, ventri donabat avera.

————— *Mænius idem,*
Quicquid erat nactus præda majoria, ubi omnia

Viderat in fumum et cinerem —

25. *Prævideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis vix videas tua mala, quasi lippus, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, quæ visus acies obtunditur et obsecratur.

27. *Aquila.*] Acuto proavis visu pollet. Plin. lib. x. cap. 3. Vide quæ annotavi. lib. iv. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potius dracone, qui à *δρακὼν* vel *δρακὼν*, videre, nomen accepit: quasi *ὄφθαλμους*, acutè percipiens. Hinc thesauri incubantes dracones, causâ custodias, anti-qui fixerunt. Fest. De *Epidaurio serpente*. Tit. Liv. lib. xi. Epitoma. Valer. Maxima. lib. I. cap. 8. et alii. Neque cum peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Escu-

lapius colebatur. Cùmque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Esculapius anguis specie, conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insulâ Tiberis cùm triduo visus esset, postea non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut plagi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum.] Parùm aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis sunt naribus*. Pers. Sat. l. 40.

————— *Rides (ait) et nimis unctis Naribus indulges.*

31. *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tris scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitusque concinnitatem haud curaret. In hac porro cœtâ negligentia tris hæc notantur: quòd, rusticorum more, barba malè tonsa, et capilli hæcqualiter decurtati; quòd toga non satis composita; quòd calcei pedibus haud bene apti et accommodati. Art. Am. l. 516.

Nec vagus in læzæ pes tibi palla natat.

32. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nervos debet obtigere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidelis in amicis observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutilis et noxia herba crescit in agro inculto, sic vitia in animo Philosophi nascuntur ac virtutibus non habito.

Illic prævortamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ.

Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.

At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat Pætum pater; et Pullum, malè parvus [535]
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim

Sisyphus: hunc Varum, distortus cruribus; illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum malè talis.

Parcius hic vivit? frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò est; concinnus amicis
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plus æquo liber; simplex fortisque habeatur.

Caldior est? acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.

parcius victitat, appelletur frugalis. Qui nimis importunus atque jactabundus fuerit, dicamus; cupit lepidus videri familiaribus; sed est asperior et paulò liberior; is aestimetur sincerus et animosus; ferventior est, inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, et amicos sociat et consociatos retinet.

ANNOTATIONES.

38. *Amatorem quòd amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Idyll. vi. 10.

Ἐρωτὶ πολλὰς τὰ μὴ καλά καλά σφραγίτας.
Amori sæpè non pulchra pulchra videntur:
Item Idyll. 10. *ὁ Bombyx venusta, omnes te Syraam vocant, macram, solè adustam; ego verò solus dico te flavam esse, sicut mel.*

39. *Aut etiam ipse hæc Delectant.*] Cic. de Nat. Deor. i. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpè jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus. Illi tamen hoc lumen videbatur.* Q. Catulus dilexit municipem tuum *Rocium* — *hinc Deo pulchrior.* At erat, sicut hodie est, *perversissimis oculis.* Quid refert, hoc ipsum adsum tibi et venustum videbatur? Hæc etiam pertinet quod scribit Lucret. lib. iv. 1278.

Nec dicinitus est interdum, Venerisque sagittis,

Delerior fuit ut formæ muliercula ametur.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Et v. 1147.

Nam faciunt homines plerumque cupidinis acci;

*—Frasus turpesque videmus
Esse in deliciis.*

40. *Balbinum polypus Hagnæ.*] Hagnæ amicæ polypus licet sustens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epot. 12. v. 5.

41. *In amicitia sic erraremus.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Idi Errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. iii. cap. 7. *Quia si quaedam virtutibus eo vitia vicinias, utendum proximè derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus;*

Hæc potius devenianus, quòd amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin et jucunda sunt; quemadmodum Balbino polypus Hagnæ. Optare aut sic deciperetur erga amicos; et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verùm debemus non asperuari vitium amici, si aliquid inest; velut pater filii *nævus haud fastidit.* Strabonem pater vocat Pætum; et Pullum dicit, qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus; hunc qui distortus est cruribus appellat Varum; illum verò malè nixum pravis talis, balbutiendo Scaurum nuncupat. Sic igitur si quis amicorum

mus; que eadem etiam contra valent.

44. *Strabonem Appellat Pætum.*] Strabo cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche.*

45. *Pætum.*] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinat item qui tremuli buc et illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliqua gratiâ et decore, aiunt.

Pullum.] Sueton. Calig. cap. 13. *Exoptatissimus erat princeps, quòd infantem plerique cognoverant; super Julia nomina, Sidus, et Pullum, et Puppum, et Alumnium appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, pusio, pumilio; quasi abortivus, cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47. *Sisyphus.*] Filius M. Antonii Triumvirii, staturâ quidem fuit tantùm bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo lib. ii. Od. 14. v. 20. et Epod. ult. v. 16.

Varum.] Qui pedes habet introrsum reortos.

48. *Scaurum.*] Talos hubentem extantes, vel aversos ac tortuosos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaurum vocat, l pro r pronuncians; quod familiare est balbis. Porro nobiles, Romæ fuisse Strabones, Varos, Scuros, Pætos nemo nescit.

49. *Ineptus.*] Cic. de Orat. ii. *Qui aut tempus quid postulet non videt; aut qui plura loquitur, aut se odentat; aut eorum, quibusrum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut incquicinus aut nullus est, si ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, se attemptans moribus et ingenio eorum quibuscum ver satur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, com plaisant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Libere veritatem eloquans.

At nos ipsas virtutes male interpretamur, et vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit: homo est abjectus valde, inquinatus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus prebet, quandoquidem conversemur cum iis hominibus, apud quos regnant vehementes invidia et criminationes; hunc non prudentem et cautum, sed versipellem et malitiosum dicimus. Si quis apertior (qualem non raro tibi me sponte exhibui, *o Mæcenas*) ut lectiori vacantem vel cogitandum casu interpellet quicumque allocutione importunus; dicimus, sensu communi omnino est ille destitutus. Eheu quam injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitii nascitur; atque is qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes, cum vitio comparet; in illas majores (si quidem majores habeo virtutes, quam vitia) propendeat, si diligi cupiat; ac pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quisquis vult amicum non ledere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est, ut qui postulat indulgentiam suis delictis, is parum referat. Denique quoniam omnino resecuri vitium iracundie, aliaque stultis inherenda minime possunt; quare non ratio adhibet examen et iudicium suum, atque penis cohibet peccata, secundum rei cujusque meritum? si aliquis cruce plectat eum famulum, qui jussus inferre catinum,

ANNOTATIONES.

55. *Inertissimus.*] Ipsa bona detorqueamus in malum.

56. *Sincerum cupimus vas incrustare.*] Similes sumus ei qui vase puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, male incrustando. Locil.

—regionibus illis
Inerstatu' calix ruta' caulive bibetur.

57. *Isti Tardo cognomen pingui damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Acad. iv. Vide quidem si cautus is, quem isti tardum vocant.

58. *Simplicior.*] Non dissimulatur, aut assentator, qui tempore sandi mollis, et commoda non observans amicum interpellat seria quampiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callidè removet à se astutis et calliditatis opinionem et famam, quæ eum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatium adhibet testem suæ simplicitatis.

59. *Vitiis nemo sine nascitur.*] Democritum.

55
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis Nobiscum vivit? multum est demissus homo. Illi Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit omnes Insidias, nullique malo latus obdit apertum? Cùm genus hoc inter vitæ versemur, ubi acris Invidia, atque vigent ubi crimina: pro bene sano Ac non incauto, fictum astutumque vocamus. Simplicior quis, et est (qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi, Mæcenas) ut fortè legentem Aut tacitum impellat quovis sermone molestus? Communi sensu planè caret, inquit. Eheu Quàm temerè in nosmet legem sancimus inquam! Nam vitii nemo sine nascitur; optimus ille est, Qui minimis urgetur. Amicus dalcis, ut sequam est, Cum mea compenset vitii bona; pluribus hiæce, (Si modò plura mihi bona sunt) inclinet; amari Si volet hæc lege, in trutinâ ponetur eadem. Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum, Postulat; ignoscat verrucis illius. Æquum est, Peccatis veniam poscentem reddere rursus. Denique quatenus excidi penitus vitium iræ, Cætera item nequeunt stultis hærentia; cur non Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac res Ut quæque est, ita supplicii delicta coërcet? Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus

80

De coronâ. *Medis' anagris tri' fove, nihil peccare Deorum est.* Propert. li. 22. 17.

Unicusque dedit vitium natura orante.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. xiv. 18. *Mitem animam et mores medicæ erroribus æques*

Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitii paulò majoribus. Tuber, Gall. *uns boss.* Potest etiam referri hoc quod Plinius lib. xix. cap. 2. callum terræ vocat tubera. Gall. *des truffes.*

74. *Verrucis.*] Mimeribus vitii. *Verrucis, caruncula callosa.* Gall. *un poirou.* A Gall. lib. iii. cap. 7. *Ire jubens moites ad verrucam illam; sic enim M. Calo locum editum appellat; nempe ob similitudinem.*

78. *Ponderibus modulisque suis.*] Ita exprimitur egregè animi pars seu facultas estimatrix rerum, quæ de singulis judicat, et expressis hinc et inde momentis, quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit. Græcè *σφριζέτωρ, hoc veritas dignoscitur, inquit Latrè in Zen.*

80. *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in

Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
 In cruce suffigat; Labeone insanior inter
 Sanos dicatur? Quante hoc furiosius, atque
 Majus peccatum est? paulum deliquit amicus,
 Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus, 85
 Odisti, et fugis, ut Drusonem debitor ænis,
 Qui nisi, cum tristes misero venere Calendæ,
 Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
 Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
 Commixxit lectum potus, mensæve catillum 90
 Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
 Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
 Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
 Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
 Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit? 95
 Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
 Cùm ventum ad verum est: sensus moresque repug-
 nant,

delibârît semesos pisces, et
 jusculum adhus tapens: ille
 demeritor Labeone potabili-
 tur a sapientibus. At quante
 gravius illo et tetrius est de-
 lictum istud? amicus pecca-
 vit auquantulum; quod si
 non ignoscas, conserberis a-
 marior et ferocior: avaris
 et iugis non secus ac Druso-
 nem pecunia debitor; qui
 quoties tristes Calendis in-
 felici advenerunt, sensus aut
 pecuniam *crotilam* unde-
 cunque expedit; veluti capti-
 vus cogitur auscultare im-
 portunas scriptiones, pro-
 testo collo. Lectum *stuc-*
bitorium arina inquinaverit
 ebrius, vel mensâ detruerit
 catinum Evandri
 manibus contractatum; prop-
 ter hoc, vel quodd esuriens
 præripuerit pullum in meâ
 parte patinæ constatum,

an amicus idcirco minùs dulcis mihi fuerit? Ergò quid agam si furatus sit *quidpiam*, vel si
 credita fidei sua revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendat paria esse delicta, ha-
 rant quando venitur ad inquisitionem veritatis: sensus communis et mores reclamant,

ANNOTATIONES.

servas jus vitæ ac necis habent domini; nè ta-
 men in eos serviant quasi tyranni, monet ele-
 ganter Macr. Saturn. lib. i. 11. Non quantum
 docet, sed quantum libet excoerere volumus in
 servos virgâ murmur omne compascitur
 tussis, sternumentum, angultus
 magno malo luitur, &c.

81. Ligurrierit.] A Gr. λικύρον, lingere.
 Gall. *lecher*, vel *dirò πού λικύρον*, quod suave
 significat. A Liguribus populi, non nisi in-
 eptus quispiam et indoctus crediderit posse
 deduci. Ligurrierit jus, Gall. qui *aura trompé*
 ses doigts dans la sauce.

82. In cruce suffigat.] Crux differbat à
 fasciâ sive patibulo. Hæc erat stipes rectus
 habens duo cornua, inter quæ inserebatur cer-
 vix facinorosi, manus autem ramis illis seu
 cornibus alligabatur. Imque nequam ges-
 tans furcam seu patibulum, virgæ cadebatur,
 à conservis, aut etiam à carnificè: postea ve-
 rò in crucem interdum agebatur, clavie in eâ
 confixus. *leider*. Orig. lib. v. cap. 87. *Patibuli*
minor pars quædam crucis. Nam patibulum
statim apponens examinet strangulanda;
crux autem suffigat dies torquet et cruciat. De
 his multa credit Selmas. En. ad Th. Barthol.
 lems Lips. de cruce.

Labeone insanior.] M. Antistius Labeo, Ju-
 risticus, tam potestatis linguâ et perriva-
 cîâ, ut in Augustum multa ostendit, ejusque
 popularium leges reprehenderet. Sueton. Octav.
 cap. 54. Dio. lib. liv. Gellius. lib. xiii. cap. 12.
*Agitabat hominum libertas quædam nimis at-
 que recors usque eò ut, D. Augusto jam prin-
 cipe et Reip. obtinente, ratum tamen penum-
 que nihil habere, nisi quod justum sanctumque*
esse in Romanis antiquitatibus legisset.

Insat Saturo dicitur.] Vult enim cum uno,

ut nec frustrâ loquere, quod inutile fore cog-
 noscitur; nec temerè Principem offendas; de-
 nique meminisse quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.
 86. Drusonem.] Forerator ille improbi-
 mus perinde ac ineptissimus historiarum scrip-
 tor, solebat à debitoribus exigere, si non sol-
 verent, ut se legentem audirent; quod quidem
 erat pene loco durissimum.

87. Tristes Calendæ.] Quod eo tempore fu-
 neratores usuras colligerent, debitorumque vex-
 erent. Vide Annot. Epod. 3. v. ult.

88. Mercedem aut nummos.] Fenus, vel
 summam creditam.

89. Porrecto jugulo.] Vel quasi attentior ob-
 servantiorque; vel quasi captivus et jugulari
 paratus. Epist. ad Pisones, v. 474.

Indoctum doctumque fugat recitator æcerus;
quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. Evandri manibus tritum.] Antiquitate
 pretiosam, fricatum scilicet tempore Evandri,
 qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulvere
 regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Abo-
 riginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc
 est, atque oppidulum in Palatino monte com-
 didit. Virg. Æneid. viii. Evander Atheni-
 ensis plastes à M. Antonio Romanus adductus,
 nihil à rem.

96. Queis paria esse, &c.] Jam transeit ad
 refellenda quædam Stoicorum placita. Cic.
 de Fin. iv. Zeno Stoicus disciplina antistes
 sic statuit; *atque miseræ esse omnes qui non*
sunt sapientes; contrâ, *sapientes omnes manum*
beatos esse; rectè facta omnia æqualia; omnia
 peccata paria.

97. Sensus moresque repugnant.] Cic. modò
 cit. Hæc magnificè primò dici videntur; con-
 siderata minùs probentur. Sensus enim cupit

ipsaque utilitas, quæ sunt. Atque ipsa utilitas, justè præpè mater et sequi. [100] *est parvus justè et sequi.* Cùm propeperunt primis animalia terris, quædam à primis terra bo- Mutum et turpe pecus, glandem atq; cubilia propter, etiam prodierunt, mutum Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus; cubilia creabant unguitas et Unguitus et pugnâ, dem fastidus, atq; ita porrò 101 pugnâ, tum fastibus, ac de- Donec verba, quibus voces sensastere poterant, incipit armis, quæ deum Nominaque invensere: dehinc abstinere bello, indigna faverat; decessit Oppida cepervit munitè, et ponere leges, [100] invenient vocabula et ap- Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter. 106 pulationes, quibus aegrid- Nam fuit ante Helenam cunius teterrima belli theas avæ.

Foras inceperunt bello Causa: sed ignotis perierunt moribus illi, abhorre, urbes moliri, le- Quos Venere[m] incertam rapientes more ferarum, gre condere, nè ullus esset. Viribus editor cedebat, ut in grege tauri. 110 arq; lictro, monachus. Etenim Helenam mulieres fave- rant causa belorum fuses. Jura inventa metu injusti faterare necesse est, et illi intercederunt obscuro morte, quos ruentes in Heliæam obviam belluarum lictor, pro- atquebat. Viribus inspector, tandem taurus in armento. Leges institutas contra injustum con- abantur oportet,

ANNOTATIONES.

quis, et naturæ terram, atque ipsæ servitas abo- mati, quodammodo non posse eddici, ut inlier *est res græca Zeno exequatur, nihil toleraret.*

98. *Utilitas justè mater.*] Ex opinione quorundam aristotrandum ab utilitate profectus legi: nihil autem à naturæ esse justum. Vide Cic. de Leg. 1. *Lex est ratio summa, hæc in naturâ, quæ justè et quæ justiciæ veri, prohibetque contraria. . . . et lege discutimus ad jura associant.* *Est ad omnia naturæ vis; et manus rebusque prædicant, ea jura atque injuria regunt.*

99. *Cum propeperunt, &c.*] Primos homines è terra formatos eductoque vi solis, existima- bant Phoenices et Ægyptii.

100. *Mutum et turpe pecus.*] Rurde ac ritipidos iustur peccatum. Cic. de Lavent. 1. *Præ quædam tempus, olim in agris passim homines beliarum modo cogebantur; et sibi nichil ferre velam propogebant.* Tunc. v. *O, viles Philæopis dicit . . . in verba peperisti: in diapoda homines in societatem velle convocasti: in eos tunc et primò domesticis, deinde conjugis, cum literarum et vocum consuetudine junctis: in imperitæ legum, &c.*

Quædam.] Le primus fuit hominum cibum. Phil. lib. xv. cap. 5. Lactret. lib. v. 987.

Diapoda inter carabam corpore quærent. Vnde Juvenal. Sat. vi. 10. et Sat. xlii. 67.

101. *Unguitas et pugnâ.*] Lactret. v. 1092. *Arma accipitque, manus, unguis, dentis omque ferunt.*

Et lapides, et licem aliorum frugumque rami. 102. *Arma, quæ post fabricaverat usus.* Arta feruntur antiquitatem probat sacer con- satus Quæm. iv. 22. *Tybal-cænis fuit molde- tor et faber in cænicis operis aris et ferri.* Lactret. lib. v. 1088.

Prædictus ferri vis est antiquæ reportis: Et ferri aris erit quibus ferri cognitus usus: Quæ fœdit magis et nuda, et copia major. 103. *Demæ sacerdos, quibus, &c.*] Lactret. lib. v. 1088.

Prædic pulvis aliquam tum novam stir- pulvis *Rebus, et inde homines dicitur vocabula prima;* *Deperit est; nam cur hic post omnia naturæ Vocibus, et vocis servitæ emulere linguæ;* *Tempore eodem alii facere et non quibus pro- tentur?*

Est parvè post: v. 1065.

Est parvè post, quid in Ade mirabile tempore est vs,

Si genus humanum, cui vocis, et linguæ vi- gret,

Pro vocis servitæ variis res vocis naturæ;

Cum prædicat matre, cum demique sedis juve- glicent?

Dicitur solent voces variatque ceter,

Cum matris sui dolor est, et cum jam genitrix glicent?

100. Oppida cepervit munitè.] Vnde Jurcon Sat. xv. 161. *&c.*

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opes com- mû, turboræque babitationis munitur: ex Varroo lib. iv. de Ling. Lat. *Festus autem, ex Chærenis, dicit aliq, quod opes præbetant, quodque suas opes illic contraxerit homines.*

106. *Lictro.*] Nomen hoc alii deducunt, seu quod lictoret matibus strati, seu quod à lictora adolator prætoribus: lictor. Fest. *Præ- Alii quod lictro seu ad lictus habent, perinde ac matibiles Reges sunt principis lictus stipendii, qui lide lictoris olim dicit, quod lictoret: Varr. Servius. Alii etiam aliter.*

107. *Arta fuit opus Helenæ, &c.*] De Hele- nâ Trojanæ excidii causâ, lib. 1. Od. 16. *San- pignis autem feminis bellis occasionem dedidit, lictet ex Herodot. lib. 1. Athen. lib. xlii. cap. 1. item ex sacris pugnâ. Quæm. cap. xxxiv. Judic. cap. xix. et xi.*

108. *Arta fuit opus Helenæ, &c.*] Interdicit eorum munitur, quia deficit quod serventur lictoribus priorum temporum.

111. *Jura inventa matris injuncti.*] *Conditio*

Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
 Nec natura potest justo discernere iniquum,
 Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
 Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemq; 115
 Qui teneros caules alieni fregerit horti,
 Ut qui nocturnis Divum sacra legerit. Adsit [541]
 Regula, peccatis quæ poenas irroget æquas:
 Ne scuticâ dignam horribili sectere flagello.
 Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
 Verbera, non vereor; cùm dicas esse pares res
 Furta latrocinii, et magnis parva mineris
 Falce recisurum simili te, si tibi regnum
 Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
 Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex: 125
 Cur optas quod habes? Non nosti quid pater,
 inquit,

Chrysiippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
 minas, si regnum tibi deferant homines. At enim si sapiens quisquis est opulentus, et peritus
 sutor, et solus pulcher, imò etiam rex: quare petis id quod possides? *Ohe*, respondet *ille*: Ne-
 quaquam intelligis quid loquatur magister Chrysiippus. Sapiens nunquam sibi fecit

ANNOTATIONES.

leges ad coercendas injurias, et injustas actiones, pro publicâ utilitate et societate constabunt.

112. *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas et complicatas membranas; in quibus scripta ratio temporum historiarumque continentur.

113. *Nec natura potest justo discernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contra malum, et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. v. 13. *Peccatum non imputabatur, etiam lex non esset, et cap. vii. 7. Peccatum non cognovi nisi per legem. Non concupiscentiam nascebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegiam perpetravit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contra Stoici, apud Cic. pro Muræna. *Omnia delictum æquale esse nefarium; nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocaverit.* Istam verò disciplinam austeriorem lauserunt à legibus Draconis cullibet peccato vel leviori poenam statuents mortem; unde non stragemto seâ sanguine scriptas alebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scuticâ.*] *Xuthos*, cortium; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nistrum è virgis fascibusque magistratum, *flagellis triumviralibus*, Epod. 4. v. 11. *Quod quidem et ignominiam et poenam atrocitatem inarebat.*

122. *Furta latrocinii.*] Fures agunt clam, et surripiunt apud incautos; latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi

si mendii tempora et maleles perscruteris. Neque valet natura distinguere iniquum ab injusto, acut discernit bonum à malo et res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quòd tam graviter delinquant i, qui novellas brassicas diruperit in alterius hortis quàm ille qui nocta rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis poenas decerneus: neque gravibus flagris cædas eum qui locum *duntaxat* meritis est. Etenim haud metuo nè ferulâ *(autibus)* plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseverus æqualia esse latrocinii furta; et prandicas eadem te falce amputaturum magna et parva criminis est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, imò etiam rex: quare petis id quod possides? *Ohe*, respondet *ille*: Nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysiippus. Sapiens nunquam sibi fecit

nocentiores sint, nemo non sentit; quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] *Æquali* severitate poenam eandem statuendo, gravem scilicet tam parvis quàm majoribus peccatis; quod rationi repugnat, ut antè dictum est.

124. *Si dives, qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem et omnia.*

126. *Non nosti quid, &c.*] Stoicus respondet, mentem et disciplinam nostram parum capis.

Pater.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysiippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laert. lib. vii. *Nisi Chrysiippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. iv. *Fulcire putatur porticam Stoicorum.* Ibid. paulò ante. *De eo queri solent Stoici: dum studiosum omnia conquiescit contra sensus et perpeticulatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsam sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem De Nat. Door. I. Stoicorum seniorum et ferrius interpret.* Et postea: *Zeno Chrysiippum nunquam nisi Chrysiippum vocat.* Quintil. lib. i. cap. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidulas soleas.] *Κροτάλι, fundamentum, basia.* Gell. lib. xlii. cap. 21. ait, *soleas à Romanis, à Græcis autem ἀγροίαις crepidas, seu crepidulas vocari ea calcamenta, quibus plantarum calces tantum infirmis teguntur, cæteros prope nuda, et teretibus habenis juncta sunt.* Porro primum eorripi syllabam, cæterè contra etymon, ut patet. Idem testatur *ὁ ἄριστος* Calpurnius de genas proprium philosophi *σάτιρας* declarat et Perius Sat. l. 127.

Non hic qui in crepidis, &c.

crepidas aut soleas; sapi- Nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens. Qui? [641]
 ens tamen sutor est. Quâ Ut, quanvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
 ratione? Quemadmodum Opimus est modulator; ut Alfenus vaser, omni 130
 licet taceat Hermogenes, Abjecto instrumento artis, clausaque tabernâ,
 nihilominus est bonus can- Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
 tor ac musicus; sicut etiam Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam
 Alfenus ille solens, velicto quolibet artis suæ instru-
 mento, et clausâ tabernâ, erat sutor; ita sapiens arte- [643]
 factus est cujusvis operis per- 136
 fectissimus, ita rex solus. Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
 Atamen barbam tibi vellunt Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
 petulantes pueri; quos baculo si non abigas, preme-
 ris turbâ circumstante, et Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
 infelix vociferando frange- Præter Crispinum sectabitur; et mihi dulces
 ris, ô magnorum regum Ignoscent, si quid peccâro stultus, amici; 140
 maxime. Ne prolixior sim; Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
 quamdiu te lavatum libis ô Privatusque magis vivam te rege beatus.

comitabitur quispiam satellites, nisi satus Crispinus; mihi et quamdiu amici faciles indulgebant, si quod stultus ego admisero delictum; et vicissim illorum peccata facile tolerabo, et vivam pri- vatus te rege felicior.

ANNOTATIONES.

129. *Hermogenes.*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet peritus est tamen canendi et modulandi; sive canoram habet vocem, atque musicorum solertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Huic salis mordet et vellit, quasi alius agens. Alfenus olim Cremo- nis satrinam exercuerat; sed quod valebat ingenio, vitam artem perteros Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii discipulus, verumque antiquarum non incuriosus*, ut habet Gell. lib. vi. cap. 6. juris scientiâ clarus evasit, summo etiam Consultatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex solus.*] Non tantum sapiens eligit rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. iii. de Finib. *Rectius enim sapiens appellabitur rex, quam Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi (is enim est Dictator) quàm Sylla, qui trisum pestiferarum, vitiorum, luxurie, avaritiæ, credulitatis magister fuit: rectius dioces quàm Crassus, qui nisi equivisset, nunquam Euphratem nullâ belli causâ transire voluisset. Rectè ejus omnia dicentur, qui scit uti solus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur; animi enim vincementa sunt pulchriora quàm corporis; re autem liber nec dominationi cujusdam patriæ, neque obediens cupiditati; reatè invictus, cujus etiam corpus contrahitur, animo tamen vincula injici nulla possunt, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horati- us; quanquam te jactas regem, ô Stotce, tibi tamen inopant illudunt pueri; sicut solent fa- atos sectari, et insultare.

Vellunt barbam.] Barbatus fuisse Philoso- phos dixi, ad Pers. Sat. iv. 4.

Barbatum hæc eras magistrum

Dicere

Barbam autem vellere, dici, pro illudare, pa- riter extendi, ad Pers. Sat. i. 133. ubi

Si Cynice barbam potulans Nonaris vellat,
 Et Sat. ii. 22.

Mulces stolidam præbet tibi vellere barbam
 Jugling. p.

134. *Fuste.*] Hoc velut sceptrum, Cynicis baculam tribuunt Laërt. in Antisthene, He- rodot. in Commodo; Apuleius Florid. iv. Aous. Epigram. iii. de Diogene.

*Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcia supplex
 Ita fuit Cynici, &c.*

136. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuste et cla- moribus abigere potes Argenteus te turbam plebis ac puerorum tibi insalubentium molestia- simâ.

137. *Quadrans.*] Quarta assis parte, quam plebeii mercedem exiguan solvabant pro bal- neo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notari ad Pers. Sat. v. 126.

Lavatum.] Is erat prius mos lavandi fre- quenter, præsertim ante coenam. Pila. Epist. iii. l. 8. *Ubi hora balnei manciatis est, que est hyeme nona, æstate octava. Lotus ac- cendat, et pariter cibum differt; faturus audi- legentem remissius aliquid et dulcius. ap- ponitur cæna, &c.*

138. *Neque te quinquam stipator, &c.*] Sen- sus est; quamdiu inops, abjectus, et despici- tissimus cullibet eris; licet regem te existimes; et quamdiu benigni amici mihi condonabunt si quid stultus offenderis; non tantum ego vicis- sim illorum offensiones facile tolerabo: sed etiam, quanvis privatus, vivam felicior quam tu qui regem te esse opinaris.

139. *Crispinum.*] Is est Stotcus ille, de quo in fine Satiræ prima.

Mihi dulces Ignoscent, si quid, &c.] Vide Pila. lib. viii. Epist. 22. ubi sic scribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas deest. Atque ego optimum et emendatissimum existimo qui cæteris ita igno- cent, tanquam ipse quotidianè peccet; ita peccatis abstinet, tanquam remitti ignoscat. Mandamus memoriæ quod ex utilissimum, et ob hæc quoque stotcius Thraos eruditè dicere so- lebat: Quâ vitia odit, homines vitat.*

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. At verò se in vitiosos styllum dstringere, ut et ipsis et sibi met horrorem incutiat vitiorum.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque poetæ,

Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multà cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, alique veteris comœdiæ auctores, si quisquam merebatur notari vel à improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunque infamis; hunc carpebant, multà cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur, et sequitur,

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satira ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos qui ipsum et nimis mordacem, et Lucillo inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eodem ætate vixerunt, annis autè Christum circiter quadragesimis. Cratinus primus: post hunc Eupolis, ejus styllum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes, quem Plato medium inter illos dicit, nempe Cratino non minus vehementem, minus tamen acerbum, Eupolidem magis urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. i. *Quis enim abundè mirari potest, quòd eminentissima cujusque professionis ingenia, in idem arcuati temporis spatium congregantur.*—Una, nec multorum annorum intervallo divites ætas, per divini spiritus viros *Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragedias: una præcæm illam, et veterem sub Cratino, Aristophane et Eupolide comœdiam; ac novam comœcam Menædrus, æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux, *Macrob. Plutarch. Athen.*

Cratinus.] In Athenis oriundus, ibidem primæ satyricæ fabulam produxit in Dionysium; bibacissimus fuit; ad ætatem centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victorias pepererunt. Nominantur *Cæpræ, Deserter, &c.* Perit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò hæserunt sui populares, ut ediderint ne deinceps ullus poeta militaret. *Suidas, Macrob. lib. vii. Saturnal. cap. 5.* *Notus est omnibus Eupolis inter elegantissimos habendus veteris comœdiæ poetæ.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi straxerat Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos hæcæque nunciam excoluit extulitque. Dubitatur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor et quinqueaginta, à quibus superius nobis undecim; à *Bædia* recensentur. Nec præterito quod a sancto Johanni Chrysostome Aristophanem in delictis atque in ma-

nibus assidue fuisse. Quidni? cum et Plautum versarit sæpe S. Hieronymus, in medijs Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisonem. Quintil. lib. x. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam præ se sola retinet, tum facundissima libertatis: et si est in insectandis vitijs præcipua, plurimum jamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta; necio an ulla et post Homerum tamen, (quem ut Achillem semper excipit par est,) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Eupolis, Cratinusque præcipui.*

3. *Multà cum libertate notabant.*] Pers. Sat. i. 123. *audacem carpens vitij Cratinum* dicit: ibid. iratum *Eupolidem*. Porro Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in Nubibus; in populum autem Atheniensem probræ jactavit haud levia; à quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus est et laureas. Vide Epist. ad Pisonem v. 283. ad ista verba,

— in vitium libertas exiit, et viis

Dignam lege regi.—

Cic. de Rep. iv. *Quem illa (vetus comœdia) non attingit? vel potius quem non reatit? cui peperit? Esto; populares homines, improbes, in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophonem, Hyperbolum læsit; patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est, quàm à poetâ notari. Sed Periclem, cum jam sue civitati maximè auctoritatis plurimo annos domi et bellicè præstaret, violari versibus, et eos agi in Senè non plus decuit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Nevius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

4. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus est in illis imitandis; Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit; ex Comœdiâ Satiram fecit; perinde mordax et maledicus in cives, et ego, inquit Horatius, tantum facietis, homines à vitijs solerter deterneo.

mutatis solummodo pedibus Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
 se numeris, perurbanus, Emunctæ naris, durus componere versus
 scrii iudicio, durus in con- Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sepe ducentus,
 scendis versibus. Et enim Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno: 10
 Jâs in hoc vitiosus. Unde Cùm fueret lulentus, erat quod tollere velles:
 horâ sæpe versus ducentos, Garrulus, atq; piger scribendi ferre laborem; [546]
 stans in uno pede (quasi Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
 aliquid magnum) dictabat; Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis:
 cuius flueret cinnosus, habebat quod velles delere; ver- Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora, 15
 bonus, et seguis exantlare Custodes: videamus, uter plus scribere possit.
 laborem scribendi, rectè in- Di bene fecerunt, inopis me quodque passilli
 quam scribendi; etenim Finxerunt animi, raro et perpauca loquentia.
 multa scribere nihil estimo. At tu conclusas hircinis follibus auras
 Ecce verò Crispinus me lacescit minimo digite. Ho- Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis, 20
 us lu, inquit, sume, si lubet, sive tabellas jam; assignetur nobis locus, hora, ob-
 sive tabellas jam; assignetur servatores: videamus uter
 tur nobis locus, hora, ob- Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultrò
 servatores: videamus uter plura scribere valeat. Rectè Delatis capsis et imagine: cùm mea nemo [547]
 egerunt Dii, quòd me Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
 fluerunt ingenui mediocri et parvi, raro et pauca valde Quòd sunt quos genus hoc minimè juvat, utpote
 loquentis. Tu vero plures
 quantalibet emulare ven- Culpari dignos. Quemvis mediè erue turbâ: 25
 tos hœdinis pellibus inclusos, Ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis spoete scribulis,
 semper laborantes, donec semper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis spoete scribulis,
 et suâ effigie; dum nullus mea scripta legit: et ego metuo illa recitare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi inscriptiones; nempe complures extant reprehensionis dignæ.
 sunt quibus non placent ejusmodi inscriptiones; nempe complures extant reprehensionis dignæ.
 Etenim quælibet è medio populo assumo;

ANNOTATIONES.

[Lucilius.] Is Aurunca alumnus, ex Juvenal. Sat. i. 20. Id est, ex Aurunca Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem esse adeptus; valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. lib. x. cap. i. Cic. ad Attic. lib. xii. Epist. 6. de Finib. i. de Orat. 2. Juvenal. Sat. i. 166.

Eius velut stricto quoties Lucilius ordens Infremvit, rubet auditor, cui frigida mens est Criminibus, tacidè sudant præcordia culpa; Inde ire et lacryme.

Pers. Sat. i. 114.

—*Secuit Lucilius urbem;*

Te, Lupe; Te, Muli; &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11. *Cùm flueret lulentus, &c.*] Quum versus profunderet impositos et inelaboratos.

Quod tollere velles.] Quia ut ait ipse, Sat. x. 61. *Ferebat plura tollenda relinquendis, et sic hoc et sequentia accepit Quintilianus, lib. x. cap. 1.*

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicit, sed molinas, ut indicet animi adversarii contemptum.

Accipe, si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporali scripturam certamen. Sic et Martialis Statius lacescit.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam delicias.* Prior tamén lectio rebenientiam hominis tenere ac stolidè lacescentis meliùs turat.

16. *Custodes.*] Qui cavent ne aliena juvet spora alterutum.

17. *Di bene fecerunt.*] Modeste Horatii responsio.

19. *At tu conclusas, &c.*] Temèdes sic faciles funde versus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflandum dum ignem formicis, molliendumque ferrum Pers. Sat. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum manus omnino,

Folle premis ventos.—

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. iv. 171. ubi egregiè Cyclopum opus describit: eodemque versus repetit leviter mutatos, Æn. viii. 440.

—*Alii ventosis follibus auras*

Accipiunt redduntque, &c.—

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fannium Quadratum insulsus potam bellè sugillat. Bonis quidem poetis hic honor, ut eorum effigies et carmina deferrentur in Palatinæ Augusti bibliothecam, auctoritate publicâ; ut ille sua ipse scripta inverte, et imaginem esse statuit, non meritò gloriam consecutus, nulli ambulatione venatus. Plin. lib. xxxiv. cap. 6. *Notatum ab auctoribus L. Actium Poetam in Campaniarum æde statuum sibi posuim.* Videl. Plin. lib. vii. cap. 30. Valer. Maxim. lib. viii. cap. 16.

22. *Cùm mea nemo Scripta legat.*] Fannius nimirum se suaque Horatius ostentabat: ob horrens ab eâ publicè recitantiæ ambitione De hæc Persius, Sat. i. 16. et seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. i. Epist. 13. et nos ad cit. Pers. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non plures Satira vitiosæ, reprehensiones, ledibria, ut genominiam reformidantibus.

Aut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
 Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum;
 Hunc capit argenti splendor; stupet Albius ære:
 Hic mutat merces surgente à sole, ad eum quo
 Vespertina tepet regio: quin per mare præceps 30
 Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
 Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
 Omnes hi metuunt versus, odere poëtas.
 Fœnum habet in cornu; longè fuge; dummodo risum
 Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico: 35
 Et quodcumque semel chartis illevertit, omnes
 Gestiet à furno redeuntis scire lacuque,
 Et pueros et anus. Agedum pauca accipe contra, [548]
 Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,
 Excerptam numero. Neq; enim concludere versum
 Dixeris esse satis; neque si quis scribat, uti nos 41
 Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
 Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
 Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
 Idcirco quidam, comœdia necne poëma

inquinatas est avaritiâ vel ambitione infelicit. Ille nuptas, iste pueros, sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum vasorum: Albius amat ærea. Ille negotiatur ab Oriente sole, ad eum quo terra Occidentalis incalcescit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatas, timens nè de æervo suo aliquid detraxerit, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas avertantur. Habet fœnum ad cornu, inquit, procul fuge; ut albi cachinnos moveat ille, amicorum parcat nemini: et quicquid semel scripturârit, cupiet scribi à cunctis revertentibus à clybano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas esse concesserim. Namque

naud dixeris satis esse versum finire: et si quispiam, velut ego, scribat similia quodidiana sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. Verùm cui fuerit ingenium, cui mens divinior, et facundia res grandes elocutura, hæc tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt utrum comœdia esset poëma, an non;

ANNOTATIONES.

28. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcellus corrigi, ob avaritiâ.

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ et copiâ vasorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à sole, ad eum quo, &c.]* Ab oriente ad occidentem. *Pers. Sat. v. 54.*

*Mercibus hic Italia mutat sub sole recenti
 Rugonum piper.*

30. *Per mare.*] Navigantium et peregrinantium quanta enimverò pericula, discrimina, ærumnæ!

31. *Ne quid Summâ deperdat.]* Ne opes jam congeste uno vel quadrante diminuatur.

34. *Fœnum habet in cornu.]* Proverb. ex eo petitam quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petantis, quo sibi cavere moveretur quisque obvius; aliâs damnum læbat dominus, ex lege xii. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo eâ de re gravia edixerat; Exod. cap. xxi. 29. *Si bos cornu petens fuerit, nè recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, et dominum ejus occiderit, &c.*

37. *A furno redeuntis lacuque.]* A coquendo pane, vel haurientiâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi et ventilati inter servos et infimæ plebæ homines; inde porrò redeuntis solent per vias canillare, si quid est novi carminis seu cantilem in vulgus edite.

40. *Neque enim concludere versum, &c.]* Cic. de Orat. iii. scribit, *facilem esse rationem vel sine ratione ipsius exercitationem verborum eligendorum et collocandorum, et concludendorum;*

rerum autem copiam non facilem. Hac referri potest, quod idem Tull. ait. vix uno seculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.]* Epist. l. v. 250. lib. ii ad Augustum;

Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui sit, &c.]* Egregia descriptio excellentis poëtae longæque disparis loquacibus et futilibus, quos lepide Aristophanes vocat *ἰσχυροὶ λόγοι, et ἰσχυροὶ λόγοι.* Eleganter Petronius; cap. 118. *Multas cœcitas decepit; nam, ut quisque verum pedibus intravit, cœcitasque leniorum verborum amplexibus intravit, putat se continui in Heliconem venisse. . . ceterum neque generosior spiritus similitudinem amat; neque concipere aut adere partium mens potest, nisi ingentis fluminis literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate; sumendaque voces à plebe summat, ut fiat, Odi profanum vulgus et arceam. Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ, sed intellecto verborum colore nateant. Homerus testis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. vii. 53.

Vatum egregium, cui non sit publica vena, &c.

46. *Comœdia necne poëma.]* Cic. in Orat. Pers. At comico rum senarii propter similitudinem sermoris sic sæpè sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus et versus intelligi possit. Et in eodem. Itaque vides virum esse nonnullis Platonis ac Democriti locutionem, etiam abest à versu, tamen quòd incitatius feratur, et clarioribus verborum luminibus utatur, potius poëma putandum,

quis rebovens spiritus vir-
 tusque nec dictioni nec re-
 bus inest: tantùmque defi-
 nis numeris oratio para
 distinguitur oratione soluta.
 Dices. Atque servens pater
 excaescent, quoniam filius
 luxuriosus meretricem de-
 perit amicam, uxorem verò
 ingenti cum dote respuit,
 atque temulentum cum facu-
 lia ante noctem discipit;
 quod grande probrum est.
 Respondeo. An quæso Pom-
 ponius his minor audiret,
 si pater ejus viveret? Ita-
 que non sufficit versum com-
 ponere meris vocibus, quem
 si resolves, eodem modò
 quilibet irascatur ac pater
 personatus. His versibus
 quos ego jam scribo, et quos
 olim scripsit Lucilius, si au-
 feras quasdam mensuras
 ac numeros, atque posteri-
 ori loco statuas vocabulum
 quod erat prius, extrema
 ponens ante prima; non
 erit idem ac si dissolvas hæc;
 Postquam tetra discordia
 rescripti postes ferratos et
 portas bellæ. In his enim reperias ad hæc
 partes discipiti poetæ. Sed ista huc usque. Allo tempore
 expendam utrum comædia sit verum
 carmen, an non. Jam verò ad unum scrutabor, an jure
 inivsum tibi sit istud scribendi genus
 Sulcius ardens

Esset, quæservere: quòd acer spiritus, ac vis
 Nec verbis, nec rebus inest; nisi quòd pede certo
 Differt sermoni sermo merus. At pater ardens
 Sævit, quòd meretrice nepos insanus amica, 49
 Filius, uxorem grandi cum dote recuset; [540]
 Ebrius et (magnum quod dedecus) ambalet ante
 Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
 Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
 Non satis est puris versum prescribere verbis;
 Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem 55
 Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
 Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
 Tempora certa, modosque et quod prius ordine ver-
 bum est,
 Posterius facias, præponens ultima primis:
 Non, ut si solvas: Postquam discordia tetra 60
 Belli ferratos postes portasque refregit; [540]
 Invenias etiam disjecta membra poetæ.
 Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, poëma:
 Nunc illud tantùm quæram, meritone tibi sit
 Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer 65

ANNOTATIONES.

quæ comitorum poetarum; apud quos, nisi
 quòd versiculi sint, nihil est aliud quotidiani
 dissimile sermonis.

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At
 inquit, persona comica interdum assurgit,
 v. g. iratus pater in filium luxuriosum arden-
 ter sævit; Theuropides in Mostell. Plaut.
 apud Terent. Chremes, in Andr. et Phorm.
 Demen in Adelph. Vide Epist. ad Pis. v. 93.

*Interdum lamen et vocem comædia tollit;
 Interdum Chremes tumido delitigat ore.*

49. *Ante Noctem cum facibus.*] Dixi
 ad Od. 10. lib. iii. de eo more juvenum et a-
 matium, qui ad puellas admatas nocte cum
 factibus pergebant, atque ante illarum januam
 cantabant. Afido hic, solitos interdum quoque
 vagari commensantes ac personatos discurrere
 per domos notas, noctu quidem cum facibus,
 nonnunquam et Interdum; quod et hodie ali-
 quando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal;
 aller en masque.* Porro efforescit pater hoc
 magis adversus lascivientem filium, quòd ante
 noctem, et de die ob oculos omnium ebrius
 grassetur, magno suo sæque familie probro;
 et sicis dedecus obatet Cognatio, . . .
 atque rem patriam rumore sinistro.
 Lamen ad obsecrum frangat, ut canit Persius,
 Sat. v. 166

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet
 Horatius objectioni; sermone quidem ille ar-
 dentiori ulitur, quia sic iratus quilibet sævit
 loqui; et filium suum tali modo objurgaret
 Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerne-
 ret. Vide, lector, quàm solerter et falsè velli-

cet Poeta libidinosum adolescentem, velut a-
 liud agens et *iracundus*.

60. *Personatus pater.*] Comædus personam
 sustinens patris in filium stomachantis, sac-
 censantis, increpantis.

68. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum
 quantitatem, certos pedes, certamque eorum
 dispositionem et collocationem.

60. *Non, ut si solvas: Postquam discordia,
 &c.*] Nam contrà in his, licet corpus ac mem-
 bra carminis discerpes, non proinde vim ac
 spiritum disipes; inverte ordinem verborum,
 orationem solve numerosam; remanebit scæ-
 per Poëtica locutio vulgari dissimilis; versum
 frange ac disjice; in disjecto etiam versu ap-
 parebit sermo sublimior et à quotidianano re-
 motus, v. g. Postquam tetra discordia refre-
 git ferratos postes et portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt
 isti versus, ex Annal. poetico ante plani spiri-
 tu. Hoc imitatus Virgil. *Æneid.* l. 298.

— *Dira ferro et compagibus ardens*

Claudentur belli porte. —

Et *Æneid.* vii. 621.

*Impulsi ipsæ manus portas, et cardines nove
 Belli ferratos rupit Saturnia porte.*

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est,
 servente bello apertum est Jani templum, quod
 pachs tempore claudi solet. Vide lib. iv. Od.
 15. v. 9. ibique Annot. Item Plutarch. in Num-
 mæ, ubi scribit, eodem Jani Romæ hibernos fa-
 cisse, et Janium belli appellatum.

66. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiri-
 cum, carpens vitia, et notans vitiosos.

Ambulat, et Caprius, rauci malè, cùmque libellis;
Magnus uterque timor latronibus. At benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœli Birrhique latronum;
Non ego sim Caprii, neq; Sulci. Cur metuas me? 70
Nulla tâberna meos habeat neque pila libellos,
Quæis manus insudet vulgi, Hermogenisque Ti-
gelli.

Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus
Non ubivis, coramve, quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quiq; lavantes: [561]
Suave locus voci resonat conclusus. Inanes 76
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petium
Hoc in me jadis? Est auctor quis deniq; eorum 80
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis:
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu, Romane, caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos; 86

quis? An demum ad stipulatore[m] habes aliquem eorum quibuscum vixi? Imò qui absentem amicum carpit, qui cum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non fident; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, ô Romane. Porro frequenter aspiciat tribus in lectis quaternos epulari

incedit, pariter et Caprius, miserè rauci, et cum libellis; atque latronibus valde formidabiles. Sed quisquis probè et innocenter vivit, spernat utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego proinde sicut Caprius aut Sulci. Quare ergo times me? Addè quòd nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis et Hermogenis Tigelli. Præterea nemini recito præterquam familiaribus et invitatus quidem; nec ubicunque, nec ante quoscunque. Sæt multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; ubi clausus locus facit vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minimè opportuno id agant. At enim amas velli arcè, inquis; idque agis improbo animo. Unde verò illud quævisisti quòd mihi obji-

ANNOTATIONES.

Sulcius et Caprius.] Ambo delatores et accusatores acerrimi, assiduè actione rauci. Cum libellis, accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

69. Cæli Birrhique latronum.] Hi duo perditissimi luxuriæ juvenes, omni tunc facinororum audaciâ necnon atrocitatis infames erant.

71. Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum et artificum mense satiræ à nugacibus jactantur; nec prostant venales emptori cuilibet expositæ apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones v. 373. ibique Annot.

72. Hermogenisque Tigelli.] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio sit initio Sat. 2. et 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contempit causâ plebi accesset, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. Suave locus voci resonat conclusus.] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legitis mirum in modum juvat, et recitationi suavitate[m] confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cœcœthes perstringit Mart. lib. iii. Epig. 44.

Et stanti leges, et legis sedenti,

In thermas fugio, sonas ad aurem.

76. Lædere gaudes, &c.] Jam Poeta refellit nos, à quibus inceperat velut dicax et asycophanta; studio pravus, pravè affectus aliis

obtractare, et querellat scommatibus ac diceris proscindere.

79. Unde petium, &c.] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernaliu[m]?

82. Qui non defendit.] Atqui Viliu[m] Horatius defendit supra, Sat. 3.

85. Niger est.] Homo pestilens, malus, perniciosus; contra est candidus, albus; ut illi fusiis dictum.

86. Sæpe tribus lectis, &c.] Sæpe et compositum Horatii late est; quæritur, quomodo inquit, lepidè jocos et viles Jovis à quibuslibet in quenlibet; idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos faceret reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odys. x. ἕμῃσθε βασιμύσσει, sedimus epulantes. Virg. Æneid. vii. 176.

— soliti patres considerare mensa.

Postea, gliscente stultitiæ, discubuerunt in lectis, qui tres erant circa mensam dispositi; unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni, aut quaterni; nonnunquam et quin; quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. nihil apud hunc laudum, nihil elegans.

— Græci quini stipiti in lectulis, sæpe plures. Porro situs hic erat discubentionis; infera pars corporis jacebat porrecta aut leviter inflexa; superior reclinata et cubito innixa; det-

quorum unus omnes cupit
proscindere quacumque ra-
tione, excepto eo qui aquam
suppediat: *alque* hunc etiam
penulo post ebrius, quando
Bacchus veridicus revelat
secreta mentis. *Attamen* iste
comis et lepidus et sincerus
existimatur tibi inimico pra-
via. Ego vero, si risi quod
insolens Rufillus redolet pa-
stillos, Gorgonius autem ca-
prum; à te praedicabor ma-
lignus et dicax. *Quin imò*
audi. Si mentio quaedam
fiat de furtis Petillii Capito-
lini, *te praesente; prolinus,*
ut soles, tueris; *ausque,* Me
Capitolinus à pueritiâ con-
vivam habuit et familiarem,
rogatusque bene multa egit
in mei gratiam; gaudeo
certè quod Romæ sospes de-
git; attamen demiror quâ
ratione effugerit istam
damnationem. *En ille hu-*
mor ostendit sepiæ; illud me-
rum virus; quod malum à
scriptis meis atque antea ab
animo meo longè futurum sincerè spondeo, quantum de me aliquid spondere licet. *At verò,*
si quidpiam locutus fuero nimis liberè, aut casu nimis festivè, hanc mihi licentiam cum indul-
gentiâ condonabis. *Etenim* optimus pater meus ad id me consuefecit, indigitando exempla
singulorum vitiorum, ut ed evitarem.

ANNOTATIONES.

suum pulvillis suffultum, capite modicè erecto. At qui sebat ut omnes aequè parte ad mensam accederent? Primus decumbebatur ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorsum secundi porrectis; secundus obvertebatur sincipiti ad umbilicum primi, interjecto pulvino; hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii; sicque tertius pariter et quartus. Quae omnia suo more Just. Lipsius luculenter explicat lib. v. Antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.* E convivis illis duobus unus alios omnes diceris lacerat, nec parè epulas praebenti; et tamen is urbanus et elegantior, nequaquam verò sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui praebet aquam.* Ita convivii magister solet designari, quod praebet balneum lavando ut fit, corpori ante cenam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide lib. iiii. Od. 19. v. 6.

92. *Pastillos Rufillus olet, &c.* Versum huic explanatum vide supra in Sat. 3.

94. *De Capitolini furtis Petilli.* Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus; at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus, an peculator, an sacrilegus. Ajunt, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio praefectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem reum causam dixisse; à Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

100. *Hic nigrae succus loliginis.* Sensus est;

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos, [sary]
Præter enim, qui praebet aquam: post, hunc quoque
potus,

Condit cum verax aperit praeordia Liber.

Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur 90

Infesto nigris. Ego si risi, quod ineptus

Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,

Lividus et mordax videor tibi. Mentio si qua

De Capitolini furtis injecta Petilli

Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos: 95

Me Capitolinus convictore usus amicoque

A puero est, causaque mea permulta rogatus

Fecit; et incolumis laetor quod vivit in urbe:

Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud

Fugerit. Hic nigrae succus loliginis: haec est 100

Ærugo mera: quod vitium procul abfore chartis, [653]

Atque animo prius, ut si quid promittere de me

Possim aliud, verè promitto. Liberius si

Dixero quid, si fortè jocosius: hoc mihi juris 104

Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,

Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.

talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio referta; hocque maledicentior et acerbior, quod amicitiam speciem praefert.

Nigrae succus loliginis.] *Metaph.* loligo piscis, è sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, et mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti et obvelatam. Psalm liv. *molliti sunt sermones ejus super oleum, at ipsi sunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo.] Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.* Angl. VERDIGRIS.

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, fictà in quemquam benevolentiam. *Eo ingenio natus sum; amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* — Ennius.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insuevit poter optimus hoc mi.* Id est, hoc mihi mores indidit. Eodem recidit Marcius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *haec pro huic,* unde librarii fecerint *hoc:* non absurdus omninò. Ita veteres saltem scripsisse liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines amplius oculis quàm auribus credunt. deinde, longum iter est per praecepta, breve et*

Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parâsset :
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam

rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ cùm Venere uti
Possim : deprensi non bella est fama Treboni;
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit, melius causas reddet tibi : mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim : simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.

Sic me
Formabat puerum dictis : et, sive jubebat,
Ut facerem quid; Habes auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus selectis objiciebat :
Sive vetabat; an hoc inhonestum et inutile factu
Necne sit, addubites, flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiiis. Ex hoc ego sanus ab illis;
Perniciem quæcunq; ferunt; mediocribus, et queis
Ignoscas vitiiis, tentor. Fortassis et istinc

hortaretur, *subjungebat*; An ambigeres utràm illud iddecorum atque perniciosum factu sit an
non, quandoquidem turpi famâ laborat hic et ille? *Cortè* non secus ac funus vicini terret
ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; itâ juvenum mentem non raro à pecca-
tis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui *majoribus* iis vitiiis quæ ex-
istum creant; tantùmque exiguis coadictor, et quibus *facilè* indulgeas. Ex his etiam

ANNOTATIONES.

efficax per exempla. Seneca ad Lucil. hinc
similiter apud Terent. Adolph. iii. 3. 60. De-
mea narrans quomodo erudiat, *consuefacio*,
inquit, *inspicere, tanquam in speculum*, in vi-
tâ omnium; *jubeo alique ex aliis sumere ex-
emplum sibi; hoc facio; hoc laudi est; hoc
vitio datur.*

109. *Albî.*] Albium Tibullum intelligunt ab-
surdè quidam, contra rationem temporis. In
lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo
patre hæc precepta audiret Horatius; Tibullo
quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxu-
riâ inops. De eo rursus Sat. 6. et 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mæchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat,
quod antè dictum, *deprehendi muserum est.*

115. *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinna planè
dicio patris literis et philosophiâ minime im-
bati, tantùmque bonos mores è bonâ educati-
one adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi ho-

Sic, quoties me admonerat
ut vitaretem parcè, frugali-
ter, et contentus iis bonis
quæ ille mihi comparasset,
aiebat: Advertiane quâpi-

110
difficiliter victitet filius Al-
bii; et quàm miser sit Bar-
rus? *Hoc graviter doceat*

[554]
quemque, ut patrimonium
dilapidare, caveat. Cùm me
avocaret à lædis amoribus
meretricum, *dicebat*, Né

115
imitare Sectanum. *Quan-
do præcipiebat* ne sectarer
adulteras, cùm liceret frui
permissâ voluptate: *cortè*
pulchra non est existimatio
Trebonii deprensâ; inquit
ebat, *porrò* philosophus of-
feret tibi rationes *propter*

120
quas hoc fugere, illud qua-
rere expediat: mihi sufficit
pro viribus custodire insti-
tutam à veteribus discipli-
nam, atque integram conti-
nere vitam et existimatio-
nem tuam, quamdiu pœda-

125
gogo indiges: *at*, postea-
quam ætas confirmârit tuum
corpus ac mentem, natabis
sine subere. Ita me pue-
rum *ille* præceptis imbue-
bat: et, seu moneret ut ali-
quid agerem, *addebat*, Du-

131
cem habes quo facias istud;
simulque assererat aliquem
è Judicibus selectis; seu de-

nestatis documenta, tibi tradere gestio; at;
cùm frequentabis scholas Sapiantum, hi cau-
sas tibi reddent; cur hoc petita bonum, illud
autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Poverb. et metaph:
à pueris qui ope sperberis nasare discunt. Olim
quippe suber corporei supponebant, ut bodiis
nostri cucurbitas, Gall. *calebaces*. Sensus est
hic; per te ipse intelliges quid fugiendum,
quid expetendum; nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex Judicibus selectis.*] Aliquem
integritate, æquitate, probitate insignem; hoc-
que nomine selectum et succenturatum Judi-
cibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-
verte, lector, vim et notionem hujus vocabuli.
Cic. de Inv. l. *Inutilis est perniciosus patris
civis alitur.* Similis est sententia Christi in
Evangelio dicentis, *qui non est macula, contra
me est.*

130. *Mediocribus vitiiis tentor.*] *Al. tentor*, id
est, obnoxius sum adhuc vitiiis illis mediocribus:

multum absterget atque pro-
 vector, autem sincerus,
 recte propria. Enimvero
 quando vernat in cubili, vel
 in portico, nequaquam mihi
 deum. *Tunc autem sic re-
 guto; letus melius est, id
 agens rectis vivam; ita me
 prorsus gratam familiari-
 bus; hoc non bene quidam
 fecit; egone imprudens ali-
 quando factum idem quod
 late? Similia tacitus ego
 mecum revolve; cum vero
 per tempus licet, in mem-
 branis ludens scribo. At
 que hoc usum est et vitium
 filii minoribus; cui si veniam deseges, magna poetarum multitudo accedet operi mihi laeta a,
 (compleres enim sumus) teque ad multitudinem illam adungere, tanquam Judei com-
 pellantur.*

Largiter abstulerit longa setas, liber amicus,
 Consilium proprium. Neq; enim, cum lectulus, aut me
 Porticus exceptit, desum mihi: rectius hoc est;
 Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis 136
 Occurrat: hoc quidam non bellè: numquid ego illi
 Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
 Compressis agito labris: ubi quid datur otii,
 Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
 Ex vitium unum; cui si concedere nolis, 140
 Multa poetarum veniet manus, auxilio quæ
 Sit mihi (nam multo plures sumus) ac veluti te [166]
 Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundisium usque.

Magnâ Româ egressum **EGRESSUM** magnâ me accepit Aricia Româ
 me excepit Aricia

ANNOTATIONES.

132. *Liber amicus.*] Antisthenes dicebat; opus esse, vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cum lectulus, aut me Porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in portico deambulo, non est otiosa mens mea; tum enim quid honestum, quid rectum, quid minus decorum factu sit meditator, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdum fecissent, et secum agitare, quo fri? quid illi? quid omni faciendum? &c. Seneca lib. iii. de ira; *animus quotidie ad reddendam rationem vocandus quod hodie malum sanasti! cui vitio obstitisti? quid parte melior es?*

134. *Porticus.*] Ejusmodi publica porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodata; erant et privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primum e papyro, Ægyptiâ plantâ; divisæ acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas phyliras. *Has Alexandri Magni victoria reperias auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandria; antè vero non fuisse chartarum usum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequenter; antè tamen inventa et cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt *in dactylarum*) *primò scriptitatum; deinde quarundam arborum libris; id est, corticibus, vel potius, tunicis corticem inter et lignum subtrahentibus. Postè monumenta publica plumbis voluminibus, mox et privata lenteis confici cepit; aut cæcus* Lintæos libros commemorat T. Livius, lib. iv. *Supprimente chartas Ptolemæo.* *tre membranas Pergamæ tradid reper-*

tas. Postea promiscuè patuit usus rei quæ constat immortalitas hominum. Plin. lib. xiii. cap. 11. Vide cap. 12.

142. *Multò plures sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse, qui versus facitarent. Alios autem callidè vellicat, quod se putarent esse poetas, sermoni propria scribentes, vel in uno naves pede multa, concludere rerum parique verbis contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi.] Hi sub Augusto Romæ magno numero degabant, et quocunque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. cap. xxiii. 15. "Vae vobis Scribæ et Pharisei, Hypocrite; quia circuitis mare et aridam terram, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplò quàm vos."

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poetas nomen dare, cum tot aliis carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

Satira V.—1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ suâ iii. descriperat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hæc noster poeta ejus exemplo suum Româ Brundisium iter facetè admodum describit, plus *memoratio* agens quàm *επιγραφή*, ut ait Cruquius. Anno scil. U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antoniam inter et Augustum componerent. Itaque Brundisium, quod Antonii exercitus obediens premebat, convenire legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Coecio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam facere pacem, sedusque Brundisium inde abietum sanxerant. Porro Mæcenasem

Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appi Differtum nautis, cauponibus atque malignis. [557] Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos Præcinctis unum. Minus est gravis Appia tardis. Hic ego propter aquam, quòd erat teterrima, ventri Indico bellum, cœnantes haud animo æquo Expectans comites. Jam nox inducere terris Umbra, et cœlo diffundere signa parabat. 10 Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ Ingerere: Huc appelle; trecentos inseris: ohe, Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558] Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres nautæ servis dicitur inferre cæperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra abrumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti calices et ranæ palustres

ANNOTATIONES.

Illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, distans Româ mil. pass. 16. hod. *la Riccia.* Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Hoc pertinet quod aiunt: *facundus comes in viâ pro vehiculo est:* maximè quòd Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græca lingue doctissimus:* sed peperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam approximè callere?

Forum Appi.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitabant, cauponæ item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuētis. Suprà Sat. i. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quòd expediti magis quàm nos unâ die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, *αὐζανος*, contrâ disinctus ignavam significat, ut alibi dicitur.

Minus est gravis Appia tardis.] Quia crevæ sunt diversoria, quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetent. cenam negavi, quòd nec palustrem ac lætentem aquam bibere poteram, nec merum, propter ophthalmiam, le quâ postea. Hiuc cœnantes incœnatus haud æquo expectans animo.

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quis terrestris via difficillior erat vehiculis, idcirco ad Appii fore navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone mox citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur; ut quòd puerorum nautarumque vociferatio

parvo hospitio. Comitatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimos. Hinc *pervezimus* ad mercatum Appii *oppidi*, plenum nautis et cauponibus iniquis.

Hoc iter partim sanus pueri, quod unicuique fuisset viatoribus altius quàm nos succinctis. Appia vis minus est molesta lentè progredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob aquam, quia ibi pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox propebat terris umbra inducere ac stellis cœlo spargere. Mox servi nautis, quæ ibi pessima est; cœnantes introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra abrumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti calices et ranæ palustres

10. Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ Ingerere: Huc appelle; trecentos inseris: ohe, Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558] Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres nautæ servis dicitur inferre cæperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra abrumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti calices et ranæ palustres

10. Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ Ingerere: Huc appelle; trecentos inseris: ohe, Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558] Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres nautæ servis dicitur inferre cæperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra abrumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti calices et ranæ palustres

10. Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ Ingerere: Huc appelle; trecentos inseris: ohe, Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558] Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres nautæ servis dicitur inferre cæperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra abrumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti calices et ranæ palustres

audita subito: quòd nō procedere lintrem viatores haud sensere: quòd vix horâ quartâ perventum sit eò, quòd ad ortum solis appellere oportuerat.

10. *Cælo diffundere signa parabat.*] Non hæc sermoni propriora, quòd ait Sat. præced. Imò sublimior dictio, ut et alibi interdum Poëtæ excelso vel excidit; seu quòd lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur; quòd quidem familiare bajus farinæ hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia*, vociferationem plurimorum confusam significant. Festus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. i. *Pompeius, cum pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. *Convicio aurium mihi exlor ta veritas est.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures questus causâ excipiebant in navim; *trecentos*, id est nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. v. *propè Tarracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam opponitur et quidem multis in locis, quam et palustres et fluviatiles implent aquæ: Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis concendant tenebris, oriente sole egressi, via Appiæ reliquum evadant, et interdum trahentibus multis remulis, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quòd cutem lacessat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen altiarum quæ rubetæ vocantur, et in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantur viatoribus seu navigantibus somnum adiungunt, per importunum ac frequens *hæmorrhoidæ adæ hæmorrhoidæ.* Aristophan. *Ranæ.*

impediunt soporem. Nauta Avertunt cantat amicam 15
nimio refertus vino ac via- Multa prolutus vappâ nauta, atque viator
tor certatim canunt amicam absentem. Denique viator Certatim: tandem fessus dormire viator
fatigatus dormire incipit; Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
tumque ignavus nauta ad Nauta piger saxo religat, sterititque supinus.
saxum ligat funem mulæ Jamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem 20
ad pabulum dimisse, atque dormit supinus. Jam verò
lux fulgebat, quando avertimus: donec cerebrosus prosilit unus,
timus cymbam minime pro- Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
gredi, donec iracundus qui Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ :
dam exilit, et mulæ nautæ- Ora, manusq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [559]
que caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem
vix horâ quartâ descendimus è navî; statimque faciem et manus ablucimus aquâ
tuâ, ô Feronia. Deinde verò pransi leuți processimus ad
tria passuum millia; ac pervenimus Anxur extractum
super rupes eminens appa- Illinere. Interea Mæcenas advenit, atque 30
rentes ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia missi gravissima; cæterum assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio iunxi. Interim accessit Mæcenas et

ANNOTATIONES.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. *Æneid.* l. 739.

Pleno se prolutus auro.

18. *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, sensit dormire viatores, et ipse dormituriens mulam solvit, pastumque dimittit, funem verò navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parùm sollicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque è salicibus littori adsisit virgam secat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ cerebrosus, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabrâ coequant exoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponitur ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est, decimâ nostrâ matutinâ; in æquinotio nempè: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. iv. initium.

24. *Ora, manusque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illum cultu; quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circaos et Tarracinam. Nec omittam duo que narratur miracula: alterum quòd Dæe illius afflatis numine ardentem prunas nudis pedibus sine noxâ calcare aiunt. Alterum est quòd Feroniæ lucus aliquando cum arisæet; indeque auferre simulacrum accolem meditarentur, subitò nemus revivuit. Hinc Virgil. *Æn.* vi. 800.

Viridi gaudens Feronia luco,

Vide Strab. lib. v. Dionys. Halic. Plin. Porro quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam à Lacedæmonii illis, qui tempore Lycurgi in Italia appulsi locum istum dicârint, nomenque coluerint sub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocatur, coliturque, sicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam fuisse, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres aumen fêcere ex illâ vi arcanâ arboribus insitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pransi, &c.*] Postquàm sumus pransi Feroniæ tria passuum millia consecimus, lento quidem gradu, tum propter stomachi repletionem, cum ob locorum acclivitatem: contendimusque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab asperitate loci.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Juriconsultus, Augusto pariter atque Antonio gratiosus.

Missi magnis de rebus uterque Legati.] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus propè Brundisium, sancito fœdere, iu una cogère castra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. cxvii. Appian. lib. v. Sueton. Octav. cap. xvii.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, proprie, *καθάρια* et *πίσσις*, ob cinereum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Corne! Cels. lib. vi. cap. 6. *σάρα* et *καλλισ* τὸ γυν̄ ab imbandâ fluxione, dictum voluit colly

Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætorè libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Murenâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Murenâ hospitium, Capitone cœnam, dançe. Postera diēs illuxit longè amoenissima
Etenim

Cocceius, unâque Fontes
Capito, vir ad amicum fac-
tus, uâ gratus Antonio,
ut nemo magis. Sponte de-
seruimus Fundos, ubi Præ-
tor erat Aufidius Luscos, de-
ridentes munera scribæ in-
sanientis, prætextam, latum
clavum, et batillum ignis.
rostea fatigati commora-
mur in civitate Mamurra-
rum illuxit longè amoenissima

ANNOTATIONES.

tion: sed multos etiam alios ad usus adhibe-
tur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antoni parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem: nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo.] Eximilis dotibus vir ornatissimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem et juncturas explorant superducto ungui. Hinc Pers. Sat. i. 66.

— *Ut per læve severos*

Effundat junctura unguis.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati sumus, sed prangimus tantum: postcà Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem ferè pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco prætorè.] Prætor dicitur quòd præcæ vel præsit juri dicendo. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 15.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patèbat, adeoque vile censebatur; attamen magistratus in municipiis sæpè merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscos Fundis Prætorum adeptus sibi jam aliquis videbatur: at, quòd suâ dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætorè, honoris causâ, salutato intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. xxiii. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone lib. v. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætextata limbo: quæ quidem non puerorum suis solidæ, sed et magistratum. Unde et prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc supra tunicas honorati quique inducunt, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equire. Unde Ovid. Trist. vii. Eleg. ult.

— *clavi menstra coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vestis habebat patagium, quod erat aureus clavus qui pretiosis vestibus adde-
batur. ex Nonio. Porrò nomen deducunt à

similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perpetuam alii etymon hoc rejiciunt, qui asserunt clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta; et hoc plerique non animadvertunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætorè capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, à minimè latum clavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato et gestatili, juberet, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insignis. Frustrà quidam intelligunt jus parvum, in quo nempe suffius feret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem asserunt inter Fundos et Formias, verò. Itros vel Itri, cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verum ipse hæc Formis accipiente sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia et Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hic noster; ut et Catullus; *Primum Romæ pariete crustâ marmoris operuisse lotius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurræ, Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum salorum C. Cæsaris in Galliâ . . . nullamque nisi è marmore columnam habitas omnes solidas è Carylio aut Lunensi . . . hic est Mamurra Catulli Vergonensis carminibus præcitus, cujus domum Catullus dicit habere quicquid habuisset Comata Galliâ.* Hæc Plin. lib. xxxvi. cap. 6. Vide lib. iii. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anzure Formiæ distant ducentis propè stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murenâ præbente domum, &c.*] Murenæ et Capito Formiis habentes domum utque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Murenæ ille frater erat Licinius, quæ postcà nuptæ Mæcenati. Vide lib. iii. Ode 19. v. 11.

Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinuessæ: homines tales, ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O, quales amplexus, et quam magna lætitia extitit! Ego dum mente sanâ ero, nihil sequabo fideli amico. Villula que vicina est ponti Campano hospitium dedit; parochi verò que debent ligna et salem præbuerant. Indè muli Capuæ deponunt cliellas tempestivè. Mæcenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus;

ANNOTATIONES.

40. Plotius et Varius.] Hi sunt eximii poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissæ est cura emendandæ Æneidæ post mortem Virgilio, hæc lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Varro tertius erat Tucca, et ipse eruditioe clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc Rocca di Mondragone, ibi desinit Massicus mons. Martij. lib. xiii. Epig. 111.

De Sinuessanis tenerunt Massica prælia. Sinuessanas porrò aquas sterilitatem feminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. l. c.

44. Nil ego contulerim jucundo sanæ amico.] Exceptâ sapientiâ nihil homini præstantius amicitia, meliusque à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. xviii. ver. ult. Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater. Ecclesiastici cap. vi. Amicus fideiis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fidei nulla est comparatio . . . medicamentum est vite et immortalitatis.

45. Proxima Campano, &c.] Sinuessæ præsi jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in qua pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. Parochi.] Quasi præbiteros à *παροῖχος*, præbere, curatores erant publici per urbes et loca jua habentes ab oppidanis exigendi certa stipendiâ, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. lib. xiii. Epist. 2. Ariarathes Ariobarzani filius Romanus venit . . . omnino eum Sextius noster parochiis publicis occupavit; id est, (præbitionibus ac muneribus publicis.) Alii legunt, parochus publicus, quod quidem faciliè patior. Verumtamen quod nihil magna cum fratribus illius necessitudo ead, invito eum per literas ut ad me divertetur. Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. lib. v. Epist. 16. ita scribit: maximâ expectatione in perditam et planè evertam in perpetuum provinciam nos venisse scilo, prid.

Ca. tati Iriduum Ladiæ, Iriduum dies Syndæ, audiimus ni-

Plotius et Varius Sinuessæ. Virgiliusque Occurrunt; animæ, quales neque candidiores Terra tulit; neque quis me sit devinctior alter.

O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt! Nil ego contulerim jucundo sanis amico.

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.

Hinc muli Capuæ cliellas tempore ponunt. Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque;

Indè muli Capuæ deponunt cliellas tempestivè. Mæcenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus;

hil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . Levantur tamen miseræ civitates, quod nullus nisi sumptus in nos, neque in legatos, ne que in quæstorem, neque in quenquam. Scito, non modò nos sanum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed nè ligna quidem; nec præter quatuor lectos et lectum, quemquam accipere quidquam; multis locis nè tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. . . . Mæchule etiam, adventu nostro, reviviscunt justitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. Illaque opinionis omnium superavit. Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius lib. xlii. cap. 1. Antè L. Posthumium Consulè, imperat, nemo sociis unquam in ullâ re oneri aut sumptus fuit. Idè magistratus multis, tabernaculisque, et omni alio instrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent sociis; privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant; domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quas ipsi diverti mos esset. Legati qui repente aliquo millerentur, singula jumenta per oppida, ut quod faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. At ipse, cum senatus placuisset Consulè, ad agrum publicum à privato terminandum in Campaniam ire, . . . priusquam ab Româ proficisceretur, literas Prænesti misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præstò essent.

47. Hinc muli Capuæ, &c.] Ab eâ villula multis vecti Capuam venimus et tempestivè quidem; nam eâ die confocimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arrogantis prædium fuit. Alteram Romanam vocat Cicero Philip. lib. 2. ubi verò superbiæ domicilium. Annibalis virtutem corrupti ac fregit illa pelago, cultusque, pænu que, potens civitas deliciis, opibus, famâque; ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus Duobus autem inde miliaribus versis Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. Lusum it Mæcenas, &c.] Pila palmariâ cujus exercitatio ad sanitatem utilis robustæ quidem et bene affecto ad crudis noxiæ et *κακότημα*, qualis Virgilius: contra salubris somnus et quies; pariter et Hippicentibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehementis ciet iracundie humores; quæ non nisi

Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.
 Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
 Quæ super est Claudii cauponas. Nunc mihi paucis
 Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicerri,
 Musa, velim memores : et quo patre natus uterq ;
 Contulerit lites. Messî clarum genus Osci :
 Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti
 Ad pugnam venère. Prior Sarmentus : Equi te
 Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
 Messius, Accipio ; caput et movet. O, tua cornu
 Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
 Sic mutilus miniteris ? At illi sœda cicatrix
 Setosam lævi frontem turpaverat oris.
 Campanum in morbum, in faciem permulta jo-
 catus,

nam pilæ ludus est noxius
 lippis atque crudis. Istinc
 ad Cocceii villam pergitur
 copiosissimam, quæ sita est
 supra tabernas Claudii. Jam
 precor, ô Musa, ut mihi re-
 feras paucis verbis Sarmenti
 scurræ certamen atque Mes-
 sii Cicerri ; et quo patre am-
 bo geniti pugnam inierint.
 Illustris Messii origo ab Oe-
 cis : Sarmenti domina et
 annuum vivit. Ab istis prog-
 nati majoribus in certamen
 devenère. Sarmentus prior
 locutus : Aio, te esse similem
 equi indomiti. Cachinnos
 sustulimus. Tum Messius,
 Accipio, inquit ; simulque
 caput agit. Continuo Mes-
 sius dixit ; O, quid agas, si

cornu tuâ fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minueris ? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirsutæ frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,

ANNOTATIONES.

lentè coquit calor naturalis. Adde quòd ocu-
 lorum acies non parùm laborat in observandâ
 pilâ. Cornel. Cels. lib. i. cap. 2. Galenus
 lib. iv. de Symptom. Caus. cap. 5.

49. *Pilâ.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex
 Isidoro. Alii à *πῆλον* densare deducunt origi-
 nem, sive quòd pila potissimùm conficiatur è
πῆλον, id est, lanâ coactâ et compactâ. Qua-
 druplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta
 minor pila, quam solo repercussam remitte-
 bant. 2. Follis, ex alutâ ; major brachiis, mi-
 nor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, sive
 trigon : nomen à triangulari situ ludentium
 ternorum, qui sibi invicem ita pilam redde-
 bant, diligenter caventes ne excideret manu
 sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Paganica, à
 pago et paganis dicta ; ab his enim ad urbem
 venit : Plumis referta erat ; durior folle, mol-
 lior trigone. Quæ omnia bellè notat et expri-
 mit Martialis lib. iv. Epigram 19. lib. xii. Epi-
 gram. 84. lib. xiv. Epigram. 45. 46. 47. Vide
 infra lib. ii. Sat. 2. v. 11. Annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus
 ad villam Cocceii rebus omnibus abundante.
 Hæc sita est *supra cauponas Claudii* ejus-
 dam. Vel accipe oppidum quoddam ab Ap-
 pio Claudio conditum. Placet tamen legere po-
 tius cum aliis, *Caudi* : nam inter Capuam et Be-
 æventum sunt Caudium oppidum, hodie *Ar-
 paia*, item valles et Furcæ Caudinæ ; in quibus
 intercepti aliquando Romani sub jugum turpi-
 ter missi sunt ; quam tamen ignominiam paulò
 post gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. ix.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admo-
 dum Poeta Musas in re ludicrâ invocat, velu-
 ti solet fieri in gravibus argumentis. Descrip-
 tus nempe duorum scurrarum ridiculam conten-
 tionem, seriò videtur grave quiddam ad-
 oriri ; quo majorem excitet jocum.

52. *Messî clarum genus Osci.*] Ironicè pro-
 nis Nam hi Campaniæ populi in Latii et
 Samnii confinio degentes, non solum ignobiles,
 sed et infames erant. Vide Strabon. Hæc

etiam facit quòd *obscænum* quidam ab Oecis
 deducunt. Festus Oscos, prius Opsecos, teste
 Ennio, dictos ait ; et stupra inconcessam libidi-
 nis ab ejus gentis pravâ consuetudine, *obscæ-
 na* diei, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina exstat.*] Ergo servus
 erât ille, aut è servili genere. Hic scurra Au-
 gusto fuisse deliciis, atque Antonio memora-
 tur. Ex Plutarcho, cap. 59. *Antonio infen-
 sa erat Cleopatra ; quòd in cæna dixisset, ipsa
 quidem acidum vinum infundi. Sarmentum
 autem Romæ Falernum potare. Erât verò
 Sarmentus Cæsaris serrulus ex iis qui festivi-
 tatis causâ haberi solent, quos Romani deliciis
 appellanti.* Juvencialis iustio Sat. v. meminit
 hujus scurræ.

56. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari
 Messio Sarmentus : Quid faceres, si frons tua
 esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum
 tibi est, nimis terribili et feroci ? sarcasmus.

60. *Illi sœda cicatrix, &c.*] Nempe Messii
 in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ,
 quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas,
 quas habebant frequentes Campani in volta
 sœdas ; vel turpem quamdam aliam luem cibo-
 rum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non
 absurdè Torrentius intelligit eum morbum, de
 quo Plin. lib. xxvi. cap. 1. *Sensit et facies ho-
 minum nosros omnique ævo priore incognitos
 non Italia modò, verùm etiam univcrsæ Euro-
 pæ, morbos . . . sine dolore quidem illoq
 ac sine pernicie vitæ ; sed tantâ fœditate, ut
 quæcumque mors proferenda esset. Gravissi-
 mum ex his lichenas appellavère Græco nomi-
 ne ; Latine mentagram, quoniam à mento serò
 oriebatur, joculari primum lasciviâ dictam ; ut
 est procaz natura multorum in alienis mi-
 seris ; occupat in multis lotos utique vul-
 tus, oculis tantum immunitibus ; descenditque in
 colla, pectusque, et manus, sœdo cutis fursure.*
 Campanum alii morbum interpretantur pro-
 priam ei gusti luxuriam arrogantiamque

Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt
 Sinuessæ: homines tales, ut
 nec meliores terra protulerit,
 nec quisquam sit me conjunctor cum illis. Q, quales amplexus, et quam magna lætitia exitit! Ego dum mente sanâ ero, nihil sequabo fideli amico. Villula quæ vicinis est ponti Campano hospitium dedit; parochi verò quæ debent ligna et salem præbueraq̃. Indè muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè. Mæcenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus;

Plotius et Varius Sinuessæ. Virgiliusque
 Occurrunt; aniimæ, quales neque candidiores
 Terra tulit; neque queis me sit devinctior alter.
 O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt!
 Nil ego contulerim jucundo sanus amico.
 Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
 Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.
 Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponant.
 Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusq̃;

ANNOTATIONES.

40. Plotius et Varius.] Hi sunt æmiliî poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hæc lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Variio tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc Rocca di Mondragone, ibi desinit Massicus mons. Martij. lib. xiii. Epig. 111.

De Sinuessanis tenerunt Massica prælia.
 Sinuessanas porrò aquas sterilitatem feminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. l. c.

44. Nil ego contulerim jucundo sanusq̃ amico.] Exceptâ sapientiâ nihil homini præstantius amicitia, meliusque à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. xviii. ver. ult. Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. Ecclesiastici cap. vi. Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fidei nulla est comparatio . . . medicamentum est vite et immortalitatis.

45. Proxima Campano, &c.] Sinuessæ prænsi jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in qua pernoctarunt.

Campano ponti.] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafraun, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhœnum decurrenti.

46. Parochi.] Quasi præbiteros à *παροῖχος*, præbere, curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendiâ, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent. Rip. nomine. Tull. ad Attic. lib. xiii. Epist. 2. Ariarathes Ariobarzani filius Romam venit . . . omnino cum Sestius noster parochiis publicis occupavit; id est, (præbitionibus ac muneribus publicis.) Alii legunt, parochus publicus, quod quidem faciliè patior. Veritas tamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invio cum per literas ut ad me diceretur. Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiosè legite. Idem Tull. item ad Attic. lib. v. Epist. 16. ita scribit: maximè expectatione in perditam et planè erram in perpetuum provinciam nos ronisse scilo, prid. Cal. Sextil. morati triduum Laodiceæ, triduum JPameæ, totidem dies Synædæ, audivimus ni-

hil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c.

. . . . Lectantur tamen miseræ civitates, quod nullus sit sumptus in nos, neque in legatos, ne que in quemorem, neque in quemquam. Scito, non modo nos sanum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed nè ligna quidem; nec præter qualior lectos et lectum, quemquam accipere quidquam; multis locis nè lectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque . . . Mæhercule etiam, adventu nostro, reviviscunt justitia, abstinentia, clementia sui Ciceronis. Itaque opinioniones omnium superavit. Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius lib. xlii. cap. 1. Antè L. Posthumium Consulè, inquit, nemo sociis unquam (in ullâ re oneri aut sumptus) fuit. Idè magistratus multis, tabernaculisque, et omni alio instrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent sociis; privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant; domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quas ipsi diverti mos esset. Legati qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, uter quæ faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. Ad ipse, cum senatus placuit set Consulè, ad agrum publicum à priore terminandum in Campaniam ire, . . . priusquam ab Româ proficisceretur, literas Prænesti misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præstò essent.

47. Hinc muli Capuæ, &c.] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus et tempestivè quidem; nam eâ die confocimus millia passu uno non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac vetuli arx deliciarum et arrogantiprædium fuit. *Alleram Romam* vocat Cicero Philip. xlii. alibi verò *superbiæ domicilium*. Annibalis virtutem corruptit ac fregit illa pelago, cultuque, penusque, potens civitas deliciis, opibus, famâque; ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus Duobus autem inde milliariibus versis Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. Lusum it Mæcenas, &c.] Pila palmaria: cujus exercitatio ad sanitatem utilis robustè quidem et benè affecto at crudis noxia et *καταρμαχία*, qualis Virgilius: contrâ salubris somnus et quies; pariter et Hippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet in itaque humores; quos somn

Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.
 Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
 Quæ super est Claudii cauponas. Nunc mihi paucis
 Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicerri,
 Musa, velim memores : et quo patre natus uterq ;
 Contulerit lites. Messi clarum genus Osci :
 Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti
 Ad pugnam venère. Prior Sarmentus : Equi te
 Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
 Messius, Accipio ; caput et movet. O, tua cornu
 Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
 Sic mutulus miniteris ? At illi fœda cicatrix
 Setosam lævi frontem turpaverat oris.
 Campanum in morbum, in faciem permulta jo-
 catus,

cornu tuâ fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minuis? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirsutæ frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,

ANNOTATIONES.

lentè coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non paràm laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. lib. i. cap. 2. Galenus lib. iv. de Symptom. Caus. cap. 5.

49. *Pilâ*.] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à *πῖλος* densare deducunt originem, sive quòd pila potissimùm conficiatur è *πῖλῳ*, id est, lanâ coactâ et compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. Follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium terrorum, qui sibi invicem ita pilam recidebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Paganica, à pago et paganis dicta; ab his enim ad urbem venit: Plumis referta erat; durior folle, mollior trigone. Facit omnia bellè notat et exprimit Martialis lib. iv. Epigram. 19. lib. xii. Epigram. 84. lib. xiv. Epigram. 46. 46. 47. Vide infra lib. ii. Sat. 2. v. 11. Annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est supra cauponas Claudii cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potius cum aliis, *Caudi*: nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles et Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt; quam tamen ignominiam paulò post gravi ultione eluunt. Tit. Liv. lib. ix.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Musas in re ludicrâ invocât, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Describitur nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, seriò videtur grave quidpiam adociri; quo majorem excitet jocum.

52. *Nesci clarum genus Osci.*] Ironicè prociis Nam hi Campaniæ populi in Latii et Samnii confinio degentes, non solum ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Huc

nam pilæ ludus est noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ sita est supra tabernas Claudii. Jam precor, ô Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri; et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Osciis: Sarmenti domina ætænum vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenère. Sarmentus prior locutus: Aio, te esse similem equi indomiti. Carchinos sustulimus. Tum Messius, Accipio, inquit; simulque caput agitat. Continuo Messius dixit; O, quid agas, si

etiam facit quòd obacenum quidam ab Osciis deducunt. Festus Oscos, prius Opacos, teste Ennio, dictos ait; et stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obacena diei, ex Verriò.

55. *Sarmenti domina exstat.*] Ergo servus erât ille, aut è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse delicias, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho, cap. 69. *Antonio infensa erat Cleopatra; quid in cæna dixisset, ipse quidem acidum vinum infundi. Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erât verò Sarmentus Cæsaris serrulus ex iis qui festivitatis causâ haberi solent, quos Romani delicias appellat.* Juvenalis iuitio Sat. v. meminit hujus scurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit convictari Messio Sarmentus: Quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est, nimis terribili et feroci? sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas; vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non absurde Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. xxvi. cap. 1. *Sensit et facies hominum novos omnique ævo priores incognitos non Italiae modò, verùm etiam vixitæ Europæ, morbos sine dolore quidem illoq ac sine percipie vix; sed tantò seditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellatæ Græco nomine; Latine mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, joculari primùm lasciviâ dictam; ut est procaz natura multorum in alienis miseris; occupat in multis lotos utique vultus, oculis tantum immunitibus; descenditque in colla, pectusque, et manus, fædo cutis fursure.* Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque

orabat ut saltaret ad med- Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat ;
 dum Cyclopi pastoris ; ne- Nil illi larvâ, aut tragicis opus esse cothurnis.
 que enim larvâ aut cothur- Multa Cicerrus ad hæc : Donâset jamne catenam [565]
 nis tragicis ipsum indigere. Ex voto Laribus, quærebat : scriba quòd esset, 66
 Ad ista denique Cicerrus Nihilo deterius dominæ jus esse. Rogabat
 plurima retorsit : interroga- Denique, cur unquam fugisset, cui satis una
 bat, numquid jam ex voto Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
 sua viucula consecrâset La- Prorsus jucundè cœnam produximus illam. 70
 ribus : quamvis esset scriba, Tendimus hinc rectâ Beneventum, ubi sedulus
 nihilominus heræ jus in eum hospes
 superesse : quærebat tan- Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.
 dem quare fugisset aliquan- Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam [566]
 do ipse, cui sufficeret una Vulcano, summum properabat lambere tectum.
 farris libra, scilicet aded te- nui et parvo. Hilariter san-
 nui et parvo. Hilariter san- peregrinus eam cœnam.
 neui et parvo. Hilariter san- Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam [566]
 peregrinus eam cœnam. Vulcano, summum properabat lambere tectum.
 Inde rectâ nos contulimus Beneventum, ubi hospes of-
 ficiosior propemodum deflagravit, cum turdos inacilentos ad focum torreret. Enim verò exarsit
 ignis, et flamma per vetustam culinam grassata propè attingebat tectum.

ANNOTATIONES.

63. Pastorem saltaret uti Cyclopa.] Expro-
 batur similitudinem cum Polyphemo, quippe ille
 pariter ingens corpore et immani staturâ hir-
 sutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum
 Cyclopi obturatum referebat. Quapropter
 nec larvâ facies turpis, nec crura sat procerâ
 indigerent cothurnis, id est, altis calceis, qui-
 bus ad Majestatem utuntur Tragedi. Petrus
 Crinitus de Honestâ Disciplinâ. lib. xvii. cap. 3.
 appositè omnino, inter voluptates scenicas, in-
 quit, celebrari video Cyclopa. Sic vocarunt
 cum Cyclopem in scenâ saltantem profferrent,
 habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud
 Poetas decoratur. Quod ego duxi observan-
 dum, ut Horatii locum interpretemur, paulò
 indiligentiùs ab aliis expositum. Itaque sic
 altius cum de Sarmiento scurrâ et Messio Oso,
 eorumque libris disserit : ac Messium ore fædo
 et facie turpi similemque larvæ reddidit. Quo
 loco saltare Cyclopa nihil puto aliud ab Hora-
 tio intelligi, quàm et fronte et habitu talem
 fuisse Messium, ut Polyphemum in scenâ sal-
 tantem posset exprimere ; ac rimum de se spec-
 tantibus facillè commovere. Polyphemum ab
 Ulysse occisatum lege apud Homerum, Odys.
 ix. Virgil. Æneid. iiii. De eo Servius ita scri-
 bit : Multi Polyphemum dicunt unum habuisse
 oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabu-
 losum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob
 hoc oculum in capite habuisse fertur : id est,
 juxta cerebrum, quia prudentiâ plus videbat.
 Verùm Ulyssem eum prudentiâ superavit : et ab
 hoc eum cœcasse fingitur. Vide et Euripid.
 Cyclop.

65. Donâset jamne catenam, &c.] Servi
 enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alicui
 consecrabant vincula quibus olim stricti
 fuerunt. Ita Cicerrus servilem objicit turpi-
 tudinem Sarmiento. Vide Alex. ab Alex. lib.
 iiii. cap. 20.

66. Scriba.] Alii scribæ dicebantur à suâ func-
 tione ; alii erant magistratum, putâ Quæstorii,
 Prætorii, Edilitii, &c. Scribæ officium apud
 Romanos mercenarium ; nec magni testimonii
 aut pretii. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 2.

67. Nihilo deterius dominæ jus esse.] In ser-

vos etiam manumissos domini retinebant jus
 operatum, v. g. sartiendi vestes, suendi cal-
 ceos, &c.

68. Cur fugisset.] Nullum servo probrum
 gravius, quàm fugisse. Hinc enim costume-
 liosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat
 fugitivi servi pœna, furcam collo appensam
 circumferre.

Cui satis una Farris libra foret.] Hæc sæpiùs
 erat servis fugiendi causa, quòd nimis parcè à
 dominis alerentur. At Cicerrus utpotè gra-
 cilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac de-
 bebatur esse contentus, unâ videlicet farris librâ
 servis quotidie dari solitâ ad victum. Quod
 quidem dimensum proceris corporibus exi-
 guum ac vix sufficientem videbatur. Ex Gell.
 lib. xx. cap. 1. Debitori in carcere retento
 lex 12. Tab. jubebat dari indies libram farris
 ab eo qui victum tepebat.

71. Beneventum.] Hæc urbs Hirpinorum à
 Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ, olim
 dicta Maleventum : at deductâ eò coloniâ Ro-
 mani ad melius omen mutari nomen, et Bene-
 ventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin.
 &c. &c.

72. Turdos.] Gall. des grives. Horum avia-
 ria veteres habebant et tanta quidem ut ex
 his agri stercorarentur, optimo certè fimo.
 Plin. lib. xvii. cap. 9. Varro. Columella. Ferrò
 ex omni occasione captans jocum Satiricus
 noster macros notat turdos, quos magnâ tamen
 sedulitate hospes ad ignem versabat hospitibus
 apponendos ; aded ut ipse penè arserit ejus-
 que domus pariter.

74. Vulcano.] Hic Deus ignis ponitur non
 raro pro ipso igne. Metonym. vide lib. i.
 Od. 4. v. 8.

Summum properabat lambere tectum.] Ejus
 incendii facillè grassantis ut rationem intelli-
 gas, scire te, lector, oportet quod cum aliis
 scribit Cælius Rhodig. lib. xxvi. cap. 21. As-
 buisse veteres in domibus lecti medio apertio-
 nem, quam nuncupabant capnodochem, id est,
 funi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in
 excavato pariete caminus erat, sed in medio
 cubiculo hyberno ; siquidem in æstivo non

Convivas avidos cœnam, servosque timentes
 Tum rapere, atq; omnes restinguere velle videres.
 Incipit ex illo montes Apulia notos
 Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
 Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
 Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo,
 Udos cum foliis ramos urente camino.
 Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
 Ad mediam expecto noctem; somnus tamen aufert
 Intentum Veneri: tum immundo somnia visu
 Nocturnam vestem maculant, ventremq; supinum.
 Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
 Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
 Signis perfacile est: vœnit vilissima rerum
 Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus; ultrò
 Callidus ut solet humeris portare viator;
 Nam Canusi lapidosus; aque non ditior urna:
 Qui locus à forti Diomede est conditus olim.

75 Mox aspexisses convivas famelicos atque sanulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia capit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quosque nunquam præterissemus nos nisi, excepisset villa Trivici proxima, haud sine fumo lacrymas elicente, dum in foco incenderetur humidii rami cum frondibus. Illic ego deinceps mendacem meretricem expecto frustra ad mediam usque noctem. Tum verò super me invasit

80
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *

90
 * * * * *
 * * * * *

parvâ urbe quam indicare non licet versu hexametro; signis autem est facilitimum: ibi venditur aqua rerum vilissima: et panis est optimus certè; aded ut prudens viator consequerit sponte humeris ferre; quia Canusii est lapidosus; urna autem aque haud felicior; quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede.

ANNOTATIONES.

erat focus Vitruv. lib. vii. cap. 3. Hinc et nunc abutimur voce *caminus*, fornacem, hypocœstum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumarie, seu gulâ fumum emittente extra tectum. Isidor. lib. xix. cap. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quam ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspicere montes Apulie; Horatio quidem regio notissima; exinde orto videlicet. *Apulid* lib. iii. Od. 30. v. 10. et *Epod.* 2. v. 42.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infestans dictus quasi ἄταρ βέλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. xvii. cap. 24. Gell. lib. ii. cap. 22. hunc, ut voluit, eandem noster vocat *Lapyga*. lib. i. Od. 3. v. 4.

79. *Erepsemus.*] Syncope pro *ereprissemus*, id est, transivissemus. Sic postea Sat. 9. v. 73. *surrexe*, pro *surrexisse*. Virgil. *Æpeid.* iv. 606. *extinxem* pro *extinxissem*. Lucretius pariter *confuzet*. Terentius in *Adelph. produxe*, &c.

Trivici.] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montosâ valdè regione, viisque arduis, ac difficilibus; quapropter in villâ proximâ subsistere sæpius necesse est.

87. *Oppidulo, quod versu dicere non est.*] Scilicet Equotutico, quæ vox stare nequit in versu hexametro. Equotuticum, vel, ut legunt alii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apulie Dauniæ fuit oppidulum: hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia*: in colle situm est ad Appenninum tantum: à Benevento in ortum distat millibus duodecim ex Sansone. Illius meminit Cicerò ad *Attic.* lib. vi. *Epist.* I. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemoras, præter eas quas scribis Lentuli pueris Equotutico ac Brundisio datas.*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est Lucilii, ita Sigillaria indicantis Sat. vii.

—*Servorum festus dies est,*

Quem planè hexametro versu non dicere possis. De hoc servorum die continuo post Saturnalia celebrari consueto, Macrobi. lib. i. cap. 10.

88. *Venit vilissima rerum Hic aqua.*] Quæ scilicet aliudè petenda et longè è fonte aliquo.

89. *Ultrò Callidus.*] Quidem legunt *ultra*, id est, in ulteriore regione. Quo! satis placet.

91. *Canusi.*] Canusium Apulie oppidum, hodie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem, à Cannis excisis distans tribus milliariibus.

Lapidosus.] Lapidis instar durus et inapudus; vel lapidibus plenus, è farinâ minimè durâ; sive malè concinnatâ molâ, sive non sat durâ, quæ grana conterendo ipsa detetur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aque non ditior urna.] An quoddam Aufidus est duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asserit; cujus proinde aqua potu iocunda esset, an ut scribunt nonnulli, quoddam Aufidi fluvii alveus interdum arcescit.

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætolie rex, post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos, singulari pugnâ cum Hectore et Ænea congressus est, Palladium abstulit; Martem quoque et Venerem vulnerasse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Egialeen libidinibus fœdis aded perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit, diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit; memorantur Canusium, Arpos sive Argos, Hippium, quæ et Argyrrippa.

dejectus imperio est, uno Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
 asse pluris nunquam esti- Non unquam pretio pluris licuisse, notante
 matum esse iudicio populi; Iudice, quem nôsti, populo; qui stultus honores 18
 quous scis insanum frequen- Sæpè dat indignis, et famæ servit ineptus;
 ter attribuerè dignitates im- Qui stupet in titulis, et imaginibus. Quid oportet
 meritis, et stolidè famam sequi; nec non admirari ti-
 tulos atque imagines. Ergo Nos facere, à vulgo longè latèque reinotos?
 quid nos decet agere à vul- Namque esto, populus Lævino mallet honorem,
 go plane differentes? Nam Quàm Decio mandare novo; Censorq; moveret 20
 certè populos dignitatem Lævino deferre mallet, Appius, ingenuo si non essem patre natus: [578]
 Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto; et Ap- Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quièsseri.
 pius, ingenuo si non essem patre natus: [578]
 quàm Decio ignoto; et Ap- Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
 pius Censor arceret me, si Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
 liberto parente non essem Sumere depositum clavum, fierique tribunum? 25
 genitus; et quidem iure, quia non mansissem in propriâ
 non mansissem in propriâ conditione. Verùm
 enim gloria splendentè suo curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid prodest tibi,
 Tulli, resumere ablatum clavum, et creari Tribunum?

ANNOTATIONES.

12. *Lævinum, Valert genus.*] Pub. Valerius Lævinius, quòd virtute careret, vel populo despectus; quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatinoq; abdicare coacto, unâ cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. Tit. Liv. lib. ii.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat; — honorem

Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione et ventosâ existimatione, quàm verè virtute et gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendor, domesticâ formâ et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.* Τις ἀλλοθίαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὰν δόξαν ἀποβλεποῦσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis, et imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, status majoribus constitutas; nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepisti ad honores errore hominum, commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.*

Juvenal. Sat. viii. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo

Sanguine ceneri, pictosque ostendere vultus

Majorum? et stantes in curribus Emilianos.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire et iudicare decet, si quidem à vulgi errore liberi; et sapientum institutis informati sumus?

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ colustrato, per se verò ignobili; potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cuius majores non antè clari. Pub. Decius Mus è Decius primus summa in Rempublican fide consulatum merito est adeptus, fortiterque et gloriosè admi-

nistravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. i. Tit. Liv. lib. viii. &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summovertet me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. xvi. et xxiv. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 13. ubi Censorum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooperare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat. *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vegetalia tuentor: populum in tribus distribuunt: mores populi regunt: probrum in senatu nè relinquunt, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quièsserem.*] Quia vellem assurgere suprâ meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contacti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verbò mirandum quòd ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirant; si quidem hi perinde ac generosi, nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum velut curru constrictos rapit. Cic. Offic. i. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. Al fortis animus et magnus duabus rebus maximè certat, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et postè. *Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimitas viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumentum est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quem tibi Cæsar ademerat? Porro non benè est notus ille. Sic habet Vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recipit alium clavum, et Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum?*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fuit, quin prus aliam duxisset; aliam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dictos

Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
 Nam ut quisq; insanus nigris medium impediit crus
 Pellibus, et latum demisit pectore clavum, [573]
 Audit continuo, Quis homo hic est? quo patre
 natus?

Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi 30
 Et cupiat formosus; eat quacunque, puellis
 Injiciat curam quærendi singula; quali
 Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo: •
 Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ
 Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum; 35
 Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
 Omnes mortales curare, et quærere cogit.
 Tunc Syri, Damæ, aut Dionysi filius, audes
 Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
 At Novius collega gradu post me sedet uno: [574]
 Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi
 Paulus, 41

ves, aut Cadmo tradere? At, inquit, Novius collega uno post me gradu considet; est enim ipse quod erat parens meus. Ob id nempè tibi videris esse Paulus

ANNOTATIONES.

rudientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigiliis et munitionibus die noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta desissent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 28. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret; nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. i. *Nec imperia expetenda; al potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nunquam . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfluxerunt. In his et nobilissimi Philosophi longæque principes, et quidam homines sereri et graves, &c.* Ex quibus patet insanire quemque qui publicam rem ultrâ capessit, exiguis munitis adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniiit, in Senatu est allectus; ac proinde jus habet atendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediâ quoque tibiam tegentibus; item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differrebat à plebeis. Hujus crassiores; florum tenuiores ex alutâ, seu molli et subtili corio quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. lib. ii. Epigram 29.

Coccina non lænum pingit aluta pedem. Istior. lib. 19. cap. 33. ait istos nobilium calceos alto fulsese solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse; quatuor coriis religatos, et fibulis aureis vel argenteis; assutum denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiam, seu potius literam c, quæ centenarium primum numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item,

Sciñet aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cum primum aliquis demens median tibi am inseruit cothurno, et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, et velit censi pulcher; quæ libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; qualis sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo; ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit sollicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syrii, Demetrii, vel Dionysii audes è rupe Tarpeid præcipitare cives,

Cœl. Rhodig. lib. xx. cap. 28. Juvenal. Sat. vii. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste et tunica nobilibus propriâ, dixi fusè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effreni, proindeque formositatis affectatione Sat. 4. præced. v. 110. Barrus inops.

34. *Qui promittit, cives, urbem, &c.*] Cruiquius observat hic formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysii.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Romæ morti addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeid dejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. vii. cap. 44.

Tradere Cadmo?] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius; scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plûs quam Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobis

et Messala? Verùm hic, si Et Messala videris? At hic, si planstra ducenta,
 docti carri tresque pompe Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
 pes funebres in foro simul Cornua quod vincatq; tubas. Saltem tenet hoc nos.
 procedant, tollet vocem in- Nunc ad me redeo libertino patre natum; 45
 gentem cornua et buccinas Quem rodunt omnes libertino patre natum,
 superantem. Id saltem nos Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor; at olim
 detinet. Jam revertor ad Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
 me parentis liberti filium, Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
 cui exprobrant universi origi- Jure mihi invidet quisvis, ita te quoq; amicum; 50
 nem è patre libertino, eò Præsertim cautum dignos assumere, pravà
 quòd nunc sum tuus conviva, Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
 et Mæcenas; quondam Me possum casu, quòd te sortitus amicum:
 verò præfectus essem Roma- Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
 nam legioni. Hoc ab illo Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem. [575]
 differt: Quamvis enim digni- Ut veni coram, singulùm pauca locutus, 56
 tatem istam mihi fortasse (Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
 meritò quispam invidere Non ego me claro natum patre, non ego circum
 queat, at non pariter tuum Me Satureiano vectari rura caballo:
 amicitiam; maximè cum Sed, quod eram, narro. Responses, ut tuus est
 dignos eligere cures, per- mos, 60
 versà ambitione longè pul- Pauca. Abeo: et revocas nono post mense, jubesq;
 sà. Ob hoc me fortunatum Esse in amicorum numero: magnum hoc ego
 appellare nequeo, quòd for- duco,
 titò nactus sum te amicum; Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
 nulla quippe fortuna mihi Non patre præclaro, sed vità et pectore puro.
 dedit te; sed eximius primò Atqui, si vitis mediocribus ac mea paucis 65
 Virgilius, ac deinde Varius; Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si
 narraverunt quis essem. Egregio inspersos reprèndas corpore nævos;)
 Cùm verò steti coram te, Si neque avaritiam, neque sordes ac mala lustra
 modica dixi interruptis ver- Objiciet verè quisquam mihi; purus, et insons
 bis. (Nam verecundia elin- (Ut me collaudem) si vivo, et carus amicis; 70
 guis haud sinebat plura lo- Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
 qui.) Non me illustris Noluit in Flavii ludum me mittere, magui
 parentis filium, non equo me Si mea indoles parvis ac paucis nævis inmaculata est, de cætero
 generoso vehi circa meos proba; (quemadmodum si maculas formoso corpore effusus damnes;) si nec sordidam cupidita-
 agros, sed, quod eram, mem- tem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobrat; si etiam (ut me approbem) ob integritatem
 oravi. Tu pauca, ut et innocenciam graciosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non
 soles, respondiisti. Discedo; dives, noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari

ANNOTATIONES.

lis ac Paulus Æmilii, et Messala Corvini apud Romanos illustrissimi? De illo lib. i. Od. 12. v. 38. De Valerio Messalâ Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. At hic, &c.] Salta ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poeta Novium digniorem fuisse præconis munere, quam Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. Cornua quod vincatque tubas.] In funebribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. iii. 108. Hinc tuba, candelæ, &c. Probert. lib. iv. Eleg. 12. v. 9.

Sic mæsta cecidit tuba.

46. Quòd mihi pareret legio Romana.]

Cùm in Bruti castris militarem. Vide lib. ii. Od. 7. init.

49. Dissimile hoc illi est.] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarè indignis etiam dai fortuna; non verò amicitie et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. Varius.] De eo Sat. præced. aliàs Varius. De Quintilio Varo, lib. i. Od. 18.

59. Satureiano.] E Satureianis paucis, ubi equi nutriebantur optimi. Satureum vel Satureum quisbusdam Satyreum, v. Sature, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabria, ex Servio. Secundùm alios, regio Tarento vicina.

72. Flavii ludum.] Is erat arithmeticon, sive

Quo pueri magnis è centurionibus orti,
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
 Ibant, octonis referentes Idibus æra.
 Sed puerum est ausus Romam portare docendum
 Artes, quas doceat quivis eques atque senator
 Semet prognatos: vestem servosque sequentes
 In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
 Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
 Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
 Circùm doctores aderat. Quid multa? pudicum
 (Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
 Non solum factò, verum opprobrio quoque turpi:
 Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
 Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
 Mercedem sequerer. Neque ego essem questus.

Ob hoc nunc

Laus illi debetur, et à me gratia major.
 Nil me pœniteat sanum patris hujus: eoque
 Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
 Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
 cedens præco vel coactor (qualis ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim.
 Imò hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me
 nunquam pœniteat; adeoque me non tuebor, sicut multi dicentes nequaquam suâ culpâ acci-
 disse, quòd non sortiti fuerint parentes liberos et illustres.

Juvenes illustriam centurio-
 num filii sinistro brachio
 [576] suspensum ferentes saccul-
 76 lum et tabulam; supputan-
 tes lucrum Iduum octonari-
 um. Quinimo non dubita-
 vit me puerum Romam de-
 cere informandum discipli-
 nis, quibus filios suos insti-
 tuat quilibet eques aut sena-
 80 tor: adeò ut si quis in urbe
 populosâ considerasset vesti-
 menta mea, et famulos comi-
 tantes, facillè sibi persuade-
 ret impensas istas mihi
 suppeditari ex avorum facul-
 85 tatis. Ipse mihi pedagogus integerrimus non
 discedebat à me apud præ-
 ceptores quoscunque. Uno
 [877] verbo, cautum me præstitit,
 ab omni non tantum acti-
 one, sed et suspitione infami
 immunem (qui primas
 decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsam
 redargueret, si exiguus mer-
 cedem decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsam
 redargueret, si exiguus mer-
 cedem decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsam
 redargueret, si exiguus mer-

ANNOTATIONES.

computandi, numerandi, rationes et calculos
 conferendi magister et doctor famosus; ad
 quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui
 leniori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad
 Pison. v. 326. ubi

*Romani pueri longis rationibus assem
 Dicunt in partes centum diducere, &c.*

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio
 qui centum milites regit; quod additur *magni-*
nis, videtur significare primipilos et primorum
 ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate
 pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avari-
 tiam primorum quorumque filios ad questum
 et sordes magis formare curantium, quam ad
 probitatem et virtutem. At longè diversam
 laudabiliorēque miit viam Horatii pater ad
 erudiendum filium, quamvis *macro pauper a-*
gello, non ut illi pinguibus et opimis prædiis
 locupletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lac-*
erto.] Centurionem filii, euates ad ludum seu
 echolam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus
 aderat; præ avaritiâ patrum: at contrâ Hora-
 tium sequebantur servi portantes ipsi necessa-
 ria; ut scribit mox. *Loculos*, in quibus cali-
 culli, tabulam, chartas, scriinia. Gall. *pour*
apprendre à calculer, compter à la plume et aux
jettons.

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui
 interpretentur: mercedem afferentes magistro
 singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur.
 Verum, licet apud nos hodie hodi magistris

merces penditur menstrua: at apud Romanos
 annum fuisse docet Juvenalis Sat. vii. in fine
 Et Macro. Saturnal. i. cap. 12. *Annus à*
Martino incipit. . . . *hoc mense magistris*
exsoltebatur mercedes, quas completus annus de-
beri fecit. Mellius itaque intelligunt alii locum
 hunc de calculo et rationibus consuetis: ut
 pueri quasi pensam ex mandato præceptoris
 domi expeditum referant, scripto ostendentes
 in tabulâ quantum lucri rediret singulis men-
 sibus ex certâ summâ pecunie ad forum cre-
 ditâ. Porro; quòd *Idibus* solerent vestrum cal-
 ligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. sub finem
 Iduum verò etymon lib. iv. Od. 11. stroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio mō-
 nori oppido transferre Romam urbem regi-
 nam et artium omnium emporium nobilis.

78. *Vestem servosque sequentes, &c.*] Popu-
 lus videas Romæ habitum comitatumque Flo-
 ratii, sanè illum crederet re familiari copio-
 siorâ, avitisque facultatibus probè instructum
 adeò non ullis parceret sumptibus patris, ut
 honestam filio et bonam daret indolem, edu-
 cationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in
 auctionibus proclamabat, ac licitantibus ad-
 dicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ
 nominatus, rerum venditarum pretium prose-
 quebatur et colligebat: unde et collectarius
 aliquando appellatus. Idem etiam pecunias
 publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un*
Sergent.

Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Sic me defendam. Longè mea discrepat istis
 Eadem verò si natura Imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis. Et vox et ratio. Nam, si natura juberet
 Aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem. A certis annis ævum remeare peractum,
 quocumque quisque vellet; Atque alios legere ad fastum quoscunq; parentes 95
 ego meis contentus nollem Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos
 accipere mihi claros fascibus et sellis *curulis*: insanos à plebe quidem, à te Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens
 verò sapiens judicandus, nihil fallor; quòd ferre grave Judicio vulgi, sanus fortasse tuo; quòd
 onus recusarem, ad id Nolle onus, haud unquam solitum, portare molestum.
 minimè assuetus. Nam Nam mihi continuò major quærenda foret res; 100
 proinde oporteret comparare majores divitias; nec Atque salutandi plures: ducendus et unus
 non plures invisere; ac circumducere duos asseclas. Et comes alter; uti nè solus rusve peregreve
 nec liceret solum proficisci. Exirem; plures calones atque caballi
 ros, aut peregrinari: nutriendi forent plures equi et Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto [578]
 famuli: pertrahenda vehicula. Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum; • 105
 Jam verò etiam Tarentum usque, si placet, decurtato possim vehi mulo; Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; eq̄tes armos.
 cui lumbos sarcina, armos Objiciet hemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
 verò sensor vulneret. Nullus mihi sordidam *asaritiam* exprobrabit; sicut tibi, Tulli, quando Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur
 Tiburtinâ viâ Prætorem te comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. Ob Te pueri lasanum portantes cœnophorumque.
 hoc et alia multa vivo beator te, ð illustris Senator, Hoc ego commodius, quàm tu, præclare Senator,

ANNOTATIONES.

96. *Onustos Fascibus et sellis.*] Quidam legunt *honestos*. Fasces, et sellæ curules, insignia magistratuum: *synecdoche* pro magistratibus et dignitatibus. De *fascibus* disserui alibi fusè. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. i. Epist. Interim ex Gell. lib. lii. cap. 18. hæc accipe; *Senatores, qui curulim magistratum gerant, curru vehuntur in curiam, honoris gratiâ; in eo verò curru sella erat, super quam considerant; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus iabant in curiam; unde et pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitatis honoresque capessentis gerentisque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo; ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum ab *Æolâ ðrovoç* pro *τῆραγετ*, vel ab *Ὠσά* voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdè; ut Galli acceperint à *Massiliensibus* Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui *etymon* ducant à *Britannis* et *Celtis*, apud quos *pedar* est quatuor; sed perperam. Vide *Festum*: item A. Gell. lib. li. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. lib. iv. Eleg. 1. *curto equo*

105. *Usque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italianæ fines. De Tarento, lib. i. Od. 28. v. 29. lib. ii. Od. 6. lib. liii. Od. 5. v. 56.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex *Locisbo*; *Mantica Cantherii costas gravitate premebat.* Ad rem Seneca. Epist. xviii. *O, quantum erat seculi decus, Imperatorem, triumphalem, Censorium, et, quod super omnia hæc est, Calonem uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem, partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet hemo sordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætoris ac diviti obijci jure potest quòd sordidè vivas et parùm decorè; non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeis, quæ in Magistratibus et Patriciis minimè.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequenti et celebri, quæ ducit ad Tibur; de quâ urbe lib. i. Od. 7. et 18. lib. li. Od. 6.

109. *Lasanum portantes.*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cæbaris utilia; nè aut hæc, aut illa, aut aliquid quidpiam pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis; quod quidem præparci est hominibus ac sordidissimis. *Lasanum*, Græcis *λασανον*, duo significat, matulam, et lebetem; posteriori sanè accipiendum est hęc sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci *λασανον* idem est quod *χυτῆβον* olla pedes habens; pariter et Schol. Aristoph. In Pace.

Multis atque aliis vivo. Quacunque libido est, 111
 Incedo solus : percunctor quanti olus, ac far :
 Fallacem circum, vespertinumque perërro
 Sæpè forum : assisto divinis : inde domum me [579]
 Ad porri et ciceris refero lachanique catinum. 115
 Cœna ministratur pueris tribus : et lapis albus
 Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
 Vilis, cum paterà guttus, Campana supellex.
 Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd
 cras [580]
 Surgendum sit manè, obundus Marsya, qui se 120
 è Campaniâ. Postea vado cubitum minimè anxius, quòd die crastinâ surgendum sit dâicnoloy
 visendusque Marsyas, qui

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis*. Rursum alii aliter interpretantur : quidam sic, ob hoc et alia multa commodiâ vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter et Aventinum montem, tria stadia et ampliùs longum, quatuor verò jugera latum. Dionys. Halic. lib. iii. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 25. *Fallacem*; ubi sortilegi, somniorum interpretes, astrologi, circulatores, et alii fumum, ut aunt, vendentes; aut *quæstus causâ hâriolantes*, ut ait Tull. i. de Divin. sub finem. Vide Juvenal. Sat. vi. 581. et seq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi minor frequentia in foro, quàm manè: tuncque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum; vel ambulandi causâ, cum adsint porticus ad id commodè.

114. *Assisto divinis.*] Apagè qui explicant, rebus divinis et sacris intersum; imò nihil ad rem. Intellige verò; animi gratiâ audio divinos et hâriolos plebi incaute verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placente genus, et ad delicias magis pertinet; at Horatii mens et sensus innuit potiùs lachanum. Nam $\lambda\alpha\gamma\alpha\sigma\iota$, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum *porro* et *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatus non cœnæ modò suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus.] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet*.

117. *Pocula duo.*] Alterum viâi, alterum aque; atque ita bina semper singulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur, aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat $\alpha\delta\alpha\theta\iota\zeta\eta\sigma$ dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli

gravis et lepidus sequè. Cùm Syracusan ob-sideret; ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut; depresso puppi vel prorâ, aquas plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedei tuis navibus pro cyathis uti, Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt; alii ampullam scorteam aut vitream; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. un *bassin à laver les mains*; ac probe *guttus* ab jisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam aspidendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes; quæ quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittébant. Diis nimirum offerebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum; atque his vesci religio- ni ducebant. Unde Cic. ù. de Finib. *Atque reperiemus, inquit, avolos primitiâ ita non religiosos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro iv. de Ling. Latin. Gell. lib. xvii. cap. 8. &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem adfuisse; id est, ad oleum, acetum, similibusque liquorum, aut aliud condimentum quodlibet *pateris errorandum*, ut loquitur Perseus, Satira vi. Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quod sentio; move- vet me quòd Poëtâ judgat cum *paterâ guttus*; sicque videtur indicare guttum, libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* suprâ interpretari salinum, ut vas aliud quoddvis, etiam malluvium, si lubet; ut *guttus* nequam sit aqualis, seu vas aquam ablutendis manibus aspidendam.

Campana supellex.] Ista portè vasa scitilia sunt ex iis quæ in Campaniâ sunt ex argilla.

120. *Obundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveau; sive ad sumendam à sœnatoribus pecuniam, aut solventes usuras; nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro reo Marsyæ statua, ad hâ-

sancti laborantibus tibi et. Vultum ferre negat Noviorum posse invidiosa.
 ne compositum iustorum No- Ad quartam jaceo. Post hanc vagor ; aut ego lectus,
 viorum. Decumbo superi Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olive,
 ad hanc decimas. Deinde Non quo fraudans immundus Nata hincernis ;
 prole jure : vel lectus me Non quo fraudans immundus Nata hincernis ;
 scripulo quod sibi non me Ast, ubi me fessum sol auctor ire lavatum
 receret. Ungor olive, non Addonuit, fugio rabiosi tempora signi. [581]
 quo impura Nata hincernis Adfouuit, fugio rabiosi tempora signi.
 defraudans. Cum verbis sed Pransus non avidè, quantum interpellat inani
 ordinarior fastidium me non Ventre diem durare ; domesticus otior. Hec est
 sed latere habens, etiam sed- Ventre diem durare ; domesticus otior. Hec est
 riis rabidi tempus. Modò Vita solatorum miserè ambicione gravique.
 cum prandio quantum ha- His me consolor : victurus sanavius, ac si 130
 beret vixisse esse ventur Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisse.
 per diem integrum ; domi Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisse.
 videlicet otiosus. Hec vita est caritatis intelcti et moderis auctorior. Iste me salutare ;
 vitanque fortunator quibus si Quæstor fuisse necis pater, avus, atque pateram.

SATIRA VII.

Ritana Rupiliis cum Graculo Perio descripti.

Cunctis pato cognatum et. PROSCRIPTI Regis Rupili pus atque venosam
 se Regis ac venosam, quæ PROSCRIPTI Regis Rupili pus atque venosam
 sandos Perio Britia vindicant pus et vita Rupili Regis proscripti.

ANNOTATIONES.

gaborem terrarum possita ; sed quæm vultimo-
 ma stipendium ; concurabant citam creaturici,
 allique ergoia tractantes et compositas ; nec
 non hincernis seducant fecerant. Perio Mar-
 tyrum advenit amicus fuisse Phrygiam ubi-
 nam, quæm ab Apolline, quod temere cum eo
 compositas, exortabant fabulantes. Sestrum
 fuisse scribit Ovidius. Metam. vi. cap. 6. Vide
 Cæl. Rhodog. lta. xviii. seg. 12.

Quæ se Vultum ferre negat Noviorum puse
 sineris.] Quod illa statim Marryr subita erat
 nam, anlyricè et sarcastice notat interpres-
 tum Marryr aversum, vult indifferendum
 quod Marryr Horatius inter iudices et sententia
 allicto esset ; et, quod perijur, tam fecerant
 studio solus inconvenerit ; unde gressu cœcandis
 abhorre se ab istis sortibus, et ab ejus sa-
 pientia.

131. Noviorum sineris.] Novii fratres erant
 duo, quorum nam minor ad Marryr statim
 quodlibet eodidem. De illo supra, v. 40.
 132. Ad quartam jaceo.] In cubili jaceo ad
 hanc usque decimas matutinus ; quod non
 vultum jam explanavi.

Aut ego lectus, Aut scripta.] Si fortis non pro-
 dia, postquam è lecto citius, operam do heri-
 cul vel scriptam. Valent. Theod. Martius,
 qui pertinetur lta. è Nabalibus factis Verba
 ab interpretibus indignant, vultque ablativus
 cum ablativo possidet ; ut sit scimus ; aut ego,
 postquam legi aut scripti quod tacitum me ju-
 vet, ungor olive, lta. prior certe periphetis ex-
 pressis ratio, et lecto per lectus, scripte pro
 scriptis dicitur Horatius.

134. Non quo fraudans, lta.] Ungor olive
 equum, non hincernis, hincernis, ac detente,
 subaque hincernis quasi fraudans detrecto ; ut
 facti Natta per sortibus ac tempus evanitas.
 Puse nam hincernis scripti lta. v. 87. Quæ

Palibus estiar nostro tibi canit oblii Lano-
 nam.

Natta.] Quibus legunt Natta. De noctilio
 into bonitate, et socrer alibi, et Juvencalis Sat.
 viii. 96. Perio Sat. iii. 31.

Non prodi ad avus decimori vireo Natta
 136. Ad, ubi me fessum sol avus, lta.] Av-
 sivo tempore, ac dicitur Castulibus. Mi-
 nus expant qui intellegit solus matutinus
 cuiusque dies. Nam, qui socrer curare se
 curantiam prædicat, hincernis abest, ut inamat
 quodlibet se balberis uni, quod certe hincernis et
 delictis alere.

136. Rabiosi tempus signi.] Tunc sublatro
 me, et saluro sortores Cæcandis ; de qua lta.
 Od. 17. v. 17. lta. iii. Od. 12. v. 9. Perio Sat.
 iii. initio, _____ Siccum vitans Cæcandis nocens

Jandubum cognui ; et parvill jure esse sub
 ubi est.

137. Pransus non avidè.] Antiqui sinerum
 basul ubi in eis epulabantur ; socrer verbis cr-
 ca mericernis sumpso cibo, verperi constant ;
 atque in verperi se laboribus dicitur impedi-
 basul, socreris verbis curantibus corporibus. Dis-
 mitians tazam referit basul prædare, par-
 cè socreris curantibus, et apud non socrer perijure
 factore sanali, illi socreris socreris et socrer-
 tis ratione.

138. Democritus otior.] Otio Horatii vobis,
 non hincernis et legare.

Satura VII.—1. Proscripti, lta.] Superiore Sa-
 tura referat Horatius oblectantes et matu-
 lus quodam libertum gressu ipi oblectans,
 tum sumpso cum Matrocandis gratians esset ; qui et
 Angviam et recocantur, ac hincernis socrer
 ei prandium fuerat ingratum. Scribit etiam lta.
 hincernis matians esset, cum ipse perier in crant-
 cibus lta. sublatro Natta, in sumpso lta.

Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
 Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
 Persius hic permagna negotia dives habebat
 Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
 Durus homo, atque odio qui possit vincere Regem;
 Confidens tumidusque; adeo sermonis amari,
 Sisennas, Barrosque ut equis præcurreret albis.
 Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumq;
 Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti,
 Quo fortes, quibus adversum bellum incidit: inter
 Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
 Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
 Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
 Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
 Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedis
 Cum Lycio Glaucio; discedat pigrior, ultrò
 Muneribus missis.) Bruto Prætoze tenente
 men contingat imparibus, puta Diomedis cum Glaucio Lycio; inertior cedat, datis sponte mu-
 neribus.) *Dum Prætor Brutus ageret*

[562] Persius iste ingentia habe-
 bat negotia Clazomenis nec
 non graves rixas cum Rege,
 homo perversax, et qui mo-
 5 lestiâ vincere posset Re-
 gem; arrogans et super-
 bus; denique tam acer-
 bâ dicacitate, ut Sisennas
 Barrosque albis equis ante-
 verteret. Redeo ad Regem
 Cùm nulla utriq; concordia
 esset (nam molesti omni-
 eodem sunt animo, quo stren-
 uis quibus contraria pugna
 contigit: sic inter Hecto-
 rem Priami filium et forte-
 tem Achillem odium exitit
 implacabile, quod sola mors
 tandem dirimeret: haud
 aliâ de causâ quàm quod
 ambobus summa virtus in-
 erat. At si contentio fuerit
 duobus ignavis, vel certa

ANNOTATIONES.

convicti effugerat. Itaque noster opportuno
 tempore se ultus est, datâ occasione litis, quas
 isti Rupilius cum Græculo quodam nomine
 Persio inciderat.

[*Proscripti Regis, &c.*] Rupilius cognomen
 Rex in urbe Prætorum gerens, ab Augusto
 Triumviro proscriptus ad Bruti castra con-
 fugit.

[*Pus atque venenum.*] Maledicentiam lingue
 virulentæ. Lucil.

[*Luci' marcebat febris, senium, vomitus,*
pus.]

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* scribunt,
 frustra, et deducunt ab *ὄβρις* vel *ὄβριος* sive
ὄβριος, ut significetur conviciator, petulcus
 et contumeliosus. Benè viderunt eruditi *Ibrida*
 scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre
 ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui
 spurios item diverso genere procreatos dice-
 bant umbros, imbro, indeque ibros et ibridas.
 Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. lib. xii. cap. 1.
In animantibus, inquit, bigenera dicuntur, quæ
ex diversis nascuntur, ut mulus ex equo et
asino, burdo ex equo et asino, ibrida ex apris
et porcis, &c. Plin. lib. viii. cap. 46. *E mus-*
moribus et oribus natos priaci umbros vocarunt:
et cap. 53. Semifera animalia antiqui vocabant
ibridas, ad homines quoque, ut in C. Anto-
anium Ciceronis in Consulatu collegas, appella-
tionis translatâ. Ita apud Valer. Maxim. lib.
 viii. cap. 6. *Q. Varius propter obscurum jus*
civilitatis Ibrida cognominatus, &c. natus niui-
 um Hispano patre, matre Veronesi.

3. *Lippis notum et tonsoribus.*] Proverbialis
 dictio. Lippi quod rarò foras prodeunt vix
 lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab
 lausentibus, quid sit novi per urbes: ton-
 sorum verbò, in quas multi conveniunt otiosè et
 loquaces, sunt proinde rumorum et confabula-
 tionum officium. Huc ferri potest quod

Theophrastus ait: τὰ νομῆα ἄσπρα συμπορία,
 τὸν τριῶνα κωμολογίας ἢνε νῖνο.

5. *Clazomenis.*] Urbs ista minoris Asiæ in
 Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et
 Chium: prius dicta Gryne, unde Apollo Gry-
 næus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos di-
 cacitate, conviciis, lingue petulantia. De *Bar-*
ris antè. Sienna cognomen erat Aproniorum
 et Corneliorum. Dio lib. 64. meminit
 Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu
 reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente
 et suadente Augusto duxisse; atque ita Prin-
 cipis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis de
 latam vellet, aperit et falsè notaverit.

[*Equis præcurreret albis.*] Figurata locutio
 inde nata quod equi alibi creduntur velocis
 simi. Plaut. Asin. ii. 2. 12.

[*Si huic occasione se tempus subterduserit,*
Nunquam, ætepol, quadrigis albis indispicet
postea.]

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*]
 Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere vo-
 lunt; illud est corum ingenium e' velut jus
 quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6.
 v. 6. *græcem.*

[*Pelidæ stomachum cedere neci.*]

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non
 senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles;
 θύμου γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ πάλαι θάνατος.

16. *Diomedis Cum Lycio Glaucio, &c.*] Ex
 Iliad. vi. ubi Jupiter dicitur Glaucio mentem
 advenisse, indeque Glaucius arma aurea sua
 cum Diomedea reus permutasse. De *Diomede*
 suprâ Sat. 5. Glaucius Lyciorum dux ad aux-
 ilium Trojanorum venit; erat præterea nepos
 Bellerophonis, qui Jobati Lyciæ regis gener
 et regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætoze tenente Dilem Asiæ.*]
 Ne accipe, Lector, Asiæ Prætozem Brutum;

in optima Asia, dimicavit Ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnata, uti non
par Rupili atque Persii, Compositus melius cum Bitho Bacchius. In jus 20
ad ut non convenientis
Acres procurrununt; magnum spectaculum uterque.
Acres sicut commissus Bacchius
cum Bitho. Ad iudicium Persius exponit causam: ridetur ab omni
ardentes preperant: ambo
spectaculum ingens. Per-
sius rem explicat; ceterus
universos cachinnos tollit:
laudat ille Brutum, laudat
comites. Brutum vocat A-
siam solem, comites vero sa-
lutaria sidera nuncupat,
dempto Rege; hunc enim
accessisse velut Caniculam,
astrum agricolis infestum;
Vindemiator et invictus, cui sæpã viator 30
suebat velut annis hyeme,
ad quem securis infrequen-
ter accedit. Tunc Præneste natus illi mordaci et valde copioso dicitur retorquet ex arbutivã
vite deprompta, vinitior acer ac vini nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce ap-
pellans cucullum.

ANNOTATIONES.

imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam
verò se contulerat ad contrahenda adversus
Augustum auxilia: ibique permulta gessit
laude digna.

19. *Dilem Asiam.*] Cic. pro lege Maniliã.
*Asia tam optima est et fertilis, ut et ubertate ag-
rorum, et varietate fructuum, et magnitudine
passionis, et multitudine earum rerum que
exportantur, faciliè omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum
inigne erant Bithus et Bacchius. Suet. Octav.
Erasm. Adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Brutus comites
stellas quasi salutare venisse, at Rupiliam
fatale sidus ac veluti Caniculam. De hæc
Virgil. *Æn.* x. 273.

— *Siriis arbor,*

*Ille nitium morbosq; ferens mortalibus ægris,
Nascitur, et lavo contriat lumine cælum.*

Vide, si vacat, Annot. ad Od. 17. v. 17. lib. i.
et Od. 13. v. 9. lib. iii.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii
oratiõ suebat rapidè torrentis instar, aut fluvii
nivibus hyemalibus intumescens et exundans.
Vide lib. iv. Od. 2. v. 5.

27. *Fertur quòd rara securis.*] Ad cuius flumi-
nis ripam rarè venit frondator cum securi quã
ligna cædat; seu quòd ipse metuit nè exun-
dante fluvio abripiatur, seu quòd adsitæ ar-
bores impetu decurrentium aquarum totæ era-
dicantur et auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus
Præneste. Hæc Latii civitas Romã distat 21.
mill. pass. Ortum versus; hodie *Palæstrina*.
Cœdita fertur et nomen sortita à Præneste
Ulysiæ et Circes filio.

Salso multumque fluenti.] Malè quidam hæc
jungunt cum sequenti vocò *arbuto*; que cer-
tè referenda sunt ad Eersium, de quo ante
Heinsius asseveranter legendum contendit,
mustoque fluenti, ut respondeat sequenti vo-
cabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc au-
dacior sarè est; et quicquid dicat, de eã lec-
tione dubitabimus.

29. *Expressa arbuto regerit contricia.*] Vel-
ut dicitur vindemiator in viatorem dicitur la-

cescentem scommata regerit ex arbuto suo;
itã Rupilius acerba convicia reddidit Persio
magnã linguæ volubilitate et petulantia contum-
elias ingerenti.

Arbuto.] Id est, vite arbori innixã: de quã
Plin. lib. xvii. cap. 23. ubi scribit; *nobilis rina
non nisi in arbutis gigni, et in his quoque lau-
datiora summis, sicut uberiora imis ad eã excel-
sitate proficitur, &c.* Columell. lib. iv. riles, in-
quit, *maximè gaudent arboribus . . . hoc ge-
nus riliam arbuturum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem
istam esse hinc quatuor syllabarum, atque in
unam coire i et a, ut metri constat ratio.

Cui sæpã viator, &c.] Solebant prætereun-
tes cum vindemiatoribus seu vineam putanti-
bus, item cum frondatoribus, certare conviciis.
Anson. in Mosellã:

— *Inde viator*

*Riparum subjecta terens, hinc navita labens
Probra canunt seris culcioribus.*

31. *Magnã compellans voce cucullum.*] Stoli-
dum, fatuam, desidem, et pigrum, instar cu-
culi: vel quòd vinitiores putationem et cultu-
ram vineæ donec cuculi vox audiat, seriis
tardantes viator deridebat cuculi exprimens
cœntum. Plin. lib. xviii. cap. 26. *Putationem
æquinotio peractam habelo.* Et postea. *Sic
ferè in vi. Id. Marti quo temporis in-
tervallo, xv. diebus primis agricolæ rapienda
sunt ea, quibus peragendis ante æquinotium
non suffecerit, dum sciat inde natam exprobra-
tionem scdam putantium vites per imitationem
cantus alitis temporarii quem cuculum vocant.
Dedecus enim habetur opprobriumque meri-
tum, saltem ab istò voluere in vile deprehendi,
ut ob id petulantia sales etiam cum primo vere
ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, mediã pro-
ductã, *κόκυξ*, avis verna, à voce, quam sæpi-
us ingeminat, appellata. Unde et *κόκυξ*
Græci vocant homines molestos, eadem sæpius
insulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib.
x. cap. 9. *Procedit tere coccyx, occullatur Ca-
nicula ortu: semperque parit in alienis nidi,
maximè palumbium, majori ex parte singula*

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto, [586] Tum Græculus Persius, pos-
 Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te teaquam salibus Italicis as-
 Oro, qui reges consuêsti tollere, cur non persus fuit exclamat: O,
 Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, Brute, per magnos te Deos
 tuorum est. 35 obsecro, qui reges external-
 nare solitus es, quare non
 istum Regem tollis? Hoc,
 mihi crede ipsum est, è tuis facinorulis.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidia et Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum; Eram antè stipes ficul-
 Cùm sâber incertus scamnum, faceretne Pria- artífex dubius an scamnum
 pum, [586] fabricaret, an Priapum, sta-
 Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviumq; huius fieri Deum. Exinde ego
 Maxima formido. Nam fures dextra cœrcet, Deus extitit ingens terror
 Obscenoque ruber porrectus ab inguine palus: 5 Etenim dextra mea arceat
 Ast importunas volucres in vertice arundo prædones at arundo
 in summo capite infixa deterret aves molestatas,

ANNOTATIONES

ova, quod nulla alia avis, rorè bina. Causa
 subjiciendi pullas, quod sciat se inivisam cunc-
 tis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita
 non fore tutam generi suo arpem opinatur,
 nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, ali-
 oquin trepidum animal, pullus avi-
 dus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis.
 Itaque pinguescit, et natus in se nutricem
 convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque
 accipere quoddam talem pepererit: suos compara-
 tione ejus damnat ut alienos, absumique etiam
 se inspectante patitur, donec corripit ipsam
 quoque jam volandi potens: ex genere accipi-
 trum, quanquam nec aduncis unguibus nec ca-
 pite similis illis, nec alio colore ac rictu, seu as-
 pectu, quàm columbi.

32. [Italo perfusus aceto.] Italicâ dicitate
 Rupilli: mordaci lotus aceto, ut ait Pers. Sat.
 v. 86. Plaut. Pseud. ii. 4. 40.

Equid habet is homo acetii in pectore! —

33. Exclamat.] Erumpente irâ tandem,
 quam extimulârat homo acide lingue, ut lo-
 quitur Seneca, Controv.

34. Qui reges consuêsti tollere.] Tarquinius
 olim quidem majores tui, putâ Junius Brutus,
 tu varò deinde ipse Julium Cæsarem.

35. Hunc regem.] Ladius in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc
 te dignum est opus, ut jugules ac tollas moles-
 tum et indignum hunc vitâ hominem.

Satira VIII.—1. Olim, &c.] Protopopæia est
 lepida prorsus et faceta, quâ Horatius evulgat
 illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult.
 abi Canidia:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

Porro mirè hic Deastrorum vanitas et falsitas
 aguilatur. Unde S. Hieronym. lib. xii. in
 Isai. cap. 44. sub finem ita scribit: Flaccus in
 satira, dæridens simulacra gentium ait; Olim
 truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. lib. iv. Eleg.

2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes aceruus eram properantis falce dolatus
 Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus
 Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.
 Inutile lignum.] Minimè apta ad opus ma-
 teria ob fragilitatem. Quod etiam ferri
 potest, quod sub finem hujus satiræ dicitur, dis-
 fisa vate. Vel inutile, id est, nondum dola-
 tum, nondum in effigiem aliudve opus effectum
 et formatum.

2. Priapum.] Is Bacchi et Veneris filius hor-
 tis præesse velut custos credebatur. Diodor.
 Sic. lib. v. cap. 1. mox citand. Ejus status
 rudis et informis ponebatur: unde ex fici ut
 plurimum fiebat, quod lignum fragile et ad
 alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam
 alii rationem afferunt quod ficus admodum
 fertilis, Priapus verò fecunditatem designet
 teste Plutarcho de Iside et Osir.

4. Fures dextra cœrcet.] Diodor. Sicul. cit.
 Priapus non solum in urbium templis sed et in
 agratibus quoque locis tanquam vinearum at-
 que hortorum custos colitur, fructuum fures
 castigans. Hinc falcem ligneam tenens inge-
 batur, quasi fures illâ confossorus, seu pros-
 traturus. Columell. de Hortorum Cultu, v. 31.
 ita de Priapo:

— Sed truncum forte dolatum
 Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,
 — medio qui semper in hortis,
 — prædani falce minatur.

Virgil. Georg. iv. 110.

Et custos furum atq; avium cum sulco insignis,
 Hellepontiaci arret tutela Priapi.

6. In vertice arundo Terret fixa.] Hoc avi-
 bus terriculamentum poni solebat. Tibulla
 ascriptum Epigramma sic habet:
 Placet, Priape, qui sub arboris comâ
 Soles sacrum revincit pampino caput
 Ruber sedere, neq; floribus novis
 Tuas sine arte deligavimus comas.

ac prohibet consistere in **Terret fixa, vetatque novis considerare in hortis**
 hortis recentibus. Antè con- **Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis**
 servus cadavera cellis arctis **Conservus vilii portanda locabat in arcâ :** [587]
 ejecta locabat istuc effren- **Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum,** 10
 da in vilii sandapilâ. Hoc **Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti :**
 erat commune plebeque se- **Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum**
 pulchrum, Pantolabo sannio- **Hic dabat ; hæredes monumentum nè sequeretur.**
 ni dissipatori. Istic cippus **Nunc licet Esquiliiis habitare salubribus, atque**
 assignabat agri pedes mil- **Aggere in aprico spatiari, quo modò tristes** [590]
 lecos in latitudinem, trecent- **Albis informem spectabant ossibus agrum.** 16
 os vero in longitudinem, **Cùm mihi non tantùm furesque feræque suētæ**
vetabatque ne sepulchrum **Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,**
 ad hæredes pertineret. Jam **Quantùm carminibus quæ versant atque venenis**
 verò licet habitare in Esqui- **Quantùm carminibus quæ versant atque venenis**
 liis salubribus, et ambulare **Quantùm carminibus quæ versant atque venenis**
 in colle aprico, ubi nuper **Quantùm carminibus quæ versant atque venenis**
 moesti cernebant agrum al- **Quantùm carminibus quæ versant atque venenis**
 bis ossibus deformem. Quanquam non tam ne angunt et vexant prædones ac fers agrum
 istum infestare solite, quàm *mulieræ*, quæ humanas mentes infectant incantamentis et
 beneficiis.

ANNOTATIONES.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliiis, Mæcenas instituit, ob salutrem ejus loci aërem, ut dicitur postea.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antè sepulchretam erat. In hunc ipsum locum plebiorum cadavera portabantur humana.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atris anlieve magnis elata cum honore ad sepulchrum more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansueticulis præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillio sepelebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt. At contrâ divitum funeri curando advocatur libitinaris. Hic verò subministrus adhibet pollinctoros, sandapilarios, vespillones.

In arcâ vilii.] Non in fereto exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Orciniam spondam*, quæ cægorum itaque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. iii. 32.

Conducere—portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi.*] Esquilina regio sepulchri servorum atque miserorum dedicata erat: inquit Vet. Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuum à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* sepulchro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius *Nomentanus* patrimonii decoctor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim cippus in agro erectus lapis seu limex, in quo designabatur certi pars agri excepta et

ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta viam erant sepulchra. Ergo sepulchri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquâ versis inscribenda. Ita vetus inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui Geographicè longitudinem his accipiunt in majori distantia. Nec enim ad locum habet nisi in Geographicâ. Ptolem. lib. i. cap. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ, H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Frederic. Veronensis scilicet interpretatur locum hunc, luculenter quidem; hic in Esquiliiis extabat cippus bis notatus literis; ab eâ parte, quæ publicam viam attingit mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuntur; ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hæc inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14. *Nunc licet Esquiliiis, &c.*] Nunc vero sepulchreti amotâ fertitate per Mæcenas jam licet frui Esquiliiarum salubri aëre; licet hic habitare quin et deambulare in amoenis hortis, ubi priùs arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliiis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. v. 10. et ult. v. 6.

Salubribus.] Illuc propterea, et ad hortos Mæcenasianos in Esquiliiis secedebat Tibullus ad quietem, Angustus verò ager ad valetudinem procurandam. Sæton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem sedeo amenitate coelicæ temperie pergratis inquit Priapus, at id mihi molestum, quòd veneficas inde exterminare nequeo sepulchra frequentare associetas. Fures avesque facilè abigo, at non ita improbas anus istas.

Furæque, &c.] Hi venabantur illic ad exquisitos fructus surripandos: fere autem ad projecta supplicio affectorum cadavera omnia venire assuetæ inde vix absterrobantur; sem-

Humanos animos. Has nullo perdere possum, 20
 Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
 Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
 Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
 Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
 Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utraq; 25
 Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
 Unguibus, et pullam divellere mordicis agnam
 Cœperunt Cruor in fossam confusus, ut indè
 Manes elicerent, animas responsa daturas.
 Lanea et effigies erat, altera cerea; major
 Lanea, quæ pœnis conspiceret inferiorem.
 Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
 Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
 Altera Tisiphonem. Serpentes, atque videres
 Infernas errare canes: Lunamque rubentem, 35
 Nè foret his testis, post magna latere sepulchra.
 one quippe mox interitura. *Veneficarum altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias; lunam verò erubescentem se abscondere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus.*

ANNOTATIONES.

perque ad locum notum; cupitamque prædam
 correbant.

20. *Has.] Veneficas, Canidiam, Saganam.*

21. *Simul ac vaga luna, &c.]* Decorem
 suum ostentat luna, dum plena est; et hoc
 præsertim tempus ad perpetranda veneficia
 assumunt. Vide Epod. 5. et ult.

22. *Ossa legant.]* Paulus jurisconsultus: *qui
 è sepulchro corpora extraxerint, vel ossa erue-
 rint humilioris quidem fortunæ summo sup-
 plicio efficiuntur; honestiores autem in insulam
 deportantur; alijs aut relegantur, aut ad me-
 tallâ damnantur.* Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] E sepulchris natas,
 quasi sacras Diis Manibus, proindeque venefi-
 ciis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis ute-
 bantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plu-
 tonia, à Proserpinâ demum concepta et in
 herbam sui nominis transformata. Porrò no-
 tandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias
 occupatas; superfuisse verò illic aliquot sepul-
 chra.

25. *Cum Saganâ majore.]* Hæc Saganâ li-
 berta fuit Pompeii Senatoris, qui à Triumvir
 proscriptus est: habuit verò sororem natu
 minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut indè Manes elicerent.]* Cruore sci-
 licet ebibendo gaudentes. Sic veteribus cre-
 ditum.

29. *Animas responsa daturas.]* Necromantia
 est, quæ magi futura per mortuos aut mortuo-
 rum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in
 fine, ibique Annot. lib. I. Sam. cap. xxviii. Saul
 rex per Pythonissam suscitavit impiè animam
 Samuelis Prophete: ab eoque discit suam
 suorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram; exi-
 auerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea et effigies erat, &c.]* Erat ibi
 effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc
 minorem, altera major affligebat, vexabat,

Has nullâ ratione possum
 abigere, aut prohibere quò
 minus colligant ossa et her-
 bas noxias, statim atque luna
 currens pulchrum ostendit
 vultum. Ego ipse conspexi
 Canidiam atrâ veste
 succinctam incedere nudis
 pedibus, crinibus solutis, eju-
 lantem cum Saganâ seniore.
 Pallor ambas fecerat visu
 terribiles. Humum cœpe-
 runt unguibus effodere:
 [589] moxque discerpere dentibus
 30 oviculum nigram. Cruor in
 acrobem effusus est, ut licet
 umbras evocarent, animas
 responsa reddiduras. Per-
 rō aderat imago lanea, et
 altera cerea. Grandior lanea,
 quæ minorem ceream
 35 plecteret. Cerea supplex
 procumbebat, servili rati-
 one quippe mox interitura.

verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum
 cruciati homines enecant veneficis. Unde
 Ovid. Epist. vi. 89.

*Per humulos errat passis distincta capillis,
 Certa que de lepidis colligit ossa rotis.
 Devovel absentes, simulacraque cerea fingit,
 Et miseram tenues in jecur urget acus.*

32. *Cerea suppliciter dabat.]* Hæc repre-
 sentans eum quem perditum ibant et cupie-
 bant. At laneum simulacrum referebat ca-
 rum veneficis illis caput, quod alterius magi
 incantamentis liberare et exsolvere contende-
 bant.

33. *Hecaten vocat altera.]* Canidia invocat
 Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum
 magicorum præsidem; dictam *Hecaten* seu
 quòd victimis centum placaretur, seu quòd an-
 nos centum errare faciat insepultos. Ità Ser-
 vius. Alii quòd centum, id est, varias habeat
 virtutes et potestates. Nam et idcirco *terge-
 mina Hecate* vocatur à Virgilio, *Æneid. iv.*
 Est nempe Luna in celo, Diana in terris,
 Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, eòd
 Hecatos dicitur Apollo, hinc ejus soror He-
 cate appellatur, inquit, ab *in æt, longè*, quasi
 radios emittens ad nos vibrans.

34. *Alterâ Tisiphonem.]* Saganâ vocat Ti-
 siphonem unam è Furijs, à plectendis cædibus
 ità nominatam.

*Serpentes, atque videres Infernas errare
 canes.]* Canes infernæ adventantem Proserpi-
 nam præcurrendo annunciabant: serpentes
 autem Tisiphonem. Duas enim illas ejusmodi
 asseclæ nunquam non comitantur. Furiarum
 capillos serpentibus implexos, manusque pari-
 ter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.]* Pudore suffusam,
 et abhorrentem à talibus flagitijs veneficis-
 que.

36. *Post magna latere sepulchra.]* Hinc pa-
 tet, quod ante jam annotavi, ad Esquilias et

Quod si aliquid mentior, Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis [590]
 conspurcetur meum caput, Corvorum; atque in me veniant mictum atque
 mictum et cacatum molles cacatum
 me veniant Julius, mullus Julius, et fragilis Pedacia, furque Voranus.
 Pedacia, et Voranus fur. Singula quid memorem? quo pacto alterna loquen-
 Quid referam singula? Quo- tes
 madmodum alternatim col- 40
 loquerentur animæ cum Sa- Umbrae cum Saganâ resonarent triste et acutum?
 ganâ, voce tenui et stridula? Utque lupi barbam variae cum dentae colubræ
 Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, et
 dentes colubræ maculosæ: Abdiderint furtim terris, et imagine cereâ
 utque ignis ingens corripuerit effigiem ceream; denique quo pacto avertasus sim
 præsent, atque vindicare- Largior arserit ignis? et ut non testis inultus,
 rim verba et actiones ambarum Furiarum istarum? Horruerim voces Furiarum et facta duarum? [591]
 Etenim quanto sonitu crepat vesca disrupta; tanto ego ficulus olim truncus divisus natibus cre- 46
 pit. Propterea autem ille venefica fugere in urbem cœperunt. Tumque non sine ludibrio et
 cachinnis aspexisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam

ANNOTATIONES.

hortos Mæcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuisse atque submota.

37. Merdis caput inquiner albis Corvorum.] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Abegimusque vocæ æpè, càm tibi
 Senexve corvus, impigerve graculus
 Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem lib. vi. disertè. Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sori- ces, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitas huc omnes conducere . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque inidiosos cases quibus volatus insectæ stridularum possint imprudentiamque muscarum? Hærundines intrâ ipsos ædium circumvolantes tholos jaculari stercora plenius; et modò ipsos vultus, modò numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quacunque se detulerit degenerati prolivies potius?

39. Julius, &c.] Quidam luxuriè perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem et Impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. In Pedacium, vel Pediacium, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abligurisse flagitiosisque postea libidinis servasse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax et astutus apprimè: qui cum numulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non iαχαρισίη, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41. Triste et acutum?] Sic Æneid. vi. 491. umbrae seu animæ Græcorum apud inferos Eneam videndos obstupescunt, pars vertera terya . . . pars tollere vocem exigiam, id est, exilem, lugubrem, deductam, unde et inceptus clamor frustratur hiantes. Nid.

42. Lupi barbam.] Egregiè Marcellus, vide, inquit, affucias magicæ artis: barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit, atqui barba lupi in rostro. Plin. lib. xxviii. cap. 10. Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.

43. Imagine cereâ Largior arserit ignis.] Virgil. Eclog. viii. 105.

Æpice: corripuit tremulis altaribus flammis Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit!

Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, et liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet; verbaque ista clarè ostendunt, sponte sua.

45. Furiarum duarum?] Capidiæ et Saganæ Furiæ similium.

47. Diffusâ nate.] Ità lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore sicu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Rîdícula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac sugantur.

48. Canidiæ dentes, &c.] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositus dentes; Saganæ verò glabræ sæu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum calicndrum.] Adulterini capillitii suggestum ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. vi. 601. compagibus altum Edificat caput. Hinc patet novum non esse, quod nostro sæculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitis insanas capillamenti substructiones extitisse.

Calicndrum.] Καλλυντες est ornamentum, καλύπτει operimentum. Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositum; alii reticulum, redimiculum, geletericulum: ve-

Excidere, atque herbas atque incantata lacertis
 Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

decidere, herbas item et
 vicia brachiis fascinata.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam et obstinatam loquacitatem.

IBAM fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
 Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis : [592]
 Accurrit quidam notus mihi nomine tantum ;
 Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum ?
 Suaviter, ut nunc est, inquam ; et cupio omnia quæ

Pergebam casu per viam
 sacram, nugas nescio quas,
 ut soleo, mente versans,
 et iis plene intentus. Ac-
 currit quidam nomine dun-
 taxat mihi cognitus atque
 apprehensâ manu *med*, ait.

vis.
 Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At

Quomodo te habes omnium
 suavissime? Respondi; Be-
 nê, nunc quidem; tibi pari-
 ter apprecor cuncta quæ
 exoptas. Cùm verò me se-
 queretur, præveniens dixi.
 An aliud quidpiam expos-
 cis à me? Mox ille, ut me
 cognoscas, inquit; sum eru-
 ditus. Tum ego. Eò ma-
 joris à me æstimaberis. Ve-
 hementer autem abire cupi-
 ens jam velocius incede-
 bam, identidem subsiste-
 bam; famulo nescio quid in
 aurem insurrabam; interea
 sudor ad imos talos deflue-
 bat. Cogitabam apud me:
 quàm beatus tu Bollane *tibi*
 cerebro! Cùm verò iste
 quidvis effutiret, laudaret
 hor-
 civitatem ac regiones: quòd
 nihil responsi facerem, ait:
 Sollicitè quæris discedere;

ille,
 Nôris nos, inquit; docti sumus. Hic ego: Pluris
 Hôc, inquam, mihi eris. Miserè discedere quærens,
 Ire modò ocius; interdum consistere; in aurem
 Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos 10
 Manaret talos; O, te, Bollane, cerebri
 Felicem: aiebam tacitus. Cùm quidlibet ille
 Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
 Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire,
 Jamdudum video: sed nil agis: usque tenebo: 15
 Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus
 est te

Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
 Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hor-
 tos. [593]

jam pridem intelligo; verùm operam perdis; semper adhærebo; assectabor; quò jamjam istinc
 contendis? Cui ego, Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi mi-
 nimè cognitum; hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos *Julii Cæsaris*.

ANNOTATIONES

tus Interpres, peplum capitis, seu ornamen-
 tum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib.
 qui inscribitur *Virgula divina*. Arnobius
 item lib. vi. 50.

50. *Vincula*.] His hominum animos alliga-
 bant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog.
 viii. 73.

*Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
 Licia circumdo.*—

Satira IX.—1. *Vid sacrâ*.] De eâ Epod. 4. v.
 7. et Epod. 7. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum*.] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu*.] Quasi valdè familia-
 ris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio
 notus; ergò imprudenter et ineptè.

8. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Ho-
 ratii bonam, imò egregiæ fructum educationis
 in eo considera, qui hominem passim mole-
 stum quin et pertinaciter importunum æquo
 fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum
 reponit. Quid quidem deinceps animadvertit.

Cupio omnia quæ vis] Ita loquebantur
 olim ad amicos.

6. *Num quid vis*] Hæc erat dicitio abire vo-
 lentium, ne id dare facere viderentur; ut ob-
 servat Donatus in Terent. Eunuch. Act. ii.
 Scen. ad hæc verba;

*Dum hæc dicit, abii hora. Rogo, num quid
 velis?*

Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris*.] Cupio ut nôris me; sum enim
 doctus. O, insulam orationem!

10. *Cùm sudor ad imos Manaret talos*.] Præ
 animi angore et æstu.

11. *Bollane*.] Is ἐβύχολος, iracundus, sto-
 machosus, atque, ut aîσθηστος Sat. 5. præced.
 cerebrosus, nugaces et ineptos quoque verbis
 asperis amoliebatur statim, et abire procul à
 se abigebat. loquacitatis et loquacium omnimò
 impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer
 impudentem hunc garruli sermonem cum
 Horatii modestâ responsione, *nil opus est te cir-
 cumagi, &c.* Gal. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat*.] Sunt qui interpretentur, agro-
 tat: sicut Sat. 3. v. 289. lib. ii.

Ille verd. Nihil agendum Nil habeo quod agam, et non sum piger: usque se-
 instat mihi, neque sum des- quar te.
 Tum ego deprimō aures vel Demitto aurículas, ut iniquæ mentis asellus, 20
 lut æsinus impatiens, quan- Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
 dit plusculum operis tergo Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
 imponitur. Ille autem ex- Non Varium facies: nam quis me scribere plures
 orsus est. Si me benè cog- Aut citiùs possit versus? quis membra movere
 nosco, non Viscum, non Vari- Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego
 um cariorem me familia- canto.
 rem habebis. Ecquis enim Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater, 28
 versus plures ac velociùs Quis saltare decentiùs? Ego
 quàm ego facere valeat? sic cano, ut etiam Hermo-
 Quis saltare decentiùs? Ego genes invideat. Hæc erat
 sic cano, ut etiam Hermo- occasio interrumpendi: *Idè-
 genes invideat. Hæc erat que aio illi.* Habesne ma-
 occasio interrumpendi: *Idè- trem aut propinquos, qui-
 que aio illi.* Habesne ma- bus necessaria sit tua salus?
 trem aut propinquos, qui- Respondit. Nemo superest
 bus necessaria sit tua salus? mihi; cunctos sepelivi. Tum ego tacitè; Illi fortunati! Miser ego jam vivo: interfice.
 Respondit. Nemo superest Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præsa-
 mihi; cunctos sepelivi. Tum ego tacitè; Illi fortunati! Miser ego jam vivo: interfice. git commotâ urâ
 Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præsa- divinans.

ANNOTATIONES.

*Mater ait pueri menses jam quinque cuban-
 tis.*

Prope Caesaris hortos.] Longinquam propo-
 nit urbem regionem, ad abigendum garru-
 lum, sed frustra. Sueton. in Jul. Cesar. cap.
 93. *Populo hortos circa Tiberim publicè et
 viritum trecentos sestertios legavit.* Tiber. cap.
 72. *Trirēmi usque ad proximos Naumachie
 hortos subvectus est; dispositâ statione per ripas
 Tiberis, &c.* Vide et Plutarch. in M. Bruto,
 ubi scribit, cùm testamento Cesar civi cuilibet
 septuaginta et quinque drachmas legavisset;
 præterea verò etiam hortos, qui trans Tiberim
 erant, ubi nunc est Fortanæ templum, ingen-
 tem et benevolentiam et admirabile desiderium
 omnibus fuisse.

20. *Demitto aurículas, &c.*] Metaphora à
 jumentis, quæ aures demittendo ostendunt
 suam defatigationem, ac velle se excutere im-
 positum onus. Plin. lib. xi. cap. 37. *Aures
 in equis et omnium jumentorum genere, indicia
 animi præferunt; fessis marcidæ, micantes pa-
 vidis, subrectæ furentibus, resolutæ agris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt ex-
 imii Poëtæ, ingenio et eruditione claris; Ho-
 ratio certè amicissimi. De Visco postea Sat.
 seq. et alibi. De Vario Sat. 5. v. 40. præced.
 item. lib. i. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo
 Sat. 3. præcedenti. v. 129.

28. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Ho-
 ratius monere garrulum, ut suæ salutis consulat
 in gratiam propinquorum, neve sine causâ ita
 se circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se
 tantum virum totque et tam eximiis dotibus
 insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis sig-
 nificatione dixi, ad Pers. Sat. lib. 104.

Felices!] Qui nimirum tuâ garrulitate et
 inepitiis sunt liberati. At ego miser resto dis-
 cruciandus à te ac jugulandus.

30. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sa-

bella, vaticinandi perita. De Sabina sive
 Samnitibus artium ejusmodi vanarum athenig-
 nans, dixi in Epod. 17. v. 28.

30. *Divinâ motâ anus urrà.*] Sortilega mul-
 lier et fatidica conjectis in urram sortibus,
 commotis, eductis, fatum eliciens, et futura
 prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum
 apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem
 peragebatur. Habebantur literæ dictionesque
 permixtæ, quæ permixtæ in urnâ, et mox
 eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et
 forte conjunctæ, id esse in fatis divinitus præ-
 monstrari credebantur. *Sortes, taleola aut
 surculi è ligno subre non grandes; quibus li-
 teræ ad divinandum inscriptæ, sive notæ. Eæ
 privatim habitæ, eæ publicæ. Sed quæ in pub-
 lico, in primis religiose et eandè quiddam veritate
 sacra, in templis servabantur in arca recondita,
 tenuis villisque lanceis seorsum involuta.* Hæc
 J. Lips. Elect. ii. cap. 12. ubi *attenuatas* sponte
 sortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corri-
 git *extenuatas*, id est, tenuis vittisque solutas.
 Sortes Præneste inventas refert Cicero ii. de
 Divin. ubi originem earum pariter ac vanita-
 tem excutit. *Hoc genus divinationis vilitate jam
 communis explosit. Fani pulchritudo et vetus-
 tas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen
 retinent, atque id in vulgus. Quis enim magis-
 tratus, aut quis vir illustrior vitetur sortibus?
 Ceteris verò in locis sortes planè refrigerunt.*
 Hæc ille ibidem: et paulò antè. *Quid vovit?
 Idem propemodum quod micare, quod talos
 facere, quod tesseras. Quibus temeritas et cas-
 sus, non ratio vel consilium valet. Tota res
 est inventa fallacis, aut ad questum, aut ad
 superationem, aut ad errorem.* Sueton. Ti-
 ber. cap. 63. Prænestinarum sortium majes-
 tate deterritum aliquando Tiberium scribit
 T. Livius initio. lib. xxii inter prodigia quan-
 dam et hoc refert: *Sortes nudæ sponte attenuatas
 unamque excidisse ita scriptam: MAVORS
 TELUM SUUM CONCUITIT: et per idem*

Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis, *letum, aiebat, nec sava toxica, nec gladius hostilis interimet; nec laterum dolor,*
 Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra : *vel tussis, nec iners podagra; occidit verò loquax aliquando tandem. Ergò*
 Garrulus hunc quando consumet cumque : Loquaces *ubi primùm a tate adultà*
 Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas. *[595] erit, fugiat garrulus, si prudens est. Deveneramus ad*
 Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei *35 templum Vestæ transactâ jam parte diei quartâ: et*
 Præteritâ, et casu tunc respondere vadato *[595] forte debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi vadimonium obisset. Dicit verò; Quæso pa-*
 Debebat; quod ni fecisset, perdere litem. *40 lum istic me adjuva. At ego; Moriar, si valeo stare vel scio legis civiles: adde quòd festino illuc quo nôsti. Tum ille ait: Incertus sum quid agam, an te deseram, an litem. Cui ego; Me, obsecro. Nequaquam,*
 Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Intereâm, si *45 inquit iste; et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori*
 Aut valeo stare, aut novi civilia jura: *resumit: Mæcenas quomodo tecum agi? Paucos amicos recipit, inquam: et certè sapit. Ille: Nemo unquam usus est fortunâ*
 Et propero quò scis. Dubius sum quid faciam, *callidiùs quàm tu.*
 inquit;
 Tene relinquam, an rem. Me, sodes. Non faciam, *ille:*
 ille :
 Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum est
 Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
 Hinc repetit. Paucorum hominum, et mentis benè
 sanæ.
 Nemo dexterius fortunâ est usus. Haberes *45*

pugnare arduum est, sequor. Inde verò sermonem ille resumit: Mæcenas quomodo tecum agi? Paucos amicos recipit, inquam: et certè sapit. Ille: Nemo unquam usus est fortunâ callidiùs quàm tu.

ANNOTATIONES.

tempus Romæ signum Martis Appid rid sudæ.

31. *Hunc neque dira venena, &c.]* Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.]* Pleuritis Cic. de Orat. tit. *Crassus cum febrî domum rediit, dieque septimo eâ lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.]* Vide Plutarch. de Garrullitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.]* Eadem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. lib. ii. de Vestâ disserit. *Hæc Dea; inquit, est rerum custos intinarum. . . Græcis isia dicitur. . . Ejus vis ad aras et focos pertinet. . . Non absunt longè ab eâ Dii Penales, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergò diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porro quod sequitur, *et casu tunc respondere vadato. Debebat,* explicatur per Martial. Epigram. 8. lib. iv. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima saluantes atque altera continet hora. Exercet raucos tertia causidicos.

In quintam varios extendit Roma labores.

Sexta quies lassus, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.]* Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fidei iussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38. *Paulùm hîc ades.]* In judicium veni

quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego curibus hand valeo dñi stans manere, in foro ante Præto-rem; ubi sedere non licet. Alii stare interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.]* Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia; proindeque tibi adesse nequeo.

40. *Propero quò scis.]* Volo visere hominem quemdam, ut antè dixi, propè hortos Cæsaris habitantem. Viam itaque sat longam obire propero.

41. *Me, sodes.]* Me relinque potius quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris æstimabat pendendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?] Seruocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?*

44. *Paucorum hominum.]* Non cuius se familiarem exhibet; paucos admittit in suam amicitiam. Macro. lib. iii. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum est iste accipenser.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexterius fortunâ est usus.]* Tui bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenatem itâ demerueris. Quòd si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primus ante te captarem unquam, nec usquam tibi offererem: imò alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primoque locum tu consequeris. Hæc garrulus ad Horatium

tu magna auxiliorem **Magnum** adjutorem, posset qui ferre secundas, [500]
 haberes, secundas quidem **Hunc** hominem si velles tradere : dispream, ni
 parte agendi peritum, si vel- **Summôsses** omnes. Non isto vivimus illic
 les ad Mæcenatem perducere **Quo** tu rere modo : domus hâc nec purior ulla est;
 hunc virum : moriar, nisi **Nec** magis his aliena malis : nil mi officit unquam, 50
 cunctos amoliri poses. Ego **Ditior** hic, aut est quia doctior : est locus uni
 verò : Minimè eâ ratione quâ **Cuique** suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
 putas illic agimus ; nulla do- **Sic** habet. Accendis, quare cupiam magis illi
 mus ab ejusmodi malis est **Proximus** esse. Velis tantummodo : quæ tua virtus,
 purgator aut remotior **Expugnabis** ; et est qui vinci possit : eoque 55
 quàm illa ; nihil unquam **Difficiles** aditus primos habet. Haud mihi deero : [501]
 nocet mihi, quod alius opu- **Muneribus** servos corrumpam : non hodie si
 lentior adfuerit vel doctior ; **Exclusus** fuero, desistam : tempora quæram :
 suum quisque gradum obti- **Occurram** in triviis : deducam. Nil sine magno
 net. **Tum garrulus** : Rem **Vita** labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
 sanè magnam dicis, et quæ **ecce** 60
 propè supra fidem sit. Ver- **Fuscus** Aristius occurrit mihi carus, et illum
 rum enim ita est, inquam. **Qui** pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis ? et
 Mor ille : Inflammas ut ar- **Quò** tendis ? rogat, et respondet. Vellere cæpi, .

dentius vellim ad eum acce-
 dere. **Respondeo** ; Satis est
 cupias ; vinces, pro tuâ vir-
 tute ; atque is est qui expug-
 nari queat ; ideoque difficil-
 lem præstat priorum accessum.
 Diligentiam adhibebo, inquit ille : sanulus donis captabo ; si rodie repulsum patior, minimè abacedam ; occasi-
 onibus insidiabor ; obvium ibo in plateis ; comitabor. Nihil sine magnis ærumnis vita hominibus
 largitur. **Hunc rerò** dum ista versat iste occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probè cog-
 noscebat hunc garrulum. **Subsistimus**. Unde venis ? et quò vadis ? quærit, ac respondet
 Cæpi vellere

ANNOTATIONES.

46. *Pomel qui ferre secundas.*] Metaphora à
 Scenicis ludis et actoribus. Hâc pariter utit
 Cicero Divinat. in Verrem, et huic loco
 dabit lucem. *Qui princeps in agendo est,*
ornatissimus et paratissimus esse debet . . .
Apuleium esse video proximum subscriptorem
. . . deinde habet Allienum ; hunc tamen à
subsellis . . . Ac ne is quidem tantum con-
tendet in dicendo, quantum potest ; sed consulat
laudi et existimationi tuæ ; et ex eo quod ipse
potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu
tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus
Græcia fieri cernimus ; sæpè illum qui est se-
cundarum aut tertiarum partium, cum possit
aliquanto clariùs dicere quàm ipse primarum,
multum summittere, ut ille princeps quàm
maximè excellat ; sic faciat Allienus ; tibi serviel,
tibi lenocinabitur ; minus aliquanto contendet
quàm potest.

47. *Hunc hominem.*] Seipsum indicat ac
 digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc*
hominem decet auro expendi.

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amici-
 tiam conciliare.

48. *Non isto virimus, &c.*] Respondit Hora-
 tius. Alia est longè conditio amicorum Mæce-
 natis. Ab his procul exulant mala et pestes
 quibus solent ædes magnatum vexari et corrupti.
 Inde verò absunt omnis ambitio, invidia,
 æmulatio, criminationes, insidie, supplantati-
 ones. Supra Sat. 6. v. 51. Mæcenatem dixit cau-
 lum dignos assumere, pravâ ambitione procul.

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non sine salsa
 derisione fatuam, vanum et arrogantem homi-
 nem palpat Horatius, ab illo expugnandam
 faciliè amicitiam spondens Mæcenatis.

55. *Eoque Difficiles aditus primos habet.*]

Eò quod nôrit se vinci paulò faciliorem ; ironi-
 cè. Alii perperam pro antecedenti dictione
possit, legunt, possit ; et hic intelligunt, Mæ-
 cenatem assiduis officiis et obsequiis vinc
 amantem ac poscentem adeuntibus se præ-
 tere difficilem, ut accendat magis studium
 ambiendi suam familiaritatem et consuetudi-
 nem, quam scit amoenissimam. Apagè ista
 quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis,
 quam hic et alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide
 suprâ Sat. 6. v. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei
 spe accensus ille pollicetur diligentiam suam
 non defore, sed quàm stultum et futilem, ani-
 madverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Nâ
 plerique ad procerum ædes penetrabant,
 servis munera largiendo. Juvenal. Sat. iij.
 184.

— *Quid das ut Cosum aliquando salutes ?*

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pul-
 chra sed malè collocata sententia ut ait Lam-
 binus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων πολλοῖσιν ἡμῖν πάντα ἄγαθὰ θεοί.
Laboribus vendunt nobis omnia bona Dei.

61. *Fuscus Aridius.*] Nobilis ille Gramma-
 ticus, ad quem est inscripta Od. 22. lib. i. et
 Epist. 10. lib. i.

63. *Rogat, et respondet.*] Interrogat me Fus-
 cus unde venis ? et quò tendis ? atque mihi
 similia roganti respondet.

Vellere cæpi, Et prensare manu, &c.] Quos
 nobis adesse gaudemus, et à quibus auxilium
 speramus, eorum prensamus manus et brachia/

Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
 Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus 65
 Rides dissimulare : meum jecur urere bilis.
 Certè nescio quid secretò velle loqui te
 Aiebas mecum. Memini benè ; sed meliori [598]
 Tempore dicam : hodie tricesima sabbata : vin'tu
 Curtis Judæis oppedere ? Nulla mihi, inquam, 70
 Religio est. At mi ; sum paulò infirmior ; unus
 Multorum ; ignoscas ; aliàs loquar. Huncine solem
 Tam nigrum surrèxe mihi ? Fugit improbus, ac me
 Sub culto linquit. Casu venit obvis illi [599]
 Adversarius ; et, Quò tu, turpissime ? magnà
 Inclamat voce ; et, Licet antestari ? Ego verò
 Opono auriculam ; rapit in jus. Clamor utrinque,
 Undique concursus. Sic me servavit Apollo. [599]

Interim fugit malignus, ac me sub gladio deseruit. Verum ecce adversarius isti garrulo fortè occurrit, statimque vociferatur: Ecquò nempe tu, vilissime, abis? ad me vero, Potes testis esse? Ego mox aurem offero. Tum hic illum ad iudicium trahit. Exclamant ambo. Hinc et inde plebs affluit. Ità me Apollo liberavit.

ANNOTATIONES.

precipiè cùm angimur, nec apertè licet con-
 queri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare*.

Lentissima brachia.] Malignè cedentia, illo
 dissimulante intelligere quid vellem. Alii non
 malè interpretantur, segnìa, tarda, stupida,
 quæ vellicatione et prensatione non moveban-
 tur. Quo significatur frigida mens Aristii
 amico laboranti subvenire detractantis. Cic.
 ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius,
 adulus, lentius.* Sueton. Tiber. 57. *Sæta ac
 lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculis-
 que signum dant.

67. *Certè nescio quid secretò, &c.*] Horatius
 instat rursus ut sibi Aristius succurrat ; sed
 hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dis-
 simulans, denique malè salsus.

69. *Hodie tricesima sabbata.*] Hodie Judæi
 solemne festum celebrant, quo internitti omne
 negotium fas est. His ego astipulor ; quare
 nec morari, nec sermones tecum conferre
 licet.

Tricesima sabbata.] Quidam explicant Neo-
 meniam, quòd novilunio sabbatum magnum
 Judæis haberetur. Psalm. lxxxi. v. 3. *Buccinate
 in Neomenià tubà, in inigni die solemnitàtis
 vestræ.* Alii interpretantur Calendæ mensis
 Nisan, qui primus in æquinoclio verno dies
 habebat triginta. Alii intelligunt maximum
 sabbatum et vetus Pascha, quo agnum com-
 medebant ritu sanctissimo. Quare verò tri-
 cesima? Quod verè ab anni Judæi princi-
 pio triginta numerentur hebdomadæ ad illam
 solemnitatem ; videlicet à Septembri mense
 quem *Tisri* vocabant ad dimidium ferè Aprilis,
Nisan ; quo Pascha celebrabant. De sabbato
 Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. vi. 158.
 et Pers. Sat. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, Annot. ad
 istas voces, *Judeus Appella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum

et stringere brachia mollis-
 sima, innuens, oculos tor-
 quens, ut me liberaret. *Hic
 verò malignè versutus ridet
 ac dissimulat ; bilis autem
 uret jecur meum. Porro ad-
 didi ; Dicebas profectò velle
 te mecum nescio quem ar-
 canum conferre sermonem
 Recordo sanè, aut sed tem-
 pore loquar aptiore ; hodie
 tricesima sabbata sunt. An
 velles recutitis Judæis, op-
 pedere? Haud religioni
 duxero, inquam. Ego verò,
 75 aut ; sum paulò superstitio-
 sior, atque pluribus similis ;
 indulge mihi ; aliàs allo-
 quar. Tum demum ego ;
 Ergone merui diem hunc
 adeò funestum mihi esse?*

apposita. Τὸ καταπίεσις ventris crepitem
 emittere contra, id est, respuere, aspernari,
 ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est.] Sanè Ju-
 daicos ritus sine religione violari, illosque
 flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi.*] Respondet Aristius: Ego
 contra, mores Judæorum colo, unde religio
 mihi esse, hodiernum festum cum illis non
 celebrare.

Unus Multorum.] Εἰς τὸν πολλῶν, unus è
 plebe, ejus similis ego, pariter infirmus et
 superstitiosus ; si libet, ità me appella ; at mihi
 veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contra-
 dicam.

73. *Surrèxe.*] Vide suprà Sat. 6. v. 79. ad
 vocem *erepsemus*.

76. *Et, Licet antestari?*] Et conversus ad
 me, dixit, Vis antestari? Cui libentissimè an-
 nul, ac de more aurem obtuli tangendam.
 Lex. xii. Tab. ita jubebat : *Si in jus vocalus,
 non il, antestatus manus injicito ; aurem an-
 testati capito ;* vel, ut habet J. Lips. Epistolic.
 Quæst. lib. iv. Epist. 26. *Si vis vocatione sua,
 antestaminor ; ni il, aurem capito antestati.*
 Quod sic ille ibid. explicat ; in antestatione,
 inquit, actor imam auriculam tangebatur antes-
 tati, addens hoc verbum, *Memento*.

77. *Opono auriculam.*] Plin. lib. xi. cap.
 45. *Est in aure imò memoria locus, quam
 tangentes attestantur, vel potius antestantur ;*
 ut contra Revardum ex lege et more veteri
 asserit Lipsius modò citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem
 licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum in poetarum tutor ac
 vindex. Alii respiciunt ad Augusti forum,
 ubi erat statua Apollinis eburnea en ipso in
 loco, in quo jus dicebatur. Plin. lib. xxxvi
 cap. 5. Juvenal. Sat. i. 128.

*Sportula, deinde forum, jurisque peritus
 Apollo.*

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hæc asserit et explicat.

Scripti mirram Lucilii **NEMPE** incomposito dixi pede currere versus
 carmina ire pede incondito. **Lucili.** Quis tam Lucili fautor ineptè est
 Ecquis tam stultè est Lucili **Ut non hoc fateatur?** At idem quòd sale multo
 concodit? Verùm ille ipse **Urbem defricuit, chartâ laudatur eadem,** [800]
 eadem in membranis lauda- **Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera :**
 tur, quòd acerbitate pluri **nam sic** 5
 mî civitatem perfricuit. Ne **Et Laberî mimos, ut pulchra pœmata, mîser.**
 que verò, id ei largiens, **Ergò non satis est risu diducere rictum**
 illa perinde concedam. Hoc **Laberî velut pulchra carmina celebraram.** Itaque non sufficit risu extendere cochineos

ANNOTATIONES

Hoc primùm te, lector, monitum volo, sporis octo versus huic Satiræ prefixos legi in quibusdam manuscriptis, quos nò desideres, hic apponendos censui. Sic habent;

*Lucili, quibus sis mensorus, teste Catone
 Defensore tuo, pervincam, qui male factos
 Emendare parat versus. Hoc lenius ille
 Est quo vis melior. Longè subtilior ille
 Qui multum puer, et loris et funibus udis
 Exornatus, ut exel opem qui ferre potis
 Antiquis ponet contra fastidia nostra,
 Grammaticorum equitum doctissimus. Ut
 redeam illuc.*

Nempè incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare apparat, certè non carent mendis. Verùm est, qui Lucilium Catone melius defendat: is nempè qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat et coërceat eos omnes qui obdectantur Lucilio et veteribus Pœtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt et Lucilium habuisse reprehensores dudum, et pariter fautores etiam ineptè, quod ait hic Horatius.

1. *Nempè incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus; sed laudavi pariter quòd vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 46. ad Pammach. mortetur, inquit, et Lucilius, quòd incomposito pede currat, et tamen sales ejus leposque laudantur.

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quòd aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nervos intesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen nihil est ex omni parte beatum.

Sale multo Urbem defricuit.] Sanctus Hieron. Epist. 47. de Vitand. Susp. Contub. ubi illa quondam constantia, quòd multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti? Pers. Sat. i. 114.

— secuit Lucilius urbem:

Te Lape; Te Msti, &c.

Lege Cic. lib. i. de Finib. ubi Lucili restit versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ità profectò æquus rerum æstimator est Horatius et rectus iudex: quidquid vult Quintil. lib. x. cap. 1. ubi, *Lucilius, inquit, quondam ita debitos sibi adhuc habet amatores, ut cum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus pœtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio discerno, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas, et abundant salis. Multo est terrior ac purus magis Horatius, et ad nolandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus et acerbitate pollet, non promitte fautores pulchra esse, concinna, et perfecta ejus pœmata. Alias etiam laudare et mirari oportet mimos, utpote dicitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comodius Laberî salibus et facetiis plenus. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques:* et quòd Cæsari admodum placuisset, donatus quingentis sesteriis, et anstale aureo, sensum in quaduordecim è secend per orchestram transit: Hunc verò transitum mimibus ferens Cicero, eos ludos tum spectans, Laberîo sedile querenti ait: *Receptum est, nisi angustè sederem; simul et illum respiciens, et in novum Senaturn jocatus, cujos numerum Cæsar supra fas auxerat. Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: Mirum ad angustè sedes, qui soles duabus sellis sedere;* exprobrans Ciceroni levitatem et lubricitatis fidei. Hæc Macrob. Saturnal. lib. ii. cap. 3. et lib. vii. cap. 3. Vide ejusdem lib. ii. cap. 7. Gell. lib. x. cap. 17. et Cic. lib. vii. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula pluri dicax; ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa; sine exordiis, sine cantu et gestulatione: Diomed. Item, est factorum cum lascivâ imitatio; unde nomen à μιμῆσθαι imitari. Gell. lib. xvii. cap. 14. *C. Cæsarem, inquit, idè Laberî maledicentia et arrogantia offendebant.*

Auditoris : et est quædam tamen hic quoque virtus : auditoris ; quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus. **Est brevitate opus, ut carrat sententia, neu se** [601] **Impediat verbis lassas onerantibus aures :** Brevitas requiritur, ut sententia fluat, neve se involvat dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris, ac poetæ, aliàs, faceti, qui vires continet, et illas datâ operâ diminuit. **Et sermone opus est, modò tristi, sæpè jocoso,** **Defendente vicem modò rhetoris, atque poetæ,** **Interdum urbani, parentis viribus, atque** **Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri** **Fortius et melius magnas plerumque secat res.** [602] **Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,** **Hoc, stabant, hoc sunt imitandi ; quos neq; pulcher** **Hermogenes unquam legit, neque simius iste,** **Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.** **digni homines illi à quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil scilicet cauere nisi Calvum et Catullum.**

ANNOTATIONES.

ut acceptiores et probatioris sibi esse Publii quam Laberii mimos prædicaret.

9. *Ut carrat sententia.*] Ne vel nimia brevitatis obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret et impediât; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonebat in quâdam Epistolâ; ejus nempe laudans ingenium, cum de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet, aiebat; *Opus est dare te operam ne molestè scribas.* Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Annal. iv.

12. *Modo rhetoris, atque poetæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo; defendat vicem rhetoris, argumentis pugnando; poetæ, solertem et aptam dictionem adhibendo; urbani, salubris et joci quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. 1. de Orat. *Accedat lepos quidam, facetiæque, et eruditio libero digna, celeritasque et brevitatis respondendi et lacessendi, subtilis venustatè et urbanitate conjuncta.*

13. *Parentis viribus.*] Sapienter, consultò, callidè, stylum acrem aliquando coercentis; neque semper acerbè excandescantis aut mordicis lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim *ense velut strido ardens infremi;* Juvenal. Sat. 1. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam *genunum frangat.* Pers. Sat. i. 115. Noster contra, ut ait ibid. Persius;

*Omnes vaser vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admittit circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.*

14. *Ridiculum acri Fortius, &c.*] Nonnullum sermo hilaris, facetus, salsus, festivus plus valet et efficit quam venemèns, gravis, pugnas, dicax, acerbus. Hic enim adversariam irritat, et vires bonas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Georgius Leontinus dicebat, res severas risum rebus severis discuti; ex Aristot. lib. iii. de arte dicendi. Gell. lib. xii. cap. 12. ita scribit. *Hæc quoque disciplina rhetorica est,*

callidè et cum astu res criminosas citra periculum confiteri, ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas. . . . Ita Cicero, urbano faceloque dicto dicit quod inficiari non poterat, &c.] Scilicet cum à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuo, ad emendam in palatio domum, accepisset, atque hæc ei exprobrarentur: utrumque firmiter negavit; atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emerò. At re subinde proditâ, emptaque domo; eam hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risit, satis, responditque; *Parum certè consulti homines eitis, qui ignoratis prudentis et cauli patris familias esse, quod emere velis empturum se negare propter competitoris emptionis.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna; ubi cavillans astutè Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdias veteris auctores Enpolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. iv. præced.

17. *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modo laudavi, excellèbant; variâ eruditione, sententiarum argutâ brevitate, satiricum sallem aptè affricabant acrimoniam stylî modò exerentes, interdum cohærentes, et consultò viribus parentes, &c.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilli fautor; de quo Sat. iii. præced.

Simius iste.] Demetrius poëta et fabularum actor, de quo paulò post: *simius*, corpore deformis; vel ineptus et insulsius imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectiorum hujus generis carminum, scriptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium Imperitice notat pariter atque luxuriæ; indeque probat Satiræ veritas ignorasse virtutes; et hinc illos esse ineptos admiratores Lucilli.

Calvum.] Cor. Ilicinius Calvus in poematibus scribendis perelegans, ingenio lepido et urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, atque Iambicis pœtanti-

gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur magis strenuè quàm ullus alius. Musæ silvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidam. Istud restabat à Varrone Ataciuo et aliquot aliis tentatum frustra, quod felicias expedire possem ego, auctore *lamen inferior*; cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cœnosum, sæpe vehementem damnanda et plura quidem, quàm approbanda. Dic serò, præcar, num quid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipse facetus nihil mutat Attii Tragediarum scriptoris?

Facta canit pede ter percusso. Forte epos acer, Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camense. 1007
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino, 46
Atque quibusdum aliis, melius quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrabere ausim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe serentem 50
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæse.
Tu nihil in magno doctus reprændis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attii?

ANNOTATIONES.

senariis tres dimensiones habentibus; qui senos reddunt ictus, ut est in Epist. ad Pison. v. 253. In tragediis nempe, ut nõrant omnes, facta regum sunt argumenta consæta, et versus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide lib. ii. Od. i. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos*] Varius epicum carmen strenuè exequitur; forte, quippe quòd nequit expediri sine fortè et constanti spiritu, et venâ abundanti ac divite, estque opus longum, animiquè solertis ac diu multumquè attentè. Vide lib. i. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. lib. iii. cap. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo molli et idoneo composuit. Tunc nimirum Eneis nondum in lucem prodierat, cum scriberet ista Horatius.

Facetum] Quintil. lib. vi. cap. 8. *Facetum non tantum circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ concessum esse Virgilio. Decoris hanc magis et exœcula cujusdam elegantie appellationem pulo. Ideoque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert: nam illi sunt pedes faceti, &c. quod convenit cum illo Horatiano: Molle atque facetum.*

46. *Hoc erat, experto.*] Carmen satiricum erat, quod ego meliùs aliis multis possem scribere; non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustra Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Gallie vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit; scripsit Epigrammata, Elegias, et alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, alique Grammatici, et ex illis sæpè versiculos referunt. At in Satiris frustra desudavit. Aded verum est quod canit in Eclog. Virgilius; non omnia possumus omnes. Vide Pet. Crinitum. lib. ii. cap. 13. Quintil. lib. x. cap. 1. ita scribit; *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, inter res operis alieni, non spernendus quidem; verum ad augendam facultatem dicendi parum læcuples.* Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti è

morte Lucilii; et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primas scripsit, et quòd miram eruditissimam libertatem, acerbitatem et abundè satie habet hinc eò se minore profectur noster, quam quam ternor nullè ac purus magis, et ad nosmos mores præcipuus; ut fatetur Quintil. antè citatus.

52. *Homero?*] Qui, bonus licè et magnus, interdum ipse dormitasse reperitur, neque omninò est sine mendis, quamvis agnoscat ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium faciliè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Attii?*] Si Lucilius ipse in prioribus poësis quædam emendat; cur nos Lucilium ad trutinasse non revocabimus?

L. Attius.] (Accius scribant quidam) Tragediarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decimus Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ. Pacuvius autem Acti Tragediam Atreum laudavit velut grandem et sonoram: reprehendit verò quasi subacidam et durisculam. Quod fassus est Attius; addiditque se non poenitere; quia, sicut poma acerba primùm et durâ paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contrâ que vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniunt, sed potius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis, lib. i. cap. 1. Gell. lib. xiii. cap. 2. lib. xviii. cap. ult. ubi sic scribit in fine: *postè Q. Ennius, et juxta Cecilius et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam senè Attius, clariorque tunc in poematibus eorum abiretandis Lucilius fuit.* Attius Tragedias bene multas scripsit, quarum fragmenta quædam supersunt; Comœdias etiam. Quam fortassis ob rem comis Tragicus hic appellatur. Vulgò tamen vox comis non in Genit. accipitur, sed in Nominat. referturque ad seq. *Lucilium.* Tragedie Acti celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcæmon, Prometheus, Atræus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonaute, unde est illud

Non ridet versus Ennii gravitate minores,
 Cùm de se loquitur, non ut majore reprênsis?
 Quid vetat et nosmet Lucili scripta legentes
 Quærere, num illius, num rerum dura negârît
 Versiculos natura magis factos, et euntes
 Mollius, ac si quis pedibus quid claudere senis
 (Hoc tantùm) contentus, amet scripsisse ducentos
 Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci

[607] An non deridet Enni versus
 quosdam leviores? quando
 [608] loquitur de seipso haud tan-
 quam perfectiore iis quos
 56 carpit. Quid pariter impe-
 dit nos scripta Lucilii evol-
 ventes disquirere, an ejus,
 an rerum natura difficili-
 prohibuerit versus limati-
 ores et suavis fluentes
 quàm si aliquis id unum sa-

tis habeat carmen aliquod includere sex pedibus; et gaudeat fecisse ducentos versus ante
 cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Caasii Etrusci

ANNOTATIONES.

carmen de Argo navi laudatissimum:

—Tanta moles labitur

Frenebunda ex alto, ingenti sonitu, et stre-
 pitu,

Prae se undas volvit: vortices vi suscitât.

Ruit prolapsa, pelagus perespert: profuit.

Idè dum interruptum credas nimbum volvere:

Dum quod sublimi ventis expulsum rapier

Saxum; aut procellis, vel globosis turbines

Existere ictos undis concursantibus;

Nisi quas terrestres pentus strages conciet:

Aut forte Triton fuscina verrens specus

Subter radices penitus undanti in freto

Molem ex profundo saxeam ad caelum eruit.

Vide et apud Cic. citi. Attii versus, variis locis

de Divin. i. &c.

54. Ennii.] Q. Ennius Poëta natus est Ta-
 renti, vel ut plerique volunt, Rudiiis in oppido
 Salentinorum Tullius pro Atchia, Rudium
 hominem vocat, et mirè commendat Ennium:
 nec ipius alii, velut acri virum ingenio, erudi-
 tione multiplici, fide comitate, probitate, doc-
 trinâ omnino singulari. Floruit temporibus
 Plauti Comici et M. Catonis oratoris clarissi-
 mi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pa-
 cavius, Attius, &c. Permulta composuit vario
 carmine, Annales, Tragedias, Comœdias, Sa-
 tiras, &c. ex Lucretio, lib. i. cap. 118.

Ennius primus amane

Debit ex Helicone perenni fronde coronam,

Per gentes Italas hominum que clara clueret.

Quintilianns Ennium scribit pari veneratione
 colendum ac sacros vetustate lucos in quibus
 grandia robora non tantam habent speciem
 quantum religionem. Ennii versus affert Ci-
 cero pluribus locis. Lege de Divin. i. &c.
 Vide et Macrob. Saturnal. lib. vi.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis
 tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus
 quosdam rectè reprehendit ac deridet Lucilius
 tanquam haud satis graviter et accuratè scrip-
 ta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. Admiror,
 inquit, eloquentissimos viros et deditos En-
 nio, pro optimis ridicula laudasse: et hoc de
 Cethego versus Enni affert:

Is dictus cunctis ollis popularibus olim

Qui tum vivebant homines atque ævum agi-
 labant,

Flos delibatus populi, Suadaque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. lib. xii. cap. ii.
 Macrob. Saturnal. lib. i. cap. iv. et lib. 6. cap.
 3. Nemo, inquit, ex hoc viles putet veteres poë-
 tas, quod versus eorum acri nobis videntur.

Ille enim stylus Enniani seculi auribus solus
 placebat: diuque laboravit ætas secula, ut ma-
 gis hunc molliori stylo temperarent. Neque
 verò præterire hic licet aut ridiculos aut sca-
 brosus Ennii versiculos istos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.

At tibi terribilis sonitu tarantulara dixit.

55. Cùm de se loquitur, &c.] Cùm Lucili-
 us quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit,
 non tamen eò se majorem dicit: sic ego Luci-
 lii quosdam reprehendens, haudquaquam me
 illi præferendum existimem. Ista verba Ho-
 ratii de Ennio intelligenda contendit Heinsius,
 explosisque aliorum interpretationibus
 cantat sùperba, invenit; verùm quàm longe ab
 Horatii mente aberrarit, luculenter et eruditè,
 ut certè alia, exequitur noster Dacærius, ad
 quem te paulùm divertere, lector, nunquam
 pigeat.

57. Num illius, num rerum dura negârît
 naturâ, &c.] Utrum Lucilianorum versusum
 composito rudis et inapolta ex materia et re-
 rum naturâ difficili prodierit; an ex ipsius In-
 genio duriore, vel certe ex indiligentiâ, et quod
 scribentein offenderit lima labor et mora?
 Epist. ad Pis. v. 290.

58. Versiculos magis factos.] Cic. in Bruto
 Intellectum est quantum vim habeat accurata et
 facta quodammodo oratio.

Euntes Mollius.] Martial. Epigr. 11. 91

Carmina nulla probas molli que limite
 currunt,

Sed que per salebras, altaque saxo cadunt

59. Ac si quis.] Quanta hic varietas difficul-
 tasque? Alii legunt, ac si quis, junguntque
 cum antecedentibus, et sic explicant: Versi-
 culos, euntes Mollius, ac si quis pedibus, &c.
 Id est, versus molliores et concinniores, quos
 facere soleat poëta negligens, qui satis habuit
 plures scribere parvo labore versus, parùm
 etiam venustos. Alii, aut si quis. Alii, an si
 quis, &c. Prima legendi ratio satis placet;
 inanim tamen, an si qui pedibus, &c. hoc sen-
 su: quid vetat vos scripta Lucilii recensentes
 quærere unde fiat, ut plerique versus ejus in-
 compositi, non magis facti, et molliis eant? an
 ex vitio rerum; an ex ipsius rudiore naturâ;
 an is ipse fuerit qui pedibus quid claudere se-
 nis. Hoc tantum contentus, amaverit scripsisse
 ducentos, &c. nec studuerit recensere, emen-
 dare, ac malè tornatos incudi reddere versus;
 ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. Etrusci Quale fuit, &c.] Cæsius Par-

vehemente fluvio rapidior; Quale fuit Cassi rapido ferventius anni [609]
 quem narrant crematum fuisse scriinis et scriptis suis. Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
 Dico igitur: *Esto, fuerit Lucilius propriis. Fuerit Lucilius, inquam,*
 cilius facetus ac lepidus; Comis et urbanus; fuerit limatior idem, 65
 fuerit etiam magis politus, Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor,
 quam inventor poematis nondum excolti, atque Græcis haud tentati et quam
 Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
 Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
 Perfectum traheretur: et in versu faciendo [610]
 atque si ipse ad nostram hæc ætatem reservatus à satis esset, certe plurima sibi
 Sæpe caput scaberet, vivos et roderet ungues. 71
 resecaret; quicquid transgreditur perfectum modum, Sæpe stylum veritas, iterum quæ digna legi sint
 rescinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet, atque unguem ad vivum
 morderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel volvi;

ANNOTATIONES.

mensis abundantis ac fecunde magis quam divitis et pulchræ venæ poeta, aq̄ Augusto jussus interfici, tum quòd ipsi obtreptare pergeret, tum præcipue quòd Jul. Cæsaris percussoribus hostibusquæ suis semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. *Cassius Parmensis quiddam epistola non tantum ut pistoris sed etiam ut nummularii nepotem, sic lazar Augustum; materna tibi farina; siquidem ex crudissimo Aricia: pistrino hauc piavit manibus collybo decoloratis Nerulonenis inensarius.* Vide Vell. Patern. lib. ii. Oros. lib. vi. cap. 19. Appian. bell. civil. lib. v. item Valet. Max. lib. i. cap. 7. Crinit. lib. iii. cap. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot liberos ac versus fuit ille scripserat, inquit postea jocose et diraciter, ut cremando ejus cadaveri suffecerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verum id refellitur ex verbis, *fama est.*

Cass. Parmensis de Orpheo carmen hoc afferunt.

Argula primum cum plectra parentis et aura distinctam sumpsit citharam Rhodopetua heros,

Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes Serius, et chordis indocta dissona roci.

Mox pudor exardens, et gloria dulcis honesti Lumbis avertit puerilibus, omnis et illuc Perditus incumbens Muxa pallescit amore.

Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis Cantibus, hinc illinc discens dependet ulrimq̄; Nulla Venus faciem cepit mentita dolosi

Compedibus; soni fuerat parrusque Lyri; Donec ridiculus dudum modulamine silvas, Erulosque suis scopulos radicibus egit;

Aurus et ire riam viventibus inconcessam, Panarum oblitus demulsi carmina Manes.

Non levis acensus, si quis petit ardua. Sudor Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis oblio Immoritur, delet quod mox laudaverit in se, Qui cupit aternæ donari frondis honore.

66. *Quam rudis et Græcis intacti carminis auctor.*] Quam Ennius, qui primus omnium satiras sed rudes omnino scripsit; at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic satiræ quasi primus auctor aut certe artifex iure habetur. Alii vocem *rudis* in casu po-

minativo accipiunt, sicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quam rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus lib. x. cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, &c.* Aliiter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. et lib. iii. cap. 96. Vide Casaub. de Satir. 67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. iv. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna, ambitiosa recidet ornamenta, inquit noster ad Pis. v. 447. item *omne supererogatum pleno de pectore manat, v. 377.* Vide illuc annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud raro facit quisquis accuratè et perfectè compositioni operam navat. Marcellius et alii quidam hic alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet ungues.] Pers. Sat. l. 106.

Nec pluteum cædit, nec demoræ aspici ungues. Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat. lib. x. cap. 3.

72. *Sæpe stylum veritas, &c.*] Quintil. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum non minus agere cùm delet. Hujus autem operis est, adijcere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejiçienda sunt; premere verò tolerantia, humilia extollere, huzuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere, duplicis operæ. Nam et damnanda sunt quæ placuerant; et invenienda quæ fugerant.*

Stylum veritas.] Veteres nimirum in cerâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur; altera obtusa quâ debebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantés ceram, ut novam scripturam exararent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus lib. xvii. de Hon. Discipl. cap. 4. et Prudent. Hym. de coronis;

Inde alii stimulos et acumina ferros vibrant Quâ parte aratis cæra sulcis scribitur;

Scripturus : neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?

Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere :
ut audax,

Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.

Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd

Vellicet absentem Demetrius, aut quòd ineptus [611]

Fannius Hermogenis lædat conyiva Tigelli?

Plotius et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,

Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque

Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque;

Ambitione relegatâ te dicere possum,

Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque

Vos Bibuli, et Servi; simul his te, candide Furni;

Complures alios, doctos ego quos et amicos [612]

Prudens prætereo : quibus hæc sint qualiacumque,

Arridere velim; doliturus, si placeant spe

Deterius nostrâ. Demetri, teque, Tigelli,

cere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque quos taceo sponte; quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægre laterus, si minus arideant, quam spero. Te autem, ò Demetri, teque ò Tigelli,

nec satagas ut te plebs admiretur; imò satis habes ut pauci tua legant. An verò stultè gaudèas tuos versus dictari in scholijs ignobilioribus? Ego nequaquam.

76 Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, cæteris apertis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem me Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigelli conyiva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem vellicet accensere te, ò Pollio; te, ò Messala, cum tuo fratre; vos quoque Bibule, et Servi; ac te pariter, ò sincere Furni;

80

85

90

ANNOTATIONES.

*Et quâ sedi apices abolerentur et æquoris hirti
Rursus nitescens innovatur arca.*

76. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. i. 29.

*Ten' cirtatorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?*

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa eam à plebe et vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. iv. Epist. 14. *Queris nunc de Arbusculâ? Valde placuit. Ludi magnifici et grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius.*] Profiteatur Horatius parùm se moveri diceris Pantilli scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Angl. A BED-BUG, metaph. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisit et molesti ob aculeum et festorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea simium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poetâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. iv. superiore.

81. *Plotius, et Varius.*] De Plotio Tucca, in Sat. v. præced. De Variis, lib. i. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, et poetiçâ facultate. Scripsit varii generis poemata, Elegias, Tragedias. De sepulchri contempta fertur cecinisse;

Nec tumulum curo; sepeli natura relicto.

Virgilius.] De hoc poetarum certè principe nulla quàm pauca annotasse præstat.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus familiâ, elegans fuit in condendis carminibus,

teste vel Tibullo ad Messalam ita scribente, lib. iv. Eleg. 4. v. 179.

*Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius; alterno propior non aller Homere*

De eo jam lib. ii. Od. 9. Inscriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poetâ historiam etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscus.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam antè, lib. i. Od. 92. ipsi Inscriptâ, item. Sat. ix. præced. iterumque postea lib. i. Epist. 10.

Vicerum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poetâ; natî patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem; primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompei scripsit. Diligentissimum plurimum, consilii et animi satis habebat, teste Quintiliano; at nitore carebat et jucunditate Ciceronis. Vide lib. ii. Od. i. illi Inscriptam.

Messala.] De hoc antea v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, et Serri.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt malem Ciceronis Epist. lib. iv.

Furni.] Furnius historicorum scriptor elegant et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

jubeo flere inter sedilia discipularum. Vade ô famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis. Discipularum inter jubeo plorare cathedras. I puer; atque meo citus hæc subscribe libello

ANNOTATIONES.

91. *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc pleriq; interpretum transiliunt intactum, quamquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studeant. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat; Ite molles et effeminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amato-

ria carmina, voce flebili et affectatâ ad molli-
tiem; juxta id quod habet Persius, Sat. 1. 4.
34.

—— *Vatum plorabile si quid,
Eliquat, et tenero supplantat verba palato.*

92. *Meo citus hæc subscribe libello.*] Ita quæ-
antè de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nisi-
rum Satiræ quartæ præcedenti hæc attexi
jubeo. que illam et explicat et asserit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, et
 ultra
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam præscribere. Quiescas. Ne faciam,
 inquis,
Omnino versus? Aio. Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.

Qui egent profundo sopore, oleo delibuti ter Tiberim transnatis, atque vesperi vino corpus irrigent.

INTERPRETATIO.

[613] **HOR.]** Sunt homines qui-
 bus videar nimis asper in
 Satira, et carmen intendere
 supra modum. Pars altera
 existimat sine viribus esse
 id omne quod scripai; at-
 que uno die condi posse
 mille versus aequales meis.
 [614] **O Trebati,** jube quid agam.
TREBAT.] Abstine. **HOR.**
DICIS, ne omnino scribam
 versus? **TREB.]** Dico.
HOR.] Misere inteream,
 nisi optimum foret; at der-
 mired non possum. **TREB.]**

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.]* Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hanc nempe magni nominis Jurisconsultum faceret consult ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscepta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem et acerbam me redarguunt alii; alii contra velut enervatum et satirico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quam quidem lepida, jocosa, salsa potius quam aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet lex seu 12. Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide postea v. 62. Item Epist. ad Pis. v. 282. ubi sic habetur.

— Sed in vitium libertas excidit, et vim
 Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.]* Metaph. ab. instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduct.]* Epist. ad Augustum.

— Tenui deducta poemata filo.

Trebati.] C. Trebatius Testas probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, et asse-

cla comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, et amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. lib. vii. ad Attic. lib. x. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 23. scribit. *Trebatium sub disciplina Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de reliquonibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poetas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . Aio.]* Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

7. *Ter uncti Transnanto, &c.]* Jocosam querimoniam, jocosa et callida responsio, certè apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius, lib. vii. Epist. 10. *In re militari nullò eo cautiore, quàm in advectionibus, qui neque in Oceano natans volueris studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis vocati sumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Olei calore manebant se nataturi, adversus aquas frigidas.

9. *Irriguumque mero, &c.]* Neque hoc à Trebatii moribus et ingenio prorè abhorrens; ait enim, ad eum Tullius lib. vii. Epist. 22. *Illuseris aeri inter asyphos, quod dixeris, &c.*

Vel, si tam vehemens scri- Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude 10
 jendi cupido te occupat, in- Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
 superabilis Augusti facio- Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
 ra canenda suscipe, ingen- Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
 tem operam mercedem ac- Agmina, nec fractâ pereuntes cuspidè Gallos,
 cepturus. HOR. O bone Aut labentis equo describat vulnèra Parthi. 15
 parens, cupientem nervi Attamen et justum poteras et scribere fortem,
 destituunt. Nec enim qui- Scipiadam utsapiens Lucilius. Haud mihi deero, [615:
 libet valet dicere cohortes Cùm res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
 spiculis asperas, aut Gallos Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
 ruptis telis morientes, vel Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus. 20
 Parthos equis decedentes præ vulneribus. TREB. Quantò rectius hoc, quàm tristi lædere versu
 Atqui poteras Cæsarem justum Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem?
 ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem. Cùm sibi quisque timet, quanquam est intactus, et odit.
 HOR. Hoc præstabo di- Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto
 iugenter, quoties dabit se oc- Accessit servor capiti, numerasque lucernis. 25
 casio; Verumtamen non ni- Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem
 si opportuno tempore verba Pugnæ: quot capitum vivunt, totidem studiorum
 Horatii adhibunt aures Au- Millia: me pedibus delectat claudere verba
 gusti sapientis; cui si per- Lucili ritu, nostrûm melioris utroque. [616]
 peram aduleris, respuit mun- Pantolabum scurram, et Nomentanum decoctorem? quandoquidem omnes sibi metuant,
 itas undequaque. TREB. Quantò melius, id, quàm atque avertantur postquam, etiam minimè lacesiti. HOR. Quid agam? Enimverò saltat Milo-
 molestio carmine offendere nius cùm priquam capiti per vinum percussio accrevit ardor et numerus lampadibus. Sic, et
 Castor equis, eodem autem ovo editus costibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia
 existunt. Me juvat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantiora

ANNOTATIONES.

12. Pater optime.] Cic. lib. vii. Epist. 16. Tu, mi velle, non verò, &c.

14. Fractâ pereuntes cuspidè Gallos.] Ex historiâ C. Marti, quem adversus Cimbro pugnans Plutarchus refert novâ telâ excogitasse. Scilicet hasta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri solebat; tunc autem Marius alteram ut ante reliquit; alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur; corpori autem vulneris inhaereret ferrum à ligno separatum; aut lignum transversâ cuspidè hærens deorsum penderet, quo sebat, ut vix evelli obliquè infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. Labentis equo describat vulnèra Parthi.] De his lib. i. Od. 12. et 19. et lib. iii. Od. 5.

16. Attamen et justum, &c.] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteras certè justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. Undique tutus.] Rerum cognitione et sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22. Pantolabum scurram, Nomentanumque.] De his nebulonibus jam dictum, Sat. 8. lib. i.

23. Cùm sibi quisque timet, &c.] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel &c.] Non magis à scribendâ Satirâ possum

temperare, quàm à saltando Milonius temulentus, Cic. pro Marcella. Nemo ferè saltat sobrius (nisi forte insanit) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. In tempestivo convivio, amari loci, mularum deliciarum comes est extrema saltatio.

25. Numerusque lucernis.] Vini vaporibus concutitur mens et caput, nec sibi constat simul oculorum nervis nimium et inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahantur et hinc lucernam utam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. Sect. iii. Athen. lib. x. Cæl. Rhodig. lib. 28. cap. 34. Laeret. lib. xxxiv. 452.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Et duplices hominum facies, et corpora bina. Juvenal. Sat. vi. 302.

geminis exurgit mensa lucernæ Huc etiam referri potest quod ait Virg. Æn. iv. 470.

Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas:—

26. Castor gaudet equis, &c.] De Castore et Polluce lib. i. Od. 3. et 12.

Hunc equis, illum superare pugnis Nobilem.

27. Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia.] Terent. Phorm. ii. 3. 14.

Quot homines, tot sententiæ. Pers. Sat. v. 52.

Mille hominum species, et rerum discolor usus Velle nam cuique est; nec voto vivitur uno.

Hic campo indulget, &c. 20. Melioris.] Poeticâ facultate. Alii malè refe

Ille velut fids arcana sodalibus olim
 Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam
 Decurrens aliò, neque si benè: quo fit ut omnis
 Votivâ pateat veluti descripta tabellâ
 Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, an-
 cepts;

Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus, 35
 Missus ad hoc, pulsus (vetus est ut fama) Sabellis,
 Quò ne per vacuum Romano incurreret hostis:
 Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
 Incuteret violepta. Sed hic stylus haud petet
 ultro

Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis

Vagina tectus. Quem cur dstringere coner

Tutus ab infestis latronibus? O, pater et rex

Jupiter! ut pereat positum rubigine telum:

Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille

Qui me commòrit (melius non tangere, clamo)

Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.

Servius iratus leges minitatur et urnam:

Canidia Albuti quibus est inimica, venenum;

Grande malum Turius, si quis se iudice certet.

maior: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me laceasset (satis esse mo-
 neo non provocare me) ponnas dabit, et famosus per omnem civitatem decantabitur. *Id* Ser-
 vius offensus interminatur leges et iudicium; Canidia Albutii filia toxicum his quibus fuerit
 urata: Turius damnum ingens, si quispiam disceperit apud se iudicem.

ANNOTATIONES.

runq ad nobilitatem et opes: de quibus infra, 76.

31. *Malè cesserat.*] Legunt alii, *generat*.

32. *Decurrens aliò.*] Id est, non aliud quaerebat levamentum aut solatium in adversis; nec in rebus secundis lætitiã suã cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortuniã enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis tabellam in templis Deorum suspendere consuetudo, lib. i. Od. 5.

34. *Vita senis.*] Senem vocat Lucilius poëta oca tam etatis quã honoris et venerationis causã. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. lib. x. cap. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valde certum est mortem Lucilio contingisse anno etatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quòd veteribus poëtis accenseatur Lucilius, lib. i. Sat. 4. et 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtis dubitatio ad rem præsentem? fortassis ita se jocose et facetè ostendit ancipitem dubitare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodiè *Venosa*, urbs in Apulia Lucaniquè sita confinio. Horatii patria. Vide lib. lii. Od. 4. v. 9.

36. *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est Samnitibus: qui quã graves fuerint Romanis hostes passim legitur, apud Tit. Liv. lib. vii. viii. ix. x. Porro ne à Samnitibus crederetur oriundus noster Poëta, postquam Venusinum se indicavit, notat inde pulsum olim

30 Is pridem sua secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugebat unquam, sive prospere sive infeliciter res caderent. Unde venit ut senis illius vita omnis appareat quasi depicta in tabellâ ex voto factâ. Hunc initor ego dubis utrum Lucanus *sem an* Appulus; quippe Venusinus agricola terram exercet ad utriusque limites; eam ob rem deductus istuc, post ejectos Samnites (quemadmodum anti-

[617] quia fert opinio) ut hostis per inane non irruerit in Romanos; vel quia natio seu Appulorum qua Luca-

41 norum gravia bella mollirentur. *Verum* aculeus iste meus neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.

45 *Etenim* quare hunc edoxerim securus ab infensis latronibus? O parens et dominator Jupiter, facis ut ensis tectus rubigine abum-

Samnites, coloniamque illic Româ fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Romæ destituta mansisset, vel recurrisent hostes inde pulsî, nempe Samnites; vel Appuli ac Lucani res continuò novam moliri potuissent.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucania, Epod. 1. sub finem. De Apulia lib. iii. Od. 30. et Epod. 2.

46 *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, si quem ego infamavero. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne illum offenderet Postarum; hos enim valere plurimum ad famam; seu lædent, seu vitaperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius, is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis et formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se acturam reos, et accusaturam quos odit.

Urnam.] Judicariam nimirum. Nam quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conciciebant Iudices, quarum alis continebant litteram A, id est, absolvo; alie litteram C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Accus. in divin. Sign. de Judic. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 5. Juvenal Sat. xiii. 4.

Gratia fallaci Prætoris vicineti urnæ.

48. *Canidia.*] De eâ veneticâ insigni. Epod. 3. v. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. Æn. vi. 36 *Deiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Iudex maximè severus et corruptus, atque in primis iracundus.

Quod *ausus* quisque terreat Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque 50
 Invisos *ea parte* quâ valet Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
 plurimum, et quodd hoc suadeat natura maximè, ita Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,
 mecum intellige. Lupus Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti [618]
 dente, taurus cornu impetit. Unde hoc, si non intus Matrem; nil faciet sceleris pia dextera; (mirum,
 suggeratur? Scævæ luxurioso committe parentem Ut neque calcè lupus quemquam, neque dente petit
 longævam; Illius bona manus haud patrabit ullum bos :) 55
 crimen (mirandum scilicet, Sed mala tollet anum vitiatò melle cicuta.
 ita nec pedibus lupus, nec Ne longam faciam, seu me tranquilla senectus
 dentibus taurus, ullum impetit :) Sed improba cicuta Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
 melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, Dives, inops, Romæ, seu fors ita jusserit, exul:
 sive quieta senectus mihi Quisquis erit vitæ, scribam, color. O, puer, ut sis 60
 erit, sive mors nigris aliis Vitalis, me tuo, et majorum nè quis amicus
 circa me volat; seu dives, Frigore te feriat. Quid? cum est Lucilius ausus
 aut pauper; seu extorris Primus in hunc operis componere carmina morem,
 vixero, sic volente fortunâ; Detrahere et pellem, nitidus quâ quisque per ora
 quicumque futurus est vitæ Cederet, introrsum turpis; num Lælius, aut qui 65
 status, ego versus condam. Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen, [619]
 TREB. O, juvenis, timeo Ingenio offensi? aut læso doliuere Metello,
 nè non diu vivas: ac nè aliquid magnatum tibi modò Famosisque Lupo coöperto versibus? Atqui
 amicus, aspectu frigido te percutiat. HOR. Quid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, et
 ausuisse larvam quâ quisque facie decorus incedebat, fœdus licet intus: an Lælius, vel is qui
 iustum elogium à delectâ Carthagine rettulit, animo irato fuerunt? Anulti sunt Metellum offensum, ac Lupum carmine dicaci prociassum? Atque

ANNOTATIONES.

52. Dente lupus, &c.] Cic. de Nat. D. ii. Jam illa certissimè, ut contra metum et vim suis se armis quoque defendat. Cornubus tauri, apri dentibus, morru leones; alie fugâ se, alie occultatione tutantur, &c. Laeret. lib. v. 1032.

Sensit enim vim quoque suam, quâ possit abuti; Cornu nata prius vitulo quâdam frontibus extens; Illis iratus petit, atque insensum inurget.

At catuli pantherarum, acynnisque leorum Unguibus, ac pedibus jam tum, morruque repugnant, [creati.]

Vix jam etiam cum sunt dentes unguesque

Ante hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὀφλοῦ ἑαδὲν νῆμα θεός, &c. arma (inquit ille) unicuique deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.

53. Scævæ.] Hic veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinas. De cicuta succo ob nimium frigus æthifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

60. O, puer.] Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut sis Vitalis, me tuo.] Plant. Bacchid. iv. 9. 75. Dani esse saltem vis me aut vitalem tibi.] Homer. Iliad. xviii. ad Achillem filium sic Thetis. Ὀφλοῦρος δὲ μοι, τίνας ἔσται, ὅτι ἀγορεύουσιν.

61. Majorum nè quis amicus Frigore te feriat.] Nè quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se usqueciscatur; vel, nè Mæcenas aliquando tandem avertatur et excludat te ab suâ familiaritate velut contumeliosum et sycophantam. Ita Persius Sat. i. 108.

Vide sis, nè majorum tibi forte limina frigeant. 62. Frigore.] Morte que frigida est: vel, frigidæ ac fastidioso vultu.

Quid? cum est Lucilius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius; seque tuetur exemplo Lucilli, qui Satiras scribens valde acres, nec vitæ damnum tulit nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. Detrahere et pellem, &c.] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti et probi existimabantur.

65. Lælius, &c.] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientie famâ apud Romanos inclutus. Hujus nomine Dialogum de Amicitia Cicero inscripsit.

Qui Duxit ab oppressâ, &c.] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui delectâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semper que deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. Metello.] Consulares multi hujus nominis Romæ extiterè, rebus præclare gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedonia cognominatus cum Scipione similitates exercebat: postea Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Metellum, amicum ultus, haud constat. Vide Valer. Max. lib. vii. cap. 1. et seq. Plin. lib. vii. cap. 43. et 44.

68. Lupo.] Pub. Rutilius Lupus impletatis etiam accessit à Lucilio istis versibus: Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filius Dives

Primores populi arripuit populamque tributim ;
 Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
 Quin ubi se à vulgo et scenâ in secreta remôrânt
 Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Læli ;
 Nugari cum illo et discincti ludere, donec
 Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego,
 quamvis

Infra Lucili censum ingeniumque ; tamen me
 Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
 Invidia, et fragili quærens illidere dentem,
 Offendet solido : nisi quid tu, docte Trebati,
 Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum.
 Sed tamen ut monitus caveas, ne fortè negoti
 Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum :
 Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
 Judiciumque. Esto, si quis mala : sed bona si quis

consulas, ne forte damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum ; hoc acito : Si quis
 malos versus facerit in quempiam, jus et judicium existit. HOR. Fateor, si quis malos : et si
 bonos

ille locustatus erat populi
 primates et singulas tribus,
 soli nimirum virtuti ejusque
 studiosis parcens. Imò verò
 cum à publico et spectaculo
 in privatum accesserant
 fortis Scipio et sapiens
 benignusque Lælius, cum
 Lucilio nugari consueverunt
 et liberè jocari, dum her-
 bæ coquerentur. Qualis ego
 sum, tametsi Lucilio infer-
 ior opibus et ingenio,
 cum proceribus tamen vix-
 isse me vel invita fatebitur
 invidia : quæ si dentem vo-
 cket imprimere fragili, im-
 pinget ad solidum : nisi tu
 aliter judicas, erudite Tre-
 bati. *TREB.* Certè nihil
 in hoc cassare queo. At si
 hilominus, ut monitus tibi
 sanctarum legum ; hoc acito : Si quis
 malos : et si bonos

ANNOTATIONES.

*Esse putasset, tam impius aut perjuru'
 fuisset?*

Vide Cicer. de Nat. Deor. lib. i. Rutilius iste
 Lupus neglecta aruspicum obnunciatione ad-
 versus Marsos pugnans, ipse cum exercitu
 contractus est.

69. *Primores populi, &c.*] Consules, Præ-
 tores.

Tributum.] De Pop. Rom. in tribus xxxv.
 divisio Tit. Liv. &c. Cic. Ver. lib. iii. *Credent
 omnes quinque et triginta Tribus homini gra-
 vissime.*

73. *Discincti.*] Solatis vestibus et animis ab
 omni curâ.

Ludera.] Cic. de Orat. lib. ii. Ità Catulus
 loquitur : *Sæpè de cocero meo audivi ciam is di-
 ceret cocerum suum Lætium semper ferè cum
 Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter
 reputarere esse solitos, cum rus ex urbe, tan-
 quam è vinculis evolverent. Non audeo di-
 cere de talibus viris, sed tamen ita solet nar-
 rare Scævola, conchas eis et umbilicos ad Caje-
 lam et ad Laurentum legere consueisse, et ad
 omnem animi remissionem ludumque descen-
 dere.* Vetus Comment. in hunc locum sic ha-
 bet : Scipio Africanus et Lælius feruntur tam
 fulesse fumillares et amici Lucilio, ut quodam
 tempore Lælio circum lectos triclirii fugienti
 Lucilius superveniens, eum obtortâ mappâ
 quasi percussurus sequeretur.

Donec Decoqueretur olus.] Dum parabatur
 cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirum
 sumptuariâ, quæ tunc vigeat. Vide A. Gell.
 lib. ii. cap. 24.

Olus.] Malva, botæ helvolæ, fungi, alla-
 que, quæ quidem ità condiebant, ut nihil es-
 set suavis ; teste Cic. lib. vii. Epist. 26. ubi
 etiam de seipso ita scribit. *Qui me ostreis et
 muræntis facillè abstinebam, à botâ et malvâ de-
 ceptus sum.*

75. *Infra Lucili censum.*] Lucilius erat è

Patriciâ gente, utpote cujus soror fuerit avia
 Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum
 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v.
 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mæcenate, Pol-
 lione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ et Liris.
 Phædr. lib. iv. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc modestiæ et reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam : ego cum aliis ad præsentem ; nec verba hæc, *Equidem nihil hinc, &c.* attribuenda putam Horatio, sed potius Trebatio ; ut mox dicam ; quamquam non nemo contrâ sentiat.

79. *Equidem nihil hinc diffingere possum.*] Hinc, inquit Clar. Bentleius, habent, nos hic codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in seripo querere cupimus. *Equidem,* inquit Trebati, nihil ex his, quæ dicti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, refulare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere : neque vereri, ne in magnorum anticorum offensionem incurras. Nam et Luciliis exemplum bono animo te jubet. Illud tamen vide, ut intra jus et læges et licentiam satirarum te coereris : si quis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. lib. ii. Epist. 1. v. 163. ubi sic habetur : *Pannaque lata, malo quæ nollet carminis quemquam*

Describit.

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in quemquam scripserit ; isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala.*] Ludâ Poëta in voce mala, significante maledicis ; quam tamen ju

scripserit, laudatur Augusto
arbitro: si quisquam innocens
probrosum vellicarit, libelli
disrumpentur cachin- his: tu vero absolutus discedes.

Judice condiderit laudatur Cæsare: si quis
Opprobrii dignum laceraverit, integer ipse, [021]
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis. 86

SATIRA II.

Sumptuosi victus incommoda; frugalitatis emolumenta.

Quam quantaque virtus sit modico victitare (neque mea
est hæc oratio, sed quem docuit Ofellus agrestis, sapiens
sine disciplina, et rudis,) O boni, accipite, non inter ca-
tinos epulasque lautas: Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum
quando oculi perculluntur vano splendore, mentisque
decepta falsis respuit præstantiora; sed hic mecum ex-
aminato jejuni: Quare hoc? explicabo si possum. Ju-
dex quilibet corruptus nunquam bene disquirat veritatem. Cum fueris venatus
leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romano exercitationes deterrent te Græcæ
imitari solitum: sive levis pila,

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo:
(Nec meus hic sermo est sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minervâ)
Discite, non inter lances, mensasque nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum 5
Acclinis falsis animus meliora recusat; [022]
Verum hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex: Leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat 10
Militia assuetum græcari, seu pila velox,

ANNOTATIONES.

toæ accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus; Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

———*Ridiculum aeri*

Fortius ac melius magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim et versus faciebat interdum, et quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum confiat accusationem frivolum et futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet; opprobrii dignum hominem insectatus jurè ac meritò; absolutus dimittetur et impune.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem, at boni et sapientis viri personâ, insectatur hominè luxurii et sumptui deditos: tum frugalitatis victus emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis*: nec ita perperam, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in scholis institutum bonosque mœurs sortitus. Alii leg. *abnormis*, et jungunt cum sequenti voce, *Minerva*. Hoc facit quod Tullius scripsit in Lælio.

Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium

———*ad istorum normam fuisse sapientes.*

Crassusque Minerva.] Simplex, rectus, sincerus, licet minimè imbutus Philosophicis regulis et documentis, aut its artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius modò cit.

agamus igitur pingui Mineræ, ut aiunt. Scilicet proverbium est de hominibus ingeni rudiore et impoliti.

4. *Discite, non inter lances.*] Pers. Sat. iv. 80.

———*Ecce inter pocula querunt Romulidæ satiri; quid diæ poemata narrent. Mensaque nitentes.*] Tum coplà ciborum; tum vas aureis, argenteis; &c.

5. *Cum stupet insanis.*] Tunc enim et mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiae virtute et præstantiâ: quin imò in omnem errorem facillè propendit.

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus et exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis duntaxat Græcorum operam navabant. Hos octò fulsæ refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de comotatione Græcâ interpretantur; cujus ita meminit Cic. in Verr. lib. i. *Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio; ut Græco more diceretur: hospes hortatur: potans majoribus poculis; celebratur omnium sermone lætitiarum convivium.*

In istis Græcorum conviviiis loties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominassent; Lex autem erat *ἢ πρὸς ἢ ἀπρὸς*, aut bibe aut abi. Hanc refert et explicat Cicero Tuscul. lib. v. *Et rectè, inquit, aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi; aut, ne sobrius in violentiam vinolentiorum incidat, antè discedat.*

Pila velox.] Apud Veteres hædus pila et folliculi præcipuis commendationes et magal studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavianus, ab-

Molliter austeram studio fallente laborem,
 Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:
 Cum labor extuderit fastidia: siccus, inanis
 Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falern-

no

Nè biberis diluta. Foris est promus, et atrum
 Defendens pisces hieniat mare: cum sale panis
 Latrantem stomachum benè leniet. Undè putas, aut
 Quì partum? Non in caro nidore voluptas
 Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære 20

de credis vel quomodo sic factum? Nimirum summa voluptas haud in odore ciborum exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para tibi

sive discus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem: quando, inquam, labor expulerit nauseam, sitiens et famelicus respue viles escas. neque bibas Falernum vinum nisi melle Hymettia mitigatum. Cellarius exierit foras, et mare procellosum inhibeat pisces; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde

ANNOTATIONES.

que viri graves, patè Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis et animi vegetandi causâ studiosissimè lusere. Rom. autem juvenus in campo Martio frequenter ludebat pillâ seu paganicâ, seu trigonali; in quâ sinistra usus præcipuus traditur magis quam dextra: corporis autem agilitas maximè valebat: ut sciret aptè pillam jacere atque excipere; modò incurere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. lib. lli. cap. 11. Pillâ etiam mulierè lusitasse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex lib. i. Sat. 5. v. 48. Vide ibi. Annot.

12. Studio fallente laborem.] Gall. *L'application et le divertissement fait oublier la peine.*

13. Discus.] Nomen à *dis*, jactio. Moles erat saxea, plumbea; ferrea; figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altius; aut; longius, aut propius destinatam metam projecisset. Vide jam annotata, lib. i. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto disco cedit aër: ut potè gravioribus corporibus leviora cedant

14. Cum labor extuderit fastidia.] Postquam labor satietatem discussit, famemque revocârît excitârîtque: tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: *ὁ νόστος ἐκ τῆς ἰσχυρῆς, labor cibo præcæ.* Cic. de Fin. 2. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.* Tusc. lib. v. *Socratem ferunt, cum usque ad vesperam contentis ambularet, quantunque esset ab eo, quare id faceret, respondisse se, quo melius cœnaret, opsonare ambulando famem.*

15. Sperne cibum vilem.] Id est, profectò non spernes cibum vilem; quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta.] Hypallage, id est, nè biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum et suave effectum. De Falerno vino lib. i. Od. 90. *Hymettus regionis Atticæ mons, Athenis proximus, tanyri atque adeò mellis excellentissimi copiam ecclebratus.* Porrò vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino miltiori; ut est, lib. i. Sat. 10. v. 24.

Vide et infra Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 9. 101.

Dulcia mella premet, nec tantum dulcia quantum

Et liquida; et durum Bacchi domitura soporem.

16. Foris est promus, &c.] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponaturque opsonia et dapes; vel tempestas hyberna impediens piscari; tum certè esurienti satisfaciet cum sale panis simplex. Cic. Tus. 5. *Aperta res est et quotidie nos ipsa natura admonet; quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. Cum sale panis.] Plin lib. xxxi. cap 7 *Varro pulmentarii vice usus variis veteres auctor est; cœnisse enim saleem cum pane et caseo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. iv. *citra saleem nihil propè est edendo; qui panem quòque gratum facit additis.* Hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 8. ex Xenophonte *Perææ nihil ad panem adhibebant quidquam præter nasturtium.*

18. Undè putas, &c.] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis?

20. Pulmentaria quære Sudando.] Opsinare famem laborando, tuque fac ut tibi quevis esca videatur suavis et optima. Cic. Tusc. lib. 8. *Parvo cultâ natura contenta. Quis non vidit desideria condiri omnia? Darius in fugâ, cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset; negavit unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecuta, ci-barium in casâ panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidient respondit coquus; *Scilicet condimenta defuere labor in venatu, sudor; cursus, fames, sitis.*

Pulmentaria.] Plin lib. xviii. cap. 8. *Pulte, non pane, vitæ longo tempore Romanos manifestum, quoniam tunc et pulmentaria hodie que dicuntur.* Porrò pulmenta et pulmentaria usurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet est

ad sudorem usque laborando, *Enimvero* vitiosè opimum et pallidum non delectabunt ostrea, vel scarus, vel lagotis externa. Attamen vix obtinebo, si pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinà fricare palatum velis, *scilicet* vanà rerum specie delusus: eò quòd avis rara vendatur auri pretio, et spectaculum præbeat caudà pictà; quasi ad rem aliquid faciat. An comedere eam plumam quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sanè. Unde animadvertis ultràm appositus iste lupus Tiberi an mari

Sudando. Pinguem vitis, albumque, nec ostrea, [691]
Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.

Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin

Hoc potiùs quàm gallinà tergere palatum,

Corruptus vanis rerum; quia veneat auro 25

Rara avis, et pictà pandat spectacula caudà:

Tanquam ad rem atineat quidquam. Num ves-
ceris istà,

Quam laudas, plumà? coctove num adest honor
idem? [692]

Carne tamen quamvis distat nihil hâc magis illà;

Imparibus formis deceptum te patet. Esto. 30

Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto

Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto

ANNOTATIONES.

Macrob. lib. vii. cap. 4. sub. finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omninò pertinentia; *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm naturæ necesse est, accessitur; et fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius, vel certè de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potuque vitandos, qui ultra sitim famemque edendam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate et ægrâ coctione laborantem, et inde pallidum, te non jurabunt exquisita quævis ostrea, scarus, lagois. Seneca de Brev. Vitæ; *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infra, v. 76.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum cute benè curatà et candidà; quales esse solent qui optimo victu utuntur abundantes quidem. Pers. Sat. iii. 98.

*Turgidus his epulis, atque albo ventre la-
natur.*

Ostrea.] Ostreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. iv. 140. et seq. Item Sat. viii. 85. Plin. lib. xxxii. cap. 6. Gell. lib. vii. cap. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget.* De hoc pisce exquisito, Epod. 2. v. 60. Annot.

Peregrina lagotis.] E. longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis *λαγώς* vocatur lepus. Plin. lib. viii. cap. 57. *Censorie leges canis adimere conchyliis, et ex alio orbe contractas aves.* Piscem esse lagois perperam credit nonnulli. Siquidem ex Plin. lib. xxxii. cap. 1. lepus marinus venenum est in cibo vel potu datus atque etiam virus, &c. Eo extinctus est Titus Imperator, à Domitiano fratre consorte imperii et successore, ut quidam scribunt. Isto etiàm genere veneni usum aliquando Nerone affirmant. Vide Cœl. Rhodig. lib. xxvi. cap. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus et argumentis evincam, ut abjici errorum mentis vanà specie delusum. Quin

si tibi apponantur simul pavo et gallina, hæc illum anteferes: et suaviorem putabis pavonem, quia carior et rarior, quàm gallina, tæmeti non est reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Pers. Sat. iii. 113.

*Tenuis faucibus; tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeis rãdere
bellâ.*

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. xi. 14.

*Interea gustus elementa per omina que-
runt,*

*Nunquam animo pretiis obstantibus. In-
lerius si*

*Attendas, magis illa juvant que pluri-
emuntur.*

27. *Tanquàm ad rem atineat quidquam.*]

Quasi ad gustum et saporem faciat plurimam fulgor. Cic. de Finib. lib. iiii. *Quædam à naturâ ad usum donata sunt ut crura, pedes, alia nullam quòd utilitatem, sed ad quendam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. lib. viii. cap. 12. Idem lib. xiv. cap. 20. ex Anaxandride. *An non furiosum alere domi pavones; quorum pretio queant emi datus?* Ibid. Strattis; *Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, et alia vestre nugæ, quas domi pascitis quòd penarum pulchritudinem.* Vide lib. i. Sat. ii. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adest honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem penarum altit et splendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò eòdem discrimen nullum sit inter carnem pavonis et gallinæ, patet te delusum specie et formâ pavonis, ut hanc suaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31. *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gustu explores, judices, sentias quo loco sit captus iste piscis, lupus nempè; an in alto mari, an in Tiberi; neque hoc solùm, sed etiam utrum ad ostium Tiberis, an inter postes? O, sagacem et ingeniosam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. 140. similiter canit

— *Circæis nata foretis, an
Lucrinum ad saxum; Rutupinæc cœna fuit*

Captus hiet? pontesne inter jactatus; an amnis
Ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrum
Mullum; in singula quem minuas pimenta necesse
est

Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raro stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,
gentem mullum ingenti patinà expansum, inquit gūla digna rapacibus Harpyiis. Sed vos

captus es pandat? an inter pontes exagitatus, an ad ostium fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbatus trilibrum quem oportet divides in plura frustula. Caput te foras, ut cognosco. Quorum igitur opernis lupos ingentes? necne quòd natura mensuram ampliorum tribuit illis, istis verò minorem. Stomachus osu- riosus raro communis respuit. Cuperem videre ingentem mullum ingenti patinà expansum, inquit gūla digna rapacibus Harpyiis. Sed vos

ANNOTATIONES.

*Ostrea, callebat primo deprehendere morru:
Et semel aspecti tūtus dicebat echini.*

32. *Hiet?*] Piscis iste à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; sive quòd pisces omnes recens capti os diducant.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur, atque hos inter lupus marinus. Porro ex fastidiosi heliconum seu catillonum palati iudicio, bonus erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fuvii; at optimus qui inter pontes concitatori aquà jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior, effectus fuerat. Colamel. lib. xii. cap. 16. *Multorum gula subtilior . . . et erudita palata fastidiosi fluviale lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset.* Plin. lib. ix. cap. 84. *Quando, inquit, eadem aquatilis genera aliubi atque aliubi meliora; dicit lupi pisces in Tiberi ante inter duos pontes; rhombus Ravenna, Murana in Sicilia, &c.* Vide Macrob. lib. iii. Saturn. cap. 16. ubi ex Varrone et Lucilio statuit lupum marinum egregii saporis habitum, qui inter duos pontes captus esset: Atque à Lucilio piscem hunc dicit *catillonem quasi ligurtozem; scilicet gula proxime ripas dertus incederet; . . . pontes Tiberinis duo inter capti catillo.* Id. ibid. ex C. Titio statit Lucilianum viro homines prodigos describente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum; quò inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis et à Latio disteminantis. Virg. Georg. i. sub finem. *Tusum Tiberim.*

83. *Laudas, insane, trilibrum Mullum, &c.]* Delicatosum et catillonum erat etiam aliud vitiosum fastidii genus inter pisces naturà parvos laudabant volebasque magnos; contra parvos querebant ex his quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos helicones insurgens, *laudas*, inquit, *insane, trilibrum Mullum*, eò quòd raro talis inveniantur; ostendi verò lupos marinos qui procerus est et magni ponderis. Plin. lib. ix. cap. 17. *Ex reliquis nobilitate et gratià maxima est et copia mulus, si et magnitudo modica; binasque libras ponderis raro admodum exuperant, nec in vivariis piscinisque creantur. . . . alga venantur, et ostrea, et ilavo, et aliorum piscium turba.*

34. *Mullum.]* Barbatus vocat Cicero, Gall. *Barbeus*; Angl. a *BARREL*, quidam tamen sunt imberbes, at minus laudantur. Plin. modò cit. *Barbò geminà insigniuntur inferiori labro . . . laudatissimi comestylum capiunt. Nomen his Fenestella (mulla) à colore mulletrum calcamentorum datum putat . . . mullum expirantem vericolori quòdam et numerozà varietate spectari, proceres gula narrant . . . Annius Celer è Consulibus, hoc pisce prodigus; Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummum. Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert, tres mullos triginta millibus nummum venisse; quòd damnavit Tiberius. Vide Macrob. lib. iii. cap. 16. Juvenal. Sat. iv. 16.*

*Mullum sex millibus emi
Equantem tantè paribus sestertia libris.*

In quem locum olim pluribus disserui, ut et Sat. 6. v. 92:

89. *Porrectum magno, &c.]* Observa, lector studiosè, verum hunc crebris spondis experimentum grave nulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romæhorum in apponendis magnis et integris opibalis: Juv. Sat. i. 140.

*Quantà tibi gula que abt totos
Ponit apros?*

Contra Tiberiis: *Upparimoniam publicam exemplo quoque jactari, solennibus ipse canis pridiana anno de sententià opposuit, affirmans Antidiatum aprum omnia eadem habere que solent.* Sueton. Tiber. cap. 34.

40. *Harpyiis gula digna.]* Harpyiis appellatione et numero incèrte; in primis celebrantur; Aello, Celæno, Ceypete, Iris, Thyella; dicuntur ab *αἰγάλας, rapio*. Has describit Virgil. Æn. iii. 215. et seq. Sic de his fabulantur. Phineus rex oò excoctos filios, a Jove excoctatus ignis etiam Harpyiis penas dedit. Hæ alæz furie (nam Harpyias in inferis esse et vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opsonia rapiebant ex alto devolantes; quin et relicta forè dapes tetro odore fœdabant et corrumpebant. Virgil. cit. *Virginis volucrum cultus, fedissima rembris*
Probulos, unæque manus, et pallidè sum-
pet

Austri, adeste atque horum Præsentis Austri, coquite horum oponsiâ: quant-
 dapes corruptite; quam-
 quam fortit aper et rhombus
 recens cum mala abundan-
 tia verat morbosum stoma-
 chum; quando satur expet-
 tit rapas et inulas acres: Ve-
 rùm omnis cibus villor non-
 dum exulat à mensâ divi-
 tum. Etenim admittuntur
 ova et olivæ nigrae; neque
 dudum Galloni præconis
 mensa acipensere infam-
 mata fuit. Quid? An tunc
 mare minis intravit rhom-
 bos? Securæ rhombus, et securæ nido ciconia

ANNOTATIONES:

*Ors fame . . . nec savior ulla
 Pestis, et ira Deum Stygiis oss extrullit undis
 Quatiunt clangoribus alas,
 Diripiuntque dapes, contactuque omnia fos-
 dant*

Immundo, &c.

41. *Præsentis Austri, coquite horum oponsiâ.* Satiricus exardescens in gulosos helu-
 ones, invocat Austros meridionales ventos, qui
 humido suo calore illorum cibos putrefaciunt.
 Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet his
 putrida videri quævis oponsia.

Quamquam Putet aper, &c. Verùm non
 opas est Austri flatu, ipsa illorum sâtietas
 nauseam movet stomacho repleto; atque facit
 putre cibos etiam recentes.

42. *Rhombus.* De eo pisce laudatissimo,
 Gall. et Ang. TURBOT, in Epod. 2. v. 60.

43. *Cùm rapula plenus, &c.* Cùm satur,
 cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus
 excitetur, discussis viscosâ pituitâ crudisque
 humoribus.

Rapula. Gall. *des raves*. De his plura nar-
 rat Plin. lib. xviii. cap. 13. Item lib. x. cap.
 8. *Est et rapo vis medica,* inquit.

44. *Inulas.* Gall. *de l'Aluinde*: Angl. *EL-
 CAMPAKE*. Plin. lib. xix. cap. 6. Idem lib.
 xi. cap. 6. inula virtutes affert; priori loco
 sic habet; *amarior inula per se stomacho ini-
 micissima, eadem dulcitate quâvis saluberrima.*
*Pluribus modis austeritate vicia gratiam inveni-
 unt . . . defectus præcipuè stomachi excitat,*
illustrata maxime Julii Augusti quotidiæno
cibo.

Necdum omnis abacta Pauperies, &c. Cibi
 vulgares, viles, paribiles, adhuc locum habent
 in mensâ et convivii divitum. Nam ova ce-
 pit cœna sunt; ab his semper ducitur initium
 epulandi; et dixit lib. i. Sat. 3. v. 6. ad hæc
 verba *ab ovo usque ad mala.*

46. *Nigris oleis.* Nigror in oleis et urvis
 maturitatem indicat.

47. *Galloni.* Is belluo insignis, primus ap-
 pœruit acipenserem, exquisitissimum piscem;
 atque ob id à Lucilio carpitur satirâ suâ 4. is-
 tis versibus, quos etiam refert Cic. de Finibus,
 lib. ii.

*O Publi, O gurges Galloni, es homo vider,
 inquit,*

*Canasti in vltâ nunquam bene, cum omnia
 in istâ*

*Consumis squilla, atque acipensere cum da-
 cumano.*

Ibid. postea. *Quid ad voluptates omnia refe-
 rens vitis ut Galloni, &c.* Idem Cicero pep
 Quintio. *Qui, relicta bonorum virorum disci-
 plinâ, et quartum et sumptum Galloni sequi
 maluerunt.*

Acipensere. Acipenser vel acipensis. Gall.
Eturgeon, Ang. a ΣΤΥΡΑΚΟΝ. Vulgò tursio,
 vel sturio, sed perperam; Galeno γαλαξίας:
 Rondeletio ex genere galeorum est; valde pre-
 tiosus et nobilis; utpote qui singulari pompâ
 inferretur mensæ divitum. Plin. lib. ix. cap.
 17. *Piscium nobilissimus acipenser, unus om-
 nium aquam ad os versis, contra aquam nando
 meam . . . rarus inventus.* Macrob. lib. ii. cap. 12.
*Nec acipenser illius seculi felicitas coavit . . .
 quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipio-
 nem Africanum illum et Numantinum, accipite
 ex Cicer. dialog. de fato. Nam cum esset apud
 Lavernium Scipio, undaque Pontipe, allatus est
 forte Scipioni acipenser, qui admodum raro ca-
 pitur: sed est piscis in primis nobilis . . .
 acipenser ista paucorum hominum est . . .
 coronatis ministris cum tibicinis introferri soli-
 tus . . . hæc Sammoniacus; prædens venera-
 tionem quæ fides habebatur ut à coronatis in-
 ferretur cum tibicinis cantu, quiddam veluti non
 deliciarum sed numinis pompâ. Athen. lib. iv.
 cap. 5. His præerat fortissimus imparator
 acipenser, insignis hastâ; quem etiam jam satur
 gustare percipere; ambrosia certè is mihi visus
 est. Lib. vii. cap. 12. *Quem acipenserem so-
 cant Romani; cum tibia et corona circumferunt
 in canis; coronatis etiam illis qui portant . . .
 Acipenser minor est galeo, rostra longiore, figu-
 râ magis triangulari. Quam cum ista sint, ut
 Lector; mirere quod scribit Martialis. lib. xiii.
 Epig. 91.**

*Ad palatinas acipenserem vititis mensæ,
 Ambrosias orienti murexæ rara dapes.*

48. *Infamis.* Nam et Galloni à Lucilio
 gurges vocatus; et quivis gulâ et hellationi-
 bus turpis Galloni similis vulgò dictus. Patet
 ex cit. Cic. de Finibus 2. &c.

Tum rhombos minis æquor alebat? Ostem-
 dit Poëta non tam obsoniorum bonitatem quam

Donec vobis auctor docuit Prætorius. Ergo
 Siquis nunc mergos suaves edixerit assos,
 Parebit pravi docilis Romæa juvenus:
 Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
 Judice. Nam frustra vitium vitaveris illud,
 Si te alio pravus detorseris. Avidienus,
 Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
 Quinquennes oleas est et silvestria corna;
 Ac, nisi mutatum, parcat defundere vinum; et
 Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
 Ille repotia, natales, aliosve dierum
 Festos albatu celebrat) cornu ipse bilibri
 Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
 Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
 Utrum imitabitur? Hæc urget lupus, hæc canis
 angit.

aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergo victu utetur sapiens; et quem istorum imitabitur? inde premit lupus, illic instat canis.

ANNOTATIONES.

gulae insanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit acipenser in pretio ac deliciis fuit, deinde rhombus; alias ciconia, pavo, &c. Imò si quis modò novas dapes excogitat, etiam mimimè bonas, v. g. mergos assos; hos continud cæteris omnibus anteponi et optimos haberi cernas.

60. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit Augusti temporibus, illum vocat Satiricus Prætorius ironice; quoniam Prætoriam petens ob gulae infamiam repulsus est; hinc de eo veraculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus sparsi;

Ciconiarum Rufus iste conditor,

Hic est duobus elegantior Plancis;

Suffragiorum puncta non tulit septem.

Ciconiarum populus ultus est moriens.

61. *Mergos assos.*] Gall. *Plongeon.* Hi cum sint macri admodum, si etiam assentur, nihil præter ossa ac pellem erunt. Si quis tamen gula antesignanus et magister edicat mergos assos suaves esse, et sic apponi debere; parebit juvenus stultè, et quasi bonos devorabit.

62. *Sordidus à tenui victu distabit.*] Prudenter monet Poeta tenuem frugalemque victum disserere à sordido; hunc vitiosum ad turpem, illum contra honestum, dignum laude.

63. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus à sordibus et immunditiâ canis cognominatus verè est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, et cornis silvestribus; caules verò aspergit exiguo oleo veteri et foetente, acetum duntaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio sordida est.

64. *Ac, nisi mutatum, parcat defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem dierum feri solitis, ille vappam adhibet; nec vinum poterat defundit nisi accescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Pastridie nuptias apud novum maritum cenatur; et quam reficitur*

50 degebat, usque quo Prætorius indicavit primus. Ita que si aliquis nunc suadet jucundus esse mergos assos, *continud* auscultabit Romana juvenus, facilis doceri vitiosa. Sordidus cibus

55 à frugali differt; Ofello judice. Enimverò frustra vitium hoc declinabis, si te ad aliud male convertas. Avidienus, canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes et corna silvestria; nec

60 libenter defundit vinum nisi corruptum; ipse verò è vase corneo duas libras *continente*, brassicas aspergit bleo veteri, cujus odorem

tolerare non possis, largè quidem fundens acetum; *[630]* quamvis repotia, natales,

potatib; que inde *ἠρωαυαία* dicitur, pridie verò nuptiarum *ἠρωαυαία*, inquit Cælius lib. xv. cap. 18. et 24. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 6. Repotia; inquit, postridie nuptias lætiorè convictu affibet apud novum maritum petrebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspiciari, et dominam agere simul, et rem divinam facere assuebat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. ii. ubi nataleni diem *meliorè lapillo numerandum*, hilariterque transigendum atque in eâ *fundendum Genio merum præcipit.*

Aliorè dierum Festos.] In his mos erat optimum vinum promere, et quidem liberaliter, ad lætitiâ excitandam; nam *lætitiâ Bacchus datur*, ex Virgil. *Æneid.* i. 734. At Avidienus contra.

61. *Albatus.*] Ex more veterum; togâ indutus recias lotâ et dealbatâ. Pers. Sat. ii. 40.

—negato

Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris.] Adverte singulas voces sordidam parvitatem notantes; è vasculo in olus vile guttas alliquot olei foetidi instillat ipse quidem, veritus nè alter copiosius affunderet; vel tæ servus inde quid delingat, delibet, surripit.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti vocè; *olei*; alii cum sequente, *aceti*. Similitè quid habet Pers. Sat. iii. 27. et seq.

Pannosam facem morientis sorbet aceti.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum et prodigum, an Avidienum sordidum et nimis parcum?

64. *Hæc urget lupus, hæc canis angit.*] *Loco vocis angit*, quidam leg. *abunt*. Certè provectum est. Porro comminiscuntur hinc edacitatem et ingluviem lupi, illic immunditiâ canis; item delicias interpontani lupi, de quo supra, atque sordes Avidieni Canis cognominati.

Nitidus erit qui nec sordidâ Mundus erit qui non offendet sordibus, atque 65
 peccârit vivendi ratione, nec In neutram partem cultûs miser. Hic neque servis
 se miserè curabit hæc aut Albuçi senis exemplo, dum munia didit,
 illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albuçi vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis equam immundam. *Est enim hoc etiam grande peccatum. Jam discere quæ et quanta bona secum advehat frugalitas. Primò sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando consistit. Veràm si miscueris elixa cum assatis, et conchyliis cum turdis: dulcia mutabunt se in bilem atque iners pituita stomachum perturbabit.*

ANNOTATIONES.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè sumptuosus nec indecorè parsimonius sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultûs miser.] Non se odiosum aut miserum præstabit; cultu seu sumptibus seu parcitate immoderata; neutrà parte nimius erit. Vocem *cultûs*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris quàm par sit.

67. *Albuçi senis exemplo.]* Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primò culpavit intemperantiam et immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium laetitiam et elegantiam studium in struendo parandove convivio; atque huc contrarium negligentiam vitium; affertque exempla Albuçi et Nævii opposita. Albuçius nimia curâ peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minus sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquit, servos ille antè verberabat; seu ad arcendam statim segnitiam, seu nè postea peccantes cedere non vacaret. Contrà Nævius indiligens et parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, didividit. Vetus est verbum *Dido*, id, quod frequens usurpat Lucretius; quin et Virgil. *Æneid.* vii. 144.

Diditur hæc subito Trojana per agmina humor.

Et *Æneid.* viii. 132.

Tua terris diditla fama.

68. *Simplex Nævius.]* Negligens parùm sapiens et prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vivo ac bibendam. Ergò Albuçius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minus quàm decet: quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.]* Cic. *Tuscul.* v. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis. Et Offic. ii. Valetudo sustentatur . . . continentia in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.]* Facile credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparat vires corporis: et è contrario, quantum molestiæ tibi crearit esca multiplex; quoties deglutisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.]* Quieverit concocta sine ullâ ventriculi aut stomachi perturbatione atque tumultu. Teste Hippocrate cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditiosem coquant. Τα γὰρ ἀρμόσια γαστρί, Plut. *Sympos.* 4. *Ciborum copia turbat et corrumpit.* Senec. *Epist.* 2. *Faxidientis est stomachi nulla degustare, quæ uti varia sunt et diversa, non alunt. Sed inquietant et inquinant.* Vide Macrobius Saturn. lib. vii. cap. 4. et 5. hæc de re pluribus et luculenter disserentem. *Qui simplicem cibum nunt, facillè, quo succo ejus corpus vel juvetur vel graetur, una docente cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, noxam facillè devertit. Qui autem multiplicem, diversitate succorum diversas patitur qualitates: nec concordant humores ex materie varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur; et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordia, &c.*

74. *Conchyliis.]* Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem. *Mensa exstructa non conchyliis aut picipibus, sed mollè carnis.* Plin. lib. viii. cap. 67. *Censoria leges, princepsque M. Scævurus in consulatu, cænis admittere conchyliis, et ex alio orbe convectis avæ.* Cœl. Rhodig. lib. xxvii. cap. 23. ex Phalereo Demetrio, et Sophrone mimographo, *Conchyliis, inquit, gula proceribus admodum probata ut vel inde fit conformatum adagium; esse conchyliis viduarum cupiditas.*

Turdis.] Gall. *grieces.* De his jam lib. i. Sat. 6. et postea lib. i. *Epist.* 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi Annot.

75. *Dulcia se in bilem vertent.]* Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime

Lenta teret pituita. Vides ut pallidus omnis
Cenâ desurgat dubiâ? quin corpus onustum
Hesternis vitis animum quoque prægravat unâ,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.

Alter, ubi dicto citius curata sorpori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit;

Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam;
Sive diem festum rediens advexerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubive
Accedent anni, et tractari mollius ætas

Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer et validus præsumis mollietiam, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?

Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat; sed credo, hâc mente, quod
hospes

Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam
inter

Heroas natum tellus me prima tulisset!

Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem

Occupat humanam? Grandes rhombi patinæq; 95

accedens aptius comedat paulò corruptam, quàm vorax dominus incorruptam. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribus existimationi, quæ jucundo carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi et catini

An aspicias quemadmodum
quisque pallens surgat è
convivio sumptuoso? Imò
corpus oppressum. præce-
denti intemperantiâ simul

80 deprimit animum et pro-
terit in terram divini spi-
ritus portionem. Alter con-
tra, postquam recreavit cor-
pus brevi cibo et somno, ex-
urgit alacer ad injunctas
functiones. Nihilominus

85 iste poterit transire inter-
dum ad lautioiorem cibum,
seu tempus recurrens ad-
duxerit sacrum diem, seu
cupiet debilitatum corpus
reficere: item cum anni mul-
tiplicati fuerint, atque me-
lius curari poscet ætas in-
gravescens. Tu verò ad eam

[633] mollietiam quam adhuc juveni-
tis ac vegetus præcipis,
91 quid adjunges, cum vel
ægritudo molesta vel senectus
pigra acciderit? Prisci
amabant aprum ranci-
dulum, non quod carerent
odoratu: sed, ut opinor, eo
consilio quod hospes serò

ANNOTATIONES.

verò dulcia in bilem amarosque humores conver-
tuntur.

Stomachoque tumultum Lenta ferat pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in stomachum, ibique offendens exci-
tatum bilem calidam et siccam, turbas inge-
ntes ac tumultus movebit. Macr. antè cit. *Hu-
mores repugnantes ac discordes non purum fa-
ciunt sanguinem, et in venas cum tumultu suo
transeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè
habens, dum ægrè coquitur cibus multiplex et
varius, qui calorem naturalem gravat imbe-
cillioiorem, et extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cenâ dubiâ?*] Sumptuosa, tam copiosa,
ut quem è tot cibus capias dubius sis. Terent.
Phorm. act. ii. Ph. *Cena dubia apponitur.*
He. Quid istuc verbi est? Ph. *Ubi tu dubites
quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unâ.*] Hebetem red-
dit ac sui similem, secumque ad terram in-
clinat animum, qui cum divinæ consors na-
turæ sit, sursum debet et ad sublimia cæles-
tiæque conniti. Cic. Tuscul. v. *Quid, quod nè
mente quidem rectè uli possumus nullo cibo et
potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *Affigit humi.* Cic. de
Senectute. *Est animus celestis ex altissimo
domicilio depressus, et quasi demersus in ter-
ram, locum divinæ naturæ æternitatisque con-
trarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tus. v. *Hu-
manus animus ex divinâ mente decerptus cum
alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu,
comparari potest.* Senec. Epist. lvi. ratio nihil
aliud est, quàm in corpus humanum pars di-
vini spiritus mersa. Juvenal. Sat. xv. 146.

Senum à cælesti demissum traximus arce.
Egregiam hanc illi Ethnici sententiâ hausè-
re ex sacris codicibus, quos non ignoravère,
ut alibi dixi. *Genes. cap. ii. v. 7.* "Formavit
" Dominus Deus hominem de limo terræ et in-
" spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: et
" factus est homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citius, &c.*] Alter fru-
gali utens victu, postquam cibo somnoque me-
dico curavit corpus, surgit alacer et expeditus
ad solitas actiones: Contra, qui hesternis epu-
lis adhuc graves, ad resumendum manè la-
borem paràm sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum
quotidie capit exiguum, poterit interdus lau-
tiori se convivio exhilarare et recreare, seu pub-
licæ lætitiæ causâ et occasione, seu ob pro-
prium necessitatem. Qui verò mollior vivit,
senio vel ægritudini incidenti quod præbeat,
levamen aut solatium nullum insuper habet.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior
quâvis modulatione: vel quæ sit per carmen
celebrior. Nòrunt omnes Alexandrum illum
magnum Achilli invidisse, quod nactus esset
eximium laudum suarum præcosem Homerum.

magnum probrum simul Grande ferunt unâ cum damno dedecus. Adde
 cum detrimento afferunt Iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum,
 Adjunge infensum patru- Et frustrâ mortis cupidum, cum deerit egenti
 um, vicinos, temet tibi ini- As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
 micum, et frustra mori que- Jurgatur verbis: ego vectigalia magna, 100
 rentem quando inopi non Divitiâsq; habeo tribus amplas regibus. Ergo [634]
 aderit as pretium restis. Quod superat, non est melius quo insumere possis?
 Dices: ineritò quidem Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
 Thrasius ejusmodi sermoni- Templa ruunt antiqua Deum? Cur, improbe, caræ
 bus increpatur: Ego rerò Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo? 105
 reditus ingentes possideo, Uni nimirum tibi rectè semper erunt res?
 et opes tribus regibus suf- O, magnus posthac inimicis risus! uterne
 fecturas. An igitur decet Ad casus dubios fides sibi certius; hic, qui
 melior ratio insumendi quod Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;
 superfluum est? Quare in- An qui contentus parvo, metuensque futuri, 110
 ope est aliquis immeritus, In pace, ut sapiens, aptârit idonea bello?
 dum tu es opulentus? Cur Quo magis his credas: puer hunc ego parvum
 vetusta numinum fana deci- Ofellum,
 dunt? Quare, pessime, è
 tam abundantè cumulo non
 detrahis quidquam dilectæ
 patriæ largiendum? Scilicet
 tibi soli benè semper flu-
 ent omnia? O, cachinnus in-
 gens deinde adversariis!
 Uter duorum sibi confidet securus in casibus incertis; an is qui animum et corpus arrogans
 assueverit multis, an qui modico contentus et futuri providus, in pace comparaverit necessa-
 ria ad bellum, uti solet sapiens? Verus ut majorem his habeas fidem: Ego parvus puer
 Ofellum,

ANNOTATIONES.

96. *Adde Iratum patrum, &c.*] Præter al-
 lata jam luxuriosi victus mala, adde quodd
 odium incurris propinquorum, amicorum, imò
 et vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam.
 Cic. pro Murem. *Odit Populus Romæ pri-
 ratam luxuriam.* Offic. lib. i. *Turpè est dis-
 fluere luxuriam.* — *Luxuria cum omni
 ætati turpis, tum senectuti foedissima est.*

Patrum.] Cujus es tutelæ commissus, et
 cui proinde obsequi te par est à prodigendo
 patrimonio deterrenti, sumptus omnino vetanti.
Te tibi iniquum.] Quippe qui tuas opes ef-
 fundis in alios, nihil tibi met reservans, seu quo
 ingruenti inopia subvenias, seu quo in despe-
 ratione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As, laquei pretium.*] Sat, pecunie ad
 emendum laqueum. Placet alia lectio *as* hoc
 sensu: ut nec assem unum habeas superstitem
 quo emas restem, ad suspendium finiendasque
 simul cum vitæ ærumnas et miseriam summæ
 egestatis assecas. Huc spectat adagiun: *ad
 assem reductus.*

Thrasius.] Homo prodigus et hinc prorsus
 inops et egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Proleptis
 est. Qui non amplas habet et magnas opes,
 ac sumptus facit magnos, is jure admonetur
 et objurgatur; atqui ego non ita. Nam in-
 gentes divitiis possideo cuilibet magno sump-
 tui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos pub-
 lici vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita
 scribit, Marium ædes et opes habuisse multis
 regibus pares.

Ergo Quod superat, non est melius quo, &c.
 Respondet Horatius; Atque divitiis illas in-
 gentes non dilapidare, sed rectè insumere

oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis
 sublevas cives quos iniqua sors pauperes fe-
 cit meliori conditione dignos? Quin instau-
 randa cures diruta vetustate deorum templa?
 Quin è tanto honorum acervo decerptum ali-
 quid impertis Reipubl. et patrie, quæ tibi cer-
 tè chara esse debet?

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende verò
 quam stultè præsentì rerum statui confidas,
 quasi prospera semper habiturus. Imò cave
 nè, altè corruens lapsu graviore, præbeas et
 inimicis risum ac ludibrium, malitiosæ fortu-
 næ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis,
minum, Sat. vi. 607.

107. *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget
 porrò noster Poëta; Dic amabo: uter in ad-
 versis constantior futurus est, an qui rerum
 omnium copiâ semper se satiârit, an qui bonis
 licet affluens modico se victui assuefecerit?
 exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc
 pauper mutatam sortem vix sentit; quoniam
 inter opes non abundantiori cibo usus est, fu-
 turi metuens: atque in pace, et secundis re-
 bus, ut sapiens, *optans idonea bello* et egestati
 presidia, nempe tolerantie studium, animum-
 que et corpus contentum parvo.

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victo-
 riam reductis in Italiam militibus agros divisit
 Augustus veteribus dominis ademptos. Sic et
 Propertius prædia amisit: quod ipse conque-
 ritur: et Virgilius ipse suorum possessione
 depulsus, ac tantum non spoliatus est. Patet
 ex Bucolicis Eclog. 1. et 9. Sic etiam Ofellus
 suum agrum Umbreno cuidam militi attribu-
 tum perdidit; ac deinceps velut alienum mer-
 cede conductum excolat: suoque labore et
 operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit
 et aluit.

Integris opibus novi non latius usum,
 Quam nunc accisis. Videas metato in agello [636]
 Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum, 115
 Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
 Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernae.
 At mihi seu longum post tempus venerat hospes,
 Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem,
 Vicinus; benè erat, non piscibus urbe petitis, 120
 Sed pullo atque hædo; tum pensilis uva secundas
 Et nux ornabat mensas cum duplice ficu,
 Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ.
 Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto, [636]
 Explicuit vino contractæ seria frontis. 125
 Sæviate, atque novos moveat fortuna tumultus;
 Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius,
 aut vos,

O, pueri, nitistis, ut huc novus incola venit?
 Nam propriae telluris herum natura, neque illum,

grosam et sollicitam. Ergo sors adversetur, novaque bella moliantur, quid inde auferet?
 Quantum minus vel ego, vel vos, o pueri, culti fustis, ex quo novus inquietus istuc accessit? Et
 niam proprii agri dominum neque hunc

ANNOTATIONES.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur optimum, quasi electum et assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simplicius, perticâ dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.
 Propert. lib. iv. et lib. i. 130.

Abstrahit excultas pertica tristis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc et quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* verba sunt.

117. *Perna.*] Pernam cum petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens: perna est petasonis pars carnosior, pedis proxima, cum ipso pede. Undè patet Postæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantulum pernae partem deteriorẽ comederet, etiam dum *integre opes erant*.

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque intermissi opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. lib. i. cap. 58. *Cato ait*—*uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, amineas, et scantianas*; et cap. 68. *pensilis, ut uvæ, mala, et sorba, ipsa ostendunt quando ad unum promi oportet; quòd colore mutato, et contractu acinorum, si non dampneris ad edendum, ad abjiciendum, decenarius se militatur.* Plin. lib. xiv. cap. 4. *Uvæ duranti alie per hyemem pensiles modo concameratae, conglomeratae, conglomeratae.* Sunt enim varis lectiones hujus vocis.

123. *Cum duplice ficu.*] Alii intelligunt caricas seu ficus siccas duplcis generis, albas et nigras præcoces et serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt signifi-

hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis et grege strenuum agricolam mercenarium sic loquentem: Haud ego die non festâ comedi quiddam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes accesserat post diurnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; laute erant epule non è piscibus urbe quæsitis, sed è pullo et capro. Deinde pensiles uvæ, et nuxes, et crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere præter magistrò. Denique Ceres rogata ut celsam aristam erigeret, vino porrigebat frontem; rugosam et sollicitam.

cari mariscas, quæ sunt ficus grandiores et insipidae, vites, &c., Martial. lib. vii. Epig. 24. certè Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Probl. *ισχυδὲς ἐστὶν ἕλξη ἰσχυροτέρα.* Vide Columel. lib. xii. cap. 15. Plin. lib. xv. cap. 18. Maerob. lib. iii. cap. 20.

123. *Ludus erat cuppâ potare magistrâ.*] Nullâ archiposita, nullo convivii rege bibendi modum præscribente; sed quasi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, lib. i. Od. 4. et lib. ii. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccasset adversus leges convivii et symposiarichæ, in penam haurire cythum jubretur; asseruntque Plaut. Stich. v. 4. 43. *uter demulserit poculo multabitur.* Verùm hæc parum congruat simplicitati rusticæ et moribus Ofelli.

Cuppâ.] Α κύββα, poculum: Hesych. Gall. *Une coupe.* Angl. a Cur.

124. *Venerata Ceres.*] Religiosâ libatione Cererem venerabamur ac precabamur ut amplam daret messem: tumque bonâ spe conceptâ hilaritatis indulgebamus. Antiqui *venero* et *veneror* dixerunt. Virgil. *Æneid.* iii. 480. *Venerata sacerdos,* passivâ significatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviate, atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *angustam pauperiem pati* assuetus. Ad rem omnino Senec. Epist. xi. *Quod necessitati sat est, Fortuna debet eliam irpta.*

127. *Quantò aut ego parcius, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunam ictus, an diminutum victum sensiturus? an corporis color ac nitor deperit. Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu semper adferant. eadem vivendi agendique ratio; idem animus.

129. *Nam propria telluris herum, &c.*] Quia

neque me, ullum natura
conatit; isto nos abegit;
istum abiget vel fraus, vel
ignoratis tricarum juris, tan-
dem certè hæres superstes.
Ager ille nunc sub nomine
Umbreni, paulo ante Ofelli
nuncupatus, nemini propri-
us est; at fructum afferet
jam mihi, mox alteri. Qua-
propter constantes estote; et rebus contrariis magnos animos objicite.

Nec me, nec quemquam statuit. Nos expavit ille;
illum aut nequities, aut vafri inscitia juris, 131
Postremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli [637]
Dictus, erit nulli proprius; sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes; 135
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoicum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. Sic infre-
quenter scribis, aded ut an-
no integro vix quater petas
Membranam poscas, scriptoram quæque retexens;
scripta recensens;

SIC rarò scribis, ut toto non quater anno [638]
Membranam poscas, scriptoram quæque retexens;

ANNOTATIONES.

Offic. i. Sunt autem privata nulla natura, sed
aut veteri occupatione, ut qui quondam in va-
cua venerunt; aut victoriâ, ut qui bello potiti
sunt; aut lege, pactione, cessionem, sortem. Se-
nec. Epist. 88. Non dominus istic, sed colonus
intrasti.

131. Illum aut nequities, &c.] Sua ipsius
luxuria, vel aliena fraus et improbitas, Vafri
inscitia juris; Gall. une chicane malicieuse.
Vide postea lib. ii. Epist. 2. v. 127. et seq.

132. Vivacior hæres.] Horat. Ep. 2. lib. ii.
v. 175.

—Perpetuus nulli datur usus; et hæres
Hæredem alterius, velut unda supervenit
undam.

133. Nunc ager Umbreni, &c.] Expressa
dictio ex Luciani Epigrammate,
Ἄγρος Ἀχαιμενίδου γρόμον ποτὶ, πρὸ δὲ, Με-
νίππῳ

Καὶ πάλιν ἐξ ἴσραελ ἄστρατος εἰς ἴσραελ.
Καὶ γὰρ ἐπιτοκὸς ἔχει μὲ ποτ' αὐτοῦ, καὶ πάλιν
αὐτοῦ

Ὅντας ἡμ' ἴ' ἄλλας οὐδένος, ἀλλὰ Τόχου.
Ager Achaemenidæ olim, nunc verò Menippi.
Et rursus ab alio transibit ad alium. Etenim
ille possidere me putabat; et hinc nunc putat.
Nullius autem omnino sum sed Fortuna.

134. Cedit in usum Nunc mihi, nunc alii.]
lib. ii. Epist. 2. v. 171.

—tanquam,
Sic proprium quidquam, puncto quod inobis
hore,

Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte
supremâ,

Permutet dominos, et cedat in altera jura

135. Quocirca vivite fortes; &c.] Quæ cum
ita sint, ô pueri nati, discite exemplo meo
nihil proprium vobis existimare, parvo conten-
ti esse, et sic fortunæ vim frangere.

Satira III.—1. Sic rarò, &c.] Plures hęc dialo-
gismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi
philosophi cum Horatio, usque ad versum 39.
ubi hunc ille Stoko supercilio redarguit, quòd
nihil novi scriberet; alter est Sterthii item

Stoici cum Damasippo. Vel si maris, Damas-
sippus ipse refert Horatio Sterthii secum et
cum aliis quibusdam sermocinationem sat pro-
lixam. Atque in hęc Satiricus noxter, execu-
tando solemne Stoicis placitum, acutè vellicat
plerosque vanæ mentis homines, qui solos se
sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primum se castiga-
ri insularique desidiæ à Damasippo fingit Ho-
ratiatus, ut inde sensim ac pedetentim ad pro-
positum subrepat, atque vaser vitium ac vul-
nus, quod rescindere vult, tangat; quemadmo-
dum ait Persius, Sat. i. 116.

2. Membranam poscas.] Ex adversariis in
membranam nihil transcribis velut emenda-
tum, atque hominum lectioni dandum; multa
quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò
retexis, sed pauca aut nulla in chartam et
mundum referes. Prisci nimirum scriptitaverunt
primo in cerata tabellis; ut annotavi lib. i. Sat.
10. Deinde in chartâ seu papyro; lib. i. Sat.
4. Postea in membranâ quæ pelles animalium,
quòd Pergami inventæ et aptatæ ad scri-
bendum, Pergamense dicitur sunt. Plin. lib.
xiii. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromati-
um; tum parvam Epistolam miseritis. . . .
chartam defuisse non puto, Egypto ministrante
commercia. Et si alicui Ptolemæus maria clau-
sisset, tamen rex Attalus (Eumenes) membra-
nas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pel-
libus pensaretur; unde et Pergamenorum no-
men ad hunc usque diem, tradente sibi invicem
posteritate, servatum est. Ubi ex occasione et
si præbit; Lector, meminisse oportet, Pergami
reges serè omnes appellari consuevisse At-
talos; pariterque Ægyptios nominatos deim-
ceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, ce-
ràque complanatâ, licebat mutare et rescribere
quidlibet; non perinde in membranâ. Ovid.
Incipit, et dubitat; scribit, damnatq; tabellas.
Et notat, et delat; mutat, culpæque, probat-
que.

Vide Quintil. lib. xvi. cap. 3. sub finem

Iratus tibi, quod vini somnique benignus
 Nil dignum sermone canas : quid fiet ? ab ipsis
 Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergo
 Dic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
 Culpantur frustra calami; immeritusque laborat [639]
 Iratus natus paries Dis atque poetis.
 Atqui vultus erat multa et præclata minantis,
 Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
 Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro ?
 Eupolin Archiloco ? Comites educere tantos ?
 Invidiam placare paras, virtute relicta ?
 prodest adiunxisse Platonem Menandro ? atqui Eupolin Archiloco ? assumpsisse comites
 egregios ? An spernas invidiam sodare virtutem deserendo ?

adversus temetipsum iratus, quod vino et somno indulgens nihil componas dignum celebrari; quid erit sobrius venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet sine causa calamos accusas; nec jure creditur paries factus adversis numinibus et poetis. At vultu multa et eximia spondebas, cum primò in villa domicillo carenti te excepisset. Quid

ANNOTATIONES.

3. *Iratus tibi, quod, &c.*] Quod satis elaboratum nihil tibi videatur, irasceris et succenses tibimet; hinc relegis, deles, vertis donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque judices evulgari et tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisones. v. 292.

— *Carmen reprehendite, quod non multa dies et multa litura coercuit, &c.*

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi et laudari.

Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti.] Quorsum huc recessisti in villam tepidiori cælo, vel foro huculentiori commodum, quasi ad scribendum aptiorem ?

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque cervis domini præstantib. epulis, ipsisque ministrabant; omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. i. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. xiv. et infrâ Sat. 7. v. 4. ubi de libertate Decembris.

Sobrius. Ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus commensationes ac tumultus fugiens huc venisti, et quiete exoptatâ jara fruieris, vinoque et somno parçè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nil est.*] Nihil excusationis habes.

7. *Culpantur frustra calami.*] Non est quod pueriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. iii. 12. ubi,

Tum queritur crassus calamo quoddam pendet humor,

An tali studeam calamo ?

Immeritusque laborat, &c.] Immeritò cædes parietem, iratus quod votis respondentia nos pariat mens, Pers. Sat. i. 106. nec pluteum sedil. &c. Quintil. lib. x. cap. 3. *Tum illa que aptiorem animi motum sequuntur, jactare manum, torquere vultum, . . . queque Perâus notat, &c.* Hic nonnulli perperam asserunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabule coratæ; quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto

proximas appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arripit.

8. *Iratus natus paries Dis, &c.*] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quoddam animus eximia non excogitaret. Ita veteres dicere Dis adversis fieri, si quid male cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius, impatientis frigeris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. ii. Od. 6. v. 17.

*Ver ubi longum, tepidasque præbet
 Jupiler brumas.*

Lib. i. Epist. 7. v. 10.

Quod si bruma nives Albanis illinet agris.

Ad mare descendet vates tuus, &c.] Vide et Epist. xvi.

11. *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti ? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit. *Eupolidem et Archilochum*, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia jurabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendû solum, sed etiam dicendû gravissimum auctor et magister Plato.* Et postea; *Platonis locutio potius poema putandum, quam Comicorum Poëtarum.*

Menandro ?] Hic Athenis oriendus, novæ comœdiæ scriptor eximius; quem Terentius secutus est. Quint. lib. x. cap. 1. *rel unus, inquit, diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander, illâ omnem vix imaginem expressit; tanta in eo inveniendâ copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus. in omnibus mirè custoditur ab hoc Poëtâ decorum. Atque in quidem ejusdem operis auctoris abstruî nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolin Archiloco ?*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. i.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, carpendo vitia eo-

O, infelix despectuaria. Fa- Contemnere miser. Vitanda est, improba Siren, [640] genda est inertia, mala Si- Desidia; aut quidquid vitâ meliore parasti, 15 ron; vel pariter amittendum id omne quod meliore Ponendum æquo animo. Di te, Damasippe, deæq, vitâ acquisivisti. HORAT. Verum ob consilium donent tonsore. Sed unde O, Damasippe, Dii, Deæque Tam bene me nôsti? Postquam omnis res mea Ja- propter salutare monitum, num dent tibi tonsorem. Verum quomodo tam bene me cognoscis? DAMASIP. Postquam cunctas meas facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum satago, dimotus à propriis. Excussus propriis. Olim nam quærerere amabam, 20 Etenim pridem cordi erat Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus sere; [641] investigare, quo sese æreo Quid sculptum infabre, quid fustum durius esset, pedes abluisset Sisyphus ille Callidus huic signo ponebam millia centum; Hortos egregiasque domos mercarier unus Cum lucro nôram; unde frequentia Mercuriale 25 Imposuere mihi cognomen compita. Novi, Et morbi miror purgatum te illius. Atqui Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor Trajecto lateris miseri capitivæ dolore: 29

Quocirca platem celebres cognominabant me Mercurii amicum. HOR. Scio et admiror te liberatum eo morbo. DAMASIP. Nimirum veterem morbum novus depulit miro modo; sicut fit quando laborantis lateris aut capitivæ agritudine transiit ad stomachum:

ANNOTATIONES.

rum, et satiricum saleme hæc affricando: An verò sic invidiam formidare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. l. Hæc animo semper feci, ut invidiam virtutis partem gloriamque pararem, non invidiam.

14. *Improba Siren, Desidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur et perniciem affert. Frustra est quod Cruquius hæc comminicitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laër. lib. x. in vitâ Epicuri; quasi ad eas invidiosè alluserit Stoicus Damasippus. De Sirenibus lib. i. Epist. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirum quæ perfecta est virtutem colendo et exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatoriâ dignitate clara ad inepta mercaturæ studia et negotia deflexit; in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit et habitum.

17. *Donent tonsore.*] Lepida pariter et salsa gratiarum actio; adjit tonsor qui radat et tondeat aptè barbam illam tuam philosophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem et sapientiam æstimanti; quamquam barbâ tenus sapienti et philosopho.

18. *Postquam omnis res mea, &c.*] Postquam sônore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidit, antiquas imagines et stâtuus, villas item et sedes egregias emendo, venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotiû, res alienas deinceps curo; sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd esset duas inter Jani stâtuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, ap-

pellabatur. Hinc postea lib. i. Epist. 1. v. 54. *Virtus post nummos. Hæc Janus nummus obisimo Perdocet.*

Meminit etiam Tull. in fine lib. ii. Offic. à quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodius disputatur de quærendo, de collocando, etiam de utendo pecunia. Et Philipp. vi. de statu illâ palmari non possem sine rursu dicere. L. ANTONIO JANÆ MEDIÆ PATRONO. *Ilane? Janus medius in L. Antonii clientelâ fit?*

20. *Olim nam quærerere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasque antiqua studebam cognoscere; v. g. quæ Sisyphi ævo confata, signata, cæcata; nec non quæ haberentur molliùs ac solertiùs fabricata.

21. *Sisyphus.*] Eoli filius Corinthi regis, de quo lib. ii. Od. 14. v. 20. et Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, et negotiator famosus, ego pretium imponebam signis, stâtuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, sestertiâq. Vide Annot. lib. i. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiasque domos, &c.*] Cic. lib. vii. Epist. 23. emptorem exoptat vanum quempiam et satè curiosum Damasippi similem, cui vendere possit signa quorundam haud sibi grata. Et Epist. 32. lib. xxii. Atticum rogat ut Damasippum aggrediat, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis sitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomasticè nimirum. Nam commune hoc aliqui mercatorum et hucronum cognomen. Quidam leg. Mercuriali, pari sensu. Mercurium præesse lucro et mercaturæ, ouilibet esse compertum. lib. i. Od. 10.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ vesanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitivæ dolore.*] Nè hic cor ipsum, sed stomachum aut ventri-

Ut lethargicus hic cum fit pugil, et medicum urget. atque lethargicus aliquis fit
 Dum ne quid simile huic, esto ut lubet. O, bone, pugil, et medicum verberat.
 ne te *HOR.* Esto quod vis, quam-
 Frustrare, insanis et tu, stultiq; propè omnes, [642] modo non accidat quidquam
 Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira par isti. *DAMASIP.* O,
 Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me Sone, ne aberres, tu quoque
 Solatus jussit sapientem pascere barbam, 35 insanus es, pariterque stulti
 Atque à Fabricio non tristem ponte reverti. omnes, si quidem vera docet
 Nam malè re gestâ, cum vellem mittere operto Stertinius; à quo ego
 Me capite in flumen, dexter stetit; et, cave faxis pulchra hæc documenta
 Te quidquam indignum: pudor, inquit, te malus sponte hausi tum cum me
 angit, vellem me præcipitare in
 Insanos qui inter vereare insanus haberi. 40 fluvium, opportunus adfuit,
 Primum nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit atque (*Stertinius*) Cave ne
 in te perperes, aliquid te indignum;
 Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam. improba te verecundia afficit,
 Quem mala stultitia, et quemcunque inscitia veri qui times insanus
 Cæcum agit, insanum Chryssippi porticus et grex existimari ab insanis. Ete-
 Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula nim sciscitabor primum,
 reges, [643] quid sit insanire: Quod si
 ultra loquar, ne impavidè
 mortem oppetas. *Atque*

schola et discipuli Chryssippi statuerunt insanum esse quemcunque prava socordia et quemcunque veritatis ignorantia detinet in errore. Atque sententia ista populos sequè ac principes complectitur,

ANNOTATIONES.

culam intellige. Græcis *αγδία* cor significat, item stomachum sive os ventriculi superioris, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommode intelligitur quod dicitur hic in cor è capite vel latere dolorem trajici: primum quidem, cum pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cum bilis in latere sæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc et malum transfert, osque ventriculi afficit.

80. *Ut lethargicus hic cum fit pugil*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitum. Scilicet veterum creat frigidior et abundantior pituita; quæ, si quâ ratione accenditur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat, quasi pugil, nec ipsi parcat medico. *Corn. Cels. lib. ii. cap. 20.*

31. *Dum ne quid simile huic, &c.* Festivè hoc et satiricè Horatius: O, Damasippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantum libet, modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O, bone, ne Frustrare, &c.] En arripit occasionem Stoicam dogma aggrediendi et expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea lib. i. *Epist. 12.*

35. *Jussit sapientem pascere barbam.*] Nimirum externam sapientis speciem assumere præsit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum

corporis indicandum. *Pers. Sat. iv. iust. barbatus magistrum vocat Socratem. Arnob. lib. vi. Esculapii gravitatem notat ex barbâ amplissimâ, boni ponderis, ac philosophicæ densitatè.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit ne in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit à Fabricio Consule edificatus: hodie *Ponte guidæ*, quod Judæis habitetur; item *Ponte di quatro capi*, seu quatuor capitum, vulgè dicitur, ob quadrifrontis Jani statuum ibi extantem.

37. *Operio capite.*] Seu pudoris et indignationis causâ; seu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrâ *levus* malum et infortunium designat.

43. *Mala stultitia.*] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiam contraria; nam alioqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

44. *Chryssippi porticus.*] Porticus Græcè *στῆλα* significat scholam Stoicam; eò quòd in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philosopharentur. *Chryssippi* vero dicitur hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait *Tull. Acad. qu. Vide lib. i. Sat. 3. v. 127. Annot.*

45. *Formula.*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solennes quædam propositiones ad veritatis indagacionem dirigentes; axiomaticæ seu placita vocant philosophi.

uno excepto sapiente. Jam Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare 46
 intellige cur perinde ut tu Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
 insaniant omnes qui te in- Insano posuere. Velut silvis, ubi passim
 sanum vocant. Quemad- Palantes error certo de tramite pellit;
 modum in silvis, ubi passim error vagabundos agit extra
 veram viam; hic ad lavam; Ille sinistrorsum, hinc dextrorsum abit; unus utriusq; 50
 iste ad dextram pergit; am- Error, sed variis illudit partibus. Hoc te
 bo iniquè aberrant, et si di- Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
 versâ ratione decepti. Sic Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
 te desipere existima. ut qui Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes
 te illudit haud minus insipi- Ut rupes, fluviosq; in campo obstare queratur. 55
 ens caudam trahat. Est fa- Alterum et huic varium, et nihilo sapientius, ignes
 tuitatis altera species, me- Per medios fluviosque ruentis: clamet amica
 ruentis ea quæ formidari non debent; velut si quis
 conqueratur flammam, scop- Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
 ulos, flumina, sibi obstare Hic fossa est ingens, hic rupes maxima: serva:
 in campo; altera priori dis- Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim, 60
 similia, minime verò sanior, Cùm Ilionam edormit, Catiensis mille ducentis,
 temerè petentis medios ignes ac fluvios. *Quamvis autem sedula parens, bona Mater, te appello, clamantibus: huic ego vul-*
gum [644]
 Errori similem cunctum insanire docebo.
 Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
 Integer est mentis Damasippi creditor? esto. 65
 dam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catiensis clamabant: O, parens, te invocco. *Porrò ostendam homines universos huic pari insaniti labore. Desipit certè Damasippus mercando antiquas imagines. An verò sapit qui credit Damasippo?*

ANNOTATIONES.

63. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dicitur proverbialis ex eo facta, quòd ebrius et insanus pueri soliti sint fergo appendere quidpiam, instar caudæ, ad indubium, veluti exprobrantes sic hominibus illis quòd in bestię naturam et speciem degenerarint. Absurdi sunt qui *caudam trahere* interpretantur, superbè incedere, et terram tyrmate vertere.

60. *Fusius ebrius.*] Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum simulare deberet, ex vino et potu verè sopitus, frustra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attili, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymnestore Thraciæ rege clam intercepti umbra sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut sulis manibus justa persolvat inhumatumque sepeliat. Quidam volunt hinc intelligi Hecubam, tum quòd esset verè Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide et Cicerone; conjunctive Hecubam alio nomine Ilionam fortasse dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel retatis prætextæ, aut veneratione, aut etiam miserationis excitantis causâ. Adde quòd puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. iii. Cic. Academ. Hecub. ii. &c.

Catiensis mille ducentis Clamantibus.] Certè histerio Catiensis Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamasse plures Catiensis? vel Catiensis plures iterasse ac repetisse? Mater te appello, accipiendus; vel

alii histriones, vel potius spectatores errorem intelligentes sуггилantesque succlamârunt; atque ut est in Epist. ad Pisones, *Romani pedites equitesque cachinnum sustulerunt.* Errant qui chorum tragicum intelligi posse opinantur; tum quòd unius Actoris partes sustinet chorus; tum præsertim quòd videator esse contra decorum, ut matrem appellet choros similiter cum Polydoro, et accinet umbræ, quæ sola soli apparere et loqui fingenda est.

62. *Mater, te appello.*] Tull. i. Tuscul. *Eccè alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensum levas;

Noque te moi miseret. Spargo, sepeli natum, Priusquam fera volucresque, &c.

Pro P. Sextio. *Cum venisset, emergebat subito, cum sub tabulas subreperat, ut, Mater, te appello, Dicturus videretur.* Acad. i. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater, te appello, Nonne illa credit filium locutum, ut verè expectata etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catiensis ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; imò sæpe non advertat omnia sua perpendi periculum, dum ad speciem quæstus fertur.

66. *Damasippi creditor?*] Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli et dolose credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam hinc emendans; stultè quoque et frustra operâ Narii argentarii, et solertiâ Ciceronis astuti falsarioris vel tabellionis usitur ad necandam

Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam: Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu desipere existimeris, si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam? *Jube scribi acceptæ à Nerlo decem millia, nec sufficit; adijunge centenas cautiones et millena vincula vafri Cicutæ; istas omnes catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cum quæ ad judicium pertrahes exultantem in ærumnis aliorum, fiet aper, mox avis, deinde rupes et arbor quam do liberuit. Si insipientis est bona disperdere, contrarium verò facere, sapientis, fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exolvere queas. Quicumque improbi honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicumque luxuriâ vel morosâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam apert, meque auacul-tet velim. Appropinquate istuc,*

Scribe decem à Nerio; non est satis: adde Cicutæ
 645] 70
 Nodosi tabulas centum · mille adde catenas:
 Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
 Cùm rapies in jus malis ridentem alienis;
 Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, cùm volet,
 arbor.

Si malè rem gerere insani est; contrà benè, sani;
 Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli 75
 Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis. 646]
 Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
 Ambitione malâ, aut argenti pallet amore;
 Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
 Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me, 80
 quam exolvere queas. Quicumque improbi honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicumque luxuriâ vel morosâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam apert, meque auacul-tet velim. Appropinquate istuc,

ANNOTATIONES.

bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet ut debitum nunquam reddat.

60. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damasio tradens mutò pecuniam suam dicare intelligendum apud Nerium; O, Damasio, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarij, mei syngrapham et chirographam inscribere, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicuta Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam et nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere; confice tabulas conceptis ritè et cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes et obligationum instrumenta, velut totidem nexus et catenas: Hæc omnia profectò cassa et vana erant. Juvenal. Sat. viii. 60.

Juris nodos, et legum ærignata.

71. *Proteus.*] Is Egypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facillè fugiebat quosvis persequentes; huc similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum repositans improbè elacatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas sollicitudines assatim et impensè deridet. Alia pridem erat lectio, cùm rapies in jura malis ridentem alienis: quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subindè eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, et asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odysæ. xx. 346. ut alienis ridere malis, id est, maxillis, sit effusè cachobarrî, soluto risu, pro-

priis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutò sumptè minus pariter quàm propriæ. Locus Homeri est, *μυστεροι δὲ Παλλὰς Ἀθῶνα, ἄσβεστον γέλοι ἄγεσι . . . οἱ δὲ γιγασμοὶ γέλωτος ἀλλοτρίοισιν, προκίς αὐτῆν Πάλλας ἰμμοδερᾶταιν ρισῶν μοῦνι . . . ἰλλὶ τὸν μᾶξιλλῖς ριδεβάντ ἀλιένῖς.*

73. *Fiet aper, modò avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Egyptiorum, de quo Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, aëris unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate et multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut putat Torrentius; refragatur enim sensus Minus quippe tabellionis, ac certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeoque dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porro quia obligatio fiet scriptura hinc scribere significat mutò sumere: proindeque rescribere est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Nè desitens illa vos inturretis dum me attenderis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ità mens vitis æstuat. S. Amb. in Lucas cap. 4. *Variis criminum febribus caro nostra læguebat et diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebriis. Nec minorem febrem amo-*

atque ordine ad me acceditis singuli, dum ostendo omnes desinere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: At ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii heredes legatamibi summam insculpsere tumulo: quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladuatorum, et convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam tritici quantum colligit Africa. Præterea voluerit ascribi. Seu malè seu bene illud ego jussit, nè sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. *DA. MAS.* Quid igitur voluit quando pecunie legata summam jussit sepulchro ab heredibus incidit? *STER. TIN.* Nampè quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summam esse malum, nihilque magis ille fugit quàm eam: nè si fortè obiisset minus dives uno quadrante, ipsi sibi inimicus fuisse extimeretur. Enimverò præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divitiæ atque humana;

Dam doceo insanire omnes, vos ordine adite.
 Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
 Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
 Hæredes Staberii summam incidere sepulchro;
 Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum 85
 Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
 Arrii: [647]
 Frumenti quantum metit Africa. Sive ego præve,
 Seu rectè hoc volui, nè sis patruus mihi. Credo
 Hoc Staberii prudentem animum voluisse. Quid ergo
 Sensit, cum summam patrimoni insculperè saxo 90
 Hæredes voluit?—quoad vixit, credidit ingens
 Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius: ut, si
 Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
 Ipse videretur sibi æquior: omnis enim res,
 Virtus, fama, decus, divina, humanaq; pulchris [648]
 Divitiis parent; quas qui construxerit, ille 96

ANNOTATIONES.

ris esse dixerim quàm caloriam. Itaque ille animum, hæc corpus inflamat. Febris nostra avaritia est; febris nostra libido est: febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.

82. Danda est ellebori pars maxima avaris.] Ad medendum insanie illorum maxime. Plin. lib. xxv. cap. 6. Nigram elleborum medetur paralytici insanientibus . . . trahit alvum, et bilem, pituitasque.

83. Anticyram.] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 306. Annot. Plin. modò cit. Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitali morbo constat liberatum eo medicamento opus Anticyram. Ibi enim tutissimè nuntitur, &c. Perr. Sat. iv. 16. — Anticyras melior sorbere meracas.

84. Hæredes Staberii, &c.] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insaniam. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adedque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus non contestaretur ingentes divitiis heredibus à se relictas.

85. Ni sic fecissent.] Apponit damnationem et penas, quo heredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. Epulum, arbitrio Arrii.] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii hominis valde sumptuosi. Cic. in Vatin. querit à Vatinio, cur, in epulo Qu. Arrii atratus, seu, cum togâ pullâ accubisset . . . subditque; ita illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c. et paulò post; ex epulo magnificentissimo jamem illam veterem tuam non expleret.

87. Frumenti quantum metit Africa.] Hanc frumento abundare jam dictum lib. I. Od. I. v. 10. jam verò dicendum, ex hæc magnam

annonæ suam partem Romanos habuisse. Nam licet à Sicilia et Sardinia frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus et Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de Re Rustic. lib. ii. Manus movere voluerunt in theatro ac circo quàm in segetibus ac binetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quò saturi sumus ex Africa et Sardinia, &c. Cornel. Tacit. Annal. 12. Olim ex Italia regionibus longinquas in provincias commeatibus portabant; neque nunc in fecunditate laboratur; sed Africanam potius et Ægyptum exercemus, navibusque et castris vita populi Rom. permixta est. Apud Claudian. de Bello Gildonis, v. 52. Roma sic loquens inducitur;

Tot mihi pro meritis Libyam Nitumque de Ætra,

Ut dominam plebem; bellatoremque Senectum
 Classibus æstivo alerent; geminoque vi. issim
 Littore diversi complerent horrea venti.
 Stabat certa salus. Memphis si fortè negasset,
 Pensabam Pharium Gætulis mensibus annum.
 Frugiferam cessare rates, latèque videbam
 Parua Niliacis concurrere carbassi velis.

Sive ego præve; &c.] Hoc referunt ad Damasippum nobilitati, certè perperam: meliùs alii ad Staberium.

88. Nè sis patruus mihi.] Nèli hæc reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotès. Vide lib. iv. Od. 12.

Credo Hoc Staberii prudentem, &c.] Libiquit Stertinius.

Prudentem animum voluisse.] Alii legant prudentem animum voluisse, et explicant, prævidisse sagaciter; nec absurdè.

94. Videretur sibi æquior.] Utpote qui notè navisset ingens malum, cum posset; nec bonè tot sibi procurasset ex opibus manantia.

Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex,
 Et quidquid volet; hoc veluti virtute paratum,
 Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
 Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum 100
 In mediâ jussit Libyâ, quia tardiùs irent
 Propter onus segnes? Uter est insanior horum?
 Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.
 Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
 Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli; 105
 Si scalpra et formas non sutor; nautica vela [649]
 Aversus mercaturis; delirus et amens
 Undique dicatur meritò. Qui discrepat istis
 Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
 Compositis, metuensq; velut contingeresacrum? 110
 Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
 Projectus vigilèt cum longo fuste, neque illinc
 Audeat esuriens dominus contingere granum,
 Ac potiùs foliis parvus vescatur amaris:
 Si positis intus Chii veterisque Falerni 115
 Mille cadis (nihil est, tercentum millibus) acre
 Potet acetum; age, si et stramentis incubet, unde-
 Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
 Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ
 Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd 120
 Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
 Diis inimice senex, custodis, nè tibi desit?

num accipere, licet dominus; imò parcens illi alat se oleribus acerbis; si conditis in cellâ Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, imò trecentis millibus) acre bibit acetum: Quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta unò mînis, cui in arcâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus; is videlicet non multis censetur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. *Vah, senex numinibus in-vise; an ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; an ne egeas?*

ANNOTATIONES.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc gitor tantâ curâ divitiis congasit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent assatum fructus virtutis uberissimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. *Juven. Sat. xiv. 136.*

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,

Ut lecuples moriaris, egentis vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insanis genera. Staberius insaniebat pecuniis amore; contrâ desipit Aristippus nimio ejus contemptu; quippe qui necessarium abjicit viaticum; futilli prorùs ratione.

100. *Aristippus?*] Is genere Cyrenaicus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit; primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; et cum onere se pressum quæstus esset: *Es fandum quod nimis est, inquit Aristippus, et fer quod potes.* *Lert. ex Biont, Suidas, &c.* Alii aliter rem nar-rant. Pórrò quòd Græcus appellatur hic, ratio varia affertur, vel quòd Græcâ philosopha-tus sit, vel quòd Socratis audiendi causâ Athe-

quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, et quodcumque libuerit. *Itaque ille tibi pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum.* Quid simile huic *egit* Græcus Aristippus; qui famulus imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eò quòd lentius progredierentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? *DAM.* Nihil prodest exemplum quòd controversiam controversiâ dirimit: Si quis emat citharas, emptasque unum in locum deferat, nec peritus citharæ *pulsande* aut ullius musicæ: Si scalpra et formas *congerat* qui non est sutor; *aut* vela nautica qui à mercaturâ abhorret; insanus et vecors ab omnibus jure appelletur.

*At enim quid his differi ille qui aurum et nummos accumulât, ignorans bene uti comparatis, ac timens illa contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continud excubet prope magnum tritici cumulum, armatus ingens fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere, licet dominus; imò parcens illi alat se oleribus acerbis; si conditis in cellâ Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, imò trecentis millibus) acre bibit acetum: Quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta unò mînis, cui in arcâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus; is videlicet non multis censetur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. *Vah, senex numinibus in-vise; an ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; an ne egeas?**

his commemoratus sit, vel quòd esset ex insulâ Therâ, quæ Græcâ erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nû agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minime elucescit.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari insaniam. Qui pecunias quæ sunt ad usum, et *χρηματα* proinde Græcis dicuntur; magno studio congerit, nec lis utitur; prorùs est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106. *Scalpra et formas.*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel silvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt amariora; vel malis cooditis, et hinc insipidis et acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquisiti ex insulâ Chio. lib. ii. Od. 19. v. 5. *Falerni*, lib. i. Od. 20. v. 10.

117. *Acetum.*] Vinum accescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cum habeat molliores stragulas, peristromata, &c.

122. *Diis inimice.*] Dant enim Diis utilitè

ventis quam minimum ex
 acervo diluunt quosque
 dies, etiam si meliore oleo
 perfundere inceperis brassi-
 cas, et caput impexum
 ac porrigine immundum?
 Quod si quilibet parvum
 sufficere dicas, cur violas
 fides, cur depradaris ac
 furaris undequaque? an tu
 sapias? Si lapidibus petas
 populam aut famulos tuâ
 pecuniâ emptos, insanire te
 dicent pueri cuncti et puellæ.
 Quando recte conju-
 gem, vel toxico matrem occi-
 didis, an mente sanâ es?
 Nec tu id perpetras Argis,
 nec ferro; sicut Orestes fu-
 riosus interemit parentem.
 Numquid petas eum in fo-
 rorem actum post matrem
 interfectam, nec Furiis
 mente dejectum priusquam
 acutam securim calefecerit
 in faucibus parentis? imò
 ex quo tempore Orestes di-
 citur insanisse, certò nihil
 commisit quod tu damnare
 queas. Nec Pyladem nec
 sororem Electram gladio pe-
 dit, ambos diceris duntax-
 at incessit, hanc vocans furiam,
 illum autem aliud, quod micans
 bilis suggestit. Opimius in-
 digens auro et argento domi
 reconditis, qui poculo fictili è
 Campaniâ bibere Vejentanum
 consueverat festis diebus
 vappam autem nefastis,
 olim oppressus est veterno
 maximo; ad eò ut hæres
 exultans ac triumphans jam
 curreret ad arcam et claves.

ANNOTATIONES.

hominibus, non ut recoedant, sed ut ad usura
 promant: at avarus ad eò metuit nè sibi ali-
 quando quod opus est desit, ut semper desit,
 cum iis quis adsum non utatur.

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulò meliore
 ac lautior utaris. Vide lib. i. Sat. 6. sub finem.

126. *Porrigine.*] Esordibus et incuriâ pec-
 tendi capitis oritur porrigo, quod vitio caput
 furfuribus velut farina oblitum in squamulas
 quosdam resolvitur.

131. *Cum laqueo uxorem, &c.*] Carpit Ho-
 ratius quosdam sceleratos sui temporis, quales
 Scæva, de quo hujus lib. Sat. i. v. 63. et Nerius,
 de quo Pers. Sat. i. 14.

Neris jam lætia ducitur uxor.

Hic nempè ut dotibus potiretur, uxores ne-
 cabat ille matri vitam eripuit, ut hæreditatem
 adiret, vel nè dicitur aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe
 Græcâ, sed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcasmus,
 tit. Sat. i. hujus libri.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram pere-
 mit ulturas patrem Agamemnonem ab eâ in-
 terfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid.
 Orestem: Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva,
 Oreste nequior et insanior.

Actum Furiis.] Virgî. Æn. iv. 471.

Agamemnonius scædis agitatus Orestes,

*Armatum facibus matrem et serpentibus atris
 Cum fugit, ultricesque sedent in limine Divæ.*

139. *Pyladem.*] Amicum. Vid. Cic. de Ami-
 cit. 124. Porro singularis Orestem inter et Py-
 ladem amicitia etiam proverbio decantata.
 Tull. de Finib. 2. *Pylades amicitia.*

140. *Malediciti, utriusque.*] Aliter paulò Euri-
 pides. Sed poetis licet adjuncta rei immutare,
 et comminisci nova: ut dicitur in Epist. ad Pis.

141. *Aliud, jussit quod splendida bilis.*] Aliud
 convivium, quod suggererat iracundia,
 seu furor è flavâ bili: Alii stram bilem inter-
 pretantur: Pers. Sat. iii. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ
 præclara celebritatem dedit Opimiano etiam
 vino et maximo. Hic pauper dicitur ob
 sedidam avaritiam, cui deest tàm quod habet
 quàm quod non habet, ut habet adalgium.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum et vitè
 è Vejentano Hetrurim agro, mecum Pers. Sat.
 v. 167.

—Vejentanumque rubellum

Exhalet vapidd lænam pice scæulis obba.

Festis diebus.] Quibus tamen hostium causâ
 vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase fictili è Cam-
 paniâ.

Vappam.] Corruptum vinum lib. i. Sat. i.

146. *Claves.*] Ad arosas aperendas, austri-
 rendosque summos Opimi.

Curreret. Hunc medicus multum celest atque fidelis
 Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
 Effundi saccos nummorum; accipere plures 149
 Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud:
 Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
 Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age:

Quid vis?

Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
 Ingens accedit stomacho futura ruenti. 154
 Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium ory-

zæ.

Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus.
 Eheu!

Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?
 Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?

Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus;
 Continuò sanus? Minimè. Cur, Stoicè? Dicam. 160
 Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
 Hic æger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit,
 Quòd latus aut renes morbo tentantur acuto.
 Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
 Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus et avarus
 dax. 165

Naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone
 Dones quidquid habes, an nunquam utare para-

tis?

rum loqui) an ergò bene valet, atque exsurgit, Minimè, inquit, nam latus vel renes efficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suum mactet benignis Laribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam?

ANNOTATIONES.

152. *Men vivo?* Inquit exurgens ille à veterano, ad sonitum pecunias commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age: Quid vis? Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, et medici lethadem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.* Diminutivum est à ptisana; *ortivum*, pinsere, decorticare, est *ortivum* vel *ortivum*, ptisana; seu hordeum pistum et cortice purgatum; unde fit puls optimi et salubris succi restauranda viribus accommodati. Galen. lib. i.

Oryzæ. Ex oryzâ, Gall. *du riz*, Angl. *Rice*. Fit pariter, ut ex hædei farina, puls sanitati perutilis. Plin. lib. xviii. cap. 7. *Inde maxime quidem oryzæ gaudet stercoribus* (Al. ut Itali) *è quò ptisanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo.* *Oryzæ quidem folia carnosæ, porro similis, sed latiore: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemme rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ?* Adverte sordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretii remediis necessarii ad salutem, quam de propria salute.

Octo assibus. Al. octissibus, Gallicè moneta circiter *deux sols, dix deniers*.

158. *Quisnam igitur sanus?* Damasiippus loquitur Stertinio.

161. *Cardiacus.* Ore ventriculi affectus, laborans eo morbo, quem Græci *καρδιαχὴν* nuncupant; Gall. *mal d'estomac*.

Craterum. Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. iii. 66. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.* Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc his sacrificabant sive ut à vitis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collata ope grati. Quoniam verò mater Larum Mania dicebatur, patrociniū illorum requirebant ad depulsionem insanis, quæ Græcis *μανία*. Porcum ritu proprio Laribus immolari, pater ex Od. 23. lib. ii.

166. *Naviget Anticyram.* Elleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandum insaniam quæ laborat. Vide suprâ.

Barathrona. Ventri admodum voraci. Qui-

Servius Oppidius veteri cen-
su locuples duo prædia duo-
lus filius Canusi partitus esse
narratur; moribundus au-
tem vocasse liberos ad cu-
bile, et sic allocutus: Ex quo
Te, Aule, perspexi talos ac
nucos operto sinu portare,
ne quon largiri atque ludere:
Te, verò, Tiberi, moestum
supputare, et in cavis oculat-
tare; veritus equidem sum
nè recordia dispar vos te-
neret; ne tu Nomentanum,
tu Cicutam imitaberis. Qua-
mobrem per deos penates
ambos obsecro, tu nè dila-
pides, tu nè augeas id quod
pater sufficiens arbitratu-
ac natura definit. Insuper
utrumque sacramento obli-
gabo, ne vos capiat hono-
rum cupiditas: uter vestrum
Ædilis aut Prætor fuerit, is
testimonii expers et ex-
trandus esto. Nempè ut in
circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis
effundas, ac prædiis et pecuniis à patre acceptis spoliare? Nimirum ut plausus quos accipit
Agrippa, tu quoque accipias,

Servius Oppidius Canusî duo prædiâ, dives
Antiquo censu, natis divisisse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis 179
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucosque
Ferre sint laxo, donare, et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu nè sequerere Cicutam. 175
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas: tu nè majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Præterea nè vos titillet gloria, jure-
Jurando obstringam ambos: uter Ædilis fuerit
vel [664]
Vestrum Prætor, is instabilis et sacer esto. 181
In cicere, atque fabâ, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et æneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, seras tu, 186

ANNOTATIONES.

dam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurges. Propriè *baradrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii et capite damnati. Sensus Horatii est; quid differet utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, et ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insanis specie deterrentia.

Canusî.] Hæc urbs erat Apulise, de qua lib. i. Sat. 6.

169. *Divisæ.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Ne tesseras lusorias, Gall. *des*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim, non item illis luitabant pueri. Suet. Oct. cap. lxxxiii. *Animi laxandi causâ, modò piscabatur hamo; modò talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, ubi osculis, alii, alii oculis, legunt; et postea; maceratum callidè aquâ homini quoque in cibo est.*

172. *Ferre sinu laxo.*] Sine magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servilii Oppidii filius.

174. *Vesania discora.*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aultus propendebat in prodigalitate. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione et luxuriâ famosum: de eo lib. i. Sat. 8.

Cicutam.] Feneratorum avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirat.

179. *Nè res titillet gloria.*] Ne vos ambitione ducti et teneri contingat; nè ambiatis

illum magistratum. Prætorum, &c.

181. *Instabilis.*] Adempto jure testimonio dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. lib. vi. cap. 7. et lib. xv. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viciam munire studebant; spargebant id vulgus legumina quæ magni tum aestimabantur à populo nondum locuplete et superbiante. Plin. lib. xviii. cap. 12. varia cicerum genera assert; ejusdem verò capituli initio ita scribit *Inter legumina maximus honos fabæ; quippe ex quâ lentulus sit etiam panis*, cap. xiv. *hujus*, inquit, *usus est proximus; cum sit homini, et quadrupedum generi unguis habenti communis; et postea; maceratum callidè aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè et gloriosè, ambules, cum Ædilis et more ludos Florales procuraris, tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus occupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. v. 177.

*cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut Floraria potius
Aprici meminisse senes.*

Æneus ut stes.] Ut erigatur sibi statua et vere.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certe bonâ sua profuderunt in missilibus et donariis; et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiaria.

186. *Agrippa.*] Augusti gener, populo summo affectissimus: de eo lib. i. Od. 6

Astuta ingenium vulpes imitata leonem?
 Nè quis humasse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
 Rex sum: Nil ultra quero plebeius: Et æquum [655]
 Rem imperio, ac si cui videor non justus, inulto
 Dicere quod sentit permitto: Maxime regum; 190
 Di tibi dent captâ classem deducere Trojâ:
 Ergo consulere, et mox respondere licebit?
 Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
 Putrescit, toties servatis claris Achivis;
 Gaudeat ut populus Priami Priamusq; inhirsito 195
 Per quem tot juvenes patrio caruere sepulchro?
 Mille ovium insanus morti dedit, inelytum Ulyssem
 Et Menelaum unâ mecum se occidere clamans:
 Tum cum pro vitulâ statuis dulcem Aulide ha-
 tam [666]

quasi vasa vulpes genero-
 rum leonem emulata? O,
 Atrida, quare prohibes ne
 quispiam curet sepeliendū
 Ajacem? AGAMEMNON.
 Quia rex sum. STERTIN.
 Ego unus è plebe nihil ampli-
 us interrogo. AGAMEM.
 Quin et rem justam jubeo.
 Quòd si quis me iniquum ju-
 dicat, huic per me licet im-
 pube loqui quicquid cesset
 STERT. O; regum maxi-
 me, tibi numida largiantur
 ut expugnata Trojâ classem
 reducas incolumem. Igitur
 interrogare; statimque res-
 ponsum dare permittis? A-
 GEMEM. Permittito. STEK
 TIN. Quare Ajax heros
 post Achillem maximus

computrescit, Græciâ toties liberatis inclitus? An ut lætetur populus Priami, episcopus Priam-
 us quòd ille maneat insepultus, per quem tot adolescentis patriâ seculari privati sunt? A-
 GEMEM. Imò quòd mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se præclarum Ulyssem
 ac Menelaum; atque ipsam me. STERT. At, quando tu in Aulide

ANNOTATIONES.

186. *Astuta ingenium, &c.*] Tu pusillus
 magnos perperam emulatus. Sunt qui allu-
 di velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu A-
 siao Cumano leonem exuviis induto.

187. *Nè quis humasse velit, &c.*] Novus Dia-
 logus, quo ambitiosus pariter insanire demon-
 stratur; asseriturque id quod est supra, v. 45.
Hæc magnos formula reges tenet. Itaque Ster-
 tinus seu plebeius quisquam inducitur loquens
 cum Agamemnone; qui quidem, ut regum
 maximus appelletur, grande piaculum, non
 dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam
 ambitioni suæ magis immolat; quam Dianæ
 aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in
 Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium; excepto Achille
 solo, fortissimum Græcorum; eorumque in-
 signe propugnaculum, atque inter cæteros ca-
 pite et latu numeris eminentiorem: teste Ho-
 mero, Iliad. ii. et iii. Vide lib. ii. Od. 4. v. 6.

Vetas cur?] Ajacem propriâ tranu interfec-
 tum Teucer frater ad sepulturam efferre mo-
 liebatur; at prohibitus est jussu Agamemno-
 nis; ad quòd hostilem in Græcos animidū ille
 præbesset, ut mox explicabatur.

188. *Nil ultra quero.*] Quidam legunt, *quære*,
 et contidius est Agamemnonis sermo.

189. *Gaudium ut populus Priami.*] Gaudium
 beatè hostibus Trojanis ingens paras: ex
 Iliad. i.

Priamus.] Is non Trojæ solùm, sed propè
 totius Asiae rex; pater Hectoris, Paridis,
 et ceterorumque numero 50 teste Cic. Tus. I. quorum
 17 à legitima uxore. Hos bello Trojano ferè
 omnes vidit ab hostibus occisos; ipse denique
 Trojâ captâ interemptus à Pyrrho, Achillis
 filio.

197. *Mille ovium insanis morti dedit, &c.*] De
 armis Achillis mortui contendit Ajax cum
 Ulysse; causâ verò cecidit; unde irâ et furo-
 re percussus in Græcos alieci putans, percussus

benè multas trucidavit. Demùm ad mentem
 reversus facinoris pudore semet gladio per-
 mit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Me-
 tam. 13. &c.

Mille ovium.] De hæc loquendi formulâ *Mille*
hominum; &c. Gell. lib. i. cap. 16. Macro-
 b. Saturn. lib. i. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem,
 Sparte regem; cujus uxor Helena à Paride
 raptâ, Trojâ incendio flammis suppeditavit.

Unâ mecum se occidere clamans.] Arietes
 nempe grandiores ac boves occidens Ajax ar-
 bitrabatur se mactare Agamemnonem, Uly-
 ssem, Menelaum; et scommata etiam in eos
 jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. xiv. 286.

Ific bore percussus mugire Agamemnonem credit.
 199. *Tum cum pro vitulâ, &c.*] Vide Euripid.
 Iphig. in Aulide. Virgil. Æn. ii. 116.

Sanguine placidus ventos, et virgine cessâ.

Porro totam hanc fabulam cofinixerunt Poëtæ
 ex Historiâ Jephthæ; lib. Juddic. cap. xi. Item
 ex sacrificio Abraham; Genes. cap. xxii. Præ-
 clarè Cicero lib. iii. *Quid Agamemnon, cum*
devolet Diane quod in suo regno pulch-
errimum natum esset illi thno (observa, Lec-
tor, Historiæ varietatē seu variam narratib-
em) immolari Iphigeniam, quâ nihil bruti
quidem anno natum pulchrius? Promissum po-
nitur non faciendum, qudm tam letum factum
admittendum fuit. Ergo et promissa non fa-
cienda nonnunquam. Sic profectò et Jephthæ
 culpatur, tum quòd vorit stultè; tum quòd pu-
 tavit stultum votum ad implendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam. Hæc trax.] Ad
 Aulidem Boeotiæ portum detinebatur classis
 Græcorum, suspensis ventis; et grassante pes-
 tilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone
 imprudenter venandò interfectum. Quâ de re
 consulti vates responderunt placidos esse
 Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filia.
 Itaque sacrificio factaco Graeci prosperam ma-

filiam delectam loco juven
ca altariibus admoves, ca-
patque, molâ salâ, scelerate,
conspergis, num teneas
judicii æquitatem? *AGAM.*

Quid loqueris? *STERT.*
Enimverò quid peccavit
Ajax furiosus, quando pecu-
des ense jugulavit? haud
conjugem et filium læsit,
diras quidem in filios Atrei
jactavit: at nec Teucrum,
nec ipsam Ulyssem percussit.
AGAM. Atqui ut abstraherem
naves iniquo litore detentas,
ego ritè nomina plavivi sanguine.

STERT. Tuo videlicet, insano?
AGAM. Meo, inquam, sed minime insanus.

STERT. Verùm qui speciebim falsis
et scelere confusus conspurcatisque ducitur,
certè furiosus censeri debet:
nec interest utrum per insaniam
an per iram peccet.

AGAM. Mæne, quando sponte crimen perpetras
ob vanam gloriam? utrum culpâ caret animus,
dum superbit? Age verò si quis agnam lecticâ
circumferre gaudeat,

Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, ad-
sâ;

Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim

Ajax

Fecit, cum stravit ferro pecus? abstinuit vim

Uxore, et nato; mala multa precatus Atridis;

Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.

Verùm ego, ut hærentes adverso litore naves

Eriperem, prudens placavi sanguine divos.

Nempe tuo, furiose: Meo, sed non furiosus.

Qui species alias veris, scelerisque tumultu

Permistas capiet, commotus habebitur, atque

Stultitiâne erret, nihilum distabit æn irâ.

Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?

Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,

Stas animo? et purum est, vitio tibi cum tumidum
est cor?

Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,

Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Munquid Ajax insaniat cum agnos perimit innocentes?
an fu mente sanâ es, quando sponte crimen perpetras
ob vanam gloriam? utrum culpâ caret animus,
dum superbit? Age verò si quis agnam lecticâ
circumferre gaudeat,

ANNOTATIONES.

vigationem naberunt, Trojamque exciderunt.
Euripid. cit. Ovid. Metam. xii. Alii aliter.
Vide Cic. antè cit. Offic. iii.

200. *Spargisque molâ caput, &c.*] Ex sole-
mni ritu sacrificiorum; qui quidem talis erat:
1. Inter cornua victimæ deponebant molam
ex farre molito et sale; unda facta vox im-
molare. Vide lib. iij. Od. 23. ubi *farra pio et
saliente micâ*. 2. In caput hostiæ affunde-
batur vinum; à quo prius tum Sacerdos tum as-
tantes degustare seu delibare solebant: hinc-
que dicta libatio. 3. Ipse manu setas avelle-
bat inter hostiæ cornua: atque in ignem, velut
prima libamina projiciebat. 4. Victimarius man-
dabat hostiam cedere ac jugulare. 5. Aruspex
cultro ferro viscera explorabat, an perlitum
foret. 6. Ministri è singulis visceribus ac
membris certas partes excecabant, farinâque
involutas et in calathis compositas sacrificanti
offerebant; hic verò aris imponebat, accen-
soque foculo cremabat. 7. Epulas instruebant,
circum aras saltabant, choreas ducebant, hym-
nos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmessâ. Nato, Eurysace.
Atridis, Agamemnone et Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem suum.

Ulyssem.] Cui tamen Ajax iratum maximè.

208. *Qui species alias veris, &c.*] Urget Ster-
tinius, quasi diceret: Imò furiosus es ac de-
mens quippe falsis rerum speciebus illusor, at-
que (ut ait Tull. Tusc. cap. v.) *mentem habes
inutilum pravitatis erroribus*. Quòd si animo
stares, si commotus non esses, veras utique
species habuisses, *rectum animi servasses*, at-
que adèd intellexisses hominis eodem haud
placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur;
neque vanâ honoris cupiditate deceptus

crimen infandum speciosâ religionis umbrâ ve-
latum stultè admisisses. Certè sana mens cas-
as rerum et consecutiones videt. Cic. de finibus 2.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, sum-
mi Græcorum imperii, ambitiosi nominis stu-
dio, ut totius Græciæ exercitûs imperator dica-
ris. Vide II. ii. sub fluxem; ubi numerantur
et nominantur reges ac duces Græcarum
copiarum. Præcipui verò isti; Achilles Myr-
midonum, Ulysses Ithacensium, Thoas Ætolo-
rum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rho-
diorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Tella-
monius Salaminorum, Ajax Oileus Locrensi-
um, Mnestheus Atheniensium, Nestor Pyliorum,
Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoni-
orum, Agamemnon Arcadum, &c. Quibus om-
nibus, id est, navibus circiter mille ac docen-
tis, virorum autem millibus centum et viginti
præerat Agamemnon Mycenensium rex.

213. *Stas animo?*] An non tua mens de
suâ sede mota ac dejecta est? cum enim stat
illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cum tumidum est cor?] Alii sic
interpungunt: *purum est vitio, tibi cum
tumidum est cor*: certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum
à simili. Porrò ne cui æ similitudo videatur
futilis aut insulsa, legat, lib. 2. Sam. cap. xii.
v. 3. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine
Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat
omnino præter ovem unam parvulam, que
creverat apud eum cum filius ejus, de pane illius
comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu il-
lius dormiens; eratque illi sicut filius*. Item
Sueton. Calig. cap. 55. quimirum Imperator
ille equo suo, præter æquale marmoratum, et
præcepte eburneum, præter et purpurea tegu-

Huic vestem, ut natæ, paret ancillas, paret an- ac velut filie vestes, aurum,
 rum, 215 famulas tribuat; puellam
 Pusam aut pusillam appellet, fortique marito [668] vel puellulam nominet; at-
 Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus dare velit: lati Prætor edic-
 Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos. to omnem auferat potesta-
 Quid! si quis natam pro mutâ devovet agnâ; tem; curaque sit penes cog-
 Integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava 220 natos sapientes. Quid! si
 Stultitia, hic summa est insania. Qui sceleratus, aliquis filiam loco agnæ
 Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama, mutæ addicit morti? an
 Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis. mente constat? Nequa-
 Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum: quam affirmes. Itaque ubi
 Vincit enim stultos ratio insanire nepotes. 225 est iniqua fatuitas, ibi sum-
 Hic simul accepit patrimonî mille talenta, ma est insania. Qui in-
 Edicit, piscator uti, pomarius, auceps, 225 quisquis præclare existi-
 Unguentarius, ac Tusci turba impia vici, mationis avidus fuerit, hunc
 Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum attonitum fecit Bellona san-
 Manè domum veniant. Quid tum? venère frequen- [659] guinolenta. STERT. ad
 tes. 230 DAMAS. Jam verb me-
 cum excute luxuriam et
 Nomentanum, quippe ratio
 prohibat luxuriosos desi-
 pere et furere. Iste ubi à
 patre accepit mille talenta,
 statim venire manè in suam domum jubet piscatores, pomarios, auceps, myrropolas, turbam-
 que sceleratam Hetrucsi vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid
 huc? magno numero confluxere.

ANNOTATIONES.

menta, ac manile è gemmis, domum etiam et
 familiam et suppellectilem dedit, quo lautius no-
 mine ejus invitati acciperentur: Consulatum
 quoque traditur destinasse. Quid verò Xerxes
 platano arbori donans aureum monile, assi-
 duumque satellitem, ex eorum numero qui im-
 mortales vocabantur? Herod. lib. vii. Vide
 Annot. lib. ii. Od. 16. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus et pusa,
 unde pusilla et pusio, idem significant quod
 puer et puella: Varro vi. de Ling. Lat. Alii
 legunt *pupam et pupillam*.

217. *Interdicto huic omne adimat jus Præ-
 tor.*] Huic homini tanquam male sano Prætor
 interdicit omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius adminis-
 tratio seu procuratio transferatur et commit-
 tatur propinquis. Lex. 12. tab. ita statuebat:
*si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in
 eo pecunieque ejus potestas esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.*] Quid ergo
 Agamemnon morti addicens filiam, et aris
 devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui acceleratus, Et furiosus erit.*] Non
 absudit quod legitur apud Isai. cap. xxxv. v. 8.
*Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non
 errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel splen-
 dens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ
 gloriæ plus æquo avidum et stultè appetentio-
 rem, scilicet attonitum indeque vesanus red-
 didit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. iv.
 123.

————*Ut Fanaticus æstro
 Percussus, Bellona, tuo.*———

Græcis *ἡστέροντες*, vesanus fulmine vel toni-
 tru stupefactus; *ἡστέροντα*, stupor, vesania.

224. *Nunc, age, luxuriam, &c.*] Ostendimus
 insanire avaros et ambitiosos; nunc ambitio-
 sos arripimus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem profusione et lux-
 uriâ famosum, de eo jam lib. i. Sat. 8. et
 lib. ii. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque
 Nomentanum pinguem hæreditatem accepit,
 eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monete *six cens mille
 écus*; siquidem unumquodque talentum ad ra-
 tiones nostras, facit nummos sexcentos.

227. *Pomarius.*] Qui fructus sive poma om-
 nis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib i
 Sat. 2. Gall. *Parfumeur*.

Tusci turba impia vici.] Quotque volupta-
 tum asecler et ministri habitant vicum Tus-
 cum; qui Palatium inter et Capitolium situs
 est: dictus à Tusci incolis. Quam appellandi
 rationem varie quidem explicant. Varro de
 Ling. Lat. lib. iv. Tit. Liv. lib. iii. Dion. Halic.
 Vide Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 18. In eo
 meretricis habitabat; item unguentarii; unde
 et Thurasius dictus est; certè male famæ no-
 tam habuit. Plaut. Cellist. ii. 3. 2. *Tusca
 modo indignè dolem quaeris corpore.* Et Car-
 cul. iv. 2. 2. in *Tusco vico, ibi sunt homines qui
 ipsi esse venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffon*.

Fartor.] Qui aves farcit et saginat; qui
 hœcanicas aliaque id genus farcinina facit et
 condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cuncti si-
 mul cupediarum ac deliciarum artifices et mi-
 nistri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum vo-
 lunt aliqui cum Varro lib. iv. de Ling. Lat

Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam horam singuli domi habent, tuum illud puta; ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: Tu in nivibus Lucanis pernoctas: occreis ludutus, ut aprum ego comedam: Tu pisces hæveme in mari queris misæ. Ego certè deses haud metere tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies centena millia sestertium; tibi tantundem; triplum verò tibi, per quem festinat conjux mediâ nocte arcessita. Esopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ adlatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies centena simul; nonne tam insanus, quam si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, et scurrilitate, et criminum studio simillimum; assueti comedere lusciniæ magno pretio emptas:

Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid et horum Cuique domi est, id crede tuum; et vel nunc pete, vel cras.

Accipe quid contra juvenis responderit æquus.

Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum 234

Cœnem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris: [600

Segnis ego, indignus qui tantum possideam; aufer

Sume tibi decies; tibi tantundem: tibi triplex,

Undè uxor mediâ currit de nocte vocata.

Filius Esopi detractam ex aure Metellæ, (Scilicet ut decies solidum exsorberet,) aceto 240

Dihuit insignem hæccam: qui sanior, ac si

Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?

Quinti progenies Arri, par nobile fratrum,

Nequitia et nugis, pravorum et amore gemellum,

Lusciniæ soliti impenso prandere coemptas: [661]

ANNOTATIONES.

palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Augusto in alveum est coactus quemadmodum dicitur in Arte Poet. v. 67. hic et Tibul. lib. ii. Eleg. 6.

At quâ Velabri regio patet, ire solebat.

Erignus pulchè per vada linter aquid.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibusdam, in foro boario; ex aliis, in foro ostio; hoc. S. Giorgio in Velabro. Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat oblentus vellus, sub quibus vendebantur oleum, casei, et similia. Plant. Captiv. iii. l. 29. quasi in Velabro olearii. Martial. lib. xiii. Epigr. 84. capcum Velabrensem commendat.

Macellum.] Locus obsonii vendendis Romæ destinatus; à macandis pecoribus ac venundandis appellatus; vel à quodam Macello nomine, cuius domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. Leno.] Hic vel à leniendo vel ab alijsendo dicitur, accipimodatum planè suo nomine sermonem habet ob juvenem prodigum.

233. Equus.] Ironicè Nomenianus scilicet erga nequam illos homines ac iucundos libidinum ministris benignus ac liberalis.

234. Tu nive Lucanâ, &c.] Quantas, inquit, pro me fers ærumas, venando in Lucaniæ montibus ac silvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas: de Lucaniâ, in Epod. I. sub finem.

236. Verris.] Hinc retis genus piscatorium vocarunt everriculum. Non. Marcel.

237. Sume tibi decies.] En vobis præmia rependere statui; dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertium; tantundem quoque tibi, piscator; tibi verò, triplum, O, leno, qui sedulo mihi voluptates procuras.

239. Filius Esopi, &c.] Esopus Tragædus fuit locuples admodum et luxuriosus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducentes sestertium, et alij; et cum à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii

detraxit, atque aceto liquefactam exsorboit. Vide Valer. Max. lib. ix. cap. 1. Macrobi. lib. li. cap. 14. Plin. lib. ix. cap. 36. ubi de Cleopatra: Antonique epolis pariter luxuriosis; subditque: Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragædi Esopi filius, relicta ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, pendè Histriani comparatus, &c. Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorboit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. Scilicet ut decies solidum exsorberet.] Plin. modò cit. Duo subre maximi uniones per omne ævum; utrumque possedit Cleopatra Egypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superque simul ac prociâ fastu, ut regina meretriz, lautitiam ejus optem apparatusque obtrectans, querente eo quid astrui magnificentia possit, respondit, undè se caput centies sestertium absumpturam, &c.

Aceto Diluit.] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. iii. cap. 3. Macrobi. lib. iii. cap. 17. Plin. cit. Ex præcepto ministri unum tantum vas arte eam ponere aceti, cuius asperitas risque in labem margaritæ resolvit. Item lib. xxiii. cap. 1. sub finem; acutum sacra rumpit insursum, quæ non ruperit ignis antecedens.

243. Quinti progenies Arri, &c.] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo supra, v. 86.

246. Lusciniæ soliti impenso prandere.] Valer. Max. cit. Esopi Tragædi filius, inquit, non solum perditas sed etiam furiose luxurie juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cenâ pro siccatis ponere, acetoque liquidas magnæ summe uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velud amarum sarcinam quàm celerimè objicere cupiens. Plin. lib. x. cap. 61. Insignis est Esopi histrionis tragici patina sex

Quorsum abeant sani? cretâ an carbone notandi?

Ædificare casas, postello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum, amentia verset,
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
Nec quicquam differre, utrumne in pulvere,
trimus

Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus flores; quæro, faciasne quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpisse coronas,

errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, fascium operimenta: quemadmodum ille commessatus narratur coronas capite detraxisse,

ANNOTATIONES.

*centis millibus sedertim taxata; in qua posuit
et us cantu aliquo aut humano sermone vocales,
nummis sex singulas coemptas; nullâ inductus
suavitale, nisi ut in his imitationes hominis
manderet, ne quæstus quidem suos reperitus
illos opimos et voce meritis; dignus prorsus
fido, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cenabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. viii. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibælibet; cœna verò convivium paratum et elaboratum. Unde et soli prandebant, at cenabant in cotu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?* Quomodo sanis annumerentur? Marcellius haud alserudè corripit: Quorsum abeant? sanin? cretâ an carbone notandi?

Cretâ an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. v. 108.

Ille prius cretâ, mox hæc carbone notati.

247. *Ædificare casas, &c.]* Amantes etiam despere jam probat; tamque puerilia agere, quàm solent pueri domunculas extruentes è ceno et lapillis; mures velut jumentata ad postellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.]* Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitis per numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò et Augustus. Sæton. Octav. cap. lxxi. *Alea rumorem nullo modo expavit; lusitque simpliciter et palam oblectamentis curâ etiam senex.* Et postea, scribit ad filiam: *Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis contrivis dederam, si velint inter se, inter eamam, rel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux. lib. ix. cap. 7. Ovid. de Nuce, v. 80.

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar,

Ut divinitas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ita cum filio-
lis lussare narratur sapiens ille Socrates, nec supervolentem Alcibiadem erubuisse.

quâ parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculas, parvo curru mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste, hæc dicat agi vesaniâ. Si

250
[602] ratio vocat, amare puerilius esse quàm ista: nec ullum esse discrimen utrum in arenâ ludas iisdem ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymare; rogo te, nem acturus sis quod Polemo quondam egit

255
quod Polemo quondam egit

249. *Si quem delectet barbatum.]* Id est, si quis barbatus et senex ludos istos pueriliter consecretur, ac totus illi incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon?]* Is adolescens Atheniensis luxuriâ perditus, die quadam ebrius et commessabundus scholam Xenocrati ingressus est; hunc verò cùm de temperantiâ, sobrietate, pudicitia vehementer disputantem audisset, ad eò commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejurârît. Quis et factus Xenocrati discipulus post ipsam docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. iv. Valer. Max. lib. vi. cap. ult. Suidas, &c. Meminit et S. Ambros. lib. de Eliâ, cap. xii.

255. *Fasciolas] Integumenta pariter et ornamenta, quibus tibias et crura præligabant ac vinciebant præsertim molles: Græci periscelidas vocant: Latini subligas, calligas, braeas, feminalia. Gall. bas et haut de chausses. Cic. de Harus. respon. P. Clodius à matre, à mulieribus soleis, à purpureis fasciis, à atrophis . . . et factus repente popularia. Quintil. lib. xi. cap. 3. fascias quibus crura vestiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito saponendum aliqui interpretantur, sed absurdè. Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam oculo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, coronas florens, loquiunt. Imò colli ac fascium involucrum et fomentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. l. 17. Annot. Quintil. citat. *Palliolum, dicit fascias quibus crura vestiuntur, et focalia et euriæ ligamenta, sola potest excusare relictus Senec. Natur. quest. 4. Videbis quoddam graciles, palliolo focalique circumdatos. Martini lib. iv. Epig. 142.*

*Si recitaturus dederò tibi forte libellum,
Hoc focale tuus auerat auriculus.*

Et lib. iv. Epig. 41.

*Quid recitaturus circumdas vellera collo?
Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpisse coronas.]* Valer. Max. citat. Polemo.

statim ut reprehensus est à Postquam est impransus correptus voce magistri.
 sobrio præceptore. Si off- Porrigis irato puero eum poma, recusat: [663]
 fers poma irato puero, re- Sume, catelle; negat: si non des; optat: amator
 spuit. Accipe, mi puelle, Exclusus qui distat; agit ubi secum, eat an non, 260
 inquis: ille abjicit. Quid si deneges, efflagitat. In Quo rediturus erat non arcessitus; et hæret
 quo dissent amator expulsum, Invisis foribus. Nec nunc, cum me vocat ultro,
 cum animo pugnat: redeat ne accersitus, an non, et Accedam? an potius mediter finire dolores?
 quo reversurus fuerat etiam non revocatus: nec recedit ab infesta Janua. Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit: jam accersit, an revertat? Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellum, minimè; licet procedat. En Pax rursum. Hæc si quis tempestatu propè rita [664] famulus longè prudentior. O, domine, consilio et ratione haud geritur negotium Reddere certa sibi; nihilo plus explicet, ac si 270 modo et ratione carena. In Inanire paret certâ ratione modoque. amore hæc sunt incommoda; bellum ac deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatu instat incerta sunt, atque cæco impetu moventur; ita non magis proficiat, quam si velit desipere certâ ratione et modo.

ANNOTATIONES.

Vitis gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucidâ veste nictus, patenter Xenocratis scholam intravit turbâ doctorum hominum refertam. . . Cujus gravitate sermonis respiciere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulò post brachium intra palatium reduxit; procedente tempore, oris convivialis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exiit.

257. Postquam est impransus correptus voce magistri.] Ex Diogene Laërtio cit. et aliis. Xenocrates valdè sobrius et continens fuit. Ergò quòd impransus hic dicitur ille; et quòd ait Persius Sat. v. 85. cur quis non prandeat, hæc est? similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, nè nullo cibo et potione completi minus rectè uti possent mente ac ingenio, ut loquitur Cic. Tusc. 5. Porro et siccus Xenocrates, ita et castus. Nam et Phrynos et Laërtis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequiquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ deinde victæ prædicarunt non virum illum sed statuas visum esse. Diog. Laërt. lib. iv. &c.

Correptus voce magistri.] Val. Max. antè cit. Non contentus Polemo tam desumpti introitu, concessit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissimum præcepta temulentia lascivis eluderet. At Xenocrates vultum in eodem habitu continens; omnisque de quibus diserebat, de Modestia ac Temperantia loqui cepit.

Itaque Polemo unius orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitia, non habitavit.

258. Porrigis irato puero, &c.] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

260. Amator Exclusus.] Ex Terentii Eumuch. Sc. 1. ubi Phædrin expulsum à Thæridè

meretrice, ac post accersitus, ita secum agit ac deliberat.

Quid igitur faciam? non eam? ut tunc quidem,

Cum accersor ultro? an potius ita me comparem

Non perperâ meretricum contumelias;

Exclusi; revocat; redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. v. 171.

Nunc serus et violentus, at si vocet, haud morâ, dicas:

Quidnam igitur faciam? nè nunc, cum accersat et ultro

Supplicet, accedam?

261. Hæret Invisis foribus.] Odit et aversatur Januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263. An potius mediter finire dolores? Pers. cit.

— finire dolores

Præteritque mediôr.

265. Servus non paulò sapientior.] Parmeno servus Phædræ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vicia, injuriæ,

Suspiciones, inimicitia, invidia,

Bellum, pax rursum. Incertâ hæc si tu postulas

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam ut cum ratione insanias.

Plutarch. amanti, oderunt; eundem absente desiderant, presentem metuunt; adulantur convicia dicunt; pro amato moriuntur, occidunt; optant non amare, abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 4. Crydè ego, &c.

Quid? cùm Picens excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percūsti fortè, penès te es?
Quid? cùm balba seras annoso verba palato,
Ædificante casas qui sanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modò, in-

quam,
Hellade percussâ, Marius cùm præcipitat se, [666]
Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus? 280
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat, et, Unum,
(Quid tam magnum? addens.) unum me sùrpitè
morti,
(Dis etenim facile est) orabat: sanus utrisque

que ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? abbat) unum, inquam, ab læterita vindicate, O, dii; nam potestis. Is aures ambas et oculos integros habebat;

Quid? cùm Picens pomis
semina detrahens letaris,
si casa ferias lectum con-
vexum; an tui es compos?
Quid? quando senili palato
molliculas voces fingis, num
sapientior es puero dumun-
culas extruente? adijunge
sanguinem dementiæ, et
flamman ense rimare. Dic
verò, Marius nuper Hellade
occisa præcipitem se dante,
fuitne furiosus? num inea-
rit laborasse illum negabis,
ac sceleratum ipsum
met affirmabis proximâ,
ut sit, appellatione res
quasque designans? Erat lib-
ertinus quidam vetulus
manè jejunos discurrens per
plateas, manibus lautis, at-

ANNOTATIONES

272. *Quid? cùm Picens, &c.*] Alias amantissimam ineptias confert cum puerorum nugis. Nitidum solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare et in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant; sequè rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. ix. cap. 7.

Picens.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis; laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italia regione, quæ hodie complectitur Marchiam Anconitanam et partem Aprutii.

273. *Gaudes, si cameram, &c.*] Ineptè et pueriliter exultas leni ac futili de causâ: an ergò sapis?

274. *Cùm balba, &c.*] Cùm tu senex mollicule verba effers et pueri ad instar balbutendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandum puella benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Persius simile quid habet, Sat. l. 38.

Rancidulum quiddam balbè de nare locutus Phyllidas, Hypsipylas, vatium et plorabile si quid

Eliquit; et tenero supplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantum facit insanos, sed et crudeliter faciosos. Nam ad cædè etiam perpetrandas impellit et cogit.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum fud symbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito*: id est, hominis, præsertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende et move. Diog. Laert. lib. viii. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, et amore abreptus, alio insuper affectu, ut irâ, commovetur, omnino insanire, imò ad quodvis perstrandum facinus et crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem postquam, quam deperibat, pro irâ et zelotypiâ trucidavit; ac

deinde semetipsum pro dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam poetâ commemorat.

278. *Cerritus.*] Quasi Cereritus, id est, a Cere perculsus, et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valè hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis iustum hominem sceleratum dicere, quam fateri insanum? verùm quoquo modo respondeas, nihil proficis; si quidem improbus quilibet insanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam supersticiosos aggreditur, omnemque simul religionem deridet.

Circum compita.] In compitis colli penates jussere Augustus.

Sicrus manè senex, &c.] Singulas voces advertentes, animum tranquillum et hoc magis supersticiosum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, paraque manus ad deos tollere satagit, fatos tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum et difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm nostra lætip clarior, ac meliorem sensum signat.

Unum me sùrpitè morti.] Immortalitatem concedite mihi vestrum observantissimo. Hic pertinet verum stymon vocis *superstitis*, cujus meminit Cic. 2. De nat. Deor. *Qui tales dies præcedunt et immolabant, cui ut liberi sibi superstitis essent, superstitiosi nunt appellati; quod nomen postea latine patuit.* Contra tamen pugnat Lactant. lib. iv. De verè sap. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum fuisse hominibus, qui superstitione esse cupiebant vehementius, mortem abhorrentius plucebant, et vitam à diis curâ sagittantes.

ut mentem exciperet cum
 ventuandans herus, si lites fu-
 gisset. Atque hoc etiam
 hominum genus reconset
 Chrysippus in numero
 Menenii grege. Mater pu-
 eri à quinque mensibus æ-
 grantantis ita orabat: O, Jupi-
 ter, qui magnas ægritudines
 immittis et aufers, si frigida
 quartana reliquerit *meum*
hunc filiolum, nudus in Ti-
 beri stabit mane, quâ die tu
 jejunia præscribis; itaque
 seu casus seu medicus ægro-
 tum è periculo liberaverit,
 vesana parens in frigido li-
 tore statuet, ac revocatâ fe-
 bri interimet. Ecquo morbo mente affecta? motu numinum. *DAMASIP. ad Horat. Ista mihi*
velut amico dedit arma Stertinius, sapientium octavus,

Auribus atque oculis: mentem, nisi litigiosus, 285
 Exciperet dominus, cum venderet. Hoc quoque
 vulgus [666]
 Chrysippus ponit fœcundâ in gente Menenii.
 Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
 Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
 Frigida si puerum quartana reliquerit, illo 290
 Manè diè, quo tu indicis jejunia, nudus
 In Tiberi stabit, Casus medicusve levârit
 Egrum ex præcipiti; mater delira necabit [667]
 In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
 Quone malo mentem concussa? timore deorum. 295
 Hæc mihi Stertinius, sapientium octavus, amico

ANNOTATIONES.

285. *Mentem, nisi litigiosus, Exciperet do-*
minus, &c.] Id est, libertinus ille, sive libertus,
 sanus quidem erat corpore, at mente nequa-
 quam: quocirca si eum adhuc servum domi-
 nus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset
 ementi, si lites habere cum eo pollet; atque
 aded sanum asseverans, mentem debebat ex-
 cipere. Cic. Offic. 3. *In mancipio vendendo*
dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibea-
tur mancipium jure civili. Vidè Gell. lib. iv.
 cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto edilium curu-*
lium, quâ parte de mancipiis vendendis cau-
tum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum
singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelli-
gi rectè possit quid morbi vitique cuique sit,
&c. Unde si morbosum aut vitiosum, noxave
 non solum ignorasset emptor, redhibere po-
 terat ex lege.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc super-
 stitiosorum turbam accenset Chrysippus nu-
 merose genti ac multitudinî insanorum, sive
 similium Menenii. De Chrysippo lib. i. Sat.
 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *Stultorum*
infinitus est numerus.

Menenii.] Hic parum integræ sanæve mentis
 vivebat Horatii tempore, superstes unus ex
 illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quam-
 vis piebelâ. Notus in primis extitit Agrippa
 ille Menenius, qui solerti membrorum ac ven-
 tris dissidentium apologo, patres et plebem
 alienatôs in concordiam reduxit Tit. Liv.
 lib. ii.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud super-
 stitionis genus et exemplum. Mater stultè vo-
 tum facit ac stultius adimplet. Vovet pro in-
 columitate filii, voti rea incolumem ipsa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quar-
 tana febris proficiatur: atque hujus paroxys-
 mo incipiente, totum corpus frigore et horrore
 concutitur.

Illo diè, quo, &c.] Diè nempe Jovis, quo
 jejunia indicebantur ac magistratibus ac
 sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem
 observanda erant. Morem certè hunc hause-

rant à Judeis, Chaldeis, Egyptiis, quorum
 ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad so-
 lemnes festos se jejuniis præparabant, at et
 hodie Christiani.

291. *Nudus In Tiberi stabit.*] Quasi ut tota
 ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra
 procederet: is veterum mos erat supersti-
 tione. Virgil. Æn. ii. 719.

Atteclare nefas, donec me flumine rivo
Abluero.

Juvenal. Sat. vi. 521.

Hybernum fractâ glaciè descendet in amnem.
Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsius
Vorticibus liquidum caput abluet.

Pers. Sat. ii. 15.

Hæc sanctè ut possas, Tiberino in gurgite
mergis

Manè caput bis terque, &c.

292. *Casus medicusve levârit.*] Sæpiàs eam
 parum valet medici industria adversus quar-
 tanam: quæ proinde vocatur *Medicorum op-*
probrium.

293. *Mater delira necabit.*] Vesana mater
 voti se religionè putans obstringi ad statu-
 dum eum nudum in gelido flumine, reducet
 febrim depulsam, et filijum enecat.

295. *Timore deorum.*] Cic. De nat. Deor. 1.
In superstitione inest timor inanis deorum; re-
ligio deorum cultu pio continetur.

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] *Damasip-*
 pus sermonem fiens. Hæc ego documenta,
 inquit, hausi et accepi à Stertinio, qui sanè
 meretur annumerari septem Græciæ sapienti-
 bus. Quæ vero illa? (advertè quàm acre lu-
 dibrium) nimirum tota sapientiæ Stertini laus
 in eo est, quòd omnes stultos esse docuerit.

Sapientiam oclarus.] Sic Juvenal. Sat. ii. 40.
Tertius è cælo cecidit Cato.

De septem illis viris sapientiæ famâ inclytis,
 ita Cic. De finibus 2. *Septem illi non suo, sed*
populorum omnium suffragio nominati sunt
 Non consentiunt omnes de singulis tamen; et
 quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales
 Milesius, Bias Priænus, Pittacus Mitylæus,
 Solon Atheniensis, quibus alii alios subnectunt

Arma dedit, posthac nē compellarer inultus.
 Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque
 Respicere ignoto discet pendentia tergo.
 Stoice, post damnum sic vendas omnia plaris 300
 Quā me stultitiā (quoniam non est genus unam) [608]
 Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
 Quid? caput abscissum demens cū portat Agave
 Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
 Stultam me fateor (liceat concedere veris) 305
 Atque etiam insanum: tantū hoc edisserere, quo me
 Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primū
 Ædificas: hoc est, longos imitaris, ab imo
 Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
 Corpore majorem rides Turbonis in armis 310
 Spiritum et incessum. Quī ridiculus minus illo?
 An quodcunque facit Mæcenas, te quoque verum est,
 Tantō dissimilem, et tantō certare minorem?
 ad calcem vix duos pedes altus, æmularis proceros: ipsæque armati Turbonis animum et gressum corpore majorem deridens, quomodo *videre*, minus illo ridiculus? Quicquid autem præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto disparum et inferiorem?

ne deinceps, impune *dida* ris incesserer. Quisquis me dementem appellarit, pariter à me vocabitur, monebiturque advertere pendentia dorso averso. HOR. O. Stoice, post jacturam bonorum, ita vendes cuncta plaris; dic verò, quandoquidem diversa sunt insanis genera, eoquo me laborare autumas? enimverò sapere me existimo. DAMAS. Quid? furens Agave miseri filii caput gestans amputatum, num se credit insanire? HOR. Fatebor quod res est; concedo me dementem, imò et vesanum: at saltem doce, quā me animi noxā affectum arbitreris. DAMASIP. Audi, ades construis; id est, tu à vertice

ANNOTATIONES.

Ergo et isti celebrantur; Aristodemus, quoque, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharxis, Arcesilanus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. i. Cic. 2. De leg. Thales sapientissimus inter septem, inquit.

297. *Nō compellarer inultus.*] O, egregium sapientis fractum! imò ridiculam vanitatem; non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippe qui pariter alios possit stultos vocare, didiceritque ferè omnes insanire; unde conviciandi conviciari queat.

300. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirum fabulatus est Æsopus, homines duas habere peras hinc et illinc pendentes; in anteriore aliena reposita vitia; propria verò in posteriore, quæ à tergo est; quo fit ut illa faciliè videant, hæc non ita. Sensus itaque est, discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull. Carm. xx. 31.

Sed non videmus, mantica quod in tergo est.
 Pers. Sat. iv. 24.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Non absurdum omnino, sed aphrodisiynus, qui locum hunc interpretet ex verbis antea positus *caudam trahit*; hoc sensu: discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam, insanus videlicet indicem ac probrosam notam. Vide libi, si vacat et libet, v. 53.

300. *Stoice post damnum, &c.*] Abhinc ad satiram finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia plaris, &c.] Ironica proreus apprecatio; falsos dicit, ut questionis negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas; quandoquidem ex inope tam sapientis evasisti, ac tot sapientis arcana mihi revelasti. At cum me insanum tam asseve-

ranter pronuncies, qui fit ut sanus ipse minus videat?

308. *Quid? caput abscissum, &c.*] Tibi nempe sanus videris; nec tamen sanus es. Enimverò in propriis excutimus. Dic amabo, nunquid Agave se furere noverat, cum maxime fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens, Pentheum filium sacra illa contemnentem, et ad ea curiosus et contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discerpit, abscissumque caput quasi ovans thyro circumtulit, rata se occidisse immanem aprum, vel, ut alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. et Pers. Sat. i. 100. et quæ adnotavi lib. ii. Oel. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus istâ ratione Horatius fateatur quod antè negabat; inquiri tamen, quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308. *Ædificas.*] Hoc primū; ædificandi libidine vezatus, magnates ambitiosè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus est in ambigua voce *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis et modica bonis opulentos ac divites vis imitari stultè quidem; ades moliris facultatibus majoribus.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. lib. vii. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille staturâ exiguus erat, cæteram grandis animo, incessu, actione.

312. *An quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Equillii sumptuosas ades hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

Sic profectò subulmatur: Absentis rance pullis vitali pede pressis, [1009]
 scutis rance pullis vitali Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens 316
 pede coarctis, usum effu-
 gisse. Is vero matri edis-
 serit, quæ ratione immanis
 bestia consanguineos op-
 presserit. Illa sciscitatur,
 quanta? atque intumescens
quærit, an ergo tanta esset?
 Major dimidio. Deinde, an
 sic? Cæque plus et plus
 intumesceret; ait *pullus*,
 Etiam si diffregeris te, haud
 par fueris. Imago ista non
 valet tibi dissimilis. Adde
 jam carmina, id est, oleam
 igni appone, quæ si condit
 sapiens quisquam, tu quo-
 que sapis, *illa* faciens. Te-
 neo iracundiam graviozem. (HORAT. Obe satis est) nitorem facultates excedentem. (HO-
 RAT. O, Damasippe, rerum satage duntaxat tuarum) amores sexcentarum puellarum toti-
 demque puerorum. HORAT. O, stultorum maxime, indulge denique minori.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam salis irridet.

HORAT. Unde venis, et **UNDE**, et quò Catius? Non est mihi tempus [1070]
 quò vadit Catius? CAT. **UNDE**, et quò Catius? Non est mihi tempus
 Tibi respondere non licet **aveni**
 mihi per tempus cupienti

ANNOTATIONES.

314. *Absentis rance pullis, &c.*] *Æsopi* fa-
 bula est, quam *Phædrus* paulò immutavit.
 301. *Adde poemata*] Apud *Stotcos* pridem,
 ut et plerumque apud alios, et etiam nunc, vis
 bene sani poetæ habiti sunt. *Epist. ad Pi-
 zones, v. 206.*
 ——— *excludit sanos Heliconæ poetas*
Democritus. ———
Oleum adde camino.] Proverbium est. Indi-
 cat hic hominem jam fortè insanum, si verus
 facienda pruriginis insuper titilletur, duplici
 insanâ laborare.
 323. *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam
 imprimis colebant *Stoici*; cultum verò corpo-
 ris, et nitorem vestium negligebant. Duo his
 contraria *Damasippus* objicit *Horatio*. Quæ
 quidem ipse non diffidet. Nam iracundum,
 seu irasci facilem se inquit, tam in *Epist. ult.*
lib. i. tum alibi non semel: cultum verò mun-
 ditiorem, atque majoris census etiam declarat
lib. i. Sat. 6. v. 78.
Jam desine.] Hæc et sequentia quedam
 iracundulus reponit *Horatius* crebrè, *Dama-
 sippum* interpellans, tam lepidè quam salis.
 324. *Teneas, Damasippe, tuis la.*] Tua vitia
 æcute, non mea.
 325. *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libi-
 dinosus admodum, atque in *Venerem putris*,
 ut loquitur *Pers. Sat. v.*
 326. *Major, tandem parcas, &c.*] Cùm sis
 maxime insanus, mihi parce minus te insano.
 Satira IV. — 1. *Unde, et quò, &c.*] Quoad-
 modum satira precedentiibus fabas et adulatorios

Stotcos sub *Damasippi* personâ *Horatius* in-
 sectatus est; sic in hæc *sophistas Epicureos*
 exagitat sub personâ *Catii*.

Unde, et quò.] Fortuitum occursum fingit
 poeta. Simile est exordium *Phædri* *Plato-*
nici.

Catius.] Hic ipse est *M. Catius Epicureus*
 philosophus *Insaber*, cujus mentionem faciant
Cicero et *Quintilianus*: *Quintil. lib. x. cap. i.*
 ita scribit: *In Epicureis levis quidem, sed non*
injuriosus tamen auctor est Catius: nempe is
de rerum naturâ, et de summo bono quatuor
libros scripsit, inquit vet. comment. teste verò
Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream
Latine descripsit. Cic. lib. xv. Epist. 16. Cas-
sium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam transla-
tum quasi transfugam vellicat; Ne te fugiat
Catius Insaber Epicureus, &c. . . . Jam bien-
nium aut triennium est, cum virtutis manum
remisisti delinquis illocebris voluptatis. Epist.
18. seq. Ubi igitur, iniqua, philosophia?
Tua quidem in culis, mos molata est. Re-
scribens autem Cicero Cassio eod. lib. Epist.
19. sic habet: Non mehorculè in hac mea pere-
grinatione quidquam libentius facio, quam
scribo ad te. Videor enim cum prorsus loqui
et jocari. Nec tamen hoc usu veni propter
spectra Catiana: pro quo ubi proxima epistola
tei rusticos Stoicos rogoram, ut Catium Athani
natum esse dicas. . . . Difficile est hominibus
persuadere quò καλὸν ἢ ἀγαθόν esse:
ἀπόσις verò ἢ ἀναγκαστικὴν ἡδονήν, καὶ
καλὴν παύσασθαι, et verum, et prorsus probabile

Restare nigra avia perrepta, quibus viderant
Pythagoræ, Artyque reum, docturæque
na.

Peccatum fateor, cum se sic tempore lævo
Interpellârim : sed des veniam bonus, ero :
Quod si interiderit tibi nunc aliquid, repete mox ;
Sive est matare hoc, sive vitis, minus utroque.
Quin id erit curæ, quo pacto canca tenerem ;
Utopæ res tenues tenui sermone peracras.

Ede hominis nomen ; simul an Romanus, an hospes.
Lpæa memor præcepta canam : celebratur auctor.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, et ut magis alba rotundis
in pateras. C.17. Præcepta quidem rectebo memoriter ; et rectebo sacrosæm. Cursus ut
apposuit ora figura oblongæ, utique graioris saporis, atque rotundis candidioræ.

ANNOTATIONES.

et. *Ipse enim Epicurus, à quo omnia Cæti et
Anaximæ mali viderentur interpresis profen-
citur, dicit, oia tem abum esse seu aiaia
est iudicet. Cr. Hæque et Penes, qui serora
æquitas, virtutem, nobilitat : et si quæ à nobis
quidam recocunt, nihil quæsitore veli gnt-
thæam ; omneque virtutis, et ostendit rectum.*
Et quibus intellegitur doctrina Epicuri quædam
vna, et quorundam Epicureorum, è quorum
æ esse numero Cæsium ille ostendit ; istam
æ erò aliam plurimum, ipse quos iste Ca-
tho, quem hic subornat poeta. Hi nihilnim
ad corporis voluptates perpetim referbant
quæque Epheurus tribuebat voluptati diu-
taxat ei, quem animas è virtute percipit ec-
merit. Vide Sat. 6. seq.

*Non est scribi tempus, &c.] Interpellantem
amoret et amandam, quasi rem gravem molli-
ter anali, dum exhibe mysteria pertractat.*
2. *Penora nigra.]* Hæc *eripitæ ad Artyque*
vocat Plato in Cratylæ : et curæ non minus
per imaginæ quam per litterarum memoria
conseruatur. Vid. Or. 3. ad Herrn. Senec.
Epist. vi.

Quibus viderant Pythagoræ.] Testa sunt
hæc documenta, ut patris certissima viden-
tur, quam que scripsit Pythagoræ, Socrates,
Plato ; quæritur laboro, de quid memoria et
sunt, ad Cætam.
3. *Pythagoræ.]* Sæmo inuella orientur ille
sorum ante Christianam aetate formæ sexcentis.
Diocetisti cepidus ad Ægyptos et Babylonias
se contulit. Dion. Laert. lib. viii. Venit in
Indiam, regnante Tarquinio Superbo, etque
regionem que Magna Græcia dicta est, pri-
vatum et publicè æconomæ præstantissimis in-
stituta et arduis. Cùm verò doctrina ejus
bonè labque floeret, permansit in urbem
Romæ. Hæc Cicero Tus. 1. Tus. 4. Tus.
5. De eo jam satis lib. 1. Od. 98. et Epod.
16.

Artyque reum.] Socraticam, quæm reum eg-
runt Artyum quidam dicit, Melissus poeta, et
Lycron orator, quasi male de diis sentierim.
Atque ab aliis, arvesthæa capta referuntur :

matæ nona documenta,
que superevidentur Py-
thagoræ, et economiam ad
Artyum, et economiam ad
[871] Artyum, et economiam Ph-
thæam. HOR. Confidit
5 certum, quod se avocant
horæ tam important : sed
precor, indigne vestigat ;
si enim excludat tibi modis
quidquam, non illud pendet
à vobis, seu ab arte post-
9 quibus factis, cum utroque
patem. C.17. Imò exor-
tiam, et singula veterum,
quique veritatis sub illi di-
horæ comprehæm. HOR.
[867] Epheurus nonam vbi, præ-
torque dicit, an Romanus ad
Cursus ut

hæc illi et calumnias opprobræm eorum. Quæ
sunt publicè demandat Aliminationem studii ;
publicè hauri, atque in oia economatoræ hauri-
nationem et utroque committit ; et verbi
Artyum. De civ. Deh. lib. viii. cap. 2. Vid.
Lactant. lib. v. cap. 14. Pater. Apologus
Socraticæ: Apud. De simo ser. lib. x. Ath-
lib. xiii. Nec præsertim Cicero, cùm vult
locis, tua præcepte Tus. 1. Socrates haurit,
tempis dæmoniacæ sceleris. . . cum jam in me-
ni mortiferum illud lenius persequi, locutus
ita est : ut non ad mortem trahi, sed in cælam
velleretur accedens. De Socraticæ jam dicit non
paucæ lib. lii. Od. 81.

Platonem.] Hic Socraticæ auctor, imaginem
per sui majore dicitur ostentat economiam
elegantiam : facundiam sicut et obsequium, ut Plato-
nec locutionum fuisse Jovem, si Orator haurit
voluntas, videt dicitur. Calabro, et omnia
vixit ad amam matris 61. sero E. Artyum.
Vide Rom. præced. v. 11. Artyum, deam Cord.
Roodig. lib. xii. cap. 4. lib. x. cap. 44. et
Ath. serpe.

7. *Arty stræque.]* Epicuricæ vultus tunc no-
tariam tunc aristoteli, ac naturam in modum ser-
bere. Ita serpe Cæto blanditæ economiam
que, ut impedit ad vitam.

11. *Calabro auctor.]* Vultus est quibus
Epicuri nomen erat vulgè ostentat, haurit.
Vultus quod hæc in Epheuram præcepta utti-
nerit

12. *Longa quibus facies ovis erit, &c.]* Longæ Cætae illi-
serpe. Omne qui vultus videtur veritatis
Cætam, quibus ostendit omnia contrariis pre-
ceptis epheuram economiam dicitur ; præ-
cepta que constat pælia quæserit dicitur. Vultus
tenes quædam vultus satis probabilis et vultus
Ergo videtur filis postis, quod rem felicitæ
pælia, cætamque ut jam dicit, cum dicitur
antique quæ molitur, quæsi illi res quæque gra-
vitas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis
quibus incipiebant veteres. Vide lib. 1. Sat.
8. v. 6.

13. *Ut succi melioris 1* ser

Etiam duriora continent Ponere : namque marem cohibent callosa vitellum.
 masculam vitellum. Bra- Caule subarbanq; qui siccis crevit in agris; 15
 tica in arido toto educata, suavior est suburbanâ. Cur- Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
 tû nihil est magis exsuccum Si vespertinus subito te oppresserit hospes;
 horto sepe rigato. Si tibi Ne gallina malum responset dura palato,
 hospes inopinanti advenerit serb, ne gallina durior
 palato malignè relictetur, Doctus eris vivam musto mercare Falerno :
 momento adhuc spirantem Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungus 20
 perfundere Falerno musto; Natura est : aliis malè creditur. Ille salubres
 id molliculam reddet. Præ- Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
 tantam naturam habent fun- Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem:
 gi in pratis nascentes, alii Aufidius forti miscebat mella Falerno,
 non tunc commeduntur. Mendosè : quoniam vacuis committere venis 25
 Ille etates sanas traducet, qui finiet prandia moris
 nigris ex arbore decerpitis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori,
 malè quidem : nam vacuis venis

ANNOTATIONES.

Quæ oblonga sunt ova; gratioris saporis putat Horatius. Faminam edunt, quæ rotundiora gignuntur; reliqua mares. Columel: prater scribit: Cùm volat quis mares excludi, ova longissima et acutissima subijciat; et rursus cum fœminis, rotundissima. Contrarius verò his omnino docet Aristot. Hist. animal. lib. vi. nimirum rotundis et obtusis ovis mares, longis et acutis fœminas prodeci. Vide Cœl. Rhodig. lib. xvii. cap. 17. ubi ex Avicenna et Alberto sic habet: Ex orbiculari ovo brevique progignitur mas; ex oblongis acutius fœmina. Ipsius hoc comprobatur experimentum, et suffragatur ratio; siquidem virtutis perfectio in masculinis ovibus aequaliter, et continet extrema: at in fœminis à centro longioris obit materia, in qua est vitalis calor; hoc verò planè imperfectiois argumentum est. Certi tamen nihil est la ista. Nam et à longioribus ovibus mares excluduntur.

14. Callosa.] Densiora; proindeque duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovis ut putamen, sive testicula; alii intelligunt albam; sed perperam.

15. Caule suburbano, &c.] Sive quoddam siccum solius caulis est aptum, seu quoddam irrigatio frequentior terre succum ac bonitatem plantæ, detergit, demit. Porro suburbanos hortos tenent olitores; eosque rigant crebrius. Sic enim celeritas et copiositas olea gignuntur, sed magis bona.

19. Vivam musto mercare Falerno.] Fit tenerior gallinae caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisque si in musto Falerno submergatur; sic enim fortis repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intentio carnis partem dirimit. Lantibinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. Sume, inquit, quodlibet lapidei generis; hanc herbam in ollâ, in qua gallinam seu quodlibet alias carnes coquere volueris, imponis; hoc teneras faciet.

20. Pratensibus optima fungus Natura est.] Certè aperto aëre crescentia quilibet meliora sunt; fungus verò ubique reperiri alios bonos, illos malos etiam constat. Vide Plin. lib. xxii. cap. 28. ubi sic habet: Quæ voluptas tanta anci-

piti cibi? Familias nuper intercrebre fungus et tota convivia, Annæum Serenum, prefectum Nerone vigiliam, et tribunos et centuriones. Corp. Tac. Ann. 13. et Senec. Epist. 63.

22. Qui nigris prandia moris Fidei.] Imò, teste Galeo, quod facile corrumperetur aëre, noxia sunt post alios cibos sumpta; initio verò comæ prosunt magis. Aliter loquar hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem et modicum dumtaxat cibum manè capiebant; nimirum: est refrigerantibus valde moris prandium utile esse estate, hæc apud nos in jentaculo plerique amant.

23. Ante gravem quæ legerit arbore solem.] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti et perfecti, ex arbore decerpi debent fervente potissimum die.

24. Aufidius.] Ejus meminit Plin. lib. x. cap. 10. Mor. Aufidius Lucro saginare primus instituit pavones, circa notissimum piraticum bellum; ex eoque quantum reditus antertium exaginta millia habuit.

Forti miscebat mella Falerno.] Jam antè est observatum Sat. 3. huj. lib. v. 16. solitos veteres inchoare convivia à promulsis seu potioque mulsi; id est, vini cum melle mixti, à miscendo factum nomen, quod vestigi melleæ lenitate sustinet. Varro De re rust. lib. iii. cap. 16. Venit fœvus ad altaria, et mel ad principia coqviri. Porro melle si portionem consecratam istordum apponebant; aliquando vinum et mel separatim; ut convivæ utrumque temperans, sibi mulsam arbitrio quisque suo faceret. Mulsam laudat Plin. 23. cap. xxiv. Mihi senectam longam mulsi lenissimè saporu tolerare, neque alio ullo cibo; celebri Pollionis exemplo. Centesimum annum excedentem cum D. Augustus, hospes interrogavit, quidnam maxime ratione vigrem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit; Intus mulsæ, foris oleo.

25. Mendosè: quoniam vacuis, &c.] Imò bene. Quippe ex cit. modò Plin. Mulsam ex veteri vino utilissimum, facillimè que cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam est

Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
 Prolueris melius. Si dura morabitur alvus;
 Mitulus et viles pellent obstantia conchæ,
 Et lapathi brevis herba; sed albo non sine Cōb.
 Lubrica nascentes implent conchyliis lunæ.
 Sed non omne mare est generosæ fertile testæ:
 Murice Baiano melior Lucrina peloris;
 Ostrea Circæis, Miseno oriuntur echini.

testacea. Balneo murice præstat peloris Lucrina: Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini serò è Miseno proveniant.

ANNOTATIONES.

nil. Ex austero factum, non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quid ferè evenit. Appellandi quoque revocat ariditatem cibi. Vide Dioscorid. lib. v. cap. 16. et Macrob. lib. vii. cap. 12.

26. Leni præcordia mulso Prolueris melius.] Delicato et fastidioso Catii palato mulsum è Massico leniori placuisset magis quàm è forti Falerno; cuius tamen austeritas melle et quâdam vetustate mitigata, virtus autem adhuc salis vegeta roborando stomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. xiii. Epig. 106.

Astitia netta cum turbastris mella Falernum.
 Mysteri decet hoc è Ganymede merum.

28. Mitulus et viles pellent obstantia conchæ.] Alvum durum emollient obstructaque laxabunt mitulorum aliarumve concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album; hoc scilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celsus, lib. ii. cap. 29. Alvum, liquit, movent cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, et omnes ferè conchæ, maxime jus earum. Athen. lib. iii. cap. 9. Ex conchyliis, albo movendò eiendoque lotio excellunt pectines, musculi, chama, ostrea. Vide Caton. De re rust. cap. 168. Plin. lib. xxxii. cap. 9.

Mitulus.] Alii scribunt; mytilus; et mitulus. Pisciculus est è concharum genere, in arenosis potissimum locis proveniens. Martial. mentit lib. iii. Epig. 59. Non desuit, qui isto Horatii loco legerrit, mugilus.

29. Lapathi.] De lapathio jam in Epod. 2. Lucillus apud Cicer. De fin. li.

O lapathæ, ut jactare necesse est cogniti
 cui stæ.

Cob.] Cos sive Cōba, hodie Lango, insula in v. Agrii Caris proxima, producebat vina lenia alvum solventia; quæ idcirco lubrica vocat Persius Sat. iii. 186.

30. Lubrica.] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurdè interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. iii. cit. Ostrea cum malvâ et lapathio aut piscibus ventrem leniter ducunt.

Nascentes implent conchyliis lunæ.] Lucilius:
 Luna alii ostrea et implet echinos; muribus
 fibras,

Et pecu' addit.

Idem scribit Cicero il. De divitiis. Gell. lib. ix. cap. 7. Plin. lib. ii. cap. 41. Lunari potentia augeri rursusque minui corpora ostrearum, conchyliorumque omnium; quoniam et sori-

nil debet infandi nisi dulce. Viscera suavi melle crato perfundes aptas. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebant mitulus

[574] et conchæ viliores, et rumex

30 herba foliis brevioribus, sed non sine albo Cōb. Luna crescens implet conchyliis

[575] fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima

cum fibras responderet numero lunæ. Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria discussit.

32. Murice Baiano, &c.] Baiani sintis murice melior est peloris capta in Lucrino lacu. De Baiano lib. ii. Od. 18. v. 20. Murice piscis aculeos habent et cuspides complures. Plin. lib. ix. cap. 33. Firmioris jam testa murices et concharum genera; in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentie, tot figure, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæcis, in dorsum elatis, levibus, rugatis, vertice muricatum intorto, &c.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio ubi frequenter capitur; non autem à voce Græci ἐπιλαγίον magnum, ut scribunt quidam ex Athenæo ante citato. Est de genere chamaurum, seu ostrearum testam hianterem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum sinus Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modo cænosus est palus terræ mota facta anno 1688. De eo jam lib. ii. Od. 15. v. 3:

33. Ostrea Circæis.] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium; quod ha mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit, olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medæ. Circæis ostreis nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est, inquit Plin. lib. xxxii. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur; ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. vii. cap. 13.

Miseno.] Misenum urbs et promontorium juxta Baïas; dictum à Miseno Æneæ nauclero hinc submerso et sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. herisson: Ang. sea urchin, ἢ κενόρ-μοσ, de genere cancerorum, spinas habet pro pedibus, alius terrestris, alius marinus. Plin. lib. ix. cap. 31. Nomen habet ἐχρὸ τοῦ ἔχου λέβητος, quod convolutus ita se condat et contineat, ut nulle carnes appareant; vel ἐχρὸ τοῦ μὲν δεικνύσθαι ἔχου δασ, quod teneri minime possit ob aculeos, quibus totus inhorrescit et contegitur; unde echinum vocantur spinosum chætanæ operculum. Plin. lib. xxvii. cap. 9. In cæcumine capitula sunt echinata spinis. Inquit Martial. lib. xiii. Epig. 86.

Sic licet digitos testudine pungat acuta,
 Cortice deposito, mollis echinus erit

Parent delicatum vendi- Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
 tal explorares pectunculios. Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem, 35
 Nemis sibi temerè attribuit
 telescidiâ epularum, nisi an- Non priùs exactâ tenui ratione saporum,
 tea subiles exploraverit sa- Nec satis est carâ pisces averrere mensâ,
 poros. Nec è mensâ pisces Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
 caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam
 insecutum sit a gis idone- Languidus in tubitum jam se cœniva reponet. [376]
 um, et quibus assis excitatus Umber, et illignâ nutritus glande, rotundas 40
 cœniva jam sat. in cubi-
 tibus sese reponet. Aper ex Carvet aper lances carnem vitantis inertam:
 Umbria, et quernâ glande Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
 nutritus, rotandas oneret Vineâ summittit capreas non semper edules:
 patinas aversantis carnem Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
 fœcidium. Nec enim bo- Piscibus atque avibus quæ natura, et foret ætas, 45
 nus est Laurens palustribus Ante meum nulli patuit quæsitâ palatum.
 herbar et arundinibus sag-
 natus. Vineâ capellas hand semper facit esui bonas. Prudens requirit humeros leporis
 fœcunda. Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura, istasque sit piscibus et
 avibus.

ANNOTATIONES.

34. Pectinibus patulis.] Hi pisces; Gall. pe-
 tonales, Ang. cockles, cypræas habent serras
 instar pectinis; unde nomen Græcis πτερον
 vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob
 allatam rationem. Patulos dicit Horatius ob
 apertam os et testam. Aristot. lib. iv. Histor.
 animal. cap. 4. Tusciorum alia sunt patula,
 ut pectinus, musculi, &c. Athen. lib. iii. cit.
 cap. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De bæ urbe lib. i. Od.
 28. v. 29. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 5. sub finem.
 Molle, vel propter ætrem molliorem, vel ob
 purpuram et lanas exquisitas, atque luxuriam;
 vel à Tarento Sabinorum lingua molle signifi-
 cante. Macrob. lib. iii. cap. 18.

35. Cœnarum arroget artem.] Est coquorum
 gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo lib.
 vii. cap. 11. ubi refert quorundam coquorum
 vanos sermones non infucatos. Ambrosianus
 ego reperi; jam mortui si essentur, ut remi-
 niscant ego efficiam. Item alius: Si semel co-
 quinam optavero, quod olim apud Sirenas acci-
 debat, id ipsum tu videbis modo contingere, præ-
 odis suavitate nemo poterit hæc angiperti præ-
 terire vid. Si quis eulem propius accedat ad
 has ferre; aperto statim ore stupefactus consi-
 tet, velut affertus clavis, et mutus, donec aliquis
 incurrens nares preheanas vellat.

37. Averrere mensâ.] Quasi evericulo ab-
 trahere pisces omnes in mensâ piscatoriâ ex-
 positos et venales.

38. Quibus est jus aptius, et quibus assis.]
 Qui pisces elixari debent, et in jasculo con-
 diri et inferri; item quos assari magis conveni-
 niat, et sine ullo condimento et jure apponi.
 Ex Non. Marcello, assam in obaniis dicitur,
 quod est sine pigmento saporis alieni; sicut
 merum dicitur solum.

39. In cubitum jam se cœniva reponet.] Ex-
 titatus quasi novâ fame novos cibos appetens,
 et ad jucundè comedendos se rursus compo-
 hens. Eum porrò discumbendi morum vete-
 rum et rationem fusè exemplificavi lib. i. Od.
 27. ad has voces, et cubito remanet prope:
 item lib. i. Sat. 4. v. 80

40. Umber.] Umbria Italiae regio instar Ho-
 truriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apen-
 nino monte dirisa. Statius Sylv. iv. carm. 4.

—cur Tuscus aper generosior Umbræ.

41. Carvet aper lances.] Pondere scilicet
 magno. Integros enim apres olim appostos
 docet Juvenalis Sat. i. 140:

—quanta est gula, quæ sibi totas

Ponit apres, animal propter convicia matum!

42. Laurens malus.] Insuper est aper ex
 agro Laurenti paludoso; quem idcirco raris
 aptiorem dicit Martialis lib. x. Laurens
 agri et populi Lavinio proximi fluere versum
 oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. x. 797.

—de montibus altis

Actus aper (multos Verulus quem pinifer
 annas

Defendit; multoque palus Laurentia) aptos
 Patius arundine.

43. Vineâ summittit capreas, &c.] Bona tant-
 per gustui grata est caro capreorum et capre-
 olorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil.
 Georg. ii. 371. docet; vitæ sepibus unguam
 dam adversus capreas sequaces.

44. Fœcunda leporis.] Plyn. lib. viii. cap. 58.
 disserit de leporum et cuniculorum immensa
 fœcunditate. Quidam legunt, fœcundi; nem-
 pe incerti sexûs habitus est lepus apud ve-
 teres.

Sapiens.] Qui subtili et sagaci qui palato
 gustaque. Cic. ii. De fin. Non sequitur, li-
 quit, ut cui cor sapiat, si non sapiat palatum.

Sectabitur armos.] Plurique nostrum sectantur
 potius lumbum, vel rable, velut sublimioris
 saporis et succi; non abs re tamen quis armos
 præferat ut teneriores. At suum cuique judi-
 cium est, similiter et palatum.

45. Piscibus atque avibus quæ natura, &c.]
 Sic apud Juvenal. Sat. iv. 139. Montanus ille
 describitur delicati et solertis admodum palati;

—nulli major fuit usus edendi

Tamperale med. Circeis nata fuerunt, ad
 Lucrum quæ saxum, Rutilianore edita fundit
 Ostrea, callebat primo deperandæ morum;
 Et semel aspecti litus dicebat achilæ

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula pro-
 mit. Sunt quorum ingenium nova
 [677] vas duntaxat placentas ex-
 cogitat. Non sufficit unam
 rem curare; quemadmo-
 dum si quispiam hoc tan-
 tum satagat, ut vinum sit
 exquisitum, parum sollici-
 tus quo oleo pisces inungat,
 Si aperto aeri exponas vina
 Massica, quicquid crassi in-
 est, expurgabitur nocturna
 aurâ et abigetur odor infes-
 tus nervis: illa verò lino per-
 colata omnem amittunt sa-
 pore. Qui vinum Surren-
 tinum Falernæ faci scite
 infundit limum bene coër-
 cet ovo columbæ; quoniam
 vitellus decidens in fundum,
 [678] simul abripit aliena. Poto-
 rem languentem excitabis
 per squillas tostas et cohle-
 60

Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
 Quali perfundat pisces securus olivo:
 Massica si cælo supponas vina sereno,
 Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
 Et decedet odor nervis inimicus; at illa
 Integrum perdunt lino vitiatâ saporem:
 Surrentina vasfer qui miscet sæce Falernâ
 Vina, columbino limum benè colligit ovo;
 Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
 Tostis marcentem squillis recreabis et Afrâ
 Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri
 Post vipum stomacho: pernâ magis ac magis hillis
 Flagitat in morsus refici: quin omnia malit
 as Africanas. Etenim post epulas lactuca innatat acribo stomacho. Quin potius ad edendum
 restaurari debet pernâ atque hillis vellicatus. Imò præferret cuncta

ANNOTATIONES

47. *Crustula*.] Gall. *de la pâtisserie*. De his scriptum à Catio librum refert vet. comment. Eò fortasse respicit et alludit satiricus noster.

61. *Massica n cælo supponas vina, &c.*] Plin. lib. xiv. cap. 21. *Milioris plagæ dolis condunt, infodiuntque terræ, tota aut ad portionem vitis; uem cælum præbent; alibi vero impositis tectis arcent.* Et postea: *Campaniæ nobilissima vina exposita sub dio in cadis, verberari sole, luna, imbre, ventis, optissimum videtur.* Scilicet ubi cælum calidius, vina sub dio relinquuntur; ubi frigidius, defodiuntur tota; ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cælo permittuntur, inquit Dalecampius. Athenæus lib. i. cap. 25. pariter docet vina quædam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Massici* vini bonitate, lib. i. Od. l. v. 19.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. lib. xxlii. cap. i. scribit, nervis prodesse Albanum; non item Falernum: et paulò post, *Vinum illud quod vetustate dulcescit, minus infestare nervos.*

64. *Integrum perdunt lino vitiatâ saporem.*] Per saccum lineum transmittentur et colebantur vina ad ea defecanda; vel ad frangendum vim. Plin. lib. xiv. &c. Martialis. lib. xii. Epig. 41.

Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.

55. *Surrentina vasfer qui miscet sæce Falernâ.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentium paulò austerius. *Falerno* lib. i. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minimè tentans, ac stomachi et intestinorum rheumatismos cohærens: ex Plin. lib. xiv. cap. 6. et lib. xxiii. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii asserunt, albumen po-

tius; in dolium vini turbidi conjectum, aliena, id est; sætem omnem ad ima devolvit secusque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Tostis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è tantorum genere. Plin. lib. ix. cap. 42.

Afrâ cochleâ.] Varro 3. De re rust. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Post vinum stomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud,

Gratula nobilium requies lactuca ciborum. Postea verò coëstrâ factum, atque initio cœnis intulerunt, seu ad movendam et lubricandam alvum, seu ad botanum contiliandum. Martialis. lib. xi. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movenda Utilis.

Et lib. xiii. Epig. 14.

Clandere quæ cœnas lactuca solebat avbratâ, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomatulis, locanitis. Gall. *Andouilles, saucisses.* Ang. *CHRITTELMOS, or SAUSAGES.* Varro 4. De re. rust. *Hilla ab hilo, id est, minimo dicta.* Festus autem ab hirâ intestino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hillæ sive hillum, inquit: et inde ponitur pro squillis intestinalis et carnis minutatim concisis et arvinâ fartis; ut modò dictum.

61. *In morsus refici.*] Ut modò, sic et olium in conviviis adhibita sunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem; v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, capparæ, aliæque edulia aceto et sinapi macerata, perne, &c. Vide Athen. lib. 4. Quidam explicant, *impranus, jejunos;* absurdè quidem, ut animadvertenter doctiores; significat enim idem quod *vellicatus, excitatus, punctus, perverius.*

quæ ex popinis minimè lau- Quæcunque immundis fervent allata popinis.
 vis afferantur calida. Ex- Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
 pedit nosse naturam juscu- Naturam. Simplex è dulci constat olivo :
 li mixti. Simplex quidem At pingui miscere mero muriæque decebit, 65
 conficitur ex oleo dulci, cui Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca. [679]
 oportebit immiscere cras- Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
 sum vinum et muriam non Corycioque croco sparsum stetit ; insuper addes
 aliam quàm quæ putruit or- Pressa Venafranzæ quod bacca remisit olivæ.
 cæ Byzantiâ. Postquam autem hoc herbis concisus
 mixtum atque incoctum est, Picens cedunt pomis Tiburtia succo : 70
 et Corycio croco perfusum Nam facie præstant. Venucula convenit ollis :
 conquievit, adjunge præte- Rectius Albanam fumo duraveris uvam :
 rea quod exprimitur è bac- Hanc ego cum malis, ego sæcem primus et alec,
 cæ Venafranâ. Picensina po- Primus et invenior piper album cum sale nigro [690]
 ma sic præstant Tiburti- Incretum puris circumposuisse catillis. 75
 nis licet pulchrioribus. Ven- Immaue est vitium, dare millia terna macello,
 nucula uvæ ollis apta est: Angustoque vagos pisces urgere catino.
 Albanam aptiùs fumo indu- Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
 raveris. Ego primus lave- Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit ;
 nior in mundis patinis illam item sæcem atque alec, nec
 circumposuisse cum pomis non piper candidum cum
 sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia sestertiam, et pisces vagabundos arctâ patinâ conge-
 rere. Ingentem nauseam stomacho faciunt, sive famulus scyphum contractavit sordidus ma-
 nibus, dum ligurit surrepta ;

ANNOTATIONES.

63. *Duplicis pernoscere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantum; duplex autem, seu mixtum, cum insuper illi adduntur, muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65. *Murid.*] Isidorus lib. xx. cap. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. lib. xxxi. cap. 7. et 8. *Aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquisitè genus, quod garum vocare, intestinis piscium, cæterisque quæ abjiciendi essent sale maceratis ut sit illa putrescentium sanies.* Illud garum seu liquamen exquisitum è scombris fiebat, et divitum erat; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. xlii.

66. *Byzantiâ orca.*] De eâ marinâ belluâ Plin. lib. ix. cap. vi. Quidam intelligunt thunnem, qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orca* interpretantur vas fictile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset, quale Byzantiæ frequens erat usu. Persius eo sensu dixit, Sat. lli. 76.

Manaque quod prima nondum defecerit orca. *Byzantiâ.*] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima; Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs et mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo. *Stetit.*] Deseruit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quod liquidum esse oporteat, minimè verò concretum jus, in quo pisces aliæ obsonia innatent.

Insuper addes, &c.] Postquam supradicta illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, et affunditur oleum *Venafranum.* De hujus excellentiâ lib. ii. Od. 6. v. 16.

70. *Picens cedunt pomis.*] Deinceps præcepta dat ad secundam mensam pertinentia.

Picens poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. et meminit Plinius lib. xv. cap. 16 De Tibure ac *Tiburtino* agro dixit lib. 1. Od. 7 et 18. Item lib. ii. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uvæ optimè servatur passa et fumo indurata; at Venucula in ollis melius custoditur. Hinc *ollares uvæ* apud Martial. lib. vii. Epig. 19. Item apud Columel. Hic lib. lli. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venucula.* Vide et lib. xii. cap. 43. Macrobi. lib. iii. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam.* Plinius autem *Veniculam*, dicit, *ollis aptissimam*, lib. xiv. cap. 2. capite verò primo, *Durant*, inquit, *aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in sud tantum continentur animâ ollis fictilibus, et insuper doctis inclusæ . . . aliis gratiam, qui et vitis fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vaso nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccata; item alec seu muriam, &c. circumposuisse; vel singulis convivia aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quaedam communia disponere, unde facillè acciperent plures.

Sæcem et alec, &c.] Denotat in *stet* *stetit* nequè vel pisces siccatos seu sæce conditos, vel pisciorum sæcem, seu è tabefactis illorum intestinis. Enimverò *alec* non est certè piscis nomen; imò significat minimos quosvis pisciculos, aut certè liquamen ex iis, muris vel garo non absimile.

75. *Incretum.*] Vel mixtum; vel, incernculo seu cribro quodam à fursure expurgatum ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos, &c.*] Sumptuose è vano luxu accumulatos pisces uno catino ac

Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
 Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
 Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
 Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
 Et Tyrias dare circum illota toralia vestes;
 Oblitum, quanto curam sumptumque minorem
 Hæc habeant, tanto reprehendi justius illis,
 Quæ nisi divitiibus nequeunt contingere mensis?
 Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
 Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
 Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta, 90
 quæ Catilinae, oro te per deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendum, quocunque

80 sive crateræ limus occupat antiquam crateram. Quam parvæ sunt impensæ, in scopis, in mappis, in scobe; tam gravis culpa est, si negligantur. An convellit te lapides varii coloris mundare palmâ cœnoâ, et Tyria operimenta imponere toralibus immundis, immemorem, quò minor sumptus et cura est in his, eò redargui justius quam iis, quæ non possunt occurrere nisi in mensis divitum? HORAT. Erudite Cati, oro te per deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendum, quocunque

ANNOTATIONES.

ponere, emptos videlicet tribus millibus sestertium; Gall. pour soixante et quinze écus de poisons dans un plat.

81. Vilibus in scopis, &c.] Ut nimius sumptus in obsoniis damnatur, ita certè negligentiam vel sordes in vasis ac suppellectili nemo probaverit. Ergo calices, lanceæ, mensam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda esse oportet; ut etiam præcipitur lib. i. Epist. 6.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantum; mantile ad sternendam seu tegendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia, seu privata seu publica, suam quisque mappam detulit pridem; at mantilis sternebat mensam, qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. xii. Epig. 29.

Scobe.] Scoba est limatura, sive ramentum et strigentiam è materia quâlibet; dum vel serrâ fuscinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur. Gall. Limaille, sciure. Ang. Filings, pin-dust or saw-dust. Scobe triclinium inspergi solebat, ad colligenda faciliùs post cenam purgamenta, et scopis auferenda. Senec. Controv. lib. ix. declam. 2. Inter purgamenta, et jactus canantium, alque sparium in convivio scobem, humanus sanguis everritur. Scoba etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Hellogabal. Scobe auri porticum stravit et argenti, dolens quòd non posset et electri. Adhibebatur quoque lignea scoba, ad atria emundanda. Juvenal. Sat. xiv. 54.

Ergo miser trepidus ne stercore facta canino

Atria displiceant oculis venientis amici;

Ne perfusa luto sit porticus; et tamen uno

Semedio scobis hæc emendat servulus unus.

Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes, mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

83. Lapidibus variis.] Pavimentum è versicoloribus lapidibus et marmoribus. Vide lib. ii. Od. 14. in fine.

Palmâ.] Scopis è palmâ. Martial. lib. xiv. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. Tyrias vestes.] Stragula et peristroma pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de qua lib. iiii. Od. 29 in fine.

Toralis.] Torus à tortis herbis dicitur; quòd in iis congestis olim sedebant ac discumbabant. Toral, quòd ante torum est, ex Varronè 4. De ling. Lat. putâ congestæ herbæ, paleæ arundines, item lassæ, vel etiam plums involucrem seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. paisse, matelas, loudier. Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam et fastum: Cicer. Tuscul. 6. Collocari hominem jussit in aureo lecto; strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto. Ubi tria vides, lector, dñstingui, lectum, toral, sive stratum stragulum. Ovid. Metam. viii. 666.

— In medio torus est de mollibus ulvis,
 Vestibus hunc velant, quas non nisi lectopore
 festo

Sternere consueverant.

Lamprid. cit. Hellogabalus primus omnium privatorum toros aureis toralibus textit. Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodè. Verùm magis ad rem videtur; quòd toral significat etiam tegestria sive amictum, vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversus cenantium purgamenta et jactūs atque ad custodiendam à sordibus stragulum pretiosam; quòd quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lavabatur et eluebatur, ut odore fædo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. i. Epist. 6. v. 22.

— ne hurpe toral, ne sordida mappa

Corruget narsa.

Isidorus, lib. xix. cap. 26. hoc sensu toralis dicit esse longas perpetuamque mappas à toro appellatas. Ergò hic Horatius vel potius Cælius damnat incuriam hominis toralis expurgare negligentis, sed ea illota et immunda vestibus Tyriis, seu pretiosis stragulis ac purpuream circumstantis et circumponentis

at renunciare haud ita prodest. Adde hominis vultum gustumque cuius tu potius aspectu non multo estimas, quoniam hoc habuisti; ego verò magnopere capio ignotos posse adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunatæ.

Non tamen interpres tantundem iuveris. Adde Vultum habitamque hominis, quem tu vidisse beatas Non magni pendis, quia contigit; at mihi cura Non mediocris inest, fontes ut adire remotos, [683] Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

SATIRA V.

Describit artes et insidias captantium testamenta et hæreditates.

ULYSSES. O, Tiresia, præter jam responsa, illud etiam quæso dic, quibus rationibus et artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides? TIRESIAS. Ergone tibi, versute non sufficit Ithacam repetere, ac revisere domum paternam? ULYSSES. O, nemini falsa locuta, carnis quemadmodum spoliatus et egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verum enim et origo et virtus vilior est algæ, si opibus destituantur. TIRESIAS. Quandoquidem sine tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum statim deferatur ob

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti Responde; quibus amissas reparare queam res Artibus atque modis. Quid rides? Jamne, dolose Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates [683] Aspicere? O, nulli quidquam mentite, vides ut 5 Nudus inopsque domum redeam, te vate; neq; illiæ Aut apotheca proci intacta est, aut pecus: atqui Et genus et virtus, nisi cum re, vilior algæ est. Quando pauperiem missis ambagibus horres, Accipe quæ ratione queas ditescere. Turdus, 10 Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc

ANNOTATIONES.

91. *Adde Vultum habitamque hominis.*] Seneca Epist. xxxiv. *Conspectus, et presentia, et conversatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipsos auctores illius doctrine tam excellentis mihi hocognitos.

Satira V.—1. *Hoc quæso, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulysem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, et post alia multa quærentem modos sarcindi suas res afflictas. Unde est initium illud, *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis, quem Ulysses habuit consulens Tiresiam de suo reditu. Apud Homer. *Odys.* xi. vel, si mavis, fingit Horatius Ulysem ad inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumque à Tiresiâ responsa perscrutantem de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud inferos etiam gratosus Proserpinæ fuit; soli illi mortuum mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, *Odys.* x. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. De divin. Tusc. 5. De nat. Deor. 2.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat redituro in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Sicilia pascentes. Verùm illi, Ulysses dormiente, mactatos devorant. Qui naufragio perierunt conacerati; Ulysses autem nudus vix exaravit.

8. *Jamne, dolose.*] Videtur Tiresias Ulysses exprobrare crimen sociorum vel dolose permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. Deorat. *Patrias nos delectat; ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulam affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hodie *Valdi Compare*, inter Cephaloniam ad occasum et Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.*] *Odys.* xi. cit. reditum fore difficilem prænuñciarat Tiresias: et mala quamvis patientem Ithacam perveritum, modò suum Ulyses ac sociorum animum coerceret, illæque omitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victimæ absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum; seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] *Odys.* i. proci Penelopes dicitur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactabant boves et oves Ulyssis, quod et Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide lib. 1. Sat. 5. v. 72. et hujus lib. Sat. 2. v. 74.

11. *Privum.*] Propriis delictis reservatum.

Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
 Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
 Ante Larem gustet venerabilior Lare dives.
 Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus 15
 Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
 Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
 Utne tegam spurco Damæ latus? haud ita Tro-
 jæ

Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
 Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo, 20
 Et quondam majora tuli: tu protinus, unde
 Divitias ærisque ruam, dic, augur, acervos.
 Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
 Testamenta senum: neu, si vaser unus et alter
 Insidiatorem præroso fugerit hamo,
 Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
 Magna minorve foro si res certabitur olim,
 Vivet uter locuples sine natis, improbus, ultrò
 Qui meliorem auidax vocet in jus, illius esto
 Defensor. Famâ civem causâque priorem
 Sperne, domi si natus erit fœcundave conjux. 30
 Quinte, putâ, aut Publi (gaudent prænomine molles
 parvâ; quisquis erit dives et sine liberis, ejus propugnator sis, qui sceleratus ac petularis me-
 liorem sponte lacesiverit. Contemne verò civem existimatione et jure potiorem, si liberos
 aut uxorem fœcundam habuerit. *Et quoniam aurea delicate amant prænomen, sic alloquere;*
 Quinte, scilicet, vel Publi,

ubi magne opes fulgent do-
 mino ætate provecto. Quos-
 cunque fructus exquisitos et
 mucera producet ager ex-
 cultus, degustet ea senex
 copulens præ Laribus col-
 lendus. Qui licet perfidus
 fuerit, ignobilis fratricida,
 servus; ne tamen dubites
 cum assectari, tu comes in-
 ferior, si petat. ULYSS.
 Egone turpis Damæ sim
 assecla? minimè sic viam
 apud Trojam, imò præstan-
 tioribus nonquam cessi. TI-
 RES. Inops igitur vives.
 ULYSS. Imperabo animo
 id ferre viriliter: et pejora
 dudam sustinui. At tu va-
 tes, doce quamprimum, unde
 congeram opum cumulo.
 TIRES. Certè do-
 cui, ac repeto, callidus pas-
 sim aucupare legata senum,
 ac si unus aut alter effugerit
 captatorem, hamo circum-
 rosso; ne vel spem abjicias,
 vel deceptus studium deseras.
 Si quando in foro dis-
 ceptetur de re seu gravi seu

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum pri-
 mitias deferrebant. Vide lib. iii. Od. 23. et hu-
 jus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam
 claruerint; homo novus, libertus, libertinus,
 Cic. Topic. *Gentiles sunt, quæ inter se eodem
 sunt nomine ab ingenio oriundi, quorum ma-
 joriam nemo servitutem servioi, qui capite non
 sunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte ince-
 dens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes,
 qui ad dextram, *exterior* qui ad levam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moi? Je serviois à
 cañtier à un coquin?* Abhorret magnus Ulys-
 sis animus à sordidâ et infami illâ ditescendi
 ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur, qui virum
 aonoratum vel stipat ut satelles, vel comitatur
 ut assecla: atque ad ejus capessenda imperia
 est expeditus.

Damæ.] Servi nomen est diminut. à Demet-
 rio. Vide lib. i. Sat. 6. v. 38. item Pers. Sat.
 6. v. 76. et 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute et gloria
 contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis
 erumnas ferre conabor potius quàm vite sce-
 leratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur,
 sed absurdè planè, qui decorum et notos Ulys-
 sis mores grave imitari velint ab Horatio,
 contra id quod ipse tam iscudenter præcipit,
 Epist. ad Pis. v. 119.

21. *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illud, vates
 optime; turpem res perditas reparandi modum
 ne propone; meliori quæso verba profer, me
 oque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, et dico.*] Satiricus in in-
 stituto pergit, atque per veridicum vatem ef-
 fert quicquid reipsâ siebat turpiter Romæ pas-
 sim ab improbis testamentorum captatoribus

25. *Præroso fugerit hamo.*] Sicut placis es-
 cam prærodens, hamum verò non arripiens;
 itâ fortè quispiam veterator mentem tuam in-
 telligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac do-
 nis abutetur, nec te scribet hæredem; sed ne
 statim despera, nec ab incepto desiste; sic
 enim rem aliquando facies, ac si unus effuge-
 rit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigan-
 tium vivet locuples et sine gnatis; atque huic
 causam licet deteriorè habenti auxiliatorem
 te acriter præsta.

31. *Sperne, domi si natus eris, &c.*] Juvenal.
 Sat. v. 140.

*Jucundum et carum sterilis facit uzor
 amicam.*

32. *Quinte, putâ, aut Publi.*] Ejusmodi
 prænomina erant nobilium diuinitat; Gall
Monseigneur. Porro virum honoratum assen-
 tatoris prænomine salutabat; ut familiares
 cognominis se P
 Pulcre.

Mellè:

tua virtus amicum tibi ipse
 devinxit: jus controversarum
 calleo; causas orare valeo;
 quilibet oculos mihi fruet,
 priusquam te victum de-
 fraudet nuce vacua. Ista
 mea est sollicitudo, ut nihil
 amittas, neve ludibrio ha-
 bearis. *Mox* suade ut do-
 mum se recipiat, et genio
 indulgeat. *Interim* tumet
 procurator esto; labora et
 persevera, sive ardens canicu-
 la dissecabit mutas ima-
 gines, sive Furius obeao
 ventre distentus Alpes hye-
 me consperget albis nivibus.
Tum enim quispiam proximi-
 mum cubito pulsans, inoebi-
 bit: At non advertis quam
 ille patiens, quam sedulus,
 quam amicis *nil* commodus.
Mox adnatabunt thynni plurimi,
 et aucescent piscinae. Porro si aliquis filium valetudine parum
 firmâ educet ac nutriet inter opulentam familiam; ne aperta

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
 Jus anceps novi: causas defendere possum.
 Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te
 Contemptum cassâ nuce pauperet. Hæc mea cura
 est,
 Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atq
 Pelliculam curare jube: si cognitor ipse:
 Persta, atque obdura; seu rubra canicula findet
 Infantes statuas; seu pingui tentus omaso
 Furius hyernas canâ nive conspuet Alpes.
 Nonne vides (aliquis cubito stantem propè tan-
 gens
 Inquit) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
 Plures annabunt thynni, et ceteraria crescent.
 Si cui præterea validus malè filius in re
 Præclarâ sublatus aletur; ne manifestum

35

40

(866)

45

ANNOTATIONES.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem
 aequè trahi potest. Unde *varium* et *contro-*
vernum dicit Tullius. Verùm *juris ignorantia*
potius litigiosa est quam scientia, inquit ipse,
 De legib. 1.

36. *Cassâ nuce.*] Re quâlibet inani et mini-
 ma.

38. *Fi cognitor ipse.*] Causæ ipsius cog-
 nitionem, curam, defensionem suscipe. *Cogni-*
tor dicitur, qui præsentis causam novit, et sic
 tuetur ut suam, inquit Ascon. in 1. Verr.
 Porro, si est imperandi modus à suo, quo et
 Plautus non semel usus est. Alii legunt *sis*.

39. *Seu rubra canicula, &c.*] Ætatis et hye-
 mis incommoda, æstum et frigus, sustine pati-
 enter. De *caniculâ* alibi dixi.

Findet Infantes statuas.] Ut acriori gelu fin-
 duntur lapides, sic etiam æstu dicit findi *sta-*
tus lapideas, ligneas, &c. quas et *infantes* vo-
 cat. Dura sanè dictio, quam esse crediderim
 insulæ cujusdam poëtæ nobis ignoti, at notari
 prociudique ab Horatio mereratis; quemad-
 modum et *mox* Furii metaphoram, *conspuet*.

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intesti-
 num, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. i.
 Calvi poëtæ *aqualiculam sesquipedem extantem*
 ridet.

41. *Furius hyernas, &c.*] Parodiâ est Fu-
 rianî versiculi, quem ut quoriore carpit Ho-
 ratiûs: similiter et notat Quintil. lib. vii. cap.
 6. Furius nempè hyemem describens, dixe-
 rat,

Jupiter hyernas canâ nire conspuet Alpes.
 Cæterum poëta ille cognomento Bibaculus
 summo ingenio et in primis lepido fuisse nar-
 rat, ut non minorem laudem tulerit quam
 Catullus aut Horatius. Certè quedam ex eo
 nutari atque imitari Virgilius non dubitavit.
 Cremonæ natum aiunt, iisdem temporibus,
 quibus Lucilius et Sext. Turpilius interierant:
 et in carmine iambico egregiè versatum. P.

Crinis. lib. ii. De poet. Lat. cap. 31. Macrob.
 Saturnal. lib. vi. Quintil. lib. x. cap. 1. Gell.
 lib. xviii. cap. 11. Crinitus cit. hos Furi ver-
 sus assert de villâ Tusculanâ Catonis, quæ
 propter res alienum creditoribus cesserat.

Catonis modò, Galle, Tusculanum
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnes solvere posse questiones,
Vallum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Cratesis.

42. *Nonne vides (aliquis, &c.)* Hæc si fece-
 ris, aliquis seni astans tuam sedulitatem lau-
 dabit, dicetque ei, *Videsne hominis tibi addic-
 titi studium et laborem, &c.*

Cubito tangens] Pers. Sat. iv. 34.
Est prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde
 senes opulenti accedunt ad te, priorem tuam
 diligentiam assiduamque officia contemplati, se-
 que ultrò suasque res tuæ fidei et curæ com-
 mittent. *Thynni* sunt pisces grandiores, vite
 brevis, &c. Plin. lib. ix. cap. 15. Cum his
 aptè comparantur senes opibus potentes, ut et
 captator cum piscatore. Similiter Juvenal.
 Sat. xii. 112. orbum senem ab insidiatore cap-
 tum dicit *includum carcere nasse*. Sic habet:

— si *Libitinam coarcti ager,*
Delebit tabula inelonus carcere nasse,
Post meritum sanè mirandum.
Cetaria crescent.] Allegoria. Cete, Cicerosæ
 pristæ, sunt pisces maximî: hinc ceteraria sunt
 vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur magni
 quilibet pisces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè: nam infan-
 tes olim in lucem modò editi humi deponen-
 tur. Tum tollebantur, utque ut adolescentem
 educandi tradebantur, si placerent parentibus;
 dicebanturque sublatis. Alii contrâ spernen-
 tur, jubebanturque exponi, ac fortissimè permi-

Cælibis obsequium nudet te, leniter in spem
 Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
 Hæres, et si quis casus puerum egerit Orco,
 In vacuum venias. Ferrarò hæc alea fallit.
 Qui testamentum tradet tibi cunque legendum,
 Abnuere, et tabulas à te remove memento :
 Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
 Cera velit versu ; solus multisne cohæres,
 Veloci percurrere oculo. Plerumque recoctus
 Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem,
 Captatorque dabit risus Nasica Corano.
 Num furis, an prudens ludis me, obscura caquendo ?
 O, Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non ;
 Divinare etenim magnus mihi donat Apollo. [688] 60
 Quid tamen ista velis tibi sibi fabula, si licet, ede.
 Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
 Demissum genus Æneâ, tellure marique

ris me involuta responcendo? *TIRES.* O, Laërtis fili, quodcunque prænuñciavero, vel fiet, vel non. Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi perisiam. *ULYSS.* Attamen si fas est, dic quid significet hæc fabula. *TIRES.* Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso Æneâ, terrâ et mari

ANNOTATIONES.

te, seu in viâ publicâ, seu in sylvâ, seu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifestum Cælibis obsequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age et cautè ; paulatim ejus animam demerere ne suspitioni locum des.

48. *Secundus Hæres.]* Secundo gradu hæres, substitutus hæredi seu filio parum valenti, si hereditatem non adierit: ut tunc succedat ei fortè à vivis excedenti, vacuumque locum des.

49. *Egerit Orco.]* Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam, aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto, 3. De nat. Deor. ab *igæse juramentum*, quod nihil sit religiosius, quam cum per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orchum*, et ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Ferrarò hæc alea fallit.]* Rarò fit ut inanis sit labor iste, et ars captandi ; imò ferè semper optatum sortitur eventum.

51. *Tabulas à te remove memento.]* Callidè nimirum, ne suspiciosus videare.

52. *Rapias.]* Raptim et celeriter legas et observes.

Prima Cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. i. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Nero. cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutionis scribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex Quinqueviro.]* Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vaser, satutus ; utpote qui diu scriba fuerit, ac magistratus etiam in provinciis comitatus sit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publicè interdum aliquà administratione et procuratore functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

cælibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris: ac si casus aliquis

[687] 50 puerum ad inferos demiserit, locum vacantem subeat. Iste ludus valde rarò frustratur. *At* quicunque tabulas offeret tibi legendas, cura recusare, atque à te codices rejicere ; ita nihilo

55 minus ut obliquis oculis inspicias quid prima *tabula* cerata edicat in secundâ lineâ. Celeri aspectu observa, an solus an cum pluribus sis hæres. *Enim* verò nonnunquam scriba ex Quinqueviro factus hiantem corvum frustrabitur, et Nasica insidiator Corano ludum præbebit. *ULYSS.* An insanis, an sciens ludificaris

56. *Corvum deludet hiantem.]* Captatorem alienæ hereditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum in Æsopi fabulâ.

57. *Dabit risus Nasica Corano.]* Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim delusus Corano seni. Vide infra.

58. *Num furis.]* An more vatni furore correptus ? an sanus et tui compos ?

59. *Laërtiade.]* Ulysses filius Laërtis, Itacæ et Dulichii insularum rex : vir facundus, vaser, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos principes eximius, ab Homero totâ Odysseâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hic inter doctores etiam controversia. Alii contendunt, seriò loqui Horatium, sive Tiresiam hoc æssu cæteri vates loquuntur obscura et per ambagibus ; ego verò loquor apertè et sine ambagibus ; quodque futurum prædico, erit ; et contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, et satiricè irridere ambigua vatium responsa.

62. *Tempore quo, &c.]* Tiresias designat non tantum personas, et nomina, sed et tempus ipsum, quo res eventuræ sunt ; quoo alii vates non solent facere. Horatium autem apertè inducitur Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura, que nuper facta eo tempore nocebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata. pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poetæ. Vide Æneid. vi. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Augustus : de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptisque signis, lib. iii. Od. 5. et lib. iv. Od. 15.

Ab alto Demissum genus Æneâ.] De Augusti origine lib. iii. Od. 5. et lib. iv. Od. 15. in fine.

potens existet; strenuq; Co-
 rano locabitur grandis filia
 Nasicae detrectantis exsol-
 vere integrum debium. Tum
 gener hoc aget: testamen-
 tum offeret socero, rogabit-
 que ut legat. Nasica diu
 recusatum tandem capiet,
 ac leget secretò: videbitq;
 nihil sibi et suis relictum,
 nisi fletus. Istia hæc moni-
 ta addo. Si fortè astuta
 fœmina vel libertus regat
 senem delirantem, adju-
 nge te his socium: lauda eos, ut
 absentem si te laudent.
Nam et hoc prodest; ve-
rùm multò utilius est ipsum
hominem captare. Qui si
demens inconditos faciat
versus, applaude. Si mœ-
chus fuerit, ne te oret cave;
sponte ei potiori tuam Pe-
nelopen facilis dona.
ULYSSES. An credis tam
 probam et castam posse
 flecti, quam proci à recta
 viâ dimovere non potue-
 runt? **TIRES.** Scilicet ad
 eam accedere juvenes haud
 liberaliter munifici, neque
 tam amoris, quam gulae sec-
 tatores. Hinc Pudicam ha-
 bes Penelopen: quæ si si-
 mul delibârit ex uno senè,
 luxuri partem nacta tecum,
 vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram, contigit id quod en-
 arrabo: Apud Thebas vetula quædam iniquissima ad sepulchrum sic elata est ex testamento; hæres
 nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum; nempe si posset mortua effugere; quia,
 ut opinor, nimis officiis vivam prosecutus fuerat. Callidus accede;

Magnus erit; forti nubet procera Corano
 Filia Nasicæ metuentis reddere soldum. 65
 Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
 Ut legat, orabit, Multum Nasica negatas
 Accipiet tandem, et tacitus leget, invenietq; [660]
 Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
 Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa, 70
 Libertusve senem delirum temperet; illis
 Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
 Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè prius ipsam
 Expugnare caput. Scribit mala carmina vecors?
 Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro 75
 Penelopen facilis potiori trade. Putasne,
 Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
 Quam nequière proci recto depellere cursu?
 Venit enim magnum donandi parca juventus,
 Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinæ. 80
 Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
 De senè gustarit, tecum partita lucellum,
 Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
 Me senè, quod dicam, factum est: anus improba
 Thebis [690] 85
 Ex testamento sic est elata: cadaver
 Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
 Scilicet glabi si posset mortua; credo,
 Quod nimium insisterat viventi. Cautus adito:

ANNOTATIONES.

64. Forti Corano.] Juv. Sat. xvi. 64. me-
 minit pariter Corani. Sic habet:

— Ergo Coranum

Signorum oomitem castrorumque ars me-
 rentem,

Quamvis jam tremulus captat pater.

65. Nasica metuentis reddere soldum.] Na-
 sica avaro pecuniam metu acciperat à Co-
 rano senè perinde avaro, sed astutiore; cum-
 que fugeret exsolvere debium, filiam tradidit;
 sperans insuper, atque ita captans Corani hæ-
 reditatem. Nasica mentem Coranus intel-
 lexit, sibi que mimum fecit è delusè insidiatoris
 captatione. Neque modò nihil testamento re-
 liquit, sed et voluit Nasicam rescire nihil sibi
 legatum; atque ex ejus dolore ac mœstitiâ gau-
 dium sibi affatum risumque dedidit.

Soldum.] Seu dotem filæ, seu debitam du-
 dum summan pecuniam integram.

66. Gener socero.] Coranus Nasicæ. Ironiæ
 plena animadvertit passim verba; edque magis,
 quòd seria prorsus et gravis dictio videretur.
 Sic et paulò antè nubet procera forti Corano
 Filia Nasica, &c.

67. Multum Nasica negatas, &c.] Callidè
 nimium ex more captatorum, ad movendam

suspicionem, ut antè jam dictam.

69. Sibi atque.] Nec sibi, nec filie suæ.

76. Putasne, Perduci poterit.] Persuadet
 ac pellici in adulterium. Penelopes uxori.
 Ulyssis invictam pudicitiam totus Homero
 cantat. Porro, sicut priùs Danae latus legen-
 Ulysses recusavit, ita et suam Penelopen tur-
 piter addicere multò magis negare intelligen-
 dus.

79. Venit enim magnum donandi, &c.] Mu-
 neribus expugnari sæpe castitatem notat.

80. Studiosa culinæ.] Suprà Annotat. v. 7.
 83. Ut canis à corio, &c.] Canibus venati-
 cis ad venationem excitandis dari solet capte
 fœre corium recens deductum et sanguinolentum,
 cujus appetentissimi cognoscuntur.

84. Me senè, quod dicam, &c.] Aliud The-
 bis monitum ad demerendum testatoris ani-
 mum, scilicet frequentioribus ac nimis officiis
 non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita
 est captata, ut captatore importunum ac mo-
 lestum aversaretur. Itaque cum non posset
 viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavet ni-
 mirum suo testamento, ut cadaver multo per-
 unctum oleo nudis humeris hæres efferret, qua-

Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
 Difficilem et morosum offendet garrulus ultro :
 Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
 Stes capite obstipo, multum similis metuenti :
 Obsequio grassare : moue, si increbuit aura,
 Cautus uti velet carum caput : extrahe turbâ
 Oppositis humeris : aurem substringe loquaci.
 Importunus amat laudari ? donec, Ohe ! jam
 Ad cœlum manibus sublatis, dixerit ; urge, et
 Crescentem tumidis infra sermonibus utrem.
 Cùm te servitio longo curâque levârit :
 Et certum vigilans, Quartæ sit partis Ulysses,
 Audieris, hæres : Ergo nunc Dama sodalis
 Nusquam est ? unde mihi tam fortem, tamq ; fide-
 lem ?

Sparge subinde : et, si paulum, potes, illacrymare.
 Est

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulchrum
 Permissum arbitrio sine sordibus extrue : funus 105
 Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
 Fortè cohæredum senior malè tussiet ; huic tu
 Dic, ex parte tuâ, seu fundi, sive domûs sit
 Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
 Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque. 110

celebrent præclarè factas exsequias. Quòd si aliquis cohæredum ætate proventus labores,
 tuisi periculosa, sive prædium, sive domum emere velit, huic tu dic, lætè quidem sestertio te
 si traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix jam revocat. Vive, et vale.

ANNOTATIONES.

si elabi cupiens, illamque legatis fraudare. Ea quippe conditio erat: ut si portanti cada-
 ver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatopylos dicta, in Ægypto, hodie *Minio*; sed hic mentio est de alia in Bœtiâ, hodie *Stives*, Heptapylos cognominatâ, patriâ Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

91. *Non etiam sileas.*] Ne contrâ nimis taciturnum te exhibeas.

Davus sis comicus.] Talis esto, qualis Davus comicus, qui timidè et verecundè semper verum alloquitur.

92. *Capite obstipo.*] In alterum humerum inclinato et immoto; quod hominem notat modestum, subditum, et obsequi paratissimum.

95. *Aurem substringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quasunque ejus narrationes, molestas licet et graves. Apage qui interpretatur, adulatoriè probende auriculam.

98. *Crescentem tumidis infra sermonibus.*]

nec labori parce, nec plus æquo urge. Verbosus sponte displicebit moroso et diffici-
 scili; ne verò taceas. Esto Davus comicus; permane inflexo capite, valdè similis timentis; per officia irrepe. Si ventus acrior in-

95 gruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris; aurem accommo-
 da garrulo. *Quòd si pluscu- lum laudari amat;* inste,

[99] atque inflatum utrem im-
 100 ple verbis adulatoriis, do- nec elatis sursum manibus dicat: Heus, satis est.

Quando verò te liberaverit diuturnâ servitute et solici- tudine, ac verè expectatus, audiveris, Ulysses esto hæ- res quartæ partis; tum ex- clama, Igitur non extat ampliùs amicus Dama? Re- pete verò identidem, Ubi reperiam æquè fidem, æquè constantem? sique vales, ef- funde lachrymas aliquot; oportet facti vultu occultare lætitiâ. Sepulchrum tuus voluntatî commissum ædifica sumptuosè. Vicini

Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue et indulge, donec ille, velut plenus vento uter, amplius non expetat; imò dicat, Ohe, satis est.

99. *Cùm te servitio, &c. Invidit.*] Per mor- tem suam.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relicte.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, ideoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de factâ et simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè emptâ et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Apud omninò sermo abruptitur, ne Ulysses loqua- tur id, quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tiresiam repentiè revocat Proserpina, uxor Plutonis, et inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vide lib. I. Od. 28. item Virg. Æn. vi. 546.

SATIRA VI.

Sorte sua mediocri contentum se esse. Onium rusticum præstat urbanæ tumultibus et molestus.

HORAT. Illud fuerat in optatis: mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius *quidpiam* concesserunt. Abundè est. O, fili Maïæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias. Ergo si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus; si nihil insanus effragito ejusmodi: O, si angulus late vicinus, qui agrum meum deformat, adjungatur; O, si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniæ *referentem*, quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus erit et coluit eundem agrum, quem *antea colebat* conductus: si contentus sum lis, quæ habeo; à te peto tantum hoc, ut pingues efficias greges, et alia, præter ingenium; atque, ut conscievisi, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe recessi in colles et arces, quid potius exornem quam satiras et musam pedestrem?

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus; Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons, Et paulum silvæ super his foret. Auctius atque Di melius fecere. Benè est: nihil amplius oro, Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis. Si neque majorem teci ratione malâ rem, Nec sum facturus vitio culpave minorem; Si veneror stultus nihil horum: O, si angulus ille Proximus accedat, qui nunc deformat agellum! O, si urnam argenti fors quæ mihi monstrat! ut illi, Thesauro invento, qui mercenarius, agrum illum ipsum mercatus, aravit, dives amico Hercule: si quod adest, gratum juvat; hæc prece te oro, Pingue pecus domino facias, et cætera, præter Ingenium; utq; soles, custos mihi maximus adsis. Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi, Quid prius illustrem satiris musâq; pedestri? 17

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc satira, et quedam præcepta morum habet valde luculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. ii. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguam colit. Columel. *Modus erit sua sive moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. xviii. cap. 6. et 6. *Modum agri imprimis servandum antiqui putaverunt, &c.*

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villa Horatianâ lib. i. Epist. 16. Jamque de eâ ante nonnihil lib. i. Od. 7. lib. ii. Od. 18. lib. iii. Od. 13. et Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. iii. Od. 16. v. 43.

Bene est cui Deus obtulit

Parcè quod satis est manu:

et Epod. 1. v. 31.

Satis superque me benignitas tua dilavit.

5. *Maiâ nate*] Mercurium præcipuè colit, et invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ; de qua lib. Od. 7. et 13. &c.

8. *Veneror.*] Enixè et votis importunis exopto. Quidem legunt *veneror*, sed perperam. *O, si angulus ille.*] O, si haberem partem illius agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddidit. Persius Sat. vi. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Deformat.*] Vitruv. lib. vii. *Anguli ad*

normam respondentes exigantur; longitudines ad regulam, altitudines ad perpendicularum.

10. *O, si urnam argenti, &c.*] O, si thesaurum terræ infossum, inveniam. Pers. Sat. ii. 20.

O, si

Sub rostro crepet argenti mihi seris, dextro Hercule.

Porro thesaurus definitur quedam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; etenim thesaurus censetur, quod metûs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato et recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. v. cap. 2. Macrob. lib. iii. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. iv.

14. *Præter Ingenium.*] Ludit in ambigua significatione vocis *pingue*. Sensus est; ne verò ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poetæ mirum in tutelâ sunt Mercurii. lib. ii. Od. 1. et 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in edita colle sitam. Epod. 1. *sub finem.* Item lib. i. Epist. 16.

17. *Quid prius illustrem satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: Quid prius canam, et carnalibus celebrem, quam deos agrotos, Sa-

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster, *Mis* neque me prava cor-
 Autumnusve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.
 Matutine Pater, seu Jane libentiùs audis, 20
 Unde homines operum primos vitæque labores
 Instituunt, (sic Dîs placitum) tu carminis esto
 Principium. Romæ sponsorem me rapi; Eja,
 Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
 Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
 Interiore diem gyro trahit, ire necesse est. [696]
 Eja, inquis, propera, ne quisquam officiosior ante respondeat. Sive Aquilo stringat terras;
 sive hyems contrahat dies niveos orbis interiori, oportet ire. 26 me fidei nosorem esse cogis:

ANNOTATIONES.

tyros, Faunos, &c. Vide lib. iii. Od. 18. Alii
 molles: Quid aptius scribam, quam satiras,
 oratione quidem strictâ, sed quæ solutâ similis
 videatur et vulgari sermoni propior: ac proin-
 de minus pedestris vocari queat. Vide lib. i.
 Sat. 4. v. 40. et seq.

18. *Plumbeus Auster.*] Gravia et tardiora
 efficiens corpora. Lib. ii. Od. 14. v. 16.

*Frustra per autumnus nocentem
 Corporibus meluimus Austrium.*

19. *Autumnusve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *le-
 libiferum* appellat; bene quidem, tunc enim
 acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippo-
 crat. Gal. &c. Idem. Sat. vi. 516.

— meliùque jubet Septembris et Austri
 Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat
 Austrium in autumnum, quamvis noxiùm, ipse
 explicat lib. i. Epist. 16. v. 16. sita nempe illa
 opportunè et salubriter haud excipiebat pesti-
 lentis Austri flatus.

*Hæ latebra dulces, etiam, si credis, amana,
 Incoluntem tibi me præstant Septembris
 horis.*

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in
 autumnum morientibus, majorem quæstum ha-
 bent ii, qui funeribus procurandis incumbunt,
 dicti Libitinarii, à Libitinâ funerum deâ; de
 quâ lib. iii. Od. 30. Seneca 6. De beneficiis,
 comparat vota eorum, qui testamenta captant,
 cum votis Libitinariorum; nempe utrique lu-
 cri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam
 amicorum. Huc verò præcipue facit, quod ex
 instituto Servilii Tulli, Rom. regis, nascentes
 reensebantur in æde Junonis Lucinæ; pube-
 res in Juvente; morientes in Veneris Libitinæ;
 pummo quidem pro singulis delato. Dionys.
 Halic. lib. iv. Hinc Sueton. Neron. cap. 29.
*Tantis ex principe malis probriusq; accesserunt
 quedam et fortuita: penitentia unius autum-
 ni, quâ triginta funærum stillia in rationem
 Libitinæ venerunt.*

20. *Matutine Pater.*] Janus dicitur *Matuti-
 nus* à Matutâ, sive Aurorâ; et quod manè
 primus invocaretur, ut qui temporibus præsit,
 ac velut rerum omnium incipiendarum auctor.
 Arnob. lib. iii. *Quem in cunctis ante ponitis
 precibus.* Et alibi: *Incipiamus ego solemniter
 ab Fano et nostro patre.*

Pater.] Janum vocamus Patrem, quasi deo-

rum Deum, inquit, Macrobi. lib. i. Saturni,
 cap. 1.

Jane.] Sic appellatur, quod quasi janua sit
 ad novum annum, imò ad menses singulos;
 omniaque regat tempora. Macrobi. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani
 nomine. Deos suos pluribus insigniebat ap-
 pellationibus, honoris vel assentionis causa.
 Macrobi. In sacris invocamus Janum gemi-
 num, Janum patrem, Janum Junonium, Ja-
 num Quirinum, Janum Conivium, Janum
 Patulium et Clusium, &c. Sic et Horat.
 Carm. Secul. v. 14.

*Lenis Mithys, tuere matres;
 Sive tu Lucina, probas vocari,
 Seu Genialis.*

22. *Sic Dîs placitum.*] Ut præsideas tem-
 poribus et primus hominum laboribus, desque
 iis felix auspicius: Quippe tu in *Italia primum
 Dîs templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum;*
 unde in sacrificiis præstationem meruisti per-
 petuam. Macrobi. jam. cit.

Carminis esto Principium.] Fave mihi hanc
 satiram exordienti in quâ urbanæ vitæ incom-
 moda à matutinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapi.*] Hoc pri-
 mum est incommodum, quòd pro aliis spon-
 dere frequenter necesse sit, ac forensibus tu-
 multibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acri-
 ter subveni, laborantem in judicio tuere et
 juva; officium præbe, sive per hyemis frigora,
 sive per angustias dierum brevissimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à ve-
 hementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex
 Festo. Græcis Boreas, *ἄρῳ τῆς βοῆς, à boati;*
 quoniam sint violenti flatus et sonori. Gell.
 lib. ii. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex
 Varrone et Fest. Alii factum nomen putant
 è *βραχὺ ἡμέρα; brevis dies,* Macrobi. Sat. i.
 Isidor. lib. v. Jul. Scalig. lib. i. De caus. L. L.
Bruma, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast.
 i. est dies.

Prima novi, veterisque novissima solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori cursu et am-
 bitu circulum minorem, utpote qui centro pro-
 prior sit, sole in Capricorum decurrente, ac
 breviores hinc dies faciente. Scil. in spherâ
 nostrâ obliquè hyemalis tropicus ita ab hori-

Postea verò quam aperte et manifestè dixi quod mihi nocent, cogor contra turbam; vis facienda lentis. Hi verò inceperunt. Quid petis, stulte, et quid moliris? Quidam autem iracundas addit imprecationes. An igitur evertas quicquid obsistit tibi ad Mæcenatem festinantem, urgente memoria! Ut verum dicam, illud jucundum et suave est. Verùm cum ad Esquilias atras perveni, alieni centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit ut ei cras opituleris ad Puteal ante horum secundam.

Postmodò quod mihi obsit clarè certamque locuto. Luctandum in turbâ; facienda injuria tardis
 Quid vis, insane, et quas res agis? Improbis urget
 Iratis precibus: Tu pulses omne quod obstat,
 Ad Mæcenatem memori si mente recurras?
 Hoc juvat, et mellis est; non mentiar. At simul atras
 Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
 Per caput et circa saliunt latus: Ante secundam
 Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

ANNOTATIONES.

wonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terrâ existat. Cic. ii. De nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato,

Cursu inferiore brevi convertitur orbe.

Ire necesse est.] Ad spondendum pro altero.

27. *Postmodò quod mihi obsit, &c.]* Alterum est incommodum; quod postquam spondendi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum et jurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mihi obsit.] Certe rarè est expers molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. vi. 1. 2. *Si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus ex verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.* Bias sapienter admodum dicebat: *Sponde, nota præstò est.* Cic. Epist. ad Brut. *Dependendum tibi est quod mihi pro illo spondentis.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim sponso ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minus rectè intelligunt de avocatione et peroratione causarum; afferuntque verba Tulli De petit. consul. *Nonnullos esse tibi iratos ex his causis quas egisti, necesse est: et alibi. Quos lætisti, cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.]* In forensi turbâ pulsare oportet et objurgare tardiùs euntes, dum inde quamprimum exire contendit.

29. *Quid vis, insane.]* Ita reluctatur, qui ab Horatio festinante pulsatus est; trudentem retrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversus Horatium exandescens, quod ipsius obtestantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori si mente recurras?] Dum propterea adire Mæcenatem condicto tempore; vel quòd acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.*

32. *Hoc juvat, et mellis est, &c.]* Objurgationes ejusmodi, quantumvis invidiosas, me quidem delectant, et quasi mel, dulces videntur, adeò Mæcenatis mentio, nomen, et recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium

hoc genus molestiarum urbanarum est. Cùm verò ad Mæcenatis aedes in Esquilis sitas veni, assilium importuni plerique suis mihi negotia commendantes; quos amoliri nefas. De Mæcenatis aedibus apud Esquilias, lib. iii. Od. 29. v. 10. et lib. i. Sat. 8. v. 14. Vide ibi Annot.

Atras Esquilias.] De atris curiis quidam interpretatur; at meliùs alii de sepulchreto, quod fuerat olim in Esquilis; ut fusiè disserui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. et lib. i. Sat. 8.

34. *Per caput et circa saliunt latus.]* Undique adorantur et circumobsident. Præclara hypotyposis.

Ante secundam.] Mature ut tempus habeat de re suâ disserendi tecum, priusquam forum aperiat ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *A huit heures précises du matin plutôt devant qu'après.* Ang. *At eight of the clock in the morning, rather before than after.* Unâ scilicet horâ ante judicium, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exeret ravaos tertia caudicosa, Martial. lib. iv. Epig. 8. ubi et dici varias occupationes pro diversis horis explicat. Porro ex alibi annotatis, lector, intellige illam dici naturalem horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide lib. i. Epist. 16. v. 8. et Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 20.

35. *Sibi adesses.]* Quasi advocatus adjutor, fautor. Apud iudices actor, et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, suæque præsentia vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad iudicium. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. Lib. i. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo necis.* Nimirum in ipsi gradibus, ad lævam curiæ, statua erat Actii Navi auguria, qui inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ disciderat. Ibidem porrò cotem illam et novaculam esse defossam tradunt, supraque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. l. Illic etiam feneratorum convenire solitos idem testatur pro Sextio. *Puteali et feneratorum gregibus inflatus.* Item Pers. Sat. 4.

De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti. [697]
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
Septimus octavo proprior jam fugerit annus, 40
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; et cui concedere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina
Syro par?

Matutina parùm cantos jam frigora mordent: 45
Et quæ rimosâ benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
Invidiæ. Noster ludos spectaverat unâ,
Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor; [698]
Quicunq; obvius est, me consulit: O, bone (nam
te

Scire, deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Num quid de Dacis audisti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris derisor! At omnes Dî exagitent me,
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetrà 55

interrogat me: O, bone, an de Dacis aliquis accepisti? quippè te scire oportet, qui ad magnates accedias. Tuin ego: Nihil certè. *Illi continuo.* Ergone tu semper derisor fueris? Me, inquam, disperdant omnes dii, si quidquam scio. *Ecquid? aiunt* agros militibus promissos aut assignabit Augustus in Sicilia

ANNOTATIONES.

Si putes nullâ cantus vibicæ flagellas.

Vide Cœl. Rhodig. lib. x. cap. 17.

36. *De re communi scribæ, &c.]* De scriberum se numero fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou secretaïres de l'Épargne.* Angl. *REOISTERS OR SECRETARIES.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximè probitatis à questoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 2.

38. *Imprimat his, cura, &c.]* Alius ita rogat: O, Horati, cura ut Mæcenas sigillo mudat has tabellas; oro te etiam atque etiam.

Signa.] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo concredidum Mæcenati, diximus ad Epod. i. v. 3. constat ex Kiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. li.

39. *Dixeris, Experiar.]* Si huic dixerò, Carabo, et experiar, numquid à Mæcenate id beneficiam quam obtinere tibi. Hic Horatii modestiam, adverte, lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summè valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

40. *Septimus octavo proprior.]* Septimus hic annus prope est elapsus, et mox octavus ageretur, ex quo, &c.

42. *Duntaxat ad hoc.]* Non ad res graves sed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animam magnis curis passim distentum me adhibet Mæcenas, inquit noster, duntaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?]* An ille gladiosor huic par est virtute, robore, arte, pe-

Horati, scribæ te rogant ut hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas has tabellas obsignet. *Quod si his respondeam: Tentabo: est qui reponat et urgeat: Atqui potes, si lubet.* Prope finem habet annus septimus, et mox octavus incipiet, ex quo tempore Mæcenas inter familiares me accevit; ad id verò solùm, quem in curram assumere placeret, quando viam init; et cum quo loqueretur futilia ejusmodi: Quota est hora? Gallina Thracius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum; et similia quæ committi queant auribus persuentibus. Exinde verò magis ac magis obnoxius invidiæ sui. *Aut.* Perique, noster fortunæ filius. Unde omnes spectavit, in campo Martio certavit cum Mæcenate. *Quod si è rostris per plateas frigidus rumor discurrat; quisquis occurrerit,*

ritiâ? ille secutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fusè explicavi ad Juv. Sat. ii. l. et 143. et Sat. viii. 200.

45. *Matutina parùm cantos, &c.]* Verbo hæc inveniunt scriptam autumni tempore hanc satiram.

46. *Et quæ rimosâ, &c.]* Et similia, quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audivit in obvios quosque statim effundenti; qualis ille apud Terent. de seipso prædicans:

Plenus rimarum sum; hoc atq; illas perfluo:

48. *Noster ludos spectaverat unâ, &c.]* Sic de Horatio loquuntur invidi. En ille fortunæ filius simul cum Mæcenate ludos spectavit: en cum ipso ludit in campo Martio. De hoc vide lib. i. Od. 8. Annotat.

50. *Rostris.]* In foro Rom. erant rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam extructum, ornatum verò navium rostris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Titu Liv. lib. viii. Varro lib. iv. de Lat. Ling. Ex eo loco leges ferebantur, et conciones ad populum habebantur; imò et jus dicebatur.

Rumor.] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore, frigidus, vel tristis, vel levis.

52. *Deos.* Augustum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.]* Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. ii. Od. 20.

55. *Militibus promissa Prædia.]* Sicut jam

an in Italica regione? *Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus?*
 affirmantem me nihil scire, *Jurantem me scire nihil,* mirantur, ut unum
 admirantur, velut hominem *Scilicet egregii mortalem atque silenti.*
 rare et profundè taciturni- *Perditur hæc inter misero lux, non sine votis.*
 tatis. In istis diem perdo *O, rus quando ego te aspiciam? quandoq; licebit* 60
 infelix, non absque deside- *Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis;*
 riis. O, villa, quando te ad- *Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?*
 ibo? ecquando gratam obli- *O, quando faba Pythagoræ cognata, simulque*
vionem vitæ anxie capiam, *Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?* [600]
ibi modò scripta veterum *O, noctes, cœnæque Deûm quibus ipse, meique* 65
legendo, modò dormiendo *Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces*
et otando? ô quando appo- *Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,*
netur faba Pythagoræ affi- *Siccata inæquales calices conviva, solutus*
pis, simulque olera condita *Legibus insanis: seu quis capit acria fortis*
lardo pingui? O, noctes et *Pocula, seu modicis humescit lætius. Ergo* 70
epulas Deorum, in quibus *Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;*
ego et familiares cœnamus *Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis*
ad Larem meum, ac proter- *ad nos*
vos famulos alo cibus liba- *Legibus insanis: seu quis capit acria fortis*
tis. *Ibi quisque liber à stultis*
legibus, ad arbitrium ex- *Pocula, seu modicis humescit lætius. Ergo* 70
haurit scyphos diversos; si- *Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;*
ve capax ingentes sumit ca- *Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis*
lices, sive minoribus cupit *ad nos*
madescere. Tum fit con- *Legibus insanis: seu quis capit acria fortis*
fabulatio, non de aliorum prædiis vel ædibus; neque *Pocula, seu modicis humescit lætius. Ergo* 70
utrum Lepos ineptè saltet, an non: sed
quod utilis,

ANNOTATIONES.

assignata fuerant post Philippensem victoriam.
 Vide suprâ Sat. 2. v. 110. et seq. item Virgil.
 Eclog. I.

Triguatrd.] Sicilia Trinacris etiam dicitur
 ob triangularem formam; habetque in tripli-
 ci angulo triplex promontorium, Pelorum,
 Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Fast. iv.

Terra tribus secpulis vastum procurrit in æ-
quor

Trinacris; à positu nomen adepta loci.

63. *O, quando faba, &c.]* Quando ruri ves-
 car fabis, oleribus, &c. tranquillam ejusmodi
 vitam agrætem præfero læntis epulis quibus-
 cunque.

Faba Pythagoræ cognata.] Varia hic varii
 comminiscuntur. Alunt plerique *fabam*
Pythagoræ cognatam dici ironicè quidem et satiricè,
 quasi homini coævam et consanguineam:
 nempe quod ille assereret fabam ex eadem
 origine et eodem tempore cum homine natam;
 eamque, si pyxide inclusa servetur, vel infodi-
 diatur, in carnem et sanguinem coverti. Ego
 nec fabulas nec metempsychosim asserere huc
 velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fa-
 bis enim, aliisque leguminibus atque oletibus,
 omniq; cibo parabili Pythagoras et Pytha-
 gorei libenter vescantur; carnibus autem
 vis aut nunquam, frugalitatis quidem et sani-
 tatis gratiâ, quantum nonnulli contrarium
 scribunt. Vide Cic. De divin. 2. Diog. Laert.
 lib. viii. Athen. lib. iv. et x. Plin. lib. xviii.
 cap. 12. Gell. lib. iv. cap. 11. Cæl. Rhodig.
 lib. xxi. cap. 3. lib. xxviii. cap. 12. lib. xxx.
 cap. 36. et quæ nos ad Juvén. Sat. xv. 173.
 tibi de anthropophagis quibusdam ita scribit:

Quid diceret ergo,

Vel quod non fugeres, si nunc hæc nostra vi-
deres!

Pythagoras, cunctis animalibus abstinenti quæ
Tanquam homine, et ventri indulgè non ome-
ne legumen?

Pythagoræ.] Vide lib. i. Od. 28. Epod. 16
 et Sat. 4. hujus lib.

65. *O, noctes, cœnæque Deûm.]* O, quietè
 somni! ô epulas tranquillæ et jucundæ; quan-
 tumvis sobriis et frugales, certè nectari et anal
 brosis deorum æquiperandæ! *noctes* dicit po-
 eta, quòd blim in multam noctem producerent
 certam; ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.]* Religiosè diis
 domesticis libans, et primitias offerens rusti-
 carum dapum; ac postea *de libatis dapibus* hi-
 lariter cum familiaribus et servis cœnans. Vide
 lib. i. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati
 sunt verno tempore: Festas, *procaces*, à pro-
 cando; sive potendo:

69. *Legibus insanis.]* De his conviviorum le-
 gibus vide lib. li. Od. 7. Annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin.
 lib. xiv. cap. 22. refert *Cicéronem Marci fili-*
um binos congios simul hauriri solitum, at-
 que ebrietatis mala elegantè describit. Vide
 Macrob. Saturn. ii. cap. ultima. Gell. lib. xv.
 cap. 2.

70. *Humescit.]* Al. *vescit.* Lib. iv. Od. 5. In
 fine, *vidi*, id est, bens poti, madidi ac pleni
 vino:

71. *Non de villis domibusve alienis.]* De his
 invidi et avari sermocinantur; ut *delectantur*
 sectatores et voluptarii de saltatoribus et scur-
 ris.

72. *Lepos.]* Augusti scurra, archimimus,
 egregius saltator, Lepos dictus, à molli, acitâ;
 et lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis

Pertinet, et nescire malum est, agitamus: Utrumne quodque ignorare sit nefas,
 Divitiis homines, an sint virtute beati; 74 quærimus; an opibus homi-
 Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos; [700] nes, an virtute felices exis-
 Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus. tant: utrum nos ad amicitias
 Cervius hæc inter vicinus garrit aniles impellat, utilitas an ho-
 Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli nestum: item quid sit bo-
 Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim num, et quæ ejus perfectio:
 Rusticus urbanum murem mus paupere fertur 80 Interea Cervius vicinus ani-
 Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum, les fabulas appositè narrat.
 Asper, et attentus quæsit; ut tamen arctum Etenim si quis imperitus
 Solveret hospitii animum. Quid multa? neque illi laudat anxias Arelli diviti-
 Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ: as, ita exorditur: Quondam
 Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi 85 mus agrestis urbanum iu-
 Frustra dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ rem cavernulâ dicitur ex-
 Vincere tangentis malè singula dente superbo: cepisse, vetus hospes vete-
 Cùm pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ, [701] rem amicum; durus; et stu-
 Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens. diosus *rum* congestarum;
 Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, 86 ita tamen ut animum res-
 amice, trictum laxaret hospitum
 Prærupti nemoris patientem vivere dorso? gratiâ. Quid plura? nec
 Vis tu homines urbemque feris præponere silvis? parcè dedit è congesto ci-
 Carpe viam, mihi crede, comes; terrestria quando cere, nec ex avenâ oblongâ:
 Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est ore portans acinum desicca-
 Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circâ, tum, et semesa lardi frustu-
 Dum licet, in rebus jucundiss vive beatus: 96 la obtulit, optans multiplici
 Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta dape vincere nauseam fas-
 urbem præferre silvis desertis? Mibi ausculta, iter mecum ingredi- tidiosè singula delibantis su-
 tia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio est vite parvo sive magno. perbo dente; dum ipse ædi-
 Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruire jucundis, recordatus quam brevi tempore sis vic- uni dominis in stramine ja-
 titurus. Sermonibus illis excitatus rusticus, prosiluit alacer è domicilio. Hinc cens ederet frumentam ac
 zizaniam, cibus optimis ab-
 stinens. Denique urbanus
 hunc sic allocutus est; A-
 mice, quorsum æromosus
 degis ad latus montis ar-
 dui? anne vis homines et

ANNOTATIONES.

cœnvivio sermonibus. Gell. lib. xiii. cap. 11. &c.

75. *Unus, rectumne.*] Alii quippè sentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi *Solem*, inquit, è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vultu tollunt. Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.

Rectumne.] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam et gignit et continet.* Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est. Et in fine ejusdem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, sine quâ amicitia esse non potest, ut, ed exceptâ, nihil amicitia præstabilius esse puletio.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo consistat summum bonum; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cic. De finib. Tusc. Quest. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valdè commode et efficaciæ, si appositè adhibeantur. Hæc sacri etiam codices proverbialis et parabolis inspersi sunt, hisque permixtè usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. *Ut quod per simplex præcep-*

tum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur. S. Hieronym lib. iii. Comment in Marth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum et apologum rustici muris et urbani.

83. *Hospitii.*] Hospitibus amicè excipien- dia.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hællenis mus.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dubiam cœnam* dixit supra Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] Novâ, hujus anni. lib. ili. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edenæ appellatum; vel quodd aduratur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

93. *Terrestria quando, &c.*] Vel ex personâ mariam, aliorumque brutorum: vel ex personâ atheorum hoc dicit poeta.

97. *Vive memor, quàm sis ævi brevis.*] Eandem hanc orationem tribuit Horculi Euripides in Alcestide, ut bene observavit Martius

. etque viam institutam de-
 currunt, cupientes in cetera sub-
 bire civitatis pomerium.
 Et jam nox attigerat medi-
 um cœli locum, quando pe-
 dem ambo inferunt in aedes
 opulentas, ubi stragula ful-
 gebat purpurea super tho-
 ros eburneos, et plurae
 dapes restabant è lanto con-
 vivio, quæ heri procul fue-
 rant in sportu is coagastæ.
 Postquam igitur rusticum
 statuit in stragula pretiosâ
 recubentem, velut expedi-
 tos hospes circumcurat, ci-
 bos cibus accumulât, et in-
 star famuli ministrat sedu-
 lus, prægustans quicquid
 apportat. Ille quietus læ-
 tatur mutatâ conditione, hi-
 laremque se convivam ex-
 hibet favente fortunâ; quan-
 do magnus repente forium
 strepitus toris ambos expu-
 lit. *Mox trepidi cæperunt*
sugere per omne cubiculam;
gravius autem expavescere
Tunc agrestis dixit; Nequaquam me juvat vita ista, etique
anuncium remitto: me nemus et ca-
veratâ à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

SATIRA VII.

Inducitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans et carpens

DAVUS. Jam diu est
 quod te audio; atque avens
 tibi pauca loqua, ego famulis
 timeo. *HORAT.* Numquid
 Davus? *DAV.* Etiam, Da-
 vus, hero servus fidelis ac
 frugalis abundè; id est, ut
 vitâ dignum existiam.
HOR. Age, froere licentiâ
 mensis Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores nostri: loquere.

JAM dudum ausculto; et, cupiens tibi dicere ser-
 vus [708]
 Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum
 Mancipium domino, et frugi, quod sit satis; hoc est,
 Ut vitale putes. Age, libertate Decembrî
 (Quando ita majores voluerunt) utere: narra. 5

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur sic vasa eduliorum, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

108. *Verniliter.*] Al. *Verniliter*, more servorum prelambens dapes quas affert.

114. *Molossis.*] Ingentibus canibus è Molossia regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Synecd. *Er-
rum*, Græcis ἔρροϰ, Gall. *ers*, Angl. *velches*,
or tarses. Legumen est pisis affine, saginandis
aridentis utile. Columell. Plin. Virg. Ecl. iii.
100. ejus meminit, si fides quibusdam veteri-
bus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ
ervo.

Satira VII.—1. *Jam dudum ausculto.*] Suum
ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Ho-
ratius, ut quilibet vitiosus à servo suo pariter re-
prehendi se justè quidem putet et sentiat. Porro
contentiam hanc assert, solum sapientem esse

liberum, quam tractat Cicero Parad. v. et
Pera. Sat. v.

Auscullo.] Ad omne obsequium paratus es-
[708] *2. Davusne?*] Ipsene Davus hæc loquitur?

4. Ut vitale putes.] Habebant domini in
servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedu-
lâ et diuturnâ servitute videre sibi meruisse
apud herum ut vivat. Alii alias interpretati-
ones afferunt, at meo judicio longè petitas.
Quidam volunt Davum significare se mediocri-
ter bonæ esse indolis, quod contra rarè sunt
longævi, qui indole sunt extimâ. Seneca Con-
trov. 1. *Tam immatûrè magnum ingenium
non esse vitale.* Alii sic: Davus ostendit se in
victu moderatum ac temperatum diutius esse
victurum, contra morem servorum, quos edâ
citas brevi conficit.

Libertate Decembrî utere.] Die libere quæ-
quid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturna-

Pars hominum vitis gaudet constanter, et urget
Propositum: pars multa natat; modò recta capes-
sens,

Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas: 10
Ædibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè:
Jam mæchus Romæ, jam mallet doctus Athenis
Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra [706]
Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque

cuperet; certè natus infestis omnibus Vertumnis. *Contrà* Volanerius sannio, quando justà chiragra illi fregit digitos, *hominem* quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret, ac

DAV. Plerique hominum obnoxia vitis delectantur, et perseverant in *pravis* moribus: alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, aliàs vitis obsequentes. Sic Priscus frequenter visus est cum tribus annulis; paulò verò post sinistra vacuâ; diversus vixit, aded ut vestem mutaret horis *singulis*; exiens autem superbâ è basilicâ repente migraret *illuc*, unde vix decenter egredetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degeret

ANNOTATIONES.

lia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur in honorem Saturni, et monumentam aurei sub ejus régno seculi, quo tempore cuncti æquales erant, tam servi quam ingenui, Macrobi. lib. i. cap. 10. *Saturnalia uno die solita peragi; post in triduum propagatio, adjunctis à Cesare huic mensi diebus; deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addidit—sed Sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiarum religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 22. *Saturni festis diebus seruos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, et a liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, et munera miscere, servatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, et tanquam reges imperitare, magistratús purpuram induere, reliquos in veste candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis et exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellatur festâ, quibus dies quinque imperabant servi dominis, eorumque unus stola sumptû dominabatur, &c.* Vide supra Sat. 3.

7. *Natat.*] Instabilis est: sicut natantes modò contra flumen, modò corrente feruntur *ante*.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos gestare luxuriosus habebatur.

Priscus.] Hic orator fuisse dicitur, senatorii quidem, vel certè equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egestatis signum. In lævâ, utpote minis actuosâ, annuli gestabantur. Macrobi. lib. vii. cap. 16. *Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinaleme vocant, et manu præcipuè sinistra gestandum esse.* Gell. lib. x. cap. 10. *Repertum est necrum quandam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. xxxiii. cap. 1. ubi de origine et jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm constans. F

Clavum.] Modo latum, modo angustum su-

mens. De eâ veste præclarâ, lib. i. Sat. 5. v. 66.

11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domicilio in vile et abjectum migraret.

13. *Jam mæchus Romæ.*] Salsus in Romano-rum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere.] Modò otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus, modò studia litterarum et honestos doctrinæ ac philosophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum. Cic. De orat. *Ubi artium exquisitarum officina; ubi præcipuè coluntur ea mysteria, quibus ex agrestî immunitate vitâ exculli ad humanitatem ac eruditionem mitigati sumus.* Id. De leg. 4. *Ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis possessione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laudi nitatur.* Id. Orat.

14. *Vertuntia.*] Vertumnus, deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; et variè pingebatur, et variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis: modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellatur. Aiunt etiam sensus et cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper inertus et inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul. iv. 2, 13.

Talis in æthere felix vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenat habet.

15. *Chiragra.*] Vel lætri causâ licenter et contra etymon primâ corripit syllabam; vel poëta scripsit *cheragra*; ut voluit quidam à *χρῆστος* τὸ *χρῆστος*, poëτικῶς *χρῆστος*. Juda, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 6. v. 66.

Sed tum lapideas chiragra
Frægerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis hæntis ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracta et contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, interitus manus suæ movendi facultate, alienâ mânu tabos colligebat, movebat, jactabat.

immitteret hi advocolum; quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento, hunc laxato fune luctatur. **HORAT.** An non hodie declarabis, furcifer; quo spectet illa aded inepta? **DAV.** Dico, ad temetipsum. **HOR.** Ecquâ ratione, *o* nequam? **DAV.** Extollis conditionem et instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si nomen aliquod ad ea te redigat; sive quod non firmiter tenes melius esse id quod asseris; sive quod non constanter virtutem propagas; atque hæsitans, frustra exoptans pedem luto extrahere. *Cum Romæ versaris, capis ruri degere; cum ruri degis, remotam urbem laudas inconstans.* Si à nemine invitatus ea ad cœnam, extollis olera tranquilla, et quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas, at quo gratularis tibi, quod apud nullum cœnare contingit. *Verùm si Mæconas vocet te cœnatum apud se vesperi ad primas candelas; norrendùm vociferaris furibundus.* Nullusne affretur unguenta citius? quisnam auscultat? *Tum verò Miltivius et parasi, abeunt, tibi imprecati minimè narranda.* At dicit aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem esse, adde etiam popinarum sectatorem, si lubet; non inficiabor. *Tu verò cum sis servus, ut ego, et fortasse sis pejor;*

Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
 Conductum pavit: quanto constantior idem
 In vitis, tanto levius miser ac prior ille,
 Qui jam contento, jam laxo fune laborat. 20
 Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,
 Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime?
 Laudas
 Fortunam et mores antiquæ plebis, et idem,
 Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:
 Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse; 25
 Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,
 Nequicquam cœno cupiens evellere plantam [706]
 Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
 Tolli ad astra levis: si nusquam es fortè vocatus
 Ad cœnam, laudas securum olus; ac velut usquam
 Vincit eas, ita te felicem dicis, amasque, 31
 Quod nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
 Mæconas serum sub lumina prima venire
 Convivam, Nemon' oleum feret ocius? ecquis
 Audit? cum magno blateras clamore, furisque. 35
 Miltivius et scurræ, tibi non referenda precati,
 Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
 Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
 Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
 Tu cum sis quod ego, et fortassis nequior, utro 40

ANNOTATIONES.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis et Seneca, *orcum* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, et hic Horatius, ut placet multis, hisque doctissimis. Gall. *cornet à des*, Angl. *tea dice box*. Jul. Pol. lib. x. cap. 13. *phimum*, *Φιμουρ*, numerat inter aleatoris instrumenta: item *Æschines* in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modò parvus admodùm et fragilis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimis et vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditù ingrata: translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer?*] Servus hoc probro incessabatur, cum ob delictum quodpiam levius appensam collo furcâm cogeatur ferre, ignominie causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimiràm et castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrâ cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus.*] Tranquillam do-

mi cœnam è cibo parabili laudas, et præfers quibuslibet lautis et opimis apud alios epulis. ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vincit eas.] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vincit, invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm tu dissimulas.

33. *Serum sub lumina prima.*] Magnates quidem serò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. iv. *Epig.* 8. *Imperat extractos frangere nona toros.*

34. *Nemon' oleum feret ocius? &c.*] Clamitas morè impatiens, et mirum quantum properans ire illuc bede lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35. *Furisque.*] Alii leg. *fugisque*; id est, cum magna festinatione domo abis, et ad Mæconatis cœnam curris.

36. *Miltivius et scurræ, &c.*] Parasiti et scurræ apud te cœnâ speratâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38. *Nasum nidore supinor.*] Elatum habeo nasum ad captandos odores obsceniorum; tanquam ventris et gulae mancipium cœnæ venor.

Insectere velut melior, verbisque decoris
 Obvolvās vitium? quid, si me stultiōr ipse
 Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
 Me vultu terrere: manum stomachumque teneto,
 Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.
 Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
 Peccat uter nōstrum cruce dignius? acris ubi me
 Naturā incendit; sub clarā nuda lucernā,
 Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
 Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
 Dimittit, neque famosum, neque sollicitum, ne
 Ditor aut formæ melioris meiat eodem.
 Tu cūm, projectis insignibus, annulo equestri,
 Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
 Turpis, odoratum caput obscurante lacernā;
 Non es quod simulas! Metuens induceris, atque
 Altercante libidinibus tremis ossa pavore
 Quid refert, uri virgis, ferroque necari
 Auctoratus eas, an turpi clausus in arcā,
 Quō te demisit peccati conscia herilis,
 Contractum genibus tangas caput? Estne marito
 Matrōnæ peccantis in ambos justa potestas?
 In corruptorem vel justior. Illa tamē se

cur me sponte reprehendis
 quasi præstantior? quare
 præclaris sermonibus tegis
 quod pravum habes? quid
 si tu agnosceris insanior me,
 45 quem emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mihi facere; cotros manum atque iram, dum loquor ea, quæ didici à Crispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrūm cruce dignior peccat? Cūm me ardens libido inflammat,

 ab ed discedo, nec infamis, nec anxius, ne opulentior
 55 vel pulchrior eadem potestatur. Tu verō quando, ex utris ornamentis, annulo equestri, et Romanæ veste à iudice mutaris in vilem servum cuculle obvolvente caput unguentis delibatum;
 60 an non es quod fingis? Pavidas quidem intromitteris, et corpore concuteris, metu adversus cupiditates luctante. Age verō, quid interest an pergas addictus virgis

cædi, et gladio interfici? an infami inclusus arcā in quam te compegit ancilla flagitii herus particeps, genibus tangas caput inflexum? Dic porrò, si vir matrōnam delinquentis jus habet adversus utramque, an non æquius contra adulterum? Certè femina hæc suūm

ANNOTATIONES:

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. THAT COST YOU BUT FIFTY CROWNS. Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monete continebat.

Me stultiōr deprenderis? Ego enim vitia mea ipse agnosco et fateor; tu verò tua celas, et vano decore tegis: et hinc aliis tibi que etiam bonus videri gaudes, stultè.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

46. *Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.*] Doctum se servus à servo philosophi aptè dicit. Certè à magistris publicis documenta quædam servi eorum ceptabant, seu domi, seu custodientes januam scholarum in quibus docebant; audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulūm ingeniosi essent. De Crispino Stoicam sectam amplexo, lib. i. Sat. 1. et 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum sectator quilibet hic arguitur, non ipse Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. i. Sat. 2.

63. *Tu cūm, projectis insignibus.*] Depositā togā, exuto angusto clavo, equestrique annulo et dignitate, quibus ab Augusto es insignitus; servilem autem indutus hābitum ne agnoscaris: jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. lib. xlii. cap. 20.

64. *Ex iudice.*] Certarum rerum cognitio

et iudicium ad equites Rom. pertinebat, sive quod eligebantur iudices tam ex equestri quàm senatorio ordine.

55. *Lacernā.*] Pallio caput etiam adversus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. lil. 6. et 8. Gall. *une cape.* Angl. *a coat.*

56. *Metuens induceris.*] In domum mæchæ induceris metuens pericula, de quibus lib. i. Sat. 2.

58. *Quid refert tui virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis condiciones proponebat; flammis uri, virgis cædi et necari, ferro necari; quas cūm acceperant certo quidem pretio, auctoritati dicebantur, sen obligati et obstricti ad quilibet perpetiendum. Senus est; Tu servili metu continuo pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non verè servus es? Nihil certè interest gladiatorem inter et adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum se addicit: tu pariter cūm adulteriam committis. Quid enim cūm timens adulterum maritum in arcā recluderis?

61. *Estne marito Matrōnæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul et adulteram. Lex subinde Julia de adulteris nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos iudices referri jussit. Vide Annot. lili. l. Sat. 2.

non mutat habitum, vel locum; . . . quoniam te metuit, nec amanti fidi. Sponte ferēs patibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam corpus, existimationem. *Quod si incolumis evadas, deinceps fortasse verberis, et eruditus vitabis. Imò verò inquires rursus timendi perreundique occasiones. O Cum semel effugit, se prava catenis? Non sum mœchus, ais. Neque ego hercule fur, ubi vasa Prætereo sapiens argentea. Tolle periculum, Jam vaga prosiliet frenis natura remotis. Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque 75 Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque Imposita haud unquam miserâ formidine privet? Adde suprâ dictis, quod non levius valeat. Nam Sive vicarius est, qui servo paret, uti mos 79 Vester ait, seu conservus; tibi quid sum ego? nempe Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque Duceris, ut nervis alienis mobile lignum. Quisnam igitur liber? Sapiens; sibi qui imperio sus; 710 Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent: Responsare cupidinibus, contemnere honores 85*

perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT. Ergò quisnam liber? DAV Sapiens, qui sibi dominatur; quem nec egestas, nec mors, nec catenas teritant; qui valet repugnare cupiditatibus, et spernere dignitates,

ANNOTATIONES.

64. *Non habitu mutatae loco.*] Adultera non egreditur domo suâ, non insignia deponit, ut tu; proindeque longè pejus illâ facis, justiorque poena te sequitur.

66. *Ibis sub furcam prudens.*] Sponte subis servilem ignominiam et poenam.

Dominioque furenti, &c.] Vel irato et ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cullibet tibi tyrannicè dominantanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evasti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quòd si è vitæ periculo emergas fortasse cautus deinceps simile discrimen longè fuges. Imò verò quæres semper novas mœchandi, totiesque periclitandi occasiones; adòd mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hanc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. v. 168. et seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus èd quòd apertè non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu poenas non surripio palmam. Verùm si periculi formido removeatur jam ego furabor, et tu mœchaberis; et vitiosè indoll ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi spectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor?]* Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è servitute præter eximere tu non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis è servitute vindicabatur, et in libertatem asserbatur servus 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindictâ: nempe cum virgâ capiti serviliter incussa risè immo-mittebat servum prætor. Vide Pers. Sat. v. 88. ubi sic habet:

Vindictâ postquam meus à prætoris recessi.

77. *Haud unquam miserâ formidine privet?]* Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.]* Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimum atriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuabat ex more dimensionum cibum aut frumentum, habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi; communem etenim habebant dominum.

89. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.]* Tu, qui meus es dominus, affectuam ac vitiorum servus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagnaculo lignoæ certis nervis et fiducialis motu, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere! &c. Gell.

Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus,
 Externi ne quid valeat per læve morari;
 In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
 Ex his, ut proprium, quid noscere? Quinq; talenta
 Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
 Perfundit gelidâ, rursus vocat. Eripe turpi
 Colla jugo. Liber, liber sùm, dic age. Non quis:
 Urget enim dominus mentem non lenis, et acras
 Subjectat lasso stimulos, versatque negantem,
 Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ,
 Qui peccas minus atque ego, cùm Fulvi, Rutubæq;
 Aut Placideiani contento poplite miror
 Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
 Re verâ pugnent, feriant, vitentque moventes
 Arma viri? N. quam et cessator Davus: at ipse
 Subtilis veteris iudex et callidus audis.
 Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
 Virtus atque animus cœnis responsat opimis.

re ipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent? *Nampe Davus iners et pravus Aæbeditur; tu verò solers et peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si trahor odori placentem calidæ, homo nihil sum; at tibi magna virtus et mens tænnit lautas dapes.*

ANNOTATIONES.

lib. xiv. cap. 1. *Nihil arbitratus suo facerem, loquit, sed ludicre vestigata esse videntur, id est, nervis merentia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, squabilla, ut quasi perfectus globus (facile moveatur, nihilque asperum ansatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quædam externâ. Pers. Sat. 1. 64.

— *Ut per læve severos Effundat junctura ungues.* —

88. *In quem manca ruit semper fortuna.*] Sic ut affectibus non servit, ita nec fortunæ; et quemadmodum irruentium vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea est improbitas. De quâ Pers. Sat. 5. v. 169.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

Eripe turpe Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum ostende: spernentem te meretriculam sperne et desere. Atque non vales, cupiditate subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, velat quod videtur; qui nihil imperantis negare potest, nihil recusare audeat. Pœcat? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libidô, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. 3. 124.

Liber ego. Unde datum hoc sumis, tot subditis rebus?

An dominum ignoras, nihil quem vindicta recusat?

atque est in semet omnino equalis et globosus, ut nihil externi queat hærere per expolitum; quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aspergit, interum accersit. Exime cervicem infami servitute. Heus dic, Liber, liber sum. *Quis non vales; quippe animus premit herus gravis, acresque stimulos subdit fatigato, et reluctantem exagitat. Verùm enim verò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione lævius delinquis quàm ego, cùm attentus con templor pugnas Fulvii, Rutubæ, et Placideiani, rubricâ, vel carbone delineatas, intento poplite altero, quasi*

86. *Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitiâ, quos signa, quos tabula, quos celatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnificia nimio perè delectant.*

Echionis tabula te stupidum delinet, aut signum aliquid Polyceleti — influentem te, admirantem, clamores tollentem, video, serrum te esse ineptiarum omnium judicio. Nomus igitur nisi ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculus eruditus habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.

Pausiacâ.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. xxi. cap. 2. et lib. xxxv. cap. 11.

96. *Fratri, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium digladiantium.

98. *Prælia, rubricâ picta aut carbone.*] Publicè et propaliam exposita. Plin. lib. xxxv. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Ponticâ, ex nigris aramento — publicas porticus investitâ picturâ gladiatorum, ministrorumque omnium veris imaginibus redditis —*

Pingi autem gladiatoria munera atque in publico exponi, cœpta à C. Terentio Lucano.

101. *Subtilis veterem iudex et callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculus eruditus hæcenus*

Quare verè damnosius mihi Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
 est obtemperare ventri? **Tergo plector enim : qui tu impunitior, illa,** 105
 miram quia dorsum verberatur. *Sed quo pacto minus tu panis, quoties appetis edulia ista, quam presso exiguo haberi non possunt? Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ,* [719]
 Quinimò amaræ sunt daptes Illusique pedes vitiosum ferre recusant
 frequentius captatæ, et pedes vacillantes detrectant **Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam**
 portare corpus vitiarum. *Denique nunquid peccat servus quispiam pro uvâ dans strigilem subreptam circa noctem? qui verò gula indulgens prædia venondat, nihil servile exhibit?* **Adde quòd tu nequis unâ horâ tecum versari, nec benè uti otio; atque temet fugis, ut servilem abhorrens et vagabundus; nunc vino, nunc somno quærens levare sollicitudines : inutiliter : quippe hæc tristes associæ fugientem urgent ac persequuntur.** *HORAT. Quâ parte habeo lapidem? DAVUS. Ecquid necesse est? HORAT. Ubi tela inveniam? DAVUS. Vel furti homo noster, vel condit carmina. HORAT. Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Sabinum nonus operarius.*

SATIRA VIII.

Cæna Nasidieni luxuriam minimè lautum irridet.

HORATIUS. Quomodo **UT** Nasidieni juvit te cœna beati?
 te oblectavit cœna Nasidien ditis? Etenim herè mihi te cœnatum apud me perquirenti dictum est te ibi **Nam mihi convivam quærenti dictus herè illic**

ANNOTATIONES.

105. *Qui tu impunitior.]* Pers. Sat. v. 130. similiter.

— qui tu impunitior exis?

107. *Nempè inamarescunt epulæ.]* Immodicè epulatus das pornas, cum debilitatum cruditate corpus vexatur; pedesque bono succo et alimento, proindeque viribus destituti, vacillant, solumque officium non præstant. Vide Sat. 2. hujus libri, v. 75. seq.

110. *Furtivâ mutat strigili?]* Dans strigilem, quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum esse potes.]* Variis distractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere et apud te solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde otia rectè ponere, utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis et honestis. Pers. in fine Sat. iv. *Tecum habita.* Nunquam minus solus sapiens, quam cum solus est.

113. *Teque ipsum vitas.]* Vitiosi sibi metipsis graves sunt, maximè si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ et conscientia amplius torquentur.

Fugitivus et erro.] A te decedere cupias vel omnino, vel ad tempus: sicut molestum dominum evitat servus fugitivus, redire nunquam vales: aut saltem velut erro, dies multos absens, tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.]* Unde lapidem habeo, quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas, quibus illum confodiam?*

117. *Aut versus faci.]* Pœtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine:

Adde potmata nunc; (hoc est, oleum adde camino.)

118. *Accedes opera agro nona Sabino.]* Protinus hinc te amandabo ad ergastula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è soluto, sordidus et abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. v. 24. *Cæcer Rusticus.* Plin. lib. xviii. cap. 3. *Vincti pedes, damnata manus rura exercent. Et cap. 6. Coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur à desperantibus.*

Satira VIII.—1. *Ut Nasid.]* Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mæcenati, et cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eque Rom. fuisse dicitur. Porro ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. i. Sat. 7. v. 80. vel anapestum loco dactyli. *Apage qui legunt, Ut te Nasid. &c. vel, Nasidien qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices: nec non Priscianus lib. xvii.

2. *Herè.]* *Heri et herè* dicebant veteres: ut *vespers et vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. v. 23.

De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
 In vitâ fuerit melius. Dic, (si grave non est,)
 Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
 In primis Lucanus aper leni fuit Austro
 Captus, ut aiebat cœnæ pater; acria circùm
 Rapula, lactucæ, radices; qualia lassarum
 Pervellunt stomachum; siser, alec, sæcula Coa.
 His, ubi, sublatis, puer altè cinctus acernam
 Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
 Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
 Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
 Cùm sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
 Cæcuba vina ferens: Alcon, Chium maris experts.
 Hic herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
 Te magis appositus delectat; habemus utrumque.
 Divitiis miseras! sed queis cœnantibus unâ,
 Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
 Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infrâ,

vinum Cæcubum detulit: Alcon autem Chium sine mariâ aquâ. Mox dominus dixit: Si forte Albanum vel Falernum, ò Mæcenas, te plusculum juvat, quàm que allata sunt, utrum que adest. HOR. O infortunatas opes! at aveo scire, quibuscum epulantibus tam lautè cœnaveris, O Fundani. FUNDAN. Ego supremo in thoro, et juxta me Viscus Thurinus accumbat; atque inferiori loco,

epulari à meridie. FUN-
 DANUS. Ita ut nunquam,
 ex quo vivo, rectis habue-
 5 rim. HOR. Si molestum
 [714] non est, dic quod edulium
 primò sedaret graviorem sa-
 mem. FUNDAN. Initio
 fuit aper è Lucaniâ Austro
 placido captus, quemad-
 modum affirmabat conviva-
 10 tor; circa erant acres rapæ,
 lactucæ, radices; et quæ
 languentum stomachum exci-
 tant; siser, alec, sæx vini
 Coi. Postquam remota sunt
 14 ista, servus altè succinctus
 mensam ex acre detersit
 mappâ villosâ purpurâ,
 [715] alter autem corrasit quic-
 quid supervacuum, et quod
 posset nauseam creare
 convivii. Tum subinger
 19 Hydaspes progrediens ad
 instar puellæ Atheniensis,
 quando sacra Cereris por-

ANNOTATIONES.

3. De medio potare die.] Solemnes ergo epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra mōm, de quo alibi Juvenal., Sat. xi. 88.

—Adhas epulas solito maturius ibat.

6. Lucanus aper.] De Lucaniâ Italice regi-
 one apri fecundâ, jam dictum est Sat. 3.
 hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustra conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factus esse illius apri carnes, et frustra excusat fetorem inductum vehemementi Austri flatu, cùm nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

Cœnæ pater.] Convivii præfectus, infrâ Pa-
 roobus, nempe Nasidienus.

Acria circùm Rapula, &c.] Aptè satis ad
 emendandum fastorem apri.

Siser.] Ohus utile stomacho, urinam ciens,
 appetitum excitans. Gall. Cherris, Ang.
 Skirret. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar
 eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è
 erassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. Alle cinctus.] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall.
 Erable. Angl. Maple: Plin. lib. xvi. cap. 15. Acer,
 inquit, operum elegantia et subtilitate citro se-
 cundum. Pariter et Martial. lib. xiv. Epigr. 90.

11. Gausape purpureo mensam pertersit.]
 Gausape et gausapa, peristroma seu tapes,
 quo mensa insternebatur. At hic adhibetur
 ad tergendam mensam, quæ nullo mantili
 tecta fuisse ostenditur.

13. Ut Attica virgo.] Ut Cereris sacra in
 sinistris portat virgo Attica, sublatis supra
 apud manibus; ita famulus altè desert vasa

vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum et
 pompam. Vide lib. i. Sat. 3.

14. Hydaspes.] Puer famosus, ortus in Par-
 thiâ, prope Hydaspem fluvium, indeque adeptus
 nomen. Vide lib. i. Od. 22.

15. Cæcuba.] De his lib. i. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris experts.] De Chio vino supra
 Sat. 4. Quod addit, maris experts, vel indicat
 vinum in Italiâ factum, adeoque non transma-
 rinum, quod tamen pro Chio et Græco vende-
 retur; vel hinc jactat purum esse, et cui nihil
 aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant
 Græci vino infundere marinam aquam, ut fir-
 mius, defæcatis, et incorruptius redderetur.
 Columel. Athen. lib. i. Plin. lib. xxiii. cap. 1. Huc
 pertinet oraculum quoddam pastoribus editum,
 quod jubet Dionysium in mare mergere.

16. Albanum.] Lib. iii. Od. 11.

Falernum.] Lib. i. Od. 20.

18. Divitiis miseras.] Hoc alij dici voluit
 à Fundanio, alij ab Horatio. Sensus est: Mi-
 seras divitiis, quæ divitem non faciant bea-
 tum, imò persæpe sordidum et miserum red-
 dant! Certè hic sordes Nasidienus exhibet,
 qui non statim optima vina Mæcenati depro-
 mat. Ecce enim verò alij reservabat Alba-
 num suum et Falernum?

19. Fundani.] Hic erat eo tempore poëta,
 comico sale et facetiis clarus.

20. Summus ego.] Ego summus in summo
 lecto. De situ discumbentium, et ratione dis-
 cumbendi ad mensam, egi lib. i. Od. 27. Item
 lib. i. Sat. 4. v. 86. Porro notandum est, hono-
 ratiorem in quoque thoro locum fuisse me-
 dium, et convivii dominum in imo lecto sem-
 per accubasse. Itaque hic in summo thoro

si bene recordor, Varius. **Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone** 21
Aderant in medio lecto Ser- **Vibidius, quos Mæcenas adduxerat, umbras.**
 vilium Balatro, et Vibidius, **Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,**
 quos assecclas adduxerat **Ridiculus totas simul absorbere placentas:**
 Mæcenas. **In imo erat Nomen-** **Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,** [716]
 tantanus supra Nasidie- **Indice monstraret digito. Nam cætera turba,** 26
 num, infra terò Porcius, ri- **Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,**
 sum præbens, cum devora- **Longè dissimilem noto celantia succum:**
 ret simul integras placent- **Ut vel continuò patuit, cum passeris assi, et**
 tas. **Porrò Nomentanus** **Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.** 30
 propterea *aderat*, ut digito **Post hoc me docuit, melimela rubere, minorem**
 indicaret, si quid forte **Ad lunam delecta. Quid hoc interit, ab ipso**
 apponeretur reconditi **Audieris melius. Tum Vibidius Balatroni,**
saporis. **Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti;**
 Etenim reliqui è vulgo, nos, **Et calices poscit majores. Vertere pallor** 35
 inquam, comedimus **Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres** [717]
 aves, conchylia, pisciculos, sapo- **Poteres: vel quòd maledicunt liberius, vel**
 rem habentia valdè cognito **Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.**
 disparem. Hocque mox in- **Invertunt Allifanis vinaria tota**
 notuit, quando mihi obtulit **Nisi potamus cum damno præbentis cœnam,**
 ilia passeris assi et rhombi, **Et calices poscit majores. Vertere pallor** 35
 qualia non ante gustàram. **Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres** [717]
 Tum me docuit, melimela **Poteres: vel quòd maledicunt liberius, vel**
 rubicundiora esse, si decer- **Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.**
 pantur imminutà lunà. Quid **Invertunt Allifanis vinaria tota**
aytem id referat, ab ipso me- **Nisi potamus cum damno præbentis cœnam,**
 lus acceperis. Deinde Vi- **Et calices poscit majores. Vertere pallor** 35
 bidius aut Balatroni: Nisi potamus cum damno *præbentis cœnam,* moriemur sine ultione; *at-*
 timque petit scyphos capaciore. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas, nihil tam
 formidantius quam validos poteres: sive quòd dicaciores sunt, sive quia vini calor habet gustum
 acutiorem. Jam Vibidius et Balatro, cunctique pariter urnas integras exhauriant poculis
 Allifanis;

ANNOTATIONES.

medius erat Fandanius, Viscum Thurioptum superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter et Vibidius, quos adduxerat umbras. In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Porcio.

Viscum Thurin.] Thurio Calabriae oppido orlundus. Lib. i. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.]* De eo celebri poetà lib. i. Od. 6. init. lib. i. Sat. 5. v. 40. et alibi.

22. *Umbras.]* Scurras, parasitos, homines non invitatos a convivatore, sed ab invitatis addictos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitii confusus benevolentia, quosdam deducebat assecclas secum; quibus nomen datum ex eo quòd invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. vii. cap. 6. et alibi.

23. *Nomentanus.]* De eo luxurioso nepote lib. i. Sat. 8. v. 11. et alibi.

Porcius.] Famosus nepos.

24. *Placentas:]* Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupiditas et delicias. Casaubon. in Athen. lib. iii. cap. 29. Perditissimi caitillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulae irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentà fervente devorata. Hieronym. ad Marcelam. *Suaves non sunt epulae, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.]* Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulae antistes et mysta.

28. *Longè dissimilem &c.]* Ironia. Sensus est: Si illi vano estentatori et garrulo fides,

cœnabamus exquisita omnia, et succum habentia longè dissimilem ei, quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.]* Pergit ironice loqui *Passeris.]* Passer piscis planus. Gall. *Garrelet* Angl. A PLAICE. A rhombo differt situ corporis dantaxat. Nam *dexter respinatus rhombo passeris levus.* Plin. lib. vi. cap. 20.

31. *Melimela.]* Gall. *Pommes de Paradis* Angl. APPLES OF PARADISE. Plin. lib. xv. cap. 14. Mala mellea è celeritate mellecendi seu maturascendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapore melleo.

Minorem ad lunam.] Alii crescentem, alii decrescientem interpretantur. Ego certè lunam minorem dixerim potius quando minuitur, quam cum augetur et crescit: astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

32. *Quid hoc interit.]* Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris melius. Nempe ille magnâ verborum pompa de re futilli quilibet usque ad nauseam diserebat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus, &c.]* Nasidieni ejusque convivii insultatorem ulcisci aliter non possumus, quam vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius et dolore.

35. *Vertere pallor.]* Avarum subito indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parochi.]* Παγίχο, præbeo.

38. *Fervida quòd subtile &c.]* Ex personâ avari honestam dolendi rationem præterit quasi palatum immodici potus calore obtutum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Allifania.]* Majoribus et capaciorebus poculis, ex Allifis urbe Samnii, ad amœnam

Vibidius Balatroque, secutis omnibus : imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter murena natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus, Hæc gravidâ,
inquit

Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Presssit cella, garo de succis piscis Iberi ;
Vino quinquenni, verùm citrà mare nato,
Dum coquitur, (cocto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
correperit. Primus ego erucas virides et inulas acerbas ;

40 infimi verò tori homines mi-
nime luserunt lagenas. *Mox*
apponitur murena in catinâ
extensâ inter squillas juscu-
lo immersas. Tum domi-
nus ait ; *Ista prægnans cap-
ta est, quæ minùs bonâ car-
ne fuisse, postquam pepe-
risset. His affusum est ; jus,*
oleo expresso è præcipuâ
Venafri cellâ, garo è succo
piscium Hispanorum, vino
quinque annorum, et cla-
marino, dum coquitur : co-
cto vero ita Chium aptum est,
50 ut nullum aliud aptius sit,
non sine pipere albo, et ace-
to, quod vinum Lesbium

ANNOTATIONES.

Vulturum, in plantis sitâ non longè ab A-
peninno : quæ nunc in ruderibus jacet. Alli-
fani agri meminit Tullius 2. contra Rullum :
et Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus, ejus-
que assecle duo, Nomentanus et Porcius, in
imo lecto discumbentes, parùm aut nihil bibe-
runt ; quia nos majoribus scyphis brevi lague-
na exhaustimus, et vinaria tota invertimus, ut
paulò ante dictum, sive quòd illi attoniti spec-
tarent alios tam acriter et strenuè potantes ;
seu quòd Nomentanus et Porcius Nasidieno
familiari suo jam pallenti ex avaritiâ novum
dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vi-
tio ejus haud perperissent. Horatili locum
hunc alii aliter interpungunt, *secutus omnibus*
imio. Convivæ lecti, &c. atque interpretantur
ut libuerit ; iudicabit æquus lector sensum fore
confusum et ineptiorem. Apage qui convivas
lectos comminiscitur, id est, selectos, honora-
tos. Certè unus Mæcenasi ibi primarius vir.
Porro quæ interpretatio, *nihilum nocuere lague-
na*, à potu sibi temperarunt, seu temperan-
tiam servarunt ? Neque verò aptius huc intru-
duntur imi subcelli homines, parasiti, scurræ :
quorum nulla est ibi mensura.

42. *Squillas.*] Squilla pisciculus est è can-
crorum genere, de quo jam antè Sat. 4. v. 68.
Cic. De nat. Deor. *Pinna* (quæ est è conchis
marinis) cum *parvâ squillâ* (quæ societatem
comparandi cibi. Plinius lib. ix. cap. 42. rem festi-
vè explicat ; nec pigebit transcribere : *Con-
charum generis pinna est. Nasculus in limosis,*
subiecta semper, nec unquam sine comite, quem
pinnotheram, vocant alii pinnothylacem. Is est
equilla parva, otibi cancer, dapis assecator.
Pandit se pinna, luminibus orbem corpus intus
minutus piscibus præbens. Assultit illi protin-
us : et ubi licentiâ audacia crevit, implent
sam. Hoc tempus speculatus index morru levi
significat. Illa, ore compresso, quicquid inclu-
sit, exanimat ; partemque socio tribuit.

Murena.] Piscis carens pinnis et bronchiis,
de genere eorum, qui *æctiuo* corporum fun-
culus, ita mari utantur, ut *serpentes* terrâ : in

siccis etiam repentes. Plin. lib. ix. cap. 20. et
23. Idem ibid. cap. 66. celebrat murenarum
vivaria, et earum sex millia in conis triumphali-
bus Caesaris dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergò magna et procerâ. Sat.
2. v. 30. hujus libri.

*Porrectum magno magnum spectare ca-
lino*
Vellem, &c.

Gravida capta est.] Quod hoc ad rem ? et
quæ ratio fulciat ea, quæ mox adduntur ? Pro-
fectò insulsi convivoribus vana somnia.

45. *Venafri.*] De præstantiâ olei Venafrani
Plin. lib. xv. cap. 2. *In hoc quoque bono prin-*
cipatum obtinuit toto orbe Italia, maxime agro
Venafrano. De eo jam suprâ Sat. 4. v. 69.
De urbe Venafro lib. ii. Od. 6. in fine.

46. *Garò de succis piscis Iberi.*] Garum ma-
ris genus laudatissimum è scombris piscibus,
qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ
littora, præsertim ad Carthaginem novam.
Plin. lib. xxxi. cap. 8. Vide suprâ Sat. 4. v.
66. Nec prætermittendum, adjacere parvam
insulam Scombrariam et promontorium ejus-
dem nominis, sic appellata à frequentî pisci-
tione scombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus,
eamque dividens olim in citeriorem et ulteri-
orem, ei quoque sæpius apud poëtas appellati-
onem tribuit.

47. *Citrâ mare nato.*] Vernaculo, Italico,
49 *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto,
optimo ex optimo vino Lesbi insule. Vide
lib. i. Od. 17. v. 21. Methymna ibi civitas
post Mytilenens præclara, vino generoso cele-
bris : Silius. Ital. lib. vii.

Tmolus, è ambrosiâ Arois poculis succis,
Ac Methymna foras Latius cœcere Faleriis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Ang. THE
HERB ROCKET. Hæc herba urinam ciet, co-
ctioem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen.
lib. iii. cap. 2. *Erucas, inquit, in temerorum*

Curtillas autem herinaceos Monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
 non lotos, velut convenien- Ut melius muriâ quam testa marina remittit. [719]
 tias, coquenda institimus Interea suspensa graves aulæa ruinas
 muriâ, quam testa marina In patinam fecere, trahentia pulveris atri, 55
 reddit. Interim appensa au- Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
 lessa graviter collapsa sunt Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
 in catinum, *tanquamque ni- Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
 gri pulveris extulerunt, quantum non movet Aquilo
 in agris Campanis. Nos ti- Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
 mentes aliquid gravius, ubi comperimus nihil mali im-
 pendere, bono animo ful- Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum 60
 mus. Rufus Nasidienus con- Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos
 tra demisso capite lacry- Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
 matus est, quasi filius in- Humanis! Varius mappâ compescere risum
 temperativè esset mortuus. Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
 Equis modus adfuisset, ni- Hæc est conditio vivendi, aiebat; eoque 65
 si callidus Nomentanus ita Responsura tuo nunquam est par fama labori.
 familiarem solatus esset? E- Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
 heu fortuna, quod numen est inclementius erga nos
 quam tu? quantum semper Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
 gaudium captas res huma- Ne malè conditum jus apponatur; ut omnes
 nas lodendo! Varius cachi- Præcincti rectè pueri comptique ministrent? [720]
 nos mappâ coercere vix po- Adde hos prætercâ casus: aulæa ruant si, 71
 terat. Balatro cuncta in jo- Ut modò; si patinam pede lapsus frangat agaso.
 com trahens, dicebat. Ea Sed convivatoris, ut ducis, ingenium res
 sors est hujus vitæ, ideoque Adversæ nudare solent, celare secundæ.
 nunquam fama æqua res- Nasidienus ad hæc. Tibi dii, quæcunq; preceris 75
 pondebit labori tuo. Itane Commoda dent; ita vir bonus es, convivaq; comis.
 verò oportet te sollicitari Et soleas poscit. Tum lecto quoque videres
 multiplici curâ discerptum, ut ego lautas epulas capi-
 am? ne adustus panis, ne jus malè conditum infe-
 ratur; ut benè expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia,
 puidè, si tentoria collabantur, ut modò contingit; si offenso pede servus catinum diarumpat.
 Verùm sicut imperatoris, ita convivium præsentis animum res contrariæ ostendere prosperæ
 occultare consueverunt. Nasidienus ad ista respondit; Quæcunq; bona postulabis, Dii largi-
 antur tibi; atq; vir probus es, et factus convivæ. Tumque petit crepidas. Mox in singulis
 thoris aspersisses*

ANNOTATIONES.

.autitias, aliquando etiam in beatorum mensam
 admittat, ut in cena Nasidienis.

62. *Inulas.*] Gall. de l'aunée. Ang. ELICAMPANE.
 Triates vocat Collumella: Horat. supra Sat. 2.
 v. 44. *acidus.*

63. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus
 Epicureus docuit non faciendam è maceratis
 echinis muriam, sed integros potius coquendos
 esse *illutos*, id est, non ablutos, et suâ salu-
 gine non purgatos, sed quales deprimuntur è
 vasis, in quibus saliti fuerunt.

64. *Echinos.*] De his Sat. 4. hujus, libri, v. 33.

65. *Ut melius.*] Asserens nihil esse melius,
 quam ita illos incoquere in muriâ sive succo
 illo salso, qui reperitur in murinæ testâ.

66. *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim tricinii ca-
 mera velo seu tabernaculo obtendebatur ad
 accipiendum pulverem. Varro. Servius ad
 Æneid. i. 696.

67. *Campanis excitat agris.*] Campania quòd
 sit plana et campestris regio, plus habet pulveris.

68. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam et
 casum tecti ac domûs.

69. *Mappâ compescere risum.*] Appositâ ori
 mappâ.

64. *Suspendens omnia naso.*] Lib. i. Sat. 6. v. 6

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit
 bonum parum, et stabile; sed extrema gaudii
 luctus occupet.

66. *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fame
 nunquam satis prædicare poterit tum hunc
 laborem in paradisi ac reparandis epulis, qua-
 rum hilaritas gravi aulæarum casu intertur-
 bata est.

70. *Comptique ministrent?*] Hoc maximè
 ad convivii lautitiam pertinere credebant,
 olim, ut formosi et nitidi essent ministri, quo-
 rum aspectu convivæ oblectarentur.

71. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat.
 Gall. *Palefrenier.* Ang. *An hostler or groom.*
 Non caret sarcasmo dictio illa; qualis enim
 erat agaso, ut ministraret convivis?

72. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam ac-
 cumberent, togas mutabant vestibus, quæ à
 re cænaloriâ dixerunt. Petron. *Cænaloria re-
 petimus, et in proximâ cellam ducti sumus,
 in quâ tres lecti strati erant.* Tum etiam sole-
 as pedibus demebant, ne lectum lectique stra-
 gula et toralia cõspurcarent. Martial. lib. iii.
 Epig. 50.

Deponi soleas, offertur protinus ingenu

Stridere secretâ divinos aure susurros.

Nullos his malle ludos spectâsse. Sed illa

Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum 80

Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,

Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque

Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo;

Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte

Emendaturus fortunam. Deinde secuti

Mazonomo pueri magno discerpta ferentes

Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:

Pinguibus et fisis pastum jecur anseris albi,

Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,

Quam si cum lumbis quis edat: tum pectore adu-

to

Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes:

Suaves res, si non causas narraret earum, et

fisis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longè melius quid, quam si cum lumbis edantur. Jam apeximus afferri merulas adusto pectore, et palumbes sine natibus: que quidem, jucunda extitissent, si causas earum et

claus ad aurem fieri tunc rationes diversas. Certè

nullos vetim ludos spectasse potius quam istos. HO-

RAT. At refer ea, que postea jocum tibi dederat.

FUNDANIUS. Risimus

[721] dum famulos interrogavit

Vibidius, an fracta etiam la-

gena sit, quod postulanti si-

bi pocula non præberetur.

Dum verò confatur risus è

simulatis rebus, Balatrone

obsecundante; en revertitur

Nasidieneus mutatâ fronte,

quasi ingenio reparaturus

infortuniam. Ponè sequeban-

tur famuli in prægrandilance

gestantes membra grui-

lis divisa, plurimo sale item-

que farre conspersas; nec non

jecur albi anseris pinguibus

[729]

ANNOTATIONES.

Inter lactucas oxygorumque liber.

Quò verò pergit Nasidieneus soleis resumptis?

Convivium aulsorum casu et multo pulvere

inquinatum vult reparare, Balatronis sermone

scilicet erectus et ipse reparatus. Vide J.

Lips. Antiq. lect. lib. iiii.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens

pedum, annexum teretibus hubenis cætera

propè, nuda vincientibus. Factum nomen,

quòd soleam duntaxat seù plantam obtegerent.

Porò calcæis veteres foris utebantur, et domi

soleis. Has etiam appellabant crepidas et

crepidulas, à Græcâ voce ἀγρίδες. Gell. lib.

xiii. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.*] Alter alteri insu-

rrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Obser-

va, lector, in hoc versus frequentiore literam

S, belle susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi, prætextus finge-

batur, ne se erideri Nasidieneus adverterit,

quæ maximè rideretur. Sat. ii. v. 25. hujus li-

br. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.] Secundas partes agente,

Vibidius adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatâ frontis.*] Hilaris è mæsto factus,

læto animo lætitiâ instauraturus.

86. *Mazonomo.*] Genus est lancis magnæ:

dicitur ἀγρί τῶν ἰσχυρῶν μαζῶν, à distribuendo

mazas, id est, edulia quædam è farinâ et lacte,

ut vult Suid. è farinâ, aquâ, et oleo, ut placet

Hesychio. Varro usus est eâ voce lib. iiii. cap.

4. De re rust. *Lucullus*, inquit, è turdis

avianarium fecit in Tusculano; ut alios rideret

positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras

volitantes.

Discerpta ferentes Membra gruis.] Quale

hoc edulium è recisus gruis membris multo sale

sarrato conspersiq? Alii intelligunt τῆν χύμα

seu edulia è partibus avium extremis maximè

corvicibus. Plin. lib. x. cap. 23. *Cornelius*

Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cum

scriberet turdos paulo antè captos saginari; ad-

didit, ciconias magis placere quam gruis; cum

hæc nunc ales inter primas expelatur, illam

nemo velit letigiæ.

88. *Pinguibus et fisis pastum jecur anseris*

albi.] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib.

x. cap. 22. *Nostri sapientiores, qui eos (anser-*

res) jecoris bonitate noverunt. Partibus in

magnam amplitudinem crescit, . . . exemplum

quoque lacte multo augetur. Juvenal. Sat. v.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Pers. Sat. vi.

— *Satur anseris extis.*

Martial. lib. xiii. Epigr. 36.

Aspice quem tuncat magno jecur anseris

magis.

Vide Athen. lib. ix. cap. 8.

Anseris albi.] Talem in primis commendant

Varro De re rust. lib. iiii. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.*] Vide hujus

lib. Sat. 4. v. 44.

— *Leporis sapiens sectabitur armos.*

Martial. de anate; lib. xiii. epig. 62.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantum

Et cervicæ aspii. Cætera rotæ coquo.

91. *Merulas.*] Gall. Des merles. Angl.

BLACKBIRDS.

Palumbes.] Silvestres columbas. Gall. Ra-

miers. Angl. PIGE-DOVES.

Sine clune.] Quæ tamen pars optima est, et

palato suavissima. Vide Gell. lib. xv. cap. 8

Negant ullam avem præter ficculam totam

comesse oportere; cæterarum avium atque alti-

lium nisi tantum opponatur ut è caleniculis in

feriori parte saturi fiant, convivium putant in

epid sordere; superiori partem avium atque

altitium qui edunt, eos palatum non habere, &c.

92. *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem

obœonia nobis fortasse jucunda extitissent, si

non importunâ garrulitate ea Nasidieneus

naturas importunè herus Naturas dominus; quem nos sic fugimus uli,
 non commemorasset. Ergo. Ut nihil omninò gustaremus, velut illis
 hunc nos uli sumus ita fugientes, nihilque proceris Canidia afflasset peior serpentibus Africa.
 delibantes perinde ac si Canidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.

95

ANNOTATIONES.

nimiam venditasset; ac velut optima collaudaret, quæ sunt deteriora, adductis perperam à rerum naturâ canis et rationibus.

98. *Fugimus uli, Ut nihil, &c.*] Uli sumus, nihil gustando ex his quæ sic ineptè venditârat.

94. *Volut illis Canidus afflasset, &c.*] Ut

si afflata sue venenum lethiferum affodisset Canidia, venefica celebris, de qua in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum edor tam pestilens, ut intestinali visceræ.*

95. *Serpentes Africa.*] Africa monstrosum omnino generis ferax. Alii leg. *atrio*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM

LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum alter dici potest, continens epistolas, in quibus eleganter et ornate quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis et futilibus, quam de gravissimis quibusque, puta de moribus verâ virtute informandis. Merito igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certe pulchrum est, versibus et strictâ oratione scribere ejusmodi epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet, et nonnullam scribenti libertatem et amenitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam facilius enarrantur, et quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc epistola Mæcenatis hortatu scripta satis apparet, et quidem ætate jam provento poëtâ nostro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti et quæ ad corpus, quam quæ ad animum spectant, multò studiosiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. vi. quanquam durus aliàs castigator, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima, inquit, quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cum in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quòd viderent verum illud, summâ dicende camœnâ: quasi verò non hanc ipsam intelligeret.*

EPISTOLA L Ad MÆCENATEM.

Inconstantiam hominum redarguit, et prævum iudicium de opibus et honoribus.

INTERPRETATIO.

U Mæcenas, à me celebrata primis carminibus, et celebrande postremis, me sat probatam, jamque libertate, froentem, vis rursùm obstringere veteri exercitatione. *Aqui non eadem ætas adest, non idem ingenium.* En Veianius, armis in Herculis sede suspensis, delitescit quietus ruri, ne amplius populum deprecator in ultimâ arenâ. *Certè adest, qui sæpius inasurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens temperativè equum ad senium vergentem, ne sub linem deficiat, atque egrè anhelitum trahens deridentur.* Ergò jam carminibus, aliisque jocis nuncium remitto. Satago deinceps et quæro, quid bonum, quid honestum sit; atque in id incumbo totus.

PRIMA dicte mihi, summâ dicende Camoenâ, [734] Spectatum satis, et donatum jam rude quæris, Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo. Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis Herculis ad postem fixis, latet abditus agro, 5 Ne populum extremâ toties exoret arenâ. Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem: [726] Solve senescentem maturè sanus equum, ne Peccat ad extremum ridendus, et ilia ducat. Nunc itaque et versus, et cætera ludicra pono: 10 Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum:

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos poetas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenas, quasi numen venerari se ostendit. Sic Eclogâ viii. 11. Virgilius sive Pollicem sive Augustam alloquitur,

*A te principium, tibi desinet accipe iussis
Carmina capta tuis.*

2. *Donatum rude.*] Acceptâ missione jam liberam. *Rudis* virga erat (palmea si quibusdam fides) quâ donabantur gladiatores, in signum exactionis: ut deinceps cessarent à gladiaturâ, et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. vii. *Munus gladiatorum dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudarii quoque quibusdam revocatis auctoramento cententum millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum lyricis et amatoris carminibus, velut olim in juvenili flore et facultate. Atqui minù aptus nunc sum istis rebus: Imò seria, honesta, philosophica dein consector.

4. *Veianius.*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis.] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erât ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcellius. Cujus certè magis aridè sententia, quam opinantur idcirco præ cæteris diis Herculem nominari, quòd ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro.*] Apud vilulam suam rusticam otio fruatur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrâ cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem, seu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ*, in ultimo vite miserrime, et jamjam à pari suo victore ne-

candus: vel, extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Est mihi purgatam, &c.*] Prima ratio seu excusatio non scribendi fuit Veianii rudarii exemplum; altera est rationis monitum recte et sapienter suggerentis, maturè cessandus, ne prior gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescente obscureretur.

Purgatam.] Philosophis documenta exaltam, et sanam mentem. Pers. Sat. v

*—purgatis inseris aures
Fruit Cleanthed—*

8. *Solve senescentem.*] Sicut prudens est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solvere à curru, et maturè à circo removere, ne illosus ac suspiciosus in curruli certamine deficiat, prioresque victorias dehonestet: ita debet scriptor ingeniosus temperativè se quieti dare, et à scribendo cessare, cum senio fatiscens eximia, ut ante, deprimere non valet. Ennius,

*Sicut fortis equus; spatio qui sæpe neprensus
Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.*
De circensibus Romanis translatis; de positâ metis, de solemnibus curruculis; deque septenariis aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. &c.

9. *Ilia ducat.*] Spiritus ducendi laborans difficultate, circi decurrere spatia parit ut olim velocitate et ardore, adeoque auro secum trahentes prævertere et superare nequeat. Plin. lib. xvi. cap. 6. *Tanta vis, inquit, verbasce est ut jumentis non modò trahentibus, sed iis quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, lyrica; satirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philosophiæ morali operam do sedulam

Condo, et compono, quæ mox depromere possim. Colligo et contexo, quæ statim adhibere queam ad usum. Ac ne fortè scisci-
 Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter; teris, quem ego magistrum;
 Nullius addictus jurare in verba magistri, quem ego magistrum;
 Quo me cunque rapit tempestas, deferor hospes. [726] quam disciplina sequar,
 Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis, nullius *videlicet* præceptoris
 Virtutis veræ custos, rigidusque satellites; opinionibus me addico; sed
 Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor; velut hospes feror, quocun-
 Et mihi res, non me rebus, subjungere conor. que me impetus agit. Mo-
 Ut nox longa quibus mentitur amica, diesq; 20 dō sum actuosus et resp. ne-
 Longa videtur opus debentibus; ut piger annus gottis occupor, acer virtutis
 Pupillis, quos dura premit custodia matrum; sincera defensor et obser-
 Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora, quæ spem vans; modò clam redeo ad
 Consiliumque morantur agendi gnauiter id, quod Aristippi documenta; mihi-
 Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè; 25 que res, non me rebus velim
 Æque neglectum pueris senibusque nocebit. subijci. Sicut autem longa
 Restat, ut his ego me ipse regam solerq; elementis. nox iis, quos meretrix fal-
 Non possis oculo quantum contendere Lynceus, lit, et dies longa operi debi-
 Non tamen idcirco contemnas lippus inungi; [727] to adstrictis videtur; annus
 Nec, quia desperes invicti membra Glyconis, verbò tardus pupillis severam
 Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ. 30 disciplina novercarum ob-
 noxiis; ita mihi lentum et
 molestum tempus labitur,
 quod spem differt ac deside-
 rium exequendi strenuè il-
 lud, quod inopibus pariter
 ac ditibus utile sit; spre-
 tum verò pueris ac senibus

similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tuear. *Enimverò quamvis nequeam tam acutè videre quam Lynceus, non idèd tamen desinas ungere oculos lippientes; ac licèt non speres robur fortis Glyconis, non propterèd negligas à corpore arcerè chiragram in- nodantem.*

ANNOTATIONES.

12. *Condo, et compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo et rumino, ac post in ordinem digesta scribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quò duce, quò lare, &c.*] Quam sectam arripsectar. Lib. I. Od. 9. *Socrateam domum.* Flures nempe philosophorum familiæ celebres suum quæque ducem ac principem colebant; Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Aristippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius disciplinæ legibus adstricti, quibus in philosophiâ necessariò paremus, quid sit in quodque re maximè probabile semper requiremus.* Cicer. Tuscul. 4.

Jurare in verba.] Metaphora est à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique se obstringunt sacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proscriptis voluptatibus, summum bonum in virtute repono, et sapientem à capessendâ re- publ. non removeo.

18. *Nunc in Aristippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis consector, atque in his summum bonum statuo: rei verò publicæ administratione sapienti interdico; pariter sentiens cum Cyrenaicis et Epicureis, cumque horum du- cebus Aristippo et Epicuro. Cic. 4. Acad. *Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat; unde Cyrenaici Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum fuerit*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et expli- cet. Nimirum cùm objiceretur; Habere eum Laida; minimè erubescens, *Habeo Latida*, in- quit, non habeo à Latide. Cicer. lib. ix. Epist. 26.

24. *Agendi gnauiter id, quod.*] Scribendâ vulgandique libellam moralia præcepta conti- nentem.

26. *Pueris scribusq;.*] Pers Sat. v. 66.

Pe lile hinc, juvenesque senesque, Finem amico certum, miserique viaticæ ca- nis.

27. *Elementis.*] Prims philosophis docu- mentis, morum regulis.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Et si nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus; non idèd tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcedam vel sanandam lippitudinem. De *Lynceis oculis*, lib. I. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur. Quidem legunt, *Milomis*; nempe Crotoniense mentionem hinc esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devo- ravit, in Olympicis victor. Helmsius ingenio- se et eruditè contendit intelligendum esse hic Glyconem philosophum, quem Laërtius scri- bit, *fermo corpore et habitu prorsus athleticis extitisse.*

31. *Nodosâ chiragrâ.*] De *chiragrâ* lib. II. Sat. 7. v. 15. *Nodosâ*, quia nodis quasi præ- pedit motum et usum manuum. Seu quòd hu- mor crassus digitorum internodia occupans; turgescere faciat velut nodus et lapillos quos-

Licet aliquoties progredi, tamet non licet altariis. *Verum enim si animus avaritiâ, et cupiditate miserol faciente; in promptu adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum et magnam istius aegritudinis partem depellere. Si gloriæ studio inardescas, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perlecto. Denique, invidus, iracundus, piger ebriosus, perditè amans et quantumvis inhumanus quisque profectò sanari potest, si quidem animum docilem præbet discipline. Virtus est fugere vitium, et prima sapientia liberum esse à fatuitate. Cernis, quanto animi corporis nisu declines mala, quæ putas esse maxima; videlicet, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. Sic tu negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans per mare, per scopulos, per flammam: at terò detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere, quæ fatuè æstimas magni, et concupiscis? Ecquis peritus certandi in pagis et compitis,*

Est quòdam prodire tenuis, si non datur ultra.
Fervet avaritiâ, miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est, ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem. 40
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
Ne cures ea, quæ stultè miraris et optas,
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugna,

ANNOTATIONES.

dam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiragrâm Sat. v. 58.

32. *Est quoddam prodire tenuis, &c.*] *Al. quoddam.* Sensus est; Quanquam non licet reconditissima philosophiæ arcana scrutari, at prodest tamen plurimum vel primis elementis imbui, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos, qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quòd eam asequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba et voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium *Piacula*: lib. i. Od. 2. v. 29. et *Epod.* 5. v. 90. *Ter*: de ternario numero in sacris solemnibus dixi alibi. *Juvenal* Sat. vi. 692. *Pers.* Sat. ii. 16. *Purè*: purè mente. *Tibull.*

Casta placent superis: purè cum veste veni:

Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*] *Cic.* *Tusc.* 2. *Cultura animi philosophia est, quæ bita radicibus extrahit, ac præparat animum ad salutem excipandos: eaque mandat et scribit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse.*] Carere vitis. Is enim vitiosus, qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contra quæ rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43. *Turpemque repulsam.*] In petendo magistratu. *Cic.* pro *Plancio*; *C. Marius duas Edilitias accepit repulsas.* *Offic.* 1. *Cum offensiones tum repulsas quasi quandam ignomi-*

niam timet et infamiam.

44. *Capitisque labore.*] *Synecd.* pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. *Vide lib. i. Od. 12. v. 66.*

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] *Juvenal* Sat. xiv. 276.

— *Aspic portus*

Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam

In pelago. Veniet classis quocumque vocerit Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantum

Æquora transtillet, &c.

46. *Per saxa.*] *Per scopulos marinos, per quolibet vitæ discrimina.*

Per ignes.] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zone torridæ subjectas. *Lib. iii. Od. 3. v. 55.* *Virgil.* *Georg.* i. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines; v. g. paupertatem; nullum non laborem subeundum vitio credis; cur igitur detrectas faciliè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget ac discere et credere non vis* asserenti philosopho, *Stultum esse mirari et optare, seu avide consecrari opes et honores tantis curis atque laboribus.*

48. *Discere et audire.*] *Tragos sççtrigot.* Prius enim *audire* quàm *discere.*

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus et hebes quavis. Quare ergo tu virtutis decus, et gloriosum pecunie contemptum non anteponis ipais opibus; præsertim cum hæ non nisi egre et viz haberi queant, illa verò faciliè possint comparari per studium sapientiæ?

Magnâ coronari contemnat Olympia, cui spes, 50 non malit victor esse in ce-
 Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ? [729] lebribus Olympicis, si spes
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. facilis adsit adipiscendus
 O, cives, cives, quærenda pecunia primùm, victoriæ sine magno labore?
 Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo Enimverò ut argentum au-
 Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesq; 55 ro, sic aurum virtutibus
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto. postponi debet. *Nec audi-
 Si quadriagentis sex septem millia desint, endus qui sic moveat:* O,
 Est animus tibi, sunt mores, et lingua, fidesque; cives, cives, opes primò sunt
 Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, comparandæ: virtus autem
 Si rectè facies. *Hic* murus aeneus esto, post pecuniam. Illud *qui-
 Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.* dem monstrat Janus sum-
 Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est [730] mus atque imus. Hæc præ-
 Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert, cepta recolunt tam pueri
 Et maribus Curii, et decantata Camillis? quàm senes, brachio sinistro
 Isne tibi meliùs suadet, qui ut rem facias; rem, 60 appensa *gestantes* loculos et
 Si possis rectè; si non, quocunque modo rem; tabulam. *Adde quòd si sex
 Ut propius spectes lacrymosa poemata Puppì;* aut septem millia desider-
 antur ad quadriagentas, si-
Ita sanè. Hic tibi murus sit ex ære; nullius peccati conscium esse, nullius flagitii *probrum*
 timere. Age, responde, an Roscia lex præstantior, an puerorum edictum, quo bene agenti-
 bus regnam defertur, fortibus Curii et Camillis celebratum? An ille tibi meliora suggerit,
 qui *admonet*, ut opes acquiras *justè quidem*, si fieri potest; si ne autem, quacunque ratione opes
 congeras, ut propius spectes flebilis carmina Puppì;

ANNOTATIONES.

50. *Olympid.*] Olympicis in ludis. Vide lib. i. Od. 1. v. 3.

51. *Sine pulvere.*] *ἄσπετος*, Thucyd. et Herodiam. *Metaph. cùra laborem, nullo certamine et periculo.* Ita etiam *ἀσπετος* et *ἀσπυγος*, sine sudore *ἀσπυγος* *πλαγῆς*, sine sanguine, seu incruentam victoriam refertur.

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. xxxiii. cap. 3. præclarum similiter gradationem instituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margarita sanctitate.*

53. *O, cives, cives, &c.*] Prosopopœia, quâ staltè loquens inducitur quispiam ex vulgo.

54. *Hæc Janus summus, &c.*] Id morum et docent generatores ac trapezites in foro considentes duas inter Jani statuas. De his lib. ii. Sat. 3. v. 18.

55. *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eandem versum antea jam positum explanavi, lib. i. Sat. 6. v. 24. *Loculos*, ad senus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum, vel in quâ debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positus calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadriagentis.*] Supple millibus sestertium: qui sensus equestris est, ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadriagentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem et ambitiosus: Quidam opes congeram, ut à plebe me segregem, et ad equestrem censum, ordinem, dignitatem, assurgam? At prior lectio et interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Constatuto est stultorum præceptorum Jani, ex naturale lumine et recto puerorum judicio. Hi nimirum verè, sanctè, justè sentientes, inter ludendum spon-

dent principatum ei, qui rectiùs egerit, non ei, qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. ix. cap. 7. ubi de basilicâ, aliisque ludis puerorum.

60. *Hic murus aeneus esto.*] Proverbialis dictio. Sensus est: nihil firmius tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus, hoc certum sit tibi et immutabile animi decretum. Item mirè quolibet aeneo fortior et inexpugnabilior est innocentia et integritas. Hæc tibi sit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roscia lex.*] Lex theatralis lata à Roscio Othone trib. pleb. quâ vetuit equestre Rom. fieri, nisi quj possideret quadriagentas millia sestertium: Vide Epod. 4. v. 16. ibique Annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cautio, sed ad alia quoquè transferuntur. Hic significat solemnè dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curii et Camillis.*] Fortissimis Romanorum masculâ virtute præditis. lib. i. Od. 12. v. 41. et v. 42.

65. *Isne tibi meliùs.*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas et nefas.

67. *Ut propius spectes, &c.*] Equestribus in gradibus sedens. Nempe ludos spectabant senatores ex orchestrâ, qui proximus erat prospectio locus; equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege; denique plebs è cavè.

Lacrymosa poemata Puppì.] Ironicè, Tragedias Puppì tragicè poetæ, quem vetus interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymarum coegeret; ac profunde de seipso fecisse hoc distichon iambicum.

*Flebunt amici et bonè noti mortem meam
 Nam populus in me rivo lacrymarum aqua.*

an qui presens suadet ac considerat, ut expeditis ac fortis arrogantis fortunæ obiectas? Quod si populus Rom. à me fortè percunctetur, quare non eadem cum ipso iudicia habeam, sicut porticus habeo communes; et cur non amem vel oderim que ipse amat aut averfatur; respondebo idem, quod olim astuta vulpes alicui leoni egrotanti: Quia me deterrēt vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus, bellus es plurimum capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere vectigalia publica; sunt qui viduas avaras captent crustulis et pomis; atque circumveniant senes, quos mittunt in vivaria. Multi opes augent occulto fenore. At

Am qui fortunæ te respondere superbæ
Liberum et erectum præsens hortatur, et optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic iudiciis fruam isdem,
Nec sequar, aut fugiam quæ diligit ipse vel odit; [731]
Olim quod vulpes egrotato canta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum. 75
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar, aut
quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras, [732]
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fenore: verum 80

ANNOTATIONES.

66. *An qui fortuna.*] An verò melius tibi non suadet morum præceptor, vel animus tuus philosophiæ imputus, cum docet calcandam fortunæ adversantis superbiam; cumque hortatur, ut à vitii liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur non ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus et divitiis, sicut promiscuè cum illo rebus communibus utor; v. g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque insignioribus fusc Alex. ab Alex. lib. iiii. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. ii. Od. 15. Celebris in primis erat porticus Augusti in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec don eximii imaginibus, tum laureatis et magnificis operibus exulta. Erat præterea porticus Catuli de manubis Cimbricis facta; porticus Pompeii ante ipsius curiam; porticus Octaviæ juxta sedem Janonis, in qua Augustus collocavit signa militaria olim Domitio a Dalmatis erepta; Philippi porticus, in qua effigies Hercules, et Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata; porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matrones vectari et spatium solebant; porticus Quirini antiquo opere spectanda; porticus Claudie, ubi ambulationes subiales, miro ingenio constructæ et ornate, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus est Æsopi, celebratus etiam a Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium egrotabat; feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit et vulpes ad ostium cavernæ; et cum ingredi renueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrēt belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. xxx.

Quid sibi vult, quare sit ut introverus et ad te spectent, alique ferant vestigia et omnia prorsus?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horathis, populo querenti cur non amem et sequar eadem, quæ ipse diligit, nec fugiam quod ipse odit; respondebo; quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam, at paucos inde emergere; imò fere omnes avaritiâ et ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicit publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exerceant, exigunt. Notandum verò ex Caio Jursic. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam alie urbes membra censentur reip. Rom. Eius, inquit, qui vectigalia populi Rom. conductum habet; publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit; civitates enim loco priorum habentur. Porro triplex olim vectigal exigebatur; primum ex importatione rerum et exportatione, dicebaturque portorium, exactores autem portitores; alterum ex agris, nimirum decima pars frumenti excipiebatur; quod qui redimebant, decumani appellabantur; quòd decumas exigent; tertium è silvis, seu è pastione pecorum, et scriptura vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, magistri scripture, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Maniliâ, ita scribit; Cum hostium copie non longè absunt, etiam in irruptio nulla facta est; tamen pecora relinquuntur, agricultura deservit, mercatorum navigatio conquiescit. Ita neque ex portis, neque ex decumis, neque ex scripturâ vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quidam leg. frustis; mihi bene. Alii fructis, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At crustula jam habemus lib. i. Sat. 1. v. 25. Posita pro numeribus ac doribus vilioribus et parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senem ac vi

Esto, aliis aliis rebus studiisque teneri;
 fidem eadem possunt horam durare probantes?
 Nullus in orbe sinus Baiis præluet amœnis,
 Si dixit dives; lacus et mare sentit amorem
 Festinantis heri; cui si vitiosa libido
 Fecerit auspiciam, cras sarramenta Teanum
 Tolletis fabri. Lectus genialis in aula est?
 Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vitæ:
 Si non est, jurat henè solis esse maritis.
 Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
 Quid pauper? ride. Mutat tœnacula, lectos,
 Balnea, tonsores: conducto navigio æquè
 Nauseat ac locuples; quem ducit priva triremis.
 Si curtatus inæquali tonsore capillos
 Occurri, rides: si forte subucula pœxæ
 Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
 Rides: quid, meâ cum pugnat sententia secum;
 Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omisit;
 Æstuat, et vitæ disconvenit ordinè toto:
 Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
 Insanire putas solemnia me, nequè fides,

æqualiter recisos à tonsore, cachinnos tollis: si subucula detrita supposita fuerit tunica mundæ, vel si toga inæqualis disconvenit; in risum solveris. Quid verò, cum mea mens secum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abiecit; agitur ac discordat toto vitæ ordine: destruit, extruit, quadrata mutat rotundis? tum certè existimas me communi insanîæ laborare, neque derides,

ANNOTATIONES.

duarum opibus et hereditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria militant.] Devorandos à se, quasi pisces in vivariis educatos.

83. Nullus in orbe, &c.] Jam levitatem hominum et inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. ii. Od. 18. v. 20.

84. Lacus et mare.] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. ii. Od. 16. v. 3. et lib. xi. Sat. 4. v. 32.

85. Festinantis heri.] Cupidè properant in locum amœnum, ad ibi struendas sedes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. iii. 4.

Janus Baiarum est, et gratum litus amœni Sessentia.

Cut si vitiosa libido Fecerit auspiciam, &c.] Si libido suo instincta, vel pruritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auspiciam fecerit; statim Baiis relictis, Teanum aliòve festinabit; eòque cœmentis, lignis, sarramenta, cœteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transfert jubebit.

86. Teanum.] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extracta inter Cales et Suessam, non longè habet acidulas aquas calculosis valde salubres. Plin. lib. xxxi. cap. 2.

87. Lectus genialis in aula est?] Si uxorem habet, cœlibes laudat; si non habet, felices prædicat matrimonio junctos; adèd levis est animi et propositi, diversaque semper exyretit.

licet diversi diversi consec-
 tentur negotia et proposita;
 numquid ipsi eadem con-
 stanter prosequi valent per
 unam horam? Si locuples
 dicat, Nullus sinus in mun-
 dō præstat jucundis Baiis;
 statim lacus marinus expe-
 ritur cupiditatem domini
 properantis. Quod si per-
 versum studium ædificandi
 augurium ei dederit, cras
 sarramenta transportabit
 Teanum ò artifices. Porro
 si genialis thorus in aula
 ejus sit; affirmat nihil præ-
 stabilius esse, nihil optabi-
 lius vitæ cœlibe. Si non
 adest, asseverat solos con-
 juges beatos esse. Quoni-
 am laqueo stringam Prote-
 um vultus variantem? loops
 nutem quid agit? ride; mu-
 tat domicilium, thoros, bal-
 nea, tonsores; conductæ
 cymbæ fastidio pariter af-
 ficitur; ut dives qui proprio
 vehitur navigio. Si obivus
 tibi statim habens capillos in-

Genialis.] In nuptiis sternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo gene, i. e. figo. Festus. Vide Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. Proteo.] Lib. ii. Sat. 3. v. 71.

91. Quid pauper?] Neque dives modò, sed et pauper inconstante vitiò laborat.

Cœnaculo.] Ita vocabatur superior ædium contigatio, ad quam scalls ascenditur: quod quidem ignioris domicilium mercede conducebant. Fest. Meminit Juvenalis Sat. x. 18. Plautus Amphitr. Apoleius Metamorphos. Prudentius;

Omnis quæ celsa scandit cœnacula vulgus.

Porro cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat, imò quasdam habebat appendices. Gall. Un appartement.

94. Si curtatus inæquali, &c.] Senec. De brev. vitæ. Quis saniorum non malit temp. turbari quàm comam? quis non sollicitior de captis decore, quam de salute? &c.

95. Si fortè subucula pœxæ.] Si vestium inæqualitatem, discrepantiàm, inconcinnam positionem videris, rides; quid verò si mentem meam à seipsâ dissentientem animadvertas?

100. Mutat quadrata rotundis.] Quadratam ædificationem rotundâ mutat: Illa nimrum paulò ante placuerat hæc verò jam magis placet.

101. Insanire putas solemnia me.] Comuni omnibus errore me duci putas; ideoquè me non derides.

nec petas indignere medico Nec medici credis, nec curatoris egere
 vel curatore à prætorè as- A prætorè dati; rerum tutela mearum [734]
 signato; cùm sis columen Cùm sis, et pravè sectum stomacheris ob unguem
 rerum mearum, *ſi Macenas*, De te pendentiſ, te respicientis amici. 105
 et indigneris propter malè Ad summum sapiens uno minor est Jove, dives,
 recium unguem amici à te pendentis, taque velut uni-
 osum præſidium intuentis. Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
 Denique sapiens Jove solo Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.
 eſt inferior, opulentus, li- ber, inſignis, formoſus, imò rex regum; ſanus præſertim, niſi quando pituita ægritudinem
 præcreat.

EPISTOLA II. Ad LOLLIIUM.

Reprimenda cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, summe TROJANI belli scriptorem, maxime Lolli, [735]
 vir, Romæ recitas scripto- Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
 rum belli Trojani, ego Præneste hunc revolvi; qui per-
 fectius et uberius, quam Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid
 Chrysiippus et Crantor, do- non,
 cet quid honestum sit, quid Pleniùs ac meliùs Chryſippo et Crantore dicit.
 malum. Si nihil te prohi- Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi. 5
 bet, accipe quamobrem id Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [736]
 sic statuerim. Carmen, quo Græcia Barbariæ lento collisa duello,
 Græcia refertur longo Phry- Græcia Barbariæ lento collisa duello,
 giæ contrita bello ob cupi- dinem Paridis,

ANNOTATIONES.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis insanum, qui helleboro sanandus sim; et cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, lib. ii. Sat. 3. v. 208.

104. *Pravè sectum ob unguem.*] Ob levissimi quævis errata, vitia, incommoda.

106. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum et præsidium unicum respicientis.

108. *Nisi cùm pituita molesta est.*] Irridere videtur Stotus, asseverantes, sapientem etiam ægrotet, nihilominus sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quòd petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida et salsa morborum fons est, quæcumque à distillatione sunt, teste Platone in Timeo.

1. *Trojani belli.*] Eximia est hic laudatio poematum Homeri; qui sanè velut optimus scriptor epicus exemplis ostendit luculentis, quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimes, ut studiosus quisque lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. vii. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Hic nobili adolescenti inscripta est Od. 9. lib. iv. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. ii. Sueton. Tiber. cap. 12, et 13. Dio. lib. liv. Ex quibus apparet cur *marimus* dicatur. Nempè is subinde militum tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magni ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarus.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclarè disseris de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste.] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tusculum

inter et Tiberim; hodie *Paestrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. xvi. cap. 13. ubi refert Prænastinos à Tiberio Imper. municipales factos, pro referendâ gratiâ, quòd sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4. *Chryſippo.*] Stotus ille philosophus, imò Stotcorum coryphæus et columen. De eo lib. i. Sat. 3. v. 127. nec non lib. ii. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iste, Platonis auditor Xenocrati condiscipulus, mirè laudatur à Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. ubi sic habet. *Legimus omnes Crantoris veteris Academiæ de luctu. Est enim non magnus, verum aureolus*—et ad verbum edicendus libellus.

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Hæc viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, à summo poetarum antistite conscriptum de bello Græcorum adversus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartzæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur epicum carmen, item dramaticum; quia in his conficta multa inseruntur: differuntque ab historiâ, quæ nihil nisi verè gestum debet complecti. Vide Epiſt. ad Pisones, v. 111, 151, 388.

Paridis.] Hic erat Priami et Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater gestans, verè somnivit faciem se ardentem parere; nam Trojanan excidii incendique causa fuit. De eo jam. lib. i. Od. 16.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, repetè ex annotatis lib. ii. Od. 4. v. 9. Itæa Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quòd annis decem continuum fuit.

Stultorum regum et populorum continet æstus.

Antenor censet belli præcidere causam :

Quid Paris? ut salvus regnet, vivatque beatus, 10

Cogi posse negat. Nestor componere lites

Inter Peleiden festinat et inter Atreiden :

Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.

Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi. 14

Seditione, dolis, scelere, atque libidine, et irâ, [787]

Iliacos intra muros peccatur, et extra.

Rursum quid virtus, et quid sapientia possit,

Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem ;

Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes,

Et mores hominum inspexit; latumq; per æquor, 20

Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa

Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.

Sirenum voces et Circes pocula nôsti :

jam perlustravit diversos populos, *corumque* mores callidus observavit; et dum sibi sociisque reditum procurat, gravis plurima, subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nunquam submersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca :

ANNOTATIONES.

8. *Regum et populorum.*] Tam Græcorum quam Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenam reddendam Græcorum legatis eam reposcitis. *Iliad.* 7. Paris autem negavit. *Ibid.*

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura *lib. i. Od. 15. et lib. ii. Od. 9.*

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo *lib. i. Od. 6. 9. 15. lib. ii. Od. 4. 16. lib. iv. Od. 6. Epod. 13. et 17.*

Atreiden.] Atrei filium, de quo *lib. ii. Od. 4. lib. iv. Od. 9. lib. iii. Sat. 3. v. 187.*

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamans Agamemnon, Achilli eam sortitus eripuit, quæ causa juplacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum lauat plebeii.

Delirant.] Lira est sulcus; librare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. *Non. Mar. Fast. Isid.*

Ach.æi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regionem, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillo à reliquo exercitu secedentis. De quo *lib. i. Od. 15. in fine.*

Dolis.] Ulyssis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Passim exemplaria leges in *Iliade*. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam macante, dictum est *lib. ii. Sat. 3.* De Ajace furioso *ibid.*, &c.

16. *Proposuit nobis exemplar Ulyssem.*] In *Odysseis*, ubi Ulysses infinita mari terræque pericula modò virtute, modò arte vicisse ostenditur; non solum contra homines et monstra, sed et contra deos luctatus. Jupiter et Neptunus concutiunt et frangunt aliquando naves: *Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis* precii exitium ma-

complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse rescandam: ad quod Paris affirmat se impelli non posse; etiam ut tutus regnet ac felix vivat. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dimensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcumque peccant magnates, luunt Græci. Tam intra quam extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus quid prudentia valeat, *idem Homerus* exhibet nobis utili exemplo Ulyssis; qui post expugnatam Tro-

janam, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem rediit. *Quædam multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!* *Cic. Offic. l.*

19. *Dormitor Trojæ.*] Sic et Homerus *ἄλκιυρος, ἄλκιυρος*, *urbis eversionem*, Ulysses vocat duntaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedis; ita prudentiâ magis, quam robore, maxima quæque peragii significans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc seges, fabulatoribus. Sirenibus nomen à *σείρα* catena. Alii aliter. Quidem originem Hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucosia, Ligea; superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyrà, tertia voce concinebat. His facta vivere concesserant, quamdiu pertranseuntis cantu morarentur et captarent. Itaque præternavigantes suavi symphoniâ allicere studebant, devorabantque. At Ulysses à Circe eductus naturam, et comitum auribus cerâ obduratis, ipse verò malo navis alligatus, audivit quidem, et prætervertectus est in colubis. Unde illis se in mare præcipitârunt. Sedem habebant ad Siculum litus; vel, ut alii scribunt, in Sireniis scopulis, et in Capreis insulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrhæno imminens mari, inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, et Præstatum, v. *Golfo di Salerno*. *Homer. Odys. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9.* Sirenes reverâ erant meretriculæ tum formâ insigni, tum veneficis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. *Plutarch. Symp. ix. cap. 14. Homeri Sirenes*, inquit, *nobis immeritò famulosum injiciunt metum. Innuis verò ille avolantes ac divergentes animos per musicam demulceri, et ad caelestia divitiæque pellici.*

23. *Circes pocula.*] De illâ fumosâ veneficiorum antistite et antesignanâ fusi dictum est

que si fatuè et avidè potasset, ut sui comites, sub dominatu meretricis vixisset infamis et demens, ac velut fedus canis, aut porcus cono gaudens. Nos quidem sumus duplataz numerus, et vivimus tantum ad absumenda alimenta: sumus quasi proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes; quibus optimum videbatur stertere usque ad meridiem, atque citharæ cantu lenire solitudines. *At quantum est illud dedecus? Ecce prædones noctu surgunt ad homines truncandos; tu verò non excitaris ad temet servandum? Verum si valens detrectas ire, hydropicus festinabis; ac nisi ante lucem petas librum cum lucernâ; nisi mentem applies studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidia vel amore, aliore affectu. Age verò, quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differis autem integro anno sanare quod animum corrumpit? Heu, facti dimidium tenet, quisquis incipit.* Sapientiam studiosè audacter amplectere;

Quæ si cum soclis stultus cupidusque bibisset, [737]
 Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors; 25
 Vixisset canis immundus, vel amica luto sus
 Nos numerus sumus, et fruges consumere nati
 Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
 In cute curandâ plus æquo operata juventus;
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et 30
 Ad strepitum citharæ cessantem ducere curam.
 Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: [739]
 Ut teipsum serves, non expergiseris? Atqui
 Si noles sanus, curres hydropicus: et, ni
 Posces ante diem librum cum lumine; si non 35
 Intendes animum studiis et rebus honestis,
 Invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
 Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
 Est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui coepit, habet. Sapere aude: 40
 Quæ tollis quicquid oculos offendit; differis autem integro anno sanare quod animum corrumpit?
 Heu, facti dimidium tenet, quisquis incipit.

ANNOTATIONES

in Epod. 17. Plin. lib. xxv. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multus aliis in admiratione Circe, gloriam herbarum Ægypto tribuit. Vide Odyss. xiii.*

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutari à Circe yenefici dicuntur, quia sædis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse videntur. Ita S. Chryso. et alii. Vide Epod. 17. v. 18. At Jo. Bodinus Andegavensis De magorum demonomania, lib. ii. cap. 3. de ejusmodi hominum in bellula per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas reverè ferè assertit, aditque; Neque fabulosum est, quod Homerus narrat. Ulyssis comites per Circean maleficam in porcos fuisse transformatos, cum Augustin. Ipse lib. De civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, et illam de Arcadibus. In Alpibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat, ut stabularia mulieres imbuta malis artibus in caseo darent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria queque portare, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Videatur S. Augustinus De civ. Dei, lib. xviii. cap. 17. et 18. Item Daniel. cap. iv. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fenum quasi bos comedisse: postea verò figurè ejus reversâ ad ipsum, recuperasse pristinum sensum, ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus.*] Turba sumus sine virtute, exercitia numerum expletes duntaxat, velut Thersites ille inertis et inglorius, videatur tantum vivere, et edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] Sive luxurizæ dediti,

sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. ii. Sat. 5.

Alcinotque in cute curandâ, &c.] Similes sumus Alcinoi Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus et populis; qui mollitie et voluptatibus perditis, in ignaviâ, socordisque consensebant. Proverb. Alcinoi mensa, id est, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique sagax errorem hic subodoratus, librarii incuriâ paginas confusas asserit. Ista ni mirum à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epistolam, atque reponi debere illic post v. 61. cui sit conditio. Materie quidem et argumenti ratio ad hanc emendationem docet. Judicabit æquus lector de conjecturâ hæc esse audaci.

34. *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cum ægotabis. Quidam leg. *Si non is sanus, &c.* Id est, si segniss es, et ire piget, dum sanus es, si torpes ignaviâ; deinde cogaris ire, imò currere, cum hydropisi cruciaberis; luto enim, et corporis agitatione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est; nisi vitia mature corrigas, frustra deinde coaberis ea depellere inveterata; quin ab his opprimere. Vulgara est;

Veniens occurrere morbo

34. *Ni Pœces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris descendæ causâ virtutis ac sapientie, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium, quo sollicitaberis.

40. *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est; *Principium est dimidium totius Auson.*

Incipit, dimidium facti est coepisse. Superat

Incipe. Vivendi rectè qui prorogat horam,
 Rusticus expectat dum defluat annis; at ille
 Labitur et labetur in omne volubilis ævum.
 Quæritur argentum, puerisque beata creandis
 Uxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
 Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet. [740]
 Non domus et fundus, non æris æcervus et auri
 Egroto domini deduxit corpore febres,
 Non animo curas. Valeat possessor oportet,
 Si comportatis rebus bene cogitat uti.
 Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
 Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
 Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.
 Sincerum est nisi vas, quædcunque infundis, acescit.
 Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
 Semper avarus eget. Certum voto pete finem. 56
 Invidus alterius rebus macrescit opimis:
 Invidiâ Siculi non invenère tyranni
 Majus tormentum. Qui non moderabitur iræ,
 Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
 Dum pœnas odio per vim festinat inulto. 61
 Ira furor brevis est. Animum rege, qui nisi
 paret,
 Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
 Fingit equam tenerâ docilem cervice magister

Incipe. Qui differt tempus bene vivendi, est quasi rusticus expectans donec annis defluerit; atqui stultus ille semperque fluens volvetur. Quorum verò tam sollicitè comparantur opes, expetitur conjux fecunda gignenda proli, nec non sterilia memora aratro domantur? Verùm enim qui nactus est quantum sufficit, nihil ultra cupiat. Quippe nec ædes, nec prædia, nec auri et pecuniæ cumulus possunt arere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet bene valere possessorem, ut fruatur congestis facultatibus. Porro quisquis vel cupiditate vel timore conficitur, non magis prodest illi domus et pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas malè affectis citharæ suaviter resonantis. Naturè forma tuas mures. Nam si vas non est purum, quicquid immittes, vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quesita. Avarus semper est inops. Mo-

dum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem. Quisquis iram non compresserit, postea capiet non factum fuisse, quod jusserit animus incitatus, dum vehementiùs dare vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est brevis insanã. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certè magister equam flexibilem molli cervice format

ANNOTATIONES.

Dividuum: rursus hoc incipe, et efficies.

42. *Rusticus expectat, &c.]* Similis est rustico illi, qui cum ad annem pervenisset, stolidè expectabat, dum adboeret omnis aqua, ut ad alternam ripam transire posset.

44. *Quæritur argentum, &c.]* Curamus omnia, que ad corpus spectant; que animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet, &c.]* Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si febrè, si morbo, vel cupiditate torqueatur, an divitiæ subleventur?

62. *Ut lippum pictæ, &c.]* Similitudo globata hic, antè, et postea.

63. *Auriculas citharæ, &c.]* Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

65. *Nocet empta dolore voluptas.]* Menantur; Quam æpe ob voluptates merore affici mur! S. Hieronym. contra Jovianum. Irridat Horatius appetitum ciborum, qui sumpti relinquunt penitentiam; dicens,

Sperne voluptates; nocet empta, &c.]

66. *Semper avarus eget.]* Avaro docet tam quod habet, quam quod non habet.

Certum volo pete finem.] Modum et finem status cupiditati et desideris. Vide lib. iii. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.]* Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentorum tyranni, &c. Justin. lib. iv. *Singula civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

60. *Infectum volet esse.]* Facti subinde panitebit.

61. *Dum pœnas odio.]* Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.]* Appetitum vehementem compesce, qui nisi à ratione preatur, hanc ipse opprimit, et in præceps rapit. Pers. Sat. v. 38.

— *Intortus extendit regula mares:*

Et premitur ratione animus, vincique laborat. Cic. Offic. 1. *Duplex est vis animorum ac nature. Una pars in appetitu posita, hinc in eo et illuc rapit; altera in ratione, docet et explanat, quid faciendum fugiendumve sit ita ut, ut ratio præsit; appetitus verò obtemperet.*

— *Efficiendum autem est, ut appetitus obedienti rationi; eamque nec præcurrat ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserat, &c.*

64. *Fingit equam.]* Equus tenerâ cervicè domatur, et ad arbitrium fingitur: catulus ad

ad currendam quancunque Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus, ex quo
 sessor voluerit. Canis ve- Tempore cervinam pellem latravit in aula, 66
 naticus postquam cervi co-
 rium domi allatravit, conti-
 nuus venatur in silvis. Jam- Militat in silvis catulus. Nunc adhibe puro
 jam sincerâ mente docu- Pectore verba, puer : nunc te melioribus offer.
 menta excipe, & juvenis: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
 jam optima inquire. Enim- Testa diu. Quod si cessas, aut strenuus anteis, 70
 verò testa custodiet semper
 odorem, quo primùm infec-
 ta fuerit. Quod si deses maneat, vel fortiter præcurris, ego neque desidem expecto, ne-
 que præsentem antevertere contendo

EPISTOLA III. Ad JULIUM FLORUM.

*De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat
 deinde hortatur ad studium sapientiae, et ad fraternam concordiam.*

O Juli Flore, nosse desi- JULI Flore, quibus terrarum militet oris [742]
 dero in quâ orbis regione
 bellum gerat Claudius Au-
 gusti privignus: an com-
 memorem in Thraciâ ad
 Hebrum hiemali glacie con-
 strictum, an apud mare deltuens inter terras proximas;

ANNOTATIONES

venationem faciliè eruditur: sic puer bonos
 mores sponte imbit.

66. *Ex quo Tempore cervinam pellem la-
 travit.*] Quando pellis, cervo interfecto de-
 tracta, ejus intestinis et sanguine cum pane
 impletur, et insuitur, tunc venaticis canibus
 objicitur eosque ad venationem acuit. Gall.
Faire la curée.

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catu-
 lus odore cervi aut alterius fere imbutus est,
 ratione modo allatâ; exinde in silvis feras ul-
 trò venatur.

Nunc adhibe puro.] Præcepta morum ac-
 cipe, dum animus adhuc purus tibi manet,
 necdum ullis occupatus aut corruptus est pra-
 vis opinionibus vel affectibus. Quidam leg.
adhibe; ut sit anapestus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te
 imbuendum optimis documentis; vel ad me-
 liorem et sapienterem virum, à quo fingaris
 ad virtutem et rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara
 sententia, quam hinc mutuatus est S. Hierony-
 mus scribens ad Lætam.

70. *Quod si cessas, &c.*] Si piger es in phi-
 losophiæ studio, non expectabo te minime
 valentem subsequi me acriter. Quod si me
 studiosior aut ingeniosior fueris, quem asequi
 non possum, nequaquam invidio tibi ut in-
 stabo; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles
 interrogatus, quo pacto discipuli egregiè pro-
 ficere, respondet; *Si cursu præstantes pro-
 sequi studeant, tardiores autem minime expec-
 tent.* Dio. Lert.

Epistola III.—1. *Juli Flore.*] *Tota bella est hæc
 epistola inquit bellè Parthenius: pura admodum
 minimeque ambiciosa, teste Scaligero.* Scripta
 Julio Flore Claud. Neronem comitanti, seu ad
 Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cum
 Tigranem in regnum restitueret. Ad illam

Horatii familiarissimum inscripta est etiam
 Od. 2. lib. iv. item 2. Epist. lib. ii. Porro in
 hæc ed collimare videtur poeta, ut ad bene fa-
 ciendam charitatem fraternam exhortetur; ad
 quod artificiosâ insinuatione utitur, et per
 quasdam ambaegas sensim procedit, ut melius
 propositum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci*
 reponendum contendit; quod *Julius* nusquam
 sit prænomen: nomen autem *Floro* nequeat
 statui; siquidem *Flori* non *Julis*, sed *Aquilis*
 gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus.*] Claud. Ti-
 berius Nero, Drusi frater natu major, filius
 autem Livii Drusillus. Hanc enim Augustus,
 repudiatâ Scriboniâ, marito suo et quidem
*pregnantem abduci, dilexitque et probavit
 unico ac perseveranter.* Sueton. Octav. cap. 68.
 Quinetiam erga ejus pueros *Nerones*, hoc et, in
 utrumque illum privignum, animi paterni fuit.
 Nam et hos adoptavit, ac Drusum quidem
 præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò
 Tulliam suam ex Scribonia filiam dedit cro-
 rem, denique imperium tradidit. Vide lib.
 iv. Od. et 14. ibique Annot.

3. *Thracia.*] Gr. Θράκη, Thrace vel Thracæ
 pro Thraciâ.

Hebrus.] Thraciæ mons et fluvius. Porro
 ibi vehemens rigere frigis dixi lib. i. Od. 26.

4. *Freta vicinas, &c.*] *Hellespontus*
 in angustiis illis fremens scilicet inter Sestum
 Thraciæ et Abydum Asiæ arcus, vel oppida.
 Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le détroit de
 Gallipoli.* Ovid. Trist. 1.

Seston Abydend separat urbe fratrum.

Turres.] Quid leg. *turris*, i. e. Europam et
 Asiam angusto illo mari seu freto divinas. La-
 can. lib. ii. *Europamque Asiæ, Sestonque ab-
 movit Abydo.*

An pingues Asiae campi collesque morantur? [743] an in agris et collibus Asiae
 Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoque opimis? Quid operis molitur
 Quis, sibi res gestas Augusti scribere sumit? [curo: turma literatorum? Ista scire
 Bella quis, et paces longum diffundit in ævum? etiam velim; quis suscepit
 Quid Titius, Romana brevi venturus in ora, scribenda Augusti facinora?
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus, 10 quis bello et pace gesta
 Fastidire lacus et rivos ausus apertos? agit Titius, paulò post sermone Romanorum cele-
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis brandus; qui non timuit ex
 Thebanos aptare modos studet auspice Musæ; ipso fonte Pindari haurire,
 An tragicæ desævit, et ampullatur in arte? 14 lacus et rivulos patentes
 Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monen- aspernatus? quomodo valet?
 dus, nostris recordatur? an mu-
 Privatas ut quærat opes, et tangere vitet sarum auspicio Pindaricos
 Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo: [744] numeros accommodare La-
 Ne, si forte suas repetitum venerit olim tinas chordis laborat; an
 Grex avium plumas, moveat cornicula risum graviter agit, assurgitque
 Furtivis nudata coloribus. Ipse quid andes? 20 scribendo tragœdias? Quid
 Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum Celsus facit? admonitus ite-
 Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum. rumque admonendus, ut
 Seu linguam causis acuis, seu civica jura proprias sibi divitias com-
 Respondere paras, seu condis amabile carmen; pareat; caveat autem desu-
 Prima ferēs hederæ victricis præmia. Quòd si 25 mere è libellis, quas servat
 circumvolitas sedulus? Enimvero non exiguum, non rude, non asperum ingenium habes: atque
 adeò sive ad causas orandas facundiam adhibes; sive te accingis ad interpretandum jus civile:
 sive amatorius versus conscribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porro si

ANNOTATIONES.

5. *Pingues Asiae campi.*] Cic. pro lege Man-
 nil. *Asia tam opima est et fertilis, ut et uber-
 tate agrorum, et varietate fructuum, et magni-
 tudine pastionis, et multitudine earum rerum
 quæ exportantur, facillè omnibus terris ante-
 cellat.*

6. *Studiosa cohors.*] Prætoriani milites liti-
 ratæ, vel potius docti comites Tiberii. Ut enim
 ipse studiosus et literarum amans, ita secum
 habebat literatos quosdam et imprimis studio-
 sos, quorum præcipui nominantur hic; Titius,
 et Celsus poëta; Florus autem orator, poëta,
 et jurisperitus. Vide infra Epist. 8.

9. *Titius.*] Septimus ille cognominatur qui
 basdam, diciturque lyrica et tragicæ scripsisse;
 è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares
 et vulgaria contempnit, quasi lacus et rivos;
 ipsum Pindarum lyricorum principem atque
 fontem addit: Latinisque versibus ausus est
 emulari styli ejus sublimitatem et sensus pro-
 funditatem. Allegoria.

13. *Thebanus.*] Pindarus Thebis oriundus.
 Lib. iv Od. 2.

14. *Desævit.*] Savientes reges et principes
 representans, gravesque rerum et animorum
 exprimens conversiones et motus, ut vulgè in
 tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus et splendidus
 esse tragœdiæ stylus. Unde et saepe significa-
 tur oothurno sublimi tragicorum calcamento.
 Vid. Epist. ad Pis. v. 80.

15. *Celsus.*] Pædo Abbinovanus ipse est, cui
 est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet, ut
 plagium evitet, neve aliena scripta usurpet,
 venditetque quasi sua. Quo iratum sibi post-
 tera redarguit Horatius oblique, velut moro-
 sum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut propriè,
 quòd aiunt, Marte aliquòd inveniat et compo-
 nat; quæ verò sunt aliorum, ne compilet, si-
 bique attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Augustus bibliotheca-
 cam in monte Palatino construxit, adjunxit
 quæ Apollinis templo. Ibi deponebantur asser-
 vabanturque scripta quæcunque judicata fue-
 rant cedro et immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum.*] Nota Esopi
 fabula, botm adagium Erasmi, *Æsopicus
 graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt)
 plumarum suarum pertosa, alias undequaque
 mutata est. At cum se alienis coloribus orna-
 tum et fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ
 sua erant singule repetentes, nudam haud sine
 ludibrio reliquerunt.

20. *Ipse quid andes?*] Tu quidem ipse, Juli
 Flore, nihili operum moliris? quæ scripta,
 quos auctores imitaris aut evolis? unde ex-
 lina quæque decerpas, velut apes succam è
 thymo et floribus optimis.

23. *Prima ferēs hederæ.*] Sive in foro cau-
 sas orare, sive consulatoribus jura explicare,
 sive carmina condere volueris, ubique victor
 et insignis habebere.

abjiceret fomentem sollicitudinum frigidos efficiens, certe pervenires, quo te summa evheret sapientia. Id curemus, ad si incumbamus tam parvi quam magni, si volumus esse patrie nobisque utiles. Illud insuper mihi significare te rogo; nunquid tam carus, quam decet, tibi sit Munatius; an concordia haud bene reconciliata dirimatur? Verum sive fervidus sanguis, sive rorum imperitia vos exagitat animo non arudito immites; profecto non debetis amicitiam fraternam violare; at quacunque in regione versamini, ego vestrum in reditum vitulum pasco, diis em voto sacrificandam.

Frigida curarum fomenta relinquere posses,
 Quò te caelestis sapientia duceret, ires.
 Hoc opus, hoc studium parvi properemus et
 Si patrie volumus, si nobis vivere cari.
 Debes hoc etiam rescribere, si tibi curae est,
 Quantae conveniat, Munatius: an male sarta
 Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At vos
 Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
 Indomitae cervice feros, ubicunque locorum
 Vivitis, indigni fratrum rumpere foedus:
 Pascitur in vestrum reditam votiva juvenca.

EPISTOLA IV. Ad ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te nunc in regione Pedana? Credamne te componere, quod superet opera Cassii Parmensis;

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex,
 Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
 Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat?

ANNOTATIONES.

Hederæ victricis.] In commissionibus et certaminibus ingeniosa victores hederæ coronabantur. Vide lib. i. Od. i. v. 29. Dicta est hederæ, quod hæreat; vel quod edita petat; vel quia id, cui adhæserit, edat. In tutelâ Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quod illa omnia, sicut illæ mentes hominum, illigat. Festus.

Quod si Frigida, &c.] Amicæ castigat Flori vitia.

26. *Frigida curarum fomenta.*] Ambitio et avaritia curas parient infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum et ægrem ad virtutes et studium sapientis.

29. *Si patrie volumus, &c.*] Vide Cic. de officiis.

31. *Munatius.*] Non la est Plancus ille Munatius, ad quem est Od. 7. lib. i. Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur; sedus verò fratrum dici posse de amicitia.

33. *Calidus sanguis.*] Fervens in juventute, sæpe et facile ebulliens circa cor, iramque faciens et offensivem. Est in quibus. codd.

Hæc calidus sanguis! hæc rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat.] Contrâ rerum usus et experientia, pariter et doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, et cohibere docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota et promissa pro felici reditu vestro et incoluntate. Huc fortasse pertinet, quod, ut tragici hircum, ita lyrici vitulum sua juvenum solebant maculare.

Epistola IV.—1. *Albi.*] Albius ille Tibullus equestri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertia et suavitate, nec non prestanti corporis formâ insignis, nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. i. et ex hæc Epistolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter et epistolæ rum.

Candide iudex.] Sine invidentiâ et adulatione. Fortasse alludit ad nomen *Albi*. Epist. ad Pison. v. 445.

Vir bonus et prudens verus reprehendens inertes,

Culpabilis duos, &c.
 2. *Pedana?*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedagos simul et Aricinos, Lavinieneses ac Veliternos civitates donatos scribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnam et locuples. Quo cum secessisset adlenquas quasdam curas, ad eum scripsit Horatius, ostenditque multis donatum muneribus à naturâ, à diis, à fortunâ etiam, frui debere illa, dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis; neque sollicitum esse oportere.

3. *Cassii Parmensis.*] Idem in creditis, de quo lib. i. Sat. 18. quibus *Elysiacus* dicitur Scripsit tragedias, elegias, epigrammata. De eo sic vet. coqm. Cassius Parmensis, tribunus militum in partibus Cassii et Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eâ missus ab Augusto, ut eum interimeret, studentem reperit; illoque percussio, scriptum cum libris abstulit. Unde aruti credi-

An tacitum silvas inter reptare salubres
 Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore. Di tibi formam,
 Di tibi divitias dederant, artemque fruendi. [747]
 Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
 Quàm sapere, et fari ut possit quæ sentiat, et cui
 Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
 Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
 Inter spem curamque, timores inter et iras,
 Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
 Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.
 Me pinguem et nitidum benè curatâ cute vises,
 Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

an otiosum ambulare in nemoribus apertis *ceterum* nihil præmittentem eorum, quæ decet virum, probum ac prudentem? *Ni*qui tu non corpus es sine mente. Dii elegantem tibi speciem operæque, et *his* bene utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimò exoptet meliùs, quàm sapere et ut quæ sentit possit eloqui, et qui favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum lautum, et marsupium nunquam vacuum? *Quoniam autem* vicimus inter

spem et sollicitudines, inter timores atque indignationes *auctor tibi sum, ut* unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes. *Sic enim* jucundum tempus accedet minime speratum. Certè me succi plenum et corpore egregiè culto fulgentem videbis, imò, si jocari vells, suam ex harâ Epicuri.

EPISTOLA V. Ad TORQUATUM.

Ad Cœnam frugalem invitât, et hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

SI potes Archiacis conviva recumbere lectis,
 Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
 Supremo te sole domi, Torquate, manebo.

[748] Si conviva potes bere in thoris brevibus, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente sole.

ANNOTATIONES.

dere Thyestea tragediam esse opus Cassii Parmensis.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, sine animo et ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis famâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correptâ. Ut et apud ipsum Tibull. lib. ii. Eleg. 6. *Hæc fuerunt olim, &c. pro fuerant.* Apud Lucret. lib. v. et Æneid. iii. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*. Certè consentiant de Ecl. iv. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Oeconomis scientiam et peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula, &c.*] Peraius de his suis, Sat. ii.

9. *Et cui.*] *Leg. al. utque.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho:

Hic jacet inimiti consumptus morte Tibullus, Messalam torrà dum sequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcuæque Cupidinis arma, Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. ii. Sat. 2. v. 66.

Mundus erit, qui non offendit cordibus, atque In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem, curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque imperata.

15. *Me pinguem.*] Se, qualis reipsâ erat, pingit Horatius, obesulum, et cultûs corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini et voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicure noster ex harâ produce, non è schold.* Apud Athen. lib. vii. çap. 6. non obscure dicit, sed ahtâ voce clamat Epicurus *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu et venere.* Contrâ tamen sensitse Epicurum, vide in Annot. lib. ii. Sat. 4. init.

Epistola V.—1. *Si potes.*] Si frugalis et tenuis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archiacis.] Sicut à Pausiâ plectore *Archiaca* jabella, Sat. i. h. 7. 96. ita ab *Archiâ* fabro *Archiaci* lecti.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne*] Durum olus, *betam plebeiam*, Pers. Sat. iii. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex lib. ii. Sat. 8. *Disidio potare die*: nec enim hora ista convenit frugali cœnæ adde quod sequitur de *extimæ* noctis benigno sermone.

Torquate.] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, censorum patronus; ad quem est Od. 7.

Potabis vitum, Tauro le- Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
 rum conule in cados fusum Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum. [740]
 Inter Minturnas paludosas Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer.
 et Petrinum Sinuessanum. Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
 Quòd si habes aliquid mel- Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
 lus, asser; vel iussa exequo- Et Moechi causam. Cras nato Cæsare festus
 ro. Jam pridem accensus est meus ignis, meaque sup-
 pellex tui gratiã nitefcit. In- Dat veniam somnumque dies. Impunè licebit 10
 termittite curam rerum futi- Æstivam sermone benigno tendere noctem.
 lium, ac labores, pro opibus, Quòd mihi fortunas, si non conceditur uti?
 atque Moechi defensionem. Parcus ob hæredis curam, nimiumque severus
 Dies crastina Cæsaris natali- Assidet insano. Potare et spargere flores
 bus sacra, indulget licentiã dormiendi, fasque erit noc-
 tem æstivam gratis collo- Incipiam, patriarque vel inconsultus haberi. [750]
 quis traducere. Quid opes Quid non ebrietas designat? operata recludit; 16
 fuerant si non licet his frui? Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem;
 Si quis parçè victilat, nimis- que tristic, hæredum causã ille stulto proximas est. Ego verò contrã, hoc magis bibam, et spar-
 gam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid violentia non efficit? detegit oc-
 culta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina;

ANNOTATIONES.

lib. iv. Theod. Marcellus, Enge, inquit: Sic
 mortuum vocat Quintus scilicet. Intelligit verò
 Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit
 appellatus, Angustoque junctus arctiã dicitur.
 Sæton. Octav. cap. 56. Vide libid. cap. 43.
 ubi sic habetur: In hoc ludicro C. Nonium
 Asprenatem lapru debilitatum aureo torques dona-
 vit; passusque est ipsum posteroque Torquati
 ferre cognomen.

4. Vina bibes.] Nec generosa, quippe è
 palustribus Minturnis, nec vetustate insignia;
 nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nomiibus solita
 notari vina alibi dictum est. Vide lib. i. Od.
 20. et lib. iii. Od. 5. Porrò T. Statilius Taurus,
 homo novus, ut et Agrippa, sed Augusti
 amicitia, victoque in Sicilia Lepido, rebusque
 mox in Africã gestis (unde et triumphum me-
 ruit) amphitheatro etiam extracto fuit clarissimus.
 Consul primò fuisse dicitur anno U. C.
 717. secundò verò 728. cum Hæratius annum
 statis ageret 40. aut circiter. Neroni nup-
 sit ejus abneptis Statilia Messalina.

5. Minturnas.] Hæc olim fuit urbe Latii
 satis culta, prope ostia Liris fluvii, planitie,
 ubi amphitheatrum et aqueductus. Horum
 reliquis adhuc visuantur, de urbe verò superest
 parva turris cum tabernã duntaxat. Non
 longe aberat ingens palus, in quã latuit Ma-
 rius à Sylla profugatus. De quo Juvenal. Sat.
 7. 276.

Exilium et carcer, Minturnarumque pa-
 ludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt
 esse urbi Sinuessæ imminentem, ubi nunc op-
 pidum cum arce apud Sinuessam excisam, V.
 Rocca di monte Dragone. Alii dicunt fuisse
 vicum agri Sinuessani, qui celebris erat, vini
 non quidem bonitate, sed copiã. Sinuessæ
 verò Stæope, in orã ubi Massicus mons desinit,
 later ostia Liris et Vulturai fluminum.

6. Imperium fer.] Quidam interpretantur,
 Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem
 absurdum videtur.

7. Splendet focus, &c.] Ad convivium pa-
 randum, coquendasque dapes.

8. Mitte leves spes.] Omittit paululum so-
 litas occupationes molestas, sive pro divitiis,
 sive pro famã et honoribus, sive pro defensione
 dilectum tuorum.

9. Moechi.] Is fuisse rhetor Græcus refer-
 tur origine Pergamenus, qui veneficii reus à
 Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus.] Cras justitium est,
 ob natalem Cæsaris; ac proinde silentibus ju-
 diciis, ac strepitu forensi, dormire in moltam
 lucem, et epulari, et hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare.] Accipiunt vulgò de natali
 Augusti, qui cum in Septembri sit circa finem,
 ex Suetonio, ad rem præsentem non facit ad-
 modum. Malim igitur cum quibusdam intelli-
 gere natalem Jul. Cæs. qui Julio mense habet
 noctes æstivas. Vide Mac. Sat. i. cap. 12. Dion.
 lib. xlv.

11. Æstivam sermone benigno tendere noc-
 tem.] Noctem æstate breviorẽ extendere seu
 protrahere sermonibus prolis, familiaribus,
 jucundis.

12. Quòd mihi fortunas.] Ita Muretus, ali-
 que deinceps, Habent tamen codices plerique
 Quòd mihi fortuna.

13. Parcus ob hæredis curam.] Quisquis
 sumpti parci, geniumque defraudat, ut ma-
 jores hæreditus opes relinquat, insanit propè.

14. Spargere flores incipiam.] Splendide
 cenam apparabo, atque in secundã mensã de
 more flores inspergam.

16. Designat.] Non. Marcell. designare, est
 cum notã et ignominia aliquid facere. Donat.
 in Terent. Adelp. ad eam volles: Modo quid
 designavit? est, inquit, novum quid moliri seu
 malum seu bonum.

17. Spes jubet esse ratas.] Lib. iii. Od. 21
 Tu spem reducis mentibus auris.
 Vide ibi, item lib. iv. Od. 12.

Inermem.] Al. inertem. Loco mox citato
 Viresque et addis cornua pauperi,
 Post te nas trator tremonti

Solicitis animis onus eximit; addocet artes.
 Fœcundi calices quem non fecere disertum?
 Contractâ quem non in paupertate solutum?
 Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
 Invitus; ne turpe toral; ne sordida mappa
 Corruget nares; ne non et cantharus et lanx
 Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
 Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par
 Jungaturque pari. Butram tibi Septimiumque
 Et, nisi cœna prior potiorque puella, Sabinum
 Detinet, assumam. Locus est et pluribus umbris:
 Sed nimis arcta premunt olidæ conviva capræ.
 Tu quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis
 Atria servantem postico falle clientem.

etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis constipato caprinus factor molestus est. Tu rescribe quotus esse cupias. Mox autem negotiis abjectis, per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.

20 anxie mentis agitandam discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem vel in angustiâ inopiâ? Certè aptus et non repugnans ego ista jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares faciat contrahi; et vasa et patinæ te tibi representent; ne inter familiares reperiat, qui dicta exportet extrâ; ut pares congregentur. Porro convivas tibi dabo Butram et Septimium, Sabinum quoque dummodò non detinet cum cœna prior et amica potior. Est

[761]

28

31

ANNOTATIONES.

Regum apices, neque militum arma.

18. *Solicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quòd ebrii plusculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni sollicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, et non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiæ perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti trilineariæ offendant convivia sordibus. Vide lib. ii. Sat. 4. sub. finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus cortugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. iv. lib. 2.

23. *Cantharus et lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui *καθάρως* Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. xxi. cap. 11. *C. Marius post victoriam Cantharicam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub. finem lib. vi. *Quid in Liberi dexterâ pendens potioris cantharus?* Magnum, anatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis atrid pendebat cantharus anas.

25. *Sil, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domus efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberis fuerint; ex quibus temerè invidia consistetur. Apud Lacedæmonios, inquit, publica intrantibus convivæ aliquis senior ostendens fores ita monebat; *Per has ne verbum ultimum egrediar.*

26. *Ut coeat par.*] Hinc enim jucundior sit sermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus est qui legit *Brutum*.

28. *Umbris.*] De his conviviarum sectatoribus lib. ii. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis, rescribe.*] Dic quot velia tibi sodales convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, et consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. xiii. cap. 11.

31. *Postico.*] *Plantus posticulum*, dicit, sub ostium. Petronius *posticulum*, sub januam Gall. *Porte de derrière*. Angl. *THE BACK DOOR*. Virgil. *Æn.* li. 463. ita rem explicat;

Lanon erat, cæcæque fores, et pervius usus Tectorum inter se Priami, posteaque relicti Atergo.

Clientem.] Moschum vel alium, qui in atrio te observet alloquandi cupidas. Hunc antem falle, egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad NUMICIUM.

Felix est, qui nihil timet. nihil cupit.

U Numici, nihil mirari, **NIL** admirari propè res est una, Numici, [752]
 est unica fore et sola res, Solaque quæ possit facere et servare beatum.
 que possit beatum efficere et, serbare. Reperiuntur ho-
 mines, qui nullâ trepidati- Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
 one affecti contemplantur Tempora momentis, sunt qui formidine nullâ
 solem hunc, et stellas, et tem- Imbuti spectent. Quid censes munera terræ? 5
 pora certis horis absuntia. Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
 Quid putas de terræ donis? Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
 quid de muneribus maris Quo spectanda modo, quo sensu credis et ôte? [753]
 utinos Arabas Indosque lo- Qui timet his adversa, serè miratur eodem
 cupientatis? quid de ludis, Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus;
 et applausu, ac numeribus Improvisa simul species exterrèt utrumquè; 11
 populî Romani serventis? Gaudeat, an doleat, cupiat, metuatne. Quid ad rem?
 Quo animo, quo iudicio vul- Si quicquid videt melius pejusve suâ spe,
 tuque aspicienda hæc putas? Certè qui formidat is- Defixis oculis, animoque et corpore torpet?
 titis contraria, eodem modo Insahi sapiens nomen ferat, æquus iniuqi, 15
 afficitur, quo is, qui ea de- Ultra quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
 siderat: atque in utroque I nunc, argentum, et marmor vetus, æraque et artes
 trepidatio est æquè molesta, Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores;
 cum inasperata species ut- Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem;
 rumque perturbat; seu læ-
 tetur, seu morat; seu cupi-
 ditate, seu formidine percel-
 latur. Quid autem ad pro-
 positam, si cùm aliquid as-
 pexerit fortunatiâ aut infelicis quàm speravit, oculos tenet immotos, atque mente simul et
 corpore obstupescit? Virtutem ipsam si quis nimium expetat; sapiens desipere justus ih-
 justus esse existimabatur. I modò; admirare argentum et vetus marmor, et sabrefacta æ-
 sce; purpuram et gemmas concupisce; letare quòd te dicentem mille oculi attendunt:

ANNOTATIONES.

Epistola VI.—1. Nil admirari.] Admirabilis epistola inquit Parthenius; erudita Torrentius: ærea, Lambinus; Sanè admirabilis; quæ nihil stultè mirari, luculenter mirè decet; erudita, quæ philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque cõfester insinuat; aurea, quæ aureas mediocritatis, ac verè virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatale è quâ nascitur cupiditas vel timor; animum perinde torquentes. De eâ Epist. i. 47. Scilicet illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀδυναμία. Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. Decedentia certis Tempora momentis.] Conversiones astrorum; indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. Formidine nullâ Imbuti.] Quod si intrepidè spectant celesti, certè multò magis terrena.

5. Munera terræ?] Aurum, argentum, &c.

6. Munera maris?] Margaritas, gemmas, &c. Arabas.] De his lib. i. Od. 29. lib. xii. Od. 12. Indos?] Lib. i. Od. 12.

7. Ludicra.] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publice, vel assurgendo, vel consulatando vel acclamando, vel applaudendo. Virte lib. i. Od. 20.

Dona Quiritis?] Honores et magistratus delatos per suffragia populi Rom. Qui dabit olim Imperium, fauces, legiones, omnia. Juvenal. Sat. x. 78.

8. Quo sensu.] Stoici dicebant perturbaciones omnes opinione constare.

Ore?] Fronte: oculis effectus demonstratur ut plurimum.

9. His adversa.] Inopiam, contemptum; ignominiam; sibilos, explosiones:

10. Pavor.] Metus est mentem loco movens. Cic. Tuscul. 4.

Utrobique molestus.] Ali. utriusque, cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desisteret bõbi absentiæ.

11. Improvisâ simul species exterrèt utrumque.] Super species bõbi præsentis inasperata, quæ nimio gaudio exanimat eandem interdum, seu species mali præsentis tristiam credens eo graviorem, quo minus expectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. Quid ad rem.] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigatus;

17. I nunc, &c.] Si res bonas, si virtutes ipsam ultra quàm satis est; expetere stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa lapillos, purpuram: imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c.

18. Tyrios colores.] Vide lib. ii. Od. 18. v. 8. ibique Annot. Isth lib. iii. Od. 20. in fine.

Gnavus manè foràm, et vespertinus pete tectum, 20
 Ne plus frumenti dotalibus emetat agris [764]
 Mucius, et (indignum quod sit) pejoribus ortus
 Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
 Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
 Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum 25
 Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appi;
 Ire tamen restat Numa quò devenit et Ancus.
 Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
 Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non?
 Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis 30
 Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
 Lucum ligna? cave ne portus occupet alter, [765]
 Ne Cibyratîca, ne Bithyna negotia perdas:
 Milie talenta rotudentur, totidem altera; porro et

non vult? *inquies.* Ergò, si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenuè, abjectis voluptatibus. Quòd si contra virtutem censes mera esse verba, sicut lucum arbores, *lanthum*, curâ diligenter ne alter portus occupet, nevé dimittas negotiationem apud Cibyrates et Bithynos: curâ ut mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur; itemque

ANNOTATIONES.

20. *Gnavus manè foràm, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete ibique exerce, quod *Janus nummus ab imo perdocet*; hoc est: senore divitias accumula; *Epist. i. 64. item lib. ii. Sat. 3.* vel forum judicarium frequenta, et causis agendis questum fac. *Martial.*

Dives eris Romæ si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò et sub vespèram.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius et ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quòd tu patricius illi obscuro et abjecto non sis mirabilis per majores divitias. *Proleptis.*

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid nunc stultè miraris et optas, peribit; et tu pariter cum istis; quære potiùs virtutem, que sola bonum stabile est et solidum. *Epist. i. 47.*

25. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertium consul Pantheon fecit; addidit verò porticam columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusus superbam. *Synedoc. pro quâvis porticu, qua quidem Romæ fuit multiplex. Epist. i. v. 71.* In his ambulare, seque ostentare insignes quique consueverant.

Via Appi.] Appius Claudius censor viam Romæ per portam Capenam Brundisium usque constravit adèd latam, ut plaustra duo sibi occurruntia facitè pertransirent. Hæc à Trojano instaurata *Statius 2. Sylv. carm. 2.*

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Irs tamen redat.*] Postquam te omnibus ostentaris, diuque splendide egeris, tandem moriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide lib. I. *Od. 28. et lib. iv. Od. 7. v. 16.*

Numa.] Pompilius, secundus à Romulo; rex, justitiâ clarus et religione. T. Liv. lib. I. *Plutarch. &c.*

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filii nepos, bellicâ gloriâ effulsit. *Tit. Liv. cit.*

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si labores pleuritide, vel nephritide. Vide lib. ii. *Sat. 3. v. 29.*

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corpora, sic et animi febres morbos fugere, pari saltem diligentia.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid esse virtutem putas. Hercules apud tragicum quendam, et exinde Brutus (ex Dione lib. lxxvii.) deploratis rebus exclamasse fertur; *O misera virtus, eras igitur nuge lanthimodo; aut ego te velut rem solidam sectabor, verum fortune serviebas;* tumque voca vitæ unum è familiaribus, ut se interficeret.

Ut Lucum Ligna.] Veruntamen non arbores faciunt lucum, sed religio et consecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios mari te committe; naviga ad Cibyrates et Bithynos; occasiones occupa negotiandi, et ex negotiatione ditescendi. *Pers. Sat. 6. v. 75. Mercare, atque excute solers Omne latus mundi, ne sit præstantior alter, &c.*

33. *Cibyratîca.*] Cibra urbs Phrygiæ magnæ in confinio Lyciæ, cognomento magnus, æquitatis famâ celebris; ex Strabone. Eò verò mitti solebant lucrones, et quotquot valdè questum odorari et sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibra minor dicta, apud Ciliciam, ab orâ maris distans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicinâ Thraciâ Asiaticâ Xenophonti; nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcèdonem; Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34. *Mille talenta rotudentur.*] Rotandum dicitur omni ex parte perfectum. *Gal. Faire le compte rond; et Angl. To make up a round sum.*

Talentum.] Talentum; τάλαντον, statera, læx;

tertia, imò et quarta, ut cumulus reddatur quadratus. Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentiam conjugum, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. *Verrum enim Cappadociae rex abundans servis indiget pecunia. Ne tu fueris ejuemodi, sed potius Lucullo nimis.* Lucullus, inquit, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare respondet: Quia ratione possum tot praebere? attamen queram, et quot inveniam praebere. Paulò verò postea significat, se domi habere quinque millia chlamyduum: *posse igitur sumi partem vel cunctas. Hoc est locupletem esse. Al contrà angusta est res familiaris, in qua non plurima superduunt, ignoranturque à domino et jurant fures. Quae cum ita sint, siquo opes solas valent reddere felicem et conservare; hunc laborem primum assume, et ultimum dimitte. Si beatum facit decus externum et favor; emamus servum, qui nomina civium suggerat, qui latus sinistrum*

Tertia succedant, et quae pars quadret acervum. 35
 Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
 Det genus, et formam, regina pecunia donat;
 Ac benè nummatum decorat Suadela Venusque.
 Mancipiis locuples eget aeris Cappadocum rex:
 Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, [706]
 Si posset centum scenæ praebere rogatus; 41
 Qui possum tot? ait: tamen et quaeram, et quot
 habebo,
 Mittam. Post paulò scribit, sibi millia quinque
 Esse domi chlamyduum: partem vel tolleret omnes.
 Exilis domus est, ubi non et multa supersunt, 46
 Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
 Si res sola potest facere et servare beatum;
 Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
 Si fortunatum species et gratia praestat;
 Mercemur servum qui dictet nomina, laevum 50

ANNOTATIONES.

pondus: aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs significat certum pondus, quod tamen varium varis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porrò drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti sex aut septem libellas sive Francicos, ut vocamus. Quae cum ita sint; grossi illi sexies millicies multiplicati, conficiunt monetæ nostræ libellas 2560. Quanto verò talentum auri majus sit argento, et auri supra argentum valore facile aestimaveris.

35. *Qua pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa, et perfecta. Pers. cit.

Rem duplica: feci: jam triplex, jam mihi quarto,

Jam decies redit in rugam.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πυσώδῃ, persuasiva dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quòd addit, *Venusque*; tum quòd antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiae perampla regio, cujus populi ad servitutem adèdè nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerunt regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab. Alex. lib. II. cap. 27. Cic. post redit in senatum. *Cappadocem modò abreptum de grege venabium diceret.* Pers. Jam. cit.

Cappadocae rigida pinguis plausiva catada.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unà re abundans, cæterarum inopa. Quin potius sic ut Lucullus adèdè locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult ser-

dere poeta sapientis studentem imprimis, quam habenti omnia praestè adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romae insignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam praetor justissimè administravit; Mithridatem non semel profigavit, &c. Is rogatus à praetore urbano, ut celebrandi causâ spectaculi commodare chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Esse domi chlamyduum.*] Plutarch. in Luculli vita, cap. 10. *centenas numerum designat; centum autè ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas: quòd certè proprius ad verum accedit.*

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosum furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac surripitur aliquid, domoque vix advertente. Plaut. *Nihil est hic quæsti furibus; ita inaniis sunt oppleta atque aranea.*

47. *Si res sola potest, &c.*] Si opibus sibi beatum credamur, his maximè congruentis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si hominis splendore et gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis locumabimus magistratus et dignitates ambiamus: adeoque mercemur servum nomenclatorem, qui nobis praecat ut sit, deducatque ad promissandum unumquemque et verbis officiosis demorandum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moncat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii genere obtineendam sit ejus suffragium. Cic. pro Muræna: *Quid quòd habes nomenclatorem? . . . si nomine appellari ab te civis tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quàm tibi.* Vide Signon. 2. De judic. cap. 30.

Quoniam fodiat latus, et cogat trans pondera dextram [757] pongat, non contaque manum offerre trans moles: atque inanimur et indignetur. Porrigere: Hic multum in Fabia valet, ille Velina; iste plurimum potest in Fabia tribu, hic in Velina: ille, cui voluerit, fasces dabit, et cui libuerit ebur curule detrahet molestus: voca fratrem vel patrem secundum aetatem cuiusque; sic unumquemque urbane tibi concilia. Quod si beate vivit, qui lautè vescitur; dies est, pergamus quò gula trahit; piscemur, venemur; sicut pridem Gargilias, qui mane per forum populo frequens unus est pluribus reverheret aprum pretio comparatum. Epulemur etiam, et balnea subeamus cibi non coctis pleni:

ire imperabat famulos cum retribus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reverheret aprum pretio comparatum. Epulemur etiam, et balnea subeamus cibi non coctis pleni:

ANNOTATIONES.

Lævum Qui fodiat latus.] Servus nomenclator incidens ad latus heri lævum honoris causâ, quoties obvius repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodiebantque atque insurrabat, quis et qualis esset ille civis, ut ritè et honestè appellaretur.

51. *Trans pondera dextram Porrigere.*] Variè hic variè effutunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, cæterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant. Moneat brachium exerere extra togam collectam et complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem fortè civem. Hæc sane longè quæsitâ videantur. Verò propius est: Admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere, superatis etiam impedimentis, si quis interveniant; v. g. sive turba obstitit, sive moles aut trabes in viâ saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiosè adiendo.

52. *Hic multum in Fabia, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit. En ille civis in tribu Fabia multum valet; eum proinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabia, Velina.] Pop. Rom. in 35. tribus seu classes aut familias divisum, videntur omnes; et suffragia ferri solita modò viritum, seu per viros singulos; modò tributum aut centuriatum, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ subinde ratione suffragandi.

Fabia.] A gente Fabiorum nominatissimâ dicta est.

Velina.] Seu à Velinâ, editâ urbis regionè; seu à Velino lacu cuius incolæ in civitatem accitii. Cætera tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. i. cap. 17, &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, consulum, summum magistratum hic habet, et afferet cuicumque ille suffragari voluerit; adeò valet apud tribuales, totque suffragatores secum trahit. Et à contrariò.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu pontificum hæc magistratum insignia. Syneed. Nimirum dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus; proconsuli duodecim; proconsuli, et prætori sex. Fasces autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum, quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcedendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Syneed. magistratum, cui jus est selle curulis eburneæ, et in eâ sedendi, seu cum iudicia exercet, seu cum in curiam vehitur. Gell. lib. iii. cap. 18. Tull. Catil. 4. Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit. Juvenal. Sat. 10. v. 91.

—illi sellas donare curules; illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Pers. Sat. 4. v. 17.

Que tibi summa boni est? unctâ vicissè patella

Semper, et assiduo curata cuticula sole.

58. *Gargilijus.*] Is inanis et stultâ gloriæ cupiditate ductus, videri cupiebat venando cepisse feram; quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lævemur.*] Lavabant prisci helluones ad accelerandum ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoribus autiperistatim, ut citius et novâ fama ad epulas redirent.

Cærite cere Digni.] Digni inferri in tabulas Cæritum, id est, à censore infamie labe notari, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. x. cap. 13. Item Petrum Crinit. De hon. disc. lib. vii. cap. 6. ubi sic habet. Primi omnium municipis facti Cærites sine ullo juris suffragio . . . unde tabulæ Cærites dicte, in quas censor eos referebat, qui notâ vel ignominia quæpiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistola ad Numicium, dignos Cærite ceræ appellat Romanos, qui luxu et voluptatibus turpissimis tenebantur; quem locum Horatiani in

nec curemus quid honestum sit, et quid indecorum; *prestemus nos licet censura dignos; imitemur luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est sine amore et jocis; in amore et jocis vive.* Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè commenda nobiscum; si non autem, illis mecum utere.

Digni: remigium vitiosum Ithacensis Ulysses, Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64.
Si, Mimnermus uti ceuset, sine amore jocisque Nil est jucundum; vivas in amore jocisque. [759]
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his utere mecum.

EPISTOLA VII. Ad MÆCENATEM.

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem et otium opibus præfert

Promissam tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus quinque diebus: **QUINQUE** dies tibi pollicitus me rure futurum, Sextilem totum mendax desideror: atqui **Sextilem** totum mendax desideror: atqui ecce autem integro mense Si me vivere vis sanum rectèque valentem, [760]
Augusto absum fallax. Verùm si me vis incolumem vivere, et bene valere, quod Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calorque 5
ægrotauti concideres, hoc Designatorem decorat lictoribus atris;
dulcede ægrotare metuenti; dum prima ficus, et æstus libitinarium exornat atratis ministris; dum parentes filiis timent;

ANNOTATIONES.

terpretes ineptissime, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenus ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulysses.*] Ulysses à Tiresiâ vate mobitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi Ulyssæ dormiente, ex his mactatis epulas sibi parârunt. Quapropter iræ numinum obnoxii poenas dederunt, naufragoque absumpti patriam non reviserunt. Vide lib. ii. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic poetâ Epicureus, Colophonius, vel Smyrneus, septem sapientibus antiquior vel æqualis; pleraque scripsit amatoris elegiaco versu, tam suaviter et argutè, ut Ligystades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, et mollis pentametri cantum.* Athên., lib. xiii. cap. 8. Propert. lib. i. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero.

Carmina mansuetos lenia querit amor.

Apud Plutarch. lib. De virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur:

Τὸ δὲ χάρις, τὶ τὸ ταπεινὸν, εἶναι χρῆσταις Ἀφροδίτης;

Τὸ θάλας, εἶναι μοι μυστρὶ, τὰ βρα μίλας.

Quid gratum, quid jucundum aurea si Venus abest.

Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Itis.*] Quæ de summo bono disserui.

Epistola VII.—1. *Quinque dies.*] De hac epistolâ rectè quidem Scaliger. *Septima, inquit, adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ mæce Sabinâ. Vide infrâ Epist. 16. De illâ jam antea lib. i. Od. 7. lib. ii. Od. 18. lib. iii. Od. 15. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut et Quintilis, à

numero dictus, secundùm Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium; nihilominus tamen etiam post præpositos à Numâ Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quintilis et Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus et octavus essent. Postea verò in honorem Julii Caesaris Dictatoris, legem ferent M. Antonio Marci filio consule, Quintilis appellatus est Julius, quòd eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex seorsù consulto cujus hæc sunt verba. *Cum imperator Cæsar Augustus mensis Sextili et primum consulatum inserit, et triumphos tres in urbem intulerit; et ex Jamicis legiones deductæ secutaque sint ejus auspicia ac fidem; et Ægyptus hoc mense in potentiam populi Rom. redacta sit; finisque hoc mensis bellis civilibus impositus sit; atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere senatus ut mensis Augustus appelletur.* Macrobi. lib. i. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timent, Mæcenas, veram.*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quòd poetæ et carmina secessum atque otium requirunt. Vide postea v. 34.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum servet canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porro gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitiibus domiciliis quedam et viridaria, sævitæ etiam æstu, frigida habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum et tempus ad

Dum pueris omnis pater et matercula pallet;

Officiosaque sedulitas, et opella forensis

Adducit febres, et testamenta resignat.

Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,

Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcat,

Contractusque leget. Te, dulcis amice, reviset

Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ.

Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,

Tu me fecisti locupletem Vescere sodes.

Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benignè.

Non invisâ ferēs pueris munusculâ parvis.

Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.

Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.

Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit.

Hæc seges ingratos talit, et feret omnibus annis.

Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum;

Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.

Dignum præstabo me etiam pro laudè merentis.

die subis devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit et aversatur; et hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus autem vir et prodigus proficitur se paratum esse largiri dignis; neque tamen nescit, quod discrimen sit inter nummos et lupinos. Ego quidem me præstabo dignum laudè promerentis.

ANNOTATIONES.

agendum personis designat. Gall. *Juré crieur*: item, *Maître de ceremonies*.

Decorat lictoribus astris.] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poeta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapiliariis, qui omnes pullâ veste induti adsunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas eâ tempestate ægritudines.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem opera clientibus præstita nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiantur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. Alba Latii urbs, Româ antiquior inde distans 14 millia pass. Ascanio condita paulo post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, v. *Albano*, principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare descendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. ii. Od. 6.

Ver ubi longum tepidasque prebet

Jupiter brumas.

12. *Contractusque leget.*] Legendis libris minus incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. iii. Od. i.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis mensibus, apricos secutâ montium recessus; redeunt vere primo. Plin. lib. ii. cap.

dum sedulos et officiosos in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cùm verò hyems nivibus operiret

10 agros Albanos, statim ad mare decurret tuus poeta, et suisque sollicitis rariis leget.

Demum ad te revertetur cum Favoniis, et primâ hirundine, si quidem ita volaveris, & suavis amice. *Enim*

15 verò nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber viatorem cogit pyra comedere. *CAL.* Comede, queso, ait. *VIAT.* Abunde est. *CAL.* Ausfer quantum placuerit. *VIAT.*

20 Liberalis ea admodum. *CAL.* Ausfer, inquam, dona puerulis grata. *VIAT.* Tantum debeo tibi ob munera, quantum si discedam iis oneratus. *CAL.* Penes te sunt omnia ista; quæ dimittes hodie

47. *Favonii hybernium molliunt calicem.* . . .

. . . Favonium statuunt quidam ad 7. *Calend. Mart. Chelidonium vocat ab hirundinis riu:* Id. lib. x. cap. 24. et lib. 18. cap. 16.

Cic. ad Heren. lib. iv. *Hirundines æstivo tempore præstunt, frigore pulvis recedunt.* Vide *Plutarch. Sympos.* lib. viii. cap. 7. et *Cæsar. Rhodig.* lib. xvi. cap. 10. ubi de proverbio,

Una hirundo non facit ver: item de Aristophanis dicto, *Hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas vestes habentem; et significabat opus esse illi, ut ver æstasque quamprimum adessent. Id. *Rhodig.* lib. xxi. cap. ult. asserit hirundinem albam perdice haud minorem apparuisse in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabria Italici regione lib. i. Od. 3.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abuldit quod ait *Isocrates, Ταῖς χαρμῶν χαμηλῶν χαρμίζουσαι.* Gall. *Donner de si mauvaises graces, qu'on n'en a point d'obligation.*

22. *Vir bonus, et sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat; cum delectu agit; dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosum à villi, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos in malis iudicris, scenicis. *Lupinus* est legumen, quod aliqui dictum putant, quòd lupinâ quâdam indole terram voret; alii tamen melius *ἀπὸ τῆς λυπῆς*, quòd vultum gustantis amaritudine contristet. *Isidor.* Hinc *Virg.* *Georg. i. trisem lupinum dicit.* Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa: hinc

Quòd si me nusquam abire
 permiseris; restitue firmum
 robur, et nigros crines fron-
 te arctiori; restitue lepidum
 sermonem, jocos facetos, et
 dolere Cynaræ lasciviz dis-
 cersum inter epulas. *Olim*
 mus agrestis macer per fis-
 suram sublerat tritici alve-
 um, *deinde* verb saturatus
 exire oboeo corpore frustra
 nitobatur. Huic mustela è
 longinquo dixit. Si cupis
 illinc evadere, per augus-
 tan rimam exhibis gracilla,
 per quam gracilis intrasti.
 Iatà ego similitudine si ur-
 gent, omnia libens restituo.
 Neque plenus dapibus ex-
 quisitis laudo plebis quietem,
 nec libertatem opibus
 Arabum permutare *velim*.
 Sæpe me laudasti paucis
 contentum: *tugue à me* rex
 et pater celebratus es pre-
 sents, pariterque absens. Ex-
 sperire, num sponte queam
 restituere quæ dedisti. Bene
 quidem Telemachus, patientis
 Ulyssis filius, *ait*: Ithacæ regio
 non est equis idonea, quippe
 nec campis aperta, nec graminis
 ferax. Non accipiam tua munera,
 d Menelæ, tibi magis idonea.

Quòd si me noles usquam discedere; reddes
 Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
 Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
 Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
 Fortè per angustam tenuis nitedula rimam
 Repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus 30
 Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
 Cui mustella procul, Si vis, ait, effugere istinc,
 Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
 Hâc ego si compellar imagine, cuncta resigno. 34
 Nec somnum plebis laudo satur altilium, nec [763]
 Otia divitiis Arabum liberrima muto.
 Sæpe verecundum laudasti: rexque paterque
 Audisti coram, nec verbo parcius absens.
 Inspice, si possum donata reponere lætus.
 Haud malè Telemachus proles patientis Ulyssæi; 40
 Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
 Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
 Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.

ANNOTATIONES.

olim iis utebantur in comœdiis ad imitandos
 nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut.
 Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inspécite, aurum est.*

Col. *Profecto, spectatores, comicum.*

*Macerato hoc pingues fiunt auro in Barba-
 ria doves.*

*Verum ad hanc rem agendam Philippem
 est.*

25. *Reddes Forte latus, &c.]* Opportet ut
 mihi reddas priores ac meliores annos apud
 te consumptos.

26. *Nigros capillos.]* Nigros olim in juven-
 tute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densio-
 res, angustâ; at eis decedentibus, jamque ra-
 rioribus; latâ.

27. *Ridere decorum, et Inter vina fugam,
 &c.]* Levitates amatorias et juveniles.

28. *Fortè per angustam, &c.]* Apologus et
 similitudo maximè ad rem, quibus solerter et
 ingeniosè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram.]* Vas sparteum, palineum,
 vimineum, quo plebeil condebant frumenta.
 Ejus mentio jam lib. i. Sat. 1. v. 63. facta.

32. *Mustella.]* Sive *mustela*. Gall. *une belette*,
 Ang. *a weasel*.

34. *Cuncta resigno.]* Non temerè aut fictè,
 sed consultè et ex animi sententiâ loquitur
 Horatius. Ejus certè menti penitus insidebat
 illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quòd quidem ostendit luculenter, cum nec
 ipsi Augusto suam mancipare libertatem vol-
 luit. Sic enim Mæc. nati Imperator scripserat:
Ante ipse sufficiebam scribendis epistolis ami-

*corum; nunc occupatissimus et infirmus Hæra-
 tium nostrum à te cupio adducere. Veniet igitur
 ab istâ parantibus mensis ad hanc regiam,
 et nos in epistolis scribendis adjurabit.* Quid
 verò ad hæc Horatus? Præclarum nihilominus
 officium deprecatus est, detraxit, recusavit.
 Patet ex Augusti ad ipsum epistola, in quâ sic
 erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex
 Septimio quoque nostro audire—neque enim si
 tu superbus amicitiam nostram spreveris, ideo
 nos quoque ἀρβυροεγγενημυς.* Quæso, lector,
 in *παιδι* advertite Imperatoris benignitatem
 et clementiam: quam virtutem principibus
 idoneam ut magis admirare, non pigebit in-
 super referre quod idem ad eundem scribebat:
*Sume tibi aliquid juris apud me tantum si
 convictor mihi fueris. Reclè enim et non temerè
 feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit,
 si per valetudinem tuam fieri possit.*

35. *Nec somnum plebis laudo satur.]* Neque
 verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc
 laudo, cum sumptuosis epulis abundo et satur
 sum, aliam sententiam aliumque sermonem
 habiturus, si egestatis incommoda sentiam.
 Imò libertatem præfero quibuslibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur sag-
 nanturque ad epulas sumptuosiores ac lætu-
 tiores.

36. *Divitiis Arabum.]* Vid. lib. i. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audisti.]* Ellipsis, deest
 dici: cum sensu: *audisti dici te à me regem
 et manifestantem, patrem* vel amorem. Sic vulgò
 aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.]* Menelao sci-
 licet equos dare volenti respondit Telemachus,
 haud sibi aptos esse, &c. Homer. *Odyss. De*

Parvum parva decent. Mibi jam non regia Roma, Exiguo exigua conveniunt
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum. 45 Roma populosam nunc me
Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis [764] non juvat, sed Tibur minus
Clarus, ab officiis octavam circiter horam frequens, vel Tarentum
Dum redit, atque foro nimum distare Carinas haud bellicosum. Philippus
Jam grandis natu queritur; conspexit, ut aiunt, causarum actor sedulus,
Adrasum quendam vacuam tonsoris in umbrâ, 50 acer, insignis, ab occupati-
Cultello propensam purgantem leniter unguis. onibus *consuetis* revertaba-
Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi tur circa horam diei octa-
Accipiebat) abi; quære, et refer, unde domo, quis, 50 varum: et jam senior conque-
Cujus fortunæ, quo sit patre, quoque Patrono. rebatur Carinas foro longi-
It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam, us abesse: Tum, inquit,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum, in tabernâ tonsoris præton-
Et properare loco, et cessare, et quærere, et uti, sum quendam vidit ultro un-
Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo, gues otiosè reseccantem. *Moz*
Et ludis, et, post decisa negotia, campo. 55 servo mandata sua strenuè
Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic [765] capessenti *imperavit*: De-
Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena: metri, vade, percunctare,
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè, et narra, quis iste, quâ condi-
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te tione et familiâ, quo patre
Negligit, aut horret. Vultejum manè Philippi 59 sit, et quo patrono. *Ille* vadit,
Vilia vendentem tunicato scruta popello 65 et revertitur, ac refert,
peracta. *Tum Philippus*; Ab ipso velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem
habet Mena; apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit. *PHILIP*.
Itane resusat iste? *DEMET*. Recusat pertinax, teque curat parum, vel formidat. *Postri-*
diè Philippus improvisus adoritur, salutatur prior Vultejum exigua mercè venundantem
plebeculæ tunicâ indutæ.

ANNOTATIONES.

Olyse, lib. ii. Sat. 6. *De Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma*.] Urbium principem dicit, Lib. iv. Od. 8.

45. *Vacuum Tibur*.] Minus populosum, lib. i. Od. et 18.

Imbelles Tarentum.] Voluptatibus magis quam bello aptum. Lib. i. Od. 28. lib. ii. Od. vi. lib. iii. Od. 5.

46. *Strenuus et fortis, &c.*] Egregio lepido- que exemplo demonstrat, opibus longè præstare quietum vitæ genus, quamvis mediocre et angustum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, consularis vir ac censorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis*.] Forensibus fatigatus officiis, quibus tum acriter incumberebat, ut *cloquentiâ florentissimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ post meridiem ferè secundâ: quòd alibi explanavi fuscè.

48. *Carinas*.] Vicus erat Romæ curvus, et oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus. Erant et plures aliæ sedes superbe, atque inter illas Pompeianæ: quæ propter *laxas Carinas* vocat Maro, *Æn.* viii. 361.

49. *Grandis natu queritur*.] Iter quippe senibus molestum est.

51. *Purgantem leniter unguis*.] Quòd animi tranquillitatem denotabat.

62. *Demetri (puer hic, &c.)* Adverte narrationem et hypotyposium eximiam: rem oculis observari credas, adèd vividâ sunt omnia.

66. *Præconem*.] Buccinatorum publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denunciabat.

67. *Properare loco*.] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

68. *Gaudentem parvis sodalibus*.] Equalibus sibi conditione hominibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

69. *Campo*.] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus dixi lib. i. Od. 8.

62. *Benignè*.] Responso blandè recusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je lui suis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus exanderat.

66. *Scruta*.] Gr. et ἱστῶν, ἡγοράγια, si- vola.

Hinc *scrutariam facere*, i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. iv. quòd tamen alii aliter exponunt. Hinc et *scrutarius*, locus in quo venduntur scruta; et *scrutarius*, qui vendit. Locil.

Quidni? et scruta quidem ut vendat scrutarius laudat,
Præfractam strigilem, solem improbus dimi-
ditam.

Vide Geil. lib. cap. 14.

Vultejus Philippo obtendit Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
 curas et occupationes negoti- Excusare laborem et mercenaria vincla,
 ationis, propter quas ad eum manè non ivisset; ve- Quòd non manè domum venisset; deniq; quòd non
 niamque petiit, quòd eum Providisset eum. Sic ignovisse putato
 non prior salutasset. *PHI- Me tibi, si cœnas hodiè mecum. Ut libet. Ergo 70*
LIP. Tum demum condonasse me tibi existima, si Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.
 necum hodie cœnaveris. Ut ventum ad cœnam est, dicenda, tacendâ locutus,
FULT. Faciam quod jubet. *PHILIP.* Ergo venies Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
 post horam nonum; jam Occultum visus decurrere piscis ad hamum; 74
 abi, opesque sedulè congre- Manè cliens, et jam certus conviva, jubetur (766)
 re. Postquam ad cœnam Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
 convenit, atque tam profes- Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
 sionem quàm reticendâ effu- Non cessat laudare. Videt, ridetque Philippus;
 tiit, tandem mittitur dormi- Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
 tum. Mena jam frequenter Dum septem donat sestertia, mutua septem 80
 rediens, velut piscis ad un- Promittit; persuadet ut mercetur agellum.
 cum oblectum, cliens manè, Mercatur: ne te longis ambagibus ultra
 jamque convictor assuetus Quàm satis est, morer, ex nitido si rusticus; atque
 jubetur ad villam suburba- Sulcos et vineta crepat mera; præparat ulmos;
 num comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo Immoritur studiis; et amore senescit habendi. 85
 insidens, agrum et ærem Sabinum valdè laudat. Philippus videt, ac ridet; dum- Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ; [767]
 que sibi jocâ et oblectamenta Spem mentita seges, bos est enectus arando;
 undeque sequitur perquiri, Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
 sestertia septem largitur, aliaque septem commodare spondet; suadetque ut emat prædiolum. *Vultejus* emit. *Ac* ne te prolixo sermone plusculum detineam, de homine solito fit agrestis; et dein loquitur solùm de sulcis ac vinetis; arbores disponit; macerat se curis; et in cupiditate possidendi inveterascit. At cum capiti oves furto, et capras morbo perdere cum messis spem fessellit, boves autem arando confecti sunt; tum jacturis percussis nocte mediâ incendit equum,

ANNOTATIONES.

Tunicato popello.] Infimæ sortis plebi, non toga, sed tunica simplice vestitus.

60. *Providisset.*] *Al. leg. provisisset.*

71. *Post nonam.*] Ad cœnam venies horâ solitâ, nempe tertîâ post meridiem; de quâ nos alibi, et Alex. ab Alex. lib. v. cap. 21. quem adi, multa ibi disquirentem scitu digna.

72. *Dicenda, tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus et cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effusitabat; ut ferè fit.

74. *Piscis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet et confidaretur mali. Nempe ipsius libertas et animi quies in discrimen adducebatur.

76. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidè manè salutabant, officiumque suum ei debebant.

Certus conviva.] Sic Mena libertati insidiabatur Philippus, sibi que minimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat liberis litium et jurgiorum quiet, sœris autem operum et laborum, inquit Cicero 2. De leg.

Indictis.] Has enim tempore incertas magistratus vel pontifex maximus in diem certam concepit indicabatque. Quatuor feriarum erant genera: Stativæ, statis mensibus ac diebus observate; ut Saturnalia, Lupercalia, &c.

Conceptivæ; ut Latine, Sementine, Pagana-
 lla, Compitalia: Imperative, quas consul, prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat; Nundinæ, quæ feriis paganorum nefastæ erant. Cætera ad varias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. v. cap. 7.

Latinis.] Varro 6. de L. L. *Latine ferie, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carmen pelere ex sacris;* scil. ex tauro in Albano monte sacrificari solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unum diem iudixit. Post reges autem exactos, altera dies adjecta populi jussu. Demùm restituta plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, à consule vel præfecto Latinarum indictæ sunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas servatasque invenimus in dies decem; ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habiti quibus solemne ludicrum in Capitolio exhibebatur quadrigis concito cursu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem sestertia.*] Poetisè, pro septem millia sestertia. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim nummis sestertiliis emi poterat; ut bene statuit Budæus et alii. Vide postea lib. II. Epist. 9 v. 83.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vias sustentandas

Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
 Quem simul adspexit scabrum intonsumque Phi-
 lippus :
 Durus, ait, Vultei nimis attentusque videris
 Esse mihi. Pol me miserum, patrone, vocares,
 Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
 Quod te per genium, dextramque, deosque Penates,
 Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori.
 Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
 Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
 Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

iratusque ad Philippi do-
 mum properat. Hunc Phi-
 lippus squalidum cernens
 atque horridum, dixit; Vul-
 tei, nimis te laboriosum et
 anxium video. *Vultejus* res-
 pondit; Certè miserum ap-
 pellabis, & patrone, si verè
 me nominare volueris. Quo-
 circa enixè te rogo per ge-
 nium, et dextram, Penates-
 que deos, ut restituas me
 prisca conditioni. *Itaque*
 quicumque semel agnovit,
 quantum relicta præcellant
 concupitis, statim reverta-

tur, ac resumat dimissa. *Æquum est enim, ut se quisque suâ mensurâ et pede metiatur.*

EPISTOLA VIII. Ad CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

CELSE gaudere et benè rem gerere Albinova-
 no,
 Musa rogata refer, comiti scribæque Neronis.
 Si quæret, quid agam; dic multa et pulchra minantem
 Vivere nec rectè, nec suaviter; haud quia grandio
 Contuderit vites, oleamve momorderit æstus;
 Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
 Sed quia mente minùs validus, quàm corpore toto,
 Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
 animo valens quàm toto corpore nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum

O, Musa, Celso Albinova-
 no, comiti et scribæ Neronis
 renuncia, quæso, salutem et
 prosperitatem. Si interro-
 get, quid agam; responde
 me plurima et præclar
 spondere, at vitam ducere
 nec bonam nec jucundam
 non quod grandio frerit vi-
 tes, aut nimius cala olivas
 arefecerit; nec quod greges
 malè se habeant in agris re-
 motis; sed quoniam pejus

ANNOTATIONES.

80. *Iratusque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vultejus hamo captus ejus aculeum sentit; Philippus autem parato indè sibi ludibrio gaudet et oblectatur.

92. *Pol.*] Id est per Pollucem.

94. *Genium.*] Præsidens natalibus numen.

Ib. Penates.] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui verò illi fuerint hand constat. Alij statuunt, Jovem, Junonem, et Minervam; alij Neptunum et Apollinem; alij Cœlum et Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. xi. cap. 45. *Inest,* inquit, *hominis dextra quædam religio, observatio genitium.* Sic Virgil. *Eneid.* iv. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam; et *Eueid.* vii. 234.

Fala per Æneæ juro dextramque potentem;

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta voluit à Philippo Vultei Menæ votis respondente; ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere, quenam sibi conditio potissimum conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 62.

Tecum habita et nôris, quàm sit tibi curta suppellex.

Epistola VIII.—I. Celso gaudere, &c.] Scip-

sum ita hic poeta reprehendit, ut Celsum in suâ personâ videatur arguere levitatis et arrogantis; quem supra (si quidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, *Epist.* iii. 15. et seq.

Celso.] Corneliorum et Papiorum cogomen fuit *Celso.* Posthumiorum autem *Albinovanus*, ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere et bene rem gerere.] Sic amicos salutabant Græci. *Χαίρου καὶ ἀγαθῶς ἔχου* quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potius optandam aiebat, atque ita salutandos familiares. *Σωφρονεῖς, ἢ ὑπὸ τῶν σωφρονῶν*

3. *Comiti scribæque Neronis.*] Ex iis qui magistratus in provinciis sectabantur, alii officii gratiâ, ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitis causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur, de quâ supra *Epist.* 3. Vide Cic. *Ver.* 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito Gall. *Secrétaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è philosophia. ut meus sans mihi sit in corpore sano. Juven. *Sat.* 10. v. 364.

me curet. Porro si delibus medicis offendar, et amicis irascar, eo, quod lethargiam fatalem à me depellere student, imò rerò consector noxia, devitem profutura Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Postea quære, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat; quæque gratiosus adolescenti sit, atque ejus familiaribus. Si respondet, bene omne procedere; primò salvere jube; tum ad aurem insusurratum istud. Nos tecum agemus, ò Celse quemadmodum tu fortunæ uteris.

Fidis offendar medicis, irascar amicis,
 Cur me funesto properent arcere veterno :
 Quæ nocuere, sequar; fugiam quæ profore credam.
 Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
 Post hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, et se;
 Ut placeat juveni, percontare, atque cohorti.
 Si dicet, Rectè, primùm gaudere: subinde
 Præceptum auriculis hoc instillare memento:
 Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

[760]

15

EPISTOLA IX. Ad CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

O, *Claudi Nere*, solus nempè *Septimius* novit, quanti me estimes. Etenim quando me orat instatque precibus, ut ipsum ad te perducam, et commendam, tanquam non indignum amicitia et familiaritate principis, non nisi probos eligentis, quando putat me censeri inter amicos interiores tuos, animadvertit scitque magis quam ego ipse, quantum apud te valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem.

SEPTIMIUS, *Claudi*, nimirum intelligit unus, quanti me facias. Nam cum rogat, et prece cogit, Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner, Dignum mente domoque legentis honesta *Neronis*, Munere cum fungi proprioris censet amici; Quid possim videt ac novit me valdius ipso, Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:

6

ANNOTATIONES.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta momentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur egritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantis animæ superbiæ, &c. De veterno seu lethargo, lib. ii. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto; cum verò sum ruri solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. lib. ii. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. i. Od. 7 et 8. lib. ii. Od. 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni; de quo Epist. seq. Item supra Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis et familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. Per hoc gratissimus *Claudius*, receptusque in cohortem amicorum, tanta dignationis est habitus, &c. Senec. De clement. lib. i. cap. 10. cohortis prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia *Claudii Neronis* prosperaque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tibi oblitus superbiæ, te negligemus ve-

lut amicitia nostrâ indignum. Lib. iii. Od. 27 v. 74.

— bene ferre magnam

Dice fortunam.

Epistola IX.—1. *Septimius.*] Adverte, lector, quàm poëta solerè pariter ac modestus; qui quanto suam apud *Claud. Neronem* gratiam extenuat, tanto illam auget ostenditque, tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. ii. Od. vi.

Claudi] De eo Tib. *Claud. Nerone* Augustu privigno, supra Epist. iii. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. vii. Epist. ad Trebat. Sic ei te commendari et tradidi, ut gravissimè diiugentissimèque potus.

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide *Psaltis* regii Psal. 101. Non adhaerit mihi cor prurum, — cum superbo non edebam — non habitavi in meo domo, qui loquitur iniquè, &c.

6. *Proprioris amici.*] Apud Senec. De benef. lib. vii. cap. 33. Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc epistolam ad te scriberem, tibi que molestus viderer.

Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
 Dissimulator opis propriæ mihi commodus uni.
 Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
 Frontis ad urbanæ descendî præmia. Quòd si
 Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
 Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.
 bas, quod verecundiam abjeci amici gratiâ; huic tuis aggrega, et existima proovni et constantem.

At veritus sum, ne viderer
 minorem exhibuisse meam
 auctoritatem, eamque vo-
 luisse occultare, ut mihi voli-
 utilis forem. Itaque ego de-
 vitas gravioris peccati no-
 tam, deveni ad speciem ur-
 bani vultus. Ergo si pro-
 bas, quod verecundiam abjeci amici gratiâ; huic tuis aggrega, et existima proovni et constantem.

EPISTOLA X. Ad FUSCUM ARISTIUM.

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

URBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
 Ruris amatores: hæc in re scilicet unâ
 Multum dissimiles, at cætera penè gemelli,
 Fraternalis animis; quidquid negat alter, et alter
 Annuimus pariter, vetuli notiq; columbi.
 Tu nidum servas: ego laudo ruris amœni.
 Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
 Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui,
 Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo:
 Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso;
 Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
 Vivere naturæ si convenienter oportet,
 servus sacerdotis; panem verò libis melle conditis suaviorem requiro. Quòd si expedit vivere congruenter nature,

Nos ruris amantes saluta-
 mus Fuscum urbis aman-
 tem; in hoc tantum dispare
 valde, in reliquis autem prope
 gemini. mente fraternali;
 quodcumque alter respuit,
 alter quoque recusat; uno
 verò consentimus, ut vetuli,
 et noti columbi. Tu nidum
 custodis: ego villas jucundæ
 rivulos, et saxa musco ob-
 ducta, atque silvam præfero,
 Quid plura? vivo et rex sum,
 statim ut discessi ab his,
 quæ vos laudatis admodum,
 vulgo approbante. Placent
 autem repædio, velut
 servus sacerdotis; panem verò libis melle conditis suaviorem requiro. Quòd si expedit vivere congruenter nature,

ANNOTATIONES.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minus posse me, quam possim.

9. *Opis.*] Æneid. i. 600.

— *Grates persolvere dignas*

Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum.

Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium et amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contra rusticus et agrestis fronte et verbis asperior.

Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrectorem audacitorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

Quòd si depositum laudas, &c.] Si laudas quòd malui apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

Epistola X.—i. *Fuscum.*] Aristio Fusco commendatorem scriptorū in scriptam vidimus jam Oden 22. lib. i. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes ut solent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus, et mutrus plañ amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni Rivos, &c.] Colu-

mella vitam rusticam dicit esse proximam sapientie et quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ rusticæ com-
 moda sic describit:

*Non alia magis est libera et vitio carens,
 Ritusque melius vita que priores colat,
 Quam quæ relictis manibus sylvas amat.
 Non illum ataræ mentis inflammari furor,
 Qui se dicavit montium insonantem jugis;
 Non aura populi, et vulgus infidum bonis:
 Non pestilens iridia, non fragilis furor.
 Non ille regno servit; aul regno imminens
 Vanos honores sequitur, aul fluxas opes;
 Spei metusque liber, &c.
 Nec acclera populos inter atque urbes vita
 Nobis, &c.*

Et teste cælo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cælum effertis.*] Scilicet honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is fastidians liba et placentas, quæ sacerdoti è sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert, herunque fugit præ illorum tedio. Ovid. Fast. 3.

*Liba deis sunt, succis quia dulcibus idem
 Gaudet, et à Baccho mella reperta ferunt.*

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] Naturæ imperiis duntaxat idonea et necessaria, negare autem, quæ vitiosa expetit libido.

atque area primò diligenda Penendæque domo quærenda est area primùm ;
 est ad extruendam domum ; Novistine locum potiorem rure beato ?
 an scis locum aptiorem tranquillo rure ? Estne locus, in
 quo tepidiores sint hyemes ? ubi gravior aura 15
 in quo mitior ær temperet Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis, [773]
 furorem Caniculæ, et tempora quibus Leo fervens
 suscipit ardentem solem ? Cùm semel accepit solem furibundus acutum ?
 Estne locus, in quo molestæ sollicitudines minùs perturbant somnum ? An herba pejus olet aut fulget quàm
 marmor Numidie ? An aqua in vicis contendens frangere
 tubulos plumbeos, limpidiore est, quàm que resonans
 labitur alveo declivi ? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores, et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos.
 Verùm lametis furcâ naturam abigas, nihilominus reddibit semper, et sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò qui
 discrimen ignoravit purpuram Sidoniam inter et lannam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus, et medullis perniscoisus, quàm qui nesciet discernere falsum à vero. Qui rebus prosperis letatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium æstimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inopie beator vita duci potest, quàm ducunt principes et principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat pascuis communibus,

ANNOTATIONES.

13. *Penendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores molestos. lib. i. Od. 17. v. 17. lib. iii. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstus ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. v. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, et eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Lybia pro Numidia, quæ utraque est regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. ii. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos et canaques plumbeos deducta. Aqueductus magno sumptu extractos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimantur; cùm in mediâ urbe, et in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24. *Naturam expelles furcâ, &c.*] Erasmus, Sensus est, inquit, haud facile dediscâ, quæ nobis natura penitus indidit et inserit. Ducta metaphorâ de ramis, qui oppositâ furcâ torquentur alio quàm natura posuerat, quâ sublata, rursum vergunt eodem quo prius. Alii, furcâ expellere interpretantur, per vim asperè, et ignominiosè, expellere. Quodd magis arridet Clc. ad Attic. lib. xvi. Epist. 2. Sed quoniam furcillâ extrudimus: quanquam ibi aliâ leg.

aliter. Aristophanes de Pac. simili dictione utitur, *διὰ γὰρ τὸν ὄϊον ἡδύται.*

— Tamen ad mores natura recurrit
 Damnales, fixa et mulari nescia.

25. *Et mala perumpet furtim fastidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet et damnabit fastidiosam luxuriam divitum pleraque malè expetentium, præter, aut etiam contra instinctum nature.

26. *Sidonio.*] Sidon et Tyrus urbes Phœnicis, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. iii. Od. 29. et Epod. 16. sub finem.

Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, &c.] Apud Aquinum Latii urbem sebat purpura, sed quàm periti facile dignoscebant longè viliores genuinâ et pretiosâ à Tyro vel Sidone. Alii parùm callidî in Aquinate, quodd Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum, ignobile oppidum, angelici doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubens aut violaceus, à sanie confectus ostreorum, maximè verò muricis cujus frequens piscatus est ad urbes modò dictas.

28. *Propiusve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cum medullis ac reconditiore partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stoechero fabu.

Pellebat, donec minor in certamine longo
 Imploravit opes hominis, frænumque recepit :
 Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
 Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
 Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
 Libertate caret, dominum vehet improbus, atq;
 Servit æternum, quia parvo nesciet uti.
 Cui non conveniet sua res, ut calceus olim
 Si pede major erit, subvertet ; si minor, uret.
 Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi ;
 Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
 Cogere quàm satis est, ac non cessare videbor.
 Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
 Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere funem.
 Hæc tibi dictabam post sanum putre Vacunæ,
 Excepto, quòd non simul esses, cætera lætus.

debet magis fune trahi, quàm trahere. Ego tibi scribebam ista ponè vetus Vacunæ templum, hilaris sane per omnia, nisi quòd mecum non sis.

35 donec in diurnam pugnam inferior auxilium petit ab homine, ac frænum admisit. At posteaquam vi hostem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excussit. Ita qui timens inopiam spoliatur se libertate metallis pretiosiore, infelix dominum ferret, semperque servus erit, quia parvo contentus non est. Cui suæ non congruent facultates, ut olim calceus, si pedes amplior, destruet, si angustior, tædet. O Aristi, vives sapienter conditione tuâ contentus ; meque redargues, quando videbis accumulare plus, quàm sufficit et non desinere. O

40

[775]

46

50 pes congestæ unicuique dominantur vel serviunt, at,

EPISTOLA XI. Ad BULLATIUM.

Ad felicitatem parum facit locus.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos ?
 Quid concinna Samos ? quid Croesi regia Sardis ?

O, Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebratissimâ ? quid de Samo nitidâ ? quid de Sardi Croesi regiâ ? quid de Smyrnâ et Colophone ?

[776]

ANNOTATIONES.

lam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit ; sic homo paupertate excusâ mancipium fit cupiditatis et pecunie sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quam pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum : *Nè supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. De vitâ beatâ : *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dicitur videtur ducta à sacris iactationibus Romæ fieri consuetis ad restion, cujus principium tegens præsertim funem ducere, alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. xxvii. *Per manus rede datæ virgines sonum vocis pulvis pedum modulantes inceperunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post sanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis dea, Sabinis pridem culta fuit ; unde sanum ejus vetustate et carie detritum, putre dicitur. Ingeniosè verò et lepidè se ipsa poetæ collocat

ad Vacunam, dum vacuus et otiosus scribit, ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum dea, in agro Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. iiii. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. i. ait esse Victoriam, quæ facit vacare à curis. Vet. Schol. Porro Vacunalia Decembri mense celebrantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cum sunt antiquæ sacra Vacunæ,

Ante Vacunales stantque sedentque focos.

Epistola XI.—1. Quid tibi visa, &c.] Bullatium clarissimas Asiæ minores urbes pervagatum compellat poetâ : et quòd nosset hanc ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret ; occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere : ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii : de quâ lib. iiii. Od. 19.

Lesbos.] Egæi maris insula nota cum vino generoso, tum præsertim natalibus Alcei et Sapphonis, de quibus lib. i. Od. 17. et 32. item lib. ii. Od. 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum : concinna, vel ædificiis elegantissimis, vel cælo temperato, vel cultu præci

in *habent aliquid majus aut minus fama?* An omnia *videntur spernenda prae Martio* campo et fluvio Tiberi? An opteres aliquam è civitatibus Attali? An Lebedum cupias, maris pertuesus atque itinerum? *BULLAT.* Nosti, qualis sit Lebedus; desertum magis oppidum Gabiis et Fidenis: attamen ego malle tibi degere, atque immemor propinquo rum, iisque contemptus, è terra mare tumidum eminus contemplari. *HORAT.* At nec qui Capuà Romam pergit, pluvia è cæno conspurcatus, morari *semper* in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea, tanquam præsentia vitam omnino felicem. Neque si et vehemens Auster exagitatione in aperto mari, idè vendas navim ultra mare Ægeum. *Certe hominem sanæ mentis non plus juvat Rhodus et clara Mitylene, quam*

Smyrna quid, et Colophon? majora minorane famâ?
 Cunctane præ campo et Tiberino flumine sordent?
 An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [777]
 An Lebedum laudas odio maris atque viarum? 6
 Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
 Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
 Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
 Neptunum procul è terra spectare furentem. 10
 Sed neque qui Capuà Romam petit, imbre lutoque
 Adpersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
 Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
 Ut fortunatam plenè præstantia vitam:
 Nec si te validus jactaverit Auster in alto, 15
 Idcirco navem trans Ægeum mare vendas.
 Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod [778]

ANNOTATIONES.

puo Junonis. Adde celebritatem è vasis scitilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illuc oriundum, &c.

Cressi regia Sardiæ.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cressi, hodie jacet. *Cressus* immensis divitiis inclutus, à Cyro subinde victus sensit quod ante Solon monuerat, rebus humanis baud esse fidendum. Nempe *fortuna vitæ est: cum splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.]* Urbs Ionis maritima, hodie egionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter et Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quòd cum exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primum alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Sunt hæc urbes istæ superiores, an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.]* Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juvenutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Româ, lib. i. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albulâ pridem dictus is fluvius Romam interluens, Tiberius Albe rege submerso, novam est appellationem sortitus. Lib. i. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

Albulâ, quem Tiberint mernus Tiberinus in undis

Reddidit.

6. *Attalicis ex urbibus una.]* Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. i. Od. i. lib. ii. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.]* Adeone pertinet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac residere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram sinus Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.]* Responsio est *Bullatæ*, tedium suum maris et viarum exhibens. Hæc tamen cæteræ aque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul, &c.]* Deum maris. Meton. pro ipsa mari. Lucret. lib. ii.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,

È terra magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuà, &c.]* Vel se ipse poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobatâ. Quasi viator in cauponâ semper diversari velit, qui lutum itinere collectum illic absterserit, madidasque imbre vestes exsicaverit; atque imbrium lutoque odio viam ac patriam nolit repetere.

Capuâ.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. et lib. i. Sat. 6.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos et balnea laudat.]* Calida nempe loca.

15. *Auster.]* Ventus meridionalis, pluvius admodum et procellosus. Lib. ii. Od. 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.]* Velus nunquam rediturus in patriam satius ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda et pericula iterum experiri.

Ægeum mare.] Lib. ii. Od. 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.]* Vir sapiens ad beatam vitam non magis appetit Rhodum, aliæque urbes florentissimas, quàm penulam satatam, &c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro et tempestatibus, attamen salvus

Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
 Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
 Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum, 20
 Romæ laudetur Samos, et Clios, et Rhodos absens.
 Tu, quancunque Deus tibi fortunaverit horam,
 Gratâ sume manu, nec dulcia differ in annum :
 Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter
 Te dicas. Nam si ratio et prudentia curas, 25
 Non locus effusi latè maris arbiter, aufert ;
 Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
 Strenua nos exercet inertia : navibus atque
 Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hic est,
 Est Ulubris, animus si te non deficit æquus. 30

lacerna in solstitio æstivo,
 campestre tempestate nivali
 Tyberis hyeme, locus mense
 Augusto. Dum potes, et sors
 propitiâ exhibet faciem,
 Romæ laudâ Samum, et
 Chium, et Rhodum procul
 positas. Quodcunque terò
 tempus felix tibi Deus con-
 cesserit, gratâ manu acci-
 pe, nec in annum differ la-
 titiam : ut quâcunque in re-
 gione degas, te sponte ibi
 commorari declares. E-
 nimvero si ratio et sapien-
 tia, non autem situs arcens
 mare exundans, abigit soli-
 tudines; qui ultra mare

navigant, cœlum quidem mutant, non terò animum. Gravis nos tenet socordia; navibus et equis vitam beatam quærimus. *Alqui hic est illud, quod quæris; est Ulubris modò tibi pacata mens adferit.*

EPISTOLA XII. Ad ICCIUM.

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, O, Icci, si verè potiaris
 Icci, proventibus Agrippæ, quos [780] in Sicilia percipis, majores

ANNOTATIONES.

evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimùm, dum vales; ubi apud nos jactes et extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samnum etiam et Chium, &c.

Rhodos Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. i. Od. 7.

18. *Penula solstitio.]* Pallium densum adversa imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense in solstitio æstivo, cum sol ultra non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. iii. cap. 7. *Constat solem neque sursum ultra Canturum, neque ultra Capricornum deorsum meare; sed cum ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperate nostro: zone terminus est, idèd cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivus calor, de vicino urens sensu majore subjecta.*

Campestre.] Subligaculum alqui interpretantur: alii tenulorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19. *Per brumam Tyberis.]* Quasi verò quisquam hyeme cupiat flumen subire, sequæ in eo lavare aut natare.

Sextili mense.] Ardente cœlo et caniculâ. Vide supra Epist. 7.

Caminus.] Vox Græca est fornacem significans, *κῆρ τῆ καύμα* à calore. Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.]* Hæc Bullatius; Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter, et omnes sequuntur, intellige ad Ho-

ratio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu, quancunque Deus, &c.]* Reponit Horatius; imò quâcunque horâ et quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia dutes tibi sunt. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus frueri, ubique lætus esto, et æquò animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ.]* Lib. iii. Od. 8. v. 27. *Dona præsentis rape lætus hora.*

26. *Locus effusi latè maris arbiter.]* Urbe quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregie munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum, non animum mutant, &c.]* Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.]* Ozymoron. *Navibus atque Quadrigis.]* Gall. *Par mer et par terre; Item, A pied et à cheval.*

29. *Quod petis hic est.]* Ne longe quæras quod in promptu est. Si sapias, ubicunque sis, felicitatem præstò habes, vel in quovis angulo et oppidulo maximè obscuro et ignobili; v. g. Ulubris in Italiâ; vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris.]* Ulubris oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quòd Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus.] Plant. Aulul. *Pol, si est animus æquus tibi, satis habes quò bene vitam colas.*

Epistola XII.—1. *Fructibus Agrippæ.]* Ad

tibi opes dare nequit Jupiter; desine conqueri. Nec enim est inops, qui primum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè se habent, nihil amplius regum divitiarum conferre valent. Si fortè inter cœcilia possessa sobrius vesceris oleribus et leguminibus, ita porro victibus, ut sors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit indolem mutare; sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quod depiremur, si Democriti agros et vata depascatur grex alienus, dum mens agillis velut extra corpus peregrinatur: quandoquidem tū in tantā prurigine et lœ questus;

Si recte frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri benè, si lateri est, pedibusque tuis, nra
Divitiarum poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positarum abstemius herbis
Vivis, et urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret;
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
Cultaque, dum peregrè est animus sine corpore ve-
lox:
Cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri,
quandoquidem tū in tantâ prurigine et lœ questus;

ANNOTATIONES.

lœcium hunc est Od. 29. lib. i. ubi sicut et hic, ejus cupiditas notatur, non sine multo satirico sale.

[Agrippæ.] Is Augusti gener, de quo lib. i. Od. 6.

[Sicilia.] Sicilia insula Italiam adjacens; et ab eâ augusto satis freto divisa, triangularis formæ est. Habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum milia; omnium maris Mediterranei amplissima cœnsetur; frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 6. cap. 2. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam reip. novæ; nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

[Quos colligit.] Velut procurator aut coactor ab Agrippâ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui lœcio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verum quod ait poeta, fueris, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis, quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri benè, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum et cubile, si equus, vel potius calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam lœcium perstringi velut Epicureum. Quin imò paulò post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. [Urticâ.] Plin. lib. xxi. cap. 16. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrata, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide et Discorid. lib. iv. cap. 94. Nihil ad rem. *Urtica* piscivorus carnis tenerimæ, coctus facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. v.

9. *Rivus inauret.*] Allusio est ad fabulam Mide Phrygiæ regis, qui cum stolidè optasset in aurum converti quicquid correctasset, jamque cibus pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis consilio se abluat in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cepit arenas volvere. Cicero ad Tre-

batiū scribit. *Malle te pulo à Cesare concessi, quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non sit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satiricè vellicat ejus parsimoniam; quasi oleribus vescatur præ amore virtutis, et contempno dapam exquisitarum; cum sordidâ parcitate et avaritiâ potius ducatur.

12. *Miramur; si Democriti, &c.*] Aded mirari non debemus, quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus phitosophicis intentus, ut etiam agros et fruges suas percolteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certè, lœci, mirabilior es, qui quidem, stugendis opibus sedulo vacas, simul et studio rerum maximè sublimium. Irrisio salissimâ.

[Democriti.] Abderites iste philosophus ex atomis constare omnia stituebat. Naturalia, moralia, mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat: Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annos ætatis 109. Plinius eum vocat, *Sagacissimum ac vite utilissimum.* Cicero passim laudat: De nat. D. lib. i. *Democritus vir magnus in primis cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavit.* 69. Et; *Esse corpuscula quedam levia, alia aspera rotunda, alia, parim angulata; curvata quedam et velut adunca; et ex his effectum esse celum atque terras, nullâ cogentè naturâ, sed concursu quodam sortitq.* Acad. Q. lib. iv. *Ex individuis omnia gigni affirmat, et asperis et levibus, hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dunt meos extra corpus veluti peregrinatis nature arcana scrutatur; adeoque non advertit, quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hac urbe versaris? tuæ peregrinanti aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabies

Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures : 15 nihil abjectum cogites, at-
 Quæ mare comescant causæ; quid temperet an- que excelsa mediteris: pul-
 num; que causa cohibeat mare:
 Stella sponte suâ, jussæne vagentur et errent : [782] sidera per se, an imperata
 Quid premat obscurum lunæ, quid præferat orbem; errent ac discurrant; quid
 Quid velit et possit rerum concordia discors : lunam faciat sine lumine,
 Empedocles, an Stertini deliret acumen. 20 quid lumen ejus producat;
 Verùm seu pisces, seu porrum aut cæpe trucidas, quid valeat efficiarque dis-
 Utere Pompejo Grospho; et si quid petet, ultrò sentiens rerum consensio;
 Defer: nil Grosphus nisi verum orabit æquum. [783] utrum Empedocles, an Ster-
 Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest. tiniū subtilitas aberret. At
 Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res; 25 sive pisces, sive porrum aut
 Cantaber Agrippæ, Claudii virtute Neronis cæpe occidis, familiariter
 adhabe Pompeium Grosphum; ac si aliquid rogarit,
 sponte dona. Nihil Grosphus petet nisi rectum et
 justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nec as, quo
 statu se respublica habet; Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone

ANNOTATIONES.

adhærescentem, serpentem, mordentem.

16. *Quæ mare comescant causæ.*] Ne tér-
 ram obruat, cum eâ sit altius. Propert. lib. iii.
 Eleg. 4.

Cæpe suos fines altum non exeat æquor?

. *Quid temperet æquum.*] Quid varias tempo-
 rum faciat commutationes ac vices, quatuor
 anni tempestates; ver, æstatem, autumnum,
 æyemem.

17. *Stella sponte sua, jussæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an jussu et impulsu externo.
 Virgil. Æn. ix. 21. *Palantes celo stellas dicit.*
 Plin. lib. ii. de his multa. Cap. 6. *Septem sidera ab incessu vocatum errantia,* inquit, *cum errant nulla minus illis, &c.*

18. *Quid premat obscurum lunæ, &c.*] Quid lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat. Plin. modo tit. lib. cap. 9. *Omnia admirationem vincit luna sidus terris fami- liarissimum. Multiformi hæc ambage torrit genia contemplantium, et proximum ignorari maxime sidus indignantium; crescens semper sui senescens: et modo curvata in cornua, modo æquâ portione divisa, modo sinuata; ——— Immensa orbe pleno, ac repente nulla; aliâs pernox, aliâs sera, &c.*

19. *Quid velit et possit rerum concordia discors:*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantia concinnam tamen quatuor compagem resque omnes constituent, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. ii. cap. 10. *Discordi concordia mundum constare dicit.* Ovid. *Metamorph.* lib. i. v. 430.

Quippe ubi temperiem sumpserit humorque calorque,

Concipiunt; et ab his oriuntur cuncta duobus.

Cumque sit ignis aqua pugnat, vapor humidus omnes

Res creat; et discors concordia fatibus apta est.

20. *Empedocles, an Stertini deliret acumen.*] Empedocles, sanè hæud cum Stertino compe-

randus præterquam quòd (ut est in *Epist.* ad Pisones, v. 64.

Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigus

Ætnam

Insiuit.

Quò certè unâ vesaniâ equavit aut superavit stultitiâ multiplicem Stertini abundè ventilatam. lib. ii. Sat. iii. Præterea verò id habentes, simile quòd, ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagoreæ acuto magis quàm utili carmine complexus est: ac sic nimirum uterque philosophiam obscuriorem reddidit, fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle sterum dicemus ad locum modò cit. *Epist.* ad Pisones.

21. *Seu pisces; seu porrum, &c.*] Seu lautè, seu frugaliter victitias. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, et ab omni animalium carne abstines, leguminibus autem vesci amas; seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis lib. ii. Sat. 4.

22. *Utere Pompejo Grospho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompelum Grosphum, equitem Rom. è Scillâ oriundum. Hunc Horatii fuisse amicum, cum ex hoc loco innotescit, tum ex Ode 16; lib. ii.

24. *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvi constant amici, cum boni viri non omnino sunt divites; hoc enim villi pretio comparabis, ubique adjunges, videlicet hæud ita difficiles, sed officiosos; hæud in petendo importunos, sed verecundos. At contrâ opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac superbos; demereri, sibi que conciliare non ita facile est. Passerarius legit: *Bonis ubi quid des;* sensu non valdè abaimili. *Plaut. Trinumm. Corissimæ proborum esse annonam, improborum verò proventus multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ; &c.*] Ex his insuitur scripta hæc *Epistola*, Augusto sextam consule,

subacti sunt. Phraates sup-
plex subdidit se legibus ac
potestati Cæsaris. Abun-
dantia pleno cornu fruges
italiæ profundit.

Armenius cecidit: jus, imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffundit copia cornu.

EPISTOLA XIII. Ad VINNIUM ASELLAM.

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non se-
mel nec paucis admonui te
discedentem, ô Vinni, of-
feres Cæsari libros meos
sigillo clausos, si quidem
bene valeat, si hilari sit ani-
mo, tandem si petat. Cæ-
ne eres per nimium erga
nos affectus, atque invi-
am scriptis nostris confles
nimiam sedulitate et officioso studio. Quod si librorum meorum
onus tibi molestiam facessat,

UT proficiscentem docui te sæpe diuque
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis
Sedulius impôrtes, operâ vehemente minister:
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,

[784]

5

ANNOTATIONES.

anno imperii ejus decimo sexto qui fuit insigni-
nitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Arme-
nicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C.
circiter 773. Cantabros à L. Emilio jam
ante debilitatos victosque, at rursus bellum
moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore
Tiberius in Armeniam profectus regnum Ti-
grani restituit. Parthi demum his perculsi
amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesque
regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. ii. Od. 6. lib.
iii. Od. 8. lib. iv. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. modò lib. ii. Od. 6
Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.]
Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia primâ expe-
ditione Cantabrie tribunos militum fecit. De-
inde ducto ad orientem exercitum, regnum Ar-
menie Tigrani restituit, ac pro tribuniâ dia-
dema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Cras-
so ademerant Parthi.* De Claud. Nerone su-
prâ Epist. iiii. et ix. De Armeniâ lib. ii. Od. 9.
27. *Phraates.]* Persarum rex et Parthorum:
Vide lib. ii. Od. 2. v. 17.

28. *Genibus minor.]* Supplicans apud Au-
gustum Cæsarem. Plin. 11. cap. 25. ita scri-
bit; *Hominis genibus quadam inest religio,
obsecrans genium. Hæc supplices allin-
gunt, ad hæc manus tendunt; hæc ut aras ado-
rant; forsitan quia inest iis vitalitas.* Virg.
Æn. iii. 607.

— *Genus amplexus, genibusque volutans
Hærebat.*

Quem in locum Servius, *Genus, inquit, miseri-
cordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons ge-
nium, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum
annona, et proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.]* Vide lib. i. Od. 17.
Epistola XIII.—1. Ut proficiscentem.] Scrip-
to iterat Horatius mandata verbo ante com-
missa Vinnio suo vel ministro vel familiari.
Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe, diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib.

ii. Epist. 16. scribit Cicero, *Per magni interest,
quo tempore epistola reidatur. Nam quemad-
modum qui ad nos intemptatè adveniunt, molesti
sæpe sunt; sic epistole offendunt non loco red-
ditæ.*

2. *Signata volumina.]* Equum est enim, ut
primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad quem
mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod
si quis præriperit, aut per incuriam improbita-
temve librarii vel tabellarii interciperet, mun-
us vile et pessum ire censendum.

Volumina.] Gall. *Un rouleau de papier*
Ang. *A ROLL OF PAPER OR PARCHMENT.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur. Vet
comment.

3. *Si validus, si lætus erit.]* Cicer. modò
cit. *Precepi ei, quem ad te misi, ut tempus ob-
servaret epistolæ tibi reddendæ—ultrùm
cum solitudinis aliquid haberes, an cum ab
omni molestiâ vacuus eses.* Noster lib. ii. Sat.
1. v. 18.

— *Nisi dextro tempore Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris au-
rem.*

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita
ab Augusto fuisse carmina, quæ Horatius per
Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut
sistat se decenter coram principe, expectetque
paulum; dum suo nomine salutatus Cæsar ul-
trò querat, num ab eo sint delata, quæ pro-
poscerat.

4. *Ne studio nostri pecces; &c.]* Quisquis vei
non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat.
Pindarus egregiè *ὁ δὲ κατὰ πάρος ἔχον ἀγυ-
φὰν opportunitas omnis rei summan, ἀπὸ
perfectiōνς continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.]* Nihil age omnimò
potius quàm temerè, inconsideratè quidquam
agas coram augustissimo imperatore. Cave
nè delatum munus parùm, decore tradas; aut
stollidè festinando, aut præpropere mandatis
perfungi cuplends.

Abjicito potiùs, quàm quò perferrè juberis,
 Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
 Cognomen veritas in risum; et fabula fias.
 Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
 Victor propositi simul ac perveneris illuc,
 Sic positum servabis onus: ne fortè sub alà
 Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
 Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ;
 Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
 Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
 Carmina, quæ possint oculos aureoque morari
 Cæsaris. Oratus multâ prece, nitere, porrò.
 Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

[785] projice magis, quàm rusticò protrudas sarcinam illuc quo deportare imperavi: sicque patris tui Asinæ cognomen traducas in ludibrium, et fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cum autem eo deveneris feliciter quò tendis, hunc in modum fasciculumJones; ne sub brachio codices meos deferas, ut agrestis agnum; ut bibax Pyrrhia sphaerulas lanæ furto ablatæ; ut plebeius conviva soleas ac pileolum [786] Præterea ne obvio cuique effutias, te magno labore portasse carmina ocu-

los et aures Augusti oblectare idoneas. Etiam atque etiam rogatus, perge ultra. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum quidquam prætermittas.

EPISTOLA XIV. Ad VILLICUM SUUM.

Illum reprehendit, quòd habitationem urbis desideret.

VILLICÈ silvarum et mihi me reddentis agelli,
 Quem tu fastidis, habitatum quinquè focus, et

O, procurator nemorum et prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinque licet familiis habitatum,

ANNOTATIONES.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alلودit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus.] Præceps, iurbanus, stupidus.

Impingas.] Solent Asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram lupingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii Asina, hinc *Asella* cognomen habebat.

10. *Viribus utris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascende superabisque ardua loca urbis septem collibus inaedificatam, ut ad arces Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Flavii fossas, vel majores lacunas equam pluvium continentes, ἀπὸ τοῦ λαμοῦ que vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamina puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

Silvarum saltus, latobras, lamasque lutasas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12. *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gesta libros defer in manibus, non autem sub brachio.

14. *Pyrrhia.*] Nomen est ancillæ in fabulâ quâdam Titinii; quas furata lanæ glomos, ita gustavit, ut deprehensa sit. Ita vet. schol.

15. *Ut cum pileolo soleas.*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus, pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axillâ. Ex isto loco patet, pileolum habitante veteres convivii proprium ac peculi-

arem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assamant inter epulandum, velut aptiorem; leviores, commodiorem. *De soleis* dixi ad Sât: 8. lib. ii.

18. *Oratus multâ prece, nitere, porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulò exequere et perface quod præcepi. Alii sic; Etai fortè cûstios quispiam oret te percuncteturque, quid rei sit, propter quam veneris; ne immorare; hæc obsequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Constante age; quæcunquè verò docui te sæpe verbo, et nunc scripto hoc; accuratè observa.

Epistola XIV:—A Villice silvarum, &c.] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ et decimâ; sicut diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, alisque servis sibi substitutis agrorum cûlendorum opus dispensans. Varro lib. i. De re rust. cap. 11. *Villicus agri colendi curam constitutus, appellaturque a villa, quòd ab eo in eam convectuntur fructus, et evectuntur cum veniunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præcipiunt, inquit poëta; et mihi me reddit ruris solitudo, otium; tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse; nam Romæ sum Mæcenatis et amicorum. Vide supra Epist. 7.

Agelli.] Is situs erit ultra Tibar, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Postea Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focus.*] Amplum satis et sufficientem ad habitandum quinque familiarum, serviliùm sempè.

et probos quinque senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrum ego diligentius ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; Me quamvis Lamiae pietas et cura moretur Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis Insolabiliter; tamen istuc mens animoque Fert, et amat spatii obstantia rumpere claustra. 10
 Rare ego viventem, tu dicis in urbe beatum. Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors. Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè. In culpâ est animus, qui se non effugit unquam. Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas: [787]
 Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas. 15
 Me constare mihi scis, et discedere tristem, Quandocunque trahunt invisâ negotia Romam. Non eadem miramur: eò disconvenit inter Meque et te: nam quæ deserta et inhospita tesqua Credis, amœna vocat mecum qui sentit; et odit 20
 Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ: esse nosti, ac mœstum abire, quoties molesta negotia. Romam revocant. Haud iisdem rebus delectamur; hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, et inhabitabilia loca vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit: et aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea et laute popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio; et quòd hic agellus producat thus et piper citius quàm uvâ;

ANNOTATIONES.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita; servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehabant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas; imò et senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandum magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum; *Non injucunda stultitia est narrativum Me de quinque senatoribus, et quasi patribus illis, qui ex Horatii agello Bariam venissent Sabinorum rep. deliberent.*

4. *Certemus, spinas, &c.*] Videmus an tu diligentius agrum colas, an ego animant; utrum ego studiosius curas mentem pungentes reseccem, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Mellor sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curas et colis, ò villicè, quam fastidias.

6. *Me quamvis Lamiae, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen querit evadere, perpetuè tendit rus et in villam.

Lamiae pietas.] Vide lib. v. Od. 17.

8. *Istuc.*] In agrum meum Sabinam, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat spatii obstantia, &c.*] Hinc sæpius

impedimenta quælibet excutio; frango, tran silio; ut libertate, otio, meque ipso fruar spòd villam meam; ac spatium tantillam, anitruque reficiam urbani tumultus perturbationem.

Claustra.] Metaph. à circo, in quò certis claustris detinebantur equi; donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

12. *Locum immeritum causatur iniquè.*] Nec enim locus animi est causa inquieti; sed ipse animus parùm sanus haud quiescit, ubi maxime quietus esse deberet.

13. *Qui se non effugit.*] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocumque migret, et quamvis loca mutet. Vide lib. ii. Od. 16. v. 20.

14. *Mediastinus.*] Servus in medio stans ad villissimam quæque ministeria paratus. Quòd mox dicitur *optare balnea*, favet iis, qui mediastinum appellari volunt, quòd *medius* in balneis, seu in medio lavantium stet ac quæque servitia promptus; quanquam illud *stivus* mera videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus*.

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. De ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Nec vicina subest vinum præbere taberna
 Quæ possit tibi : nec meretrix tibicina, cujus
 Ad strepitum salias terræ gravis; et tamen urges
 Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
 Disjunctum curas, et strictis frondibus explēs.
 Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
 Multâ mole docendus aprico parcere prato.
 Nunc age, quid nostrum contentum dividat, audi.
 Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
 Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,
 Quem bibulum liquidi mediæ de luce Falerni,
 Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in her-
 ba:

Nec luisse pudet, sed non incidere ludum;
 Non istic obliquo oculo mea comimoda quisquam
 Limat; non odio obscuro morsuque venenat :
 Rident vicini glebas et saxa moventem.
 Cum servis urbana diaria rodere mavis :
 Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
 Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et horti :
 Optat ephippia bos piger : optat arare taballus.

probant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis; his adjuungi vehementer expotas. *Alqui versutus calo tibi invidet usum lignorum, et pecudum, et hortuli. Sic bos iners ephippia: equus aratrum desiderat.*

ANNOTATIONES.

Feret piper, &c.] Adunaton.
 25. *Meretrix tibicina.]* Ut plurimum tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.]* Saltatione seu tripodiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinâ. Vide fib. iii. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè; negligebat enim villicus iste fastidiosus, hæc, quæ hic enumerantur, sanè ad villes procuracionem faciendâ.

28. *Disjunctum.]* Jugum solutum, ab altero bove compare suo dejectum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.]* Longè profectò major est opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quàm fuisset in veterè muniendo ac constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione suâ et exundatione proximum pratium devastabit.

32. *Tenues toge, &c.]* Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.]* De eâ lib. iii. Od. 13. et lib. iv. Od. 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. ii. Lib. I.

34. *Quem bibulum, &c.]* Quem optimi vini appetentem scis intemperanter computasse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contrâ sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.]* Finis enim aliquando ponendus insanie juvenili. Juvenal. Sat. viii. 166.

breve sit quod turpiter caudes.

37. *Non iste obliquo.]* Rure in Sabinis ne-

nec prope adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter pulsans; ac nihilominus exercet agros dudum incultos; et curos bovem otiosum, saturasque soliis de-

29 [789] cussis. Porro decidis laborem auges rivus, si pluvia decidat, constipato aggerè prohibendus, ne expositum devastat pratium. Disce nunc quid consentire nos impediât. Me quem olim subtiles vestes et crines uncti delectavere; quem nosti sine muneribus fuisse dilectum Cynaræ avaræ, et à meridie Falernum potasse; delectat nunc frugalis cœna, et sumtus in gramine juxta rivum. Neque verò

40 jam pudet negatum fuisse, sed nugæ non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo dimittit; nec secretis inimicitias et dicitur depravat. Vicini autem app-

mo mihi invidet, aut maledicè, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cæpitæ, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.]* Tu abundantè victu sœdum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestas hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo; quâlis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lips. Elect. lib. ii. cap. 16. Cæl. Rhodig. lib. vii. cap. 31. et lib. 26. cap. 17. et seq.

41. *Invidit usum Lignorum, &c.]* Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contra urbanus calo, qui foras it lignatum, &c. tibi invidet usum et facilitatem habendi lignæ, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit; quia sua persentit incommoda; non autem alienæ.

42. *Calo.]* Græci lignum καλλος dicunt: hinc servus lignis quærendis et subministrandis deputatus, dictus calo, quasi lignarius seu lignator; quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens et portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens; *Calos dicobant majores nostri, fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum: unde et calones dicti.* Lucil. *Scinde puer enlum, ut caleat;* id est. Serve, frange fustem, seu lignum; fac locum, accende lignem.

43. *Optat ephippia bos.]* Proverb. in eos, qui sui muneris officia et onus impatienter

Ego verò edicam ut quisque *Quam* scit uterque libens, censebo, exerceat artem
gaudens colat artem, quam
novit.

EPISTOLA XV. AD NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Velid et Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

O, Vala, tuum est nobis **QUÆ** sit hiems Velicæ, quod cælum, Vala, Sa-
percribere, nostrum verò **lerni,** [791]
ibi credere perscribenti,
qualis sit hiems apud Ve-
ham, qualis aër apud Saler-
num, quales homines utri-
usque regionis, et qua via
(ostendit Antonius Musa Ba-
jas, haud mihi utiles esse
dicit; uno verò illis efficit
odiosam, quando frigidâ
aqua perfundor rigente
frigore. Certè deseri myr-
tota, et posthaberi aquas
sulfuratas, existimatas san-
nare morbum nervos præ-
pedientem, dolet oppidum, iridens ægrotis, qui non verentur caput et pectus subjicere aquis
Clusinis, Gabiosque petunt et frigida rura.

ANNOTATIONES.

ferunt, aliena verò tenerè appetunt.

Ephippia.] *Ἐπιππία*, stratum alve sella
æqui, apud Xenophontem.

44. *Quam acil uterque, &c.*] Quæ cum ita
sinit, et cum suo quemque muneri incumbere
expedit; villicus rus colat, calo maneat in urbe,
&c. *Tusc. l. Bene Græcorum proverbia di-
citur.*

*Quam quisque nobis artem, in hæc se ex-
erceat.*

Epistola XV.—1. Quæ sit hiems, &c.] Con-
silio medici profectus Veliam et Salernum Ho-
ratus, lippitudinis curandæ causâ, significat
querere se pariter salubritatem et sine deliciis.

Velicæ.] Lucania oppidum est *.....* in
olim *Helia*. *Plin. lib. iii. cap. 6. Virg. Æn. 6.
.....portusque require Velinos.*

Vide Gell. lib. x. cap. 16.

Quod cælum.] Interrogat quæ sit temperies
aëris, et quæ hiemis asperitas illic, ubi hiema-
turas erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut
Vaala.

Salerni.] Urbs est Lucania, ad Tyrrheni
maris litus, dicta à copâ salis: portum satis
capacem etiamnum ostendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. ii. Od. 18.

3. *Musa.*] Antonius Musa medicâ arte cla-
rus, ex quo Augustum ancipiti morbo laboran-
tem sanaverat; ab eo non tantum ingenti pec-
uniâ donatus, sed et statuâ juxta signum
Æsculapii erectâ: nec non ipi, quamvis li-
berto, imò et quibuscunque mœdendi artem
professis concessio jure annuli aurei. *Dio. lib.
liii. Sueton. Octav. cap. 69. et 81.*

Supercævas.] Acroris pituitus in oculis de-
fluxu vehementer affectus poëta noster, vole-
bat proficisci Bajas ad lavacra calida; verùm
Ant. Musa contrariis utendum remediis auctor

fuit, jussitque ablationes querere frigidâ,
quibus defluens humor retarderetur. Pari scilicet
modo Augustum calidis frustra usum illis
frigidis curaverat. *Plin. lib. xxix. cap. 1. An-
tonius Musa Augustum contrariâ medicinâ gra-
vi periculo exemerat.* *Sueton. cit. cap. 81.*
*Octav. Distillationibus jejunare vitiatum ad des-
perationem redactus, contrariam et antipilem
rationem mœdendi necessariis subit: quia calida
fomenta non præderant, frigidis curari coactus,
auctore Antonio Musa.*

Myrteta.] Amœna loca myrtis consita apud
Bajas.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum
Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem scaturien-
tes non longè ab Averno lacu, quibus curari
dicitur morbus articularis, cessare faciens ner-
vos, id est, præpediens usum et motum articu-
lorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni
suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos
relinqui. *Plin. lib. xxxi. cap. 2. Emicant be-
nigne et passim in plurimis terris aquæ, alibi
calida, alibi frigida, alibi uncta—alibi
lepida, auxilia morborum conferentes—
nunquam tamen largius quàm in Bajano sinu,
nec pluribus auxiliantibus generibus; alie sulphu-
ris, alie aluminis, alie salis, alie nitri, alie
bituminis, nonnullæ etiam acida salisæe mixturæ
—nervis præsent pedibusque, &c.*

8. *Qui caput et stomachum supponere.*] Ex
ægris enim alii medicatas illas aquas bibunt;
alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g.
caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam
ejusmodi affundentibus supponunt unâ h rã
per dies aliquot.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad
Clusium Etrurise oppidum.

9. *Gabiosque petunt.*] Urbis ista Latii in

Mutandus locus est, et diversoria nota
Præteragens equus. Quò tendis? non mihi Cu-

mas

Est iter, aut Bajas, lævâ stomachosus habena
Dicet equus; sed equis frænato est auris in ore,
Major utrum populum frumenti copia pascat : [793]
Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo possum quidvis preferre patique:
Ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.) 21
Tractus uter plures lepores, uter educet apros;
Utra magis pisces et echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti,
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est. 25
Mænius, ut rebus maternis atque paternis
Fortiter assumptis, urbanus cœpit haberi : [794]
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret ;

10 *Naque locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quò pergis? haud Cumas vel Bajas contendo inquit iracundus equus, frænato ad lævum torquens; (verùm auricula est in ore frænatis equis) uter populus majore tritici abundantia nutriatur, an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus, perpetuo manantibus. Etenim sperno vna istius regionis. In villâ quidem meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere, et cum devoni ad mare, desidero vnam generosum ac lene quod pellat solitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici; ultra regio plures lepores, ultra apros aliat; utrum mare meliores pisces et echinos habeat; ut*

illinc domum redire queam obesus et Phæax. Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, factum se exhibuit; parasitus ille vagabundus cui certa non esset cubina;

ANNOTATIONES.

viâ Prænestina fere mediâ Romam inter et Frenestæ. Virgil. *Eneid.* vii. 692.

—quique arca Gabinæ
Junonis, gelidumque Anienem, et rosida
rivis.

Illic verâ salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. v. *Por hanc planitiem Anio decurrit, et aqua frigida dicte Albulæ multis è fontibus manant variis ad morbos tum bibentibus salutaris, tum sedentibus infusæ.*

10. *Mutandus locus est.*] Jubente medico relinquendæ sunt Bajanæ deliciae, pergendumque Veliam aut Salernum, ut lipientibus oculis mederi possim. Plin. cit. lib. xxxi. cap. 2. *Capiti, auribusque pricatum medentur; oculis verò Ciceronia aquæ.*—In *Ænarid* insulâ calculeosis. —Idem contingit in *Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quò tendis?*] Verba sunt Horatii ad eum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Bajas proxima.

12. *Lævâ stomachosus habena.*] Neapolim, indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Baje, evertendo igitur equo secunda erat ad sinistram habena.

13. *Equis frænato est auris in ore.*] Equus non verbis sed frænâ docetur, percipitque quò sit eundem.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic et passim versus 25. *Scribere te nobis, —par est; scilicet, major utrum populum, &c.* Adverte ergo, lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliansem, an Salerninum.

15. *Collectosne imbres.*] In cisternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. i. Od. 18. *l.c.*

20. *Animumque.*] Vini calor spiritus vi tales excitat accenditque, hincque animus pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5. v. 19.

Fæcundi ratices quem non fecere disertum?
21. *Commendat amicos.*] Hilarem et factum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Vellinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex istis regionibus possim redire non solum oculis sanus, sed et toto corpore nitidus, pinguis, et bene curatus. Gall. *Inst et gras, dans l'emboupoint.*

Phæax.] Græta Phæacum: de quibus supra Epist. 2. v. 29.

26. *Accredere.*] Hæc etiam voce utitur Lucetius lib. iii.

Facile hæc accredere possis.

26. *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus gurgis et vorax: de quo antè non semel, lib. i. Sat. 3. Hinc nonnulli dividunt alteramque epistolam faciunt, sed perperam Deinceps enim explicat Horatius quod supra dixit. v. 17. et seq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, festivus, ut ad mentes divitum facillè admittetur.

28. *Scurra vagus.*] Modò hoc modò libere canam mendicans et captans per facetias.

Præsepe.] Metaph. Est enim propriè locus

dicat populus, ne secretam **Disimules, donec manibus tremor incidat unctis.**
 febrem celes circa horam **Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.** [798]
 cœnis osquequò tremulæ s- **Si quis bella sibi terrâ pugnata marique** 25
 ant manus unctis. Impro- **Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures :**
 bria verecundia abscondit ul- **Tene magis salvam populus velit, an popu-**
 cera fatuorum putrida. Si **lum tu,**
 aliquis narret certamina ter- **Servet in ambiguis, qui consulit et tibi et urbi,**
 rã marique à te confecta, **Jupiter : Augusti laudes agnoscere possis ?**
 atque aures tuas patentes **Cum pateris sapiens emendatusque vocari,** 30
 delinias isto sermone : *U-* **Respondens tuo, dic sodes, nomine ? Nempe**
niam Jupiter, qui te urbem **Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu**
 que diligit, incertum semper **Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet : ut si**
 teneat, utrum populus te **Detulerit fasces indigno, detrahet idem.**
 magis exoptes incolumem, **Pone ; meum est, inquit. Pono, tritiscq; recedo.** 35
 an tu populum : numquid **Idem si clamet furem, neget esse pudicum,**
 discernere poteris Augusti **Contendat laqueo collum pressisse paternum ;**
 laudationem ? Quando ve- **Mordeat opprobriis falsis, mutemque colores ?** [799]
 rò sis in te appellari sapien- **Falsus honor juyat, et mendax infami terret**
 tem et perfectum, quæso dic **Quem, nisi mendosum et mendacem ? Vir bonus**
 an respondes *huic* tuæ ap- **est quis** 40
 pellationi ? Scilicet ego pro- **Qui consultis patrum, qui leges, juraque servat ;**
 budo, et tu *similiter*. *Verum* **Quo multæ magnæque secantur iudice lites ;**
 qui hodiè tribuit istud *elo-* **Quo responsore, et quo causæ teste tenentur.**
giun, ipse cras eripiet, si lu- **Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota**
 bet ; et quasi immeritò hon- **Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ.** 45
 orem detulerit, adimet. **Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat**
 Depono, ait *populus*, quod **Qui consultis patrum, qui leges, juraque servat ?**
 meum est. Depono, ac **Quo multæ magnæque secantur iudice lites ;**
 mæstus abeo. *Si autem* ip- **Quo responsore, et quo causæ teste tenentur.**
 se furem me aut impodi- **Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota**
 cum vocet, vel patrem à me **Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ.** 45
 strangulatam asserat ; an **Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat**
 percellat falsa *istis* crimi- **Qui consultis patrum, qui leges, juraque servat ?**
 nationibus, an expallescant **Quo multæ magnæque secantur iudice lites ;**
 inanis gloria delectat, et **Quo responsore, et quo causæ teste tenentur.**
 falsa contumelia exterret eque- **Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota**
 m, nisi vitiosum et fallacem ? **Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ.** 45
 Age ; quis est vir probus ? Qui **Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat**
 edicta, qui leges et instituta majorum observat ; quo iudice dirimantur plures et graves contro-
 versis ; quo ad stipulatore, quo testimonium perhibente, causam obrineatur. At istam cuncta
 familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, quamvis externâ specie honestum. *Ve-*
 rum enīmerò si mihi

ANNOTATIONES.

vitioso quopiam impetu abruptus, et patet factus qualis es ; sicut oger edendi appetens asserit se non tentari febre, nec a cibo temperat, donec ipsa se prodat febris edentisque manus reddat tremulas. Persius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina subit, calidumque tri-
ental

Excudit è manibus ; dentes crepuere relecti ;

Unctæ cadunt lacris tunc pumentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.* Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aurea.* Adulationibus gaudentes, et adulatoribus semper apertas.

27. *Tene magis salvam, &c.* Hi duo versus vel a Varo aliove poetâ in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur ; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis ?* An tibi stultè attribuitur, quod ad Augustum noscitur pertinere ? an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes ?

30. *Emendatus.* Vitiis carens.

31. *Nomine ?* Pro nomine, ut bene observat Marcellus.

Nempe vir bonus, &c. Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector, ac tu.* Cic. Philip. 1. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veras est virtutis, re-*
pudiari.

33. *Qui dedit hoc hodiè, cras, &c.* Populus nempe inconstans et levis. Verum ut bonus et sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur ; sic qui non est, talis non sit, licet dicatur.

40. *Mendacem ?* Qui se exhibet alium quam sit, videlicet bonum et sapientem, cum sit turpis et stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicaminibus philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis ? Ex opinione et fastu vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falso bonus censetur. Plato 2. De rep. *Si opinio et fama viam afferat veritati et penes eam est vita beate principatus. — ergo umbracula quedam et ficta virtutis species nobis est querenda.*

46. *Nec furtum feci.* Rem illustrat similitudine.

Servus : Habes pretium, loris non ureris, aio.
 Non hominem occidi ; Non pasces in cruce corvos.
 Sum bonus et frugi : renuit, negat atque Sabellus :
 Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque 50
 Suspectos laqueos, et opertum miluus hamum.
 Oderunt peccare boni virtutis amore :
 Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
 Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
 Nam de mille sabæe modiis cum surripis unum, 55
 Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
 Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tri-
 bunal,

Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
 Jane pater, clarè, clarè cum dixit, Apollo,
 Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna, 60
 Da mihi fallere ; da justum sanctumque videri ;
 Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
 Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
 In triviis fixum cum se demittet ob assem,
 Non video ; nam qui cupiet, metuet, quoque ;
 porro 65 [80]

Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

latia commovet audiri timens, Præclara Laverna, triboe mihi ut latere possim : concede ut existimer integer et innocuus : crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. Certè haud in te ligo, quæ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinât propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit ; qui verò inter metum vitam ducit, hunc liberum nunquam censebo.

ANNOTATIONES.

48. Non pasces in cruce corvos.] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium ; nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. Renuit, negat atque Sabellus.] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellus olim expulsus inveci sunt coloni Romani, ac Venustum occuparunt. Vide lib. ii. Sat. 1. v. 26.

50. Cautus enim, &c.] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eò quòd abstinet à peccando metu posse duntaxat.

52. Oderunt peccare boni &c.] Bias dicebat ; Non metu sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. De leg. Si non ipso honesto moveamur, ut viri boni nimis, sed utilitate aliquid aut fructu ; callidi sumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet, nisi letem, vel judicem ?

53. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.] Clemens Alexandrinus præclare scribit, duo esse genera timoris : unum, cui pudor junctus ; quo timore bonum principem cives metuunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes : alterum, cui comes odium ; quali officiantur servi erga dominos asperos.

56. Damnum est, non facinus, &c.] Legunt plerique ;

Est damnum levius, sed non facinus, tamen esto, quod nec styliam Horatianam sapit, nec reperitur in ullâ veteri membrana.

servus dicat. Haud furatus sum, neque aufugi ; res pondebo, Mercedem tenes, scitelic scuticus minime caderis. Si dicat, Neminem interfecit, respondebo : Bene est, haud in patibulo corvis escam præbebis. Dicat,

[800] Probus sum et innocens ; Venustus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, et milvius uncom oblectum. Probi fugiunt peccatum ob studium virtutis.

Tu verò non peccabis metu supplicii ; quòd si latere speseres, fas et nefas attentabis.

Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi quidem, at non culpa minor videtur

Nempe vir ille honestus, quem forum universum et omnia tribunalia venerantur, quoties diis sacrificat

porcum aut bovem, postquam aliâ voce pronunciat vit Jane pater, vel Phœbe,

65 [80] tur, quòd si latere possim : concede ut existimer integer et innocuus : crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. Certè haud in te ligo, quæ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinât propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit ; qui verò inter metum vitam ducit, hunc liberum nunquam censebo.

57. Vir bonus, omne forum, &c.] Vir iste bonus salubè te et vulgo existimatus.

60. Labra movet metuens, &c.] Videri vult recta precari et orare ab Apolline vel Jano, sed reverè improbus improba precatur. Pers Sat. 2.

Mens bona, fama, fides ; hæc clarè, et in audiat hospes ;

Illâ sibi introrantem et sub lingua immurmurat ;

O m

Ebulliat patris præclarum fumus, &c.

Laverna.] Dea, sub cujus tutelâ erant fures, hinc lavernienses dicti. Nomen vel à λαβών capere, quasi Laverna, mutato β in τ ; vel à lavando, si lavare pro furari, veteres dixere : nam levare potius dixisse, alii affirmant : quod si ita est, Laverna dicta est, pro Laverna. Alii deducunt à λάβωρα, spolia, ut Laverna dicatur pro Lapharna, quòd minus arridet. Alex. ab Alex. lib. iv cap. 16. sic scribit : Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita essent furta ; prædam fures sortiri, et rapacissimum quæraque immolare tradiderunt. Huic etiam ædes sacra Romæ, et Lavernalis inde porta.

64. In triviis fixum cum se demittit ob assem.] Cum ad assem colligendum se inclinât, at ludibrium subit puerorum, qui assem hanc designant ad illudendum prætereuntibus. Pers Sat. 6. 111.

Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet vendare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut ærumnosus greges pascat, agros colat, navigationem exercent, ac negotiando biemem in medio mari traducat; annonam promoveat, triticum et obsonia convehat. Tandem vir bonus et sapiens non veretur ita loqui: O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes greges, suppellectilem, pecuniam. Aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode severissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primum capiam. Credo ego illum ita sentire, Moriar. Mors rerum omnium finis est.

Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui Semper in augenda festinat et obruitur re. Vendere cum possis captivum, occidere noli: Serviet utiliter. Sine pascat durus, aretque: Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis; Annonæ proposit, portet frumenta penusque. Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu, Rector Thebarum, quid me preferre patique Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et Compedibus, sævo te sub custode tenebo. Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor, Hoc sentit, Moriar. Mors ultima linea rerum est.

EPISTOLA XVII. Ad SCÆVAM,

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abundè sapis, et QUAMVIS, Scæva, satis per te tibi consulis, et nosti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus tuus; velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.

ANNOTATIONES.

Inque lulo fixum possis transcendere numerum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quam perdere arma aut stationem deserere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversus errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cum possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet; quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus; magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa errat; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. annonæ proderit, eam viliores faciendo; adeoque cives juvabit.

73. *Vir bonus et sapiens, &c.*] Vir reapse bonus et sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

Pentheu, Rector Theb.] Dialogum instituit poeta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus, nihilominus audacter loquitur, et constanti animo Penthei regis minas et vincula spernit. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus, aut misus, nec carcer, aut ulla vis

servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De Pentheo lib. ii. Od. 19. De Thebis lib. iii. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec cum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut suppellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Penthea, apud citat. Euripid. Bacch. Act. i.

Opinor, hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod me tuam? quid me subigere et vincere valeat? Enimvero quibuscumque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergo velut à carcere liberatur agimus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à picturâ, vel à geometriâ. *Quantum mors est extremum.* Demost. Toll.

Epistola XVII.—1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, callida magnatum affectationibus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium facias.*] Quod in tuam utilitatem vertas

Si te grata quies et primam somnus in horam
 Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
 Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
 Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
 Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit.
 Si prodesse tuis pauloque benignis ipsum
 Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
 Si pranderet olus patienter, regibus uti
 Nolle Aristippus. Si sciret regibus uti,
 Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
 Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
 Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
 Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
 Scurror ego ipse mihi, populo tu. Rectius hoc et
 Splendidius multò est. Equus ut me portet, alat rex,
 Officium facio; tu pocis vilia rerum,
 Dante minor, quamvis fers te nullius egentem.
 Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,

ipse scurram ago, tu verò plebi. Alqui longè potius illud et honestius est. Ut me vehat equus, et rex nutriat. Ego obsequium præsto; tu res viles petis, donante inferior; tametia dicis te nullà re indigere. Aristippum decuit quilibet habitus, conditio, et fortuna.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima, est, et olim numerabatur hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim græsantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Heranicorum. Syncr. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda, que in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque facilius vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit male, &c.*] Epicurus dixerat *αὐτὸ βίβειν*. Vitæ private bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist.

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra

Fortunam debet quisque manere suam.

12. *Accedes siccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, consuetudinem, et familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus Alexandri magni sectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit; Si Aristippus ole-ribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certè olera fastideret, malletque, ut ego, principes sectari.

14. *Aristip.*] De eo plura lib. i. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philosophi sectatores Antisthenis, à caninà mordacitate sic appellati, quòd in mores hominum nullo discrimine invehentur. Quos inter cluxit Diogenes ille Cynicus, docto suo, in quo dege-

bat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincque dictos *σπαργιστῆς*. Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta consenuit. Plut. Lært. Vide Juv. 14. v. 311.

10 [804] opulenti soli habent voluptatem; neque vixit infelix, qui natus et moriens latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquantò lautius habere; inops ad opulentum contendes. Si herbis vesci sponte vellet Aristippus haud magis nates sectaretur. Si cum magnatibus vivere nōset is, qui me carpit, herbas praeferet. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic; vel junior ausculta, quan-

15 [806] brem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellat, ut inquit: Ego mihi tippis sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellat, ut inquit: Ego mihi

21 [806] tippis sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellat, ut inquit: Ego mihi

bat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincque dictos *σπαργιστῆς*. Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta consenuit. Plut. Lært. Vide Juv. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego meam ad utilitatem regibus me gratum præsto: tu verò te populo admirabilem exhibes per victum inopem et durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratiorum esse. Ita censebat Aristippus, et cum eo noster poeta. Vox scurror jam Sat. 2. lib. ii.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græcà è Tragedià quadam inquit; in quà juvenis militiæ ascriptus, cum ad petendam missionem impelleretur, abovens respondit, *ἵνα μὲν ἴδω, βασιλεὺς ἴδω, ἄλλοι δὲ ἴδω*. equus me portat, rex alii: quo scilicet ostendebat bene sibi esse.

21. *Officium facio; tu pocis, &c.*] Ego me officiosum regibus exhibens, honestum victum nanciscor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti subjicis, quod multò est indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent optimi codices; quod elegantius, et magis Horatianum, quàm ista,

— Tu pocis vilia, verum et

Dante minor, &c.

23. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Lærtio teste, conformabat se Aristippus aptissime ad omnem vitam humanam conditionem, ad locum, tempus, et personam sese accommodans: aiebatque, turpe esse et nefas, non acquiescere presentibus, et plus semper appetere.

Quærebat meliora, sed præsentibus contentus erat. E Contrà, quem duplici panno patientia velat, 25
 contrario, quem tolerantia duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum deceat. Alter non expectabit vestem purpuream; et quæcunque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitum; alter Milesiam chlamydem fugit plus quàm canem aut serpentem; atque enecabitur frigore, nisi suum illi pannum restituit. Redde, et permitte ut vivat insulsus. Præclara facinora æquæ et subactos hostes civibus exhibere, est aliquid potestati divinæ et cælo proximum. Neque mediocriter laudabile est demereri viros primarios. Non culilbet datur Corinthum pervenire. Qui evit, qui metuit ne successu careret. Esto. At qui adit, an strenuè se gessit? Verùm enimvero quod petimus hîc stat, vel nusquam eris! Ille fugit onus

Tentantem majora, ferè præsentibus sequum.
 Contrà, quem duplici panno patientia velat, 25
 Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
 Alter purpureum non expectabit amictum;
 Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
 Personamque feret non inconcinus utramque: 30
 Alter Mileti textam cane pejùs et angue.
 Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
 Retuleris pannum. Refer, et sine vivat ineptus. [305]
 Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
 Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat.
 Principibus placuisse viris, non ultima laus est. 35
 Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
 Sedit qui timuit ne non succederet. Esto.
 Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
 Hic est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus
 horret,

ANNOTATIONES.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decorè se gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops, quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro et virtute acturum. Plato juidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laert. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in usu, tum propter frigus tum ut eo se dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exp. &c.*] Aristippus si desit vestis purpurea, quâ uti solet, sine morâ induet quamlibet viliozem, nec verebitur pannostris prodire in publicum. Contrà Diogenes pretiosum amictum omnino recusabit; ac si defuerit vilis sibi consuetus, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. i. de fortunâ et virtute Alexandri; Aristippum mirantur, inquit, quòd tam villi pallio quàm Milesiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter.*] Diogenes sordidè vestis plusculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ionie versùs Cariam fines, apud Asiam minorem hodiè *Melasso*. Ubi mollioris contextus olim chlamydes in matronarum delictibus habitas, testis Virg. Georg. iii. 306.

— *Quamvis Milesia magno
 Vellera mutantur, Tyrios incoda colores.*

31. *Si non Retuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cum essent soli, prior Aristippus exiit, ac Diogenes vile pallium induit, suumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remansere. Quem Aristippus increpavit ut n-

miùm famæ servientem, et perperam algere malentem, quàm conspici in purpureâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer et sine vivat ineptus.*] Præclarum schema.

Ineptus.] Non ut Aristippus, aptus et concinns in quocunque fortunæ status et habitu; nec animo sequo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram et inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernenda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. navare operam, et præclarè gestis rebus principatum assequi; secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proterbii varia offertur origo. Aliud ad magnas Corinthiorum opes et luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliasque meretricæ nimio quæstus famosas. Gell. lib. i. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adegendi portum Corinthiacum Isthmi causâ geminum; unde *himaris Corinthum* dicitur. Vide liber i. Od. 7.

37. *Sedit, qui timuit ne non succederet. &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abstinet navigatione, vel quilibet aliâ re grandi suscipiendâ; desæque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, et laborem ultro adit, remque exequitur, is sanè vir fortis elogium meretur, et priore longe est laudabilior. Prolepsis est.

39. *Hic est, aut nusquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter consistit eâ vera laus et

Ut parvis animis et parvo corpore majus :
 Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
 Aut decus et pretium rectè petit experiens vir. [907]
 Coram rege suo de paupertate tacentes,
 Plus poscente ferent. Distat, sumasne pudenter,
 An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45
 Indotata mihi soror est, paupercola mater,
 Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
 Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
 Et mihi dividuo findetur munere quadra.
 Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
 Plus dapis, et rixæ multo minus invidiæque.
 Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
 Qui queritur salebras, et acerbum frigus, et imbres,
 Aut cistam effractam, et subducta viatica plorat ;
 Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam, [808]
 Sæpe periscelidem raptam sibi flentis ; uti mox 56
 Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
 Nec semel irrisus triviis attollere curat
 Fracto crure planum, licèt illi plurima manet

40 velut superans animum et corpus imbecille; iste subit et sustinet. *Profecto* vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optimè querit gloriam et præmium. *Ergo hæc animalverte.* Non querentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur quàm qui petunt. Interest utràm accipias verecundè, an extorqueas. Verùm tamen hæc summa et cardo rei est. Quisquis ita loquitur; Sororem habeo sine dote, matrem inopem, et prædium non facile vendi, nec satis alimenti præbens, is apertè dicit. Date cibos. *Mox* alter sacclamat, Dividatur munus, ut etiam mihi pars distribuatur. Verùm si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, et longè minus rixarum et invidiæ. *Porrò* qui Brundusium aut Surrentum comes assumptus conquiretur de

invenis difficultate, de asperitate frigoris, de pluvîâ; vel desiet arcam ruptam, et viatica surrepta; *ille* imitatur solitam meretricum astutiam, quæ modò catellam, modò periscelidem amissam lacrymantur; *adèò* ut posthac non credantur verè jacturæ et lacrymæ. *Et verò* qui semel illusus est, haud satagit erigere fraudulentum ruptè tibi, quamvis abundantes fletus emittat,

ANNOTATIONES.

virtus quam querere debemus, et de quâ modò disputamus.

Onus herret.] Grave est sanè magnatibus obæqui.

42. *Experiens vir.*] Magnam usum habens rerum maximarum, et de his rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sunt observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendaque decus et pretium, id est, laudem pariter et præmia.

De paupertate tacentes, Plus poscente ferent.] Quippe homo querulus sit importunus et odiosus. At qui modèstè et tacitè feret aliquandiu suam pauperiem, patronum, movebit ad opem sibi largius impertiendam. Porrò si cum pudore sumat, quæ dantur, nova indies dona novamque simul gratiam nasciscetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; mox gradu excidit, et arceat utinam indecorè se gerens, indignæque familiaritate nobilium.

Rerum caput hic fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentis et gratiæ, si studeas et scias cum potentioribus decenter versari.

46. *Quadra.*] Vel panis frustum, vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 6. *Aliena vivere quadra* Virg. *Æneid.* 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox significat tum placentiam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto quam vulpes creculatione accita dolo interceptit; vel ad

communem avium morem, quæ voce strepunt cum ad cibum accedunt; quòd si tacerent, plus haberent dapis, non accitis garritu consortibus.

52. *Brundisium.*] Urbs est Salentinorum maritima, de quâ jam lib. ii. Sat. 5. in fœe.

Surrentum.] Hæc urbs Picentiorum ad mare vino generoso celebrata est lib. ii. Sat. 4. Ovid. *Metam.* 6.

Et Surrentinos generoso palmite colles.

55. *Catellam.*] Vel parvum canem, quem in deliciis habebat; vel potius, monile muliebri, ut si diminutivum à catenâ.

56. *Periscelidem.*] Cruris vinculum et ornamentum: *ægi circum, et exilis crura* vel *genus.* Gall. *Sarretiere.* Periscelides sunt ornamenta crurum mullerum, sive armillis pedum, quibus eorum greasus orientur, inquit Isidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur; ejusque dolor et fletus apud patronos sic habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fractis crure planum.*] ΠΑΡΘΟΪ fallax; impositor, nebulos: quâ etiam voce utitur Cicero pro Clœtio, p. 72. *Hic ille planus improbisimus questu judicario passus.* Erat nempe quidam illudor in trivis lamentari solitus, quasi fractum crus esset, et in vehicula tolleretur: cui, cum aliquandò id mali verè contigisset, haud etiam tum fides habita est, et fracto genu debilem nemo sollevabat, quoniam antè suplus illuserat.

et sacrum Osirim contestatus clamet: *Fidem habets; minime jocos; & inhumani debilem erigite. Hinc enim vicini streuè respondent; Hec, peregrinum invoca.*

EPISTOLA XVIII. Ad LOLLIUM.

Quæ sint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognosco te, Loli maxime liber, cavebis imitari scurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à scorto, ita amicus à fallace scurrâ. Huic vitio est aliud oppositum ferè pejus; nimium duritia quedam fera, inurbana, severa, quæ se ostentat tonsâ pelle; et nigra dentibus, dum vult existimari integra libertas, et sincera virtus. Virtus media est inter vitia, hinc et illinc recedens. Alter obsequenti, velut scurra infami thori, ita potentis nutum religiose venerat, ita dicta repetit, et voces cadentes attollit, ut putes discipulum recitare dictata à duro præceptore, vel histrionem partes secundas agere.

SI benè te novi, metues, liberrime Loli, Scurrantis speciem præbere, professus amicum. Ut matrona meretrici dispar erit atque Discolor, infido scurræ distabit amicus. Est hæc diversum vitio vitium propè majus: Asperitas agrestis, et inconcinna, gravisque, Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris, Dum vult libertas mera dici, veraque virtus. Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum. Alter in obsequium plus æquò pronus, et imi Derisor lecti, sic nutum divitis horret, Sic iterat voces, et verba cadentia tollit; Ut puerum sævo credas dictata magistro Reddere, vel partes mimum tractare secundas.

[809]

5

10

[810]

ANNOTATIONES.

60. *Osirim.*] Egyptianorum deum; qui hic præcipue nominatur, seu quod planus iste indicare vellet ab Osiride irato immissum sibi crurifragium; seu potius, quia Osiris, velut alter Æsculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iside et Osiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui noscat fraudes tuas et illusiones, ut ei imponas, nobis enim jam perspecti sunt doli et joci tui.

Rauca.] Præ aliâ vociferatione et reclamandi contentione.

Epistola XVIII.—1. *Si benè te novi, &c.*] Idem ferè est argumentum hujus epistolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inscriptam jam vidimus supra Epistolam 2. item Od. 9. lib. iv. Vide etiam postea Epist. ult. huj. lib. 5. ult.

Scurrantis speciem.] Ut potentiorum in eas amicitiam, nec adulationibus grassabere, nec in contrarium impingens vitium, moribus feris, asperis, agrestibus, nimium severis: vitibus scurrilitatem pariter et gravitatem inconcinnam.

3. *Dispar atque Discolor.*] Dispar omnino, tam habitu quàm moribus dissimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel squalore hirsuti corporis (nam quæ toadentur, hirsuta pilosæque sunt) vel potius agresti mordacitate et dicacitate amicum radendo ad cutem, et

durè passim castigando: quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10. *Alter in obsequium.*] Assentator divitibus amicis nimis obsequitur.

Imi Derisor lecti.] Parasitus in infimo lecto vel in subsello accumbens aut assidens, risum diviti prophanis inter epulas. Plaut. Stich. Scis me dudum esse imi subselli virum. Vide lib. i. Sat. 4. v. 86. et lib. ii. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione et veneratione Virgil. Æneid. vi. 10.

—*Horrendæque procul secreta Sibylæ:* id est, sacrum horrorem summamque venerationem, incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec sinit elabi et cadere sine admirandis exclamationibus. Epistola ad Pisonem, v. 428.

—*Clamabit enim, Pulchrè! benè! rectè! Pallescet; super his etiam stillabit amicus Ex oculis rorem; sedit, tundet pella tetrastich.*

Derisor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum arbo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memorie infingatur.

14. *Vel partes tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem et actionem datâ operâ extenuare, ut primus scot

Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ;
 Propugnat nugis armatus. Scilicet, ut non
 Sit mihi prima fides; et verè quod placet, ut non
 Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
 Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus:
 Brundisium Numici meliùs via ducat, an Appi. 20
 Quem damnosa Venus, quem præceps alea
 dat;

Gloria quem supra vires et vestit, et ungit;
 Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
 Quem paupertatis pudor et fuga; dives amicus,
 Sæpe decem vitiiis instructor, odit et horret:
 Aut si non odit, regit; ac, veluti pia mater,
 Plus quàm se sapere, et virtutibus esse priorem
 Vult, et ait propè vera: *Mæx* (contendere noli)
 Stultitiam patiuntur opes: tibi parvula res est.
 Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum 30
 Certare. Eutrapelus cuicumque nocere volebat, [812]

tiorem se esse, et virtutibus superiorem, dicitque quoddam serè verum est; Ne coere mihi ex-
 ceptari; divitis meo insanire me permittunt; tu mediocres facultates, pactus es. Prudenti asse-
 que convenit toga angustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus, si quem pessumdare
 cupiebat,

15 Alter jurgatur sæpe de lanâ
 caprinâ, arma que sumit pro
 nugis. Nempe; inquit, ut
 certa mihi fides non habeatur;
 ut non audacter profes-
 ram quod prorsus libet, res-
 puiam ego mercedem secun-
 das ætatis. Eminentèr quâ
 nu-de re questio est? Scilicet;
 utrum Castor, an Docilis
 [811] peritior existat: Utrum via
 Numicia, an Appia rec-
 tius perducatur Brundisium?
 Quem libido perniciosa et
 alea præcipitans despoliat?
 25 quem fastus excedens fa-
 cultates vestit, et lautè nu-
 trit; quem occupat gravis
 pecunie cupiditas; qui ab-
 horret ab inopiâ; hunc ami-
 cus opulentus multo vitiosior
 frequenter execratur et a-
 versatur; vel si non odio ha-
 bet, moderari vult; atque ut
 bona parens; optat sapienter

ANNOTATIONES.

magis elucescat, et quam maxime excellat; ut ait Cicero Ver. I. Vide lib. i. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

16. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, vitio prope majori, altercatu gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam, utrum lanas an pilos setave capra habeat. Proverbium est.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides; &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinne et insulte: Libere inquit, loquar semper; et quocumque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ista offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brundisium.*] De eâ urbe lib. i. Sat. 6. et Epist. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via meliùs ducat Brundisium. Atqui nibili sunt istas lites et controversiæ. Sont qui corrigan *Minuci*, metri gratiâ; sed perperam; de poetica licentiâ rixari est.

21. *Damnosa Venus.*] Vide lib. i. Sat. ii. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Pers. Sat. v. 66. *Hunc alea decoquit;* vel præceps indicat studium aleæ vehementis et pertinax, quod summus etiam viros evauit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit; hincque simpliciter et paucis oblectamenti causâ etiam senex.* Ubi et Augustus de se sic scribit. *Luxuriosus per omnes dies, forumque aleatorum calefecimus.* — *Ego perdidit viginti millia numerum, &c.* Id. Claud. 33. *Aleam studiosum haurit; de cuius arte librum quoque emisit: solitus etiam in ge-*

lione ludere, ita essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21. Alea taxillorum nempe jactu delectati sunt, inquit, Portius Cato, Augustus, Domitianus, Claudius; — inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cum in alea vinceret, fertur indulgentissimus fuisse; unde momenta illa promerendis gratis capture domesticæ consueverant. Sidonius de Theodorico sic restatur; *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapide, inspicit sollicitè, voltri argute, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat; in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utriusque philosphatur: — putes illum et in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi. Cum ludendum est, regiam sequatur tantisper severitatem hortatur ad ludum, libertatemque, communionemque; dicam quod sentio, timet limeri, &c.* Vide et anad. Od. 24. lib. iii. sub firm.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui superbas vestes et lautas nimum epulas amat.

28. *Mæx Stultitiam patiuntur opes.*] Ingentes opes possidenti mihi licet, quod minime tibi non ita locupleti. Luxuriari possim ego impune, tu verò nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.*] Arist. Rhet. 2. *Stultus esse dicitur scribit.* Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia,* inquit.

30. *Arcta decet animum comitem toga.*] Vel, ut magis splendeat dives ampliori togâ vestitus, cum tu arctiorem habens comitaberis; vel, quod sicut her facienti molesta sit toga laxior, ita vitium bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicumque, &c.*] Aristot. *Multis, inquit, Deus largitur felicitatem; totis*

si pretiosas vestes tribu- Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
bat. Etenim, inquebat, Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes ;
splendidus nova proposita Dormiet in lucem ; scorto postponet honestum
et studia cum præclaris ves- Officium ; nummos alienos pascet : ad imum 35
tibus suscipiet ; ad diem na-
que dormiet, meretricem de- Thrax erit, aut olitoris ager mercede caballum.
coræ occupationi præferet, Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
humos aliorum nutriet ; Commissumque teget, et vino tortus et irâ.
denique gladiator fiet, vel Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes ;
equum olitoris pacto pretio Nec, cum venari volet ille, poëmata panges. 40
circumducat. Tu ne cujus-
quam secretum expiscari Graûa sic fratrum geminorum, Amphionis atque
velis unquam ; creditum ve- Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
rò ne revela, seu vino, seu irâ Conticuit lyra. Fraternalis cessisse putatur
pertentis. Neque tua stu- Moribus Amphion : tu cede potentis amici [813]
dia laudabis, aut vituperabis Lenibus imperiis ; quotiesque educet in agros . 45
aliena ; et cum ille venatum
ire cupiet tu versus non pro- Ætolis onerata plagis jumenta, canesque,
feres. Nam sic dissoluta est Surge, et inhumanæ senium deponere Camœnæ,
amicitia * duorum fratrum, Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Amphionis et Zethi, donec Romanis solemne viris opus, utile farinæ,
cithara aspero invisâ siluit. Vitæque, et membrîs ; præsertim cum valeas, et
Ut autem Amphion narra- Vel cursu superare canem, vel viribus aprum 51
tur cessasse indoli fratris, Possis. Adde, virilia quòd speciosius arma
sic tu morem gère sequi de- Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
sideris amici opulenti : et Prælia sustineas campestris. Denique sævam
quotiescunque in agros pro- Militiam puer, et Cantabrica bella tulisti 55
feret canes et jumenta Æ-
tolis retibus onusta ; exsur- ge, et severioris Musæ gra-
vitatem abdica ; ut simul co- medas obsonia labore com-
parata. Hoc enim solemne est Romanis studium, famæ utile, et vitæ, et corpore, maxime cum sis validus, et queas canem
cursu viribus aprum vincere. Adde, quòd nemo est, qui decentius tractet arma viris apta.
Nosti quibus circumstantiis acclamationibus obeas exercitationes campi Martii. Denique tu
juvenis duram militiam et Cantabrica certamina confecti

ANNOTATIONES.

per benevolentiam, sed ut in calamitates inci-
dant graviore. Sunt qui velint notari Volun-
nium Eustrapelum Antonii familiarem, cujus
meminit Cic. tum in Epist. tum Philip. 13.

35. Nummos alienos pascet.] Alienam pecu-
niam grandi fœnore accipiet, atque ita pascet
angebique.

36. Thrax erit.] Plerique gladiatores à Thra-
cia erant. Libro 7. Sat. 6. v. 44.

Olitoris ager mercede caballum.] Ad vile
quodlibet servitium et ministerium adigetur
egestate et paupertate.

37. Arcanum neque tu, &c.] Suspectus enim
et invisus sit, quisquis ita curiosè scrutari vult
aliorum res et arcana.

38. Vino tortus et irâ.] His siquidem homi-
nes explorantur, quòd ut plurimum bene poti
et irati quidlibet effutiant.

41. Gratia sic fratrum, &c.] Amphionis
et Zethi concordia dirempta et dissoluta est
dissimilibus eorum studiis, cum alter philoso-
phie et musicæ totus vacaret, alter ab istis alien-
nis agrestes et rusticos mores sequeretur.
De Amphione lib. iiii. Od. 11. Cic. de Orat.
Miror cur philosophia, sicut Zethus ille Pa-
cuvianus, præpè bellum indixerit. Ad Heron.
Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione,
quorum controversia de musicâ, &c.

43. Conticuit lyra.] Amphion Zetho fratre
obsequens; lyram studium et usum sponte ab-
jecit, sicutque amicitiam passavit. Sic tu amici
potentis yoldatati obsequere ; et cum venatio-
nem molieris ; cave ne musarum studia in
tempèrative obtundas.

46. Ætolis onerata plagis.] Ætolia regio
Achaia in Epìri confinio. In hæc erat Caly-
don urbs, cujus regi Oeneo irata Diana immi-
sit aprum terribilem ; non Calydonie solum,
sed et totius Ætolia agras devastantem. A
Meleager Oenei filius validis illum plagis ir-
ritum interfecit. Hinc Ætoliae plagæ velut op-
timæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48. Pulmenta laboribus empta.] È prædâ
venando captâ. Quid propriè pulmentum,
dixi libro ii. Satira 2. v. 20.

49. Romanis solemne viris opus.] Venatio
nempe, ut Græcis trochi et disci ludi: Vide
lib. iiii. Od. 24. lib. ii. Sat 2.

Utilè famæ, Vitæque et membrîs.] Agnatio
corporis et exercitatio valetudini prodest, rō-
burque confert, et hinc fama fortitudinis.

52. Speciosius.] Decentius quam tu, Lolli,
vel quam venator quilibet.

54. Prælia campestris.] De his lib. i. Od. 8.

55. Cantabrica bella.] Vide supra Episto-
lam 19. item lib. ii. Od. 6. et lib. iiii. Od. 8.

Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;
 Et nunc, si quid abest, Italiam adjudicat armis.
 Ac, ne te retrahas, et inexcusabilis absis,
 Quamvis nil extra numerum fecisse modumq; [814]
 Curas, interdum nugaris rure paterno. 60
 Partitur lintres exercitus: Actia pugna
 Te duce per pueros hostili more refertur.
 Adversarius est frater: lacus Adria: donec
 Alterutrum velox victoria fronde coronet.
 Consentire suis studiis qui crediderit te,
 Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
 Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
 Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
 Percontatorem fugito, nam garrulus idem est;
 Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
 Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
 Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve
 Intra marmoreum venerandi limen amici;
 Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
 Munere te parvo beet, aut incommodus angat. 75
 Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne
 mox
 Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
 Fallimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo
 Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
 Ut penitus notum. Si tentent crimina, serves, 80

sub imperatore, qui Parthorum templa abstulit vexilla nostra, et nunc potest ad Romanorum adjungit, si aliquid deest. Ne verò talia relinquant; et hinc recessisse culperis, quamquam studea nihil agere indecorè et perperam; quippe in villa patriâ quædam ludicra moliris. Scilicet parvis naviculis pugnatur; te auctore certamen Actiacum exhibetur per adolescentem hostium ad instar dimicantes. Frater tuus adversarii personam agit lacus est relus mare: donec expedita victoria alterutrum coronet frontibus. Certe Augustus, qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut autem admonere te pergam (si quidem monitoris opus habes) diligenter adverte, quid de unoque viro, et cui loquaris. Devita percontatorem, qui profectò est loquax: neque aures aperte fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Nec in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulchri pueri vel puellæ

adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus cruet. Sedulo expende, quem commendabis; ne paulò post alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illius defendas velut planè cognitum. Si verbò quispiam calumniis impetatur, propugna

ANNOTATIONES.

56. Qui templis Parthorum signa refixit.] Signa Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto restituta. Libro iv. Od. 16.
 58. Ne te retrahas.] Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.
 59. Extra numerum.] Metaph. à saltatoribus. Id est, imperitè, iueptè, Inconsideratè, perperam.
 60. Nugaris rure paterno.] Ludicra praelia instituta apud villam paternam, in quâ diversaris.
 61. Partitur lintres exercitus.] Ut sint dum velut adversariæ classes, quæ nauvachiam exhibeant, maximè verò pugnam illam navalem, quâ Augustus Antonium debellavit profugavitque apud Actium. De his lib. i. Od. 37. et Epod. i. et 9.
 62. Per pueros.] Dion. lib. 1. narrat pueros Romæ præsignificasse Antonii cladem. Nimirum divisi inter se pugnarunt; cum alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo confixerunt. Tandemque victi sunt, qui Antouiani vocabantur.
 63. Lacus Adria.] Lacus rari paterno vic-

nus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. i. Od. 16. et lib. ii. Od. 11.
 64. Alterutrum.] Te, vel fratrem.
 Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt e. lerrimum fuisse Actiacam victoriam: vel spectat poetâ ad victoris naturam, quem ferè velox est.
 66. Fautor utroque tuum laud.] Augustus, cui sic velificaris; vel, potentior amicus.
 Utroque pollice.] Impensissimè, valdè comprobabit. Pollice nimirum compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. ii. cap. 2. Juvenal. Sat. iii. v. 36.
 69. Percontatorem fugito.] Insidiosum indagatorem rerum et secretorum tuorum. Suprà monuit, res aliorum non esse indagandas; hæc monet, ab indagatore curioso et subdolo cavendum.
 75. Angat.] Adamatum poerum aut puellam tibi denegando.
 80. Ut penitus notum.] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam temere commendes, neve quem vitis aut criminibus occultis iniquitatum pertinaciter tue-

et protege auxilio tuo confisum; qui cum impugnatur moribus invidiorum, an non sentis imminere tibi simile discrimen? Etenim tu periculis, quando flagrant vicinas aetates. Neglecta verò incendia gliscere consueverant. Imperito iucunda est observantia divitis amici, ac peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto est, ad hoc laboras, ut te ventus contrarius retro abripiat. Mesti letum, mortuum festivi, tardum citi, lenti promptum et alacrem non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem compotare solent, odio prosequuntur eum, qui propinatos calices recusat, etsi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte tristitiam; saepe moderatus severi speciem habet, et taciturnus laetum humani. In omnibus consule peritos, et perquire, quo pacto suaviter possis vivere; ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens; vel metus, vel desiderium rerum non omnino necessarium. Utrum eruditio an natura virtutem conferat; quid diminuat solitudines; quid te tibi amicum efficiat;

Tuterisque tuo fidentem praesidio: qui Dente Theonino cum circumroditur, ecquid Ad te post paulo ventura pericula sentis? Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet: Et neglecta solent incendia sumere vires. 95 Dulcis inexpertis cultura potentis amici; Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura. Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosus; [816] Sedatum celeres, agilem gnavamque remissi. 90 Potores bibuli media de luce Falerni Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis Nocturnos iures te formidare vapores. Deme supercilio nubem: plerumque modestus Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi. 95 Inter cuncta leges, et percunctabere doctos, Quam ratione queas traducere leniter aevum; Ne te semper nops agitet vexetque cupido; Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes: 100 Virtutem doctrina pareat, naturae donet: Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,

ANNOTATIONES.

aris, velut penitus tibi nota et perspecta sit ejus innocentia. Nam saepius decipimur. Alii sic: Si quem deceptus improbum commendasti, desere, nec tuearis; at defendas alium quempiam tibi penitus notum, si criminatio inaccessatur; sersvesque et tuteris innocens ope tua fidentem et nixum.

89. Dente Theonina.] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

94. Paries cum proximus ardet.] En. li. v. 811.

Uoalegon ————— jam proximus ardet

96. Dulcis inexpertis, &c.] Qui non expertis clientelam vel obsequium amici potentis credit facilia et dulcia esse omnia; at qui expertus est quanta sint in ea re incommoda, longe aliter sentit.

97. Tu, dum tua navis, &c.] Allegoria est aptissima. Tu, dum gaudes benevolentia principis, vide ne ab ea excidas. Nam ob levem offensionem hoc saepe accidit, et mutabilis, omnino est potentium favor. Plaut. Pcen. Sc. 11.

Verum ut sunt isti nostri divites:

Si quid bene facias, levior plumam est gratia: Si quid peccatum est, plumbeas tras gerunt.

99. Oderunt hilarem tristes, &c.] Indolla, morum, et studiorum similitudo parit amicitiam ac necessitudinem; contra dissimilitudo alienationem, et odium.

98. Nocturnos vapores.] Al. tepores, id est, calores vini, vel febres. Metus alii vapores

vini caput potentes afficietque, noctu praesertim, atque somnum, et quietum impediens.

94. Deme supercilio nubem.] Eoripid. Hippolyt. *oppoqur vepet*. Cic. in Pia. *frontis nubesculam*, id est, fastum, severitatem, aegritudinem mentis, &c. Plin. lib. xi. cap. 37. *Fronti homini tantum index tristitia, hilaritatis, clementiae, severitatis. In ascensu ejus supercilia pariter et allernè mobilis; et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hac maxime indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur; huc subit, huc pendet. Nichil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria cael.*

98. Inops cupido.] Avarus enim semper eget; dum tam ei deest quod habet, quam quod non habet.

100. Virtutem doctrina pareat, &c.] Quaestio est a veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. *Quoniam pacto virtus pariat; naturae, an ratione, an usu.* Pro Archia poeta sic censet: *Saeptus ad virtutem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.* At optime Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach ait, *Virtutes morales a natura inchoatas doctrina et usu perfici.*

101. Quid minuat curas.] Nempe si paucis contentus vivas, si nihil cupidius appetas, si nihil humani a te alicum puteas.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera bona compares, virtutes scilicet, verè amicus tibi eris.

Quid purè tranqillet; honos; an dulce lucrum,
 lum,
 An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
 Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
 Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus; 105
 Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
 Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; et mihi vivam
 Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dii:
 Sit bona librorum, et provisæ frugis in annum
 Copia: neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ. 110
 Hæc satis est orare Jovem, qui donat et auferet;
 Det vitam, det opes: æquum mi animum ipse parabo.

Sufficit ista à Jove postulare, qui dat et adimit; tribuat vitam et facultates; at mihi met ipse animum æquabilem præstabo.

EPISTOLA XIX. Ad MÆCENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

PRISCO si credis, Mæcenas doctè, Cratino, [818]
 Nulla placere diu, nec vivere carminâ possunt,
 Quæ scribuntur aquæ potioribus. Ut malè sanos

O, Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poemata diu placere vel celebrari queunt ab aquis potioribus condita. Postquam furentes

ANNOTATIONES.

102. Quid purè tranqillet.] Non certè honos aut lucrum: nam hæc famam importunam; et novam indices sitim afferunt secum, ut est supra versu 24. Quid ergo? horum contemptus: nil concire sibi, &c. quæ alibi poeta nos ter haud semel asseruit. Præclare Cic. De finib. lib. i. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas esse docui cum voluptate, ut ab ea nec divelli nec distrahi possint. Sic de justitiâ judicandum est quæ non modò nunquam nocet cuique, sed contra semper alii aliquid tum in sua atque natura, quod tranqillet animos, tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat; quemadmodum teneritas, libido, ignavia semper animum exercuciant ac sollicitant, turbulentæque sunt, &c.*

103. An secretum iter, &c.] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis, lector, cum quibusdam, à victoribus callidis, qui paucis cognitatis ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt à curiis, incommodis, periculis; quibus conficiantur quotquot tempus capessunt.

104. Me quoties reficit, &c.] Cum secessu et quiete, meque ipso fruor in villâ inæ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquis præbeus oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. Rugosus frigore pagus.] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. Mihi vitam.] Tandem liber à tumultu,

à negotiis, officiisque urbanis. Vide Epist. 7

111. Hæc satis, &c.] Bona externa.
 112. *Æquum mi animum ipse parabo.*] Cic. 3 De Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem.

Monstro quod ipse tibi possis dare; semita certa.

Tranquille per virtutem patet unica vite.
 Epistola XIX.—I. Prisco si credis.] Pottætri quidam viro indulgebant plusculum; idque jactabant facere se exemplo veterum pottætrum, Cratini; Homeri, Ennii; quasi bonum carmen pangunt, nequirent, nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hæc hoster vates, et Eubalus apud Athen. lib. ii. cap. 6.

Cratino. Is à Suidâ valdè bibax et vinosus extitisse traditur; à veteri autem schol. tantis fuisse ebriositatis, ut soleret inmensere in pelles, supra quas circumbebant. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriosum et submethylum, Athen. lib. ii. cap. 3. *Vinum lepido poeta equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producti.* Cratino hoc dixit, cum non ultra usum redleret, sed potius dolium integrum. Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. i. Sat. 4.

3. Ut malè sanos descripti Liber Satyria.] Hæc Cratinus, et qui sequuntur. Ex quo Bacchus pottætri vini calore concitatus, velut suo numine plenus; ascripsit Satyria ac Faunis.

potas Bacchus annu- Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
 ravit Satyris et Faunis, Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ. 5
 Musæ suaves vinum sæpius
 oluerunt matutino tempore. Laudibus arguitur vini vinosus Homerus :
 Homerus vinum laudans e- Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
 brius exiliis notatur. Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis [819]
 Antiquus ipse Ennius nun- Mandabo siccis ; adimam cantare severis.
 quam nisi temulentus pro- Hoc simul edixit, non cessavèrè poëtae 10
 rupit ad canenda bella. Sob- Nocturno certare mero, putere diurno.
 ritus committam forum et Quid ? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
 Puteal Libonis : abeternis Exiguræque togæ simulet textore Catonem ; [820]
 auseram condendi versus fa- Virtutemne repræsentet moresque Catonis ?
 cultatem. Statim ut id pro- Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua, 15
 suncnavit, cæperunt vates nocturnam certatim bi- bere, diurno sœtere. Verùm
 al quispiam severâ fronte gravis, nodis pedibus, et brevis togæ usu Catonem exhibeat, num proinde Catonis referat
 mores ac virtutem ? Hyarbitam perdidit sua lingua Timagenem emulata,

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Faunisque.*] Dis agrestibus, bibacibus, quidem et vinosis. De Satyris, lib. i. Od. 1. lib. ii. Ode 19. De Faunis, lib. i. Ode 4. lib. ii. Od. 17. lib. iii. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipse Musæ sobrius non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. vii. cap. 8, 9, 16.

6. *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.*] Illud. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. i. Sat. 10. pater ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam *πλωσις* notatur. Athen. lib. x.

8. *Forum.*] Res forenses.

Puteal Libonis.] Locum seu tribunal, ubi *jus* dicebat præter in foro. Rom. constitutum à Libone. Vide lib. ii. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare severis.*] Carmina præclarè scribere interdictum sit omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus et strensus. Non videtur hic aprosdionyxon quod canit Tibullus lib. iii. Eleg. 6.

poëtae Bacchi

Munera

Jam venit iratus nimium nuptiisque severis. Qui timet irati numina magna, bibi.

ubi legitur vniq̄ severis. Attamen credam ego reponendum *severis*, id est, sobriis: multo sensu meliori. Quo notantur, non qui convivia fugerunt, sed potius qui aliorum compositi-ones et crebras invitationes, et ebrietatem astutè et callidè vitarent. Vid. Epist. præced. v. 91.

Poteres bibuli media de nocte Falerni

Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc simul edixit.*] Magna controversia, quis edixit; an Liber, an Ennius, an Cratinus. Pro Cratino facit quod de eo ante annotatum est. Torrenatius, ex vet. cod.: legit edixi; ut ipsi Horatio tribuatur, velut pretorianum hoc edictum. Placet quibusdam conjectura Heinii transposità unâ literalè legendis, *edixi*, pro edixisti; ut ad Mœcenatem referatur. Sed optima est lectio, *edixi*; solusque optime

Liber edixisse intelligitur, utpote deus poteseos et poetarum.

Non cessavèrè poëtae Nocturno, &c.] Diu noctuque vino se ingurgitabant, ut egregia molli poemata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibonum certamen vigilem pergruendo noctem ducentium. Et qui sic pervigilassent strenuè, præmium accipiebant placentiam. Jul. Pollux, Athen. lib. xiv. schol. Aristoph. Equit.

Putere diurna.] De die *crapulam exhalantes* ut ait Tull. Sic quidem luxuriosi quascunque horas comotationibus idoneas habebant. At viri graves et occupati non adibant cœnam, nisi vesperi et ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, ipse se vinosum arguens in Epigrammate. Πίνωμι τὴν τὴν ἀρχῆν ἀμμίνομι; *Bibamus; quid lychnem expectamus?*

12. *Quid? si quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem antè allatam. Qui Cratinum imitatur in vitiosâ ipsius bibacitate, non proinde poeticam ejus virtutem assequetur; sicut qui habitus squalorem, aut vultus severitatem Catonis imitabitur; non continèd mores ejus ophios habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia, sed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uicencensis sine calceis et sine togâ prodibat in publicum; imò et prætor sic ad rostra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pransus et potus. Plutarch.

13. *Exiguræque togæ textore.*] Breviori togâ villis texturæ, sicut Epist. i. ait, *Crastatus inæquali tonsore capillos*, pro inæquali tonsurâ. Quod è villi plebeculâ quempiam decuisset, non verò patricium et nobilem, Lucanus Catonem illum Uicencensem canit. *Hirtam Romani more Quiritis Indusis togam.* Sunt qui legant, *lesquore*, id est, squalore, iniquant.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt *farbitam*, ab Iarba rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis, ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales et dicitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille, petulantem ejus linguam emulatus velut urbanam et disertam.

Dum studet urbanus tenditque disertus haberi.

Decipit exemplar vitii imitabile. Quòd si Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.

O, imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe Bilem, sæpe jocum vestri movère tumultus!

Libera per vacuum posui vestigia princeps:

Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit

Dux, regit examen: Parios ego primus iambo

Ostendi Latio, numeros animosque secutus

Archilochi, non res, et agentia verba Lycamben.

Ac ne me foliis ideò brevioribus ornes,

Quòd timui mutare modos et carminis artem:

Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,

Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,

Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,

Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.

Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinis

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem

Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.

Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector

Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?

Non ego ventosæ plebis suffragia vehor

carmine proscindendum, nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi. Et gaudeo nova proferens oculis ingenue perlegi, et manibus contractari. Porro si nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi, quidam foris autem improbè vituperet; nempe ego levis plebeculæ approbationem non quæro

ANNOTATIONES.

Timagenis.] Hic rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptiis; sub Pompeio magno Romanam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Denum ob maledicentiam urbe eiectus, in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitii imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitii caret; et stultum imitatore decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastri nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi potestatem facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. iii. cap. 18. Plin. lib. xx. cap. 14. *Curium pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Forcii Lalronis clari inter magistros dicenti assectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatores, &c.* Pers. Sat. v. 55.

— *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego lyricam poësim Latinam primus tentavi, sine ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum à nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. iii. et lib. iv. Od. 3.

23. *Regi' examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps alii deceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambo Ostendi Latio.]

cum lepidus et eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitii imitabile. Errorem si fortè pallidus forem, potarent cumini succum pallescere facientem. O imitatores stolidi et serviles, quàm sæpe agitationes vestras excitarunt mihi indignationem et risum! *Ego verò primus intuli pedem in vacua gratia, nec secutus sum vestigia alterius.* Qui confidit sibi, turmam ducit et gubernat. Ego prior iambo protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum et virtutem imitatus, non autem materiam et dictiones Lycamben adigentes ad *nuspendium*. Neque verò me propterè minoribus coronas frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem. *Nam Archilochi poësim versus*

20 *mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at dissimilis sententiis et dispositione, nec petit socerum acerbo*

26 *carmine proscindendum, nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis.* Hunc à nullo alio antea celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi. Et gaudeo nova proferens oculis ingenue perlegi, et manibus contractari. Porro si nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi, quidam foris autem improbè vituperet; nempe ego levis plebeculæ approbationem non quæro

35 *mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at dissimilis sententiis et dispositione, nec petit socerum acerbo*

Iambo etiam versus Latine scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iamborum inventoris, ex insulâ Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De isto poëtâ jam antè in Epod. 6. et poëta in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi et Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodorum temperantur Alcæicis et Sapphicis Odorum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quòd se præcipitavit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari, præ amoris impatientiâ. Hinc Auson. Idyl vi. 25.

Et de nimbo salum Leucule minatur Mascula Lesbicis Sappho peritura sagillis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filie, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes et approbationem non capto, ut alii plerique, per munera et conatus assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

— *Callidum scis ponere munus:*

suspensiois cunctis, et donan- Impensis coenarum, et tritæ munere vestis : [822]
 do vestes detritas: aucto- Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
 rum ego illustrium auditor et censor non dignor pres- Grammaticas ambire tribus, et pulpita dignor. 40
 sare grammaticorum fami- Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
 lias et suggesta. Inde re- Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
 versus iste querimonie. Si Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
 dicam; Pudet recitari car- Servas: fidis enim manare poetica mella
 mina mea frequentibus thea- Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti 45
 tris indigna, et nugis osten- Formido; et Juctantis acuto ne secer ungui,
 tate; mox aliquis inquiet, Displacet iste locus, clamo, et diludia posco.
 Darsior es, et Jovis auribus Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram; [822]
 hæc reservas: quippe te Ira truces inimicitias, et funebre bellum.
 unum producere mellita car-
 mina confidis, tibi met præ-
 carna. Ad ista ego timco
 exhibere sanam; ac ne
 prociendar acerbo ungue contendenti, locum istum devito, vociferor, et dilationem postula.
 Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes; indignatio verò acerba odia, et
 bellum ingubre.

EPISTOLA XX. Ad LIBRUM SUUM.

O, liber, ut video, respi- VERTUMNUM Janumque, liber, spectare vide-
 cis Vertumnam et Janam; ris; [894]

ANNOIATIONES.

Scis comitem horridulum trid donare la-
 cerna.
 Martial.
 Quid tam grande Sophos clamat tibi turba
 togata?
 Non tu, Pomponi, cæna dierta tua est.
 Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.
 Ut præco ad merces turbam qui cogit emen-
 das;
 Assentalores jubet ad lucrum ire poeta,
 Dives agris, &c.
 39. Auditor.] Juvenal. Sat. i.
 Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notan-
 do et castigando, nulli per adulationem par-
 cendo. Quidam interpretantur, mea scripta
 vicissim recitando. Juvenal. cit.
 —Nunquamne reponam?
 Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox
 ait, Non ambire pulpita dignor.

40. Grammaticas ambire tribus.] Ut scripta
 quæa discipulis suis dicent et proponant edia-
 cenda. Pers. Sat. i. 29.

Ten' cirtalorum centum dictata fuisse,
 Pro nihilo pendas?
 Pulpita.] F. quibus recitentur carmina mea
 à grammaticis, vel à meipso. De hæc Roma-
 norum ambitiosa recitatione Persius cit. et nos
 ibidem non pauca.

41. Hinc illa lacrymæ, &c.] Terentianus
 iste locus ex Andria in proverbium abiit; eo-
 que utitur etiam Tullius pro M. Cælio: Hinc
 illa lacrymæ; et hæc causa est omnium accele-
 rum.

42. Nugis addere pondus.] Velut eximium
 quiddam altè et graviter pronuntiando res
 leviculas.

43. Ait.] Quispiam invidus.
 Jovis.] Augusti; Virgil. Eclog. 2. de eodem.

—Deus nobis hæc otia fecit.
 44. Fidis enim manare &c.] Unum te cre-
 dis edere suavia poemata
 45. Tiber pulcher.] Ipse tibi videris præ-
 stare cæteris omnibus: nullumque tibi parem
 existimas.
 Naribus uti.] Naribus corrugatis indigna-
 tionem vel derisionem significare timeo, ne
 ejusmodi homines iram in me concitem. Pers.
 Sat. 1.

—Rides, et nimis unciis
 Naribus indulges—

Vide supra lib. i. Sat. 6. et lib. ii. Sat. 8.

47. Iste locus.] Theatrum, pulpita.
 Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spa-
 tium intermissionemque, ad accuratius emen-
 danda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod
 luculenter admonet Epistola ad Pisonem. Me-
 taphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies
 pugne destinatos, spatium concedebatur gla-
 diatoribus, ut se ad certandum melius compar-
 rarent. Malim ego tamen cum doctissimo
 Salmasio legere, deludia, et ludendi cessati-
 onem et finem interpretari.

48. Ludus enim, &c.] Climax est. Ludus
 certamen, certamen iras, iræ inimicitias, hæc
 bellum generant aliquando funebre et luctuo-
 sum.

Epistola XX.—1. Vertumnus.] Per pro-
 sopœiam librum suum à publico deterret,
 ob imminentia pericula.

Vertumnus Janumque.] Hi dii præsidere
 vendentibus ementibusque credebantur: et ad
 eorum status ac templa erant tabernæ biblio-
 polarum. De Vertumno lib. ii. Sat. 7. De
 Jano lib. ii. Sat. 3. et 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, et
 publicè vendi.

Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
 Odisti claves, et grata sigilla pudico;
 Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
 Non ita nutritus. Fuge quò descendere gestis:
 Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
 Quid volui? dices, ubi quis te læserit: et scias
 In breve te cogi, plenus cum languet amator,
 Quòd si non odio peccantis desipit augur,
 Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
 Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
 Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
 Aut fugies Uticam, aut victus mitteris Ilerdam.
 Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
 Qui malè parentem in rupes protrusit asellum
 Iratus: quis enim invitum servare laboret?
 Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
 Occupet extremis in vicis balba senectus.

nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, et sigilla vercundo grata; doles exhiberi paucis, et magni pendis divulgari, minime sic educatus. Perge quòd ire cupis redire non licebit tibi vulgato. Tunc verò; Quid infelix egi, quid petii? inquires, quando te non nemo prociudet. Nosti verò te in arcum compingi, cum lector primò avidus, max fastidiosus negligit. Quòd si non insanit augur oculo deliquentis, Romæ in pretio eris, usquequòd te juvenus deficiat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus deportaberis Ilerdam. Tunc ridebit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium: ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te ad beat docendis pueris primas literas ultimis in vicis.

debit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium: ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te ad beat docendis pueris primas literas ultimis in vicis.

ANNOTATIONES.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus intægebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. Pumex, lapis cæverosus, quo rodia et aspera complanantur. Vide Plin. lib. xxxvi. cap. 21. Sosis fratres erant bibliopole insignes: unde hic antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere; amplius in arcà domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen criptus, ut prodire in publicum.

[*Descedere.*] Al. *Descendere*, scil. è collibus in Thuscum vicum ad imum Cælii montis, apud Velabrum, ubi Vertumnus sedem habebat; et plures erant tabernæ, libroriorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cum semper emissus et vulgaris fueris, non poteris ad te redire, ut expurgeris erratis, que in te fortasse notabantur.

7. *Scis in breve te cogi, &c.*] Scis in angustiam et discrimen redigi te, cum jam aspernari incipit, qui prius diligebat. Alii sic; scis te contrahi et compicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi duntaxat, et pleræque præteriri à lectore defesso et languente.

9. *Quòd si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primò quidem novitate celebraberis, ac sensim in fastidium incurres. Sic enim ferè sit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum et projectum exedent tineæ et blattæ. *Taciturnus*, obscurus et despectui habitus; jam tacentibus de tot hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio multatus, sermone Romanorum hand amplius celebris.

Uticam.] Urbs est Africa, Catone minori nobilitata; in qua nimirum sibi mortem ille

conscivit, et ab eâ dictus Uticensis. Vide lib. i. Od. 12. et lib. ii. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucria Ilerdam mittendarum. Olim epistolæ chartis injectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo sensu: Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa in volvi solent chartis inutilibus. Vide lib. ii. Ep. i. in fine Catull.

El laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. v. 43.

Nec scombros meluentia carminis, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis sive Cataloniæ, ad Sicuriæ fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

— *Fundata vetustè*

Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinate contendere, retrahere pro viribus; at pertinax bestia renitebatur; tum iratus ille asinum impulit quòd tenebat destruxitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu senis cuspisiani balbi, et pueros doceas elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cum Virgiliu nostro Horatii, Sat. 7. v. 226.

— *Cum totus decolor esset*

Flaccus, et hæretet nigro fuligo Maroni.

Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacet, que ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in trivis, in que incident ac desinant plures vici, loco nempe maxime frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

Cumque sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alas ultra sidalum; scilicet tu tantum idas virtuti, quantum de Vaxeris origini. *Narrabis* gratiosum fuisse me Romæ optimabitus tam in bello quam in pace; staturâ brevi, canum ante tempus, aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quod si quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemæ decurrisse, quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.

Cùm tibi sol tepidus plures admovertit aures; [1926] 20
 Me libertino natum patre, et in tenui re
 Majores pennas nido extendisse loqueris;
 Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
 Me primis urbis belli placuisse domique;
 Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
 Irasci celerem, tamen ut placabilis essem. 25
 Fortè meum si quis te percunctabitur ævum;
 Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
 Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

ANNOTATIONES.

19. Cùm ibit sol tepidus, &c.] Cùm verò non pueri tantum, sed et alii plures ad te audiendum confluerint, fervente æstu; vel sub vesperam, et sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. Me libertino natum patre, &c.] Multa de me tum narrabis, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro i. Sat. vi.

21. Majores pennas nido extendisse.] Nataliæ ac generis ignobilitatem illustrasse me nobilibus scriptis.

23. Primis urbis.] Mæcenati, Augusto, Pollii, &c.

24. Corporis exigui.] Lib. ii. Sat. 3. v. 308.

—Longos imitatis, ab imo

Ad summum totus moduli bipedalis.

25. Irasci celerem, tamen ut, &c.] Cic. ad Attic. lib. i. Epist. 14. scribit, *Irritabiles cum animos optimorum sæpe virorum, eademque placabiles; et esse hanc agilitatem mollitiemque nature plerumque bonitati tribuendam.*

27. Quater undenos, &c.] Annos ætatis quatuor et quadraginta complevisse, cùm consulatum inirent Lollius ac Lepidus: anno scilicet U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manilio Torquato et L. Aurelio Cotta Cons. an. U. C. 668. ut dictum est lib. iii. Od. 21.

28. Collegam Lepidum quo, &c.] M. Lollius virtute singulari et Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Hortensio Lepido. Dio. lib. 34. Ad eum sunt Epist. 2. et 18. et lib. iii. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad AUGUSTUM.

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De pœsi multa refert, et vetera dumtaxat astimantes redarguit. Demum Cæsaris in pœctas benevolentiam stimulat.

CUM tot sustineas et tanta negotia solus, [827] Quandoquidem d' Auguste, portas unus molem tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis, ego sanè peccarem adversus utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellarem occupationes tuas graviore. Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux, 5 mulus et Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admisi in deorum sœna, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes œdificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui œviam occidit Hydram,

ANNOTATIONES.

Epistola I.—1. *Cum tot.*] Epistolam hanc sæuè eximiam expressit Augustus ab Horatio, cum ad eum scripsisset his verbis: *Italium me tibi scito, quodd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris, ne apud posteros infame tibi sit quodd videaris familiaris nobis esse?* Nempe legerat Sermoos Horatii Cæsar, sui que nullam in eis factam mentionem œgrè ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverit scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusa Neroneum, Odarumque lib. iv. Suet. in vitâ Horatii.

Sustineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in consilium at solus imperii molem sustinet.

Solus.] Discussis jam factionibus, victo Lepido Antonio profugato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus. Optimis institutis, rectâque disciplina, quibus mores optimè formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta, et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utilis ab eo sancta pleraque commemorat. et cap. 27. etiam in triumphura-

ta recepisse morum legumque regimen perpetuum.

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar proemii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos, per comparisonem Vid. lib. i. Od. 1.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Od. 3. et 12 lib. i.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adacti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo, vel mittendo, agrosq; urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravère nisi non respondere, &c.*] Quæsti sunt quodd parùm grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. lib. v. Vide lib. i. Od. 3. et lib. iv. Od. iv.

Non hydram sæcto corpore fœnior
Vinci dolentem crevit in Herculeum, &c.

et bene cognita monstra periculi pleno labore perdomuit, cognovit invidiam sola morte vinci. Nam splendore suo accendit, qui inferiorem industriam opprimunt: ipse vero mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deserimus tempestivum, arasque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, prostentem nihil par tibi existias, nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in una re justus et sapiens, nempe quod te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non sequi bene judicat de aliis rebus; scilicet negligit atque aspernatur omnia, præterquam que terris abstracta dudumque præterita: adeo vetusta probans tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas fœdera regum Romanorum seu apud Gábios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,

Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem. 14
Præsentū tibi maturos largimur honores, [820]
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliās, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hoc populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo;
Cætera nequaquam simili ratione modoque 20
Æstimat, et nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit:
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri sanxerunt, fœdera regum [830]
Vel Gábii, vel cum rigidis sequata Sabinis, 25
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
quæ probans tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas fœdera regum Romanorum seu apud Gábios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,

ANNOTATIONES.

11. *Fatali.*] Erat in fatiis, non aliter inserendum celo Herculem, quam debellatis monstris.

12. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem; mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at tunc morte solvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cum fato est functus, jam virtus ejus ab invidia etiam colitur, amplius non metuensibus viventia fulgore perstringi et obrui.

15. *Præsentū tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti; quod est pronis singulare. Nampe tua magnitudo cuncta super greditur: invidia vero non reperitur nisi inter emulos et ferè æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hic inter nos degis.

Præsentū.] Lib. iii. Od. 5. v. 2.

Præsentū dicitur habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus tempore ritibus meruit,* inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. lib. iii. Eleg. 4.

Aram deus Cæsar dicitur meditari ad Indos.

16. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per nomen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. iv. Od. 5. item Dio, lib. xv. ubi refert edictum senatus de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.

Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras.

Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantum in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. et Dio. lib. liv. decretas sibi ex senatus consulto haud accepisse, imò prohibuisse narrat. *In urbe quidem pertinacissimè abstinuit hos honore, atque argentearum etiam stat-*

as olim sibi ponitas conflagravit omnes; et ex his aras eas cortinas Apollini Palatino collocavit. De privatis aras Augusto erectis intelligendus ergo hic Horatius, item Ovid. antè cit. et 1. de Ponto, Eleg. 6. et 8. Eleg. 1. et Virgil. Ecl. 1.

Illius aras

Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agras [8. *Sed tuus hoc pop. &c.*] Transit ingenuè et solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt sine discrimine et judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poetarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare velantes.*] Leges 12. tab. quas decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt anno U. C. 303. Porro que in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam et judicium spectant, intercisit auctores produunt; ut ait Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 10. ubi et fragmenta quedam earum pervetusta et obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito—si quid agros plantaveris, quinque pedes à vicino abesto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus, alterum à Tarquinio Superbo cum civitate civibus Gábii, in ipsa urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege; et hoc sequitur cum æquis factum conditionibus; non tamen prius illud, quod inquam potius dicitur: ut bene observat. Theod. Marcil. De præter fœdera. Dion. Halic. lib. 4. de posteriori illi ubi scribit constitutum esse, à Romæ regibus scilicet æque Romulo, et Tatius, juribus confregit, et æqualiter honoribus fructuatur.

25. *Gábii.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. nostras lib. 1. Epist. 11. et 16.

Sabinis.] T. Liv. cit. not. ad Epist. 2.
26. *Pontificum libros.*] Composita à Numa, continentes ritum sacrorum, prædicta

Dictitet Albano Musas in monte locutas.

Si, quia Grajorum sunt antiquissima quæque

Scripta, vel optima, Romani pensantur eadem

Scriptores trutinâ; non est quod multa loquamur:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri. 31

Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque

Psallimus, et luctamur Achivis doctius unctis.

Si meliora dies, ut vina poemata reddat,

Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.

Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter

Perfectos veteresque referri debet, an inter

toritatem deat librâ? Scriptor ab annis centum mortuus debet ne censi inter veteres et bonos, an inter

[831] à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. *Il qui si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores suavitati ratione æstimantur: pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, et canimus, et luctamur solertius quam Græci. Si tempus meliora facit carmina, perinde ac*

[832] vina, quero, quot anni auctoritatem deat librâ? Scriptor ab annis centum mortuus debet ne censi inter veteres et bonos, an inter

ANNOTATIONES.

ones, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de orat. *In jure civili, et in pontificum libris et in duodecim tabulis plurima est antiquitatis effigies; quod et verborum prisca vetustas cognoscitur, et actionum quædam genera majorum consuetudinem vitæque declarant.*

Annosa volumina vatum.] Attii Navii, apud Cic. De divin. Servius ad Æn. 5. Macrobi. Sat. Marci duo vaticinia satis incondita profert. f. Liv. lib. xxv. cap. 12. alteram Cannensem cladem prædicens; alterum, jubens institui ludos Apollinæres. Non pigebit ea describere. Præns sic ferre canebat.

Annem Trojægenæ Cannam Romane feuge. Ne te alienigenæ in campo cognat Diomedis Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes

Ante mihi, donecum complevis sanguine campum,

Mullaque millia cæsa tuorum deferat amnis In pontium magnum de terrâ frugiferente; Piscibus pennigerisque ferisque colentibus lœtas

Ut suat exos caro tua. Nam m' ita Jupiter infat.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat:

Romulida: si perduelles expellers voltis, Et romicam gentum, que longè alieniginarum

Veni! Apollinæri voveatis censes ludos, Qui deo Apollinæri funto come quotannis, Quom jam poplicitus populos diderit stipi partem:

Conseriunt privatim pro seque suisque. Et prætor ludis faciundis ollu' præsto, Qui summum populo plebique endo urbe dabil jua.

At bis quinque viri Græco sacra ritu obeunt; Hæc si faxitis rectè, gaudebiti semper, Atque adeo fiet melior res poplica vestra.

Nam is dius vestros perduelle stinguet ad iurum, Quid vestros compos placidè nunc ruraque pascunt.

37. Albano Musas in monte locutas.] Quia monticolæ sunt Mæsæ, hinc Horat. Musarum

Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Larum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poetâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis que tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nomen asperitatem deterritis; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acronè alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cum Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic lib. ii. et Plutarch in Numâ: quanquam Tull. 1 Leg. eos ut Imperitos et bardos explodit, quæ Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. Si, quia Græcorum, &c.] Refellit poetâ vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò, contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quam affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; item quam contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè a vero, et ab omnium judicio abhorrent.

31. Nil intra est oleam, &c.] Proverbialis sermo iste usurpato solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius, quam in olivâ esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] Olea propriè est arbor, oliva fructus; attamen utraque vox in utraque significatione ponitur.

32. Venimus ad summum fortunæ.] Uno, absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit poetâ nos famâ esse celebriores Græcis, et artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. Unctis.] Athletæ vovebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica et tenerè difficilia ora.

34. Si meliora dies.] Aliud argumentum a distimil.

ignobiles et recentiores? **Viles atque novos? Excludat iurgia finis.**
 finitio temporis decidat controversiam. Vetus et perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid **Est vetus atque probus, centum qui perficit annos**
Quid? qui deperit minor uno mense, vel anno, 40
 qui uno mense vel anno junior interit, quibus annumerabitur? an antiquus, an iis, quos ætas nostra et secutura negligit? Ille, **Inter quos referendus erit? veteresne poetas?**
An quos et præsens et postera respuet ætas?
 iniquus, inter veteres recte censebitur, qui mense Juntaxat vel anno posterior fuerit. **Iste quidem veteres inter ponetur honestè,**
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permissio, caudæque pilos ut equinæ 45
Paulatim vello; et demo unum, demo et item unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit in fastos, et virtutem æstimat annis;
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens, et fortis, et alter Homerus, [633]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur, 51
Quò promissa cadant, et somnia Pythagoræa.
Nævius in manibus non est, at mentibus hæret
 laudat, nisi quod mors consecravit. Ennius et sapiens et strenuus, et Homero secundus, ut abunt censores, parùm sollicitus est, quò deveniant pollicita et somnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, at animo tenetur

ANNOTATIONES.

39. *Est vetus atque, &c.]* Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

43. *Iste quidem veteres.]* Ita loquitur adversarius.

45. *Utor permissio.]* Tuâ responsione utor, ac te expugno, inquit poeta.

Cauda pilos ut equinæ, &c.] Ex historiâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferocios militum suorum animos erudiret, duos equos adduci iussit, alterum imbecillum, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus, totam simul abstrahere et avellere nitebatur frustra: contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum surgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quam vires; sic que uno impetu superari nequeunt, paulatim arte et patientiâ vicuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.]* Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: sensinque deducam te ad postrema tempora. Porrò licebit mihi semper unum annum detrudere; siquidem concessisti, inter veteres honestè poni, qui toto anno junior est.

47. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.]* Allusio est ad soritem, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum: quia dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in unâ è propositionibus nequaquam dicebat; ita hic annos non posse definiiri ostendit Horatius. Chrysippum sugillat Persius ad calcem Satyræ ultimæ.

— *Depingere ubi sidam*

Invenit, Chrysippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.]* De hac vide lib. iiii. Od. 30. et lib. ii. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius et sapiens &c.]* Ennius ipse à

criticis agnoscitur plerumque negligenter scripsisse adeoque parùm memor esse præmissorum suorum atque somniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione et metempsychosi, Homeri in se animam transmigrasse jactasset, et poetica ejus facultate ac spiritu se informatum. De eâ lib. iv. Od. 8. v. 20. et lib. i. Sat. 10.

Sapiens.] Quis cor triplex se habere dicebat, nempe quodd triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam. Gell. lib. xvii. et cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. i. et pro Licinio Poetâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poetæ virtute imbutus.

51. *Critici.* Grammatici, vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide suprâ Epistolam 19. et postea Epist. seq.

52. *Somnia Pythag.]* Ennius ipse de m. An. 1.

In somnis mihi visus Homerus adesse poeta. De his vide quæ ampliùs annotavi pridem ad Pers. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Erant; postquam destertit eam Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.

53. *Nævius in manibus non est, &c.]* Nævii scripta, quippe quæ memoriâ tenerent, non leguntur ampliùs nec egent subsidio literarum; tam hærens animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto sic Ennium alloquitur. *A Nævio sumpsisti multa, si fateris; vel si negas, surripuisti.* Campanus fuit; stipendia meruit bellis Punicis, de quibus et carmen condidit; scripsit comedias et tragœdias stylo in primis erudito et gravi. Romæ primates probris insectatus, à triumviris in vincula conjectus; inde palinodia cantatâ exemptus est. Epigramma suberbis Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Pœnè recens : aded sanctum est vetus omne pœma. velut novus ; aded sacratum
Ambigitur quoties, uter utro sit prior ; aufert 55 est omne carmen antiquum.
Sed quàm expenditur, quis
Pacuvius docti famam senis, Accius alti :
 altero sit præstantior ; Pa-
Dicitur Afranî toga convenisse Menandro ; [834] *cuvius docti senis, Accius*
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi ; *excehi existimationem ob-*
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59 *net : Afranîi toga Menandri*
 congruere putatur, Plautus
 currere ad instar Epicharmi Siculi, Cælius gravitate, Terentius artificio præstare.

ANNOTATIONES.

*Immortales mortales si foret fas flere,
 Flerent divæ Camenæ Nervum postquam.
 Itaque postquam est Orca traditus thesauro,
 Obliti sunt Romæ Latinâ loquere lingua.*
 Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, No-
 nius, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam senis.]*
 Pacuvius Q. Euni nepos, ut aiunt Eusebius et
 Plinius, Brundusio oriundus, Romæ claruit in-
 genii et bonarum disciplinarum luminibus ;
 tragœdiâs benè multas egregiè scripsit : Her-
 mionam, Atalantam, Antiopam, Iliionam, Me-
 deam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior
 ad aunos nonaginta consensit. Hinc senex ab
 Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus
 in tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elabo-*
ratæque esse verius, ait lib. De orat.

56. *Accius alti.]* Quintil. lib. x. cap. 1. *Accius*
atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum,
verborumque pondere, et auctoritate per-
sonarum. Ceterum nilor et summa in excellen-
dis operibus manus magis videri potest tempori-
bus, quàm ipsi defuisse. Virium tamen plus
Accio tribuitur, Pacuvium videre doctiorem,
qui esse docti affectant, volunt. Cicero pleris-
que locis Accium laudat, ejusque versus affert,
maximè verò De nat. Deor. 1. Vide quæ de
to jam annotavi lib. i. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranîi toga convenisse Menand-*
ro.] Afranius Menandrum prope adæquasse
 fertur. Afranius pœta comicus Romæ cele-
 bratus est togariis fabulis, à togâ Rom. dictis,
 quia de rebus Romanis tractant. Menandrum
 imitatus est præcipuè, et ab eo non pauca
 vumpsit. Ingenio et salibus excelluit, nec
 non summâ elegantiam et venustate dictionum.
 Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In to-*
gariis excellit Afranius, inquit. Gell. lib. xiii.
cap. 8. Afranîi carmen commendat, in quo
sic loquitur de sapientia.

Unus me genuit ; mater peperit memoria.

Sophiam vocant me Grati, ros sapientiam.
Menandro.] De eo pœtâ comico Atheniensis
 dictum est lib. ii. Sat. 8. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.]* Egregiè
 Epicharmum imitari in fabulis constituendis
 et ornandis, atque ad exitum scitè perducen-
 dis. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio
 fuit perurbano et maximè festivo. In urbe
 floruit ihdem temporibus, quibus P. Scipio, et
 M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque,
 ex Lælio. Latinæ parens et princeps elegan-
 tiæ, dicitur Gellio, et Musas si Latinè loqui
 vellent, Plantino sermone locuturas, ait Varro
 ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Clau-

dio et L. Portio Coss. Catone censore ; ex Cic.
 De clar. orat. Hoc sibi epitaphium fecisse
 dicitur.

*Postquam morte est captus Plautus,
 Comœdia luget, scena est deserta,
 Deinde risus, ludusque, jocusque, et nu-*
meri

Innumeri simul omnes collacrymabant.

Properare.] Hæc vox indicat officium gauri
 pœtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagorus auditor,
 quædam de naturâ rerum et medicinâ, com-
 plures autem comœdias præclarè scripsit ;
 quin et ei comœdiâs inventum aliqui tribuunt.
 Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad
 Attic. lib. i. Ep. 19. *Vasè ille Siculus insinur-*
ret Epicharmus cantilenam illam suam, Nâq,
καλῶς κείνῳ ἀριστῶν ἄγθεα τὰ ῥα τῶν ἄλλων
 et De petit. Consul. Quamobrem, inquit,
 Ἐπιχάρμοιο illud teneto. *Nervos atque ar-*
tus esse sapientia, non temerè credere.

59. *Cæcilius.]* Statius Cæcilius, Mediola-
 nensis, ut volunt quidam, scribendis comœdiis
 in urbe excelluit. Eunii familiaritate ac Te-
 rentii usus, hujus etiam scriptoribus censor.
 Fabulæ Cæciliî plus triginta à veteribus cele-
 brantur : Naucleus, Plocus, Ephestion, Sy-
 racusæ, Pausimachus, Epiclesus, Fallacia,
 Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres lau-*
dâvius ferunt, inquit.

Terentius.] P. Terentius pœta comicus Car-
 thagine oriundus, puer adductus Romam, Te-
 rentii Lucani patroni diligentiam institutus, ac
 brevi manusissus ob egregiam indolem, inge-
 niique facilitatem et elegantiam. P. Scipionè
 et C. Lælio usus est familiariter, aliisque pri-
 moribus civitatibus. Statium Cæcilium maximè
 observavit, eumque censorem adhibebat. Sex
 fabulæ scripsit ab Apollodoro et Menandro
 Græcis pœtis translatae, tantâ Latini sermone
 proprietate et venustate, ut ab eruditissimis
 quibusque mirè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum*
Latinitatis auctorem dicit. Quintil. jam cit.
Terentii scripta ad Scipionem Africanum refer-
runtur, nempe ob singularem elegantiam:
 Ausonius :

Tu quoque, quæ Latium lecto sermone, Te-
renti,

Comis, et abstrictis percurris pulpita sacca.

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in
 exprimendis moribus, quam satis nemo lau-
 dare queat. Vide Donat. in Terent. Julii
 Scaliger Pœt. lib. iii. cap. 97. *Lectionem*
orationem et artem summam Terentii dicit.

Hos edidit ac veneranter
Romani angustiore Theatro
coarcti; hos estimant, ac
consent poëtas ab ætate Li-
vii *Andronici usque ad nos-*
trum. Vulgus aliquando rec-
cendicat; aliis aberrat. Si
veteres poëtas adeo extollit
et amat, ut nihil majus, ni-
hil par credat, hallucinatur.
Si verò quædam obsolete,
nonnulla incondite, plurima
negligenter eos scripsisse
existimat et agnoscit; rectè
censet, mihi adstipulator, et
propitio Jove fert iudicium.
Haud ego certè despicio,
nec proscribo, poemata An-
dronici, quæ recorder mihi
puero dictata ab immiti Or-
bilio; sed accurata, eximia,
et serè perfecta censi, in-
dignor; inter quæ si fortè
iudicio *quepiam* elegantior sique
versiculus unus aut duo venustiores
appareant, inique *profecti*
tamen integrum ostentat et venditat.

Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro [885]
Spectat Roma potens: habet hos, numeratque
poëtas, 61
Ad nostrum tempus, Livii scriptoris ab ævo:
Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat:
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat. 65
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè [836]
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendave carmina Livii
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo 70
Orbilium dictare; sed emendata videri,
Pulchraque, et exactis minimùm distantia, miror;
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
Si versus paulò concinnior unus et alter;
Injustè totum ducit venditque poemata. 75

ANNOTATIONES.

60. *Arcto.*] Præ multitudinis affluentium spectatorum.

62. *Liët.*] Livius Andronicus poëta epicus Romæ floruit eo tempore, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœniis. Utraque lingua apprime doctus, non sine magna commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui *Annales* Liviani dicti sunt. Hymnos etiam deorum composuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. lib. vii. et Cicer. Tusc. l. initio, &c.

Livii scriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace facta, Claudio Centone Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 514, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cepit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere 180. post Menandri, annis circiter 62. Anno dehinc ab U. C. 519, C. Nævium poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde fere post 15. M. Cato orator in civitate, et Plautus in scenâ flourerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius, et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene, Accius, clariorque tunc in poematibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio. lib. xvii. cap. ult. Quintilianus lib. x. cap. 2. scribit, *Nil in poëtis supra Livium Andronicum, nihil in historicis supra pontifurum Annales.*

66. *Nimis antiquè.*] 'Αρχαίως Gall. *A la vieille mode.* Angl. AFTER THE OLD FASHION. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacoscelos et antiquarios, ut disperso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.* Ipse numerum genus eloquendi secutus

elegans et temperatum; vitialis sententiarum ineptus, atque inconcinnitate, et reconditorum verborum, ut ipse dicit, faloribus.

68. *Jove judicial æquo.*] Rectè sentit, et judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut et scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagosum Orbilium.*] Magistrum meum frequenter plagas infligere solitum. Suet. De illustr. gram. cap. 9. sic habet: *Orbilium Pupillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam migravit, consule Cicerone; doctus majore famâ quàm emolumento. Natura fuit acerba non modò in antisophistas, quos omni sermone lacerabat, sed etiam in discipulos. De eo Domitius Marsus:*

Si quos Orbilius ferula scuticidus cecidit. Vixit ad annum ætatis prope centesimum, amissâ jam pridem memoriâ; unde Babacali versiculus.

Orbilium ubinam est; literarum oblitio?

71. *Videri exactis minimùm distantia, miror.*] Pariter de Livii Andronici scriptis censeat Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit, in Bruto, De senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum, &c.*] Atqui assutum crasse ac villi togæ frustum panni fulgentis præclarum vestebat haud facit, ut est in Ep. ad Pis. v. 15. nec laudatur celestator sat feliciter ære exprimens quidem unguis et capillos: at infelix operis summâ, quia totum benè affingere nescit. lb. v. 32. Vide ibi Annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum et in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram voluit esse à mangonibus ac negotiatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 440. *Mango novitium puerum per publica rostra ducit: prælectatum*

Indignor quidquam reprehendi, non quia crasè [837]
 Compositum, illepidève putetur, sed quia nuper;
 Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.
 Rectè necne, crocum floresque perambulet Attæ
 Fabula, si dubitem; clament petiisse pudorem 80
 Cuncti penè patres, ea cum reprehendere coner,
 Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
 Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
 Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
 Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [838]
 Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud; 86
 Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;

Ægrè fero quidvis culpæ
 non quòd rusticè vel imperitè
 scriptum, sed quòd recens:
 ac veteribus non indulgentiam,
 sed dignitatem, et palmam exigi. Si expendam,
 utrum aptè an non Attæ
 fabula incedat per crocum
 et flores, universi propè
 seniores exclamabunt
 verecundiam nullam esse;
 quoniam haud dubitem ea
 redarguere quæ acta sunt
 ab Æsopo gravi et à solertia
 Roscio: seu quod nihil bonum
 æstimant, nisi quod ipsis
 placuit; seu quòd indignum

arbitrantur cedere junioribus, et senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numæ conditum extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit:

ANNOTATIONES.

Venditque.] Ædiles à poetis emebant posuata.

76. *Crasè.*] Crasà et pingui Miorrà, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita pterque habeant, nec enim ars ulla statim perfecta fuit; at indignor eos absolutè laudari et venditari, quasi nihil non accuratum et prorsus elaboratum scriperint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem et præmia.] Imagines poetis erectas in biblioth. Palatina, de quibus Pers. in prologo, &c. Item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poetæ solveret ædilis vel prætor. Hinc sequitur:

Gestù enim nummum in loculos dimittere.

79. *Rectè necne, crocum, &c.*] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in scenam produci, floribus conspersam et odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. ii. v. 416.

Et cum scena croco Cilici perfusa fecens est. Propert. lib. iv. Eleg. i. v. 16.

Pulpita solemnus non olivæ crocot.

Flin. lib. xxi. cap. 6. *Crocum vino mirè congruè, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trojani balsamum et crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 21.

Attæ.] T. Hæ Quinctus togatarum scriptor; à quibusdam magnoperè commendatur: Attæ cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam ætas dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videntur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut observat Crinitus: atque hoc satyricè alludere poetam nostrum volent, cum ait, *perambulet Attæ Fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sexto, Isidorus, &c.

Attæ fabula.] Hæc inscripta fuisse dicitur Mæsterna: et præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro, in Conciliatore, in Ædilibus, in Throno proficiente, à Gellio, et aliis. Crinit. lib. ii. De poet. Lat.

80. *Clament perisse pudorem.*] Pers. Sat. 5. v. 108.

Exclamat Melicerta perisse.

Frontem de rebus.

81. *Ea cum reprehendere coner, Quæ gravis Æsopus, &c.*] Quasi verò histrionis fama et solertia pretium nometque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragediarum actor, gravitate tragicè et actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis; ac per ipsum actionem in dicendo emendasse fertur. Quintil. lib. xi. cap. 3. *Roscius citator, Æsopus gravior,* inquit, *quod ille 'comædias; hic tragedias egit.* Ejus divitias et luxum refert Plinius. lib. x. cap. 51. et lib. liii. cap. 12. Vide et Annot. lib. ii. Sat. 8. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comœdiarum actor insignis arte agendi excellit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem; *Vidistine quàm nihil ab eo histrione nisi perfectè, nihil nisi cum summâ venustate fuit; nisi illa ut docet; et uti omnes moveat ac delectet; Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archiâ poetâ, *Rosci excellentem artem ac venustatem dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisset videretur.* Macrobi. Sat. lib. iii. cap. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roscio et Æsopo histrionibus tam familiaritèr usum, ut res rationeque eorum suâ solertitèr toeretur, &c. — Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, et annulo aureo ab eodè dictatore donatus est, &c.

83. *Saliare Numæ carmen.*] Institutum à Numæ rege solemnè carmen; quod Salii Martis sacerdotè atcilla gestantes saltando cantant. Dionys. Halic. lib. ii. Vide et Annot. lib. i. Od. 36.

87. *Quòd mecum ignorat.*] Illud enim obscurissimum, atque initium fuit poetices apud Romanos, testè Varronè 6. De L. L. Quintil. lib. i. cap. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta dicit; quod vel ex latè vernaculo Lucillii patet:*

Præcul ut ampruat inde, et vulgæ redamptruat olli

ta non favet industria, Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis,
 nec mortuos laudat; Nostra sed impugnat; nos, nostraque lividas odit.
 sed nostra impetit; nos et nostra in invidiam adducit
 Quòd si tam Græcis novitas invisâ fuisset, 90
 per livorem. Atqui si Quàm nobis; quid nunc esset vetas? aut quid
 Græci tam recentia odissent, quàm nos, quid jam
 antiquum extaret? vel quid haberet,
 esset, quod quisque in manibus haberet et evolvet
 quasi omnibus commune? Quod legeret, tereretque viritum publicus usus?
 Age verò, postquam Græci Ut primum positis nugari Græcia bellis
 finitis bellis nugam amare inceperunt, et secundis rebus
 incepterunt, et secundis rebus Cæpit, et in vitium fortunâ labier æquâ;
 vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore
 flagrârunt; artifices marmoris, vel eboris, vel æris
 coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detindefurunt; modò tibi canentibus, modò tragœdiis gavisus
 sunt; non secus ac infans Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ
 puella cum sub nutrice ludit, quod studiosè quæsierunt, citò fastidiosi abjecerunt. Enimverò quid placet, vel displicet, quod non
 contrâ fiat? lata per pacem et res prosperas extitere. 105
 Jam verò apud Romanos diu fuit usitatum et gratum, vigilare manè patente domo, ibique jam interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus modis opes augeri, perniciose verò cupiditas extirpari queat. Subinde plebs inconstans studia vertit, jamque vernus

ANNOTATIONES.

Festus sic rem explicat; In Saliorum exultationibus, inquit, quando præsul amptuavit, id est, motus edidit; redamptuare dicuntur, qui eodem motu invicem referunt. De istis Dionys. Halic. cit. scribit; Ad tibiam movere numerosè, motu armis accommodato nunc simul, nunc vicissim, patrios hymnos cum choris canentes.

93. *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare, Alibi:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egrege dixit quidam; *Quem nimium fovet fortuna, stultum facit* Ita mirum sunt homines comparati: iuter adversa et dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum est totaque alii; imò integra imperia eam sortem experire sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregie pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturâ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum est et perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt designari comediâs, utpote quæ ad tibias agerentur. Dionæd. lib. iii. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam *αυλαϊκὴν* interpretantur, seu artem tibiarum sono res et actiones exprimentî. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas?*] Nihil perperâ placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delæctat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per pacem et res secundas gessere. Vel, has artes produxit variâs apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit; ut ante Græcorum.

Reclusâ Mane domo vigilare, &c.] Patente domo salutatoris, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte; ut tuis consultoribus respondeas*. Supra lib. i. Sat. i.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

106. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes et idoneos debitores Al. *rectis*, id est; legitimis usuris, non illicitiis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere.] Occupare; ne steriles maneat, utque perpetuos sumptus suppedient; *numerosos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire.*] Pila. lib. viii. Epist. 14. *Suis cuique parens pro magistro; aut cui parens non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente—erat enim antiquitas institutum, ut à majoribus natu non ævibus modo, sed et oculis discernere quæ faciendâ: mox ipse per vices quædam tradenda minoribus haberemus, &c.* Gell. lib. ii. cap. 16. *Apud antiquissimas Rom. sine generi, nea pecunias præstantior honos tribus quàm atati solitas: majoreque natu à minoribus colebantur ad dærum propè et parentum vicem.*

Scribendi studio : pueri patresque severi
 Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant. 110
 Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
 Invenio Parthis mendacior, et prius orto
 Sole, vrg.) calamum, et chartas, et scrinia posco.
 Navem agere ignarus navis tinet : abrotonum ægro
 Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum

condere tantum anast. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, et versus pronuntiant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina assevero, Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, per... rum, capsas. Certe qui necit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam; opifices opus moliantur; at periti seque et imperii carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, et levis ista vesania, sic intellige; Poetae animus haud facitè est pecunia cupidus: amat versus, hos duntaxat meditatur; spernit jacturas, fugas servorum, incendia; non machinatur fraudem ullam sodali

es, 115
 Promittunt medici : tractant fabrilia fabri ;
 Scribimus indocti doctique poemata passim.
 Hic error tamen, et levis hæc insania quantas
 Virtutes habeat, sic collige : vatis avarus
 Non temerè est animus : versus amat, hoc studet
 unum :

Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet :
 Non fraude in socio, puerove incogitat ullam
 Pupillo : vivit siliquis et pane secundo :
 Militiæ quaquam piger et malus, utilis urbi.
 Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari : 125
 Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,

vel juveni pupillo; vicitat leguminibus et pane secundario; quod si ad bellum minime proclivis et idoneus, at civibus utilis est. Sic hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari poeta format vocem pueri balbutientem;

ANNOTATIONES.

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, nore illustriun. poetarum. Pers. Prolog.
Carmina dict mi.] Istum versus folgendî inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.
 112. *Parthis mendacior.*] Mendacissimos naturâ fuisse probat, quod mendacium acriter durisque pœnis coercerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cum induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quod tum maximè pugnantem cum fugere viderentur. Vide lib. i. Od. 12. et 19. lib. Od. 6.
 113. *Scrinia.*] Capsas, in quibus scripta reponuntur et chartas.
 114. *Navim agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 6. v. 112.
Navim si poscat sibi peronatus arator, Luciferi rudis, &c.
Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synœcd. Pers. Sat. v. 100.
Dilus helleborum, certo compecere puncto Nescis exanem, velat hoc natura medendi, Abrotonum. Gall. *de l'aronne, ou garderobe.* SOUTHERNWOOD, MALE AND FEMALE. Planta perpetuè virens, amari valdè succi, cujus tum folia tum semen prorsus utilia sunt nervis, nasi, lumbis, urinæ angustis, item contra venena et veneficia, &c. Plin. lib. xxi. cap. 21. Theophrast. Hist. plant lib. vi. cap. 7. Dioscorid. &c.
 118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen versus faciendi cacoëthes et immoderatum studium

- permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiiis avertit, &c.
 119. *Vatis avarus Non temerè est animus.*] Vix, ferè nunquam.
 121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Aded faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parum aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.
 123. *Vivit siliquis.*] Frugali victu contentus agit. *Siliquis* sunt leguminum involucri: Gall. *la gousse des legumes.* Angl. Husks. Pers. Sat. iii. 55.
Pane secundo.] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.
 124. *Militiæ quaquam piger.*] Imbellis licet, non est inutilis civibus. Seipsum facitè notat, poeta noster. Vide lib. ii. Od. 7. ubi de se ait,
 —————
celerem fugam Sensi, relicta non bene parmula.
 Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos milites ac poetas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poetica. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.
 125. *Parvis quoque rebus magna juvari.*] Grammaticâ, poetica, reimpub. juvari et promoveri.
 126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. xi. cap. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex pluri bus asperimè coeuntibus inter se syllabis cœtenatas, et velut conflagratos, quam citatissimè

iam tum detorqueat aurem à sermonibus inopacis; post hunc post animum quoque imbuat optimis institutis; emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclara gesta narrat; statim presentem instituit exemplis præteritis; consolatur pauperem et laborantem. Unde verò inopata adolescentula, et pueri pudici acciperent procreationes, nisi Musam potestatem donasset? Chorus auxilium petit, et faventes deos animadvertit; sagittas pluvias blandè et ritè supplicans; avertit morbos, arctoque mala independentia; pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non et inferi.

Antiqui agricolæ robusti, et paucis contenti post collectas fruges feriis recreantes corpus, ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quam fidei uxore, sacrificabant suam Telluri, lac Silvano, flores et vinum Genio, qui suis recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina

Torqueat ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem :
 Mox etiam pectus præceptis format amicis,
 Asperitatis, et invidiæ corrector et iræ :
 Rectè facta refert orientia tempora notis
 Instruit exemplis : inopem solatur et ægrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
 Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
 Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus; 135
 Avertit morbos, metuenda pericula pellit :
 Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum
 Carmine Di superi placantur, carmine Manes.
 Agricolaë prisci, fortes, parvoque beati,
 Condita post frumenta, levantes tempore festo 140
 Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
 Cum sociis operum pueris, et conjuge fidâ, [843]
 Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
 Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
 Fescennina per hunc invecata licentia morem 145

ANNOTATIONES.

volvant, quo sit absolutius os et expressior sermo, inquit idem Quintil. lib. i. cap. 1.

127. *Torqueat ab obscœnis.*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimonie. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, et quæ Juvenalis scribit Sat. iv. 44.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores incoercitos, sævos, duros corrigens, flectens, in meliorem formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes et egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis [instruit exemplis].] Ex ante bene factis docet quid nunc sit agendum, quid debeat, quid laude dignum esse videatur; ex præteritis presentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè verò secularè carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum et virginum carmen secularè canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Hinc etiam pertinet quod scribit Varro lib. ii. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris moretur, cum pluvie exoptantur.* Rein explicat Festus: *Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam quæ erat extra portam Capenam juxta sedem Martis; quam cum propter nimiam sic-*

citatem in urbem petraherent, insequeretur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc et cætera, legere est in carmine seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 49.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum; jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris, &c.*] Non ex-gastulis tunc et servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porcâ. Sic enim terræ fertilitas suis fecunditate indicabatur. Cic. 2. de legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo ruris et pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus et vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla verò credebatur victima; ut explicavi lib. iâ. Od. 17. v. 14. Festus Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio.—

145. *Fescennina per hunc invecata, &c.*] Sic, inquam, poeta describit originem profanæ obscœnitatis. *Rusticus jam laborum liber, ut est Epist. ad Pis. festo tempore corpus animumque relevans, rustica opprobria jactavit; id est, alii alios rudi sed prociaci carmine lacerantes oblectamentum quaesivere. Et hinc nata est subinde comœdia; ut dicitur ahi.*

Fescennina licentia.] Versus petulantes et protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuerunt primo in urbe Hetruriam Fescenniam. vern. dicitur *Castellana*. Hinc quoque ortum est carmen nuptiale, incoercitas

Veribus alternis opprobria rustica fudit,
 Libertasque recurrentes accepta per annos
 Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
 In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
 Ire domos impunè minax. Doluère cruento
 Dente lassitū: fuit intactis quoque cura
 Conditione super communi: quin etiam lex,
 Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
 Describi. Vertère modum formidine fustis;
 Ad bene dicendum delectandumque redacti.
 Græcia capta ferum victorem cepit et artes
 Intulit agresti Latio: sic horridus ille
 Defluxit numerus Saturnius, et grave virus
 cati. Deinde victa Græcia victorem bellicosum devinxit, inexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera potius Saturnia desinit, et cultus abegit putidum factorem.

jactavit agrestia dieteria
 carmine amœbo, annisque
 redeuntibus usitata hæc li-
 centia hilariter jocata est;
 150 usquequod dirum a comita
 abit in publicum maledicen-
 di furorem, et nobiles fami-
 [844] lias temerè impetivit. Tum
 mordacibus dieteriis appe-
 titi gemoerunt: atque etiam
 ii, qui non fuerant lassitū,
 condoluerunt de publico dis-
 crimine. Imò lex et pœna
 155 est constituta vetans ullum
 maledictis verbis notari.
 Tunc fustuari metu carmen
 converterunt, ad laudand-
 um et oblectandum revo-

ANNOTATIONES.

sales et dieteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni et procaeces Fescennini dicti sunt. T. Livius l. 7, initio, multa refert non valde his consona; sed profectò magis Horatio credendum.

146. *Veribus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos, nimirum dicaces et mordaces, in Pollionem aliquando scripsit; quibus quòd non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio; nec licet, nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 6.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè et liberè, post messem annis singulis usitatus et confirmatus est; donec licentiam nimiam et criminiosam coerceri necesse fuit. Huc pertinet, quod lib. i. Sat. 7. v. 31. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus,

—Magnè compellans voce cucullum.

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primo libertas cavillandi fuit tantùm, at subinde erupit in maledicentiam publicam; contumeliosè notati sunt honesti quisvis viri, nominatim vitiiis objectis. Talis fuit vetus comœdia cum apud Græcos, tum etiam postea apud Romanos.

153. *Conditione super communi.*] Par enim sors omnibus imminerebat, et periculum, ne proproso carmine proscinderentur.

Lex, Pœnaque lata.] Lex. 12. tab. erat.

Si quis occidisset malum carmen, sive condidisset, quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capitale edo. Cic. Tusc. 4. Item 4. De rep. ejusdem meminist. *Nostris xli. tabula eum perparvas res sanxissent, in his hanc quoque sancientiam pulaverunt, si quis acilivisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiumque alteri.* Arnob. lib. iv. *Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinatur et vita, decemviralibus scitis evadere nobilitatis impunè.* Vide S. August. De civ. Dei lib. ii. cap. 9. et supra, lib. ii. Sat. 1. v. 82.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est, Judiciumque.—

164. *Verbere modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, et nominatim vitia notare; satiras verò scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledicti; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul et securibus constabant fasces magistratum. Vide supra Cicer. cit. De rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis naïa potius videtur.

166. *Græcia capta, &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illate sunt in Italiam, adhuc rudem, et disciplinis nondum excultam; quarum amonitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis et impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italia ab Saturno rege, ac diù etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Vernus Saturnius, inquit Festus, appellantur illi antiquissimi, quibus et à Nævio bellum Puricium scriptum est, et à multis aliis pluræ composita sunt.* Ennius de iisdem.

—*Scripturæ alii rem*

Veribus quos olim Fauni satosque canebant, Cum neque Musarum scopulos quisquam superbrat.

Porro in versus omnes erant tambici hypercatalecti; qualis iste.

Malum dabant Metelli Nævio poeta.

158. *Græce virus Munditia pepuldræ.*] Venustus Græcorum expulit rusticitatem et inconcinnitatem è sermone et scriptis Romanorum. *Virus, doctas aures velut enecans; barbara scilicet oratio, atque reconditorum verborum fetor;* ut aiebat Augustus, teste Suetonio antea cit. Octav. 86.

Attamen diu superflua, et Munditiæ populære. Sed in longum tamen seruum vaporos etiamnum quondam rusticitas. Nam tardè Romani ingenium appellerè ad libros Græcorum; postque bella Carthaginiensia pæce frustes, investigare ceperunt, quid boni continerent Thæspis, Æschylus, Sophocles. Quin tentarunt, an scripta illorum pro dignitate possent transferre in Latinum sermonem: et placuerunt sibi animo excelsi et vehementes. Quippe habent de tragico spiritu non parùm, nec infelicitè exequuntur: at emendare quod compositorum, ignominiosum decunt et avertantur. Putatur comœdia nequaquam esse difficilis, eò quòd materiam sumit et vitæ comicum. Verùm eò magis operosa est, quò minus habet indulgentiæ. Animadvertens, quall modo Plautus sustineat officia adolescentis amatoris,

Tentavit quoque, rem si dignè vertere posset;
Et placuit sibi, naturà sublimis et acer. 165

Nam spirat tragicum satia, et feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram. 166

Creditur, ex medio quia res accessit, habere
Sudoris minimum; sed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus. Adspice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephæbi, 169

ANNOTATIONES.

160. *In longum tamen seruum Manserunt, &c.*] Diu in Italiâ, ac Rome etiam mansit inquinatus sermo, permixtus videlicet è pluribus linguis; Italiâ, Græcâ, Oscâ, Phrygiâ. Semigræci erant cum poetæ tum oratores. Romani pæssim Græci vocabantur: adeò ut indignatus Cato exclamaverit in senatu, se non posse ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 6. De ling. Lat. Dionys. Halic. in fine lib. I. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

—Non possum ferre, Quiritis,
Græcam urbem, &c.—

163. *Sophocles, Thæspis, Æschylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poetæ insignes fuère. Annis ante Christum plus sexcentis tragediam Thæspis invenit, Æschylus post annos ferè centum explevit, denique Sophocles mirè perfecit, Æschylo jam sene. De Thæspi et Æschylo plura in Epist. ad Pisones.

Sophocles.] Is Atheniensis exercitûs dux fortissimus cum Pericle, item et accuratissimus scriptor tragediarum 120, ut aiunt; quanquam ex his habeamus supersites tantum septem; cæteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates et Aristophanes: apud dictus ob suavitatem orationis: ter et vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nancupabatur, teste Diogene Laertio lib. iv. Vid. Val. Max. lib. viii. cap. 7. et lib. ix. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.*] Tragicorum istorum lectione delectati, quondam eis illis in Latino sermonem vertere aggressi sunt. Quis integras etiam tragedias Græcorum Latinitate donatas in scenam dederit Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius: quarum supersunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertens.] Græcorum vim, altosque tragediarum spiritus asequi, et Latino sermone simulari.

165. *Placuit sibi, naturà sublimis et acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes sibi visum non infelicitè rem moliri, et dignè satis imitari sublimis illorum dictiones et sententias, pro inuito nempe Romanis acris et sublimi ingenio, ad sustinendam tragici spiritûs altitudinem valdè apto et idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incepto nostri poetæ non destitissent, non viribus suis nimium distulsi, seu quòd eos offenderet lima labor et mora. Quòd si jam tunc illi, alique deinceps, lituram et censuram minus timuissent, certè nunc, nec virtute foret clarior potentius armis, Quam liturgâ Latinum. Ita sentit et loquitur Horatius tum hic, tum in Epist. ad Pison. v. 269.

168. *Creditur, ex mediò, &c.*] Comœdia dissolutatem ostendit, quia poetæ comico venis non datur: quasi facile sit perfectè exprimere res et actiones vulgares. Verùm exemplum celeberrimum comicorum probat, arduum opus esse comœdianam.

170. *Adspice, Plautus Quo pacto, &c.*] Vide quàm aberrat a scopo ipse Plautus alioqui sèlers, pariter et Dorsennus: quàm ille parùm sibi constet in tuendis partibus juvenis assantis, &c. quàm alter *edacibus paravit* sit importunus, quos perpetuò ad nauseam usque representat. Plerique dubitarunt, utrum ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culpato Dorsenno præferretur, et velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones, v. 270.

Et nostri proci Plautinos et numeros, et Laudaveris sales, nimium patienter utrumque, Ne dicam stultè, mirati.

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hic arguitur, quòd œciat, vei non curret ita personam formare, ut servetur ad imitam, qualis ab incepto processerit, et sibi constet, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 126.

Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi :

Quantus sit Dorsennus edacibus in parasisis ;

Quàm non adstricto percurrat pulpita socco.

Gestit enim nummum in ioculos dimittere ; post hoc

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,

Exanimat lentus spectator, sedulus inflat :

Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum

Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me 180

Palma negata macrum, donata reducit opimum.

Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,

Quod numero plures, virtute et honore minores,

Indocti, stolidique, et depugnare parati, 184

Si discordet eques, media inter carmina poscunt

Aut ursum, aut pugiles : his nam plebecula gaudet.

Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas

delectatur. Sed equites ipsi *abjectâ* aurium voluptate, convertuntur.

senis avari, lenonis captantis, ut nimius sit Dorsennus hî parasisis gulosis : ut dissolutio socco per theatra vadat : enimverò gaudet pecuniam inferre in marsupium ; [847] deinde non angitur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido, erigitur attentio. Aded leve et parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit moestum, concessa exultantem. Non raro quoque audacem poetam deterret, atque alienat, quod plures numero, *tique* merito et dignitate inferiores, imperiti et bardi, promptique ad configendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt vel ursum, vel athletas ; his enim plebs

ANNOTATIONES.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dorsenus, poeta comicus, Atellanarum fabularum scriptor ; cuius mentio est apud Plin. lib. xiv. cap. 13. ubi et aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm uterque peccet, et à perfecto distet ; aded falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comediâ. Certè in hoc poeta ut plurimum aut nimius est, aut deficit ; quod facere videtur materiæ parvitas. At contrâ in tragediâ res graves hinc poetæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt ; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, et à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria ; *soccus* comædorum calceus, non *atriculus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poetam, inconcinne scribentem ; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique et semper custodire, *vel ut scriptas servare vices operumque colores, &c.* Vid. *Epist. ad Pis.*

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius locri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Ylanum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à prætorè, vel ædilibus ; ut annotavi suprâ.

176. *Cadat, an recto stel fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sempiterna expetatur. *Pers. Sat. 5. v. 104.*

— *Tibî recto vivere talo*

Sæpi dicit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poeta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ ; tam vanus et clamitosus est hic laudis, quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt, negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites alio velint quàm plebs ; si obstant plebi flagitanti, ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur ; nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In media fabulæ actione post unum aut alterum comædiæ seu tragædiæ actum. Vide Terentii *Hecyræ* prologum, qui totus eâ de re est.

Hecyra—*hæc cum data est nova,*

Novum interveni tritium et calamitas ;

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit

Illa populus studio stupidus in funambulo

Animum occupat

Cum primum eam agere capiti, pugilum gloria,

Funambuli eodem accessit expectatio ;

Comitum conventus, studium, clamor multorum

Fecere, ut ante tempus exitum foras.

Primo actu placeo ; cum interea rumor venit,

Datum iri gladiatores ; populus convolat,

Tumultuantur, clamant, pugnant de loco,

Interea ego meum non plus tulati locum,

Nunc turba nulla est, otium et silentium est.

Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed nume

ad oculorum oblectationes instabiles et fluxas; per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ et peditum cohortes. Mox reges ante fortunati revinctis, à tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilita, petorrita, naves; portatur ebur captivum, et Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quam rideret, cum plebs attentè spectat vel novam bestiam conflam è pantherà et camelo, vel candidum elephantem; Sanè plebem magis quàm Indos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quàm histriones; poetas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox

Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
 Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
 Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ:
 Mox trahitur manibus regum fortuna retortis; 191
 Esseda festinant, pilita, petorrita, naves:
 Captivum portatur ebur, captivæ Corinthus. [192]
 Si foret in terris, rideret Democritus, seu
 Diversum confusa genus panthera camelo, 195
 Sive elephas albus vulgi converteret ora:
 Spectaret populum ludis attentius ipsis,
 Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
 Scriptores autem narrare putaret asello
 Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces 200

ANNOTATIONES.

equester etiam ordo levitatem popularem sequitur; et spectaculo malunt oculos pascere, quàm voluptas citius evanescit, quàm auribus excipere, quod animo certam et diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.* *Aulæa* recondita cessant, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ et vela remouentur, adeoque fabula et carmina intermittuntur, dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. vii. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi; apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestrâ, aut in equo Trojano craterarum tris millia? aut armatura varia pedulatus aut equitatus in aliquo pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.*

Quæ potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à valentissimâ bestiâ lanialur, aut præclara bestia tenabulo transverberatur? &c.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.* Dum bellorum species representatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer que sunt lib. i. Epist. v. 40. et seq. de magno numero chlamydeum scenæ præstatarum.

192. *Esseda.* Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilita. Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ et carpenta.

Petorrita. His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. lib. xv. cap. 30.

Naves. Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ nauumachiâ, vel productis navibus, seu pictis in scenâ seu veris in Tiberi, qui theatro vroximus, ut vult vetus schol. aut po-

tidis in amphitheatris, quemadmodum docet Martialis. spectac. Epig. 24. ubi de representato navali certamine, subitòque immisâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorum aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.* Captarum urbium imagines et simulacra ex ebore Meminit Quintilianus lib. vi. cap. 3. *Chryseus, cibus in triumpho Cæsaris eburnæ oppida essent translata, et post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas euse oppidorum Cæsaris dicit.*

Captiva Corinthus. Simulacrum urbis Corinthi à L. Mummius expugnata et expulsa. Alii interpretantur, vasa æris Corinthi à victore direpta et asportata.

194. *Democritus.* De eo lib. i. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.* Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam: imò designatur optimè camelo pardalis, vulgò *une giraffe*. Varro 4, de ling. Lat. *Camelus* suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut *Alexandriâ camelopardalis nuper advecta, quoddam figurâ ut camelus, maculis ut panthera.* Vide Solius. cap. 33. Dion. Lib. 43. Plin. lib. viii. cap. 18. *Camelorum, inquit, aliqua similitudo in duo transfertur animalia; Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus et curribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus; unde apelata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum visa Roma. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ovis fera nomen invenit.*

196. *Elephas albus.* Quis rarè invenitur. Vide Ælian. lib. iii. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.* Pro verb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleam et operam perdere: *asello, plebecule stultis et contumaci.*

200. *Quæ pervincere voces, &c.* Quis adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tu-

Evaluere somam, referunt quem nostra theatra?

Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum;

Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus auctor
Cum stetit in scenâ, concurrat dextera lævæ.

Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet ergo?

Lana Tarentino violas imitata veneno.

Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,

Cum rectè tractent alii, laudare malignè;

Ille per extentum funem mihi posse videtur

Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

Ut magus; et modò me Thebis, modò ponit Athenis.

Verùm age, et his, qui se lectori credere malunt

Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,

Curam impende brevem; si munus Apolline dignum

magus; ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age vero, imminue solitudines eorum etiam, qui malunt, se lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi;

si quidem vis scriptis, implere locum Apollini ritè dicatum,

posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Hetruscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artificiam, et opes exoticæ, quibus cum circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistra jungitur. An rerò jam quidpiam locutus est? Nihil profectò. Quid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitris, me parcè laudare ea, quæ facere detrectem, quando scitè, peragunt cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit, velut

[850]

205

210

[851]

215

ANNOTATIONES.

multuantis populi et vociferantis.

201. Referunt quem nostra theatra? Ob reflexam echo. Vide lib. i. Od. 20.

202. Garganum.] Apulie montem, de quo lib. ii. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussus; mare, stridens et resonans, Austro flante, fluctibus collisus.

Mare Thuscum.] Mare inferum, et Tyrrhæum, de quo lib. i. Od. 11.

203. Artes.] Habitus histrionis artificiosus; apparatus vestium peregrinis opibus et artificio conspicuus.

205. Concurrat dextera lævæ.] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit et complodit.

206. Dixit adhuc aliquid? Tum verò hospes querere possit: Unde populi admiratio, cum nihil adhuc pronuntiârît auctor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat insana plebs.

207. Lana Tarentino violas imitata veneno.] Vestis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs cum lanâ, tum purpurâ, exquisitâ celebratur. Plin. lib. viii. cap. 48. Lana, inquit, circa Tarentum summam nobilitatem habent. Lib. ix. cap. 39. Violacea purpura rigebat, cujus libra denariiscentum venebat; nec multò post rubra Tarentina. Vide et lib. xxi. cap. 6. et 8.

208. Ac ne fortè putes, &c.] Removet à se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, proinde admirari.

209. Laudare malignè.] Exigò, quasi invadendo illa. Virgil. Æneid. vi. 270.

Quale per incertam lunam sub luce malignâ

210. Per extentum funem, &c.] Moftri et perficere quod difficillimum est.

211. Qui pectus inaniter angit, &c.] Qui pro arbitrio movet animum, et in quamlibet partem infectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem; sed metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunt.

213. Magus.] Præstigiator, oculos fascinans.

Vide Cœl. Rhodig. lib. ix. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c.] Dum ita describuntur

et narrantur in scenâ, quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illuc interesse videatur sibi auditor, et rem oculis spectare. Aristot. Poët. tanquam intersit rebus ipsis agendis. Porro illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque tragici desumpserint. De Thebis, lib. ii. Sat. 6. de Athenis, lib. ii. Sat. 7.

214. Verùm age.] Augustum comœdiâ in primis gaudentem hortatur poëta, ut faveat non solum dramaticis, sed et epicis; quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteròs transmittitur; atque omnes æque præmiis stimulet ad rectè et suaviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epes majunt componere à posteris legenda, quam drama spectandum à populo, sæpe optimum carmen fastidioso, at ad ineptiarum ursi, funambuli, purpureæ vestis spectacionem gestiente. Vide supra.

216. Curam impende brevem.] Certa ad vicium præbendo subsidia; vel utrosque laudando et fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam a se sedi Apollinis adjunctam in monte Palatino, Lib. i. Epist. 3. v. 17.

no poetis cupiditatem augere, ut animosius adent Heliconem præclarum. Certè nobis poetæ multa sæpe mala creamus (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum è versiculis nostris; dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur, non adverti labores nostros, et carmina subtili stylo conscripta; dum speramus fore ut, cum primùm audieris nos versus condere, spontè et benignè advoces nos, utque ab egestate viodices, et scribere imperes. Verumtamen oportet expendere, quales ministros sortitur virtus in bello, et pace conspicua, nec tradenda infimo poetæ. Alexandro magno placuit ille Chærilus, qui pro versibus inconditis et inconcinnis obtinuit Philippus regium numisma. At quem admodum atramentum contactum, inquinant gesta illustria, La ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit pretiosus,

Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
 Ut studio majore petant Helicon virentem.
 Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ
 (Ut vineta egomet cædam mea) cum tibi librum
 Sollicito dagnus, aut fesso; cum lædimur, apum
 Si quis amicorum est ausus reprehendere versum;
 Cum loca jam recitata revolvimus irrevocati;
 Cum lamentamur, non apparere labores
 Nostros, et tenui deducta poemata filo;
 Cum speramus eò rem venturam, ut, simul atque
 Carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
 Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
 Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
 Edituos habeat belli spectata domique
 Virtus, indigno non committenda poetæ.
 Gratus Alexandro regi magno fuit ille
 Chærilus, inculcis qui versibus et malè natis
 Retulit acceptos, regale numisma, Philippos.
 Sed veluti tractata notam labemque remittunt
 Atramenta, ferè scriptores carmine foedo
 Splendida facta linunt. Idem rex ille, poemata
 Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
 Imprimit notam et maculam, sic ferè scriptores rudi carmine
 La ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit pretiosus,

ANNOTATIONES.

218. *Helicon.*] Montem Boeotim sacrum Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In se et alios poetæ epicis culpam derivat ac rejicit Horatius, quòd minùs Augusto gratiosi sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id est, ut meos ipse errores fatear et emendem.

Cum tibi Sollitio, &c.] Poeta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quamquam ab isto peccandi genere longè alienus; ut patet ex datis luculenter Vinnio Asellum mandatis et præceptis, cum eum doceret rationem tempestivè et commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide lib. i. Ep. 13.

221. *Non apparere labores.*] Velut aliud uerbum Horatius expostulat, quòd plerumque non satis advertat lector vel auditor, que ab auctoribus summat cura, arte, ingenio sunt scripta.

222. *Tenui deducta poemata filo.*] Possunt hæc verba in bonam indidmque partem; vel extrinse et scire composita, vel vbi et humili stylo; adeoque indigna sù laude, quoniam depositur ab auctoribus.

223. *Cum speramus, &c.*] Tancum nobis arrogamus desperamus et stultè.

224. *Quales Edituos habent, &c.*] Quales precarios deceant virtutem egregiam. Adem virtutis velut nummi exigit Horatius, assignatque banatarios et patens velut edituos.

225. *Alexandro magno.*] III. Macedonum rex hæc ante alios auctores notat.

226. *Chærilus.*] Invidiosus poeta Thucididus

et Herodoti vivens temporibus; quem Aristoteles in Top. notat: *Qualia Homerus, non qualia Chærilus, inquit.* Vide Ep. ad Pisones, v. 357.

224. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis, patris Alexandri magni, effigie signatos. Duos fuisse Chærilos constat, quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius poeta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit; cai pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Posterior fuit iste Alexandri comes assiduus, testibus Q. Curtio et Plutarcho: de quo variè narrant. Quidam scribunt perigisse Alexandrum cum Chæriilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos; opere verò confecto, vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chærilum invidia periisse. Vide Suidam, &c. Porro videtur Horatius isti Chæriilo quæpiam tribuere, que prioris sint; ut Alexander sit imitatus, quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter menerans.

226. *Scriptores carmine foedo.*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui seculi omni modo forent, ac benignè patienterque audierit recitantes non tantum carmina et historias, sed et orationes atque dialogos; *compos lamem* aliquid de se, nisi et serio et à præstantissimis, offendebatur; admonēbatque prætores ne paterentur nonien suum commissionibus

Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellum
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quod si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad hæc Musarum dona vocares;
Bæontum in crasso jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ.
Nec magis expressi vultus per aenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum.
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque

humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, et situs regionum, et fluvios, et arces montibus inædificatas, et viculos reges barbaros, et bella tuis

[863] decreto interdixit, ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius quàm Lysippus effingeret ex ære imaginem strenui Alexandri. Quod si iudicium hoc solum in æstimandis artibus vocares ad scripta, et ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aëre Bæotia. Verum selecti a te, [864] Auguste, poëtæ Virgilius et Varius non turpant tua de se iudicia, et dona, quæ acceperunt plurimâ cum gloria largientis. Virorum autem illustrium vultus æræ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores et ingenium versibus poëtæ. Ego verò non mallem scribere

ANNOTATIONES.

obsoleverit. Suet Octav. cap. 89.

239. Edicto vetuit.] Cic. lib. v. Epist. 12. Nec enim Alexander ille gratiæ causâ ab Apelle potissimum pingi, et a Lysippo fingi volebat; sed quod illorum artem cum ipis tum etiam eibi gloriæ fore putabat. Idem narrat Plutarchus, atque, è duobus Alexandris, alterum in victum scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: Alexander imaginem suam, quod certior posteris daretur, noluit a multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè admiraret ære, colore, cælamine; quin solus eam Polydorus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet. Plin. lib. vii. cap. 37. Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret. Vide et Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellum.] Eximius ille pictor ex insulâ Co, toto orbe celebratus pictis ingenio et venustate tabellis.

240. Lysippo.] Statuarius ille præclarus ad vilitatem optime accessit. Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. iii. El. 9. v. 9.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. Fortis Alexandri vultum.] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

Quod si iudicium, &c.] Alexander de picturâ aliisque artibus bene iudicans, quàm ineptè censit de carminibus! Certè Bæotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. vii. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. var. lib. ii. non fuisse picture æstimandæ peritum ostendit; refert enim, Alexandri equo adhiuniente ad quem ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valdè laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, imperator, vide-

tur equus tuus in arte pingend. esse te intelligentior.

244. Bæotiam in crasso.] Quamquam sæpius, fortes creantur fortibus, contra tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione, Bæotia nempe Thebis, oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bæotios ut plurimum fuisse stupidos et hebetes, aut valdè crassos pro cæli et æris ratione. Unde nata proverbialia: *Sus Bæotica, auris Bæotica, Bæoticum ingenium.* Cic. 1. De leg. Videmus quàm varia sint terrarum genera — alia, quæ acuta ingenia gignant, alia, quæ retusa. Quæ omnia sunt ex cæli varietate, et ex disparili aspiratione terrarum. Idem De fato num. 7. Inter locorum naturas quantum intersit, videmus; alios esse salubres, alios pestilentes — Athenis tenue cælum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; crassum Thebis; itaque pingues Thebani, &c.

247. Varius.] De eo lib. i. Od. 6. et lib. i. Sat. ult. sub finem.

248. Nec magis expressi.] Plutarchus refert Catonem censorium eos deridere solitum, qui statuarius cupiditate flagrarent, ignorantibus se pictorum et fabricorum operibus gloriari: sul verò pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib. iv. Od. 8.

250. Nec sermones ego mallem.] Adverte prudentiam et modestiam poëtæ nostri. Ego, inquit, si elici carminis scribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Augusto præclare gestas versibus heroicis consignare, quàm satiras pedestri musâ scribere; verum illius materiam gravitati vires meas imparas sentio; timoremque splendida facta factis scriptis illinere et maculare.

252. Arces montibus impositas.] Præsidia et custodias ubique disposuit — per Rhenum quidem ripam quinqueaginta amplius castris direxit. Flor. cap. ult.

253. Tuis auspiciis confecta.] Vide lib. iv. Od. 4

auspicis orbe toto finita, et
 templum includens Janum
 pacis custodem, et Romam
 te regnante Parthis metu-
 endam; si quidem tantum
 valerem, quantum exopta-
 rem. At tua majestas non
 admittit exile carmen; et
 mea verecundia rem aggre-
 di veretur, ad quam vices
 minimè sufficiunt. Porro of-
 ficia stultè gravant eum,
 quem colunt, præsertim cum
 se protrudant versibus et
 carmine. Enimverò citius
 quisque discit, ac facilius
 recordatur, id quod deridet
 quam quod æstimat et mi-
 ratur. Ego quidem sperno
 œdilitatem, que mihi mo-
 æstiam creat; et nolim us-
 quam cerà effingi malè ex-
 presso vultu, aut versibus
 inconditis laudari: ne eru-
 bescam turpi affectus dono,
 simulque cum læsatore meo patente ciuità jacens deporter in vicem, ubi venduntur thus, are
 mata, piper, et quodcumque involvitur insularis chartis.

Auspiciis totum confecta duella per orbem,
 Claustaque custodem pacis cohibentia Janum, 255
 Et formidatam Parthis, te principe, Romam;
 Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque
 parvum
 Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
 Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
 Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget; 260
 Præcipuè cum se numeris commendat, et arte. [856]
 Discet enim citius, meminitque libentius illud,
 Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
 Nil moror officium, quod me gravat; ac neque ficto
 In pejus vultu proponi cereus usquam, 265
 Nec pravè factus decorari versibus opto:
 Ne rubeam pingui donatus munere, et unà
 Cum scriptore meo capsâ porrectus apertâ,
 Deferar in vicum vendentem thus, et odorea,
 Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptiâ. 270

EPISTOLA II. Ad JULIUM FLORUM.

Excusat se, quòd nec literas nec versus petitis misisset.

O, Flore, amice fidelis
 probo et illustri Neroni, si
 fortè aliquis vellet tibi ve-
 nundare servum Tibure aut
 Gabiis oriundum, atque tibi
 sic loquatur: Iste sincerus,
 et integer à capite ad cal-
 cem, tibi vendetur octo mil-
 libus nummorum; famulus
 promptus obsequi nutibus heri

FLORE, bono claroque fidelis amice Neroni, [866]
 Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
 Tibure, vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic et
 Candidus, et talos à vertice pulcher ad imos,
 Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo: 5
 Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,

ANNOTATIONES.

255. *Claustaque custodem, &c.*] Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore, lib. iv. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. i. Od. 12. et 19. lib. iii. Od. 5. lib. iv. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potius grave est.

262. *Discet enim citius, &c.*] Cic. pro Muræna. Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminil.

264. *Neque ficto In pejus, &c.*] Malim nullam è cerà imaginem, quàm pravè fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fuscè, Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi et inepto carmine, inconditis insularisque versibus.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptiâ.*] De eâ insulorum librorum infelici sed justà sorte dixi alibi. Vide lib. i. Epist. ult. v. 12.

Epistola II.—1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem verò, quanquam nihil pollicitum, subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hâc Epistolâ: in quâ et eximias quædam ad poësim et ad bonè beatèque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. i.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè vellet, &c.*] Similitudo, quæ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. i. Od. 7. et 18. et lib. ii. Od. 6.

Gabiis.] Lib. i. Epist. 11. et 15.

Hic et Candidus.] Versus sunt mangoniis ut que ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex anollâ, vatus docti.

Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
 Cuilibet : argillâ quidvis imitaberis udâ :
 Quin etiam canet inducto, sed dulce bibenti.
 Multa fidem promissa levant, ubi pleniùs æquo
 Laudat venales, qui vult extrudere, merces. [867]
 Res urget me nulla : meo sum pauper in ære.
 Nemo hoc mangonum faceret tibi : non temerè à me
 Quivis ferret idem. Semel hic cessavit, et, ut fit,
 In scalis latuit metuens pendentis habenæ.
 Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
 Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
 Prudens emisti vitiosum : dicta tibi est lex :
 Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
 Dixi mæ pigrum proficiscenti tibi, dixi
 Talibus officiis propè mancum ; ne mea sævus
 Jurgares, ad te quòd epistola nulla veniret.
 Quid tum profeci, mecum facientia jura
 Si tamen attentas ? Quereris super hoc etiam, quòd
 Expectata tibi non mittam carmina mendax. [868]
 Luculli miles collecta viatica multis
 Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
 Perdiderat : post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
 Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
 Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt, [869]
 Summè munito, et multarum divite rerum.

Itæris Græcis eruditus, omnis disciplina capax : hunc velut molle latum ut libere rit finges : cantabit etiam sine arte, quod jocundum inter epulas. Nimis sollicitationes minuunt fidem, quando plusculum laudet merces venales, qui cupit eas citò vendere : at nulla meo necessitas premit : in propriis bonis modicus sum : nullus negotiator sic tecum ageret : non alius à te idem à me facile obtineret. Hic semel cessator fuit, atque, ut accidit interdum, se occultavit metu scuticaram ad scalas suspensarum. Trade pecuniam, si te non offendit fruga, quam excipio. Post hæc accipiet mango nummos sine metu pœnæ, ut credo : tu sciens emisti pravum : significata tibi fuit conditio : hunc nihilominus insequeris, et injustè lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, et ad ejusmodi officia minime sedulum ; ne gravis irascereris, si nullas ad te literas mitterem. Quid verb profuit, quandoquidem leges

mihi favontes aggredieris ? Expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax. Verum attende paulisper. Luculli miles viz subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens, tam sibi quàm hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probe munita, multisque opibus instructa ;

ANNOTATIONES.

7. *Literulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluri venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palastrâ, in nunciis : solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolu negotiator vult videri non dare verba, cum maxime verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alium habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro B. scio comædo : *Locuples erat : nihil debebat : in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animus ita declarat metu legis, ut potius dissimulare et tegere dicendus sit ; adeo rem verbis involvit, extenuat, subornat.

Ut fit In scalis, &c.] Quòd segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululum delituit, absultque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioso dicat, fugit : vel, semel fugit.

15. *In scalis.*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis scuticæ, quas ob oculos semper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem *ugam* dicit breviter, excipitque ; quod nisi fa-

ceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ : non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda sunt* (ut putà, esse mendacem, aleatorem, furacem, ebriosum, fugacem) *quæ nisi dixeris, redhibebunt mancipium jure civili.* Vide lib. Sat. 3. v. 265. annotat.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronunciata est tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus, Mithridatem Ponticæ Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrae collocatum.

Loco Summè munito.] Tigranocertans quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridate, *quæ urbs capta exercitum ingentem prædâ dilavit : seu alii melius, Nisibim Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.*

ob id verò facinus pulchris
muneribus afficitur, accipit
que plus quam viginti millia
sestertium nummorum. Eo-
dem ferè tempore volens
imperator diruere castrum
quoddam, cepit hunc ip-
sum militum adhortari ser-
monibus, qui vel ignavo posse-
rent alios dare. Ho gene-
rosus, quò te tua virtus vo-
cat; perge felicibus auspi-
cibus, magna pro faciendis
munera consecuturus. Cur
moraris? Tum ille astutus,
etiam agrestis, ait. Vadat il-
luc, vadat, quo iubeas, qui
loculos amiserit. Ego Romæ
educatus et edoctus sum
quantum damni Græcis at-
tullisset Achilles offensas.
Deinò insignes Athenæ ali-
quando plus doctrinam con-
sulerunt, nempe ut possem
pravum ab honesto distin-
guere, ac veritatem inda-
gare in nemore Academi.
Sed infortunata tempore ab-
straxerunt me loco iocundo,
et civiles fluctus militum im-
peritum appulerunt ad ex-
ercitum nequaquam parem
viribus Augusti Cesaris.
Unde statim ut Philippi me
exemerunt abjectum amputatis aliis, spoliatumque dome et bonis paternis, audax inopem acci-
git carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit quibus pharmacis unquam
curari possim, si satius non ducerem quiescere, quam versum condere? *Ætas delirus omnia
paulatim auferit à nobis; jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias:*

Clarus ob id factum donis ornatur honestus,
Accipit et bis decem super sestertia nummum.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cepit eundem 35
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. Quid stas?
Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
Ibit eò, quò via, qui zonam perdidit, inquit. 40
Romæ nutrirî mihi contigit, atque doceri
Iratus Grajis quantum nocuisset Achilles,
Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ: [357]
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum. 45
Dura sed emovere loco me tempora grato,
Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni 50
Et laris et fundi; paupertas impulit audax,
Ut versas facerem: sed, quod non desit, habentem
Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutaë,
Ni melius dormire autem, quam scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur epætes: 55
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum:

ANNOTATIONES.

39. *Donis honestis.*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Castrensem crumenam et pecuniam, quam milites in zonâ portare consueverant. Evangel. Mar. cap. 6. Gel. lib. xv. cap. 12. sic loquitur C. Gracchus. *Cùm Româ profectus sum, Quirites, sonas, quas argenti plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutrirî mihi contigit.*] Lib. I. Sat. i.

42. *Iratus Grajis quantum, &c.*] Id est, didici Homeri Iliadem, in quâ refertur Achilles ob eripiam sibi Briseidem iratus secossisse à reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimum nocuisse. Vide lib. i. Od. 15. ad finem. Porro studiorum omnium initium debebant poëti ab Homeri Achille. Unde proverbia de rudi et illiterato. *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas philosophiæ operam dedi. De Athen. lib. ii. Sat. 7.

45. *Inter silvas Academi.*] Academia locus Athenis suburbanus, arboribus multis amœnus, illustrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi philosophiam primus docuit Plato. Di-
[A]lii nomen trahunt ab Academo,

qui porticum ibi quandam extruxerit; alii à Cadmo.

46. *Dura sed emovere loco.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversus Augustum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium et alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incambentes abduxit: nostrum verbò poetam tribunum militum constituit, quamvis belli rudem, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè susce-
tatur.

49. *Me dimisere Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profli-
gavit. Vide lib. ii. Od. 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amicis dig-
nitate et patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicuta.*] Non est quòd vox hæc adeò torquet interpretes sanè pro elleboro posita. Nam et Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque serpens est; quanta esset insanis mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem, frangeremve? et quis frigidiores herbas posset temperare furorem hunc possi-
cum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera eam scri-
bendi exortio.

Tendunt extorquere poemata : quid faciam vis ?

Denique non omnes eadem mirantur amantiq: [800]

Carmine tu gaudes ; hic delectatur iambis ;

Ille Bionis sermonibus, et sale nigro.

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,

Poscentes vario multùm diversa palato.

Quid dem ? quid non dem ? Renuis quod tu, jubet alter :

Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.

Præter cætera, me Romæne poemata censes

Scribere posse, inter tot curas, totque labores ?

Hic sponsum vocat, hic auditam scripta, relictis

Omnibus officiis : cubat hic in coile Quirini :

Hic extremo in Aventino ; visendus uterque :

Intervalla vides humanè commoda. Verùm

Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstat.

Festinat calidus mulis gerulisque redemptor ;

Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum ;

Tristia robustis luctantur funera plaustris ;

Hæc rabiosa fugit canis ; hæc lutulenta ruit sus.

I nunc, et versus tecum meditare canoros.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,

Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrâ.

Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos

Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum ?

Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas,

singe. Verùm scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietum et otium amantis. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, et postarum ardua studia consecrari ? Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis addictus,

conatur et abstrahere facultatem poeticam ; quid jubes ut agam ? Denique non omnibus eadem placent. Tu

versus lyricos amas, ille iambicos. Hic gaudet satiris et diceris mordacibus. El quidem tres convivæ rorò idem appetunt, quin diversa longe dissimili gustu volunt. Quid tribuam ? quid negem ? Tu recusas quod

60 alius petit. Quod cupis, illo amarum et grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter sollicitudines et molestias ? Hic rogat ut pro se

65 spondeam ; ille ut audiam quæ composuit, dimissis quibuscumque officiis ; alter habitat in colle Quirinali,

70 alter in ultimo Aventino ; ambos adire oportet ; cerulea loca satis distantia. At vacum sunt vis, ut nihil cogitandum impediat. Imò

75 occurrit operum conductor cum mulis et bajulis properans ; machina lapidem aut trabem ingentem attollit pompa funebris decertat cum magnis plaustris ; illæ

80 rabiosa canis, istæ porcus cænosus discorrit. Age modò, versus optimos animo

[861] 75 Imò occurrit operum conductor cum mulis et bajulis properans ; machina lapidem aut trabem ingentem attollit pompa funebris decertat cum magnis plaustris ; illæ

80 rabiosa canis, istæ porcus cænosus discorrit. Age modò, versus optimos animo

ANNOTATIONES.

66. Denique non eadem, &c.] Tertia est hæc ratio et e' xusatio, quare versus nolit scribere.

60. Bionis sermonibus.] Bion sophistes et poeta, dictus Borysthenites, adeò mordax et dicax ut nemini parceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prosciderit. Ejus meminit Plutarchus.

66. Præter cætera.] Quarta excusatio.

67. Sponsum.] Vide libro ii. Satirâ 6. ubi

— Roma sponsorem me rapit.

Auditum.] De recitandi more et versanâ jam dixi.

68. Colle Quirini.] Ad remotissimam urbis regionem.

69. Extremo in Aventino.] Ad oppositam urbis partem versus Tiberim.

70. Intervalla vides, &c.] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè id est, valdè incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant

Verùm Puræ sunt plateæ.] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt vis, atque inter eandem sensus meditari licet. Imò, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem quælibet urbis valdè frequens et popalosa. Vide Juv. Sat. 8:

72. Calidus redemptor.] Ardens et inhians ad questum. Vide Ode 1. lib. iii.

73. Ingens machina.] Vel saxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

77. Scriptorum chorus, &c.] Ovid. Trist. 1. Carmina recessus scribentes et otia quærunt.

Quintil. lib. x. cap. 8. Secretum et liberum arbitris locum, et quàm altissimum silentium ardentibus maxime convenire nemo dubitaverit, et paulò post: Silentium et recessus et urdigne liber animus maxime optanda sunt. Vide Juv. Sat 7. v. 63. et seq.

78. Cliens Bacchi.] In tutelâ Bacchi esse poetas dictum est alibi non semel.

80. Contracta vestigia vatum ?] Augusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. modò cit. Aliis leg. contacta, sed ineptè.

81. Ingenium, sibi quod, &c.] Si Athenis

libris septem per annos studiis operatus, sedulae lectioni libris et curis, statuâ taciturnius exit
 Plerumque, et risu populum quatit: hic ego rerum
 Fluctibus in mediis, et tempestatibus urbis, 86
 Verba lyræ motura sonum connectere digner?
 Frater erat Romæ consuli rhetor, ut alter
 Alterius sermone meros audiret honores: [97]
 Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
 Qui minùs argutos vexat furor iste pœtas? 90
 Carmina compono, hic elegos: mirabile visu
 Cælatumque novem Musis opus. Aspice primùm
 Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
 Spectemus vacuum Romanis vatibus ædem.
 Mox etiam, si forte vacas, sequere; et procul audi 95
 Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
 Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
 Lento Samnites ad lumina prima duello.
 Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [98]
 Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus, 100

libris septem per annos studiis operatus, sedulae lectioni libris et curis, statuâ taciturnius exit
 Plerumque, et risu populum quatit: hic ego rerum
 Fluctibus in mediis, et tempestatibus urbis, 86
 Verba lyræ motura sonum connectere digner?
 Frater erat Romæ consuli rhetor, ut alter
 Alterius sermone meros audiret honores: [97]
 Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
 Qui minùs argutos vexat furor iste pœtas? 90
 Carmina compono, hic elegos: mirabile visu
 Cælatumque novem Musis opus. Aspice primùm
 Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
 Spectemus vacuum Romanis vatibus ædem.
 Mox etiam, si forte vacas, sequere; et procul audi 95
 Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
 Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
 Lento Samnites ad lumina prima duello.
 Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [98]
 Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus, 100

ANNOTATIONES.

ludibrio est homo pusillulum meditabundus, et quasi lectioni librorum immersus; quid essem ego Romæ, si per vias irem profundâ cogitatione abstractus, et tam à rebus que circa me sunt, quàm à me ipso ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura sonum.*] Versus Lyricos.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, neptus et vanus pœtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere lebet pœtam esse, inquit Horatius; eùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam et offensionem ingneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius et Caius Sempronii Gracchi et Corneliæ, de Scipionum familiâ, filii: ambo eloquentiâ claruerunt; sed popularebus tumultibus nimium indulgentes miserè et indecorè perierunt. Cic. de Arusp. respons. Tib. *Gracchum seculus est Caius Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatiemque esse conversa.* Item. de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Cornelie matris à puero doctus, et Græcis literis eruditus. Utinàm in Tib. Græch. Catoque Carbone talis mens ad Romæ bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstant. Cic. modò. cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futile et insulso.

93. *Circum-Spectemus.*] Se quidem cum letis pœtastris jungit Horatius, ut gravius eos proscribat et conficiat.

94. *Vacuum Romanis vatibus ædem.*] Quamdiu sua scripta non replebant ædem seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuum putant inepti illi; adeò se mirantur et aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm stultè laureâ se pœticâ dignos putent.

97. *Cædimur, et totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, et conficiamur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis et clogiis aliis alios perdamus exornamus. Alii de recitandi et audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Pœticâ; *Recitator acerbum quem arripuit tenet occiditque legendo, sed vinis bene.*

98. *Lento Samnites, &c.*] Parùm ad rem est Samnitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de quâ Tit. Liv. lib. ix. et Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempesta dæremi.

Apitiâs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturâ Samnites ciebant, quosque inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque ad lumina, lento etiam duello: quippe non gladiis sed sudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolomeis Philadelpho et Evergete; plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca dum-

Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
 Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
 Cùm scribo, et supplex populi suffragia capto:
 Idem, finitis studiis, et mente receptâ,
 Obturem patulas impunè legentibus aures.
 Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
 Gaudent scribentes; et se venerantur, et ultro,
 Si taceas, laudant quicquid scripsère, beati.
 At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
 Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
 Audebit, quæcunque parùm splendoris habebunt,
 Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
 Verba movere loco, quamvis invita recedant,
 Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
 Obscurata diu populo bonus eruet, atque
 Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
 Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis
 Nunc situs informis premit, et deserta vetustas.
 Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus.
 Vehemens, et liquidus, puroq; simillimus amni,
 Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
 Luxuriantia comescet; nimis aspera sano
 Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
 Ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
 Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
 vas quas auctor usus propagabit; ad instar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium; redundancia coercebit, duriora scitè expollet, inertibus viis addet; quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopaem mens simulat.

dicetur Mimnermus, et exornabitur vocabulo quod optaverit.
 Multa quidem perfero, ne irriteri Poetas, ut plurimum iracundos, quando quidpiam compono, et vulgi approbationem enixis precibus flagito; at post finita studia cum ad memet redidi, ipse aures ocelludam antè apertas temerè recitantibus.
 Deridentur qui scribunt inconcinno versus, sed auctores ipsi sibi placent et applaudunt, ac felices vindicant quod composuerint, et à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones mendas apte et pulchre judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, et adhuc incluse sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendida rerum appellationes, ac diù populo ignotas producet: quas olim Catones et Cethegi usurparunt, nunc autem deformat turpis squalor et obsoleta antiquitas: finget novæ scitè divitias, ac sermone opulento ditabit Latium; redundancia coercebit, duriora scitè expollet, inertibus viis addet; quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopaem mens simulat.

ANNOTATIONES.

taxat epigrammata, et hymni. Ex eo quædam imitari interdum et prædari studere Catullus atque Propertius. Quòd breves libros amaret Callimachus insimulantibus aiebat.

Ingenus volumen ingenus malum.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëtâ lib. i. Epist. 6. ad finem.

106. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium et recitantium ferè cogor; at postea indigno, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris, que nemini præter ipsam scrutari licet; quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abdilos* et *penetrales focos* apud Vestæ sanum. Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hic pro Lare poeti quiddam voluit. De Vestâ lib. i. Od 2.

115. *Obscurata diis, &c.*] Art. Post. v. 70.

Multa renascentur, que jam cecidère, &c.

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetusissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. vii. cap. 17. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator quater et quadragies causam dixit; nec quisquam sæpius postulatus, et semper abolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium; quippe qui et ipse cum audierit, et de mortuo scribat; unde nemo suspicari possit, amicitia causâ esse mentium. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in *Annal.*

Additur orator Cornelii' suavis loquens Ore Cethegus

Flos delibatus populi, Suadæque modulla.

Vide Quintil. lib. ii. cap. 18. ubi horum facti mentionem.

119. *Adscinet nova.*] Vide Art. Post. v. 46. et seq.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet ut ludere videatur; aded res quasque læculenter et facile scriptæ apparebunt, ut sibi quisvis speret idem; at videt multum frustraquis laboret *trius idem.* Art. Poet. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut eximius pantomimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopaem tantâ quidem arte, ut ipsa Satyri, vel Cyclopiæ natura et persona agere credatur: quod quidem pariter simulari se posse quisque spectans

Ego certe malim haberi Prætulero scriptor delirus inersque videri, [305]
poëta vesanus et inulatus, Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
cummodò placeant mihi, vel Quàm sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis
etiam ignota sint vitia mea; Qui se credebat miros audire tragædos,
quàm breve scribere et ani- In vacuo lætus sensor plausorque theatro; 130
mo cruciari. Argis fuit qui- Cætera qui vitæ servaret munia recto
dæm non plebeius, qui cre- More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
debat se audire tragædos Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
excellentes in vacuo thea- Et signo læso non insanire lagena: 135
tro ledens et applaudens; Posset qui rupem et puteum vitare patientem. 135
osterum honesta vitæ offi- Hic, ubi cognatorum opibus curisque refectas,
cia non omittebat, probus Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
omniò vicinus, benignus Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
hospes, bonus erga conju- Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
gem, mitis in servos, nec su- Et demptus per vim mentis grauius error. 140
pra modum excaecansens Nimirum sapere est abjectis utile nugis, [300]
si fractam inveniret lagena Et tempestivum pueris concedere ludum;
sigillum: denique rupem vel Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
puteum facile devitabat. Il- Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
le affinium curâ et auxilio Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recorder:
sanatus, pulso morbo et bile Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ, 145
per elleborum purum, ad Narrares medicis: quod, quanto plura parâsti,
mentem sanam reversam, Tantò plura cupis, nulline faterier audes?
dixit; Profectò me occidistis, Si vulnus, tibi monstratâ radice vel herbâ
ô amici, non servastis, Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ 150
cui gaudia sic abstulistis, et Proficiente nihil curarier. Audieras, cui
mentis errorem jucundissimi-
eripuistis per virtutem
medicamentorum. Scilicet
expedit sapientiam studere,
objectis nugis; et pueris re-
linquere ludum elati con-
gruum. Jam non amplius
juvat sectari voces chordis
Latinis canendas, sed recte
vitæ rationes et instituta
seruatis. Quapropter ita mecum reputo, et tacite statuo; si nulla aquarum abundantia sitim
placaret, medicos adires; cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus tu appetere?
Si egritudo non levaretur plantâ vel radice tibi iadicatâ, sperneres radicem aut plantam nihil
remedii afferentem; auditu acceperas,

ANNOTATIONES.

titum facile sibi persuaserit: verùm si rem tentet jam difficultatem sentiat. Vide lib. i. Sat. 6. v. 63.

126. *Prætulero scriptor, &c.*] Videtur per prosopopeiam induci Florus vel alius quispiam, hæc dicens et concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus angere. Cic. ad Attic. lib. iv. Epist. 5. *Hi subringuntur, qui villam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De Argis urbe, lib. i. Od. 7. Annot.

129. *Quis se credebat, &c.*] Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum lib. xii. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus, Var. lib. iv. cap. 26.) seas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum verum omnium, quò advenissent salvæ. In verò Critonis fratris curâ sanatus, affirmabat seotum se pferum ac bonum vicinum esse domesticis;

quoniam omnis molestiam experta, et multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagena.*] Lagenas vini obsignabant olim adversus fraudem servorum. Cic. lib. xvi. Epist. 26. ad Tironem; *Olim me trem memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccata fuisse.* Pers Sat. 6. v. 17. ubi.

Et signum in capidâ naso letigisse lagena.

Insanire.] Irasci nimium, usque ad furorom et insaniam.

140. *Mentis grauius error.*] Vide Athenæum ante cit. ubi ait, iucundissimas esse insanorum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, morbos corrigendis potiùs quàm verbis connectendis et numerandis studere jam expedit, ibi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis corporis, consultitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullam præinde remedium queritur.

151. *Audieras.*] A Socraticis didiceras.

Rem Dī donarent, illi decedere pravam
 Stultitiam; et cū sis nihilo sapientior, ex quo
 Plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
 At si divitiarū prudentem reddere possent,
 Si cupidum timidumque minūs te; nempe ruberes,
 Viveret in terris te si quis avarior uno.
 Si proprium est, quod quis librā mercatur et aere;
 Quaedam, si credis consultis, mancipat usus:
 Qui te pascit ager, tuus est: et villicus Orbī
 Cū segetes occat, tibi mox frumentā daturas,
 Te dominam sentit: das nummos, accipis uvam,
 Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
 Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
 Aut etiam suprà, nummorum millibus emptum.
 Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
 Emptor Aricini quondam Veientis et arvi,
 Emptum cœrat olus, quamvis aliter putat; emptis
 Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
 Sed vocat usque suum, quā populus adsita certis
 Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
 Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horræ,
 Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supremā
 Permutet dominos, et cedat in altera jura.
 Sic quia perpetuus nulli datur usus, et hæres
 Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
 Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris

prium aliquod sit, quod momento fluxi temporis mutet dominos et in alterius possessionem transeat, vel precibus, vel emptione, vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres heredi sic ut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villicæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris

Dia opes argentiibus hominem insanit ista liberari, factus autem locupletior, quanquam nihilo magis sapiens, tamen auscultas semper eosdem monitores? At si opes meliorem, si minus avarum et sollicitum efficiant, jure quidem erubesceres, si quisquam in orbe esset te solo cupidior. Jam verò, si proprium est quod quisque soluto pretio emit; si quaedam usus addicit, ut nunc jurisperiti, tuus est ager qui te alit, et villicus Orbii occans segetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum sentit: datā pecuniā mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum fortasse millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. Quid interest seu nuper seu dudum soluto vivas? Possessor vetus agri Veientis et Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter existimet; emptis lignis ahenum calefacit sub noctem frigidam. Atque suum appellat usque ad populum iuxta plantatum, quæ certis solum dirimit controversias vicinorum. Quasi verò pro-

ANNOTATIONES

154. *Monitoribus isdem?* Vel cupiditatibus, vel avaris qui ut rem semper augeas, admonent: quasi sapientia et felicitas unā cum opibus accrescerent.

158. *Si proprium est, quod quis, &c.* Agit adversus eos, qui multos agros emunt, magnam pecuniæ vim congerere student.

Librā mercatur et aere. Olim rei pretium seu pecuniā pendebatur: postea numerari cœpit.

160. *Mancipat.* Jus et possessionem certam tradit, usu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.* Tum emptione tum usurpatione proprius tibi dicendus est ager, cuius fructibus uteris licet emptis. Cic. lib. vii. Epist. 30. *Id cuiusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.* Sparsum semen terra operit glebas versando et frangendo.

162. *Te dominum sentit.* Quamvis Orbii dicitur ager et villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, et cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim?* Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentis

et futuros emit dato semel integro pretio; quæ verò necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio et per partes dato.

167. *Aricini.* Aricia oppidulum Latii. *Veientis.* Vellī urbs Hetruriae.

168. *Quamvis aliter putat.* Non est quod inempta dicat olus et ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit et solvit, quando agros solutā pecuniā emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.* Prolepsis. Vide lib. ii. Sat. 2. sub finem.

173. *Nunc prece, &c.* Quatuor ista sunt rem capiendi genera; *prece*, per donationem precibus, officii, aut aliā ratione captam; *pretio*, emptione, rei, eripit a veteri domino possessione, seu per vim, aut vim, seu per fraudem et iniquas lites; *usu*, *suspensum*, cum haereditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.* Quid in legunt, rēta, id est, vitia.

Calabris Sallibus adjecti Lucani. Calabrim pariter et Lucaniam optima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italianam regionalibus jam dictum in Epod. 1.

adjuncti, si magna parva-
que abrupti mors nequa-
quam auro placabilis? La-
pillos, marmor, ebur, E-
trusca signa, picturas, ar-
gentum, vestes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi,
Præferat Herodis palmeta pinguibus; alter
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu, 185
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes quæ temperat astrum, [186]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, et ater.
Ut, et ex modico, quantum res poscet, acervo 190
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,
Quòd non plura datis invenerit: et tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet, et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neq; sumptum
Invitus facias, neque plura parare labores: 196
Ac potius, puer ut festis Quinquatribus, olim
Ipse tamen cupiam nosse quid bonus letisque differat à luxurioso, et quantum distet fruga-
lis à sordido. Quippe *latum* discrimen est *ulrum bona* tua male profundas, an sponte insumas.
nec majora congerere studeas; quin potius raptim utaris deinceps brevi et jucundâ ætate, sicut
poet feris Quinquatribus.

ANNOTATIONES.

180. *Tyrrhena nigilla.*] Imagines parvas ex Hetruria, quam regionem primò incoluerunt populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, et è Lydiâ huc ducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpura* florem illum tingentis *expletum* vestibus murices (pisciculi) in medijs habent faucibus. . . . Præcipuus in *Moringe Africa* et *Gætulo littore Oceani*. Plin. lib. vi. cap. 36. De Gætuliâ dixi lib. i. Od. 23. et lib. ii. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Mitionem et Demæon fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adolph.

184. *Herodis palmets.*] Agris Judææ fertilissimis, et Jerichuonensis palmis, è quibus opimus reddit proventus. Illic vero Herodis regia erat. Strabo lib. xvi. *Hierichus campus à montand quiddam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens et alias feraces arbores, sed plures palmas; ad stadia centum extenditur irriguum totum ac villis frequens. Illic etiam vitur Herodis regia, et balsami viridarium. Indè verò amplius est redditus et ingens vectigal.* Vide et Plin. lib. v. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ; inquit vet. Schol. ad Persii Sat. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186. *Sylvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. i. 84, et seq.

Seps etiam verberis incendere profuit agros, Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.

Sive inde occultas vires, et pabula terra Pinguis concipiunt: sive illis omne per ignem Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:

Seu plures calor ille vias, et cæca relaxat Spiramenta, novas veniat quæ nocuus in herbis:

Seu durat magis, et renas astringit hiantes: Ne tenues pluvia, rapidire potentia solis Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus signendis præest, et simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. lib. xxi. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

189. *Albus, et ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum et malum. Bruto cubanti uarrant observatum olim speciem corporis horrici, et querenti, quis Deus vel homo esset, quid vellet; respondisse, Malus ego tuus genius sum; hodiè me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè. Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæccenate, ab Augustò.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut prodigus, à hilaris et honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Plenè et liberè mentis hilaritate, quemadmodum poeri hilariter, omninò transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potius Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, quibus à studio vacabant pueri, et minerval suis magistris deferebant Nomen vel à dierum numero, quòd celebraretur quinto die post idus, Varro 6. de Lat. Ling. Gell. lib. ii. cap. 21, &c. vel quòd eà die

Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Pauperis immunda procul domûs absit : ego, utrum

Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem. [870]

Non agimur tumidis velis Aquilone secundo ; 201

Non tamen adversis ætatem ducimus Austris :

Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,

Extremi primorum, extremis usque priores.

Non es avarus ; abi. Quid ? cætera jam simul isto

Cum vitio fugère ? caret tibi pectus inani 206

Ambitione ? caret mortis formidine, et irâ ?

Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,

Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides ?

Natales gratè numeras ? ignoscis amicis ? 210

Lenior et melior sis accedente senectâ ?

Quid te exempta juvat spinis de pluribus una ? [871]

Vivere si recte nescis, decede peritis.

Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti :

Tempus abire tibi est ; ne potum largiûs æquo 215

Rideat, et pulset lasciva decentiûs ætas.

de multis spinis avulsisse ? Si nescis benè vivere, da locum melioribus ; sat nugatus es, satis edisti et bibisti : jam tempus est, ut abscodas ; ne plusculum te lascivientem derideant et exigent juvenes convenientiûs lascivientes.

ANNOTATIONES.

Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una diès media est, et sunt sacra Minervæ ;
Nominatque à junctis quinque diebus habent.

201. Non agimur tumidis. &c.] Allegoria. Id est, Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuose vivo ; at nec paupertate confictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. Somnia, terrores, &c.] An sapienter et fortiter contemptis vana quæque terriculamenta ? Vide Cæsar. Rhodig. lib. xxvii. cap. 9. et seq.

209. Lemures.] Pers. Sat. v. 185. nigros lemures vocat ; id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus ; quas procurandi seu expiandi rationem docet Varro lib. i. de vitâ pop. Rom. Ovid. Fast. 4. Vide Plin. lib. vii. Epist. 27. in quâ plerumque refert ejus generis phantasmatata tum tuis tum aliorum oculis observata. Erat Athenis, inquit, spatiosa domus sed infamis et pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, et si attenderes acrivis, strepitus vinculorum, longius primò, deinde proximè reddebatur : mox appareret idolorum senex macie et equilore confectus, promissa barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus calenas gerebat quatibetque. Inde in habitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata à Thessalis per artem magicam et veneficia, quibus ille maximè pollebant, à Medea edocti, ut ajunt Plinius lib. xxx. cap. 1. magiam apud Thessalos propagatam scribit. Hinc et mulier Thessala, pro magâ et veneficâ, in proverbium abiit.

Thessala.] Thessalia pars fuit regni Macedonici perampla, quamquam distincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, et Thermopylas ad Austrum, ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Larissa fuit, Achilles natalibus inclityta.

210. Malales grntè numeras ?] Libenterne ætatis annos recenses ? an non horres mortis accedentis mentionem ? hoc enim pusilli est animi.

211. Lenior et melior fu accedente senectâ ?] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum deservescente sanguine, tum usu rerum et sapientiâ crescente.

212. Quid te exempta jurat, &c.] Quid juvat unum vitium expulsiæ, si alia supersunt, et torquent ? Quid prodest avaritiam expugnâsse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animam adhuc tuum obsident et cruciant ?

214. Lusisti satis, bibi, &c.] Ex Homeri Odys. Affatum olis, bibi, lusi.

Q. HORATII FLACCI
E P I S T O L A

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, seu è Neoptolemo Pario, seu potius ex Aristotele, seu è proprii ingenii acrisque iudicii fecunditate, sagacitate, opibus, hauserit potissimum Flaccus noster: certè eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano et aliis: malim verò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum identidem satiricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datas. Hinc enimverò animo meo consilium pridem subiit, ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum quo Epistolam ad Pisones in Artis Poëticae formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rursusque tibi propositum.

Q. HORATHII FLACCI
E P I S T O L A

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

HUMANO capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpijter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne;
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species; ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vi-

cissim:

Sed non ut placidis coëant immitia; non ut
Serpentes avibus gementur, tigribus agni.

Incoëptis gravibus plerumque et magna professis

gimur; verùm non *aded* ut aspera vitibus, angues volucris, agni tigribus socientur. Injctis grandibus sæpe et magnificis

INTERPRETATIO.
[873] Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc et inde collectis, *aded* ut mulier vultu
5 pulchra deformem piscis caudam habeat; an cachinos cohibere possit, & amici, ad spectandum introducti? & Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus sicut ægrotantis
10 insomnia inanes formæ consistabunt; *ita* ut nec finis nec principium ad unum quid referatur.

[874] Atque pictoribus et poëtis quodcumque libuit semper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè et largimur.

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ et monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniformem opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohererent et conveniant universa et singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. et seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde postea, *Vos & Pompilius sanguis*. Porro scribit Horatius ad patrem et ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit.

aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterum literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa gignuntur insomnia.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor, nec poëta debet fingere utquam naturæ repugnantia.

14. *Incoëptis gravibus.*] Præcipit vitandas digressiones futiles et ineptas; atque locos communes intempestivè haud tractandos; quem ad scopulum frequenter impingunt illidunturque poëtastræ. Vide quàm aptè et quàm non prolixè Virgilius describit *pestilentiam*, Geor. 3. *famam* Æn. 4. &c. Lucanus contra more suo omnia ponit in excessu. Scal. lib. 6

soljunguntur unus vel
 duo ventones purpurei, qui
 longè refuleant; quando
 describitur lucus, fanum
 Dianæ, rivulus per amæ-
 nos campos decurrens,
 aut fluvius Rhenus aut iris.
 At non erat tunc *aphus* istis
 locus. Et fortasse nōsti
 pingere cupressum. Quor-
 sum verò istud, si pacto
 pretio pingendus est *homo*
 fracta nave emergens nu-
 dus? amphora formari cœp-
 ta est; cur rotā revolatā
 urceus prodiit? Denique sim-
 plex et unum planè sit id
 quod componis.

O pater, et juvenes patre
 digni, nos poëtas ut pluri-
 mum imagine recti falli-
 mur. Si coor esse brevis,
 obscurus evado. Polita
 consecretanti spiritus et vires
 haud suppetunt; qui vult
 loqui sublimè, turgidus fit;
 æurus nimis et ardua me-
 tuens fit humilis; qui rem
 unam plus æquo variare
 nititur, delphinum silvis,
 aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non solen-
 Ignobilis statuarius ad *Emilianum* ludum *habitu* unguis ac tenues capillos ære fingit *op-
 timè*, opus *tamen dabil* inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic ego similia esse
 quidpiam scribens

Purpureus latè qui splendeat unus et alter 15
 Assuitur pannus; cùm lucus et ara Dianæ,
 Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
 Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
 Sed nunc non erat his locus: et fortasse cupressum
 Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes 20
 Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
 Institui: currente rotâ cur urceus exit?
 Denique sit quidvis simplex duntaxat et unum. [875]
 Maxima pars vatium, (pater, et juvenes patre digni)
 Decipiuntur specie recti. Brevis esse laboro, 25
 Obscurus fio: sectantem lævia, nervi
 Deficiunt animique: professus grandia turget:
 Serpit humi tutus nimum timidusque procellæ.
 Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
 Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum. 30
 In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
 Æmilium circa ludum faber imus et unguis
 Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
 Infelix operis summâ, quia ponere totum
 Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem, 35

ANNOTATIONES.

cap. 15. Idem de eod. lib. vi. cap. 3. *Lucani æfrænis mens, nâ inops, serva impetus, atque udcirco immodica, raptaque calore simul et calore ipsum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quàm vestis assuto centone purpureo. Vide supra lib. ii. Epist. 1. 73.

16. *Lucus et ara Diana.*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram et fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæsaris, cujus ibi victoris multæ et præclaræ, Suet. Octav. cap. 21. et Dio. lib. 34. &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpius insolè morabantur imperiti; at rarè, et paucis Virgilius Æneid. iv. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. Sat. i. 89. Juvenal. Sat. xiv. 301. et seq.

21. *Amphora cœpit Institui, &c.*] Amphora vas grande, urceus vas exiguum, notant principium grave paulò pòet in minuta et levicula abiens et evanescentia. Iusto loco utitur S. Hieron. ad Lectam, *aphus* autem Sidonius Apoll. Epist. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progressu. Metaph. à rotâ figulari.

23. *Quidvis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis esse laboro, Obscurus fio.*] Quintil. lib. iv. cap. 2. *Nimum corripientes omnia sequitur obscuritas.* Summorum poëtarum et magnum sensum paucis efferre. Virgil. Æneid. iii. 11.

————— *Campos ubi Troja fuit.*

Pers. Sat. v. 38.

Virtulem videant, intabescantque relicta.

26. *Sectantem lævia, nervi Deficiunt.*] Sententiarum majestas, spiritus poëtici vis et altitudo sæpe decet; deerratque versibus Nervos à Persio derisis. Sat. 1.

27. *Professus grandia turget.*] Magnitudo orationi inflatus affinis est.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audent surgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen ludit ac delectat: at si præter modum illa sit, tam prodigiosa videbitur, quàm delphinus in silvis, aper in mari pictus; quique sic tabellam pictor vel carmen poëta insignire gestit, ridiculus evadit. Profana signenta sacris rebus ineptè interserit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum g'adiatorum Æmilii.

Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus : et versate diu, quid ferre recusent, [876]
Quid valeant humeri. Oui lecta potenter erit res,
Nec facundia deserit hunc, nec lucidus ordo. 41

Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.

In verbis etiam tenuis cautusque serendis, 45
Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor.

Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum : si fortè necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,

Fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50
Continget ; dabiturque licentia sumpta pudenter ;
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]

Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, adeptum
Virgilio, Varioque ? ego cur acquirere pauca 55
Si possum, invideor ; cum lingua Catonis et Ennii

recundè usurpata. Voces autem recentes et novæ locum obtinebant, si à Græca origine deriventur paululum deflectæ.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebant Romani quod Virgilio et Vario nega veritas ?
Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare ; quandoquidem Catonis atque Ennii

tam nobili, quam nigris oculis et capillis speciosiss indecoro esse naso.

Quicumque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem ; diuque perpendite quid possitis et quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione et pulchrâ dispositione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis et perfectio ; ut jam quædam dicat, plura verò quæ jam dicenda videantur alium in locum reservet. Porro in vocibus profertendis sobrius et prudens, alia assumat, alia relinquat scriptor potestatis pollucit.

Præclare dices, si solers conjunctio novam severit dictionem vulgarem ; quod si oporteat res abstrusas expræmere signis insolitis, licebit procedere verba succinctis Cethegis inaudita ; debetque licentia concedi ven-

ANNOTATIONES.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum quod esse primum debuit, inquit Scaliger Poët. lib. vi.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quartum de ordine, quod sanè inutile docet. J. Scalig. modò cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum seriem enarrat secundùm ordinem temporum : at contrâ poësis artificiosam requirit rerum dispositionem. Patet ex Homeri Odysseâ, et Iliade. Sic in Virgilio Æneide liber primus esse debuisset qui secundus est, et tertius esse qui est primus. Vide postea vers. 146. et seq.

46. *Promissi carminis.*] Diu ante expectati quod si opinioni non respondet, statim exploditur.

45. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere ; sed modus servandus. Cic. in Bruto. Quintil. lib. i. cap. 5. *Nova verba non sine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. lib. i. cap. 12. *Quod à C. Cæsare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro, lib. i. de Analogiâ scriptum est, habe semper in memoriâ atque in pectore, ut tanquam scopulum sic fugias inaudilum atque insolens verbum : et paulò antè ; Vire moribus præteritis : loquere verbis præsentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus composito, ut, *postliminium, velivolium mare, solivagus, sedifragus* : sive in oratione, ut *arborum comæ* pro *foliis*, Epod. 2. et hic v. 68. sig-

natum præsentis notâ nomen : ubi autem voces novitatis habent gratiam, et quasi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrobi. Saturn. l. cap. 4. et 6.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priores oratores numerat : *cinctutis*, veteri more stocinctis, aptatâ infra pectus tunicâ ; Epenthesis. Vel, à cinctu scilicet Gabino, sit cinctutus.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, trichinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo postâ lib. ii. Epist. l. v. 69.

Plauto.] Lib. modò cit. Epist. cit. vers. 68. et 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum postarum Coryphæus intulit quædam insolita ; *lychal, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.*

Vario.] De eo lib. i. Od. 6. et lib. i. Sat. 6. et 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hæc appositè *invideor*, pro mihi invidet.

Catonis.] Hic *temperativus* primus dixisse fertur, Cic. 3. de fin. Si *Zenoni licuit*, cum rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non licuit *Catonis* ? De eo jam antè non semel.

Ennii.] Lib. i. Sat. 13. et lib. ii. Epist. l. Ovid.

Ennius ingenio maximus, artis rudis

quæto linguam Romanam
 læpularit, inauditæque
 rum vocabula induxit? Cer-
 tû licitû semper ac licet
 proferre dictiones usu com-
 probatas.

Quemadmodum vertente
 anno arboribus folia mutan-
 tar, et vetera decidunt; sic
 antiquarum dictionum auc-
 toritas obsolescit: nuper au-
 tem productas quasi juve-
 nes florescunt ac vigent.
 Homines humanaque mor-
 ti obnoxia sunt. Itâ mare
 terrâ receptum, regale opus
 navigia à ventis tuetur, pa-
 lus autem antè sterilis et
 navigabilis jam propinquis
 matris civitates et vomere
 proscinditur. Sic fluvius
 æquum fruges devastantem
 convertit, aptiori alveo de-
 ductus. Mortalium opera
 interibant; tantum abest ut
 verborum decor et vis per-
 maneat. Plerumque dudum
 obsoleta reviviscunt; et que
 nunc vigent abrogabuntur,
 si valuerit usus, à quo pendet sermonum auctoritas et modus. Homerus ostendit quo matre
 describi debeant facta et bella principum et imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis
 scriptæ primùm fuerunt res luctuosæ dein etiam lætæ. Quis verò prius ediderit elegias,

Sermonem patriam ditaverit, et nova rerum
 Nomina protulerit? Licuit, semperque licebat
 Signatum præsentem notâ procudere nomen.

Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos, 60
 Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
 Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.
 Debemur morti nos, nostraque; sive receptus
 Terrâ Neptunus, classes Aquilonibus arceat,
 Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis, 65
 Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum: [876]
 Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
 Doctus iter melius: mortalia facta peribunt;
 Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
 Multa renascentur, quæ jam cecidère; cadentque 70
 Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.
 Res gestæ regumque ducumque et tristia bella,
 Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
 Versibus impariter junctis querimonia primùm,
 Post etiam inclusa est voti sententia compos. 76
 Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,

ANNOTATIONES.

67. *Nova rerum Nomina protulerit?*] Quis quidem eo tempore usu comprobata sunt.

68. *Semperque licet, &c.*] Quintil. cit. lib. i. cap. 6. ita scribit; *Nova inducenda si recepta sint modicam laudem afferunt, repudialia etiam in jocis ærent; audendum tamen; namque, ut Cicero ait, etiam quæ primo dura visa sunt, usu molliuntur.*

69. *Signatum præsentem notâ.*] Metaph. à re nummariâ.

Procedens.] Al. *Producers.*

68. *Sive receptus, Terrâ Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lacrimum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. xlviii. Virgil. Georg. ii. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claudra,

Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cesare inchoatum, ad Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. xxxvi. cap. 16.

Sterilisque diu palus, &c.] Pomptina palus in Campania. Tit. Liv. Epit. lib. xlv. *Pomptina paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccata; aegerque ex iis facta, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Setia, Privernum, Terracina, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluitans, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, nè urbi agrisque amplius multa et perniciosa stagnans inveheret.

70. *Multa renascentur.*] Lib. ii. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. cap. 6. *Verba à rebus reperta non solum magnos assertores habent, sed et afferunt orationi majestatem aliquam, non sine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; at quia intermissa sunt, gratiam novitatemque parant. Sed opus est modo . . . nec utique ab ultimis et jam obliteratis repetenda temporibus, &c.*

72. *Jus, et norma loquendi.*] Gell. lib. xii. cap. 13. *Consuetudo omnium dominus rerum, tum maximè verborum est.* Quintil. cit. lib. i. cap. 6. *Idcirco penè fuerit, velle sermonem quo locuti sint, quàm quo loquantur. Sed necessarium est judicium . . . In loquendo, non si quid ritiosè multis incedit, pro re gula sermonis accipiendum . . . Ergo usum et consuetudinem sermonis voco consensum eruditorum: sicut ritendi, consensum bonorum.*

74. *Quo scribi numero.*] Carmine scilicet heroico.

75. *Versibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem: nam ut amarus iugentis fractus et debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus et claudus. Theod. Marcell.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum stylus magis tener et humilis esse debet, quàm altus et magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callinonem Ephesium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophoniæ quendam, seu Terpononem. Vide Isidor. lib. i. cap. 38.

Grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est. [879] Grammatici non consenti-
 unt; atque integra etiam-
 Archilochum proprio rabies armavit iambo :
 Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni, 80
 Alternis aptum sermonibus, et populares
 Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus divos, puerosque deorum,
 Et pugilem victorem, et equum certamine primam,
 Et juvenum curas, et libera vina referre. 85
 Descriptas servare vices, operumque colores,
 Cur ego, si nequeo ignoroque, poeta salutor?
 Cur nescire, pudens pravè, quam discere malo?
 Versibus exponi tragicis res comica non vult :
 Indignatur item privatis ac propè socco
 Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. [880]
 Singula quæque locum teneant sortita decenter. 91
 Interdum tamen et vocem comœdia tollit ;
 Iratusque Chremes tumido delugat ore ;
 Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95
 Telephus et Peleus, cum pauper et exul uterque,
 obtineant. Aliquando, tamen comœdia vocem attollit; et Chremes iratus alto sermone alter-
 catur, et nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus et Peleus ambo exules et
 egentes

ANNOTATIONES.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen iambicum invenit stimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Vincta Lycambeo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes*: tum quòd reverè alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus: à Sophocle inductus primo in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpè iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quòd orationi simillimus, hinc propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur. Cic. de Orat. 3. Aristot. Poet. cap. 4.

82. *Populares vincentem strepitus.*] Gravitate propriâ vel altius sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. lib. ix. cap. 4. certè alii versus fluere, at iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sappho, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon et Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberos commensationes, convivia in quibus licet cuique quodcumque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, discrimina: vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, et alii, versus magis quam carmen tecere.

Colores.] Varium stylum, modò sublimem, & modò remissum. Ut in pictura diversa diver-

sis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, et propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintil. lib. xii. cap. 10.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdia: idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sua cuique propria lex, rursus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeis Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyestæ lib. i. Od. 6. et 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heauton. Act. v. Scen. 5. item Adelp. Act. v. necnon Donat. Ibid. suprâ lib. i. Sat. 4.

— at pater ardens

Sevit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enim vero dolore pressus grandia loqui possit? Itaque ineras nugas effuit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa et tam magna dolens proloquitur. *Apage qui frigidum septena Tanais ora pendente bibis,* &c. Vide quàm aptè contra apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus et mendicitatem, tragœdiæ materiâ præbuit. Suidas.

respuunt voces tumidas et magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint; sint etiam sua via, et quod voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adflet. Si vis me lacrymari, flere te met ipsum oportet; tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu; si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato mœstia, lascivienti procacia, severo seria. Et enim natura primò nostrum animum componit secundum varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitia affligit humi, cruciatque; deinde animi affectus depromit lingua explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles, et plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate virens et ardens; utrum femina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola: utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus.

Projicit ampullas et sesquipedalia verba,
Si jurat cor spectantis tetigisse querelâ.

Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sumpo,
Et quocunque volent, animum auditoris agunt.

Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent 101

Humani vultus. Si vis me flere dolendum est 102

Primum ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,

Telephe, vel Peleu: malè si mandata loqueris,

Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mæstum 105

Vultum verba decent, iratum plena minarum;

Ludentem lasciva; severum seria dictu.

Format enim Natura prius nos intus ad omnem

Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;

Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit: 110

Pòst effert animi motus interprete lingua.

Si dicentis erunt fortunis absona dicta,

Romani tollent equites peditesque cachinnum.

Intererit multum, Davusne loquatur, an Eros:

Maturusne senex, an adhuc florente juventâ 106

Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix; 116

Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;

Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.

Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate virens et ardens; utrum femina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola: utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus.

ANNOTATIONES.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à ciribus vel ab Eaco pulsus et exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsentis rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cepitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulchra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sumpo.] Pathetica, affectibus plena; aliis non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunt.*] Lib. ii. Ep. i. Irritat, mulcet, falsis terroribus implet, Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. Prius afficiamus ipsi ut alios afficiamus.

104. *Telephe, vel Peleu.*] Poeta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens et representans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnès animi motus suum quandam habent à natura vultum, sonum, gestum; totumque corpus, omnes vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant ut à quoque animi motu sunt pulsat.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsentis conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109. *Jurat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro, spectatores adsunt audiantque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solet sapientium dicta quedam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis.* Euripides servis et barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus et versipellis, cui opponitur *Eros*, servus fragi apud Menandrum. Alii legunt, *diverse loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Davusne loquatur an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate et rerum peritiã adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certe diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi naturâ ævi, Assyrii callidi et voluptuarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes et magnanimi, &c. Vide lib. ii. Epist. i. v. 244.

Colchus.] Lib. ii. Od. 13.

Assyrius.] Lib. ii. Od. 11.

Thebis.] Lib. ii. Sat. 16.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argie caput: Amphiloichium in Epiro; Peloponnesiacum in Thessalia, hodie *Strairo* de quo jam lib. i. Od. 7

Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge;
 Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem; 120
 Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
 Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
 Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
 Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scenæ committis, et audes 125
 Personam formare novam; servetur ad imum [883]
 Qualis ad incepto processerit, et sibi constet.
 Difficile est propriè communia dicere; tuque
 Rectius Ilicum carmen deducis in actus,
 Quàm si proferres ignota indictaque primus. 130
 Publica materies privati juris erit, si
 Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
 Nec verbum verbo curabis reddere fidus
 Interpres; nec desilies imitator in arctum,

Scribens *Poëma*, vel se-
 quere famam, vel res finge
 congruentes. Si represen-
 tas clarum Achillem; incensus
 ad iram pronus, inexpugna-
 bilis, vellems, dicat leges
 haud sibi positas, omnia ve-
 rò armis esse obnoxia. Me-
 dea exhibeatur aeva et im-
 placabilis; Ixion perfidus;
 Io vagabunda; Orestes mor-
 stus. Si autem novum ali-
 quid proferre in theatrum,
 novamque personam finge-
 re audes, cura ut qualis ab
 initio apparuit, talis ad fi-
 nem usque perseveret et se-
 cum conveniat.

Arduum est communia
 loqui propriè; proindeque
 tu majori cum laude argu-
 mentum de Iliade in tragu-

diam rediges, quàm si inaudita et minimè cognita primus ederes.

Porrò, materia publica reddetur tibi propria, si nec heras circa vilem circulum et omnibus
 patentem, nec verbum verbo explicare studeas, ut fidelis interpres;

ANNOTATIONES.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de
 formandâ personâ, seu de caractere persona-
 rum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.
Convenientia finge.] Ex decore et rectâ ra-
 tione.

120. *Honoratum si fortè rep. &c.*] Prima
 pars præcepti. Si expressos jam ab Homero
 Achillis mores exponis rursus, vide ut talem
 eum exhibeas qualis vulgò existimatur, et suis
 se cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in
 armis positum asserat. Iliad. xxi. et xxii.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Me-
 deam. De eâ nos ad Epod. 3. et 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem
 maritum furore percitum fugiens, in mare se
 cum filio Melicertâ præcipitem dedit. Homer.
 Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is ocerum fraude circumven-
 tum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc [Inaclû filia, à Jove adamata atque
 in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed
 Juno rem cum intellexisset, œstro vexatam, in
 Ægyptum usque egit ac depudit. Æschyl. Pro-
 metheus. Ovid. Metam. i.

Orestes.] Is ob interfectam matrem consci-
 entie stimulis vexatus nusquam quiescebat.
 Vide Euripidem. De eo nos lib. ii. Sat. 3.
 v. 153.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcep-
 tum membrum, de personâ novâ, et à nullo ante
 inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgi-
 nium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam
 recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus
 semper sedulo custodivit. Euripides autem
 neritò arguitur, quòd Iphigenia in Aulide prin-
 ditâ timida mortem deprecatur, deinde verò,
 Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat
 et repentè, dicatque paratam sponte mactari
 pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scitè imi-
 tando, deque notâ personâ potius denuo exhib-
 endâ, quàm novâ formandâ; quoniam hoc
 audere et ritè exequi sit difficultus et periculo-
 sius, quàm illud præstare; modo tamen que-
 dam observentur solerter evitanda, quæ ab
 Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, et propriâ ra-
 tione.

Communia.] A nullo ante occupata et trac-
 tata.

129. *Ilicum carmen.*] Materiam seu perso-
 nam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe
 is multiplicis argumenti fons uberrimus; Il-
 lumque τῆς τραγῳδίας ἱστορία, ποιητικῶν τε
 καὶ ἠθῶν τῶν τραγῳδιστῶν recte nuncupat
 Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam
 tractata, qualis in Iliade vel Odyssæâ.

Privati juris erit.] Tua dicitur per novam
 et scitam dispositionem tractionemque à te
 inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.*] Si passim non
 sequaris auctorem, quem tibi imitandum pro-
 posuisti, universa et singula ab eo desumendo
 quod quidem vile, atque omnibus obvium, pa-
 tens, et facile est. At contra maximè artis et
 laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac
 proprium esse videatur; ratione jam dictâ et mox
 dicendâ.

Patulum orbem.] Carmen vulgatum; argu-
 menti dispositionem omnibus expositam et
 cognitam; materiam continuâ serie pertextam,
 more cyclicorum. Vide postea annot. ad
 v. 136.

133. *Nec verbum verbo.*] Imo sententias in-
 geniosè explicari oportet; quemadmodum So-
 phocles, Euripides, aliiq; ex Homero. Quin
 et pleraque in unâ linguâ nitent, quæ in alte-
 ra nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*
 Tertius hic est scopulus imitatori cavendus.

praeterea nec imitando con-
clicias te in angustias, è quibus
te expedire nequeat,
seu ob verecundiam, seu ob
legem carminis.

Nec incipies sicut olim
poeta cyclicus:

*Fortunam Priami cantabo,
et nobile bellum.*

Ecquid iste promissor dicit
tam alto dignum exordio?
Montes edunt partum, ori-
etur mus risum excitans.
Quanto melius is qui nihil
perperam agit: Refer mihi,
ò Musa virum, qui post ex-
cisam Trojam perlustravit
mores et civitates plurimum
hominum. Is non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res praeci-
ras et mirandas proferat, Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charybdim.

Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis
lex.

Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:

Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiata?

Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.

Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè:

Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Troje,

Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem

Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,

Antiphaten, Scyllamque et cum Cyclope Charyb-
dim.

ANNOTATIONES.

Ne Dramatici carminis et Epici diversam le-
gem turpiter ignoret aut confundat. Sicut ergo
audetque immutare permulta et nova quæ-
dam interere et affingere Tragediæ idonea,
nec se coarctet ipse et astringat ad ea duntaxat,
quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem
imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre*, licenter
quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio
grandiori evitando, quod tam Epicus quam
Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in
Achilleide, et Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumfora-
neus: vagus; trivialis, ἀγύρτης; in compositis ho-
mines congregans, quibus inconditos versus
occinat. Virgil. Ecl. 3.

— Non tu in trivis indocte solebas
Strudenti micrum stipulam disperdere carmen?

Cæli. Rhodig. lib. xviii. cap. 10. In nova co-
mediâ inquit, cyclos dici invenio loca ubi ven-
derentur mancipia; fortasse etiam ubi vena-
lia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scri-
bens ἀγύρτης fuisse Athenis circum, seu locum,
ubi carnes et pisces vendebantur. Sunt qui Mæ-
vium hic notari asserant. Casaubonus in Athen.
lib. vii. cap. 3. multa eruditè de cyclo et cyclicis;
aitque *cyclicos* appellari solitos, quicumque
materiam aliquam continuâ serie pertexuis-
sent; sicut Antimachus Thebanam historiam.
Additque, quem verò Poëtam intelligat Hora-
tius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indi-
care non possumus. Stasinum docti putant
qui auctor parvæ Iliadis extitit; sed repugnat
Photius disertè illum separans à cyclicis. Ita-
que Cyclicus apud Horatium erit potius alius
quispiam è Cyclo Epico, Nam poëta isti non
ob præstantiam carminis commendati, sed
tantum propter seriem rerum eo corpore com-
preheusarum; quod valdè congruit illi Hora-
tium loco, ubi ineptiarum accessit is quem cyc-
licum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Pri-
amo deque bello Trojano initium est nimis in-
solens.

138. *Hiatus?*] Fersius Horatii locum hunc
revolvens ita scripsit Satira 6. Init.

Fabula seu mæsto ponatur hiatus tragædæ,

— aut quantas robusti carminis effus
Ingeris, &c.

*Tu neque anhælant, coquantur dum mæsto
camino*

Folle premis ventos, &c.

*Nec scloppo tumidas intendis rumpere tro-
cas.*

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab.
Phædrus rem explicans sic ait;

— hoc scriptum est tibi,

Qui magna cum minaris, extricas nihil

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in
eos qui magna ostentant ac pollicentur; mi-
nima vero, ut fere sit, præstant. Improbè as-
tem et in suam perniciem tale diciturum ai-
quando jactârunt Ægyptii cum suo rege Te-
cha. Lacedæmonios auxiliatores pridem ubi
expectârant; ubi Agesilaum regem Ægyptum
adventare staturâ pusillum aperturum, non
sine ludibrio dixere; *parturiebat mons; formi-
dabat Jupiter; ille vero murem peperit.*

Ὀψίτην ὄγος, Ζεὺς δ' ἰδοὺσίτη, τὸ δ' ἔπρασεν μῦθος
Quasi natus Lacedæmonia. Ægyptii prodigatæ es-
rogantium suam luerunt.

141. *Dic mihi musa virum.*] Exordium est
Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μήνισα, πολὺτόργος, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è
splendidis initiis et promissis exigua et ob-
scura, sed potius è tenui modestoque principio
res magnas et nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moven-
tes. Quanta scilicet pericula incurrit, et quanti
virtute astuque Dlysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrygonum regem an-
thropophagum. Odys. lib. x.

Scyllamque.] Scopulum terribilem in fretis
Mamertino, ut fabulantur, Phœci filiam, creta
latera canibus latrantibus succincta. Odys.
12. Cic. contra Verrem. *Hoc infestior natus
Verris quàm Scylla, quod multo se pluribus a*

Non reditam Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Semper ad eventum festinat: et in medias res

Non secus ac notas, auditorem rapit; et quæ

Desperat tractata nitescere posse relinquit.

Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,

Primo ne medium, medio ne discrepet inum.

Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi.

finis medio non discordet.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet.

146 Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplici ovo. Semper ad finem tendit: et

150 transfert auditorem in medias res velut cognitas; quæ verò tractata non fore pulcrâ judicat, omittit. Porro sic fingit, sic intermiscet facta veris, ut medium latitio,

ANNOTATIONES.

majoribus canibus succinxerat. Et de Harusp. resp. Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejuniis poëta fingendo exprimere potuerunt? Vide Virgil. Ecl. vi. 74.

Cyclope.] Polyphemus Cycloporum rege. Odys. 9. nos. lib. i. Sat. 6.

Chorybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo 12. Odys. cit. Virgil. Æneid. 3. nos. lib. i. Od. 27.

146. Nec reditum Diomedis, &c.] Nec in Odysseâ longè nimis exordium ut aliam quamvis narrationem repetit; ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui et Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. i. Sat. 5.

147. Nec gemino bellum Trojanum, &c.] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poëma exorditur; ut in parva Iliade Stasimus, qui et Ledam à Jove adamatam, duo peperisse ova, et ex eorum altero Castorem et Clytemnestram, ex altero verò prodiisse Pollucem et Helenam, quæ à Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixè et otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heracleidis et Theocidis, quos redarguit Aristoteles in suâ Poëtica.

148. Semper ad eventum festinat.] Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem et potissimùm tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò aut et præcedens etiam perdidit violavit Statius in Thebaide, ubi et res altius repetit et per multa congerit vel parùm conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota; studioris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ verò præcesserunt, occasione datâ, subinde narrantur selenter et temperatè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium parâb antecessit; et Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrobi. Saturnal. lib. v. cap. 2. Homerus, inquit, vitans in Poëmate historicorum similitudinem quibus lex est incipere ab initio rerum, et continuam narrationem ad finem usque perducere, ipse poëtica disciplina à rerum medio cepit, ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem

non incipit à Trojano illore describere; sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis; et ex personâ suâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quem admodum de Trojâ ad Calypsonem perrenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Lybiam. Illic in convivio Didoni narrat ipse Æneam navigationem suam de Trojâ usque ad Siciliam, &c.

150. Quæ desperat tractata nitescere, &c.] Præceptum de eligendis præcipuis argumenti partibus et adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poëmatis conferant; deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento et proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade et Odysseâ: in hæc Pulanidem Ulyssis fraude interfectum: in illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte et solertia nihil dixit de Æneâ in Macedoniam impulsâ: nihil de adventu Laurentum agrum. deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem et Aborigines ea loca tenentes. Tit. Liv. lib. i. init.

151. Atque ita mentitur, &c.] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia coherant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poëseos Arist. Poët. Sic facta à Virgilio complura, totosque Æneidos libros esse confictos, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Æuæ et Antenore proditam, Africam nonquam illum vidisse, nectum Diomedem: Didonem à Sichæi vtri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. iii. cap. 97. Argumentum sumendum est brevissimum; illudque maximè varium multiplexque faciendum.

152. Primo ne medium, &c.] Quintil. lib. iv. cap. 2. Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut et persona et locus et tempori congruat; et credibilem rationem et ordinem habeat; si contingat etiam, ut verâ alicui rei cohercat, aut argumento quod in causâ sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt mentiendi licentiam prædunt. Curandum præcipuè, ne quid inter se pugnent; quedam enim partibus blandiuntur; sed in summum non consentiunt. Præterea ne iis

Si vis retinere plausorem
 usque ad peristromata ex-
 spectantemque donec actor
 dicat, Vos plaudite; cujus-
 que etatis mores à te experi-
 menti sunt et naturis annis-
 que non mutantibus decor
 tribuendus est.

Puer jam loqui sciens, et
 firmo pede gradiens, ludere
 amat cum aequalibus, iras-
 citur facile et placatur, at-
 que horis singulis mutatur.
 Juvenis sine barbâ, dimisso
 tandem pedagogo, delecta-
 tur equis et canibus et cam-
 po Martio; flexibilis ad vi-
 tiam, reprehensionis impa-
 tians, utilium contemptor,
 pecuniam profundens, super-
 bus, ardens cupiens et
 cupita cito deserens.

Ætas et animus virilis ha-
 bet Æta jam studia; studet
 comparandis divitiis digni-
 tatibus, amicis; cavet facere,
 id cuius mox poeniteat.
 Senex pluribus molestiis ob-
 noxius est; seu quia opes ac-
 cumulat, et quesitis parcat
 infelix; seu quia pigre et
 frigide cuncta molitur; pro-
 crastinator, longinqua spe-
 rans, segnis, cupiens vivere
 diutius morosus, queribun-
 dus, laudator ævi se puero
 transacti, juniores autem arguens crebro et oburgans.

Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeunt auferrunt. Ne forte adoles-
 centi committantur officia senis aut puero quæ viri sunt, diligenter observabit ætatum diferen-
 tias et proprietates.

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur;

ANNOTATIONES.

que vera esse condabit, adversa sint, &c.

164. Si plausoris eges, &c.] Si vis scribere
 Tragediam, que ita populum delectet, ut ad
 usque finem in amphitheatro detineat, et do-
 nec amoveantur aulæa scenam exornantia.

165. Vos plaudite.] Hoc dicebat histrio
 peractam fabulam indicans. Tullius in Cato-
 ne, cap. 19. Sapiens non est usque ad plau-
 dite vivendum, id est, usque ad vitæ finem,
 scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

166. Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.]
 Præceptum hoc de moribus bene et luculenter
 exprimentis non semel inculcat Horatius, vide-
 licet præcipuum.

162. Equis, canibusque, et aprici, &c.] Ven-
 tationis, item exercitationibus juventuti Roma-
 næ consuetis in Martio campo, natatu, cursu,
 palæstrâ, luctâ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. Cereus in vitium flecti.] Mollis et fa-
 cilis ad suscipiendam quamlibet affectionem
 perversam, sicut cera ad quamcumque formam
 et figuram.

164. Utilem tardus provisor.] Ut qui non-
 dum egestatis incommoda expertus sit.

167. Animum, &c. et pulcherrima

Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
 Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;

153

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores
 Mobilibusque decor naturis dandus et annis.

Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo
 Signat humum, gestit paribus colludere, et iram
 Colligit ac ponit temerè, et mutatur in horas.

160

Amberbis juvenis tandem custode remoto,
 Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi;
 Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
 Utilem tardus provisor, prodigus æris,
 Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.

Conversis studiis, ætas animusque virilis
 Quærit opes et amicitias, inservit honori;

166

Commisisse cavet quod mox mutare labore. [166]
 Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod

Quærit et inventis miser abstinet, ac timet uti: 170
 Vel quod res omnes timidè gelidèque ministrat;

Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
 Difficilis, querulus, laudator temporis acti

Se puero, castigator censorque minorum.

Multa ferunt anni venientes comoda secum, 175

Multa recedentes adimunt. Ne fortè seniles

Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
 Semper in adjunctis, ævoque morabimur aptis.

Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.

Honori.] Excellentiam expetit ætas Socrates
 Aristot. Rhetor.

170. Intentis miser abstinet, &c.] Sunt avari
 senes, quod usu didicerunt et difficile est
 invenire et facile amittere. Aristot. cit. *Potè*
quicquam esse absurdius, quàm quo minus res
restat, eo plus vitalis querere? Cic. cit.

172. Spe longus.] Nemo tam senex, qui
 annum vivere non speret. Cicero ibidem.

173. Querulus.] Nam senes plerumque
 æterni se putant, despici et illudi. Cic. de Senect.
 Laudator temporis acti.] Senex res olim
 præteritas cum gaudio in memoriam revocat,
 aliisque narrat. Arist. cit.

178. Exo aptis.] Ut juveni levitas, adole-
 scenti fervor, viro cura divitiarum, ambûs
 et cupiditas honoris; seni maturitas et prudentia
 tribuatur, &c.

179. Aut agitur res, &c.] Præceptum grave
 ne res ulla vel atrocior, vel turpius in scenam
 proferatur, aut publice fiat, sed narretur de-
 taxat. Quod si contra fiat, spectator non mo-
 vetur suaviter, sed offensus indignatusque ex-
 plodit.

Agitur.] Hinc dramatici et dramatici pro-
 seos nomen.

180. *Signis irritant animos demissa per aurem,*
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam; multaue tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducatur, et hæreat aptè.
Ille bonis faveatque, et concilietur amicis,

desudet. Chorus sustineat personam unius actoris et viri. Ne verò in mediis actibus quidquam dicat, nisi quod ad rem sit et faciat. Ille probis suffragetur, et amicis opituletur:

ANNOTATIONES.

180. *Signis irritant animos, &c.*] Curet igitur poeta dramaticus, ut agatur in scenâ quicquid magis efficere potest, ratione tamen, et modò statim explicandis.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris est oculatus testis unus, quàm auritis decem.

183. *Sotham.*] Nomen à *σθητή* umbraculum quòd olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea verò locus tabularis et contignationibus constructus, aulicis-que et picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

186. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ideptè apud Senecam Tragicum; Qui non immeritò à paucis probatur. Scalig. lib. iii. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem presentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiosè semper observatum; et eos allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytemnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequam in scenâ occiditur. Hæc et alia bene, multa sagaciter, strenuè graviterque probat vir Dramaticus rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ; ubi et Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio suo palam incubat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Supra, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereu marito comedendum opposuit, à quo jam ense transfigenda in hirundinem versa est. Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse demum in upupam. Ovid. Met. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororem quaeren-

180 audita minus animum movent quàm quæ videntur, quæque spectator ipse sibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intus peragenda; et pleræque aspectui non abjicies sed mox oratione representabis *velut modò acta*. Nec Medeâ liberò occidat ob oculos spectatorem; vel nequam Atreus palam coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes, non credo, imò aversor.

185 Nec brevior, nec longior quinque actibus sit fabula, ut *sepius* spectanda repositur. Nec Deus adhibeatur nisi difficultas occurrat digna *lasti* vindicæ: Nec quarta persona loquendo

190 dam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio et dispersa vis rem evolvit. Si tres solum fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet clumbe; vel rebus et adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confusum.

191. *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, nisi quando res adeò difficilis continget, ut opè nequeat humanâ extricari; et Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Arist. Poët. Sed et culpatur idem, quòd sæpius Deos è machinâ producat. Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor et Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Ita saltem consuetum Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul et colloquuntur; atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. iii. *Quatuor in eadem scenâ personas loqui, nulla religio est*. Profectò si parùm agat loquaturre quarta, haud ullus afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint; plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porro Chorun jam pridem obsoletum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus; ac de istis egregiè disserit. prax. Theatr. lib. iik. cap. 4. ubi redarguit Aristotelem et Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otiosus rerum curator*.

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officium

iratos placet, et innocentes
 protegat; laudet frugalitatem,
 justitiam salutarem, et legem,
 et pacem fores apertam: *arcana sibi credita*
 ne revelet; et numina deprecetur,
 ut miseris sors melior contingat,
 pejor autem superbis.

Tibia quondam non sicut nunc compacta orichalco, et beccina par; sed exigua, et simplex, et paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, et sono replere sedes haud tunc valde referebat. Illic enim populus numerari facili, quippe non frequens, et frugalis, et podicus, et modestus conveniebat. Postea vero quædam victor imperium atque urbis pomerium amplificavit; ac diurnæ compositionis genio indulserunt impune diebus festis, tum quoque versuum et musicæ luxuria aucta est. Nam quid melius facerent agrestes imperiti et labore solutum civibus mixti, et sordidi cum honoratis? Sic antiquæ arti saltationes luxuriosas adiunxit tibiçen; et per theatra amplum syra traxit. Sic et cithæ modeste lyre soni per luxum multiplicati sunt, atque elocutio rapida inexit dictionem antea inauditam: nec non sermo utilia documenta continens et futurum præsignans

Et regat iratos, et amet peccare timentes :
 Ille dapæ laudet mensæ brevis ; ille salubrem
 Justitiam, legesque, et apertis otia portis :
 Ille tegat commissa ; Deosque precetur et oret, 200
 Ut redeat miseris, abeat fortuna superbia.
 Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
 Æmula ; sed tenuis, simplexq; foramine paucos, [201]
 Aspirare et adesse choris erat utilis, atque
 Nondum spissa nimis complere sedilia flatu : 205
 Quò sanè populus numerabilis, utpote parvus
 Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
 Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
 Latior amplecti murus, vinoque diurno
 Placari Genius festis impunè diebus ; 210
 Accessit numericque modisque licentia major.
 Indoctus quid enim saperet, liberque laborum,
 Rusticus urbano confusus, turpis honesto ?
 Sic priscae motumque et luxuriam addidit arti
 Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem. 215
 Sic etiam fidibus voces crevère severis,
 Et tulit eloquium insolitum facundia præceps ;
 Ut iliumque sagax rerum, et divina futuri [202]

ANNOTATIONES.

recenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos. nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam tempore Jani fores apertas indicant pacem, clausas autem bellum. Vide lib. iv. Od. 16.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat et loquebatur per Coryphæum, ut ante dictum est. Sed præterea inter unum et alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hæc fusè Scaliger, Poet. lib. i. cap. 20.

Orichalco vincta.] Gall. garnie de lailon. Ang. BRIGHT WITH BRASS. Montanum illud res magno quondam in pretio fuit; quod auri splendorem, et æris duritiæm habebat. Isidor. Fest. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretiosius fuit*, inquit.

Tubæque æmula.] Gall. aussi grande et aussi éclatante que la trompette. Angl. AS BIG AND AS CLEAR SOUNDED AS A TRUMPET.

203. *Foramine paucos.*] Quatuor fuisse prima foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. i. cap. 21. ubi de theatro, et amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, et ornamentis.

208. *Agros extendere victor, et urbem, &c.*] Iis tantum licebat urbis mœnia proferræ, qui imperii fines propagassent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. iii. Od. 17. et lib. ii. Epist. i. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum et Censorum. De die epulari vetitum olim; et pœnis constitutis luxuriam et sumptus coercuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numericque, &c.*] Gliscente populi luxu, pariter et theatralis apparatus crevit et luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in versibus et musicâ postulabant spectatores luxuriosi; plebei rustici, nobiles plebeis inquinati et corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto?*] *Ura* quippe ludos spectantur confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. ii. cap. 4. Vide Ep. 4. Annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comediâ tibiçen sonos et foramina, ita etiam in tragœdiâ lyre chordas et modos auxit luxus. In hæc tres primùm deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218. *Ut iliumque sagax rerum.*] Tragœdium Cho-

Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper 221
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratà novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.

Verùm ita risores ita commendare dicaces 225
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro, [893]
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet. 230
Effutire leves indigna tragœdia versus,
Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solùm
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo t 235
Nec sic enitar Tragico differre colori,

matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse debet. Ego Satyrica scribens, & Pisones, non consecratur dictiones inconditas aut simplices duntaxat: neque sic curabo declinare tragœdium speciem,

ANNOTATIONES.

rus sententias protulit affectavitque nimium acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infra ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, et responsa dabat apud Delphos. Vide lib. i. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Crætinum in Dionysiis. Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posterorem. Unam istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porro ista Græcorum dramata Latini utcumque imitati sunt in Athellanis fabulis: quas *arguætiis* dicitur que *jocularibus* similis Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. vii. init.

Censuræ ob hircum.] Scilicet poetæ suum quisque Satyricum poema certatum edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdia, è *tragos* hircus et *œdion* cantus. Alii tamen quasi *tragœdiæ* dici vident, a *tragos* fecas, quod histriones primùm *ore* *fœcibus* *peruncto*, in scenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, *Coryphæus*que *Silenus*. Histriones nimirum perisomatia, villosa tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum et speciem referentes, inter Actus, et post tragœdiam miles et dicitur iactabant: sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Effutire levis.*] Quocianam ludi pars erat religio et cultus Deorum, sic fastidium jocosis plebis fallendum fuit, et gratà novitate jocosis namque salisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. vii.

vix discrimen habuit à Delphis oracula profertibus.

Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos; et acerbus protulit sales, illis à severitate tragœdiæ: propterea quòd oblectamentis et jucundà novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, et ebrius, et sine lege.

At sic oportet Satyros risores et dicaces commendare, sic è seriis sermonibus ad jocosis transire, ut quisquis Deus, vel Heros produceretur, paulò ante in auro et purpurâ conspectus, non loquatur sordidè quasi in villi tabernâ; neve terram fugiatis sectetur nubila et vacua. Tragœdia versus leviculus respiciens, tanquam

Potus et exlex.] Post sacra voluptati duntaxat inhians, suo genio nihil jam negans: quique epulis et vino refertus nullâ jam lege regi potest.

225. *Parùm ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violeatur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.]

Heros.] Semper; Hercules, &c.]

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè cultus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poeta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles et argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem et humilitatem, nec vanè extollatur et inaniter intumescat.

231. *Effutire levis, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales et jocos. Sic matrona in sacris non leviter et lascivè, sed modestè et graviter saltans nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choræ sacre modò virginum, modò matronarum, et in ludis Megalensibus, et in sacris Cybeles: et jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiori, at agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis *adjecta*, à translatis suo jure non expulsa, res propria et aperte significantia: qualia sunt que res veneres et obsecumtatem clarè et simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satyrarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum

ut nihil ponam discriminais, **Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax**
 usum loquatur Davus et in- **Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,**
 verecunda Pythias deluso **An custos famulusque dei Silenus alumni.**
 Simoni talentum extor- **'Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quisvis 240**
 quens, an Silenus curator et **Speret idem, sudet multum, frustra que laboret [804]**
 minister dei alumni. **Ausus idem. Tantum series juncturaque pollet :**
 E materia vulgata sic po- **Tantum de medio sumptis accedit honoris.**
 tina condam, ut quisque vo- **Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni,**
 riter *facere posse confida-* **Ne velut innati triviis, ac penè forenses, 245**
rem verò tentans de- **Aut nimium teneris juvenentur versibus unquam :**
 plurimum, et pers' e- **Aut immunda crepent, ignominiosa que dicta.**
 ram. Tantum valent ordo et **Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res :**
 connexio: tantum venusta- **Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,**
 tis addunt argumento vul- **Æquis accipiunt animis, donantve corona. 250**
 gari. **Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,**
 Satyri è silvis prodeun- **Pes citus : unde etiam trimetris accrescere jussit**
 tes non debent ut opinor, **Nomen Iambicis, cum senos redderet ictus, [806]**
 tanquam in urbibus atque **Primus ad extremum similis sibi : non ita pridem,**
 in foro educati carmina ju- **Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures, 255**
 venilla et nimis polita di- **Spondeos stabiles in jura paterna recepit,**
 cere, nec obscena et contu- **Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res :**
 meliosa eructare. His enim **Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,**
 offenduntur habentes equ- **Æquis accipiunt animis, donantve corona. 250**
 um, et patrem, et opes, ne- **Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,**
 que probant vel laudant **Pes citus : unde etiam trimetris accrescere jussit**
 quicquid placet ementibus **Nomen Iambicis, cum senos redderet ictus, [806]**
 frictum cicer et nucis. **Primus ad extremum similis sibi : non ita pridem,**
 Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celor; unde et vocati sunt Iambici trimetri; quanquam sex edobat sonos, à primò usque ad ultimum æqualis. *Is autem nuper, ut aliquando lentior et gravior ad aures perveniret, in patriam ditionem ultro admisit firmius Spondeos,*

ANNOTATIONES.

- alic etiam, ut et alibi semper observandum est. *Tragicolori.] A tragœdia magniloquentiâ.*
 237. *Davus, Pythias, [cap.] Personæ Comice apud Lucilius, Menædrum, Terentium.*
 238. *Emuncto.] Terent. Emunxi argento senes.*
 239. *Silenus.] Gravior quondam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.*
 240. *Ex noto fictum carmen sequar.] Satyricum ego drama condere volens non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potius ex notâ materiâ et historiâ desumpto argumento, affectisque ut decet adjunctis, carmen eximie componam. Sic Euripides Cyclopem sinit, ex Homeri Odysseâ ix. Vide supra v. 128. et 129.*
 241. *Sudet multum.] Cic. orat. perf. Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa, eisdem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minus. Vide Quintil. lib. ii. cap. 1. et lib. iv. cap. 2.*
 242. *Series.] Rerum dispositio scita et ingeniosa.*
Junctura.] Structura verborum artificiosa.
 243. *Accedit honoris.] Ex illâ solerti inventione, fictione, connectione, ordine.*
 244. *Silvis deducti.] Vel agrestes et in silvis educati; vel à proscenio silvestri et nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, suberbisque fastigiis et signis ornata Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes,*
- speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. vii. cap. 6.
Fauni.] Dii silvestres, qui et Sylvani et Satyri: de his Jam. lib. i. Od. 4. lib. ii. Od. 17. lib. iii. Od. 18.
 246. *Teneris juvenentur versibus.] Ne versibus nimium excultis juvenilliter et scurrilliter lasciviant sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.*
 247. *Ignominiosa.] Famam alicujus habefactantia.*
 248. *Quibus est equus, et pater.] Equites Rom. et Patricii; honesti viri et nobiles.*
 249. *Fricti ciceris et nucis emptor.] Homines infimæ sortis è plebe; qui dum spectaculis aderant, amebant frictum cicer ad levandam famem.*
Nucis.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. ii. Festus nuces usas dicit.
 251. *Syllaba longa.] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam supra v. 80.*
 252. *Pes citus.] Auson. velociorem Parturum sagittis dicit.*
 253. *Cum senos redderet ictus.] Cum sex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti sunt; quasi tres solum percussiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciunt. Quint. lib. ix. cap. 4. supra, lib. i. Sat. 10. v. 48.*
 256. *Spondeos stabiles, &c.] Inerti sunt Spondei pedes tardiores in versibus Iambicis*

Commodus et patiens; non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialiter. Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni.

In scenam missus magno cum pondere versus, 260

Aut operæ celeris minium curâque carentis,

Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.

Non quivis videt immodulata poëinata iudex :

Et data Romanis venia est indigna poëtis. 264

Idecircone vager, scribamque licenter? an omnes

Visuros peccata putem, mea, tutus, et intra

Spem veniæ causus? Vitavi denique culpam,

Non laudem meruri. Vos exemplaria Græca [896]

Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.

At vestri proavi Plautinos et numeros et 270

Laudavere sales: nimium patienter utrumque,

Ne dicam stultè, mirati; si modò ego et vos

Scimus inurbanum lepido seponere dicto,

Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ 275

rùm Majores vestri et numeros et jocos Plauti approbaverunt; certè utrosque faciliùs quàm par est, ne dicam stolidè, admirati: si quidem ego et vos novimus insuetum sermonem à venusto distinguere, et rectum modulum sentimus digitis atque auribus.

Theopis reperisse fertur Tragicæ musæ genus incognitum,

ANNOTATIONES.

ad dandum illi pondus et robur, magisque movendos animos audientium.

258. *Acci.*] Accius, sive Actius, aut Attius, Poëta celebris de quo lib. II. Sat. 10. et lib. II. Epist. 1. ubi et de Ennio.

259. *Enni.*] De eo lib. IV. Od. 8. v. 20. Item locus mox citatis.

260. *In Scenam missus.*] Appositè Marcellus corrigi, *missus*; aliàs que syntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad quam mox respondet, *idecircone vager, &c.* Apæ versiculum

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uti, quem velut Horatii avertit Servius ad 5. *Eneid.* et collocaut aliqui ante istum, *Non quivis videt, &c.*

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. I. Sat. 4. et 10. lib. II. Epist. I.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ ratione prædum et legis metricæ; an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quàm exactam rationem Græcorum?

266. *Intra spem veniæ.*] Precisâ spe omni veniæ: quâ si mihi blandirer, oscitanter scriberem nec mihi satis caverem. Sunt qui emendârunt, *extra*. Sed veteres codices reluctantur. Vide A. Gell. lib. XII. cap. 13. *Extra spem veniæ* est, qui scit nullam fore veniam. *Intra spem veniæ* cautus et tutus est, qui licet veniam speret, recti amans sibi cavet tamen, et peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quòd si versus Iambicos diligenter condam, nec hoc satis à laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicium erga bene feci, aut consuevi fideliter;

non ita tamen, ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enique celebratis Iambicis.

Certè Iambici Spondeis crebris graves in scenam producti, vel properantem nimis operam et negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam. At quilibet iudex haud animadvertit inconditis versus: et poëtis Latinis indulgentia inemerit concessa est.

Ergone ideò spatier, et parum accurate scribam? an omnes credam errata mea cogituros providus et securus citra spem indulgentiæ? Tum demum culpam effugere quidem, sed non laudem meruero. Itaque, Pisones, die nocteque scripta Græcorum evolvite. Verum

Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideò laudem meretur; sed qui ingeniosè, rectè, artificiosè scribit, is laudatur.

270. *Plautinos et numeros et sales.*] Donatus in Plauto notat et carpit numeros inconditos et peregrinos, item sales frigidulos interdum atque etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Rufin. *Plautinum salesm* dicit, procurrili. Laudant tamen Cicero Offic. I. Macrobi. Saturnal. lib. II. cap. I. Gell. lib. III. cap. 8. Vide lib. II. Epist. I. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis et aure.*] Versuum dimensionem digitis faciunt parum exercitatus, aurium verò iudicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus invenisse.*] Libet altiùs repetere originem Tragediæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulastem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicibus, qui choreis et cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt. Religiosè illud etiam quotannis vendemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cœperunt scribere certatim poëtæ τραγῳδίας, id est, carmen hirci, vel de hircò: quòd à choro decantatum. Illis carminibus Baccho sacris inserta, addita, substituta quedam alia fuerunt, atque eorum dialogi inter duos aut plures. Hiucque natum drama cum Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certè ante Theopis fuerunt Dramatici rudiores quidam: ad ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui cum chorus Bacchi laudes canens

et carpentis circumtulisse Dicitur, et plaustris vexisse poemata Thespis,
 carmina, quæ cantarent a- Quæ canerent agerentq; peruncti facibus ora. [207]
 gerentque vultum habentes
 sæce oblitum. Post eum Post hunc personæ pallæque repertor honestæ
 Æschylus inventor larvæ et stolæ decorum theatrum
 Et doctus magnumque loqui, nitique cothurno. 280
 parvo tabulato extraxit,
 Successit vetus his Comœdia, non sine multâ
 atque instituit loqui mag- Laude; sed in vitium libertas excidit, et vim
 nificè et incedere co- Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque [208]
 thurno. His successit vetus
 Turpiter obtulit, sublato jure nocendi.
 Comœdia magnâ cum lau- Nil intentatum nostri liquere poetæ, 285
 de; sed libertas evasit in cri- Nec minimum meruere decus, vestigia Græcâ
 men et audaciam lege coer-
 cendam; lex data est; et chorus ignominiosè tacuit,
 ademptâ potestate maledicendi.
 Nostrî poetæ nihil non tentarunt; neque laudem exiguum abstulerunt, qui relictis Græcorum
 arguentis

ANNOTATIONES.

paululum interquiesceret, herolis aut summi
 cuiuspiam viri insignis aliquid facinus car-
 mine celebrabat. Alia insuper ornamenta sub-
 junxit, quibus Tragedia illustrata est.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra con-
 versiam est. Scalig. Poët. lib. i. cap. 6. sic
 habet: *Qui primus Tragediam dederit, haud
 illa pro comperto habetur. Satis constat illam,
 à Thespi nitidiorum factam, qui peniles scenas
 in plaustris circumegit: addiditque nudis oribus
 sæcem pro persona*

Plaustris vexisse poemata.] Circa vicos
 Thespis alique plaustris vecti in obvium que-
 que scommata jactabant et salsa convicia.
 Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plau-
 stro loqui.

Thespis.] Atheniensis ille poeta Solonis
 tempore floruit ante Æschylum plus sexaginta,
 ante Sophoclem octoginta circiter annis.
 Thespis Protagonistam seu histrionem in-
 duxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è
 Choro loquentem. Æschylus deinde alterum
 seu Deuteronistam addidit. Denique So-
 phocles tertio sive Tritagonista adjuncto Tra-
 gœdium perfecit.

277. *Peruncti facibus ora.*] Idèd Thespis
 alique vultu cerusâ, vel minio, vel sæce per-
 uncto diceris obvius quoque incessebant, ut
 imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque
 dicaces Bacchi socios et ministros. Illos Ari-
 stophanes *γεγυρσάμνας* vocabat. Gall. *Di-
 ables barbonilles de lie.* Angl. MERRY AN-
 DREWS BEDAUBED WITH LEES. Vini in olei
 facibus tingerent se histriones, disceptant fa-
 tali more suo Grammatici, et nugis nugis ad-
 dunt, inquit Scaliger panib ante citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histri-
 ones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa,
 et Latina dicebatur, ad digrimen pallæ Gal-
 sicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis Poëta iste
 non militando magis, quam scribendo acer et
 audax fuit. In Marathonâ pugnâ non ultimam
 laudem tulit: aded bibax, ut Sophocles ei
 objiceret, non ipsum, sed vinum tragœdi-
 arum ejus esse auctorem. Has dum scriberet

ταυροδὲ Κλαῶν, inquit Aristophanes, *ταυρο
 φρενὶ similem aspectum habebat.* Non ergo
 sit incredibile quod narrant ejus Eumenidum
 terribili spectaculo exanimatos esse pueros
 aliquot, percussas autem prægnantes feminas
 ad partum adactas. Ab Æschylo compositos
 nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos
 vix septem pervenerunt. Denique casu tes-
 tudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragi-
 cis proprio.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differ-
 ebat in omnibus, tempore, argumento, appa-
 ratu, metro: ut ait Cruq. Vetus, tempore
 belli fuit Peloponnesiaci: nova, post extinctam
 populi libertatem, jam rerum potentibus Phi-
 lippo et Alexandro. In veteri, Duces, Magis-
 tratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur
 Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In
 novâ, sunt amores adolescentum, servorum
 fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum sty-
 lum: nova popularis est. In veteri omnia me-
 trorum genera adquirebantur: in novâ solim
 ferè Iambicum. In veteri mirus apparatus
 et luxus: in novâ propè nullus, ablato etiam
 Choro. In veteri personæ ad virum effinge-
 bantur, ut agnoscerentur faciliè; nova nihil
 tale habebat.

282. *Vim Dignam lege regi.*] Nec enim
 ulli parcebatur; honestique viri, perinde ut
 alii, diceris et coavitiis nominatim proscinde-
 bantur.

*Sævis apertam
 In rabiem verti capiti jocus, &c.
 Lex est accepta.*] Quæ inledicentiam illam
 effrenatam pœnis propositis vetabat. Vide lib
 h. Epist. l. v. 160. et seq.

*Quin etiam lex
 Pœnaque lata, malo quas nollet carmine
 quemquam
 Describi.*

Ceterum Comœdia Satyrica multum civitati
 profuit, cum careret unusquisque culpam, ne
 spectaculo ceteris esset, et domestico probio;
 ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græcæ Auri deferrere, &c.*]
 Primum quidem Græcâ fabulas et historias in

Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
 Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
 Nec virtute foret clarisve potentius armis
 Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum
 Quemque poetarum limæ labor, et mora. Vos ô
 Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
 Multa dies et multa litura coërcuit, atque
 Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Ingenium miserâ quia fortunatius arte
 Credit, et excludit sanos Helicone Poëtas
 Democritus; bona pars non unguis ponere curat,
 Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
 Nanciscetur enim præiunx nomenque Poëtæ,
 Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
 Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
 Qui purgo bilem sub verni temporis horam!
 Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
 Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum

nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego sum parùm cautus, qui bilem expurgo ineunte vere! At nemo conderet meliora carmina; sed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis,

gesta Romanorum decantâ
 rupt; sive qui prætextatas fa-
 bulas, seu qui togatas scrip-
 sers. Nec virtute bellicâ il-
 lustriores ac potentiores
 quàm facundiâ essent Ro-
 mani, si poetas plerosque
 non terreret cura et longum
 tempus expoliendi. At vos,
 ô Numæ proles, redarguite
 carmen diu et crebrâ recen-
 sione laud castigatum, et
 ad amissum non sæpius e-
 mendatum.

[399]
 296

300

Quoniam Democritus ex-
 istimât ingenium plus ve-
 lere quàm artem, et poetas
 non insanientes arcet ab He-
 licone, plerique negligunt
 ressecare unguis et barbam,
 secedunt in loca remota, fo-
 giunt balnea. Etenim co-
 sequentur, ut putant, præ-
 mia et laudem poetarum, si
 tonsori Licino tendendum

ANNOTATIONES.

Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. modò cit. v. 164. at postea Marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractarunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati et nobiles personæ locum habent; quæ respondent tragædiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ et plebeis. Et hæ Comædiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana et Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, et mora.*] De curâ et sedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. ii. Epist. 1. &c. Ovid. de Ponto lib. iii. Eleg. ult.

Sæpe piget

Corrigere, et longi ferre laboris onus.

Corrigere at res et tanto magis ardua, quanto Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes originem à Numa Pompilio, et à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] Al. *præfectum.*

296. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem pœseos, sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miserâ arte.] Ironiè; exercitatione et arte que parùm valeant ad faciendum bonum poëtam, et laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. P.*] Cic. 1. de Divin. *Negat una furore Democritus quinquam*

poëtam magnum esse posse. Et. 2. De Orat. Sine inflammatione animorum, et sine quodam afflatu quasi furoris: quod et à Platone scriptus relictum dicitur.

Helicone.] Is mons Bæotici Musæ sacer, Parnasso vicinus.

297. *Democritus.*] De eo Philos. lib. i. Epist. 12.

Bona pars non unguis ponere, &c. Quasi verò cultum exteriorem negligendo insaniam speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

298. *Non barbam.*] Philosophi quidam alebant barbam; et gravitati tribuebatur. At in cæteris insanie species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum et consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ insulâ lib. ii. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundantem, quod insanie remedium. Quòd autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licino.*] Is Augusti tonsor et libertus, ab eo factus Senator, quòd Pompeium odiasset.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam insanians optima poëmata conderem. Ironia est. Alii purgor legunt perpetuum.

304. *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim ad eximia faciendâ carmina. Imò sapere malim et nulla componere; valeant Democritus et Democritijci.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petiunt ab Isocrate vel ab Aristotele, ut volunt alii; at *ἀνευασ ἀντὰ μὲν ταμῆν ἢ δόναστας, τὴν δὲ εὐλαγὴν ἰβήα καὶ τρυπητὴν ἀμύμονι.*

quæ secare non valens reddidit ferrum acutum et *secando aptum*. Nihil ego scribens docebo manus et officium scribendi; unde facultas petatur; quid erudiat et perficiat poetam; quid conveniat, quid non; quod virtus, quod error deducat.

Sana mens est principium et origo rectè scribendi; materiam tibi suppeditabunt placita Socratis; præparatamque materiam sequatur ultro facundia.

Qui scit quid patriæ, quid amicis debeat; quæ parentes quæ fratres et hospites charitate diligendi sunt; quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit; is certe novit tribuere decorem unicuique personæ.

Solers imitator debet in teo exemplar vitæ et morum, atque hinc proprios fingere sermones. Nonnunquam Comœdia locis palchra, beneque mores exprimens *quamquam* nec elegans nec verbis ornata nec artificiosè disposita, populo magis placebit, cum que melius detinebit, quam versus sententiis destituti et sonantes nugæ.

Blusa Græcis largita est ingenium et politam sermonis facultatem,

ANNOTATIONES.

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene scribendum, divæ poëseos facultas et virtus.

308. *Ignoratio artis et virtutis potestæ.*

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim Socratis scientia; quam Socratis promovit, et ab eo hausertur Plato, Xenophon, aliique et scriptis illustrarunt. De Socrate, lib. iii. Od. 21. Item lib. ii. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbeant. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philosophiæ notas et tractatos locos; nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore et voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poemata scripsimè) nihil inquam sine eâ conscientia amplè et coriosè dici et explicari potest; et alibi; Omnis ubertas et quasi sylva dicendi è disputationibus p' Josephorum ducta est.*

311. *Verbaque provisam rem, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque et dictiones afflatim sequentur; et aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 6. de legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata præ illis quæ in civem committuntur, ultori

Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi. 305

Munus et officium nil scribens ipse docebo;

Unde parentur opes; quid alat formetq; Poëtam

Quid deat, quid non; quod virtus, quod ferat error. [900]

Scribendi rectè sapere est et principium et fons.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ, 310

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,

Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes;

Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ

Partes in bellum missi ducis; ille profectò 315

Reddere personæ scit convenientia cuique.

Respicere exemplar vitæ morumque jubebo

Doctum imitatore, et veras hinc ducere voces.

Interdum speciosa locis, morataque rectè [901]

Fabula nullius veneris, sine pondere et arte, 320

Valdiùs oblectat populum, meliùsque moratur,

Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.

Gravis ingenium, Gravis dedit ore rotundo

Deo curæ sunt. Nam cum peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos et apud homines meretur misericordiam, &c. Plato modo citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo sui eximium et perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi et numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat; atque secundum illam scribat et dicat.

318. *Imitatore.*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*; sed apagè.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus et sententiis rerum naturam et mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *joëis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. vi.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu infati, modulati quamvis et numerosi non sic afficiunt, ut qui versus inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studio bullatis ut mihi nugis

Pagina turgescat.

Stattus nugæ ejusmodi canoras effutit.

323. *Gravis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm sæpe Græcos commendat Horatius; et meritò; cum scripserint illi sapienter ac què et elegantè, ingeniosè et accurate. Nempe quòd non quæstul sed gloriæ studebant.

Musa loqui, præter laudem nullius avaris.

Romani pueri longis rationibus assem

Discunt in partes centum diducere. Dicit

Filius Albini, si de quincunce remota est

Uncia, quid superet? poteras dixisse, triens. **Eu,**
Rem poteris servare tuam. Redit uncia; quid fit?

Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculî

Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi

Posse linenda cedro, et lævi servanda cupresso?

Aut prodesse volunt, aut delectare Poëtæ;

Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.

Quicquid præcipies, esto brevis: ut citò dicta

Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:

Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:

Neu pransæ Lamiae vivum puerum extrahat alvo.

Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.

redundans effluit ex animo pleno.

Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è Lamie ventre eximat vivum. Porro quod nihil fructuosum continet, respicitur à cætu seniorum; etati rerò Rhamneses explodunt carmina severiora.

ANNOTATIONES.

325. *Assem Discunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam sedulo ediscunt augendis opibus utilem; *longis rationibus*; addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

326. *Dicit Filius Albini.*] Prosopopœia. Albini insignis fenerator filium ad lucri studium artemque instituens.

327. *Quincunce, triens, semis.*] As duodecim habet partes, sive uncias; *uncia* ab uno dicta, quod una sit è duodecim partibus assis. *Sextans* duas sunt uncias, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres uncias; quod sit quarta pars. *Triens*, quatuor uncias, tertia pars. *Quincunx*, quinque uncias. *Semis*, sex uncias, sive dimidium assis. *Septunx*, septem uncias. *Bes* olim *Des*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor uncias de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem uncias, quod demptus sit sextans. *Deunx*, quod una desit uncia ad assem.

328. *Poteris dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urget Albini filium, ut respondeat, *triens*.

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis pueri. *Al. heus, vel hem, &c.* sed minus bene.

330. *Ærugo.*] *Æris* vitium est. Metaphor. pro avaritiâ et opum cupiditate; quâ bona in dolos corrumpitur, ut metalla robiginè.

332. *Linenda Cedro.*] Digna immortalitate quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetustate corrosa absumptaque interirent. *Plin. lib. xvi. cap. 30. Cedri oleo peruncta materies nec tamen nec cariem sentit.*

quippe nihil appetentibus nisi laudem. *Al. contra* juvenes Romani longis numeris

discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat; si de quin-

que uncias dematur una, quid restat? poteras dicere

triens. Bene; valebis tua bona conservare. Quod si

uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum ista lues

et studium lucri animos occupârit, an putamus carmina condi posse cedro illi-

nenda, et sabre factâ cupresso custodienda?

Poëtæ vel cupiant prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia

dicere ad vitam bene instituentem. Si quod præceptum

das, illud breve sit; ut animus paucis verbis com-

prehensa suscipiat facile, et sedulo retineat. Omne re-

dundans effluit ex animo pleno.

Lævi cupresso?] *Cypressinâ* arcâ, capeti, scrinio: *cypressus cariem et relusum non sentit.* Item, *adversus cariem tineasque formissima.* *Plin. lib. xvi. cap. 40. et 42.*

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Dum sunt hæc poëseos virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo. Ut doceas utiliter, esto brevis. Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas *Æn. x. v. 73.* item *Æn. vi.* per ramum aureum ad inferos *Æneam* descendisse; item Didoni comam ab Iride abscissam, *Æn. iv. &c.*

340. *Neu pransæ Lamie, &c.*] Nec fingat poëta puerum a Lamia devoratum, et mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastrî illius temporis, ridiculum sanè et a naturâ abhorrens.

Lamie.] *Lania* Philostrato ponitur inter larvas et lemures; Sexto Pompeio est venifica; *Suida* formosa mulier Libyca, Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgò *Lamie* putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. *Isidorus* à laniando dici existimat, quòd infantes corripere ac laniarent. De *Lamîa Libyæ* reginâ pulchrâ sed crudeli *Diod. Sic. lib. xx.* Nihil ad rem *Lamus* rex *Læstrygonum* humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria et gravia carmina moribus instituentis utilia. *Centuriæ.* Singule tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites et juvenes jucunda petunt; à *Romulo* dicti *Rhamnes* non *Rham-*

At ille omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxit, lectorem oblectando simul et docendo: talis codex Sossii questum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat et immortalitatem.

Sunt tamen veritas, quibus veniam dari velim, et non chorda non operæ diti socius, quem vult mens et manus: et petenti gravem aliquando acutum reddit; nec arcus collineabit quocumque tendet. At cum pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium tenuis vix cavere potuerit. Quid igitur *alutendum*? Quomandum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admittit, minime ignoscitur; et citharista deridetur, qui semper ad eandem chordam offendit. Ita qui sepius in

carmine allucinatur, videtur ipse mot autem doleo, quotiescumque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet.

Poësis est simul picturæ; quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulum tenebroso, altera ad lucem plenam vult spectari, acitice que non timet judicis examen severum;

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sossii, hic et mare transit, 345
Et longum noto scriptori prorogat ævum.

Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus
et mens;

Poësatique gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet quodcumque minabitur arcus. 350
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,

Aut humana parum cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniam caret; et citharædus

Ridetur, chordâ qui semper obrerrat eâdem: 356
Sic mihi qui multum cessat, fit Chærilus ille,
Quem bis terve bonum cum risu miror; et idem

Indignor, quandoq; bonus dormitat Homerus. [904]
Verum opere in longo fas est obrepere somnum. 360

Ut pictura poësis erit; quæ, si proprius stes,
Te capiet magis; et quædam, si longius abstes.

Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum que non formidat acumen;

ipæmet autem doleo, quotiescumque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet.

ANNOTATIONE

nonas, ut Tatienses à Tatlo, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varr. 4. de Lat. Ling. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. *Revordor quantum hæc quæstiones in Senatu habita: punctorum nobis detrazerint.*

345. *Sossii.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii et bibliopole; de his jam lib. i. Epist. i.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharædus interdum aberrat, pariter et sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum cessat.*] Sepius iners et negligens, et hinc crebrius peccans, lib. ii. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chærilus.] De eo lib. ii. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terve bonum miror.*] Demiror quod non semper male quodque vel bis aut ter bene scribat.

359. *Indignor, quandoq; bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam bene semper et concinne dicere velim. At *percere humanum est.* Cic. *Nemo est qui omnibus horis sapiat.* Plin. Videtur hic Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum et rationem scribere, Ulyssen prudentissimum ubi

que et vigilantissimum somno oppressum à navi sublato à Phæacibus et in litore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plus quam Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter et in Virgilio plerumque. Vide Macrobi. &c.

360. *Verum opere in longo, &c.*] Quintil. lib. x. cap. 1. *Non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam; et Ciceroni dormire Demosthenes, et Homerus Horatio risi; magni enim sunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poësis erit.*] Pictura est muta poësis; poësis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Arist. Post. Plutarchus ex Simoide, &c. Cic. Tus. 5. *Tradunt Homerum æcsum fuisse; at ejus picturam non poëtam videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod regium? qui molus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ, si proprius stes, &c.] Ita quædam poësis baud accurata, raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentius consideretur, apparebunt macule et vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contra poësis elegans passim et ad amassim facta, ingenioque et arte diè elaborata, quo sepius inspicitur eo plus admirationem movebit: quia novæ semper reberet et lepores elucescent.

Hæc placuit semel : hæc decies repetita placebit. 365 *altera semel dicitur, altera decies spectata approbabitur.*

O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris ad rectum, et per te sapis ; hoc tibi dictum
Tolle memor : certis medium et tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, et actor

Caesarum mediocris abest virtute disertii 370
Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus ; [906]
Sed tamen in pretio est : Mediocribus esse poëtis
Non homines, non dii, non concessere columnæ.

Ut gratas inter mensas symphonia discors, 374
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendant ; poterat duci quia cœna sine istis :
Sic animus natum inventumque poemâ juvandis,
Si paulùm è summo discessit, vergit ad imum.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis :
Indoctusque pilæ, discive, trochive, quiescit ; 380
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ.

[906] melle Sardo mixtum respuunt, quoniam transigi cœna potest sine illis ; sic carmen ad animos recreandos factum à tantulum abest à supremo, tendit ad infimum.

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci, vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachinnos effusè solvant :

ANNOTATIONES.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt, bis et ter repetenda, dicit.

371. *Messalæ.*] Messala Corvinus orator disertissimus ; de quo lib. iii. Od. 21. et lib. i. Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Viadex juris civilis scientiâ præcipuus : hunc commendat Valer. Max.

373. *Non homines.*] Certè mavult eruditus quisque nullos quàm mediocres versus audire et legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Musæ ; vel dii, in quorum festis canuntur carmina et aguntur ludi. Et quidem nihil nisi præstantissimum diis offerri aut placere fas est.

Non columnæ.] Quia non inveniunt emptores ; sed in pulvere et oblivione jacebunt. *Columnæ,* seu pilæ, ad quas libri venales prostabant ; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguum et affixæ. De his jam lib. i. Sat. 4. v. 71. ubi.

Nulla taberna meos habet neque pila libellos.

374. *Gratas inter mensas.*] Inter unam et alteram mensam ; in secundâ mensâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, lib. i. Od. 36, et 38.

376. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale est Sardoum ; factum scilicet ex amaris herbis crescentibus in Sardinia insulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut et Corsicum valde amarum est ut nullius pretiû. Plin. lib. xix. cap. 8. *Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen totum in secundâ mensâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius satyricè vaunos declamatores ait, mellitos fundere verborum globulos, et omnia jecta factaque quasi papavere et sesamo sparâ

379. *Ludere qui nescit.*] Similitudine conglobata ostendit artem poëseos longâ exercitatione ediscendam et excolendam, nec temerè tentandam esse.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natus, salire ; ad quæ se exercebat Romana juvenus in campo Martio. Vide lib. i. Od. 8 380. *Pilæ.*] Lib. i. Sat. 5. v. 41. et lib. ii Sat. 2. v. 11.

Disci.] De eo lib. i. Od. 8. et lib. ii. Sat. 2. *Trochi.*] Duplex erat is ludus, ut jam dixi lib. iv. Od. 24. v. 57. Priorem describit Virg. *Æneid* vii. 378.

Ceu quondam torto volitans nub verberet turbo, Quem pueri magno in gyro vocas atria circum

Intenti ludo exercent. Ille actus habendâ Curvatis fertur spatii : stupet inania turba, Impubesque manus mirata volubile buzum : Dant animos plage.

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longè diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes : impetus publicis peragebatur ; annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurso trochi. Sive ut scribit Turnebus, Rota erat habens ansam, quo faciliùs mitteretur, axiculisque compacta transactis jaceretur ; quorum claviculæ et commissuræ adancæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbisve missus, tinniebant, et crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. lib. iii. Eleg. 14.

Incepit ut versi clavis adunca trochi. Martial. trochi meminit lib. xi. Epig. 22. lib. xiv. Epig. 168, et 169.

Garrulus in lazo cur annulus orbe vagatur ? Cadat ut argutis obria turba trochia.

at carminum radiis ea nihilominus audet moliri. Cur non? liber est atque ingenuus, imò in censu repertus possidere opes ad equestrem dignitatem sufficientes, atque omnis expertis criminis.

Tu verò nihil scribes aut ages, Minervà repugnante. Hoc tibi est ingenium et iudicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe illud auribus et examini Tarpe, patrisque tui, et nostro. Quin et reconde ad annos novem. Dum chartæ scrinio manebat inscæ, poteris emendare quod non vulgaveris; at verbum editum nequaquam redire valet.

Orpheus divinus et numerum intervincens homines feros avertit à cædibus et turpi vitæ ratione; propterea dictus mitigare tigres et leones ferocissimos. Amphion quoque Thebæ arcis conditor dicitur lyræ sono suavique cantu lapides movisse et quocunque libuit impulsisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publicà à privatâ, et sacra à profanis;

Qui nescit versus tamen audet fingere. Quidni?

Liber et ingenuus, præsertim census equestrem

Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ: 385

Id tibi iudicium est, ea mens. Si quid tamen olim

Scripseris, in Metui descendat iudicis aures,

Et patris, et nostras; nonumque prematur in annum;

Membranis intus positis, delere licebit [907]

Quod non edideris. Nescit vox missa reverti. 390

Silvestres homines sacer interpresque Deorum

Cædibus et victu sædo deterruit Orpheus;

Dictus ob hoc lenire tigres rapidosque leones.

Dictus et Amphion, Thebæ conditor arcis,

Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ 395

Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam,

Publica privatis secernere; sacra profanis;

ANNOTATIONES.

382. *Quidni?*] Prolepsis. Quasi verò illa essent ad poësis adjuncta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.]* Licet ergo facere quodcumque libet.

Census equestrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. i. Epist. 1.

385. *Tu nihil invitâ, &c.]* Placuum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri iudicio pollens, nihil aggredieris perperam; intelligesque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minervâ invitâ.] Reluctante et infestâ hæc Deâ artium omnium præside; sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati sunt; quod propterea nunquam recte exequentur.

387. *Metui.]* Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante lib. i. Sat. 10.

388. *Patris.]* Hic finis erat valde sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostrus.] Amicè ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otiosè, et expollitum non formidet acre doctorum iudicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine cavè creditum est, stylum non minus agere cum delet; hujus autem operis est, adicere, delerere, mutare.*

— *Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis scripta nostra quasi recentia factus blandiantur, &c.* Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus scriptam; et panegyricum Iocruis annis decem elaboratum. Vide Catull. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. *Silvestres homines, &c.]* Poëtos excellentiam ostendit et commendat.

Silvestres.] More belluarum in silvis et speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinus Plato nuncupatur. Cic. pro Archia. *Ennius ille noscer sanctos vocat poetas, quod quasi Deorum munera commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, et divinâ cura vocantur.

Interp. Deorum.] Poëtas nihil sunt aliud vis Deorum interpretes, à quocunque nomine corripantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædib. et victu sædo deterruit.]* Ad humaniorem vitæ rationem et cultum adduxit. Lucret. lib. v. 930.

Volgi vago vitam tractabant more ferarum.

Vide supra lib. v. Sat. v. 100. et seq.

Orpheus.] Apollinis filius et Calliopes filius, Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni et alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poëta.

394. *Amphion.]* Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditis muris et arce instruxit. *Non quod lyrâ saxa duxerit, sed quod suaviter affatus homines rupium accolæ, et incultis moribus rudes, ad obsequia civilitatis pellere discipulorum:* inquit Solinus, cap. 13. vide lib. iii. Od. 11.

396. *Fuit hæc sapientia, &c.]* Poëtas quondam sapientes erant, et versibus documenta dabant.

397. *Publica privatis secernere.]* Nam communia et publica tunc erant omnia, et robustior quisque per vim quilibet rapiebat

Sacra prof.] Nec religio quemquam retinebat.

Concubitu prohibere vago; dare jura maritis; [908] incerta connubia vetare,
 Oppida moliri; leges incidere ligno. maritis modum prescribere,
 Sic honor et nomen divinis vatibus atque 400 urbes extruere, leges tabulis
 Carminibus venit. Post hos insignis Homerus inscribere. Sic fama
 Tyrtæusque mares animos in Martia bella et dignitas sacris poetis de
 Versibus exacuit: dictæ per carmina sortes; versibus contigit. Post illos
 Et vitæ monstrata via est; et gratia regum inclaruit Homerus, ac
 Pieriis tentata modis; ludusque repertus, [909] Tyrtæus viriles animos ad
 Et longorum operum finis; ne forte pudori 406 certamina carminibus accendit:
 Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo. fati versibus pronuntiata: et vivendi instituta
 Naturâ fieret laudabile carmen, an arte, tradita sunt: nec nou gratia
 Quæritum est. Ego nec studium sine divite venâ, venti etiam ludi, atque laboris
 Nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic, ant Musæ lyricorum peritæ
 Altera poscit opem res et conjurat amicè. 411 et Phœbus canens. Disceptatur
 Qui studet optatam cursu contingere metam, poema sit à naturâ, an ab arte.
 deo quid valeat ars sine felici naturâ; vel natura, sine eruditione. Ita res una petit auxilium
 alterius, et mutuo juvat. Qui cupit metam exoptatam cursu attingere,

ANNOTATIONES.

398. *Dare jura maritis.*] Non modò legitima statuendo conjugia, sed et adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis et opis matue causa.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus quidem in ligneis tabulis scriptæ: postea ære incisæ, et locis publicis affixæ sunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam sapientiam rationem.

401. *Post hos.*] Post primam illam poetæos ætatem venit altera, quâ Homerus alique rectè facta ducum et summorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic post Homerum non ita longè septingentis propè ante Christum annis vivebat. Athenis oriundus, ludimagister ignobilis, luacus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo profectus belli dux adversus Messenios, victoriam Lacedæmonis insignem peperit, cum militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de verâ virtute et gloriâ stimulasset, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliquot reliquie ad nos usque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato 1. de Rep. Pausanias in Messeniis, Strabo lib. vi. Athenæus, lib. xiv. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus profert: Justinus historiam suâ narrat, lib. lii. Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dicta per carmina sortes.*] Apollo versibus quidem heroicis ut plurimum responsa dabat. Plin. lib. vii. cap. 66. *versum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virgil. *Æn.* 4. *sortes hoc sensu non semel usurpat.* Cic. de Div. lib. ii. cap. 56. *Cum fors illa edita est opulentissimo regi Asiæ, Cræsus Halym penetrans magnam pervertit opum vim, hostium vim esse pervernarum putavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. in Theseo.

404. *Vitæ monstrata via est.*] Quidam intelligunt præcepta morum: ed quodd libentius audiuntur et facilius retinentur quæ stricta

quàm quæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vitæ* sit pro *natura*, cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poëtæ regibus gratiosi extiterunt: sic Callimachus Ptolemæo, Æschylus et Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chærilis, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius et Horatius Augusto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poëtæ.

405. *Ludusque repertus.*] Fabulæ relaxandis et oblectandis animis aptæ, comædiæ, &c. certè post longos labores versibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne forte pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poetam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præses, deus.

408. *Naturâ fieret, &c.*] Vetus controversia est; utrum poëta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite vend.*] Cic. pro Archiâ. *Sic à summis hominibus eruditique accipiunt, ceterarum rerum studia et doctrinâ et præceptis et arte condare; poëtam naturâ ipsâ valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitur: Bene Plutarchus et alii dixerunt, naturam sine disciplinâ cœcâ esse.

411. *Alterius sic Altera poscit opem res.*] Cic. modò cit. *Sæpius ad laudem et virtutem natura sine doctrinâ, quàm doctrina sine naturâ valuit. At cum ad naturam eximiam et illustrem accesserit ratio quedam et confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singularis existit.* Vide et Quintil.

412. *Qui studet optatam.*] Ostendit Poëticam

a juventute multa pertulit-
gitque, æstum et frigus tole-
ravit, voluptates abdicavit.
Qui tibiã cauit in Pythiis, an-
te epuditus est et magistro
subditus fuit. At nunc suf-
ficat dicere; ego perfectissimam
facio carmina; ultimum
iuvadat scabies; pudet me
post alios esse, et ingenuè
fateri me ignorare quæ
non didici.

Sicut præco plebem con-
gregat ad emendas merces,
ita adulatores ad questum
vocat poeta, prædiis locu-
ples et pecuniã ad fœnus
datã. Qui si lautum velit
præbere convivium, et se va-
dem præstare pro egono,
cumque litibus obrutum ex-
pedire; mirum erit si opu-
lentas distinguere queat
amicum fidelem à fallaci.
Tu sive largitus sis, seu lar-
giri quidpiam velis alicui,
ne hunc gaudio exultantem
admoveas ad audiendum
carmen a te compositum.
Is enim tunc exclamabit,
Optimè! concianè! egregiè!
ad illud expallescet: atque
etiam lacrymarum stilas
aliquot amicis oculis effundet;
tripudliabit ac saltabit. Non
secus, ac conducti ad fœdam in
exequis, dicunt agnateque ferè
plura quàm qui ex animo lugent;
ita plus adulator afficitur quàm
sincerus approbator.

Aiunt reges scyphis plurimalis tentare et vino explorare eum quem probare student,

415
420
425
430
435

415
420
425
430
435

415
420
425
430
435

415
420
425
430
435

415
420
425
430
435

415
420
425
430
435

ANNOTATIONES.

artem perinde ac cæteras artes sub magistro
discendam esse priusquam exerceatur: nemi-
nemque esse poetam excellentem, nisi longã
eruditione limatum et expòlitum.

Melan.] Locus unde incipiebat cursus, di-
cebat carcer; ubi desinebat, meta.

414. *Abstiniit Venere et vino.*] Abstinèntia
et temperantia mirè juvant; contrã voluptates
corpus animique corrumpunt, enervant,
frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. I. c. ix.
v. 24. *Ecce Omnes in stadio currunt, sed unus
accipit præmium*—qui in agone
contendit ab omnibus abinet—ut
coronam accipiat.

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quis-
que tìbicen vocatus ad canendum in Pythiis
ludis Apollini sacris ob interfectum Pythonem
serpentem. In iis fœbat certamen citharòdo-
rum.

417. *Occupet extremam scabies.*] Metaph.
a pueris ludentibus, qui ut se modo ad cur-
sum stimulent, postremo scabie imprecan-
tur.

418. *Nescire fateri.*] Sic multiplicatur im-
portuna et fœnesta soboles invalorum poetarum.

419. *Ut præco ad merces, &c.*] Docet Ho-
ratius adhibendos esse scriptorum arbitros et

censores, eosque fideles et sinceros.

420. *Assentatores jubet ad lucrum ire.*] Præ-
miis allicit ad laudanda sua carmina. Vide
Pers. Sat. I. Martini.

Non tu, Pomponi, cena diserta tua est.

426. *Tu seu donaris, &c.*] Cave quibus et
quando legas tua scripta, ut verum nanciscaris
de iis iudicium.

427. *Plenum Lætiis.*] Seu præmia speran-
tem, seu paulo ante consecutum.

429. *Pallescet.*] Quasi obstupescit miran-
dis scriptis.

Stillabit Ex oculis, &c.] Præ simulatã læ-
titia et admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præfœc olim
mulieres dictæ, quasi ancillis ejulantibus et
lamentantibus præfœc, in funeribus adhibe-
bantur, luctum ciebant, vellebant crines, tun-
debant pectus, &c. Nonnius ex Lucil. *Mer-
cede quæ conductæ stent alieno in funere Præ-
fœc multo et capillos scindunt et clamant magis.*

433. *Derisor.*] Fictus laudator.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant homi-
nem, ut explorent num sit loquax, et an tem-
peratus commissa secreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus est. Vide Anon.
lib. I. Od. 31. v. 11.

An sit amicitia dignus : Si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc : melius te posse negares,
Bis terque expertum frustra ; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere versus.

Si defendere delictum, quam vertere, malles ;
Nullum ultra verbum, aut operam iussumbat in-

Quin sine rivali teque et tua solus amares.

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, 445

Culpabit duros, incomptis allinet atrum

Transverso calamo signum ; ambitiosa recidet [912]

Ornamenta ; parum claris lucem dare coget ;

Arguet ambiguum dictum ; mutanda notabit :

Fiet Aristarchus ; nec dicet, Cur ego amicum 450

calamo ; luxuriantes ornatus amputabit ; jubebit obscura illuminare ; ambiguum dicta reprehendet ; mutanda designabit : se velut Aristarchum prebabit ; nec dicet, Quare ego amicum

utrum dignus sit familiaritate sud. Tu si facias versus, cave ne te decipiat animus verantus adulterior.

Si quidpiam recitavisses
440 Quintilio Varo, dicebat:
Age, hoc et illud emenda.
Si postquam bis aut ter rem
tentassas, responderes ; ne-
quaquam te posse melius :
jubelat expungere, et ver-
sus inconditos recudere.

Quod si errata defendere
malles quam corrigere ;
nullum amplius verbum,
aut curam adhibebat frus-
tra, ne te et tua sine semulo
solus approbares. Vir pro-
bus et sagax versus lan-
guidos redarguet, asperos
damnabit, inconditis nigram
notam apponet transverso
calamo ; luxuriantes ornatus amputabit ; jubebit obscura illuminare ; ambiguum dicta reprehendet ; mutanda designabit : se velut Aristarchum prebabit ; nec dicet, Quare ego amicum

ANNOTATIONES.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulam Vulpis et Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonensis ille poeta, solertissimus et acerrimus erat scriptorum judex. Vide lib. i. Od. 18. et 24.

441. *Male tornatos incudi reddere versus.*] Metalla igne et incude mollita fingi toro constat ; et testatur Strabo de *Cybra ferro*. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas easque contrarias metaphoras incudis et tori hic veluti conferat. Alii rectius leg. *formatos*.

444. *Teque et tua solus amares.*] Ea est poetastri stultitia. Cic. Tusc. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui sibi non optimum videretur*.

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, ceterum ingenio et judicio sagax.

Versus reprehendet inertes.] Arte et virtute carentes. Vide lib. ii. Eplst. 2. v. 110. et seq.

446. *Duros.*] Inconcinno, non elaboratos, male sonantes, *crudos* Persio : supra cit. Eplst. v. 122.

————— *nimis aspera sano*

Levabit cultu.

Allinet atrum signum.] Græci *ἰσολίζου* dicunt. Expurgendi seu delendi, vel mutandi signum et nota erat, virgula quaedam recta *ἰσολίε* dicta, quod tanquam veru corrigenda transgerat, versibus et locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitiosa recidet Ornam.*] Quintil. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longe utilissima, nec sine causâ creditum ea stylam non minus agere ci. m. delet ; hujus operis est, Adjacere, Detrahere, Mutare ; simplicius judicium quæ replenda vel deficienda sunt, duplicis autem operis est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia restringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coherere. Num et damnata quæ placuerant, et*

inveniendâ quæ fugerant, &c. Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylam juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa et luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura concervat, ubi unum et simplex erat afferendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur et spatiatur ; nec tot minuta variaeque concipit, nedum eleganter et copiose eloquitur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenal. annotatiunculas recensens, vir certè bonus et prudens animadvertit paululum dormitasse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. *Leviori nimium stylo locum eximium perstrinxeram. Bene Scaliger lib. vi cap. 7. In Juvenale arguit, sunt quaedam tam acula dicta, ut vix unâ, aut alteri par sit Horatio.* Nec crede omanino, Lector, Hypercriticus. In hoc tamen ausculta, quod ita laudat istum locum :

Exul ad octavo Marius bibit, et fruitur Diis Fratia.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum ; ut quod obest juvet ? vide quæ jam de his annotavi lib. i. Od. 21. v. 13. ad vocem impune.

460. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obolo transfodiet ; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus matia sum princeps, idemque severus operum censor qui Poetas Græcos accuratissimè castigavit, atque in Homero versus adulterinos peroseque à legitimis discrevit. Proh dolor ! proh fata et temporis injuria ! Tanti viri tot voluminum nihil superstes habemus.

molestiâ afficiam pro re levi? *Atqui res ista levis in vera mala impellit hominem delusum semel et malignè approbatum.*

Qui sanâ mente sunt, ut quem extiosa scabies vexat, vel furor à diis immissus, et Diana infesta; sic poetam insanum contingere formidant, atque aversantur: pueri verò et imprudentes consecantur. Is dum versus excelsos meditatur et aberrat, si, quasi auceps ad merulas capiendas attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere student, quamvis diu vociferetur, Heus cives, auxiliium date. *Quòd si aliquis velit subvenire, et funem præterdere, dicam: Unde nôsti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, et recuset servari? mox que commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles gestiens exiitumari Deus immortalis; frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas et licentia poetis interire. Qui invitum servat, peccat æque ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur inde, haud proinde fiet homo deinceps, neo famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem*

Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistra. [913]

Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;

Vesanus tetigisse timent fugiuntque poetam, 455
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.

Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si, veluti merulis intentus decidit auceps

In puteum foveamve; licèt, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curet: 460

Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Qui scis an prudens huc se projeceit, atque

Servari nolit? dicam; Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Æt-
nam [914] 466

Insiluit. Sit jus, liceatque perire poetis.

Invitum qui servat, idem facit occidenti.

Nec semel hoc fecit; nec si retractus erit, jam

Fiet homo, et ponet famosæ mortis arem.

Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum 470

ANNOTATIONES.

Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, lib. iii. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. xi. Ep. 1. *orationes quarum tu Aristarchus es, &c.* Ejus etiam meminuit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, et consuetudo.

452. *In mala derisum.]* Quod pejus malum, quàm se et sua solum amare, cæteris irridentibus justè quidem, atque in perpetuò errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.]* Mali poetæ Horatius exhibet infortunatam conditionem; ut ab eâ deterreat.

Morbus Regius.] Eo croceus fit hominis vultus suffuso felle. Arquatus, Ictericus, apud Lucret. lib. iv. Cornel. Cels. lib. iii. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quod eo affecti sanentur, si regis deliciis impensè oblectentur.

454. *Fanaticus error.]* Furiis vexati *μανιασται*, fanatici appellantur; vel quòd in sanis stipein corradant, vel quòd in sacris locis furant et vexentur maxime obversantibus animo inanibus phantasmatibus. Talis fuit Orestes ob intersectam matrem Clytemnestram furiis agitata.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes, &c.]* Vesanus ille poetaster.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, et

vanâ estimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul et corpore: adulatoribus nimium credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.]* Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera aspectans in puteum decidisse. Laert. in ejus vitâ Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet, Io cives, &c.]* Vide lib. i. Epist. 17. sub. finem.

463. *Siculi Poetæ.]* Empedocles Agrigentini, Philosophi et Poetæ qui de rerum naturâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat. lib. i. floruit ante Christum annis ferè quingentis. Cic. i. de Orat. *Empedocles Physicus egregium poema fecit.* De eo jam lib. i. Epist. 12.

465. *Ætnam.]* Siciliæ montem flammæ et lapides eructantem.

466. *Insiluit.]* Vel, ut famam divinitatis caperit; vel præ dolore, quòd Ætnei incendii causas assequi non valeret. Porro, rejecti ab Ætaso lacu et camino, unâ cum cæterâ materiâ, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, aliqui fabulantur.

468. *Nec jam fiet homo.]* Naud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se et indignum se putans, præ stultitiâ et superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.]* Ob quod scelus aut flagitium Dis invisus hanc luit poenam, ut malos versus faciendo sese maceret

Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
 Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus,
 Objectos cavæ valuit si frangere clathros;
 Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
 Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
 Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

versibus faciendis incumbat; utrum minxerit in patriis cineris, an triste bidental sceleratus violaverit. Profectò furiosus est; et tanquam ursus quando opposita cavæ claustra perumpere voluit; imperiatum atque eruditum in *fu-*

gæ vertit recitator importunus; at quem apprehenderit occupat ac interimit, *velut* sanguisuga non demittens cutem nisi sanguine repleta.

ANNOTATIONES

471. *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, et sepulchri sanctitatem et paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. I. ubi,

_____pueri, sacer est locus: extra
 Meüle.

471. *Bidental Moverit incestus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes aræ ibi erectæ immolabantur; sepimentis includi calcare ne fas erat homini præsertim

conscelerato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. xvi. cap. 26. &c.

472. *Incestus.*] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis ἀσθήρα sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tamdiu adheret donec sanguine saturata excidat.

FINIS.